DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

في ظلال القرآن

سيّد قطب

5

Tarayan?bilginDK
2018-08-06

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

5

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Prof. Seyyid Kutub

Seyyid Kutub 1906 yılında, Mısır'ın Asyot kasabasında doğdu. Aile içi dini eğitimin yoğunluğunda yetişti. Temiz ahlâkı ve zekâsıyla dikkati çeken bu büyük şahsiyet, orta-lise tahsilini yerleştikleri Kahire'de Ezher Üniversitesi'nde yaptı. Daha sonra Darü'l-Ulum Fakültesi'ni bitirdi. 1933'te aynı okula edebiyat hocası olarak tayin edildi. Yazılarında edebi sadelik, fikri derinlik hakimdi. Yeni Fikir adında bir dergi çıkarmaya başladı. Sosyalizm, Kapitalizm gibi cahilî değerler ve cahilî yönetime ilişkin tenkidleri içeren ateşli yazılarına son verdirmek için Amerikan eğitim ve öğretimini incelemek gerekçesiyle Amerika'ya gönderilen Kutub, 1950 yılında Amerika'dan döndü. Ancak İslamî değerler konusunda daha bir bilenmiş olarak.

1946'da başlayıp, çoğunu zindanda yazdığı Fi Zilâl il-Kur'an hariç otuzbeş eserinde; unutulmuş, çarpıtılmış İslamî kavramların aslına parmak basmıştır. Ve şehadetinden (29 Ağustos 1966) 14 yıl önce yazdığı şu mısraları, yaşayarak doğrulamıştır:

"Kalem sahibi kimseler, birçok büyük işler yapabilirler. Ancak; fikirlerinin yaşaması pahasına kendilerini feda etmeleri şartıyla... HAKK bildikleri şeyin Hakk olduğunu fütur etmeden söyleyip, gerekirse bu uğurda başlarını vermeleri şartıyla..."

Bu eser, Dar'uş-Şuruk tarafından yayımlanan ve 1980 yılında, 9 kez basılan nüshasından çevrilmiştir.

***DÜNYA YAYINCILIK**, P.K. 9 Edirnekapı-İst. Tel: 523 19 09*

***Baskı**, Elvan Ofset - **Cilt**, Kurtuluş - İstanbul, 1991*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çeviri;

Salih Uçan
Vahdettin İnce
Mehmet Yılmaz

Lütfullah Bender ve Mehmet Yolcu'nun katkılarıyla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bismillâhirrahmanirrahim

"Fizılâl-il Kur'an"..;

Yazarın ruhu ile, düşüncesi ile, bilinci ile, kısacası tüm varlığı ile an-be-an, düşünce düşünce ve kelime kelime yaşadığı ve iman alemindeki canlı deneyimlerinin özünü satırlarına işlediği eser...

Artık bu eserin; para kazanma peşinde koşan bir tüccardan ziyade düşünce yayan bir kişi olduğunun bilincinde olan; düşünce yaymanın yüce bir görev olduğunu, fırsat kollayan bir vurgunculuk olmadığını bilen, güvenilir bir yayıncının elinde hak ettiği tabii konuma kavuşmasının zamanı geldi.

O halde, gayrı meşru baskılar arasında geçen uzun ve maceralı bir yolculuğun arkasından Dar-uş Şuruk yayınevinin hazırlayıp sunduğu bu meşru baskı, bu yeni görünümü içinde, yeryüzündeki şu gelip-geçici yolculuğumuzda, eserin şehid yazarına tarafımızdan sunulmuş bir saygı vesilesi olsun.

Muhammed KUTUB

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TARİHE BAKIŞ

Bu büyük savaşta meydana gelen olaylara gelince, bu savaş hakkında nazil olan Enfal suresini sunmadan önce özetlememiz gerekiyor. Surenin indiği atmosferi teneffüs etmemiz, ayetlerin anlamlarını kavramamız, bir yandan Kur'an'ın olaylar karşısındaki realistliğini, öte yandan olayları karşılamadaki pratikliğini kavramamız için gereklidir bu. Çünkü Kur'an ayetleri, sırf dil ve açıklamaya ilişkin anlamlarıyla kavranamaz. En başta ve her şeyden önce Kur'an ayetleri, tarihî ve hareket halindeki atmosferlerinde, pratik ve aksiyoner bir ortamda, onları canlı ve realist olarak yaşamakla anlaşılır. Her ne kadar Kur'an ayetleri, karşılamak üzere geldiği tarihsel olgudan daha derin boyutlu ve daha kalıcı etkiye sahipse de, ancak bu tarihsel olgunun ışığında bu denli boyutlu bir şekilde belirginleşebilirler. Ardından sürekli yeni anlamları, işaretleri ortaya çıkar ve kesintisiz olarak hayatta faaliyet gösterirler. Ancak sadece bu dinle hareket edenlerin, tıpkı ilk defa bu ayetlerin kendilerine indiği kitle gibi hareket edenlerin, bu kitlenin karşılaştığı şartların ve durumların aynısıyla karşılaşanların düzeyi oranında. Kur'an sırlarını, yerlerinde oturup ayetlerini sadece sözlük anlamlarının ve sözlü açıklamaların ışığında anlamaya çalışan tembellere açmaz...

İbn-i İshak şöyle der: [46] Sonra Peygamberimiz, Ebu Süfyan'ın Kureyş'den büyük bir kafilenin eşliğinde Kureyş'e ait mallarla, ticaret eşyalarıyla Şam'dan yola çıktığını haber aldı. Kafilede Kureyş'den otuz veya kırk kişi yeralıyordu...

İbn-i İshak diyor ki; "Bana Muhammed b. Muslim Ezzühri, Asım b. Ömer

(46) İbn-i Kesir, savaşa ilişkin olarak -el Bidaye ven-Nihaye- adlı eserinde yeralan rivayetler konusunda İbn-i İshak'a dayanmaktadır. Makrizi de "İmta' el Esma" eserinde pek farklı şeyler rivayet etmez. Aynı şekilde İmam İbni Kayyım el Cevzi, "Zad-ul Mead" adlı eserinde, İbn-i hazm da "Cevami Ussire" adlı eserinde aynı şeyleri rivayet etmektedir. Biz hepsinden yararlandık.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

b. Katade, Abdullah b. Ebubekir, Yezid b. Ruman, Urve b. Zubeyr'den, bunun dışında birçok alimimiz İbn-i Abbas'dan -Allah hepsinden razı olsun- anlattılar. Herbiri olayın bir parçasını anlattı. Bedir savaşına değinirken anlattıklarını şu şekilde toplamış oldum: "Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ebu Süfyan'ın Şam'dan hareket ettiğini haber alınca müslümanları topladı ve onlara "Bu Kureyş'in kervanıdır, onların mallarını taşımaktadır. Yolunu kesin, belki Allah size onu ganimet olarak bahşeder" dedi. Bu konuda onlarla istişare etti. Bazısı çabuk davrandı, bazısı da ağır davrandı. Çünkü onlar Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- savaşacağını sanmıyorlardı. (Zad ul-Mead' ve 'İmta'ul-Esma'da Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- binek hayvanı harekete hazır olanların sefere katılmasını emrettiği ve büyük bir hazırlık yapmadığı anlatılır.) İbn-i Kayyım, "Bedir savaşına katılan müslümanların toplam sayısının üçyüzon küsür kişi olduğunu yazar. Seksenaltısı muhacirlerden, altmışbir tanesi Evs kabilesinden, yüzyetmiş kişi de Hazreç kabilesindendi. Daha güçlü olmalarına, düşman karşısında daha dirençli olmalarına rağmen Evs kabilesinden katılanlar Hazreçliler'den daha azdı. Çünkü evleri Medine'nin kenar mahallelerinde yeralıyordu. Sefer emri ise ani olmuştu. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- binek hayvanı hazır olandan başkası bize katılmasın, demişti. Binek hayvanları Medine'nin dışında olan bazı adamlar, hayvanlarını getirmek üzere Peygamberimizden -salât ve selâm üzerine olsun- izin istediler. Ancak Peygamberimiz onlara izin vermedi. Amaçları savaşmak değildi, bunun için sayı ve muhimmat hazırlığı da yapmamışlardı. Ancak yüce Allah beklenmedik bir şekilde onlarla düşmanlarını karşı karşıya getirdi."

Ebu Süfyan Hicaz'a yaklaşınca, etrafı soruşturuyordu. Karşılaştığı atlılardan olup bitenleri soruyordu. Halkın işinden (yani kervanda bulunan mallarından) korkuyordu. Bu arada bazı yolculardan Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- kendisi ve kervanı için harekete geçtiği haberini aldı. Bunun üzerine korkuya kapıldı ve Damdam b. Amr el Gıfari'yi ücret karşılığında Mekke'ye gönderdi. Kureyş'e gitmesini, kervanlarını korumak üzere yola çıkmalarını söylemesini ve Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- arkadaşlarıyla birlikte kervana doğru yol aldıklarını haber vermesini söyledi. Bunun üzerine Damdam b. Amr hızla Mekke'ye koştu.

DÜŞMANIN HAZIRLIĞI

Makrizi "İmta' el Esma' " adlı eserinde şöyle der: Mekkeliler önceleri Damdam'a aldırış etmiyorlardı. "Ey Kureyş topluluğu, ey Lüey b. Galip'in çocukları, el-latime, el-latime, diye bağırıyordu. (Yani koku, misk ve elbise taşıyan ve yiyecek bir şey taşımayan kervan). Muhammed ve arkadaşları saldırdılar... Yardım edin... Yardım edin.. Vallahi yetişebileceğinizi de sanmıyorum" diyordu. Bu arada devesinin iki kulağını yarmış, gömleğini eğerinin etrafından yırtmıştı. Bunun üzerine sağa sola koşuşmaya başladılar. Üç günde, bir rivayete göre de iki günde hazırlandılar. Güçlüleri zayıf olanlara yardım ediyordu. Süheyl b. Amr, Za'me b. Esved, Taime b. Adiy, Hanzala b. Ebu Süfyan ve Amr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

b. Ebu Süfyan halkı savaşa teşvik ediyordu. Süheyl şöyle diyordu: "Ey Galipoğulları Muhammed'i ve kervanlarınıza ve mallarınıza el koyan Medineli sabileri (yani mürtedleri-müslümanları kastediyor) bırakacak mısınız? Mal isteyene işte mal, güç isteyene de işte güç." Ümeyye b. Ebu Salt da onu şiir okuyarak övüyordu. Nefvel b. Muaviye ed-Deyli Kureyş'in güçlülerini savaşa çıkacaklara silah, mühimmat ve binek (yani binilen hayvanlar) yardımında bulunmaya teşvik ediyordu. Abdullah b. Ubey b. Rebia: "Bu beşyüz dinarı uygun gördüğün şekilde kullan" dedi. Huveytib b. Abduluzza'dan ikiyüz dinar aldı. Üçyüz dinar daha koyarak silah ve binek için harcadı. Tamia b. Adiy yirmi deve vermeye söz verdi. Ayrıca savaşa çıkanlara destek verdi ve onlar yokken ailelerine yardım etmeyi üstlendi. Kureyş'ten sefere katılmayanlar mutlaka yerlerine birini göndermişlerdi. Ebu Leheb'e gittiklerinde savaşa çıkmayı, ya da birini yerine göndermeyi kabul etmedi. Rivayete göre, yerine Asiy b. Hişam b. Muğire'yi göndermiştir. Bu adam Ebu Leheb'e borçluydu. Ebu Leheb "Benim yerime sen sefere çık, borcunu böylece ödemiş olalım" dedi. O da bunu kabul etti ve savaşa katıldı. Peygamberimiz Taif'e gittiği zaman Taifliler tarafından çok kötü karşılanmış, reddedilmişti. Bununla da kalmayıp deliler ve çocukları peşine takıp taşlatmışlardı. Öyle ki, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- mübarek ayakları kanamıştı. Peygamberimiz onlardan kaçıp Utbe ve Şeybe'nin bahçesine sığındığı zaman, Rebia'nın çocukları Utbe ve Şeybe Peygamberimize üzüm sunmasını söylemişlerdi Addas'a. Hristiyan bir köle olan Addas, Peygamberimizi gördüğü zaman ondan etkilenmiş eline ve ayaklarına kapanmıştı. Rebia'nın oğulları Şeybe ve Utbe'yi, As b. Münebbih b. Haccac'ı savaşa katılmalarından ötürü kınıyordu. Umeyye b. Halef savaşa katılmak istemiyordu. Ukbe b. Ebu Muiyet ve Ebu Cehil yanına gelerek savaşa katılmak istemediğinden dolayı onu ayıpladılar. Bunun üzerine Ümeyye, "Bana Vadi'nin en iyi devesini satın alın" dedi. Ona Niem b. Kuseyr'den üçyüz dirheme bir deve satın aldılar. Müslümanlar savaşta bu deveyi ganimet olarak elde ettiler. En çok da Haris b. Amr savaşa çıkmak istemiyordu. Damdam b. Amr rüyasında Mekke vadisinden baştan sona kan aktığını görmüştü. Atike binti Abdulmuttalip'de (Kureyş için ölüm uyarısı anlamına gelen) bir rüya görmüştü. Rüyasında her evde kan aktığını görmüştü. Bu yüzden ileri gelenler harekete geçmek istemiyorlardı. Birbirlerinin yanına gidiyorlardı. Harekete geçmek konusunda en ağır davrananları Haris b. Amr, Ümeyye b. Halef, Rebia'nın oğulları Utbe ve Şeybe, Hakim b. Huzzam, Ebul Buhteri (İbni Hişam), Ali b. Ümeyye b. Halef ve As b. Münebbihti. Ne zaman ki Ebu Cehil onları azarladı, Ukbe b. Ebu Muiyt ve Nadr b. Haris b. Kelde de yardımcı oldular, o zaman harekete geçmek için biraraya geldiler. Kureyş, her konaklamada şarkı söyleyen cariyeler ve çalgıcılarla birlikte, hayvanlar keserek yola çıktı. Kureyş'in toplam savaşçı sayısı dokuzyüz elliydi. Önde binicileriyle birlikte yüz at yeralıyordu. Zırhlı piyadelerin dışında atlıların yüz tanesi de zırhlıydı. Yediyüz tane de develeri vardı. Onlar yüce Allah'ın şu ayette belirttiği gibiydiler.

"Yurtlarından çalım satarak, halka gösteriş yaparak sefere çıkanlar ve in-

Cüzdan Dijital Kitaplığı - https://cuzdan.org

sanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayınız. Şüphe yok ki, Allah onların bütün yaptıklarını bilgisi ile kuşatmıştır. (47)

Kervanlarını ele geçirmek isteyen Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ve arkadaşlarının üzerine gayet gösterişli ve önü alınmaz bir öfkeyle yürüdüler. Bundan önce de, Amr b. Hadramî ve beraberindeki Abdullah b. Cahş komutasındaki seriyyenin saldırısı sırasında kaybetmişlerdi. Ebu Süfyan ve kervanı yanındaki yetmiş adamla birlikte yaklaşıyordu. (İbn-i İshak'ın rivayetinde Ebu Süfyan'ın yanında otuz kişi bulunuyordu. Bunlar arasında Mahzeme b. Nevfel, ve Amr b. As da yeralıyordu. Kervanları mal taşıyan bin deveden oluşuyordu. Medine'ye yaklaştıklarında çok korkmuşlardı. Damdam b. Amr ve kervanı korumak üzere yola çıkan savaşçılar da geç kalmışlardı. Ebu Süfyan Bedir'de sabahladığında kervan da yol alıyordu. Ancak Ebu Süfyan tuzağa düşmekten korkuyordu. Kervanın yönünü değiştirerek sahile doğru yol aldı. (Medine yolundan uzaklaşarak deniz sahiline yöneldi) Bedir'i soluna alarak hızla uzaklaştı. Kureyş savaşçıları da kuyu başlarında konaklaya konaklaya Mekke'den yol alıyordu. Yanlarında getirdikleri yiyecekleri yiyor, hayvan kesiyorlardı. Kays b. İmrul Kays yanlarına gelerek Ebu Süfyan'ın geri dönmelerini istediğini, kervanın kurtulduğunu, kendinizi Medineliler'e boğazlatmayın dediğini, bunun dışında yapmanız gereken bir şey olmadığını, siz kervanınızı ve mallarınızı korumak için çıktınız Allah da kurtardı dediğini iletti. Kureyş bu teklifi kabul etmedi ve Cuhfe denilen yerden geriye dönmek istemedi. Ebu Cehil, "Hayır, Allah'a andolsun ki, Bedir'e varıp üç gün kalmadıkça, yemek yiyip şarap içmedikçe, cariyeler bize şarkı söylemedikçe ve tüm Araplar'ın içine sonsuza dek korku salmadıkça geri dönmeyiz" dedi. Kays, Ebu Süfyan'ın yanına dönerek Kureyş'in tavrını bildirince Ebu Süfyan'ı "Vay kavmimin başına gelenlere! Bu Amr b. Hişam'ın (Ebu Cehil'in) işidir. Halkın başında olduğu için geri dönmek istemedi. Ve haddini aştı, haddi aşmaksa kusurdur, uğursuzluktur. Muhammed'in savaşçılarıyla karşılaşacak olursak yandık" dedi.

İbn-i İshak diyor ki: Cuhfe'deyken Beni Zühre kabilesinin müttefiki Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sakafi, "Ey Zühre oğulları, Allah mallarınızı korudu ve arkadaşınız Mahreme b. Nevfel'i kurtardı. Sizse onu ve malını korumak için harekete geçtiniz. Korkaklığı bana bırakın ve geri dönün. Çünkü savaşmanızı gerektirecek bir kaybınız sözkonusu değildir. Bu adamın (Ebu Cehil'in) dediklerine de bakmayın" dedi. Bunun üzerine geri döndüler. Zühre kabilesine mensup bir tek kişi bile Bedir savaşına katılmadı. Kureyş'in tüm oymaklarından sefere katılanlar olmuştu. Ancak Adiy b. Ka'b oğullarından hiç kimse katılmamıştı. (İmta'ul -Esma' kitabında Ta'me b. Adiy'in yirmi deve vermeyi üstlendiği, onlara destek olduğu, geride kalan ailelerine yardım ettiği yazılır.) Savaşa çıkanlar arasında yer alan Talip b. Ebu Talip ile Kureyş'ten bazıları arasında tartışma başladı. Kureyşliler, "Allah'a andolsun ki, ey Haşimoğulları bizimle çıkmış olsanız bile, gönlünüzün Muhammed'le birlikte olduğunu biliyoruz" dediler. Bunun üzerine Talip Mekke'ye dönenlerle birlikte geri döndü.

(47) Enfal Suresi, 47

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İbn-i İshak diyor ki, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- arkadaşlarıyla birlikte Ramazan ayından birkaç gece geçmişti ki yola çıktı. O gün Peygamberimizin arkadaşlarının yetmiş tane develeri vardı. Bu develere nöbetleşerek biniyorlardı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ali b. Ebu Talip ve Mirsad b. Ebu Mirsad el-Ganevi sırasıyla bir deveye biniyorlardı. Hamza b. Abdulmuttalip, Zeyd b. Harise ve Resulullah'ın köleleri Ebu Kebşe ve Unse de bir deveye sırayla biniyorlardı. Ebubekir Ömer ve Abdurrahman b. Avf da aynı şekilde bir deveyi paylaşıyorlardı.

MÜSLÜMANLAR BEDİR'DE

Makrizi "İmta' el-Esma" adlı eserinde diyor ki, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Bedir yakınlarına kadar yol aldı. O sırada Kureyş'in harekete geçtiğini haber aldı. Bunun üzerine arkadaşlarının görüşlerine başvurdu. Ebubekir -Allah ondan razı olsun- ayağa kalktı ve "Böylesi daha iyidir" dedi. Ardından şunu ekledi, "Ya Resulallah -salât ve selâm üzerine olsun- bu Kureyş'tir ve üstünlüğünü hep korumuştur. Üstünlük sağladığı günden beri de hiç yenilmemiştir. Allah'a andolsun ki, kâfir olduktan sonra da iman etmemiştir. Hiçbir zaman da üstünlüğünü bırakmak istemeyecektir. Ve mutlaka seninle savaşacaklardır. O halde gerekli hazırlığını yap, onlarla savaşmaya hazır ol." Sonra Mikdat b. Amr kalktı ve şöyle dedi, "Ya Resulullah, Allah'ın emrini yerine getir biz seninle beraberiz. Allah'a andolsun ki, biz peygamberlerine "Senle Rabbin gidin savaşın biz burada oturacağız" diyen İsrailloğulları gibi demeyeceğiz. "Sen ve Rabbin gidin savaşın, biz de sizinle birlikte savaşacağız" diyeceğiz. Seni gerçek üzere gönderene andolsun ki, bizi Berk el-Gammad'a göndersen gideceğiz. (Berk el-Gammad, Yemen'in uzak bir bölgesidir) Peygamberimiz, -salât ve selâm üzerine olsun- "Çok iyi" dedi ve ona hayır duada bulundu. Sonra, "Ey insanlar benimle istişare edin, görüşlerinizi bildirin" dedi. Bununla da Ensar'ı kastediyordu. Çünkü onların Medine'nin dışında kendisine yardım etmeyeceklerini sanıyordu. Onlar kendilerine ve mallarına gelen saldırılardan peygamberi de korumaya söz vermişlerdi. (Bu söz ikinci Akabe biatında verilmişti. Peygamberimiz bu biata dayanarak Medine'ye hicret etmişti.) Bunun üzerine Sa'd b. Muaz -Allah ondan razı olsun- ayağa kalktı ve "Ben Ensar adına konuşuyorum" dedi. Sonra da, "Bana öyle geliyor ki ya Resulullah, sen bizi kastediyorsun" dedi. Peygamberimiz, "Evet deyince, Sa'd, "Sen galiba bir şey için harekete geçmiştin, ama sana başka bir şeyi yapman vahyedildi. (Yani öyle anlaşılıyor ki, sen bir şey için çıkmıştın ama başka bir şey emredildi. Nitekim Peygamberimiz kervanı ele geçirmek için harekete geçmişti, ama kervan yerine onu korumaya gelen savaşçılarla karşılaşmıştı.) Biz sana inandık, seni onayladık. Senin getirdiğin dinin hak olduğuna şahitlik ettik. Biz sana bağlılığımızı bildirdik. Dinlemek ve itaat etmek üzere söz verdik. Ey Allah'ın peygamberi, nasıl istersen öyle yap. Seni gerçek dinle gönderene andolsun ki, şayet bizi şu denize yöneltsen, onu geçsen, biz de seninle geçeceğiz. Bizden hiç kimse geride kalmayacaktır. Bizden istediğini al, istediğini bırak Mallarımızdan dilediğini al, dilediğini alma. Bize göre, mallarımızdan aldıklarının almadıklarından daha

Üsküdar PDF Kütüphanesi http://kutuphane.uskudar.org

hayırlıdır. Beni kontrolünde tutan Allah'a andolsun ki, hiçbir zaman böyle bir yola gitmedim. Bu konuda bilgi sahibi de değilim. Yarın düşmanımızla karşı karşıya gelmekten de çekinmiyoruz. Bu savaşta sabrederiz. Buluşma zamanı ihanet etmeyiz. Umarım yüce Allah bizden dolayı seni sevindirir. Bir rivayete göre Sa'd b. Muaz şöyle dedi: "Bizim kavmimizden geride kalanlar seni bizden daha az seviyor değildirler. Aynı şekilde de onlar, bizden daha az senin buyruklarına uyuyor değillerdir. Fakat onlar kervanla karşılaşılacağını sandılar. Biz sana bir çardak kuralım, sen içinde otur. Bineklerini yanında hazır bulunduralım. Biz gidip düşmanımızla karşılaşalım. Şayet yüce Allah bize üstünlük verir ve düşmanlarımıza karşı bizi galip getirirse, kuşkusuz bu bizim de istediğimiz şeydir, ancak bunun tersi söz konusu olursa, o zaman hayvanına biner geride kalanlara katılırsın." Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ona iyilik diledi. Ardından "Ya yüce Allah bundan daha iyisini takdir ederse, ya Sa'd" dedi. Sa'd görüşünü bildirdikten sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Allah'ın bereketi üzere yürüyün. Allah bana iki gruptan birini va'd etti. Allah'a andolsun ki, onların devrildikleri yerleri görür gibiyim" dedi. Bundan sonra halk savaşacaklarını, kervanın ise ellerinden kaçtığını anladı ve Peygamberimizin sözlerinden dolayı zafer kazanacakları ümidine kapıldı. Bu günden başlayarak Peygamberimiz sancakları belirledi. Üç tane sancak vardı. Birini Mus'ab b. Umeyr -Allah ondan razı olsun- taşıyordu. İki tanesi de siyahtı. Biri Ali'deydi. -Allah ondan razı olsun- Diğeri de Ensar'dan birinin -Sa'd b. Muaz- elindeydi. Ardından silahlar çekildi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'den çıkarken herhangi bir sancak çekmemişlerdi.

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ramazan'ın onyedisinde cuma gecesi yatsı sıralarında Bedir'e yakın bir yerde konakladı. Sonra Ali'yi, Zübeyr'i, Sa'd b. Ebu Vakkas'ı ve Basbas b. Amr'ı -Allah hepsinden razı olsun- su aramaya gönderdi. Onlara Zuraybı -zarbın küçültülmüşü- (ufak taşlardan oluşan düzlük bir dağı) göstererek, "Şu tepenin ardındaki kuyunun yanında bir haber edineceğinizi umuyorum" dedi. Gittiklerinde kuyunun yanında develeriyle birlikte Kureyş'in sucularını buldular. Su kablarını batırdılar. Aralarında Uceyr de vardı. Koşup Kureyş'e dedi ki; "Ey Galipoğulları bu Ebu Kebşe'nin oğludur (yani Peygamberimiz) O'nun arkadaşları suyunuzu ele geçirdiler. Askerin içinde bir dalgalanma baş gösterdi ve bundan hiç hoşlanmadılar. Üstelik yağmur da yağıyordu. O gece Ubeyd b. Said b. As'ın kölesi Ebu Yesar, Münebbih b. Haccac'ın kölesi Eslem ve Ümeyye b. Halef'in kölesi Ebu Rafi yakalanıp Resulullah'a (S.A.S.) getirildiler. O sırada Peygamberimiz namaz kılıyordu. Yakalananlar, "Biz Kureyş'in sucularıyız, bizi su bulmak için göndermişlerdi" deyince halk dediklerine inanmayıp onları dövdüler. Bunun üzerine, "Biz Ebu Süfyan'la birlikteyiz. Biz kervanda yer alıyoruz" dediler. Bu sefer onları bıraktılar. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- namazı bitirince, "Size doğruyu söyleyince dövüyorsunuz, yalan söyleyince de vazgeçiyorsunuz" dedi. Sonra onlara dönerek konuşmalarını istedi. Onlar da Kureyş'in şu kum tepesinin ardında konakladığını, bir gün on, bir gün de dokuz hayvan kestiklerini söyledi-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ler. Bu arada Mekke'den kimlerin geldiğini de söylediler. Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "İşte Mekke, ciğerparelerini önünüze atmıştır" buyurdu.

Konakladıkları yerde Peygamberimiz arkadaşlarının görüşlerine başvurdu. Habbab b. Munzir b. Cumûh, "Onlara en yakın kuyunun yanına varalım. Çünkü ben o kuyunun yerini herkesten daha iyi bilirim. Orada eski bir kuyu vardır. Kimin kazdığı bilinmiyor, ancak suyunun tatlılığıyla meşhurdur. Suyu çoktur ve hiçbir zaman kurumaz. Üzerine bir havuz yaparız, içine kaplarımızı atarız, hem suyumuzu içeriz, hem de savaşırız, Diğer kuyuları da kapatırız" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Ey Habbab, doğrusunu sen söyledin" dedi. (İbn-i Hişam İbn-i İshak'tan şöyle rivayet eder: Habbab b. Munzir, "Ya Resulullah, şu anda konakladığımız yer, ne ileri, ne de geri gidemiyeceğimiz Allah'ın gösterdiği yer midir? Yoksa bu bir görüş, savaş taktiği ve hile midir, dedi. Peygamberimiz, "Bu bir görüştür, savaş taktiğidir, bir hiledir" buyurdu. Bunun üzerine Habbab, "Burası iyi bir karargâh değildir" dedi ve sonra görüşünü bildirdi.) Ardından Peygamberimiz kalkıp Bedir kuyusunda konakladı. O gece bir ağaç kökünün -yani kökünden başka bir şeyi kalmamış bir ağacın yanında namaz kıldı. Ramazan'ın onyedisi cuma gecesiydi. Habbab'ın dediklerini yaptı. Allah üzerlerine bulutları saldı. Müslümanların üzerine yeri hafifçe yumuşatan ancak yürümeyi zorlaştırmayan hafif bir yağmur yağdı. Kureyş'in üzerine ise adım atamayacakları kadar yeri ıslatan bir yağmur yağdı. Oysa aralarında sadece ufak bir kum tepesi vardı. Dolayısıyle yağmur mü'minlere bir nimet ve güç kaynağı oldu. Müşriklere ise bela ve sıkıntı kaynağı oldu. O gece müslümanları tatlı bir uyku aldı ve uyudular. Öyle ki, çeneleri göğüslerine dayanmış ve yan üstü düşmedikçe de uyanmıyorlardı. O geçe Rufae b. Rafi ihtilâm olmuş ve gecenin sonunda yıkanmıştı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ammar b. Yasir'i ve Abdullah b. Mesud'u -Allah onlardan razı olsun- Kureyşliler'i gözetlemeye gönderdi. Geri döndüklerinde, onların tedirgin olduklarını ve üzerlerine yağmur yağdığını haber verdiler.

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- kuyunun yanında konaklar konaklamaz, hemen kendisine bir gölgelik kurdular. Sa'd b. Muaz -Allah ondan razı olsun- kılıcını kuşanarak kapısında nöbet tuttu. Peygamberimiz savaşın geçeceği alana yürüdü ve küfrün elebaşlarının devrilecekleri yerleri birer birer göstererek, "Falan şuraya düşecek, falan da şuraya" diyordu. Nitekim onlardan herbiri Peygamberimizin gösterdiği yerde öldürüldü. Daha sonra Peygamberimiz safları düzenledi, ardından Ebubekir'le birlikte çadıra girdi.

İbn-i İshak diyor ki, "Kureyş sabaha kadar yol aldı, nihayet sabah vakti göründü. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onların Aknakal'dan çıkageldikleri tepe-vadiye doğru indiklerini görünce, 'Allah'ım bu kibiriyle, gösterişiyle çıkagelen ve sana karış çıkan ve peygamberini yalanlayan Kureyş'tir. Allah'ım bana va'dettiğin zaferi ver, Allah'ım yarın onları mahfet' dedi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Kureyş arasında kırmızı devesinin üzerindeki Utbe b. Rebia'yı görünce şöyle buyurdu: 'Şayet bu topluluk içinde tek

bir kişide hayır varsa, o da kırmızı devenin sahibidir. Ona uyacak olurlarsa doğrusunu yapmış olurlar' dedi.

Huffaf b. Eyma b. Rahada el-Gifarî kendisine uğradıklarında oğluyla birlikte Kureyş'e boğazlanmak üzere bazı develer gönderdi. Ayrıca, 'Eğer silah ve adam yardımında bulunmamızı istiyorsanız bunu da yaparız' diye haber gönderdi." İbn-i İshak diyor ki; "Oğlu aracılığıyla ona şu mesajı gönderdiler, 'Sen akrabalık görevini yerine getirdin. Üzerine düşeni yaptın. Andolsun ki, eğer biz insanlarla savaşacaksak, onlardan eksik bir yanımız yoktur. Yok eğer Muhammed'in ileri sürdüğü gibi Allah'la savaşacaksak, hiç kimsenin gücü Allah'a yetmez."

Kureyş Bedir'e inip yerleşince aralarından bir grup peygamberimizin havuzuna koştular. Aralarında Hakim b. Hizam da bulunuyordu. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Bırakın içsinler" dedi. Hakim b. Hizam'ın dışında o gün oradan su içenlerin tümü de öldürüldüler. Sadece o öldürülmedi. Daha sonra Hakim b. Hizam müslüman oldu, hem de iyi bir müslüman oldu. Herhangi bir şeyde ısrarla yemin etmek istediğinde, "Hayır, beni Bedir günü kurtaran Allah'a andolsun ki..." derdi.

İbn-i İshak diyor ki; "Bana babam İshak b. Yezar ile ilim ehli bazı kişiler, Ensar'dan bazı yaşlıların şöyle dediklerini anlattılar: 'Kureyşliler yerleştikten sonra Umeyr b. Vehb el-Cumehi'yi, bize Muhammed'in arkadaşlarının sayısı hakkında tahminde bulun, diye gönderdiler. Umeyr atıyla askerin etrafında bir tur atıp sonra geri döndü ve 'Aşağı yukarı üçyüz kişidirler. Ancak bana biraz süre tanıyın ki, gizlenmiş ya da destek olmak üzere yola çıkmış kuvvetin olup olmadığını öğreneyim' dedi. Sonra gözden kaybolana kadar vadiye doğru atını sürdü, ancak herhangi bir şey göremedi. Kureyşliler'in yanına dönüp, 'Bir şey göremedim. Ancak ey Kureyş topluluğu beliyyelerin (cahiliyede Araplar'ın, sahibinin mezarının başında aç susuz ölüme terkettikleri develer) ölüm taşıdığını gördüm. Gördüm ki, Medine'nin su taşıyan develeri taze ölüm taşıyorlar. Kılıçlarından başka koruyucuları ve sığınakları yok. Allah'a andolsun ki, onlardan birisinin sizden birisini öldürmedikçe öldürüleceğini sanmıyorum. Kendi sayıları kadar sizden adam öldürdükleri zaman bundan sonra hayatın ne anlamı kalır, iyice düşünün' dedi."

Hakim b. Hizam bunları duyunca halk arasında dolaşmaya başladı. Utbe b. Rebia'nın yanına geldiğinde, "Ey Ebu Velid, sen Kureyş'in büyüğü ve efendisi ve sözü dinlenir birisisin. Sonsuza dek halk içinde iyilikle anılmayı istemez misin?" dedi. Utbe, "Bu nasıl olacak ey Hakim?" dedi. Hakim, "Halkı geri çevirirsin, müttefikin olan Amr b. el-Hadramî'nin diyetini de üstlenirsin" dedi. Utbe, "Tamam yaptım, sen buna şahitsin. O benim müttefikimdir, diyeti de bana düşer. (Yani, Abdullah b. Cahş'ın komutasındaki seriyenin saldırısı sonucu öldürülen kardeşinin diyeti. Buna daha önce değinilmişti) Malına gelen zararı da ben karşılamalıyım. Sen Hanzaliyye'nin oğluna git. Ondan başka halkın işini bozacak birinden korkmam. (Yani Ebu Cehil) Sonra Utbe b. Rebia kal-

Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

kıp halka hitap etti: "Ey Kureyş topluluğu, Muhammed ve arkadaşlarıyla savaşmakla bir şey kazanamazsınız. Allah'a andolsun ki, onları öldürmüş olsanız bile, her kişi arkadaşının yüzüne kinle bakacaktır. Çünkü ya amcasının oğlunu, yahut dayısının oğlunu veya aşiretinden birini öldürmüştür. Geri dönün. Muhammed ile diğer Araplar'ı başbaşa bırakın. Şayet onu öldürürlerse sorun yok, (zaten siz de bunu istiyordunuz) eğer bunun aksi olursa, size ilişmez ve ondan taraf korktuğunuz başınıza gelmemiş olur" dedi.

Hakim diyor ki, "Kalkıp Ebu Cehil'in yanına gittim. O sırada zırhının tozunu alıyordu, giyinmeye hazırlanıyordu, 'Ey Ebulhakem, Utbe sana şunu şunu söylemem için beni gönderdi', dedim ve Utbe'nin dediklerini anlattım. Ebu Cehil, 'Allah'a andolsun ki, Muhammed ve arkadaşlarını görünce korkudan ciğeri şişmiş onun. Allah bizimle Muhammed arasında hükmünü vermedikçe kesinlikle dönmeyeceğiz. Utbe'nin ve sözlerinin bir değeri yoktur. O, Muhammed ve arkadaşlarının deve etini yediğini gördü. Aralarında da oğlu var. (Yani Ebu Huzeyfe -Allah ondan razı olsun- o zaman müslüman olmuş ve müslümanlarla birlikteydi) O yüzden sizi onunla korkutuyor' dedi. Sonra Amr b. el-Hadrami'ye haber göndererek, 'Senin şu müttefiğin halkı geri çevirmek istiyor. Oysa sen intikamının alındığını gözünle görmek üzeresin. Kalk antlaşmanı ve kardeşinin öldürülüşünü dile getir. Amr b. el-Hadremi kalkıp üstünü başını yırtarak, 'Vah Amr' diye bağırdı ve hemen savaş kızıştı, halk galeyana geldi. Bağlı bulundukları kötülük etrafında kenetlendiler. Böylece Utbe'nin halkı çağırdığı görüş boşa çıkmış oldu."

Utbe Ebu Cehil'in, 'korkudan ciğeri şişmiş' sözünü duyunca, "Kadın kılıklı herif (korkaklıkta onu kadınlaşan erkeğe benzetmek istiyor) kimin ciğerinin şişmiş olduğunu yakında görecektir. Benim mi onun mu?" dedi.

SAVAŞ BAŞLIYOR

İbn-i İshak diyor ki, "Ahlaksız, kötü huylu biri olan Esved b. Abdulesed el Mahzumi ileri çıktı ve şöyle dedi 'Allah'a söz veriyorum, mutlaka onların havuzlarından su içeceğim ya da orayı yıkacağım veya uğrunda öleceğim.' İleri çıktığı zaman Hamza b. Abdulmuttalip -Allah ondan razı olsun- onu karşıladı. Karşı karşıya geldiklerinde Hamza bir darbe indirdi ve ayağını kırdı (dizinden aşağısı koptu). O sırada havuzun yakınında bulunuyordu. Darbe üzerine sırtüstü düştü. Ayağının kanı arkadaşlarına doğru aktı. Sonra içine düşene kadar havuza yaklaşmaya başladı. Kendince yeminini yerine getirmek istiyordu. Hamza peşinden gitti ve onu havuzun içinde öldürdü.

Ondan sonra kardeşi Şeybe b. Rebia ve oğlu Velid b. Utbe ile birlikte Utbe b. Rebia ileri çıktı. Saftan ayrılınca müslümanları düelloya çağırdı. Ona karşı Ensar'dan üç genç çıktı. Bunlar Harisoğlu Avf ve Muaviz kardeşlerdi. (Anneleri Afra adında bir kadındı.) Bir de başka bir adam vardı. Rivayete göre bu adam Abdullah b. Revaha idi. Karşısına çıkan müslümanlara 'Kimsiniz?' dedi. Biz Ensar'dan bir grubuz diye cevap verdiler. 'Bizim sizinle bir işimiz yok' diye karşılık verdi. (İbn-i İshak diyor ki,) Kendilerini tanıttıkları zaman Utbe, Ensar'dan

Uğur Yayınları - Kitap Servisi - http://kantoy.org

gençlere şöyle dedi, 'Denk ve soylu kişilersiniz. Ancak biz kendi kavmimizi istiyoruz") Sonra birisi şöyle seslendi, 'Ey Muhammed, bizim kavmimizden bize denk kişileri çıkar karşımıza.' Bunun üzerine Peygamberimiz -Allah ondan razı olsun- 'Kalk ey Ubeyde b. Haris, kalk ey Hamza, kalk ey Ali' buyurdu. Kalkıp onlara doğru ilerleyince, 'Kimsiniz?' dediler. Ubeyde, 'Ben Ubeyde' Hamza, 'Ben Hamza', Ali de 'Ben Ali' dedi. Bu sefer, 'Tamam, denk ve soylu kişilersiniz' dediler. Aralarında en yaşlı olan Ubeyde, Utbe b. Rebia'ya karşı çıktı. Hamza Şeybe b. Rebia'ya, Ali de Velid b. Utbe'ye karşı koydu. Hz. Hamza fırsat vermeden rakibini öldürdü. Hz. Ali de öyle, hemen rakibini öldürdü. Fakat Hz. Ubeyde ve Utbe karşılıklı birer darbe indirdiler birbirlerine. Her ikisi birbirlerini yaralamıştı. (Hareket edemeyecek kadar yaralamışlardı birbirlerini) Hamza ve Ali kılıçlarını çekerek Utbe'nin üzerine yürüdüler ve işini bitirdiler, sonra da Ubeyde'yi alıp arkadaşlarına teslim ettiler.

İbn-i İshak diyor ki, "Sonra insanlar harekete geçtiler ve birbirlerine yaklaştılar. Sonra Peygamberimiz, arkadaşlarına emir vermedikçe harekete geçmemelerini söyledi. Ayrıca sizi kuşatacak olurlarsa ok atarak onları püskürtünüz" diye buyurdu. Sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- safları düzenledi ve çadırına döndü. Girerken yanında Ebubekir vardı, başka kimse yoktu. Peygamberimiz yüce Allah'a va'dettiği yardımı vermesi için yalvarıyor, şöyle diyordu, 'Allah'ım bu topluluğu bugün yok edersen, artık sana ibadet eden olmaz.' Hz. Ebubekir -Allah ondan razı olsun-, 'Ey Allah'ın peygamberi, Allah'a o kadar ısrarlı yalvarıyorsun ki, mutlaka yüce Allah sana va'dettiğini yerine getirecektir' diyordu."

Makrizi'nin 'İmta'ul-Esma' adlı eserinde şöyle anlatılır: "Abdullah b. Revaha 'Ya Resulullah, sana nasihat etmek istiyorum -oysa Peygamberimiz kendisine nasihat edilmekten yüceydi, uluydu- Yüce Allah, va'dini yerine getirecek kadar büyüktür, yücedir' dedi. Peygamberimiz, -salât ve selâm üzerine olsun- 'Ey Revaha'nın oğlu, Allah'ın va'dinin gerçekleşmesi için dua etmeyeyim mi? Hiç kuşkusuz Allah va'dinden caymaz' dedi."

İbn-i İshak diyor ki, "Peygamberimiz çadırındayken hafifçe uyukladı, sonra uyandı ve 'Müjdeler olsun ey Ebubekir. Allah sana yardımını gönderdi. İşte bu Cibril'dir bir atın üzengisinden tutup geliyor, peşinden de toz, duman kalkıyor' dedi.

Ömer b. Hattab'ın -Allah ondan razı olsun- kölesi Mihca'ya bir ok isabet etti ve öldü. Müslümanlardan bu savaşta ilk ölen oydu. -Allah rahmet eylesin- Sonra Necar oğullarından Harise b. Süraka havuzda su içerken bir ok boğazından isabet etti. Adam öldü. Allah rahmet etsin.

Daha sonra Peygamberimiz halkın yanına geldi, onları savaşa teşvik etti ve 'Nefsimi elinde bulundurana andolsun ki, kim sabrederek, sevabını Allah'dan bekleyerek hep ileriye gidip geri dönmeyerek onlarla savaşır da öldürülürse mutlaka Allah onu cennete koyacaktır' dedi. Bunun üzerine o sırada elindeki birkaç hurmayı yiyen Beni Seleme kabilesinden Umeyr b. Hammam, 'Vay be!

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kitabey.org

Benimle cennete girmem arasında şunların beni öldürmesinden başka bir engel yok mu?' dedi ve hurmaları elinden atarak kılıcını çekti öldürülene kadar onlarla savaştı. Allah ona rahmet etsin."

İbn-i İshak şöyle der, "Bana Asım b. Ömer b. Katade anlattı, Afra adlı kadının oğlu olan Avf b. Haris, 'Ya Resulullah Allah kulunun hangi davranışından hoşnut olur' dedi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- 'Kulun yorulana kadar elini düşmana daldırmasından' diye buyurdu. Bunun üzerine Avf üzerindeki zırhı çıkarıp attı. Sonra kılıcını çekip ölene kadar savaştı. Allah rahmet etsin."

Yine İbn-i İshak şöyle anlatır.,. "Bana Muhammed b. Müslim b. Şihab ez-Zühri, Zühreoğulları'nın müttefiki Abdullah b. Sa'lebe b. Sair el-Uzri'den naklen anlattı: Savaşçılar karşılaşıp birbirlerine yaklaştıkları zaman Ebu Cehil b. Hişam, 'Allah'ım, akrabalık bağlarını kesti, bize bilmediğimiz şeyleri getirdi, yarın onu helak et' dedi. Ne varki zafer Peygamberimizin olmuştu."

İbn-i İshak diyor ki, "Sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- yerden bir avuç çakıl taşı alıp Kureyş'e karşı durdu, sonra 'yüzleri kararsın' dedi ve elindekileri onlara doğru serpti. Sonra arkadaşlarına, 'Hücum edin!' emrini verdi. Müşrikler ağır bir yenilgiye uğradılar. Allah Kureyş'in birçok ileri gelenini öldürdü, eşraftan birçoğunu esir düşürdü."

"Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- çadırında bulunurken, Sa'd b. Muaz Ensar dan bir grupla birlikte kılıcını kuşanmış herhangi bir düşman saldırısına karşı Peygamberimizin çadırının önünde nöbet tutuyordu. Halk Kureyşliler'i esir almaya başlayınca -bana anlatıldığına göre- Peygamberimiz halkın yaptıklarına karşın Sa'd'ın yüzünde bir hoşnutsuzluk belirtisi gördü ve 'Allah'a andolsun ki ya Sa'd, savaşçılarımızın yaptıklarından hoşnut olmuyorsun gibi geliyor bana' dedi. Sa'd, 'Evet, ya Resulullah, bu Allah'ın şirk taraftarlarının başına getirdiği ilk olaydı. Bana göre onları öldürüp yere sermek sağ bırakmaktan daha iyiydi' dedi."

İbn-i İshak diyor ki, "Bana Abbas b. Abdullah b. Ma'bed anlattı. O da bazı akrabalarından duymuş. İbn-i Abbas'a -Allah ondan razı olsun- Peygamberimizin arkadaşlarına şöyle dediğini rivayet eder: 'Haşimoğulları'ndan ve başka kabilelerden bazı adamların zorla savaşa getirildiğini biliyorum. Bizimle savaşma gereğini duymaz onlar. Sizden kim Haşimoğulları'ndan birine rastlarsa öldürmesin. Ebul Buhteri b. Hişam b. Haris b. Esedle de karşılaşan onu öldürmesin. Peygamberin amcası Abbas b. Abdulmuttalip'le karşılaşan onu öldürmesin, çünkü Abbas istemeyerek savaşa çıkmıştır' dedi. İbn-i Abbas diyor ki, 'Bunun üzerine Ebu Huzeyfe (Utbe b. Rebia'nın oğlu), 'Babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi ve aşiretimizi öldürürken Abbas'ı bırakacak mıyız? Allah'a andolsun ki, şayet onunla karşılaşırsam onun etine kılıcımı daldıracağım' dedi. İbn-i Abbas diyor ki, 'Ebu Huzeyfe'nin sözleri Peygamberimize ulaşınca Peygamberimiz Ömer b. Hattab'a şöyle dedi, 'Ey Ebu Hafs (Ömer -Allah ondan razı olsun- diyor ki, Peygamberimiz ilk defa bugün bana 'Ebu hafs' diye hitap

Pelesiz PDF Kitap Arşivi - http://kitap.pelesiz.com

etmişti.) Peygamberin amcasının yüzüne kılıçla vurulur mu?' Ömer, 'Ya Resulullah, müsaade et, boynunu vurayım, kuşkusuz münafıklık etmiştir' dedi. Ebu Huzeyfe daha sonraları şöyle diyordu, 'O gün söylediğim bu sözden dolayı bir türlü rahat edemedim. Halen de korkuyorum. Ancak şehit olmakla affedileceğimi düşünüyorum. Ebu Huzeyfe (mürtedlere -dinden dönenlere- karşı yapılan savaşlarda) Yemame günü şehit edildi."

İbn-i Hişam diyor ki, "Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- müslümanları Ebu Buhteri'yi öldürmekten menetmişti, çünkü Peygamberimiz Mekke'deyken ona dokunmayanların başında geliyordu. Ona eziyet etmiyordu, ondan kendisini üzecek bir söz işitmemişti. Ayrıca Kureyş'in Haşimoğulları'na ve Muttalipoğulları'na karşı başlattığı boykot kararını içeren sayfanın yırtılmasında da önayak olmuştu... (Ne var ki, esir edilmeye karşı çıktığı için öldürüldü.)"

İbn-i İshak diyor ki, "Bana Yahya b. Ubad b. Abdullah b. Zubeyr, babasının şöyle dediğini anlattı: "Umeyye b. Halef Mekke'deyken benim arkadaşımdı. O zaman benim adım Abdıamr'dı. Müslüman olduğum zaman Abdurrahman adını aldım ve o zamanlar henüz Mekke'deydik. Umeyye Mekke'de beninle karşılaştığı zaman, 'Ey Abdıamr anne-babanın koyduğu isimden vaz mı geçtin?' diyor, ben de evet cevabını veriyordum. O ise, 'Ben Rahman'ı tanımıyorum, ikimiz arasında bir şey bulalım da onunla seni çağırayım. Sen ilk isminle bana cevap vermiyorsun, ben de bilmediğim bir şeyle seni çağırmam' diyordu. Umeyye, 'Ey Abdıamr' diye çağırdığında cevap vermezdim. O zaman, 'Ya Ebu Ali sen istediğin bir şey söyle' dedim. O zaman, 'Sen Abdulilah'sın' dedi. Tamam dedim. Onunla karşılaştığım zaman Abdulilah diye çağırırdı, ben de karşılık verirdim ve sohbet ederdik. Nihayet Bedir günü onu oğlu Ali'nin elinden tutup beklediğini gördüm. Elimde ganimet aldığım zırhlar vardı. Beni görünce, 'Ya Abdıamr' dedi, cevap vermedim. O zaman, 'Ya Abdulilah' dedi, evet dedim. 'İşine yaramaz mıyız? Yanındaki bu zırhlardan daha çok yararım dokunur sana' dedi. Ben de, iyi vallahi dedim. Sonra zırhları bıraktım onun ve oğlunun elinden tuttum (yani esir aldım). O sırada Umeyye şöyle diyordu, 'Bugün gibisini görmedim. Sizin süte ihtiyacınız yok mu? (Yani beni esir alana bol süt veren develeri fidye olarak verir kendimi kurtarırım demek istiyordu.) Sonra ikisini yanıma alarak yürüdüm."

İbn-i İshak diyor ki, "Bana Abdulvahid b. Ebu Avn, Said b. İbrahim'den naklen anlattı, o da babasından Abdurrahman b. Avf'ın şöyle dediğini rivayet etti: Umeyye b. Halef'le oğlunun arasında ellerinden tutmuşken Umeyye bana, 'Ya Abdulilah, sizden göğsünde deve tüyünden bir işaret taşıyan adam kimdi?' diye sordu. Ben, Hamza b. Abdulmuttalip dedim. 'Ne yaptıysa o yaptı bize' dedi. Abdurrahman b. Avf şöyle dedi, 'Ben ikisini götürüyordum ki, birden Bilal onu benim yanımda gördü. Mekke'deyken islâmı terketmesi için Bilal'e işkence eden oydu. Güneşin etkisiyle kızgın hale gelen Mekke'nin yamacına götürür sırtüstü uzatırdı. Sonra büyük bir taş getirtip göğsünün üzerine koyardı. Sonra da, 'Ya Muhammed'in dininden döneceksin ya da hep böyle kalacaksın'' der-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

di. Bilal ise, Ahad... Ahad... (Allah bir ve ortaksızdır... Allah bir ve ortaksızdır) derdi. Abdurrahman diyor ki, Bilal onu gördüğü zaman, 'Küfrün başı Umeyye b. Halef... O kurtulursa ben kurtulmayayım' dedi. Ben, 'Bilal, benim esirlerime mi?' dedim. O da, 'O kurtulursa ben kurtulmayayım' dedi. Abdurrahman diyor ki, 'Beni dinlemiyor musun ey kara kadının oğlu' dedim. Bilal tekrar, "O kurtulursa ben kurtulmayayım" dedi. Sonra var gücüyle, 'Ey Allah'ın ensarı (yardımcılar) küfrün elebaşı Umeyye b. Halef burada, o kurtulursa ben kurtulmayayım' diye bağırdı. Abdurrahman diyor ki, bunun üzerine bir bilezik gibi bizi çembere aldılar. Ben onları uzaklaştırmaya çabalıyordum. Birisi oğlunun ayağına bir kılıç darbesi indirdi ve yere düşürdü. Bunun üzerine Umeyye korkunç bir çığlık attı. Öylesini daha önce hiç işitmemiştim. Abdurrahman diyor ki, 'Başının çaresine bak, kurtuluşun yok artık, vallahi senin için bir şey yapamam.' Onu ve oğlunu kılıçlarıyla doğrayıp öldürdüler. Abdurrahman şöyle derdi, "Allah Bilal'e rahmet etsin, hem zırhlarım gitti, hem de beni esirlerimden etti!"

SABIR, SAVAŞ VE ZAFER

İbn-i İshak diyor ki, "Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- düşmanlarından ayrıldığı zaman, Ebu Cehil'in ölüler arasında olup olmadığının araştırılmasını istedi. Savaş esnasında Ebu Cehil ile ilk defa karşı karşıya kalan kişiye gelince, Sevr b. Zeyd'in İkrime'den o da İbn-i Abbas'dan, aynı şekilde Abdullah b. Ebubekir'den anlattığına göre, Beni Seleme kabilesinden Muaz b. Amr b. el-Cumûh şöyle demiştir: Ebu Cehil'in, çevresini saran bu topluluğa, 'Kimse Ebul Hakem'e ulaşamaz' dediğini duydum. Bunu duyunca onu vurmayı kafama koydum ve o tarafa doğru hareket ettim. Fırsatını bulunca da hamle yaptım. Bir darbede bacağını kestim. Allah'a andolsun ki, düştüğü zaman çekirdek kıran aletinin arasından fırlayan çekirdeğe benzetmiştim ayağının kemiğini. Oğlu İkrime de omuzuma bir darbe indirdi ve elim koptu. Elim bir tarafımda asılı kalmıştı. Bir gün boyunca hep savaşmıştım ve elimi hep peşimden sürüklüyordum. Fazlasıyla ızdırap vermeye başlayınca, ayağımı üzerine koydum, çekip kopardım."

"Daha sonra ayağı kopmuş vaziyetteyken Muaviz b. Afra Ebu Cehil'e rastladı. Bir kılıç darbesi indirdi ve onu yere serdi. Ebu Cehil can vermek üzereydi. Muaviz ölene kadar savaştı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ebu Cehil'in ölüler arasında olup olmadığının araştırılmasını emrettiği zaman Abdullah b. Mes'ud -Allah ondan razı olsun- Ebu Cehil'e rastladı. Bana ulaşan rivayete göre, Peygamberimiz arkadaşlarına şöyle demişti, 'Ölüler içinde onu tanıyamazsanız dizindeki bir yara izine bakın. İkimiz çocukken Abdullah b. Cuda'nın düzenlediği bir ziyafette idik. Bu arada biraz sıkışmıştık. Ben ondan biraz da zayıftım. Tutup onu ittim, dizüstü düştü. Dizlerinden biri yaralanmıştı. Bu yaranın izi bir daha geçmedi! Abdullah b. Mes'ud diyor ki, onu ölüler arasında son nefesini vermek üzereyken buldum. Onu hemen tanıdım, Ayağını boynuna dayadım. Mekke'deyken bir defasında bana kötü davranmış, işkence etmişti. Yere atıp beni dövmüştü. Sonra, 'Allah seni rezil etti mi, ey Allah'ın düşmanı'

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://cemtv.org

dedim. 'Beni neyle rezil etti? Sizin öldürdüğünüz adamdan üstün biri bulunur mu? (Kendisinden büyük birinin olmadığını kastediyor) Söyle bakayım zafer kimindir?' dedi. 'Allah ve peygamberinin' dedim."

İbn-i İshak diyor ki, "Mahzum kabilesinden bazı adamlar İbn-i Mes'ud'un şöyle dediğini ileri sürdüler: Ebu Cehil bana, 'Ey koyun çobancığı, oldukça yüksek bir yere çıkmışsın' diyordu. Kafasını kestim ve Resulullah'a götürdüm. 'Bu Allah'ın düşmanı Ebu Cehil'in kafasıdır ya Resulullah' dedim. İbn-i Mes'ud diyor ki, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- 'Allah'dan başka ilah yoktur' dedi. Sonra kafasını Peygamberimizin önüne koydum. Peygamberimiz de Allah'a hamd etti."

İbn-i Hişam diyor ki, "Bana Ebu Ubeyde ve Peygamberimizin savaşları hakkında bilgi sahibi olanlardan bazıları şöyle anlattılar: Ömer b. Hattab -Allah ondan razı olsun- bir gün Said b. As'a rastladığında, 'Bana öyle geliyor ki, gönlünde bana karşı bir kırgınlık vardır. Benim senin babanı öldürdüğümü sandığını görüyorum. Şayet öldürmüş olsaydım, bundan dolayı senden özür dilemezdim. Ancak ben, dayım As b. Hişam b. Muğire'yi öldürdüm. Babana gelince ona rastladığım zaman, öküzün boynuzuyla karıştırdığı gibi eşeliyordu etrafı. Ben hemen uzaklaştım ondan. Amcası oğlu Ali ona saldırdı ve öldürdü."

İbn-i İshak diyor ki, "Bana Yezid b. Ruman, Urve b. Zubeyr'den anlattı. Peygamberimiz ölülerin kuyuya atılmasını emrettiği zaman Umeyye b. Halef'in dışındakileri kuyuya attılar. Ancak Umeyye zırhının içinde şişmişti, hareket ettirmek istediler, ancak eti parçalanıyordu. Bunun üzerine olduğu yerde bırakıp üzerini toprakla, taşla örttüler. Ölüler kuyuya atıldıktan sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- 'Ey kuyudakiler, Rabbinizin size va'dettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü! Ben Rabbimin bana va'dettiğinin gerçek olduğunu gördüm.' Hz. Aişe diyor ki, 'Arkadaşları, "Ya Resulullah, ölülerle mi konuşuyorsun? dediler. Peygamberimiz, kuşkusuz Rabblerinin onlara va'dettiğinin gerçek olduğunu öğrendiler" dedi.' Hz. Aişe diyor ki, "Halk 'senin söylediklerini işitti diyor.' Oysa Peygamberimiz ".... 'Öğrendiler' dedi."

İbn-i İshak diyor ki, "Peygamberimiz ölülerin kuyuya atılmasını emrettiği zaman, Utbe b. Rebia'yı tutup kuyuya fırlattılar. (Bana ulaştığına göre) Peygamberimiz bu sırada Ebu Huzeyfe b. Utbe'ye bakıyordu. Yüzünün üzüntüden renk değiştirdiğini gördü: Peygamberimiz, 'Ya Ebu Huzeyfe yoksa babandan dolayı üzülüyor musun?' dedi. (Veya Peygamberimiz buna benzer bir ifade kullanmıştı) Ebu Huzeyfe, 'Hayır vallahi, ya Resulullah babamdan ve sonucundan kuşku duymuyorum. Ancak ben babamda bir ileri görüşlülük, yumuşaklık ve iyilik görüyordum. Bunların onu islâma yöneltmesini umuyordum. Ancak başına gelenleri görünce, benim onun doğru yola geleceğini ummama rağmen, kâfir olarak öldüğünü hatırlayınca üzüldüm' dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz ona hayır duada bulundu, iyilik diledi."

Sonra Peygamberimiz, savaş alanında savaşçılar tarafından elegeçirilen ga-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nimetlerin biraraya getirilmesini emretti. Söyleneni yaptılar. Ardından savaşçılar arasında görüş ayrılıkları belirdi. Toplayanlar, "Bunlar bizimdir" diyordu. Düşmanla savaşan ve onları kovalayanlar da, "Allah'a andolsun ki, biz olmasaydık, bunları elde edemezdiniz. Biz düşmanı sizden alıkoyduk ki, bunları elde edebildiniz..." diyordu. Düşmanın arkadan saldırmasından korkarak Peygamberi korumak üzere bekleyenler de, "Bunlar üzerinde bizden daha fazla hak sahibi değilsiniz. Eşyaları durdukları yerde sahipsizken gördük ama, düşmanın Peygamberimize saldırmasından korktuk ve yanında bekledik. Bu yüzden siz bizden daha fazla hak sahibi değilsiniz" diyorlardı.

İbn-i İshak diyor ki, "Abdurrahman b. Haris ve ondan başka bazı arkadaşlarımız Süleyman b. Musa'dan o da Mekhul'den, o da Ebu Umame el-Bahilî'den şöyle rivayet ettiler: "Ubade b. Samit'ten 'Enfal' (ganimetler) suresini sordum. 'Bedir Savaşı'na katılanlar hakkında indi. Ganimetler konusunda görüş ayrılığına düşmüştük. O zaman çok kötü davranmıştık. Bunun üzerine Allah ganimetleri elimizden alıp peygamberine verdi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- müslümanlar arasında eşitçe paylaştırdı' dedi."

İbn-i İshak diyor ki, "Bana Abduddaroğulları'ndan Nebih b. Vehb anlattı. Savaş esirlerini Peygamberimizin yanına getirdiklerinde, onları arkadaşlarının arasında dağıttı ve 'esirlere iyi davranın' buyurdu. Mus'ab b. Umeyr'in öz kardeşi Ebu Aziz b. Umeyr b. Haşim de esirler arasındaydı. Nebih diyor ki, Ebu Aziz şöyle dedi: Mus'ab yanıma geldiğinde Ensar'dan biri beni esir almıştı. Mus'ab, beni esir alan adama, 'Onu sıkı tut, çünkü anası zengindir, fidye olarak sana bol mal verebilir' dedi. Ebi Aziz diyor ki, Ensar'dan bir grup arasında bulunuyordum, beni Bedir'den götürdüklerinde öğlen ya da akşam yemeklerinde ekmeği bana verirlerdi. Kendileri de hurmayla yetinirlerdi. Çünkü Resulullah, bizim hakkımızda iyilikle muamele etmelerini tavsiye etmişti. Ellerine bir parça ekmek geçer geçmez hemen bana uzatırlardı. Ben de utanır onlardan birine uzatırdım, ancak hiç dokunmadan tekrar bana verirlerdi."

İbn-i Hişam diyor ki, "Ebu Aziz, Nadi b. Haris'ten sonra Bedir'de müşriklerin bayrağını taşımıştı. Kardeşi Mus'ab b. Umeyr onu esir alan Ebu Yusr'a o sözleri söyleyince, Ebu Aziz, 'Kardeşim, beni böyle mi koruyorsun?' dedi. Bunun üzerine Mus'ab, 'Kardeşim sen değilsin, yanındakidir' dedi. Sonra anası bir Kureyşli'nin en yüksek fidyesinin ne kadar olduğunu soruşturdu. Dört bin dirhem dediler. O da dört bin dirhem gönderip oğlunu kurtardı."

İbn-i İshak diyor ki, "Daha sonra Kureyş, esirleri kurtarmak için fidye göndermeye başladı.

Enfal suresi, elimizden geldiğince özetlediğimiz bu savaş hakkında inmiştir... Savaşta meydana gelen olayları olduğu kadar, bunların ötesindeki planlayıcı ilahi gücün faaliyetlerini de gözler önüne sermek üzere inmiştir. Sure, savaşta meydana gelen olayları yönlendiren Allah'ın takdirini ve tedbirini ortaya çıkarmakta ve bunun da ötesinde İslâm tarihinin gelişim sürecini belirlemek-

tedir. Bütün bunları Kur'an'ın o eşsiz dili ve olağanüstü ifade tarzıyla anlatmaktadır. Surenin ayetlerini teker teker ele aldığımız zaman bu önemli noktaları ayrıntılı biçimde açıklayacağız. Ancak şimdilik surenin karakteristik çizgilerini sunmakla yetineceğiz.

Savaşta yeralan bir olay surenin akış çizgisine de ışık tutmaktadır. İbn-i İshak'ın Ubade b. Samit'ten rivayet ettiği olaydır bu. Ubade diyor ki, "Bedir Savaşı'na katılanlar hakkında indi. Ganimetler konusunda görüş ayrılığına düşmüştük. O zaman çok kötü davranmıştık. Bunun üzerine Allah ganimetleri elimizden alıp peygamberine verdi. Peygamberimiz de -salât ve selâm üzerine olsun- müslümanlar arasında eşitçe paylaştırdı."

Bu olay hem surenin başlangıcına hem de akış çizgisine ışık tutmaktadır.

Yüce Allah'ın kıyamet gününe kadar insanlık tarihinin gelişim sürecinde bir yol ayırımı konumuna getirdiği bu denli önemli bir olayda çok az bir değer ifade eden ganimetler konusunda müslümanlar görüş ayrılığına düşmüş, çekişmişlerdi.

Kuşkusuz yüce Allah hem onlara, hem de onlardan sonra gelecek tüm insanlara daha büyük, daha önemli şeyleri öğretmek istiyordu.

Öncelikle yüce Allah bu olayın, hakkında görüş ayrılığına düştükleri ganimetlerden çok daha büyük bir olay olduğunu öğretmek istiyordu. Bu yüzden olayın meydana geldiği günü, **"Furkan günü -hakla batılın ayrıldığı gün- iki topluluğun karşılaştığı gün"** olarak nitelendirmiştir.

Yüce Allah onlara bu olayın baştan sona, her adımı ve hareketiyle kendi yönlendirmesi ve takdiriyle meydana geldiğini öğretmek istiyordu. Bununla da dilediği bir işin meydana gelmesini istiyordu. Bu zaferde ve ondan sonra gerçekleşen büyük ve önemli işlerde onların bir katkısı, bir yönlendirmesi sözkonusu değildir. İster basit ganimetler olsun, ister bıraktığı büyük etkiler olsun farketmez. Tüm bunları yüce Allah meydana getirmiş, O yönlendirmiştir... Bu olayda kendi lütfuyla onları güzel bir şekilde denemiştir.

Yüce Allah, onların kervanı ele geçirmekle kendileri için istedikleri sonuçta, Allah'ın kervanın kurtulması, bunun yanında kervanı kurtarmaya gelenlerle buluşulması konusunda hem onlara, hem de tüm insanlığa istediği sonuç arasındaki farkın derinliğini öğretmek istiyordu. Böylece görebildikleri kadarıyla, kendileri için istedikleri sonuçla Allah'ın kendileri için istediği sonucu görmelerini ve bunların arasındaki büyük farklılığı algılamalarını istiyordu.

Sure onların ganimetlere ilişkin sorularının tescili ve bu konudaki Allah'ın hükmünün açıklanması, ayrıca ganimetlerin Allah'a ve peygamberine ait oluşunun belirtilmesiyle başlıyor. Aynı şekilde onlara yönelik, Allah'dan korkmaya, -Ubade b. Samit'in dediği gibi, ganimetler konusunda kötü davranışlar sergiledikten sonra- aralarını düzeltmeye, Allah ve peygamberine itaat etmeye ilişkin bir çağrıyla başlıyor sure. Onlara imanları ve imanlarının gereğinin bu olduğu hatırlatılıyor... Bu arada mü'minlerin yüreklerini titreten bir tablo çiziliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soru sorarlar. De ki; "Ganimetler hakkında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir. Buna göre eğer mü'min iseniz, Allah'dan korkunuz, ilişkilerinizi düzeltiniz, Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz."

Mü'minler ancak öyle kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir, yanlarında Allah'ın ayetleri okunduğu zaman bu ayetler imanlarını arttırır, pekiştirir ve sadece Rabblerine dayanırlar.

Onlar namazı kılarlar ve kendilerine bağışladığımız rızıklardan başkalarına da verirler.

İşte gerçek mü'minler bunlardır. Onları Rabbleri katında yüksek dereceler, bağışlanma ve göz kamaştırıcı rızık beklemektedir. [48]

Sonra kendi durumlarını, kendilerine ilişkin planlarını, aynı şekilde yüce Allah'ın onlara ilişkin planını, yeryüzünün realitesini nasıl algıladıklarını, buna karşın hem kendilerinin, hem de bu realitenin ötesindeki Allah'ın gücünü hatırlatıyor:

Ganimetlerin bölüşümü sırasında karşılaştığın bu hoşnutsuzluk, mü'minlerin bir kesimi istemediği halde Rabbinin seni hak uğruna savaşmak için evinden çıkarmasına benzer.

Onlar sanki göz göre göre ölüme sürülüyorlarmış gibi gerçek ortaya çıktıktan sonra, seninle tartışıyorlar.

Allah, iki gruptan birinin hakkından geleceğinizi va'dettiği zaman siz güçsüz olan grubun size düşmesini istediniz. Oysa Allah sözleri aracılığı ile gerçeği yüceltmeyi ve kâfirlerin kökünü kazımayı, soylarını kurutmayı istiyordu.

Amaç, mücrimlerin hoşuna gitmese de gerçeği yüceltmek ve batılı ortadan kaldırmaktı. [49]

Sonra onlara yetiştirdiği yardımı, gerçekleştirdiği zaferi ve lütfuyla onlara takdir ettiği sevabı hatırlatıyor:

Hani siz Rabbinizden yardım istediğinizde Allah bu çağrınıza "Ben size ardarda gelecek bin kişilik bir melek ordusu ile yardım edeceğim" diye cevap verdi.

Allah sadece müjde olsun ve kalpleriniz güven bulsun diye size bu yardımı yaptı. Yoksa yardım ve zafer doğrudan doğruya Allah katındandır. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

Hani Allah, korkunuzu gidermek için sizi hafif bir uykuya daldırmıştı. Ayrıca sizi temizlemek, şeytanın vesvesesinden arındırmak, kalplerinizi pekiştirip kaynaştırmak ve ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için size gökten su indirdi.

Hani Rabbin meleklere "Ben sizinle beraberim, mü'minleri yüreklendirin,

(48) Enfal Suresi, 1-4 (49) Enfal Suresi, 5-8

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım, vurun boyunlarını, indirin darbelerinizi parmaklarına" diye vahyetti.

Şundan dolayı ki, onlar Allah'a ve Peygamber'e karşı çıktılar. Kim Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkarsa bilsin ki, Allah'ın azabı ağırdır.

İşte size Allah'ın azabı, tadınız onu. Ayrıca kâfirler için cehennem azabı da vardır. (50)

Surenin akışı bu alanda böylece yolunə devam ederken, savaşın bütün olarak Allah'ın eseri olduğunu, O'nun yönlendirmesi, öncülüğü ve direktifleriyle geliştiğini, O'nun yardım ve desteğiyle kazanıldığını, O'nun için ve O'nun yolunda yapıldığını tescil ediyor. İlk etapta savaşçıları ganimetlerden soyutlaması ve bunların Allah ve peygamberine ait olduğunun açıklanması bu yüzdendir. Şayet Allah bu ganimetleri tekrar onlara vermişse bu, O'nun lütfunun ve onlara yönelik ihsanının sonucudur. Böylece yüce Allah, cihadlarının sırf O'nun yolunda ve sadece O'na özgü olması için onları her türlü eğilimden ve ganimet kazanma hırsından soyutluyor. Aşağıdaki ayetlerin benzerleri surede sıkça tekrarlanır:

Müşrikleri öldüren siz değildiniz, fakat Allah öldürdü onları. Onlara doğru toprak atarken sen atmadın, fakat Allah attı. Allah kendi keremi ile mü'minleri güzel bir sınavdan geçirmek için bunu böyle yaptı. Hiç kuşkusuz Allah işitendir, bilendir.

Bunların yanısıra Allah kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarandır. (51)

Hatırlayınız ki, bir zamanlar siz yeryüzünde ezilen, sayıca az bir gruptunuz, insanlar sizi kapıp götürecekler diye korkuyordunuz. Fakat şükredesiniz diye Allah size sığınak sağladı, helal besinler sundu, sizi yardımı ile destekledi. (52)

Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin biribirinden ayrıldığı gün yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün-kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz mesaja inanıyorsanız biliniz ki, ele geçirdiğiniz ganimet mallarının beşte biri Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalanlara aittir. Allah her şeye kadirdir.

Hani Bedir savaşında siz vadinin Medine'ye yakın yakasında onlar Medine'ye uzak yakasında ve ticaret kervanı da vadi tabanına sizden daha yakın idi. Eğer bu şekilde buluşmak üzere sözleşseydiniz bile sözünüzden cayardınız. Fakat Allah ortaya çıkması gereken bir sonucun gerçekleşmesi için bu buluşmayı böyle düzenledi. Böylece can veren bile bile can verecek, hayatta kalan da bile bile hayatta kalacaktı. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir.

Hani Allah onları sana rüyanda az gösteriyordu. Eğer onları kalabalık gösterseydi moraliniz bozulur, bu konuda aranızda tartışmaya düşerdiniz. Fakat Allah sizi bu tehlikeden korudu. Hiç şüphesiz, O kalplerin özünü bilir.

Allah, ortaya çıkması gereken sonucun gerçekleşmesi için savaş alanında

(50) Enfal Suresi, 9-14 (51) Enfal Suresi, 17-18 (52) Enfal Suresi, 26

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

karşılaştığınızda onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Her işin sonu Allah'a varır. (53)

Mü'minlerin giriştiği her savaş gibi bu savaş da Alah'ın eseri ve O'nun yönlendirmesiyle meydana geldiği, O'nun öncülüğü ve direktifleriyle geliştiği, O'nun yardımı ve desteğiyle kazanıldığı, O'nun etkinliği ve takdiriyle sonuçlandığı, O'nun için ve O'nun yolunda olduğu için savaş esnasında direnmeye, savaşı sürdürmeye ve hazırlık yapmaya, Allah'ın yardımına güvenmeye, mal ve evlât fitnesi gibi savaştan alıkoyan engellerden sakınmaya, savaş için belirlenen kurallara uymaya, savaşa çıkarken şımarmamaya ve insanlara gösteriş için cihada çıkmamaya ilişkin çağrı sık sık tekrarlanır surede. Bu yüzden mü'minleri savaşa teşvik etmesi emredilir Peygamber'e. Bu önemli noktaların açıklanmasında bu ayetlerin benzerleri tekrar tekrar yer alır:

Ey mü'minler, kâfirlerin üzerine doğru ilerleyen ordusu ile karşılaştığınız zaman sakın onlara arkanızı dönmeyin.

Savaş taktiği gereğince yer değiştirme ya da başka bir birliğe katılma amaçları dışında o gün kim kâfirlere arka dönerse Allah'ın gazabına uğramış olarak döner. O'nun varacağı yer cehennemdir. Orası ne fena bir dönüş yeridir. (54)

Ey mü'minler, Allah ve Peygamber sizi hayat bağışlayacak ilkelere çağırdıkları zaman bu çağrıya olumlu karşılık veriniz. Biliniz ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz O'nun huzurunda biraraya geleceksiniz. (55)

Ey mü'minler Allah'a, Peygamber'e hiyanet etmeyiniz; üstlendiğiniz emanetlere de bile bile hiyanet etmeyiniz.

Biliniz ki, mallarınız ve evlâtlarınız sizin için aslında birer sınav konusudur. Ve büyük ödül Allah katındadır. (56)

Ey mü'minler, bir savaş birliği ile karşılaştığınızda direniniz, Allah'ı çok anınız ki, başarıya eresiniz.

Allah'a ve peygamberine itaat ediniz. Aranızda tartışmaya, çekişmeye düşmeyiniz. Yoksa moraliniz bozulur, hızınız kaybolur. Sabrediniz, çünkü Allah sabırlılar ile beraberdir.

Yurtlarından çalım satarak, halka gösteriş yaparak sefere çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayınız. Şüphe yok ki, Allah onların bütün yaptıklarını bilgisi ile kuşatmıştır. (57)

Onlara karşı elinizden geldiği kadar gerek Allah'ın gerekse özünüzün düşmanlarını ve bunlar dışında Allah'ın bildiği, fakat sizin bilmediğiniz gizli düşmanlarınızı yıldırıp caydıracak savaş gücü ve atlı savaş birlikleri hazırlayınız.

Allah yolunda ne harcarsanız, karşılığı tam olarak size ödenir, kesinlikle haksızlığa uğratılmazsınız. (58)

---

(53) Enfal Suresi, 41-44 (54) Enfal Suresi, 15-16 (55) Enfal Suresi, 24
(56) Enfal Suresi, 27-28 (57) Enfal Suresi, 45-47 (58) Enfal Suresi, 60

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://kitabey.org

Ey peygamber, mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden yirmi sabırlı kişi olursa bunlar ikiyüz kâfiri yenerler. Eğer sizden yüz kişi olsa, bunlar bin kâfiri yenerler. Çünkü onlar anlayışsız, bilinçsiz bir güruhtur. (59)

Savaş esnasında direnmeye ilişkin emirler tekrarlandığı sırada surenin akışı, inancın işaretlerini belirginleştirmeye ve iyice kökleştirmeye yöneliyor. Her işi, her hükmü ve her direktifi inanca bağlıyor. Böylece emirler boşlukta asılı kalmıyorlar. Tersine, bu son derece açık, sağlam ve köklü temele dayanıyorlar.

a) Ganimetler konusunda mü'minler Allah'tan korkmaya ve onun adının anılmasıyla titremeye yöneltiliyorlar. İman Allah'a ve O'nun peygamberine itaat etmekle bağlantılı hale getiriliyor.

Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soru sorarlar. De ki, "Ganimetler hakkında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir. Buna göre eğer mü'min iseniz, Allah'dan korkunuz, ilişkilerinizi düzeltiniz, Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz."

Mü'minler ancak öyle kimselerdir ki Allah anıldığında kalpleri ürperir, yanlarında Allah'ın ayetleri okunduğu zaman bu ayetler imanlarını arttırır, pekiştirir ve sadece Rabblerine dayanırlar.

Onlar namazı kılarlar ve kendilerine bağışladığımız rızıklardan başkalarına da verirler.

İşte gerçek mü'minler bunlardır. Onları Rabbleri katında yüksek dereceler, bağışlanma ve göz kamaştırıcı rızık beklemektedir. (60)

b) Savaş taktiğinde Allah'ın kaderine ve yönlendirmesine, savaşın tüm aşamalarında da O'nun yönlendirmelerine döndürülüyorlar:

"Hani Bedir savaşında siz vadinin Medine'ye yakın yakasında, onlar Medine'ye uzak yakasında ve ticaret kervanı da vadi tabanına sizden daha yakın idi. Eğer bu şekilde buluşmak üzere sözleşseydiniz bile bu şekilde buluşamazdınız. Fakat Allah ortaya çıkması gereken bir sonucun gerçekleşmesi için bu buluşmayı böyle düzenledi. Böylece can veren bile bile can verecek, hayatta kalan da bile bile hayatta kalacaktı. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir." (61)

c) Savaşta meydana gelen olaylar ve bu olayların sonuçları konusunda Allah'ın savaşa ilişkin yönlendiriciliğine, O'nun destek ve yardımına dikkatleri çekiliyor:

Müşrikleri öldüren siz değildiniz, fakat Allah öldürdü onları. Onlara doğru toprak atarken sen atmadın, fakat Allah attı. Allah kendi keremi ile mü'minleri güzel bir sınavdan geçirmek için bunu böyle yaptı. (62)

d) Savaşta direnmeye ilişkin emir konusunda Allah'ın kendileri için dilediği hayata, kendileriyle kalpleri arasına girebileceğine ve O'nun kendisine daya-

(59) Enfal Suresi, 65 (60) Enfal Suresi, 1-4
(61) Enfal Suresi, 42 (62) Enfal Suresi, 17

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nanlara zafer vermeyi garantilediğine dikkatleri çekiliyor:

Ey mü'minler Allah ve Peygamber, sizi hayat bağışlayacak ilkelere çağırdıkları zaman bu çağrıya olumlu karşılık veriniz. Biliniz ki Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz O'nun huzurunda biraraya geleceksiniz. (63)

Ey mü'minler, bir savaş birliği ile karşılaştığınızda direniniz, Allah'ı çok anınız ki, başarıya eresiniz. (64)

e) Savaşın ardındaki hedefin belirlenmesi konusunda şu açıklama yapılmaktadır:

Fitnenin kökü kazınıp Allah'ın dini kesinlikle egemen oluncaya kadar onlarla savaşınız. (65)

Yeryüzünde üstünlüğünü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz. Oysa Allah sizin hesabınıza Ahiret'i istiyor. (66)

Allah, iki gruptan birinin hakkından geleceğinizi vadettiği zaman siz güçsüz olan grubun size düşmesini istediniz. Oysa Allah sözleri aracılığı ile gerçeği yüceltmeyi ve kâfirlerin kökünü kazımayı, soylarını kurutmayı istiyordu.

Amaç, mücrimlerin hoşuna gitmese de gerçeği yüceltmek ve batılı ortadan kaldırmaktı. (67)

f) Hem islâm toplumunun kendi içinde, hem de islâm toplumuyla diğer toplumlar arasındaki insanlar arası ilişkilerin düzenlenmesinde, birarada bulunma ve başkalarından farklı niteliklere sahip olma hususunda inanç bir uyarıcı kriter olarak belirginleşiyor.

İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda canları ile, malları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar. İman edip Medine'ye göçetmeyenlere gelince, bunlar göçetmedikçe, kendilerine karşı hiçbir yandaşlık, koruyuculuk yükümlülüğünüz yoktur. Eğer böyleleri sizden, aranızda saldırmazlık antlaşması bulunmayan bir topluma karşı din konusunda yardım isterlerse kendilerine yardım etmekle yükümlüsünüz. Allah yaptığınız her şeyi görür.

Kâfirler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar. Eğer aranızda bu sıkı dayanışmayı gerçekleştirmezseniz, yeryüzünde fitne ve büyük bir kargaşa çıkar.

İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda malları ile, canları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler var ya, işte bunlar gerçek mü'minlerdir, onları bağışlanma ve bol rızık beklemektedir.

Sonradan iman edip Medine'ye göçenlere ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, onlar sizdendirler. Allah'ın Kitab'ına göre yakın akrabaların birbirlerine mirasçı olma konusunda öncelik hakları vardır. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir. (68)

(63) Enfal Suresi, 24 (64) Enfal Suresi, 45 (65) Enfal Suresi, 39
(66) Enfal Suresi, 67 (67) Enfal Suresi, 7-8 (68) Enfal Suresi, 70-75

Üçüncü Ufuk Kitap Arşivi

Surenin akışında -inanç çizgisinin yanında- özel nitelikte diğer bir çizgi, cihad çizgisi belirginleşiyor; cihadın imani ve pratik açıdan değeri açıklanıyor, her türlü kişisel endişeden arındırılıyor. Kıyamete kadar mücahitlerin büyük bir güven, bağlılık ve vakarla sürdürecekleri cihadın son derece üstün gerekçeleri olduğu belirtiliyor. Sure bütünüyle bu işaretleri kapsamaktadır. Bu tanıtım kısmında bazılarını sunmakla yetiniyoruz. Ayrıntılı açıklamalarını da ayetleri birer birer ele alacağımız sırada yapacağız.

Ey mü'minler, kâfirlerin üzerinize doğru ilerleyen ordusu ile karşılaştığınız zaman sakın onlara arkanızı dönmeyin.

Savaş taktiği gereğince yer değiştirme ya da başka bir birliğe katılma amaçları dışında o gün kim kâfirlere arka dönerse Allah'ın gazabına uğramış olarak döner. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası ne fena bir dönüş yeridir. (69)

Allah katında canlıların en kötüleri kâfirlerdir. Onlar artık inanmazlar.

Onlar kendileri ile antlaşma yaptığın her defasında hiç çekinmeden antlaşmalarını bozan kimselerdir.

Eğer savaşta onları ele geçirirsen kendilerini geride kalanlardan daha ağır bir biçimde cezalandır ki, diğerleri ibret alsınlar. (70)

Onlara karşı elinizden geldiği kadar gerek Allah'ın gerekse özünüzün düşmanlarını ve bunlar dışında Allah'ın bildiği, fakat sizin bilmediğiniz gizli düşmanlarınızı yıldırıp caydıracak savaş gücü ve atlı savaş birlikleri hazırlayınız.

Allah yolunda ne harcarsanız, karşılığı tam olarak size ödenir, kesinlikle haksızlığa uğratılmazsınız. (71)

Ey Peygamber, mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden yirmi sabırlı kişi olursa, bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden yüz kişi olsa, bunlar bin kâfiri yenerler. Çünkü onlar anlayışsız, bilinçsiz bir güruhtur. (72)

Yeryüzünde üstünlüğünü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz. Oysa Allah sizin hesabınıza Ahiret'i istiyor. Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir. (73)

İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda malları ile, canları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler var ya, işte bunlar gerçek mü'minlerdir, onları bağışlanma ve bol rızık beklemektedir. (74)

Daha önce de söylediğimiz gibi bu sure müslüman toplumun, toplumsal bağlarını inanç esasına göre düzenlemektedir. Surenin indiği bu dönemde diğer toplumlarla savaşta ve barışta kuracağı ilişkilerin hükümlerini açıklamaktadır. Aynı şekilde ganimetlere ve antlaşmalara ilişkin hükümleri de içermektedir. Bu ilişkilerin ve hükümlerin düzenlenmesindeki temel çizgileri belirlemektedir. Bu çizgileri de şu açık ve belirgin ayetlerde olduğu gibi net bir şekilde dile getir-

(69) Enfal Suresi, 15-16 (70) Enfal Suresi, 55-57 (71) Enfal Suresi, 60
(72) Enfal Suresi, 65 (73) Enfal Suresi, 67 (74) Enfal Suresi, 74

Ücretsiz Pdf Kitap Sitesi - https://www.pdfkitap.com

mektedir:

Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soru sorarlar. De ki, "Ganimetler hakkında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir. (75)

Ey mü'minler, kâfirlerin üzerinize doğru ilerleyen ordusu ile karşılaştığınız zaman sakın onlara arkanızı dönmeyiniz.

Savaş taktiği gereğince yer değiştirme ya da başka bir birliğe katılma amaçları dışında o gün kim kâfirlere arka dönerse Allah'ın gazabına uğramış olarak döner. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası ne fena bir dönüş yeridir. (76)

Ey mü'minler, Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz; sözlerini işittiğiniz halde O'na sırt dönmeyiniz.

O'nun söylediklerini işitmedikleri halde "işittik" diyenler gibi olmayınız. (77)

Ey mü'minler, Allah ve Peygamber, sizi hayat bağışlayacak ilkelere çağırdıkları zaman bu çağrıya olumlu karşılık veriniz. Biliniz ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz O'nun huzurunda biraraya geleceksiniz. (78)

Ey mü'minler Allah'a Peygamber'e ihanet etmeyiniz; yoksa bile bile emanetlerinize hiyanet etmiş olursunuz. (79)

Kâfirlere de ki; "Eğer saldırganlıklarından vazgeçerlerse geçmişteki suçları bağışlanır. Yok eğer eski tutumlarına dönerlerse daha öncekiler için geçerli olan kurallar onlar için de işler.

Fitnenin kökü kazınıp Allah'ın dini kesinlikle egemen oluncaya kadar onlarla savaşınız. Eğer yaptıklarından vazgeçerlerse hiç şüphesiz Allah onların ne yaptıklarını görür. (80)

"Biliniz ki, ele geçirdiğiniz ganimet mallarının beşte biri Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalanlara aittir. (81)

Ey mü'minler, bir savaş birliği ile karşılaştığınızda direniniz. Allah'ı çok anınız ki, başarıya eresiniz.

Allah'a ve Peygamber'ine itaat ediniz. Aranızda tartışmaya ve çekişmeye düşmeyiniz. Yoksa moraliniz bozulur, hızınız kaybolur. Sabrediniz, çünkü Allah sabırlılar ile beraberdir.

Yurtlarından çalım satarak, halka gösteriş yaparak sefere çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayınız. Şüphe yok ki, Allah onların bütün yaptıklarını bilgisi ile kuşatmıştır. (82)

Allah katında canlıların en kötüleri kâfirlerdir. Onlar artık inanmazlar.

Onlar kendileri ile antlaşma yaptığın her defasında hiç çekinmeden antlaşmalarını bozan kimselerdir.

(75) Enfal Suresi, 1 (76) Enfal Suresi, 15-16
(77) Enfal Suresi, 20-21 (78) Enfal Suresi, 24 (79) Enfal Suresi, 27
(80) Enfal Suresi, 38-39 (81) Enfal Suresi, 41 (82) Enfal Suresi, 45-47

Ücretsiz İslami Kitap Arşivi - www.kitapsitesi.com

Eğer savaşta onları ele geçirirsen, onları geride kalanlara ibret olacak biçimde cezalandır.

Eğer antlaşmalı bir toplumun anlaşmasını bozacağından endişeli isen, aranızdaki antlaşmayı karşılıklılık ilkesi uyarınca açıkça yüzlerine fırlat. Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez.

Kâfirler sakın yakayı kurtardıklarını sanmasınlar. Çünkü onlar bizi kesinlikle aciz bırakamazlar.

Onlara karşı elinizden geldiği kadar gerek Allah'ın, gerekse özünüzün düşmanlarını ve bunlar dışında Allah'ın bildiği, fakat sizin bilmediğiniz gizli düşmanlarınızı yıldırıp caydıracak savunma gücü ve atlı savaş birlikleri hazırlayınız.

Allah yolunda ne harcarsanız, karşılığı tam olarak size ödenir, kesinlikle haksızlığa uğratılmazsınız.

Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan. Çünkü O her şeyi işiten ve bilendir.

Eğer onlar seni aldatmak isterlerse kuşku yok ki, Allah sana yeter. O seni yardımı ile ve mü'minler aracılığı ile desteklemiştir.(83)

-Ey Peygamber, sana ve sana uyan mü'minlere Allah yeter.

-Ey Peygamber, mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden yirmi sabırlı kişi olursa bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden yüz kişi olsa, bunlar bin kâfiri yenerler. Çünkü onlar anlayışsız bilinçsiz bir güruhtur.

-Allah, bundan böyle, bu konudaki yükünüzü hafifletti ve bünyenizde bir zaaf belirdiğini bildi. Buna göre eğer sizden yüz sabırlı kişi olursa, bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden bin sabırlı kişi olursa, bunlar Allah'ın izni ile iki bin kâfiri yenerler. Allah sabırlılarla beraberdir.

-Yeryüzünde üstünlüğünü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz. Oysa Allah sizin hesabınıza ahireti istiyor. Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

-Eğer Allah'ın daha önce kesinleşmiş (ve bu konuda lehinize işleyen) bir hükmü olmasaydı, esirlerin karşılığında aldığınız fidyeler yüzünden başınıza büyük bir azap gelirdi.

-Artık elinize geçen ganimet mallarını helâl olarak, afiyetle yiyiniz; Allah'dan korkunuz. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir ve merhametlidir.

-Ey Peygamber, elinizdeki esirlere de ki; "Eğer Allah, kalplerinizde hayırlı bir yaklaşım olduğunu görürse, size elinizden alınandan daha iyisini verir ve sizi affeder. Hiç şüphesiz Allah affedicidir ve merhametlidir.

-Eğer bu esirler sana ihanet etmeyi düşünüyorlarsa bilsinler ki, daha önce Allah'a ihanet ettiler de bu yüzden o seni onlara karşı üstün getirdi. Hiç kuşku-

(83) Enfal Suresi, 55-62

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

suz Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

-İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda canları ile, malları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar. İman edip Medine'ye göçetmeyenlere gelince, bunlar göçetmedikçe kendilerine karşı hiçbir yandaşlık, koruyuculuk yükümlülüğünüz yoktur. Eğer böyleleri sizden, aranızda saldırmazlık antlaşması bulunmayan bir topluma karşı din konusunda yardım isterlerse, kendilerine yardım etmekle yükümlüsünüz. Allah yaptığınız her şeyi görür.

-Kâfirler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar. Eğer aranızda bu sıkı dayanışmayı gerçekleştirmezseniz, yeryüzünde fitne ve büyük bir kargaşa çıkar.

-İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda malları ile, canları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler var ya, işte bunlar gerçek mü'minlerdir, onları bağışlanma ve bol rızık beklemektedir.

Sonradan iman edip Medine'ye göçenler ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, onlar sizdendirler. Allah'ın Kitabı'na göre yakın akrabaların birbirlerine mirasçı olma konusunda öncelik hakları vardır. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir. (84)

Yukarıda sunduğumuz ayetler, surenin karakteristik çizgilerinin bir özetiydi... Her ne kadar sure, Bedir savaşı hakkında ve bu savaş üzerine yapılan bir değerlendirme niteliğinde inmişse de biz bundan, Kur'an'ın müslüman toplumu eğitme ve insanlığın önderliğine hazırlama yönteminin bir yönünü kavrıyoruz. Öte yandan bu dinin, yeryüzünde ve insanlığın hayatında meydana gelen olayların gerçek mahiyetine bakış açısını da kavrıyoruz. Bu gerçeklere ilişkin sağlıklı düşünce bu bakış açısına dayanır ancak.

Bedir savaşı müslümanların müşrik düşmanlarıyla karşı karşıya geldikleri ilk büyük savaştı. Nitekim onları böylesine büyük bir yenilgiye de uğratmışlardı. Ne var ki müslümanlar Medine'den bu amaçla çıkmamışlardı. Muhacirleri yurtlarından ve mallarından eden Kureyşliler'e ait kervanın yolunu kesmek için çıkmışlardı. Ancak yüce Allah müslüman kitle için onların arzuladıkları ganimetin dışında bir şey diliyordu. Yüce Allah kervanın kurtulmasını ve müslümanların Mekke'deyken islâm davetini engelleyen, Peygamberimize tabi olanları dayanılmaz işkencelere, eziyetlere ve baskılara uğrattıktan sonra Peygamber'i öldürmek için komplo düzenleyen Kureyş zorbalarından oluşan düşmanlarıyla karşılaşmalarını diliyordu.

Yüce Allah bu olayın hakla batıl arasında yol ayırımı olmasını diliyordu. İslâm tarihinin, dolayısıyla insanlık tarihinin gelişim süresi için bir yol ayırımı olmasını diliyordu. İnsanların, kendileri için hayırlı sanarak hazırladıkları planla, ilk etapta insanlar tarafından hoş karşılanmayan insanların Rabbinin planı arasındaki farkın boyutlarını görmelerini istiyordu. Aynı şekilde yüce Allah, mü'min kitleye zafer ve yenilginin etkenlerini öğretmek istiyordu. Savaş alanında,

(84) Enfal Suresi, 64-75

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

savaş sahneleri karşısında zafer ve yenilginin etkenlerini doğrudan doğruya Rabblerinden ve dayanakları olan Allah'dan bilmelerini istiyordu.

Bu sure yukarıda sunduğumuz, bu can alıcı noktalara ve son derece önemli gerçeklere işaret eden direktifler içermektedir. Aynı şekilde savaş ve barışa, ganimetler ve esirlere, antlaşma ve ittifaklara, zafer ve yenilgi etkenlerine ilişkin birçok ilkeyi de içermektedir. Bütün bu direktif ve ilkeler, itikadi düşünceyi oluşturan, eğitici yönlendirme üslubuyla sunulmaktadır. Böylece bu düşünce insanlığın gelişmesini yönlendiren ilk ve temel nokta niteliğini kazanmaktadır.

İşte olayları sunarken ve onları karşılarken Kur'an'ın başvurduğu yöntemin karakteristik özelliği budur.

Ayrıca sure savaş alanında meydana gelen sahneleri olduğu kadar savaştan önce, savaş anında ve savaş sonrasında ruhsal hareketlere ilişkin sahneleri de içermektedir. Bunlar son derece canlı sahnelerdir. Zihinlerde savaşın meydana gelişini, savaştaki portreleri ve savaşın özelliklerini yeniden canlandırmaktadır. Kur'an-ı okuyan birisi tüm bunları görür gibi oluyor. Olayları yaşarcasına derinden etkileniyor.

Surenin akışı zaman zaman Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- ve arkadaşlarının Mekke'deki hayatlarından kesitler, tablolar gözler önüne getiriyor. O zamanlar yeryüzünde müşriklerce ezilmek istenen bir azınlıktılar, insanların kendilerini yakalayıp hapsetmelerinden korkuyorlardı. Bütün bunları, zafer anında Allah'ın kendilerine yönelik lütfunu hatırlamaları, Allah'ın yardımıyla ve mallarından ve hayatlarından üstün tuttukları bu din sayesinde zafere ulaşacaklarını bilmeleri için sunmaktadır.

Aynı şekilde sure zaman zaman Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- hicretinden önce ve sonra müşriklerin hayatından da kesitler sunmaktadır. Kimi zaman Firavunoğulları'nın ve onlardan önce gelip geçmiş kâfirlerin akibetlerinden örnekler de sunulmaktadır. Ama yüce Allah'ın dostlarının zaferine düşmanlarının da yok olup gitmelerine ilişkin değişmez yasasını açıklamaktır.

İşte bir bütün oluşturan Enfal suresinin konuları ve takip ettiği anahatları bunlardan ibarettir. Bu cüzde bir bölümünü ele alacağız. Geri kalanını da Allah'ın izniyle onuncu cüzde ele alacağız.

Sureyi anahatlarıyla bu kadar tanıtmakla yetinip, kendi akışı içinde Kur'an ayetlerini ayrıntılı biçimde karşılamaya geçiyoruz.

GANİMETLERİN TAKSİMİ

Surenin bu ilk dersinin konusunu, Allah yolunda cihad ederken müslümanların elde ettikleri ganimetlere ilişkin Allah'ın hükmünün açıklanması oluşturmaktadır. Bundan önce ganimetlerin payları arasında tartışma başgöstermişti. Bu yüzden yüce Allah onları ganimetlere ilişkin hükmüne havale etmektedir. Kendisinden korkmaya, kedisine ve peygamberine itaat etmeye çağırmaktadır. Gönüllerinde iman ve takva duygusunu kamçılamaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rafiey.org

Sonra onların elde etmek istedikleri kervanı ve ganimeti, buna karşın yüce Allah'ın onlar için istediği zafer ve üstünlüğü hatırlatmaya başlıyor. Sayı ve hazırlık bakımından azınlık oldukları, düşmanları ise asker ve mühimmat bakımından kendilerinden üstün olduğu halde savaşın nasıl cereyan ettiğini, kendilerine melekleri destek olarak göndermek suretiyle nasıl yardım ettiğini, su ihtiyaçlarını giderdikleri, yıkandıkları, aynı zamanda bastıkları yeri sertleştirip kuma batmamalarını sağlayan yağmuru yağdırmakla nasıl konumlarını sağlamlaştırdığını, tatlı bir uyku vermek suretiyle nasıl kendilerine güven ve huzur kazandırdığını hatırlatıyor. Aynı şekilde düşmanlarının gönüllerine nasıl korku saldığını, üzerlerine korkunç bir azap indirdiğini dile getiriyor.

Bu yüzden mü'minlerin giriştikleri her savaşta sabretmelerini, direnmelerini emrediyor. İlk etapta düşmanları oldukça güçlü görünseler de, savaşan sadece Allah'tır, O'dur üzerlerine öldürücü darbeler indiren, O'dur savaşın gidişatını yönlendiren. Onlar sadece Allah'ın kaderine ve gücüne perde niteliğindedirler.

Sonra çarpışmadan önce zafer isteyen ve iki gruptan en sapık olanının, akrabalık bağlarına itibar etmeyenin, yenilmesini dileyen müşriklere yönelik ince bir alay yeralıyor. Yüce Allah onlara şöyle sesleniyor: **"Siz zafer istiyordunuz, işte size zafer geldi."**

Bu arada mü'minler, duydukları halde duymayan, yani karşılık vermeyen münafıklara benzemekten sakındırılıyorlar.

Ders, mü'minlere yönelik sık sık yinelenen çağrılarla son buluyor. Kendilerine hayat verecek şeye çağırdıklarında Allah ve peygamberinin çağrısına uymaları isteniyor. Bunun, ölüm ve öldürülme olduğunu sansalar bile. Daha önce ezildikleri, insanların kendilerini yakalamasından korktukları, yüce Allah'ın da onları koruduğu, yardımıyla güçlendirdiği hatırlatılmak isteniyor. Allah'dan sakınacak olurlarsa gönüllerine ve davranışlarına doğruyla eğriyi birbirinden ayıran bir bilinci yerleştireceği va'di hatırlatılıyor. Bunun yanında hataların örtülmesi, günahların bağışlanması ve kendilerini bekleyen Allah'ın lütfu dile getiriliyor ki, savaşta elde edilen ganimetler ve çeşitli maddi kazançlar bunun yanında hiç kalır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْأَنفَالِ ۖ قُلِ الْأَنفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ
وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ
۝١ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا
تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ۝٣ أُولَٰئِكَ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rahiy.org

هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝

1- Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soru sorarlar. De ki; ganimetler hakkında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir. Buna göre eğer mümin iseniz, Allah'dan korkunuz, ilişkilerinizi düzeltiniz, Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz.

2- Mü'minler ancak öyle kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir, yanlarında Allah'ın ayetleri okunduğu zaman bu ayetler imanlarını arttırır, pekiştirir ve sadece Rabblerine dayanırlar.

3- Onlar namazı kılarlar ve kendilerine bağışladığımız rızıklardan başkalarına da verirler.

4- İşte gerçek mü'minler bunlardır. Onları Rabbleri katında yüksek dereceler, bağışlanma ve gözkamaştırıcı rızık beklemektedir.

Surenin toplu tanıtımını yaparken, bu ayetlerin indiriliş sebeplerine ilişkin olarak yeralan rivayetlerden bazılarını hatırlatmıştık. Genelde bütün surenin özelde de ganimetlere ilişkin ayetlerin indiği ortamı daha iyi canlandırmak için daha önce anlattıklarımıza ek olarak birkaç rivayet daha aktarıyoruz. Medine'de bir müslüman devletin kuruluşundan sonra ilk defa böylesine büyük bir olayla karşılaşan müslüman toplumun pratik çizgilerini yeniden canlandırmak için bu rivayetleri anlatmak gereklidir.

İbn-i Kesir tefsirinde şöyle diyor: "Ebu Davut, Nesaî, İbn-i Cerir, İbn-i Mürdeveyh -sözler ona aitti- İbn-i Habban ve Hakim, değişik yollardan Davud b. Ebu Hind'den, o da İkrime'den, o da Abdullah İbn-i Abbas'dan şöyle rivayet ettiler: Bedir günü Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- 'şöyle şöyle yapana şu, şu mükafaat vardır' buyurdu. Bunun üzerine gençler hemen ileriye atıldılar, yaşlılarsa sancaklarını altında kaldılar. Ganimetler toplandığı zaman, gençler gelip kendilerine ait olanı istediler. Buna karşılık yaşlılar, 'Kendinizi bize tercih etmeyin. Biz sizin için bir sığınaktık. Şayet bozguna uğrasaydınız bize sığınacaktınız' dediler ve aralarında çekişme baş gösterdi. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **"Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soru sorarlar. De ki; Ganimetler hakkında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir. Buna göre eğer mü'min iseniz, Allah'dan korkunuz, ilişkilerinizi düzeltiniz, Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz."**

Sevrî Kelbi'den, o da Ebu Salih'den, o da Abdullah İbn-i Abbas'dan şöyle rivayet eder:Bedir günü Peygamberimiz, 'Kim birini öldürürse ona şöyle şöyle mükafat vardır. Kim bir esir getirirse onun için şu, şu mükafat vardır' buyurdu. Ebu Yesir iki esir getirdi ve 'Ya Resulullah (Allah'ın -salât ve selâmı üzerine olsun-) bunları sen bize va'dettin' dedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ubade kalktı ve 'Ya Resulullah, şayet bunlara verirsen arkadaşlarına bir şey kalmaz. Bizi bunlardan alıkoyan, sevabı küçümsememiz ya da düşmandan korkmamız değildir. Biz burada, düşmanın arkadan saldırmasından korktuğumuz için seni korumak üzere durduk' dedi. Sonra da birbirleriyle tartıştılar. Bunun üzerine: "**Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soru sorarlar. De ki;**'**Ganimetler hak-**

www.kitapsarayi.com

kında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir." diyor ki, bir de şu ayet indi:

"Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin birbirinden ayrıldığı gün, yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün, kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz beşte biri Allah'a, Peygamber'e, peygamberin yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarıyolda kalanlara aittir.

İmam Ahmed şöyle der: "Bize Ebu Muaviye anlattı, bize Ebu İshak eş-Şeybanî Muhammed b. Abdullah es-Sakafî'den anlattı, o da Sa'd b. Ebu Vakkas'a dayanarak anlattı: "Bedir günü kardeşim Umeyr öldürüldü. Ben de Said b. As'ı öldürdüm ve zülkesife adını verdiği kılıcını aldım. Kılıcı alıp Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- yanına getirdim. Bana, 'Git, onu aldığın yere bırak' dedi. Döndüm ama, kardeşimin öldürülmesi ve ganimetimin elinden alınmasından dolayı Allah'dan başka kimsenin bilmediği duygular içindeydim. Çok geçmemişti ki Enfal suresi indi. Ardından Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bana, 'Git ganimetini al' dedi."

Yine İmam Ahmed şöyle der: "Bize Esved b. Amir anlattı, bize Ebubekir haber verdi, o da Asım b. Ebu Necud'dan aktardı, ona Mus'ab b. Sa'd, Sa'd b. Malik'ten şöyle anlattı: Dedim ki; Ya Resulullah, bugün yüce Allah müşriklerin başına gelen ağır yenilgiden dolayı yüreğimi soğuttu. Şu kılıcı bana bağışlamaz mısın? Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- 'Bu kılıç ne bana, ne de sana aittir. Bırak onu' buyurdu. Bıraktım sonra da dönüp, bu kılıç belki de benim sınandığım gibi sınanmayan birine verilecektir dedim. Birden peşimden biri beni çağırdı. Acaba yüce Allah benim hakkımda bir şey mi indirdi, diye düşündüm. Peygamberimiz, sen benden kılıcı istediğin zaman bana ait değildi, şimdi bana bahşedildi, senindir dedi. Sa'd diyor ki, "O zaman yüce Allah şu ayeti indirdi: **"Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soru sorarlar. De ki; Ganimetler hakkında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir.** [86]

Bu rivayetler ganimetlere ilişkin ayetlerin indiği ortamı gözümüzün önünde canlandırmaktadır. İnsan, Bedir savaşına katılan müslümanların ganimetler hakkında konuştuklarını görünce dehteşe kapılıyor. Oysa onlar, ya herkesten önce müslüman olmuş, her şeylerini geride bırakıp inançları uğruna Allah'a hicret etmiş, şu dünya hayatının hiçbir nimetine aldırış etmemiş Muhacirlerdir, ya da muhacirleri barındıran, yurtlarını ve mallarını onlarla paylaşan ve şu dünya nimetlerinin hiçbirinde cimrilik göstermeyen Ensar'dır. Nitekim yüce Allah onlar hakkında şöyle buyurmuştur: **"Kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler..."** [87] Ancak bu durumun yorumunun bir kısmını yine bu rivayetlerde buluyoruz. Ganimetler aynı zamanda savaş alanında güzel bir imtihanla ilintilidirler. Güzel imtihana bir örnek oluşturmaktadırlar. O gün için insanlar müşrikleri yenip gönüllerini

(86) Ebu Davud, Tirmizi ve Nesaî değişik yollardan Ebu Bekir b. Ayyaş'dan rivayet ettiler. Tirmizi, "Hasan" sahih bir hadistir dedi.
(87) Haşr Suresi, 9

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

serinlettikleri ilk büyük olayda, Resulullahın ve yüce Allah'ın şahitliğine ihtiyaçları vardı. Bu arzu içlerini doldurmuş ve ganimetler konusunda konuşanların unuttuğu başka bir havaya sokmuştu. Nitekim yüce Allah onlara hatırlatmış ve onları kendisine yöneltmiştir. Aralarındaki ilişkilerde hoşgörünün egemen olması bilinç açısından gönüllerinin ıslahı için bir zorunluluktu. Nitekim bunun Ubade b. Samit'in de belirttiği gibi, farkına varmışlardı. Ubade: "Bu ayet ganimetler konusunda görüş ayrılığına düştüğümüzde biz, Bedir savaşına katılanlar hakkında indi. O zaman çok kötü davranmıştık. Bunun üzerine yüce Allah ganimetleri elimizden alıp, peygamberine verdi" demiştir.

Yüce Allah onları hem sözlü, hem de uygulamalı olarak ilahi eğitimden geçiriyor. Ganimetler işini tümden ellerinden alıp, bu ganimetlerin paylaşımı konusundaki hükmünü bildirene kadar peygamberine devrediyor. Artık iş, üzerinde tartışabilecekleri onlara ait bir hak olmaktan çıkmış, onlara yönelik Allah'ın bir lütfu olmuştur. Ve Allah'ın peygamberi, ganimetleri rabbinin gösterdiği şekilde aralarında bölüştürecektir. Pratik ve eğitim amaçlı uygulamanın yanında sık sık tekrarlanan uzun bir direktif yeralıyor. Nitekim aşağıdaki ayetler bu direktifle başlıyor. Bundan sonra da tekrarlanıyor:

"Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soru sorarlar. De ki; "Ganimetler hakkında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir."

Ganimetler konusunda aralarında çekişen bu gönüllere yönelik çağrı, Allah'dan korkmaya ilişkin bir çağrıydı. Ve kuşkusuz kalplerin sırlarını bilen kalplerin yaratıcısı, eksikliklerden uzaktır, yücedir. Yüce Allah insanın kalbini, dünya hayatının nimetlerini düşünmekten, istemekten, onlar hakkında çekişmekten büsbütün soyutlamıyor. Her ne kadar buradaki çekişme, güzel imtihambelgeleme anlamıyla karışık da olsa durum değişmeyecektir. Sadece bilinçlerini, Allah korkusu ve takva duygusuyla harekete geçirmeyi, dünya ve ahirette onun hoşnutluğunu istemeye yöneltmeyi diliyor. Çünkü Allah'a bağlanmayan, onun öfkesinden korkmayan, onun hoşnutluğunu aramayan bir kalp, dünya nimetlerinin ağırlığından kurtulamaz, serbestçe hareket edemez.

Bu gönülleri takva -Allah korkusu- sayesinde gayet kolay ve rahat bir şekilde boyun eğdirip, uysal hale getirmek mümkündür. İşte Kur'an bu bağ sayesinde bu gönülleri aralarını düzeltmeye yönlendiriyor.

... Buna göre, eğer mü'min iseniz Allah'dan korkunuz, ilişkilerinizi düzeltiniz."

Yine bu bağdan tutup bu gönülleri Allah'a ve peygamberine itaat etmeye yönlendiriyor.

"Allah'a ve peygamberine itaat ediniz."

MÜ'MİNLERİN VASIFLARI

Buradaki ilk itaat da, onun ganimetler hakkında belirlediği hükmüne itaat etmektir. Artık ganimetler mutlak anlamda savaşçılardan birine ait olmaktan çıkmıştır. Öncelikle ganimetlerin mülkiyeti Allah ve peygamberine aittir. Bun-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

lar üzerindeki uygulama da Allah ve peygamberine aittir. Dolayısıyla iman edenlerin gönül hoşnutluğu ve kalp huzuruyla ganimetler konusunda Allah'ın belirlediği hükümlere uymaktan, ilişkilerini ve duygularını düzeltmekten, birbirine karşı kalplerini kötü düşüncelerden arındırmaktan başka seçenekleri yoktur. Durum bundan ibarettir: **"Eğer mü'min iseniz..."**

İmanın iyice belirginleşeceği, varlığını kanıtlayabileceği, kendi gerçeğinin tercümanı olacağı pratik ve realist bir tarzda somutlaşması bir zorunluluktur. Nitekim Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- **"İman temenni ya da gösterişle gerçekleşmez. İman, kalpte yer eden ve davranışlarca doğrulanan bir olgudur"** (88) buyurmaktadır. Bu yüzden peygamberin sözünde belirginleşen anlamı iyice vurgulamak, imanı tanımlayıp açıklamak, onu dille söyleyen bir kelimeden ya da hareket ve realite dünyasında pratik bir ifadesi bulunmayan kuru bir temenniden ibaret olmaktan çıkarmak için Kur'an-ı Kerim'de buna benzer değerlendirmeler sıkça yeralır.

Ardından bu dinin Rabbinin istediği "gerçek" imanın sıfatı yeralmaktadır. Amaç **"Eğer mü'min iseniz"** sözünün anlamını açıklamaktır. İşte bu dinin Rabbi olan Allah'ın onlardan istediği iman **"Mü'minler ancak öyle kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir, yanlarında Allah'ın ayetleri okunduğu zaman bu ayetler imanlarını arttırır, pekiştirir ve sadece Rabblerine dayanırlar. Onlar namaz kılarlar ve kendilerine bağışladığımız rızıklardan başkalarına da verirler. İşte gerçek mü'minler bunlardır. Onları Rabbleri katında yüksek dereceler, bağışlanma ve gözkamaştırıcı rızık beklemektedir.**

Manâdaki inceliğe işaret etmek için Kur'an ifadesinin sözlü yapısı da bir inceliğe sahiptir. Buradaki ifadede **"innema = ancak"** sözüyle bir sınırlandırma vardır. İfade bu denli kesin ve bu denli bir inceliğe sahipken, "Bundan maksat; kâmil imandır" şeklinden yorum yapmanın tutarlı bir yanı yoktur. Şayet yüce Allah bunu söylemek isteseydi, kuşkusuz söylerdi. Bu, gayet açık ve anlam itibariyle gayet ince bir ifadedir. Dolayısıyla sıfatları, davranışları ve duyguları bu olanlar mü'minlerdir. Bunun dışında bu sıfatlara bütünüyle sahip olmayanlar mü'min değildir. Ayetlerin sonunda yeralan **"işte gerçek mü'minler bunlardır"** vurgusu bu gerçeği dile getirmek içindir. Çünkü "gerçek" mü'min olmayanlar hiçbir zaman mü'min değildirler. Kur'an'ın ifadeleri birbirlerini açıklarlar. İşte yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Haktan sonra sapıklıktan başka ne var ki?"** Çünkü "hak = gerçek" olmayan şey, "sapıklık"tır. **"Gerçek mü'minler"** sıfatının karşıtı **"tam imana sahip olmayan mü'minler"** değildir. Kur'an'ın bu son derece ince ifadesinin, bütün düşünce ve ifadeler için son derece kaypak olan böylesine yorumlara hedef olması doğru değildir.

Bu yüzden ilk kuşak müslüman alimler bu ayetlerden, ruhunda ve davranışlarında bu sıfatlar bulunmayan kişinin imanının bulunmadığını, hiçbir zaman da mü'min olmadığını anlıyorlardı. İbn-i Kesir'in tefsirinde şu ifadeler yeralıyor:

"Ali b. Talha, **"Mü'minler ancak öyle kimselerdir ki, Allah anıldığında**

(88) Deylemi, Firdevs müsnedinde Enes'ten rivayet etmiştir.

PDF Arşivi https://rantey.org

kalpleri ürperir." ayetine ilişkin olarak Abdullah İbn-i Abbas'tan şunları nakleder! Münafıklar Allah'ın farzlarını yerine getirdiklerinde, Allah'ı anmaktan dolayı kalplerine bir şey girmez. Allah'ın ayetlerinden bir şeye inanmazlar, ona güvenmezler. İnsanların gözüne görünmedikleri zamanlarda namaz kılmazlar, mallarının zekâtını vermezler. Allah onların mü'min olmadıklarını haber verdi. Sonra yüce Allah, mü'minleri şu şekilde tanımladı: "**Mü'minler ancak öyle kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir.**" Onun farzlarını yerine getirirler. "Yanlarında Allah'ın ayetleri okunduğu zaman bu onların imanını arttırır." İbn-i Abbas diyor ki: "Onaylamalarını pekiştirir." '**Rablerine güvenirler**' O'ndan başkasından bir beklenti içinde olmazlar."

Bu sıfatların tabiatından hareketle, bunlar olmaksızın imanın hiçbir zaman olmayacağını, buradaki sorunun imanın tamlığı ya da eksikliği sorunu olmadığını, aksine imanın varlığı ya da yokluğu sorunu olduğunu göreceğiz.

"**Mü'minler ancak öyle kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir.**"

Bu, vicdani bir titreyiştir. Emir ya da yasak konusunda Allah anıldığı zaman mü'min kalbi kaplayan bir titreyiş... Allah'ın ululuğu bürür mü'min kalbini. İçine Allah korkusu dolar... Allah'ın yüceliği ve heybeti somutlaşır içinde. Öte yandan eksikliğini ve günahlarını hatırlar. Hemen Allah'ın emri doğrultusunda hareket etmeye, O'na itaat etmeye koyulur. Ya da bu, Ümmü Derda'nın -Allah ondan razı olsun- ifade ettiği bir durumdur. Sevri, Abdullah b. Osman b. Hayşem'den, o da Şehr b. Havşeb'den, Ümmü Derda'nın -Allah ondan razı olsun- şöyle dediğini rivayet eder: "Kalpteki titreyiş kurumuş hurma dalının yanışı gibidir. Hurma dallarının yanarken nasıl titrediğini görmedin mi?" Evet, gördüm dedi, dinleyen. "Bunu gördüğün zaman Allah'a dua et. Dua bu titreyişi giderir" dedi.

Bu durum kalpte öyle bir hava meydana getirir ki, kalbin huzura kavuşması ve durulması için duaya ihtiyaç duyulur. Herhangi bir şeyin emir ya da yasak edilmesi sırasında Allah anıldığında mü'min kalpte bu durum başgösterir. Bunun ardından hemen Allah'ın emir ve yasaklarını O'nun istediği şekilde yerine getirmeye koyulur. İçini kaplayan ürpertiden kurtulur. Allah için arınır.

"**Yanlarında Allah'ın ayetleri okunduğu zaman bu ayetler imanlarını arttırır, pekiştirir.**"

Mü'min kalp bu Kur'an'ın ayetlerinde imanı arttıran, pekiştiren kanıtlar bulur. Kendisini iç huzura erdiren mesajlar edinir. Bu Kur'an hiçbir aracıya başvurmaksızın insan kalbiyle doğrudan doğruya ilişki kurar. İnsan kalbini Kur'an'ı algılamaktan, Kur'an'ı da insan kalbine ulaşmaktan alıkoyan küfürden başka hiçbir şey, insan kalbi ile Kur'an arasına giremez. İman aracılığıyla bu perde kaldırıldığı zaman kalp, bu Kur'an'ın tadına varır ve ayetlerin yenilenen vurgularında imanı arttıran mesajlar alır. Bu onu iç huzura kavuşturur. [89] Kur'an'ın kalbe yönelik mesajları onun imanını arttırdığı gibi, mü'min kalp imanı arttıran

(89) Burada "iman artar, eksilir" problemi karşımıza çıkıyor. Bu problem, ciddi ve pratik ideallerin uzak, akıl sorumsuzluğun yaygın olduğu dönemlerde ortaya çıkan grupların ve kelam ilminin problemidir. Bu problemi ele alma gereğini duymuyoruz.

Ücretsiz Dini Kitap Arşivi - https://rahley.org

bu mesajları kavrayabilir. Bu yüzden, bu gerçeği vurgulayan aşağıdaki ayetlerin benzeri mesajlar Kur'an'da sıkça yeralır:

"Kuşkusuz bunda mü'minler için ayetler vardır."

"Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ayetler vardır." Peygamberimizin bir arkadaşının sözü de bu gerçeği dile getirmektedir: **"Biz Kur'an'dan önce imana çağırılırdık."**

İşte bu iman sayesinde Kur'an'dan bu özel tadı alıyorlardı. Teneffüs ettikleri hava da bu hususta onlara yardımcı oluyordu. Onlar fiilen ve pratik olarak Kur'an'ı yaşıyorlardı. Soyut bir tad alma ve sırf zihni kavrama, sözkonusu değildi. Ayetin indiriliş sebebine ilişkin yeralan rivayetler arasında Sa'd b. Malik'in sözleri enteresandır. Sa'd ganimetlerin mülkiyetini Peygamberimize veren, onlar üzerinde Peygamberimize dilediği gibi tasarruf yetkisini tanıyan ayetin indirilişinden önce Peygamberimizden -salât ve selâm üzerine olsun- bir kılıcı kendisine ganimet olarak vermesini istemişti. Peygamberimiz de, "Bu kılıç ne senin, ne de benimdir, bırak onu" demişti. Sa'd kılıcı bırakıp geri döndükten sonra tekrar çağırıldığında, yüce Allah'ın kendisi hakkında bir ayet indirmiş olabileceğini düşünmüştü. "Herhalde yüce Allah hakkımda bir ayet indirdi" diye düşündüğünü söylemişti. Peygamberimiz, "Benden kılıcı istediğin zaman bana ait değildi. Ama şimdi bana bahşedildi. O senindir" demişti. İşte bu şekilde onlar Rabbleriyle birlikte yaşıyorlardı. Kendilerine inen bu Kur'an'la bu şekilde yaşıyorlardı. Bu dehşet verici bir olaydır. Ve bu insanlık hayatında yaşanmış olağanüstü, gözkamaştırıcı bir dönemdir. Kur'an'dan bu şekilde tat almaları da bu yüzdendi. Doğrudan doğruya Kur'an'ın direktifleri ışığında pratik bir hayat sürdürmeleri de özel zevkle içiçeliklerini gittikçe arttırıyordu.

Her ne kadar birincisi -yani vahiy- insanlık hayatında bir daha tekrarlanmayacaksa da, yeryüzünde ilk müslüman cemaatin inşa ettiği gibi, insanların pratik hayatında bu dini yeniden inşa etmek için harekete geçen mü'min bir topluluk bulunduğu sürece ikincisi (yani islâmın bir hayat biçimi olarak yaşanması) tekrar gerçekleşebilir. Sadece bu dini yeniden insanların pratik hayatlarına egemen kılmak için Kur'an'ın direktifleri doğrultusunda hareket eden bu mü'min kitle Kur'an'dan tad alabilir, onun okunmasıyla gönlündeki iman artabilir. Çünkü bu kitle daha baştan iman etmiştir. Bu kitleye göre din, yeniden ortaya çıkan ve istisnasız tüm yeryüzünü kaplayıp azgınlaşan cahiliyenin yerine dini egemen kılma hareketidir. Ona göre iman temenni değildir. Kalpte yer edip davranışlarca doğrulanan bir olgudur.

"...Sadece Rabblerine dayanırlar."

Sadece O'na... Nitekim cümlenin yapısı da bu kesinliği gerektirmektedir. Herhangi birini, yardım istemek ve güvenmek suretiyle O'na ortak koşmazlar. Ya da imam İbn-i Kesir'in tefsirinde dediği gibi, "O'ndan başkasından ummazlar, sadece O'na yönelirler, sırf O'na sığınırlar. İhtiyaçlarını gidermeyi sırf O'ndan isterler. Sadece O'nu arzularlar. O'nun dilediği şeyin olacağını, dilemediği şeyin de olamayacağını bilirler. Mülkünde dilediği şekilde uygulamada bulunaca-

ğını, ortaksız olduğunu, hükmünden dolayı sorgulanamayacağını, O'nun hesapları çabuk görüldüğünü bilirler. Bu yüzden Said b. Cübeyr, "Allah'a dayanmak imanın toplamıdır" demiştir.

İşte Allah'a inanmanın özü budur. Budur sırf O'na kul olmanın, O'ndan başkasına kul olmamanın ifadesi. Bir kalpte Allah'ı birlemekle, O'nunla birlikte O'ndan başkasına dayanmak birarada olmaz. Bir kimseye ya da bir sebebe dayanma isteğini kalplerinde bulanlar, öncelikle kalplerinde Allah'a iman var mı ona baksınlar.

Tek başına Allah'a dayanmak sebeplere sarılmaya engel değildir. Mü'min Allah'a inanmak ve sebeplere sarılmaya ilişkin emrine itaat etmek açısından sebeplere sarılır. Ne var ki, mü'min sebeplere onların sonuçları meydana getirdiğini kabul ederek sarılmaz. Sonuçları ortaya çıkaran -tıpkı sebepler gibi- Allah'ın kaderidir. Mü'minin bilincinde sebeple sonuç arasında bir ilişki sözkonusu değildir. Sebeplere sarılmak, emredilene uymak açısından ibadettir. Sonucun gerçekleşmesi ise, Allah'ın kaderidir. Sebeplerden tamamen bağımsızdır ve Allah'dan başkası gerçekleştiremez. Böylece mü'minin bilinci sebeplere kul olmaktan, onlara bağlanmaktan kurtulur. Aynı zamanda mü'min, sebeplere sarılmakla Allah'ın emrine itaat etmenin sevabını kazanmak için elinden geldiğince sebeplerden yararlanır.

Çağdaş "bilimsel" cahiliye, "Allah'ın kaderinin" ve "Allah'ın bilgisinin sınırları içinde bulunan gayb alemini" yok saymak için uzun süre "tabiat kanunlarının kesinliği" kuramına sarıldı. Nihayet kendi yöntemleri ve deneyleri yoluyla Allah'ın bilgisi kapsamındaki gaybın ve Allah'ın kaderinin eşiğinde kesin bir bilgi elde edemeden çaresiz bir şekilde durdu. Bu sefer madde dünyasındaki "ihtimaller" kuramına sarıldı. Bundan önce "kesin" dediği şeyler "muhtemel" oluverdi. "Gayb" yine mühürlü bir sır olarak varlığını korudu. Tek ve kesin gerçek olarak Allah'ın kaderi kaldı. Tek ve kesin kanun olarak yüce Allah'ın şu sözü kaldı. "Sen bilemezsin, belki de Allah bundan sonra bir durum meydana getirir." (90) Bu söz, evrensel ilahi kanunların arkaplanında yeralan özgür ilahi iradeden söz etmektedir. Yüce Allah bu evrensel kanunlarla yürürlükteki kaderi uyarınca evreni idare etmektedir.

İngiliz Doğabilimci ve Matematikçi Sir James Jeans şunları söylemektedir: "Eski bilim kesin ilkeler belirliyordu. Buna göre tabiatın bir tek yolu takip etmekten başka seçeneği yoktur. Bu da zamanın başlangıcından sonuna kadar şu sebep ve sonuç arasında sürekli zincirleme doğrultusunda hareket etmesi için önceden çizilmiş bir yoldur. Buna göre (A) durumundan sonra (B) durumuna gelmesi kaçınılmazdır. Modern bilimin ise şu ana kadar söyleyebildiği tek şey (A) durumundan sonra (B) durumunun, ya da (C) durumunun veya (D) durumunun veya bunlardan başka bir durumun meydana gelebileceğidir. Evet bunu söyleyebilir: (B) durumunun meydana gelmesi ihtimali (C) durumundan fazladır. (C) durumunun meydana gelmesi de (D) durumundan daha muhtemeldir. İşte böyle. Hatta (B), (C) ve (D) durumlarından herbirinin diğerine oranla mey-

(90) Talak Suresi, 1

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dana gelebilme ihtimalini belirleyebilir ancak hangisinin diğerini takip edeceğini kesin bir şekilde haber veremez çünkü her zaman ihtimallerden söz etmektedir. Ancak söylenmesi gerekene gelince o da oranlara bağlıdır. Bu oranların mahiyeti ne olursa olsun." (91)

İnsan kalbi görünürdeki sebeplerin baskısından kurtulduğu zaman, her şeyden önce o kalpte, Allah'dan başkasına dayanmak için yer kalmamıştır. Çünkü meydana gelen her şeyi yaratan Allah'ın kaderidir. Tartışmasız tek gerçek budur. Görünen sebepler zanna dayalı ihtimallerden başka bir şey meydana getiremezler... Kuşkusuz bu, islâm inancının insan kalbini ve insan aklını çıkardığı gözkamaştırıcı bir düzeydir. Çağdaş cahiliye akli açıdan bu düzeyin ilk aşamasına ulaşmak için üç asır uğraşıp durdu. Ancak bilinci açısından ve bunun sonucu olarak Allah'ın kaderi, görünen sebepler ve güçlerle girilen ilişki sonucu elde edilen önemli sonuçlar bakımından hiçbir şey elde edememiştir. Kuşkusuz bu, akli özgürlüğün kazanıldığı bir düzeydir. "İnsanoğlu" değişmez sebeplerin, bunun da ötesinde insanların iradesinin ya da tabiatın (!) iradesinin kulu olduğu sürece özgür olamaz. Çünkü Allah'ın iradesinin ve kaderinin dışındaki her "kesinlik" Allah'dan ve O'nun kaderinden başkasına kulluğun esasını oluşturmaktadır. Tek başına Allah'a dayanmanın bu şekilde vurgulanması ve imanın varlığı veya yokluğu için bir ön şart olarak kabul edilmesi bu yüzdendir. İslâmda itikadî düşünce eksiksiz bir bütündür. Ayrıca bu düşünce, bu dinin insanlık hayatında gerçekleştirmek istediği pratik görüntüsüyle birlikte üstlendiği rol bakımından da eksiksiz bir bütündür. (92)

"Onlar namazı kılarlar."

Burada imanın hareketi, gözle görülür bir tablosunu görüyoruz. Daha önce sıraladığımız sıfatlarda da kalpte yer eden gizli duyguları görmüştük. Çünkü iman kalpte yereden ve davranışlarca doğrulanan bir olgudur. Davranış imanın somut bir kanıtıdır. Bu imana pratik bir tanıklık yapması için bu kanıtın gözle görülmesi zorunludur. Namaz kılmak, sadece bilinen hareketleri yerine getirmekten ibaret değildir. Namazı amacını gerçekleştirecek şekilde kılmaktır. Yüce Ma'budun karşısında duran kula yakışır bir tarzda yerine getirmektir. Kalp yaptığı için bilincinde olmadan sadece Kur'an okumak (kıraat), rük'u (eğilmek), sucûd (yere kapanmak)dan ibaret değildir namaz. Bu eksiksiz şekliyle namaz, imanın varlığına fiili bir tanıklık yapmaktadır.

"Kendilerine bağışladığımız rızıklardan başkalarına da verirler."

Gerek zekât olarak, gerekse zekâtın dışında sadaka olarak **"Kendilerine bağışladığımız rızıklardan"** ihtiyaç sahiplerine verirler. Rızıkları veren yaratıcının kendilerine rızık olarak verdiği şeylerden vermektedirler. Kur'an ayetinin her zaman yaygın bir kuşatıcılığı ve etkin işareti vardır. Onlar malı yeniden yaratmıyorlar. Mal yüce Allah'ın onlara bahşettiği rızıktır. Kendilerine verdiği sayısız rızık arasında yeralır. Dolayısıyla Allah yolunda ihtiyaç sahiplerine bir şey

(91) Fî Zılâl-il Kur'an, C.4 s. 197-198, Dünya Yayınları.

(92) Daha geniş bilgi için bkz. Seyyid Kutub, İslâm Düşüncesi, Dünya Yayınları.

verdikleri zaman, bu rızkın bir kısmını vermiş oluyorlar. Geri kalanını da yanlarında tutmuş oluyorlar.

Bunlar yüce Allah'ın bu konuda imana ilişkin olarak belirlediği niteliklerdir. Bunlar Allah'ın birliğine ilişkin inancı, O'nun adının anılmasıyla birlikte meydana gelen iç uyanışı, ayetlerinden dolayı gönülden etkilenmeyi, sadece O'na dayanmayı, O'nun için namaz kılmayı, O'nun verdiği rızkın bir kısmını O'nun uğrunda ihtiyaç sahiplerine vermeyi kapsamaktadırlar.

Diğer ayetlerden de anlaşılacağı gibi bu ayetler imanın ayrıntılarını ele almıyorlardı. Bunlar pratik bir durumu karşılıyorlardı. Ganimetler konusunda görüş ayrılığına düşmeyi ve bu yüzden araların bozulması durumunu karşılıyorlardı. Bu pratik duruma uygun düşecek mü'minlerin sıfatlarını hatırlatıyordu. Bu ayetler aynı zamanda bir bütün olarak yok olduklarında, fiilen iman gerçeğinin de yok olmasını gerektiren sıfatları da belirliyordu. Böyle bir durumda imanın şartlarına sarılmanın ya da sarılamamanın önemi yoktur. Kur'an'ın ilahi eğitim metodu, değişen pratik durumlar karşısında adı geçen şartları ve direktifleri belirlemeyi öngörmektedir. Çünkü Kur'an'ın eğitim metodu, realist, pratik ve harekete dönük bir metoddur. Tüm amacı bir teori geliştirmek ve onu kendi kendine duyurmaktan ibaret teorik ve felsefi bir metod değildir.

Bu temel doğrultusunda yapılan son değerlendirme yeralıyor:

"İşte gerçek mü'minler bunlardır. Onları Rabbleri katında yüksek dereceler, bağışlanma ve gözkamaştırıcı rızık beklemektedir.

Gerçek mü'min bu sıfatları ruhunda ve davranışlarında bulur. Bu sıfatları toptan kendisinde bulundurmayan imanı bulundurmuyor demektir. Bu sıfatlar aynı zamanda ayetlerin indiği durumu da karşılamaktadır. Bu yüzden güzel imtihanı görmeye olan arzuyu da karşılamaktadır. Buna göre sıfatları bu olan kimseler için, **"Rabbleri katında yüksek dereceler vardır..."** Aynı zamanda -Ubade b. Samit'in de dediği gibi- aralarında başgösteren kötü huyları da karşılamaktadır. Buna göre bu sıfatları kendilerinde bulanlar Rabbleri katında **"bağışlanma"** ile mükafatlandırılacaklar. Ayrıca ganimetler üzerinde çıkan çekişmeyi de karşılamaktadır. Kendilerinde bu sıfatları bulanlar için Rabbleri katında **"göz kamaştırıcı rızık"** vardır. Böylece yaşanan durum tümden kuşatılmış oluyor. Durumun gerektirdiği tüm duygular ve konumlar teker teker ele alınıyor. Aynı zamanda konunun özünü oluşturan gerçek de iyice belirginleşiyor. Buna göre, mü'minlere ait olan bu sıfatlar toptan yok olduklarında gerçek imanın varlığı sözkonusu olamaz.

"İşte gerçek mü'minler bunlardır."

İlk müslüman kitleye, imanın bir gerçeğinin bulunduğu ve insanın bu gerçeği içinde bulması gerektiği öğretiliyordu. İmanın iddia olmadığı, dille söylenen kelimelerden ibaret olmadığı, ayrıca temenniyle gerçekleşemeyeceği öğretiliyordu. Hafız Taberanî şöyle der: "Bize Muhammed b. Abdullah el-Hadremî, bize Ebu Kureyb, bize Zeyd b. Habbab, bize İbn-i Luheya, Haled

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

b. Yezid es-Sekseki'den anlattı, o da Said b. Ebu Hilâl'den, o da Muhammed b. Ebu Cehm'den, Haris b. Malik el-Ensarî'den şöyle anlattı: Haris bir gün peygamberimizin yanına vardığında peygamberimiz, 'Nasıl sabahladın ya Haris' der. 'Gerçek bir mü'min olarak sabahladım' diye cevap verir. O zaman Peygamberimiz, 'Ne dediğinin farkında mısın? Kuşkusuz her şeyin bir gerçeği vardır. Peki senin imanının gerçeği nedir?' diye sorar. Haris, 'Kendimi dünyadan çekip kurtardım, geceyi uyanık geçirdim, gündüzümü susuz geçirdim. Sanki Rabbimin arşını seyrediyorum. Cennet ehlinin birbirlerini ziyaret edişlerini, cehennem ehlinin çekişmelerini görür gibi oluyorum' diye cevap verir. Peygamberimiz üç defa 'Ey Haris, bilmişsin, bu durumunu sürdür' der. Peygamberimizin bu arkadaşı, duygularını tasvir eden, bu duyguların ötesindeki davranış ve hareketlere işaret eden durumunu anlatmış, Peygamberimiz de -Allah ondan razı olsun- onun içinde bulunduğu ruh halini kavradığına şahitlikte bulunmuştur. Rabbinin arşını seyreder gibi olan, cennet ehlinin birbirlerini ziyaret edişlerini, cehennem ehlinin çekişmelerini adeta gözleriyle gören biri, sadece görmekle yetinmeyecektir elbette. Tüm hareketlere yön veren, her davranışını etkileyen bu güçlü ve kuşatıcı duyguların ışığında yaşayacak, onlarla birlikte hareket edecek, davranışlarında bu duygular etkin olacaktır. Bütün bunlar, uyanık geçirdiği gecesinin, susuz geçirdiği (oruçla geçirdiği) gündüzünün, açıktan açığa Rabbinin arşını seyredişinin yanında yaşadığı bir lütuftur...

İman gerçeğine büyük bir ciddiyetle bakmak gerekir. İmanın sadece dille söylenen, bunun yanında yaşanamayan, realite tarafında yalanlanan, kaypak bir kavram olmaması için bu ciddiyet zorunludur. İman konusunda titizlik demek, kaypaklık demek değildir. iman gerçeğinin ciddiyetinin bilincinde olmak daha öncelikli bir gerekliliktir. İman düşüncesinde titizlik de kaçınılmazdır. Bu düşüncenin özellikle, cahiliye tarafından istila edilen ve cahiliyenin iğrenç ve pis boyasıyla boyanan realite dünyasında bu dini yeniden inşa etmek için harekete geçen mü'min kitlenin gönlünde yer etmesi kaçınılmazdır.

Bundan sonra surenin akışı, mü'minlerin hakkında birbirleriyle çekiştikleri ve Ubade b. Samit'in büyük bir içtenlikle, açık seçik belirttiği gibi kötü davranışlarda bulundukları ganimetlerin ele geçirildiği savaştan söz etmeye başlıyor. Bu savaşta meydana gelen olayları, savaşın geçtiği şartları, onların konumlarını ve savaş karşısında içlerinde geçen duyguları anahatlarıyla sunuyor. Bu sunuşla, onların Allah'ın kaderine perde olmaktan öteye geçmedikleri, savaşta meydana gelen tüm olayların -hakkında çekiştikleri ganimetler de dahil olmak üzere- elde edilen tüm sonuçların sadece Allah'ın kaderi, yönlendirmesi, planlaması, yardımı ve desteğiyle meydana geldiği anlaşılıyor. Savaş nedeniyle onların kendileri için arzuladıkları sonuç ise, son derece küçük ve sınırlı bir sonuçtur. Yüce Allah'ın yerde ve gökte hakla batılı ayırıcı gün olarak adlandırılan bu büyük olayla onlar için, yine onlar aracılığıyla dilediği sonuçla mukayese edilemez. Hakla batılın ayrıldığı günde geçen bu büyük olayla, yeryüzündeki insanlar ve bütünüyle insanlık tarihi uğraştığı gibi, yüceler alemi de meşgul oldu. Bu arada onlardan bir grubun istemeden savaşa çıktığı, aynı şekilde bir grubun da gani-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahley.org

metlerin paylaşımından memnun olmadığı ve birbirleriyle çekişmeye daldığı hatırlatılıyor. Amaç, gözlerinin önünde cereyan eden, hoşlanmadıkları ya da sevdikleri şeyleri görmelerini sağlamak ve bunların yüce Allah'ın dilediği ve emriyle yerine getirdiği şeylerin yanında hiçbir değere sahip olmadıklarını göstermektir. Kuşkusuz yüce Allah işlerin sonucunu bilir.

DENGELİ PAYLAŞIM

Yüce Allah nerelere harcanacağını daha sonra belirtilecek olan beşte bir kısmı dışında Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- aralarında eşitçe paylaştırması için ganimetler üzerindeki mülkiyeti, Allah ve Resulüne veriyor. Bunun amacı mü'min kitlenin gönlünü her türlü ganimet duygusundan arındırmak,g animetler hakkında aralarında başgösteren çekişmeye engel olmak ve ganimetler üzerindeki tasarruf yetkisini Allah'ın gösterdiği şekilde Peygamber'e vermektir. Böylece gönüllerde ganimetlere ilişkin olarak herhangi bir kırgınlık kalmamış olur. Ganimetleri toplayan, ancak paylaşma sırasında başkalarıyla aynı düzeyde tutulan gençlerin gönüllerinde yer eden olumsuz düşünceler giderilmiş olur.

Sonra yüce Allah, gerek ganimetler konusunda olsun, gerekse ganimetlerin dışında olsun, yüce Allah'ın seçtiği şeyin daha hayırlı olduğunu, insanların sadece görebildikleri şeyleri bilebildiklerini, gaybınsa onlara kapalı olduğunu anlamaları için onların kendileri için istediği sonuçtan ve Allah'ın onlar aracılığıyla onlar için dilediği sonuçtan oluşan bu örneği veriyor. Gözlerinin önündeki pratik hayatlarından veriyor bu örneği. Ganimetlerini bölüştükleri savaşı örnek veriyor. Bu savaşta kendileri için ne istemiş? İşte böylece onların istediği şeyle Allah'ın istediği şeyin birbirlerinden ne kadar uzak olduğunu öğrensinler. Kuşkusuz bu, aslında daha kapsamlı, görüş ve düşüncenin boyutlarını aşan, gözkamaştırıcı bir mesafedir.

كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنۢ بَيْتِكَ بِٱلْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ
لَكَٰرِهُونَ ۝٥ يُجَٰدِلُونَكَ فِى ٱلْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ
إِلَى ٱلْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ ۝٦ وَإِذْ يَعِدُكُمُ ٱللَّهُ إِحْدَى ٱلطَّآئِفَتَيْنِ
أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ ٱلشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ
ٱللَّهُ أَن يُحِقَّ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَيَقْطَعَ دَابِرَ ٱلْكَٰفِرِينَ ۝٧
لِيُحِقَّ ٱلْحَقَّ وَيُبْطِلَ ٱلْبَٰطِلَ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ۝٨

5- (Ganimetlerin bölüşümü sırasında karşılaştığın bu hoşnutuzluk) tıpkı mü'minlerin bir kesimi istemediği halde Rabbinin seni hak uğruna savaşmak için evinden çıkarmasına benzer.

6- Onlar sanki göz göre göre ölüme sürülüyorlarmış gibi, gerçek ortaya çıktıktan sonra seninle tartışıyorlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

7- Allah, iki gruptan birinin hakkından geleceğinizi vadettiği zaman, siz güçsüz olan grubun size düşmesini istediniz. Oysa Allah sözleri aracılığı ile gerçeği yüceltmeyi ve kâfirlerin kökünü kazımayı, soylarını kurutmayı istiyordu.

8- Amaç, mücrimlerin hoşuna gitmese de gerçeği yüceltmek ve batılı ortadan kaldırmaktı.

Ganimetler üzerindeki tasarruf yetkisinin Allah ve peygamberine bırakılması, ganimetlerin aralarında eşitçe bölüştürülmesi, bazı mü'minlerin bu eşitlikten memnun olmamaları, bundan önce de bazı gençlerin ganimetin büyük kısmını kendilerine ayırmalarından dolayı bazı kimselerin memnun olmayışı... Evet, bu durum, silahlı grupla savaşmak üzere Allah'ın seni evinden hak üzere çıkarması, buna rağmen bazı mü'minlerin savaştan memnun olmayışı durumuna benzemektedir... İşte bu ganimetleri elde etmelerini sağlayan sonuç gözlerinin önündedir.

Daha önce Peygamberimizin hayatını anlatan kitaplardan savaşta meydana gelen olayları sunmuştuk. Peygamberimiz kervanın elden kaçmasından sonra yanındakilerle savaş için istişarede bulunup Kureyş'in silahı ve gücüyle geldiğini belirtirken, Ebubekir ve Ömer -Allah onlardan razı olsun- kalkıp güzel bir şekilde görüşlerini belirtmişlerdi. Mikdat b Amr kalkmış ve "Ya Resulullah, Rabbinin emrini yerine getir. Kuşkusuz biz seninle beraberiz. Allah'a andolsun ki, kendi peygamberlerine, 'git sen ve Rabbin savaşın, biz de sizinle birlikte savaşacağız' diyeceğiz.." demişti. Ayrıca bunların muhacirlerin görüşü olduğunu belirtmiştik. Peygamberimiz tekrar insanların görüşünü sorduğunda aralarında bulunan Ensar kendilerinin kastedildiğini anlamış ve Sa'd b. Muaz Ensar adına uzun, kesin ve tatmin edici bir konuşma yapmıştı. (93)

Ne var ki, Ebubekir ve Ömer'in söyledikleri, Miktad'ın görüşü, Sa'd b. Muaz'ın -Allah ondan razı olsun- konuşması, Peygamberimizle -salât ve selâm üzerine olsun- birlikte Medine'den çıkan herkesin görüşünü yansıtmıyordu. Bazısı savaşmak istememişti, karşı çıkmışlardı. Çünkü savaşa hazırlıklı değillerdi, sadece kervanı koruyan zayıf grupla savaşmak üzere çıkmışlardı. Kureyş'in atlısıyla, piyadesiyle, yiğitleriyle, savaşçılarıyla yola çıktığını öğrendiklerinde, onlarla karşılaşmaktan büyük bir memnuniyetsizlik belirtmişlerdi. İşte Kur'an'ın ifade tarzının, yine Kur'an'ın eşsiz yöntemiyle tablosunu çizdiği hoşnutsuzluk budur.

"(Ganimetlerin bölüşünü sırasında karşılaştığın bu hoşnutsuzluk) tıpkı mü'minlerin bir kesimi istemediği halde Rabbinin seni hak uğruna savaşmak için evinden çıkarmasına benzer."

"Onlar sanki göz göre göre ölüme sürülüyorlarmış gibi, gerçek ortaya çıktıktan sonra, seninle tartışıyorlar."

Hafız Ebubekir b. Mürdeveyh Ebu Eyyub el-Ensari'ye dayanarak tefsirinde şu rivayete yer verir: "Biz Medine'deyken Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurdu: 'Ebu Süfyan'ın kervanının yaklaştığını haber aldım.

(93) Bu cüzde savaş öncesine ilişkin rivayetler Ak...

Ücretsiz Dİ Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bu kervanı karşılamaya çıkmamızı ister misiniz? Belki Allah onu bize ganimet olarak verir.' Biz de 'evet' dedik. Hep birlikte sefere çıktık. Bir veya iki gün yol aldıktan sonra, bize 'Kureyş'le savaşmaya ne dersiniz? Çünkü onlar sizinle savaşmak üzere yola çıkmışlar' dedi. Biz de 'hayır', vallahi bizim düşmanla savaşacak gücümüz yoktur, biz sadece kervanı istemiştik' dedik. Sonra tekrar, 'Kureyş'le savaşmaya ne dersiniz?' dedi. Biz de yine aynı şeyleri söyledik. Bunun üzerine Mikdat b. Amr, 'Bu durumda Musa'nın kavminin Musa'ya dediği gibi, sen ve Rabbin gidin savaşın, biz burada oturuyoruz demeyiz, ya Resulullah' dedi. Bunun üzerine biz Ensar topluluğu büyük bir servetimiz olacağına Mikdat b. Amr'ın dediklerini söylemiş olmayı arzulamıştık. Sonra yüce Allah peygamberine şu ayeti indirdi:

"(Ganimetlerin bölüşümü sırasında karşılaştığın bu hoşnutsuzluk) tıpkı mü'minlerin bir kesimi istemediği halde Rabbinin seni hak uğruna savaşmak için evinden çıkarmasına benzer."

O gün müslümanların bir kesiminin gönlünde böyle düşünceler geçmişti, bu yüzden savaşmak istememişlerdir. Nihayet onlar hakkında Kur'an şöyle demişti: **"Onlar sanki göz göre göre ölüme sürülüyorlar."** Bu da gerçek ortaya çıktıktan ve yüce Allah'ın kendilerine iki gruptan birini va'dettiğini öğrendikten ve iki gruptan biri -kervan- elden kaçtıktan sonra diğeriyle karşılaşmanın kaçınılmaz olduğunu, Allah'ın onlarla karşılaşmalarını takdir ettiğini, ne olursa olsun ister kervan olsun, ister savaşçılar olsun, ister zayıf ve silahsız olsun, ister caydırıcı güçlü silahlara sahip olsun farketmez, zaferin kendilerine takdir edildiğini bildikten sonra yeralıyordu.

Kuşkusuz bu, tehlike karşısında insan ruhunun karakteristik özelliğini ortaya çıkaran bir durumdur. Burada kalben inanılmış olmasına karşın realiteyle karşı karşıya kalmanın etkisi belirginleşmektedir. Realite karşısında inancın gereklerini değerlendirirken Kur'an'ın çizdiği bu tabloyu gözönünde bulundurmalı, insan ruhunun gücünü ve pratikle karşılaşırken tereddüt geçireceğini unutmamalıyız. Dolayısıyla kalbin inancı tamamiyle benimsenmiş olmasına rağmen gerek kendimizin, gerekse bir insanın tehlike karşısında sarsıntı geçirdiğini gördüğümüzde karamsarlığa kapılmamalıyız. Bu kişinin bundan sonra dirençli olması, yoluna devam etmesi, tehlikeye pratik olarak karşı koyması ve bu ilk sarsıntıyı yenmiş olması yeterlidir. Nitekim şu Bedir savaşına katılanlar için Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurmuştur: "Ne biliyorsun? Belki de yüce Allah Bedir ehline şöyle bir bakmış ve "Dilediğinizi yapın, kuşkusuz sizi affettim" demiştir..." Bu da yeterlidir...

Müslüman kitle; yüce Allah'ın karşılaşmalarını takdir ettiği topluluğun zayıf ve güçsüz topluluk olmasını arzulamıştı:

"Allah iki gruptan birinin hakkından geleceğini va'dettiği zaman siz güçsüz olan grubun size düşmesini istediniz."

O gün müslüman kitle bunu istemişti. Yüce Allah'ın onlar aracılığıyla, onlar için dilediği ise daha başka bir şeydi.

Tecdaz Rantey Vakfı - https://rantey.org

"...Oysa Allah sözleri aracılığı ile gerçeği yüceltmeyi ve kâfirlerin kökünü kazımayı, soylarını kurutmayı istiyordu."

"Amaç mücrimlerin hoşuna gitmese de gerçeği yüceltmek ve batılı ortadan kaldırmaktı."

Lütuf ve ihsan sahibi yüce Allah savaş çıkmasını dilemişti, ganimet elde edilişini değil. Hakkı gerçekleştirip kalıcı kılmak, batılı da geçersiz kılıp yok etmek için hakla batıl arasında bir çarpışmanın meydana gelmesini dilemişti. Kâfirlerin kökünü kurutmayı istemişti. Onlardan öldürülecek olanların öldürülmesini, tutsak edileceklerin tutsak edilmesini, onlardan büyüklük taslayanların burunlarının yere sürtünmesini ve güçlerinin kırılmasını, islâm bayrağının dolayısıyla Allah'ın sözünün yücelmesini istiyordu. Yüce Allah kendi sistemi doğrultusunda hayatlarını sürdürmeleri için müslüman kitleyi bölgeye etkin bir güç olarak yerleştirmeyi, bundan sonra tüm yeryüzünde Allah'ın ilahlığını ilan edip tağutları yerle bir etmek üzere harekete geçmelerini istiyordu. Aynı zamanda yüce Allah bu yerleştirmenin hakedilmesini, ciddiyetten uzak başıbozuk bir şey olmamasını, -Allah bu tür şeylerden uzaktır- bir emeğin, cihadın, realite dünyasında ve savaş meydanında süren cihadın yükümlülük ve zorlukları sonucu olmasını diliyordu.

Evet... Yüce Allah bu kitlenin bir ümmet olmasını diliyordu. Güç ve iktidar sahibi bir devlet olmasını diliyordu. Gerçek gücünü düşmanının gücüyle karşılaştırmasını, gücünün bir kısmıyla düşmanın gücüne üstün gelmesini istiyordu. Zaferin sayı, mühimmat, mal, at ve hazırlıkla gerçekleşmediğini, sadece kulların bağlılığının düzeyiyle ilişkili olduğunu öğrenmelerini istiyordu. Bütün bunların da pratik bir deneyim sonucu gerçekleşmesini, salt bir düşüncede ve kalpte yer eden soyut bir inançtan ibaret kalmamasını diliyordu. Amaç, müslüman kitlenin geleceği bakımından bütün bu pratik deneyimlerle hazırlıklı olmasını, her zaman ve her yerdeki tüm müslüman toplumların, kendileri sayıca az, düşmanları çok da olsa, kendileri maddi güç bakımından güçlü de olsa, her zaman düşmanlarına, rakiplerine galip geleceklerine inanmalarını sağlamaktır. Çünkü iman ve tuğyanın -azgınlığın- güçleri arasındaki kesin savaşın dışında bu gerçek bu denli sağlam bir şekilde yer edemez gönüllerde.

Bugün yarın bu olaya bakan her kişi, o gün müslüman kitlenin kendisi için istediği sonuçla yüce Allah'ın onlar için istediği sonuç arasındaki büyük uçurumu, onların hayır sandıkları şeyle yüce Allah'ın onlar için hayır olarak takdir ettiği şey arasındaki farkı görecektir. Bir insan bu olaya baktığında bu denli büyük farklılığı görecektir. Ayrıca insanların Allah'ın kendileri için seçtiği şeyden daha hayırlı bir şeyi elde etme gücüne sahip olduklarını sandıklarında nasıl yanıldıklarını bilecektir. Ötesinde akıllarına ve hayallerine gelmeyecek hayırlar bulunmasına rağmen, kimi tehlikelerle karşılaştıklarında, biraz eziyet çektiklerinde, yüce Allah'ın kendileri için seçtiği şeyden kaçındıklarını öğreneceklerdir.

Müslüman kitlenin kendisi için istediği nerede, yüce Allah'ın onlar için dilediği nerede?.. Şayet güçsüz olan grupla karşılaşacak olsalardı, bir ganimet al-

Sayfa: 47 DİLKİ Arşiv http://kitaplik.com

ma hikâyesi olarak kalacaktı bu olay. Bir kervana saldırıp onu ganimet alan bir kavmin olayı olarak bilinecekti Bedir savaşı. Fakat Bedir savaşı, bir inanç olarak yer alır tarihte. Hakla batıl arasındaki kesin zaferin ve ayrılığın olayı... Hakkın sayısal bakımdan azınlık olmasına, hazırlık ve donatım açısından yetersiz olmasına rağmen, her türlü silah ve mühimmatla donatılmış düşmanlarına galip gelmesinin hikâyesi... Allah'a bağlanan ve kişisel zaaflardan kurtulan gönüllerin kazandığı zafer... Hatta aralarında savaşmak istemeyen kimselerin de bulunduğu bir avuç gönülün kazandığı zaferin olayı olarak tarihte yeralır Bedir savaşı. Bu gönüller somut realitenin üzerine çıkarak güçlerin hakikatine ve ölçülerinin yanılmazlığına inanarak hareket etmişler. Bu yüzden önce kendi nefislerine, içinde bulundukları duruma üstünlük sağlamışlar. Sonra da görünürde güçler dengesinin batıldan yana olduğu savaşa girişmiş, kesin inançları sayesinde dengeyi tersine çevirmiş, hakkı kesin bir şekilde üstün getirmişlerdi.

Dikkat edin, meydana geldiği koşullar itibariyle Bedir savaşı insanlık tarihinde bir örnektir. Zafer ve yenilgi prensiplerini realiteler dünyasında duyurmaktadır. Zafer ve yenilginin sebeplerini ortaya çıkarmaktadır. Dikkat edin Bedir savaşı, her zaman ve mekânda tüm nesillerin okuduğu açık bir kitaptır. Bu kitabın anlamı değişmediği gibi, mahiyeti de değişmez. Bedir Allah'ın ayetlerinden bir ayettir. Yarattıkları için yürürlüğe koyduğu kanunlardan bir kanundur. Yer-gök durdukça bu kanun yürürlükte kalacaktır. Cahiliye tarafından istila edildikten sonra tekrar yeryüzüne islâmı egemen kılmak için cihad hareketine girişen bugünkü müslüman kitle, belirlediği kesin değerler ve ortaya çıkardığı insanların kendileri için istediği ile Allah'ın onlar için istediğinin arasındaki korkunç farkla birlikte Bedir savaşı üzerinde uzun uzadıya durmalıdır.

"Allah iki gruptan birinin hakkından geleceğinizi va'dettiği zaman siz güçsüz olan grubun size düşmesini istediniz. Oysa Allah sözleri aracılığı ile gerçeği yüceltmeyi ve kâfirlerin kökünü kazımayı, soylarını kurutmayı istiyordu."

"Amaç, mücrimlerin hoşuna gitmese de gerçeği yüceltmek ve batılı ortadan kaldırmaktı."

Bugün insanların dünyasında ve realiteler aleminde bu dini yeniden diriltmek için mücadeleye girişen müslüman kitle, kuşkusuz hareket açısından ilk müslümat kitlenin Bedir günü bulunduğu aşamada değildir. Ancak Bedir'in genel ölçüleri, değer ve direktifleri, sebep ve sonuçları ve Kur'an'ın Bedir savaşına ilişkin değerlendirmeleri, hareketin her aşamasında müslüman kitlenin karşısına çıkacak, onu yönlendirecektir. Çünkü bunlar yer-gök durdukça ve yeniden islâmî dirilişi gerçekleştirmek için cahiliyeye karşı cihad eden bir müslüman kitle bulundukça varolması kaçınılmaz olan genel ve sürekli kurallardır.

ÇAĞLARI KUŞATAN ZAFERİN ATMOSFERİ

Sonra surenin akışı, savaşın meydana geldiği atmosferi, yaşanan şartları, yani o ortamı sunmaya devam ediyor. Amaç durumlarının ne olduğunu, yüce Allah'ın onları nasıl yönlendirdiğini, Allah'ın yönlendirmesinin bir eseri olan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

zaferin nasıl kazanıldığını iyice açığa çıkarmaktır. Kur'an'ın eşsiz ifadesi, savaşı bir daha yaşamaları için sahneleri, olayları, heyecan ve korkularıyla birlikte olayı yeniden canlandırıyor. Ancak Kur'an'ın direktiflerinin ışığında, Bedir'i, Arap Yarımadası'nı ve tüm yeryüzünü aşan, göklere ve yüceler alemine kadar uzanan gerçek boyutlarını görüyorlar. Nitekim bu olay zaman bakımından Bedir gününü, Arap Yarımadası'nın tarihini aşıp dünya hayatının ötesinde her davranışın gerçek karşılığının verildiği, müslüman kitlenin Allah'ın ölçüsündeki değerini, bu dinle hareket etmesinin amellerinin mükafatını ve üstün konumunu gördüğü Kıyamet gününe, yani son hesaba kadar uzanıyor.

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ
مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ
عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ
الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾
إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا ۚ
سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ
الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَمَن يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

9- Hani siz Rabbinizden yardım istediğinizde Allah bu çağrınıza 'Ben size ardarda gelecek bin kişilik bir melek ordusu ile yardım edeceğim' diye cevap verdi.

10- Allah sadece müjde olsun ve kalpleriniz güven bulsun diye size bu yardımı yaptı. Zaten yardım, zafer doğrudan doğruya Allah katındandır. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

11- Hani Allah, korkunuzu gidermek için sizi hafif bir uykuya daldırmıştı. Ayrıca sizi temizlemek, şeytanın vesvesesinden arındırmak, kalplerinizi pekiştirip kaynaştırmak ve ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için size gökten su indirdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

12- Hani Rabbin meleklere "Ben sizinle beraberim, mü'minleri yüreklendirin, ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım, vurun boyunlarını, indirin darbelerinizi parmaklarına" diye vahyetti.

13- Şundan dolayı ki, onlar Allah'a ve Peygamber'e karşı çıktılar. Kim Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkarsa bilsin ki, Allah'ın azabı ağırdır.

14- İşte size Allah'ın azabı, tadınız onu. Ayrıca kâfirler için cehennem azabı da vardır.

Savaş bütünüyle Allah'ın emri, iradesi, tedbir ve takdiriyle meydana gelmiş, O'nun ordusu ve yönlendirmesiyle sürmüştü. Bu ordu, olmuş bitmiş bir sahneyi şu anda oluyormuş gibi sunan Kur'an'ın tasvirli, hareketli ve canlı ifadelerinde tüm hareketleri ve adımlarıyla açıkça görülmektedir.

Yardım isteme olayına gelince, İmam Ahmed Ömer b. Hattab'dan -Allah ondan razı olsun- şöyle rivayet eder: "Bedir günü Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- arkadaşlarına baktı, üçyüz küsûr kişi, müşriklere baktı, binden fazla... [94] O zaman Peygamberimiz üzerinde hırkası ve zırhı olduğu halde kıbleye döndü, "Allah'ım bana va'dettiğin zaferi ver. Allah'ım şayet şu müslüman topluluğu helâk edersen, yeryüzünde sana kulluk eden kalmaz" diye dua etti. Ömer diyor ki, sürekli Rabbine dua ediyor, yardım istiyordu. Ta ki, hırkası omuzlarından düştü. Ebubekir hırkayı alıp Peygamberimizin üzerine attı ve onu arkadan kucaklayıp, "Ey Allah'ın peygamberi, Rabbine bu kadar yakarışın yetişir, O sana va'dettiği zaferi verecektir" dedi. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: "**Hani siz Rabbinizden yardım istediğinizde Allah bu çağrınıza, 'Ben size ardarda gelecek bin kişilik bir melek ordusu ile yardım edeceğim' diye cevap verdi.**"

Bedir günü müslümanlara yardım için gönderilen melekler, sayıları, ne şekilde savaşa katıldıkları, savaşta dayanıklılık gösteren mü'minlere ve yenik müşriklere neler söyledikleri konusunda birçok ayrıntılı rivayet yerşlmıştır. Ne var ki, biz -şu tefsirde takip ettiğimiz yöntem uyarınca- bunun gibi gayb dünyasına ilişkin durumlarda Kur'an ya da sünnette yeralan kesin açıklamalarla yetiniyoruz. Buradaki Kur'an ayetleriyse, bizim için yeterlidir: "**Hani siz Rabbinizden yardım istediğinizde Allah bu çağrınıza 'Ben size ardarda gelecek bin kişilik bir melek ordusu ile yardım edeceğim' diye cevap verdi.**"

İşte sayılar... "**Hani Rabbin meleklere 'Ben sizinle beraberim, mü'minleri yüreklendirin, ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım, vurun boyunlarına, indirin darbelerinizi, parmaklarına' diye vahyetti.**" Yaptıkları da budur. Bunun ötesinde ayrıntılara girmenin gereği yoktur. Çünkü Kur'an ayetinde belirtilenler yeterlidir. Kendileri sayısal bakımdan az, düşmanlarıysa çok çok fazla olduğu böyle bir günde, yüce Allah'ın müslüman kitlenin ve bu dinin durumuyla yüceler aleminden yüce Allah'ın sözleriyle nitelediği gibi fiili bir şekilde ilgilendiğini bilmemiz yeterlidir.

Buharî, "Meleklerin Bedir savaşına katılmaları" bölümünde şöyle der: "Bize

(94) Diğer rivayetlerde müslümanların sayılarının binle dokuzyüz arasında olduğu geçmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rentry.org

İshak b. İbrahim anlattı; bize Cerir anlattı, o da Yahya b. Said'den, o da Muaz b. Rifae b. Rafi ez Zerkî'den, o da babasından (babası Bedir savaşına katılan müslümanlardandı) şöyle anlattı: Cebrail -selâm üzerine olsun- Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- geldi ve 'Aranızda Bedir savaşına katılanları nasıl biliyorsunuz?' dedi. Peygamberimiz de, 'müslümanların en üstünleri' -veya buna benzer bir söz- dedi. Cebrail, 'Bedir savaşına katılan melekler de öyle' dedi. (Bu hadisi sadece Buharî rivayet etmiştir.)

"Hani siz Rabbinizde Allah bu çağrınıza 'Ben size ardarda gelecek bin kişilik bir melek ordusu ile yardım edeceğim" diye cevap verdi."

"Allah sadece müjde olsun ve kalpleriniz güven bulsun diye size bu yardımı yaptı. Zaten yardım, zafer doğrudan doğruya Allah katındadır. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir."

Yardım istediklerinde Rabbleri onlara cevap vermiş ve ardarda gelen bin kişilik melek ordusuyla yardım edeceğini bildirmişti. Bu olayın büyüklüğüne ve müslüman kitle ile bu dinin Allah'ın ölçüsündeki değerine işaret etmesine rağmen, yüce Allah müslümanların bu sonucu doğuran herhangi bir sebep olduğunu düşünmelerine imkân vermiyor, müslümanın inancını ve düşüncesini düzeltmek için olayı kendisine bağlıyor. Yüce Allah'ın verdiği cevap, gönderdiği yardım ve şu haber... Evet tüm bunlar müjdeden ve kalplere güven duygusunu vermekten başka bir şey değildir. Yoksa zafer kesinlikle Allah katındandır ve başka türlü de olamaz. Burada Kur'an ayetlerinin akışında belirginleşen inanca ilişkin gerçek budur. Böylece müslümanın gönlünün herhangi bir sebebe bağlanması önlenmiş olur.

Müslümanlara düşen, varolan tüm güçlerini sarfetmeleri, pratik tehlike karşısında aralarında bazılarının başına geldiği ilk sarsıntının üstesinden gelmeleri ve Allah'ın yardımına güvenerek O'na itaat etmeye devam etmeleridir. Görevlerini yerine getirmiş olmaları için bu yeterlidir. Bundan sonra kendilerini yönlendiren ve hayatlarını planlayan ilahî güç devreye girecektir. Bunun ötesi, pratik tehlike karşısında mü'min gönüllere yönelik müjde, güven ve destektir. Savaş meydanında kendine güven duyması ve direnç gösterebilmesi için mü'min kitlenin, Allah'ın ordusunun kendileriyle beraber olduğunun bilincinde olması yeterlidir. Bundan sonra zafer sadece Allah katından gelir. Çünkü O'ndan başkası zafer vermeye güç yetiremez. O, **"Üstün iradelidir."** İşini yerine getirmeye kadir ve etkindir. O, **"Hikmet sahibidir."** Her olayı yerli yerinde çözümler.

"Hani Allah, korkunuzu gidermek için sizi hafif bir uykuya daldırmıştı. Ayrıca sizi temizlemek, şeytanın vesvesesinden arındırmak, kalplerinizi pekiştirip kaynaştırmak ve ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için size gökten su indirdi."

Savaş öncesi müslümanları bürüyen uyku hikâyesi ilginç psikolojik bir hikâyedir. Böyle bir şey ancak Allah'ın emri, takdiri ve yönlendirmesiyle olabilir. Müslümanlar daha önce hesaplayamadıkları, o ölçüde hazırlık yapmadıkları bir

tehlikeyle karşı karşıya gelip kendilerinin de sayısal bakımdan çok az olduklarını görünce paniğe kapılmışlardı. O sırada birden bire uykuya dalmışlardı. Uyandıklarında içlerini huzur kaplamıştı, gönüllerini güven duygusu sarmıştı. (Uhud gününde de böyle olmuştu. Tekrar paniğe kapılmışlardı. Yine uyku bürümüştü onları. Sonunda güven duygusu doldurmuştu içlerini).

Bir gün batımında bu ayetleri düşünüyordum. Müslümanları bürüyen bu uykuya ilişkin rivayetleri inceliyordum. Olayı meydana gelmiş ve Allah'dan başka kimsenin sırrını bilemediği ve yine O'nun haber verdiği bir olay olarak algılıyordum. Sonra birdenbire bir sıkıntıya girdim. Sebebini bilmediğim korkunç sıkıntılı anlar yaşadım. Derinden derine ızdırap çekiyordum. Sonra birkaç dakikayı geçmeyecek hafif bir uyuklama aldı beni. Daha öncekinden farklı bir insan olarak uyandım. Ruhum sakinleşmiş, kalbim durulmuştu. Gönlüm derin bir güven ve huzur havası içinde yüzüyordu. Bu nasıl olmuştu? Bu ani değişim nasıl gerçekleşmişti, bilmiyordum. Ancak ben bundan sonra Bedir ve Uhud'da meydana gelen olayı kavramıştım. Bu sefer tüm benliğimle kavramıştım, aklımla değil. Zihnimde canlı bir olgu olarak algılıyordum. Salt düşünce olarak değil. Bu olayda gizliden ve dolaysız olarak işlevini yerine getiren Allah'ın elini görüyordum. Artık içim huzur dolmuştu. Hiç kuşku yok ki, o sırada uykuya dalmaları, bunun sonucunda kalplerinin güven duygusuyla dolması, yüce Allah'ın Bedir gününde mü'min kitleye yönelik yardımlarından biriydi.

"Yuğaşşikum", "en-Nuas ve "emeneten" kelimeleri latif ve şeffaf bir ortam oluşturuyorlar. Sahnenin genel atmosferini ve mü'minlerin o günkü durumunu tasvir ediyorlar. Müslümanların o gün yaşadıkları iki durumu birbirinden ayıran bu psikolojik anın değeri belirginleşmektedir.

Su olayına gelince:

"(...) Sizi temizlemek, şeytanın vesvesesinden arındırmak, kalplerinizi pekiştirip kaynaştırmak ve ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için size gökten su indirdi."

Savaşın eşiğinde, yüce Allah'ın müslüman kitleye yönelik yardımlarından biri de buydu.

Ali b. Talha, Abdullah İbn-i Abbas'dan şöyle rivayet eder: 'Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Bedir'e vardığında karargâh kurdu. Müşriklerle su arasında ise bir kum tepesi vardı. Bu, müslümanların moral açısından çökmelerine neden oldu. Şeytan da içlerine öfke salıp şu vesveseyi telkin ediyordu: 'Siz hem kendinizi Allah'ın dostları sanıyorsunuz. Aranızda da Allah'ın peygamberi var. Oysa suyu ele geçirmede müşrikler size üstünlük sağladılar. Siz cünüp mu namaz kılacaksınız?' Bunun üzerine yüce Allah şiddetli bir yağmur yağdırdı. Müslümanlar hem içtiler, hem de temizlendiler. Böylece yüce Allah şeytanın vesvesesini geçersiz kıldı. Yağmurdan dolayı kum da sıkıştı. İnsanlar ve hayvanlar rahatça yol alıyordu. Nihayet müşriklere yaklaştılar. Allah peygamberine bin kişilik bir melek ordusunu yardıma gönderdi. Beşyüz kişilik grubunda Cebrail, diğer beşyüz kişilik grubunda da Mikail yer alıyordu.

Bu olay, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- Habbab b. Münzir'in görüşüne uyup Bedir kuyusunun başında konaklamasından ve diğer kuyuları kapatmasından önce meydana gelmişti.

Bilindiği gibi Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Bedir'e vardığında en yakın su kuyusunun -yani bulduğu ilk su kuyusunun- başında konaklamıştı. Bunun üzerine Habbab b. Münzir yanına varıp, "Ya Resulallah burada konaklamanı emreden yüce Allah mıdır? Yani bunu değiştiremez miyiz?.. Yoksa bir savaş taktiği ve hilesi olarak mı burayı seçtin?" dedi. Peygamberimiz, "Bir savaş taktiği ve hilesi olarak burayı seçtim" dedi. Bunun üzerine Habbab, "Ya Resulallah, burası uygun bir yer değildir. Gidip Kureyş'e en yakın kuyunun başına konaklayalım diğer kuyuları da kapatalım. Bir havuz açıp su dolduralım. Böylece bizim suyumuz olurken, onlarınki olmaz" dedi. Peygamberimiz harekete geçip dediklerini yaptı. (95)

Yüce Allah'ın Bedir savaşına katılan kitleye hatırlattığı bu durum -Habbab b. Münzir'in tavsiyesine uyulmadan önce işte bu gecede meydana gelmişti. Bu gecede gönderilen yardım ise, çift yönlü bir yardımdır, hem maddi, hem psikolojik bir yardımdır. Su, çölde bir zafer aracı olmasının yanında, hayat unsurudur da. Çölde suyu kaybeden ordu, çarpışmadan önce moral kaybetmiş demektir. Sonra içinde bulunulan ortama eşlik eden bu psikolojik durum ve şeytanın bunu istismar etmesi, suyun yokluğundan dolayı gerekli temizliğin yapılamaması dolayısıyla namaz kılmanın zorlaşması durumudur. (O sıralarda henüz teyemmüm izni verilmemişti. Bu izin daha sonraları Hicri beşinci senede Beni Mustalik savaşında verilmişti) Bu noktada telkinler ve vesveseler harekete geçiyor. Böyle bir sıkıntı ve psikolojik çöküntü havası içinde savaşa giren gönüller, içten içe sarsılmış ve ruhsal olarak bozguna uğramış bir şekilde savaşa giriyorlar demektir. İşte bu noktada yetişiyor yardım, böyle bir ortamda geliyor ilahi destek.

"(...) Sizi temizlemek, şeytanın vesvesesinden arındırmak, kalplerinizi pekiştirip kaynaştırmak ve ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için size gökten su indirdi."

Psikolojik yardım maddi yardımla tamamlanıyor. Suyun bulunmasıyla kalpler duruluyor. Gerekli temizlik yapılarak ruhlar huzura kavuşuyor. Yerin sertleşmesi ve kumların sıkışması sonucu ayakların yere sağlam basması sağlanıyor.

İMAN ve SEBAT

Bütün bunlar, yüce Allah'ın mü'minleri yüreklendirmelerine ilişkin olarak meleklere vahyettiklerinin, kâfirlerin gönüllerine korku salacağına ilişkin va'dinin ve savaşa fiilen katılmalarına ilişkin meleklere yönelik emrinin yanında yeralıyor:

"Hani Rabbin, meleklere 'Ben sizinle beraberim, mü'minleri yüreklendirin, ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım, vurun boyunlarını, indirin darbelerinizi parmaklarına' diye vahyetti."

(95) İbn-i Kesir tefsirinden.

Dehşet verici bir durum bu. Yüce Allah'ın savaşta meleklerle beraber olması ve meleklerin savaşta müslüman kitlenin yanında yeralması. Bu durumla, "Melekler ne şekilde savaşa katılmışlar? Kaç kişiyi öldürmüşler? Nasıl öldürmüşler?" gibisinden araştırmalara girmekle uğraşmak doğru olmaz. Bu ortama ilişkin en büyük gerçek işte bu gerçektir. Müslüman kitlenin yeryüzünde bu din uyarınca harekete geçmesi olağanüstü bir olaydır. Yüce Allah'ın savaşta meleklerle beraber olmasını, meleklerin de müslüman kitleyle birlikte savaşa katılmalarını hakedecek dehşet verici bir durumdur bu.

Biz yüce Allah'ın yarattıklarından melek adı verilen yaratıkların varlığına inanıyoruz. Ancak onların yaratıcısının onlara ilişkin olarak bildirdiklerinden başka onların mahiyetlerine ilişkin herhangi bir şey bilmiyoruz. Aynı şekilde Kur'an ayetinin açıkladığının dışında müslümanların Bedir savaşında zafer kazanmalarında katkılarının mahiyetini de bilmiyoruz. Rabbleri onlara, "Ben sizinle beraberim" diye vahyetmiş, müslümanları yüreklendirin diye emretmiş, onlar da yapmışlar. -Çünkü onlar emredileni yaparlar- Ama nasıl yapmışlar, işte onu bilmiyoruz. Yüce Allah onlara müşriklerin boyunlarını vurmalarını, parmaklarına darbeler indirmelerini emretmiştir. Yine mahiyetini bilmediğimiz bir şekilde söylenenleri yapmışlardır. Bu durum, meleklerin tabiatına ilişkin olarak bizim kavrama yeteneğimizi aşan bir durumdur. Bu konuda yüce Allah'ın bize öğrettiklerinden başka bir şey bilmiyoruz. Aynı şekilde yüce Allah kâfirlerin kalplerine de korku salacağını va'detmişti. Nitekim olmuştu da. Çünkü onun va'di gerçektir. Yine biz, bunun da nasıl gerçekleştiğini bilemeyiz. Yaratan Allah'tır. Ve yarattıklarını en iyi O bilir. Çünkü O kişiyle kalbi arasına girer. Ve O insana şah damarından daha yakındır.

Bu tür fiillerin mahiyetlerini ayrıntılı biçimde kurcalamak, bu inancın ve bu inanç uyarınca girişilen pratik hareketin tabiatından olan ciddilikle bağdaşmaz. Ne var ki, insanların bunu kurcalamaları, bu dinde yeralan gerekli ideallerden uzaklaştıkları düşünsel ölçüsüzlüktür. Bunlar akıllara ve ruhlara egemen olduğu sonraki çağlarda, islâmi mezheplerin ve kelâm ilminin konuları arasına girmiştir. Oysa savaşta yüce Allah'ın meleklerle birlikte olmasının, meleklerin de müslüman kitlenin yanında savaşa katılmalarının dehşet verici işaretlerinin boyutları üzerinde durmak çok daha yararlı ve yerinde olacaktır.

Bu gözden geçirmenin sonunda ve bu dehşet verici gerçeği olanca açıklığıyla belirginleştiren bu olağanüstü sahnenin ardında, bütün savaşların ve savaşlarda meydana gelen zafer ve yenilgilerin ötesinde yeralan ve bu işlerin meydana gelişine yön veren kural ve kanuna ilişkin aydınlatıcı bir açıklama yeralıyor:

"Şundan dolayı ki, onlar Allah'a ve Peygamber'e karşı çıktılar. Kim Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkarsa bilsin ki, Allah'ın azabı ağırdır."

Kuşkusuz, yüce Allah'ın müslüman kitleye yardım etmesi ve müslüman kitlenin düşmanlarına korkuyu musallat etmesi, aynı şekilde meleklerin onlarla birlikte savaşta yeralması bir defalık bir olay, ya da geçici bir rastlantı değildir.

Bunun nedeni kâfirlerin Allah'a ve Peygamber'e karşı bir çizgi benimsemeleri, Allah ve Peygamber'in safından başka bir saf edinmeleridir. Allah'ın yolundan insanları alıkoyan ve onları Allah'ın hayat sisteminden başkasına uymaya yönelten bu zıt ve karşıt tutumu sergilemeleridir.

"(...) Kim Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkarsa bilsin ki, Allah'ın azabı ağırdır."

Kendisine ve peygamberine karşı çıkanlara ağır azabını gönderir. Kuşkusuz O, onları cezalandırmaya kadirdir. Onlarsa buna karşı koyamayacak kadar zayıftırlar.

Bu bir kuraldır, değişmez bir yasadır, bir defalık rastlantı değildir. Yeryüzünde tek başına Allah'ın ortaksız ilahlığını duyurmak ve sadece O'nun hayat sistemini egemen kılmak için müslüman kitle harekete geçtiği ve düşmanları Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkış tavrını sergiledikleri sırada yürürlüğe giren temel bir kural, değişmez bir yasadır bu. Evet böyle bir durumda müslümanları yüce Allah yüreklendirir, onlara zafer verir. Korku ve yenilgi ise, Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkanlar içindir. Ancak müslüman kitle yolunda dosdoğru hareket ettiği, Rabbine güvendiği ve sadece ona dayanarak yolaldığı sürece...

Sahnenin sonunda, yüce Allah, Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkanlara hitab ediyor... Şu dünyada yaşadığınız korku ve ağır yenilgi size verilecek cezanın tamamı değildir. Çünkü bu din, O'nun direktifleri uyarınca hareket etmemek ve bu dinin yoluna dikilmek, sırf bu dünyayı ilgilendiren bir durum değildir, yalnızca bu dünya hayatının işi değildir. Şu yeryüzünün ötesine uzanan, şu hayatı aşan bir durumdur. Boyutları şu yakın uzaklıkların ötesine varmaktadır.

"İşte size Allah'ın azabı, tadınız onu. Ayrıca kâfirler için cehennem azabı da vardır."

Yolun sonu budur. Yaşadığınız korku, ağır yenilgi, boyunlarınıza ve parmaklarınıza yediğiniz darbelerle mukayese kabul etmeyen azap işte budur...

MADDİ TECHİZAT VE TESLİMİYET

Şimdi... Kuşkusuz müslümanlar savaşın sahnelerini ve savaşın meydana geldiği koşulları yeniden yaşamışlardı. Onlara savaş meydanında işlevini yerine getiren Allah'ın eli, tedbiri, yardımı ve desteği gösterilmişti. Dolayısıyla savaş meydanında Allah'ın takdirine ve gücüne perde olmaktan başka bir işlevlerinin olmadığını öğrenmişlerdi. Peygamberi hak üzere evinden çıkaran Allah'tı. Onu gösteri, haksızlık ve azgınlık için çıkarmamıştı. Kâfirlerin kökünü kurutmak gibi dilediği bir iş için iki gruptan biriyle karşılaşmalarını takdir eden yüce Allah'dı.

"Amaç mücrimlerin hoşuna gitmese de gerçeği yüceltmek ve batılı ortadan kaldırmaktı."

Ardarda gelen bin kişilik bir melek ordusunu onlara yardım için gönderen yine Allah'tı. Kendilerine güvenmelerini sağlayan, uykuyu veren, temizlenme-

leri, şeytanın vesvesesinden kurtulmaları, gönüllerini kaynaştırmaları ve ayaklarını yere sağlam basmaları için gökten su indiren Allah'tı. Mü'minleri yüreklendirmelerini meleklere vahyeden ve kâfirlerin gönüllerine korku salan yine Allah'tı. Meleklerin savaşa katılmalarını sağlayan, kâfirlerin boyunlarını vurmalarını ve müşriklerin parmaklarına darbeler indirmelerini emreden Allah'tı. Malsız, desteksiz ve hazırlıksız çıktıkları seferde bunca ganimeti almalarını sağlayan ve onları lütfuyla rızıklandıran yine Allah'tı.

Şimdi... Kuşkusuz Kur'an'ın akışı tüm bunları sunmuş, gönüllerinde yeniden yaşatmış, gözlerinin önünde canlandırmıştı. Bu sunuş, insanın tedbirlerine, sayı ve hazırlık gücüne dayanmayan, tersine Allah'ın tedbirine, takdirine, yardım ve desteğine, aynı şekilde sadece O'na dayanmaya, sırf O'na sığınmaya, O'ndan yardım istemeye ve O'nun tedbir ve takdirine göre hareket etmeye dayanan kesin zaferden bir tabloyu içermektedir.

Bu sahnenin gönüllerde yerettiği, gözler önünde canlandığı şu anda... Gönüllerin direktiflere karşılık vereceği en uygun ortamın oluştuğu şu anda... Evet işte bu anda mü'minlere bu sıfatlarıyla yönelik, kâfirlerle karşılaştıklarında direnmelerine, yenilgi ve kaçıştan ötürü arkalarına dönmemelerine ilişkin bir emir yeralıyor. Nasıl olsa zafer ve yenilgi, insanların iradesinden üstün bir iradeye, insanların gördükleri sebeplerin dışındaki sebeplere bağlıdır. Nasıl olsa her işi olduğu gibi savaşı da yönlendiren Allah'tır. Mü'minlerin eliyle kâfirleri öldüren O'dur. O'dur atılan oku hedefine ulaştıran. Mü'minler Allah'ın gücüne perde konumundadırlar. Yüce Allah cihad ve o esnada yaşadıkları sıkıntılardan dolayı sevap diliyor onlar için. Kâfirlerin gönüllerine korku salan, planlarını boşa çıkaran, Allah'a ve Peygamber'e karşı çıktıklarından dolayı onlara dünya ve ahiret azabını tattıran Allah'dır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلْأَدْبَٰرَ ﴿١٥﴾ وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
دُبُرَهُۥٓ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَآءَ
بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَمَأْوَىٰهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٦﴾
فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ
وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ رَمَىٰ وَلِيُبْلِىَ ٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَٰلِكُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٨﴾

15- "Ey mü'minler, kâfirlerin üzerinize doğru ilerleyen ordusu ile karşılaştığınız zaman sakın onlara arkanızı dönmeyiniz."

16- Savaş taktiği gereğince yer değiştirme ya da başka bir birliğe katıl-

ma amaçları dışında o gün kim kâfirlere arka dönerse, Allah'ın gazabına uğramış olarak döner. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası ne fena bir dönüş yeridir.

17- Müşrikleri öldüren siz değildiniz, fakat Allah öldürdü onları. Onlara doğru toprak atarken, sen atmadın, fakat Allah attı. Allah kendi keremi ile mü'minleri güzel bir sınavdan geçirmek için bunu böyle yaptı. Hiç kuşkusuz Allah işitendir, bilendir.

18- Bunların yanısıra Allah kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarandır.

Kur'an'ın ifadesinde sakındırmadaki kesinlik, cezalandırmadaki korkunçluk ve Allah'ın öfkesi ile ateşe dönüşte tehdit belirginleşmektedir.

"Ey mü'minler, kâfirlerin üzerinize doğru ilerleyen ordusu ile karşılaştığınız zaman sakın onlara arkanızı dönmeyiniz."

"Savaş taktiği gereğince yer değiştirme ya da başka bir birliğe katılma amaçları dışında o gün kim kâfirlere arka dönerse, Allah'ın gazabına uğramış olarak döner. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası ne fena bir dönüş yeridir."

Bunun anlamı şudur: Ey mü'minler kâfirlere doğru ilerlediğinizde, yani birbirinize yaklaşıp karşı karşıya geldiğinizde, onlardan kaçmayın, ancak bir savaş taktiği gereği, daha iyi bir mevzi belirlediğinizde ya da daha sağlam bir plan düşündüğünüzde veya başka bir birliğe katılmak istediğinizde yahut tekrar savaşa devam etmek için gerideki müslümanlara katılmak istediğinizde geriye dönebilirsiniz. Yoksa geriye dönen ve ileriye hareket edildiği bu günde, düşmana arkasını dönen şu azabı haketmiştir: Allah'ın öfkesini çekmeyi ve cehenneme dönüşü...

Bu hükmün Bedir savaşına ya da Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- katıldığı savaşlara özgü olduğunu kabul eden bazı görüşler vardır. Ancak çoğunluk bu hükmün genel olduğu ve düşman saldırısı karşısında geri kaçmanın yedi büyük günahtan biri olduğu görüşündedir. Nitekim Buhari ve Müslim Ebu Hureyre'den -Allah ondan razı olsun- öyle rivayet ederler: "Peygamberimiz 'Yedi büyük günahtan sakının" buyurdu. 'Hangileridir bunlar, ya Resulullah?' denildi. "Allah'a ortak koşmak, sihir, haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymak, faiz yemek, yetimin malını yemek, düşman karşısında geri kaçmak, bir şeyden habersiz iffetli mü'min kadınlara zina iftirasını atmak" buyurdu.

Cessas 'Ahkâm'ul Kur'an" adlı eserinde bu konuda geniş bir açıklamaya yer verir. Buraya almakta birsakınca görmüyoruz:

"Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Savaş taktiği gereğince yer değiştirme ya da başka bir birliğe katılma amaçları dışında o gün kim kâfirlere arka dönerse..."** Ebu Nadra Ebu Said'den, 'Bunun Bedir günü için geçerli olduğunu" rivayet eder. Ebu Nadra diyor ki, "Çünkü onlar o gün kaçmış olsalardı, müşriklere sığınmış olacaklardı. Onların dışında o gün başka müslüman yoktu çünkü... "Ebu Nadra'nın bu sözleri doğru değildir. Çünkü Ensar'dan birkaç kişi Medine'de kalmıştı. Peygamberimiz onların sefere çıkmalarını emretmemişti. Onlar da sa-

vaşılacağını tahmin etmemişlerdi. Sadece kervanın hedeflendiğini sanmışlardı.Peygamberimiz de kendisiyle birlikte çabuk davrananlarla yola çıkmıştı. Dolayısıyla Ebu Nadra'nın, 'Onların dışında müslüman yoktu, bu yüzden düşmandan kaçsalardı müşriklere sığınmış olacaklardı' sözleri belirttiğimiz gibi yanılgının ifadesidir. Şöyle de denmiştir. Onların düşmandan kaçışları caiz olmazdı, çünkü Peygamber'le birlikte bulunuyorlardı. Ondan uzaklaşmaları doğru olamazdı. Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Medineliler'e ve çevrelerinde bulunan bedevilere, savaşta Allah'ın peygamberinden geri kalmak, kendilerini ona tercih etmek yaraşmaz.."** [96]

Peygamberlerini yardımsız bırakmak, ondan uzaklaşmak ve onu düşmana teslim etmek doğru olmazdı. Gerçi yüce Allah ona yardım etmeyi ve insanlara karşı onu korumayı üzerine almıştır. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Allah seni insanlardan korur."** Ne var ki, düşmanın sayısı az da olsa, çok da olsa, Peygamber'in yanında yeralmak, ondan uzaklaşamamak müslümanların yerine getirmek zorunda oldukları bir farzdı. Ayrıca Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- o gün müslümanların grubu, birliği niteliğindeydi. Savaştan çekilmek zorunda kalanın, bu geri çekilmesi herhangi bir birliğe, gruba katılma şartına bağlı olarak doğru olabilirdi. Bu birlik ve bu grup da o gün için Peygamber'in şahsında somutlaşıyordu. Onun dışında da bir birlik, bir grup sözkonusu değildi. Abdullah İbn-i Ömer der ki: Bir askeri birlikte yeralıyordum. İnsanlar birer birer dağılınca, biz de Medine'ye döndük ve 'Biz firar ettik' dedik. Bunun üzerine Peygamberimiz, 'Ben sizin birliğinizim' dedi. Kim Peygamber'den uzak bir yerde kâfirlerden kaçmak zorunda kalırsa, Peygamber'in yanındaki birliğe katılmak üzere geri çekilmesi doğrudur. Ancak Peygamber beraberlerinde bulunuyorsa, bir de katılacakları diğer bir birlik sözkonusu değilse, kaçmak ve Peygamber'i yalnız bırakmak caiz değildir.

Hasan Basri, yüce Allah'ın **"O gün kim kâfirlere arka dönerse..."** sözü hakkında, "Bu, Bedir ehline yönelik bir hitaptır" der. Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"İki topluluğun karşılaştığı gün savaştan geri dönenlerinizi şeytan bazı günahkâr duyguları yüzünden ayartmaya girişmişti. Ama Allah onları yine de affetti. Hiç kuşkusuz Allah affedici ve halimdir."** [97] Çünkü onlar düşman karşısında Peygamber'i -salât ve selâm üzerine olsun- yalnız bırakıp kaçmışlardı. O zaman yüce Allah onlar hakkında şöyle demişti: **"Hani, o gün sayıca çok oluşunuz hoşunuza gitmiş, böbürlenmenize yolaçmıştı da bu kalabalık size hiçbir yarar sağlamamıştı; yeryüzü onca genişliğine rağmen size dar gelmişti de sonra arkanızı dönüp kaçmıştınız."** [98] Düşman sayı bakımından az da olsa, çok da olsa Peygamber'le birlikte oldukları zaman onlara ilişkin hüküm budur. Ancak yüce Allah bunda bir sakınca görmezse. Yüce Allah bir başka ayette şöyle der: **"Ey Peygamber, mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden yirmi sabırlı kişi olursa, bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden yüz kişi olsa bunlar bin kâfiri yenerler."** [99] Bu durum -Allah daha iyisini bilir- Peygamber'le birlikte olmadıkları anlar için geçerlidir. Dolayısıyla yirmi kişi ikiyüz kâfirle kaçmaya yeltenmeden

(96) Tevbe Suresi, 120 (97) Al-i İmran, 155 (98) Tevbe, 25 (99) Enfal, 65

savaşmak zorundadır. Şayet düşmanın sayısı bundan fazla ise, tekrar savaşmak üzere yardım alabilecekleri müslümanlardan bir birliğe katılmak amacıyla geri çekilmelerinin bir sakıncası yoktur. Sonra yüce Allah aşağıdaki ayeti indirerek bu hükmü neshetti (değiştirdi).

"Allah bundan böyle, bu konudaki yükünüzü hafifletti ve bünyenizde bir zaaf belirdiğini bildi. Buna göre eğer sizden yüz sabırlı kişi olursa bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden bin sabırlı kişi olursa, bunlar Allah'ın izniyle iki bin kâfiri yenerler. Allah sabırlılarla beraberdir. (100)

İbn-i Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilir: Sizden bir kişinin on kişiden kaçmaması farz kılındı. Sonra bu sayı azaltıldı. Böylece yüz kişinin ikiyüz kişiden kaçmaması farz kılındı. İbn-i Abbas diyor ki, "Adam iki kişiden kaçarsa firar etmiştir. Üç kişiden kaçarsa firar etmemiştir." Hasan Basri, İbn-i Abbas'ın "firar etmiştir" sözünü kastederek, "O ayette kastedilen, düşmanın saldırısından kaçmaktı." Ayetin ifade ettiği bir kişinin iki kâfirle savaşmasının zorunluluğudur. Kâfirlerin sayısı iki kişiden fazla ise, o zaman o bir kişinin yardım almak amacıyla müslümanlardan bir birliğe doğru geri çekilmesi caiz olur. Ancak yanlarında yardım bulamayacağı müslüman bir topluluğa katılmak üzere kaçarsa, bu durumda şu ayette tehdit edilenlerin kapsamına girer: **"O gün kim kâfirlere arka dönerse Allah'ın gazabına uğramış olarak döner."** Bu yüzden Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: **"Ben bütün müslümanların birliği, grubu konumundayım."** Ebu Ubeyde b. Mes'ud'un öldürülene kadar savaştığı ve yenilmediği haberi kendisine ulaşınca Ömer b. Hattab -Allah ondan razı olsun- : "Allah Ebu Ubeyde'ye rahmet etsin. Şayet bana sığınsaydı, ben onun için yardım mahiyetinde bir birlik olurdum" demiştir. Ebu Ubeyde'nin arkadaşları yanına geldiğinde de, "Ben sizin birliğiniz konumundayım" demiş ve kaçtıklarından dolayı onları azarlamamıştır. Bu hüküm, bize yani Hanefiler'e) göre kesindir. Müslüman askerlerin sayısı oniki bine ulaşmadığı sürece, kendilerinin iki katı olan düşmandan kaçmaları caiz değildir. Ancak savaşta yer değiştirmek ve düşmanlarını tuzağa düşürmek için bulundukları yerden başka bir yere geçmek gibi savaştan kaçma kastı taşımayan davranışlar bu hükmün dışındadır. Ya da birarada savaşmak üzere müslüman bir birliğe katılmak üzere geri çekilebilirler. Sayıları onikibine ulaşması durumunda ise, Muhammed b. Hasan, "Böyle bir durumda sayıları çok fazla da olsa düşmanlarından kaçmaları caiz değildir' demektedir. Bu konuda arkadaşlarımız (yani Hanefiler) arasında herhangi bir ihtilaftan söz etmemektedir. Zehri'nin Ubeydullah b. Abdullah'dan rivayet ettiği hadisi de kanıt olarak zikretmektedir: İbn-i Abbas diyor ki, "Peygamberimiz, 'Arkadaşların en iyisi dört kişi olanıdır. Müfrezelerin (küçük askeri birlik) en iyisi dörtyüz kişiden oluşanıdır. Orduların en iyisi dörtbin kişiden oluşanıdır. Onikibin kişilik ordu ise, az olmadığı gibi, yenilmez de' buyurmuştur." Bazı rivayetlerde son ibare "onikibin kişilik bir topluluk aralarında söz birliği olduğu sürece yenilmezler" şeklindedir. Tahavi İmam Malik'e şöyle sorulduğunu anlatır: **"Acaba Allah'ın hükmünden çıkıp başkasıyla hükmeden birine karşı savaşmayabilir**

(100) Enfal, 66

miyiz? İmam Malik, bu soruya şu karşılığı verir: **Senin gibi düşünen onikibin kişi varsa savaşmak zorundasın, yok eğer sayınız bu kadar değilse, savaşmayabilirsiniz.**" İmam Malik'e bu soruyu soran Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz b. Abdullah b. Ömer'di. Bu görüş Muhammed b. Hasan'ın anlattıklarına uygun düşmektedir. Peygamberimizden rivayet edilen "onikibin kişilik" sayıya ilişkin hadis bu konunun esasını oluşturmaktadır. Bu durumdaki müslümanların düşmanlarının sayısı çok da olsa kaçmaları caiz değildir. Peygamberimizin buyurduğu gibi, 'aralarında söz birliği' olduğu sürece, düşmanın sayısı kat kat fazla da olsa kaçamazlar. Buna göre 'aralarında söz birliği' oluşturmaları da bir zorunluluktur. Cessas'tan yaptığımız alıntılar sona erdi.

Aynı şekilde "İbn-i Arabi" de "Ahkâm'ul Kur'an" adlı eserinde bu hükmün kapsamına ilişkin ihtilaflar üzerine şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Bilginler arasında görüş ayrılığı vardır, sözkonusu savaştan kaçma olayı sadece Bedir savaşına mı özgüdür, yoksa kıyamet gününe kadar meydana gelecek tüm savaşları mı kapsar, diye..." İbn-i Said el-Hudri, bunun Bedir gününe özgü olduğunu rivayet eder. "Çünkü o gün Peygamberimizden başka sığınacakları bir birlikleri, bir cemaatleri yoktu, der." Nafî, Hasan, Katade, Yezid b. Habib ve Dahhak bu görüşü benimsemişler.

İbn-i Abbas'dan ve diğer birçok alimden bu ayetin kıyamet gününe kadar geçerli olduğu rivayet edilir. "**Bu gün kim onlara arka dönerse**" sözüne dayanılarak bu hükmün Bedir savaşına özgü olduğu sonucuna varmışlar. Bu yüzden birçokları bunun Bedir gününe işaret olduğunu sanmışlar. Oysa ayet bütün savaşlara işaret etmektedir."

"Bunun delili de ayetin savaştan sonra, çarpışmanın bitiminde, o günün sonunda inmesidir. Nitekim, Peygamberimizden aktardığımız sahih bir hadiste büyük günahların şunlar, şunlar olduğu sıralanmış, savaştan kaçma da bunlar arasında yeralmıştı. Bu hadis, meseledeki ihtilafları kaldıran ve bu konudaki kesin hükmü açıklayan bir nass niteliğindedir. Bu hükmün Bedir gününe özgü olduğunu düşünenlerin düştükleri yanılgıya da dikkat çekmiştir."

Biz, İbn-i Arabi'nin 'İbn-i Abbas ve diğer birçok alimden' aktardığı görüşü benimsiyoruz. Çünkü sadece herhangi bir güne özgü kılmaksızın genel anlamda savaştan kaçma olayı üzerinde bu kadar sıkı sıkıya durmayı gerektirebilir. Bu açıdan pratik etkilerinin büyüklüğü, diğer açıdan inanç sistemiyle ilişkili oluşu bu uyarıyı gerektirmiştir.

Kuşkusuz mü'min gönül, yeryüzündeki hiçbir gücün yenemeyeceği denli derin ve sağlam olmalıdır. Çünkü bu gönül işinde etkin, kullarının üzerinde karşı konulmaz otoriteye sahip Allah'ın gücüne bağlıdır. Bu gönülün -tehlike karşısında- sarsıntı geçirmesi normal kabul edilmiş olsa bile, bu sarsıntının yenilgi ve kaçışa dönüşmesi normal kabul edilmemiştir. Eceller Allah'ın elindedir. Bu yüzden bir mü'minin yaşam korkusuyla savaştan kaçması caiz değildir. Bu konuda kişiye gücünü aşan bir sorumluluk yüklenmiş de değildir. Mü'min bir insandır

ve kendisi gibi bir insan olan düşmanıyla karşı karşıya gelir. Onlar bu açıdan yeryüzünde eşit bir konumda görünmektedirler. Sonra mü'min karşı konulmaz büyük güce olan bağlılığıyla ayrıcalık kazanıyor. Hem mü'minin yaşaması Allah'a yöneliktir. Şehit düşse yine Allah'a gidecektir. Dolayısıyla mü'min her halûkarda, Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkarak yoluna dikilen rakibinden üstündür. Bu kesin hükmün nedeni budur:

"Savaş taktiği gereğince yer değiştirme ya da başka bir birliğe katılma amaçları dışında o gün kim kâfirlere arka dönerse Allah'ın gazabına uğramış olarak döner. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası ne fena bir dönüş yeridir."

İfadenin kendisi ve içerdiği hayret verici imalar üzerinde biraz durmamız gerekmektedir. **"Onlara arkanızı dönmeyiniz", "Kim kâfirlere arka dönerse..."** Bu ifadeler yenilgiyi somut bir şekilde dile getirmektedirler. Bunun yanında bu davranışın çirkinliği, iğrençliği, düşmana arka dönmenin kötülüğü de vurgulanmaktadır. Sonra... **"Allah'ın gazabına uğramış olarak döner."** Yenilgiye uğrayıp dönen, Allah'ın öfkesiyle birlikte döner ve barınağına gider. **"Onun varacağı yer cehennemdir. Orası ne fena bir dönüş yeridir."**

Böylece genel atmosferi canlandırmak için ifadenin gölgesi anlamla bir uyum oluşturmaktadır. Savaş günü geriye dönüp kaçmanın çirkinliği ve kötülüğü duygusunu canlandırmaktadır vicdanlarda.

Savaş günü geriye dönmekten sakındırdıktan sonra surenin akışı, onların gerisinde savaşı yönlendiren, onlar için düşmanlarını öldüren, onlar adına atıp hedefi tutturan Allah'ın elini göstermek için devam etmektedir. Bununla beraber onlar sınanmanın sevabını alıyorlar. Çünkü yüce Allah güzel bir sınamayla onlara lütfetmeyi ve bu lütfundan dolayı onlara sevap vermeyi dilemiştir:

"Müşrikleri öldüren siz değilsiniz, fakat Allah öldürdü onları. Onlara doğru toprak atarken sen atmadın, fakat Allah attı. Allah kendi keremi ile mü'minleri güzel bir sınavdan geçirmek için bunu böyle yaptı. Hiç kuşkusuz Allah işitendir, bilendir."

Buradaki "atma"nın yorumuna ilişkin olarak çok sayıda rivayet mevcuttur. Bununla Peygamberimizin, "yüzleri kararsın, yüzleri kararsın" diyerek kâfirlerin yüzüne doğru fırlattığı bir avuç kumun kastedildiği ve bunların Allah katında o gün öldürülmeleri takdir edilenlere isabet ettiği anlatılır.

Ne var ki ayetin anlamı geneldir. Ve bu ayet, Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- ve müslüman kitlenin görülen davranışlarının ötesinde tüm işleri yönlendiren Allah'ın tedbirini ifade etmektedir. Ondan sonra yüce Allah'ın şu sözünün de yeralması bu yüzdendir;

"Allah kendi keremi ile mü'minleri güzel bir sınavdan geçirmek için bunu böyle yaptı."

Yani onları güzel bir sınavdan geçirmek suretiyle, bundan dolayı onlara zafer vermeden önce kendi katından vereceği sevapla onları rızıklandırmak için böy-

le yaptı. Bu ise başıyla sonuyla kat kat lütuftur:

"Hiç kuşkusuz Allah işitendir, bilendir."

Yardım isteğinizi işitir, durumunuzu bilir. Sizin, kulluğu sırf O'na özgü kıldığınızı bildiği zaman sizi kendi gücüne perde yapar. Size zafer ve sevap verir. Nitekim Bedir'de size hem zafer, hem de sevap verdi...

"Bunların yanısıra Allah kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarandır."

Bu sonuncusu, öncekilerden sonra gelir. O'nun savaşı yönlendirmesi, sizin elinizle düşmanlarınızı öldürmesi, peygamberinizin attığını hedefe yöneltmesi ve size sevap vermek için güzel bir sınavdan geçirmesiyle bitmiyor. Bütün bunlara ek olarak, kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarıyor, onların planlarını ve taktiklerini etkisiz hale getiriyor. O halde korkmaya gerek yoktur. Bozguna uğrayıp dağılmanın anlamı yoktur. Mü'minlerin kâfirlerle karşılaşırken arkalarını dönüp kaçmalarını normal kılacak bir mazeret göstermeleri sözkonusu olamaz.

Bu aşamada ayetlerin akışı savaştaki tüm durumları bir nokta etrafında birleştiriyor. Müşrikleri öldüren Allah olduğuna göre, onlara atan ve bununla mü'minleri güzel bir sınavdan geçiren ve kâfirlerin tuzaklarını etkisiz hale getiren O olduğuna göre, ganimetler için koparılan bu yaygaralar, bu çekişmeler de neyin nesi? Çünkü bütün savaş Allah'ın tedbiri ve takdiri doğrultusunda gelişmiştir. Onlar sadece bu tedbir ve takdire perde olmuşlardır.

KİM ÖLDÜRÜYOR

Ayetlerin akışı yüce Allah'ın kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkardığını açıklarken, kâfirlere, savaş öncesinde Allah'tan zafer isteyip iki gruptan en sapık olanın, bilinmeyen bir şeyi getirenin ve akrabalık bağlarını gözetmeyenin mahvolması için dua edenlere yöneliyor. (Nitekim Ebu Cehil bu şekilde dua etmiş ve Allah'tan zafer ve hükmünü belirtmesini istemişti) Ne var ki, müşrikler mahvolmuşlardı. Hitap onlara yöneliyor ve bu zafer isteyişlerini alaya alıyor. Bedir'de meydana gelenin her zaman yürürlükte olan yasadan bir örnek olduğunu, gelip geçici bir defalık bir durum olmadığını, çokluklarının ve dayanışmalarının bu işi değiştiremeyeceğini, çünkü Allah'ın mü'minlerle birlikte oluşunun değişmez bir yasa olduğunu vurguluyor:

إِن تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ وَإِن تَنتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ
لَّكُمْ وَإِن تَعُودُوا نَعُدْ وَلَن تُغْنِيَ عَنكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا
وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

19- Ey müşrikler eğerzafer istiyorsanız, size zafer geldi (fakat aleyhinize çıktı). Eğer Peygamber'e karşı çıkmaktan vazgeçerseniz iyiliğinize olur. Yok eğer bir daha aynı şeyi yaparsanız biz de size yine aynı akibeti tattırırız. Topluluğunuz ne kadar kalabalık olursa olsun size hiçbir yarar sağlamayacaktır. Allah kesinlikle mü'minler ile beraberdir.

Eğer zafer istiyorsanız, Allah'ın sizinle müslümanların arasındaki tartışmayı çözüme bağlamasını istiyorsanız, iki gruptan en sapık olanını, akrabalık haklarını gözetmeyenini yoketmesini istiyorsanız, işte Allah size cevap verdi. Zafer isteğinize karşılık olarak sonucun aleyhinize olmasını istedi. Sonuç, iki gruptan en sapık olanın, akrabalık haklarını gözetmeyenin aleyhine gerçekleşmiştir. Şayet gerçekten öğrenmek istiyorduysanız, şimdi öğrenmiş oldunuz; iki gruptan kimin sapık olduğunu, hangisinin akrabalık haklarını gözetmediğini.

Bu gerçeğin ışığında ve işaretin doğrultusunda onlar, içinde bulundukları şirk, küfür, müslümanlarla savaş halinde olmak ve Allah'a ve peygamberine karşı çıkma durumuna son vermeye teşvik edilmektedirler:

"Eğer Peygamber'e karşı çıkmaktan vazgeçerseniz iyiliğinize olur."

Teşvikten sonra da bir korkutma yeralıyor:

"Yok eğer bir daha aynı şeyi yaparsanız biz de size yine aynı akibeti tattırırız."

Akıbet bellidir, topluluk bunu değiştiremez, çokluk başkalaştıramaz:

"Topluluğunuz ne kadar kalabalık olursa olsun, size hiçbir yarar sağlamayacaktır."

Allah mü'minlerle beraber olduktan sonra çokluk ne yapabilir ki?

"Allah kesinlikle mü'minler ile beraberdir."

Bu şekliyle savaş hiçbir zaman denk güçler arasında medana gelen bir olay değildir. Çünkü bir safta -yanlarında Allah da olmak üzere- mü'minler yeralırken, öbür safta kendileri gibi insanlardan, başka hiçbir yardımcıları bulunmayan kâfirler yeralmaktadır. Böyle bir savaşın sonu da bellidir.

Arap müşrikleri bu gerçeği biliyorlardı. Bazı tarihsel genellemelerin etkisinde kalan kimi insanların günümüzde iddia ettikleri gibi onların yüce Allah'a ilişkin bilgileri yetersiz, yüzeysel ve karmaşık bir bilgi değildi. Araplar'ın şirki Allah'ı inkâr etmek ya da O'nun hakkında gerçek ve yeterli bilgiye sahip olmamak şeklinde belirmiyordu. Onların şirki en çok, kulluğu O'na özgü kılmamakta somutlaşıyordu. Bu da hayat sistemlerini ve toplumsal yasalarını O'ndan başkasına edinmelerinde belirginleşiyordu. Bu durum ise, Allah'ın ilahlığını kabul etmeleri ve O'nun zatına ilişkin gerçek bilgileriyle çelişiyordu.

Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- hayatını anlatan kitaplardan Bedir savaşında meydana gelen olayları aktarırken, Haffaf b. Eyma b. Ruhsa el Gifari'nin -ya da Ebu Eyma b. Ruhsa el-Gifari'nin- bölgesinden geçerlerken oğluyla birlikte Kureyşliler'e kesimlik develer gönderdiğini ve; "şayet isterseniz size silah ve adam yardımında bulunabilirim" mesajını ilettiğini, Kureyşliler'in ise ona oğlu aracılığıyla, "Sen akrabalık görevini yerine getirdin, üzerine düşeni yaptın. Andolsun ki, eğer biz insanlarla savaşacaksak, onlardan geri kalır bir tarafımız yoktur. **Yok eğer Muhammed'in ileri sürdüğü gibi, Allah'a karşı savaşacaksak, hiç kimsenin gücü Allah'a yetmez"** mesajını gönderdiklerini görmüştük.

Aynı şekilde bir müşrik olan Ahnes b. Şureyk'in kendisi gibi müşrik olan Zühreoğulları'na, "Ey Zühreoğulları, Allah mallarınızı korudu ve arkadaşınız Muhrika b. Nevfeli kurtardı..." dediğini görmüştük.

Ebu Cehil'in -Peygamberimizin dediği gibi bu ümmetin Firavununun- Allah'tan zafer isteyişi de buna örnektir. Ebu Cehil şöyle diyordu: "Allah'ım akrabalık bağlarımızı kopardı, bilinmeyen bir şey getirdi bize. Yarın onu mahvet."

Savaştan vazgeçirmek için Utbe b. Rebia'nın gönderdiği Hakim b. Hazzam'a şöyle demişti Ebu Cehil:

"Asla!.. Allah'a andolsun ki, Allah bizimle Muhammed arasında hükmünü belirtene kadar geri dönmeyiz."

İlahlık gerçeğine ilişkin düşünceleri ve her münasebette bu gerçeği ifade etmeleri böyleydi işte... Onlar Allah'ı bilmeyen kimseler değillerdi. Hiç bir gücün Allah'a yetmeyeceğinden de habersiz değillerdi. İki taraf arasında hükmedip onları birbirinden ayıranın ve bu hükmünün geçersiz sayılmasının mümkün olmadığını bilmeyen kimseler de değillerdi. Onların gerçek şirkleri öncelikle, hayat sistemlerini ve toplumsal yasalarını, yukarıda belirttiğimiz tarzda bildikleri ve tanıdıkları yüce Allah'dan başkasından edinmekle somutlaşıyordu. Bugün müslüman olduklarını sanan -yani Muhammed'in dinine mensup olduklarını ileri süren- uluslar da bu noktada onlarla birleşmektedirler. Nitekim müşrikler de ataları İbrahim'in dinine mensup doğru yolda kimseler olduklarını ileri sürüyorlardı. Hatta -cahiliyenin babası- Ebu Cehil Allah'dan zafer isteyip şöyle diyordu: "Allah'ım akrabalık bağlarımızı kopardı, bilinmeyen bir şey getirdi bize -Bir diğer rivayette; iki gruptan en sapık olanını, akrabalık bağlarını gözetmeyenini- yarın onu mahvet."

İbadet ettikleri bilinen putlara gelince, onlara kesinlikle yüce Allah'ın ilahlığına benzer bir ilahlık isnad etmiyorlardı. Kur'an-ı Kerim bu konudaki itikadi düşüncelerinin gerçek mahiyetini ve putlara yönelik kulluk gösterisinde bulunmalarının sebebini şu şekilde açıklamaktadır: **"Allah'ın dışında dostlar edinenler, bunlara bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz derler."** (101) Putlara ilişkin düşüncelerinin düzeyi buydu. Onlara sadece Allah katında birtakım aracılar gözüyle bakıyorlardı... Onların gerçek şirkleri buradan kaynaklanmıyordu. Onlardan müslüman olanların müslümanlığı da sadece putları aracı kabul etmemekte somutlaşmıyordu. Çünkü bu şekilde putlara ibadet etmeyen ve kulluk davranışlarını sadece Allah'a takdim eden Henifler müslüman kabul edilmemişlerdir. İslâma göre inançta, ibadette ve yüce Allah'ı hakimiyet noktasında bilmeyenler -hangi yerde ve zamanda olurlarsa olsunlar- müşriktirler. Allah'dan başka ilah bulunmadığına inanmaları sadece inanmaları- ve bireysel kulluk kasti taşıyan davranışları sadece Allah'a takdim etmeleri onları bu şirkten kurtarmaz. Bu halleriyle onlar, hiç kimsenin müslüman kabul etmediği Haniflere benzerler. İnsanlar bu zincirin halkalarını tamamladıkları zaman

(101) Zümer, 3

müslüman sayılırlar. Yani inanç ve bireysel ibadetlere yüce Allah'ın hakimiyet noktasında birlenmesini ekledikleri ve tek başına Allah'tan kaynaklanmayan herhangi bir hüküm ya da konunun veya rejimin yahut değer yargısı ve geleneğin yasallığını kabullenmekten vazgeçtikleri zaman müslüman sayılırlar. İşte sadece budur İslâm. Çünkü "Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik etmenin anlamı budur. Bu anlam, hem islâmi düşüncede, hem de bu düşüncenin yansıması olan islâmi pratikte açıkça görülmelidir. Ayrıca bu tarzda ve bu anlamda, "Allah'tan başka ilah bulunmadığına" şahitlik edenler müslüman bir önderliğin yönetiminde, cahiliye toplumundan ve onun cahili önderliğinden soyutlanarak hareket halindeki bir toplum oluşturmaları da bir zorunluluktur.

"Müslüman" olmak isteyenlerin bu gerçeği olanca gerçekliğiyle kavramaları gerekir. İnanç ve ibadet açısından müslüman olduklarını sanarak bu gerçeği gözardı etmemelidirler. Çünkü yüce Allah'ı hakimiyette birlemedikleri, kulların hakimiyetini reddetmedikleri cahiliye toplumu ve onun cahili önderliğine yönelik dostluklarını kesmedikleri sürece sadece inanç ve ibadet insanı müslüman etmeye yetmez.

Samimi ve iyi niyetli birçok kimse bu aldatmaya kanmaktadır. Müslüman olmak istiyorlar ama, onda yanılıyorlar. Onların öncelikle islâmın tek ve gerçek şeklini kavramaları gerekir. "Müşrik" ismini taşıyan Arap müşriklerinin hiçbir açıdan kendilerinden farklı olmadıklarını bilmelidirler. Daha önce de belirtildiği gibi Arap müşrikleri gerçek anlamda Allah'ı biliyorlardı. Ve putlarını onun yanında aracı kabul ediyorlardı. Onların esas şirkleri hakimiyet noktasında ortaya çıkıyordu, inançta değil.

"Müslüman" olmak isteyen samimi ve saf kimselerin bu gerçeği iyice kavramaları gerektiği gibi, yeryüzünde ve pratik hayatta bu dinin yeniden dirilişini gerçekleştirmek için mücadele eden müslüman kitle de bu gerçeği açık, seçik ve köklü bir şekilde kavramalı, bir kapalılığa meydan vermemeli ve bunu iyice sindirmeli, kesin ve net bir şekilde anlatmalıdır. Başlangıç ve hareket noktası burasıdır. Hareket bu noktadan -daha başlangıçta- en ufak bir sapma gösterdi mi, yolunun tümünü şaşırır. Bundan sonra ne kadar içten davranırsa ve yolu takip etme konusunda ne kadar ısrarlı ve kararlı olursa da artık islâmi bir temeli bulunmayan bir harekete dönüşür.

ALLAH VE RESULÜNE İTAAT

Uyarıcı çağrılardan oluşan ardışık bir silsilenin ardından ayetlerin akışı kendilerinden ve yüce Allah'ın onlarla beraber olduğundan söz ettikten sonra çağrıyı mü'minlere yöneltmektedir. Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeleri, bu itaatten kaçınmaktan sakınmaları ve Allah'ın ayetlerinin kendilerine okunduğunu işittikleri halde duymayan kimselere benzememeleri çağrısında bulunmak için mü'minlere yönelmektedir. Evet, işiten kulakları ve konuşan dilleri bulunan şu sağır ve dilsizlere, yeryüzünde dolaşan canlıların en kötülerine benzememeleri uyarı-

sında bulunmaktadır. Çünkü onlar duydukları ayetlerle doğru yolu bulmaya çalışmıyorlar:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟
أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾
وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ
﴿٢١﴾ إِنَّ شَرَّ ٱلدَّوَآبِّ عِندَ ٱللَّهِ ٱلصُّمُّ ٱلْبُكْمُ ٱلَّذِينَ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ ٱللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ
وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا۟ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

20- "Ey mü'minler Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz; sözlerini işittiğiniz halde O'na sırt dönmeyiniz."

21- "Onun söylediklerini işitmedikleri halde "işittik" diyenler gibi olmayınız."

22- "Allah katında canlıların en kötüsü, düşünmeyen, gerçeği kavramayan sağır ve dilsizlerdir."

23- "Eğer Allah onlarda hayır olduğunu bilseydi, kendilerine gerçeği işittirirdi. Oysa eğer gerçeği işittirse bile yine burun kıvırarak yüz çevirirlerdi."

Buradaki mü'minlere yönelik Allah'a ve peygamberine itaat etmeye ve Allah'ın ayetlerini ve sözlerini işittikleri halde sırt çevirmeye ilişkin çağrı... Buradaki çağrı, bütün hazırlayıcı ön uyarılar yapıldıktan sonra yeralmaktadır. Savaştaki olayların sunulmasından, savaşta işlevini yerine getiren Allah'ın eli, yönlendirmesi, takdiri, yardım ve desteği görüldükten sonra yeralmaktadır. Yüce Allah'ın kesinlikle mü'minlerle beraber olduğu ve kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkardığı vurgulandıktan sonra yeralmaktadır bu çağrı. Bundan sonra Allah'ı ve Peygamber'i dinleyip itaat etmekten başka seçenek kalmıyor. Bütün bunlardan sonra Peygamber'e sırt çevirip emirlerine burun kıvırmak, değerlendirme yeteneğini kaybetmemiş bir kalbi ve düşünen bir aklı bulunan herhangi bir insanın yeltenemeyeceği çirkin bir davranış olarak belirmektedir. Bu noktada "canlılar" deyimi de tam da yerine oturmaktadır. Ayette geçen 'ed-devvab' -canlılar- deyimi insanları da kapsamaktadır. Çünkü insanlar da yeryüzünde kımıldarlar, yer değiştirirler. Ancak bu deyim genellikle hayvanlar için kullanılır. Bu deyimin bu şekilde belirsiz bırakılması daha bir genellik kazanıyor ve **"düşünmeyen, gerçeği kavramayan sağır ve dilsizler"** grubuna hayvanlık kisvesini giydiriyor. Bu anlam duygu ve düşüncede bu şekilde canlanıyor. Hiç kuşku yok, onlar böyledirler de. Bu anlamda onlar hayvandırlar. Hatta hayvanların en kötüsüdürler. Çünkü hayvanların kulakları var, ancak sadece birtakım anlaşılmaz sesler işitirler. Dilleri var, ama anlaşılır sesler çıkaramazlar. Ne var ki, hayvanlar, zo-

runlu yaşayışlarına ilişkin durumlarda fıtratları yardımıyla kendileri için doğru olan yolu takip ederler. Ama şu 'hayvanlar', hiçbir yararını görmedikleri kavrama yeteneklerine dayanmaktadırlar. Evet onlar kesinlikle canlıların en kötüleridirler:

"Allah katında canlıların en kötüsü düşünmeyen, gerçeği kavramayan sağır ve dilsizlerdir."

"Eğer Allah onlarda hayır olduğunu bilseydi, kendilerine gerçeği işittirirdi."

Yani kalplerini, işitecek ve kulakların duyduğunu algılayacak duruma getirirdi. Ancak yüce Allah onlarda bir hayır ve doğru yolu bulmaya ilişkin bir çaba görmedi. Alıcı ve verici fıtrî yeteneklerini iş görmez hale getirdiler. Yüce Allah da onların kapattıkları kalplerini ve bozdukları fıtratlarını gerçeği kavrayacak duruma getirmedi. Yüce Allah onları, duydukları gerçeği akıllarıyla kavrayacak duruma getirmiş olsa bile, onlar kalplerini bu gerçeğe açmayacak ve anladıkları bu gerçeğe olumlu karşılık vermeyeceklerdir.

"Eğer onlara gerçeği işittirse bile, yine burun kıvırarak yüz çevirirlerdi."

Çünkü akıl kavrayabilir ama, bozulmuş kalp olumlu bir tepki göstermez. Hatta, yüce Allah onlara anlayacakları şekilde işittirse bile, onlar olumlu bir karşılık vermekten kaçınacaklar, olumlu tepki göstermek, gerçek dinlemedir çünkü. Akılları kavradığı halde bozulmuş kalpleri olumlu tepki göstermeyen nice insan vardır.

HAYAT VEREN ÇAĞRI

Bir kez daha çağrı mü'minlere yönelmektedir. Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına olumlu karşılık vermelerine ilişkin bir çağrıdır bu. Bu arada olumlu karşılık vermeye teşvik, burun kıvırmaktan da sakındırma yeralıyor. Allah'a ve Peygamber'e olumlu karşılık verdikleri zaman, Allah'ın kendilerine verdiği nimetler hatırlatılıyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُواْ ٱسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ
وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَقَلْبِهِۦ وَأَنَّهُۥٓ إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَٱتَّقُواْ فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ
مِنكُمْ خَآصَّةً ۖ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢٥﴾
وَٱذْكُرُوٓاْ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِى ٱلْأَرْضِ تَخَافُونَ
أَن يَتَخَطَّفَكُمُ ٱلنَّاسُ فَـَٔاوَىٰكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِۦ وَرَزَقَكُم

مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

24- Ey mü'minler, Allah ve Peygamber, sizi hayat bağışlayacak ilkelere çağırdıkları zaman bu çağrıya olumlu karşılık veriniz. Biliniz ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz O'nun huzurunda bir araya geleceksiniz.

25- Sadece aranızdaki zalimlerin başlarına gelmekle yetinmeyecek olan belâdan sakınınız. Biliniz ki, Allah'ın azabı ağırdır.

26- Hatırlayınız ki, bir zamanlar siz yeryüzünde ezilen, sayıca az bir gruptunuz, insanlar sizi kapıp götürecekler diye korkuyordunuz. Fakat şükredesiniz diye Allah size sığınak sağladı, helâl besinler sundu, sizi yardımı ile destekledi.

Kuşkusuz Peygamber onları ancak hayat bahşedecek şeye çağırmaktadır. Her şekliyle ve tüm anlamlarıyla bir hayat çağrısıdır bu.

Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- onları kalplere ve akıllara canv eren, onları cehalet ve hurafenin kementinden, asılsız kuruntu ve efsanelerin baskısından, görünen sebeplere ve karşı konulmaz dogmalara boyun eğmenin aşağılayıcılığından, Allah'tan başkasına kul olmaktan, kulların ya da ihtirasların esiri olmaktan kurtaran bir inanç sistemine çağırmaktadır.

Onları Allah tarafından gönderilmiş şeriata çağırmaktadır. Bu şeriat sadece Allah tarafından konulmuş olmasından ötürü "insanın" özgürlüğünü ve saygınlığını ilan etmektedir Şeriat karşısında tüm insanlık eşit bir şekilde tek bir saf oluşturmaktadır. Bu şeriatın egemen olduğu yerde bir fert halka hükmedemez, ümmet içinde bir sınıfın egemenliği sözkonusu değildir. Bir ırkın başka bir ırka, bir ulusun başka bir ulusa hükmetmesi mümkün değildir. Bütün insanlar, kulların Rabbi olan yüce Allah tarafından belirlenmiş şeriatın gölgesinde özgür ve eşit bir şekilde hayatlarını sürdürürler.

Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- onları bir hayat sistemine, düşünce ve fikir metoduna çağırmaktadır. Bu sistem, insanların yaratıcısı, yarattıklarını en ince ayrıntısına kadar bilen yüce Allah'ın koyduğu bağlarda somutlaşan fıtri bağların dışında, her türlü kayıttan kurtarır insanları. Bu bağlar, bünyesel enerjiyi dağılıp gitmekten korur. Bu enerjiyi baskı altına almazlar, işlevsiz hale getirmezler, yok etmezler, yapıcı ve aktif gelişmesine engel olmazlar.

Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- onları inançları ve hayat sistemleri sayesinde güç kazanmaya, onurlu ve üstün bir hayat sürdürmeye çağırmaktadır. Dinlerine ve Rabblerine güvenmeye, tüm 'yeryüzünde' bütün 'insanları' kurtarmaya, insanlığı kullara kul olmaktan kurtarıp, tek başına Allah'a kul yapmaya ve Allah'ın bahşettiği ancak, tağutların ayaklar altına aldığı üstün insanlığı yaşatmaya çağırmaktadır.

Yeryüzüne ve insanlığın hayatına yüce Allah'ın ilahlığını egemen kılmak, kulların sahte ilahlığını yerle bir etmek, Allah'ın ilahlığını, hakimiyetini ve oto-

ritesini gaspeden bu sahte tanrıları Allah'ın egemenliğini tanıyana kadar kovalamak için Allah yolunda cihad etmeye çağırmaktadır. Çünkü ancak bu durumda din bütünüyle Allah'a özgü kılınmış olur. Öyle ki, bu cihad esnasında ölecek olurlarsa, bu şehitlikte de onlar için hayat vardır.

İşte Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- onları çağırdığı inanç sistemi ve hayat biçimi özet olarak bundan ibarettir Bu ise, her anlamda hayat çağrısıdır.

Bu din, eksiksiz bir hayat sistemidir, sırf vicdanlarda tutulan bir inanç sistemi değildir. Pratik bir hayat sistemidir. Onun gölgesinde hayat gelişir ve ilerler. Bu yüzden her şekliyle ve her çeşidiyle bir hayat çağrısıdır bu. Tüm kapsamları ve anlamlarıyla hayata çağrıdır. Kur'an-ı Kerim olağanüstü ifadesi ile bunları az fakat son derece etkin kelimelerle dile getirmektedir.

"Ey mü'minler, Allah ve Peygamber, sizi hayat bağışlayacak ilkelere çağırdıkları zaman bu çağrıya olumlu karşılık veriniz."

İsteyerek ve başkalarına tercih ederek olumlu karşılık verin. Gerçi yüce Allah istese, sizi zorla doğru yola iletebilir:

"Biliniz ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer."

Allah'ın karşı konulmaz, latif gücünü gözler önüne seren ne müthiş, ne korkunç bir tablo... **"Kişi ile kalbi arasına girer."** Onu ve kalbini birbirinden ayırır. Kalbi kontrolü altına alıp, sıkıca kavrar ve onu dilediği gibi yönlendirir, istediği yöne çevirir. Sahibi ise, bedenindeki kalbine hiçbir şekilde sahip olamaz.

Kuşkusuz bu, Kur'an ayetlerinde kalbi gösteren gerçekten de korkunç bir tablodur. Ancak insanın sahip olduğu ifade yeteneği bu tablonun kalp üzerindeki etkisini tasvir etme, sinir ve duygular üzerindeki bu etkiyi niteleme gücünden yoksundur.

Sürekli uyanık bulunmayı, daima sakınmayı, her zaman tetikte olmayı zorunluluk haline getiren bir tablodur bu. Kalbin heyecanlarına, korkularına ve paniğe kapılmasına karşı uyanık bulunma... Kalbi etkileyen vesveselerden ve parçalanmaya neden olabileceğinden korkulan eğilimlerden sakınmak... Kalbi saptıran, kötülüğü telkin eden, duygu ve vesveselere karşı hazırlıklı olma... Bunun yanında, herhangi bir yanılgı ya da gaflet veya dehşet anında bu kalbin başka taraflara yönelmemesi için Allah'la sürekli bir ilişki gerekmektedir.

Allah'ın peygamberi, masum olduğu halde sık sık yüce Allah'a şöyle dua ederdi: **"Allah'ım, ey kalpleri yönlendiren, kalbimi dinin üzerinde sabit kıl."** Ya insanlar ne yapmalıdırlar? Üstelik onlar peygamber ve de masum değiller.

Gerçekten bu, kalbi derinden sarsan bir tablodur. Bir süre bu tabloyu seyreden, kendi içinde taşıdığı kalbe bakan, onun karşı konulmaz güce sahip yüce Allah'ın kontrolünde olduğunu, içinde taşıdığı halde bu kalp üzerinde hiçbir etkinliğinin olmadığını gören mü'min, bedeninde derin bir ürperti hissedecektir.

Kur'an bu tabloyu mü'minlerin gözlerinin önünde canlandırıyor ve onlara şöyle sesleniyor:

"Ey mü'minler, Allah ve Peygamber sizi hayat bağışlayacak ilkelere çağırdıkları zaman bu çağrıya olumlu karşılık veriniz."

Onlara şöyle demektedir: Şayet isterse yüce Allah sizi doğru yolu bulmaya ve çağrıldığınız bu ilkelere olumlu karşılık vermeye zorlayabilir. Ancak yüce Allah, size lütfediyor, karşılığında sevap almanız için kendi isteğinizle olumlu karşılık vermeye çağırıyor. İnsanlığınızı yüceltmeniz ve yüce Allah'ın insan denen yaratığa verdiği emanetin düzeyine yükselmeniz için kendi arzunuzla çağrıya kulak vermenizi istiyor. Yüce Allah'ın insanların *sahip çıkmasını istediği emanet*, isteğe bağlı olarak doğru yolu bulma emanetidir, sağlam temellere dayalı halifelik emanetidir, bir amaç doğrultusunda ve bilinçli bir tasarruf yetkisine sahip irade emanetidir.

"Siz O'nun huzurunda biraraya geleceksiniz."

Kalpleriniz O'nun ellerindedir. Sonra siz, O'nun huzurunda toplanacaksınız. Ne dünyada, ne de ahirette kaçacak yeriniz yoktur. Bütün bunlara rağmen O, sizi özgür bir insanın, bir ücret karşılığı olumlu tepki göstermesi gibi karşılık vermenizi istiyor, başka seçeneği bulunmayan köleninki gibi değil.

Sonra yüce Allah onları cihad'dan geri kalmaktan, hayat çağrısına olumlu karşılık vermemekten ve ne şekilde olursa olsun, kötülüğü bertaraf etmek çabasında gevşeklik göstermekten sakındırıyor:

"Sadece aranızdaki zalimlerin başlarına gelmekle yetinmeyecek olan belâdan sakınınız. Biliniz ki, Allah'ın azabı ağırdır."

Fitne; imtihan, ya da belâ... İçindeki bir grubun ne şekilde olursa olsun, zulüm işlemesine -ki zulümlerin en büyüğü de Allah'ın şeriatını ve hayat sistemini hayattan uzaklaştırmaktır- hoşgörüyle bakan, zalimlerin karşısına dikilmeyen, bozguncuların yoluna engel olmayan bir toplum, zalimlerin ve bozguncuların cezasını hakeden bir toplumdur. İslâm, birtakım yükümlülükler gerektiren pratik bir hayat sistemidir. Zulüm, bozgunculuk ve kötülük yaygınlık kazanırken, insanların hiçbir şey yapmadan yerlerinde oturmalarına hoşgörülü davranmaz. Kaldı ki, Allah'ın dinine uyulmadığını gördüklerinde, daha doğrusu Allah'ın ilahlığının rededdilip yerine kulların ilahlığının yerleştirildiğini gördüklerinde sessiz kalmalarını, bununla beraber yüce Allah'ın onları belâdan kurtarmasını -kendileri kötülükten uzak (!) iyi yürekli (!) kimselerdir ya- *istemelerini kabul etmez.*

Zulme başkaldırmak, mal ve can açısından insana bazı sorumluluklar yüklediği için, Kur'an-ı Kerim, ilk defa bu Kur'an'la muhatap olan müslüman kitleye daha önce içinde bulundukları zayıflıklarını, sayısal bakımdan az oluşlarını, çektikleri işkenceleri ve yaşadıkları korkulu anları hatırlatıyor. Yüce Allah'ın bu din sayesinde onları nasıl koruduğunu, zayıflıktan kurtarıp üstün bir konuma getirdiğini ve onlara temiz bir rızık verdiğini hatırlatıyor. O halde Peygam-

ber'in -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerini çağırdığı hayattan ve yüce Allah'ın kendilerine üstünlük aracı kıldığı, onlara bahşedip koruduğu bu hayatın gerektirdiği fedakârlıklardan kaçmamalıdırlar.

"Hatırlayınız ki, bir zamanlar siz yeryüzünde ezilen, sayıca az bir gruptunuz, insanlar sizi kapıp götürecekler diye korkuyordunuz. Fakat şükredesiniz diye Allah size sığınak sağladı, helâl besinler sundu, sizi yardımı ile destekledi." di."

Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- sizi hayat bahşedecek ilkelere çağırdığından emin olmanız için bunları hatırlayınız. Zulmün her çeşidine ve her şekline karşı koymaktan geri kalmamanız için bunları hatırlayın. Allah sizi müşriklerle savaşmak durumunda bırakmadan ve Peygamber'i sizi istemediğiniz halde silahlı grupla karşılaşmaya çağırmadan önce yaşadığınız ezilmişlik ve korku günlerini hatırlayın. Sonra da hayat bahşeden bu çağrı sayesinde nasıl değiştiğinizi, zafer ve üstünlük elde etmiş kişiler olduğunuzu, Allah tarafından sevap ve rızıkla mükafatlandırıldığınızı görün. Yüce Allah şükrüne lâyık olasınız diye sizi güzel şeylerle rızıklandırıyor. Size yönelik lütfundan dolayı O'na şükretmenize karşılık olarak da sizi mükafatlandırıyor.

"İnsanlar sizi kapıp götürecekler diye korkuyordunuz."

Bu, bir tehlikenin beklentisi içinde olmanın, korkunun, etrafı gözetip durmanın, kısacası panik halinde olmanın sahnesidir. Bu sahneyi seyreden göz korkunun çizgilerini, endişeden kaynaklanan davranışları, korkudan yuvalarından fırlamış gözleri görür gibi oluyor. Öte yandan kapıp götürmek üzere uzanan eller ve korku ve endişe içinde bekleyen müslüman azınlık...

Bu dehşet sahnesinden kendilerini koruyup himayesine alan yüce Allah'ın kontrolünde elde ettikleri güven, güç, zafer, temiz rızık ve bol nimetin oluşturduğu sahneye geçiliyor:

"Size sığınak sağladı, helâl besinler sundu, sizi yardımı ile destekledi."

Allah'ın direktiflerinin gölgesinde şükretmeleri dolayısıyla mükafat kazanmaları için:

"Şükredesiniz diye..."

Bu büyük mesafeyi ve köklü değişimi düşünüp de güvenli, güçlü ve zengin hayatın sesine olumlu karşılık vermeyecek biri var mı?.. Güvenilir ve kerim peygamberin sesine duyarsız kalacak biri düşünülebilir mi? Her iki sahne de, gözünün önünde canlandırıldığı, her ikisinin de mesaj ve işaretlerini algıladığı halde korumasına, yardımına ve nimetlerine karşılık olarak yüce Allah'a şükretmeyecek biri var mı?

Bununla beraber, bu ayetlerle muhatap olan o topluluk her iki sahneyi de yaşamıştı. Geçmişteki ve şimdiki durumlarıyla ilgili olarak bildiklerini hatırlıyorlardı. Bu Kur'an'ın duygularında böyle bir tad bırakması da bu yüzdendi.

Yeryüzünün pratiğinde ve insanların hayatında bu dini yeniden egemen kılmak için günümüzde cihad eden müslüman kitle, her iki aşamadan geçmemiş

ve her iki durumun tadına varmamış olabilir. Ancak bu Kur'an ona da aynı gerçeği söylemektedir. Gerçi bu kitle günümüzde yüce Allah'ın şu sözünde ifade ettiği ortamı fiilen yaşamaktadır:

"Siz yeryüzünde ezilen, sayıca az bir gruptunuz, insanlar sizi kapıp götüreceklər diye korkuyordunuz."

O halde günümüz müslüman cemaatin de Allah'ın Peygamberinin -salât ve selâm üzerine olsun- kendisini çağırdığı hayat bahşedecek ilkelere olumlu karşılık vermesi, yüce Allah'ın müslüman kitleye va'dettiği ve ilk müslüman kitlenin hayatında gerçekleştirdiği sonucu pürüzsüz bir inanç ve bağlılıkla gözetmesi gerekmektedir. Yüce Allah, kendi yolunu takibeden ve bunun gerektirdiği yükümlülüklere sabreden her müslüman kitlenin hayatında bu sonucu gerçekleştireceğini va'detmiştir. O halde günümüzün müslüman kitlesi şu ilahi sözün gerçekleşmesini beklemelidir:

"Fakat şükredesiniz diye Allah size sığınak sağladı, helâl besinler sudu, sizi yardımı ile destekledi."

Müslüman kitle ancak Alah'ın gerçek va'di doğrultusunda hareket eder, realitenin yanıltıcı dış görünüşüne değil. Zaten müslüman kitlenin her realiteden üstün gördüğü tek ve gerçek realite Allah'ın va'didir.

ALLAH VE RESULÜNE HIYANET

Çağrı bir kez daha mü'minlere yöneltiliyor. Kuşkusuz mal ve çocuklar, korku ve cimrilik yüzünden insanı çağrıya olumlu karşılık vermekten alıkoyarlar. Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- çağırdığı hayat hiç kuşku yok ki, üstün bir hayattır. Böyle bir hayat insana birtakım yükümlülükler getirir, bazı fedakârlıkları kaçınılmaz kılar. Bu yüzden Kur'an bu ihtirası, mal ve çocuk fitnesine dikkat çekmekle dindirmek istiyor. Bu noktanın, belâ, deneme ve imtihan alanı olduğunu bildiriyor. Bu imtihanı vermede zayıflık göstermekten, cihad çağrısından, emanet, sözleşme ve alışverişin yükümlülüklerinden kaçınmaktan sakındırıyor. Bu yükümlülükleri yerine getirmemeyi Allah'a ve Peygamber'e ve müslüman kitlenin yeryüzünde yüklendiği emanetlere; Allah'ın sözünü yüceltme, kullar üzerinde O'nun tek ve ortaksız ilahlığını ilan etme, insanlığı hak ve adalet ilkelerine göre yönetme emanetlerine ihanet olarak değerlendiriyor. Bu sakındırmanın yanında, insanları fedakârlık ve cihaddan alıkoyan mal ve çocuklardan daha üstün olan Allah katındaki büyük sevabı hatırlatıyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
لَا تَخُونُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓا۟ أَمَٰنَٰتِكُمْ وَأَنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ ٱللَّهَ
عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

27- Ey mü'minler Allah'a, Peygamber'e hıyanet etmeyiniz. Yoksa üstlendiğiniz emanetlere bile bile hıyanet etmiş olursunuz.

28- Biliniz ki, mallarınız ve evlâtlarınız sizin için aslında birer sınav konusudur ve büyük ödül Allah katındadır.

Müslüman kitlenin yükümlülüklerini üstlenmekten kaçınmak Allah'a ve Peygamber'e ihanettir. Bu dinin ele aldığı ilk problem de "Lailâhe illallah Muhammedun resulullah = Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın Peygamberidir" problemidir. İlah olarak Allah'ı birleme ve bu konuda sadece Peygamberimiz Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- bildirdiklerine uyma sorunudur. Bütün tarih boyunca insanlık, Allah'ı hiçbir zaman kesin olarak inkâra yeltenmemiştir. Sadece sahte tanrıları O'na ortak koşma yönüne gitmişlerdir. Bu şirk kimi zaman daha az olmak üzere, inanç ve ibadet noktasında, kimi zaman da ve çoğunlukla, hakimiyet ve otorite noktasında belirmiştir. İnsanlık hayatında çoğunlukla işlenen en büyük şirk, ikincisi olmuştur. Bu yüzden bu dinin ele aldığı ilk problem, insanları Allah'ın ilahlığına inandırmadan çok, ilahlık noktasında O'nu birlemeyi kabul etmeye çağırmak olmuştur. Allah'dan başka ilah olmadığına şahitlik etmeye, yani evrenin düzeni üzerindeki hakimiyetini kabul ettikleri gibi, yeryüzündeki hayatlarının üzerindeki hakimiyet açısından da O'nun tek ve ortaksız olduğunu ilan etmeye çağrı olmuştur. Bu dinin ele aldığı ilk sorun: "O gökte de ilah olandır, yerde de ilah olandır."[102]

Bu dinin ele aldığı problem aynı zamanda, Allah'ın direktiflerini duyuranın sadece Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- olduğunu bu yüzden onun duyurduğu her şeye uymayı kabul etmek olmuştur.

Bu dinin vicdanda inanç, hayatta hareket olarak yer etmesi için ele aldığı başlıca sorun budur. Bu yüzden bu problemi gözardı etmek Allah'a ve peygamber'e ihanet etmektir. Yüce Allah, kendisine inanan ve bu inancını ilan eden müslüman kitleyi böylece bir ihanetten sakındırıyor. Bunun sonucu olarak müslüman kitlenin inancının pratik anlamını gerçekleştirmesi bu cihadın can, mal ve evlât konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiği anlaşılmış oluyor.

Aynı şekilde yüce Allah, müslüman kitleyi islâm üzerine Peygamber'e (S.A.V.) biat ettiği -bağlılığını ifade ettiği- günden itibaren yüklendiği emanete ihanet etmekten de sakındırıyor. Çünkü islâm dille söylenen bir söz değildir. Sadece birtakım lâflar ve iddialardan ibaret değildir. İslâm, çeşitli zorluklar ve engellerle karşılaşan eksiksiz ve kapsamlı bir hayat sistemidir. Hayatın pratiğini "Lailâhe illallah = Allah'tan başka ilah yoktur" temelinin üzerinde kurma metodudur. Bu da, insanları gerçek Rabblerine kulluk yapmaya, toplumları O'nun hakimiyetine ve şeriatına boyun eğmeye yöneltmek, Allah'ın ilahlığını ve iktidarını gaspeden tağutları azgınlık ve haksızlıktan alıkoymak, tüm insanlık düzeyinde hak ve adaleti gerçekleştirmek, değişmez bir ölçü uyarınca insanlar arasında denge sağlamak, Allah'ın sistemi uyarınca da yeryüzünü kalkındırma görevini ve Allah'ın halifesi olma sorumluluğunu yerine getirmektir.

(102) Zuhruf, 84

Tüm bu görev ve sorumluluklar birer emanettirler, bu emanetleri yerine getirmemiş olanlar emanete ihanet etmiş, Allah'a verdikleri sözü tutmamış O'nun peygamberine gösterdikleri bağlılığı -biatı- ihlâl etmiş olurlar.

Kuşkusuz bunlar fedakârlığı, sabır ve dayanıklılığı, mal ve evlât imtihanını aşmayı ve yüce Allah'ın emaneti yerine getiren sabırlı, neyi seçeceklerini iyi bilen ve fedakâr kullarına ayırdığı mükâfatı tercih etmeyi gerektiren sorumluluklardır.

"Biliniz ki, mallarınız ve evlâtlarınız sizin için aslında birer sınav konusudur ve büyük ödül Allah katındadır."

Bu Kur'an, insanın özüne hitap eder. Çünkü insanın yaratıcısı onun gizli bileşimini bilir. Onun gizlisini, açığını, iç dünyasının dönemeçlerini, gediklerini, eğilimlerini bilir.

Yüce Allah, insanın yapısındaki zaaf noktalarını bilir. Mal ve evlât tutkusunun insanın en derin zaafı olduğunu da bilir. Bu yüzden insanın dikkatini, mal ve evlât bağışının altında yatan gerçeğe yöneltiyor. Yüce Allah insanları denemek ve imtihana tabi tutmak için onlara mal ve evlât vermiştir. Çünkü bunlar, imtihan ve sınanma aracı olan dünya hayatının süsleridirler. Yüce Allah kulun yaptıklarını ve tasarrufunu görmek için bunları imtihana tabi tutar: Bunlara karşılık olarak şükrediyorlar mı, nimetin hakkını veriyorlar mı? Yoksa onlarla oyalanıp Allah'ın hakkını mı unutuyorlar? **"Biz sizi iyilik ve kötülükle imtihana tabi tutarız."** [103] İmtihan sadece zorluk ve yoklukla olmaz. Rahatlık ve bollukla da olur. Mal ve evlât da rahatlık ve bolluğun kapsamına girer.

İlk uyarı budur:

"Biliniz ki mallarınız ve evlâtlarınız aslında birer sınav konusudur."

Kalbin imtihan ve denemeye tabi tutulacağı konudan haberdar edilmesi, kendinden geçmemesi, unutmaması, imtihan ve sınav esnasında başarısız olmaması için sakındırma, uyarma ve hazırlıklı olmasını sağlama amaçlı bir yardımdır bu.

Sonra yüce Allah insanı yardımsız ve karşılıksız olarak bırakmıyor. Çünkü fedakârlığın ağırlığı ve sorumluluğun büyüklüğü nedeniyle -uyarılmış olmasına rağmen- görevini yerine getirirken insan, yine de zaaf gösterebilir. Özellikle imtihan konusu, mal ve evlât ise. Bu yüzden yüce Allah insana hangisinin daha iyi ve daha kalıcı olduğunu gösteriyor. Amaç imtihanda zaaf gösterebilen insana yardım etmek onu korumaktır kuşkusuz.

"Büyük ödül Allah katındadır."

Mal ve evlâdı bağışlayan yüce Allah'dır. Mal ve evlâd imtihanını aşanlar için O'nun katında büyük mükâfat vardır. O halde kimse emanetin sorumluluğundan ve cihadın gerektirdiği fedakârlıklardan kaçınmamalıdır. İşte bu, içindeki zaaf noktalarını bilen yüce yaratıcıdan zayıf insana bir yardım ve destektir. **"İnsan zayıf olarak yaratıldı."** [104]

(103) Enbiya, 35. (104) Nisa, 28

Bu inanç, düşünce, eğitim ve yönlendirmeye ilişkin eksiksiz bir hayat sistemidir. Her şeyi bilen Allah'ın sistemidir bu. Çünkü yaratan O'dur.

"Yaratan bilmez mi? O latiftir, her şeyden haberdardır." (105)

ALLAH KORKUSU

Surenin bu bölümünde mü'minlere yönelik son çağrı, Allah'dan korkmaya ilişkin bir çağrıdır. Kendi inancına ilişkin olarak kesin bir kanıta dayanmadıkları, kuşkuları ortaya çıkaran, vesveseleri gideren, uzun ve dikenli yolda ayakları dirençli kılan bir nur olmadığı sürece kalpler, bu ağır yükün altından kalkamazlardı. Takva duyarlılığı ve Allah'ın nuru olmasaydı, hakkı batıldan ayıran nosyona, bu kritere sahip olmayacaklardı.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ
عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29- "Ey mü'minler, eğer Allah'dan korkarsanız, O size iyiyi kötüden ayırdedebilecek bir nosyon, bir kriter bağışlar, kötülüklerinizi örter ve sizi affeder. Allah büyük lütuf sahibidir."

İşte azık budur. Budur yol hazırlığı. Kalpleri dirilten, onları uyaran, içlerindeki uyarı, sakınma ve korunma cihazlarını harekete geçiren takva azığı... Yolun dönemeçlerini ve kavşaklarını göz alabildiğince ortaya çıkaran yol gösterici nur hazırlığı... Tam ve sağlıklı görüşü engelleyen kuşkular ortadan kalkmıştır artık. Sonra bu, hataların bağışlanması azığıdır. Huzur ve istikrarı sağlayan güven azığı... Azıkların tükendiği, çalışmaların yetersiz kaldığı bir günde yüce Allah'ın engin lütfunu düşünme azığı...

Allah korkusunun kalpte yolun kıvrımlarını ortaya çıkaran bir kriter işlevi gördüğü bir gerçektir. Ancak bu gerçek de -tıpkı inanca ilişkin diğer gerçekler gibi- pratik olarak yaşayandan başkası tarafından algılanmaz. Sadece anlatmak bu gerçeğin tadını, fiilen yaşamamış olanlara ulaştırmaz.

Allah korkusu olmadığı zaman, işler duygu ve akıl planında karmaşıklığını, yollar görüş ve fikir planında griftliğini sürdürür. Yolların ayrılış noktasında batıl hak kisvesinde görünür. Kanıt son derece kesin olmasına rağmen, ikna edici olamaz. Susturucu olur, ancak akıl ve kalbi harekete geçirmeye yetmez. Tartışma gereksiz olmaya başlar, münakaşa boşa gitmiş bir emeğe dönüşür. Evet Allah korkusu olmadığı zaman durum böyledir. Ama Allah korkusu olduğu zama akıl aydınlanır, gerçek açığa kavuşur, yol belirginleşir, kalbe güven duygusu yer eder, vicdan huzura kavuşur, ayaklar doğrulur ve doğru yolda kalıcı olur.

Gerçek, özü itibariyle fıtrata gizli değildir. Fıtratta gerçeğe yönelik bir uyum sözkonusudur. Nitekim fıtrat, bu gerçekten almıştır varlığını. Göklerle yer, gerçeğe dayalı olarak yaratılmıştır. Ancak fıtratla gerçek arasına giren ihtirastır, insanın arzusudur. Karmaşıklığa neden olan bu ihtirastır işte. Görüşü engelleyen,

(105) Mülk, 14

yolları kördüğüme dönüştüren, dönemeçleri görünmez hale getiren insanın ihtirasıdır. Kanıt ne kadar kesin olursa olsun, ihtirasa gem vuramaz. Onu durduran ve bertaraf eden Allah korkusudur. İhtirası engelleyen takva ve gizli açık denetimdir. Bunun için yüce Allah'ın kalbe kazandırdığı bu nosyon, bu kriter gözleri aydınlatır, örtüyü kaldırır, yolu iyice belirginleştirir.

Kuşkusuz bu, paha biçilmez bir durumdur. Öte yandan Allah'ın lütfu bu göz kamaştırıcı duruma bir de hataların giderilmesini, günahların bağışlanmasını ekliyor. Bunlara da "**büyük lütfu**" ilave ediyor.

Bu öylesine geniş ve kapsamlı bir bağıştır ki, büyük lütuf sahibi "kerim" olan Rabbden başkası onu bağışlayamaz.

HİLE VE TUZAKLAR

Surenin akışı içinde bulunulan anın problemlerine çözüm getirmek amacıyla, geçmişi canlandırmak suretiyle sürüyor. Sonuçta böylesine parlak bir zafer kazandığı savaşa girişen müslüman kitleye geçmiş ile içinde yaşanılan an arasındaki değişimin göz alıcı boyutlarını tasvir ediyor. Yüce Allah'ın savaşı yönlendirmesi ve takdiriyle onlara ne kadar büyük bir lütufta bulunduğunu gösteriyor. Bu öyle bir durumdur ki, ganimetler bunun yanında hiç kalır. Bu uğurda yapılan fedakârlıkların, çekilen sıkıntıların lafı bile edilmez.

Geçen derste, müslümanların Mekke'deki durumlarına ve bu savaştan önceki durumlarına ilişkin bir tasvir yer almıştı. Sayısal azlıkları, güçsüz oluşları, insanların kendilerini kapıp götüreceklerinden korkacak kadar korumasız oluşları anlatılmıştı. Ardından yüce Allah'ın yönlendirmesi, gözetimi ve lütfu sayesinde sığınak buldukları, üstünlük sağladıkları, bol nimete kavuştukları anlatılmıştı.

Burada ise ayetlerin akışı, hicretin eşiğinde Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- karşı komplo düzenlemek üzere aralarında anlaşan müşriklerin durumlarını tasvir etmektedir. Onlar Peygamberimizin getirdiği ayetlere karşı çıkarak isteseler kendilerinin de benzeri sözler söyleyebileceklerini iddia etmektedirler. Yine onlar kabul etmemekte diretmektedirler. İnatta o kadar ileri gidiyorlar ki, dönüp doğru yolu bulacaklarına -şayet bu ayetler Allah katından gelmişlerse- üzerlerine azabın çabucak indirilmesini istemektedirler.

Sonra ayetlerin akışı, müşriklerin insanları Allah yolundan alıkoymak için nasıl mallarını harcadıklarını Allah'ın peygamberine karşı savaşmak üzere ne şekilde toplandıklarını anlatmaktadır. Ardından onları dünya hayatında hüsrana uğramak ve yürek acısı çekmekle, ahirette ise, cehenneme sevkedilmekle tehdit etmektedir. Kurdukları tuzakların, toplanmaların ve planların ardından hem burada, hem de orada zarar edeceklerini vurgulamaktadır.

Sonunda yüce Allah, peygamberine müşriklere yönelip onları şu iki şıktan birini tercih etme durumunda bırakmasını emretmektedir: a) Şayet kâfirlikten, inatçılıktan, Allah ve peygamberine karşı savaşmaktan vazgeçecek olurlarsa, cahiliyede işledikleri bütün bu kötülükler bağışlanacaktır. b) Yok eğer durumları-

nı sürdürüp, tavırlarını değiştirmeyeceklerse, bu durumda daha önce kendilerine benzeyenlerin başına gelenler onların da başına gelecektir. Yüce Allah'ın azaba ilişkin yasası, işlevini yerine getirecektir. Kuşkusuz bu azabı dileyen ve dilediği gibi takdir eden yüce Allah'tır.

Sonra yüce Allah müslümanlara, işkence edecek güçleri kalmayıncaya, yeryüzündeki ilahlık sadece Allah'a ait oluncaya -böylece din bütünüyle Allah'a özgü oluncaya- kadar kâfirlerle savaşmalarını emretmektedir. Teslim olduklarını duyururlarsa, Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- kabul edecektir, niyetlerine göre yüce Allah onları hesaba çekecektir. Çünkü yüce Allah yapageldiklerini bilir. Bundan yüz çevirip savaşa devam ederlerse, inatlarını sürdürürlerse, Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığını kabul etmezlerse, yüce Allah'ın yeryüzündeki otoritesine boyun eğmezlerse, müslümanlar onlara karşı cihadı sürdürecek ve yüce Allah'ın kendilerine dost olduğundan kesinlikle emin olacaklardır. O, ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır.

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ
أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٣٠﴾

30- Hani kâfirler seni tutuklamak, öldürmek ya da Mekke'den sürmek amacı ile aleyhinde tuzak kurmuşlardı. Onlar tuzak kurarken Allah da tuzak kuruyordu. Hiç kuşkusuz Allah en etkili tuzak kurucudur."

Durumun değişmesinden, konumun farklılaşmasından önce Mekke'de yaşanılan durumun hatırlatılmasıdır bu. Bu aynı zamanda gelecek için güven ve bağlılık anlamına gelmektedir. Ayrıca bu ayet, Allah'ın kaderinin yönlendirmesine, hükmettiği ve emrettiği şeylerdeki hikmetine dikkat çekmektedir. İlk defa bu Kur'an'la muhatap olan müslümanlar her iki durumu da biliyorlardı. Bu, bizzat yaşayan, gören ve tadan birinin bilmesiydi. İçinde yaşadıkları an ve fiilen tattıkları huzur ve güven karşısında bu yakın geçmişi hatırlamak, o sıralarda yaşadıkları korku ve sıkıntıyı hatırlamak onlara yetiyordu. Müşriklerin Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- ilişkin tasarı ve komplolarına rağmen Peygamber'in onlardan kurtulmakla kalmayıp, büyük bir zafer kazanmasını gözönünde canlandırmaları yetiyordu. Müşrikler Peygamberimizi -salât ve selâm üzerine olsun- bağlamayı, ömür boyu hapsetmeyi ya da öldürüp ondan kurtulmayı, yahut sürüp Mekke'den sınırdışı etmeyi planlamışlardı. Bütün bu alternatifleri görüşmüş, sonunda onu öldürmeyi kararlaştırmışlardı. Bu suçu da bütün kabilelerden birer gencin oluşturduğu ortak bir infaz grubunun işlemesini tasarlamışlardı. Böylece Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- kanı bütün kabilelere dağılmış olacaktı. Haşimoğulları da tüm Araplar'la savaşmayı göze alamayacaklardı. Dolayısıyla diyete razı olacaklardı ve bu işte böylece kapanacaktı.

İmam Ahmed diyor ki; "Bize Abdurrezzak anlattı, bize Ma'mer haber verdi, bana Osman el-Cerîrî, İbn-i Abbas'ın kölesi Muksim'den aktardı, ona da İbn-i Abbas, **"Hani kâfirler seni tutuklamak, öldürmek ya da Mekke'den sürmek amacı**

ile aleyhinde tuzak kurmuşlardı" ayetine ilişkin olarak şunları anlatmış: Bir gece Kureyş Mekke'de toplanarak isitişarede bulundu. Bazısı, "Sabah olunca onu -Peygamberimizi kastediyorlar- yakalayıp bağlayın" dedi. Kimisi, "Onu öldürün", kimisi de "Sınır dışı edin" dedi. Yüce Allah, peygamberine bunları haber verdi. Bunun üzerine Ali -Allah ondan razı olsun- Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- yatağında geceledi. Peygamberimiz de çıkıp mağaraya sığındı. Müşrikler de Peygamberimiz sanarak Ali'yi gözetlemekle geçirdiler geceyi. Sabah olunca üzerine çullandılar. Peygamberimizin yatağında yatanın Ali olduğunu gördüler. Böylece yüce Allah tuzaklarını başlarına geçirmişti. "Nerde bu arkadaşın?" diye sordular. Ali, "Bilmiyorum" dedi. Bu sefer Peygamberimizin izini takip etmeye başladılar. Dağa ulaştıklarında izi kaybettiler. Dağa tırmanıp Peygamberimizin içinde bulunduğu mağaraya kadar yaklaştılar. Gördüler ki, mağaranın kapısında örümcek ağı var. "Buraya girmiş olsaydı kapısında örümcek ağı bulunmazdı" dediler. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- üç gece mağarada bekledi."

"Onlar tuzak kurarken, Allah da tuzak kuruyordu. Hiç kuşkusuz Allah en etkili tuzak kurucudur."

"Onlar tuzak kurarken, Allah da tuzak kuruyordu" ayetinin çizdiği tablo, son derece derin etkisi bulunan bir tablodur. Kureyş'in toplantısını hayalde canlandırıyor. Bu tabloda müşrikler biraraya gelmiş, görüş alışverişinde bulunuyorlar. Bir şeyler tasarlıyor, tuzaklar kuruyorlar. Allah da onların ötesinde, her şeyi kuşatmış, onların aleyhinde tuzak kuruyor. Onların tuzaklarını başlarına geçiriyor, ama bunun farkında değiller.

Bu komik bir tablodur. Aynı zamanda ürkütücü bir tablodur.. Şu zayıf, basit insanlar nerde, her şeyi çepeçevre kontrolünde tutan güç, her şeyden üstün olan, kullarının üzerinde karşı konulmaz otoriteye sahip olan, işinin üzerinde etkin bulunan ve her şeyi kuşatan Allah'ın gücü nerede?

Kur'an'ın ifade tarzı, tabloyu, Kur'an'ın eşsiz tasvir yöntemi ile çiziyor. Bununla kalpleri titretiyor, bilincin derinliklerini harekete geçiriyor.

ESKİLERİN MASALLARI

Surenin akışı kâfirlerin durumlarını, davranışlarını, iddialarını ve iftiralarını anlatmakla sürüyor. "İsteseler bu Kur'an'ın benzeri sözler söyleyebileceklerini" iddia edecek kadar ileri gittiler. Aynı zamanda bu kâfirler, Kur'an'ı eskilerin masalları şeklinde nitelendirmekten de geri kalmıyorlardı:

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا قَالُوا۟ قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَآ ۙ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾

31- Onlara ayetlerimiz okununca "İşittik, istesek biz de bunlar gibisini söyleyebiliriz, bunlar eskilerin masallarından başka bir şey değildirler" dediler.

İbn-i Kesir tefsirinde, Said b. Cübeyr, Südey, İbn-i Cürey'e ve başkalarına dayanarak, bunu söyleyenin Nadr b. Haris olduğunu belirtir. Bu adam -Allah'ın laneti üzerine olsun- Fars ülkesine gitmiş, orada kralları Rüstem ve İsfendiyar'ın hikâyelerini öğrenmişti. Döndüğünde Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- Allah tarafından gönderildiğini ve insanlara Kur'an okuduğunu görmüştü. Peygamberimizin bir toplantıdan ayrıldığında onun yerine oturur ve öğrendiği bu hikâyeleri insanlara anlatırdı. Sonra da "Allah için söyleyin hangimiz daha güzel hikâye anlatıyoruz, ben mi Muhammed mi?" derdi. Bu yüzden yüce Allah fırsat verip de Nadr, Bedir günü esirler arasında yeralınca, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- boynunu vurmak üzere yanında alıkonmasını emretti. Nitekim bunu yaptı da. (Allah'a hamdolsun) Nadr'ı esir alan Mikdad b. Esved'di. -Allah ondan razı olsun- Nitekim İbn-i Cerir şöyle der: "Bize Muhammed b. Beşşar anlattı, bize Muhammed b. Ca'fer, bize Şu'be Ebu Buşr'-den, o da Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini anlattı: Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Bedir günü Ukbe b. Ebu Muit, Tuayma b. Adiy ve Nadr b. Haris'i yanında alıkoyarak öldürdü. Mikdad -Allah ondan razı olsun- Nadr'ı esir almıştı. Peygamberimiz Nadr'ın öldürülmesini emredince Mikdat, "Ya Resulallah, o benim esirimdir" dedi. Peygamberimiz, "O Allah'ın kitabı hakkında ileri geri konuşuyordu" dedi ve öldürülmesini emretti. Mikdat tekrar, "Ya Resulallah, o benim esirimdir" dedi. O zaman Peygamberimiz, "Allah'ım Mikdat'ı lütfunla zengin kıl" diye dua etti. Miktad, "İstediğim buydu" dedi. İşte bu ayet Nadr hakkında nazil olmuştur: **Onlara ayetlerimiz okununca "İşittik, istesek biz de bunlar gibisini söyleyebiliriz, bunlar eskilerin masallarından başka bir şey değildirler" dediler."**

Müriklerin Kur'an'ı "eskilerin masalları" şeklinde nitelendirmeleri Kur'an-ı Kerim'de birkaç kez tekrarlanmıştır. Örneğin; **"Kur'an eskilerin masallarıdır, başkalarına yazdırmış sabah akşam kendisine okunmaktadır.** (106)

Bu söz Kur'an'a karşı koymak için giriştikleri manevraların bir halkasından başka bir şey değildir. Kur'an insan fıtratına gerçeğe dayanarak hitab eder. Fıtrat bu gerçeği kendi derinliklerinde tanır, buna karşı ürperir ve olumlu tepki gösterir. Kur'an karşı konulmaz güçüyle yönelir gönüllere. Gönüller de Kur'-an'ın mesajını duyunca, derinden sarsılırlar ve ona olumlu karşılık vermekten kaçınmazlar. Burada Kureyş'in kimi büyükleri böyle bir manevraya sığınıyorlar. Üstelik onlar, bunun manevra olduğunu da bilmiyorlar. Ne var ki onlar Kur'-an'da, çevrelerindeki milletlerin mitolojilerine benzer şeyleri araştırmak, böylece Arap halklarının kafalarını karıştırmak istiyorlardı. Nitekim bu halkların fiilen yaşadıkları kula kulluk durumunu südürmek için bu manevralara başvurmuşlardı.

Kureyş'in önderleri, bozulmamış dillerinde yeralan kelimelerin ne anlama geldiğini bildiklerinden dolayı, bu çağrının altında yatan gerçeği de çok iyi biliyorlardı. Onlar "Allah'dan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik etmenin insanın egemenliğine topyekün başkal-

(106) Furkan, 5

dırmak, Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığının ve hakimiyetinin altına girmek, sonra Allah'a yönelik bu kulluğa ilişkin konularda tanrılar ya da Allah adına konuşan herhangi bir insandan değil de, sadece Muhamed'den -salât ve selâm üzerine olsun- direktif almak anlamına geldiğini biliyorlardı. Ayrıca onlar, bu şekilde şahitlikte bulunan insanların Kureyş'in otoritesinden, önderlik ve hakimiyetinden çıkıp, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- öncülük yaptığı organik bir topluma katıldıklarını, sadece onun önderliğine ve otoritesine boyun eğdiklerini, ailelerinden, kabilelerinden, aşiretlerinden, kavmin bilginlerinden ve cahiliyenin önderliğinden bağlarını ve dostluklarını koparıp, bütün bağlılıkları ve dostluklarıyla yeni önderliğe ve bu yeni önderliğin yönettiği müslüman kitleye yöneldiklerini görüyorlardı.

İşte "Allah'dan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik etmek, bütün bunları ifade etmektedir. Bu, Kureyş'in ileri gelenlerince görülen bir realiteydi. Bunun rejimlerine, toplumsal, siyasal ve ekonomik düzenlerine, ayrıca siyasal rejimlerinin dayandığı inanç sistemlerine yönelik bir tehdit, bir tehlike olduğunu kavramakta gecikmemişlerdi.

"Allah'dan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik etmek, hiçbir zaman günümüzde kendilerini müslüman sanan toplumların anladığı gibi asılsız, boş ve basit bir anlama gelmemektedir. Bu toplumlar yeryüzünde ve insanların hayatında Allah'ın ilahlığının varlığı ve etkinliği bulunmazken, toplumlara hakim olan ve onları yönlendiren cahiliye önderliği ve yasalarıyken sadece dilleriyle şehadet getirmek ve bazı ibadetleri yerine getirmekle kendilerinin müslüman olduklarını sanmaktadırlar.

Mekke'de islâmın bir toplumsal yasası ve devleti olmadığı bir gerçektir. Ancak, "Allah'dan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik edenler derhal Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- önderliğine teslim oluyorlardı, hemen müslüman kitleye bağlılıklarını ve dostluklarını ifade ediyorlardı. Aynı zamanda cahiliyenin önderliğinden uzaklaşıyor ve ona karşı koyuyorlardı. Dilleriyle şehadet getirir getirmez, aileleri, aşiretleri, kabileleri ve cahiliye toplumunun önderliğiyle olan bağlarını ve dostluklarını kesiyorlardı. Günümüzde olduğu gibi boş, anlamsız ve basit bir söyleyiş sözkonusu değildi. Tersine, bu şahitliğin pratik ve fiili anlamı islâmın dayandığı temel gerçeğin tercümanı niteliğindeydi.

Kureyş'in ileri gelenlerinin islâmın yayılmasından ve Kur'an'dan rahatsız oluşlarının nedeni buydu. Nitekim daha önce "Haniflerin" müşriklerin inançlarından ve ibadetlerinden uzaklaşmaları, sadece Allah'ın ilahlığına inanmaları, külluk kastı taşıyan davranışları Allah'a sunmaları ve putlara ibadet etmeyi temelden reddetmeleri Kureyş'in ileri gelenlerini rahatsız etmemişti. Buraya kadar cahiliye tağutunu ilgilendiren bir şey sözkonusu değildir. Çünkü hareket halinde belirmeyen, eyleme dönüşmeyen soyut bir inanç sistemi ve birtakım bireysel ibadetler, tağut için bir tehlike oluşturamamaktadır. Günümüzde müslüman olmak isteyen, ancak islâmın ne olduğunu iyice bilmeyen bazı iyi niyetli kimsele-

rin sandığı gibi islâm bu değildir. İslâm, şehadetin ilanıyla birlikte başlayan bir harekettir. Cahiliye toplumundan, düşüncelerinden, değer yargılarından, onun önderliğinden, otoritesinden ve toplumsal yasasından bütünüyle soyutlanmaktadır. Aynı zamanda islâm çağrısının önderliğine ve realite dünyasında gerçekleştirmek isteyen müslüman kitleye bağlanmaktır. İşte bu Kureyş'in ileri gelenlerinin mahvolması, yokedilmesi anlamına geliyordu. Bu yüzden çeşitli yöntemlere başvurarak islâma karşı koyuyorlardı. Başvurdukları yöntemlerden biri de Kur'an'ın **"eskilerin masalı olduğunu, isteseler kendilerinin de bunun gibisini söyleyebileceklerini"** iddia etmeleriydi. Bu iddiayı sık sık tekrarlıyor ve her defasında çaresiz kalıp hezimete uğruyorlardı.

Ayette geçen "Esatir" kelimesinin tekili "Ustûreh"dir. Çoğunlukla Tanrılara ilişkin hurafeden ibaret düşüncelerden, geçmişlerin olaylarından ve olağanüstü kahramanlıklarından, hayal ve hurafenin büyük rol oynadığı asılsız olaylardan oluşan karmaşık hikâye anlamına gelmektedir.

Kureyş'in ileri gelenleri, Kur'an'da yer alan geçmiş milletlere ilişkin hikâyeler, olağanüstü olayları ve mucizeleri dile getiren bölümler, yüce Allah'ın yalanlayanlara yaptıklarını ve mü'minleri kurtarmasını anlatan ayetler gibi bu konuyu içeren Kur'an'ın anlatımına (hikâye ediş tarzına) dayanarak her şeyden habersiz yığınlara, "Bu Kur'an eskilerin masallarıdır. Muhammed bunları, bu hikâyeleri derleyenlerden yazmış, gelip size okuyor. Ve bunların Allah tarafından kendisine vahyedildiğini iddia ediyor" diyorlardı. Nadr b. Haris de Peygamberimizden sonra gelip onun bulunduğu meclisteye da ona yakın bir meclisteye oturur, İran'a yaptığı seyahatlerde öğrendiği İran efsanelerini anlatırdı. Sonra da dinleyicilerine, "Bunlar da Muhammed'in söylediği türden şeylerdir. Üstelik ben onun gibi peygamberlik iddiasında bulunup, Allah'dan vahiy aldığımı da ileri sürmüyorum. Kur'an, bunlar gibi eskilerin masallarından başka bir şey değildir" diyordu.

Cahiliye ortamında bu tür zihin bulandırıcı propagandaların kamuoyunda, özellikle bu tür masal ve hikâyelerle Kur'an arasındaki farkın iyice belirginleşmediği dönemlerde. büyük etki bıraktığını takdir etmemiz gerekmektedir.

Böylece Peygamberimizin Bedir savaşı öncesinde Nadr b. Haris'in öldürülmesi için özel duyuru yapmasının, sonra onu esirler arasında bulunca onunla birlikte birkaç kişinin daha öldürülmesini emretmesinin ve diğerlerinde olduğu gibi onlardan fidye kabul etmemesinin sebebini kavramış oluruz.

Bununla birlikte Mekke'de başvurulan bu yöntemler uzun süre yaşamadı. Çok geçmeden bu manevraların gerçek mahiyeti ortaya çıktı. Kur'an, yüce Allah'dan kaynaklanan karşı konulmaz güç ve en kısa zamanda insan fıtratıyla uyum sağlayan köklü gerçek sayesinde, bu yöntemleri ve manevraları etkisiz hale getirdi, geride hiçbir şey bırakmamak üzere silip süpürdü. Bu sefer Kureyş'in ileri gelenleri paniğe kapılıp, **"Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü çıkarın, belki bu şekilde onu bastırırsınız"** [107] **demeye başladılar. Ebu Süfyan,**

(107) Fussilet, 26

Ebu Cehil ve Ahnes b. Şureyk gibi Kureyş'in önde gelen simaları, birbirlerini kollayarak geceleri gizliden gizliye Kur'an dinlemekten kendilerini alamıyorlardı. Diğerlerinden gizli olarak ayakları onları geceleri Peygamber'i dinlemeye sürüklüyordu. Öyle ki, gençler onları görüp bu Kur'an'ı dinlemekle kafaları karışmasın diye bir daha gelmemek üzere birbirlerine söz verip anlaşmışlardı.

Ne var ki, Nadr b. Haris'in insanları Kur'an'dan soğutmak için başka bir şey ortaya atmak suretiyle onları kandırmaya çalışması bu konudaki girişimlerin sonuncusu olmamıştır, olmayacaktır da. Bu girişim değişik görünümler altında tekrarlanmış, bundan sonra da tekrarlanacaktır. Bu dinin düşmanları insanları kesin bir şekilde Kur'an'dan uzaklaştırmak için kesintisiz bir çaba içinde olmuşlardır. Bunda başarısız olunca, bu sefer Kur'an'ı; hafızların güzel sesleriyle okuduğu, dinleyenlerin kendilerinden geçtiği nağmelere, insanların cephelerinde, göğüslerinin üzerinde taşıdıkları ve yastıklarının altına koydukları muskalara, nazar dualarına dönüştürdüler. Sonra da bu insanlara böyle yapmakla müslüman olduklarını telkin edip, bu Kur'an'ın ve bu dinin gereklerini yerine getirdiklerini zannettirdiler.

Böylece insanların hayatına yön veren prensiplerin kaynağı Kur'an değildir artık. Bu dinin düşmanları, onlar için hayatlarına ilişkin tüm direktifleri edindikleri bir alternatif getirmişlerdir. İnsanlar toplumsal yasalarını, kanunların, değer yargılarını ve ölçülerini aldıkları gibi düşünce ve anlayışlarını da bu alternatif kaynaktan edinmeye başladılar. Sonra bu düşmanlar insanlara şöyle demeye başladılar: Kuşkusuz bu din saygındır, Kur'an da dokunulmazdır. Üstelik bu Kur'an her zaman, sabah, akşam size okunmaktadır. Güzel sesli hafızlar okumakta, nağmelerle terennüm etmektedirler. Bu okuyuşun ve bu terennümün dışında bu Kur'an'dan daha ne bekliyorsunuz? Düşünce ve anlayışlarınıza, düzen ve rejimlerinize, şeriat ve kanunlarınıza, değer ve ölçülerinize gelince, bütün bunların kaynağı niteliğinde bir başka Kur'an vardır. Ona müracaat ediniz...

Kuşkusuz bu, Nadir b. Haris'in başvurduğu manevranın aynısıdır. Fakat bu sefer zamanın gelişmesine ve hayatın oturmuşluğuna paralel olarak daha bir gelişmiş ve daha ustaca hazırlanmış bir görünüm arzetmektedir. Bu, birçok görünümüyle aynı manevradır. Asırlar boyu bu dine karşı girişilen komploların tarihinden bu manevrayı tanımak her zaman mümkündür.

Ancak -ona yönelik komploların sürekliliğine, kurnazca hazırlanmış olmasına, daha gelişmiş ve ilerlemiş olmasına rağmen- bu Kur'an'ın her zaman üstün gelmesi hayret verici bir olaydır. Bu kitabın olağanüstü özellikleri vardır. Fıtratın üzerinde karşı konulmaz bir etkinliğe sahiptir. Tüm yeryüzünü kaplayan cahiliyenin komploları, Yahudi ve Haçlı şeytanların tuzakları, her yerde ve her çağda Yahudi ve Haçlıların güdümündeki evrensel iletişim araçlarının komploları hiçbir zaman Kur'an'ın bu karşı konulmaz gücüne üstünlük sağlayamayacaktır.

Kuşkusuz bu kitap, yeryüzündeki bütün düşmanlarının boyunlarını bükmekte, onları çaresiz hale getirmektedir. Öyle ki bu düşmanlar, Kur'an'ı ulus-

lararası yayın kurumlarında propaganda aracı olarak kullanmaktadırlar. Yahudiler, Haçlılar ve onların müslüman ismi altındaki işbirlikçileri de aynı şekilde Kur'an yayını yapmaktadırlar.

Gerçekte onlar, Kur'an'ı "müslümanların" (!) nezdinde sırf nağmelerden, tecvide uygun okuyuşlardan, muska ve nazar dualarından ibaret bir kitaba dönüştürüp müslüman (!) insanların bile düşüncelerinden uzaklaştırmada başarıya ulaştıktan sonra, yayın kurumlarında, radyo istasyonlarında Kur'an yayını yapmaktadırlar. Evet onlar, Kur'an'ı hayata yön veren prensiplerin kaynağı olmaktan çıkarmışlardır. Bütün konularda yönlendirici rol oynayacak prensipler için alternatif kaynaklar ortaya atmışlardır. Ne var ki, bu kitap, bütün bu komploların ötesinde her zaman işlevini yerine getirmiştir, getirecektir de. Yeryüzünün herhangi bir köşesinde bu Kur'an'ın kararlılığı etrafında birleşen, hayatına yön veren direktifleri sadece ondan edinen, kurulan komploların, uygulanan baskı, katliam ve sürgünlerin ötesinde yüce Allah'ın va'dettiği yardım ve zaferi gözeten müslüman bir kitle oluştuğu zaman, bu Kur'an bir kez daha işlevini eksiksiz bir şekilde yerine getirecektir.

AZGIN İNAT

Sonra surenin akışı devam ederken ayetler, müşriklerin yenmeye çalıştıkları ve her defasında yenildikleri hak karşısındaki hayret verici inatlarını tasvir ediyor. Meğer büyüklenme onları bu dine teslim olmaktan, otoritesine boyun eğmekten alıkoyuyormuş. İşte onlar -şayet bu Kur'an Allah katından gelmiş hak içerikli bir kitap ise- üzerlerine gökten taş yağdırmasını ya da can yakıcı bir azap indirmesini istiyorlar. Oysa yüce Allah'dan bu gerçeğe tabi olmayı ve gerçek taraftarlarının safında yeralmayı nasip etmesini istemeleri gerekirdi:

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِندِكَ فَأَمْطِرْ
عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝

32- Hani onlar "Allah'ımız, eğer bu Kur'an senin tarafından gönderilmiş gerçek bir kitap ise, başımıza gökten taş yağdır ya da bizi acıklı bir azaba çarptır" dediler.

Bu son derece garip bir duadır. Yok olmayı, gerçeğe boyun eğmeye -onlara göre de gerçek olsa bile- tercih edecek kadar azgınlaşan bir inatçılığı tasvir etmektedir. Bozulmamış fıtrat herhangi bir konuda kuşkuya düştüğü zaman, bu konuda herhangi bir küçüklük kompleksine kapılmadan gerçeği ortaya çıkarması ve kendisini gerçeğe yöneltmesi için Allah'a dua eder. Ancak fıtrat azgınlaştığında, büyüklük kompleksine kapılıp bozulduğunda günahla övünmeye başlar. Öyle ki, gerçek hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gözlerinin önünde belirdiği halde, gerçeğe boyun eğmektense yokolmayı ve acıklı bir azaba çarpılmayı tercih eder. Mekke'deki müşrikler Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- çağrısını işte böyle bir inatçılıkla karşılıyorlardı. Ne var ki, bu çağrı en sonunda bu azgın ve şımarık inatçılığa karşı üstünlük sağlamıştır.

Surenin akışı bu inat ve iddialar üzerine şu değerlendirmeyi yapıyor: On-

lar, gökten üzerlerine taş yağdırılmayı ve -şayet bu Kur'an Allah katından gelmiş hak bir kitapsa, ki haktır- acıklı bir azaba çarptırılmayı istemelerine rağmen, evet buna rağmen, yüce Allah onları daha önce ayetlerini yalanlayan toplumların başına gelen kökten yoketme azabından muaf tutmuştur. Çünkü Allah'ın peygamberi -salât ve selâm üzerine olsun- aralarındadır ve onları doğru yola çağırmaktadır. Peygamber aralarında bulunduğu halde yüce Allah onları kökten yoketmek suretiyle cezalandıracak değildir. Aynı şekilde Allah'dan bağışlanma diledikleri sürece, birtakım günahlarından dolayı yüce Allah onları böyle bir azaba çarptırmayacaktır. Yoksa azabın onlardan alıkonması sırf onların Kâbe'nin çevresinde oturuyor olmalarından kaynaklanmamaktadır. Çünkü onlar bu evin -Kâbe'nin- koruyucu dostları değildirler. Bu evin koruyucu dostları Allah'dan korkanlardır.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
وَأَنتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾
وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ
عِندَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا الْعَذَابَ
بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

33- Oysa sen aralarında bulundukça, Allah onları azaba çarptırmaz. Ayrıca bağışlanma dilerlerken de Allah onları azaba çarptırmaz.

34- Yoksa onlar insanların Mescid-i Haram'a girmelerine engel oldukları halde, Allah onları niye azaba çarptırmasın ki? Onlar oranın koruculari değildiler. Oranın koruculari ancak Allah'ın yasaklarından sakınanlardır. Fakat çokları bunu bilmezler.

35- Onların Kâbe karşısında tapınmaları naradan ve alkıştan ibaretti. Süregelen inkârcılığınızın karşılığı olarak şimdi azabı tadın bakalım.

Onlara süre tanıyan Allah'ın rahmetidir. Yüce Allah rahmetinden dolayı inat etmelerine karşılık hemen onları cezalandırmıyor, insanları Mescid-i Haram'ı ziyaret etmekten alıkoymalarına karşılık olarak, onları hemen azaba çarptırmıyor. Müşrikler müslümanların Kâbe'yi ziyaret etmelerine engel oluyorlardı. Oysa müslümanlar, kimseyi Kâbe'yi ziyaret etmekten alıkoymamışlardı, kimseyi incitmemişlerdi.

Allah'ın rahmeti daha sonraları da olsa, imanın aydınlığı gönlüne yansımış herhangi biri hidayet çağrısına olumlu karşılık verebilir diye, onlara süre tanımaktadır. Peygamber aralarındadır ve onları davet etmektedir. Onlardan bazılarının olumlu karşılık verme ihtimali belirmiştir. Peygamberin aralarında

yaşıyor olması sayesinde kendilerine süre tanımaktadır. İman çağrısına olumlu karşılık verdikleri, yaptıkları kötülüklerden dolayı bağışlanma dileyip tevbe ettikleri sürece, kökten yokolma azabından korunmanın yolu daima açıktır.

"Oysa sen aralarında bulundukça Allah onları azaba çarptırmaz. Ayrıca bağışlanma dilerlerken de, Allah onları azaba çarptırmaz."

Yoksa eğer yüce Allah, içinde bulundukları durumlarına göre onlara muamele edecek olursa, onlar bu azabı çoktan haketmişlerdir: **"Yoksa onlar insanların Mescid-i Haram'a girmelerine engel oldukları halde, Allah onları niye azaba çarptırmasın ki? Onlar orasının koruyucuları değildirler. Orasının koruyucuları, ancak Allah'ın yasaklarından sakınanlardır. Fakat çokları bunu bilmezler."**

Onların azaba çarptırılmasına engel olan şey, iddia ettikleri gibi İbrahim Peygamberin -selam üzerine olsun- soyundan gelmiş olmaları veya Allah'ın evinin bekçileri, koruculları olmaları değildir. Bu, pratik bir temeli bulunmayan bir iddiadan başka bir şey değildir. Onlar bu evin (Kâbe'nin) dostları ve sahipleri değildirler. Onun düşmanıdırlar, onu gaspetmişlerdir. Çünkü Allah'ın evi öncekilerin sonrakilere bıraktığı bir miras değildir. Ona Allah'dan korkan dostları varis olur. Kendilerinin İbrahim'in -selâm üzerine olsun- varisi olduklarına ilişkin iddiaları da böyledir. İbrahim Peygambere varis olmak kan ve soy bağıyla gerçekleşen bir şey değildir. Bu veraset ancak din ve inanç bağıyla gerçekleşir. İbrahim'in ve onun Allah için inşa ettiği bu evin varisleri Allah'dan korkanlardır. Onlar, bu evin gerçek korucularını, İbrahim'in dinine inananları Kâbe'den alıkoymaktadırlar.

Onlar kâbe'nin yanında namaz kılıyor olsalar bile, onun dostları koruculları değildirler. Üstelik yaptıkları tapınma namaz da değildir. Yaptıkları ıslık çalmak ve el çırpmaktı. Vakardan uzak, karmakarışık birtakım davranışlardı. Ne Kâbe'nin saygınlığının bilincindeydiler, ne de Allah'ın heybetinden ürperiyorlardı.

İbn-i Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle der: "Müşrikler yanaklarını yere değdirerek ıslık çalıyor, alkış tutuyorlardı."

Bu olay günümüzde "İslâm ülkeleri" (!) adı verilen birçok ülkede, yanaklarını kapı eşiklerine, mevki ve makam sahiplerinin ayaklarına sürten çalgıcıları, dalkavuk alkışçıları ve şamatacıları hatırlatmaktadır insana. İşte bu, değişik şekillerde ortaya çıkan aynı cahiliyedir. Ve bu cahiliye bir kez daha en büyük ve en açık şekliyle ortaya çıkmıştır. Yeryüzünde kulların ilahlık sürmesi, insanların hayatına hükmetmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu olay gerçekleşti mi,diğer cahiliye şekilleri bunu izler ve bunlar sadece bu büyük cahiliyenin bir ayrıntısı niteliğindedirler.

"Süregelen inkârcılığınızın karşılığı olarak şimdi tadın azabı bakalım."

Burada işaret edilen Bedir günü müslüman kitlenin elinden çektikleri azaptır. İstedikleri azaba (kökten yoketme azabına) gelince, bu azap Allah'ın onlara yönelik rahmeti ve aralarında yaşayan peygamberine ikramı sayesinde ertelen-

miştir. Belki tevbe edip yaptıklarından pişman olur, Allah'dan bağışlanma dilerler, diye.

ALLAH YOLUNDAN ALIKOYANLAR

Kâfirler insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için, mal varlıklarını ortaya koyarak yardımlaşırlar. Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- hayatını anlatan kitaplardan yaptığımız alıntılarda değinildiği gibi Bedir günü de yardımlaşmışlardı. Aynı şekilde Bedir'den sonra ikinci bir çarpışma için hazırlık yapmışlardı. Yüce Allah arzularının boşa çıkacağı, harcadıkları malların içlerinde yürek acısına dönüşeceği uyarısında bulunuyor. Onlara dünyada bozgun, ahirette de cehennem azabı va'dediyor:

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُنفِقُونَ
أَمْوَٰلَهُمْ لِيَصُدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ
تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟
إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ ٱللَّهُ ٱلْخَبِيثَ مِنَ ٱلطَّيِّبِ
وَيَجْعَلَ ٱلْخَبِيثَ بَعْضَهُۥ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُۥ جَمِيعًا
فَيَجْعَلَهُۥ فِى جَهَنَّمَ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٣٧﴾

36- Kâfirler insanları Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar. Onlar mallarını bu uğurda harcayacaklar, sonra da bu harcama onlar için yürek acısı olacak, arkasından da yenilgiye uğrayacaklardır. Kâfirler cehennemde biraraya getirileceklerdir.

37- Ta ki, Allah murdarı temizde ayırdetsin ve murdarları üstüste koyup hep biraraya yığarak cehenneme atsın. İşte bunlar hüsrana uğrayanlardır.

Muhammed b. İshak, Zehri ve başkalarından şöyle rivayet eder: Kureyş Bedir günü ağır bir bozguna uğrayıp, yenik orduları Mekke'ye dönmüştü. O sırada Ebu Süfyan da kervanıyla birlikte Mekke'ye gelmişti. Abdullah b. Rebia, İkrime b. Ebu Cehil, Safvan b. Ümeyye, Bedir'de babalarını, oğullarını ve kardeşlerini kaybeden Kureyş'ten bazı kimselerle birlikte Ebu Süfyan b. Harb'in yanına gidip ona ve Kureyş'e ait bu ticaret kervanında malları bulunan kimselere şöyle dediler: "Ey Kureyşliler, Muhammed sizi korkutmuş ve sizin en seçkinlerinizi öldürmüştür. Ona karşı savaşmamız için bu malları bize verin. Böylece bizden öldürülmüş olanların intikamını almış oluruz." Onlar da bunu yaptılar. İbn-i İshak diyor ki, -İbn-i Abbas'ın da dediği gibi- yüce Allah onlar hakkında bu ayeti indirdi:

"Kâfirler insanları Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar. Onlar mallarını bu uğurda harcayacaklar, sonra da bu harcama onlar için yürek acısı olacak, arkasından da yenilgiye uğrayacaklardır. Kâfirler cehennemde biraraya

getirileceklerdir."

Bedir savaşından önce ve sonra gerçekleşen bu olay, bu dinin düşmanlarının başvurdukları geleneksel yöntemlerden sadece bir örnektir. Onlar insanları Allah'ın yolundan alıkoymak, bu dinin yoluna engeller koymak, her zaman ve her yerde bir müslüman kitleye karşı savaşmak için mallarını harcarlar, ellerinden gelen tüm çabayı sarfederler ve çeşitli komplolar kurarlar.

Kuşkusuz bu savaş kesintiye uğramadan devam edecektir. Bu dinin düşmanları onu rahat bırakmayacaklardır. Bu dinin taraftarlarının kendilerini güvencede hissetmelerine müsaade etmeyeceklerdir. Ayrıca bu dinin metodu, cahiliyeye saldırmak üzere harekete geçmektir. Bu dinin taraftarlarının yolu, haksızlığa ve düşmanlığa dayalı cahiliyenin gücünü kırmak, yerle bir etmek ve bir daha tağutların saldırmaya cesaret edemeyecekleri şekilde Allah'ın sancağını yükseltmek için harekete geçmektir.

Yüce Allah, insanları Allah'ın yoluna girmekten alıkoymak için mal varlıklarını ortaya koyanlara, bu mallarının yürek acısına dönüşeceği uyarısında bulunuyor. Onlar sonunda bu mallarını büsbütün kaybetmek için harcıyorlar. Ahirette ise cehennemde biraraya geleceklerdir. Böylece büyük yürek acısı gerçekleşmiş olacaktır. Şu ayette ifade edildiği gibi...

"Ta ki, Allah murdarı temizden ayırdetsin ve murdarları üstüste koyup hep biraraya yığarak cehenneme atsın. İşte bunlar hüsrana uğrayanlardır."

Ama nasıl?

Kâfirler tarafından harcanan bu mallar batılı güçlendirip, düşmanlığa yöneltir. Hak da cihad ederek, savaşarak ona karşı koyar. Batılın hareket gücü ortadan kaldırmak için harekete geçer. Bu acı sürtünmenin sonucu karakterler ortaya çıkar, hak ve batıl birbirinden iyice ayrılır. Aynı şekilde hak ve batıl taraftarları da birbirlerinden ayrılırlar. Başlangıçta deneyim ve imtihandan önce hak sancağı altında toplanan saflarda bile bu ayrılık kendini gösterir. Böylece Allah'ın yardımını hakeden sabırlı, dirençli ve fedakâr kimseler ortaya çıkar. Artık bunlar emaneti yüklenmeye, onu korumaya ehil kimselerdir. İmtihan ve sıkıntının dayanılmaz baskısıyla emanetten sapmayacaklardır. Bu noktada yüce Allah murdarları üstüste koyup cehenneme atar. Bu da hüsrana uğramanın doruk noktasıdır.

Kur'an'ın ifade tarzı murdarı öylesine somutlaştırıyor ki, insan hacimli bir cisim sanıyor. Bir pislik yığını gibi beliriyor ve ateşe atılıveriyor, değer verilmeden, önemsenmeden...

"Murdarları üstüste koyup hep biraraya yığarak cehenneme atsın."

Bu somutlaştırma ayetin anlamına, insan hissinde derin bir gerçeklik kazandırıyor. İfade etme ve etkilemede Kur'an'ın başvurduğu bir yöntemdir bu.

ALLAH'IN DİNİ HAKİM OLANA KADAR SAVAŞIN

Surenin akışı, dayanışma içindeki kâfirlerin akibetine ve üstüste yığılan mur-

darların sonucuna ilişkin bu kesin açıklamayı yaptıktan sonra, kâfirlere en son uyarıda bulunması için Peygamberimize yöneliyor. Aynı şekilde müslüman cepheye de hitap ediliyor ve 'yeryüzünde fitne kalmayıncaya ve din bütünüyle Allah'a özgü oluncaya kadar savaşmak' emri veriliyor. Bu arada cihad eden müslüman kitleye yüce Allah'ın kendilerine dost ve destekçi olduğu güvencesi veriliyor. Allah dostları, yardımcıları ve destekçileri olduğu sürece insanların savaşla, hileyle onlara galip gelmeleri mümkün olmayacaktır.

قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَنتَهُوا يُغْفَرْ لَهُم مَّا قَدْ سَلَفَ وَإِن
يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ
حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انتَهَوْا
فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِن تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾

38- Kâfirlere dedi ki; "Eğer saldırganlıklarından vazgeçerlerse geçmişteki suçları bağışlanır. Yok eğer eski tutumlarına dönerlerse, daha öncekiler için geçerli olan kurallar onlar için de işler."

39- Fitnenin kökü kazınıp Allah'ın dini kesinlikle egemen oluncaya kadar onlarla savaşınız. Eğer yaptıklarından vazgeçerlerse, hiç şüphesiz Allah onların ne yaptıklarını görür.

40- Eğer yüz çevirirlerse biliniz ki, Allah sizin dostunuz ve dayanağınızdır. O ne güzel bir dost ve dayanak, ne güzel bir yardım edicidir.

Yaratıcı ve dilediğini zorla yaptıran ezici güce sahip olan yüce Allah'ın onların topluluklarının mahvına, harcadıkları malların yürek acısına dönüşmesine, dünyada rezil olup yürek acısı çektikten sonra murdarların üstüste konulup cehenneme atılmasına ilişkin açıklamasının ışığında kâfirlere söyle:

"Kâfirlere de ki; eğer saldırganlıklarından vazgeçerlerse, geçmişteki suçları bağışlanır. Yok eğer eski tutumlarına dönerlerse daha öncekiler için geçerli olan kurallar onlar için de işler."

İçinde yaşadıkları küfre, islâm ve müslümanlara karşı savaşmak üzere biraraya gelmeye, insanları Allah yolundan alıkoymak için mali harcamada bulunmaya son vermeleri için karşılarına önemli bir fırsat çıkmıştır, Bütün bunlardan tevbe etmeleri ve Allah'a dönmeleri için önlerindeki yol açıktır. Bu durumda önceki günahları bağışlanır. Çünkü islâm, daha önce işlenenleri siler, götürür. İnsan anasından doğmuş gibi daha önce işlemiş kötülüklerden arınmış olarak islâma girer. Ancak onlar -bu açıklamdan sonra- tekrar içinde bulundukları küfre ve düşmanlığa dönecek olurlarsa, onlardan önce gelip geçmiş milletlere ilişkin Allah'ın yasası işlevini yerine getirecektir. Allah'ın yasası, tebliğ ve açıklamadan sonra yalanlayanları azaba çarptırmak, dostlarına da zafer, üstünlük ve galibiyet sağlamak şeklinde işlevini görmüştür. Bu değişmez ve her zaman için geçerli

olan bir yasadır. Buna göre kâfirler, yolların ayrılış noktasında tercihlerini yapmalıdırlar.

Bu noktada kâfirlerle yapılan konuşma son buluyor ve surenin akışı mü'minlere yöneliyor:

"Fitnenin kökü kazınıp Allah'ın dini kesinlikle egemen oluncaya kadar onlarla savaşınız. Eğer yaptıklarından vazgeçerlerse hiç şüphesiz Allah onların ne yaptıklarını görür."

"Eğer yüz çevirirlerse biliniz ki, Allah sizin dostunuz ve dayanağınızdır. O ne güzel bir dost ve dayanak, ne güzel bir yardım edicidir."

İşte Allah yolunda cihadın her çağda ve her yerde geçerli olan sınırları. Bununla beraber, islâmda cihada ve islâm savaş kurallarına ilişkin olarak bu surede yeralan hükümler nihaî hükümler değildirler. Bu konudaki son hükümler, hicri dokuzuncu senede indirilen Tevbe suresinde yeralmaktadır. Bununla beraber surenin giriş kısmında da söylediğimiz gibi -İslâm aksiyoner bir harekettir, insanlığın pratik hayatını uygun yöntemlerle karşılar. Aynı zamanda islâm aşamalı bir harekettir. Her aşama için pratik ihtiyaç ve gereklerine cevap verecek uygun yöntemleri vardır.

Bununla barebar, **"Fitnenin kökü kazınıp, Allah'ın dini kesinlikle egemen oluncaya kadar onlarla savaşınız."** ayeti süregelen cahiliyenin pratiğine karşı islâmi hareketin her zaman için geçerli olan bir hükmünü belirlemektedir.

Surenin tanıtım kısmında da değinildiği gibi islâm, bütün "yeryüzünde" tüm 'insanlığın' kula kulluktan -aynı şekilde kendi arzusuna kul olmaktan, çünkü bu da kula kulluğun bir türüdür- kurtuluşunun evrensel bildirisi olmak için gelmiştir. Bunu da yüce Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığını, alemler üzerindeki Rabblığını ilan etmekle gerçekleştirmiştir. Bu ilan, her çeşidiyle ve tüm şekilleriyle insanın hakimiyetine dayalı düzenlere ve rejimlere karşı kapsamlı bir devrim anlamına gelmektedir. Yeryüzünün her köşesinde, her ne şekilde olursa olsun hakimiyetin insanlara ait olduğu rejimlere karşı tam bir başkaldırı anlamına gelmektedir. (108)

Bu önemli hedefin gerçekleşmesi için de iki temel faktör gereklidir.

Birincisi: Bu dini benimseyen, insanın egemenliğinden kurtulduklarını ilan eden, sadece Allah'a kul olmakla her çeşit ve her şekliyle kula kulluktan kurtulanlara yönelik baskı ve işkenceleri bertaraf etmektir. Bu da şu evrensel bildiriye inanan, onu realiteler dünyasında uygulayan, bu dine inananlara işkence ve zulüm uygulamakla ya da bu dini benimsemek isteyenlere çeşitli baskı, zorlama ve propaganda yöntemleriyle engel olmaya çalışmakla azgınlaşan tağutlarla cihad eden mü'min bir önderliğin yönetiminde hareket eden organik bir yapıya sahip mü'min bir kitlenin varlığıyla mümkün olur.

İkincisi: Her ne şekilde olursa olsun, insanın insana kulluğu esasına dayanan tüm güçleri yeryüzünden silmektir. Bu da birinci hedefin yani bütün yeryü-

(108) Enfal suresinin giriş kısmına bkz.

zünde yüce Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığını ilan etmenin garantisidir. Böylece bütün insanlar sadece Allah'a boyun eğmiş, onun dinini din edinmiş olurlar. Din kelimesi burada Allah'ın otoritesine boyun eğmek anlamındadır, soyut bir inanç değil.

Yüce Allah'ın **"Dinde zorlama yoktur. Doğruluk ile sapıklık birbirinden kesinlikle ayrılmıştır."** [109] sözünden dolayı kimi gönüllerde beliren bir şüpheyi açığa kavuşturmamız gerekmektedir.

Gerçi cihadın mahiyetine değinirken, özellikle üstad Ebul A'la el Mevdudi'nin "Allah Yolunda Cihad" adlı eserinden yaptığımız alıntılarla yeterli açıklamalarda bulunmuştuk. Ancak biz konuyu biraz daha açmak istiyoruz. Çünkü bu dinin düşmanları, bu konuda büyük bir kavram kargaşası meydana getirmiş, çeşitli hilelerle zihinleri bulandırmışlardır.

"Allah'ın dini bütünüyle egemen oluncaya kadar" ayetinde kastedilen "din", tağutların egemenliğinde ve fertleri baskı altında tutan rejimlerin varlığında somutlaşan maddi engelleri ortadan kaldırmak anlamında kullanılmıştır. Bu durumda yeryüzünde Allah'ın otoritesinden başka otorite kalmayacaktır. O gün Allah'ın otoritesinden başka kullar baskıcı hiçbir otoriteye boyun eğmeyecek, O'nun dinini din edinmeyecektir. Bu maddi engeller ortadan kaldırıldıktan sonra, insanlar diledikleri inancı her türlü baskıdan uzak bir şekilde seçmek üzere serbest bırakılırlar. Ne var ki, islâma karşıt olan bu inanç, başkasına baskı aracına dönüşebilecek, doğru yolu bulmak isteyenleri bundan alıkoyacak, Allah'ın otoritesinden başka her türlü otoriteden pratik olarak kurtulan kişilere işkence edecek bir güce sahip organik bir topluluk tarafından temsil edilemez. İnsanlar diledikleri inancı seçme bakımından özgürdürler. Ancak bu inanca bireysel olarak bağlanmalıdırlar. Bu inanç, kulların kendisine boyun eğdiği, yani dinini din edindiği zorlayıcı bir otoriteye dönüşemez. Çünkü kullar, Allah'dan başkasının otoritesine boyun eğemezler.

İnsanlar, yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği üstünlüğü, onuru elde edemezlerse, "yeryüzünde" hiçbir şekilde özgür olamazlar. Ancak "din" bütünüyle Allah'a ait olmadığı, O'nun otoritesinden başka bir otoriteye boyun eğme olayı sözkonusu olduğu sürece...

İşte bu büyük hedef için savaşır, mü'min kitle...

"Fitnenin kökü kazınıp Allah'ın dini kesinlikle egemen oluncaya kadar."

Kim bu ilkeyi benimser ve teslim olduğunu duyurursa, müslümanlar bu duyurusunu ve teslim oluşunu kabul ederler, artık onun niyetini ve içinde sakladığını araştırmazlar. Bunları Allah'a bırakırlar:

"Eğer yaptıklarından vazgeçerlerse, hiç şüphesiz Allah onların ne yaptıklarını görür."

Kim de bu ilkeden yüz çevirir ve Allah'ın otoritesine karşı koymada ısrar ederse, müslümanlar Allah'ın yardımına güvenerek onunla savaşırlar.

(109) Bakara, 256

"Eğer yüz çevirirlerse biliniz ki, Allah sizin dostunuz ve dayanağınızdır. O ne güzel bir dost ve dayanak, ne güzel bir yardım edicidir."

İşte bu dinin getirdiği yükümlülükler ve işte onun ciddiyeti, realistliği ve pratikliği... Bu din, realiteler dünyasında uygulanmak, Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığını insanların dünyasına egemen kılmak için hareket eder.

Kuşkusuz bu din, zihni rahatlatmak, bilgi ve kültürü arttırmak amacıyla herhangi bir kitaptan öğrenilecek bir teori değildir. Aynı şekilde, insanların kendi kendilerine ve Rabbleriyle ilişkilerinde yaşamakla yetindikleri vicdanları ilgilendiren edilgen bir inanç da değildir. Nitekim bu din, insanlarla Rabbleri arasındaki bireysel ilişkiyle sınırlı birtakım kulluk davranışlarından da ibaret değildir.

Bu din insanlığın evrensel kurtuluş bildirisidir. Pratiğe dönük ve realist bir sistemdir. İnsanların pratik hayatlarını uygun yöntemlerle karşılar. Düşünsel engelleri tebliğ ve açıklamayla giderir. Tağutların egemenliğini yerle bir edip, yerine Allah'ın egemenliğini yerleştirmek için rejim ve otoritelerin varlığında somutlaşan engelleri de cihad etmekle bertaraf eder.

Bu dinin direktifleri doğrultusunda hareket etmek, insanların pratik hayatlarıyla içiçe hareket etmek demektir. Bu dinle cahiliye arasındaki çekişme, bir teoriye başka bir teoriyle karşılık vermek şeklinde gelişen bir çekişme değildir. Cahiliye bir toplumun, rejimin ve otoritenin varlığında somutlaşmaktadır. Bu dinin de ona denk yöntemlerle karşı koyması için bir toplum, siyasi rejim ve otorite tarafından temsil edilmesi bir zorunluluktur. Bunun ötesinde dinin bütünüyle Allah için olması ve ondan başkasına boyun eğilmemesi için cihad etmesi de kaçınılmazdır.

İşte bu dinin realist, pratik ve aksiyoner hareket metodu budur, aldatılmış ve ruhsal bozguna uğramış olanların söyledikleri değil... Bu adamlar "müslüman" olmak isteyen iyi niyetli ve samimi kimseler olabilirler. Ne var ki, bu dinin görünümü onların kafalarında ve akıllarında netleşmemiştir. Bu dinin onların kafalarında yereden tablosu oldukça bulanıktır.

Bize bu gerçekleri gösteren Allah'a hamdolsun. Allah bize bu gerçekleri göstermemiş olsaydı biz bunları göremeyecektik kuşkusuz.

9. CÜZ'ÜN SONU

10. CÜZ BAŞLANGICI

Bu cüz baş tarafı dokuzuncu cüzde geçen Enfal suresinin kalan kısmı ile Tevbe suresinin büyük bir kısmını içermektedir... Önce Enfal suresinin kalan kısmını ele alacağız. Tevbe suresine gelince; inşallah bu cüzde sırası gelince sunacağız.

Dokuzuncu cüzün sonunda surenin belli başlı karakteristik çizgilerini ortaya koymuştuk. Surenin bu kalan kısmı da aynı karakteristik çizgileri izlemektedir. Ancak surenin akışında ilk anda göze çarpan gerçek, bu surenin bu son bölümünün ayetlerin akışı, düzenlenişi ve konuları bakımından nerdeyse birinci bölümündeki benzeri olduğudur. Konuların yenilenmesi nedeniyle tekrardan kaçınılmış olmasına rağmen, akış içinde bu konuların düzenleniş biçimi, aralarında bu denli olağanüstü bir ahenk bulunan her iki bölümü neredeyse birbirinden apayrı özelliklere sahip iki ayrı devreler haline getirmiştir.

Birinci bölüm, ganimetlerden ve onlar hakkında müslümanların aralarında baş gösteren çekişmelerden başlamış ve ganimetlerin bölüştürülmesini tamamen Allah ve Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- bırakmıştı. Sonra onları Allah'dan korkmaya çağırmış ve o düzeye çıkmaları için imanın gerçek mahiyetini açıklamıştı. Sonra ganimetler hakkında çekiştikleri savaş esnasında işlevini yerine getiren Allah'ın planlama ve takdirini gözlerönüne sermişti. Bunu yaparken de savaşta meydana gelen kimi olayları ve sahneleri yeniden canlandırmıştı. Bir de ne görsünler, planlama tamamen Allah'a ait, destek ondan gelmiştir, savaş bütünüyle O'nun iradesini gerçekleştirmek için gelişmiştir. Onlar bu savaşta sadece perde ve aracı işlevini görmüşlerdir. Daha sonra savaşın gerçek mahiyetine ilişkin olarak ortaya konulan bu gerçeklerin ötesinde onları düşman saldırısı karşısında direnmeye, Allah'ın yardımına ve kendileriyle beraber oluşuna, düşmanlarını yardımsız bırakıp cezalandıracağına güvenmeye çağırmıştı. Daha sonra onları Allah ve peygamberine ihanet etmekten, mal ve evlât sınavını kaybetmekten sakındırmıştı. Bu arada Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- kâfirleri yaptıklarının sonucundan sakındırması, olumlu karşılık verdiklerinde bunu kabul etmesi, gizledikleri duygu ve niyetlerini ise Allah'a bırakması emredilmişti. Şayet bu uyarıyı dinlemeyip tutumlarını sürdürecek olurlarsa, fitnenin kökü kazınıp, din bütünüyle Allah'a özgü olana kadar müslümanlara kâfirlerle savaşmaları emredilmişti.

Şu ikinci bölüm de aynı şekilde gelişiyor... Ganimetlerin mülkiyetini tamamen Allah ve peygamberine özgü kıldıktan sonra, onlara ilişkin Allah'ın hükmünü açıklamakla başlıyor. Sonra onlara Allah'a ve O'nun hakla batılın ayrıldığı iki topluluğun karşılaştığı günde kuluna indirdiği ayetlere inanmaya çağırıyor. Sonra onlara bu ganimetleri sağlayan savaşta işlevini yerine getiren yüce Allah'ın planlama ve takdirini gösteriyor. Bunun için de, bu planlama ve takdiri belirginleştiren savaşta meydana gelen başka olayları ve sahneleri yeniden canlandırıyor. Sunulan bu sahnelerde kendilerinin Allah'ın kaderine aracı ve perde

olmaktan başka bir şey yapmadıkları da belirginleşiyor. Savaşın gerçek mahiyetine ilişkin olarak gözler önüne serilen bu olguların ötesinde onlara düşmanla karşılaşılırken direnme, Allah'ı çokca anma, O'na ve peygamberine itaat etme çağrısı yapılıyor. Dağılıp güçlerinin kırılmasından sakındırmak için çekişmemeleri uyarısında bulunuluyor. Sabretmeye, cihada çıkarken kibirlenmemeye, gösteriş yapmamaya çağırılıyorlar. Yurtlarından çıkarken büyüklenen, insanlara gösteriş yapan ve şeytanın aldatması sonucu insanları Allah'ın yoluna girmekten alıkoyan kâfirlerin akibetinden sakındırılıyorlar. Ayetlerin akışı, onları sadece yardım etmeye gücü yeten, takdir ve planında hikmet bulunan yüce Allah'a dayanıp güvenmeye çağırıyor. Sonra onlara, Allah'ın ayetlerini yalanlayan kâfirlerin günahlarından dolayı azaba çarptırılmasına ilişkin Allah'ın değişmez kanunu gösteriliyor. Birinci bölümde mü'minlere güven aşılayan, savaşta dirençli olmalarını telkin eden ve kâfirlerin boyunlarına ve ellerine darbeler indiren meleklerden söz edildiği gibi bu bölümde de yüzlerine ve sırtlarına vurarak kâfirlerin canlarını alan meleklerden söz ediliyor. Birinci bölümde kâfirler için, **"canlıların en kötüsü"** ifadesi kullanılmıştı. Burada da her söz verişlerinde bunun tersine davrandıklarından söz edilmesi nedeniyle aynı ifade tekrar kulanılıyor. Bu hatırlatma bir bakıma, savaşta ve barışta onlarla kurulacak ilişkilere ilişkin olarak emredilen hükümlere bir hazırlık niteliğindedir. Bu hükümler islâm kampı ile kendisiyle savaş halinde olan ve barış yapan diğer kamplarla girilecek ilişkilere ilişkin ayrıntılı hükümlerdir. Bu hükümlerin bir kısmı kesin, nihaî hükümlerdir. Bir kısmı ise, daha sonra Tevbe suresinde kesinleşecek olan hükümlerdir.

Buraya kadar, surenin bu ikinci devresi -konuların mahiyeti ve surenin akışı içindeki düzenlenişleri bakımından- nerdeyse surenin birinci devresiyle aynı özellikleri paylaşmaktadır. Sadece islâm kampı ile diğer kamplar arasındaki ilişkilere ilişkin hükümlerin bazı ayrıntılarında farklılık göze çarpmaktadır.

Daha sonra, surenin bitimine doğru bu hükümlere ve konulara bağlı, onları bütünleyen diğer konu ve hükümler yeralmaktadır:

Yüce Allah, peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- ve onunla birlikte mü'minlere kalplerini kaynaştırmak suretiyle onlara yaptığı iyiliği hatırlatıyor. Allah'ın iradesi, rahmeti ve lütfu olmasaydı bu kalpler kaynaşmaya yanaşmayacaklardı.

Aynı şekilde yüce Allah, kendisinin onlara yeterli olduğunu ve onları koruyacağını belirterek güvence veriyor. Bu yüzden Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- onları savaşa teşvik etmesini emrediyor. Onlara, iman etmiş olmaları nedeniyle -sabrettikleri sürece- olayları derinlemesine kavramaya çalışmayan kâfirlerden oluşan kendilerinin on katı bir kuvvetle başedebileceklerini gösteriyor. Kâfirler iman etmedikleri için durum böyledir. Yine onlar en zayıf durumlarında bile sabrederlerse, kendilerinden kat kat fazlası kâfirle başedebileceklerdir. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

Sonra yüce Allah, esirlerden fidye kabul ettikleri için onları azarlıyor. Çünkü henüz yeryüzünde kalıcı ve caydırıcı bir üstünlük sağlamamışlar, henüz düşmanlarının gücünü kırmamışlar, daha otoriteleri perçinlenmemiş, henüz devletleri

sağlam temellere oturmamıştır. Bununla da değişik aşamalarda ve farklı durumlarda islâmın başvurduğu hareket metodu açığa kavuşmaktadır. Bu durum aynı zamanda, realite karşısında ve farklı aşamalarda islâmi hareket metodunun realistliğine ve esnekliğine işaret etmektedir. Ayrıca yüce Allah, ellerindeki esirlere karşı nasıl davranacaklarını, onlara nasıl imanı sevdireceklerini, kalplerinde imana karşı nasıl sempati uyandıracaklarını gösteriyor. Bu arada esirleri de bir daha ihanet etmeye çalışmaktan sakındırıyor. Bir sonuca ulaşamayacaklarını belirterek ümitlerini kırıyor. Çünkü kâfir olmak suretiyle ihanet ettiklerinde ilk defa onları bu şekilde alçaltan yüce Allah, şayet peygamberine ihanet edecek olurlarsa, ikinci bir defa da onları alçaltıp rezil edecektir.

Son olarak, müslüman kitlenin kendi içinde, islâmı kabul etmekle beraber islâm ülkesine katılmayan toplumlarla ve belli durumlarda kâfirlerle kuracağı ilişkilerde uygulayacağı insanlararası ilişkilere ilişkin düzenli hükümler yeralıyor. Bu arada kâfirlerle kurulacak ilişkilerde uygulanacak genel prensip de belirleniyor. Bu hükümlerde islâm toplumunun tabiatı ve islâm hareket metodunun mahiyeti bütünüyle belirginleşiyor. Bu arada "hareket halindeki bir toplumun" varlığının islâmın varlığı için vazgeçilmez bir temel olduğu net bir şekilde ortaya çıkıyor. Çünkü islâmın iç ve dış münasebetlere ilişkin hükümleri bu hareketlilikten kaynaklanır. Aynı şekilde bu dinde inanç ve toplumsal yasaların müslüman kitlenin fiili varlığından ve hareketinden ayrı düşünülemeyeceği gerçeği de olanca netliğiyle ortaya çıkıyor.

Surenin geride kalan ayetlerini ayrıntılı biçimde ele almamız için bu kısa giriş yeterlidir.

Ele alacağımız dersin başlangıcı ile dokuzuncu cüz'ün sonunda yeralan geçen dersin sonları birbirine bağlı olarak sürüyor. Daha önce aşağıdaki ayette ilk defa ele alınan savaş hükümleri burada da ele alınıyor:

"Kâfirlere de ki; eğer saldırganlıklarından vazgeçerlerse geçmişteki suçları bağışlanır. Yok eğer eski tutumlarına dönerlerse, daha öncekiler için geçerli olan kurallar onlar için de işler."

"Fitnenin kökü kazınıp Allah'ın dini kesinlikle egemen oluncaya kadar onlarla savaşınız. Eğer yaptıklarından vazgeçerlerse, hiç şüphesiz Allah onların ne yaptıklarını görür."

"Eğer yüz çevirirlerse biliniz ki, Allah sizin dostunuz ve dayanağınızdır. O ne güzel bir dost ve dayanak, ne güzel bir yardım edicidir."

Daha sonra bu derste, savaşta müslümanların kazandıkları zafer sonucu elde ettikleri ganimetlere ilişkin hükümlerden söz ediliyor. Nitekim bu savaşın gayesi ve hedefi şu şekilde belirlenmişti:

"Fitnenin kökü kazınıp Allah'ın dini kesinlikle egemen oluncaya kadar."

Cihadın amacı bu açık ayette belirlenmiş, bunun Allah için, O'nun mesajına, dinine ve hayat sistemine özgü hedeflerin gerçekleşmesi uğruna yapıldığı böylece açığa kavuşmuş... Bu cihaddan elegeçen ganimetlerin mülkiyetine ilişkin

olarak daha kesin söz söylenmiş, bunlar Allah ve peygamberine bırakılmış ve mü'minler niyetleri ve davranışlarıyla tamamen Allah adına hareket etmeleri için bunlardan soyutlanmış olmakla beraber... Evet bunlarla beraber Kur'an'ın ilahi hareket metodu, yaşanan realiteyi ona göre düzenlenmiş hükümlerle karşılıyordu. Ortada ganimetler vardı. Öte yandan bu ganimetleri elde eden savaşçılar... Bu savaşçılar Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad ediyorlar. Onlar cihad çağrısına koşup özel bir harcamayla savaş gereçlerini tedarik ediyorlar. Aynı şekilde, harcayacak herhangi bir şey bulamayan mücahidlerin savaş gereçlerini de onlar temin ediyorlar. Bunları, cihadda gösterdikleri sabır, direnç ve verdikleri güzel sınavla elde ediyorlar. Aslında yüce Allah ganimetlerin mülkiyetini daha baştan kendisine ve peygamberine özgü kılmakla, onların gönüllerini ve ruhlarını bu ganimetlere ilişkin olarak herhangi bir şekilde üzülmekten kurtarmıştı. Böylece bu ganimetlerden paylarına düşen miktarı aldıklarında artık üzülmüyorlar. Çünkü onlar bunları kendilerine bahşedenin Allah ve peygamberi olduğunun bilincindedirler. Aynı zamanda ganimetlerden bahşedilen bu miktar, pratik ihtiyaçlarına ve insani duygularına cevap veriyordu. Surenin başında yeralan bu kesin açıklamadan sonra, artık ganimetlere üşüşmez, bunlar hakkında birbirleriyle çekişmezlerdi

Kuşkusuz bu, insanın tabiatını bilen yüce Allah'ın belirlediği metoddur. Yüce Allah onlara bu dengeli ve eksiksiz metodla muamele ediyordu. Bu metod, pratik ihtiyaçlara cevap verdiği gibi, insanın duygularına da cevap veriyor, bu ganimetler için vicdan ve toplumun bozulmasına da engel oluyordu.

GANİMETLER

وَاعْلَمُوٓا أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُۥ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِاللَّهِ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ
يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41- Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin birbirinden ayrıldığı gün, yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz mesaja inanıyorsanız biliniz ki, ele geçirdiğiniz ganimet mallarının beşte biri Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalanlara aittir. Allah her şeye kadirdir.

Bu konuda tercih edilen rivayetler ve fıkhi görüşler arasında birçok ihtilaflar belirmiştir.

1- Ayette geçen "Ganaim" ve "Enfal" kelimelerinin anlamları etrafında birtakım görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. İkisi aynı şey midir, yoksa birbirlerinden farklı şeyler midir?

2- Yüce Allah'ın savaşçılara bahşettiği beşte dörtlük paydan sonra geride kalan beşte birlik pay nasıl bölüştürülecek?

3- Allah'a ait olduğu bildirilen beşte birlik pay aynı zamanda peygambere ait olduğu bildirilen beşte birlik pay mıdır, yoksa ondan ayrı bir pay mıdır?

4- Peygambere ait olan beşte birlik pay, sadece ona mı özgüdür, yoksa ondan sonra iş başına gelen devlet başkalarına da mı verilir?

5- Akrabalara ait olduğu bildirilen beşte birlik pay, Peygamberimiz döneminde olduğu gibi Haşimoğulları'ndan ve Abdulmuttalipoğulları'ndan olan Peygamberimizin akrabaları için mi geçerlidir, yoksa bu konuda devlet başkanı yetkisini mi kullanır?

6- Beşte birlik paylar sadece bu beş grup arasında mı bölüştürülecek, yoksa tasarruf yetkisi Peygamber'e, ondan sonra da halifelere mi bırakılmıştır? Diğer görüş ayrılıkları daha çok ayrıntı sayılacak konularda belirmiştir.

Biz bu tefsirde takip ettiğimiz yöntem uyarınca, yerinde incelenmesi daha iyi olan fıkhî ayrıntılara girmiyoruz. Bu genel yöntemimiz. Özelde ise ganimetler konusu bütünüyle, bugün karşı karşıya kaldığımız islâmî bir realite değildir. Biz bugün bir olgu olarak böyle bir sorunla karşı karşıya değiliz. Bir müslüman devlet, bir müslüman imam, Allah yolunda cihad eden bir müslüman ümmet sözkonusu değildir ki, bu ümmet ganimetler elde etmiş olsun, sonra da bunlara ilişkin islâmî uygulamaya ihtiyaç duyulsun. Zaman döndü dolaştı. Tekrar bu dinin ilk defa insanlığa geldiği günkü şeklini aldı. İnsanlar tekrar eski cahiliye hayatına döndüler. Kendi kafalarından uydurdukları beşerî yasalarıyla hayatlarına yön veren başka ilahları Allah'a ortak koştular. Bu din yeniden insanları kendisine girmeye, "Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik etmeye, yüce Allah'ı ilahlıkta, hakimiyette ve otoritede birlemeye, bu konularda sadece O'nun peygamberi Muhammed'den -salât ve selâm üzerine olsun- direktif almaya, insanlığı hayatında bu dini yeniden inşa etmek için çalışan müslüman bir önderliğin yönetimi altında toplanmaya, bütün dostluk ve bağlılığı; bu toplum ve müslüman önderliği yöneltmeye, bu dostluk ve bağlılığı; bütün cahiliye toplum önderliklerinden kesmeye çağırmak için tekrar başa dönmüştür.

Günümüzde bu dinin karşı karşıya kaldığı gerçek sorun budur. Ortada - daha baştan itibaren- bunun dışında bir sorun sözkonusu değildir. Bugün bir ganimetler sorunu yoktur, çünkü cihad sorunu yoktur. Hatta bugün gerek iç ilişkilerde, gerekse dış ilişkilerde karşı karşıya kalınan tek bir yasal düzenleme sorunu bile yoktur. Bunun sebebi gayet basittir: Çünkü ortada, kendi iç ilişkilerini ve kendisiyle diğer toplumlar arasındaki ilişkileri düzenleyecek hükümlere ihtiyaç duyan bağımsız bir yapıya sahip müslüman bir toplum yoktur.

İslâm hareket metodu realist bir hareket metodudur, fiilen varolmayan sorunlarla uğraşmaz. Bu yüzden realite açısından varlığı sözkonusu olmayan bu tür sorunlara ilişkin hükümlerle ilgilenmez. İslâm pratik bir değeri bulunmayan sorunlara ilişkin hükümlerle uğraşmayacak kadar ciddi bir hayat sistemidir. Böyle şeylerle uğraşmak islâmın başvurduğu bir metod değildir. Boş vakitlerini, teoriler ve realiteler dünyasında gerçek bir karşılığı bulunmayan fıkhî hükümleri araştırmakla geçiren boş adamların işidir bu. Oysa bu kimseler çabalarını, bu dinin

pratik ve realist hareket metodu doğrultusunda müslüman bir toplumun yeniden inşası için harcasalardı çok daha iyi olacaktı. İnsanları yeniden, "Allah'dan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın peygamberidir" ilkesine çağırmak gerekir. İlk defa olduğu gibi şimdi de böyle girebilir toplumlar bu dine. Bu şekilde dine yeniden girmekle müslüman bir önderliğe, özel bir yönetime, cahiliye toplumlarından bağımsız bir yapıya sahip bu dini yaşayan pratik bir toplum oluşur. Sonra yüce Allah bu toplumla kavminin arasını hak doğrultusunda açar, onları birbirinden ayırır. İşte o zaman -ama sadece o zaman- kendi iç ilişkilerini olduğu kadar, başka toplumlarla olan ilişkilerini de düzenleyen hükümlere ihtiyaç duyar. İşte o zaman -ama sadece o zaman- müctehidler, içerde ve dışarda karşı karşıya kalınan pratik sorunları karşılayacak hükümleri çıkarmaya çalışırlar. İşte o zaman -ama sadece o zaman- bu ictihadların ciddiliği ve realistliği sözkonusu olur.

Bu dinin canlı, pratik ve realist hareket metodunun ciddiliğinin bilincinde olduğumuzdan dolayı, ganimetlere ve savaşta elde edilen başka kazançlara özgü fıkhî ayrıntılara girmiyoruz. Allah'ın izniyle vakti geldiğinde, müslüman bir toplum varolup, fiilen cihad durumuyla karşı karşıya kaldığında ve birtakım ganimetler elde ettiğinde, bu hükümlere ihtiyaç duyulur... Biz bu tefsirde, yaşanan tarihin akışında ve Kur'an'ın eğitim metodunun doğrultusunda iman çizgisini takip etmeliyiz. Zamanın geçmesiyle gözardı edilemeyecek Allah'ın Kitabı'ndaki değişmez temel unsur budur. Bunun dışındaki tüm kurallar ondan sonra gelir ve ona dayanırlar. (110)

Kur'an ayetinin içerdiği genel hüküm şudur:

"Biliniz ki, ele geçirdiğiniz ganimet mallarının beşte biri Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalanlara aittir."

Ganimetlerin beşte dörtlük kısmı bütünüyle savaşçılara bırakılıyor. Geri kalan beşte birlik kısım ise Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- ve ondan sonra islâm şeriatına göre hareket eden ve Allah yolunda cihad eden müslüman devlet başkanlarının yetkisine terkediliyor; şu alanlarda da harcanmak üzere: **Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalanlara aittir."** Tabi ganimet var olduğu zaman karşılaşılan pratik ihtiyaçları gidermek için... Bu kadar açıklama yeterlidir...

Ama bundan sonra da sürekli geçerli olan direktif ise, ayetin son kısmında yeralmaktadır: **"Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin birbirinden ayrıldığı gün, yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz mesaja inanıyorsanız... Allah her şeye kadirdir."**

Hiç kuşkusuz imanın varlığına kanıt oluşturan birtakım belirtiler vardır. Yüce Allah Bedir savaşına katılanların -Bedir ehli oldukları halde- Allah'a ve O'nun hakla batılın birbirinden ayrıldığı günde, iki ordunun karşı karşıya geldiği günde kulu Muhammed'e indirdiği ayetlere inanmış olmalarını... Evet yü-

(110) Daha geniş bilgi için En'am suresinin giriş kısmına bir de yazarın "İslâm ve Medeniyetin Problemleri" adlı eserin "Kurtuluş Nasıl Olacak?" adlı bölüme bkz.

ce Allah, şu Bedir ehlinin mü'min olduklarını kendi katında onaylamayı onların, yüce Allah'ın ayetin başında ganimetlerle ilgili olarak indirdiği hükümleri kabul etmelerine bağlıyor. Bu kabulü, kendi katında onların kendisine ve hakla batılın birbirinden ayrıldığı furkan gününde indirdiği Kur'an ayetlerine inanmış olduklarının şartı olarak vurguluyor. Aynı şekilde bu kabulü, mü'min olduklarını duyurmuş olmalarının gereği sayıyor. Çünkü bu duyurunun realiteler dünyasında bir anlam ifade etmesi için bu kabulleniş zorunluydu.

Böylece Kur'an'da imanın ne anlama geldiğini gayet açık ve kesin bir şekilde görmüş oluyoruz. Birtakım grupların, mezheplerin ve değişik yorumların ortaya çıktığı, insanların tartışmalara ve zihinsel mantık hipotezlerine daldıkları dönemlerde başgösteren uzun fıkhî araştırmalarda görülen ciddiyetsizlik, belirsizlik ve anlaşılmaz yorumlara yer yoktur Kur'an'da. Nitekim bu dönemlerde insanlar -siyasi grup ve mezheplerin etkisiyle- saldırı ve karşı saldırılarla uğraşır olmuşlardır. Kâfir olmakla suçlamalar ve bu suçlamaları çürütmeler... Bu dinin anlaşılır ve açık temelleri yerine kin, kişisel arzu, rakiplerin ve karşıt görüşlülerin entrikalarına dayanmıştır. Bu dönemlerde karşıt görüşlü birini ayrıntı sayılan bir mevzudan dolayı tekfir edenlerin kendileri böyle bir itham ile karşı karşıya kaldıklarında, büyük bir öfkeye kapılıp, çok sert tepki gösterdiklerine de rastlanmıştır. Hiç kuşku yok ki, bunlar ve onlar, tarihsel koşulların neden olduğu aşırılıklardır. Allah'ın dini ise, son derece açık ve kesindir. Orada ciddiyetsizliğe, belirsizliğe ve aşırılığa yer yoktur... **"İman temenni değildir, o kalpte yer eden ve davranışlarca doğrulanan bir olgudur."** İmanın, Allah'ın şeriatını kabul etmek ve pratik hayatta, büyük olsun, küçük olsun, her konuda bu şeriatı uygulamak şeklinde gerçekleşmesi kaçınılmazdır... İşte son derece açık, kesin, anlaşılır ve net hükümler... Bunun ötesinde ihtilaflardan ve yorumlardan başka hiçbir şey yoktur.

Şu ayet yüce Allah'ın son derece açık, net ve kesin direktiflerinden bir örnektir:

"Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin birbirinden ayrıldığı gün, yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz mesaja inanıyorsanız biliniz ki, ele geçirdiğiniz ganimet mallarının beşte biri Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalanlara aittir."

Bunun gibi, imanın gerçek mahiyetini ve sınırlarını çizen, açık, kesin ve anlaşılır daha birçok direktif yeralmaktadır Allah'ın Kitabı'nda.

Yüce Allah, ganimetlerin mülkiyetini onları elde edenlerden almış, -surenin başında- bu mülkiyeti Allah'a ve peygamberine vermişti. İşi bütünüyle Allah ve peygamberinin kontrolünde tutmak, mücahitleri her türlü yeryüzü menşeli değerin üstüne çıkarmak, -baştan sona kadar- tüm işlerini Rabbleri olan Allah'a ve önderleri olan Peygamber'e havale etmek için... Böylece mücahitler savaşa Allah için, Allah yolunda, Allah'ın bayrağı altında ve Allah'a itaat ederek girişeceklerdi. Hiçbir zorluk çıkarmadan, itirazsız bir şekilde canlarının, mallarının ve her durumun üzerindeki hakimiyeti Allah'a özgü kılacaklardı. İşte iman

budur. Nitekim surenin başında yüce Allah, ganimetlerin mülkiyetini ellerinden alıp, Allah'a ve Peygamber'e verdiğinde onlara şöyle demişti:

"Sana savaş ganimetlerinin bölüşümü hakkında soruyorlar. De ki; 'Ganimetler hakkında hüküm verme yetkisi Allah'a ve Peygamber'e aittir. Buna göre eğer mü'min iseniz Allah'dan korkunuz, ilişkilerinizi düzeltiniz, Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz." (111)

Ne zaman ki, Allah'ın emrine teslim oldular ve bu hükmünden hoşnut oldular, o zaman imanın anlamı somut olarak onlarda yeretmiş oldu. Böylece yüce Allah, ganimetlerin beşte dördünü onlara geri verdi. Beşte biri ise, Allah'a ve Peygamber'e kaldı. Bu beşte birlik pay üzerindeki tasarruf yetkisi de müslüman cemaat içindeki peygamberin muhtaç akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalmışlara vermek üzere Peygamber'e bırakıldı. Onlara ganimetin beşte dördü geri verildi. Çünkü onlar bu ganimetlere savaş ve zaferin karşılığı olarak sahip olmadıklarını anlamışlardı. Onlar Allah için savaşmış, O'nun dini uğrunda zafer kazanmışlardı. Dolayısıyla onlar, bu ganimetleri Allah'ın bağışı sonucu elde etmişlerdi. Nitekim onlara katından zafer bahşeden, onları ve savaşı yönlendiren de yüce Allah'tı. Aynı şekilde onlara bu yeni emre teslim olmanın imanın kendisi olduğu, iman etmiş olmanın şartı ve gereği olduğu yeniden hatırlatılmış oluyordu.

"Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin birbirinden ayrıldığı gün, yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün, kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz mesaja inanıyorsanız, biliniz ki, ele geçirdiğiniz ganimet mallarının beşte biri Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yarı yolda kalanlara aittir."

İmanın anlamı, gerçek mahiyeti, şartı ve gereği bakımından bu dinin dayandığı temel unsurlardan birini son derece açık ve kesin bir şekilde belirginleştirmek için ayetler bu şekilde ardarda sıralanmaktadır.

Sonra, yine Allah'ın başlangıçta tüm ganimetlerin kontrolünü kendisine verdiği, son olarak da geride kalan beşte birlik pay üzerinde tasarruf yetkisi tanıdığı bu konu işlenirken Peygamberini -salât ve selâm üzerine olsun- "kulumuz" şeklinde nitelendirmesi üzerinde duralım.

"Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin birbirinden ayrıldığı gün, yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz mesaja inanıyorsanız..."

Hiç kuşku yok ki bu, son derece anlamlı bir nitelendirmedir... Çünkü imanın gerçek mahiyeti Allah'a kulluktur. Bu aynı zamanda yüce Allah'ın lütfu sayesinde insanın ulaşabileceği en yüksek makamdır. İşte bu sıfatın, Allah'dan gelen mesajın insanlara duyurulma işinin, aynı şekilde yüce Allah'ın kendisine havale ettiği şeyler üzerindeki tasarruf yetkisinin peygamber'e verildiği bir konumda belirginleşmesi, hatırlatılması son derece anlamlıdır.

Bu pratik hayatta da böyledir. Kuşkusuz bu, ulu bir makamdır. İnsanın ulaşabileceği en ulu makam Allah'a kulluk makamıdır.

(111) Enfal Suresi, 1

Tek başına Allah'a kul olmak insanı, ihtiraslara, arzulara kul olmaktan korur. Kula kulluktan koruyucu bir kalkandır Allah'a kulluk... Arzularına, ihtiraslarına, aynı şekilde kendisi gibi insanlara kul olmaktan kurtulmadığı sürece insan, kendisi için takdir edilen en yüksek makama hiçbir zaman ulaşamaz.

Tek başına Allah'a kul olmaktan kaçınanlar, derhal en aşağılık kulluklaın kurbanı durumuna düşerler. Zaman kaybetmeden arzularının, ihtiraslarının, şehvetlerinin, tepkilerinin kulu olurlar. Anında yüce Allah'ın insan türüne, diğer türlere karşı bir ayrıcalık olarak bahşettiği kendilerini frenleme iradelerini kaybedip, hayvanların düzeyine yuvarlanırlar, canlıların en kötüsü konumuna düşerler. Ancak hayvanlaşmış olurlar, hatta daha da sapıklaşırlar. Yüce Allah'ın kendilerini yarattığı şekliyle, en güzel bir yaradılışa sahipken, aşağıların en aşağısına alçalırlar.

Aynı şekilde Allah'a kul olmaktan kaçınanlar, başka kulluklarn, en aşağılık kullukların çirkefine batarlar. Hayatlarını kısa görüşle, yükselme arzusuyla, aynı şekilde bilgisizlik, yetersizlik ve ihtirasla bulaşmış teori ve eğilimlerle düzenleyen kendileri gibi kulların kulu olurlar.

Bunun yanısıra tartışılmaz "zorunlulukların" kulları durumuna düşerler. Onlara şöyle denir: "Bundan başka seçeneğiniz yoktur. İtirazsız, tartışmasız boyun eğmeniz gerekir... Bunlar "tarihsel zorunluluklardır, ekonomik zorunluluklardır, gelişmenin doğurduğu doğal zorunluluklardır. Bu yüzden kabul etmelisiniz." Onlar da alınlarını yere yapıştıran bu maddi zorunluluklara başkaldırmadan, kendilerini bu aşağılık, iğrenç kulluğa mahkûm eden zorba, aldatıcı ve korkunç zorunlulukları tartışmadan benimser, boyun eğerler. (112)

Sonra yüce Allah'ın Bedir gününü, furkan günü, yani hakla batılın birbirinden ayrıldığı gün olarak nitelendirmesinin üzerinde duralım:

"Eğer Allah'a ve doğru ile eğrinin birbirinden ayrıldığı gün, yani iki ordunun Bedir'de karşılaştığı gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz mesaja inanıyorsanız."

Kuşkusuz yüce Allah'ın direktifleri, yönetimi ve desteği ile başlayıp biten Bedir savaşı, ayrılık savaşıdır. Kur'an'ı tefsir edenlerin görüş birliği içinde söyledikleri gibi hak ile batılın birbirinden ayrıldığı ayrılık savaşıdır. En kapsamlı, en geniş, en ince ve en derin anlamda ayrılık...

Hak ile batıl arasında fiili bir ayrılıktı Bedir... Ancak, göklerle yerin dayandığı, eşya ve canlıların yaradılışının temeli olan ve Allah'ın ilahlıkta, otoritede, planlama ve takdir etmede birlenmesi, göğüyle, yeriyle, eşyasıyla, canlısıyla tüm evrenin bu biricik ilahlığa, bu tek otoritreye, bu ortaksız ve hiç kimse tarafından sorgulanmayan planlama ve takdire kulluk etmesi şeklinde somutlaşan hak ile, o gün için yeryüzünü kaplayan, bu temel ve değişmez hakkın üzerine çıkan, sonradan ortaya çıkmış, yeryüzünde diledikleri gibi Allah'ın kullarının hayatına yön veren tağutların ve hayatı ve canlıları yönlendiren arzuların ayakta tuttuğu temelsiz batılın ayrılığıydı bu. İşte Bedir'de böylesine geniş boyutlu

(112) Daha geniş bilgi için M.Kutub'un "Tekamül mü Soysuzlaşma mı?" kitabı ile "20. Asrın Cahiliyesi" adlı kitabına bkz.

ve büyük bir ayrılık gerçekleşmişti. Bundan böyle hiçbir zaman birbirlerine karışmayacak şekilde bu büyük hakla, azgın batıl birbirlerinden ayrılmış, tamamen kopmuşlardı.

Bedir, boyutları ve mesafeleri aşan bu kapsamlı, geniş, ince ve derin anlamıyla hakla batıl arasında bir ayrılıktı. Şu hak ile şu batıl arasında vicdanın derinliklerinde gerçekleşen bir ayrılıktı. Vicdanda, duyguda, ahlâk ve davranışta, kulluk ve ibadette bütün ayrıntılarıyla her türlü batıl düşünceden soyutlanmış Allah'ın birliği inancı ile vicdanın Allah'ın dışında birtakım kişilere, mesnetsiz kuruntulara, değer yargılarına, rejimlere, gelenek ve göreneklere kul olmasını kapsayan tüm şekilleriyle şirk arasında gerçekleşen bir ayrılıktı.

Bedir, aynı zamanda gözle görülen realiteler dünyasında da şu hak ile şu batıl arasında gerçekleşen bir ayrılıktı. Şahıslara, asılsız kuruntulara, değer yargılarına, rejimlere, şeriat ve kanunlara, gelenek ve göreneklere yönelik fiilen yaşanan kulluk ile bütün bu konularda kendisinden başka herhangi bir ilah, bir otorite, bir hükmedici, bir kanun koyucu bulunmayan tek ve ortaksız Allah'a dönüş arasında gerçekleşen bir ayrılıktı. Böylece başlar Allah'dan başkasının önünde eğilmemecesine yükselmiş oldular. Boyunlar sadece O'nun hakimiyetine ve şeriatına uymak suretiyle eşit düzeye gelmiş oldular. Tağutlara kulluk yapan halk yığınları özgürlüklerini elde etmiş oldular.

Bedir, islâmi hareket tarihinde yaşanan iki dönem arasında gerçekleşen bir ayrılığın ifadesiydi. Sabretme, sabrı tavsiye etme, örgütlenme ve bekleme dönemi ile güç, hareket, saldırı ve girişim dönemini birbirinden ayırıyordu. Yeni bir hayat düşüncesi olarak insan varlığına yönelik yeni bir hareket metodu olarak, yeni bir toplum düzeni olarak, yeni bir devlet biçimi olarak islâm... Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığını egemen kılmak ve O'nun ilahlığını ve hakimiyetini gaspeden tağutları kovmak suretiyle tüm "yeryüzünde" "insan" türünün evrensel özgürlük bildirisi olarak islâm... Evet bu şekliyle islâm, güç kazanmak, harekete geçmek, saldırmak ve girişimde bulunmak zorundaydı. Çünkü o, uzun süre bekleyemezdi. Allah'a yönelik bireysel kulluk davranışlarında, ahlâk ve müslümanlar arası iyi ilişkilerde somutlaşan, fertlerin vicdanlarında yer eden soyut bir inanç olarak varlığını sürdüremezdi. Pratik hayatta bu yeni düşünceyi, yeni hareket metodunu, yeni devlet biçimini ve yeni toplum düzenini gerçekleştirmek üzere harekete geçmesi kaçınılmazdı. Hareketine köstek olan, öncelikle müslümanların hayatında, daha sonra ise tüm insanların hayatında pratik olarak uygulanmasını zorlaştıran maddi engelleri yolundan temizlemeliydi. Zaten islâm, bu şekilde pratik olarak uygulanmak üzere Allah katından gelmişti. [113]

Bedir, insanlık tarihinin iki dönemi arasında gerçekleşen bir ayrılıktı. İslâm düzeninin kurulmasından önceki insanlık, bu düzenin kurulmasından sonraki insanlıktan tamamen farklıydı. Bu düzenden kaynaklanan bu yeni düşünce, aynı şekilde bu düşünceden kaynaklanan bu yeni düzen, insanlık için bir yeniden doğuş olan bu taze toplum, bütün hayatın, toplumsal düzenin ve yasama sisteminin dayanağı olan bu değer yargıları... Evet bütün bunlar, Bedir sava-

(113) Daha geniş bilgi için "İslâmda Cihad'ın Hedefleri" konusunu içeren Enfal suresinin giriş kısmına bkz.

şından sonra artık sadece müslümanların tekelinde, sırf bu yeni toplumun dayanakları değildi. Artık tüm insanların malı olacak şekilde yaygınlık kazanmışlardı. İster islâm ülkesinin sınırları içinde olsun, ister bu sınırların dışında olsun, gerek islâmı tasdik etsin, gerek ona düşman olsun, herkes bunlardan etkilenmişti. İslâma karşı savaşmak ve daha yeni yeni gelişmeye başlamış bu dini ortadan kaldırmak için batıdan saldırıya geçen Haçlılar, yok etmek için geldikleri islâm toplumunun geleneklerinden etkilenmişlerdi. İslâm toplum düzeninin izlerini gördükten sonra kendi toplumlarında yaygın olan derebeylik sistemini yıkmak üzere ülkelerine dönmüşlerdi. İslâm ülkesinin vatandaşı olan Yahudi ve Haçlılar'ın teşvikleri sonucu islâmla savaşmak ve onu ortadan kaldırmak için doğrudan saldırıya geçen Tatarlar, sonunda islâm inancından etkilenmiş, onu yeni bir bölgede yaymak ve Avrupa'nın göbeğinde 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar sürecek bir hilafeti kurmak üzere yüklenmişlerdi... Hangi yönden bakılırsa bakılsın, insanlık tarihi -Bedir savaşından beri- gerek islam topraklarında, gerekse islâma düşman bölgelerde bu ayrılıktan etkilenmiştir. [114]

Zafer ve yenilgi etkenlerine ilişkin iki düşünce arasında beliren bir ayrılıktı Bedir savaşı. Görünürde tüm zafer etkenleri müşriklerden yana ve bütün yenilgi etkenleri de mü'min kitlenin safında görülüyorken meydana gelmişti bu savaş. Öyle ki, münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, **"Bu müslümanları dinleri şımartıp yanılgıya düşürdü."** [115] demişlerdi. Kuşkusuz yüce Allah, müşrik çoğunlukla mü'min azınlık arasında başgösteren bu ilk savaşın, bu şekilde meydana gelmesini dilemişti. Böylece, zafer ve yenilginin sebeplerine ilişkin iki düşüncenin, iki değerlendirmenin arasında bir ayırıcı rol oynamasını istemişti. Güçlü inancın sayı, donanım ve hazırlık bakımından çoğunluğu oluşturan tarafa üstün gelmesini, böylece insanların zaferin sağlıklı ve güçlü bir inançla kazanıldığını, sırf silah ve hazırlıkla kazanılmadığını açıkça görmelerini dilemişti. Dolayısıyla gerçek inancın taraftarları, zahiri maddi güçlerin dengelenmesini beklemeden batılla savaşmaya girişmelidirler. Çünkü onlar, terazide ağır basan başka bir güce sahiptirler. Üstelik bu güç, dille söylenen bir laf da değildir, gözler önünde gerçekleşmiş bir realitedir.

Son olarak Bedir, bir diğer açıdan da hak ile batıl arasında gerçekleşen ayrılığın somut ifadesiydi. Bu anlama, surenin baş taraflarında yeralan şu ayetler işaret etmektedir: **"Allah, iki gruptan birinin hakkından geleceğinizi va'dettiği zaman siz güçsüz olan grubun size düşmesini istediniz. Oysa Allah sözleri aracılığı ile gerçeği yüceltmeyi ve kâfirlerin kökünü kazımayı, soylarını kurutmayı istiyordu."**

"Amaç, mücrimlerin hoşuna gitmese de gerçeği yüceltmek ve batılı ortadan kaldırmaktı." [116]

Savaşa katılan müslümanlar aslında Ebu Süfyan'ın kervanını ve kervanda bulunan malları ganimet almayı hedefleyerek çıkmışlardı. Yüce Allah da onların istediklerinin dışında bir şey diliyordu. Allah, Ebu Süfyan'ın güçsüz kervanının ellerinden kurtulmasını ve Ebu Cehil'in güçlü ordusuyla karşılaşmalarını

(114) Yazarın "Din Budur" adlı kitabının 'Etkin bir Yöntem', 'Fıtratın Gözetimi', 'Tecrübenin Gözetimi' ve 'Değişmez Çizgiler' bölümüne bkz.
(115) Enfal Suresi, 49 (116) Enfal Suresi, 7-8

diliyordu. Çarpışma, savaş, öldürme ve esir alma olayının yaşanmasını diliyordu, kervana saldırmalarını, ganimet almalarını ve rahat bir yolculuk geçirmelerini değil. Yüce Allah bunu neden yaptığını şöyle açıklıyordu onlara:

"Amaç... gerçeği yüceltmek ve batılı ortadan kaldırmaktı..."

Kuşkusuz bu, büyük bir gerçeğin açığa kavuşmasına yönelik aydınlatıcı bir işaretti. Kuşkusuz bir toplumda, sırf gerçek ve batıla ilişkin teorik açıklamalarla hak gerçekleşmez, batıl da ortadan kalkmaz. Teorik olarak bu haktır, bu da batıldır diye inanmak da realiteyi değiştirmez. Batılın egemenliği yıkılıp hakkın egemenliği ilan edilmeden hak, insanların pratik hayatında gerçekleşmiş, var olmuş sayılmaz. Batıl da yok olamaz, insanların dünyasından sökülüp atılmaz. Bu da ancak, hak ordusunun galip gelip üstünlük sağlaması, batıl oldusunun da yenilip dağılmasıyla mümkün olur. Bu din pratik ve realist bir hayat sistemidir. Sadece bir bilgi ve tartışma teorisi değildir. Ya da sırf edilgen bir inanç sistemi de değildir.

Kuşkusuz bu savaşla hak gerçekleşti, yüceldi. Batıl da ortadan kalktı. Pratik olarak yaşanan bu zafer, bu bakımdan hakla batıl arasında gerçekleşen fiili bir ayrılıktı. Nitekim yüce Allah savaşın, Peygamber'in hak uğruna evinden çıkarmasının, güçsüz kervanın elden kaçmasının ve güçlü orduyla karşılaşmalarını sağlamasının ötesindeki iradesini açıklarken, buna işaret etmişti.

Hiç kuşku yok ki, bütün bunlar, bizzat bu dinin hareket metodunda da bir ayrılığın ifadesiydi. Bununla, bu metodun tabiatı ve müslümanların bilinçlerinde yer eden gerçek mahiyeti açığa kavuşmaktadır. Biz bugün bu ayrılığın ne denli zorunlu olduğunu daha bir kavrıyoruz. Özellikle bu dinin kavramlarının kendilerini müslüman (!) diye adlandıranların ve hatta dine davet etmeye (!) kalkanların yanında ne kadar ciddiyetsizleştirildiğini gördüğümüzde, bu ayrılık daha da zorunlu hale gelmektedir. (117)

İşte bu değişik, kapsamlı ve derin anlamlarıyla Bedir günü, "ayrılık" günü, iki ordunun karşılaştığı gün olmuştur.

"Allah her şeye kadirdir."

Böyle bir günde, her şeye gücünün yettiğinin bir örneği görülmüştür. Bu gücü hiç kimse tartışma konusu yapamaz. Kimse onunla başedemez. Bu gözle görülen realiteden bir örnektir. Bu örneği, ancak Allah'ın sonsuz gücüyle izah edebiliriz. Çünkü Allah'ın gücü her şeye yeter.

BEDİR SAVAŞI

Bu noktada ayetlerin akışı ayrılık gününe, yani iki ordunun karşılaştığı güne dönüyor. Yeniden savaşı ele alıyor. Savaşı, sahneleri ve olaylarıyla öylesine olağanüstü bir yöntemle sunuyor ki, insan bizzat savaşın fiilen tekrarlandığını sanıyor. Bu sunuşta yüce Allah'ın savaşı yönlendirirken önceden tasarladığı plan ortaya çıkıyor. İnsan, olayların ve hareketlerin ötesinde yüce Allah'ın elini gö-

(117) Bu açıklamanın yeri aslında bu ayetin açıklandığı 9. cüzdür. O zaman bu şekilde kavrayamamıştım. Şimdi daha güzel anlıyorum. Her şeyin başında da sonunda da Allah'a hamdolsun.

rür gibi oluyor. Aynı şekilde yüce Allah'ın dilediği şekilde gerçekleşen planın hedefi de ortaya çıkıyor:

إِذْ أَنتُم بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُم بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَىٰ وَالرَّكْبُ
أَسْفَلَ مِنكُمْ ۚ وَلَوْ تَوَاعَدتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ ۙ
وَلَٰكِن لِّيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۙ لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ
عَن بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَن بَيِّنَةٍ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ
عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا ۖ
وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَٰكِنَّ
اللَّهَ سَلَّمَ ۗ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ
إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

42- Hani Bedir savaşında siz vadinin Medine'ye yakın yakasında, onlar Medine'ye uzak yakasında ve ticaret kervanı da vadi tabanına sizden daha yakın idi. Eğer bu şekilde buluşmak üzere sözleşseydiniz bile bu şekilde buluşamazdınız. Fakat Allah ortaya çıkması gereken bir sonucun gerçekleşmesi için bu buluşmayı böyle düzenledi. Böylece can veren bile bile can verecek, hayatta kalan da bile bile hayatta kalacaktı. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir.

43- Hani Allah onları sana rüyanda az gösteriyordu. Eğer onları kalabalık gösterseydi moraliniz bozulur, bu konuda aranızda tartışmaya düşerdiniz. Fakat Allah, sizi bu tehlikeden korudu. Hiç şüphesiz O, kalplerin özünü bilir.

44- Allah, ortaya çıkması gereken sonucun gerçekleşmesi için savaş alanında karşılaştığınızda onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Her işin sonu Allah'a varır."

Savaş, iki grubun konumlarıyla birlikte canlanmaktadır. Bunların da ötesinde yeralan gizli planla birlikte gözler önündedir. Şunları şuraya, şunları da oraya, kervanı ise biraz daha uzağa yerleştirirken Allah'ın eli az kalsın görülecektir. Kelimeler, Peygamberimizin rüyasına, her grubun diğerine az görülmesine, her iki grubun birbirlerini tahrik etmesine ilişkin Allah'ın planından dolayı adeta şeffaflaşmaktadır.

Bu sahneleri ve bu sahnelerin ötesini bu canlılık ve gözle görülen bu hareketlilikle, üstelik böylesine az ifadelerle sunmak ancak Kur'an'ın eşsiz ifade tarzıyla mümkündür.

Bu ayetlerin canlandırdığı sahneleri, Peygamberimizin hayatını anlatan kitaplardan yaptığımız alıntılarla sunduğumuzda işaret etmiştik. Müslümanlar Me-

dine'den çıktıkları zaman vadinin Medine'ye yakın yakasına konaklamışlardı. Ebu Cehil'in komutasındaki müşrik ordusu da Medine'nin uzak yakasında konaklamıştı. İki grubu birbirinden bir tepe ayırıyordu. Kervanı ise, Ebu Süfyan deniz sahiline doğru, iki ordunun aşağısına yöneltmişti.

Her iki ordu da birbirlerinin yerinden habersizdi. Yüce Allah dilediği bir işin gerçekleşmesi için onları bu şekilde bir tepenin iki yamacında biraraya getirmişti. Öyle ki, buluşmak üzere aralarında sözleşmiş olsalar bile, zamanlama ve yer bakımından böylesine dikkatli ve özenli bir şekilde buluşamazlardı. Bu, yüce Allah'ın planlama ve takdirini hatırlamaları için müslüman kitleye sözünü ettiği bir olgudur:

"Hani Bedir savaşında siz vadinin Medine'ye yakın yakasında, onlar Medine'ye uzak yakasında ve ticaret kervanı da vadi tabanına sizden daha yakın idi. Eğer bu şekilde buluşmak üzere sözleşseydiniz bile, bu şekilde buluşamazdınız. Fakat Allah ortaya çıkması gereken bir sonucun gerçekleşmesi için bu buluşmayı böyle düzenledi."

Bu şekilde dikkatli ve özenli bir tarzda gerçekleşen bu sürpriz buluşmanın ötesinde hiç kuşku yok ki, yüce Allah'ın realiteler dünyasında gerçekleşmesini dilediği ve onun için bu gizli ve latif planı tasarladığı bir olay sözkonusudur. Sizi bu olayın gerçekleşmesine aracı kılmıştır. Bunu rahatlıkla gerçekleştirebilmeniz için bütün koşulları hazırlamıştır.

Yüce Allah'ın gerçekleşmesi için bütün koşulları düzenlediği takdir edilmiş bu olay ise, yüce Allah'ın şurada sözünü ettiği olaydır:

"Böylece can veren bile bile can verecek, hayatta kalan da bile bile hayatta kalacaktı."

Ayette geçen "Helak" kelimesi doğrudan doğruya kendi anlamında kullanıldığı gibi, küfür anlamına da gelebilir. "Hayat" kelimesi de öyle; kendi anlamında kullanıldığı gibi iman için de kullanılmıştır. Kelimelerin ikinci anlamları burada daha bir belirgindir. Yüce Allah'ın şu sözü de bu anlama bir örnek oluşturmaktadır:

"Ölü iken diriltiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürürken yararlandığı bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde bocalayıp oradan bir türlü dışarı çıkamayan kimse gibi midir? (118)

Burada küfür, ölüm kelimesiyle ifade edilmiş, iman da hayat kelimesiyle... Bununla da islâmın, küfür ve imanın özüne bakışı da ortaya çıkmaktadır. Dördüncü ciltte yeralan En'am suresinin bu ayetini tefsir ederken, bu bakışı ayrıntılı biçimde açıklamıştık. (119)

Bu anlamın tercih edilmesinin nedeni, yüce Allah'ın belirttiği gibi Bedir gününün "ayrılık günü" olmasıdır. Bu günde yüce Allah hak ile batılı birbirinden ayırmıştı. -Nitekim buna az önce değinmiştik- Bu yüzden, bundan sonra kâfir olan bir şüpheden dolayı değil, bile bile kâfir olmaktadır, dolayısıyla bile bile

(118) En'am, 122
(119) Fi Zilâl-il Kur'an C.4 s. 306, Dünya Yayınları 1989.

can vermektedir. Aynı şekilde bundan sonra mü'min olan da savaşın belirginleştirdiği açık bir kanıta dayanarak mü'min olmaktadır.

Bedir savaşı beraberinde getirdiği koşullarıyla, insanın planından öte bir plana, insanın gücünden başka geri planda yeralan bir gücün varlığına karşı konulmaz bir kanıt, çürütülmez bir belge niteliğindedir. Bu savaş kesinlikle kanıtlamaktadır ki, bu dinin taraftarları tamamen onu hoşnut etmek için, onun yolunda cihad ettikleri, sabredip direndikleri sürece onlara yardım eden, onları destekleyen, onları koruyan bir Rabbleri vardır. Yoksa eğer iş, gözle görülen maddi güçlere kalsaydı müşrikler yenilmez, müslüman kitle de böylesine büyük bir zafer elde edemezdi.

Bizzat müşrikler, savaşa giderken kendilerine yardım amacıyla asker göndermek isteyen müttefiklerine şöyle demişlerdi: "Andolsun ki, şayet biz insanlarla savaşacaksak, onlardan geri kalır bir yanımız yoktur. Yok eğer biz Muhammed'in iddia ettiği gibi Allah'la savaşacaksak, hiç kimsenin gücü Allah'a yetmez! Şayet bilmek fayda verseydi onlar, her zaman doğru söyleyen, güvenilir Muhammed'in dediği gibi, Allah'la savaştıklarını ve hiç kimsenin Allah'a güç yetiremeyeceğini gayet iyi biliyorlardı. Bundan sonra kâfir olmakla helâk oluyorlarsa, can verip gidiyorlarsa, bile bile can veriyorlardır.

Bunlar şu değerlendirmenin zihnimde ilk planda uyardığı düşüncelerdir:

"Böylece can veren bile bile can verecek, hayatta kalan da bile bile hayatta kalacaktır."

Ne var ki, bunun ötesinde bir diğer işaret de yeralmaktadır.

Hak ordusuyla batıl ordusu arasında savaş çıkması, vicdanlarda üstünlük sağladıktan sonra, realiteler dünyasında da hakkın egemenliğinin pekişmesi... evet bütün bunlar gerçeğin, gözlerin ve kalplerin görebileceği şekilde belirginleşmesine, akıllarda ve vicdanlarda karışıklığın giderilmesine yardımcı olmaktadırlar. Bu zafer sayesinde durum o kadar kesinleşmiş ve belirginleşmiş ki, artık yokolmayı, yani küfrü tercih eden birinin açıkça ilan edilen ve realiteler dünyasında üstünlük sağlayan hakka ilişkin olarak herhangi bir kuşkusu kalmamıştır. Aynı şekilde hayatta kalmak isteyen yani mü'min olmak isteyen- biri yüce Allah'ın bu zaferi bahşettiği ve tağutları yüzüstü bıraktığı bu dinin hak olduğundan kuşku duymamaktadır.

Bu açıklamalar bizi tekrar, dokuzuncu cüzde Enfal suresini tanıtırken, kötülüğün gücünü ve tağutun egemenliğini yerle bir etmek, hak sancağını ve Allah'ın egemenliğini yüceltmek için cihad etmenin zorunluluğuna ilişkin olarak söylediklerimize götürüyor. Kuşkusuz bu, hakkın belirginleşmesine yardım etmektedir: **"Böylece can veren bile bile can verecek, hayatta kalan da bile bile hayatta kalacaktır."** Bu yaklaşım aynı zamanda bu surede yeralan yüce Allah'ın şu sözünün verdiği işaretlerin boyutlarını kavramamıza da yardımcı olmaktadır.

"Onlara karşı elinizden geldiği kadar gerek Allah'ın gerekse özünüzün düşmanlarını ve bunlar dışında Allah'ın bildiği, fakat sizin bilmediğiniz gizli düşmanlarınızı yıldırıp caydıracak savunma gücü ve atlı savaş birlikleri hazırlayınız."

Güç hazırlamak ve yıldırmak bazı gönüllerin hakkı daha iyi görmelerine yardımcı olur. Bu gönüller, daha önce de söylediğimiz gibi "yeryüzünde" bütün "insanlığın" evrensel özgürlüğünü ilan etmek üzere harekete geçen hakkın sahip olduğu gücün etkinliği olmadığı sürece uyanmaz, gerçeği kavrayamaz. (120)

Savaşta rol oynayan ilahi planın bu yönü ve pratik olarak gerçekleşen bu planın amacı üzerine yapılan değerlendirme de şudur:

"Hiç kuşkusuz Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir."

Hak taraftarlarının ve batıl taraftarlarının söyledikleri, sözlerinin ve davranışlarının ardında göğüslerinde gizledikleri hiçbir şey yüce Allah'a saklı değildir. Açıkta olanlardan haberdar olması, gizli olanları da bilmesiyle O, her şeyi planlar ve takdir eder. O, her şeyi işitir ve her şeyi bilir.

Savaş, savaşta meydana gelen kimi olaylar ve savaş koşulları sunulurken, arada yeralan bu değerlendirmeden sonra ayetlerin akışı normal seyrini sürdürüp yüce Allah'ın gizli ve latif planını gözler önüne seriyor.

"Hani Allah onları sana rüyanda az gösteriyordu. Eğer onları kalabalık gösterseydi, moraliniz bozulur, bu konuda aranızda tartışmaya düşerdiniz. Fakat Allah sizi bu tehlikeden korudu. Hiç şüphesiz O, kalplerin özünü bilir."

Yüce Allah'ın savaş planlarından biri, Peygamberimize rüyasında kâfirlerin güç ve ağırlık bakımından az olduklarını göstermekti. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- rüyasını arkadaşlarına anlatıyor, onlar da buna seviniyor ve savaşmaya istekli oluyorlar. Daha sonra yüce Allah burada onları niçin peygamberine az gösterdiğini haber veriyor. Kuşkusuz yüce Allah, onları çok gösterse, Peygamberimizle birlikte bulunan azınlığın moralinin bozulacağını biliyordu. Çünkü herhangi bir hazırlık yapmadan ve savaşacaklarını tahmin etmeden Medine'den çıkmışlardı. Nitekim düşmanla karşılaşmaktan çekinmiş, bu konuda aralarında tartışma baş göstermişti. Bir grup onlarla savaşmayı, diğer bir grup da onlardan uzak durmayı uygun görüyordu. Bu şartlarda böyle bir tartışmaya girmek ise, düşmanla karşılaşan bir ordunun başına gelebilecek en kötü durumdur.

"Fakat Allah sizi bu tehlikeden korudu. Hiç şüphesiz O kalplerin özünü bilir."

Kuşkusuz yüce Allah kalplerin özünü biliyordu. Bu noktada müslüman kitlenin içinde bulundukları zaaf halini bildiğinden onlara lutfetti ve müşrikleri rüyada peygamberine az gösterdi, oldukları gibi çok göstermedi.

Bu rüya, gerçekte doğru bir rüyadır. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onları az görmüştür. Onlar sayı bakımından çokturlar ama, birçok şeyden yoksundurlar ve savaşta bir ağırlıkları sözkonusu değildir. Kalpleri, geniş bir kavrama yeteneğinden, ortak bir imandan, böyle durumlarda büyük yararı olan ruh gıdasından yoksundur. Yüce Allah bu yanıltıcı dış görünüşün ötesindeki gerçek olguyu Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- gösteriyor. Böylece mü'min kitlenin gönüllerine güven bahşediyor. Çünkü yüce Allah

(120) Enfal suresinin giriş kısmına bkz.

mü'minlerin gizli hallerini biliyor. Sayılarının az, hazırlıklarının yetersiz olduğunu, şayet düşmanlarının kalabalık olduğunu öğrenecek olurlarsa karşılaşmaktan çekinmek ve savaşmak ya da savaşmamak konusunda çekişmek gibi olayların başgöstereceğini biliyordu. İşte bu rüya, kalplerin özünü bilen yüce Allah'ın savaşa ilişkin planlarından biriydi.

İki ordu karşı karşıya geldiğinde Peygamberimizin rüyası, iki taraf üzerinde fiilen gerçekleşti. İşte bu da, savaşı ve savaştaki olayları ve ötesini sunarken, yüce Allah'ın onlara sözünü ettiği planın bir parçasıydı.

"Allah, ortaya çıkması gereken sonucun gerçekleşmesi için savaş alanında karşılaştığınızda onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Her işin sonu Allah'a varır."

Her iki grubu savaşa teşvik etmek için birbirleri hakkında yanıltmak bu ilahi planın bir parçasıydı. Evet, mü'minler düşmanlarının sayı bakımından az olduklarını görüyorlardı. Çünkü onlar hakikat gözüyle bakıyorlardı. Müşrikler de zahiri gözlerle baktıklarından dolayı, mü'minleri az görüyorlardı. İki gruptan her birinin rakibini gördüğü bu iki gerçeğin ötesinde ilahi plan amacına ulaşıyor, yüce Allah'ın takdir ettiği sonuç gerçekleşiyordu.

"Her işin sonu Allah'a varır."

Bu, planın amacına ulaşmasına, takdir edilen sonucun gerçekleşmesine uygun bir değerlendirmedir. Ve bu, sonunda tek başına Allah'a varan bir iştir. Kendi otoritesiyle yönlendirir, iradesiyle gerçekleştirir O. Gücünün ve egemenliğinin etki alanının dışında bir şey değildir bu. Varlık bütününde O'nun öngördüğünün ve takdir ettiğinin dışında hiçbir şey meydana gelemez.

Durum böyle olduğuna göre... Plan Allah'ın planı ve zafer O'nun katından geldiğine göre... Zaferi garantileyen sayısal çoğunluk olmadığına göre..Savaşın sonucunu belirleyen, maddi hazırlık olmadığına göre, o halde mü'minler kâfirlerle karşılaştıklarında direnmelidirler. Savaş için gerekli olan gerçek hazırlıkları yapmalıdırlar. Olayları planlayan, takdir eden, yardım ve destek gönderen güç ve egemenlik sahibi olan yüce Allah'ın yarattığı sebeplere sarılmalıdırlar. Sayı ve maddi hazırlık bakımından oldukça kalabalık olmalarına rağmen kâfirlerin yenilmesinde etkin rol oynayan yenilgi sebeplerinden uzak durmalıdırlar. Şımarmaktan, büyüklük taslamaktan ve batıl düşüncelerden soyutlanmalıdırlar. Şu kâfirleri mahveden şeytanın aldatmasına karşı sürekli uyanık olmalıdırlar. Sadece Allah'a dayanmalıdırlar. Çünkü her şeyden üstün, güçlü ve olayları hikmetle yönlendiren, onlara hükmeden O'dur.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَٱثْبُتُوا۟
وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾
وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَنَٰزَعُوا۟ فَتَفْشَلُوا۟ وَتَذْهَبَ
رِيحُكُمْ وَٱصْبِرُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا۟

كَٱلَّذِينَ خَرَجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِم بَطَرًا وَرِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ
ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ ٱلْيَوْمَ
مِنَ ٱلنَّاسِ وَإِنِّى جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَٰٓءَتِ ٱلْفِئَتَانِ نَكَصَ
عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّنكُمْ إِنِّىٓ أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ
إِنِّىٓ أَخَافُ ٱللَّهَ ۚ وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ
ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَٰٓؤُلَآءِ دِينُهُمْ
وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

45- Ey mü'minler, bir savaş birliği ile karşılaştığınızda direniniz, Allah'ı çok anınız ki, başarıya eresiniz.

46- Allah'a ve Peygamberi'ne itaat ediniz. Aranızda tartışmaya, çekişmeye düşmeyiniz. Yoksa moraliniz bozulur, hızınız kaybolur. Sabrediniz. Çünkü Allah sabırlılar ile beraberdir.

47- Yurtlarından çalım satarak, halka gösteriş yaparak sefere çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayınız. Şüphe yok ki, Allah onların bütün yaptıklarını bilgisi ile kuşatmıştır.

48- Hani şeytan onlara yaptıkları işleri güzel göstererek kendilerine "Bugün sizi hiçbir insan grubu yenemez, ben sizin arkanızdayım" dedi. Fakat iki ordu birbirini görünce, birdenbire geri dönerek, "Benim sizinle hiçbir ilgim yok, ben sizin görmediğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkarım, çünkü Allah'ın azabı ağırdır" dedi.

49- Hani münafıklar ile kalplerinde hastalık bulunanlar "Bu müslümanları dinleri şımartıp yanılgıya düşürdü" dediler. Oysa kim Allah'a dayanırsa bilsin ki Allah, üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

Şu kısa cümlelerde, birçok anlam ve işaret, kural ve direktif, çok sayıda tablo ve sahne yoğunlaşmaktadır. Savaştan kimi bölümler, şu anda yaşanıyormuş gibi canlı bir şekilde gözler önüne getirilmektedir. Çeşitli düşünceler, duygular, vicdanlar ve sırlar teker teker ortaya çıkmaktadır. Şu kısacık cümlelerin içerdiği tüm bu konuları gereği gibi ifade etmek bundan kat kat fazlası imkânlara ihtiyaç duymaktadır. Buna rağmen şu dehşet verici, şu eşsiz tasviri ifade etmek, yine de mümkün olmayacaktır.

EY MÜ'MİNLER DİRENİN ALLAH'A İTAAT EDİN, BÜYÜKLENMEYİN

Surede sık sık tekrarlanan mü'min kitleye yönelik çağrılar zincirinin bir halkasıyla başlıyor ayetler. Onlara düşman karşısında direnmeleri, zafer için gerekli psikolojik ve maddi hazırlığı yapmaları direktifi veriliyor:

"Ey mü'minler, bir savaş birliği ile karşılaştığınızda direniniz, Allah'ı çok anınız ki, başarıya eresiniz."

"Allah'a ve peygamberine itaat ediniz. Aranızda tartışmaya, çekişmeye düşmeyiniz. Yoksa moraliniz bozulur, hızınız kaybolur. Sabrediniz, çünkü Allah sabırlılar ile beraberdir."

"Yurtlarından çalım satarak, halka gösteriş yaparak sefere çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayınız. Şüphe yok ki, Allah onların bütün yaptıklarını bilgisi ile kuşatmıştır."

İşte zaferin gerçek etkenleri; düşmanla karşılaşılırken direnmek, Allah'ı sürekli anarak O'na bağlanmak, Allah'a ve peygamberine itaat etmek, çekişme ve tartışmadan uzak durmak, savaşın doğurduğu ağır zorluklara sabretmek, çalım satmaktan, gösterişten ve aşırılıktan kaçınmak...

Hiç kuşkusuz direnmek zaferin başlangıcıdır. İki taraftan kim daha fazla direnirse o kazanır. Mü'minler, düşmanlarının kendilerinden daha fazla zorluk içinde olduklarını, onların da kendileri gibi acı çektiklerini biliyorlar. Ne var ki, düşmanları mü'minlerin Allah'dan ümit ettikleri şeyi ummuyorlar. Ayaklarını ve gönüllerini dirençli kılacak bir destek beklentileri yok Allah'dan. Mü'minler biraz daha direnecek olurlarsa düşmanları az sonra bozguna uğrayıp dağılacaklardır. İki güzelliğe, yani şehitlik ve zafere sıkı sıkıya bağlı, bunlardan emin olan mü'minlerin ayakları sarsılır mı hiç? Herhangi bir şey dirençlerini kırabilir mi? Üstelik düşmanları sadece dünya hayatını istiyor, bu hayatın üzerine titriyor. Bu hayatın ötesinde bir arzuları ve bundan başka bir hayatları sözkonusu değildir.

Düşmanla karşılaşılırken Allah'ı çokca anmaya gelince; bu mü'minlere yönelik sürekli direktif ve mü'min kitlenin gönlünde yereden sistematik eğitimin gereğidir. Kur'an-ı Kerim tarih boyunca süregelen iman kervanında yeralan müslüman ümmetin tarihinden örnekler aktararak bu hususu anlatır.

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'in anlattığı örneklerden biri, gönülleri aniden imana teslim olan, bu yüzden Firavun tarafından azgınca, korkutucu ve iğrenç bir şekilde tehdit edilen Firavun'un sihirbazlarının sözleridir:

"Sen ancak Rabbimizin ayetleri bize gelince inandık diye bizden öç alıyorsun. Ey Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak al canımızı." (121)

Calut'un ordusuyla karşılaşan İsrailoğulları'ndan sayıları az mü'min bir grubun söyledikleri de bu konuda örnek olarak yeralır Kur'an-ı Kerim'de: **"Talut ve askerleri Calut ve ordusu ile karşılaştıklarında, "Ey Rabbimiz üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sabit kıl, ve kâfirlere karşı bize zafer nasip eyle" dediler.** (122)

Tarih boyunca gelmiş geçmiş bütün mü'min toplulukların savaş esnasında söyledikleri de Kur'an'da örnek olarak yeralır:

"Nice peygamber var ki, çok sayıda taraftarı kendisi ile birlikte savaştı. Bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşemediler, yılmadılar ve boyun eğmediler. Allah sabırlıları sever." (123)

(121) A'raf, 126 (122) Bakara, 250 (123) Al-i İmran, 146

Allah'ı anma bir ilke olarak yeretmiştir müslüman kitlenin gönlünde. Düşman karşısında Allah'ı çokca anmak müslüman kitlenin belirgin özelliğidir. yüce Allah daha sonraları "Uhut"da yenilmiş kitleden söz etmiştir. İkinci gün düşmanı takip etmeleri istenirse, bu prensip içlerinde hazır bulunuyordu.

"O kimseler ki, insanlar kendilerine "düşmanlarımız size saldırmak için yığınak yaptılar, onlardan korkmalısınız" dediklerinde, bu sözden imanları daha güçlenerek "Allah bize yeter, O ne güzel bir vekildir" dediler. (124)

Düşmanla karşılaşılırken yüce Allah'ı anmak, birçok işlevi görür. Bir kere asla yenilmeyen bir güçle bağlantı kurmaktır Allah'ı anmak. Dostlarına her zaman yardım eden Allah'a güvenmektir. Bu aynı zamanda savaşı, nedenlerini ve sonuçlarını gerçek mahiyetiyle zihinde canlandırmayı sağlar. Çünkü savaş Allah içindir. O'nun ilahlığını yeryüzünde hakim kılmak ve bu ilahlığı gaspeden tağutları hayat sahnesinden kovmak içindir savaş. O halde bu, Allah'ın sözünün yücelmesi için yapılan bir savaştır, kişisel ya da ulusal egemenlik kurmak, ganimetler elde etmek, kişisel ya da ulusal üstünlük sağlamak için değil. Ayrıca bu, Allah'ı anma görevinin zor anlarda, en sıkıntılı durumlarda bile ne kadar önemsendiğini vurgulamaktadır. Bu ilahi direktifin içerdiği bu işaretler savaş alanında çok değerli işlevler görürler.

Allah ve Peygamber'e itaat etmelerine ilişkin buyruk ise, mü'minlerin daha baştan tüm varlıklarıyla Allah'a teslim olarak savaşa girişmeleri amacına yöneliktir. Böylece **"Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz"** buyruğundan sonra işaret edilen çekişmenin nedenleri ortadan kalkmış olur.

"Çekişmeye düşmeyiniz. Yoksa moraliniz bozulur, hızınız kaybolur."

İnsanlar ancak birden fazla komuta ve direktif merkezine uymak durumuyla karşı karşıya kaldıklarında, görüş ve düşünceleri yönlendirici olarak insan arzusuna itaat ettiklerinde, çekişmeye düşerler. İnsanlar Allah'a ve Peygamberine teslim oldukları zaman -karşılaşılan soruna ilişkin olarak birbirinden farklı bakış açılarına sahip olsalar bile- aralarındaki çekişmenin en başta gelen sebebi ortadan kalkmış olur. Çünkü çekişmeye neden olan insanların farklı görüşlere sahip olmaları değildir. Gerçek ortaya çıktığı halde insanı, görüşünde ısrara sürükleyen ihtirastır, arzudur. Bu da, insanın kendi "şahsını" terazinin bir kefesine, "gerçeği" de bir kefesine koyması ve daha baştan "şahsını" tercih etmesidir. Savaşla karşı karşıyayken Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeye ilişkin bu direktifin yeralması bu yüzdendir. Hiç kuşku yok ki, bu direktif, savaş esnasında son derece gerekli olan "kontrol" işlemlerinden biridir. Burada en yüce yol göstericilik, en üstün komuta merciine itaat sözkonusudur. Kitleye komutanlık eden kişiye itaat de bundan kaynaklanır. Bu, gönülden gelen derin bir itaattir. Allah için cihad etmeyen ve komutana olan bağlılığı Allah'a bağlılıktan kaynaklanmayan ordularda görülen askeri itaat gibi göstermelik bir disiplin değildir. Bu ikisinin arasındaki mesafe korkunçtur.

Sabır ise savaşa girişmek için gerekli olan bir sıfattır. Hangi savaş olursa olsun, ister insanın kendi içinde giriştiği savaş olsun, isterse muharebe meyda-

(124) Al-i İmran, 173

nında düşmanla giriştiği savaş olsun, mutlaka sabretmek gerekmektedir: **"Sabrediniz, çünkü Allah sabırlılar ile beraberdir."**

Allah'ın beraberliği, sabırlılar için başarının, düşmana üstünlük sağlamanın ve kurtuluşun garantisidir.

Son direktif de şudur:

"Yurtlarından çalım satarak, halka gösteriş yaparak sefere çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayınız. Şüphe yok ki, Allah onların bütün yaptıklarını bilgisi ile kuşatmıştır."

Bu direktif mü'min kitleyi sahip olduğu maddi güçle büyüklenerek, çalım satarak, azgınlaşarak savaşa çıkmaktan ve Allah'ın bahşettiği gücü onun istemediği biçimde kullanmaktan koruyor. Mü'min kitle ancak Allah yolunda savaşa çıkar. İnsanların hayatına Allah'ın ilahlığını egemen kılmak ve kulların sadece O'na kulluk yapmalarını sağlamak için çıkar. Mü'min kitle, yüce Allah'ın kulların sadece kendisine ibadet etmeleri hakkını gaspeden, Allah'ın izni ve hükmü dışında yeryüzünde hakimiyet kurmak suretiyle yeryüzünün ilahlığını elinde bulunduran tağutların gücünü kırmak, saltanatlarını başlarına yıkmak, egemenliklerini yerle bir etmek için savaşa çıkar. Tüm yeryüzü boyutunda insanın -insanlığını hiçe sayan, onurunu kıran, onu alçaltan- Allah'dan başkasına kulluk zilletinden kurtuluşunu ilan etmek için savaşa koşar. Mü'min, insanlığın saygınlığını, üstünlüğünü ve özgürlüğünü korumak için savaşa çıkar, insanlar üzerinde üstünlük sağlamak, onları kendine kul-köle yapmak, Allah'ın bahşettiği kuvvet nimetini böylesine iğrenç bir şekilde kullanarak azgınlaşmak ve şımarmak için değil. Savaşa ilişkin tüm kişisel çıkarlarından soyutlanarak koşar savaş meydanına. Allah'a itaat görevini yerine getirmenin O'nun cihad emrine olumlu karşılık vermenin, O'nun hayat sistemini uygulamanın, yeryüzü boyutunda O'nun sözünü yüceltmenin, bundan sonra da O'nun lütfunu ve hoşnutluğunu beklemenin dışında zafer ve galibiyet O'nu ilgilendirmez... Hatta savaştan sonra elde ettikleri ganimetler bile yüce Allah'ın onlara yönelik lütfunun eseridir.

Çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak savaşa çıkma tablosu mü'min kitlenin gözlerinin önündeydi. Bu tabloyu, Kureyş'in savaşa çıkış tarzında görüyorlardı. Nitekim bu şekilde çıkmanın sonucu da Kureyş'in şahsında somutlaşmıştı. O gün büyük bir kibir, üstünlük duygusuyla, Allah'a ve peygamber'e başkaldırarak ve büyüklük taslayarak çıkmış ama günün sonunda alçalmış, hüsrana uğramış, dağılmış ve büyük bir bozgun yaşamış olarak dönmüştü. Yüce Allah, fiilen yaşanmış belirtileri, henüz gözlerinin önünde duran bir olayı hatırlatıyordu mü'min kitleye:

"Yurtlarından çalım satarak, halka gösteriş yaparak sefere çıkan ve insanları Allah yolunda alıkoyanlar gibi olmayınız. Şüphe yok ki, Allah onların bütün yaptıklarını bilgisi ile kuşatmıştır."

Çalım satmak, gösteriş yapmak ve insanları Allah'ın yolundan alıkoymak Ebu Cehil'in sözlerinde son derece belirgindir. Kervanı deniz sahiline yöneltip müslümanların tuzağından kurtulduktan sonra Ebu Süfyan Ebu Cehil'e bir elçi

göndermiş, geri dönmelerini istemiş, çünkü Muhammed ve arkadaşlarıyla savaşmaları için bir gerekçelerinin kalmadığını bildirmişti. Kureyş ordusu her konaklamada şarkılar söyleyen cariyelerle ve çalgıcılarla sefere çıkmış, hayvanlar kesip eğleniyorlardı. O sırada Ebu Cehil elçiye şöyle demişti: "Allah'a andolsun ki, Bedir kuyularının başına varıp üç gün üç gece kalmadıkça, hayvanlar kesmedikçe, yemek yiyip, şarap içip, cariyeler bizim için şarkı söylemedikçe geri dönmeyiz. Böylece Araplar sonsuza kadar bizden korkar." Elçi Ebu Cehil'in cevabını Ebu Süfyan'a ulaştırınca, Ebu Süfyan, "Vay kavmimin başına gelenler! Bu, Amr b. Hişam'ın (yani Ebu Cehil'in) işidir. Geri dönmek istemedi, çünkü halkın başına geçtikten beri azgınlaştı. Azgınlık ise eksikliktir, uğursuzluktur. Şayet Muhammed savaşçılarımızı yenerse, rezil oluruz" dedi. Ebu Süfyan'ın önsezisi doğru çıktı. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- savaşçılarını yendi. İnsanlara çalım satan, azgınlaşan, gösteriş yapan, insanları Allah'ın yoluna girmekten alıkoyan müşrikler rezil oldular. Hiç kuşku yok ki, Bedir onların belini kırmıştı.

"Allah onların bütün yaptıklarını bilgisi ile kuşatmıştır."

Hiçbir durumlarını gözden kaçırmaz. Ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, O'nu etkisiz hale getiremezler. Allah onları ve yaptıklarını kuşatmış durumdadır.

ŞEYTAN VE MÜŞRİKLER

Ayetlerin akışı sürerken şeytanın müşrikleri aldatmasını ve rezil olmalarını, hüsrana uğramalarını, yenilip dağılmalarıyla sonuçlanan savaşa çıkmaları için onları kışkırtmasını tasvir ediyor:

"Hani şeytan onlara yaptıkları işleri güzel göstererek kendilerine 'Bugün sizi hiçbir insan grubu yenemez, ben sizin yanınızdayım" dedi. Fakat iki ordu birbirini görünce, birdenbire geri dönerek, "Benim sizinle hiçbir ilgim yok, ben sizin görmediğinizi görüyorum, ben Allah'dan korkarım, çünkü Allah'ın azabı ağırdır; dedi."

Bu ayet ve ayetin işaret ettiği olaya ilişkin olarak birçok rivayet vardır. Ne var ki, Malik'in "Muvatta" adlı eserinde rivayet ettiği hadisin dışında bunlar arasında Peygamberimizin bir sözüne rastlanmamaktadır. Malik diyor ki: Bize Ahmed b. Ferec anlattı; bize Abdulmelik b. Abdulaziz b. Macişûn anlattı, bize Malik, İbrahim b. Ebu Uble'den, o da Talha b. Ubeydullah b. Kureyz'den aktardı: Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurdu: Bedir gününün dışında, şeytanın, Arefe gününden daha küçük, daha hakir, daha perişan ve daha öfkeli olduğu hiçbir gün görülmemiştir. O gün, inen rahmeti ve günahların affolunduğuna ilişkin mesajı gördüğündendir bu. "Ya Resulallah, peki Bedir gününde ne gördü?" diye sordular. Peygamberimiz:

"Cebrail'in melekleri savaşa sevkettiğini gördü" buyurdular...

Bu hadisi rivayet edenler arasında yeralan Abdulmelik b. Abdulaziz b. Macişûn hadis rivayeti açısından zayıf birisidir. Dolayısıyla hadis mürseldir. (Yani Peygamberimizden sadece işitildiği bildirilmiştir.)

Diğer rivayetler ise; Ali b. Ebu Talha ve İbn-i Cüreyc yoluyla İbn-i Abbas'a -Allah ondan razı olsun- İbn-i İshak yoluyla Urve b. Zübeyr'e, Sa'd b. Cübeyr kanalıyla Katade'ye, Hasan'a ve Muhammed b. Ka'ba dayanır.

İbn-i Cerir et-Taberi'nin kaydettiği bu rivayetler bunlara örnektir:

"Bana Müsenna anlattı. Ona Abdullah b. Salih, ona muaviye Ali b. Ebu Talha'dan İbn-i Abbas'ın şöyle dediğini anlattı: İblis, Bedir günü şeytanlardan oluşan bir ordunun başında sancağı ile birlikte Müdlecoğulları'ndan birinin kılığında geldi. Şeytan, Süraka b. Malik b. Cu'şam'in kılığındaydı. Şeytan müşriklere şöyle dedi: **"Bugün sizi hiçbir insan grubu yenemez. Ben sizin yanınızdayım."** İnsanlar savaş düzeni aldıklarında Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- yerden bir avuç toprak aldı müşriklerin yüzüne serpti. Bunun üzerine müşrikler bozguna uğrayıp geri döndüler. Cübeyr İblis'e doğru saldırıya geçti. O sırada İblis bir müşrikin elini tutuyordu. Cübeyr'i görünce adamın elini bıraktı ve adamlarıyla birlikte geri dönüp kaçtı. Adam arkasından "Ya Süraka, hani bizimle beraber olduğunu iddia ediyordun?" diye bağırınca İblis, "Ben sizin görmediğiniz şeyleri görüyorum. Ben Allah'dan korkarım, çünkü Allah'ın azabı ağırdır" dedi. O sırada şeytan melekleri görmüştü.

Bize İbn-i Humeyd, Seleme, İbn-i İshak'ın şöyle dediğini anlattı. Ona da Yezid b. Ruman, Urve b. Zubeyr'in şöyle dediğini anlattı: "Kureyş kabilesi durum değerlendirmesi yapmak üzere topladığı zaman Bekiroğulları ile aralarında geçeni -yani savaş halini- hatırladılar. Neredeyse geri döneceklerdi. Fakat o sırada Kenane kabilesinin ileri gelenlerinden olan Süraka b. Malik b. Cu'şam el-Müdleci'nin kılığında İblis çıka geldi ve şöyle dedi: **"Kenaneoğulları'nın arkanızdan hoşlanmayacağınız bir şey yapmayacaklarının garantisini veriyorum size, bunun üzerine büyük bir hızla savaşmak üzere ileri atıldılar."**

Bize Bişr b. Muaz: Yezid'den, o da Said'e dayanarak **"Hani şeytan onlara yaptıkları işleri güzel göstererek..."**le başlayan **"Allah'ın azabı ağırdır"** cümlesiyle biten ayete ilişkin olarak Katade'nin şöyle dediğini anlattı: Bize İblis'in Cebrail'in meleklerle birlikte indiğini gördüğü ve Allah'ın düşmanı meleklere bir şey yapamayacağını anladığı ve bu yüzden "Ben sizin görmediğinizi görüyorum. Ben Allah'dan korkarım" dediği anlatıldı. Allah'a andolsun ki, Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir. Çünkü o, Allah'dan korkmaz. Fakat O, hiçbir gücünün, hiçbir etkinliğinin olmadığını gördü. Bu Allah'ın düşmanı, kendisine itaat edenlere, buyruklarını dinleyenlere her zaman böyle yapar.

Hakla batıl karşı karşıya geldiğinde, onları kaçınılmaz bir kötülüğün girdabına sokar, o zaman da onlardan uzaklaşıp gider.

Bu tefsirde takip ettiğimiz yöntem uyarınca, hakkında bir Kur'an ayeti ya da sahih olduğu tartışmasız, mütevatir bir hadis olmadığı sürece gaybın kapsamına giren bu tür konuları ayrıntılı biçimde açıklamaya kalkışmıyoruz. Çünkü gaybın kapsamına giren bu tür konular, böyle bir ayet ya da mütevatir bir hadis olmadığı sürece kabul edilmesi zorunlu olmayan itikadi konulardır. Fakat biz, inkârcı ve itirazcı bir tavır da takınmıyoruz.

Bu olayda da Kur'an ayeti şeytanın müşriklerin yaptıklarını güzel gösterdi-

ğini, onlarla beraber olduğunu, onlara yardımcı olduğunu ilan etmekle, onları savaşa teşvik ettiğini, iki grup karşı karşıya geldiklerinde, **"Birden bire geri dönerek, 'Benim sizinle hiçbir ilgim yok, ben sizin görmediğinizi görüyorum, ben Allah'dan korkarım, çünkü Allah'ın azabı ağırdır"** diyerek onları yüzüstü koyup akıbetleriyle başbaşa bıraktığını, onlara verdiği sözü tutmadığını kesin bir şekilde ifade etmektedir.

Fakat biz şeytanın onların yaptıklarını güzel göstermesinin mahiyetini bilmiyoruz. Onlara nasıl "bugün sizi hiçbir insan grubu yenemez, ben sizin yanınızdayım" dediğini, bundan sonra ne şekilde geri döndüğünü, dönerken o sözleri nasıl söylediğini bilmiyoruz.

Kesin olarak bildiğimiz tek şey, şeytanla ilgili her şeyin gaybın kapsamına girdiğidir. Bu konuda açık bir ayet veya mutevatir bir hadis olmadığı sürece herhangi bir şey söyleme imkânına sahip değiliz. Buradaki ayet ise, olayı anlatmaktadır, ne şekilde meydana geldiğini değil.

Bundan başka bizim söyleyebileceğimiz bir şey yok, bizim ictihad yapma alanımız bu kadarla sınırlıdır. Bu yüzden biz Kur'an'ı tefsir ederken, buna benzer gayba ilişkin tüm olayları belirgin bir şekilde yorumlamak ve bu gayb alemlerinden maddi hareketi inkâr etmek yöntemine başvuran Şeyh Muhammed Abduh ekolünün bu yaklaşımını uygun görmüyoruz. Nitekim bu ekolden olan Reşit Rıza da bu yönteme başvurmaktadır.

"Hani şeytan onlara yaptıkları işleri güzel göstererek; "Bugün sizi hiçbir insan grubu yenemez, ben sizin yanınızdayım" dedi." Yani ey peygamber, mü'minlere şeytanın vesvese vermek suretiyle müşriklerin yaptıklarını güzel gösterdiğini anlat. İçlerine düşürdüğü vesveseyle onlara şunu telkin etmişti: "Bugün sizi hiçbir insan grubu yenemez. Ne Muhammed'in güçsüz taraftarları, ne de herhangi bir Arap kabilesi. En güçlü savaşçılar sizdedir. En kalabalık ordu sizindir. Siz herkesten daha cesursunuz. Bununla beraber ben -üstelik ben- sizin yanınızdayım. Beydavi tefsirinde şöyle der: Allah'a yakınlaşmak için bir aracı olarak algıladıkları için, şeytana uymaları onlara bir koruyucu unsur olarak vehmettirdi. Nitekim: 'Allah'ım iki gruptan hangisi doğru yolda ise, hangisinin dini daha üstünse onlara yardım et" demişlerdi.

"Fakat iki ordu birbirini görünce birden bire geri döndü." Yani savaşan taraflar birbirlerine yaklaşınca, herbiri diğerini görüp durumunu anlayınca, onları savaşa teşvik edip, savaş ateşini kızıştırdıktan sonra geri döndü, yani arkasına dönüp kaçtı. Bu da ökçelerin gösterdiği yöndür. (Ayakların arka kısmı) Şeytan o tarafa doğru kaçmıştır. "İki ordunun birbirini görmesinden" maksat, karşı karşıya gelmeleridir diyen tefsirciler, yanılmışlardır. Maksat şudur: Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermekten ve onları savaşa teşvik etmekten vazgeçti. Bu söz, şeytanın vesvesesini benzetmek suretiyle somutlaştırmak için söylenmiştir. Bir şeyle karşılaşan ve onu olduğu gibi bırakıp geriye dönenin davranışına benzetilmiştir. Nitekim onlardan uzak olduğunu belirterek, onları kendi hallerine bırakması da bunu kanıtlamaktadır: **"Benim sizinle hiçbir ilgim yok, ben sizin göremediğinizi görüyorum, ben Allah'dan korkarım" dedi.** Yani onlardan uzak-

laştı ve onların başına geleceklerden korktu. Yüce Allah'ın müslümanlara melekleri yardımcı olarak gönderdiğini görünce müşriklerin durumuna üzüldü. **"Allah'ın azabı ağırdır."** Bu, şeytanın sözü de olabilir, ayrı bir cümle de olabilir... "Ben diyorum ki, bunun anlamı şudur: Şeytanın pis askerleri müşriklerin arasına girmiş, pis ruhlarına karışıp vesvese veriyorlardı. Onları kandırıyor, üstünlük kompleksine sokuyorladı. Nitekim melekler de mü'minler arasına dağılmış, tertemiz ruhlarına karışıp kalplerini sağlamlaştırarak, Allah'ın va'dine ve yardımına güvenmelerini sağlayacak şeyler ilham ediyorlardı."

Meleklerin yaptıklarını sadece mü'minlerin ruhlarına karışmak şeklinde tefsir etmeye olan bu açık eğilim, bir diğer yerde de aynı yazarı meleklerin Bedir gününde hiçbir şekilde savaşmadıkları sonucuna götürmüştür. Oysa yüce Allah Bedir savaşına katılan meleklere hitaben şöyle buyurmaktadır: **"Vurun boyunlarını, indirin darbelerinizi parmaklarına...."** Aynı şekilde şeytanın yaptığını sırf müşriklerin ruhlarına karışmak şeklinde tefsir etmek de bu ekolün başvurduğu bir yöntemdir. Şeyh Muhammed Abduh'un Amme cüz'ü tefsirinde **"Ebabil kuşlarını"** çiçek mikrobu olarak tefsir etmesi de buna örnektir. Bütün bu çabalar, gayba ilişkin nassları yorumlamada aşırıya kaçmanın belirtisidir. Oysa bu tür bir yoruma gerek de yoktur. Çünkü sözlerin açık anlamını engelleyen herhangi bir şey sözkonusu değildir. Yapılacak tek şey açık bir işaret olmadığı sürece ayrıntıya girmeden nassların ifade ettikleriyle yetinmektir... İşte bizim bu tür konularda başvurduğumuz yöntem budur. [125]

Şeytan, yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak ve insanları Allah yolundan alıkoyarak çıkan müşrikleri kandırırken, onları savaşa çıkmaya teşvik ederken, sonra da onları akibetleriyle başbaşa bırakırken, münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar da mü'min kitle hakkında çeşitli söylentiler çıkarıyorlardı. Müslümanların kalabalık müşrik ordusu ile karşılaşmaya çıktıklarını görüyorlardı. Sayılarının az, hazırlıklarının da yetersiz olduğunu görüyorlardı. Bu yüzden onlara göre (kalpleri sarsıldığı ve yanıltıcı dış görünüşe baktıkları için) mü'minler, dinlerinin kendilerine yardımcı olacağına ve kendilerine güç vereceğine kanarak kendilerini büyük bir tehlikeye atıyorlardı:

"Hani münafıklar ile kalplerinde hastalık bulunanlar "Bu müslümanları dinleri şımartıp yanılgıya düşürdü" dediler."

Münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanların Mekke'deyken islâma eğilim gösterdikleri, buna rağmen inançları düzelmemiş, kalpleri mutmain olmamış kimseler oldukları söylenmiştir. Müşrik savaşçılarla birlikte çekimser bir tutumla savaşa çıkmışlardı. İşte bunlar, müşrik çoğunluk karşısında müslüman azınlığı görünce bu sözleri söylemişlerdi.

Münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar zafer ve yenilginin gerçek sebeplerini kavrayamıyorlar. Bakışları onları olayların derinliklerine yöneltmeksizin sadece dış görünüşü görebiliyorlar. İnancın, Allah'a güvenmenin ve O'na dayanmanın derinliklerinde gizli bulunan gücün farkında değildirler. Mü'minlerin, Allah'a inanmayan tüm güçleri, tüm toplulukları küçümsemeleri kendile-

(125) Daha geniş bilgi için Fil suresinin tefsirine ve Muhammed Abduh'un tefsiri üzerine yaptığımız değerlendirmeye bkz. Fî Zilâl-il Kur'an C.10

rine büyük bir güç bahşediyor. İşte münafıklar bunu anlamıyorlar. Bu yüzden o gün müslümanların kendi konumlarına kandıklarını, dinlerinin onları şımarttığını, bu yüzden kalabalık müşrik ordusuna karşı çıkmakla kendilerini büyük bir tehlikeye sürüklediklerini sanıyorlardı.

Maddi olgunun görünüşü, mü'min gönüller ve imandan yoksun gönüller açısından bir farklılık göstermez. Farklılık, gözle görülen maddi olguyu algılama ve değerlendirmede ortaya çıkar. İmandan yoksun gönüller, bu olguyu görür, ama bunun ötesinde herhangi bir şey görmez. Mü'min gönüller ise, gözle görülen olayın arkasındaki gerçek "olgu"yu da görürler. İşte bu realite tüm güçleri kapsamaktadır. Mü'min, bu bakışı sayesinde güçleri gerçek anlamda değerlendirebilmektedir.

"Kim Allah'a dayanırsa bilsin ki, Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir."

Mü'min gönüllerin kavradığı ve bu sayede huzura kavuştukları, kendilerine güven duydukları, boş gönüllerin ise farkında olmadıkları ve hesaba katmadıkları gerçek budur işte. Terazinin kefesinde ağır basan, sonucu belirleyen, her zaman ve her yerde son aşamada sorunu çözümleyen bu gerçektir.

Bedir günü müslüman kitle için münafıkların ve kalplerinde hastalık bulunanların, **"Bu müslümanları dinleri şımartıp yanılgıya düşürdü"** şeklinde dile getirdikleri bu söz, tağutun azgın ordularına karşı koyarken, belli başlı hazırlığı bu dinden ibaret olan müslüman kitleyi gördüklerinde her zaman ve her yerdeki münafıkların kullandığı bir sözdür. Evet müslümanların sahip oldukları en büyük güç, bu aksiyoner ve itici inançtır. Allah'ın ilahlığına ve O'nun yasaklarına gösterdikleri büyük özendir. Allah'a güvenmeleri ve O'nun dostlarına yardım edeceğinden emin olmalarıdır.

Münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar canlarını kurtarmak için kenara çekilirken, müslüman kitle tağutun azgın ordusuna saldırıyor. Münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, göz göre göre gelen tehlikeye karşı koyan ve tehlikeyi küçümseyen müslüman kitleye içten içe alay ediyorlar. Sonra müslüman kitlenin görülen tehlikeyi bertaraf edişini, göz göre göre gelen tehlikeyi savuşturmasını görünce de dehşete kapılıyorlar. Onlar -kendi deyimleriyle- göz göre göre ölüme gidişin, kendini bilerek tehlikeye atışın gerekçesini bilmiyorlar. Onlar -aralarında din ve inanç da olmak üzere- hayatın tümünü alışveriş pazarındaki bir meta olarak biliyorlar. Kârlı görünüyorsa hemen koşarlar buna. İşin ucunda tehlike varsa, o zaman kenara çekilmek, kendini garantiye almak daha iyidir. Onlar bir mü'minin önsezisiyle bakmıyor olaylara. Sonuçları da iman terazisiyle tartmıyorlar. Kuşkusuz bu atılganlık, bu fedakârlık mü'mine göre her zaman kârlı bir alışverişitir. Çünkü sonuçta bu iki güzellikten birini elde edecektir; ya zafer ve üstünlük ya da şehitlik ve cennet... Sonra mü'mine göre güçlerin gerçek mahiyeti farklıdır. Onun yanında Allah vardır... İşte münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar bunu hesaba katmıyorlar.

Her zaman ve her yerdeki müslüman kitle, olayları iman ve inanç terazisiyle tartmaya, mü'min önsezisi ve kalbiyle algılamaya, Allah'ın nuru ve yol göstericiliğiyle bakmaya, tağutun maddi gücünü büyütmemeye, yüce Allah kendisiyle

beraber olduğuna göre kendi gücünü küçümsememeye ve yüce Allah'ın mü'minlere yönelik şu direktifini her zaman aklında bulundurmaya çağrılmaktadır:

"Kim Allah'a dayanırsa bilsin ki, Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir." Hiç kuşku yok ki, ulu Allah doğru söylüyor.

MELEKLERİN KATILDIĞI SAVAŞ

Son olarak ayetlerin akışı, savaşta gerçekleşen ilahi müdahalenin sahnelerinden birini canlandırıyor. Bu sahnede yüceler aleminde yeralan melekler - Allah'ın emri ve izni uyarınca- müşriklerin yakalanıp cezalandırılması, azaba uğratılması operasyonuna katılıyorlar. Melekler onların canlarını azap ederek alıyorlar. Çalım satmanın ve büyüklük taslamanın karşılığı olarak onur kırıcı bir eziyete uğratıyorlar. Büyük sıkıntı ve zorluk yaşadıkları bu anda, onlara kötü davranışlarını ve iğrenç hedeflerini hatırlatıyorlar. Bu, yaptıklarına uygun bir cezadır ve yüce Allah onlara haksızlık yapmamaktadır. Bu arada ayetlerin akışı sahnenin sunulmasının ardından, yalanlamalarından dolayı onların cezalandırılmasının her zaman için yürürlükte olan bir yasa olduğunu belirtiyor: **"Firavunoğulları ile daha önceki kâfirlerin durumu gibi..." ... "Bu böyledir, çünkü bir toplum sahip olduğu iyi bir niteliği değiştirmedikçe, Allah da o topluma vermiş olduğu nimeti değiştirmez."** Firavun ve ileri gelenler bunun için cezalandırılmışlardı. Böyle yapan ve Allah'a ortak koşan herkes de bunun için cezalandırılacaktır:

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَأَدْبَٰرَهُمْ وَذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ ءَالِ
فِرْعَوْنَ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَأَخَذَهُمُ
ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِىٌّ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٥٢﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا۟
مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ ءَالِ فِرْعَوْنَ
وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَٰهُم
بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا۟ ظَٰلِمِينَ ﴿٥٤﴾

50- Melekler, kâfirlerin canlarını alırken keşki görseydiniz; onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak şöyle derler: "Yakıcı azabı tadınız bakalım."

51- "İşte bu vaktiyle kendi ellerinizle hazırladığınız bir sonuçtur. Yoksa Allah kesinlikle kullarına haksızlık etmez."

52- Bu kâfirlerin durumu tıpkı Firavunoğulları ile daha önceki kâfirlerin durumu gibidir. Onlar Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler, Allah da günahları yüzünden yakalarına yapıştı. Hiç şüphesiz Allah güçlüdür ve azabı ağırdır.

53- Bu böyledir. Çünkü bir toplum, sahip olduğu iyi bir niteliği değiştirmedikçe, Allah da o topluma vermiş olduğu nimeti değiştirmez. Hiç şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

54- Bu kâfirlerin durumu tıpkı Firavunoğulları ile daha önceki kâfirlerin durumu gibidir. Onlar Rabblerinin ayetlerini yalanladılar, biz de onları günahları yüzünden yokettik, Firavunoğulları'nı denizde boğduk. Bunların hepsi zalimdi.

"Melekler, kâfirlerin canlarını alırken keşke görseydin; onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak şöyle derler: Yakıcı azabı tadınız bakalım."

"İşte bu vaktiyle kendi ellerinizle hazırladığınız bir sonuçtur. Yoksa Allah kesinlikle kullarına haksızlık etmez."

Ayetler grubunun başında yeralan bu iki ayet; müşriklerle savaşa katılan meleklerin durumlarını dile getirmektedirler. Nitekim yüce Allah meleklere; **"Vurun boyunlarını, indirin darbelerinizi parmaklarına..."** demişti. **"Şundan dolayı ki, onlar Allah'a ve Peygamber'e karşı çıktılar. Kim Allah'a ve Peygamber'e karşı çıkarsa bilsin ki, Allah'ın azabı ağırdır."**

Dokuzuncu cüzde bu ayeti tefsir ederken de söylediğimiz gibi, her ne kadar biz, meleklerin onların boyunlarını nasıl vurduğunu, parmaklarına ne şekilde darbeler indirdiğini bilmiyorsak da bu bilmeyişimiz, ayetin açık anlamını te'vil etmemiz için bir gerekçe sayılmaz. Ayette açıkça yüce Allah'ın meleklere, müşriklerin boyunlarını vurmalarını, parmaklarına darbeler indirmelerini emrettiği belirtilmektedir. Bunun yanında meleklerin, "Allah'ın emrine karşı çıkmadıklarını, emredileni derhal yerine getirdiklerini" biliyoruz. [126] Ayetler grubunun başında yeralan bu iki ayet, Bedir gününde meydana gelen bir olayı, aynı zamanda meleklerin bu savaşta kâfirlere neler yaptıklarını dile getiren hikâyenin devamını anlatmaktadır.

Ayrıca bu iki ayet, ister Bedir'de, ister başka bir yerde olsun, meleklerin kâfirlerin canlarını aldıkları her zaman için geçerli olan sürekli bir durumu dile getirmektedirler. Yüce Allah'ın, **"Keşke görseydin"** sözü de bir direktif olarak gören herkese yöneliktir. Nitekim, gören herkesin dikkat etmesi gereken açık sahnelere dikkat çekmek için böyle bir hitap tarzına çokça rastlanır.

Şu veya bu farketmez. Kur'an ayeti kâfirlerin hiç de hoş olmayan manzaralarını çiziyor. Onur kırıcı bir sahnede melekler onların ruhlarını çekip çıkarıyorlar. Sahnede yeralan acıklı azap ve ölüm olgularına bir de onur kırılması ve kâfirlerin rezil olmaları ekleniyor:

"Melekler, kâfirlerin canlarını alırken keşki görseydiniz, onların yüzlerine ve sırtlarına vururlar."

(126) Durum, "Meleklerin Bedir savaşına katılmadıkları, sadece mü'minlerin ruhlarına karışıp onları moral açısından güçlendirdikleri kesinleşmiştir" iddiasında bulunan merhum Reşid Rıza'nın sandığı gibi değildir. Bu görüş ayetin açık anlamıyla çelişmektedir. Bu durumda ayete uymak daha doğrudur.

Ardından ayetin akışı, üçüncü şahıslara ilişkin bir olayı anlatım tarzından doğrudan doğruya muhataba ilişkin hitap tarzına dönüşüyor:

"Yakıcı azabı tadın bakalım."

Akıştaki sunuş tarzının aniden değişmesinin nedeni, sahneyi şu anda yaşanıyormuş gibi canlandırmak içindir. Sanki cehennem, ateşiyle, yakıcılığıyla şu anda sahnede yeralıyor da, onlar itilip kakılarak, azarlanarak, tehdit edilerek oraya atılıyorlar:

"İşte bu vaktiyle kendi ellerinizle hazırladığınız bir sonuçtur."

Siz gayet adil bir cezaya çarptırılıyorsunuz. Daha önce kendi ellerinizle işlediğiniz suçlardan dolayı bu cezayı hakettiniz:

"Yoksa Allah kesinlikle kullarına haksızlık etmez."

"Yakıcı azap" sahnesini canlandırmakla bu ayet, insanın aklına şöyle bir sorunun gelmesine neden oluyor: Acaba bu ayette dile getirilen, kâfirlerin kıyamette, diriliş ve hesaplaşmadan sonra görecekleri azabı -şu anda çekiyorlarmış gibi- meleklerden kâfirlere yönelik bir tehdit midir? Yoksa onlar ölür ölmez bu azapla mı karşılıyorlar?

Her ikisi de mümkündür. Kur'an ayetinden bu anlamları çıkarmaya engel oluşturacak bir şey yoktur. Bu açıklamanın dışında fazladan bir şey söylemek istemiyoruz... Bu da yüce Allah'ın bilgisinin kapsamına giren gayba ilişkin bir konudur. Kesinlikle meydana geleceğine inanmaktan başka yapabileceğimiz bir şey yok. Bunun meydana gelmesini engelleyecek hiçbir güç yoktur. Ne zaman meydana geleceğini ise, ancak bilinmezlikleri bilen yüce Allah bilir.

Bu kısa değerlendirmenin ardından ayetlerin akışıyla birlikte, bu sahnenin ardındaki büyük ve değişmez gerçeği vurgulamaya geçiyoruz. Kuşkusuz kâfirlerin aşağılanmaları ve azaba çarptırılmaları, her zaman için geçerli olan değişmez ve şaşmaz bir yasadır. Bu azap, öteden beri yürürlükte olan bu yasanın kaçınılmaz bir sonucudur:

"Bu kâfirlerin durumu tıpkı Firavunoğulları ile daha önceki kâfirlerin durumu gibidir. Onlar Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler, Allah da günahları yüzünden yakalarına yapıştı. Hiç şüphesiz, Allah güçlüdür ve azabı ağırdır."

Yüce Allah, insanı gelip geçici tesadüflere, kontrolsüz maceraya bırakmamıştır. Onun belirlediği kader doğrultusunda hareket eden yasası egemendir insana ve olaylara. Bedir günü müşriklerin başına gelen her zaman için müşriklerin başına gelen bir olaydır. Nitekim Firavunoğulları ve onlardan önceki kâfirler de aynı akibete uğramışlardı:

"Onlar Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler. Allah da günahları yüzünden yakalarına yapıştı."

Onu etkisiz hale getiremediler. Onun cezasından yakalarını kurtaramadılar.

"Hiç şüphesiz Allah güçlüdür ve azabı ağırdır."

Allah onlara nimetinden vermişti, lütfundan onları rızıklandırmıştı, onları yeryüzüne yerleştirmiş, onları kendisine halife kılmıştı. Bütün bunları yüce Allah, şükür mü edecekler, yoksa nankörlük mü edecekler diye denemek ve sınamak için bahşeder insanlara. Ne var ki, onlar nankörlük ediyorlar şükredeceklerine: Allah'ın kendilerine bahşettiği nimetlerden dolayı azgınlaşıyor, Allah'ın belirlediği kuralları çiğniyorlar. Kendilerine bahşedilen nimetler ve güç onları değiştiriyor, birer zorbaya, birer tağuta, birer kâfire ve birer günahkâra dönüştürüyor. Allah'ın ayetleri gelince de inkâr ediyorlar. Bu durumda ayetler duyurulup, onlar da inkâr ettikten sonra kâfirlerin cezalandırılmasına ilişkin Allah'ın kanunu devreye giriyor. Böyle bir durumda yüce Allah onlara verdiği nimeti geri alıyor, şiddetli azabıyla onları cezalandırıyor. Köklerini kurutuyor:

"Bu böyledir. Çünkü bir toplum, sahip olduğu iyi bir niteliği değiştirmedikçe Allah da o topluma vermiş olduğu nimeti değiştirmez. Hiç şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir."

"Bu kâfirlerin durumu tıpkı Firavunoğulları ile daha önceki kâfirlerin durumu gibidir. Onlar Rabblerinin ayetlerini yalanladılar, biz de onları günahları yüzünden yokettik. Firavunoğulları'nı denizde boğduk. Bunların hepsi zalimdi."

Yüce Allah, ayetlerini yalanladıktan sonra onları yoketmişti. Kâfir oldukları halde yüce Allah ayetlerini göndermeden onları yok etmemişti. Çünkü O'nun belirlediği kural ve O'nun kullarına yönelik rahmeti bunu gerektirmektedir. **"Biz bir peygamber göndermedikçe, kimseye azap etmeyiz."**[127] Burada, Firavunoğulları ve onlardan önce Allah'ın ayetlerini yalanlayıp bu yüzden yokedilen kâfirleri hatırlatmakta, çünkü onlar "zalimdi" denmektedir. Burada "zulüm" kelimesi, "küfür" ya da "şirk" anlamında kullanılmıştır. Bu kelime Kur'an'da genellikle bu anlamlarda kullanılır...

Şu ayetin anlamı üzerinde biraz düşünmek gerekmektedir kuşkusuz.

"Bu böyledir. Çünkü bir toplum, sahip olduğu iyi bir niteliği değiştirmedikçe Allah da o topluma vermiş olduğu nimeti değiştirmez."

Bu ayet, bir açıdan yüce Allah'ın kullarla ilişkilerinde her zaman adil davrandığını vurgulamaktadır. İnsanlar niyetlerini bozmadıkları, davranışlarını değiştirmedikleri, konumlarını terketmedikleri sürece yüce Allah onlara bahşettiği nimetini geri almaz. Böyle bir durumda, imtihan ve deneme için kendilerine bahşedilen nimetin değerini bilmedikleri, bu nimete karşılık şükretmedikleri için kendilerinden nimetin geri alınmasını hakediyorlar... Bir açıdan da bu ayet, insan denen yaratığa verilen en büyük onura işaret etmektedir. Yüce Allah, kaderinin uygulanışını insanın hareketlerine ve davranışlarına göre ayarlamakla bu lütfu bahşetmiştir insana. Yüce Allah, insan hayatındaki takdiri değişikliği, onların gönüllerinde, niyetlerinde, davranışlarında, hareketlerinde ve kendileri için seçtikleri hayat tarzlarında meydana gelen pratik değişikliğe dayandırmıştır. Bir diğer açıdan da insan denen varlığa -kendisine verilen bu büyük onura denk

(127) İsra, 15

düşecek- büyük bir sorumluluk yüklemektedir. İnsan, nimetin değerini bilip şükrettiği sürece, Allah'ın kendisine verdiği bir nimeti kalıcı kılabilir, arttırabilir de. Aynı zamanda nimete karşılık nankörlük yaptığı zaman, şımardığı zaman, niyeti ve hayat tarzı bozulduğu zaman bu nimeti kendi eliyle giderebilir, yokedebilir.

İşte bu önemli gerçek, "insan gerçeğine ilişkin islâmi düşüncenin" şu varlık bütününde Allah'ın kaderiyle insan ilişkisinin, insanın şu evren ve evrenin içindekilerle ilişkisinin bir yönünü temsil etmektedir. Bu yönden, insanın Allah'ın terazisindeki değeri ve bu değerle kazandığı onur ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda insanın gerek kendi akibeti, gerekse çevresindeki olayların akibeti üzerindeki etkinliği ortaya çıkmaktadır. Allah'ın izni ve kendi hareketleri, davranışları, niyet ve hayat tarzı ile birlikte hareket eden Allah'ın takdiri uyarınca sonucu üzerinde etkin rol oynayan bir varlık kimliğine bürünür insan. Bu düşünce sayesinde materyalist düşünce ekollerinin kendilerine yüklediği, aşağılayıcı ve fonksiyonsuz kimliği atar. Bu düşünceler insanı, zorlayıcı determinizm karşısında fonksiyonsuz bir varlık olarak görürler. Ekonomik determinizm tarihi determinizm, evrim determinizmi gibi, insanın karşılarında güçsüz ve etkisiz bir varlık olarak belirlediği daha nice kaçınılmazlıklar, gerekircilikler... İnsan bu zorunlulukların kendisine yüklediği görevi yerine getirmekten başka bir şey yapamaz. Bunlar karşısında insan silik, zavallı ve aşağılanmış bir yaratıktır. (128)

İşte bu önemli gerçek, insanın hayatında ve çalışmasında, iş ve karşılığı arasındaki bu gerekliliği bu şekilde tasvir etmektedir. Aynı zamanda bu gerekliliği kaderi doğrultusunda yürürlüğe giren evrensel yasalarından biri haline getiren yüce Allah'ın mutlak adaletini de dile getirmektedir. Bu yasanın uygulanışında Allah'ın kullarından herhangi birine haksızlık yapılmaz.

"Yoksa Allah kesinlikle kullarına haksızlık yapmaz."

"Biz de onları günahları yüzünden yokettik, Firavunoğulları'nı da denizde boğduk. Onların hepsi zalimdi."

"Bu böyledir. Çünkü bir toplum, sahip olduğu iyi bir niteliği değiştirmedikçe, Allah da o topluma vermiş olduğu nimeti değiştirmez."

... Ve Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun...

İSLÂM TOPLUMU VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Enfal suresinin ele alacağımız bu son dersi, savaşta ve barışta çeşitli kamplarla girilecek ilişkilere, islâm toplumunun kendi iç düzenine ve kendi sınırlarının dışındaki kuruluşlarla kuracağı bağlara, değişik şartlarda ve durumlarda islâmın sözleşme ve antlaşmalara bakış tarzına, aynı şekilde islâmın kan, soy, toprak ve inanç bağlarıyla ilgili görüşüne ilişkin birçok kuralı kapsamaktadır.

Bu derste bazı kurallar ve hükümler açıklanmaktadır ki, bunların bazısı kendi alanlarında nihai hükümler niteliğindedirler. Bazısı da meydana gelen bazı olayları karşılama amacına yönelik aşamalı hüküm ve kurallardır. Bu hüküm ve kurallar üzerinde de Medine döneminin sonlarına doğru, Tevbe suresinde son değ-

(128) İslâm Düşüncesi, 2. cilt, "İnsan Gerçeği" bölümüne bkz. Dünya Yayınları.

şiklikler yapılarak bunlara değişmezlik ve nihailik özelliği kazandırılmıştır.

Bu kural ve hükümlerin bazısını Kur'an'ın akışında yer aldıkları sıralamaya göre sunalım:

a) İslâm kampı ile anlaşıp sonra da bu anlaşmayı bozanlar, canlıların en kötüleridir... Bu yüzden islâm kampı hem onların, hem de onlardan sonra anlaşmayı bozmak ya da islâm kampına saldırmak niyetinde olan başkalarının ayaklarını denk attıracak ve onları korkutacak şekilde derslerini vermeli, cezalandırmalıdır.

b) İslâm önderliğinden korktukları için anlaşma yapanlardan herhangi biri anlaşmayı bozup ihanet edecek olursa, islâm yöneticileri de anlaşmayı bozmalı ve anlaşmayı feshettiklerini duyurmalıdırlar. Dolayısıyla onlara savaş açmak, onları cezalandırmak, bunun da ötesinde benzeri düşünceye sahip olanları korkutmak imkânı doğmuş olur.

c) İslâm kampı sürekli hazırlık yapmalı ve gücünün son noktasına kadar kuvvet ikmali yapmalıdır. Kitlelere yol gösterici konumunda olan bu gücün, yeryüzünün en büyük gücü olması için bu hazırlık gereklidir. Tüm batıl güçler ondan korkarlar böylece. Yeryüzünün her köşesindeki bu batıl güçler onun sözünü dinlerler. En başta islâm yurduna saldırmaktan çekinirler. Aynı şekilde Allah'ın otoritesine teslim olmuş, yeryüzünde Allah'ın dinine davet eden davetçilerin yoluna engel olmamış ve bu davete olumlu karşılık veren insanları Allah'ın yoluna girmekten alıkoymamış olurlar. Hakimiyet hakkını iddia etmekten ve insanların kendilerine kulluk yapmalarını istemekten vazgeçmiş olurlar. Böylece "din" bütünüyle Allah'a özgü kılınmış olur.

d) Müslüman olmayanlardan bir grup islâm kampı ile barış yapmak, anlaşmak ve karşılarına çıkmamak isterse, islâm kampının yöneticileri onların barış tekliflerini kabul eder ve onlarla anlaşır. Onlar, bir hile yapmayı düşünür, ancak bunu kanıtlayacak bir davranışları yoksa, durumlarını Allah'a havale ederler. Hiç kuşkusuz O, müslümanları hilecilerin kötülüğünden korumaya yeterlidir.

e) Düşmanları sayı bakımından onlardan kat kat fazla da olsa, cihad etmek müslümanlar üzerinde bir farzdır. Ve onlar Allah'ın yardımıyla düşmanlarına üstünlük sağlarlar. Onlardan bir kişi düşmandan on kişiyle başeder. En zayıf durumlarda bile bir müslüman, onlardan iki kişiyle başeder. O halde müslümanlarla düşmanları arasında maddi güçler dengesi sağlansın diye cihad görevi ertelenemez. Müslümanların güçleri oranında maddi hazırlık yapmaları, Allah'a güvenmeleri, savaş alanında kararlı ve dirençli olmaları, savaşın zorluklarına katlanıp sabretmeleri yeterlidir. Gerisi Allah'a kalmıştır. Çünkü müslümanlar gözle görülen maddi gücün dışında bir güce sahiptirler.

f) İslâm kampının en başta gelen görevi, tüm güç kaynaklarını ve dayanaklarını yerle bir etmek suretiyle tağutun gücünü ortadan kaldırmaktır. Fakat tağutun savaşçılarını esir alıp, fidye almak suretiyle onları serbest bırakırlarsa bu hedef gerçekleşmemiş, bu görev yerine getirilmemiş olur. O zaman bu uygulama yersiz görülüyor. Çünkü bir peygamber ve onun takipçileri, yeryüzünde et-

kinliklerini pekiştirmedikleri, düşmanlarının gücünü ortadan kaldırmadıkları, yeryüzünde üstünlüğü ellerine geçirip yeryüzündeki olayları kendi lehlerine çevirecek düzeyde etkin bir güce ulaşamadıkça, düşmanı esir almamalıdırlar. Ama böyle bir düzeye geldikleri zaman esir almalarında, bu esirlerden özgürlüklerine karşılık fidye almalarında bir sakınca yoktur. Ne var ki, bundan önce onları savaşta öldürmek daha yararlı ve daha gereklidir.

g) Savaşta müşriklerin mallarını ganimet olarak almak müslümanlara helâldir. Nitekim yeryüzündeki üstünlükleri pekiştiği, orada her yönüyle etkin bir güç oldukları, düşmanlarının gücünü kırıp tamamen ortadan kaldırdıkları zaman esirlerden serbestlik karşılığı fidye almaları da helâldir.

h) Kendilerinden alınmış olan ganimet ve fidyeye karşılık yüce Allah'ın bundan daha iyisini bahşedeceğini vurgulayarak islâm kampındaki esirleri islâma girmeye teşvik etmek de uygundur. Bu arada, ilk defa olduğu gibi Allah'ın şiddetli azabını hatırlatmak suretiyle ihanet etmekten sakındırmak da gerekmektedir.

i) İslâm toplumunda bir arada bulunmanın temelinde inanç vardır. Ancak toplumda dostluk, inanç ve bununla birlikte pratik uygulama esasına dayanır. Dolayısıyla inananlar, inançları gereği hicret edenler, hicret edenlere sığınak sağlayıp yardım edenler birbirlerinin dostlarıdırlar. İnandıkları halde islâm yurduna hicret etmeyenlerle, islâm yurdundaki islâm kampı arasında dostluk, yani yardımlaşma ve dayanışma sözkonusu değildir. İnançları noktasında bir haksızlığa uğramadıkları sürece müslümanlar onlara yardım etmezler. Üstelik bu haksızlık, müslümanlarla aralarında anlaşma bulunmayan bir kavim tarafından yapılıyorsa yardım etmeleri sözkonusu olabilir.

j) İslâm toplumunda birarada bulunma ve dostluğun temelinde inanç ve pratik uygulamanın yeralması, akrabaların birbirlerine dost olmalarına engel oluşturmaz. İnanç ve pratik uygulama şartı yerine geldiği sürece bunlar dostlukta birbirlerine daha yakındırlar çünkü. Ancak inanç ve pratik uygulama bağı koptuğu zaman akrabalık bağı öncelikli oluşunu yitirir ve dostluk için yeterli olmaz.

İşte bunlar, toplu olarak bu dersin içerdiği ilkeler ve kurallardır. Bunlar, aynı zamanda islâmın iç ve dış düzeninin sahip olduğu kuralların kısa bir özetini temsil etmektedir. Surenin ayetlerini birer birer ele alırken bunları da ayrıntılı biçimde açıklayacağız.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِندَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾
ٱلَّذِينَ عَٰهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِى كُلِّ
مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى ٱلْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم
مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ

خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾
وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا ۚ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾
وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ ۖ
لَا تَعْلَمُونَهُمُ ۖ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ
فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾
وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ ۚ هُوَ الَّذِي
أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنْفَقْتَ
مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

55- Allah katında canlıların en kötüleri kâfirlerdir. Onlar artık inanmazlar.

56- Onlar kendileri ile antlaşma yaptığın her defasında hiç çekinmeden antlaşmalarını bozan kimselerdir.

57- Eğer savaşta, onları ele geçirirsen, onları geride kalanlara bir ibret olacak biçimde cezalandır.

58- Eğer antlaşmalı bir toplumun antlaşmasını bozacağından endişeli isen, aranızdaki antlaşmayı, karşılıklılık ilkesi uyarınca açıkça yüzlerine fırlat. Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez.

59- Kâfirler sakın yakayı kurtardıklarını sanmasınlar. Çünkü onlar bizi kesinlikle aciz bırakamazlar.

60- Onlara karşı elinizden geldiği kadar gerek Allah'ın gerekse özünüzün düşmanlarını ve bunlar dışında Allah'ın bildiği, fakat sizin bilmediğiniz gizli düşmanlarınızı yıldırıp caydıracak savaş gücü ve atlı savaş birlikleri hazırlayınız.

Allah yolunda ne harcarsanız, karşılığı tam olarak size ödenir, kesinlikle haksızlığa uğratılmazsınız.

61- Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan. Çünkü O her şeyi işiten ve bilendir.

62- Eğer onlar seni aldatmak isterlerse kuşku yok ki, Allah sana yeter. O seni yardımı ile ve mü'minler aracılığı ile desteklemiştir.

63- Allah, mü'minlerin kalplerini uzlaştırdı. Eğer sen dünyadaki her

şeyi harcasan yine onların kalplerini uzlaştıramazdın. Fakat Allah onları uzlaştırdı. Hiç kuşkusuz O, üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

Bu ayetler, Medine'de bir islâm devleti oluştuğu sıralarda müslüman kitlenin hayatında pratik olarak var olan durumları karşılıyor ve müslüman önderliğe bu durumların tabiatına uygun hükümler gösteriyordu.

Bu ayetler, daha sonraları bazı eklemeler ve kimi ayrıntılı değişiklikler yapılmış olmakla beraber, müslüman kamp ile çevresindeki diğer düşman kamplar arasındaki dış ilişkilere ilişkin bir kuralı temsil etmektedir. Bu kural, devletlerarası ilişkilerde islâmın temel bir kuralı olarak kalmıştır.

Bu kural, ihanete uğramaktan korundukları oranda değişik kampların barış içinde yaşamak üzere anlaşmalarının mümkün olduğunu vurgulamakta ve bu anlaşmalara eksiksiz bir saygı duyulmasını, gereken ciddiyetin gösterilmesini öngörmektedir. Ancak diğer taraf bu anlaşmaları ihanet ve kalleşliğine perde yapmaya kalkışırsa, bu perdenin gerisinde saldırı ve baskın planları hazırlarsa, müslüman önderlik bu anlaşmaları bozmalı ve anlaşmaları bozduğunu da diğer tarafa duyurmalıdır. Fakat müslüman önderlik hainlere ve kalleşlere indirilecek darbenin zamanını belirlemede tam bir özgürlüğe sahiptir. Ayrıca bu darbe, gizli veya açık müslüman kitleye, saldırmayı gönlünde geçiren tüm tarafları caydıracak denli sert ve şiddetli olmalıdır. İslâm kampı ile barış yapanlara, islâm çağrısına karşı çıkmamayı ya da insanların bu çağrıyı dinlemelerine engel olmamayı isteyenlere gelince davranışları, onların barışa taraftar olduklarına ve barışı istediklerine kanıt oluşturduğu sürece müslüman önderlik onlara saldırmamalıdır. (129)

Görüldüğü gibi bu hükümlerin burada yeralması, komşu kamplar arasında başgösteren pratik ve realist durumların, pratik ve realist bir şekilde karşılanması amacına yöneliktir. İslâm çağrısı gerçek bir güvencenin gölgesinde yürütüldüğü, yoluna dikilen tüm maddi engeller ortadan kalktığı, kulaklara ve gönüllere rahatlıkla ulaştığı sürece müslüman yönetimi diğer taraflarla saldırmazlık anlaşması imzalamaktan kaçınmaz. Aynı zamanda saldırmazlık anlaşmalarını düşmanlıklarına bir perde ile kin ve nefret ile müslüman topluma darbe indirmek için bir kalkan olarak kullanmalarına da hoşgörülü davranmaz.

Bu ayetlerin o günkü Medine toplumunda karşıladıkları bu pratik durum ise, müslüman yönetimin Medine döneminin başlarında karşı karşıya kaldığı şartlardan kaynaklanıyordu. Nitekim imam İbn-i Kayyim 'Zad-ul Mead' adlı eserinde bu şartları şu şekilde özetlemektedir:

"Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye geldiği zaman ona karşı kâfirler üç gruba bölündüler.

a) Onunla savaşmamak, ona saldırmamak ve düşmanlarına yardım etmemek üzere kendisiyle barış ve saldırmazlık antlaşması imzalayanlar. Bunlar inançlarını terketmeden mal ve can bakımından islâm devletinin güvencesi altında kaldılar.

b) Onunla savaşanlar, ona düşman kesilenler.

(129) Bu hükümler daha sonra Tevbe suresinde son olarak düzenlenmiştir.

c) Kendisiyle barış antlaşması imzalamayanlar bununla beraber savaş da açmayanlar. Ona karışmayanlar. Daha doğrusu onunla düşmanları arasındaki mücadelenin akibetini bekleyenler. Daha sonra bunlardan bazısı, içten ice onun galibiyetini ve zafer kazanmasını, bir kısmı da düşmanlarının galibiyetini ve zafer kazanmasını ister oldu. Bunlardan bir kısmı görünüşte ondan taraf görünüyordu. Gizlice de düşmanlarıyla birlik oluyordu. Böylece her iki gruptan da emin olmayı düşünüyorlardı. Bunlar münafıklardı. Bütün bu grupların herbiriyle Peygamberimiz, yüce Rabbinin direktifleri doğrultusunda ilişkilerde bulundu."

Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- barış yaptığı, saldırmazlık anlaşması imzaladığı taraflar arasında Medine çevresinde yaşayan üç yahudi kabilesi de yer alıyordu. Bunlar Beni Kaynuka, Beni Nadr ve Beni Kurayza kabileleriydi. Nitekim böyle bir anlaşma Medine'ye komşu olan müşrik kabilelerle de yapılmıştı.

Bunların pratik durumları karşılayan geçici bazı kurallar oldukları, islâmın uluslararası ilişkilerini düzenleyen kesin hükümler olmadıkları, daha sonraları peşpeşe değişikliğe uğradıkları, Tevbe suresindeki hükümler inince de son şekillerini aldıkları açıktır.

Bu ilişkilerin yaşandığı islâmi hareketin aşamalarının güzel bir özetini dokuzuncu cüzde İmam İbn-i Kayyim'in 'Zad-ul-Mead" adlı eserinden aktarmıştık. Gerekliliğine inandığımızdan dolayı bu özeti buraya almakta bir sakınca görmüyoruz:

"Gönderilişinden ulu Rabbine kavuştuğu zamana kadar Peygamberimizin kâfir ve münafıklarla olan ilişkileri, islâmda cihadın aşamaları olarak şu şekilde özetlenmektedir: "İlk defa yüce Rabbi ona, **"Yaratan Rabbinin adıyla oku"** ayetini vahyetti. Bu, peygamberliğin başlangıcıydı. O zaman sadece kendisinin okumasını emretmişti. İnsanlara duyurmasını henüz emretmemişti. Sonra, **"Ey örtüsüne bürünen, kalk ve korkut"** ayetini indirdi. Yüce Allah **"oku"** sözüyle onu peygamber tayin etmiş, **"Ey örtüsüne bürünen..."** sözüyle de Resul yapmıştı. Sonra yakın akrabalarını, ardından kavmini, daha sonra çevresindeki Araplar'ı, peşinden tüm Araplar'ı, en sonunda bütün insanları korkutmasını emretti. Peygamber olarak görevlendirilmesinden sonra on sene gibi bir süre savaşsız ve cizyesiz (İslâmın egemenliğine boyun eğmeyi kabul eden kâfirlerden alınan vergi) bir şekilde yalnızca sözlü davetle yerine getirdi uyarı görevini. Savaştan kaçınması, zorluklara katlanması ve iyilikle muamele etmesi emrediliyordu. Sonra hicret izni verildi, ardından savaş izni verildi, önce kendisiyle savaşa tutuşanla savaşması, kendisivle savaşmaktan kaçınıp bir kenara çekilenle savaşması emredildi. Peşinden egemenlik bütünüyle Allah'ın olana kadar müşriklerle savaşması emredildi. Cihad emrinden sonra ona göre kâfirlerin durumu üç kısımda beliriyordu: a) Barış ve anlaşma ehli b) Savaş ehli c) Zimmet ehli... Barış ve anlaşma yapılanlarla belirlenen süreyi doldurması, sözlerine bağlı kaldıkları sürece O'nun da bağlı kalması emredildi. Şayet ihanet edeceklerinden korkacak olursa anlaşmayı bozması, ancak anlaşmayı bozduğunu onlara bildirmeden savaşmaması emredildi. Aynı şekilde verdikleri sözde durmayanlarla da savaşması em-

redildi. Tevbe suresi indiği zaman bu kısımlara ilişkin hükümlerin açıklamasını da içeriyordu. Peygamber'den -salât ve selâm üzerine olsun- kitap ehlinden olan düşmanları ile cizye verene, ya da islâma girene kadar savaşması emredildi. Yine Tevbe suresinde kâfir ve münafıklarla cihad etmesi, onlara karşı sert davranması emredildi. Kâfirlerle cihad, kılıç ve ok ile, münafıklarla da kanıt ve söz şeklinde olacaktı. Tevbe suresinde kâfirlerle yapılan anlaşmalardan uzak olduğunu, anlaşmaları bozduğunu bildirmesi emredildi. Böylece barış ve anlaşma ehli üç kısıma ayrılmış oluyordu: a) Yüce Allah peygamberine bir kısmıyla savaşmasını emretti. Bunlar anlaşmayı bozan, sözlerinde durmayan kimselerdi. Hz. Peygamber onlara savaş açtı ve onları yendi. b) Bir kısmıyla belli bir süre için anlaşma yapılmıştı. Bunlar anlaşmalarını bozmadıkları gibi ona karşı bir saldırıda da bulunmamışlardı. Yüce Allah peygamberine süresi dolana kadar onlarla vardığı anlaşmaya bağlı kalmasını emretti. c) Bir diğer kısım da Hz.Peygamber'le anlaşma yapmamış bunun yanında onunla savaşmamış kimselerdi. Ya da süresiz bir anlaşmaları vardı. Yüce Allah peygamberine, onlara dört aylık bir süre tanımasını, süre dolunca da onlarla savaşmasını emretti. Peygamberimiz onlardan anlaşmayı bozanı öldürdü. Kendisiyle anlaşma yapılmamış, ya da süresiz anlaşma yapılmış kimselere dört ay süre tanındı. Yüce Allah peygamberine anlaşmalarına bağlı kalanlara karşı, anlaşmanın sonuna kadar kendisinin de bağlı kalmasını emretti. Bunların hepsi de müslüman oldular, anlaşma süresinin bitimine kadar hiç kimse küfürde kalmadı. Zimmet ehli olanlara Cizye vergisini verme zorunluluğu getirildi. Tevbe suresinin inişinden sonra kâfirler konumları itibariyle üç kısma ayrılmış oluyorlardı. a) Peygamberimize karşı savaşanlar. b) Barış yapanlar. c) Zimmet ehli... Barış ve anlaşma yapılanlar müslüman olduktan sonra ise kâfirler iki kısma ayrılmış oldular: Kendisiyle savaşanlar ve zimmet ehli... Kendisiyle savaş halinde olanlar O'ndan korkan kimselerdi. Bundan sonra tüm yeryüzündeki insanlar üç gruba ayrılmış oluyordu: a) Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- inanan müslümanlar b) Kendilerine sığınma hakkı tanınarak barış yapılmış kimseler. c) Korktuklarından dolayı Peygamberimizle savaşmayı sürdüren kimseler. Münafıklara karşı tutumuna gelince; dış görünüşlerine itibar edip gizli yönlerini Allah'a bırakmakla emrolundu. Bilgiyle, delille mücadele etmesi, aldırış etmemesi, tavizsiz davranması, ruhlarını harekete geçirecek etkin sözler söylemesi emredildi. Cenaze namazlarını kılması, kabirlerine gitmesi yasaklandı. Son olarak, onlar için bağışlanma dileğinde bulunsa da, yüce Allah, onları bağışlamayacağını kendisine bildirdi. Kâfir ve münafık düşmanlarına karşı takip ettiği hareket tarzı bundan ibaretti."

Bu güzel özete, o gün meydana gelen olaylara ve bu hükümleri içeren ayetlerin iniş tarihine baktığımızda az sonra ele aldığımız Enfal suresinde yer alan bu ayetlerin Medine döneminin başları ile Tevbe suresinin inişine kadarki dönemi kapsayan bir ara aşamayı temsil ettiklerini anlarız. İşte bu ayetler, işaret ettiğimiz değerlendirmelerin ışığında ele alınmalıdırlar. Bu ayetler bazı temel kuralları dile getirmekle beraber, bu kuralları nihai şekilleriyle temsil etmemektedirler. Bu kuralların nihai şekli Tevbe suresinde ve Peygamberimizin -salât ve

selâm üzerine olsun- son dönemlerindeki pratik uygulamalarında somutlaşmaktadır. Yeri geldikçe bunlara değineceğiz...

Bu açıklamanın ışığında bu Kur'an ayetlerini ele alabiliriz artık.

CANLILARIN EN KÖTÜSÜ

"Allah katında canlıların en kötüleri kâfirlerdir. Onlar artık inanmazlar."

"Onlar kendileri ile antlaşma yaptığın her defasında hiç çekinmeden antlaşmalarını bozan kimselerdir."

Ayette geçen "ed-devvab = canlılar" kelimesi yeryüzünde yürüyen her canlıyı kapsamaktadır. Elbette insanları da kapsamaktadır. Ne var ki bu kelime -daha önce de söylediğimiz gibi- insanlar için kullanıldığı zaman özel bir anlam çağrıştırıyor; hayvanlığı... Öyle ki bu insanlar, yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüleri oluveriyorlar. Bunlar kâfir kimselerdir, kâfirlikleri öyle bir düzeye ulaşmıştır ki, imana gelmeleri sözkonusu değildir bunların. Bunlar her defasında anlaşmalarını ihlâl eden kimselerdir. Bir kez bile Allah'dan korkmazlar.

Bu ayette kastedilenlerin kimler olduğuna ilişkin değişik rivayetler gelmiştir. Bunların Beni Kureyze kabilesi olduğu söylenmiştir. Aynı şekilde Beni Nadr ve Beni Kaynuka kabileleri de oldukları söylenmiştir. Ayrıca bunların Medine çevresindeki müşrik bedeviler oldukları da ileri sürülmüştür. Hem ayet, hem de tarihsel realite tümünün birden kastedilmiş olacağı ihtimalini güçlendiriyor. Çünkü yahudiler grup grup Peygamberimizle yaptıkları anlaşmaları bozdular. Aynı şekilde müşrikler de birkaç kez anlaşmalarını bozdular. Önemli olan, ayetlerin Bedir savaşı öncesinde ve sonrasında ayetlerin inişine kadar yaşanan bir realiteden söz ettiklerini bilmemizdir. Ancak bu realiteye ilişkin olarak anlaşmalarını bozanların karakterlerini tasvir eden hüküm sürekli bir durumu tasvir etmekte ve değişmez bir sıfatı dile getirmektedir.

Dolayısıyla kâfirlikte direnen bu kâfirler, **"artık inanmazlar."** Bu inatları yüzünden fıtratları bozulmuş, Allah katında yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüsü durumuna düşmüşlerdir. Bunlar imzaladıkları tüm anlaşmaları ihlal eden kimselerdir. Bu yüzden diğer insanlık özelliğinden, örneğin anlaşmaya bağlılık özelliğinden soyutlanmışlardır. Hayvanlar gibi iplerini koparmışlardır bunlar. Gerçi hayvanların hareketleri fıtri bağlarla kontrol altına alınmıştır. Ama bunların hareketlerini sınırlandıracak bir kontrol mekanizmaları yoktur. İşte bu yüzden Allah katında yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüsü konumundadırlar.

Hiç kimsenin anlaşmalarına bağlı kalmaları konusunda ikna edemediği bu adamların cezası, karşı tarafı güvenlikten yoksun bıraktıkları, huzursuz ettikleri gibi, kendilerinin de güvenlikten yoksun bırakılmaları, huzursuz edilmeleridir. Korkutmak ve caydırmaktır cezaları. Sadece kendilerini değil, onların dışında ve onları dinleyen benzerlerini de korkutmak için ellerine darbeler indirmektir, kollarını kırmaktır cezaları. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- ve ondan sonraki müslümanlar -savaş esnasında böyleleriyle karşılaştıklarında- onlara bu cezayı vermekle görevlidirler:

Eğer savaşta onları ele geçirirsen onları geride kalanlara ibret olacak bi-

çimde cezalandır.

Bu korkunç bir yakalayışın, dehşet verici bir korkutmanın tablosunu çizen ilginç bir ifadedir. Köşe bucak kaçıp, ortadan kaybolmak için bunu duymak yeterlidir. Bizzat bu müthiş cezayı hakedenlerin durumu nasıldır acaba? Bu, yüce Allah'ın peygamberine anlaşmayı bozmakta direnen ve insanlık bağlarını hiçe sayanlara vurmasını emrettiği dehşet verici bir darbedir. Öncelikle islâm kampının güvenliğini sağlamak, bundan böyle anlaşmaların dışına çıkmak isteyenlerin cesaretini kırmak, şimdi olsun ilerde olsun islâm yayılmasının önüne dikilmeyi tasarlayanları bu düşüncelerinden caydırmak amacına yöneliktir bu ceza.

İşte müslüman kitlenin gönlünde yer etmesi gereken bu metodun tabiatı budur. Bu dinin bir heybeti olmalıdır. Güçlü olması, caydırıcı olması kaçınılmazdır bu dinin. Bu din, tağutları islâm yayılmasının önüne dikilmekten alıkoymak, onları titretmek için etrafına korku salmalıdır. Zaten bu din bütün "yeryüzünde" "insan" türünü bütün tağutların baskısından kurtarmak için hareket eder. Bu dinin tağuti güçlerden oluşan maddi engellere karşı sadece davet ve açıklama yöntemine başvurduğu düşüncesinde olanlar, bu dinin tabiatından hiçbir şey anlamamış kimselerdir.

İslâm kampı ile varılan anlaşmayı fiilen bozma durumuna ilişkin, hem anlaşmayı bozanları, hem de onların dışındakileri korkutmak için indirilecek sert ve caydırıcı darbeye ilişkin ilk hüküm budur.

İkinci hüküm ise, anlaşmanın bozulmasından ve ihanet planlarından korkulduğu duruma ilişkindir. Bu da karşı tarafın fiilen anlaşmayı bozmayı tasarladığını gösteren davranışların ve belirtilerin ortaya çıkmasıyla anlaşılır:

KUVVET VE SAVAŞ ATLARI

"Eğer anlaşmalı bir toplumun anlaşmasını bozacağından endişeli isen aranızdaki antlaşmayı, karşılıklılık ilkesi uyarınca açıkça yüzlerine fırlat. Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez."

İslâm antlaşmasını korumak için biriyle anlaşır. Bu yüzden karşı tarafın ihanet edeceğinden endişelenirse anlaşmayı açıkça bozduğunu ilan eder. Ne ihanet eder, ne kalleşlik eder, ne başkasını aldatır, ne de hile yapar. Karşı tarafa açıkça anlaşmalarını bozduğunu, anlaşmaya bağlı kalmayacağını, artık aralarında karşılıklı güvenin sözkonusu olmayacağını bildirir. Bununla islâm, insanlığı onurluluk ve doğruluk ufuklarına, karşılıklı güven ve dürüstlük ufuklarına yükseltiyor. İslâm, karşı taraf ihlal edilmemiş, bozulmamış antlaşma ve sözleşmelere dayanarak kendini güvenlikte hissederken kalleşçe ve adice saldırılar planlamaz. İhanet edeceğinden endişelendiği kimseleri bile uyarmadan korkutmaz. Ancak antlaşma gereksiz sayıldıktan sonra savaş hiledir. Çünkü bütün taraflar tedbirlerini alırlar. Şayet böyle bir durumda bir tarafa hile yapılmışsa bu ona kalleşlik yapılmıştır anlamına gelmez. Onun gafil oluşunun, gerekli tedbirleri almayışının sonucudur bu hile. Bu durumda bütün hile yöntemleri mübahtır ve karşı tarafa kalleşlik etmek anlamına gelmez.

İslâm insanlığı yüceltmek ister. İnsanları iğrenç şeylerden, adilikten koru-

maktır islâmın amacı. Galip gelmek uğruna kalleşliği mübah kabul etmez. İslâm gayelerin en üstünü, hedeflerin en onurlusu için savaşır. Onurlu bir gaye için adi yöntemlere başvurulmasını hoş karşılamaz.

İslâm ihanetten hoşlanmaz ve antlaşmalarını bozan hainleri küçümser. Bu yüzden ne kadar onurlu olursa olsun bir gaye uğruna müslümanların antlaşma emanetine ihanet etmelerini istemez. İnsanın kişiliği bölünmez bir bütündür. Adi bir yönteme başvurmayı uygun gördüğü zaman, artık onurlu bir gayenin koruyucusu olma niteliğini sürdüremez. Bu yüzden hedefe ulaşmak için her türlü yolu denemeyi mübah gören birisi müslüman değildir Bu ilke islâm bilincine ve islâmi duyarlılığa yabancıdır. Çünkü insan ruhunun yapısı ile bu ruhun hedefler ve yöntemler arasındaki dünyası arasında kopukluk sözkonusu değildir. Bir müslüman cıvık bir çamur deryasından geçerek berrak bir nehire girmez. Çünkü sonunda bu kirli ayaklar o berrak nehri de bulandıracaktır. Bütün bunlardan dolayı yüce Allah hainleri ve ihaneti sevez:

"Allah ihanet edenleri sevmez."

Bu hükümler inerken bütünüyle insanlığın böylesine parlak bir ufuktan habersiz olduğunu unutmamamız gerekir. O güne kadar savaşan taraflar arasında geçerli olan kanun orman kanunuydu. Gücü yettiği oranda hiçbir kayıt tanımayan kuvvet kanunu yürürlükteydi. Aynı şekilde bu orman kanununun miladi 18. yüzyıla kadar bütün cahiliye toplumlarında yürürlükte olduğunu da hatırlamamız gerekir. O zamanlar Avrupa islâm alemi ile girdiği ilişkiler sonucu aldığı uluslararası ilişkilere ilişkin kurallardan tamamen habersizdi. Üstelik Avrupa şu ana kadar bile realite dünyasında bu parlak ufka yükselememiştir. Sadece teorik olarak uluslararası hukuk adında bazı şeyler öğrenmiştir o kadar. Avrupa'da "kanun yapmadaki teknik gelişmelere" hayran olanlar, islâm ile bütün çağdaş düzenler arasında "realite" gerçeğini iyice kavramalıdırlar.

Bu kesinlik ve bu temizliğe karşılık, yüce Allah müslümanlara zafer va'dediyor, kâfirleri ve küfrü önemsememelerini vurguluyor:

"Kâfirler sakın yakayı kurtardıklarını sanmasınlar. Çünkü onlar bizi kesinlikle aciz bırakamazlar."

Kalleşlik ve ihanet planlarını uygulamalarına fırsat verilmeyecektir. Çünkü yüce Allah müslümanları yalnız bırakmaz ve hainler ihanet etmeleriyle yakayı kurtaramazlar. Allah hainleri cezalandırmak istediği zaman, onlar buna engel olamazlar, güçleri yetmez buna. Allah müslümanların yardımcısı iken, onları da etkisiz hale getiremezler.

O halde niyetleri tamamen Allah için olduktan sonra, tertemiz yöntemlere başvuranlar, adi yöntemlere başvuranların kendilerini geride bırakamayacaklarından emin olmalıdırlar. Onlar yeryüzünde kanununu gerçekleştirdikleri, insanlar arasında sözünü yücelttikleri ve adına hareket ettikleri yüce Allah'dan yardım görüyorlar. Onlar insanları kulların kulluğundan kurtarıp tek ve ortaksız Allah'a kul yapmak için cihad ederler.

Fakat islâm zafer için gerekli olan pratik hazırlığını yapmak zorundadır.

Bu hazırlık, müslüman kitlenin gücü dahilindedir çünkü. İslâm, bastıkları yeri müslümanlar için güvenli hale getirmeden fıtratının tanıdığı ve deneyimlerin ortaya çıkardığı pratik sebepleri uygun hale getirmeden müslümanların bakışlarını bu yüce ufuklara yöneltmez. Onları bu yüce hedefleri gerçekleştirecek pratik harekete hazırladıktan sonra yönelir bu ufuklara:

"Onlara karşı elinizden geldiği kadar gerek Allah'ın gerekse özünüzün düşmanlarını ve bunlar dışında Allah'ın bildiği, fakat sizin bilmediğiniz gizli düşmanlarınızı yıldırıp caydıracak savaş gücü ve atlı savaş birlikleri hazırlayınız."

Allah yolunda ne harcarsanız, karşılığı tam olarak size ödenir, kesinlikle haksızlığa uğratılmazsınız."

Bir müslümanın gücü oranında maddi hazırlık yapması cihad görevinin gerektirdiği bir görevdir. Ayet yapılacak hazırlığı, araçlarının, sınıflarının, renklerinin ve sebeplerinin farklılığına göre emrediyor. Özellikle "atlı savaş birlikleri" ifadesini kullanıyor. Çünkü bunlar ilk defa bu Kur'an'ın hitap ettiği insanlar tarafından savaştaki etkinlikleri bilinen araçlardı. Şayet onlara o zaman için bilmedikleri, bir zaman sonra bulunacak araçları hazırlamalarını emretseydi, insanı şaşırtan bilinmez şeyleri emretmiş olacaktı. -Kuşkusuz yüce Allah böyle bir şeyden uzaktır, O, uludur, büyüktür- Burada önemli olan direktifin genellik ifade etmesidir:

"Onlara karşı elinizden geldiği kadar savaş gücü hazırlayın."

Yeryüzünde "insan" türünün özgürlüğünü gerçekleştirmek için islâmın kuvvek bulundurması kaçınılmazdır. Bu kuvvetin davet açısından yerine getirdiği **ilk görev**, islâm inancını benimsemek isteyenlerin hiçbir engelle karşılaşmadan, bu inancı seçmelerini, aynı şekilde bu inancı benimsedikten sonra dinlerinden döndürme girişimlerine uğratılmamalarıdır. **İkinci görev**, bu dinin düşmanlarını bu kuvvet tarafından korunan islâm yurduna saldırmayı düşünmekten caydırmaktır. **Üçüncü görev**, bu düşmanların bütün 'yeryüzünde' tüm 'insanları' özgürlüklerine kavuşturmak için hareket eden islâm yayılmasının karşısına dikilmekten korkmalarını sağlamaktır. **Dördüncü görev**, bu kuvvetin yeryüzünde kendisine ilahlık sıfatını yakıştıran, insanları kendi yasaları ve otoriteleriyle yöneten, ilahlığın tek başına Allah'a ait olması gerektiğini, dolayısıyla hakimiyetin sadece O'na ait olması gerektiğini kabul etmeyen tüm maddi güçleri yerle bir etmesidir.

İslâm sadece gönüllerde yer etmekle gerçekleşen teolojik bir düzen değildir. Bazı bireysel kulluk davranışlarını düzenlemekle bitmez onun görevi. İslâm pratik ve realist bir hayat sistemidir. Otoritelerin dayanağı ve onun ötesinde maddi güçlerle desteklenen diğer hayat sisteminin yeryüzüne egemen olmaması için islâmın, bu maddi güçleri ortadan kaldırmaktan, bu sistemleri uygulayan ve ilahi sisteme karşı koyan yönetimleri yerle bir etmekten başka çaresi yoktur.

Müslüman, bu büyük gerçeği duyururken, kemküm etmemeli, taviz vermemelidir. İlahi hayat sisteminin tabiatından dolayı sıkıntı duymamalı, komplekse düşmemelidir. Müslüman bilmelidir ki, islâm yeryüzünde harekete geçtiği

zaman sadece Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığını egemen kılmak ve kulların ilahlığını yerle bir etmek suretiyle insanın özgürlüğünü ilan etmek için harekete geçer. İslâm, insan yapısı bir metodla hareket etmez. Aynı şekilde islâm herhangi bir liderin ya da devletin veya sınıfın yahut ırkın egemenliğini kurmak için harekete geçmez. İslâm, ne Romalılar gibi eşraf takımının tarlalarında çalıştırmak üzere köleler bulmak için hareket eder, ne de Batı kapitalizmi gibi yeni pazarlar ve hammaddeler elde etmek için harekete geçer. Aynı şekilde islâm, komünizm gibi cahil ve kısa görüşlü insanın ürünü herhangi bir ideolojiyi kabul ettirmek için harekete geçmez. İslâm her şeyi bilen, hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan ve her şeyi gören Allah'ın belirlediği sistemle hareket eder. İnsanın tüm yeryüzünde kula kulluktan kurtulması için yüce Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığını egemen kılmak üzere harekete geçer.

İşte dini savunma pozisyonuna indirgeyen ruhsal bozguna uğramış kimselerin kavramak zorunda oldukları büyük gerçek budur. Onlar islâmın yayılmasına ve islâmda cihad gerçeğine mazeretler bulmak için kemküm eden, geveleyip duran kimselerdir. (130)

Kuvvet hazırlama yükümlülüğünün sınırını bilmemiz gerekir. Ayet diyor ki:

"Onlara karşı elinizden geldiği kadar savaş gücü hazırlayın."

Kuvvet hazırlamanın sınırı insanın gücünün en son noktasıdır. Böylece müslüman kitle gücü dahilinde olan kuvvet sebeplerini devreye sokmaktan geri kalmayacaktır.

Aynı şekilde ayet kuvvet hazırlamanın ilk hedefine de şu şekilde işaret etmektedir:

"Gerek Allah'ın, gerekse özünüzün düşmanlarını ve bunlar dışında Allah'ın bildiği, fakat sizin bilmediğiniz gizli düşmanlarınızı yıldırıp caydırmanız için."

Buna göre kuvvet bulundurmanın ilk hedefi, hem Allah'ın düşmanı hem de müslüman kitlenin yeryüzündeki düşmanı olanların gönüllerine korku ve dehşet salmaktır. Bu düşmanlardan bazısı açıktan açığa düşmanlık yapar, müslümanlar da onları tanır. Bunların da ötesinde tanımadıkları bazı düşmanlar da vardır. Bir kısmı da düşmanlıklarını açığa vurmamışlardır, ancak yüce Allah onların gizledikleri duyguları ve gerçek niyetlerini bilir. İşte böyleleri fiilen kendilerine ulaşmamış dahi olsa, islâmın gücünden korkarlar. Müslümanlar güçlü olmak zorundadırlar. Yeryüzüne korku salmaları için ellerinden geldiği kadar savaş gücü bulundurmak, kuvvet kaynaklarını hazırlamak onların görevidir. Bu hazırlık Allah'ın sözünün yücelmesi, yeryüzünde egemenliğin tamamen Allah'ın dinine özgü olması için kaçınılmazdır.

Savaş araç ve gereçlerini bulundurmak mal gerektirdiğinden ve islâm düzeni de tamamen dayanışma esasına dayandığından, Allah yolunda cihad çağrısı ile Allah yolunda malî yardımda bulunma çağrısı birlikte ve yanyana yapılmıştır:

(130) Daha geniş bilgi için Pakistan İslâm Cemaati Başkanı Ebul A'la el-Mevdudi'nin "Allah Yolunda Cihad" adlı kıymetli kitabına ve Enfal suresinin giriş kısmında, cihad konusunda yaptığımız açıklamalara bkz.

"Allah yolunda ne harcarsanız, karşılığı tam olarak size ödenir, kesinlikle haksızlığa uğratılmazsınız."

Böylece islâm sadece Allah için, sırf Allah yolunda, O'nun sözünün gerçekleşmesi uğruna ve O'nun hoşnutluğunun elde edilmesi amacına yönelik olması için cihad ve cihad uğruna mali harcama yükümlülüğünü, yeryüzü kaynaklı tüm hedeflerden, her türlü kişisel sebepten, bütün ulusal ya da sınıfsal düşüncelerden arındırıyor.

Bu yüzden islâm -ilk günden itibaren- kendi hesabına, kişilerin ya da devletlerin üstünlüğüne dayanan tüm savaşları, pazar elde etmek ve ülke fethetmek için başlatılan savaşları, baskı kurmak, insanları alçaltmak için girişilen savaşları, bir ülkenin diğer bir ülkeye, bir ulusun diğer bir ulusa, bir ırkın, diğer bir ırka ya da bir sınıfın diğer bir sınıfa egemenliği için başlatılan savaşları reddetmiştir. İslâm için tek bir hareket tarzı vardır; Allah yolunda cihad hareketi... Yüce Allah bu ırkın, bir ülkenin, bir ulusun, bir sınıfın, bir ferdin veya bir halkın egemenliğini istemiyor. Sadece kendi ilahlığının, otoritesinin ve hakimiyetinin yeryüzünde yürürlükte olmasını istiyor. Yüce Allah'ın insanlara ihtiyacı yoktur. Ancak insanlık için iyiliği, bereketi, özgürlüğü ve saygınlığı garantileyen O'nun tek ve ortaksız ilahlığının yeryüzüne egemen olmasıdır.

BARIŞ YAP

Bu ayetlerde yeralan üçüncü hüküm, islâm kampı ile savaşmamayı, yani saldırmazlık anlaşmasını imzalamayı isteyen, barış ve güvenliğe yatkın olan, görünüşleri ve davranışlarıyla da gerçekten barış istediklerini kanıtlayan kimselere ilişkin hükümdür:

"Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan. Çünkü O her şeyi işiten ve bilendir."

Barışa yatkınlık eylemini anlatan "cenahe = yanaşmak" ifadesi son derece esprili bir ifadedir. Anlama ince bir isteklilik havası katıyor. Barış tarafına yönelen kanadın hareketidir bu. Huzur içinde bir tarafa doğru süzülen bir kanat. Bu arada barışa yanaşma emri her şeyi işiten ve her şeyi bilen Allah'a dayanma direktifi ile birlikte veriliyor. Yüce Allah söylenenleri işitir, bunların ötesinde gizli sırları da bilir. Ona dayanmak yeterlidir ve güven verir insana.

Medine döneminin başlarından Bedir gününe ve bu hüküm indirilişine kadar, kâfir grupların Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- karşı tutumlarını, aynı şekilde Peygamberimizin onlara karşı tutumunu dile getiren İmam İbn-i Kayyım'ın özetine baktığımızda bu ayetin, peygambere ilişmeyen, onunla savaşmayan, barış yapmaya istekli görünen, islâm çağrısına ve müslüman devlete düşmanlık beslemeyen, karşı çıkmayı düşünmeyen gruba ilişkin olduğunu görürüz. Yüce Allah peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- bu grubu kendi haline bırakmasını, onlardan gelen saldırmazlık ve barışma teklifini kabul etmesini emretmişti. (Bu durum Tevbe suresinin indirilişine kadar sürdü. Tevbe suresinde kendileriyle antlaşma yapılmamış olanlara ya da kendileriyle süresiz bir antlaşma yapılmış olanlara dört aylık bir mühlet tanınması öngörülmüştü. Bundan sonra tavırlarına göre diğer bir hüküm devreye girecekti.) Bu yüzden

indiği koşullardan, zaman itibariyle kendisinden sonra inen ayetlerden ve bundan sonra Peygamberimizin pratik uygulamasından ayrı olarak düşünüldüğünde ayetin metni kesinlik ifade etse de, içerdiği hüküm nihai bir hüküm değildir.

Ne var ki ayet, hüküm açısından o dönemde bir tür genellik ifade ediyordu. Nitekim Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tevbe suresi inene kadar bu hükmü uygulamıştı. Hicri altıncı senede imzaladığı Hudeybiye barış antlaşması da bu hükme dayalı bir uygulamadır.

Bazı fıkıhçılar ayetin hükmünün nihai ve sürekli olduğu sonucuna varmışlardır. Bu yüzden ayette geçen "Barışa yanaşma" eylemini cizye ödemeyi kabul etme olarak yorumlamışlardır. Ancak bu yorum tarihsel realiteyle uyuşmuyor. Çünkü cizyeye ilişkin hükümler Tevbe suresinde Hicri sekizinci senede inmiştir. Bu ayetse, Bedir Savaşı'ndan sonra Hicri ikinci senede inmiştir. Ve o zaman henüz cizye ödemeye ilişkin hükümler mevcut değildi. Meydana gelen olaylara, ayetlerin indiriliş tarihlerine ve islâmın hareket yöntemine dayanarak en doğrusunu şu şekilde ifade etmek mümkündür; bu hüküm nihai değildir. Tevbe suresinde yeralan nihai hükümlerin indirilmesiyle değişmiştir. Nitekim Tevbe suresinin inmesiyle birlikte islâma karşı insanlar; ya islâmla savaş halinde olanlar ya da Allah'ın şeriatıyla yönetilen müslümanlar veya antlaşmalarına bağlı kalarak cizye ödeyen zimmiler şeklinde belirmişlerdi. İslâmda cihad hareketinin son aşamasına ilişkin hükümler bunlardır. Bunun dışındakiler, nihai ilişkileri temsil eden yukardaki üç durum gerçekleşene kadar islâmın değiştirmeye çalıştığı pratik durumlardır. Nihai ilişkiler Müslim'in kaydettiği, İmam Ahmed'in rivayet ettiği hadiste şu şekilde dile getirilmektedir:

Ahmed diyor ki, "Bize Veki Süfyan'ın Allame b. Mirsad'dan, o da Süleyman b. Yezid'den, o da babasından, o da Yezid b. el-Hatib el-Eslemi'den -Allah ondan razı olsun- şöyle rivayet etti: Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bir müfreze veya ordu çıkarınca, komutana gerek kendi şahsı, gerekse beraberindeki müslümanlar konusunda Allah'dan korkmayı tavsiye ederdi. Şöyle derdi: Allah'ın adıyla, O'nun yolunda savaşın. Öldürün Allah'ın dinini kabul etmeyen kâfirleri. Müşrik olan düşmanlarınla karşılaştığın zaman onları üç hususu ya da üç şıkkı kabul etmeye çağır. Üçünden hangisini kabul ederlerse sen de kabul et ve onlardan vazgeç. Önce onları islâma çağır. Kabul ederlerse, sen de kabul et ve onlardan vazgeç. İslâmı kabul ettikleri zaman onları yurtlarını boşaltıp muhacirlerin yurduna taşınmaya çağır. Bunu yapacak olurlarsa muhacirlere tanınan hakların onlara da tanınacağını ve muhacirlerin sorumlu oldukları şeylerden onların da sorumlu olacağını bildir. Bunu kabul etmez ve kendi yurtlarında kalmayı tercih ederlerse, müslüman Araplar gibi olacaklarını ve mü'minlere ilişkin Allah'ın hükmünün onlara da uygulanacağını, müslümanlarla birlikte cihada katılmadıkları sürece ganimetten pay alamayacaklarını bildir. İslâmı kabul etmekten kaçınırlarsa, onları cizye vermeye çağır. Kabul ederlerse sen de kabul et ve onlardan vazgeç. Bunu da kabul etmezlerse, Allah'dan yardım iste ve onlarla savaş..."

Bu hadiste, cizyeden söz edilirken, hicretten ve muhacirlerin yurdundan söz

edilmesi sorun oluşturuyor. Oysa cizye Mekke fethinden sonra farz kılınmıştı. İslâm yurdunu oluşturan, Mekke'yi fetheden ve oraya yerleşen ilk müslüman kitlenin durumunu gözönünde bulundurduğumuzda Mekke'nin fethinden sonra Hicret olayı da sözkonusu olmamıştır. Cizyenin Hicri sekizinci seneden sonra farz kılındığı kesindir. Bu yüzden müşrik Araplar'dan cizye alınmamıştı. Çünkü onlar cizye hükmünün indirilmesinden önce müslümanlığı kabul etmişlerdi. Daha sonra benzerlerinden, müşrik mecusilerden cizye kabul edilmiştir. Elbette ki, bunlar da müşrik olmak açısından onlara benzerler. Nitekim İmam İbn-i Kayyim'ın da açıkladığı gibi cizye almaya ilişkin hükümler indiği sıralarda Arap Yarımadası'nda müşrikler mevcut olsaydı onlardan da cizye alınacaktı. İbn-i Kayyim bu konuda Ebu Hanife'nin bir sözünü ve İmam Ahmed'in de iki sözünü nakleder (Kurtubi ise bunu Evzai ve Malik'den rivayet etmiştir. Başkaları da Ebu Hanife'den rivayet etmişlerdir.) Şu anda vardığımız sonuç: **"Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan. Çünkü O her şeyi işiten ve bilendir."** ayetinin bu konuda kesin ve nihai bir hüküm içermediği, bu konudaki nihai hükümlerin daha sonra inen Tevbe suresinde yeraldığıdır. Yüce Allah'ın peygamberine barış ve saldırmazlık antlaşmasını imzalama tekliflerini kabul etmesini emrettiği grup, peygambere ilişmeyen, ister barış antlaşması imzalamış, isterse o güne kadar imzalamamış olsun onunla savaşmayan gruptur. Nitekim Tevbe suresi inene kadar Peygamberimiz, kâfirlerden ve kitap ehlinden gelen barış tekliflerini kabul etmiştir. Tevbe suresi indikten sonra müslüman olmaları veya cizye ödemeleri dışında onların hiçbir barış teklifleri kabul edilmemiştir. (Bu durum karşı taraf antlaşmasına bağlı kaldığı sürece barış hali için geçerlidir.) Yoksa din bütünüyle Allah'a özgü olana kadar, yapabildikleri kadar müslümanlar onlarla savaşacaklardır.

Bu konuda bazı açıklamalarda bulunmuştum. Amacım, "İslâmda cihad" konusunda kitap yazan birçok kişinin düştüğü ruhsal ve akli bozgundan kaynaklanan şüpheleri gidermekti. Yaşanan realitenin baskısı bu adamların ruhlarına ve akıllarına ağırlık yapmaktadır. Bu yüzden hiçbir zaman gerçek mahiyetini kavrayamadıkları dinlerinin (!) değişmez hareket metodunun bütün insanlığı, müslüman olmak ya da cizye vermek veya savaşmak durumlarıyla karşı karşıya bırakmak olmasını hazmedemiyorlar. Bunlar islâmla savaşan ve ona saldıran bütün cahiliye güçlerine karşı islâmın ehlini -yani islâmın gerçek mahiyetini kavramadıklarını ve onu gereği gibi anlamadıkları halde kendilerini islâma dayandıranların- diğer dinlere ve ideolojilere mensup olanların oluşturdukları ordular karşısında son derece zayıf görüyorlar. Öte yandan gerçek müslüman kitlenin öncü gücünün azınlık, hatta nadir olduğunu görüyorlar. Bu durumda adı geçen yazarlar yaşanan realitenin baskısına ve ağırlığına uygun düşecek bir yorum yapmak için ayetlerin boyunlarını büküp sağa sola çekiştiriyorlar. Dinlerinin başvurduğu hareket metodunun ve uyguladığı stratejinin bu olması onların hazmedemediği bir şeydir çünkü.

Bunlar islâmi hareketin yolunda yer alan herhangi bir aşamaya ilişkin ayetlere dayanarak nihai hükümler çıkarmaya çalışıyorlar. Özel durumlarla sınırlı ayetlerden her zaman için geçerli anlamlar çıkarıyorlar. O zaman da değişmez ve

nihai hükümler içeren ayetlerle karşılaştıklarında, bu ayetleri, islâmi hareketin bir aşamasına ilişkin, özel durumlarla sınırlı ayetlere uygun düşecek tarzda yorumluyorlar. Bütün bu çabalar, islâmda cihadın sırf müslüman kişilerin ve islam yurdunun saldırıya uğraması durumunda başvurulan bir savunma savaşı olduğu sonucunu elde etme amacına yöneliktir. Onlara göre islâm her türlü barış teklifine can atar. Barışın anlamı da sadece islâm yurduna saldırmaktan vazgeçmektir. Onların düşüncesinde islâm kabuğuna çekilmiştir. Ya da her zaman için kendi sınırları içinde kabuğuna çekilmelidir. Başkalarını kendi inanç sistemine bağlama ve Allah'ın sistemine boyun eğdirme hakkına sahip değildir. Sadece sözlü olarak ya da basın-yayın yoluyla yahud konferanslarla yayılabilir. Cahiliyenin insanlar üzerindeki egemenliğinde somutlaşan maddi güçlere sadece kendisine saldırıda bulundukları zaman karşı koyabilir. Böyle bir durumda kendini savunmak amacıyla harekete geçebilir.

Şayet yaşanan realitenin baskısı karşısında psikolojik ve akli bozguna uğramış bu adamlar, ayetlerin boyunlarını sağa sola çekiştirmeden dinlerinin realiteyi karşılayan hükümlerini elde etmek istiyorlarsa, bu dinin hükümlerinde ve islami hareketin herhangi bir aşamasında görülen uygulamalarında, şu anda karşı karşıya bulunduğumuz realitenin benzeri pratik olguları karşılayacak düzeyde realistlik ve pratiklik bulacaklardır. O zaman şöyle diyebilirler: "Şu anda yaşadığımız durumlara benzer durumlarda islâm şöyle bir uygulamada bulunmuştur. Ancak bunlar her zaman için geçerli kurallar değildir. Bunlar zorunlu durumları karşılamak üzere uygulanan hükümler ve uygulamalardır."

İşte zorunlu durumlarda islâmi hareketin aşamalılık karakterine uygun düşecek kimi aşamalı hüküm ve uygulamalardan birkaç örnek:

1- Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye gelişinin başlarında Medine çevresinde yaşayan yahudiler ve müşriklerle barış, saldırmazlık ve Medine'yi ortak savunmaya ilişkin bir antlaşma imzaladı. Bu antlaşmada, Medine'deki üstün otoritenin Peygamberimizin otoritesi olduğu kabul ediliyordu. Yahudi ve müşrikler Kureyş'e karşı Medine'yi savunma, Medine'ye yönelik herhangi bir saldırıyı desteklememe, peygamberin izni olmadığı sürece Müslümanlarla savaş halinde bulunan müşriklerle bir antlaşma, yani ittifak imzalamama sözünü veriyorlardı. Bu arada yüce Allah, kendisiyle herhangi bir antlaşma imzalamamış olsalar bile barışa yanaşanların teklifini kabul etmesini ve kendisine saldırmadıkları sürece kendisinin de saldırıda bulunmamasını emrediyordu peygamberine. Daha önce de değindiğimiz gibi bu hükümlerin tümü daha sonra değiştirilmiştir.

2- Hendek savaşı sırasında, müşrikler Medine'yi ablukaya aldıklarında ve Beni Kureyze kabilesi Peygamberimizle yaptığı antlaşmayı bozduğunda, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- müslümanların durumundan endişelenmeye başladı. Bu yüzden Uyeyne b. Hısn el-Fezarı ve Gatafan kabilesinin başkanı Haris b. Avf el-Meri'ye, Medine çevresindeki ablukadan kabilesini çekmek ve Kureyş'le müslümanları başbaşa bırakmak karşılığında Medine'nin ürünlerinin üçte birini vermek üzere antlaşma teklifinde bulundu. Peygamberi-

mizin bu sözü pazarlıktı. Yoksa Peygamberimiz bu şekilde onlarla antlaşma yapmamıştı. Peygamberimiz, yaptığı tekliften onların hoşnut olduğunu görünce, bu konuda Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubade ile istişarede bulundu. "Ya Resulallah, böyle yapmak hoşuna gidiyor da mı bunu onaylamamızı istiyorsun? Yoksa Allah mı sana böyle yapmanı emretti de duyup itaat edelim? Ya da bizim için mi böyle yapıyorsun?" dediler. Peygamberimiz, "Bunu sizin için yapıyorum. Çünkü Araplar bir ok gibi tek yaydan üzerinize atılıyorlar" buyurdu. Bunun üzerine Sa'd b. Muaz, "Ya Resulallah, Allah'a andolsun ki, bizle şu kavim şirk üzere yaşıyor, putlara kulluk ediyorduk. Allah'a ibadet etmiyor, O'nu hakkıyla tanımıyorduk. O zamanlar bile satın almanın ya da misafirliğin dışında ürünümüzden bir şey tadamazlardı. Şimdi Allah bizi islâmla onurlandırmışken, bizi kendi yoluna iletmişken, seni göndermekle bizi güçlendirmişken onlara mallarımızı verirmiyiz hiç. Allah'a andolsun ki, yüce Allah bizimle onlar arasında hükmünü verinceye kadar kılıçtan başka verecek bir şeyimiz yoktur." Bu sözlerden dolayı Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- sevindi ve onlara şöyle dedi: "Dilediğinizi yapın."Uyeyne ve Hariseye de, "Gidin size kılıçtan başka verecek bir şeyimiz yok" dedi. Peygamberimizin bu düşüncesi bir zorunluluğu karşılama amacına yönelik bir uygulamaydı. Nihai bir hüküm değildi.

3- Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- müşrik oldukları halde Kureyş müşrikleriyle, hem de müslümanları huzursuz eden şartlarla Hudeybiye barış antlaşmasını imzalamıştı. Bu antlaşma iki taraf arasında on sene boyunca savaş durumunun sona ermesini, insanların birbirlerinden emin olmasını öngörüyordu. Peygamber o sene geri dönecekti. Bir dahaki seneye gelecek ve müşrikler Peygamberimizin Mekke'ye girmesine engel olmayacak, Peygamber orada üç gün kalacaktı. Müslümanlar Mekke'ye sadece süvari silahları ile ve kılıçları da kınlarında olmak üzere gireceklerdi. Peygamberin arkadaşlarından biri müşriklere dönecek olursa geri verilmeyecek, buna karşılık müşriklerden biri peygamberin yanına gelecek olursa geri verilecekti. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- görünüşte felaket gibi görülen bu şartları yüce Allah'ın ilhamı ile kabul etmişti. Yüce Allah dilediği bir şeyin gerçekleşmesi için bunu kabul etmeyi peygamberine ilham etmişti kuşkusuz. Her halukârda, benzer koşulları karşılamak için müslüman yöneticilerin uygulayabileceği imkânlar vardır bu örnekte.

Bu dinin pratik hayat sistemi realiteyi sürekli, gerçekçi ve denk yöntemlerle karşılar. Sürekli hareket halinde, esnek bir sistemdir bu. Aynı zamanda sağlam ve nettir de. Herhangi bir durumda realiteyi karşılayacak çözümler arayanlar, ayetlerin boyunlarını sağa sola çekiştirmek, onları zorlamalı bir şekilde yorumlamak zorunda değildirler. İstenen tek şey Allah'dan korkmak, O'nun dinini cahiliye kötülüğünün realitesi karşısında eğip bükmekten sakınmak, ondan dolayı komplekse kapılmamak ve cahiliyenin saldırıları karşısında dini, savunma pozisyonuna sokmamaktır. Bu din egemen ve otoriter bir dindir. Bu din hep üstünlük ve etkinlik doruklarında bulunmakla beraber realitenin tüm ihtiyaçlarına ve zorunluluklarına cevap verir... Ve hamd olsun ulu Allah'a...

Yüce Allah Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- kendisine saldırmazlık teklifinde bulunanların teklifini kabul etmesini, barışa yanaşanlarla be-

raber onun da yanaşmasını emrederken, Allah'a güvenip dayanmasını da emrediyor. Yüce Allah kendisiyle barış yapmaya yanaşan milletin gizli duygularını tamamıyla bildiğini bildirmekle, peygamberine güven veriyor:

"Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan. Çünkü O her şeyi işiten ve bilendir."

Sonra yüce Allah, karşı taraf ihanet etmek ve barışa yatkınlık gösterisi altında kalleşlik yapmayı tasarlamak isterse, peygamberini onların hilesinden koruyacağı güvencesini veriyor. Ona şöyle diyor yüce Allah: Allah sana yeter, kâfidir O sana. Seni korur. Bedir'de seni yardımıyla destekleyen, mü'minleri güçlendiren, kalplerini islâm çerçevesinde sevgi ve kardeşlik etrafında birleştiren O'dur. Nitekim kalpleri birleşmeyi kabul etmeyecek kadar katiydi! Her şeye gücü yeten ve her şeyi hikmetle yönlendiren yüce Allah'dan başkası kaynaştıramazdı bu gönülleri:

"Eğer onlar seni aldatmak isterlerse kuşku yok ki, Allah sana yeter. O seni yardımı ile ve mü'minler aracılığı ile desteklemiştir."

"Allah, mü'minlerin kalplerini uzlaştırdı. Eğer sen dünyadaki her şeyi harcasan yine onların kalplerini uzlaştıramazdın. Fakat Allah onları uzlaştırdı. Hiç kuşkusuz O üstün iradeli ve hikmet sahibidir."

Allah sana yeter. Başkasına ihtiyacın yok senin. İlk defa seni gönderdiği yardımla ve Allah'ın kendilerine va'dettiklerini doğrulayan mü'minlerle destekleyen O'dur. Kalpleri parça parça iken, aralarındaki düşmanlık dillere destanken ve birbirlerine karşı şiddetli bir kin beslerken Allah onları birlik ve beraberlik içinde tek bir güç haline getirdi. Burada Ensarı oluşturan, Evs ve Hazreç kabileleri kastedilmiş olabilir. Çünkü cahiliye döneminde şu anda yeryüzünde eşi ve benzeri bulunmayan bu kardeşlik ortamına karşılık aralarında onarımı imkânsız intikamlar, kan davaları ve çekişmeler vardı. Aynı şekilde muhacirler de kastedilmiş olabilir. Cahiliye döneminde onlar da Ensardan farksızdılar. Hepsi de kastedilmiş olabilir. Çünkü Yarımada'daki Araplar'ın durumu bütünüyle bundan ibaretti.

Ama Allah'dan başka kimsenin yapamayacağı, bu inanç sisteminden başka hiçbir gücün gerçekleştiremeyeceği mucize gerçekleşti. Birbirinden nefret eden bu gönüllerden, şu inatçı karakterlerden, birbirlerine karşı alçak gönüllü, birbirlerini seven, birbirleriyle kaynaşan, hem de tarihin eşine rastlamadığı bir düzeyde birbirlerine kardeş olmuş, birbirleriyle kenetlenmiş bir kitle meydana geldi. Aralarında cennet hayatı somutlaşıyordu, cennet hayatının çizgileri belirginleşiyordu yaşayışlarında. Ya da cennet hayatına ve onun belirgin çizgilerine hazırlanıyorlardı.

"Onların gönüllerinden kini çıkardık, karşılıklı sedirler üzerinde kardeşçe otururlar." (131)

Bu inanç sistemi gerçekten ilginçtir. Gönüllere karıştığı zaman sertliklerini yumuşatan, kabalıklarını incelten, katılıklarını sevecenleştiren, sağlam, derin ve dostça bağlarla onları birbirine bağlayan bir sevgi, cana yakınlık ve şefkat ka-

(131) Hicr Suresi, 47

rakteri kazandırır onlara. Birden bire gözün bakışı, elin dokunuşu, dilin konuşması, kalbin çırpınışı, tanışma, karşılıklı şefkat, dostluk, yardımlaşma, hoşgörü ve barış terennümlerine dönüşür. Bu gönülleri birbirlerine kaynaştırandan başkası, bunun sırrını bilmez. Ve bu gönüllerden başkası bunun tadını bilmez.

Bu inanç sistemi, Allah için sevme melodisiyle seslenir insanlığa. Onun gönül tellerine içtenlik ve buluşma notalarıyla dokunur. Gönüller olumlu tepki gösterdiklerinde Allah'dan başka hiç kimsenin sırrını bilmediği, yine O'ndan başka hiç kimsenin gücünün yetmediği o mucize gerçekleşir.

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyuruyor. "Allah'ın kulları arasında öyle insanlar var ki, peygamber ve şehit olmadıkları halde peygamberler ve şehidler Kıyamet günü onların Allah katındaki konumlarına gıbta ederler." "Kimdir bunlar, ya Resulallah bize haber ver?" dediler. "Bunlar aralarında akrabalık bağı bulunmadığı ve birbirlerine mal vermedikleri halde, Allah'ın ruhuyla birbirlerini seven kimselerdir. Allah'a andolsun ki, onların yüzü nurdandır ve onlar nur üzerindedirler, insanlar korktukları zaman onlar korkmazlar, insanlar üzüldükleri zaman üzülmezler." (132)

Yine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyuruyor: "Bir müslüman, diğer bir müslüman kardeşiyle karşılaşıp elinden tuttuğu zaman, şiddetli bir rüzgârın estiği bir günde kuru bir ağaçtan yaprakların dökülmesi gibi dökülür günahları. Denizlerin köpükleri kadar günahları olsa yine de affolunur. (133)

Bu konudaki Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- birçok sözleri rivayet edilmiştir. Onun davranışları bu unsurun getirdiği mesajdaki önemine tanıklık etmektedir. Nitekim onun sevgi temeli üzerine bina ettiği ümmet, bunların sadece ağızda gevelenen sözler olmadığını, sırf bireysel planda kalan ideal davranışlar olmadığını göstermektedir. Bunlar, bu değişmez temele dayalı olarak gerçekleşen üstün bir realiteydi. Kuşkusuz Allah'ın izniyle gerçekleşmişti bu realite. Onun dışında bu gönülleri bu şekilde hiç kimse kaynaştıramazdı çünkü.

Bundan sonra ayetlerin akışı, Peygambere -salât ve selâm üzerine olsun- onun ötesinde de müslüman kitleye, Allah'ın hem kendisine, hem de müslümanlara yönelik dostluğunu gündeme getirerek güvence veriyor, onları rahatlatıyor. Sonra Peygambere -salât ve selâm üzerine olsun- mü'minleri Allah yolunda savaşmaya teşvik etmeyi emrediyor. Çünkü mü'minler, kendileri gibi olayları gereğince kavrayamayan, sorunları derinlemesine düşünemeyen kendilerinin on katı olan düşmanla başedebilirler. Onlar, son derece kötü şartlarda, en azından kendilerinin iki katı olan bir düşman gücüyle başederler:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ

اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ

(132) Ebu Davud

(133) Tabesani

الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ
يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنكُمْ
وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ صَابِرَةٌ
يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ
بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

64- Ey peygamber, sana ve sana uyan mü'minlere Allah yeter.

65- Ey peygamber, mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden yirmi sabırlı kişi olursa bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden yüz kişi olsa, bunlar bin kâfiri yenerler. Çünkü onlar anlayışsız, bilinçsiz bir güruhtur.

66- Allah, bundan böyle, bu konudaki yükünüzü hafifletti ve bünyenizde bir zaaf belirdiğini bildi. Buna göre eğer sizden yüz sabırlı kişi olursa, bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden bin sabırlı kişi olursa, bunlar Allah'ın izni ile iki bin kâfiri yenerler. Allah sabırlılarla beraberdir.

İnsan düşüncesi döndürülmesi imkânsız, sorgulanamayan her şeyden güçlü ve üstün olan Allah'ın gücünü kavramak üzere duraklayıveriyor. Öte yandan Allah'ın ordularına engel olmaya çalışan şu güçsüz ve gülünç kuvvetlere bakıyor. Birdenbire aradaki farkın korkunç olduğu, mesafenin çok uzak olduğu ortaya çıkıyor. İki güç arasındaki bu savaşın sonucunun garantili olduğu, neticenin açık olduğu, varacağı noktanın belli olduğu kendiliğinden beliriyor. Bütün bunları yüce Allah'ın şu sözü içeriyor:

"Ey peygamber sana ve sana uyan mü'minlere Allah yeter."

Bu yüzden Allah yolunda savaşmak için mü'minlerin teşvik edilmesi emri veriliyor. Çünkü psikolojik motivasyon sağlanmış, bütün gönüller hazırlanmış, sinirler gerilmiş, damarlar coşturulmuş, gönüllere güven, bağlılık ve huzur akıtılmıştır:

"Ey peygamber, mü'minleri savaşa teşvik et."

Onları teşvik et, yüreklendir. Çünkü sayıları az da olsa, çevrelerinde yer alan hem onların, hem de Allah'ın düşmanlarının sayıları fazla da olsa onlara yeterlidirler:

"Eğer sizden yirmi sabırlı kişi olursa, bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden yüz kişi olsa, bunlar bin kâfiri yenerler."

Bu farklılığın altında yatan neden ise, beklenmeyen ve oldukça ilginç bir nedendir. Ama gerçek ve köklü bir dayanağı vardır:

"Çünkü onlar anlayışsız, bilinçsiz bir güruhtur."

Peki dış görünüşe göre, bilinç, derin anlayış ve galibiyet arasında ne tür bir ilişki vardır?.. Gerçek, hem de güçlü bir ilişki vardır... Çünkü mü'min grup yolunu tanımakla, hayat sisteminin bilincinde olmakla, varlığının ve amacının mahiyetini kavramakla belirginleşiyor. Mü'min grup ilahlık ve kulluk gerçeklerinin bilincindedir. İlahlığın birlenmesinin ve her şeyin üstünde tutulması gerektiğinin ve kulluğun tek ve ortaksız Allah'a yönelik olmasının kaçınılmazlığının farkındadır. Mü'minler, kendilerinin, Allah'ın yol göstericiliğiyle doğru yolu bulmuş, insanların tüm yeryüzünde kula kulluktan çıkarıp, tek ve ortaksız Allah'a kul yapmak için harekete geçmiş müslüman ümmet olduklarının bilincindedirler. Onlar yeryüzünde Allah'ın halifesidirler. Allah'ın sözünü üstün tutmak ve O'nun yolunda cihad etmek, hakka dayalı olarak yeryüzünü kalkındırmak, insanlar arasında adaletle hükmetmek, yeryüzünde, insanlar arasında adaleti sağlama esasına dayanan Allah'ın egemenliğini kurmak üzere, yeryüzüne yüceltmek ve yararlanmak için yerleştirilmişler. İşte bütün bunlar, müslüman kitlenin gönlüne aydınlık, güven, güç ve kararlılık duygularını akıtan bilinçtir, anlayıştır. Mü'minler bu bilinçle Allah yolunda cihada atılıyorlar; güçlü olarak ve gücü kat kat arttıran sonuçtan emin olarak... Nasıl olsa düşmanları "Anlayışsız bilinçsiz bir gruptur." Kalpleri kilitlidir, gözleri perdelenmiştir. Görünüşte üstün görünse de, güçleri yetersizdir, etkisizdir onların. Çünkü onların gücü büyük kaynaktan kopuk, köksüz bir güçtür.

Şu oran... On kişiye karşı bir kişi oranı... Bilinçli mü'minlerle, bilinçsiz kâfirler arasındaki güçler dengesinin özünü oluşturmaktadır. Öyle ki, sabırlı müslümanların en zorlu durumlarında bile, kâfirlerle aralarındaki oran, ikiye karşı bir kişidir.

"Allah bundan böyle, bu konudaki yükünüzü hafifletti ve bünyenizde bir zaaf belirdiğini bildi. Buna göre eğer sizden yüz sabırlı kişi olursa, bunlar iki yüz kâfiri yenerler. Eğer sizden bin sabırlı kişi olursa, bunlar Allah'ın izni ile iki bin kâfiri yenerler. Allah sabırlılarla beraberdir."

Bazı Tefsirciler ve Fıkıhçılar bu ayetlerin, güçlü oldukları durumlarda mü'minlerden bir kişinin on kâfirden kaçmamasına, zayıf oldukları durumlarda da bir kişinin iki kişiden kaçmamasına ilişkin bir emri içerdiği anlamını çıkarmışlar. Ayrıca bu konuda şu anda girmek istemediğimiz ayrıntılara ilişkin birtakım görüş ayrılıkları da belirmiştir. Ne var ki bizim tercihimize göre ayetler, düşmanları karşısında mü'minlerin gücünün Allah ve hak terazisindeki değerine ilişkin bir gerçeği içermektedirler. Ayetler, gönülleri güven duygusuyla dolsun, ayakları yere sağlam bassın diye mü'minlere bu gerçeği tanıtıyor. Yoksa -bizim tercihimize göre- burada yaşamaya ilişkin bir hüküm sözkonusu değildir. Bununla neyi dilediğini en iyi yüce Allah bilir kuşkusuz...

SAVAŞ ESİRLERİ

Savaşa teşvik konusundan esirlere ilişkin hükümlerin açıklanmasına geçiyor ayetlerin akışı... Bu konu, Peygamberimizin ve müslümanların Bedir esirlerine ilişkin uygulamaları münasebetiyle sözkonusu ediliyor. Sonra bu esirlerden

söz açılıyor. Onların imana teşvik edilmesi, bunun ötesinde, kaybettikleri mallara ve savaşta uğradıkları zarara karşılık elde edecekleri karşılık sözkonusu ediliyor:

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ
أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ
يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَّوْلَا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ
سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا
مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٩﴾
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّمَن فِي أَيْدِيكُم مِّنَ الْأَسْرَىٰ إِن يَعْلَمِ اللَّهُ فِي
قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٠﴾ وَإِن يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ
مِن قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

67- Yeryüzünde üstünlüğünü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz.Oysa Allah sizin hesabınıza ahireti istiyor. Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

68- Eğer Allah'ın daha önce kesinleşmiş (ve bu konuda lehinize işleyen) bir hükmü olmasaydı, esirlerin karşılığında aldığınız fidyeler yüzünden başınıza büyük bir azap gelirdi.

69- Artık elinize geçen ganimet mallarını helal olarak afiyetle yiyiniz, Allah'dan korkunuz. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir ve merhametlidir.

70- Ey peygamber elinizdeki esirlere de ki; "Eğer Allah kalplerinizde hayırlı bir yaklaşım olduğunu görürse size elinizden alınandan daha iyisini verir ve sizi affeder. Hiç şüphesiz, Allah affedicidir ve merhametlidir.

71- Eğer bu esirler sana ihanet etmeyi düşünüyorlarsa bilsinler ki, daha önce Allah'a ihanet ettiler de bu yüzden O, seni onlara karşı üstün getirdi. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

İbn-i İshak Bedir savaşında meydana gelen olayları anlatırken şöyle der: "Müslümanlar düşmanı esir almaya başlayınca Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- çadırında bulunuyordu. Sa'd b. Muaz da Ensari'den bir grup ile birlikte Peygamber'i gelebilecek bir düşman saldırısından korumak amacıyla kılıç kuşanmış bir vaziyette çadırın kapısında nöbet tutuyordu. Bana ulaşan haberlere göre Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Sa'd'ın yüzünde halkın yaptıklarından dolayı memnuniyetsizlik belirtisi gördü. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- 'Allah'a andolsun ki, ya Sa'd, bana öyle geliyor ki, sen

arkadaşlarının yaptığından memnun değilsin' dedi. Bunun üzerine Sa'd, 'Evet ya Resulullah, bu yüce Allah'ın müşriklerin başına getirdiği ilk musibetti. Onları savaşta öldürmek bana göre esir olarak elde etmekten daha iyiydi' dedi."

İmam Ahmed, İbn-i Abbas'dan Hz. Ömer'in -Allah ondan razı olsun- şöyle dediğini rivayet eder: "Bedir gününde iki taraf karşı karşıya geldiğinde yüce Allah müşrikleri ağır bir yenilgiye uğrattı. Onlardan yetmiş kişi öldürüldü. Yetmiş kişi de esir alındı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ebubekir, Ömer ve Ali'nin fikirlerini sordu. Ebubekir şöyle dedi, 'Bu adamlar amca çocukları, akraba çocukları ve kardeştirler. Ben onlardan fidye almanı öneririm. Onlardan aldıklarımız küfre karşı bize güç kazandırır. Belki de Allah onları doğru yola iletir de bize yardımcı olurlar'. Sonra Peygamberimiz, 'Sen ne düşünüyorsun ey Ömer?' dedi. Ben de, Allah'a andolsun ki, ben Ebubekir'in fikrine katılmıyorum. Ben diyorum ki, müsaade etsen falan akrabamın boynunu vursam, Ali'nin de Ukeyli -Ebu Talib'in oğlu- öldürmesine izin versen, Hamza'ya da falan kardeşini öldürmesine izin versen, daha doğru olur.' **"Böylece yüce Allah katında gönlümüzde müşriklere karşı bir sempatinin olmadığı belli olur" dedim.** Şu adamlar müşriklerin yiğitleri, önderleri ve komutanlarıdır dedim. Ebubekir'in görüşü, Peygamberimizin hoşuna gitti, ama benim görüşümü hoş karşılamadı. Ve onlardan fidye aldı. Ertesi gün -Ömer diyor ki- sabahleyin Peygamberimiz ve Ebubekir'in yanına varınca ikisinin ağladığını gördüm. 'Seni ve arkadaşını ağlatan nedir? Ağlanacak bir şey varsa ben de ağlayayım. Yoksa siz ağladığınız için ağlarım' dedim. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Fidye aldıkları için arkadaşlarına sunulan azabdan dolayı ağlıyoruz. Size gelecek azabın -yanındaki bir ağacı işaret ederek- şu ağaçtan daha yakın olduğu bana sunuldu. Bunun üzerine yüce Allah:

"Yeryüzünde üstünlüğünü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir" ayetinden **"Artık elinize geçen ganimet mallarını helal olarak, afiyetle yiyiniz."** ayetine kadar indirdi. Böylece onlara ganimetleri helal kıldı. (134)

İmam Ahmed şöyle der: "Bize Ali b. Haşim Hamid'den, o da Enes'den -Allah ondan razı olsun- şöyle rivayet etti: Bedir günü Peygamberimiz esirler konusunda müslümanların görüşlerini sordu. Şöyle dedi Peygamberimiz: "Kuşkusuz yüce Allah, onlara karşı size bir fırsat vermiştir." Ömer b. Hattab kalktı ve şöyle dedi: "Ya Resulullah, boyunlarını vur onların" Peygamberimiz ondan yüz çevirdi ve tekrar, "Ey insanlar, kuşkusuz yüce Allah, onlara karşı size bir fırsat vermiştir. Fakat unutmayınız ki, bunlar daha düne kadar sizin kardeşlerinizdi" dedi. Ömer yine kalktı ve "Ya Resulullah, boyunlarını vur" dedi. Peygamberimiz ondan yüz çevirdi ve tekrar halka aynı şekilde söyledi. Hz. Ebubekir kalktı ve "Ya Resulullah onları bağışlamak ve fidye almak düşüncesinde olduğunu görüyoruz" dedi. Enes diyor ki, Ebubekir'in bu sözleri üzerine, Peygamberimizin yüzündeki hüznün belirtileri gitti. Esirleri bağışladı ve onlardan fidye kabul etti. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi:

(134) Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Tirmizi, İbn-i Cerir, İbn-i Mürdeveyh değişik yollardan İkrimi b. Amman el-Yemani'den rivayet etiler.

"Eğer Allah'ın daha önce kesinleşmiş (ve bu konuda lehinize işleyen) bir hükmü olmasaydı, esirlerin karşılığında aldığınız fidyeler yüzünden başınıza büyük bir azap gelirdi."

A'meş, Ömer b. Mürre'den, o da Ebu Ubeyde'den, o da Abdullah'dan rivayet ederek şöyle der: "Bedir gününde, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- arkadaşlarına, "Esirler hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sordu. Ebubekir kalktı ve "Ya Resulallah, bunlar soydaşların ve akrabalarındır. Onları serbest bırak ve onları tevbe etmeye çağır, belki de Allah tevbelerini kabul eder" dedi. Ömer kalktı ve "Ya Resulallah, seni yalanladılar ve yurdundan çıkardılar, onların boyunlarını vur" dedi. Abdullah b. Revaha da, "Ya Resulallah, odunları çok olan bir vadidesin. Ateşe ver vadiyi, onları da içine at" dedi. Peygamberimiz sustu ve hiçbirine herhangi bir şey söylemedi. Sonra kalktı ve çadırına girdi. Sonra bazıları Peygamberimiz için; Ebubekir'in görüşünü benimsedi, bazıları da Ömer'in görüşünü benimsedi bazıları da "Abdullah b. Revaha'nın görüşünü benimsedi, dediler. Sonra Peygamberimiz yanlarına geldi ve şöyle dedi, "Kuşkusuz yüce Allah bazı adamların kalbini o kadar yumuşatır ki, sütten daha yumuşak olurlar. Bazılarının kinini de taş'tan daha katı yapar. Sana gelince ey Ebubekir, sen İbrahim peygamber gibisin. İbrahim şöyle diyordu:

"Bana uyan kuşkusuz bendendir. Bana isyan edene gelince, sen bağışlayansın me. hametlisin." (135)

Sen şöyle diyen İsa peygamber gibisin ya Ebubekir:

"Eğer onlara azab edersen, kuşkusuz senin kullarındır onlar. Eğer bağışlarsan onları, sen güçlüsün, hikmet sahibisin." (136)

Sana gelince ya Ömer, sen şöyle diyen Musa peygamber gibisin:

"Rabbimiz mallarını mahvet, sık onların kalplerini. Çünkü onlar acıklı azabı görmedikçe iman etmezler." (137)

Ve ey Ömer sen şöyle diyen Nuh peygamber gibisin:

"Rabbim yeryüzünde dolaşan tek bir kâfir bırakma." (138)

Sizin buna ihtiyacınız var. Ya fidye verecekler ya da boyunları vurulacak. Başka türlü kurtulamazlar. "İbn-i Mes'ud diyor ki: "Ya Resulallah, Süheyl b. Beyda hariç. Çünkü o, islâmı kabul ediyor" dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz sustu. O gün gökten başına taş düşeceğinden korktuğum kadar başka hiçbir gün korkmamıştım. Ta ki, Peygamberimiz, "Süheyl b. Beyda hariç" diyene kadar. Daha sonra yüce Allah şu ayeti indirdi:

"Yeryüzünde üstünlüğünü perçinlemedikçe hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir." (139)

Ayette geçen -Ishan- yani 'üstünlüğü perçinlemek'ten maksat, müşriklerin gücünü kırıp müslümanların gücünü perçinleyene kadar öldürmektir. Peygam-

(135) İbrahim Suresi, 36 (136) Maide Suresi, 121 (137) Yunus Suresi, 88 (138) Nuh Suresi, 26
(139) Bu hadisi, İmamk Ahmed; Tirmizi Ebu Muaviye'den o da Ames'den rivayet ederler. Hakim "Müstedrek"inde rivayet eder ve ravi zinciri doğrudur der.

ber ve müslümanlar, düşmanlarını esir alıp sağ bırakmadan, fidye karşılığı onları serbest bırakmadan önce yapmaları gereken budur. Nitekim Bedir'de böyle yapmadıkları için yüce Allah tarafından azarlanmışlardı.

Bedir savaşı müslümanlar ve müşrikler arasında meydana gelen ilk savaştı. O zaman müslümanlar halâ azınlık ve müşrikler halâ çoğunluk durumundaydılar. Müşriklerin savaşçılarının azalması, onların gücünü kırıp onları aşağılayacaktı. Bu onları bir daha müslümanlara saldırmaktan caydıracaktı. Kuşkusuz bu, son derece fakir de olsalar elde edecekleri malların gerçekleştiremeyeceği büyük bir hedeftir.

Burada ruhlarda açığa kavuşması, gönüllerde yer etmesi gereken diğer bir anlam da sözkonusuydu. Bu anlam, Hz. Ömer'in -Allah ondan razı olsun- gayet açık ve net bir şekilde ifade ettiği anlamdı. Şöyle demişti Ömer, "Böylece yüce Allah katında gönlümüzde müşriklere karşı bir sempatinin olmadığı belli olur."

İşte bu iki açık nedenden dolayı yüce Allah'ın müslümanların Bedir günü düşmanı esir almalarını, sonra da onları mal karşılığı serbest bırakmalarını hoş karşılamadığını sanıyoruz. Hiç kuşkusuz, en iyisini Allah bilir. İşte şu ayetlerin karşıladığı realist koşullardan dolayı -ki bu ayetler her zaman için aynı koşulları karşılarlar- yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Yeryüzünde üstünlüğünü perçinlemedikçe, hiçbir peygamberin esir alması yerinde değildir."

Bunun için Kur'an-ı Kerim, daha ilk savaşta ellerindeki esirlerden serbestlik karşılığı fidye almayı kabul eden müslümanların bu davranışını hoş karşılamıyor:

"Siz geçici dünya malını istiyorsunuz."

Yani, onları öldüreceğinize esir aldınız, sonra da onlardan fidye alıp serbest bıraktınız.

"Oysa Allah sizin hesabınıza ahireti istiyor."

Müslümanlar Allah'ın istediğini istemelidirler. Çünkü bu daha iyi ve daha kalıcıdır. Ahiret ise, geçici dünya nimetlerini istemekten arınmayı gerektirmektedir:

"Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir."

Sizin için zafer takdir etti. Size de zaferi elde edecek güç verdi. Kâfirlerin kökünü kurutmak suretiyle gerçekleşmesini dilediği bir hikmetten dolayı:

"Suçluların hoşuna gitmese de hakkı üstün ve egemen kılmak, batılı da yerle bir etmek." (140)

"Eğer Allah'ın daha önce kesinleşmiş (ve bu konuda lehinize işleyen) bir hükmü olmasaydı, esirlerin karşılığında aldığınız fidyeler yüzünden başınıza büyük bir azap gelirdi."

(140)Yunus Suresi, 82

Yüce Allah Bedir ehlinin yaptıklarını bağışlayacağına daha önce hükmetmişti. Dolayısıyla onlara ilişkin olarak daha önce verilmiş olan bu hüküm, onları fidye kabul etmekten dolayı hakettikleri büyük azaptan korumuştur.

Sonra yüce Allah, onlara yönelik lütfunu ve ni'metini artırıyor. Aralarında aldıklarından dolayı azarlandıkları fidyeler de olmak üzere savaşta elde ettikleri ganimetleri onlara helal kılıyor. Nitekim islâmdan önceki dinlerde peygamberlere tabi olanlara savaşta ganimet almak haramdı. Bu arada yüce Allah onlardan, kendisinden sakınmalarını hatırlatıyor. Rabblerine karşı düşüncelerini dengelemek için onlara yönelik rahmetini ve bağışlamasını da hatırlatıyor. Böylece Allah'ın rahmeti ve bağışlaması onları şaşırtmaz. Takva, sakınma ve Allah korkusunu da unutmamış olurlar:

"Artık elinize geçen ganimet mallarını helal olarak, afiyetle yiyiniz; Allah'dan korkunuz. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir ve merhametlidir."

Sonra, içinde umut duygusunu canlandıracak, arzuyu kamçılayacak, içine bir nur salacak, onu geçmişten daha hayırlı bir geleceğe, şu anda yaşadıkları hayattan daha onurlu bir hayata, kaybettikleri mal ve mülkten daha üstün bir kazanca bağlayacak şekilde esirlerin gönül tellerine dokunuluyor. Bütün bunlardan sonra Allah tarafından bağışlanacakları O'nun rahmetini elde edecekleri hatırlatılıyor:

"Ey peygamber, elinizdeki esirlere de ki; **"Eğer Allah, kalplerinizde hayırlı bir yaklaşım olduğunu görürse, size elinizden alınandan daha iyisini verir ve sizi affeder. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."**

Bütün bu iyilikler, kalplerinin düzelmesine, iman aydınlığına açık olmasına ve yüce Allah'ın içlerinde hayırlı bir yaklaşım olduğunu bilmesine bağlıdır. Hayrın, sözle belirtmeye ve belgelemeye gerek kalmayacak kadar, iman olduğu açıktır. Evet iman, hayrın, iyiliğin kendisidir. Öyle ki, imana dayanmadığı, ondan kaynaklanmadığı ve iman üzerine yükselmediği sürece hiçbir şey hayır, iyilik diye adlandırılamaz.

İslâm esirleri sadece gönüllerindeki iyilik, umut ve düzelme duygularını harekete geçirmek için elinde tutar. İslâm, fıtratlarındaki alıcı ve verici cihazlarını uyarmak, hidayetten etkilenen ve olumlu tepki gösteren duyguları harekete geçirmek için elinde tutar esirleri. Öç almak için onları aşağılamak, onları sömürmek suretiyle hizmetine sokmak amacında değildir. Nitekim Romalılar'ın, çeşitli ırkların ve ulusların fetihleri bu amaca yönelikti.

Zehri'den, o da isimlerini verdiği bir gruptan şöyle rivayet edilir: "Kureyş kabilesi esirlerini fidye vererek kurtardı. Abbas şöyle dedi, 'Ya Resulallah ben müslüman olmuştum.' Bunun üzerine Peygamberimiz, 'Senin müslüman olup olmadığını en iyi Allah bilir. Eğer dediğin gibiyse, kuşkusuz Allah seni mükâfatlandıracaktır. Ama senin dış görünüşün bize karşıydı. Dolayısıyla, kendini kardeşin oğlu Mevfel b. Haris b. Abdulmuttalib'i, Ukeyl b. Ebu Talip b. Abdulmuttalib'i, müttefikin Beni Haris b. Fihr'in kardeşi Utbe b. Amr'ı kurtar-

mak için fidye vermek zorundasın' dedi. Abbas, 'Bu kadar malım yok, ya Resulallah' dedi. Peygamberimiz şöyle dedi, 'Peki, seninle Ummul Fadl'ın birlikte gömdüğümüz ve eğer bu savaşta başıma bir şey gelirse gömdüğüm bu mal, Fadl, Abdullah ve Kasem'in çocuklarınındır dediğin mal ne oldu?' Abbas dedi ki, 'Ya Resulallah, şimdi anlıyorum ki, sen gerçekten Allah'ın peygamberisin. Bu söylediklerini, benden ve Ümmü Fadl'dan başka hiç kimse bilmiyordu. Yanımda yirmi ukiyye değerinde para var. Benden ne kadar alacaksanız hesab et, ya Resulallah' dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz, 'Hayır, bu yüce Allah'ın senden alıp bize bahşettiği bir şeydir' dedi. Daha sonra Abbas, kendisini, iki yeğenini ve müttefikini fidye ödeyerek serbest bıraktırdı. Sonra şu ayeti kerime indi:

"Ey peygamber, elinizdeki esirlere de ki; "Eğer Allah kalplerinizde hayırlı bir yaklaşım olduğunu görürse, size elinizden alınandan daha iyisini verir ve sizi affeder. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Abbas diyor ki, "İslâma girince yüce Allah, verdiğim yirmi ukiyye karşılık yirmi köle verdi. Üstelik ellerinde ticaret yaptıkları malları da vardı. Bununla beraber her şeyden üstün ve ulu olan Allah'dan bağışlanma umuyorum."

Yüce Allah, esirlere aydınlık ve şefkatli ümit penceresini açarken, onları daha önce Allah'a ihanet edip de bu sonucu hakettikleri gibi peygambere ihanet etmeye yeltenmekten de sakındırıyor:

"Eğer bu esirler sana ihanet etmeyi düşünüyorlarsa, bilsinler ki, daha önce Allah'a ihanet ettiler de bu yüzden O, seni onlara karşı üstün getirdi. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Kuşkusuz Allah'a ihanet ettiler. O'na başkalarını ortak koştular. O'nu Rabb olarak kabul etmediler. Oysa Allah, fıtratları üzerinde onlardan söz almıştı. Ama sözlerini tutmadılar, ihanet ettiler. Şu anda elinde esir bulundukları peygambere karşı ihanet etmeyi düşünüyorlarsa, kendilerini esir konumuna düşüren ilk ihanetlerinin akibetini hatırlasınlar. Nitekim bu ihanet sonucu Allah'ın peygamberi ve dostları onlara üstünlük sağlamıştı. Allah onların yaptıklarını **"bilir."** Onları cezalandırması da **"yerindedir"** O'nun.

"Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Kurtubi tefsirinde İbn-i Arabi'nin şu sözlerini aktarır: "Müşrikler esir düştüklerinde kimisi müslümanlıktan söz etmeye başlamıştı. Fakat kararlı davranmıyorlardı ve kesin bir şekilde kabul etmiyorlardı. Sanki onlar, müslümanlara yaklaşmak, bu arada müşriklerden de uzaklaşmamak istiyorlardı. Alimlerimiz şöyle dediler: Bir kâfir kalbiyle ve diliyle iman ettiğini söylese, buna karşılık davranışlarıyla kararlı olduğunu göstermese mü'min değildir. Böyle bir şey mü'min birinde görülse kâfir olur. Fakat insanın uzaklaştıramadığı kuşkular hariç. Çünkü yüce Allah bunu bağışlamış ve günahını silmiştir. Kuşkusuz yüce Allah peygamberine gerçeği açıklamıştır:

"Eğer bu esirler sana ihanet etmeyi düşünüyorlarsa" yani onların müslü-

man olmaktan söz etmeleri, ihanet ve hile ise, **"Daha önce Allah'a da ihanet etmişlerdi."** Kâfir olmak, sana komplo düzenlemek ve seninle savaşmak gibi... Yok eğer bu sözleri iyi niyetle söylüyorlarsa, kuşkusuz Allah bilir ve bu niyetlerini kabul eder. Ellerinden alınana karşılık daha iyisini verir onlara! Geçmişteki, kâfirliklerini, ihanetlerini ve komplolarını bağışlar.

İNANANLAR VE İNANMAYANLAR

Son olarak bu dersle birlikte Enfal suresi de müslüman toplum içindeki ilişkilerin, müslüman toplumla başka toplumlar arasındaki ilişkilerin, niyetlerin ve bu ilişkileri düzenleyen hükümlerin açıklanmasıyla noktalanıyor. Bununla müslüman toplumun tabiatının özü, hareketinin ve varlığının kaynağı olan temel kuralın tabiatı ortaya çıkıyor... Bu temel kan bağı değildir. Toprak bağı da değildir. Irk, tarih, dil ve ekonomi bağı da değildir. Akrabalık duygusu, yurtseverlik, milliyetçilik veya ekonomik çıkar değildir bu temel kural. Bu, inanç bağıdır Önderlik ve pratik uygulama bağıdır bu. İman edip hicret yurduna, islâm yurduna göçedenler, kendilerini topraklarına, yurtlarına, uluslarına ve çıkarlarına bağlayan her şeyden soyutlanmış kimselerdir. Bunlar mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad etmişlerdi. Onları barındıran, yardımcı olan, onlarla birlikte, tek ve pratik bir toplum içinde inançlarına ve önderlerine boyun eğenler... İşte bunlar birbirlerinin dostudurlar. İman ettikleri halde hicret etmeyenlerle müslüman toplum arasında dostluk sözkonusu değildir. Çünkü onlar henüz inanç için başka şeylerden soyutlanmamışlar, henüz müslüman yönetimin emrine girmemişler, henüz kendilerini tek ve pratik toplumun direktifleriyle yükümlü hale getirmemişler. İşte bu biricik ve pratik toplum içinde kan bağı miras ve benzeri konularda öncelikli kabul edilir. Kâfirler de birbirlerinin dostudurlar. İşte bunlar, şu kesin ve açık ayetlerin tasvir ettiği gibi insanlararası ilişkilerin ve bağların belli-başlı çizgileridir:

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا
وَهَاجَرُوا وَجَٰهَدُوا بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
وَٱلَّذِينَ ءَاوَوا وَّنَصَرُوٓا أُو۟لَٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُم مِّن وَلَٰيَتِهِم مِّن شَىْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا ۚ
وَإِنِ ٱسْتَنصَرُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ فَعَلَيْكُمُ ٱلنَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾ وَٱلَّذِينَ
كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُن فِتْنَةٌ فِى
ٱلْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَٰهَدُوا
فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَوا وَّنَصَرُوٓا أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّا

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ
أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

72- İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda canları ile malları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar. İman edip Medine'ye göçetmeyenlere gelince, bunlar göçetmedikçe kendilerine karşı hiçbir yandaşlık, koruyuculuk yükümlülüğünüz yoktur. Eğer böyleleri sizden, aranızda saldırmazlık antlaşması bulunmayan bir topluma karşı din konusunda yardım isterlerse kendilerine yardım etmekte yükümlüsünüz. Allah yaptığınız her şeyi görür."

73- Kâfirler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar. Eğer aranızda bu sıkı dayanışmayı gerçekleştirmezseniz, yeryüzünde fitne ve büyük bir kargaşa çıkar.

74- İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda malları ile, canları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler var ya, işte bunlar gerçek mü'minlerdir, onları bağışlanma ve bol rızık beklemektedir.

75- Sonradan iman edip Medine'ye göçenlere ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince onlar sizdendirler. Allah'ın Kitabı'na göre yakın akrabaların birbirlerine mirasçı olma konusunda öncelik hakları vardır. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir.

Müslüman toplumun oluşmaya başlamasından Bedir gününe kadar, müslümanlar arasındaki dostluk, birbirlerine varis olmayı ve diyetlerde karşılıklı dayanışmayı öngören bir dostluktu. Yardım ve kardeşliğe dayalı bir dostluktu bu. Ve kan, soy ve akrabalık ilişkilerinin yerini almıştı bu dostluk... Ne zaman ki, bir islâm devleti kuruldu ve yüce Allah hakla batılın ayrıldığı Bedir gününde bu devlete kesin bir üstünlük bahşetti. O zaman dostluk ve yardım bağı kalıcı oldu, ama yüce Allah, müslüman toplum içinde miras ve diyetlerde dayanışmayı kan bağıyla birbirlerine yakın olan akrabalara devretti. Ayetin işaret ettiği ve genelde ve özelde bu dostluğun bir şartı olarak ortaya koyduğu hicrete gelince bu, gücü yetenin şirk yurdundan islâm yurduna hicret etmesidir. Fakat, çıkarlarını ya da müşriklerle olan akrabalık bağlarını kaybetmemek için güçleri yettiği halde, hicret etmeyenlerle müslüman toplum arasında dostluk sözkonusu değildir. Nitekim taşralı Araplar'dan bazı gruplar islâmı kabul etmiş, ancak işaret ettiğimiz nedenlerden dolayı hicret etmemişlerdi. Mekke'deki bazı kişiler de güçleri yettiği halde bu yüzden hicret etmemişlerdi. Hem bunlara, hem de onlara yardım etmeyi yüce Allah bir görev olarak yüklüyor müslümanlara. Özellikle din konusunda yardım istediklerinde. Fakat bu yardım, onlara gelen haksızlığın müslüman toplumla aralarında antlaşma bulunan bir toplum tarafından olmaması şartına bağlıdır. Çünkü müslüman toplumun imzaladığı antlaşmaları ve onun hareket çizgisini korumak daha önceliklidir.

Bu ayet ve hükümlerin, müslüman toplumun tabiatını, organik yapısındaki temel değerleri ve ölçüleri yeterince yansıttığını sanıyoruz. Ancak bu tarihsel toplumun ortaya çıkış sürecini, kendisine kaynaklık eden ve aynı zamanda dayanağını oluşturan temel kuralları, hareket metodunu ve yükümlülüklerini açıklamadıkça bu anlam yeterli düzeyde netleşmeyecektir!

İSLÂM ÇAĞRISININ TABİATI

Peygamberimiz Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- eliyle gerçekleşen islâm çağrısı, sadece seçkin peygamberler kafilesinin önderliğinde süregelen uzun davet zincirinin son halkasıdır. İnsanlık tarihi boyunca süren bu davetin bir tek hedefi vardı: İnsanlara biricik ilahlarını, gerçek Rabblerini tanıtmak, onları tek ve ortaksız Rabblerine kul yapmak, yaratıkların ilahlığını geçersiz kılmak... Bazı kısa dönemlerde ortaya çıkan sayılı kişiler dışında insanlar *ilahlık gerçeğini inkâr etmiyorlardı. Allah'ın varlığını temelde tartışma konusu* yapmıyorlardı. Bunun yerine inanç ve ibadette ya da hakimiyet ve itaatte O'na başka tanrıları ortak koşuyorlardı. Bunların ikisi de şirktir ve insanları Allah'ın dininden çıkarır. İnsanlar bu dini, gelen her peygamber aracılığıyla öğrenmişler. Sonra zaman geçtikçe inkâr etmişler, bu din sayesinde içinden çıktıkları cahiliyeye geri dönmüşler. Tekrar Allah'a ortak koşmaya koyulmuşlar... İnanç ve *ibadet noktasında itaat ve hakimiyet noktasında, ya da her ikisinde...*

İnsanlık tarihi boyunca süregelen Allah'a davet olgusunun özelliği budur. Bu davet, "İslâmı" hedeflemiştir. Kulları kulların Rabbine teslim etmeyi, onları kulların otoritesinden, egemenliğinden, yasalarından, değerlerinden ve geleneklerinden kurtarıp Allah'ın otoritesine, O'nun egemenliğine, bütün hayat meselesinde sadece O'nun şeriatinin hükümranlığına teslim etmek suretiyle kula kulluktan çıkarıp, tek ve ortaksız Allah'ın kulluğuna yükseltmeyi hedeflemiştir. İşte islâm, Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- eliyle bunun için gelmiştir. Nitekim ondan önceki seçkin peygamberler aracılığı ile de bu hedefi gerçekleştirmek için gelmişti. İnsanları da içine alan bütün evrenin boyun eğdiği gibi, insanları da Allah'ın hakimiyetine boyun eğdirmek için gelmiştir islâm. İnsanların hayatını yönlendiren otorite, evrenin varlığını yönlendiren otoritenin kendisi olmalıdır. İnsanlar tüm evreni yönetem sistemin, otoritenin ve idarenin dışına çıkıp değişik bir sistemle, otorite ve idareyle bütünden ayrılamazlar. Aslında evreni yöneten otorite, onların hayatının isteğe bağlı olmayan kısmını da yönetmektedir. İnsanlar, doğuşları, gelişmeleri, sağlıkları, hastalıkları, hayatları ve ölümleri açısından Allah yapısı fıtri kanunlara uymaktadırlar. Aynı şekilde onlar toplumsal yaşayışlarında ve isteğe bağlı davranışlarının sonucu olarak başlarına gelen durumlarda bu kanunlara uymaktadırlar. Onlar bu konularda Allah'ın yasasını değiştirme gücüne sahip değildirler. Nitekim onlar şu evrene hükmeden, onu yönlendiren evrensel yasalara ilişkin Allah'ın hükmünü de değiştiremezler. Bu yüzden onlar, hayatlarının isteğe bağlı kısmında islâma yönelmelidirler. Bu hayatın her alanına Allah'ın şeriatını egemen kılmalıdırlar. Böylece hayatlarının isteğe bağlı olan yönü ile fıtri yönü arasında, varoluşlarının bu iki yönü ile evrenin yapısı arasında ahenk sağlanmış olur. [141]

(141) Bu konuda daha geniş bilgi için Ebul A'la el-Mevdudi'nin "İslâmın İlkeleri" adlı kitabına, ayrıca yazarın "Yoldaki İşaretler" adlı eserinin "Evrenin Yasası" bölümüne bkz.

Ne var ki, insanın insana egemenliği esasına dayanan, böylece varlık bütününden kopan, insan hayatının isteğe bağlı yönüne hükmeden sistemi ile fıtri yönüne hükmeden sistemi arasında çatışma meydana getiren cahiliye... Bütün peygamberlerin tek ve ortaksız Allah'a teslim olma davasıyla karşıladıkları, yine Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- Allah'dan getirdiği mesajla karşı koyduğu cahiliye... Evet, bu cahiliye hiçbir zaman, sadece bir "teori" olarak belirmez. Hatta çoğu zaman cahiliyenin kesin anlamda bir "teorisi" de olmaz. O her zaman organik bir yapıda somutlaşır. Bir toplumun varlığında somutlaşır cahileye, o toplumun rejimine, düşüncelerine, değer yargılarına, kavramlarına, duygularına, gelenek ve göreneklerine uyma şeklinde belirir. Cahiliye, bireyleri arasında bu denli bir ilişki, bir dayanışma, uyum, dostluk ve organik yardımlaşma bulunan örgütlü bir toplumdur. Bu özellikler o toplumu bilinçli ya da bilinçsiz olarak varlığını korumaya, rejimini savunmaya, herhangi bir şekilde bir varlığı ve rejimi tehdit eden tehlikeli unsurları ortadan kaldırmaya yöneltir.

Cahiliye, sadece bir "teori" olarak belirmediğinden, daha çok, işaret ettiğimiz şekilde hareketli ve örgütlü bir toplumun varlığında somutlaştığından, bu cahiliyeyi ortadan kaldırma ve insanları bir daha Allah'a döndürme eyleminin sırf bir "teori" olarak belirmesi normal değildir ve hiçbir yarar sağlamayacaktır. Böyle bir durumda, ondan üstün olması bir yana, fiilen varolan, organik ve hareketli bir kitle tarafından uygulanan cahiliyeye denk olması da mümkün olmayacaktır. Nitekim, fiilen varolan bir varlığı ortadan kaldırıp, yerine, mahiyeti, metodu, bütünü ve parçasıyla temelden farklı bir varlık yerleştirme eylemi böyle bir üstünlüğü zorunlu kılmaktadır. Daha doğrusu bu yeni değiştirme eyleminin, teorik ve pratik kuralları, ilgileri, bağları ve ilişkileri bakımından fiilen varolan cahiliye toplumundan daha güçlü, örgütlü ve pratik bir kitlenin varlığında somutlaşması kaçınılmazdır.

İslâmın tarih boyunca dayandığı teorik temel; "Allah'dan başka ilah olmadığına" şahitliktir. Yani yüce Allah'ı ilahlıkta, rabblıkta, yönetimde, otoritede ve egemenlikte bir kabul etmektir... Bu konularda O'nu, vicdanda, inanç ve davranışlarda, ibadet ve hayatın realitesinde şeriat açısından bir kabul etmektir. 'Allah'dan başka ilah olmadığına şahitlik' etmek, ona ciddi ve gerçek bir varlık kazandıran bu eksiksiz şekilde gerçekleşmediği sürece, fiilen varolmadığı gibi, Allah'ın şeriatına göre de bir değer ifade etmez. Bu sözü söyleyenin müslüman oluşu ve müslüman olmayışı bu gerçeğe göre değerlendirilir.

Bu temel gerçeğin teorik açıdan belirginleşmesinin anlamı şudur: İnsanlık hayatı toptan Allah'a dönmelidir. Onlar hayata ilişkin herhangi bir konuda, hayatın herhangi bir yönünde, kendi kendilerine bir karar veremezler. Daha doğrusu hayatta uymaları için Allah'ın hükmüne dönmeleri kaçınılmazdır. Allah'ın bu hükmünü de, kendilerine bu hükmü açıklayacak bir tek kaynaktan öğrenmelidirler. O da Allah'ın peygamberidir. Bu kaynak, islâmın ilk şartı olan şehadetin ikinci cümleciğinde, yani "şahitlik ederim ki, Muhammed Allah'ın peygamberidir" cümlesinde somutlaşmaktadır.

İşte islâmın somutlaştığı teorik temel budur. Bu temele dayanır islâm. Bu temel, hayatın tüm sorunlarına uygulandığında eksiksiz bir hayat sistemine kaynaklık eder. Bu sistemle müslüman, gerek islâm yurdunun sınırları içinde, gerekse dışında, hem müslüman toplumla ilişkilerinde, hem müslüman toplumun diğer toplumlarla olan ilişkilerinde bireysel ve toplumsal hayatın tüm ayrıntılarını karşılar. (142)

Fakat islâm -dediğimiz gibi- sadece kendisini kabul edenlerin inanç olarak kabul etmesini ve ibadetleri yerine getirmesini, bundan sonra da fiilen varolan pratik cahiliye toplumunun organik rejiminin bünyesinde birer ferd olarak kalmasını öngören bir 'teoride' somutlaşamaz. Sayıları ne kadar çok olursa olsun, böyle fertlerin varolması, islâmın "fiilen var" olduğu anlamına gelmez. Çünkü cahiliye toplumunun organik yapısına giren 'teoride müslüman fertler' kesinlikle bu organik toplumun isteklerine olumlu karşılık vermek zorunda kalacaklardır. İsteyerek veya istemeyerek, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, bu toplumun hayatı ve varlığı için kaçınılmaz olan temel ihtiyaçları temin etmek için hareket geçeceklerdir. Bu toplumun rejimini savunacaklardır. Varlığını ve rejimini tehdit eden etkenleri bertaraf edeceklerdir. Çünkü organik bir yapı ister istemez bu görevleri bütün üyelerine yükleyecektir. Yani, 'teoride müslüman' fertler, 'teoride' yıkmaya çalıştıkları cahiliye toplumunu 'pratikte' güçlendirmeye çalışacaklardır. Onun bünyesinde, ona kalıcılık ve süreklilik kazandıran canlı birer hücre işlevini göreceklerdir. Hareketleri, şu cahiliye toplumunu yıkıp yerine islâmi bir toplum kurmak hedefine yönelik olacağına, yeteneklerini, deneyimlerini ve emeklerini cahiliye toplumunun yaşaması ve güçlenmesi için harcayacaklardır.

Bu yüzden daha ilk andan itibaren, islâmın teorik temeli, yani inanç sistemi (akide) hareketli ve organik bir kitlenin varlığında somutlaşmalıdır. Cahiliye toplumunun dışında hareketli ve organik diğer bir toplumun oluşması kaçınılmazdır. Bu yeni toplum, islâmın ortadan kaldırmayı hedeflediği hareketli ve organik cahiliye toplumundan ayrı ve bağımsız olmalıdır. Ve bu yeni toplumun ekseni, peygamberimizin, ondan sonra da insanları Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığına, Rabblığına, otoritesine, hakimiyetine, sultasına ve şeriatına döndürmeyi hedefleyen islâm önderlerinin şahsında somutlaşan yeni yönetim olmalıdır. Dolayısıyla, "Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik edenler" hareketli ve organik cahiliye toplumu ile -yani içinden kopup geldikleri toplum ile- ve bu toplumun önderliği ile olan tüm dostluk bağlarını koparmalıdırlar. Bu dostluk ne şekilde olursa olsun; ister kâhinler, tapınak bekçileri, sihirbazlar ve falcılar gibi dini önderlere yönelik olsun, ister Kureyş'te olduğu gibi siyasi, toplumsal ve ekonomik önderlere yönelik olsun kesilecektir. Bu insanlar tüm dostluk bağlarını yeni, hareketli ve organik islâm toplumuna ve onun müslüman yöneticilerine özgü kılmalıdırlar.

Bu durum daha müslüman islâma girer girmez, "Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik eder etmez

(142) Daha geniş bilgi için yazarın "Yoldaki İşaretler" kitabının "Lâilahe İllâllah, Hayat Metodu" bölümüne bkz.

gerçekleşmelidir. Çünkü müslüman bir toplumun varlığı bunun dışında başka türlü gerçekleşmez. Sayıları çok da olsa, organik, bireyleri birbiriyle uyuşan ve yardımlaşan bir toplumun şahsında somutlaşmadığı sürece islâmın teorik temelini ferdlerin gönüllerine yerleştirmekle islâm toplumu gerçekleşmez. Bu toplumun başlı başına ve bağımsız bir varlığı olmalıdır. Üyeleri tıpkı canlı bir organizma gibi varlığını kökleştirmek, derinleştirmek, yaygınlaştırmak için organik olarak hareket etmelidirler. Varlığına ve bünyesine yönelik olarak saldırıya geçen etkenleri bertaraf etmek suretiyle varlığını savunmalıdırlar... Bunun için de, hareketlerini düzenleyen ve uyumlu hale getiren, cahiliyenin yönetiminden bağımsız bir önderin yönetiminde hareket etmelidirler. Bu yönetim onlara, islâmi varlıklarını kökleştirecek, derinleştirecek ve yaygınlaştıracak direktifler verir. Diğer cahili varlıkla mücadele etmek, başkaldırmak ve ortadan kaldırmak için hareketlerini yönlendirir.

İşte islâm bu şekilde ortaya çıktı. Özlü ve fakat kapsamlı teorik temeline dayanarak, aynı anda cahiliye toplumundan bağımsız, ondan ayrı ve ona karşı koyan hareketli ve organik bir toplumun varlığında somutlaşarak ortaya çıktı. Hiçbir zaman islâm bu pratik varlığından uzak olarak sadece bir "teori" olarak gerçekleşmemiştir. Yeniden islâmın bu şekilde ortaya çıkması mümkündür. İslâmın hareketli ve örgütlü oluşumunun tabiatı gereği gibi kavranmadığı sürece, hiçbir zaman ve hiçbir yerde cahiliye toplumunun gölgesinde islâmı yeniden oluşturmak mümkün değildir.

Biz bu oluşumun tabiatını ve fıtri sırlarını kavradığımız zaman, onunla birlikte bu dinin tabiatını -dokuzuncu cüzde Enfal suresinin giriş kısmında açıkladığımız şekliyle- [143]bu dinin hareket metodunu kavrarız. Bunun yanında şu surenin sonunda, müslüman toplumun iç düzenine -sınıflarına göre- muhacir ve mücahid mü'minlerle, ayrıca onları barındırıp yardımcı olanlarla olan ilişkilere iman ettikleri halde hicret etmeyenlerle gireceği ilişkilere, kâfirlerle ilişkilerine dair ele aldığımız ayetlerin ve hükümlerin anlamlarını da kavrarız... Bütün bunları kavramak hiç kuşku yok ki, islâm toplumunun hareketli ve organik bir şekilde ortaya çıkışının tabiatını iyice kavramaya bağlıdır.

Şimdi bu konulara ilişkin olarak yer alan ayetleri ve hükümleri ele alabiliriz:

"İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda canları ile malları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar. İman edip Medine'ye göçetmeyenlere gelince, bunlar göçetmedikçe kendilerine karşı hiçbir yandaşlık, koruyuculuk yükümlülüğünüz yoktur. Eğer böyleleri sizden, aranızda saldırmazlık antlaşması bulunmayan bir topluma karşı din konusunda yardım isterlerse, kendilerine yardım etmekle yükümlüsünüz. Allah yaptığınız her şeyi görür."

"Kâfirler, birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar. Eğer aranızda bu sıkı dayanışmayı gerçekleştirmezseniz yeryüzünde fitne ve büyük bir kargaşa çıkar."

(143) Enfal suresi giriş kısmına bkz.

Mekke'de, Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ettiğini söyleyen herkes, ailesinin, akrabalarının, kabilesinin ve Kureyş kabilesinin şahsında somutlaşan cahiliye toplumu yönetiminin dostluğundan soyutlanıp, dostluğunu ve bağlılığını Allah'ın peygamberi Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- ve onun önderliğinde oluşmakta olan küçücük topluluğa yöneltirdi. Hem de bu cahiliye toplumunun varlığını korumak için savaş meydanından önce kendisine karşı çıkan bu yeni topluluğun oluşturduğu tehlikeye karşı koyduğu ve henüz oluşmakta olan bu yeni toplumu yoketmeye çalıştığı bir sırada...

O zaman Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bu yeni toplumun üyeleri arasında bir kardeşlik ortamı oluşturdu. Yani birer birer cahiliye toplumundan kopup gelen bu "fertleri" birbiriyle dayanışma halinde olan bir "topluma" dönüştürdü. Bu toplumda kan ve soy bağı yerine inanç bağı geçerliydi. Cahiliye yönetiminin yerine yeni önderliğe bağlanıyordu. Geçmişteki tüm dostluk bağları koparılıp yeni topluma dost olunurdu.

Mutlak bir dostluk, kesin bir bağlılık, tasada ve kıvançta dinleyip itaat etmek, mallarını çocuklarını ve kadınlarını korudukları şeylerden peygamberi de korumak üzere islâm yönetimine bağlılıklarını bildiren bazı kimselerin müslüman olmasından sonra yüce Allah Medine'yi müslümanlar için bir hicret yurdu haline getirdiğinde ve Medine'de Peygamberimizin önderliğinde bir müslüman devlet kurulduğunda, Peygamberimiz bütün gerekleriyle birlikte kan ve soy bağı yerine geçen aynı kardeşliği Muhacirlerle Ensar arasında da gerçekleştirdi. Aile ve kabile ortamında kan bağına dayalı, miras, diyetler ve tazminatlar bu kardeşlik için de geçerliydi. Bu konudaki Allah'ın hükmü şuydu:

"İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda canları ile malları ile cihad edenler ile bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar."

Yardım etme konusunda, varis olmada, diyet ve tazminatlar gibi kan ve soy bağının tüm gereklerinde ve ilişkilerinde bunlar birbirlerine daha yakındırlar ve birbirlerinin dostudurlar.

Daha sonra inanç sistemini benimsemek suretiyle bu dine giren ancak, fiilen müslüman topluma katılmayan bazı kişiler ortaya çıktı. Bunlar Allah'ın şeriatının egemen olduğu ve müslüman önderlik tarafından yöneltilen islâm yurduna hicret etmiyorlardı. Artık Allah'ın şeriatının geçerli olduğu ve eksiksiz varlığının gerçekleştiği bir yurda sahip olan müslüman topluma katılmıyorlardı. Bu toplum, daha önce Mekke'de hareketli ve organik bir yapı içinde yeni yönetime ve kitleye bağlılığını göstererek nisbi bir varlık gerçekleştirmişti. Bu toplum, bağımsız ve belirgin varlığıyla cahiliye toplumuna karşı koymuş, ondan ayrılmış ve bağımsız hale gelmiştir.

Gerek Mekke'de, gerek Medine'nin çevresindeki Bedeviler arasında, islâm inancını kabul ettikleri halde, bu inanca dayanan topluma katılmayan ve bu toplumun yöneticilerine eksiksiz bir şekilde ve fiilen boyun eğmeyen kimselere rastlanıyordu.

Bu kimseler müslüman toplumun üyeleri kabul edilmemişlerdir. Yüce Allah onlarla müslüman toplum arasında -tüm çeşitleriyle- herhangi bir dostluk bağının oluşmasına müsaade etmemiştir. Çünkü onlar, fiilen islâm toplumuna mensup değildirler. İşte bu hüküm onlar hakkında inmiştir:

"İman edip Medine'ye göçetmeyenlere gelince, bunlar göçetmedikçe kendilerine karşı hiçbir yandaşlık, koruyuculuk yükümlülüğünüz yoktur. Eğer böyleleri sizden, aranızda saldırmazlık antlaşması bulunmayan bir topluma karşı din konusunda yardım isterlerse kendilerine yardım etmekle yükümlüsünüz."

Bu hüküm -daha önce işaret ettiğimiz gibi- bu dinin tabiatına ve realist hareket metoduna göre son derece mantıklı ve anlaşılır bir hükümdür. Çünkü bu fertler müslüman toplumun üyeleri değildirler. Bu yüzden onlarla müslüman toplum arasında dostluk ve yardımlaşma olamaz. Ancak ortada bir inanç bağı vardır. Fakat bu bağ, tek başına, müslüman toplumu bu fertlere karşı sorumlu kılmaz. Ancak dinlerinden dolayı bir haksızlığa uğramaları, örneğin inançlarından dönmeye zorlanmaları durumu hariç. Böyle bir durumda islâm yurdundaki müslümanlardan yardım isterlerse, müslümanların sadece bu konuda onlara yardım etmeleri gerekmektedir. Fakat bu yardım, müslümanların karşı taraflarla imzaladıkları antlaşmaları ihlal etmeme şartına bağlı olarak gerçekleşmelidir. Bu fertlere, dinleri ve inançları açısından haksızlık eden taraf, bu antlaşmalı taraf dahi olsa, durum değişmeyecektir. Çünkü asıl korunması gereken müslüman toplumun çıkarıdır, hareket stratejisidir ve bunların gerektirdiği ilişkiler ve antlaşmalardır. Öncelikle korunup gözetilmesi gereken bunlardır işte. İman ettikleri halde, islâmı toplumun şahsında somutlaşan bu dinin fiili varlığına katılmayan bu fertlerin uğradığı haksızlıktan önemlidir bunlar.

Bu da bize bu dinin, gerçek varlığını somutlaştıran hareketli ve organik bir yapıya verdiği önemin boyutlarını göstermektedir.

Bu hüküm değerlendirilirken şöyle denmektedir:

"Allah yaptığınız her şeyi görür."

Bütün yaptıklarınız O'nun gözetimi altındadır. İçini-dışını, başını-sonunu, sebebini-sonucunu görür.

Nasıl ki, müslüman toplum hareketli, uyumlu, dayanışma halinde, yardımlaşan, bir tek dostluk etrafında kümeleşen organik bir toplum ise, cahiliye toplumu da öyledir:

"Kâfirler birbirlerinin yandaşları, koruyucularıdırlar."

Daha önce de değindiğimiz gibi, işin tabiatı bunu gerektirir. Cahiliye toplumunun üyeleri bireysel davranmazlar. Aksine organik bir yapı gibi hareket ederler. Varlığının ve oluşumunun tabiatı gereği cahiliye toplumunun üyeleri onun varlığını ve rejimini korumak için harekete geçerler. Çünkü onlar, doğal olarak ve hükmen birbirlerinin koruyucuları, dostlarıdırlar. Bu yüzden islâm, kendine özgü özelliklere sahip başka bir toplum olarak belirmenin dışında cahiliye toplumuna karşı koyamaz. Ancak bu yeni toplum daha köklü, daha sağlam ve da-

ha güçlü olmalıdır. İslâm, birbirlerine dost olan fertlerden oluşan bir toplumla cahiliyeye karşı koymadığı zaman, cahiliye toplumu müslüman fertlere baskı yapmaya, onları dinlerinden döndürmeye çalışacaktır. Çünkü müslüman fertler dayanışmalı cahiliye toplumuna karşı koyamayacaklardır. İslâm var olduktan sonra cahiliyenin ona üstünlük sağlaması sonucu tüm yeryüzünü fitne ve kargaşa kaplayacaktır. Cahiliyenin islâma üstünlük sağlaması, kulların ilahlığının Allah'ın ilahlığını ortadan kaldırması ve insanların tekrar kulların kulu olmasıyla yeryüzünde bozgunculuk meydana getirecektir. Kuşkusuz bu, en büyük bozgunculuktur.

"Eğer aranızda bu sıkı dayanışmayı gerçekleştirmezseniz, yeryüzünde fitne ve büyük kargaşa çıkar."

Bundan büyük korkutma ve bundan etkin sakındırma olmaz. Varlıklarını tek bir dostluğa, biricik bir önderliğe sahip hareket ve organik bir toplum esasına dayandırmayan müslümanlar, kişisel hayatlarında sorumlu olduklarının dışında, Allah'ın katında, yeryüzünde çıkan fitneden ve kopan büyük bozgunculuktan da sorumludurlar.

Sonra surenin ayetlerinin akışı gerçek imanın ancak bu şekilde sözkonusu olabileceğini vurguluyor:

"İman edip Medine'ye göçenler ve Allah yolunda malları ile canları ile cihad edenler ile, bu göçmenlere barınak sağlayanlar ve yardım edenler var ya, işte bunlar gerçek mü'minlerdir, onları bağışlanma ve bol rızık beklemektedir."

Gerçek mü'minler bunlardır işte... İmanın somutlaştığı gerçek tablo budur. Bu dinin ortaya çıkışının ve varoluşunun gerçek tablosudur bu. Çünkü bu din, sadece teorik temelini duyurmakla, sırf inanmakla, hatta sırf ibadet adı taşıyan davranışları yerine getirmekle gerçek anlamda varolmaz. Bu din hareketli bir toplumun şahsında somutlaşmadığı sürece fiilen varolmuş sayılmayan bir hayat sistemidir. Bu dinin inanç düzeyindeki varlığına gelince, bu teorik bir varlıktı. İşaret ettiğimiz gibi, hareketli ve realist bir şekilde temsil edilmediği sürece gerçekleşmiş olamaz.

İşte bu gerçek mü'minler için bağışlanma ve bol rızık vardır. Burada rızık, cihad, Allah yolunda mali harcama, barınak sağlama, yardım ve bütün dayanışmalar münasebetiyle yeralmaktadır. Bunun da ötesinde, bağışlanma vardır. İşte bol rızık budur. Daha doğrusu bol rızıktan daha üstündür bu bağışlanma...

Sonra Allah yolunda cihad eden muhacirlerden oluşan ilk sınıfa, bundan sonra hicret eden ve cihad eden herkes dahil ediliyor. Ancak, Kur'an-ı Kerim'de başka ayetlerin de vurguladığı gibi bu konuda önce davranan ilkler, her zaman üstündür. Bu katılma, islâm toplumundaki dostluk ve organik yapılanmaya katılma anlamındadır:

"Sonradan iman edip Medine'ye göçenler ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, onlar sizdendirler."

Hicret şartı, Mekke'nin fethi ile birlikte Arap toprakları, islâm yönetimine boyun eğme ve insanlar islâm toplumunda hayatlarına yön verene kadar sürdü. Peygamberimizin de buyurduğu gibi, fetihten sonra hicret yoktur, cihad ve çalışma vardır. Ancak bu durum, yaklaşık olarak binikiyüz sene yeryüzüne hükmettiği, kesintisiz olarak islâm şeriatının uygulandığı, Allah'ın şeriatına ve O'nun otoritesine dayanan müslüman önderliğin yönettiği ilk islâmi dönem için geçerlidir. Ne var ki, günümüzde yeryüzü yeniden cahiliyeye dönmüştür. İnsanların yeryüzündeki hayatlarından Allah'ın hükmü kaldırılmıştır. Bütün yeryüzünde hakimiyet tekrar tağutun eline geçmiştir. İslâm kendilerini çekip kurtardıktan sonra, insanlar yeniden kullara kul olmuşlardır. Şu anda islâm için -tıpkı ilk dönem gibi- yeni bir dönem başlıyor. İslâm, bir islâm yurdu, bir hicret yurdu oluşturana kadar bütün hükümlerini aşamalı olarak uygulayacaktır. Sonra -Allah'ın izniyle- yeniden islâmın gölgesi yayılacaktır. O zaman artık hicret etmeye gerek kalmayacak, ilk dönemde olduğu gibi sadece cihad ve çalışma sözkonusu olacaktır.

İslâmi varlığın ilk defa oluştuğu dönemler için özel hükümler ve özel yükümlülükler vardır. Bu dönemde, inanç bağı, tüm görünüm ve şekileriyle, tüm sonuç ve gerekleriyle kan bağının yerine geçer. Miras, diyetler ve borçlarda dayanışma da bunlar arasındadır. Bedir'de, Furkan gününde, yani hakla batılın kesin bir şekilde ayrıldığı günde islâmın varlığı iyice sağlamlaştıktan sonra, yeni baştan yapılanma operasyonu için gerekli olan ve istisnai dönemde istisnai yükümlülükleri karşılamak için konulan bu hükümler değiştirildi. Miras, diyet ve benzeri konulardaki dayanışmayı akrabalara devretmek de bu değişiklikler arasındaydı. Ancak bu hükümler de islâm yurdundaki müslüman toplum çerçevesinde geçerlidir:

"Allah'ın kitabına göre yakın akrabaların birbirlerine mirasçı olma konusunda öncelik hakları vardır."

İslâmın fiili varlığı iyice yerleştikten sonra genel çerçeve içerisinde yakın akrabaların öncelikli olmasında bir sakınca yoktur. Kuşkusuz bu durum, insanın kişiliğindeki fıtri bir yöne cevap vermektedir. İslâmın fiili varlığının insana yüklediği yükümlülüklerle çelişmediği sürece, insanın kişiliğinde yeralan fıtri duygulara cevap vermekten bir zarar gelmez. İslâm fıtri istekleri ve duyguları yok etmez, sadece kontrol altına alır. İslâmın fiili varlığının yüksek ihtiyaçları ile paralellik oluşturması amacı ile kontrol eder bu istekleri. Ne zaman bu ihtiyaçlar gerektirirse yeniden bu isteklere cevap verir, ama genel çerçeve içerisinde. Bu yüzden islâmi hareketin kimi istisnai dönemlerinde özel yükümlülükleri ile genel anlamda islâmın ve onun diğer hükümlerinin tabiatını kavramalıyız...

"Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir."

Bu, yukarıda değindiğimiz hükümlere, düzenlemelere ve fıtri isteklere uygun bir değerlendirmedir. Bu hükümlere müdahale eder, düzenler ve uyumlu hale getirir. Her şeyi kuşatan Allah'ın ilmindedir bu. Bunları en iyi yüce Allah bilir çünkü.

Bu temel üzerine ve bu metod uyarınca müslüman ümmeti inşa eden, varlığını organik ve hareketli toplum temeline dayandıran ve bu toplumun temelini inanç olarak belirleyen ıslâm, sadece insanın insanlığını ön plana çıkarmayı, onu güçlendirmeyi, sağlamlaştırmayı ve onu insanın oluşumundaki diğer tüm özelliklerin üzerine çıkarmayı hedeflemektedir. Bu hedefi gerçekleştirmek için de, bütün kurallarında, öğretilerinde, yasalarında ve hükümlerinde başvurduğu metoda göre hareket eder.

Bazı noktalarda insanın biyolojik yapısı hayvanların yapısına, hatta cansız maddelerin yapısına benzemektedir. Bu yüzden "bilimsel cehaletin" taraftarları bazen insanı diğer hayvanlar gibi bir hayvan sanırlar. Bazen de onu her madde gibi bir madde olarak kabul ederler. Ne var ki, insan kimi noktalarda, hayvanlarla ve cansız maddelerle aynı özellikleri paylaşmakla beraber, bazı noktalarda onlardan ayrılır. Bu özellikler onu farklı kılar. Son zamanlarda "bilimsel cehaletin" taraftarlarını zor durumda bırakan da budur. Bunlar, boyunlarını büken pratik gerçekleri kabul etmek zorunda kalmışlardır. Samimi ve açık olmamakla beraber bu gerçekleri itiraf etmişlerdir. (144)

Bu ilahi sistemiyle islâm, insanı farklı kılan ona, diğer yaratıklar arasında bir ayrıcalık kazandıran bu özelliklere dayanır, onları ön plana çıkarır, onları geliştirir ve yüceltir. İşte islâm, inanç sistemini, müslüman ümmetin varlığının dayanağı olan hareketli ve organik toplumun temeli haline getirirken, sadece bu stratejisine göre hareket ediyordu. Çünkü inanç, insanın sahip olduğu en yüce özelliklerden biriyle ilişkilidir.

İslâm, soy bağını, dil birliğini, ülke birliğini, ırk birliğini, renk birliğini, ortak çıkarları, ortak coğrafi sorunları esas olarak kabul etmez. Bütün bunlar, hayvanlarla insanların ortak oldukları bağlardır. Hatta bunlar daha çok hayvan sürülerinin bağlarına, ilgilerine benzemektedirler. Söylenir söylenmez sürüleri çağrıştıran ağıl, otlak ve ahırlara benzemektedirler. Ancak, insanın varlığını ve çevresindeki evrenin varlığının kaynağını, insanın akibetini ve çevresindeki evrenin akibetini eksiksiz bir şekilde yorumlayan, onu bu maddeden daha üstün, daha büyük, daha öncelikli ve daha kalıcı kılan inanca gelince, bu, insanı diğer yaratıklardan ayrı kılan insan ruhu ve kavrama yeteneği ile ilgili bir durumdur. İnsanı diğer yaratıkları geride bıraktıracak şekilde en üstün dereceye çıkaran inançtır.

Ayrıca bu bağ -inanç, düşünce, fikir ve metod bağı- özgürlük bağıdır da. İnsan, iradesi ve bilinciyle seçme hakkına sahiptir. Oysa hayvanlarla ortak olduğu ve sürülere yakışan bu bağlar, doğuştan ona yüklenmiş bağlardır. Bunları kendi isteğiyle seçmediği gibi, bu konuda bir etkinliği de sözkonusu değildir. İnsan, bir dalı konumunda olduğu soyunu, bir halkası olduğu ırkını ve doğuştan sahip olduğu rengini değiştiremez. Bütün bunlar daha o doğmadan hayatı için belirlenen durumlardır. Bu konuda onun seçme hakkı yoktur, etkinliği de mümkün değildir. Aynı şekilde insanın belli bir bölgede doğması, doğduğu bölge itibarıyla belli bir dili konuşması, belli maddi çıkarlara ve belli coğrafi so-

(144) Bunların başında da "Modern Darwinciliğin" taraftarlarından olan Julian Huxely gelmektedir.

nuçlara olan ilgisi, -ki bunlar diğer insanlarla birarada olmasını sağlayan bağlardır- evet bütün bunlar değiştirilmesi son derece zor olan meselelerdir. Bu alanda "özgür irade"nin etkinlik alanı son derece sınırlıdır. Bütün bunlardan dolayı islâm bunları insanlık toplumunu kaynaştıran bağlar olarak öngörmemiştir. İnanç, düşünce, fikir ve hayat sistemi ise, her zaman insanın seçme özgürlüğüne açık şeylerdir. Her an için insan seçtiğini duyurabilir. Tamamen şahsi özgurlüğüne bağlı olarak bağlanmayı istediği toplumu belirleyebilir. Bu durumda, renginden, dilinden, ırkından, soyundan, doğduğu bölgeden ya da istediği ve seçtiği toplumun değişmesiyle değişen maddi çıkarlardan oluşan herhangi bir bağ onu engelleyemez.

Islâm düşüncesine göre insanın üstünlüğü buradadır.

Bu soruna ilikin olarak islâm sisteminin realist bir göz kamaştırıcı sonuçlarından biri... Irk, toprak, renk, dil, yakın bölgesel çıkarlar ve anlamsız coğrafi sınırların ötesinde islâm toplumunu sadece inanç bağını esas alarak kurmasının sonuçlarından biri... İnsanlarla hayvanlar arasında ortak olan özellikleri bir yana bırakarak "insani özellikleri" bu toplumda ön plana çıkarmasının sonuçlarından biri... Evet bu, sistemin realist ve göz kamaştırıcı sonuçlarından biri, müslüman toplumun tüm ırklara, uluslara, renklere ve dillere açık olmasıdır. Bu konuda anlamsız hayvani engellerden hiçbiriyle karşılaşılmamıştır. Tüm ırkların özellikleri ve yetenekleri islâm toplumunun potasına akmış, burada eriyip birbirine karışmıştır. Çok kısa bir zamanda organik ve üstün bir bileşim meydana gelmiştir. İşte birbiriyle kenetlenmiş, bir ahenk oluşturmuş bu olağanüstü kitle, zamanındaki bütün insanların emeklerinin ürünü büyük ve parlak bir uygarlık meydana getirmiştir. Hem de mesafelerin çok uzak, ulaşımın son derece zor şartlar altında yapılabildiği bir dönemde...

İleri islâm toplumunda, Araplar, Farslar, Suriyeliler, Mısırlılar, Mağripliler, Türkler, Çinliler, Hitliler, Bizanslılar, Yunanlılar, Endonezyalılar ve Afrikalılar gibi uluslar ve ırklar biraraya gelmişlerdi. Bunlar islâm toplumunun inşası ve islâm uygarlığının kurulması uğruna kenetlenmiş, dayanışmalı ve uyum içinde çalışmak üzere bütün özelliklerini birleştirmişlerdi. Hiçbir zaman bu büyük uygarlık, bir "Arap uygarlığı" olmamıştı, her zaman "islâm uygarlığı" olarak kalmıştı. Hiçbir zaman "milliyetçi" bir uygarlık olarak belirmemişti her zaman "inanç" uygarlığı olarak belirmişti.

Hepsi de eşit düzeyde, sevgi bağıyla ve tek bir yöne yöneldiklerinin bilinciyle biraraya gelmişlerdi. En üstün yeteneklerini harcamış, ırklarının en köklü özelliklerini ön plana çıkarmışlardı. Herbirinin eşit düzeyde bağlandıkları bu biricik toplumun inşası için kişisel, ulusal ve tarihsel deneyimlerinin kazandırdığı yetenekleri biraraya getirmişlerdi. Bu toplumda onları, tek ve ortaksız Rabblerine bağlayan ve hiçbir engelle karşılaşmaksızın "insanlıklarını" ön plana çıkaran inanç bağı birarada tutuyordu. Tarih boyunca gelmiş geçmiş hiçbir toplum bu şekilde tüm bu özellikleri bünyesinde barındırmamıştır kuşkusuz. Örneğin değişik ırktan birçok insanı barındıran insan topluluklarının en eskisi Roma İmparatorluğu'dur. Bu imparatorluk gerçekten de değişik ırkları, farklı dilleri ve birçok

ülkeyi kapsamıştı. Ancak bu beraberlik hiçbir zaman insanlık bağlarına dayanmamıştı. İnanç gibi yüksek bir değerde somutlaşmamıştı. Bu imparatorluk bir yönden sınıf esasına dayanan bir toplumdu. Seçkinler ve köleler sınıfı vardı. Bir yönden de ırkçı bir toplumdu. Genelde Romalılar'ın egemenliği, diğer ırkların da köleliği esasına dayanıyordu. Bu yüzden hiçbir zaman islâm toplumunun eriştiği ufuklara ulaşamamıştır. İslâm toplumunun devşirdiği meyveleri devşirememiştir.

Aynı şekilde yakın çağda da değişik ulusları biraraya getiren milletler toplulukları kurulmuştur. Örneğin Britanya İmparatorluğu... Ne var ki, o da mirasçısı olduğu Roma toplumu gibi ırkçı ve sömürgeci bir imparatorluktu. İngiliz ulusunun üstünlüğüne ve imparatorluğun sınırları içindeki sömürgelerin sömürülmesine dayanıyordu. Avrupa'da kurulan tüm imparatorluklar aynı özellikleri taşıyordu. Bir zamanlar kurulan İspanyol İmparatorluğu, Portekiz İmparatorluğu, Fransız İmparatorluğu gibi. Hiçbiri o aşağılık, iğrenç ve çirkef dolu düzeyden kurtulamamıştı.

Komünizm de ırk, ulus, ülke, dil ve renk engellerini aşıp yeni bir toplum tipi meydana getirmek istedi. Ne var ki, bu toplumu evrensel "insani" temellere dayandırmadı. Bu toplumu "sınıf" temeline dayanarak kurdu. Bu toplum da eski Roma toplumunun değişik bir görünümüydü. O toplum "seçkinler" sınıfının egemenliğine dayanıyordu. Bu toplum da ezilenlerin (proleteryanın) egemenliğine dayanıyordu. Bu toplumu birbirine bağlayan unsur, diğer sınıflara yönelik korkunç kindir.

Böylesine bayağı bir toplum yapısının insanın oluşumundaki en değersiz unsuru istismar etmesinden başkası beklenemezdi. Bu toplum en başta sadece hayvansal özellikleri ön plana çıkarma ve onları geliştirip sağlamlaştırma esasına dayanmaktadır. Buna göre insanın temel istekleri yeme, barınma ve cinsel güdüleri tatmin etmektir. Oysa bunlar başta gelen hayvani isteklerdir. Yine komünizme göre, insanlık tarihi karın doyurma peşinde koşma tarihidir!..

Kuşkusuz islâm, insanın en temel özelliklerini ön plana çıkaran ve insan toplumunun yapısında bu özellikleri geliştiren ve yücelten ilahi sistemiyle eşsizdir ve hep eşsiz kalacaktır. Dolayısıyla islâmdan sapıp, ırk, toprak ve sınıf gibi pis ve adi temellere dayanan diğer sistemlere yönelenler, insanın gerçek düşmanıdırlar. Bunlar "insanın" şu evrende yüce Allah'ın yarattığı gibi insanî özellikleriyle ön plana çıkmasını istemiyorlar. İnsanlık aleminin, bünyesindeki ırkların, en son noktasına kadar kaynaşmış ve uyum içindeki yeteneklerinden, özelliklerinden ve deneyimlerinden yararlanmasını istemiyorlar. Bunlar aynı zamanda akıntıya karşı yüzüyorlar. İnsanın yükseliş çizgisine karşı hareket ediyorlar. Amaçları, ağıl ve otlak gibi "hayvanların" etrafında birleştikleri duruma benzer temeller etrafında, insanları da birleştirmektir. Yüce Allah'ın insanı yükselttiği ve gerçekten "insanların" etrafında birleşmelerine yakışan bu ulu makamdan sonra onların insana uygun gördükleri bu iğrenç düzeydir.

Garip olanı da, üstün insanî özellikler etrafında birleşme hareketinin tutu-

culuk, taassup ve gericilik olarak adlandırılması, bunun yanında hayvanlarınkine benzer özellikler etrafında birleşme eyleminin de ilericilik, yükselme ve devrim olarak adlandırılmasıdır. Değerlerin ve ölçülerin böylesine tersyüz edilmesidir şaşılacak olan. Bütün bunlar, insanın en yüce özelliği olan inanç temeline dayalı bir toplum kurmaktan kaçmak içindir elbette.

Fakat Allah, iradesini gerçekleştirmede etkin olandır. İnsanlık hayatındaki cahili ve hayvanî alçalış için süreklilik sözkonusu değildir. Mutlaka Allah'ın dilediği olacaktır. Bir gün gelecek insanlık, toplumsal yapısını yüce Allah'ın insanı onurlandırdığı ve ilk müslüman toplumun etrafında birleştiği, böylece tarihteki eşsizliğini ve üstünlüğünü elde ettiği temele dayandırmaya çalışacaktır. Kuşkusuz ilk müslüman toplumun tablosu hep ufuklarda parlayacaktır. İnsanlık bir zamanlar eriştiği bu yüce doruklara doğru bir kez daha yol alırken, hep bu toplumu gözönünde bulunduracaktır.

ENFAL SURESİNİN SONU

Tevbe Suresi
9

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 129

Bu sûre Medine'de indi. Kur'ân'ın en son inen sûresi değildir, ama son inen sûrelerden biridir. [1] Bu niteliği yüzünden bu sûre, gerek müslüman toplumun içe dönük ilişkileri konusunda ve gerekse yeryüzündeki diğer milletler ile müslüman toplumun arasındaki ilişkiler konusunda uyulacak nihaî hükümleri içerir. Bunun yanısıra müslüman toplumun sınıflandırılmasını ele alır; değer yargılarını, sosyal mevkilerini, toplumdaki her kesimin ve her zümrenin kesimini belirler; toplumu bir bütün olarak tanımladığı gibi toplumun her kesimini ve her zümresini de ayrıntılı, somut ve açık bir şekilde tanımlar. [2]

Bu açıdan bakınca Tevbe sûresi, İslâm'ın uygulama yöntemini, bu yöntemin aşamalarını ve adımlarını açıklama konusunda özel bir önem taşır. Özellikle bu sûrenin içerdiği nihaî hükümler ile daha önceki sûrelerde yeralan geçici hükümleri birbirleri ile karşılaştırdığımızda bu özel önem daha da ön plâna çıkar. Bu karşılaştırma bir yandan bu sistemin ne oranda esnek olduğunu ve öbür yandan da ne kadar kesin sözlü olduğunu ortaya koyar.

Eğer bu karşılaştırma yapılmazsa somut uygulama şekilleri, hükümler ve kurallar biribirine karışır. Nitekim geçici hüküm içeren bir âyet yerinden alınıp nihaî hüküm ifadeye zorlandığı ya da nihaî hüküm ifade eden âyetler zoraki bir uyum sağlama amacı ile geçici hükümlerle bağdaşacak şekilde yorumlanmak istendiğinde de ayni kavram kargaşası ile karşılaşırız. Özellikle cihad konusunda ve müslüman toplum ile diğer yabancı toplumlar arasında bu kavram kargaşası daha etkili biçimde kendini gösterir. Yüce Allah'dan dilediğimiz odur ki, gerek

---

(1) Bu konudaki yaygın görüşe göre Kur'ân'ın son inen sûresi "Nasr" sûresidir.

(2) İslâm toplumunda varolduğundan sözettiğimiz zümreler ve sınıflar, günümüz toplumlarında görülen dar anlamlı "sosyal sınıf"larla aynı anlamı taşımazlar. İslâm toplumunun zümreleri, katıksız İslâmî değerlere dayanırlar: Muhaçirler ile Ensar, Bedir savaşına katılanlar, Rıdvan biatına katılanlar, Mekke fethinden önce savaş fonuna katkıda bulunup bizzat savaşanlar, Mekke fethinden sonra savaş fonuna katkıda bulunup savaşanlar, savaşlara katılmayanlar ve münafıklar gibi.

bu sureyi tanıtan yazımızda ve gerekse sûrenin âyetlerinin ayrıntılı açıklaması sırasında bu muhtemel tehlikeyi, yani yanlış yorumlamadan kaynaklanabilecek kavram kargaşasına düşme tehlikesini anlaşılır bir dille açıklamaya muvaffak olalım.

Bu sûrenin âyetlerini gerek konuları bakımından, gerek güvenilir belgelerde yer alan iniş sebeplerine ilişkin açıklamalar açısından, ve gerekse Peygamberimizin hayatında meydana gelen olayların kronolojik sıralaması bakımından incelediğimizde bir bütün olarak hicretin dokuzuncu yılında indiği anlaşılır. Fakat sûrenin inişi bir defada gerçekleşmiş değildir. Gerçi sûrenin bölümlerinin, hicri dokuzuncu yılın hangi kesitlerinde indiklerini kesin olarak belirleyemeyiz, ama bu inişin nasıl üç aşamada gerçekleştiğini söyleyebiliriz:

1- İlk aşama, bu yılın Recep ayı içinde Tebuk savaşı öncesinde gerçekleşti.

2- İkinci aşama, Tebuk savaşının hazırlık dönemi ile gerçekleşmesi sırasında meydana geldi.

3- Sûrenin inişinin üçüncü aşaması, Tebuk savaşından dönüldükten sonra gerçekleşti.

Sûrenin birinci âyeti ile başlayıp yirmisekizinci âyetinin sonuna kadar devam eden giriş bölümü ise hicri dokuzuncu yılın sonlarına doğru, hacc mevsiminden az önce Zilkâde ya da Zilhicce ayında inmiştir.

Bu sûrenin iniş kronolojisi hakkında verebileceğimiz kabul edilebilir ve güvenilebilir genel bilgi budur.

Sûrenin yirmisekizinci âyetinin sonuna kadar süren giriş bölümünde İslâm bloku ile Arap Yarımadası'nda yaşayan putperestler bloku arasındaki ilişkiler kesin hükümlere bağlanıyor. Bunun yanısıra bu kesin belirlemeye dayanak oluşturan objektif, tarihî ve inanç sistemine dayalı gerekçeler açıklanıyor. Bu açıklamalar, Kur'ân'ın bilinen etkileyici ve duygulandırıcı üslubu ile sunuluyor. Kullanılan ifadelerin mesajları güçlü, anlamları kesin ve insan kalbinde meydana getirdikleri etki derindir. Bu ayetlerden seçilmiş bazı örnekleri birlikte okuyalım:

"Kendileri ile aranızda antlaşma bulunan müşriklere Allah ve Peygamber tarafından yöneltilen bir ilişki kesme ihtarıdır bu."

"Dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşınız. Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı ve Allah'ın kâfirleri perişan edeceğini biliniz."

"Büyük Hac günü Allah ve Peygamber tarafından tüm insanlara duyurulur ki: "Allah ve Peygamberi ile müşrikler arasında her türlü ilişki kesilmiştir. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha yararlıdır. Eğer sırt çevirirseniz Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı biliniz. Ey Peygamber, kâfirleri acıklı bir azapla müjdele!"

"Yalnız antlaşma şartlarını eksiksiz biçimde yerine getiren ve size karşı hiç kimseyi desteklemeyen müşriklere gelince onlar ile aranızdaki anlaşmalara sürelerinin sonuna kadar uyunuz."

"Haram aylar geçince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz, yakalayıp hapsediniz, bütün muhtemel geçitleri tutup onları gözetleyiniz. Eğer tevbe eder de namaz kılar ve zekât verirlerse onları salıveriniz. Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir."

"Eğer puta tapanlardan biri senden can güvenliği isterse kendisine can güvenliği sağla ki, Allah'ın sözünü, Kur'ân'ı işitebilsin, sonra da onu güven içinde olacağı bir yere ulaştır. Çünkü onlar gerçekleri bilmeyen bir güruhtur."

"Mescid-i Haram'ın, Kâbe'nin yanında antlaşma yaptıklarınız dışındaki müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkça siz de onlara karşı dürüst davranınız. Hiç şüphesiz, Allah kötülükten sakınanları sever."

"Allah'ın ve Peygamber'in onlara karşı nasıl taahhüdü olabilir ki, eğer size karşı üstün gelseler, ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Dilleri ile sizi hoşnut etmeye çalışırlar, ama kalbleri sözleri ile çelişiktir. Onların çoğunun karakteri bozuktur."

"Eğer tevbe edip namazı kılar ve zekatı verirlerse sizin din kardeşleriniz olurlar. Biz bilgili kimselere âyetlerimizi ayrıntılı biçimde açıklarız."

"Eğer onlarla antlaşma yaptıktan sonra antlarını bozarlar da dininize dil uzatırlarsa kâfirlerin elebaşları ile savaşınız. Çünkü onlar için yeminin bir anlamı yoktur. Belki can korkusu ile saldırılarına son verirler."

"Yeminlerini bozan ve Peygamberi Mekke'den çıkarmaya yeltenen kimseler ile, üstelik size karşı savaşı başlatan taraf oldukları halde, savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa eğer mümin iseniz asıl Allah'dan korkmalısınız."

"Onlarla savaşınız ki, Allah sizin elinizle onları azaba çarptırsın, kendilerini perişan etsin, sizi onlara karşı üstün getirsin de müminlerin yürek yaralarını iyileştirsin, su serpsin."

"Kalblerindeki kini gidersin. Allah dilediği kimselerin tevbesini kabul eder. Allah üstün iradelidir ve ne yaparsa yerindedir."

"Yoksa, Allah içinizdeki cihad edenleri ve Allah'dan, Peygamberden, müminlerden başka hiç kimseyi sırdaş edinmeyenleri belirlemeden sizi kendi halinize bırakacak mı sandınız? Allah yaptığınız her işten haberdardır." (1-16)

"Ey müminler, eğer babalarınız ve kardeşleriniz kâfirliği, müminliğe tercih ediyorlarsa sakın onları dost, yandaş edinmeyiniz. Kimler böylelerini dost edinirlerse onlar zalimlerin ta kendileridirler."

"De ki; "Eğer babalarınızı, evlâtlarınızı, kardeşlerinizi, eşlerinizi, hısım-akrabanızı, kazandığınız malları, bozulmasından korktuğunuz ticareti ve hoşunuza giden evleri, konakları Allah'dan, Peygamberden ve Allah yolunda cihad etmekten daha çok seviyorsanız Allah emrini gerçekleştirinceye, yapacağını yapıncaya kadar bekleyiniz. Allah, yolundan çıkmışlar güruhunu doğru yola iletmez."

"Ey müminler, Allah'a ortak koşanlar birer somut pisliktirler. Bundan dolayı bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer (ziyaretçi sayısının azalması yüzünden) yoksul düşeceğinizden korkuyorsanız biliniz ki, Allah eğer dilerse yakında kendi lütfu ile sizi zengin edecektir. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir." (23-25)

Gerek bu seçilmiş âyetlerde ve gerekse bu giriş bölümünün bütün âyetlerinde Arap Yarımadası'nın tümü üzerinde yaşayan putperestlerle ilişkilerin kesilmesi ve onlara karşı savaşılması teşvik ediliyor, özendiriliyor. Âyetlerin üslubunda açıkça görülen bu özellik bize şu gerçeği gösteriyor: Müslüman toplumun -ya da en azından bu cemaatin önemli bir kesiminin- vicdanında o gün için böylesine bir kararlı adımı atma konusunda oldukça güçlü bir çekingenlik, bir korku, bir tereddüt duygusu egemendir. Bu duyguyu besleyen birçok faktör vardır ki, biz bunları gerek bu tanıtım yazısında ve gerekse ilerde âyetlerin ayrıntılı açıklamaları sırasında ortaya koymak istiyoruz.

Sûrenin ikinci bölümünde ise müslüman toplum ile genel olarak kitap ehli arasındaki nihaî ilişkiler belirleniyor. Bu arada bu belirlemeyi zorunlu kılan objektif, tarihî ve inanç kaynaklı gerekçeler sayılıyor; aynı zamanda İslâm'ın karakteristik özelliği, bağımsız özü açıklanıyor ve bu açıklamaya kitap ehlinin inanç ve davranış bakımından yüce Allah'ın doğru dininden uzaklaştıkları gerçeği ekleniyor. Bu öyle bir uzaklaşma ve sapmadır ki, yahudiler ile hıristiyanları İslâm ölçülerine göre yüce Allah'ın kendilerine indirmiş olduğu dinden çıkmış ve "ehl-i kitap" sıfatına lâyık olmuş saydırıyor. Bu bölümde yer alan âyetlerin bir seçilmiş örneğini yine birlikte okuyoruz:

"Allah'a ve ahiret gününe inanmayan Allah'ın ve Peygamber'in haram kıldığı şeyleri haram saymayan ve gerçek dini benimsemeyen yahudi ve hıristiyanlar ile, bunlar size boyun eğip kendi elleri ile cizye verene dek savaşınız."

"Yahudiler "Üzeyr, Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da "Mesih (İsa) Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar, onların ağızları ile geveledikleri dayanaksız sözlerdir. Böyle demekle daha önceki kâfirlerin sözlerine özeniyorlar. Allah kahretsin onları. Nasıl gerçeklerden sapıyorlar?"

"Onlar Allah dışında hahamlarını, rahiplerini ve Meryemoğlu İsa'yı ilâh edindiler. Oysa onlara tek ilâha, kendisinden başka ilâh olmayan ve onların yakıştırma ortaklarından uzak olan Allah'a kulluk etmeleri emredilmişti."

"Onlar Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istiyorlar. Oysa Allah, kâfirlerin hoşuna gitmese de, nurunu kesinlikle tamama erdirmek ister."

"O ki, müşriklerin hoşuna gitmese de kendi dinini diğer bütün dinlere karşı üstün getirmek üzere Peygamber'ini doğru yol ile ve gerçek din ile göndermiştir."

"Ey müminler, birçok hahamlar ve rahipler insanların mallarını eğri yöntemlerle yerler ve halkı Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Altın ve gümüşü biriktirip de bunları Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azapla müjdele."

"O gün biriktirdikleri altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılır ve onlarla alınları, yan tarafları ve sırtları dağlanır; kendilerine "Bunlar biriktirdiğiniz altın ve gümüşlerdir, şimdi biriktirdiklerinizin azabını tadın bakalım" denir." (29-35)

Bu bölümdeki âyetlerin üslubu da bize açıkça gösteriyor ki, burada o günün müslümanlarının vicdanlarına egemen olan ürkekliğe ve tereddüde karşı konuyor. Bu ürkeklik ve bu tereddüt, bu bölümün ilk âyetinde belirtilen türde bir ilişki ile genel olarak kitap ehline -ya da onların büyük bir çoğunluğuna- karşı konulma konusunda duyulmaktadır. Gerçekten bu karşı koyma çağrısının o günkü ilk hedefi, Bizanslılar ile onların Şam ve dolaylarında yaşayan hıristiyan müttefikleri idi. Sırf bu hedef bile sözünü ettiğimiz ürkeklik ve tereddüt için yeter sebepti. Çünkü Bizanslılar, Arap Yarımadası'nın halkı arasında tarihî bir üne ve ürkütücü bir imaja sahiptiler. Fakat bu âyet bütün kitap ehlini içerecek biçimde genel kapsamlıdır; âyetteki nitelikleri taşıyan herkesi içerir. Aşağıda âyetleri ayrıntılı biçimde incelerken -inşaellah- bu noktaya açıklık getireceğiz.

Sûrenin üçüncü bölümü savaşa hazırlanma çağrısını ağırdan alan, bu çağrı karşısında adeta oldukları yere çakılıp kalan, sefere çıkmaya yanaşmayan kimseleri kınayarak, paylayarak söze giriyor. İlerde görüleceği gibi bu savaş kaçaklarının tümü münafık değillerdi. Bu da bize bu adımı atmanın, bu savaşa katılmanın o günkü insanların vicdanlarına ne kadar ağır geldiğini gösterir. Bu adımı atmak o günün insanlarına neden ağır geliyordu? Bunun sebeplerini -Allah'ın izni ile- yeri geldiğinde ayrıntılı biçimde açıklamak istiyoruz. Şimdi bu bölümün birkaç seçilmiş âyetini birlikte okuyalım:

"Ey müminler, size ne oldu da, "Allah yolunda savaşa çıkınız" dendiğinde yere çakıldınız? Dünya hayatını ahirete tercih mi ettiniz? Oysa dünya hayatının hazzı, ahiretin yanında pek azdır."

"Eğer savaşa çıkmazsanız Allah sizi acıklı bir azaba uğratarak yerinize başka bir toplum getirir. Bu Allah'a hiçbir zarar getirmez. Çünkü Allah'ın gücü her şeyi yapmaya yeter."

"Peygamber'e yardım etmezseniz, biliniz ki, kâfirler onu Mekke'den çıkardıklarında iki kişiden biri olarak mağaradayken Allah ona yardım etmişti. Hani, arkadaşına: "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" diyordu. Allah onun kalbine güven duygusu indirmiş, kendisini göremediğiniz askerler ile desteklemiş, böylece kâfirlerin sözünü alçaltmıştı. Yüce olan yalnız Allah'ın sözüdür. Allah üstün iradelidir ve her yaptığı yerindedir."

"Kolayınıza da gelse, zorunuza da gitse mutlaka sefere çıkınız. Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ediniz. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır." (38-41)

Sûrenin bu kesitinde kınayıcı, tehdit edici ve pekiştirici ifadeler tekrarlanıyor; kâfirlerin peygamberimizi Mekke'den çıkmaya zorladıklarında yüce Allah'ın kendisine yardım ettiği, hiç kimsenin katkısı olmaksızın onu kâfirlerin elinden kurtardığı gerçeği müminlere hatırlatılıyor. Bunların yanısıra müminlere, "ko-

laylarına gelen ve zorlarına giden" her durumda sefere çıkmaları için kesin emir veriliyor. Bu tekrarlamalar, hatırlatmalar ve kesin emirler açıkça kanıtlıyor ki, o sırada İslâm toplumu zor günler yaşıyordu; savaşa katılmama, evlerde oturma gibi tutumlar ile ürkeklik ve tereddüt gibi duygular yaygındı. İşte bu derece yoğun kınamalara, tehditlere, pekiştirmelere, hatırlatmalara ve ısrarlı emirlere bu yüzden başvurulmuştu.

Daha sonra sûrenin dördüncü kesiti gündeme geliyor. Sûrenin yarısından çoğunu içeren bu kesit, kesitlerin en uzunudur. Bu kesitte münafıklar rezil ediliyor, onların İslâm toplumuna yönelik entrikaları açığa vuruluyor, psikolojik ve pratik durumları anlatılıyor; gerek Tebuk savaşındaki, gerekse bu savaşın öncesinde ve sonrasındaki tutumlarına ışık tutuluyor. Niçin cihaddan geri kaldıkları, neden müminlerin safları arasına zayıf düşürme, ayrılık ve bozgunculuk tohumları ektikleri, bu davranışlarının arkasında bulunan niyetlerinin, plânlarının ve bahanelerinin neler olduğu aydınlığa kavuşturuluyor. Peygamberimize ve samimi müminlere verdikleri eziyetlerin sebepleri irdeleniyor. Bu aydınlatıcı bilgilerin hemen arkasından samimi müslümanlar, bunların hileleri ve komploları konusunda uyarılıyor; münafıklar ile müminler arasındaki ilişkilerin sınırları çiziliyor. Bu iki kutup arasındaki ipler koparılarak, nitelikleri ve davranışları arasındaki aykırılığa basılıyor.

Bu bölüm, aslında sûrenin omurgasını oluşturur. Biz bu bölümdeki âyetleri okurken Mekke'nin fethinden az önceki dönemde müslüman toplumda neredeyse kökü kazınan münafıklığın nasıl olup da Mekke'nin fethinden sonra tekrar palazlanıp yaygınlık kazanabildiğini gözlüyoruz. Bu olgunun sebeplerini aşağıdaki bölümde ortaya koymaya çalışacağız. Burada sözünü ettiğimiz kesitin âyetlerini ayrıntılı biçimde incelemiyeceğiz. Sadece bu kesitin özelliğini tanıtan bazı seçme âyetler sunacağız. Okuyalım:

"Eğer onlar sefere çıkmak isteselerdi, bunun için hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, sefere çıkmaya kalkışmalarını istemediği için onları böyle bir girişimden alıkoydu. Kendilerine "(kadın, çocuk, yaşlı, hasta gibi) savaşma gücünden yoksun kimselerle birlikte siz de evlerinizde oturunuz" dendi."

"Eğer sizinle birlikte sefere çıksalardı size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı, sizi birbirinize düşürmek için aranıza atılacaklar, bahklama dalacaklardı. Aranızda onların sözlerine kulak verecekler de vardı. Allah zalimlerin kimler olduğunu bilir."

"Onlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler, sana karşı çeşitli entrikalar çevirmişlerdi. Sonunda gerçek geldi ve onların istememesine rağmen Allah'ın emri üstün çıktı."

"Onlardan bazıları "Bana savaşa katılmama izni ver de beni fitneye düşürme" derler. Haberiniz olsun ki, onlar fitnenin içine düşmüşlerdir ve cehennem kâfirleri kuşatacaktır."

"Eğer karşına bir iyilik çıkarsa fenalarına gider. Eğer başına bir musibet gelirse, "Biz savaşa katılmayarak önceden tedbirimizi aldık" diyerek sevinç içinde

dönüp giderler." (46-50)

"Onlar sizden olduklarına dair Allah adına yemin ederler, oysa sizden değildirler, fakat ödlek bir güruhturlar."

"Eğer bir sığınak, bir mağara ya da geçilecek bir yeraltı deliği bulsalar, doludizgin buralara koşarlardı."

"Onların bazıları sadakaların (zekât gelirlerinin) bölüştürülmesi konusunda sana dil uzatırlar. Eğer zekât gelirlerinden kendilerine bir pay verilirse memnun olurlar, eğer bu gelirlerden kendilerine bir pay verilmez ise hemen öfkeleniverirler."

"Oysa eğer onlar Allah'ın ve Peygamber'in kendilerine ayırdığı payı sevinçle karşılayarak, "Allah bize yeter, yakında Allah da bize lütfundan verecek, Peygamber de. Biz umudumuzu yalnız Allah'a bağlamışız" deselerdi kendileri hakkında daha iyi olurdu."

"Onlardan bazıları da, "Peygamber, herkesi dinleyen bir kulaktan ibarettir" diyerek onu üzerler. Onlara de ki; "O sizin için yararlı bir kulaktır; Allah'a inanır, müminlere güvenir, içinizdeki müminler için rahmettir." Allah'ın elçisini üzenleri acıklı bir azap beklemektedir."

"Sizin hoşnutluğunuzu kazanmak için Allah'a yemin ederler. Oysa eğer mümin olsalardı, Allah'ın ve Peygamber'in hoşnutluğunu kazanmayı daha gerekli görürlerdi."

"Onlar hâlâ öğrenemediler mi ki, Allah'a ve Peygamber'e zıt düşeni, düşman olanı cehennem ateşi bekliyor; o, orada ebedi olarak kalacaktır. Bu büyük perişanlıktır."

"Münafıklar kalblerinde sakladıkları kâfirliği açığa vuracak bir sûrenin inmesinden korkuyorlar. Onlara de ki; "Siz alay edin bakalım, Allah kesinlikle korktuğunuzu meydana çıkaracaktır."

"Eğer onlara soracak olursan, "Biz lafa daldık, aramızda eğleniyorduk" derler. De ki; "Allah ile, Allah'ın âyetleri ile ve Peygamber'i ile mi alay ediyordunuz?!"

"Uydurma bahaneler ileri sürmeyiniz. İman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Bir kısmınızı affetsek bile ağır suçlu olduklarından dolayı diğer kısmınızı azaba çarpturacağız."

"Erkek-kadın bütün münafıklar hep birdirler. Kötülüğü emrederler, iyiliği yasaklarlar, elleri sıkıdır. Onlar Allah'ı unuttukları için, Allah da onları unuttu. Münafıklar yoldan çıkmışların ta kendileridirler."

"Allah erkek-kadın münafıklar ile kâfirleri cehennem ateşi ile cezalandıracağına söz vermiştir. Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Orası onlara yeter. Allah onları lânetlemiştir. Onları sürekli bir azap beklemektedir." (56-68)

"Ey Peygamber, kâfirlerle ve münafıklarla savaş, onlara karşı sert ol; onların varacakları yer cehennemdir, orası ne kötü bir varılacak yerdir."

"Onlar söylemediler diye Allah adına yemin ederler, ama o küfür sözünü söylediler. Müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Yapamadıkları bir işe yeltendiler. Bu yolla öc almaya kalkışmalarının tek sebebi Allah'ın lütfu ile, Allah'ın ve Peygamber'in kendilerini zengin etmiş olmalarıdır. Eğer tevbe ederlerse kendileri için iyi olur. Eğer sırt çevirirlerse Allah onları hem dünyada, hem de ahirette acıklı bir azaba uğratır. Dünyada onlara ne bir dost ve ne de bir yardım edici bulunur."

"Onlardan bazıları "Eğer Allah bize lütfundan bol mal verirse, sadaka verenlerden ve iyi amel işleyenlerden olacağımıza yemin ederiz" diye Allah'a kesin söz verirler.

"Fakat Allah onlara lütfundan bol mal verince cimrice davranarak sırt çevirdiler, sözlerinden döndüler." (73-76)

"Sadaka konusunda, gerek cömertçe veren gönüllülere dil uzatanlar ve gerekse ancak güçlerinin yettiği kadarını verebilenlerle alay edenler var ya, Allah onları maskaraya çevirmiştir; onları acıklı bir azap beklemektedir."

Onlar için ister af dile, ister dileme. Onlar adına yetmiş kez af (istediğin kadar çok) af dilesen de, Allah onları kesinlikle affetmez. Sebebine gelince onlar Allah'ı ve Peygamber'i tanımadılar. Allah yoldan çıkmışlar güruhunu doğru yola iletmez."

"Sefere katılmayanlar, Allah'ın Resulüne ters düşerek geride kaldıklarına sevindiler. Allah yolunda malları ve canları ile cihad etmeyi istemediler; "Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. Onlara, "Cehennem ateşi bundan daha sıcaktır" deyiniz; keşki bunu kavrayabilselerdi!"

"Yaptıklarının karşılığı olarak bundan böyle az gülüp çok ağlasınlar."

"Eğer Allah sana onlardan bir grubun yanına dönmeyi nasip eder de onlar senden sefere çıkmak üzere izin isterlerse de ki; "Hiçbir zaman benimle birlikte sefere çıkmayacak, benimle beraber düşmanla savaşmayacaksınız. Çünkü siz, ilk keresinde geride kalmaktan hoşlandınız; o halde şimdi de (kadın, çocuk, yaşlı ve hasta gibi) savaşma gücünden yoksun kimseler ile birlikte evlerinizde oturunuz."

"Onlardan biri ölünce asla namazını kılma ve sakın mezarı başında dikilme. Çünkü onlar Allah'ı ve Peygamber'i tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler."

"Onların malları ve evlâtları sakın seni imrendirmesin. Allah bunlar aracılığı ile onların dünya hayatında azaba uğramalarını ve canlarını kâfir olarak vermelerini ister." (79-85)

Okuduğumuz bu uzun ve gerçekleri ortaya koyucu hamle kampanyası bize şunu kanıtlıyor: Bu dönemde münafıklar müslümanların birliğini sarsmak, müslümanlar arasında kargaşa meydana getirmek, çeşitli entrika, desise ve yalanla onları yollarından alıkoymak için son derece yoğun bir çaba harcıyorlardı. Bunun yanısıra bu dönemde İslâm'ın toplumsal yapısının uyumlu olmadığını, bu

yapının çalkantılı bir nitelik taşıdığını da öğreniyoruz. Bu kesitte yer alan, "**Aranızda onların sözlerine kulak verecekler de vardır**" âyeti [3], müslüman toplumun bu çalkantılı yapısına işaret ettiği gibi, yine bu kesitte okuduğumuz münafıklar için af dileme ve dûa etme yasağı getiren ısrarlı çağrılar da sosyal yapıdaki bu uyumsuzluğu kanıtlamaktadır.

Bu durum Mekke'nin fethinden sonra çok değişik insan gurubunun İslâm'a girmesinden kaynaklanıyordu. Bu farklı ve çok sayıda grupların kalblerinde henüz iman kökleşmediği gibi, bu grupları oluşturan insanlar henüz sağlıklı bir İslâm karakteri edinmemişlerdi. Az aşağıda bu konuyu enine-boyuna inceleyeceğiz. Fakat bu incelemeden önce o dönemdeki müslüman toplumu oluşturan bu değişik grupların, bu sûrenin âyetlerinde nasıl sınıflandırıldıklarını gözden geçirmeliyiz."

İşte bu sûrenin beşinci kesiti, bu sınıflandırma konusunu gündeme getiriyor. Bu âyetler bize şu bilgiyi veriyor: O günkü müslüman toplumun merkezinde, muhacirler ile ensardan, yani Medine yerlisi ve göçmen müslümanlardan oluşmuş bir öncü grup vardı. Bu grup, İslâm toplumunun sağlam, sarsılmaz altyapısını meydana getiriyordu. Bu temel grubun yanında başka birçok gruplar vardı. Bu gruplardan biri, içlerinde hem samimi müslümanların, hem de münafıkların bulunduğu bedevi Araplar'dı. Bir diğeri, kalblerine iman nuru hiç girmemiş bir kesimdi. Bir başkası, Medineli münafıklardı. Bir başkası, iyi ameller ile kötü amelleri biribirine karıştıran, henüz halis bir İslâm karakteri kazanamamış, İslâm potasında tamamen erimemiş bir gruptu. Bir diğeri, durumu mechul bir gruptu, akıbetinin ne olacağı bilinmiyordu, bu grubun dosyası tamamen yüce Allah'a havale edilmişti, onların durumlarını ve geleceklerini yalnız O biliyordu. Bir başkası komplocu-entrikacı bir gruptu, yıkıcı faaliyetlerini din maskesi altında, din adı arkasına saklanarak yürütüyordu.

Sûrenin bu bölümünü oluşturan âyetler sözünü ettiğimiz grupları sayarken onlar hakkında kısa, fakat son derece tanıtıcı bilgiler veriyor, onların İslâm toplumu içindeki davranış tarzlarına ışık tutuyor. Bunun yanısıra gerek Peygamberimiz'e ve gerekse samimi müminlere bu grupların her birine karşı nasıl bir tutum takınmaları gerektiğini öğretiyor. Şimdi bu kesiti oluşturan bazı seçme âyetleri birlikte okuyalım:

"**Bedevi Araplar kâfirlikte ve münafıklıkta daha aşırı; Allah'ın, Peygamber'e indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkın kimselerdir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.**"

"**Kimi bedeviler Allah'ın emri uyarınca yaptıkları harcamaları cerime, angarya sayarlar ve başınıza belâların geleceği günü gözlerler. Gözledikleri o belâ kendi başlarına gelesiceler! Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.**"

"**Kimi bedeviler de Allah'a ve ahiret gününe inanırlar; yaptıkları maddî bağışları, Allah'ın yakınlığını ve Peygamber'in dûalarını kazanma aracı sebebi sayarlar. Haberiniz olsun ki, yaptıkları bu bağışlar, gerçekten onları Allah'a**

(3) Tevbe sûresi, 47

yaklaştıran bir sebeptir. İlerde Allah onları rahmetinin kapsamı içine alacaktır. Hiç şüphesiz Allah, affedici ve merhametlidir.

"Muhacirlerin ve ensarın ilk öncüleri ile iyilikte onlara tam uyanlardan Allah hoşnut olduğu gibi, onlar da Allah'dan hoşnut olmuşlardır. Allah onlara altlarından nehirler akan ve içlerinde ebedî olarak kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur."

"Gerek çevrenizdeki bedeviler içinde ve gerekse Medine halkı arasında iki yüzlülükte uzmanlaşmış, kaşarlanmış münafıklar vardır. Sen onları bilmezsin, ancak biz biliriz. Onları iki kez azaba çarptıracağız, sonra da büyük azaba uğratılacaklardır."

"Savaşa katılmayanların bir bölümü de suçlarını itiraf ettiler ve iyiliği kötülüğe ekliediler. Belki Allah onların tevbesini kabul eder. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir, merhametlidir."

"Mallarının bir bölümünü sadaka olarak al ve bu yolla onları temizle, günahlardan arındır. Onlara dûa et, çünkü senin duan onlara gönül huzuru sağlar. Allah her şeyi işitir ve bilir." (97-103)

"Savaşa katılmayanların bir başka bölümü daha var ki, onların işleri doğrudan doğruya Allah'ın iradesine kalmıştır. O, onları ya azaba çarptırır, ya da tevbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

"Savaşa katılmayanların bir başka grubu da İslâm'a zarar vermek, kâfirliği pekiştirmek, müminler arasında ayrılık tohumu ekmek, daha önce Allah'a ve Peygamber'e karşı savaşmış birine gözetleme yeri hazırlamak amacı ile bir mescid yaptılar. Onlar, "İyilikten başka bir amacımız yoktur" diye yemin edeceklerdir. Oysa Allah şahittir ki, onlar yalan söylüyorlar."

"Orada asla namaza durma, ilk gününden itibaren Allah korkusu temeli üzerine kurulan mescid, içinde namaz kılmana daha lâyık bir yerdir. Orada günahlarından arınmayı özleyen kimseler vardır. Allah günahlardan arınanları sever." (106-108)

Bu âyetlerde anlatılan grupların, zümrelerin ve iman düzeylerinin farklılığı Mekke fethinden sonraki İslâm toplumunun ne oranda çalkantılı ve dağınık olduğunu gösterir. Oysa Mekke fethinden az önceki İslâm toplumu, ilerde anlatılacağı üzere, bu çalkantı ve kargaşa dönemini neredeyse tamamen geride bırakabilmişti.

Sûrenin altıncı kesiti müminler ile yüce Allah arasındaki cihada ilişkin biatın, bağlılık andının niteliğini anlatıyor. Bu cihadın mahiyetini anlatıyor, sınırlarını çiziyor. Medine halkı ile Medine çevresinde yaşıyan bedevilerin bu alandaki yükümlülüklerini belirliyor. Gerek Medineliler'e ve gerekse civardaki bedevilere bu yükümlülüğü savsaklamanın, ona sırt çevirmenin helâl olmadığını, hükme bağlıyor. Bu kimselere Peygamberimiz'in seferlerine katılmamanın, kendileri Peygamberimiz'den daha çok düşünme gibi bir bencilliğe kapılmalarının yakışıksız olacağını vurguluyor, gerek putperestler ile gerekse münafıklarla ilişkile-

rini tamamen kesmeleri gerektiği emrediliyor.

Bu arada münafık olmamakla birlikte savaşa katılmamış olan bazı müminlere ilişkin olarak yüce Allah'ın verdiği hüküm anlatılıyor. Münafıkların bazı tutumlarına, o sırada inen bazı Kur'ân âyetleri karşısında takınmış oldukları tavra ışık tutuluyor. Şimdi de bu kesitte yer alan âyetlerden bazı seçmeler sunuyoruz:

"Allah müminlerin mallarını ve canlarını karşılığında kendilerine cenneti vermek üzere satın aldı. Onlar Allah yolunda savaşırlar, bu yolda kimi zaman öldürürler ve kimi zaman da öldürülürler. Bu Allah'ın üzerine borç aldığı ve hem Tevrat'ta, hem İncil'de hem de Kur'ân'da yer verdiği bir sözdür. Allah'dan daha çok sözünde duran kim olabilir ki? O halde yaptığınız bu alış-verişe sevininiz. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur."

"Akraba bile olsalar, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra putatapanlar için Allah'dan af dilemek, ne Peygamber'e ve ne de müminlere yakışmaz."

"İbrahim'in babası için af dilemesi ona bu yolda söz verdiği içindi. Fakat babasının bir Allah düşmanı olduğunu kesinlikle anlayınca onunla ilişkisini kesti. İbrahim, gerçekten çok duygulu ve yumuşak kalbli idi."

"Allah, Peygamber'in ve o zor anda onun peşinden giden muhacirler ile ensarın tevbelerini kabul etti. O sırada onlardan bir grubun kalbleri, kaymanın eşiğine gelmişti. Arkasından O, onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametlidir."

"Allah, savaşa katılmayan o üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Sonunda yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi, can sıkıntısından patlayacak gibi oldular, Allah'dan kaçmanın yine O'na sığınmaktan başka bir çıkar yolu olmadığını anladılar. Bunun üzerine Allah onların tevbelerini kabul etti. Hiç şüphesiz Allah tevbeleri kabul eder ve merhametlidir."

"Gerek Medineliler ve gerekse çevrelerinde yaşayan bedeviler, savaşta Peygamber'den geri kalmak ve kendi canlarının kaygısını O'nun canının kaygısının önüne geçirmek yakışmaz. Çünkü Allah yolunda çekecekleri her susuzluk, katlanacakları her yorgunluk, karşılaşacakları her açlık, kâfirleri öfkelendirecek her bir karış toprağa ayak basmaları, düşmanın zararına kazanacakları her tür başarı karşılığında mutlaka hesaplarına bir iyi amel yazılır. Hiç şüphesiz Allah, iyi işler yapanları ödülsüz bırakmaz."

"Yaptıkları küçük-büyük bütün maddî harcamalar ve aştıkları her vadi mutlaka hesaplarına yazılır ki, Allah işledikleri iyilikleri en güzel karşılıklarla ödüllendirsin."

"Müminlerin topyekün sefere çıkmaları gerekmez. Bunun yerine her kabileden bir grup, dinin özünü öğrenmek ve kötülüklerden kaçınırlar umudu ile soydaşlarını uyarmak için sefere çıkmalıdır."

"Ey müminler, en yakınınızdaki kâfirler ile savaşınız, bunlar sizde sertlik bulsunlar ve biliniz ki, Allah kendisinden korkanlar ile beraberdir." (111-113)

"Yeni bir sûre indirilince birbirlerine "Acaba sizi bir gören var mı?" diye

sorarlar, sonra savışırlar. Anlayışsız, duyarsız bir güruh oldukları gerekçesi ile Allah onların kalblerini gerçeklerden uzaklaştırmıştır." (127)

Sûrenin sonunda Peygamberimiz'in karakteristik nitelikleri belirtiliyor. Bunun yanısıra ona sırf Allah'a dayanması, Allah'ın yüce koruyuculuğu, gözeticiliği ile yetinmesi direktifi veriliyor. Şimdi de sûreyi noktalayan bu âyetleri okuyoruz:

"Size içinizden öyle bir peygamber geldi ki, sıkıntıya düşmeniz ağırına gider, size son derece düşkün, müminlere karşı şefkatli ve merhametlidir."

"Eğer sana sırt çevirirlerse de ki; "Allah bana yeter, O'ndan başka ilâh yoktur, ben sırf O'na dayandım, O, yüce Arş'ın sahibidir." (128-129)

Âyetlerin ayrıntılı açıklamasından önceki bu özet niteliğindeki tanıtma yazısında giriştiğimiz âyet iktibas etme işlemini bile bile uzun tuttuk. Çünkü sûrenin bu bölümü, İslâm toplumunun Mekke fethinden sonraki durumunun son derece eksiksiz bir portresini çiziyor, bu toplumun organik yapısını, dokusunu belirgin çizgilerle tanıtıyor. Bu portrede ilk göze çarpan özellik, bir tür sosyal çalkantı ve çeşitli grupların inanç düzeyleri arasındaki uyum eksikliğidir. Bunun yanısıra şu belirtiler ve rahatsızlıklar da dikkatimizi çekiyor. Bencillik, mal düşkünlüğü, cimrilik, münafıklık, karakter zayıflığı, görevler ve yükümlülükler karşısında tereddüt, İslâm kampı ile karşıt düşman kampları arasında benimsenecek ilişkiler konusunda belirsizlik ve bulanıklık, inanç sistemi esasına dayanan bir sosyal saflaşmaya tam anlamı ile yatkın olmamak. Gerçi bütün bu aksaklıklara rağmen toplumun temeli güvenli ve sağlamdı. Çünkü muhacirler ile ensardan oluşmuş samimi bir gruptan oluşuyordu. Nitekim toplumun bu bunalımlı yapısı uzun ve ayrıntılı açıklamaların yapılmasını gerektirmiştir. Kur'ân'ın getirdiği bu açıklamalar gerçekleri ortaya çıkarmayı, çeşitli toplum fertlerin bilinç aşılamayı, bilgi eksikliğini gidermeyi ve yanılgıları gidermeyi amaçlıyordu.

Daha önce kısaca işaret ettiğimiz gibi bu toplumsal çalkantının sebebi Mekke fethinden sonra değişik kesimlerden gelen insanların İslâm'a girmeleri; bu insanların henüz İslâmî eğitiminden geçmemiş, köklü İslâm karakterini edinmemiş olmaları idi. Yalnız yaptığımız bu kısa işaretin açıklıkla kavranabilmesi için mutlaka Mekke'nin fethinden önceki ve sonraki tarihî gelişmeyi, somut olayları ile, gözden geçirmek gerekir.

İşte şimdi bu tarihî gelişmenin kronolojik akışına kısaca değinmek istiyoruz. Arkasından bu tarihî realiteyi kısaca yorumlayarak özünü kavramaya çalışacak, daha sonra da sûrenin âyetlerinin ayrıntılı açıklamalarına girişeceğiz.

İslâmî hareket Mekke'de şiddet ortamında doğdu, baskı sınavından geçmiş seçkin insanların kişiliklerinde varlık buldu. Kureyşli müşriklerin başını çektiği cahiliye uygarlığı "Lailâhe illallah, Muhammedün Resûlullah (Allah'dan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun elçisidir)" çağrısının içerdiği gerçek tehlikeyi sezmekte gecikmedi. Adamlar, bu çağrının yetkisini yüce Allah'dan almamış, her türlü yeryüzü kaynaklı otoriteye karşı başkaldırma anlamına geldiğini, yeryüzünde egemenlik kurmuş bütün tağutlara, bütün zorbalara uzlaşmasız bir mey-

dan okuma demek olduğunu, bütün bu diktatörlüklerden kaçıp yüce Allah'a sığınma kararını haykırdığını hemen anladılar. Ayrıca onlar bu çağrının oluşturduğu ve Peygamberimiz'in -salât ve selâm üzerine olsun- liderliği altında gelişen, yeni organik ve hareketli toplumun taşıdığı ciddi tehlikeyi de kavradılar. Bu ele-avuca sığmaz, hareketli toplum ortaya çıktığı ilk günden itibaren yalnız yüce Allah'a ve Peygamberimiz'e itaat etmeyi ilke edinmiş, Kureyş kabilesinin temsil ettiği cahiliye rejimine ve bu rejimin ayakta tuttuğu sosyal düzene karşı çıkmış, başkaldırmıştı.

Evet, işin başında Kureyş kabilesinin temsil ettiği cahiliye uygarlığı hem o, ve hem de bu tehlikeyi kısa zamanda sezdi ve bu sezgisinin sonucu olarak vakit geçirmeden, hem bu yeni çağrıya, hem bu yeni topluma ve hem de bu yeni liderliğe karşı amansız, vahşi bir savaş açmış; ötedenberi kullanageldiği bütün işkenceleri, bütün tuzakları, bütün bozgunculukları ve bütün hileleri işletmeye koymuştu.

Cahiliye toplumu varlığını tehdit eden bu tehlike karşısında refleksiz bir savunmaya girişmişti. Tıpkı ölüm tehlikesi ile karşılaşan her canlı varlığın yaptığı gibi. Bu kaçınılmaz, doğal bir reaksiyondur. Kula kulluk esasına dayalı bir cahiliye toplumunda ne zaman yüce Allah'ın ilâhlığını benimsemeyi haykıran bir çağrı seslendirilirse; ne zaman bu çağrı yeni bir liderlik kadrosunun izinden giden hareketli bir toplumun kişiliğinde somutlaşır da bağrından çıktığı kokuşmuş cahiliye toplumuna taban tabana zıt bir strateji ile karşı çıkarsa mutlaka böyle bir reaksiyon ortaya çıkar.

O zaman yeni İslâm toplumunun her ferdi işkencenin ve fitnenin her türlüsü ile karşı karşıya kalır. Bu iş kimi zaman kan dökülmesi aşamasına kadar varır. İşte o günlerde kendini tamamen yüce Allah'a adamış; her türlü sıkıntıya, fitneye, açlığa, sürgüne, işkenceye ve kimi zaman en acımasız türden ölüme katlanmayı peşin olarak göze alan seçkin insanlardan başka hiç kimse, "Lâilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah" cümlelerinden oluşan "Şehadet" çağrısını seslendirmeye, yeni İslâmî topluma katılıp bu yeni toplumun liderlik kadrosunun direktiflerini benimsemeye cesaret edememişti.

Bu seçkin azınlık sayesinde İslâm, Arap toplumunun en sağlam unsurlarından oluşmuş, dayanıklı bir temel edinmişti. Bu baskılara katlanamayan kimseler ise yeni dinlerinden vazgeçerek tekrar cahiliye dönemine dönmüşlerdi. Bu tür dönekler sayıca azdı. Çünkü bu dine girenlerin başlarına ne gibi belâların geleceği önceden belli ve açıktı. Bu yüzden sağlam karakterli ve seçkin kimseler dışında kalan sıradan insanlar, cahiliye toplumundan koparak İslâm'a girmeyi, korkular ve tehlikeler ile dolu dikenli yola koyulmayı göze alamamışlardı.

İşte yüce Allah muhacirlerin öncülerini bu seyrek rastlanır örnekler arasından seçerek, onların Mekke'de bu dinin dayanıklı temeli olmalarını sağlamıştı. Aynı kimseler daha sonra ensarın öncüleri ile birlikte Medine'de de bu İslâm'a sağlam temel oluşturma fonksiyonlarını sürdürmüşlerdi. Gerçi Medineli müslümanlar, Mekkeli müslümanlar gibi bu dinin sıkıntılarına katlanmamışlardı, ama Peygamberimiz ile yaptıkları "Akabe biatı", orada içtikleri bağlılık andı

onların da bu dinin özü ile bağdaşacak asil bir karaktere sahip insanlar olduklarını kanıtlamıştı. Ünlü Tefsir bilgini İbn-i Kesir bu konuda şöyle diyor:

"Muhammed b. Kaab Karadı'nın ve başkalarının bildirdiğine göre, Akabe biatının gerçekleştiği gece Abdullah b. Revaha Peygamberimiz'e, 'Gerek Rabbin ve gerekse kendin adına bize dilediğin şartları koş" dedi. Peygamberimiz, 'Rabbim adına sadece O'na kulluk etmenizi, hiçbir şeyi kendisine ortak saymamanızı şart koşarım. Kendi adıma da kendinizi ve malınızı koruduğunuz gibi beni de korumanızı şart koşarım' buyurdu. Medineli müslümanlar 'Peki eğer bu şartları yerine getirirsek ne elde ederiz?' diye sordular. Peygamberimiz, 'Cenneti elde edersiniz' buyurdu. Bunun üzerine Medineli müslümanlar, 'Ne kadar kârlı bir alış-veriş bu, bu anlaşmayı ne kendimiz bozarız ve ne de senden bozulmasını isteriz" dediler."

Peygamberimiz'in önünde bu biat andını içenler, bu sözleşmenin ucunda cennetten başka hiçbir karşılık beklemeyenler, bu alış-verişe bağlı kalacaklarını kesin bir dille ifade edenler, bu anlaşmayı kendileri bozmayacakları gibi, Peygamberimiz'den de onu bozmasını istemeyeceklerine karar verenler, içtikleri andın içeriğinin basit olmadığını biliyorlardı; Kureyşliler'in şimşeklerini üzerlerine çekeceklerinden ve tüm Araplar'ın oklarına hedef olacaklarından emindiler. O andan itibaren artık gerek Arap Yarımadası'nın her tarafında egemen olan, ve gerekse Medine'de burunlarının dibindeki cahiliye toplumunda, barış içinde yaşayamayacaklarının kesinlikle bilincinde idiler."

Yine İbn-i Kesir "El-Bidaye ven-Nihaye" adlı eserinde aynı konuda şunları söylüyor:

"İmam-ı Ahmed Hanbeli diyor ki: Abdurrezzakin, İbni Haysem yolu ile Abdullah Ebu Zubeyr'e dayandırarak bildirdiğine göre, Cabir şöyle diyor; Peygamberimiz Mekke'de geçirdiği yirmi yıl boyunca insanları evlerinde, Ukkaz ve Micenne çarşılarında, hacc mevsimlerinde kovaladı, her gittiği yerde şunları söylüyordu; "Beni koruması altına alacak, bana yardımcı olacak biri var mı ki, o sayede Rabbimin mesajını insanlara duyurabileyim ve o kimse de karşılığında cenneti kazansın?" Fakat Peygamberimiz ısrarlı çağrılarına rağmen kendisini koruma altına alacak, ona yardımcı olacak birini bulamıyordu.

Öyle ki, Mudar'dan ya da Yemen'den biri yola çıkarken soydaşları ve yakınları yanına gelip ona, "Sakın şu Kureyşli delikanlı seni dininden caydırmasın" diye tembihlerdi. Peygamberimiz kalabalık içine çıkınca herkes parmağı ile onu biribirine gösterirdi.

Sonunda yüce Allah bizi Medine'den onun yanına gönderdi de biz onu korumamız altına aldık, söylediklerini onayladık. Bu günlerde aramızdan biri onun yanına gidiyor, kendisine iman ediyor, Peygamberimiz ona Kur'ân okuyor, arkasından adam geri dönünce benimsemiş olduğu İslâmiyet'i ailesine de aşılıyordu. Sonunda öyle bir gün geldi ki, Medine'de, içinde birkaç müslümanın bulunmadığı hiç bir ev kalmamıştı, bu kimseler müslüman olduklarını açıkça söylüyorlardı.

Sonunda Medine müslümanları olarak aramızda toplanarak, "Ne güne kadar Peygamberimiz'in korku içinde Mekke dağlarına çıkıp inmesine seyirci kalacağız?" dedik. Arkasından aramızdan yetmiş kişi yola çıkarak hacc mevsiminde Peygamberimiz'in yanına vardık. (5) Kendisine Akabe geçidinde buluşmak üzere randevü verdik, birer-ikişer oraya vararak toplandık. Kendisine, "Ya Resûlullah, ne yapacağımıza dair sana biat edecek, bağlılık sözü vereceğiz?" diye sorduk. Bize şöyle dedi:

'Canınız istese de istemese de sözümü dinleyip tutacağınıza, hem zor, hem kolay durumlarda maddî yönden beni destekleyeceğinize, iyiliği emredip kötülükten sakındıracağınıza, Allah için gereken sözü söyleyeceğinize, Allah sözkonusu olunca hiç kimsenin kınamasından çekinmeyeceğinize; size geldiğimde kendinizi, eşlerinizi ve çocuklarınızı korur gibi beni de koruyup yardımıma koşacağınıza dair bana biat ediniz, söz veriniz. Bunun karşılığında size cennet verilecektir."

Peygamberimizin sözleri bitince hep birlikte ayağa kalkarak kendisine yaklaştık. Benim dışımda heyetin en küçüklerinden biri -Beyhakî'nin rivayetine göre en küçüğü- olan Esad b. Zerare elini tutarak şunları söyledi:

'Ey Medineliler, acele etmeyiniz. Biz develerimizi dehleyip buraya gelirken onun Peygamber olduğunu kesinlikle biliyorduk. Bugün için onu Mekke'den çıkarmak tüm Araplar'ı karşımıza almak demektir ki, bunun sonu seçkinlerinizin öldürülmesi ve kılıçların sizi ısırmasıdır. Sizler, ya bu zorluklara katlanacak kimselersiniz, öyle ise onun elinden tutunuz, mükâfatını yüce Allah'dan alacaksınız. Ya da canınıza tehlike getirmekten korkan kimselersiniz, öyle ise onu bırakınız, bunu açıkça söyleyiniz, o takdirde Allah katında mazur sayılma ihtimaliniz daha güçlü olur.'

Esad'ın bu sözlerine arkadaşlarımız, 'Ya Esad, üzerimize varma. Vallahi biz bu biattan vazgeçmeyiz ve vereceğimiz sözden asla caymayız' diye karşılık verdiler. Arkasından hepimiz ayağa kalkarak ona biat ettik, o da bizden söz aldı, bize şartlarını bildirdi. Buna karşılık bize cennetin verileceğini müjdeledi.'(6)

Bu belge gösteriyor ki, Medineli müslümanlar bu biatın, içtikleri bu bağlılık andının omuzlarına bindirdiği yükümlülükleri açık bir kesinlikle biliyorlardı; bunun yanısıra bu yükümlülüklerin karşılığında kendilerine dünya hayatında -düşmanları önünde zafer ve üstünlük de dahil olmak üzere- hiçbir şey vadedilmediğinin, kendilerine vadedilen tek ödülün cennet olduğunun da bilincinde idiler. Ayrıca bu belge, onların içtikleri bu andın ne derece bilincinde olduklarını ve onun gereğini yerine getirmek için ne büyük bir titizlik göstermeye kararlı ol-

---

(5) Araştırmalar bu Medineli heyetin yetmiş iki kişi olduğunu ortaya koyuyor. Fakat araplar genellikle rakamların küsürlerini hesaba katmazlar!

(6) Bu hadisi İmam-ı Ahmed ve Beyhakî de Davud b. Abdurrahman Attar'a dayanarak rivayet etmişlerdir. Beyhaki, fazla olarak Yahya b. Suleym'e dayanan Hakim kanalını da zikretmiştir. Her iki kaynak da Abdullah b. Osman b. Haysem ve Ebu İdris halkalarına yer vermişlerdir. Muslim bu isnat zinciri için "iyidir" deyimini kullanıyor. Bezzar ise "Bu hadisi İbn-i Haysem'in dışında daha birkaç kişi tarafından rivayet edildi, fakat bildiğimiz kadarı ile onu Cabir'den sadece bu kanal rivayet etmiştir.

duklarını da kanıtlıyor. Bundan dolayı onların, bu dinin binasının ilk kurucuları ve alt yapısının hazırlayıcıları olan öncü muhacirler (Mekkeli müslümanlar) ile birlikte bu dinin Medine'deki dayanıklı temelini oluşturdukları kuşku götürmez bir gerçektir.

Fakat Medine toplumu bu samimiyeti, bu arınmışlığı sürdüremedi. İslâm Medine'de ortaya çıkıp yayılınca çoğunluğunu mevki sahiplerinin oluşturduğu birçok kimseler sosyal konumlarını koruyabilmek için hemşehrilerine ayak uydurmak, onlarla ayni görüşteymişler gibi görünmek zorunda kaldılar. Nitekim Bedir olayı ortaya çıkınca bu sinsi tiplerin lideri konumunda olan Abdullah b. Ubeyy b. Selûl, "Bu başa gelebilecek bir olaydır" diyerek kendisini müslümanmış gibi göstermeye yeltendi.

Ayrıca birçok Medineli toplumda doğan heyecan dalgasına kapılarak özenti ile İslâm'a girmiş olmalıdır. Gerçi bu kimselerin münafık olduklarını düşünmüyoruz, ama henüz İslâm'ın özünü kavramadıkları, onun potası içinde pişmedikleri kesindi. İşte çeşitli toplum kesimleri arasındaki bu inanç düzeyi farklılığı, Medine'nin toplumsal yapısında çalkantı meydana getirmişti.

İşte bu noktada Kur'an'ın eşsiz eğitim metodunun Peygamberimiz'in -salât ve selâm üzerine olsun- liderliği altında kolları sıvayarak işe koyulduğunu görüyoruz. Kur'an'ın eğitim metodu, bir yandan çabasını bu yeni unsurlar üzerine yoğunlaştırırken öte yandan da, genç toplumun bünyesine katılan değişik insan gruplarının inanç, ahlâk ve davranış düzeyleri arasında uyum ve koordinasyon meydana getirmeye yönelmiştir.

Medine'de inen sûreleri -yaklaşık kronolojik sıralarına göre- gözden geçirdiğimiz zaman, İslâm toplumundaki bu farklı unsurları aynı potada eritmek için ne kadar büyük bir çaba harcandığını görürüz. Özellikle Kureyş kabilesinin takındığı düşmanca tutuma ve Arap Yarımadası'nda yaşayan bütün kabilelere yönelik kışkırtmalarına ve yanısıra yahudilerin iğrenç tutumlarına ve bu yeni dinin, bu genç toplumun bütün düşmanlarına yönelik kışkırtmalarına rağmen, bu değişik unsurların sürekli biçimde İslâm toplumuna katıldıklarını ve bu değişik unsurların aynı potada eritilip aralarında uyum meydana getirilmesi işlemine yönelik ihtiyacın devamlılığını, kesintisizliğini gözönünde bulundurursak, bu yönde harcanan çabanın ne kadar büyük olduğunu daha iyi kavrarız.

Bütün bu yoğun çabalara rağmen zaman zaman -özellikle zor dönemlerde- bazı karakter zayıflığı, münafıklık, tereddüt, cimrilik, fedakârlıktan kaçınma, tehlikeler karşısında yılgınlığa kapılma belirtileri başgösteriyordu. Özellikle inanç belirsizliğine ilişkin emarelere sıkça rastlanıyordu ki, bu emareler müslümanlar ile cahiliye zihniyetine bağlı akrabaları arasındaki ilişkilerde belirleyici bir rol oynuyordu. İşte Kur'ân'ın eğitim metodu, Medine'de inen, ardışık sûrelerdeki birçok âyette mahiyetleri açıklanan bu hastalık belirtilerine eşsiz ilâhi ifadelerin değişik ilâçları ile karşı koyuyordu. Şimdi bu tür âyetlerin bazı örneklerini sunuyoruz.

"(Ganimetlerin bölüşümü sırasında karşılaştığın bu hoşnutsuzluk) tıpkı mü-

minlerin bir kesimi istemediği halde Rabb'inin seni hak uğruna savaşmak için evinden çıkarmasına benzer."

"Onlar sanki göz göre göre ölüme sürülüyorlarmış gibi, gerçek ortaya çıktıktan sonra, seninle tartışıyorlar."

"Allah, iki gruptan birinin hakkından geleceğinizi vadettiği zaman siz güçsüz olan grubun size düşmesini istediniz. Oysa Allah sözleri aracılığı ile gerçeği yüceltmeyi ve kâfirlerin kökünü kazımayı, soylarını kurutmayı istiyordu."

"Amaç, mücrimlerin hoşuna gitmese de gerçeği yüceltmek ve bâtılı ortadan kaldırmaktı." (5-8)

"Sana bu Kitab'ı indiren O'dur. Bu Kitab'ın bir kısım âyetleri kesin anlamlı (muhkem)dır, bunlar onun özünü oluştururlar. Diğer kısmı da, birden çok anlamlı (müteşabih)dir. Kalblerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak ve keyfî yorumlar yapmak amacı ile bu Kitab'ın birden çok anlamlı âyetlerinin ardına düşerler. Oysa onların yorumunu sadece Allah bilir. Köklü bilgiye sahip olanlar ise, "Bu Kitab'a inandık, o bütünü ile Allah katından gelmiştir" derler. Bunu ancak aklı başında olanlar düşünebilirler."

"(Böyleleri şöyle der): "Ey Rabb'imiz, bizleri doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi kaydırma, bize katından rahmet bağışla, kuşkusuz sen bağışı bol olansın."

"Ey Rabb'imiz, sen geleceği kuşkusuz olan bir günde insanları kesinlikle biraraya getireceksin. Hiç şüphesiz Allah sözünden caymaz." (Al-i İmran: 7-9)

"Münafıklara baksana! Kitap ehlinden olan kâfir dostlarına, "Eğer Medine'den çıkarılırsanız, yemin ederiz ki, biz de sizinle birlikte çıkarız, sizin aleyhinizde hiç kimseye asla itaat etmeyiz ve eğer size savaş açılırsa size yardım ederiz" diyorlar. Oysa Allah şahittir ki, onlar yalan söylüyorlar."

"Eğer onlar sürülseler, bunlar kesinlikle onlarla birlikte Medine'den çıkmazlar; onlara savaş açılacak olsa, bunlar onlara asla yardım etmezler; eğer yardımlarına gitseler bile mutlaka arkalarını dönüp kaçarlar da sonra hiç kimseden destek görmezler."

"Onların kalblerine sizin saldığınız korku, Allah'dan duydukları korkudan daha fazladır. Bu durum onların anlayışsız bir güruh olmalarından ileri gelir." (Haşr: 11-13)

"Ey müminler, Allah'ın size yönelik nimetini hatırlayınız. Hani üzerinize ordular gelmişti de üzerlerine kasırga ve sizin görmediğiniz ordular salmıştık. Allah yaptığınız her şeyi görendir."

"Hani o ordular yukarınızdan ve aşağınızdan üzerinize yürümüşlerdi de gözleriniz afallamış, yürekleriniz ağızlarınıza gelmiş ve Allah'ın size yönelik tavrı hakkında türlü türlü yorumlara girişmiştiniz."

"İşte orada müminler sınavdan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı."

"O sırada münafıklar ile kalblerinde hastalık olanlar, "Allah ve O'nun Peygamber'i bize sadece boş vaadler yaptılar" diyorlardı."

"Onlardan bir grup, "Ey Medineliler, artık burada tutunacak gücünüz yok, geri dönünüz" derken başka bir grup da, "Evlerimiz korumasızdır, saldırılara açıktır" diyerek Peygamberden geriye dönüş izni istiyorlardı. Oysa evleri korumasız ve saldırıya açık değildi, sadece savaştan kaçmak istiyorlardı."

"Eğer düşman Medine'nin çevresinden saldırsaydı da onlardan bozgunculuk çıkarmaları istenseydi, pek azı dışında bu isteği yerine getirmekte gecikmezlerdi." (Ahzab: 9-14)

"Ey müminler, savaş hazırlıklarınızı yapınız ve sonra da, ya bölük bölük, ya da hep birlikte savaşa çıkınız."

"İçinizde bu görevi gayet ağırdan alanlar var. Eğer bir musibet (başarısızlık-yenilgi) ile karşılaşırsanız 'Allah bana lütfetti de onlarla birlikte bulunmadım' der."

"Buna karşılık Allah size bir zafer kazandıracak olursa sanki daha önce aranızda hiçbir tanışıklık, hiçbir dostluk yokmuş gibi, 'Keşki ben de onlarla birlikte olsaydım da ben de büyük başarıya erseydim' der.

"Daha önce kendilerine 'savaştan uzak durun, namazı kılın ve zekâtı verin' direktifi verilmiş olanları görmüyor musun? Şimdi savaşmak üzerlerine farz kılınınca onların, Allah'dan korkar gibi ya da bundan bile daha fazla insanlardan korkan bir grubu, 'Ey Rabb'imiz, niye üzerimize savaşmayı farz kıldın, bize biraz daha mühlet tanısaydın olmaz mıydı?' dediler.

Onlara de ki; 'Dünya zevki kısa sürelidir. Ahiret ise kötülüklerden sakınanlar için daha hayırlıdır. Orada kılpayı kadar bile haksızlığa uğramazsınız.'"

"Nerede olursanız olunuz, surlarla tahkim edilmiş kalelerin içinde bile olsanız, ölüm sizi bulur.

Eğer onlar bir iyilikle karşılaşırlarsa, 'Bu Allah'dandır' derler. Ama başlarına bir kötülük gelirse, 'Bu senin yüzündendir' derler. Onlara de ki; 'Her ikisi de Allah'dandır. Niye bu adamlar kendilerine söylenen sözü anlamaya yanaşmıyorlar?" (Nisa: 71-78)

"Dünya hayatı oyundan ve eğlenceden ibarettir. Eğer iman eder ve kötülüklerden sakınırsanız Allah size ödüllerinizi verir. O sizden mallarınızın bütününü istemez."

"Eğer O sizden mallarınızın hepsini isteseydi de bu konuda sizi sıkıştırsaydı, cimrilik ederdiniz ve bu da kinlerinizi meydana çıkarırdı.

İşte siz şimdi Allah yolunda mal harcamaya çağrılıyorsunuz, ama kimileriniz cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse kendi aleyhine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer Allah'a sırt çevirirseniz, yerinize başkalarını getirir de sonra onlar sizler gibi olmazlar." (Muhammed: 36-37)

"Allah'ın gazabına uğramış bir topluluğu dost edinen münafıklara baksa-

na! Onlar ne sizdendirler, ne de onlardan. Bile bile yalan yere yemin ederler."

"Allah onlara ağır bir azap hazırladı. Onlar ne kötü iş yapıyorlar!

"Onlar yeminlerini kalkan gibi kullanarak insanları Allah'ın yolundan alıkoydular. Bu yüzden onları onur kırıcı bir azap beklemektedir."

"Onların, ne malları ve ne de evlâtları kendilerini Allah'ın azabından kurtaramaz. Onlar cehennemliktirler, orada ebedi olarak kalacaklardır."

"O gün Allah onların hepsini dirilttiğinde şimdi size nasıl yemin ediyorlarsa O'na da yemin ederler. Zannediyorlar ki, bir dayanakları vardır. Haberiniz olsun ki, onlar yalancıların ta kendileridirler."

"Şeytan onları avucunun içine alarak kendilerine Allah'ı anmayı unuttturmuştur. Onlar şeytanın yardakçılarıdırlar. Haberiniz olsun ki, şeytanın yardakçıları kesinlikle hüsrana uğrayacaklardır."

"Allah'a ve Peygamber'e karşı gelenler var ya, onlar en alçaklar arasındadırlar."

"Allah, 'Ben ve Peygamberlerim kesinlikle üstün geleceğiz' diye yazmıştır. Hiç kuşkusuz Allah güçlüdür ve üstün iradelidir."

"Allah'a ve Ahiret gününe inanan bir topluluğun babaları, evlâtları, kardeşleri ve akrabaları bile olsa -Allah'a ve Peygamber'e karşı gelenler ile- dost olduklarını göremezsin. Allah böylelerin kalblerine imanı kazımış, onları kendi bağışı olan bir ruh ile desteklemiştir; onları altlarından nehirler akan ve içlerinde ebedi olarak kalacakları cennetlere yerleştirir, Allah onlardan hoşnut olduğu gibi, onlar da O'ndan hoşnutturlar. İşte onlar Allah'ın taraftarları, Allah'ın partisidirler. Haberiniz olsun ki, kurtuluşa erecek olanlar Allah'ın taraftarlarıdır." (Mücadele: 14-22)

"Ey müminler, sakın yahudileri ve hıristiyanları dost edinmeyiniz. Onlar biribirlerinin dostlarıdırlar. Sizden kim onları dost edinirse o onlardan olur. Hiç kuşkusuz Allah, zalimler güruhunu doğru yola iletmez."

"Kalbleri hasta olanların, 'Başımıza belâ gelir diye korkuyoruz' diyerek onlara koştuklarını görürsün. Olur ki, Allah yakında size fetih nasip eder, ya da kendi tarafından sürpriz bir gelişme gösterir de o zaman bu kimseler kalplerinde gizli tuttukları duygulardan pişman olurlar."

"O zaman müminler onlara, "Bütün güçleri ile sizin yanınızda olacaklarına Allah adına yemin edenler bunlar mı?" derler. Onların bütün çabaları boşa gitmiş ve hüsrana uğrayanlardan olmuşlardır. (Maide: 51-53)

"Ey müminler, hem benim, hem de sizin ortak düşmanlarımızı dost edinmeyiniz. Onlar size gelen gerçeği inkâr ettikleri halde siz onlara sevgi sunuyorsunuz! Oysa onlar Peygamber'e ve Rabb'iniz olan Allah'a inanıyorsunuz diye sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer siz, benim yolumda cihad etmek ve hoşnutluğumu kazanmak amacı ile yurdunuzdan çıktınız ise, onlara nasıl sevgi beslersiniz. Onlara karşı içinizden sevgi besliyorsunuz. Oysa ben gerek gizli tuttuğunuz

ve gerekse açığa vurduğunuz bütün duyguları bilirim. Aranızda kim onları içinden severse, kesinlikle düz yoldan sapmış olur."

"Eğer onlar sizi ele geçirirlerse sizin düşmanlarınız olurlar, ellerini ve dillerini size fenalık dokundurmak amacı ile uzatırlar, kâfir olmanız için can atarlar."

"Akrabalarınız ve çocuklarınız Kıyamet günü size yarar sağlayamazlar. Allah sizi biribirinizden ayırır. Allah yaptığınız her şeyi görür."

"İbrahim'de ve beraberindekiler de, sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar soydaşlarına, "Biz gerek sizden ve gerekse Allah dışında taptığınız putlardan uzağız, sizi tanımıyoruz, siz ortaksız, tek Allah'a inanıncaya dek sizinle aramızda sürekli olarak düşmanlık ve kin egemen olacaktır" demişlerdi. Yalnız İbrahim'in babasına, "Senin için af dileyeceğim. Ama sana Allah'dan gelecek hiçbir şeyi önlemeye gücüm yetmez. Ey Rabb'imiz sana dayandık, sana yöneldik, dönüş sanadır" demesi bu örneğin dışındadır." (Mumtehine: 1-4)

İslâm toplumunda görülen hastalık belirtilerini kanıtlamak üzere değişik sûrelerden derleyerek verdiğimiz bu örnek yeterlidir sanırım. Bu doğal ve kaçınılmaz bir sonuçtu. Çünkü bu topluma sürekli biçimde yeni unsurlar katılıyordu ve bu unsurların toplum potasında eritilerek saf ve dayanıklı temel unsurla uyumlu hale getirilmeleri ancak belirli bir dönemden ve eğitim amaçlı sürekli çabalardan sonra gerçekleştirilebiliyordu.

Bununla birlikte İslâm toplumunun yapısı Medine döneminde genellikle sağlıklı olma niteliğini koruyabilmişti. Çünkü toplum, muhacirler ile ensardan oluşan samimi öncülerin sarsılmaz temeline dayanıyordu. Bu sarsılmaz temel, zaman zaman beliren hastalık arazları ve çalkantı görüntüleri karşısında toplumda dayanışma ve istikrar etkeni oluşturuyor; henüz toplum potasında eritilememiş, olgunluğa erdirilememiş, dayanışmacı ve uyumlu olmaları sağlanmış bu unsurların varlığını ortaya koyan tehlikelere karşı koyabiliyordu.

Bunun yanısıra bu unsurlar da yavaş yavaş toplumun potasında eriyor, arınıyor ve sözkonusu sağlam çekirdek ile uyumlu hale geliyordu. Bunun göstergesi olarak zayıf karakterlilerden, münafıklardan, müteredditlerden, yılgınlardan ve toplumun diğer kesimleri ile ilişki kurarken dayanacakları inanç sistemlerini vicdanlarında henüz belirginliğe kavuşturamamış kararsızlardan oluşmuş uyumsuz unsurların sayısı günden güne azalıyordu. Öyle ki, Mekke fethinden az önceki günlerde İslâm toplumu, halis çekirdeği ile kaynaşan tam bir uyumun, benzersiz ilâhî eğitim sisteminin amaç edindiği örneğe bir bütün olarak ulaşmanın eşiğine oldukça yaklaşmıştı.

Evet, bu toplumda bizzat inanca dayalı hareketin özünün meydana getirdiği düzey farklılıkları hâlâ vardı. Bazı mümin gruplar hareket içindeki dayanıklık, öncülük ve direnme dereceleri sayesinde üstünlük kazanmışlar, seçkin konuma yükselmişlerdi. Meselâ muhacirler ile ensardan oluşan öncüler, Bedir savaşına katılanlar, Hudeybiye'de aktedilen "Rıdvan Biatı"na katılanlar ve daha sonraki günlerde Mekke fethinden önce savaş harcamalarına katılanlar ve bilfiil savaşanlar, bu seçkin grupların başlıcaları idi. Nitekim çeşitli Kur'ân âyetleri,

çeşitli hadisler ve yaşayan toplumsal pratikler, inancı eyleme yansıtmış olmaktan kaynaklanan, bu derece üstünlüklerini vurgulamış, bu haklı seçkinliklerin altını çizmişlerdi. Aşağıda bu kanıtların bazı örneklerini sunuyoruz:

"Muhacirlerin ve ensarın ilk öncüleri ile iyilikte onlara tam uyanlardan Allah hoşnut olduğu gibi, onlar da Allah'dan hoşnut olmuşlardır. Allah onlara altlarından nehirler akan ve içlerinde ebedi olarak kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur." (Tevbe: 100)

"Allah, müminlerden, o ağacın altında sana biat ederlerken, bağlılık andı içerlerken kesinlikle hoşnut olmuştur. Kalplerinden neler geçtiğini bildiği için onların gönüllerine güven duygusu indirmiş, kendilerine yakın bir zafer bağışlamıştır.

Ayrıca onlara birçok ganimetler ele geçirmeyi nasip etmiştir. Allah üstün iradelidir ve her yaptığı yerindedir." (7)

"Niye Allah yolunda malı harcama yapmaktan kaçınıyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mal varlığı, mirası, tümü ile Allah'a aittir. İçinizden Mekke'nin fethinden önce malı harcamada bulunanlar ile savaşa katılanlar, daha sonra malı harcama yapanlar ve savaşanlar ile bir değildirler. Öncekilerin derecesi daha sonra malı harcama yapanların ile savaşa katılanların derecesinden daha üstündür. Bununla birlikte Allah bu grupların her ikisine en güzel karşılığı vadetmiştir. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır." (8)

Buhari'nin bildirdiğine göre ilk sahabilerden Hatıp b. Ebu Belta bir anlık beşeri zaafa kapılarak Kureyşliler'e gizlice haber uçurmuş, onlara Peygamberimiz'in Mekke'yi fethetmek amacı ile askeri hazırlık yaptığını bildirmişti. Bunun üzerine Hz. Ömer bu sahabinin boynunu vurmak için izin isteyince Peygamberimiz'den şu cevabı almıştı:

"Belki de Allah, Bedir savaşına katılanlara ilham yolu ile 'Ne yaparsanız yapınız, cennete gireceğiniz kesinleşti' diye buyurmuştur."

Bunun yanısıra İbn-i Kayyim'in, "Zad-ül Mead" adlı eserinde verdiği bilgiye göre bir gün Halid b. Velid, Abdurrahman b. Avf'a sözlü sataşmada bulununca, Peygamberimiz bu tartışmaya müdahele ederek şöyle buyurmuştur:

"Ya Halid, kendine gel, sahabilerime sataşma. Vallahi Uhud dağı kadar altının olsa da bunun tümünü Allah yolunda harcasan, sahabilerimden birinin, ne bir şafak vakti ve ne de gece bastıktan sonraki bir tek sefere çıkışının derecesine eremezsin."

Dikkat edelim ki, bu sözler "Allah'ın kılıcı (Seyfullah)" ünvanını kazanmış olan Halid b. Velid'e söyleniyor. Ama Abdurrahman b. Avf da "ilk öncü" grubu oluşturan müminlerden biridir. Peygamberimiz, Hz. Halid'e "Sahabilerime sataşma" derken, Medine dönemi İslâm toplumunda özel bir seçkin konuma sahip olan bu ayrıcalıklı grubu kastediyordu.

Fakat bu seçkin grupların, İslâmî hareket içinde pekişen yüksek düzeyli imanlarından kaynaklanan bu ayrıcalıklı konumları, Mekke fethinden az önceki Me-

(7) Fetih, 18-19 (8) Hadid, 10

dine toplumunda çeşitli grupların iman düzeyleri bakımından biribirine yaklaşmalarına, aralarında uyum meydana gelmesine, saflardaki çalkantı belirtilerinin büyük oranda ortadan kalkmasına; karakter zayıflığı, tereddüt, cimrilik, fedakârlıktan kaçınma, inanç belirsizliği ve münafıklık gibi hastalık belirtilerinin yok olmasına engel oluşturmamıştı. Öyle ki, Medine dönemi İslâm toplumu, bir bütün halinde İslâm'ın temeli ve ana çekirdeği olarak kabul edilebiliyordu.

Hicri sekiz yılında gerçekleşen Mekke fethi ile bu olayı izleyen Hevazin ve Sakif kabilelerinin Taif'teki teslim oluşları -ki bu iki kabile, Arap Yarımadası'nın Kureyş kabilesinden sonra gelen en büyük iki gücü oluşturuyordu- müslüman topluma tekrar çok sayıda yeni gruplar eklemişti. Savaş sonunda teslim olarak İslâm'a giren bu gruplar, farklı iman düzeylerinde bulunuyorlardı. Bunların kimi, İslâm'ı zorla kabul etmiş münafıklardı. Kimi kalabalığa uyarak görünüşte müslüman olmuştu. Kimi, sempatileri kazanılarak İslâm'a girmeleri sağlanmış kimselerdi; İslâm'ın temel gerçeklerini içlerine sindirmiş, bu gerçekler ruhları ile iyice bütünleşmiş değildi.

Kureyşliler uzun süre İslâm'a inatla karşı koymuşlardı. Bu tutum, bu dinin Arap Yarımadası'nda İslâmın yayılmasını frenleyen güçlü bir engel oluşturmuştu. Çünkü Kureyş kabilesi, Yarımada'da ekonomi, siyaset ve edebiyat alanlarında nüfuz sahibi olduğu kadar, din konusunda da son sözü söyleyen üstün güçtü. Bu yüzden, bu kabilenin böylesine inatla bu yeni dine karşı koyuşu, Yarımada'nın diğer yörelerinde yaşayan Araplar'ı bu dine girmekten caydırmıştı, en azından diğer Araplar'ı Kureyşliler ile Peygamberimiz arasındaki savaşın sonucu belli oluncaya kadar tereddüde ve beklemeye sürüklemişti.

Fakat Mekke fethedilince Kureyşliler, İslâm karşısında boyun eğdiler. Arkasından Taif'ten Hevazin ve Sakif kabilelerine de boyun eğdirildi. Bunlar üzerine Medine'deki üç yahudi kabilesinin burnu iyice kırıldı: Bu kabilelerin ikisi olan Kaynukaoğulları ile Nadıroğulları Şam'a sürüldü, Kureyzaoğulları ortadan kaldırıldı ve Hayber kalesi kesin bir şekilde teslim oldu. İşte bütün bu ardışık başarılar, insanları yüce Allah'ın dinine akın akın girmeye yönelten bir çağrı oldu, nitekim bir yıl gibi kısa bir zaman zarfında İslâm, Yarımada'nın tüm yörelerine yayılmıştı.

Fakat İslâm yurdunda gerçekleşen bu hızlı yatay genişleme, Bedir zaferinden sonra toplumda meydana çıkan hastalık belirtilerini de beraberinde getirmişti. Üstelik bu defa hastalık belirtilerinin çapı daha da genişti. Oysa Bedir zaferini izleyen yedi yıl boyunca uygulanan sürekli ve yoğun eğitim çabası sonunda toplum bu hastalıklardan tamamen kurtulmanın eşiğine gelmişti.

Eğer vaktiyle Medine toplumu, bir bütün olarak, bu inanç sisteminin sağlam üssü ve bu yeni toplumun sarsılmaz kalesi haline getirilmemiş olsaydı, Yarımada'da gerçekleşen bu hızlı yatay genişleme, İslâm hesabına büyük bir tehlike oluşturacaktı. Fakat yüce Allah bu dinin gelişim aşamalarını planlamış, onu gözetimi altına almıştı. Bunun sonucu olarak Bedir zaferinin sağladığı göreceli ge-

nişlemenin arkasından nasıl muhacirlerin ve Ensar'ın öncülerinden oluşmuş bir avuç ihlâslı mümini bu dinin güvenli kalesi olmak üzere hazırladı ise, Mekke fethini izleyen hızlı genişleme döneminde de, birbütün halinde Medine toplumunun İslâm'a güvenli kale olmasını sağlamıştı. Hiç kuşkusuz Allah, dinini geliştirme uğrunda kimi, ya da kimleri görevlendireceğini herkesten iyi bilir.

Bu hızlı genişlemenin yolaçtığı bunalımın ilk belirtisi, Huneyn savaşında meydana çıkmıştı. İncelemekte olduğumuz "Tevbe" sûresinde bu olaydan şöyle sözediliyor:

"Gerçekten Allah size birçok yerde, birçok olayda olduğu gibi Huneyn savaşı günü de yardım etti. Hani o gün sayıca çok oluşunuz hoşunuza gitmiş, böbürlenmenize yolaçmıştı da bu kalabalıklık size hiçbir yarar sağlamamıştı; yeryüzü, onca genişliğine rağmen size dar gelmişti de sonra arkanızı dönüp kaçmıştınız."

"Bu bozgunun arkasından Allah, Peygamberinin ve müminlerin kalblerine güven duygusu indirdi ve göremediğiniz askerler göndererek kâfirleri azaba çarptırdı. Kâfirlerin görecekleri karşılık budur. (25-26)

Bu bozgunun ilk plândaki görünür sebeplerinden biri şuydu: Fetih günü bu dine girmiş iki bin kişilik bir "zoraki" müslümanlar grubu, Mekke'yi fetheden onbin kişilik ordu ile birlikte bu savaşa katılmıştı. İşte bu iki bin kişilik grubun onbin kişilik ordunun arasına katılması, birliğin sarsılmasına yolaçtı -Hevazın kabilesinin sürpriz bir saldırı düzenlemiş olması faktörünü de buna eklemeniz gerekir.- Çünkü ordunun tümü Bedir zaferi ile Mekke fethi arasında geçen uzun dönem boyunca eğitilen ve iç uyuma kavuşturulan o samimi ve sarsılmaz çekirdek kadrodan oluşmuyordu.

Tebük savaşı sırasında ortaya çıkan hastalık belirtileri ile üzücü görüntüler de bu hızlı yatay genişlemenin, bu genişleme sonunda İslâm'a giren yeni gruplardaki farklı iman düzeyinin ve disiplin eksikliğinin yolaçtığı doğal bir sonuç olarak meydana gelmişlerdi. İşte Tevbe sûresi bu hastalık belirtilerini gündeme getirmiş; değişik üslupla, ayrıntılı ve uzun tahlillerinde, bu bunalımlara parmak basmıştır. Yukarda bu sûrenin çeşitli kesitlerini örneklendiren seçme âyetleri sunarken bu tahlillere değinmiştik.

Burada müslüman toplumun Mekke fethinden iki yıl sonraki tarihî gelişiminin adımlarını izleyebiliriz. Bu tarihte Peygamberimiz'in -salât ve selâm üzerine olsun- vefat etmesi üzerine Arap Yarımadası tümü ile İslâm'dan döndü. Sadece bu dinin sarsılmaz ve katışıksız çekirdeğini oluşturan Medine toplumu, bu dine bağlılığını sürdürdü. Şimdi sözlerimizin bu noktasında bu tarihî olguyu kolayca açıklayabiliriz: Demek ki, Mekke fethinin üzerinden geçen iki yıl, Fetih olayından sonra yüce Allah'ın dinine girmiş olan ve iman düzeyleri farklılık gösteren bu çok sayıdaki grupların İslâm'ı vicdanlarına sindirmelerine yetmemişti. Bu yüzden Peygamberimiz vefat edince, bunalımlı Yarımada sarsıntıya uğradı, fakat sağlam kale yerinden oynamadı. Bu kale yerinden oynamadığı gibi sağlamlığı, saflığı ve iç uyumu sayesinde bu geriye dönüş akımının karşısına

dikilebildi, onun azgın akışını geriye döndürebildi ve böylece Yarımada'da yeniden İslâmî egemenliğini kurdu.

Eğer bu gerçeği, bu şekilde görürsek yüce Allah'ın, bu çağrının ilk günlerde Mekke'de uğradığı uzun dönemli sıkıntılara ilişkin hikmetli tedbirini, bir avuç ilk müslümanın başına çullanan zorba müşriklere neden onlara eziyet çektirme, dinlerinden caydırmaya çalışma, kanlarını dökme ve bilinen çirkin marifetlerini ortaya dökme fırsatının verildiğini anlamakta güçlük çekmeyiz.

Yüce Allah, ilk İslâm cemaatini eğitmenin, bu inanç sistemine sarsılmaz bir kale oluşturmanın en sağlam yönteminin bu olduğunu biliyordu. Bu uzun dönemli sıkıntılar çekilmedikçe gerekli pişkinlik kazanılamaz, başkılara katlanma derecesi elde edilemezdi. Bu yüksek düzeyli dayanıklığa, samimiyete, fedakârlığa, kararlılığa, bunca eziyetlere, işkencelere, öldürmelere, toplu kırımlara, sürgünlere, açlıklara, sayı azlığına ve yeryüzü kaynaklı destekçi yokluğuna rağmen Allah yolunda ilerleme azmine erilemezdi. Oysa yüce Allah biliyordu ki, hareketin ilk adımlarını atacak olan temel çekirdek kadro, mutlaka bu nitelikleri taşımalı, bu pişkinlik düzeyine varmış olmalıdır.

Başlangıcını ilk muhacirlerin, Mekkeli müslümanların oluşturduğu bu temel çekirdeğe sonradan ensarın, Medineli müslümanların öncüleri katıldı. Bunlar Bedir zaferinden önceki Medine toplumunun temeli oldukları gibi Bedir zaferini izleyen günlerdeki kargaşa ve bunalım döneminin güçlü ve caydırıcı bekçileri de oldular. Bu yatay genişlemenin topluma kattığı, inanç ve disiplin düzeyi bakımından henüz olgunlaşmamış, toplumun çekirdeği ile uyum sağlayamamış kalabalıkların gözetim ve denetimini üstlenmişlerdir.

Son olarak bu temel çekirdek, Mekke fethinin eşiğinde boyutlarını iyice genişleterek Medine toplumunun tümünü temsil edecek bir yaygınlığa ermişti. İşte bu Medine toplumu, İslâm'ı, önce Mekke fethini izleyen sarsıntılardan, arkasından da Peygamberimiz'in vefatından sonra meydana gelen Yarımada'yı İslâm'dan dönme tehlikesi ile yüzyüze getiren büyük depremden korumuş, kurtarabilmişti.

Bu gerçek, bu çağrının Mekke döneminde neden uzun süreli mihnetlere katlandırıldığını, bu mihnetlerin arkasında hangi ilâhî hikmetin saklı bulunduğunu, Hudeybiye barışına kadar neden Medine toplumunun bunca korku, sıkıntı ve tehlike içinde yaşatıldığını anlamamızı sağladığı gibi, her zaman ve her yerde girişilecek olan yeni bir İslâm'a çağrı hareketinin nasıl bir yöntem izlemesi gerektiğini açığa vurmaktadır.

Böyle bir çağrı hareketine girişmeden önce sıkıntıların potasında pişerek direnme gücü kazanan samimi müminlerden oluşmuş sağlam çekirdek kadro oluşturmaya yönelmeli, bütün emekleri bu amaç üzerine yoğunlaştırmalı, bu çekirdek kadronun imanını sağlamlaştırıp güçlendirecek, onun bilinç düzeyini yükseltecek bir eğitim programı uygulamalıdır. Bu eğitim programını uygularken henüz sarsılmaz, bilinçli, samimi ve ışık saçıcı çekirdek kadro ortaya çıkmadan yatay genişlemeden titizlikle kaçınılmalıdır. Çünkü bu çekirdek kadro

oluşmadan, yatay genişlemeye geçmek, herhangi bir İslâmî hareketi mahvedecek ve kansız bırakacak çapta büyük bir tehlikedir. Çünkü böyle bir hareket bu alanda ilk çağrının yolunu izlememiş, ilk müslüman cemaatın uyguladığı ilâhî ve Peygamberane yöntemin özelliğini gözönüne almamıştır.

Üstelik insanları yoluna çağırma görevini üstlenecek olan böyle öncü bir kadroyu oluşturma işini bizzat yüce Allah üzerine alıyor. Yani insanları kendi yoluna çağıracak sağlıklı bir hareketin oluşmasını dilerse bu hareketin öncülerini uzun süreli sıkıntılara uğratır, zafere ulaşmalarını geciktirir, sayılarını az tutar ve insanların onlara katılma işini ağırdan almalarını sağlar. Böylece onların sabrettiklerini, direndiklerini, hazırlık aşamasını geride bırakarak bu çağrının sarsılmaz, samimi, bilinçli ve güvenli kadrosu olmaya elverişli hale geldiklerini belirler. Bu belirlemeden sonra onları bizzat kendi eli ile, kendi kudreti ile tutup ileri yürüyüşe geçirir. **"Allah yapacağını üstün iradesi ile gerçekleştirir, ama insanların çoğu bunu bilmezler."** (9)

Şimdi kısaca bu sûrenin içerdiği ana konulara değineceğiz, özellikle İslâm kampı ile çevresindeki diğer kamplar arasındaki ilişkileri belirleyen nihaî hükümlere parmak basacağız. Çünkü bu sûrede yer alan ve benzerleri arasında en son inmiş olma niteliğini taşıyan hükümler, İslâmî sistemin uygulama yönteminin doruğunu oluştururlar.

Burada dokuzuncu cüzde, "Enfal" sûresini tanıtan yazımızda söylediklerimizi tekrarlamak ve bu nihaî hükümleri o sözlerimizin ışığı altında kavramak istiyoruz. Gerçi daha önceki sözlerimizi tekrarlamak pek hoş bir şey değildir, ama tekrarlayacağımız paragraflar buradaki sözlerimizin akışına canlılık kazandıracaktır.

İmam İbn-i Kayyim el-Cevzi "Zad-ul-Mead" adlı eserinin, "Gönderilişinden ulu Rabbine kavuştuğu zamana kadar Peygamberimiz'in kâfir ve münafıklarla olan ilişkileri" bölümünde İslâm'da cihadın aşamalarını şu şekilde özetlemektedir: "İlk defa yüce Rabb'ı ona, **"Yaratan Rabbinin adıyla oku"** âyetini vahyetti. Bu, peygamberliğin başlangıcıydı. O zaman kendisinin okumasını emretmişti. İnsanlara duyurmasını henüz emretmemişti. Sonra, **"Ey örtüsüne bürünen, kalk ve korkut"** âyetini indirdi. Yüce Allah; **"Oku"** sözüyle onu peygamber tayin etmiş, **"Ey örtüsüne bürünen.."** sözüyle de Resûl yapmıştı. Sonra yakın akrabalarını, ardından kavmini, daha sonra çevresindeki Araplar'ı, peşinden tüm Araplar'ı, en sonunda bütün insanları korkutmasını emretti. Peygamber olarak görevlendirilmesinden sonra on sene gibi bir süre savaşsız ve cizyesiz (İslâm'ın egemenliğine boyun eğmeyi kabul eden kâfirlerden alınan vergi) bir şekilde yalnızca sözlü davetle yerine getirdi uyarı görevini. Savaştan kaçınması, zorluklara katlanması ve iyilikle muamele etmesi emrediliyordu. Sonra hicret izni verildi, ardından savaş izni verildi; önce kendisiyle savaşa tutuşanla savaşması, kendisiyle savaşmaktan kaçınıp bir kenara çekilenle savaşması emredildi. Peşinden egemenlik bütünüyle Allah'ın olana kadar müşriklerle savaşması emredildi. Cihad emrinden sonra ona göre kâfirlerin durumu üç kısımda

(9) Yusuf, 21

beliriyordu: a) Barış ve anlaşma ehli, b) Savaş ehli, c) Zimmet ehli.. Barış ve anlaşma yapılanlarla belirlenen süreyi doldurması sözlerine bağlı kaldıkları sürece O'nun da bağlı kalması emredildi. Şayet ihanet edeceklerinden korkacak olursa anlaşmayı bozması, ancak anlaşmayı bozduğunu onlara bildirmeden savaşmaması emredildi. Aynı şekilde verdikleri sözde durmayanlarla da savaşması emredildi. Tevbe sûresi indiği zaman bu kısımlara ilişkin hükümlerin açıklamasını da içeriyordu. Peygamberden -salat ve selam üzerine olsun- kitap ehlinden olan düşmanları ile cizye verene, ya da İslâm'a girene kadar savaşması emredildi. Yine Tevbe sûresinde kâfir ve münafıklarla cihad etmesi, onlara karşı sert davranması emredildi. Kâfirlerle cihad, kılıç ve ok ile, münafıklarla da kanıt ve söz şeklinde olacaktı. Tevbe sûresinde, kâfirlerle yapılan anlaşmalardan uzak olduğunu, anlaşmaları bozduğunu bildirmesi emredildi. Böylece barış ve anlaşma ehli üç kısıma ayrılmış oluyordu: a) Yüce Allah Peygamberine bir kısmıyla savaşmasını emretti. Bunlar anlaşmayı bozan, sözlerinde durmayan kimselerdi. Hz. Peygamber onlara savaş açtı ve onları yendi. b) Bir kısmıyla belli bir süre için anlaşma yapılmıştı. Bunlar anlaşmalarını bozmadıkları gibi ona karşı bir saldırıda da bulunmamışlardı. Yüce Allah Peygamberine süresi dolana kadar onlarla yardığı anlaşmaya bağlı kalmasını emretti. c) Bir diğer kısım da Hz. Peygamber'le anlaşma yapmamış bunun yanında onunla savaşmamış kimselerdi. Ya da süresiz bir anlaşmaları vardı. Yüce Allah Peygamberine, onlara dört aylık bir süre tanımasını, süre dolunca da onlarla savaşmasını emretti. Peygamberimiz onlardan anlaşmayı bozanı öldürdü. Kendisiyle anlaşma yapılmamış, ya da süresiz anlaşma yapılmış kimselere dört ay süre tanındı. Yüce Allah Peygamberine anlaşmasına bağlı kalanlara karşı, anlaşmanın sonuna kadar kendisinin de bağlı kalmasını emretti. Bunların hepsi de müslüman oldular, anlaşma süresinin bitimine kadar hiç kimse küfürde kalmadı. Zimmet ehli olanlara cizye vergisini verme zorunluluğu getirildi. Tevbe sûresinin inişinden sonra kâfirler konumları itibariyle üç kısma ayrılmış oluyorlardı. a) Peygamberimiz'e karşı savaşanlar. b) Barış yapanlar. c) Zimmet ehli... Barış ve anlaşma yapılanlar müslüman olduktan sonra ise kâfirler iki kısma ayrılmış oldular: Kendisiyle savaşanlar ve zimmet ehli... Kendisiyle savaş halinde olanlar, ondan korkan kimselerdi. Bundan sonra tüm yeryüzündeki insanlar üç gruba ayrılmış oluyordu: a) Peygamber'e -s.a.s.- inanan müslümanlar. b) Kendilerine sığınma hakkı tanınarak barış yapılmış kimseler. c) Korktuklarından dolayı Peygamberimiz'le savaşmayı sürdüren kimseler. Münafıklara karşı tutumuna gelince; dış görünüşlerine itibar edip gizli yönlerini Allah'a bırakmakla emrolundu. Bilgiyle, delille mücadele etmesi, aldırış etmemesi, tavizsiz davranması, ruhlarını harekete geçirecek etkin sözler söylemesi emredildi. Cenaze namazlarını kılması, kabirlerine gitmesi yasaklandı. Son olarak, onlar için bağışlanma dileğinde bulusan da, yüce Allah, onları bağışlamayacağını kendisine bildirdi. Kâfir ve münafık düşmanlarına karşı takip ettiği hareket tarzı bundan ibaretti."

"Enfal" sûresinin tanıtma yazısında yaptığımız bu açıklamanın ışığı altında bu sûrede yeralan bazı nihaî hükümlerin gerekçelerini kavrayabiliriz. Sözü-

nu ettiğimiz bu "beri hükumler"in başlıcaları şunlardır:

Yüce Allah ile Peygamberimiz, müşrikler ile yapılan antlaşmaların yükümlülüklerinden kurtulacaklardır. Yalnız kendileri ile süreli antlaşmalar yapılmış olan müşriklerin antlaşmaları, eğer müşrikler müslümanlar ile aralarındaki antlaşmaları tek taraflı olarak bozmamışlar ise ve müslümanların düşmanları ile işbirliği yapmamışlar ise antlaşmaları, sürelerinin sonuna kadar geçerli olacaktır. Kendileri ile süresiz antlaşma yapılan müşriklere de dört aylık bir mühlet tanınacaktır. Yalnız bunun için bu tür müşriklerin de antlaşmalarını tek taraflı olarak bozmamış olmaları ve müslümanlara düşman hiçbir grupla işbirliği yapmamış olmaları şartları aranacaktır. Ayrıca müslümanlar ile aralarında hiçbir antlaşma imzalanmamış olan sıradan müşriklere de, bu dört aylık mühlet tanınacaktır. Bunlara ek olarak, antlaşmalarını tek taraflı olarak bozan müşriklerin antlaşmaları bozulacak, fakat onlara da bu dört aylık mühlet tanınacak. Adamlar bu mühlet zarfında güven içinde istedikleri yere gidip gelebilecekler, özgürce seyahat edecektirler. Fakat bu ayların bitiminden ve bu mühletlerin sona erişinden sonra, bulundukları her yerde yakalanıp öldürülebilecekler, tutsak edilebilecekler, güven içinde seyahat etme imkânından yoksun tutulacaklardır.

Bu açıklamanın ışığı altında kavramakta zorluk çekmeyeceğimiz bu sûrede yer alan diğer bazı hükümler de şunlardır:

Yüce Allah'ın gerçek dininden sapmış yahudi ve hıristiyanlar ile, (Kitap ehli ile) bu kimseler müslümanlara boyun eğerek kendi elleri ile cizye verene kadar savaşılacaktır. Münafıklara ve kâfirlere karşı cihad edilirken sert bir tutum takınılacaktır. Bunların ölülerine dûa edilmeyecek, mezarları başında duruş yapılmayacaktır.

Bu hükümlerin hepsi "Tevbe" sûresinden önce inmiş olan diğer sûrelerdeki geçici hükümleri değiştiriyorlar. Öyle umuyoruz ki, yukardaki açıklamamızın ışığı altında bu değişiklikleri, şimdi daha iyi anlayabiliyoruz.

Şimdi burada, ne bu nihaî hükümlerden, ne onlardan önceki geçici hükümlerden ve ne de bu sûrenin gündeme getirdiği diğer konulardan ayrıntılı biçimde sözetmeyi yerinde görüyoruz. İnşaallah sûrenin âyetlerini tek tek incelerken bütün bu konuları ayrıntılı biçimde ele alacağız.

Yalnız burada başka bir söze geçmeden önce şu önemli noktaya değinmek istiyoruz: Sözünü ettiğimiz geçici hükümler Tevbe sûresindeki nihaî hükümlerin inişinden sonra şartlar ne olursa olsun müslüman ümmet tarafından uygulanmayacakları anlamında yürürlükten kesinlikle kaldırılmış (neshedilmiş) hükümler değildirler. Çünkü hangi hükümlerin, hangi şartlar altında, ne zaman ve nerede uygulanacağını belirleyecek olan faktör müslüman toplumun ve İslâmî hareketin şartlarıdır. Bu şartlar bulunulan yere ve yaşanan zamana da bağlıdır. Yalnız bu hükümlerin, seçimi şartlarına uygun bir içtihad (ilmî araştırma ve yorum) sonucunda gerçekleştirilecektir. Bu arada bu alandaki nihaî hükümleri de unutmamalıyız; İslâm toplumunun yeterli güce kavuşacağı ilk fırsatta bu hükümleri uygulama azmini içimizde taşımalıyız. Nitekim gerek "Tevbe" sûre-

sinin inişi sırasında ve gerekse daha sonraki İslâmî fetihleri izleyen günlerde İslâm toplumu bu imkâna kavuşmuştu. Ayrıca bu görkemli fetihler, sözünü ettiğimiz nihaî hükümlerin uygulandığı bir ortamda gerçekleşmişti. Bu uygulama hem putperestlere ve hem de yahudiler ile hıristiyanlara, yani kitap ehline karşı ayrımsız olarak gerçekleştirilecektir.

Günümüzde eski müslümanların bazı torunları ile karşılaşıyoruz. Adlarından başka hiçbir tarafları müslüman olmayan bu kimseler günümüzün karamsarlık aşılayan realitesi ile İslâm'daki cihadın özüne kasdeden yanıltıcı müsteşrik saldırıları karşısında ruhî bozguna uğramışlardır. Bu tüm insanlığı kurtarmayı amaçlayan İslâmî hareketin dayandığı gerçekten kaçmak için, bu dinin geçici şartlara cevap veren, aşamalı hükümlerini, nass'larını bahane olarak kullanmaya yeltenirler. Oysa İslâm'ın yeryüzündeki görevi, bütün insanları kula kulluk etmekten kurtararak onları tümü ile tek Allah'a kul olmaya döndürmektir; insanları yüce Allah'tan başkasına kul olmaya zorlayan, onlara yüce Allah'ın otoritesi dışında başka otoritelere boyun eğdiren ve yüce Allah yasaları dışındaki kanunların yargısını egemen kılan zorbaları, rejimleri ve siyasî güçleri devirmek, ortadan kaldırmaktır.

Bu kimseler uğradıkları ruhi bozgunun sonucu olarak meselâ şöyle derler: Yüce Allah, **"Eğer kâfirler barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan"** buyuruyor. (10) Yine O, başka bir âyette, **"Allah, size dininiz yüzünden savaş açmayanlara, sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik etmenizi, adil davranmanızı yasaklamaz"** buyuruyor. (11) Başka bir âyette de **"Sizinle savaşanlar ile siz de Allah yolunda savaşınız, fakat ölçüyü kaçırmayınız. Çünkü Allah ölçüyü elden bırakan saldırganları sevmez"** buyuruluyor. (12) Bu arada yüce Allah, kitap ehli, yani yahudiler ile hıristiyanlar hakkında, **"De ki; 'Ey kitap ehli, sizinle aramızda ortak olan şu söze geliniz: Sırf Allah'a kulluk edelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp biribirimizi ilâh edinmeyelim"** buyuruyor. **(Al-i İmran: 64)**

'Demek oluyor ki, İslâm, sadece İslâm yurdunun halkına, bu yurdun sınırları içinde savaş açanlarla ya da bu yurdun güvenliğini dışardan tehdit edenlerle savaşıyor! Bu din, müşrikler ile Hudeybiye barışını yaptığı gibi Medine yahudileri ve müşrikleri ile de antlaşma imzalamıştır. İşte bu adamların bozguna uğramış düşüncelerine göre bunların anlamı şudur: Yeryüzünün çeşitli yerlerinde yaşayan diğer insanlar ile İslâm'ın hiçbir ilgisi yoktur. Bu insanların Allah'ı bir yana bırakarak taptıkları putlar İslâm'ı ilgilendirmez. Yine bu insanların Allah'ı bir yana bırakarak biribirlerini ilâh edinmeleri de İslâm'ı ilgilendirmez. Yeter ki, İslâm kendi bölgesel sınırları içinde güven içinde yaşasın!

Bu düşünce gerek İslâm'ı ve gerekse yüce Allah'ı yanlış anlamak, yanlış bilmek demektir. Bu yanılgıyı o kimselere aşılayan faktör, yüzyüze geldikleri karamsarlık aşılayıcı, uğursuz pratik önünde ve şu anda karşı koyamadıkları milletler arası düşman güçler karşısında uğradıkları ruhî bozgundur.

(10) Enfal, 61 (11) Mumtehine, 8 (12) Bakara, 190

Eğer bu yılgınlar bu dış güçler önünde bozguna uğrayınca bu bozgunlarını İslâm'ın kendisine yansıtmasalardı, aslında İslâm'dan uzaklaşmış olmalarının sonucu olan pratikteki zayıflıklarını İslâm'ın sırtına yüklemeselerdi mesele yoktu. Fakat tersine kendi zayıflıklarını ve psikolojik bozgunlarını ille de yüce Allah'ın sarsılmaz, güçlü dinine yüklemek istiyorlar!

Bu yılgınların sığınmaya yeltendikleri nass'lar, âyetler belirli bir pratiğe cevap veren geçici nass'lardır. Bu belirli pratik, müslüman ümmetin hayatında tekrarlanabilir. Bu durumda sözkonusu geçici nass uygulanabilir. Çünkü o takdirde müslüman ümmet, o nass'ın, o hükümle karşıladığı aşamanın pratik bir benzerini yaşıyor demektir. Fakat bu demek değildir ki, bu geçici uygulama özlenen amaçtır ve bu dinin atacağı adımların sonuncusudur. Bu demektir ki, İslâm ümmeti, pratik şartlarını iyileştirmek ve yoluna dikilen engelleri bertaraf etmek için ileriye doğru birçok adımlar atmalı ve bu ileri adımlar sonucunda son sûrede yer alan ve geçici hükümlerin karşıladığı pratikten farklı bir pratiğe karşılık getiren nihaî hükümleri uygulayabilecek bir imkâna kavuşmalıdır.

Sözünü ettiğimiz son nass'lar müşrikler hakkında şöyle diyorlar:

"Kendileri ile aranızda antlaşma bulunan müşriklere Allah ve Peygamber tarafından yöneltilen bir ilişki kesme ihtarıdır bu.

"Dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşınız. Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı ve Allah'ın kâfirleri perişan edeceğini biliniz.

"Büyük hacc günü Allah ve Peygamber tarafından tüm insanlara duyurulurki; "Allah ve Peygamber'i ile müşrikler arasında her türlü ilişki kesilmiştir. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha yararlıdır. Eğer sırt çevirirseniz Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı biliniz. Ey Peygamber kâfirleri acıklı bir azapla müjdele!"

"Yalnız antlaşma şartlarını eksiksiz biçimde yerine getiren ve size karşı hiç kimseyi desteklemeyen müşriklere gelince, onlar ile aranızdaki anlaşmaları sürelerinin sonuna kadar uyunuz."

"Haram aylar geçince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz, yakalayıp hapsediniz, bütün muhtemel geçitleri tutup onları gözetleyiniz. Eğer tevbe eder de namaz kılar ve zekât verirlerse onları salıveriniz. Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir."

"Eğer puta tapanlardan biri senden can güvenliği isterse kendisine can güvenliği sağla ki, Allah'ın sözünü, Kur'ân'ı işitebilsin, sonra da onu güven içinde olacağı bir yere ulaştır. Çünkü onlar gerçekleri bilmeyen bir gürûhtur." (Tevbe: 1-6)

Bu son nass'ların yahudiler ile hıristiyanlar, yani kitap ehli hakkında dediği de şudur:

"Allah'a ve Ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Peygamber'in haram kıldığı şeyleri haram saymayan ve gerçek dini benimsemeyen yahudi ve hıristiyanlar ile, bunlar size boyun eğip kendi elleri ile cizye verene dek savaşınız." (Tevbe: 29)

Eğer günümüzün müslümanları pratik şartları bakımından bu hükümleri uygulayamıyorlarsa -şu anda ve geçici olarak- bunları uygulamakla yükümlü değildirler. Çünkü yüce Allah hiç kimseye gücünü aşan bir yük yüklemez. Bu durumda günümüzün müslümanları geçici hükümlerin kolaylıklardan yararlanabilirler, bu hükümler sayesinde adım adım ilerleyerek son hükümleri uygulayacak güce erince bu hükümleri uygulayabilirler. Fakat bu geçici aşamada nihaî hükümleri geçici hükümler ile bağdaştırmak için kesip-kırpmaya kalkışmamalı, mevcut zayıflıklarını yüce Allah'ın sağlam ve güçlü dinine yüklememelidirler; "Bu din barış ve saldırmazlık dinidir" gerekçesine sığınarak onu çarpıtmamalı, maskaraya çevirmemeli, bu konuda Allah'dan korkmalıdırlar.

Evet, İslâm gerçekten barış ve saldırmazlık dinidir. Fakat bu barış tüm insanlığı, yüce Allah dışındaki ilâhların kulluğundan kurtarma ve bütün Allah kullarının paylaşacağı bir barışa kavuşturma esasına dayanır. Bu din, yüce Allah'ın sistemidir. Bütün insanlığın onun düzeyine yükselerek nimetlerinden yararlanması tek amaçtır. Bu din, herhangi bir kulun sistemi ya da herhangi bir düşünürün doktrini değildir ki, onu insanlara benimsetmeye çalışanlar son amaçlarının onun yolu üzerine dikilen her gücü ortadan kaldırmak olduğunu, böylece tek tek insanların onu rahatlıkla seçebilecekleri bir özgürlük ortamı meydana getirmek istediklerini haykırmaktan çekinsinler.

İnsanların yine insan yapısı olan doktrinlere, ideolojilere bağlı olduklarını düşünelim. Yine insanların hayatlarını yönlendiren rejimlerin sosyal düzenlerin ve hukuk sistemlerinin insan kafasının ürünü şeyler olduğunu farzedelim. Bu takdirde rakip ideolojilere ve rejimlere karşı saldırıya kalkışmayan her ideolojinin, her rejimin kendi egemenlik sınırları çerçevesinde güven içinde yaşamaya hakkı vardır; bu ilkenin sonucu olarak bu değişik doktrinlerin, rejimlerin ve düzenlerin barış içinde bir arada yaşamaya hakları olur ve bunlardan hiçbiri diğerini ortadan kaldırmaya girişmemelidir.

Ama eğer ortada tek Allah'a kulluk ilkesini getiren bir ilâhî sistem, bir ilâhî şeriat olur da onun yanıbaşında kula kulluk ilkesine dayanan, insan kafası ürünü çeşitli sistemler, doktrinler ve rejimler bulunursa o zaman iş kökten değişir. Bu durumda insan kaynaklı engelleri aşarak insanlığı kula kulluktan kurtarmak, onları tek Allah inancının egemenliği altında istedikleri inancı tercih etmek serbestliğine kavuşturmak, ilâhî sistemin hakkıdır.

Yeryüzündeki tüm insanları yüce Allah dışındaki düzmece ilâhların kulluğundan kurtarıp özgürlüğe kavuşturmaktan ibaret olan İslâm'ın ilk ve doğal sınırları peşinde koşmasını kendi saplantıları yüzünden zor gören yılgınlar ve akılları sıra bu zorluktan kurtulmak için Kur'ân'ın nass'larını çarpıtmaya yeltenen bozguna uğramışlar, işte bu son derece önemli gerçeği unutuyorlar. Bu önemli gerçek şudur: Bu durumda tek Allah'a kulluk ilkesine dayanan ilâhî sistem, kula kulluk ilkesine bağımlı ve insan kafası ürünü çeşitli sistemler ile karşı karşıyadır!

Bu dinin içerdiği kayıtsız-şartsız cihad ilkesinin yine bu dinin özünden kaynaklanan çeşitli gerekçeleri vardır. Ruhlarında çöreklenen bozguna uğramışlık

ve zayıf düşmüşlük kompleksini bu dine yüklemeye kalkışan yılgınlar bu gerekçeleri tekrar gözden geçirmelidirler. (13) Ola ki, yüce Allah onlara kendi katından güç verir ve takva sahibi kullarına vereceğini vadettiği gerçeği görme yeteneğini onlara da bağışlar!

Son olarak bir de şu noktaya değinelim:

En güvenilir mushaf nushası olan Hz. Osman mushafında, diğer sûrelerin tersine bu sûrenin başında besmele yazılmamıştır. Tirmizî'nin bildirdiğine göre sahabilerden Abdullah b. Abbas bu konuda şöyle diyor:

"Bir gün Hz. Osmana, 'Kur'ân'ın orta büyüklükteki (mesani) sûrelerinden biri olan Enfal sûresi ile âyet sayısı yüzü aşkın sûrelerden olan Berae sûresini yanyana koyup aralarına, "Bismillahirrahmanirrahim" cümlesini yazmadınız ve böylece Enfal sûresini Kur'ân'ın yedi uzun sûresi arasına kattınız, bunu yapmanızın sebebi nedir?' diye sordum; bana şu cevabı verdi:

Bazan öyle oluyor ki, Peygamberimiz'e -salât ve selâm üzerine olsun- aynı anda birden çok sayıda sûre iniyordu. Böyle zamanlarda Peygamberimiz'e yeni bir âyet inince katiplerinden birini çağırarak kendisine 'Bu âyeti, içinde şu şu konuların anlatıldığı sûreye yerleştiriniz' diye direktif verirdi. Enfal sûresi Medine'de inen ilk sûrelerden biri, Berae sûresi ise Kur'ân'ın son inen sûrelerinden biridir. Fakat Enfal sûresinin konusu Berae sûresinin konusunun benzeri olduğu için, Berae sûresinin Enfal sûresinin devamı olduğu kuşkusuna kapıldım. Bu arada Peygamberimiz bu sûrenin, Enfal sûresinin bir parçası olduğunu bildirmeden vefat etti. Ben de bu yüzden bu iki sûreyi yanyana koydum ve aralarına 'Bismillâhirrahmanirrahim' cümlesini yazmadım, her ikisini de Kur'ân'ın 'Yedi uzun' sûresi arasına kattım."

Bu belge, bu iki sûrenin Kur'ân'a neden bu şekilde yerleştirildiklerine ve neden aralarına "Bismillâhirrahmanirrahim" cümlesinin konmadığına en kabul edilebilir açıklamayı getirmektedir. Ayrıca bu belge bize şu konularda ayrıntılı bilgi veriyor: Gerek inen âyetlerin sûrelere yerleştirilmeleri ve gerekse sûrelerin sıralanmaları, Peygamberimiz'in sağlığında, onun emri uyarınca gerçekleşiyordu. Bu arada aynı anda birden çok sayıda sûre "açık" yani tamamlanmamış durumda bekliyordu. Bu arada bu dinin pratiğe yönelik, hareketli yöntemi uyarınca herhangi bir aktüel olaya cevap veren, herhangi bir hüküm bildiren ya da eski hükümlerde değişiklik getiren bir âyet inince Peygamberimiz, o âyetin ilgili sûredeki yerine konmasını emrederdi. Bundan dolayı, gerek her sûrenin içerdiği âyetler ve gerekse sûrelerin mushaftaki sıralanışı belirli bir hikmete dayanmış oluyordu.

Sûreleri tanıtan yazılarımızda defalarca belirttiğimiz gibi, her sûrenin kendine özgü bir "kişiliği" bu kişiliğin ana hatlarını belirleyen karakteristik özellikleri, bunların yanısıra belirli bir havası, belirli bir çağrışım alanı ve bu ana hatları pekiştiren, bu kişiliği ön plâna çıkaran kendine özgü deyimleri olduğu düşüncesindeyiz. Öyle sanıyoruz ki, gerek bir önceki paragrafın açıklamaları

(13) Daha geniş bilgi için "Enfal" sûresinin tanıtma yazısında cihadın gerekçelerine ilişkin verdiğimiz bilgiye bkz.

ve gerekse daha önceki paragrafta yeralan Abdullah b. Abbas'ın sözlerinin içeriği, bizim bu kitapta her sûreyi tanıtırken defalarca parmak bastığımız bu belirgin olguya açıklık getiriyor, bizim ne demek istediğimizi ortaya koyuyor.

Özet nitelikli bu tanıtma yazımızı burada noktalıyor ve sûrenin akışı içindeki sıraya göre tek tek âyetler ile yüzyüze gelmeye geçiyoruz.

Başarı Allah'dandır ve kolaylık da O'ndan gelir.

Bu bölüm, her ne kadar sıra itibari ile sûrenin başında yer almış ise de aslında diğer bölümlerden sonra inmiştir. Daha önce anlattığımız gibi, sûrenin âyetleri kendi aralarında Peygamberimiz'in emri uyarınca sıralanıyordu. Buna göre Peygamberimiz âyetlerin iniş sırasına ters düşen bu sıralamayı bile bile yapmıştı.

Bu bölümde o güne kadar müslümanlar ile müşrikler (puta tapanlar) arasında var olan antlaşmalara son verildiği açıklanıyor. Bu son vermenin kesinlik kazanmasından önce antlaşmaları süresiz olan müşrikler ile, antlaşmalarını tek taraflı olarak bozan müşriklere dört aylık mühlet tanınıyor. Bunun yanısıra süreli antlaşmaları olup, bu antlaşmalarının şartlarına o güne kadar uymuş olan ve müslümanlara karşı hiçbir grupla işbirliğine girişmemiş olan müşriklerin antlaşmaları süreleri sonuna kadar geçerli tutuluyor. Fakat ayrıntılar bir yana, bu bölümde açıklanan genel hüküm, Arap Yarımadası'nda müşrikler ile yapılan antlaşmalara son verilmesi, hatta o günden sonra artık müşrikler ile ilke olarak hiçbir antlaşma yapılmayacağının açıklanmasıdır. Bu amaçla müşrikler ile aradaki her türlü ilişki bağı kesinlikle koparılıyor; yüce Allah'ın ve Peygamberimiz'in üzerinde müşriklere dönük herhangi bir taahhüdün olabileceğinin tuhaflığı vurgulanıyor.

Yine bu bölümde o günden sonra müşriklerin, ne biçimde olursa olsun, kesinlikle Kâbe'yi ziyaret etmelerine ve bu yapıyı onarıp gözetmelerine izin verilmeyeceği hükme bağlanıyor. Bu hüküm, doğallıkla, Peygamberimiz ile müşrikler arasında o güne kadar geçerli olan genel ve süresiz güvenlik antlaşmasına aykırı idi. Bu antlaşma, müşriklerin Beytülharam'da ve haram aylarda güvenlik içinde olmalarını öngörüyordu, aynı güvenlikten, karşılıklılık ilkesi uyarınca müslümanlar da yararlanıyordu.

İslâm'ın tarih içindeki hareket yönteminin ne olduğunu kavramak üzere Peygamberimiz'in hayatında yeralan olayları ve olguları gözden geçirenler, bunun yanısıra bu yöntemin özünü, aşamalarını ve amaçlarını inceleyenler açıkça görürler ki, Arap yarımadasında gerek müslüman ve müşrik kampı arasındaki, gerekse müslüman ve kitap ehli kampı arasındaki ilişkiler konusunda bu sûrede belirlenen kesin adım gü.ü gelmiş, zemini hazırlanmış, şartları oluşmuş, zamanlama bakımından doğallık niteliğini kazanmış bir adımdı.

Aşama aşama yaşanan o güne kadar ki tecrübeler açıkça ortaya koymuştu ki, aralarında bunca köklü, derin ve kapsamlı ayrılıklar bulunan iki hayat sistemi barış içinde bir arada yaşayamazdı. Çünkü aralarındaki ayrılık ve bağdaşmazlık inançtan düşünceye, ahlâktan davranış tarzına; sosyal, siyasî ve ekonomik sistemden insana bakış açısına kadar her alana yansıyordu. Bu farklılığın ve bağ-

daşmazlığın kaynağında kesinlikle inanç ve düşünce farklılığı yatıyordu. Zira bu iki hayat sisteminden biri kulların ortaksız ve tek bir Allah'a kulluk etmeleri ilkesine dayanırken öbürü insanın insana, düzmece ilâhlara ve farklı putlara kulluk etmesi esasına dayanıyordu. Bu temel düşünce ve inanç ayrılığının sonucu olarak bu iki sistem arasında hayatın her adımında çatışma başgösteriyordu. Çünkü biribirinden bunca farklı olan bu iki sistemde, bu iki düzende hayatın her adımı diğerindeki ile mutlaka çatışmalı ve çelişik oluyordu.

Kureyşliler'in Mekke'de "Lailâhe illallah, Muhammedün Resûlullah" çağrısına bunca katı bir inatla karşı çıkmaları ve Medine'de ona karşı o acımasız savaşa girişmeleri tesadüfi bir istisna değildi. Yahudilerin Medine'de bu hareketin karşısına dikilmeleri ve kitap ehli olmalarına rağmen İslâm düşmanlığı konusunda putperestler ile ortak bir kamp oluşturmaları da tesadüfi bir istisna değildi. Medinede bu inanç sistemine dayalı devlet kurulur-kurulmaz, o eşsiz ilâhi sistemi hayata geçiren düzen ortaya çıkar-çıkmaz yahudiler ile Kureyşliler'in bütün yarımada kabilelerini biraraya getirerek Ahzab savaşına sürüklemeleri, böylece hepsinin varlığını tehdit eden bu ortak tehlikeyi kökünden kazıma sevdasına kapılmaları da tesadüfi bir istisna değildi.

Az ilerde göreceğimiz gibi ehl-i kitabın bir bölümünü oluşturan hıristiyanların gerek Yemen'de ve Şam'da gerekse dünya varoldukça değişik bir savaş alanı olarak karşımıza çıkan ve çıkacak olan her yerde bu çağrının ve bu hareketin önüne dikilmeleri de tesadüf kaynaklı bir istisna değildir.

Bu ayrılığın, bu çatışmanın sebebi nesnelerin doğasıdır. Birinci derecedeki sebep diğer sistem yanlılarının iyi tanıdıkları ve fıtratları aracılığı ile bilinçlerinde canlandırdıkları İslâmî sistemin özelliğidir. Bu özelliğinin gereği olarak bu sistem yeryüzünde yüce Allah'ın egemenliğini gerçekleştirmekte, tüm insanları kula kulluktan kurtararak tek Allah'a kul olmanın özgürlüğüne kavuşturmakta, "tüm insanlar" ile bu konudaki gerçek seçim özgürlüğü arasına giren bütün nesnel engelleri ortadan kaldırmada ısrarlıdır, ödünsüzdür. İkinci derecedeki sebep, aralarında küçük-büyük her hangi bir ortak nokta bulunmayan bu iki hayat sistemi arasındaki çelişme özelliğidir. Bu özelliğin sonucu olarak yeryüzü kaynaklı sistem yanlıları, tümünün varlıklarını, sistemlerini ve rejimlerini tehdit eden bu ilâhî sistemi -o kendilerini ortadan kaldırmadan önce- ortadan kaldırmayı bir tutku halinde özlerler. Eğer onlar onu ortadan kaldıramazlar ise kendileri onun tarafından ortadan kaldırılacaklardır. Bu öyle bir kaçınılmazlıktır ki, aslında ne o tarafa ve ne de bu tarafa tercih hakkı bırakmaz.

Zaman geçtikçe ve tecrübelere yeni tecrübeler eklendikçe bu kaçınılmazlık etkisini gösteriyor, değişik biçimlerde ortaya çıkıyor ve bu sûrede ilân edilen son adımın gerekliliğini pekiştiriyordu. Bu arada bu son adımın bazı yakın ve doğrudan sebepleri de vardı ki, bunları bize değişik rivayetler bildirmektedir. Fakat bu yakın sebepler sadece gerek Peygamberimiz'in şerefli hayatı boyunca ve gerekse ilk gününden itibaren İslâmî hareketin bütün tarihi boyunca uzayan bir zincirin birkaç halkasını oluşturur.

Eğer durumun derinliklerdeki köklerine ve bu köklerin sürekli gelişmelerine böylesine geniş bir açıdan bakarsak bu son adımın anlamını ancak o zaman kavrayabiliriz. Bu arada adımın yakın ve doğrudan sebeplerini de görmezlikten gelmemek gerekir. Dediğimiz gibi bu sebepler o uzun zincirin birkaç halkası olmaktan öteye geçmezler.

Nitekim İmam-ı Bağavî, tefsirinde, bu konuda ünlü tefsir bilginlerine dayanarak şöyle der: **"Peygamberimiz, Tebük savaşına çıkınca münafıklar yeraltı faaliyetlerine giriştiler, müşrikler de antlaşmalarını bozmaya başladılar. Bunun üzerine yüce Allah, onlar hakkında bu âyetleri indirdi. Bu âyetlerde dört aydan daha kısa, süresi olanlara dört aylık mühlet verilirken, dört aydan uzun süresi olanların süresi kısaltılarak dört aya indiriliyordu."**

Ünlü tefsir bilgini İmam-ı Taberi de bu sûrenin baş tarafını açıklarken diğer tefsir bilgilerinin görüşlerini özetledikten sonra sözlerine şöyle devam ediyor:

"Bu konuda doğruya en yakın görüş şudur: Burada yüce Allah'ın, antlaşmalı müşriklere tanıdığı ve "Dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşınız" buyruğu ile müşriklere seyahat izni olarak ilân ettiği mühlet sadece Peygamberimiz'e karşı O'nun düşmanları ile işbirliği yapan ve antlaşmalarını süreleri dolmadan önce tek taraflı olarak bozan müşrikler için sözkonusudur. Antlaşmalarını bozmayan ve Peygamberimiz'e karşı O'nun düşmanları ile işbirliği yapmamış olan müşriklere gelince yüce Allah, "Yalnız antlaşma şartlarını eksiksiz biçimde yerine getiren ve size karşı hiç kimseyi desteklemeyen müşriklere gelince, onlar ile aranızdaki antlaşmalara sürelerinin sonuna kadar uyunuz. Hiç şüphesiz Allah kötülükten arınanları sever" âyeti ile Peygamberimiz'e böyleleri ile arasındaki antlaşmaları sürelerinin sonuna kadar geçerli saymasını emretmiştir."

Yine Taberi'nin bildirdiğine göre ünlü tefsir bilgini Mücahid **"Kendileri ile aranızda antlaşma bulunan müşriklere Allah ve Peygamber'i tarafından yöneltilen bir ilişki kesme ihtarıdır bu"** âyeti hakkında şöyle diyor:

"Antlaşmalılar" deyiminden maksat Mudlec kabilesi ile diğer antlaşmalı araplar ve tüm antlaşmalı müşriklerdir.

Peygamberimiz, Tebuk savaşını sona erdirince Hacca gitmek istedi. Fakat sonra **'Müşrikler Kâbe'ye gelip orayı çıplak biçimde ziyaret ediyorlar. Bu yüzden bu durum ortadan kalkmadıkça ben Hacca gitmek istemiyorum'** dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ali'yi Mekke'ye gönderdi. Onlar Zülmecaz başta olmak üzere bütün çarşı-pazarları ve bütün kalabalık yerleri dolaşarak antlaşmalı müşriklere antlaşmalarının dört ay daha yürürlükte kalacağını bildirdiler. Bu aylar Hacc mevsimini izleyecek olan ardışık haram aylardı ki, Zilhicce'nin yirmisinde başlayıp Rebiulahir'in yirmisinde son buluyorlardı. Bu sürenin sonunda hiç kimse ile arada antlaşma kalmayacaktı. Peygamberimiz o süreden sonra her kese savaş açacağını bildirdi, sadece iman edenler bu kararın dışında tutulacaktı. [14] Bunun üzerine halkın çoğu iman etti ve hiç biri başka

(14) Âyetin metni, antlaşmalarını tek yanlı olarak bozmamış olan antlaşmalılara antlaşmalarının biteceği tarihe kadar mühlet tanındığını açıkça belirtiyor. Her halde Mücahid, çok kısa bir özet içinde bu noktayı açıklama fırsatı bulamamıştır.

yere göçetmedi.

Kuşku yok ki, bu yakın ve doğrudan sebeplerin de bu son ve kesin adımın atılmasında ağırlıklı etkileri olmuştur. Fakat bunlar ön sırada bulunan son derece önemli ve köklü "kaçınılmazlık"tan kaynaklanan zincirin bir kaç halkası olmanın ötesinde bir nitelik taşımıyorlardı. Sözkonusu temelli "kaçınılmazlık" ise bu iki hayat sistemi arasındaki köklü çatışma ve sona ermesi kaçınılmaz olan zorunlu süreler dışında barış içinde birarada yaşamalarının imkânsızlığı idi.

Rahmetli Şeyh Reşit Riza, bu çağrının başlangıcından itibaren oluşmaya başlayan sözkonusu zincirin bu halkalarını gündeme getirmeye çalıştı. Fakat sözkonusu zinciri oluşturan ve varmış olduğu son noktaya ulaşmayı kaçınılmaz kılan köklü ve sürekli çatışmanın özüne hiç değinmeye girişmedi. Rahmetli yazar, "Menar" adlı tefsirinde şöyle diyor:

"Şurası kesin, tartışmasız ve herkesçe bilinen bir gerçektir ki, yüce Allah, Hz. Muhammed'i elçisi ve peygamberlerin sonuncusu olarak gönderdi, O'nun aracılığı ile insanlığa İslâm'ı bildirdi ve İslâm ile dinini kemale erdirdi. O'na en büyük mucize olarak insanlığı birçok yönden gücünün sınırlarını aşan Kur'ân'ı verdi.

Kur'ân'ın insan gücünü aşan genel özelliklerini birinci cildin 190-228 sayfalarında yeralan ikinci surenin üçüncü âyetinde anlatmıştık. Peygamberimiz İslâm'a çağrı binasının temelini inandırıcı ve bağlayıcı aklî ve ilmî delillere dayandırdı. (15) Üçüncü cildin 26-40 sayfalarında yeralan ikinci sûrenin ikiyüz elli altıncı âyetini açıklarken belirttiğimiz gibi Kur'ân dinde zorlamayı ve insanlara baskı altında İslâm'ı kabul ettirmeyi yasakladı.

Buna rağmen müşrikler, İslâm'a karşı dikildiler. Müminleri baskı ile, işkence ile dinlerinden caydırmaya koyuldular. Zor kullanarak Peygamberimiz'i İslâm'ı duyurmaktan alıkoydular. Peygamberimiz'in peşinden gidenler ancak yandaşları ve akrabaları sayesinde işkenceden ve öldürülmekten yakalarını kurtarabiliyorlardı.

Bu yüzden aralarından birkaç kere hicret etmek zorunda kalanlar olmuştu. Peygamberimiz'e yönelik baskılar zamanla iyice ağırlaştı. Sonunda müşrikler "Dar-un Nedve"de düzenledikleri bir toplantıda açıktan açığa O'nu ya sürekli biçimde hapsetmeyi ya sürmeyi ya da öldürmeyi tartışmaya açtılar. Tartışmaların sonunda O'nu öldürmeyi kararlaştırdılar. Bunun üzerine dokuzuncu cildi, 650. sayfasında yeralan sekizinci sûrenin otuzuncu âyetinin, **'Hani müşrikler seni tutuklamak, öldürmek ya da Mekke'den sürmek amacı ile aleyhinde tuzak kurmuşlardı...'** diye başlayan âyetin tefsirinde açıkladığımız gibi yüce Allah, kendisine hicret etmeyi emretti, o da hicret etti. Sahabilerden hicret edebilenler de O'nun peşinden gittiler. Bunlar Medine'de yüce Allah'ı ve Peygamberi'ni des-

(15) Burada Şeyh Muhammed Abduh'un ekolünün yöntemine mutlaka dikkat çekmemiz gerekir. İslâm'a yabancı bir kaynağın, yani "Dekart" felsefesinin etkisi altında olan bu ekol, akla büyük bir ağırlık tanımakta ve inanç meselelerinde ona alanını aşan görevler yüklemektedir. Oysa bu dinde aklî ve ilmî delillere yalın fıtrî delilleri de eklemeli ve onun akıl ve zihin de dahil olmak üzere bütün insanî yetenekler ile iletişim kurabildiğini gözönünde bulundurmalıyız.

tekleyen, gelen göçmenleri bağırlarına basan ve kendilerine bile tercih eden yardımcılar buldular.

Müslümanlar ile gerek Mekke müşrikleri ve gerekse diğer araplar arasında doğal olarak ve o çağın genel gelenekleri uyarınca savaş hali vardı. Peygamberimiz Medine ve çevresinin yahudileri ile barış ve işbirliği antlaşması yaptı. Fakat yahudiler ihanet ettiler, kalleşlik yaptılar, antlaşmalarını bozdular. Müşrikler Peygamberimiz'e ne zaman savaş açtılar ise onları tuttular. Bunu bu cüzde yeralan "Enfal" sûresinin tefsiri sırasında tümü ile anlatmıştık.

Peygamberimiz, Hudeybiye'de müşrikler ile on yıl süreli bir barış ve güvenlik antlaşması imzalamıştı. Bu antlaşmanın şartlarında müşriklere azami kolaylığı tanımıştı. Bu hoşgörü zayıflıktan, ezilmişlikten değil, güçlülükten, üstünlükten, barışseverlikten, dinini inandırarak ve delil göstererek yayma arzusundan kaynaklanıyordu. (16)Bu arada Huzaa kabilesi Peygamberimiz'in, Bekiroğulları kabilesi de Kureyşliler'in himayesine sığınmıştı. Bir süre sonra Bekiroğulları kabilesi, Kureyşliler'den silâh desteği sağlayarak Huzaa kabilesine saldırdı. Böylece Kureyşliler, Peygamberimiz ile imzaladıkları barış antlaşmasını bozmuş oldular. Bu olay sebebi ile müşrikler ile yeniden savaş durumuna dönülmüş oldu ve arkasından Mekke fethedildi.

Mekke'nin fethi müşrikliğin egemenliğini sarstı ve müşriklerin burnunu kırdı. Fakat buna rağmen müşrikler yine ellerinden geldiği oranda Peygamberimiz ile savaştılar. Tecrübe ile sabit oldu ki, onlar güçlü olduklarında da zayıf olduklarında da antlaşmalarına bağlı kalmıyorlar; hiç bir zaman antlaşmalarını bozmayacaklarını, sözlerinden caymayacaklarına güvenilemez. Az aşağıda okuyacağımız **'Müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir?'** ve **'Eğer onlarla antlaşma yaptıktan sonra antlarını bozarlarda dininize dil uzatırlarsa kâfirlerin elebaşları ile savaşınız. Çünkü onlar için yeminin bir anlamı yoktur. Belki can korkusu ile saldırılarına son verirler'** âyetlerinde bu gerçek vurgulanıyor. Yani onların gözetecekleri ve yerine getirecekleri antlaşmaları yoktur. Bu âyetler demek istiyor ki, müslümanlar müşriklerle geçerli antlaşmalara dayanarak karşılıklı güvenlik ve saldırmazlık ortamında yaşayamazlar. Müşrikler müşrik kaldıkça bu olacak iş değildir. Çünkü aralarında geçerli bir hukuk sistemleri yokturki, antlaşmalarına bağlı kalmayı zorunlu kılsın. (17)Onlardan böyle bir şey nasıl beklenebilsin ki, kitap ehli olduklarını söyleyen-

---

(16) Eğer bu söz "Bu hareketin temel prensibi bu inanç sistemini inandırma ve delil gösterme yolu ile yaymaktır" anlamına geliyorsa doğrudur. Fakat "İslâm'da cihad yalnız müslümanları savunmak için yapılır, bu durum dışında barışçı olmak farzdır" anlamına gelirse "güvenlik bölgesi"nin sınırlarını aşmış olur. Nitekim rahmetli yazar bu eğilimdedir.

(17) Hayret doğrusu! Yazar burada temel gerçeği somut bir şekilde ortaya koyuyor. Bu temel gerçek, niçin İslâm kampı ile müşrik ve ehli kitap kampı arasında antlaşmalara dayalı, barışçı bir ortak yaşamın mümkün olmadığını, böyle bir şeyin ancak geçici süreler için sözkonusu olabileceğini, bunun da sürekli kural oluşturmayacağını açık gerekçeye bağlıyor. Buna rağmen arkasından dönüp diyor ki müslüman kamp ile bu karşıt kamplar arasındaki ilişkiler barış antlaşmalarına göre düzenlenir, müslümanların yurtlarına saldırılmadıkça kural budur, bu her zaman için mümkündür, bunun tersi istisnadır ve sadece Arap Yarımadası'nın müşriklerine mahsustur. Gerçi bu bir dereceye kadar doğrudur, fakat öz itibarı ile tüm dünya müşrikleri Arap Yarımadası'nın müşrikleri gibidirler. Âyetlerin ayrıntılı açıklaması sırasında bu gerçeğe parmak basacağız.

ler ve bu nitelikleri yüzünden antlaşmalara bağlılık gelenekleri daha güçlü sanılanlar onlardan önce kalleşlik yapıp antlaşmalarını bozmuşlardır.

İşte bu sûrenin getirdiği müşriklere ilişkin genel antlaşmaların bozulması ve antlaşmalarına bağlı kalan müşriklere antlaşma sürelerinin bitimine kadar mühlet tanınması hükmü bu şeriat ilkesine dayanır. Bu hükmün gerekçesi ise **'Sizinle savaşanlar ile siz de savaşınız...'** ve **'Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş'** [18] âyetlerde dile gelen ilkeye mümkün olduğu oranda uymakla birlikte müşrikliği Arap Yarımadası'ndan kuvvet kullanarak silmek ve bu yöreyi katıksız bir İslâm yurdu yapmaktır. Gerçi tefsir bilginlerinin ezici çoğunluğuna göre sözünü ettiğimiz bu âyetlerin hükmü, bu sûrede yeralan "kılıç" âyeti ve "müşrikler ile aradaki antlaşmaları bozma" âyeti ile yürürlükten kesinlikle kaldırılmış oluyordu."

Gerek bu kısa özetten gerek bu özeti izleyen yorumdan ve gerek arkadan gelen bu sûreye ilişkin açıklamalardan açıkça şunu anlıyoruz: Gerçi rahmetli yazar bu zincirin ardında yatan temel sebebi, yani müşriklerin ve kitap ehlinin antlaşmalarını bozmalarını bozma huylarını ve önlerine çıkan ilk fırsatta İslâm'a ve müslümanlara savaş açmalarını çok iyi kavradı; ama bu sebebi kaynağına kadar izlemiyor, onun uzantısını ve kapsamını görmüyor, bu dinin ve onun hareket yönteminin tabiatında varolan büyük gerçeği, ilâhi sistem ile kul sistemleri arasındaki köklü çelişkiyi gözden kaçırıyor. Oysa ilâhi sistem ile kul sistemleri arasında hiç bir ortak nokta olmadığı için ilâhî sisteme dayanan kamp ile kul sistemlerine dayalı kampların uzun sürede barış içinde birarada yaşamaları asla mümkün değildir.

Buna karşılık Üstad Muhammed İzzet Derveze "Yeni Tefsir" adlı eserinde dile getirdiği görüşleri ile bu büyük gerçeğe tamamamen uzak düşmekte, bu köklü ve temel sebebi kavramaya asla yanaşmamaktadır. Çünkü o günümüzün acı pratiğinin ve çağdaş müşrik Allah tanımaz ve kitap ehli kamplarının görünür maddi güçlerinin baskısı altında kalan, ruh bozgununa uğramış diğer yazarları gibi bu dinin barış ve saldırmazlık dini olduğunu, kendi sınırları içinde barışçı bir hayat yaşamaktan başka bir amacı olmadığını belgelemekten başka bir derdi yoktur. Böylelerine göre İslâm barış ve antlaşma imkânı bulunca bu fırsatı kullanmaya can atar, asla bu fırsatı kaçırıp başka bir amaca yönelmez.

Böyle olduğu içindir ki, ona göre "Tevbe" sûresinde okuduğumuz bu yeni ve son âyetlerin tek iniş gerekçesi bazı müşriklerin Peygamberimiz ile aradaki antlaşmalarını bozmalarıdır. Nitekim bu âyetlerde süreli ya da süresiz antlaşmalarını bozmamış olan müşriklerin antlaşmalarının yürürlükte tutulması gerektiği emrediliyor. Hatta süreleri dolan müşrikler ile yeni antlaşmalar yapmak caizdir. Tek taraflı olarak antlaşmalarını bozan müşrikler ile de yeni antlaşmalar yapılabilir! Geçici aşamalara ilişkin bu konudaki âyetler, bu sûrede yeralan son âyetlerin genellikle karakterini sınırlayıcı niteliktedir!

Şimdi de onun aşağıdaki âyetlere ilişkin açıklamalarını okuyacağız. Fakat

(18) Bakara, 190; Enfal, 61

önce ele aldığı âyetleri tekrarlayalım:

"Yalnız antlaşma şartlarını eksiksiz biçimde yerine getiren ve size karşı hiç kimseyi desteklemeyen müşriklere gelince onlar ile aranızdaki antlaşmalara sürelerinin sonuna kadar uyunuz. Hiç şüphesiz Allah, kötülükten sakınanları sever."

"Haram aylar geçince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz, yakalayıp hapsediniz, bütün muhtemel geçitleri tutup onları gözetleyiniz. Eğer tevbe ederde namaz kılar ve zekât verirlerse onları salıveriniz. Hiç şüphesiz Allah, affedici ve merhametlidir." (19)

"Gerek bu iki âyet ve gerekse daha önceki âyetler bize Peygamberimiz'in hayatının Medine döneminin sonlarına ilişkin tablolar sunuyor. Bu âyetlerden anlaşıldığına göre Mekke fethinden sonra müslümanlar ile müşrikler arasında -belki de Mekke fethinin öncesine kadar uzayan- barış antlaşmaları vardı ve bu müşriklerden kimisi antlaşmalarına bağlı kalmayı sürdürdükleri gibi kimisi antlaşmalarını bozmuş ya da antlaşma bozma ve kalleşlik belirtileri göstermişlerdi.

Daha önce belirttiğimiz gibi tefsir bilginleri ve Kur'ân yorumlayıcıları incelemekte olduğumuz bu âyetlerin ikincisine 'kılıç âyeti' adını vererek bu âyetin, müşriklere karşı hoşgörüyü, yumuşaklığı, mühlet tanımayı, gözyummayı, aldırış etmemeyi ve yüzçevirmeyi emreden daha önceki tüm âyetleri yürürlükten kaldırdığını onlarla savaşmayı farz kıldığını kabul ediyorlar. Bazı tefsir bilginleri antlaşmalı müşrikleri süreleri doluncaya dek bu hükmün kapsamı dışında tutarken diğer bazıları böyle bir istisnayı kabul etmemekte ve bu âyetin inişinden sonra müşrikler ile barış içinde olmayı haklı gösterecek tek şartın onların müslüman olmaları olduğunu ileri sürmektedirler. Daha önce işaret ettiğimiz gibi bu görüş aşırıdır ve düşmanlardan başkası ile savaşmamayı, barışseverlere ve müslümanlara sempati besleyenlere ilişmemeyi, onlara karşı iyilik ve adalet ölçüleri uyarınca davranmayı hükme bağlayan Kur'ân âyetleri ile çelişir.

Tefsir bilginleri, bu âyet hakkında, ilk kuşak yorumcularına dayandırdıkları rivayetleri ve sözleri tekrarlarlar. Meselâ İbn-i Kesir'in, Abdullah b. Abbas'a dayanarak bildirdiğine göre bu âyet Peygamberimiz'e, müslüman olmaya razı olmayan antlaşmalı müşriklerin önüne kılıcı koymayı, daha önce onayladığı antlaşmalarını ve barış sözleşmelerini bozmayı emrediyor. Bu tefsir bilgini Süleyman b. Uyeyne'ye dayandırdığı bazı tuhaf sözler naklediyor. Bu sözlerde bu âyet, bu sûrenin diğer birkaç ayeti ile biraraya getiriliyor ve bunlara müşriklerle savaşma konusunu içermeyen daha başka başka âyetler ekleniyor, sonra da bunların tümüne "kılıç âyetleri" adı veriliyor. İbn-i Kesir, bu sözlerinin bir yerinde şöyle diyor:

Peygamberimiz, "Büyük Hacc" günü Hz. Ali'yi bir kaç âyeti halka ilân etmek üzere Mekke'ye göndermişti. O'na duyurmayı emrettiği âyetler arasında bu âyet de vardı. O, bu âyete "müşrik araplar hakkındaki kılıç âyeti" adını vermişti. Bir de kitap ehli ile savaşmayı emreden bir "kılıç âyeti" var ki, o da Tevbe sûresinin şu âyetidir:

(19) Tevbe, 4-5

"Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Peygamber'in haram kıldığı şeyleri haram saymayan ve gerçek dini benimsemeyen yahudi ve hıristiyanlar ile, bunlar size boyun eğip kendi elleri ile cizye verene dek savaşınız." (20)

Bunların yanısıra münafıklar hakkında inen bir "kılıç âyeti" daha vardır ki, o da Tevbe sûresinin şu âyetidir:

"Ey Peygamber, kâfirler ile ve münafıklarla savaş, onlara karşı sert ol; onların varacakları yer cehennemdir, orası ne kötü bir varılacak yerdir." (21)

Bir başka "kılıç âyeti" de azıtmış silâhlı gruplarla savaşılması gerektiğini emreden ve Hucurat sûresinde yeralan aşağıdaki âyettir:

"Eğer iki mümin grup biribirleri ile savaşa tutuşurlarsa aralarını bulunuz; eğer biri ötekine yine saldırırsa saldırgan tarafla Allah'ın emrine boyun eğinceye dek savaşınız." (22)

Tuhaftır ki, tefsir bilgini Taberi, bu âyetin hem antlaşmalı ve hem de antlaşmasız müşrikleri ayırım yapmadan içerdiğini ileri sürüyor. Oysa yine kendisi "Mumtehine" sûresinde yeralan **"Allah, dininiz hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmenizi, onlara karşı adil davranmanızı yasaklamaz. Hiç kuşkusuz Allah, adil davrananları sever"** (23)âyetini açıklarken bu âyetin belli anlamlı bir hüküm âyeti olduğunu, buna göre yüce Allah'ın barışçı, dostça ve tarafsız bir tutum benimseyenlere -hangi dinden olurlarsa olsunlar- karşı iyi ve adil davranmayı yasaklamadığını belirtmiştir. Üstelik, bu kimselerin antlaşmalı olmaları şartı da aranmıyor.

Bütün bunlar bir yana, üstelik bu âyet -içerdiğinden ve akışından açıkça anlaşıldığı üzere- yalnız antlaşmalarını bozan müşriklere karşı savaş açılmasından sözetmektedir. Normal bir yaklaşımla bu âyeti bir "kılıç âyeti" sayarak onu kayıtsız-şartsız tüm müşrikleri kapsar kabul etmek ona akışının ve içeriğinin taşımadığı bir anlamı yüklemek demektir. Bu böyle olduğu gibi bu âyetin, kesinleşmiş genel ilke karakteri taşıyan başka birçok ayetin içerdiği hükümleri yürürlükten kaldırdığını söylemek de dayanaksız bir zorlamadır. Sözünü ettiğimiz ilkelerin başlıcaları 'dinde zorlamanın olmadığı', 'Allah'ın yoluna hikmet dolu, güzel sözler ile çağırmak gerektiği', 'tartışmaların tadlı dille yapılması gerektiği', 'müslümanlara savaş açmayanlara, onları yurtlarından çıkarmayanlara iyilik yapılmasının ve adil davranılmasının özendirilmesi' ilkeleridir. Biz bu gerçeği daha önce de çeşitli vesilelerle vurgulamıştık. Az aşağıda okuyacağımız bir âyette müslümanlara, müşrikler ile Mescid-i Haram yanında yaptıkları ve onlar tarafından bozulmayan antlaşmalara bağlı kalmaları açıkça emrediliyor. Bu da inşaallah bizim bu yorumumuzun yerinde olduğunu belirten güçlü bir delildir.

Bu âyetlerin içerdiği hükümler şu iki meseleyi gündeme getirir:

1- Birinci âyette ifade edilen istisna hükmü, antlaşma süresinin sona ermiş olması ile sınırlıdır. Buna göre acaba antlaşma süreleri sona eren müşrikler ile

(20) Tevbe, 29 (21) Tevbe 73 (22) Hucurat, 9 (23) Mümtehine, 8

yüce Allah ve Resûlü arasındaki bütün ilişkiler kesilir de bunlara savaş açmak farz mı olur? Tefsir bilginlerin ortak görüşlerine göre bu soruya 'evet' karşılığını vermek gerekir. Fakat biz bu yolda Peygamberimiz'e dayalı herhangi bir belgeye rastlamış değiliz. Görüşümüze göre eğer tefsir bilginlerinin yukardaki sözü 'mutlak' anlamda alınırsa üzerinde durmak yerinde olur, bu konu açıklığa kavuşturulmaya muhtaçtır. Şöyle ki:

Antlaşmalı müşrikler ya antlaşmadan önce müslümanların düşmanlarıdırlar, arada savaş ve çatışma meydana gelmiş, sonra müslümanlar ile antlaşma imzalamışlardır. Tıpkı Kureyşliler gibi. Bu kabile önce müslümanlar ile savaşmış, arkasından Peygamberimiz ile Hudeybiye'de barış antlaşması imzalamıştır. Ya da bu antlaşmalı müşrik grubu ile müslümanlar arasında hiç bir savaş, hiç bir çatışma olmadığı halde bunlar müslümanlar ile barış ve dostluk antlaşması imzalamayı arzu etmişlerdir. Bizim inancımıza göre Nisa sûresinde yeralan aşağıdaki âyet, böylesine bir pratik durumdan sözediyor:

'Yalnız sizinle arasında antlaşma bulunan bir gruba sığınan ya da sizinle ve tuttukları grupla savaşmayı içlerine sindiremeyerek size başvuran yahudiler bu hükmün dışındadır. Allah dileseydi, onları üzerinize saldırtır, onlar size savaş açarlardı. Eğer onlar size sataşmaz, savaş açmaz, barış teklifi getirirlerse Allah onlara karşı herhangi bir eyleme girişmenize izin vermemiştir.' (24)

Peygamberimiz'in hayatı ile ilgili rivayetlerde bu tür bazı örneklere rastlıyoruz. Nitekim İbn-i Saad'ın bildirdiğine göre Peygamberimiz Kenane kabilesinden Sahroğulları ile biribirlerine saldırmayacaklarını ve Sahroğulları'nın müslümanlara karşı başkalarını desteklemeyeceklerine dair antlaşma yapmış, hatta bu konuda aralarında yazışma olmuştu. Ne bu âyette ve ne de başka âyetlerde bu müşrik grupların gerek beriki ve gerekse öbürü ile yeni bir antlaşma yapılmasını ya da eski antlaşmanın süresinin uzatılmasını engelleyen bir hüküm yoktur. Yeter ki bu gruplar müslümanlar ile antlaşmak arzusunda olsunlar ve daha önce antlaşmalarını bozmuş ya da kalleşlik niyeti göstermiş olmasınlar. Müslümanların böyle bir öneriyi reddetmeleri doğru değildir. Çünkü onlar kendilerine savaş açanlarla, kendilerine şu ya da bu şekilde saldıranlarla savaşmakla emrolunmuşlardır. Az aşağıda okuyacağımız ve müslümanlara antlaşmalarına bağlı kalan müşrikler ile yapmış oldukları antlaşmalara uymalarını açıkça emreden âyet -inşaellah- bu sözlerimizi destekleyen bir ipucudur.

2- Bu mesele ikinci âyetin son bölümünün dile getirdiği hüküm ile ilgilidir. Bu hükme göre antlaşmalarını bozdukları gerekçesi ile müşriklere açılan savaşa son verilmesi ve onların tutuklularını salıvermesi için adamların tevbe edip müşriklikten vazgeçmeleri, namaz kılmaları şart koşuluyor.

Bu mesele hakkında bizim aklımıza ilk gelen yorum şudur: Müşrikler antlaşmalarını bozduktan ve bu gerekçe ile müslümanlar kendilerine savaş açtıktan sonra ikinci bir antlaşma hakkını yitirmişler ve müslümanların onlara güveni ve barışı garanti eden şartı empoze etme hakları doğmuştur. Bu şart da onların

(24) Nisa, 9

müşrikliğe tevbe etmeleri, İslâm'a girmeleri, İslâm'ın mâlî ve bedenî ibadetlerini yerine getirmeleridir. Bu bir 'tür dinde zorlama' değildir. Üstelik şurası kesin bir gerçektir ki, müşriklik insan hesabına çeşitli gerilik görüntülerinin mümessilidir; insanın akla ve mantığa ve gerçeğe aykırı çeşitli saçma güçlere, düşüncelere ve inançlara tutsak edilmesi anlamını taşır. Bunun yanısıra bir sosyal düzen olarak zorbaca geleneklere, tiksindirici adetlere ve iğrenç taassuplara dayanır. Bu adamlar tarafından benimsenmesi şart koşulan İslâm ise bütün bu kötülüklerden kurtulmalarını garanti eder; onları akıl, ahlâk, ibadet ve inanç bakımından olgun insan düzeyine çıkar.

Bununla birlikte bizim görüşümüze göre bu âyetlerde antlaşmalarını bozan müşrikler ile savaşıldıktan sonra ikinci bir antlaşma yapılmasını yasaklayan bir hüküm yoktur. Çünkü müslümanların yararı böyle davranmalarını gerektirebilir. Ayrıca savaşı devam ettirmeye ve düşmanlarına güç yolu ile boyun eğdirmeye güçleri yetmeyebilir. Doğrusunu yüce Allah bilir.

Muhammed İzzet Derveze'nin tefsirinde seçtiğimiz bu ve benzeri paragraflar bize açıkça şunu kanıtlıyor: Yazar İslâm'ın insanı kula kulluktan kurtarıp tek Allah'ın kulluğuna döndürmek üzere yeryüzünün mümkün olan her yerinde harekete geçmesine ilişkin hakkını ilke olarak ciddiye almıyor, bağlılarına bölgesel sınırları içinde bir saldırı olsa da olmasa da İslâm'ın böyle bir fonksiyonu olduğunu söylemeye dili varmıyor. Bu ilkeyi prensip olarak gündeminin dışına atıyor. Oysa İslâm'daki cihad hareketi bu ilkeye dayanır. Bu ilke olmayınca yüce Allah'ın dini, çağrının yoluna dikilen somut engelleri ortadan kaldırma hakkını yitirir, bunun yanısıra insanlığın pratiğine karşı koymadaki ciddiyetini ve gerçekçiliğini de yitirir, onu çeşitli aşamalarda değişik ve caydırıcı yöntemler ile bu pratiğe karşı mücadele verme esnekliğinden yoksun bırakır, bu durumda İslâm maddî güçlere inanç içerikli bir çağrı ile karşı koymak durumunda kalır. Bu ise yüce Allah'ın yeryüzünde dinin içine düşmesine asla razı olmayacağı bir maskaralıktır! (25)

Şu da açıkça görülüyor ki, yazar İslâm'a ait hareket yönteminin özelliğini, onun pratik duruma caydırıcı yöntemler ile karşı koyma kararlılığını da umursamıyor. Bu yüzden son ve nihaî hükümleri, çeşitli aşamalara ilişkin, geçici nass'lara havale ediyor. Bunu yaparken eski nass'larla karşılanan pratik durumların son hükümlerin karşıladığı pratik durumlardan farklı olduklarını gözönüne almıyor. Gerçekten bu eski hükümler tamamen yürürlükten kaldırılmış (neshedilmiş) değildir. Yani elimizdeki yeni hükümler indikten sonra hangi durumla karşılaşırsak karşılaşalım artık onları kesinlikle uygulayamayız diye bir şey yok. Tersine onlar kalıcıdırlar, ne zaman karşı koydukları pratik durumların benzerleri ile karşılaşırsak onlara başvururuz. Fakat bu gerçek, son nass'ların karşılık verdiği durumlarla karşı karşıya gelen ve bu nass'ları uygulayacak güce erişmiş olan müslümanların ellerini-kollarını bağlamaz ki!

(25) Daha geniş bilgi için "Enfal" sûresinin giriş bölümünde cihad hakkında yazdıklarımıza ve Mevdudi'nin "Allah Yolunda Cihad" adlı eserinden yaptığımız alıntılara başvurulabilir.

Kısacası mesele daha önce dediğimiz gibi geniş görüşlülüğü, esnekliği, bu dinin yapısal karakterini ve onun hareket yönteminin özelliğini kavramayı gerektirir.

Bazı yazarların karşıt görüşlerine ışık tutan bu özetlemelerin arkasından şimdi de bir önceki bölümün başlarında söylediğimiz şu sözleri birdaha okuyalım:

"İslâm'ın tarih içindeki hareket yönteminin ne olduğunu kavramak üzere Peygamberimiz'in hayatında yeralan olayları ve olguları gözden geçirenler, bunun yanısıra bu yöntemin özünü, aşamalarını ve amaçlarını inceleyenler açıkça görürler ki, Arap Yarımadası'nda gerek müslüman ile gerekse müşrik kampı arasındaki ilişkiler konusunda bu sûrede belirlenen kesin adım günü gelmiş, zemini hazırlanmış, şartları oluşmuş, zamanlama bakımından doğallık niteliği kazanmış bir adımdı." İlâh'lığı, Rabb'lığı, kayıtsız tasarruf yetkisini, egemenliği ve kanun koyma ayrıcalığını yüce Allah'ın tekeline veren İslâm toplumu ve öbür yanda bütün bu yetkileri ya tümü ile yüce Allah dışındaki bir kaynağa dayandıran ya da bu yetkilerde yüce Allah'a başka güçleri ortak koşan cahiliye toplumları vardı. İşte birbirini izleyen tecrübeler bu iki tür toplum arasındaki ilişkileri belirleyen kaçınılmaz kanunu ortaya koymuştu. Bu kaçınılmaz kanun yüce Allah'ın aşağıdaki âyetlerde bize açıkladığı kaçınılmaz "çatışma" konudur:

"Eğer yüce Allah bazı insanların şerrini diğer bazıları aracılığı ile savmasaydı içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve camiler yıkılırdı." (26)

"Eğer Allah, bazı insanların şerrini diğerleri aracılığı ile savmasaydı yeryüzünü kargaşa kaplardı." (27)

Zamanla bu kaçınılmaz kanunun sonuçları şu iki belirgin olguda açıkça ortaya çıktı:

1- İslâm adım adım, aşama aşama, biribirini izleyen savaşlar sonunda yüce Allah'ın sistemini çevresine yaymak üzere harekete geçti. Yüce Allah'ın sözünü bir yöreden sonra başka bir yöreye, bir kabilenin arkasından başka bir kabileye duyurmaya girişti. Böylece bu evrensel bildirinin önüne dikilen maddî engelleri tümü ile ortadan kaldırarak teker teker her insana ulaşmanın yolunu açtı. Bu atılımın sonunda Mekke fethedildi, İslâmî mücadelenin yolu üzerindeki en büyük engeli oluşturan Kureyş kabilesinin nüfuzu kırıldı, Kureyşliler'den sonraki en çetin engeller olan Taif'teki Havazın ve Sakif kabileleri teslim oldu, böylelikle İslâm düşmanını yıldıran bir güç haline geldi, Arap Yarımadası'nda son ve kesin adımı atacak güce erişti. Arap Yarımadası üzerinde kuracağı egemenlik onun için dünyanın diğer yerlerine ulaştırıcı bir sıçrama taşı oluşturacaktı. Bu sıçramalar için uygun fırsatları kollayacak, şartlar elverdikçe yeni bir adım atacaktı. Amaç yeryüzünde fitnenin, kargaşanın kökünü kurutmak, yüce Allah'ın dinini kesinlikle egemen kılmaktı.

2- Bu kaçınılmaz kanunun ortaya çıkan diğer bir sonucu da şudur: Değişik şartların baskısı altında müslümanlar ile antlaşma yapan çeşitli cahiliye grupla-

(26) Hacc, 40 (27) Bakara, 251

rı, arka arkaya bu antlaşmalarını bozmaya yöneldiler. Ellerine geçen ilk fırsatta, İslâm kampının varlığını tehdit edici nitelikteki bir sıkıntının ilk belirdiği anda hemen sözlerinden cayıverdiler. Hatta eğer müslümanlar ile aralarındaki antlaşmayı bozarlarsa geleceklerinin daha güvenli olacağını düşünen müşrikler ile kitap ehli bile bu kalleşlikten geri kalmadı. Çünkü bu antlaşmalar -pek azı dışında- gerçek bir barış arzusundan, müslümanlar ile birarada yaşama isteğinden kaynaklanmıyordu. Bunlar pratik bir gerekliliğin doğurduğu, geçici antlaşmalardı.

Sebebine gelince cahiliye kampları, İslâm'ı yanıbaşlarında ve dimdik ayakta görmeye uzun zaman tahammül edemezlerdi. Çünkü İslâm, özünde onların varlıklarının özüne karşı idi. İslâm'ın getirdiği sistem, küçük-büyük her konuda onların sistemleri ile köklü biçimde taban tabana çelişiyordu. İslâm gerçeklik, canlılık, hareket, tüm tağutları yıkmaya yönelik atılganlık ve tüm insanları tek Allah'a kul olmaya döndürme gibi temel yapısal özellikleri ile bu kampların varlığını tehdit ediyordu.

Yüce Allah, müşriklerden ve kitap ehlinden sözeden İslâm'ın bu temel ilkesini anlatıyor. Âyetleri okuyalım:

"Onlar yapabilseler sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler." (28)

"Kitap ehlinin çoğu gerçeğin ne olduğunu kesinlikle öğrendikten sonra sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi iman ettikten sonra kâfirliğe döndürmek isterler." (29)

"Kendi dinlerine uymadıkça ne yahudiler ve nede hıristiyanlar senden asla hoşlanmayacaklardır." (30)

Görüldüğü gibi yüce Allah, bu âyetlerde bütün cahiliye kamplarının İslâm'a yönelik amaçlarında ortak olduklarını, bu amaçlarında son derece ısrarlı olduklarını, bu amaçların belirli bir zaman parçası ya da belirli tarihî şartlarla sınırlı olmayıp her zaman için geçerli olduklarını ilân ediyor.

İslâm toplumu ile cahiliye toplumları arasındaki ilişkilerin yapısal özelliğine ilişkin bu kaçınılmaz kanunu iyice kavramadıkça, tarih boyunca bu kanundan kaynaklanmış olan olguları bu kanunun ışığında yorumlamadıkça ne İslâm'daki cihad ilkesinin gerçek mahiyeti, ne tarihte İslâm kampı ile cahiliye kampları arasında meydana gelen uzun çatışmalarının ne ilk mücahidleri cihada sürükleyen temel etkenler (motivler) ne İslâm'ın gerçekleştirdiği fetihlerin sırları ve ne de ondört yüzyıl boyunca bir an bile duraklamadan süregelmiş olan "haçlı savaşları"nın sürükleyici seferleri anlaşılabilir. Bu "haçlı savaşları" günümüzün müslüman kuşaklarına yönelik olarak hâlâ devam ediyor. Gerçi bu müslümanlar -maalesef- günümüzde İslâm'ın özünden yoksundurlar, aralarında İslâm'ın sadece adı kalmıştır, ama onlara yönelik haçlı savaşları buna rağmen hızından hiç bir şey kaybetmeksizin sürüyor. Bu savaşları hem komünist, hem putperest ve hem de hıristiyan kamplar ortaklaşa yürüttüyorlar. Biz Rusya'da, Çin'de, Yugoslavya'da, Arnavutluk'ta, Hindistan'da, Keşmir'de, Etopya'da (Habeşistan'-

(28) Bakara, 217 (29) Bakara, 109 (30) Bakara, 20

da), Zengibar'da, Kıbrıs'ta, Kenya'da, Güney Afrika'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bu savaşların canlı kıyımları ile her gün karşı karşıyayız. Biz bu düşman odakların ellerini, bu ateşli savaşların ötesinde, İslâm dünyasının -daha doğrusu bir zamanların İslâm dünyasının- her yöresinde filizlenen İslâmî uyanışın öncülerine yönelik iğrenç ve vahşi ezme operasyonlarında da görüyoruz. Hem komünist, hem putperest ve hem de hıristiyan bloklar bu öncüleri ezmeyi üstlenen kukla rejimler ile işbirliğine girişmişlerdir, bu kukla rejimlere dostluk eli uzatmışlardır, onlara kanatları altına alma düzeyine varan yardımlar sağlamışlardır, arkasından kuklaları bu onurlu öncüleri tepelerken bu vahşetin etrafına bir suskunluk perdesi çekmişler, onların acıklı feryadlarını insanlığın duymasına engel olmuşlardır.

İşte gerek bu kaçınılmaz kanun ve gerekse bu kanunun yansıması olarak ortaya çıkan olgular kavranmadıkça bu tarihî ve çağdaş olaylardan hiç bir şey anlaşılamaz.

Daha önce belirttiğimiz gibi bu kanun, Tevbe sûresinin inişinden önce ve Mekke fethinden sonra yukarda açıkladığımız iki olguda apaçık ortaya çıktı. Arap Yarımadası'nda bu kesin adımı atmanın gerekliliği açıkça meydana çıktı. Bu adım hem müşriklere ve hem de yahudiler ile hıristiyanlardan oluşan kitap ehline karşı atılacaktı. Biz sûrenin bu bölümünde bu adamın müşriklere yönelik yüzü ile karşı karşıya geliyoruz. Şu ilerdeki ve bir sonraki kesitinde ise bu adımın kitap ehline yönelik yüzü ile karşılaşacağız.

Fakat bu gerçeğin o günün müslümanları tarafından açıkça anlaşılmış olması, hiç bir zaman bu gerçeğin İslâm toplumunda yaşayan bütün gruplar ve kesimlerce aynı netlikle kavrandığı anlamına gelmez. Özellikle yeni müslüman olmuş ve çeşitli yollarla sempatik bakmaları sağlanabilmiş gruplar için böyle bir garanti verilemez. Kalbleri hastalıklı gruplar ile münafıkları zaten bir yana bırakmak gerekir.

İslâm toplumunda bütün müşrik gruplarla yapılmış olan antlaşmaları dört ayın bitiminde sona erdirmeyi içlerine sindirmekte güçlük çekenler vardı. Belki de bu kimseler arasında bazı seçkin ve onurlu müslümanlar da vardı. Bilindiği gibi antlaşmalarını tek yanlı olarak bozanlar ile antlaşmaları süresiz olup da müslümanlara savaş açmamış olanların ya da antlaşmasız oldukları halde müslümanlarla hiçbir savaşa girişmemiş olanların veya antlaşma süreleri dört aydan kısa olanların antlaşmaları dört ayın bitiminde sona erdirilecekti. Buna karşılık müslümanlar ile aralarında süreli antlaşma bulunan gruplar eğer bu antlaşmaların bütün şartlarına uymuşlar ve müslümanların düşmanları ile işbirliğine kalkışmamışlar ise bu grupların antlaşmaları süreleri dolunca sona erdirilecekti.

Gerçi sözünü ettiğimiz müslümanlar antlaşmalarını tek yanlı olarak bozan ve kalleşlik edeceğinden çekinilen müşrik grupların antlaşmalarını sona erdirmeyi içlerine sindirebiliyorlardı. Nitekim "Enfal" sûresinde yeralan şu belirli aşama ile ilgili, geçici hüküm böyle bir durumu karara bağlıyor:

"Eğer antlaşmalı bir toplumun, antlaşmasını bozacağından endişeli isen ara-

nızdaki antlaşmayı karşılıklılık ilkesi uyarınca açıkça yüzlerine fırlat." (31)

Fakat bu grupların dışında kalan müşriklerin antlaşmalarını ya dört ayın ya da sürelerinin bitiminde sona erdirmek, belki de bu müslümanların o güne kadarki alışkanlıklarına, uygulamalarına, yani o güne kadar sürdürmüş oldukları antlaşmalılara, sözleşmelilere karşı anlaşmalara uyma ve barışçılara ilişmeme prensibine ters düşüyordu. Fakat yüce Allah onlardan alışageldiklerinden daha büyük çapta bir işi gerçekleştirmelerini, o güne kadarki uygulamalarının ötesine geçecek bir adım atmalarını istiyordu.

Yine İslâm toplumunda müşriklerle topyekün bir savaşa girişmenin, onları müslümanlığa boyun eğene dek kovalamanın artık gerekli olmadığı görüşünde olanlar vardı. Belki de bu kimseler arasında bazı seçkin ve onurlu müslümanlar da bulunuyordu. Böyleleri şöyle düşünebilirlerdi: Artık İslâm, Yarımada'daki düşmanlarını yenerek üstünlüğünü kurmuştu. İslâm'ın egemenliğine girmeyen yerler, sadece oraya buraya serpilmiş dağınık adacıklar halinde kalmıştı. Bugün için İslâm'ın onlardan yana bir korkusu olamazdı. Tersine bunların zamanla ve barış ortamı içinde yavaş yavaş İslâm'ın egemenliğine girmeleri beklenirdi.

Ayrıca bu grup, akrabaları, dostları, çeşitli sosyal ve ekonomik bağlar ile bağlı oldukları hemşehrileri ile savaşmayı da içlerine sindiremiyordu. Özellikle bu sert önleme başvurmaksızın hemşehrilerinin İslâm'a girmeleri ümidi varken baştan bu yolu seçmek belki de zorlarına gidiyordu. Fakat yüce Allah, İslâm toplumunda birleştirici bağın sadece inanç sistemi olmasını, Arap Yarımadası'nın tümü ile İslâm'ın egemenliği altına girmesini, bu yarımadanın tümü ile İslâm'ın güvenli üssü haline gelmesini istiyordu. Çünkü ilerde anlatacağımız gibi, yüce Allah Bizanslılar'ın Şam sınırlarında İslâm için pusuya yattıklarını biliyordu.

Yine İslâm toplumunda bütün müşriklere savaş ilân edilmesinin sonucu olarak Yarımada'da ekonomik ve ticarî bir krizin belirebileceğinden, ekonomik ilişkilerin sarsılabileceğinden ve böylesine bir bunalımın hacc mevsiminin hareketliliğini gölgeleyeceğinden endişe edenler de vardı. Yine belki de bunlar arasında bazı seçkin ve onurlu müslümanlar da bulunuyordu. Özellikle o yıldan sonra artık müşriklerin Kâbe'yi ziyaret edemeyecekleri ve yüce Allah'ın mescidlerinin onarım ve bakımını üstlenemeyecekleri ilân edildikten sonra böylesine bir ekonomik kriz, kapının eşiğine gelmiş demekti. Üstelik böylelerine göre bu sert adımı atmak kaçınılmaz değildi, bu adımın hedef edindiği sonuca ağır tempolu bir barış yolu ile de ulaşılabilirdi.

Fakat yüce Allah -az önce dediğimiz gibi- bu toplumdaki birleştirici bağın sadece inanç sistemi olmasını istiyordu. Müslümanların kalblerinde inanç bağının akrabalık, dostluk, maddî menfaat ve kazanç ilişkileri gibi her türlü başka ilişkiye baskın gelmesini diliyordu. Ayrıca yüce Allah, müslümanlara rızıkları verenin sadece kendisi olduğunu ve gözlerinin önündeki bu rızık yollarının alternatifsiz olmadığını, O başka birçok rızık kazanma yollarını emirlerine sunmaya kadir olduğunu öğretmeyi istemişti.

(31) Enfal, 58

Bunların yanısıra o günün İslâm toplumunda bir takım zayıf kalbliler, kuşkulular, çeşitli yollarla İslâm'a sempatik bakmaları sağlanabilenler, münafıklar ve benzeri kimseler vardı. Bunlar yüce Allah'ın dinine akın akın girmiş ve henüz İslâm potasında pişmemiş kimselerdi. Böyleleri müşrikler ile topyekün savaşa girişmekten, hacc mevsiminin tenhalaşmasından doğacak ticarî bunalımdan; ticaret ve ulaşım alanında belirecek güvensizlikten, müşrikler ile müslümanlar arasındaki ilişkilerin ve bağların kopmasından, genel seferberliğin omuzlara bindireceği insanî ve malî yükümlülüklerden ürküyorlardı; bütün bunlara katlanmayı gerekli gösterecek bir gerekçeyi içlerinde bulamıyorlardı. Onlar düşmanlarını yenen, üstünlük kuran, içte istikrarı sağlayan bir İslâm'a girmişlerdi. Bu açıdan İslâm'a girmeleri kendilerine büyük külfet getirmeyen kârlı bir alış-verişti. Ama şimdi onlardan istenen fedakârlıklar da neyin nesi oluyordu? Onlar yeni müslüman olmuşlardı, İslâm'ın yükümlülükleri onları ne ilgilendirirdi?

Oysa yüce Allah müslüman safları ayıklamayı, müslümanların kalblerini arındırmayı istiyordu. Nitekim O, bu konuda bize şöyle buyuruyordu:

"Yoksa Allah, içinizdeki cihad edenleri ve Allah'dan, Peygamber'den, müminlerden başka hiç kimseyi sırdaş edinmeyenleri belirlemeden sizi kendi halinize bırakacak mı sandınız? Allah yaptığınız her işten haberdardır." (32)

Böylesine farklı unsurları barındıran İslâm toplumundaki bu karmaşık amaçlar, Mekke'nin fethinden sonra sûrenin bu kesitinde yeralan bu uzun, ayrıntılı, değişik üslup ve çağrışımlı açıklamayı gerektirmişti. Maksat vicdanlardaki eski kültür kalıntılarını, müslüman saflardaki bu kargaşayı ve samimi müslümanların kalblerine bile sızabilmiş olan şüpheleri gidermek, tedavi etmekti.

Bu karmaşık durum, bu sûrenin yüce Allah'ın ve Peygamber'inin müşrikler ile her türlü ilişkiyi kestiğine ilişkin genel bir ilân ile başlamasını, ayrıca yüce Allah ile Peygamberi'nden gelen bu ilişki kesme ilânının sadece bir âyetlik aradan sonra aynı güçle, aynı ses tonu yüksekliği ile bir daha tekrarlanmasını gerektirmiştir. Böylece yüce Allah ile Peygamberimiz'in kendileri ile her türlü ilişkiyi kesmiş oldukları bir toplulukla ilişki halinde bulunma arzusunun tek bir mümin kalbde bile bulunmaması amaçlanmıştı. Şimdi âyetleri okuyoruz:

"Kendileri ile aranızda antlaşma bulunan müşriklere Allah ve Peygamberi tarafından yöneltilen bir ilişki kesme ihtarıdır bu." (33)

"Büyük hacc günü Allah ve Peygamber tarafından tüm insanlara duyurulur ki; 'Allah ve Peygamber'i ile müşrikler arasında her türlü ilişki kesilmiştir.'" (34)

Yine aynı sebep, müminlerin kalplerine güven aşılamak ve müşrikleri yıldırmak için yüce Allah'ın kâfirleri perişan edecek güçte olduğunu, yüce Allah'ın direktifine sırt dönenlerin Allah'ın gücünü eksiltemeyeceklerini ve O'nun azabından kaçamayacaklarını belirtmeyi gerektirmiştir.

"Dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşınız. Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı ve Allah'ın kâfirleri perişan edeceğini biliniz." (35)

(32) Tevbe, 16 (33) Tevbe, 1 (34) Tevbe, 3 (35) Tevbe, 2

"Eğer Tevbe ederseniz bu sizin için daha yararlıdır. Eğer sırt çevirirseniz Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı biliniz. Ey Peygamber, kâfirleri acıklı bir azapla müjdele!" (36)

Yine aynı sebepten ötürü antlaşmalarına bağlı kalanlar dışında kalan müşriklere karşı yüce Allah ve Peygamber'i katında taahhüd bulunmasının tuhaf olduğu, sadece antlaşmalarına bağlı kalan müşriklere ait antlaşmaların sürelerinin sonuna kadar geçerli tutulacakları belirtilmiştir. Bunun yanısıra müslümanlara hatırlatılıyor ki, müşrikler müslümanlara karşı hiç bir antlaşma gözetmezler, eğer ellerinden gelse müslümanların aleyhinde olacak olan hiç bir davranışa girişmekten kaçınmazlar. Bu arada onların kâfirliklerine ilişkin bazı somut açıklamalar yapılıyor ve zaman zaman müslümanların güçlü olmaları sebebi ile gösterdikleri sevginin asılsızlığı vurgulanıyor. Okuyoruz:

"Mescid-i Haram'ın, Kâbe'nin yanında antlaşma yaptıklarınız dışındaki müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkça siz de onlara karşı dürüst davranınız. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever."

"Allah'ın ve Peygamber'in onlara karşı nasıl taahhüdü olabilir ki, eğer size karşı üstün gelseler ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Dilleri ile sizi hoşnut etmeye çalışırlar ama kalbleri sözleri ile çelişiktir. Onların çoğunun karakteri bozuktur."

"Allah'ın âyetlerini birkaç paraya sattılar ve insanları O'nun yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları ne kadar kötüdür!"

"Onlar bir mümine karşı ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Onlar saldırganların ta kendileridirler." (7-10)

Yine aynı sebepten ötürü müslümanların kalplerinde bulunan eski acı hatıralar tazeleniyor; hem kendilerinin ve hem de bizzat yüce Allah ile O'nun dininin düşmanlarına yönelik kin ve intikam duyguları alevlendirilmesi gerekmiştir.

"Yeminlerini bozan ve Peygamber'i Mekke'den çıkarmaya yeltenen kimseler ile, üstelik size karşı savaşı başlatan taraf oldukları halde, savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa eğer mümin iseniz asıl Allah'dan korkmalısınız."

"Onlarla savaşınız ki, Allah sizin elinizle onları azaba çarptırsın, kendilerini perişan etsin, sizi onlara karşı üstün getirsin de müminlerin yürek yaralarını iyileştirsin, su serpsin."

"Kalblerindeki kini gidersin. Allah dilediği kimselerin tevbesini kabul eder. Allah üstün iradelidir ve ne yaparsa yerindedir." (13-15)

Yine aynı sebepten ötürü inanç esasına dayalı olarak safların kesinlikle ayrılması, akrabalık ve yarar duygularına karşı konulması, bu duygular ile Allah, Peygamber ve Allah yolunda cihad arasında kesin bir tercih yapılması emredilmiş ve müslümanlar bir yol ayırımına getirilip durdurulmuştur. Okuyoruz:

(36) Tevbe, 3

"Ey müminler eğer babalarınız ve kardeşleriniz kâfirliği, müminliğe tercih ediyorlarsa sakın onları dost, yandaş edinmeyiniz. Kimler böylelerini dost edinirlerse onlar zalimlerin ta kendileridirler."

"De ki; "Eğer babalarınızı, evlâtlarınızı, kardeşlerinizi, eşlerinizi, hısım-akrabanızı, kazandığınız malları, bozulmasından korktuğunuz ticareti ve hoşunuza giden evleri, konakları Allah'dan, Peygamber'den ve Allah yolunda cihad etmekten daha çok seviyorsanız Allah emrini gerçekleştirinceye, yapacağını yapıncaya kadar bekleyiniz. Allah yolundan çıkmışlar güruhunu doğru yola iletmez." (23-24)

Aynı sebepten ötürü yüce Allah'ın müslümanları birçok savaşlarda zafere ulaştırdığını hatırlatmayı gerektirmiştir. Bu zaferlerin en yakın tarihli örneği "Huneyn" savaşıdır. Müslümanlar bu savaşta ilk başta bozguna uğradılar. Fakat yüce Allah, görünmez askerlerden oluşmuş özel ordusunun desteği ve Peygamberimiz'in direnişini sürdürmesini sağlaması sayesinde onları sonunda zafere erdirdi. Okuyoruz:

"Gerçekten Allah size birçok yerde, birçok olayda olduğu gibi Huneyn savaşı günü de yardım etti. Hani o gün sayıca çok oluşunuz hoşunuza gitmiş, böbürlenmenize yolaçmıştı da bu kalabalıklık size hiç bir yarar sağlamamıştı; yeryüzü, onca genişliğine rağmen size dar gelmişti de sonra arkanızı dönüp kaçmıştınız."

"Bu bozgunun arkasından Allah, Peygamberi'nin ve müminlerin kalblerine güven duygusu indirdi ve göremediğiniz askerler göndererek kâfirleri azaba çarptırdı. Kâfirlerin görecekleri karşılık budur." (25-26)

Yine aynı sebepten, toplumun aynı karışık yapısından dolayı yüce Allah'ın, müslümanlara rızık-geçim açısından güvence vermesi gerekti. Çünkü onlar hacc mevsiminin tenhalaşması ve ticarî hayatın krize düşmesi dolayısı ile ne ile geçinecekleri konusunda endişeye kapılmışlardı. Yüce Allah, onlara rızkın O'nun dilediğine bağlı olduğunu, yoksa asıl sebepler sandıkları bu görünür gerekçelere bağlı olmadığını hatırlatma gereğini duyuyor. Okuyoruz:

"Ey müminler, Allah'a ortak koşanlar birer somut pisliktirler. Bundan dolayı bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer (ziyaretçi sayısının azalması yüzünden) yoksul düşeceğinizden korkuyorsanız, biliniz ki, Allah eğer dilerse yakında kendi lütfu ile sizi zengin edecektir. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir." (37)

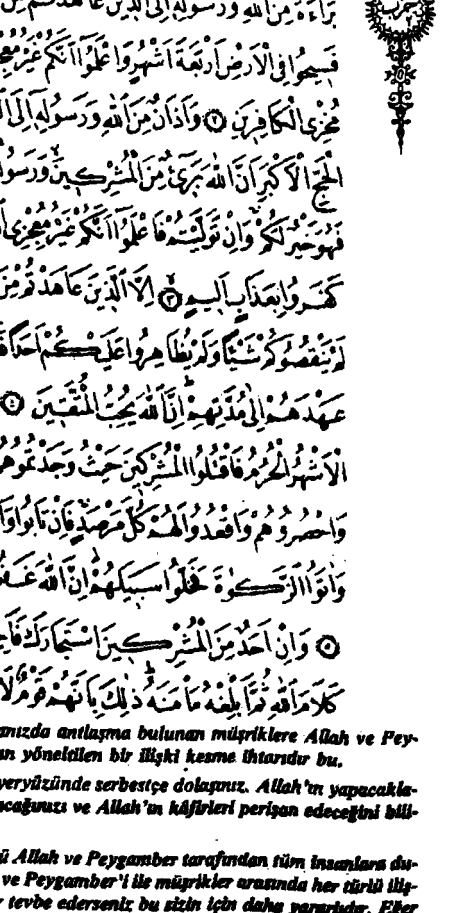
Bütün bu pekiştirmeler, vurgulamalar, açıklamalar, bütün bu çağrışımlar ve duyguları canlandırmalar, bütün bu değişik üsluplu uzun saldırı kampanyası -daha önce vurguladığımız gibi- Mekke fethinden sonraki İslâm toplumunun durumunu açığa vurur. Bu topluma yeni birçok unsurlar katılmıştı. Bu hızlı yatay genişleme sonucunda İslâm potasında pişmemiş olan bu değişik gruplar topluma akın etmişlerdi. Eğer Medine toplumu uzun zaman ve sabırlı bir eğitim süreci sonunda istikrarlı, tutarlı, homojen, sağlam, saf ve aydınlanmış bir düzeye

(37) Tevbe, 28

yükselmeseydi, daha önce birkaç kez vurguladığımız gibi, bu çelişkili görüntüler İslâm'ın varlığına yönelik bir tehlike kaynağı oluşturacaklardır.

Şimdilik gerek sûrenin bu bölümü ve gerekse o günkü toplumun durumuna ilişkin içerdiği ipuçları hakkında söylediğimiz genel açıklama nitelikli sözlerin bu kadarı ile yetinerek sûrede yer alan âyetlerin ayrıntılı açıklamasına geçiyoruz:

MÜŞRİKLERE SON İHTAR

بَرَآءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى الَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ①
فَسِيحُوا۟ فِى الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللَّهِ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ
مُخْزِى الْكَٰفِرِينَ ② وَأَذَٰنٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ
الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِىٓءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُۥ ۚ فَإِن تُبْتُمْ
فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
كَفَرُوا۟ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ③ إِلَّا الَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ
لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَٰهِرُوا۟ عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوٓا۟ إِلَيْهِمْ
عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ④ فَإِذَا ٱنسَلَخَ
الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَٱقْتُلُوا۟ الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ
وَٱحْصُرُوهُمْ وَٱقْعُدُوا۟ لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۖ فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ الصَّلَوٰةَ
وَءَاتَوُا۟ الزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا۟ سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
⑤ وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ
كَلَٰمَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُۥ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُونَ ⑥

1- Kendileri ile aranızda antlaşma bulunan müşriklere Allah ve Peygamber'i tarafından yöneltilen bir ilişki kesme ihtarıdır bu.

2- "Dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşınız. Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı ve Allah'ın kâfirleri perişan edeceğini biliniz."

3- Büyük hacc günü Allah ve Peygamber tarafından tüm insanlara duyurulur ki; "Allah ve Peygamber'i ile müşrikler arasında her türlü ilişki kesilmiştir. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha yararlıdır. Eğer sırt çevirirseniz Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı biliniz.

Ey Peygamber, kâfirleri acıklı bir azapla müjdele!"

4- Yalnız antlaşma şartlarını eksiksiz biçimde yerine getiren ve size karşı hiç kimseyi desteklemeyen müşriklere gelince onlar ile aranızdaki antlaşmalara sürelerinin sonuna kadar uyunuz. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever.

5- Haram aylar geçince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz, yakalayıp hapsediniz, bütün muhtemel geçitleri tutup onları gözetleyiniz. Eğer tevbe eder de namaz kılar ve zekât verirlerse onları salıveriniz. Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir.

6- Eğer putatapanlardan biri senden can güvenliği isterse kendisine can güvenliği sağla ki, Allah'ın sözünü, Kur'ân-ı işitebilsin, sonra da onu güven içinde olacağı bir yere ulaştır. Çünkü onlar gerçekleri bilmeyen bir güruhtur.

Bu âyetler, yirmisekizinci âyetin sonuna kadar olanlarla birlikte Medine'de ve genel olarak Arap Yarımadası'nda istikrarlı bir varlık kazanan İslâm toplumu ile Yarımada'da yaşayan ve İslâm'a girmeyi kabul etmemiş olan müşrikler arasındaki nihaî ilişkileri belirlemek üzere inmişlerdir. Bu müşriklerden bazıları ile Peygamberimiz arasında antlaşma vardır. Fakat onlar Tebük'te Bizanslılar ile müslümanlar savaşa tutuşunca bu antlaşmayı bozdular. Bu kalleşliklerinin sebebi, Bizanslılar'ın İslâm'a ve müslümanlara ölümcül bir darbe indirecekleri ni ya da en azından onların nüfuzlarını kıracaklarını, güçlerini sarsıntıya uğratacaklarını beklemeleri idi. Yine bu müşrikler arasında Peygamberimiz ile antlaşması olmayanlar, fakat buna rağmen o güne kadar müslümanlara ilişmemiş olanlar vardı. Bir de Peygamberimiz ile aralarında -süreli ya da süresiz- antlaşma bulunan ve bu antlaşmalarının bütün şartlarına uyarak müslümanların hiç bir düşmanı ile işbirliği yapmamış olan müşrikler vardı. İşte gerek bu âyetler ve gerekse yirmisekizinci âyetin sonuna kadar ki devamları saydığımız bu müşrik grupların tümü ile müslüman toplum arasındaki nihaî ilişkileri belirlemek için inmişti. Gerek bu sûrenin tanıtma yazısında ve gerekse incelemekte olduğumuz âyetler grubuna ilişkin giriş yazısında oldukça ayrıntılı biçimde açıkladığımız gerekçelerin ışığı altında bu ilişkiler düzenlenmişti.

Bu âyetlerin üslubu ve ifadelerin mesajı bir genel bildiri ve yüksek sesli haykırma biçimi yansıtıyor. Böylelikle âyetlerin anlatım üslubu ve mesajın karakteri ile konuları ve konuyu kuşatan atmosfer arasında, sıkı bir uyum ortaya çıkıyor ki, bu Kur'ân'ın ifade tarzında her zaman gördüğümüz bir özelliktir. (38)

Gerek bu bildirimi kuşatan tarihi şartlar hakkında gerek bu bildirme işleminin nasıl ve kim tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin birçok rivayetler vardır. Bu rivayetlerin en doğrusu, en akla yakını ve müslüman toplumun o günkü pratik hayatı ile en bağdaşır olanı İbn-i Cerir'in bu rivayetleri özetlerken ortaya koyduğu görüştür. Biz burada onun yorumları içinden pratik gerçeğe ilişkin görüşümüzü somutlaştıran sözleri seçeceğiz. Bu seçmeyi yaparken İbn-i Cerir'in onaylamadığımız ya da birbiri ile çelişir bulduğumuz sözlerini atlayacak, gün-

(38) Daha ayrıntılı bilgi için yazarın "Kur'ân'da Edebî Tasvir" adlı eserinin "sanatsal uyum" ve "Kur'ân'ın yolu" başlıklı bölümlerine başvurabilirsiniz.

dem dışı tutacağız. Çünkü bizim amacımız ne bu değişik rivayetleri ve ne de bu rivayetlere ilişkin İbn-i Cerir'in yorumlarını tartışma konusu yapmak değildir. Biz sadece bu belgelerin incelenmesi ile gerçekliğinin güç kazandığına inandığımız görüşü okuyucuların dikkatine sunmak istiyoruz:

İbn-i Cerir Taberi'nin bildirdiğine göre ünlü tefsir bilgini Mücahid **"Kendileri ile aranızda antlaşma bulunan müşriklere Allah ve Peygamber'i tarafından yöneltilen bir ilişki kesme ihtarıdır bu"** âyeti hakkında şöyle diyor:

"Antlaşmalılar" deyiminden maksat Müdlac kabilesi ile diğer antlaşmalı araplar ve tüm antlaşmalı müşriklerdir.

Peygamberimiz Tebük savaşını sona erdirince hacca gitmek istedi. Fakat sonra **'Müşrikler Kâbe'ye gelip orayı çıplak biçimde ziyaret ediyorlar. Bu yüzden bu durum ortadan kalkmadıkça hacca gitmek istemiyorum'** dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ali'yi Mekke'ye gönderdi. Onlar Zülmecaz başta olmak üzere bütün çarşı-pazarları ve bütün kalabalık yerleri dolaşarak antlaşmalı müşriklere antlaşmalarının dört ay daha yürürlükte kalacağını bildirdiler. Bu aylar hacc mevsimini izleyecek olan ardışık haram aylardırki, Zilhicce'nin yirmisinde başlayıp Rebiulahir'in yirmisinde sona eriyorlardı. Bu sürenin sonunda hiç kimse ile arada antlaşma kalmayacaktı. Peygamberimiz o süreden sonra herkese savaş açacağını bildirdi, sadece iman edenler bu kararın dışında tutulacaklardı. Bunun üzerine halkın çoğu iman etti ve hiç biri başka yere göçetmedi."

Bu antlaşmanın mahiyeti, ilkesi, sona ermesi ve bu ilke ile sona ermenin amaçları hakkındaki tüm rivayetleri gözden geçirdikten sonra Taberi sözlerine şöyle devam ediyor:

"Bu konuda doğruya en yakın görüş, şöyle diyenin görüşüdür: Yüce Allah'ın, antlaşmalı müşriklere tanımış olduğu ve **"Dört ay daha yeryüzünde serbestçe dolaşınız"** âyeti ile içinde müşriklere seyahat özgürlüğü sunduğu süre Peygamberimiz'e karşı İslâm'ın düşmanları ile işbirliği yapan ve antlaşmalarını süreleri dolmadan tek yanlı olarak bozan müşrikler için sözkonusudur. Buna karşılık antlaşmalarını bozmamış, Peygamberimiz'e karşı İslâm düşmanları ile işbirliği yapmamış olan müşriklere gelince yüce Allah **"Yalnız antlaşma şartlarını eksiksiz biçimde yerine getiren ve size karşı hiç kimseyi desteklemeyen müşriklere gelince onlar ile aranızdaki antlaşmalara süreleri sonuna kadar uyunuz. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever"** âyeti ile böylelerinin antlaşmalarını sürelerinin bitimine kadar geçerli tutmayı Peygamberimiz'e emretmiştir.

Yüce Allah'ın bu sûrede yeralan **'Haram aylar geçince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz'** âyetinin bu konuda söylediklerimizin tersini kanıtladığı ileri sürülebilir. Çünkü bu âyetin haram ayların bitiminden sonra müşrikleri öldürmeyi müslümanlara farz kıldığı iddia edilebilir. Fakat bu konudaki gerçek sanılanın tersinedir. Çünkü bu âyetin az ilerisinde yeralan başka bir âyet bu konudaki sözlerimizin doğru olduğunu, haram aylar sona erer-ermez Peygamberimiz ile arasında antlaşma olan ve olmayan her müşriki öldürmenin mubah

olacağını sanmanın yanlış olduğunu kanıtlar. Sözünü ettiğimiz âyet şudur; **'Mescid-i Haram'ın, Kâbe'nin yanında antlaşma yaptıklarınız dışındaki müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkça siz de onlara karşı dürüst davranınız. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever.'**

İşte bu âyette sözü edilenler de müşriklerdir. Yüce Allah, Peygamber'e ve müminlere bunlar dürüst davrandıkça kendilerine karşı dürüst davranmalarını emrediyor, onlar ile yapılan antlaşmayı bozmamaları ve düşmanları ile işbirliği yapmaktan kaçınmaları gerektiğini buyuruyor.

Bütün bunlar bir yana, Peygamberimiz'den kaynaklanan elimizdeki belgelere göre Peygamberimiz, Hz. Ali'yi antlaşmalı müşriklerle ilişkileri kesme kararını açıklamak üzere Mekke'ye gönderdiğinde ona kendi adına 'Kimin Peygamber'le bir antlaşması varsa bu antlaşma süresinin sonuna kadar geçerlidir' şeklinde yüksek sesli bir duyuru yapmasını emretmişti. Peygamberimiz'in bu direktifi bizim söylediklerimizin en açık delilidir.

Demek ki, yüce Allah, Peygamberimiz ile süreli bir antlaşma yapıp da bu antlaşmalarına bağlı kalan, onu çiğnemeye kalkışmayan müşriklerin antlaşmalarını bozmasını Peygamberimiz'e emretmedi. Yüce Allah'ın yukardaki âyetle tanıdığı dört aylık mühlet, antlaşmalarını bu mühletin verilişinden önce tek yanlı olarak bozanlar ile antlaşmaları süresiz olan müşriklerle ilgilidir. Yoksa Peygamberimiz'e antlaşmaları süreye bağlı olan ve antlaşmalarını çiğneyerek aleyhlerinde gerekçe hazırlamamış olan müşriklerin antlaşmalarını süreleri sonuna kadar geçerli tutması emredilmişti. Nitekim O, hacc mevsiminde Mekke'de toplanan araplara kendi adına açıklamak üzere gönderdiği özel elçisine bu yolda talimat vermişti."

Taberi, yine antlaşmalarla ilgili çeşitli rivayetleri değerlendiren başka bir yorumunda da şöyle diyor:

"Gerek bu belgeler ve gerekse benzerleri bu konuda bizim söylediklerimizin doğru olduğunu ve dört aylık mühletin anlattığımız müşrik gruplar için sözkonusu olduğunu gösterir. Antlaşmaları belirli sürelere bağlı olup da Peygamberimiz ve müminlerin eline bu antlaşmaları bozmak ve antlaşmalı tarafların düşmanlarını desteklemek için gerekçe vermemiş olan müşriklere gelince Peygamberimiz bunların antlaşmalarını süreleri sonuna kadar geçerli saymıştır. Çünkü yüce Allah'ın O'na verdiği emir bu yolda idi. Kur'ân'ın açık hükmü bunu gerektiriyordu ve elimizdeki Peygamber kaynaklı belgeler de bunun böyle olmasını gerektirir."

Eğer biz zayıf rivayetler ile daha sonraki yıllarda şiiler ile sünniler arasındaki siyasî çatışmaların bazı rivayetlere yansıtmış olabilecekleri yanıltıcı etkileri bir yana bırakacak olursak bu konuda diyebiliriz ki; Peygamberimiz o yıl Hz. Ebu Bekir'i hacc emiri olarak göndermişti. Çünkü müşrikler Kâbe'yi çıplak olarak ziyaret ettikleri için kendisi hacca gitmek istememişti. Bir süre sonra "Tevbe" sûresinin baş tarafındaki âyetler inince Hz. Ali'yi, Hz. Ebu Bekir'in arkasın-

dan bu âyetlerin içeriğini ilgililere duyursun diye Mekke'ye gönderdi. Hz. Ali, bu âyetlerin içerdiği tüm nihaî hükümleri hacc kalabalığına ilân etti. İlân ettiği bu hükümler arasında o yıldan sonra hiç bir müşrikin Kâbe'yi ziyaret edemeyeceği yasağı da vardı.

Tirmizi'nin tefsirinde yer verdiği bir belgeye göre Hz. Ali bu konuda şöyle diyor; "Berae (Tevbe) sûresi inince Peygamberimiz beni aşağıdaki dört maddeyi ilgililere duyurmak üzere Mekke'ye gönderdi:

1- Kâbe, çıplak olarak ziyaret edilmeyecek.

2- Bu yıldan sonra hiç bir müşrik Mescid-i Haram'a yaklaşmayacak.

3- Peygamberimiz ile arasında antlaşma bulunanın antlaşması, süresinin sonuna kadar geçerli olacak.

4- Müslümanlardan başka hiç kimse cennete giremeyecek.

Bu belge, bu konuya ilişkin elimize kadar gelen belgelerin en doğrusu, en güveniliridir. Onun için bununla yetiniyoruz.

Şimdi de âyetlerin ayrıntılı açıklamasına geçiyoruz. Önce okuyalım:

"Kendileri ile aranızda antlaşma bulunan müşriklere Allah ve Peygamber'i tarafından yöneltilen bir ilişki kesme ihtarıdır bu."

Bu yüksek titreşimli, yüce heybetli genel bildiri, o günkü müslümanlar ile Arap Yarımadası'nda yaşayan tüm müşrikler arasındaki ilişkilere ilişkin genel ilkeyi içeriyor. Çünkü bu âyette sözkonusu edilen "antlaşmalar" Peygamberimiz ile Arap Yarımadası'nda yaşayan müşrikler arasında yapılmıştı. Yüce Allah'ın ve Peygamber'in, müşrikler ile ilişki kestiklerinin ilân edilmesi her müslümanın tutumunu belirleyen, her müslümanın kalbinde derin ve sarsıcı titreşimler meydana getiren bir mesajdır. Öyle ki, bundan sonra hiç kimsede geri dönüş niyeti ve tereddüt eğilimi kalmaz.

Bu genel bildirinin arkasından bu bildiriyi açıklayan onun, özelliklerini ve ayrıntılarını belirten ifadeler geliyor. Okuyalım "Yeryüzünde dört ay daha serbestçe dolaşınız. Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı ve Allah'ın kâfirleri perişan edeceğini biliniz."

Bu âyet, yüce Allah'ın müşriklere tanıdığı mühletin süresini açıklıyor. Bu mühlet dört aydır. Bu hükmün kapsamına girenler bu süre zarfında güven içinde diledikleri yerlere giderler, ticaret yaparlar, hesaplarını tasfiye ederler ve durumlarını yeni şartlara uydururlar. Antlaşmalarının sağladığı güvenlik içinde olurlar, hiç kimse yakalarına yapışmaz. Hatta müslümanlar aleyhine sonuç vereceğini sandıkları ilk müsibet sırasında, Peygamberimiz ile müminlerin bir daha evlerine dönemeyecekleri, Bizanslılar'a esir olacakları ümidine kapıldıkları Tebük savaşı sırasında antlaşmalarını derhal bozan müşrikler bile bu mühletten özgürce yararlanacaklardı. Nitekim Medine'nin kargaşacıları ve münafıkları da aynı beklentiye kapılmışlardı.

Bu ne zaman oluyordu? İmzalanır-imzalanmaz bozulan antlaşmaların üzerinden uzun bir süre geçtikten, eğer müşriklerin ellerinden gelirse dinlerinden

döndürünceye dek müslümanlar ile savaşı sürdürmeye kararlı olduklarını kesinlikle ortaya koyan uzun bir tecrübe dizisinden sonra bu mühlet veriliyor. Bu olay tarihin hangi çağında oluyor? İnsanlığın "orman kanunu"ndan başka hiç bir kanun tanımadığı, farklı toplumlar arasında savaşma gücünden ya da böyle bir gücün yoksunu olmaktan başka hiç ilişkinin geçerli olmadığı, gücü yeten tarafın hiç bir uyarıya, hiç bir ihtara başvurmaksızın ve imzaladığı antlaşmalara aldırış etmeksizin eline fırsat geçer-geçmez zayıf tarafın üzerine çullandığı bir çağda oluyor bu olay.

Ama İslâm, aynı İslâm'dır. O günden beri hiç değişmemiştir. Çünkü yüce Allah'ın sistemindeki kuralların ve ilkelerin zamanla ilgisi yoktur. Sebebine gelince bu sistemi geliştiren, evrimleştiren zaman değildir. Fakat insanlığı ekseni çevresinde ve çerçevesi dahilinde geliştirip evrimleştiren bu sistemdir. Üstelik bu sistem, kendi etkisi altında gelişen ve değişen pratiğini sürekli yenilenen, uygun araçlarla karşılar, bu pratikle atbaşı ilerlerken ona gelişme ve değişme yolunda adımlar attırır.

Yüce Allah, müşriklere mühlet verirken yanısıra objektif gerçek aracılığı ile onların kalplerini ürpertiyor, bu gerçek ile ilgili olarak onları uyarıyor, bu gerçeğe gözlerini açmalarını istiyor. Söz konusu gerçek şu: Onlar yeryüzünde dolaşmakla yüce Allah'ı kendilerini bulma konusunda güçsüz bırakamazlar. Aynı zamanda ne O'ndan ve ne de O'nun kendileri için tasarlayıp karara bağladığı kesin akıbetten kaçıp kurtulamazlar. Bu kesin akıbet yüce Allah'ın onları perişan edeceği, rezil edeceği ve horlanmaya mahkum edeceği gerçeğidir. Okuyoruz:

"Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı ve O'nun kâfirleriperişan edeceğini biliniz."

Nereye kaçacaklar, nereye sığınacaklar da yüce Allah'ı, kendilerini bulup dilediği yere getirme konusunda zor durumda bırakacaklar? Zira onlar yüce Allah'ın avucu içinde oldukları gibi yeryüzünün her yeri de O'nun avucu içindedir! Ve O, onları perişan etmeyi, aşağılığa mahkum etmeyi tasarlayıp karara bağlamıştır. O'nun iradesine hiç kimse karşı koyamaz.

Arkasından bu ilişki kesme kararının ne zaman açıklanacağı, müşriklere ne zaman tebliğ edileceği belirtiliyor. Amaç müşrikleri gerek bu ilişki kesme kararı ve gerekse bu kararın açıklanacağı zaman ile ilgili olarak dehşete düşürmektir. Okuyalım:

"Büyük Hacc günü Allah ve Peygamber tarafından tüm insanlara duyurulur ki; 'Allah ve Peygamber'i ile müşrikler arasında her türlü ilişki kesilmiştir. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha yararlıdır. Eğer sırt çevirirseniz Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı biliniz. Ey Peygamber, kâfirleri acıklı bir azapla müjdele!"

"Hacc-ı ekber" günün belirlenmesi konusunda değişik rivayetler vardır. Acaba bugün arefe günü müdür, yoksa Kurban bayramı günü müdür? En doğrusu Kurban bayramı günü olmasıdır. Âyette geçen "ezan" kelimesi, "duyurma, ilân etme" anlamına gelir. Bu olay hacca gelen insanların önünde

gerçekleşmiş, bu kalabalık karşısında yüce Allah'ın ve Peygamberimiz'in bütün müşrikleri ile ilke olarak ilişki kestikleri açıklamıştır. Bu bildirimin arkasından istisna hükmü geliyor. Bir sonraki âyette süreli antlaşmaların süreleri sonuna kadar geçerli sayılacakları belirtiliyor.

İlk önce genel ilkenin geniş kapsamlı bir ifade ile açıklanmasının hikmeti, gerekçesi açıktır. Çünkü nihaî ilişkilerin mahiyetini somut olarak anlatan hüküm budur. İstisna hükmü ise tanınan mühletin bitimi ile geçecek olan bazı durumlara özgüdür. Gerek bu sürenin tanıtma yazısında ve gerekse bu bölümün girişinde söylediğimiz gibi insanları tek Allah'ın kulları kabul eden kamp ile onları düzmece ilâhların kulları sayan kamp arasındaki kaçınılmaz ilişkilerin tabiatına geniş bir perspektiften bakanların kafalarında doğacak olan anlayış budur.

İlişki kesme ilânının hem yanıbaşında hidayete özendirici ve sapıklıktan sakındırıcı ifadeler ile karşılaşıyoruz. Okuyalım:

"Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha yararlıdır. Eğer sırt çevirirseniz Allah'ın yapacaklarına engel olamayacağınızı biliniz. Ey Peygamber, kâfirleri acıklı bir azapla müjdele!"

İlişki kesme hükmünü duyuran âyette yeralan bu özendirici ve sakındırıcı ifadeler İslâm sisteminin karakteristik özelliğini gösterirler. Bu sistem her şeyden önce bir "hidayet", bir doğruyola iletme sistemidir. Bu sistem müşriklere mühlet verirken bunu sırf sürpriz bir baskın düzenlemeyi, güçlü gününde üzerlerine ansızın çullanmayı istemediği için yapmıyor. Bunun yanısıra bu mühleti vermekle müşriklerin düşünüp taşınmalarını ve en çıkar yolu seçmelerini amaçlıyor. Aynı zamanda onları müşriklikten vazgeçip yüce Allah'a yönelmeye özendiriyor, kendilerini bu çağrıya sırt çevirmekten sakındırıyor, onlara böyle bir sırt dönmenin yararsızlığı telkin ediliyor, böyle yaptıkları takdirde dünyadaki perişanlığın ötesinde ahirette acıklı azaba çarptırılacakları hatırlatılıyor, böylece kalplerinde sarsıcı bir ürperti meydana getirilmek isteniyor ve bu sarsıntı sayesinde fıtratın üzerinde çöreklenen toz tabakasının silkelenip atılacağı ve bunun sonucunda fıtratın kendisine gelen çağrıyı işitip ona olumlu cevap verebileceği bekleniyor!

Bütün bunlardansonra bu ilişki kesme kararı müslüman saflara güven aşılayıcı niteliktedir. Bu kararla bir bölüm müslümanın kalblerindeki korkular, tereddütler, ürküntüler, çekingenlikler ve beklentiler gideriliyor. Çünkü bu konudaki karar yüce Allah'ın iradesinden kaynaklandığı gibi bu kararın akıbeti de başlangıçta belirlenmiştir.

Müşrikler ile ilişkilerin kesinlikle kesilmesine ve antlaşmalarının geçersiz sayılmasına ilişkin genel ilke belirlendiktensonra geçici durumlara özgü istisna hükmü geliyor. Bu geçici durumlardan sonra yine genel ilkeye dönülecektir. Okuyoruz:

"Yalnız antlaşma şartlarını eksiksiz biçimde yerine getiren ve size karşı hiç kimseyi desteklemeyen müşriklere gelince onlar ile aranızdaki antlaşmalara sürelerinin sonuna kadar uyunuz. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever."

Bu istisna hükmünün kimler hakkında geçerli olduğuna ilişkin görüşlerin en doğrusuna göre bunlar Bekiroğulları kabilesinin bir kesimi, yani Bekir b. Kenaneoğulları'nın Huzeyme b. Amiroğulları koludurlar. Bunlar Hudeybiye'de Kureyşliler ve yandaşları ile imzalanan antlaşmayı bozmamışlar ve Bekiroğulları kabilesinin, Huzaa kabilesine karşı giriştiği saldırıya katılmamışlardı. Bilindiği gibi Kureyş kabilesinin desteği ile gerçekleşen acı saldırı yüzünden Hudeybiye antlaşması bozulmuştu. Mekke fethi, Hudeybiye antlaşmasından iki yıl sonra gerçekleşti. Oysa bu antlaşma süresi on yıldı. İşte Bekiroğulları'nın bu kolu antlaşmasına bağlı kaldı, aynı zamanda müşrikliğini de sürdürdü. Bu yüzden bu âyette Peygamberimiz'e onlarla arasındaki antlaşmayı süresinin sonuna kadar geçerli sayması emredildi.

Muhammed b. Abbad b. Cafer'den gelen bir rivayet bu konudaki görüşümüzü destekliyor. Bu rivayete göre Sudey şöyle diyor; "Bunlar Kinaneoğulları'nın Beni Damur ve Beni Mudlic kabileleridir. Tefsir bilgini Mücahid bu konuda diyor ki; 'Mudliçoğulları ile Huzaa kabilesinin müslümanlar ile antlaşmaları vardı. Yüce Allah, bununla ilgili olarak **"Onlarla aranızdaki antlaşmalara sürelerinin sonuna kadar uyunuz"** buyurmuştur. Yalnız elimizdeki bazı bilgilere göre Huzaa kabilesi, Mekke fethinden sonra İslâm'a girmişti. Oysa bu hüküm, müşrikliklerini sürdüren müşrikler hakkındadır. Nitekim bu sürenin yedinci âyeti olan şu âyeti açıklarken bu gerçeği belirteceğiz:

"Mescid-i Haram'ın, Kâbe'nin yanında antlaşma yaptıklarınız dışındaki müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece siz de onlara karşı dürüst davranınız. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever."

Demek ki, Kenane soyuna bağlı bu iki kabile, Hudeybiye'de Mescid-i Haram'ın yanıbaşında müslümanlarla antlaşma yapıp da sonra antlaşmalarının tüm şartlarını yerine getiren ve müslümanların düşmanları ile işbirliği yapmamış olan müşriklerdi. İşte bu âyetteki istisna hükmü ile kastedilen ilk ve son müşrik grup bunlardır. Nitekim ilk kuşağa mensup tefsir bilginleri de bu görüştedirler. **Üstad Şeyh Reşid Rıza** da bu görüşü benimsemiştir. Yalnız **Muhammed İzzet Derveze**'ye göre "Mescid-i Haram'ın yanıbaşında antlaştıklarınız" ifadesi ile kastedilenler, ilk istisna âyetinde sözü edilenlerden başka bir gruptur. Onun bu görüşü ileri sürmesinin sebebi, müslümanlar ile müşrikler arasında sürekli antlaşmaların varlığının caiz olduğunu kanıtlama gayretinde oluşudur. Nitekim bu antlaşmaların sürekliliğini kanıtlayabilmek için yüce Allah'ın **"Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece siz de onlara karşı dürüst davranınız"** şeklindeki buyruğuna sığınmaktadır.

İslâm antlaşmalarına bağlı kalan bu kimselere karşı sözünde durarak onlara -öbür tüm müşrik gruplar gibi- dört aylık süre tanımamış, bunun yerine antlaşmalarındabelirtilen süreyi geçerli saymıştır. Çünkü onlar imzaladıkları antlaşmanın tüm maddelerine uymuş ve müslümanlara karşı hiç bir grubu desteklememişlerdi. Bu dürüstlükleri, kendilerine karşıda dürüstçe davranılmasını ve antlaşmalarının süresinin sonuna kadar geçerli sayılmasını gerektirmiştir. Her

ne kadar İslâm toplumunun o günkü durumu Arap Yarımadası'nın tümü ile müşriklikten temizlenerek İslâm'ın güvenilir bir üssü haline getirilmesini gerektiriyor idi ise de onlara karşı bu söze bağlılık gösterilmiştir. Çünkü İslâm'ın Yarımada ile sınırdaş düşmanları bu dinin kendilerine yönelik tehlikesini farketmişler ve ilerde Tebük savaşından sözederken anlatacağımız gibi ona saldırmak için yığınak yapmaya başlamışlardı. Nitekim bir süre önce meydana gelen Mute olayı Bizanslılar'ın başlattığı bu hazırlığın uyarıcısı niteliğinde idi. Bunun yanısıra Bizanslılar, Yarımada'nın güneyinde Yemen'de eski İranlılar ile işbirliği anlaşmayı yapmışlardı. Antlaşmanın amacı bu yeni dine elbirliği ile karşı koymaktı.

Sonunda olaylar İbn-i Kayyum Cevzi'nin az yukarda söylediği gibi gelişerek yüce Allah'ın, istisna hükmünün kapsamına aldığı ve antlaşmalarının geçerli sayılmasını emrettiği müşrikler, antlaşmalarının süreleri dolmadan önce İslâm'a girdiler. Hatta bundan daha fazlası olmuş: Kendilerine yeryüzünü istedikleri gibi dolaşabilsinler diye dört aylık mühlet verilmiş olan antlaşmasını bozmuş ya da antlaşmasız müşrikler bu serbestlikten yararlanarak hiç bir yere gitmeye kalkışmayıp İslâm'a girmeyi tercih etmişlerdir.

Bu çağrının atacağı adımların temposunu kendi iradesi ile ayarlayan yüce Allah, bu son darbeyi indirmenin zamanının geldiğini, şartlarının oluştuğunu, zemininin hazırlandığını biliyordu. Buna göre bu adım, gerek görünür realite uyarınca gerekse yüce Allah'ın gizli, bilgimize kapalı planı gereğince tam zamanında atılmış oluyordu. Nitekim de öyle oldu.

Şimdi de yüce Allah'ın antlaşmalarına bağlı kalan müşriklerin antlaşmalarına uyulması gerektiğini emreden şu buyruğu üzerinde biraz duralım:

"Onlar ile aranızdaki antlaşmalara sürelerinin sonuna kadar uyunuz. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever."

Yüce Allah burada antlaşmalara uymayı kendinden korkmaya ve kötülükten sakınanları sevmesine bağlıyor. Böylece bu söze bağlılığı kendisine yönelik bir ibadet ve sevgisini kazandıracak bir "sakınma" olarak kabul ediyor. İşte İslâm ahlâkının temel dayanağı budur. Bu ahlâkın temel dayanağı çıkar ya da yarar olmadığı gibi zaman içinde sürekli değişen sosyal uzlaşma ve gelenek ilkeleri de değildir. Bu ahlâkın temel dayanağı yüce Allah'ın korkusu ve O'nun emrine ters düşmekten çekinilmesidir. Başka bir deyimle müslüman, yüce Allah'ın sevdiği ve hoşnut olduğu davranışı ahlâk edinir, o bu konuda yüce Allah'dan korkar ve O'nun hoşnutluğunu arar. İşte İslâm ahlâkının vicdanın derinliklerinde kök salmış kaynağı bu olduğu gibi egemenliği, yaptırım gücü de buradan gelir. Sonra bu ahlâk yolunda ilerlerken aynı zamanda kamunun yararını gerçekleştirir, halkın çıkarlarını güvenceye bağlar, sürtüşmelerin ve çelişkilerin en alt düzeye indiği birtoplum oluşturur, yüce Allah'a tırmandıran yolda insan vicdanına ileri adımlar attırır.

Buraya kadar incelediğimiz âyetlerde önce yüce Allah'ın ve Peygamber'inin antlaşmalı ve antlaşmasız tüm müşrikler ile ilişkilerini kestikleri belirtiliyor. Arkasından getirilen bir "istisna" hükmü ile müslümanlarla yaptıkları antlaş-

maların tüm maddelerine uyan ve onların düşmanları ile işbirliği yapmamış olan müşriklerin antlaşmalarına sürelerinin sonuna kadar uyulması gerektiği emrediliyor. Bunun da arkasından tanınan mühletin bitiminden sonra müslümanların takınacakları tavrın, yürürlüğe koyacakları yaptırımın ne olacağı açıklanıyor. Okuyalım:

"Haram aylar geçince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz, yakalayıp hapsediniz, bütün muhtemel geçitleri tutup onları gözetleyiniz. Eğer tevbe eder de namazı kılar ve zekâtı verirlerse onları salıveriniz. Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir."

Buradaki "Haram aylar"ın hangi aylar olduğu tefsir bilginleri arasında tartışmalıdır. Acaba bu aylar üzerlerinde anlaşma sağlanmış olan klâsik "haram aylar"mıdır ki, bunlar Zilkaade, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarıdır. Eğer böyle ise "Hacc-ı Ekber" günü yapıla ilişki kesme açıklamasından sonraki mühlet Zilhicce ayının kalan günleri ile Muharrem ayından ibaret olur, bu da elli gün eder. Yoksa kavramın buradaki anlamı o yılki Kurban bayramını izleyen ve bitimine kadar savaşın yasak olduğu özel bir "mühlet"midir. Eğer öyle ise bu yılki Rebiulaher ayının sonuna kadar uzayan bir süredir. Yoksa ilk mühlet antlaşmalarını bozan müşrikler için sözkonusu iken, ikinci mühlet hiç bir antlaşması olmayan veya süresiz antlaşmalı müşrikler için mi geçerlidir?

Bize göre burada sözü edilen haram aylar, bilinen haram aylar değildir; bu sıfatla anılmalarının sebebi sırf bu sürede varolan savaşma yasağı yüzündendir; bu yasak müşriklere seyahat özgürlüğü tanımak amacı ile getirilmiştir ve geneldir. Sadece antlaşmaları süreye bağlanmış olan müşrikler bu yasağın kapsamı dışındadır; çünkü onların antlaşmaları, sürelerinin sonuna kadar geçerli sayılmıştır. Bu kavramı böyle yorumlamak gerekir. Çünkü madem ki, yüce Allah, müşriklere **"Dört ay boyunca yeryüzünde serbestçe seyahat ediniz"** buyuruyor, bu dört ayın bu açıklamanın yapıldığı günden itibaren başlaması gerekir. Bu "ilân"ın, bu bildirimin özelliği ile bağdaşan yorum budur.

Yüce Allah, müslümanlara bu dört aylık sürenin bitiminden itibaren, müşrikleri ya buldukları yerde öldürmelerini ya esir almaları ya -eğer kapalı bir yere sığınmışlarsa- kuşatma altına almalarını ya da yollarını gözlemek üzere pusuya yatarak kaçmalarını ve gelip-geçişlerini önlemelerini emrediyor. Bunun tek istisnası antlaşmaları, sürelerinin sonuna kadar geçerli sayılan ve bu süre içinde her hangi bir yaptırım uygulamasından muaf tutulan müşriklerdir. Çünkü müşriklere daha önce gereken uyarı yapılmış, kendilerine yeterli süreyi kapsayan bir mühlet verilmişti. Buna göre ne öldürülmeleri bir gaddarlıktır ve ne de yakalanmaları sürpriz bir baskın sonucudur. Kendileri ile yapılan antlaşmalar bozulmuş ve karşılaşacakları akıbetten önceden haberdar edilmişlerdir.

Ayrıca onlara yöneltilen bu saldırı bir yoketme, bir öc alma saldırısı değildir. Amaç onları son kez uyarmak ve İslâm'a yönelmelerini sağlamaktır. Okuyoruz:

"Eğer tevbe eder de namazı kılar ve zekâtı verirlerse onları salıveriniz. Hiç

şüphesiz Allah affedicidir, merhametlidir."

Düşünelim ki, müslümanlar ile müşriklerin arasındaki ilişkilerin yirmiiki yıllık bir geçmişi vardı. Bu süre içinde müslümanlar, müşriklere çağrı yapar, açıklamada bulunurken müşriklerden çeşitli eziyetler, dinlerinden döndürme girişimleri, savaş girişimleri ve yeni devletlerini yıkmaya yönelik ortak komplolar görmüşlerdi. Buna rağmen gerek Peygamber'den, gerek bu dinden ve gerekse bu dinin bağlılarından hep müsamaha görmüşlerdi. Bu süre oldukça uzun bir tarihti. Bütün bunlara rağmen İslâm, onlara kollarını açıyordu. Yüce Allah eziyetlere uğrayan, dinlerinden dönsünler diye işkenceler altında inletilen; savaşlara, sürgünlere ve öldürülmelere maruz bırakılan müslümanlara ve Peygamberimiz'e eğer müşrikler tevbe edip yüce Allah'a dönerlerse, bu dine teslim olduklarını, onun görevlerini yerine getirmeye yöneldiklerini, kısacası bu dine girdiklerini kanıtlayacak biçimde onun farzlarını yapmaya başlarlar ise kendilerine ilişmemeyi, onları cezalandırma işlemini durdurmayı emrediyordu. Çünkü yüce Allah, ne kadar günah işlemiş olursa olsun, tevbe eden hiç kimseyi reddetmez. "O bağışlayıcıdır ve merhametlidir."

Sözlerimizin burasında bu âyetin aşağıdaki cümlesi hakkında gerek tefsir kitaplarının ve gerekse fıkıh kitaplarının dalmış oldukları tartışmalara girmek istemiyoruz:

"Eğer onlar tevbe eder de namazı kılar ve zekâtı verirlerse onları salıverin."

Bu şartlar, onları yerine getirmeyenlerin kâfirlikle damgalanmalarına yolaçacak şartlar mıdır? Bu şartları yerine getirmeyenler ne zaman kâfirlikle damgalanır? İslâm'ın diğer bilinen şartlarını bir yana bırakarak sırf bunları yerine getireceğini söyleyen bir tevbekârın tevbesi yeterli olur mu?

Âyetin bu cümlesinde bu sorulardan herhangi birine cevap verme amacı güdüldüğünü sanmıyoruz. Âyetin cümlesi sadece o gün Arap Yarımadası'nda barınan müşriklerin hayatlarındaki pratik bir uygulamayı karşılıyor. Bu pratik uygulamaya göre eğer bir müşrik tevbe edip geçmiş tutumundan ayrılarak namaz kılmaya ve oruç tutmaya koyulursa bu tutum değişikliği İslâm'ı tümüyle kabul ettiği, onu her yönü ile benimsediği anlamına gelirdi. Âyette tevbe etme, namaz kılma ve zekât verme şartları vurgulanıyor. Çünkü o günlerde müslüman olmayı kafasına koymayan, İslâm'ın bütün şartlarını onaylamayan ve tam anlamı ile bu dine bağlanmaya karar vermeyen hiç bir müşrik bu şartları yerine getirmeye yanaşmazdı. Bu şartları yerine getiren müşrikin diğer İslâm şartlarını da onayladığı anlaşılırdı. Sözkonusu şartların başında yüce Allah'ın birliğine ve Peygamberimiz'in peygamber olduğuna inanmak, yani "Allah'dan başka ilâh olmadığını" ve "Muhammed'in, O'nun elçisi olduğu"nu dile getiren "şehadet" cümlesini samimiyetle seslendirmek gelirdi.

Demek ki, bu âyette yeralan bu cümlenin amacı İslâm hukukuna (fıkha) ilişkin bir hüküm ortaya koymak değil, özel eklentileri olan bir pratiği uygulamaya koymaktır.

Son olarak şunu da belirtmeliyiz ki, İslâm dört ay sonrası için müşriklere

topyekün savaş ilân etmiş olmasına rağmen onlara yönelik hoşgörüsünü, ciddiliğini ve gerçekçiliğini sürdürüyor. Bir defa yukarda söylediğimiz gibi onlara yok etme amaçlı birsavaş ilân etmiyor. Bunun yerine onlara karşı mümkün olduğu takdirde doğruyola gelmelerine yönelik yeni bir kampanya başlatıyor. Hatırlanacağı gibi İslâm'la çatışan, İslâm'a karşı düşmanlığını ortaya koyan her hangi bir cahiliye grubuna üye olmayan tek tek müşriklere şu güvenceler veriliyordu: Böyleleri İslâm yurduna güvenlik içinde girebileceklerdi. Yüce Allah'ın emri ile Peygamberimiz bunlara bu yolda dokunulmazlık sağlayacak, böylece Allah'ın mesajını rahatça dinleme, bu çağrının içeriğini tam anlamı ile öğrenme imkânına kavuşturulacaklardı. Arkasından da can güvenliği içinde olacakları bir yere ulaşana dek korunacaklardı. Üstelik bütün güvencelerden yararlanırken müşrikliklerini sürdürebileceklerdi. Okuyoruz:

"Eğer puta tapanlardan biri senden can güvenliği isterse kendisine can güvenliği sağla ki, Allah'ın sözünü, Kur'ân'ı işitebilsin; sonra da onu güven içinde olacağı bir yere ulaştır. Çünkü onlar gerçekleri bilmeyen bir gürûhtur"

Bu âyet şunu kanıtlar: İslâm, her insan kalbinin hidayete ermesine, sevaba ermesine düşkündür; İslâm yurdunda güvenlik içinde konuk olmak isteyen müşriklere güven içinde konuk olma imkânı vermek gerekir. Çünkü bu durumda İslâm onların savaşa girişmelerinden, biraraya gelerek kendisine karşı komplo kurmalarından emin olur. O halde onlara Kur'ân'ı dinleme ve bu dini öğrenme fırsatı vermekte hiç bir zarar yoktur. Belki bu yolla kalpleri açılır, ilâhî mesajı alır ve bu çağrıya olumlu karşılık verir. Ama olumlu karşılık vermeyecekleri durumlarda bile yüce Allah onları İslâm yurdu sınırları dışına çıkardıktan sonra canlarının güvencede olacağı bir yere ulaştırılmalarını emrediyor, gerekli sayıyor.

Müşrikleri İslâm yurdunda güven içinde konuk etmeye ilişkin bu hüküm İslâm sisteminin yüce bir doruğunu oluşturur. Fakat İslâm'da bu tür doruklar sayıca çoktur, bakışlarımızı yükseklere dikince gözlerimizinönünden ardarda geçerler. İşte bu da, İslâm'ın ve müslümanların düşmanı olan müşriklere can güvenliği sağlama zorunluğu da bu doruklardan biridir. Müslümanlara uzun yıllar boyunca çeşitli eziyetler çektirmiş, onları dinlerinden dönmeye zorlamış ve istedikleri olmayınca ellerinden gelen düşmanlığı yapmış olan müşrikleri İslâm yurdu dışındaki güvenlikli bir yere ulaştırmak konusunda gösterilen bu titizlik göz kamaştırıcı bir alicenaplıktır!

Bu sistem düşmanlarını yoketmeyi amaçlayan bir sistem değil, onları doğruyola erdirmeyi arzulayan bir sistemdir. İslâm için güvenilir bir üs meydana getirmeyi ön plâna aldığında bile bu ilkesini savsaklamadığını görüyoruz.

Kimileri var ki, İslâm'ın cihad ilkesinden sözederken onu insan fertlerine zorla inanç kabul ettirme aracı olarak nitelerler. Kimileri de var ki, bu suçlamanın ağır yükü altında ezilerek dinleri konusunda savunmacı bir tutum benimserler. Bu suçlamayı savabilmek için İslâm'ın sırf bağlarını yerel sınırları içinde savunmak için savaşa başvurduğunu söylerler. Şimdi hem ötekilerin ve hem de berikilerin bu yüce direktifin somutlaştırdığı yüce doruğa bakışlarını dikmeye

ihtiyaçları vardır. Âyeti tekrar okuyalım:

"Eğer puta tapanlardan biri senden can güvenliği isterse kendisine can güvenliği sağla ki, Allah'ın sözünü, Kur'ân'ı işitebilsin; sonra da onu güven içinde olacağı bir yere ulaştır. Çünkü onlar gerçekleri bilmeyen bir gürûhtur."

Bu din bilmeyenlerin bilgi eksikliğini giderme ve can güvenliği isteyenlere can güvenliği sağlama dinidir. Bu alicenaplığı kendisine karşı kılıç çeken, savaş açan ve inatla karşı çıkan azılı düşmanlarından bile esirgemez. Fakat bu din, fertler ile yüce Allah'ın sözünü işitme imkânı arasına giren, insanlar ile yüce Allah'ın indirdiği mesajları öğrenme olanağı arasına giren ve böylece insanlar ile doğruyola erme fırsatı arasına giren bunların yanısıra bireyler ile kula kulluktan kurtuluş devrimi arasına, insanlar ile onların yüce Allah'a sığınma tercihleri arasına giren maddî güçleri devirmek için kılıçla savaşma yoluna başvurur. Bu maddî güçler yıkılınca, bu engeller ortadan kaldırılınca tek tek insanlar onun koruyucu kanatları altındainanç güvenliğine kavuşurlar. İslâm onlara bilgi verir, onları korkutmaz; onlara can güvenliği sağlar, onları öldürmez. Sonra onları sınırları dışında güvenli bir yere ulaştırıncaya dek güvenceli koruması altında uğurlar. Bütün bunları, bu konukları yüce Allah'ın sistemini reddettikleri haldeyapar!

Günümüzün dünyasında kul yapısı bazı rejimler, sistemler ve yönetimler vardır. Bunlar muhaliflerine ne can güvenliği, ne mal güvenliği ne namus güvenliği tanımazlar; muhaliflerinin bütün temel insan haklarını pervasızca çiğnerler. Sonra da bu acı uygulamalara tanık olan bazı kimseler, yüce Allah'ın sistemine karşı girişilen haksız suçlamaları gidermek için binbir dereden su getirirler, bu gayretkeşliği gösterirken bu sistemin çehresini tanınmaz hale getirmeye kalkışırlar, onu gerek zamanımızda gerekse bütün zamanlar için kılıca ve makinalı tüfek namlularına sözle karşı koymaya razı olan komik bir tutumun kucağına atarlar!

Âyetleri okumaya devam edelim:

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِندَ اللَّهِ وَعِندَ رَسُولِهِ
إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدتُّمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ
فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ۝٧ كَيْفَ
وَإِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُم
بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ
۝٨ اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَن سَبِيلِهِ
إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٩ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ

إِلًّا وَلَا ذِمَّةً ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَإِن تَابُوا
وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ ۗ
وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَإِن نَّكَثُوا أَيْمَانَهُم
مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ
الْكُفْرِ ۙ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ ﴿١٢﴾

7- Mescid-i Haram'ın, Kâbe'nin yanında antlaşma yaptıklarınız dışındaki müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkça siz de onlara karşı dürüst davranınız. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever.

8- Allah'ın ve Peygamber'in onlara karşı nasıl taahhüdü olabilir ki, eğer size karşı üstün gelseler ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Dilleri ile sizi hoşnut etmeye çalışırlar, ama kalbleri sözleri ile çelişiktir. Onların çoğunun karakteri bozuktur.

9- Allah'ın âyetlerini birkaç paraya sattılar ve insanları O'nun yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları ne kadar kötüdür!

10- Onlar bir mümine karşı ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Onlar saldırganların ta kendileridirler.

11- Eğer tevbe edip namazı kılar ve zekatı verirlerse sizin din kardeşleriniz olurlar. Biz bilgili kimselere âyetlerimizi ayrıntılı biçimde açıklarız.

12- Eğer onlarla antlaşma yaptıktan sonra antlarını bozarlar da dininize dil uzatarlarsa kâfirlerin elebaşları ile savaşınız. Çünkü onlar için yeminin bir anlamı yoktur. Belki can korkusu ile saldırılarına son verirler.

Bundan önceki âyet grubunda müslüman toplum ile Yarımada'dayaşayan müşrikler arasında nihaî ilişki belirtilmişti. Bu nihaî ilişki müşriklerin tümü ile yapılmış antlaşmaların ve barış sözleşmelerinin sona erdirilmesi anlamına geliyordu. Kimine dört aylık mühlet verildi, kiminin ise antlaşmaları sürelerinin sonuna kadar tanındı. Bu hükümlerden sonra müşriklere şu iki şıktan birini tercih etmek kalıyordu: Ya tevbe edecekler ve namaz kılıp zekât verecekler, başka bir deyimle İslâm'a girecekler ve bu dinin farzlarını yerine getirecekler ya da öldürülecekler, kuşatılacaklar, esir edilecekler veya yolları gözlenecekti.

Antlaşmaya dayalı ilişkiler bu şekilde sona erdirilince elimizdeki âyetler grubunda ilk önce müşriklerin Allah ve Peygamberimiz üzerinde her hangi bir taahhütlerinin olmasının caiz olmadığı, doğru olmadığı, hatta düşünülecek bir şey olmadığı olumsuzlama, hayret belirtme ifadeli bir soru yolu ile anlatılıyor. Böyle birşey yüce Allah'ın **"Müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir?"** şeklindeki buyruğu ile özü itibari ile reddediliyor, prensip itibarı ile uzak bir ihtimal olarak tanımlanıyordu.

Bu âyetler grubunun başında yeralanbu olumsuzluk belirtici ifade bir örnek âyet grubunun hemen arkasından geldiği için o gruptaki âyetlerde sözleşmelerininbütün şartlarına uyan ve müslümanlara karşı hiç bir grup ile işbirliği yapmamış olan antlaşmalı müşriklere tanınan mühletin geriye alındığı, yürürlükten kaldırıldığı sanılabilir, bu âyetlerin hemen başında yeralan bu reddedici ifade böyle bir yanlış anlamaya yolaçabilir. Buna meydan vermemek için yüce Allah'ın "Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece siz de onlara karşı dürüst davranınız. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever" buyruğu ile sözkonusu hüküm bir kez daha vurgulanıyor. Fakat pekiştirici buyrukta yeni bir açıklama yeralıyor. Bilindiği gibi daha önceki emir antlaşmalarına bağlı kalan müşriklerin antlaşmalarını geçerli saymaya ilişkin mutlak bir nitelik taşıyordu. Fakat bu âyette sözkonusu mutlaklığa kayıt getiriliyor; müşriklerin antlaşmalarını geçerli sayma şartının onların geçmişteki sözlerine bağlılıklarına olduğu kadar ilerdeki, yani antlaşma sürelerinin gelecek günlerindeki söz sağlamlığına da bağlı olacağı belirtiliyor. Bu da açıkça gösteriyor ki Kur'ân-ı Kerîm, müslümanlar ile müşrikler arasındaki bu nihaî ilişkileri hükme bağlarken olağan-üstü bir özen gösteriyor, dolaylı anlamlarla yetinmeyerek her noktayı kesin ifadelerin sağlamlığına bağlıyor.

Daha önce gerek sûrenin tanıtma yazısında ve gerekse bu bölümün girişinde belirttiğimiz gibi o günün müslüman toplumunda bu son derece önemli ve kesin adıma karşı çeşitli reaksiyonlar, çekingeler ve bakış açıları vardı. Bu yüzden elimizde âyetler grubunda müslümanlardaki çekingenlikleri, kuşkuları ve ürkütüleri giderecek telkinlere yer veriliyor. Bu telkinlerde müşriklerin, müslümanlara karşı taşıdıkları duygular ve niyetler açıklanıyor. Onların müslümanlarla bağladıkları hiç bir taahhüdü tutmadıkları, onlara karşı hiç bir sorumluluk duymadıkları, hiç bir vicdanî endişe taşımadıkları, hiç bir antlaşmalarına bağlı kalmayacakları, hiç bir sözlerine aldırış etmeyecekleri, ellerinden gelince hiç bir saldırıdan geri kalmayacakları belirtiliyor. Buna göre onlar müslümanların dinine girmedikçe, onlarla aynı inancı paylaşmadıkça antlaşmalarına, barış sözleşmelerine güvenmek mümkün değildir.

"Müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir?"

Müşrikler, katışıksız bir kulluk sunma anlamında Allah'a inanmadıkları gibi Peygamber'in peygamberliğini de kabul etmezler. Buna göre yüce Allah'ın ve Peygamberimiz'in bunlara karşı nasıl taahhüdü olabilir? Onların inkârlarının ve inanmazlıklarının hedefi ne kendileri gibi bir insan ve ne de kendileri gibi insanların eseri olan bir yeryüzü sistemidir. Onların inkârcılıkların hedefi yaratıcıları ve rızıklarının sağlayıcı olan yüce Allah'tır. Onlar bu inkârcılıkları ile daha baştan yüce Allah'a ve Peygamber'e düşmanlık ilân ediyorlar. Buna göre yüce Allah'ın ve Peygamber'in onlara karşı taahhüdü taşıyabilecekleri nasıl düşünülebilir?

Bu olumsuzluk ifade edici, tuhaflık belirtici sorunun gündeme getirdiği mesele budur. Bu mesele antlaşmanın özüne ilişkin bir meseledir. Yoksa antlaşma olgusunun herhangi bir belirli durumuna, her hangi bir türüne ilişkin değildir.

Bu olumsuzluk ifade edici soru zihinlerde şöyle bir tereddüt uyandırabilir: Ortada müslümanlar ile müşrikler arasında yapılmış birçok somut anlaşma vardı. Yüce Allah, bu antlaşmaların bir bölümüne bağlı kalınmasını emretmişti. Müslüman devletin Medine'de kurulduğu günden beri birçok antlaşmalar yapılmıştı. Bu antlaşmaların kimi yahudiler ile kimisi de müşrikler ile imzalanmıştı. Bu arada Hicret'in altıncı yılında Hudeybiye barışı yapılmıştı. Daha önceki sûrelerde yeralan Kur'ân âyetleri ihanet tehlikesi karşısında bu antlaşmaların bozulmasına izin vermekle birlikte temelde bu antlaşmaların yapılabileceklerini belirtiyordu. Eğer müşriklerle antlaşma yapmanın altındaki ilke bu olumsuzluk ifadesi sorunun içeriği ise o zaman müşrikler ile antlaşma yapmayı ilke olan tuhaf gören bu son âyetten önceki antlaşmalar nasıl mübah sayılmış, nasıl gerçekleşebilmiştir?

Gerek bu sûrenin ve gerekse "Enfal" sûresinin tanıtma yazılarında ortaya koymaya çalıştığımız İslâm'ın hareket yöntemine ilişkin doğru kavramanın ışığı altında düşündüğümüz takdirde bazı zihinlerde uyanmış olabilecek olan bu tereddüt anlamsız kalır. Sebebine gelince sözkonusu eski antlaşmalar o günün pratik şartlarını denk yöntemler ile karşılamak amacı ile yapılmıştı. Fakat bu konuya ilişkin nihaî hüküm, yüce Allah'ın ve Peygamberimiz'in müşrikler karşısında taahhüt altında olamayacakları yolundadır.

Daha baştan yeryüzünden müşrikliğin kökünü kazımayı ve tek Allah'a bağlılığı sağlamayı hedef edinmiş olan İslâmî hareketin yolu boyunca benimsediği bazı geçici hükümler olmuştur. Ama İslâm, sözünü ettiğimiz nihaî hedefini daha ilk günden açıklamış, bu konuda hiç kimseyi aldatmamıştır. İlk zamanlarda pratik şartlar, kendisine karşı barışçı bir tutum takınan müşriklere ilişmeyerek tüm enerjisini saldırganlar üzerine yoğunlaştırmasını, kendisi ile iyi geçinmek isteyenler ile belirli bir süre için iyi geçinmesini, kendisi ile antlaşma yapmak isteyenler ile belirli bir aşamada antlaşma imzalamasını gerektirmiştir. Ama İslâm bu dönemlerde hiç bir zaman nihaî ve son amacını gözardı etmemiştir. Aynı zamanda şu gerçekleri de gözardı etmemiştir: Kimi müşriklerin kendisi ile sürdürdükleri iyi komşuluk ilişkileri ve antlaşmalar o müşrikler açısından da geçici ilişkilerdir; onlar bir gün mutlaka İslâm'a saldıracaklar, mutlaka onunla savaşa tutuşacaklardır; asıl amacının ne olduğunu bilip dururken onu asla rahat bırakmayacaklardır; onun için ne oranda savaş hazırlığı yaparlarsa, ona karşı koymak için ne kadar önlem almışlarsa kendilerini onun karşısında o oranda güvencede kabul edeceklerdir. Yüce Allah, bu konuda daha başlangıçta müslümanları uyarmak amacı ile **"Onlar yapabilseler sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler"** buyurmuştur. (39) Bu söz hiç bir döneme ve hiç bir sosyal ortama özgü olmayan zaman-üstü (ebedi) bir söz olduğu oranda hiç sosyal şarta ve hiç bir geçici duruma bağlı olmayan gerçek bir sözdür.

Bu âyette ilke olarak müşrikler ile arada antlaşmaların olması tuhaf karşılanıyor, ama buna rağmen yüce Allah antlaşmalarının hiç bir şartını çiğnememiş ve müslümanlara karşı hiç bir saldırgan grubu desteklememiş olan antlaşmalı

(39) Bakara. 217

müşriklerin antlaşmalarını sürelerinin sonuna kadar geçerli saymaya izin vermiştir. Yalnız bu süre içinde müslümanların bu antlaşmalara uymaları için karşı tarafın da onlara bağlılıklarını sürdürmelerini şart koşmuştur. Âyet bir daha ve tam olarak okuyalım:

"Mescid-i Haram'ın, Kâbe'nin yanıbaşında antlaşma yaptıklarınız dışında müşriklere karşı Allah'ın ve Peygamber'in nasıl taahhüdü olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece siz de onlara karşı dürüst davranınız. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever."

Bu âyette **"Mescid-i Haram'ın yanıbaşında kendileri ile antlaşma yapıldığı"** belirtilen müşrikler **"Yalnız antlaşma şartlarını eksiksiz biçimde yerine getiren ve size karşı hiç kimseyi desteklemeyen müşriklere gelince onlar ile aranızdaki antlaşmalara sürelerinin sonuna kadar uyunuz. Hiç şüphesiz Allah kötülükten sakınanları sever"** âyetinde sözü edilenlerden başka bir grup değildir. Oysa bazı yeni tefsirciler bu deyimi öyle anlamışlardır. Tersine bunlar aynı grupturlar. İlk âyette bu gruptan ilişki kesme hükmünün genelliği ve mutlaklığı yüzünden sözedilmiştir. Amaç, bu grubu o genel hükmün dışına çıkarmaktır. İkinci âyette müşrikler ile antlaşma yapmanın ilke olarak tuhaflığını belirtme münasebeti ile sözedilmiştir. Çünkü bu genel hükmün ilk hükmü yürürlükten kaldırdığının sanılacağından çekinilmiştir. Gerek o âyette ve gerekse bu âyette "Allah korkusu"ndan ve O'nun kendisinden korkanları sevmesinden aynı ifadeler ile sözedilmesinin gerekçesi de işlenen konunun aynı olduğunu vurgulamaktır. Ayrıca ikinci âyet, birinci âyetteki şartların tamamlayıcı niteliğindedir. Sebebine gelince ilk âyette sözkonusu müşriklerin antlaşmalarına geçmişte bağlı olmaları şart koşulmuşken ikinci âyette antlaşmalarına gelecekte bağlı kalmaları şartı koşulmaktadır. Daha önce söylediğimiz gibi burada kelime seçimine ilişkin son derece büyük bir özenle karşılaşıyoruz. Bu özenin büyüklüğünü farkedebilmek için, açık ve belirgin biçimde görüldüğü gibi, aynı konuyu işleyen bu iki ifade yanyana getirip öyle okumak gerekir.

Bir sonraki âyette antlaşma ilkesi tarihî ve objektif sebeplere dayanılarak tuhaf gösteriliyor. Oysa incelemiş olduğumuz âyette bu tuhaflık bulma inanç sisteminden kaynaklanan sebeplere bağlanmıştır. Bir sonraki âyette öteki ve beriki sebepler biraraya getiriliyor. Okuyoruz:

"Allah'ın ve Peygamber'in onlara karşı nasıl taahhüdü olabilir ki, eğer size karşı üstün gelebilseler ne and ne de yükümlülük gözetirler. Dilleri ile sizi hoşnut etmeye çalışırlar, ama kalbleri sözleri ile çelişiktir. Onların çoğunun karakteri bozuktur.

Allah'ın âyetlerini birkaç paraya sattılar ve insanları O'nun yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları ne kadar kötüdür! Onlar bir mümine karşı ne and ne de yükümlülük gözetirler. Onlar saldırganların ta kendileridirler."

Yüce Allah'ın ve Peygamber'in müşriklere karşı nasıl taahhüdü olabilir? Onlar ancak güçsüz dönemlerinde, sizi yenemeyecekleri zamanlarda sizinle antlaşma yaparlar. Eğer size karşı üstün konuma gelseler, sizi yenebilecek olsalar

ellerinden gelen her şeyi yaparlar. O durumda aranızdaki hiç bir antlaşmayı umursamazlar, size karşı hiç bir yükümlülük gözetmezler, size yapacakları kötülüğe ilişkin olarak hiç bir çekingenlik duymazlar, hiç bir kınamaya aldırış etmezler.

Onlar hiç bir antlaşmayı gözetmezler. Size öldürücü darbeler indirirken hiç bir sınır tanımazlar. Toplumda gelenekleşmiş ve aşanlarının kınanmasına yolaçan sınırları bile çiğnemekten çekinmezler. Size karşı besledikleri kin o kadar aşırıdır ki, ellerinden gelse, size öldürücü darbeler indirirken her türlü sınırı aşarlar. aranızdaki antlaşmalar ne olursa olsun farketmez. Çünkü size karşı her hangi bir kötülüğü işlemelerini engelleyen faktör, onlar ile aranızdaki antlaşmalar değildir. Onları size kötülük yapmaktan alıkoyan faktör, size güçlerinin yetmemesi, sizi yenmeyi gözlerinin kesmemesidir! Eğer onlar karşısında güçlü olduğunuz bu günlerde size yumuşak sözler söyleyerek, antlaşmalarına bağlıymış gibi görünerek dilleri ile hoşnutluğunuzu kazanıyorlarsa buna aldanmamalısınız. Çünkü kalpleri sizin için kaynayan bir kin kazanı gibidir, bu kalbler antlaşmalara bağlı kalmaya razı değildir. İçlerinde size bağlılığın, size yönelik sevginin zerresi bile yoktur. Âyeti tekrarlıyoruz:

"Allah'ın âyetlerini birkaç paraya sattılar ve insanları O'nun yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları ne kadar kötüdür!"

İşte size karşı besledikleri kinin, aranızdaki antlaşmalara uymayı içlerine sindirememelerinin, ellerinden gelse size öldürücü darbelerini indirmeye koşarken hiç bir çekingenlik duymamalarının, hiç bir kınamaya aldırış etmemelerinin asıl sebebi budur. Yani yüce Allah'ın dininden sapmış olmaları, O'nun doğruyolundan çıkmış olmalarıdır. Çünkü onlar kendilerine gelmiş olan yüce Allah'ın âyetlerine birkaç paralık dünya menfaatini tercih etmişlerdir; bu menfaatlere sımsıkı sarılırlar, onları ellerinden kaçıracaklar diye ödleri kopar. Öteden beri İslâm'a yanaşmamalarının sebebi, eğer müslüman olurlarsa bu yüzden bazı menfaatlerini yitirecekler ya da bazı servetlerini feda etmek zorunda kalacaklar diye korkmalarıdır. Yüce Allah'ın âyetlerini birkaç para karşılığında sattıkları için insanları Allah'ın yolundan alıkoydular. Hem kendilerini ve hem de başkalarını bu yoldan alıkoydular. Aşağıda belirtileceği gibi onlar "küfür önderleri"dirler. Bu yaptıkları ise kötü bir davranıştır. Bu davranışlarının kötü olduğunu bizzat yüce Allah belirtiyor. Okuyoruz:

"Onların yaptıkları ne kadar kötüdür!"

Sonra onlar bu kinlerini sizin şahsınıza karşı beslemiyorlar, size karşı çevirdikleri bu iğrenç entrikaların hedefi sadece sizin kişilikleriniz değildir. Onlar bu kini her mümine karşı beslerler, her müslümana karşı aynı iğrenç plânı uygularlar. Çünkü onların kinlerinin ve intikam duygularının hedefi taşıdığınız bu sıfattır, yani "mümin"liğinizdir. Tarih boyunca bu dinin samimi bağlılarının düşmanlarında bu özellik hep görülegelmiştir. Nitekim Firavun'un en ağır işkence, kıyım ve öldürme tehditlerine aldırış etmeyerek Hz. Musa'nın yolunu seçen büyücüler, Firavun'a karşı bu gerçeği şöyle haykırmışlardı:

"Sen sadece Rabbimiz'in âyetleri bize gelince onlara inandık diye bizden

öc alıyorsun." (40)

Peygamberimiz de aynı gerçeği yüce Allah'ın direktifi ile yahudi ve hıristiyanlara, kitap ehline karşı şöyle dile getirmişti:

"Ey kitap ehli, bizden hoşlanmamanızın sebebi sadece Allah'a inanmamızdır." (41)

Ayrıca yüce Allah, o günün bir kısım müminlerini ateşe atarak diri diri yakan "Eshab-ı Uhdud"un iğrenç cinayetlerini aynı gerekçeye bağlayarak şöyle açıklıyor:

"Onlar sırf aziz ve hamid olan Allah'a inanıyorlar diye onlardan intikam alıyorlardı." (42)

Demek ki, iman kâfirler için intikam gerekçesidir. Bundan dolayı onlar her mümine karşı kin beslerler, bu yüzden müminlerle yaptıkları hiç bir antlaşmayı umursamazlar, hiç bir kötülüğün yolaçacağı kınamaya aldırış etmezler. Bir sonraki âyeti okuyalım:

"Onlar bir mümine karşı ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Onlar saldırganların ta kendileridirler."

Saldırganlık sıfatı onların kişiliklerinde derin köklere sahiptir. Bu sıfatın kişiliklerindeki başlangıç noktası imanın kendisine karşı besledikleri nefret duygusu ve bu imandan kaçmalarıdır. Bu saldırganlıkları son aşamada imana karşı dikilmeleri eyleminde somut olarak belirir. Bu karşıt tutumlarının sonucu olarak müminler karşısında hep fırsat kollar, onlar ile aralarındaki hiç bir antlaşmayı, hiç bir barışçı ilişkiyi gözetmezler. Yeter ki, müminlere karşı üstünlük kurmuş olsunlar, onların güçlerinden ve darbelerinden zarar görmeyecek konuma gelsinler. O zaman yapabilecekleri her kötülüğü yaparlar. Bu kötülükleri yaparken hiç bir antlaşmayı umursamazlar, hiç bir çekingenlik duymazlar ve cinayetlerine yönelik hiç bir kınamaya aldırış etmezler. Çünkü artık rahat ve korkusuzdurlar!

Daha sonraki âyetlerde, yüce Allah, müminlerin müşriklerin bu tutumlarına nasıl bir karşılık vereceklerini şöyle açıklıyor.

"Eğer tevbe edip namazı kılar ve zekâtı verirlerse onlar sizin din kardeşleriniz olurlar. Biz bilgili kimselere âyetlerimizi ayrıntılı biçimde açıklarız.

Eğer onlarla antlaşma yaptıktan sonra antlarını bozarlar da dininize dil uzatırlarsa kâfirlerinin elebaşları ile savaşınız. Çünkü onlar için yeminin bir anlamı yoktur. Belki can korkusu ile saldırılarına son verirler."

Müslümanlar fırsat kollayan düşmanlarla karşıkarşıyadırlar. Bu düşmanlar beklenmedik darbeler indirmekten geri kalmazlar. Böyle yaparken acımasız ve insafsızdırlar. Onları durduracak tek şey güçsüzlükleridir. Ne yapılmış antlaşmalar ne gözetilmesi gerekli sorumluluklar onları frenleyebilir. Ne kınamalardan çekinirler ve ne de ilişkileri sürdürme endişesi taşırlar. Âyetteki bu ifadenin arkasında uzun bir tarih vardır. Bu tarih, bize gösterilen doğrultunun ana çizgi

(40) A'raf, 126 (41) Maide, 59 (42) Buruç, 8

olduğunu gösterir. Bu ana çizgide ancak olağan-dışı durumlarda ve gelip geçici nitelikte sapmalar görülür; arkasından tekrar dönülerek ana doğrultunun çığrına girilir.

Bu uzun tarihî deneyim, yaşanan pratik olaylardan oluşmuştur. Bu uzun deneyimi, insanları kula kulluktan kurtararak tek Allah'a kul olma düzeyine çıkaran ilâhî sistem ile kula kulluğu yasallaştıran cahiliye sistemleri arasındaki kaçınılmaz savaşın karakteristik özelliğine eklemek gerekir. İşte bu deneyim birikimi ve bu kaçınılmaz savaş bilinci, İslâmî hareket yöntemini, yüce Allah'ın direktifi ile, şu kesin ve açık tutumla karşıkarşıya getirir. Okuyoruz:

"Eğer tevbe edip namazı kılar ve zekâtı verirlerse onlar sizin din kardeşleriniz olurlar. Biz bilgili kimselere âyetlerimizi ayrıntılı biçimde açıklarız.

Eğer onlar ile antlaşma yaptıktan sonra antlarını bozarlar da dininize dil uzatırlarsa kâfirlerin elebaşları ile savaşınız. Çünkü onlar için yeminin bir anlamı yoktur. Belki can korkusu ile saldırılarına son verirler."

Sözkonusu müşriklerin önünde iki şık vardır:

1) Ya müslümanların benimsedikleri sistemi benimserler, eski müşriklikle-rinden ve taşkınlıklarından tevbe ederek vazgeçerler. O zaman gerek İslâm ve gerekse müslümanlar bu saldırgan müşriklerden gördükleri bütün taşkınlıklara gözyumarlar, arada inanç esasına dayanan bir bağ kurulur; yeni müslümanlar, eski müslümanların kardeşleri olurlar; geçmiş, bütün acı hatıraları ile hem realite dünyasından ve hem de kalblerden silinir.

"Biz bilgili kimselere âyetlerimizi ayrıntılı biçimde açıklarız."

2) Ya da bu müşrikler verdikleri sözlerden dönerek, yeminlerini bozarak müslümanların dinine dil uzatırlar. Bu durumda onlar ne yemini ve ne de antlaşmasını gözetmeyen bir küfür elebaşısıdır, birer azılı kâfirdir. O zaman onlarla vuruşmak, savaşmak gerekir. Belki böylelikle doğru yola dönerler. Nitekim daha önce bu konuda şöyle demiştik:

İslâm kampının gücü ve savaş alanında üstünlük sağlaması birçok kalbleri doğruyola iletebilir, onlara galip gelen gerçeği gösterip onu tanımalarını sağlayabilir. Bu durumda anlarlar ki, o gerçek olduğu için galip gelmiştir; arkasında yüce Allah'ın gücü vardır; Peygamberimiz, kendilerine "Allah ve Peygamber'i kesinlikle galip gelecektir" şeklinde bir mesaj iletmişti ya, bu mesaj doğrudur. Bu bilinç ve bu anlayış onları tevbe etmeye ve doğruyola iletir. Üstelik bu tevbe ve doğruyola koyulma zorla ve baskı altında gerçekleşmez, tersine galip gerçeği açıkça gördükten sonra kalplerde meydana gelecek olan zorlamasız bir onaylama ile gerçekleşir. Bunun böyle olduğunun birçok örnekleri hem geçmişte hem de günümüzde sık sık görülmüştür.

ZAMANI KUŞATAN HÜKÜMLER

İmdi, bu âyetlerin uygulama alanı neresidir? Bu âyetler hangi tarihî ve coğrafî alanda geçerlidir? Bu geçerlilik alanı sadece o sınırlı dönemin Arap Yarı-

madası'nda yaşayan halka mı özgüdür, yoksa bu alanın her dönemi ve her coğrafya parçasını kapsayan başka boyutları var mıdır?

Bu âyetler Arap Yarımadası'ndaki İslâm kampı ile müşrik kamplar arasındaki pratik realiteye karşılık veriyordu. Buna göre bu âyetlerde dile gelen hükümlerin sözkonusu pratik realiteyi kasdettiği, bu âyetlerde sözü edilen müşriklerin o günün müşrik arapları olduğu kuşkusuzdur.

Bu gerçekten doğrudur. Fakat acaba, bu ayetlerin uygulama alanı sadece bu kadarla mı sınırlıdır?

Bu soruya cevap verebilmek için tarih boyunca müşriklerin, müslümanlara karşı takındıkları tutumu gözlemeliyiz. O zaman bu âyetlerin uygulama alanı meydana çıkar ve biz de tarihin akışı içinde müşriklerin tutumunu açıkça görebiliriz:

Önce Arap Yarımadası'nı ele alalım. Her halde Peygamberimiz'in hayatında yeralan ve bilgisi bize ulaşmış olaylar bu konuda yeterli belge oluştururlar. Sırf bu Tefsir eserimizin bu cüzünde yeralan tarihi açıklamalar müşriklerinin bu dine karşı nasıl bir tutum takındıklarını, bu çağrının Mekke'de ortaya çıktığı ilk günden bu âyetlerin damgalarını bastıkları döneme kadar müşrik araplar ile İslâm arasında ne gibi maceralar yaşandığını açıkça ortaya koyar kanısındayız.

Gerçi İslâm ile yahudiler ve hıristiyanlar arasındaki savaşın süresi, İslâm ile müşrikler arasındaki savaşın süreşinden daha uzundur. Fakat bu gerçek, müşriklerin müslümanlar karşısında takınageldikleri tutumun, her zaman için, sûrenin bu kesitinde yeralan aşağıdaki âyetlerin anlattıkları gibi olduğu realitesi ile çelişmez:

"Allah'ın ve Peygamberin müşriklere karşı nasıl taahhüdü olabilsin ki, eğer onlar size karşı üstün gelseler ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Dilleri ile sizi hoşnut etmeye çalışırlar, ama kalpleri sözleri ile çelişiktir. Onların çoğunun karakteri bozuktur.

Allah'ın âyetlerini birkaç paraya sattılar ve insanları O'nun yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları ne kadar kötüdür!

Onlar bir mümine karşı ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Onlar saldırganların ta kendileridirler."

Gerek müşriklerin, gerek yahudiler ile hıristiyanların ve gerekse ehl-i kitab'ın müslümanlara karşı takındıkları tutum hep bu olmuştur. Yahudiler ile hıristiyanların tutumundan bu sûrenin ikinci kesitinde yeri geldiğinde sözedeceğiz. Müşriklere gelince onların insanlık tarihi boyunca müslümanlara karşı takındıkları tutum, bu âyetlerin anlattıkları her zaman çakışagelmiştir.

Bilindiği gibi İslâm'ın mesaj akışı Peygamberimiz ile başlamaz, Peygamberimiz'in misyonu bu mesaj akışının bitiş noktasını oluşturur. Tarih boyunca müşriklerin her Peygamber'e ve her ilâhi misyona karşı takınmış oldukları tutum, genel anlamda müşrikliğin yüce Allah'ın dini karşısındaki tutumunu yansıtır. Meseleye böylesine geniş bir perpektiften bakınca aradaki savaşın boyutları

genişlik kazanır, takınılan tutum bütün çıplaklığı ile ortaya çıkar ve bu ölümsüz âyetlerin bize anlattıkları, istisnasız bütün insanlık tarihini kapsayan bir genelgeçerlilik kazanır.

Müşrikler Hz. Nuh'a, Hz. Hud'a, Hz. Salih'e, Hz. İbrahim'e, Hz. Şuayb'e, Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya -selâm üzerlerine olsun- ve bu peygamberlerin dönemlerindeki müminlere neler yaptılar? Sonra yine müşrikler Peygamberimiz'e -salât ve selâm üzerine olsun- ve dönemindeki müminlere neler yaptılar. Yaptıkları şu: Ne zaman üstünlük kazandılar ise, ne zaman bu peygamberleri ve çevrelerindeki müminleri egemenlikleri altına alabildilerse "onlara karşı ne bir and ve ne de bir vicdani yükümlülük gözetmemişlerdir."

Müşrikler, moğollar eli ile gerçekleşen "ikinci dönem" şirk saldırısı, müşriklik saldırganlığının ikinci dalgası sırasında müslümanlara neler yaptılar? Sonra yine müşrikler ve Allah tanımazlar (ateist komünistler) günümüzde, bin dört yüz yıl sonra, dünyanın her tarafında müslümanlara neler yapıyorlar. Ne yapacaklar? Yukarıda okuduğumuz ölümsüz ve gerçekçi âyetlerin belirttikleri gibi müslümanlara karşı hiç bir and ve hiç bir vicdani yükümlülük gözetmiyorlar.

Putperest moğollar, müslümanları yenilgiye uğratarak Bağdat'a girdiklerinde son derece kanlı facialar yaşandı. Bu facialarının belgeleri tarihin kara sayfaları tarafından tescil edildi. Biz burada İbn-i Kesir tarafından kaleme alınan "el-Bidaye vennihaye" adlı eserde yeralan hicri altıyüz ellialtı yılının olaylarına ilişkin belgelerin kısa bir özetini sunmakla yetiniyoruz. (43)

"Moğollar Bağdat'a girdiler. Ele geçirebildikleri bütün erkekleri, kadınları, çocukları, yaşlıları, gençleri öldürdüler. Şehir halkının bir çoğu kuyulara, ağıllara, mezbeleliklere sığındılar. Günlerce bu şekilde saklandılar, meydana çıkmadılar. Halkın bir kısmı hanlarda toplanıp kapıları üzerlerine kitlemişti. Fakat moğollar bu kapıları ya kırarak ya da yakarak o hanlara girdiler. İçerdeki halk onlardan kaçıp damlara çıkıyor, fakat onlar bu zavallıların üzerine dam silindirlerini yuvarlayarak öldürüyorlardı. Öyle ki sokaklarda dereler gibi kan akıyordu. -İnna lillâhi ve inna ileyhi raciun- Mescidlerde, camilerde ve kervansaraylarda da aynı facialar yaşanıyordu.

Moğolların elinden sadece yahudiler ile hıristiyanlardan oluşan gayri müslim azınlıklar ile bu azınlıklara ve bir de rafizi (alevi) vezir İbn-i Alkamî'nin evine sığınanlar canlarını kurtarabilmişlerdi. (44) Ayrıca bazı tüccarlar da bol rüşvetler karşılığında "emanname (güvenlik belgesi)" alabilmiş, böylece canla-

(43) İbn Kesir, "el-Bidaye vennihaye" c.13

(44) Çünkü şehrin gayri müslim azınlıklarını oluşturan yahudiler ile hıristiyanlar İslâm'ın ve müslümanların varlığına son verebilmek sevdası ile Moğollar ile işbirliği yapmış, halifelik merkezini istilâ etmeleri konusunda onlarla gizli temaslar yapmışlardı. Ayrıca onlara şehrin savunma bakımından zayıf olan noktaları hakkında bilgi sızdırmışlar. Bunların yanısıra bu dramatik faciaların gerçekleşmesine fiilen katılmışlar ve putperest Moğollar'ı sevinç gösterileri ile karşılamışlardı. Amaçları onların eli ile müslümanların, yani kendilerine zimmilik (güvenli vatandaşlık) statüsü tanımış olan, başka yerlerden kaçıp gelerek korumalarına sığındıkları müslümanların varlıklarına son vermekti!

rını ve mallarını kurtarabilmişlerdi. Bu saldırı öncesine kadar en şenlikli şehir olan Bağdat saldırı sonrasında neredeyse tamamen yıkıntıya dönüştü. Nüfusu son derece azalmıştı. Şehirde kalabilen bir avuç insan da korkunun, açlığın, perişanlığın ve kıtlığın pençesinde kıvranıyordu.

Bu olayda Bağdat'da ne kadar müslüman öldürüldüğü hakkında halk arasında çeşitli rakamlar ileri sürüldü. Kimi sekizyüzbin kişinin, kimi birmilyon kişinin öldürüldüğünü söylerken kimi de bu facianın kurbanlarının sayısının ikimilyona ulaştığını öne sürüyordu. —İnna lillâhî veinna ileyhi raciun, lâhevle velâkuvvete illâ billâhil aliyyil azim!—

Moğollar, Bağdat'a Muharrem ayının sonlarında girmişlerdi. Kırk gün boyunca kılıçlar şehrin halkını biçmeye devam etti. Halife Mutasim billah, Sefer ayının dördüncü gününe rastlayan bir çarşamba günü öldürüldü. Mezarı belirsizdir. Öldürüldüğü gün kırkaltı yaşını dört ay aşmıştı. Halifeliği onbeş yıl, sekiz ay ve birkaç gün sürmüştü. Yirmibeş yaşındaki büyük oğlu Ebu Abbas Ahmed kendisi ile birlikte öldürülmüştü. Bir süre sonra yirmiüç yaşındaki ortanca oğlu Ebu Fadl Abdurrahman da öldürülmüş, en küçük oğlu Mubarek ise esir alınmıştı. Ayrıca Fatıma, Hatice ve Meryem adlarındaki üç kızkardeşi de esir alınmıştı.

Bunlar dışında sözünü ettiğimiz vezir Alkamî'nin düşmanı olan "Dar-ul hilâfet (Halifelik sarayı)" öğretim üyesi Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Ebu Ferec b. Cevzi, oğulları Abdullah, Abdurrahman ve Abdülkerim ile birlikte öldürüldüler. Devletin ileri gelen yetkilileri de teker teker öldürüldüler. Bunların arasında saray ikinci katibi Mucahidüddin Aybek, Şahabuddin Süleyman Şah ile sarayın ileri gelenlerinden ve şehrin başta gelen yöneticilerinden oluşmuş bir grup vardı. Abbasoğullarından göze kestirilen bir kişi halifelik sarayından salınan bir haberle çağrılıyor, sonra adam çocukları ve eşleri ile birlikte evinden alınarak "Hılâl" mezarlığına götürülüyor ve burada her kesin gözleri önünde koyun boğazlar gibi boğazlanıyor, bu arada moğolların hoşuna giden kızları ve cariyeleri esir alıyordu. Bu arada şeyhler şeyhi ve Halife'nin edep dersi hocası Sadruddin Ali b. Neyyar da öldürüldü. Onun yanısıra birçok katipler, imamlar ve hafızlar da öldürüldü. Bunun sonucunda Bağdat'da çok sayıda mescid kapandı, vakit ve cuma namazları aylarca kılınamadı.

Kırk günün sonunda bu mukadder facia noktalandığında Bağdat, "tavanı temelleri üzerine çökmüş" bir yapının enkazını andırıyordu. Şehirde bir avuç kılıç artığı dışında insan kalmamıştı. Sokaklara yığılan cesetler, kuleler oluşturuyordu. Yağan yağmurlar bu cesetleri tanınmaz hale getirmişti. Şehri çürük leş kokusu sarmıştı, hava dayanılmaz derecede ağırlaşmıştı. Bu yüzden şiddetli bir veba salgını başgösterdi. Öyle ki, bu veba hava yolu ile dağılarak Şam dolaylarındaki bazı yörelere kadar yayılmıştı. Havanın ağırlaşması ve rüzgârın bozulması sebebi ile birçok insan öldü. Pahalılık, kıtlık, veba, kırım, kılıç-mızrak darbeleri ve taun hep birlikte halkın başına çöreklenmişti. —İnna lillahi ve inna ileyhi raciun!—

Bağdat'ta "eman (güvenlik)" ilân edildiğinde facianın başından beri dehlizlerde, mezbeleliklerde, mezarlarda saklanmış olan insanlar dışarı çıktılar. Tıpkı mezarları deşilmiş de dışarıya çıkarılmış ölüler gibi idiler. Biribirlerinin yüzlerini unutmuşlardı. Baba evlâdını, kardeş kardeşini tanıyamıyordu. Bu zavallıları da veba yakalayıverdi ve bu yüzden son nefeslerini vererek daha önce canlarını vermiş olan hemşehrilerine katıldılar..."

Okuduğumuz bu tüyler ürpertici satırlar, müslümanlara karşı üstünlük kuran müşriklerin "hiç bir and, hiç bir vicdanî sorumluluk gözetmediklerini" gösteren bir tarihî belgesel tablosudur. Acaba bu tablo, sırf o dönemin moğollarına özgü ve tarihin karanlıklara gömülmüş, uzak geçmişinde kalan istisnaî, kuraldışı bir tablo mudur?

Hayır, asla! Yakın tarihin dramatik manzaraları, hiç de bu tarihî tablodan farklı değildir. Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılışı sırasında putperest "hindu"-'ların müslümanlara karşı işlemiş oldukları cinayetler, vaktiyle moğolların Bağdat müslümanlarına reva gördükleri cinayetlerden hiç de daha az iğrenç, daha az tüyler ürpertici değildir.

O sırada bir takım müslümanlar, hindulardan gelen vahşi ve barbarca saldırılar karşısında can korkusuna düşerek Hindistan'dan Pakistan'a göçetmek zorunda kalmışlardı. Fakat yola çıktıkları zaman sayıları sekiz milyonu bulan bu zavallılardan Pakistan sınırına ulaşabilenler sadece üç milyon kişi olabilmişti. Diğer beşmilyon müslüman yolda telef olmuş, toplu-kırıma uğratılmıştı. Bu korkunç trajedi şöyle gerçekleşti. Hind devleti tarafından kimlikleri iyi bilinen ve bazı ileri gelen hükümet adamları tarafından yönlendirilen, hindulardan oluşmuş bir takım çeteler, bir takım putperest ölüm mangaları sözünü ettiğimiz göçmenlerin yolunu keserek onları yol boyunca ekin biçer gibi biçiverdi, arkasından moğolların Bağdat müslümanlarına karşı takındıkları vahşeti hiç de aratmayacak bir canavarlıkla ölü vücutları kesip doğradıktan sonra kuşlara ve vahşi hayvanlara yem olarak bıraktılar!

Bunun dışında bir başka plânlı trajedi de bir trenin yolcularına uygulanmıştı. Bu trenin yolcuları Hindistan'ın çeşitli eyâletlerinden ayrılarak Pakistan'a gitmek üzere yola çıkan müslüman devlet memurları idi. İki devlet arasında varılan bir antlaşmaya göre isteyen müslüman devlet memurları Pakistan'a gidebileceklerdi. İşte bu antlaşmadan yararlanarak Hindistan devletinin çeşitli kademelerinde görev yapan ve artık Pakistan'da çalışmak isteyen memurların sayısı elli bin idi. Tren Hindistan-Pakistan sınırında, Hayber geçidindeki bir tünele işte bu elli bin memurla girmiş, fakat tünelin öbür ucundan sadece doğranıp öteye-beriye saçılmış cesetleri ile çıkabilmişti! Devletin üst makamları tarafından eğitilip yönlendirilmiş putperest hindu çeteleri treni tünelden geçerken durdurmuşlar ve içindeki elli bin müslüman devlet memurunu doğrayıp leş ve kan yığınlarına dönüştürmeden yoluna devam etmesine izin vermemişlerdi! Yüce Allah **"Allah'ın ve Peygamber'inin müşriklere karşı nasıl taahhüdü olabilsin ki, eğer onlar size karşı üstün gelseler ne and ve ne de yükümlülük gözetirler"** buyururken ne kadar doğru söylüyor! Bu toplu-kırımlar değişik bi-

çimde sürekli tekrarlanıyor.

Peki moğolların Komünist Çin'de ve Komünist Rusya'daki izdaşları (halifeleri) ülkelerinde yaşayan müslümanlara karşı ne yaptılar? Ne yapacaklar? İktidara geldiklerinden beri geçen çeyrek yüzyıl içinde yirmaltı milyon müslümanı yokettiler. Görüldüğü gibi her yıla yaklaşık olarak bir milyon müslüman düşüyor. Üstelik toplu-kırım uygulamaları hâlâ devam ediyor. Tüyler ürpertici cehennemî işkenceler de işin cabası!

Nitekim içinde bulunduğumuz yıl, Çin-Türkistan'ında, Komünist Çin'in bu müslüman eyaletinde moğolların tarihteki cinayetlerini bile gölgede bırakan şöyle facıa meydana geldi. Müslüman bir lider yakalanıp getirildi, kendisi için cadde ortasında kazılan bir kuyuya kondu. Arkasından yörenin müslümanları çeşitli işkence ve baskılar altında büyük abdest pisliklerini kaplara doldurup oraya getirmeye zorladılar. (Devlet bu insan pisliklerini, halka verdiği yiyecekler karşılığında gübre olarak kullanmak üzere topluyordu). Sonra da toplanan bu pislikler kuyunun dibindeki müslüman liderin üzerine boşaltılıyordu. Bu işkence üç gün devam etti. Zavallı adam pislik birikintisi içinde can çekişe çekişe son nefesini vermek zorunda bırakıldı!

Yugoslavya'daki komünist rejim de müslümanlara karşı benzer cinayetler işlediler. Bu cinayetlerin bilânçosu olarak komünist rejimin orada iktidara geliş tarihi olan ikinci dünya savaşının bitiminden günümüze kadar bir milyon müslüman yokedildi. Bu yoketmeler ve vahşi işkenceler orada hâlâ devam ediyor. Bunların bazı iğrenç örnekleri şöyle: Erkek ve kadın müslümanlar canlı pastırmasucuk üreten kıyma makinalarına atılıyor ve makinanın öbür tarafından et ve kan hamuru olarak çıkıyorlar!

Yugoslavya'da olup biten bu cinayetlerin benzerleri bütün komünist ve putperest ülkelerde de aynen cereyan ediyor. Şimdi, yani şu yaşadığımız yıllarda bütün bu trajik vahşetler yüce Allah'ın yukarda okuduğumuz **"Allah'ın ve Peygamber'in müşriklere karşı nasıl taahhüdü olabilsin ki, eğer onlar size karşı üstün gelseler ne and ne de yükümlülük gözetirler"** ve **"Onlar bir mümine karşı ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Onlar saldırganların ta kendileridirler"** âyetlerinin pratik doğrulayıcıları olarak ortaya çıkıyor.

Bu tutum sadece Arap Yarımadası'nda görülen gelip-geçici bir uygulama olmadığı gibi sadece Bağdat istilâsı sırasında görülen, moğollara özgü bir uygulama değildir. Tersine bu sürekli, normal ve kaçınılmaz bir tutumdur. Nerede tek Allah'a kul olma ilkesine inanan müminler ile Allah'tan başkasının ilâhlığına inanan müşrikler ya da Allah tanımazlar (ateistler) varsa -her zaman ve her yerde- karşımıza çıkar.

Bundan dolayı yukarda okuduğumuz âyetler her ne kadar Arap Yarımadası'nda yaşanmış pratik bir realiteyi karşılamak için indilerse de, her ne kadar Yarımada müşrikleri ile ilişkileri düzenleyen aktüel hükümler getirdiler ise de içerikleri ile zaman ve mekân bakımından daha geniş boyutları kucaklarlar. Çünkü bu âyetler, sürekli olarak her zaman ve her yerde karşımıza çıkan benzer du-

rumları karşılamaktadırlar. Mesele, bu hükümlerin Arap Yarımadası'nda uygulandıkları durumların benzerleri ortaya çıktığında bu hükümleri uygulayacak yaptırım gücünün olup olmaması ile ilgilidir, yoksa hükmün özü ya da değişen çağlara rağmen hep değişmez kalan karşıt tutumun mahiyeti ile ilgili değildir.

YEMİNLERİNİ BOZANLARLA VE MÜŞRİKLERLE SAVAŞIN

Âyetleri okumaya devam edelim:

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَّكَثُوٓا أَيْمَٰنَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ
ٱلرَّسُولِ وَهُم بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَٱللَّهُ
أَحَقُّ أَن تَخْشَوْهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾
قَٰتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنصُرْكُمْ
عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ
قُلُوبِهِمْ ۗ وَيَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾
أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تُتْرَكُوا۟ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ مِنكُمْ
وَلَمْ يَتَّخِذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَا رَسُولِهِۦ وَلَا ٱلْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ
وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

13- Yeminlerini bozan ve Peygamber'i Mekke'den çıkarmaya yeltenen kimseler ile, üstelik size karşı savaşı başlatan taraf oldukları halde, savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa eğer mümin iseniz asıl Allah'dan korkmalısınız.

14- Onlarla savaşınız ki, Allah sizin elinizle onları azaba çarptırsın, kendilerini perişan etsin, sizi onlara karşı üstün getirsin de müminlerin kalb yaralarını iyileştirsin, su serpsin.

15- Kalblerindeki kini gidersin. Allah dilediği kimselerin tevbesini kabul eder. Allah üstün iradelidir ve ne yaparsa yerindedir.

16- Yoksa Allah içinizdeki cihad edenleri ve Allah'dan, Peygamber'den, müminlerden başka hiç kimseyi sırdaş edinmeyenleri belirlemeden sizi kendi halinize bırakacak mı sandınız? Allah yaptığınız her işten haberdardır.

Bir önceki bölümde yüce Allah'ın ve Peygamberimiz'in müşriklere karşı taahhüd altında olabilecekleri düşüncesinin ilke olarak tuhaflığı belirtildi; Yarımada'da yaşayan müşrikler ya müslüman olma ya da savaşla muhatap olma seçenekleri ile karşı karşıya getirildi. Yalnız sığınma isteğinde bulunacak müşrikler bu hükmün dışında tutuldu, onlara Allah'ın sözünü, yani Kur'ân'ı işitebilmeleri amacı ile sığınma imkânının sağlanması ve arkasından İslâm yurdu

dışındaki güvenlikli bir yere kadar koruma altında uğurlanmaları emredildi; arkasından sözkonusu tuhaf bulmanın gerekçesi açıklanarak bunun müminlere karşı üstünlük kuran müşriklerin hiç bir and, hiç bir antlaşma gözetmeyen kalleşliklerinden kaynaklandığı vurgulandı.

Şimdi ise bu bölümde müslümanların vicdanlarında, daha önce belirtmeye çalıştığımız çeşitli düzeylerde yereden bu kesin adımı atmaya ilişkin tereddütler, korkular gündeme getiriliyor; topyekün savaş yoluna başvurmaksızın geride kalan müşriklerin müslüman olmalarını dileyen arzular ve bahaneler işleniyor; müslümanların canlara ve çıkarlara yönelik endişeler altında daha kolay yöntemlere başvurmaya dönük eğilimleri irdeleniyor.

Okuduğumuz âyetler bu duyguları, bu endişeleri ve bu bahaneleri, müslümanların acı hatıralarını tazeleyerek, bu acı hatıralar aracılığı ile kalplerini coşturarak karşılamaya çalışıyor. Bunun için eski-yeni bazı acı olayların anıları belleklerde canlandırılıyor. Bu olayların başlıcaları şunlardır: Müşrikler, müslümanlar ile yaptıkları birçok antlaşmaları bozmuşlar, içtikleri birçok antlara yan çizmişlerdi. Yine müşrikler "Hicret" olayından önce Peygamberimiz'i Mekke dışına çıkarmaya kalkışmışlardır. Medine'de ilk saldırıyı onlar başlatmışlardır. Müşrikler ile karşılaşmaktan korkmuş olabilecekleri ihtimali gündeme getirilerek eğer mü'minseler öncelikle yüce Allah'tan korkması gerektiği belirtilmekte, böylece utanma ve gurur duyguları kamçılanıyor.

Sonra müşrikler ile savaşmaya şu gerekçelere dayanılarak özendiriliyorlar: Belki de yüce Allah, müşrikleri onların eli ile azaba çarptıracaktır. Bu durumda müminler, yüce Allah'ın müminlerin ve kendisinin düşmanlarını azaba çarptırması sırasında ilâhî gücün perdesi oluyorlar. Yüce Allah, bu perdenin arkasından ortak düşmanlarını perişan ediyor, kahrediyor, bu yolla onlar tarafından işkenceye uğratılan müslümanların yüreklerine su serpiyor."

Sonra da bazı müslümanların içlerinden geçen bahanelere değiniliyor. Bu bahaneler, sapık inançlarına bağlılığı sürdüren müşriklerin vuruşmasız ve savaşsız olarak müslüman olmalarına dair beslenen ümitler ile ilgilidir. Bu bahanelere şöyle karşı konuyor: Bu adamların müslüman olmaları, İslâm cephesinin zafer kazanması ve müşriklerin yenik düşmesi durumunda, daha güçlü bir ihtimal haline gelir. O gün yüce Allah'ın tevbe etmeyi alınlarına yazdığı bazı müşrikler zafer kazanmış, üstünlüğünü kabul ettirmiş ve düşmanlarına diz çöktürmüş bir İslâm'a girebilir. Gerçekçi beklenti budur.

Âyetlerin sonunda müslümanların dikkatleri yüce Allah'ın şu köklü kanuna çekiliyor: Yüce Allah, mümin toplumları bu tür yükümlülükler ile sınavdan geçirir, böyle bağlı oldukları inanç sisteminin gerçekliğini meydana çıkarır. Ayrıca yüce Allah'ın kanunu ne değişir ve ne de doğrultusundan sapar.

Şimdi de bu âyetleri ayrıntılı biçimde incelemeye geçiyoruz:

"Yeminlerini bozan ve Peygamber'i Mekke'den çıkarmaya yeltenen kimseler ile, üstelik size karşı savaşı başlatan taraf oldukları halde, savaşmayacakmısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa eğer mümin iseniz asıl

Allah'dan korkmalısınız."

Müşrikler ile müslümanların ortak tarihleri, baştan sona kadar müşriklerin yeminlerini bozma ve antlaşmalarına yançizme örnekleri ile doludur. Bunun en yakın tarihli örneği Peygamberimiz ile Hudeybiye'de imzalamış oldukları antlaşmayı bozmalarıdır. Peygamberimiz bu antlaşmanın müzakereleri sırasında kimi seçkin sahabileri tarafından taviz olarak sayılan bazı şartları yüce Allah'ın direktifi ve ilhamı ile kabul etmişti. Kendisi bu antlaşmaya en titiz bir biçimde bağlı kalmasına rağmen müşrikler imzalarına bağlı kalmadılar, sadece iki yıl sonra ellerine geçen ilk fırsatta antlaşmayı çiğnediler.

Ayrıca vaktiyle Peygamberimiz'i Mekke'den sürgün etmeye kalkışanlar da onlardı. Hicretten önce aralarında verdikleri son karara göre Peygamberimiz'i öldüreceklerdi. Bütün bu olaylar "Beyt-ül Haram"da oluyordu. Müşriklerin adam öldürenlere bile can ve mal dokunulmazlığı tanıdıkları Beyt-ül Haram'da yani. Öyle ki, bu müşriklerden biri burada kardeşinin ya da babasının katili ile karşılaşıyor ve kötü niyetle el süremiyordu. Ama sıra Peygamberimiz'e, yani hidayet, iman ve tek Allah'a kul olmayı benimseme çağrısının seslendiricisine gelince O'na karşı bu dokunulmazlığı gözetmeye yanaşmıyorlardı. Önce O'nu Mekke'den sürmeye kalkıştılar. Sonra hayatına kasdeden bir komplo kurdular, O'nu Beyt-ül Haram sınırları içinde öldürmeyi gizlice kararlaştırdılar. Bu kararı verirken, aralarındaki sabırsız intikamcılar için geçerli saydıkları vicdanî sorumlulukların ve kınamaların hiç birini umursamadılar.

Tıpkı bunlar gibi Medine döneminde müslümanlarla vuruşmayı, savaşmayı ilk düşünen taraf da onlar olmuştu. Karşılamaya çıktıkları bir ticaret kervanının kurtuluşundan sonra Ebu Cehil'in komutası altında ısrarla müslümanlar ile savaşmaya girişenler onlardı. Bunların yanısıra Uhud'da ve Hendek'te müslümanlara yönelik savaşların başlatıcıları olmuşlardı. Sonra Huneyn'de birarayа gelerek müslümanlara saldırmışlardı.

Bütün bunlar ya taze olaylar ya da canlı hatıralardı. Gerek bu olaylar ve gerekse bu hatıralar yüce Allah'ın **"Onlar yapabilseler sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşırlar"** âyetinde bize anlattığı koyu ısrarı kanıtladıkları gibi aynı zamanda yüce Allah dışında başka ilâhlara tapan kamp ile sırf yüce Allah'a kulluk sunan kamp arasındaki ilişkinin nasıl bir ilişki olabileceğine de ışık tutar.

Okuduğumuz âyetler bu uzun hatıralar, olaylar ve tutumlar şeridini gözler önüne sererek müslümanların kalplerine derin mesajlı dokunuşların çarpıcı titreşimlerini salarken onlara ansızın şöyle sesleniyor:

"Yoksa onlardan korkuyor musunuz?"

Çünkü bu durumda müminlerin, müşrikler ile savaşmaktan geri durmalarının tek sebebi korku, yılgınlık ve çekingenlik duygusu olabilir.

Sorunun hemen arkasından, bu sorudan bile duyguları daha kamçılayıcı, kalpleri daha coşturucu mesajı olan bir uyarı geliyor. Okuyalım:

"Oysa eğer mümin iseniz, asıl Allah'dan kormalısınız."

Mümin hiç bir "kul"dan korkmaz. Çünkü o, sadece yüce Allah'dan korkar. Eğer o müslümanlar müşriklerden korkuyorlarsa bilmelidirler ki, asıl yüce Allah'dan kormalıdırlar; O, onlar için en öncelikli korku merciidir. Müminlerin kalplerinde O'ndan başka hiç kimsenin yeri olmamalıdır. Müminlerin duyguları bu hatıralarla, olaylarla ve realitelerle harekete geçiriliyor. Onlar müşriklerin, Peygamberlerini hedef alan suikast komplolarını hatırlıyorlar. Onların her ellerine fırsat geçtiğinde, her açık gedik yakalayışlarında müminler ile yapılmış antlaşmaları çiğnemeleri ve kalleşlik yapmaları gözlerinin önünden geçiyor. Her zaman şımarıkça ve pervasızca savaşı ve saldırıyı başlatan taraf olduklarını belleklerinde canlandırıyorlar. Bu duyarlı psikolojik ortamda öfkeleri kabarıyor. İşte bu yoğun öfke ortamında yüce Allah, onları savaşmaya teşvik ediyor:

"Onlarla savaşınız ki, Allah sizin elinizle onları azaba çarptırsın, kendilerini perişan etsin, sizi onlara karşı üstün getirsin de müminlerin kalp yaralarını iyileştirsin, yüreklerine su serpsin."

Onlarla savaşınız ki, yüce Allah'ın onları hedef alan gücünün perdesi ve dileğinin aracı olasınız. Yüce Allah, onları sizin elinizle azaba çarptırsın, güçlü olduklarının sarhoşluğunu yaşarlarken kendilerine bozgunun perişanlığını tattırsın. Onlara karşı size zafer kazandırarak işkencelerinin ve sürgünlerinin acılarını tatmış olan nice müminlerin yürek yaralarını iyileştirsin. Gerçeğin kesin zaferi, eğrinin bozgunu ve eğrilik yanlılarının perişanlığı sayesinde vaktiyle acı çeken müslümanların bastırılmış kinlerini dindirsin.

Sırf bu kadar da değil. Müminlerin, müşriklere yönelik savaşlarından beklenen bir başka hayır, bu yolla elde edilecek bir başka ödül daha vardır. Okuyoruz:

"Allah dilediği kimselerin tevbelerini kabul eder."

Müslümanların zafer kazanmaları bazı müşrikleri imana getirebilir, gözlerini hidayete açar. Çünkü onlar müslümanların zafere erdiklerini görünce insan gücü dışındaki bir gücün desteğini gördüklerini anlarlar, içine düştükleri durumda imanın somut izlerini görürler -ki, işin aslı gerçekten böyledir- O zaman mucahid müslümanlar yaptıkları cihadın ödülüne kavuşurlar, kendi elleri ile sapıkların doğruyola ermesinin sevabına ererler, İslâm'da bu doğruyolu bulmuş tövbekârlar sayesinde gücün taze güç katmış olur. Devam ediyoruz:

"Allah üstün iradelidir ve ne yaparsa yerindedir."

Görünürdeki sebeplerin arkasında saklı duran sonuçları bilir; davranışların ve hareketlerin sonuçları önceden planlar.

İslâm'ın gücünün ortaya çıkması ve pekişmesi, güçsüz ya da gücünü ve nüfuzunu kanıtlamamış bir İslâm'dan uzak duran birçok kalbe heves aşılar. Müslüman toplum, ilk darbeyi vuracak güçte, caydırıcı ve yüksek prestijli olabildiği takdirde İslâm çağrısı, önündeki yolu yarı yarıya kısaltmış olur.

Üstelik müslüman toplumu, benzersiz Kur'ân yöntemi ile eğitip yetiştiren

yüce Allah, Mekke'de ezilmiş ve kusatma altında, çileli bir hayat yaşayan bir avuç müslümanlara sadece bir tek şey vaadetti. Cenneti. Yine onlara bir tek şey emretmişti. Sabretmeyi. Müslümanlar sabırlı davranarak sadece cenneti isteyince, bunun ötesinde düşmanlarını yenme isteğini seslendirmeye kalkışmayınca yüce Allah kendilerine zafer nasip etti. Arkasından onları zafer kazanmaya özendirmeye başladı, zaferle yürek acılarının ateşine su serpti. Çünkü artık düşmanı yenmek ve zafer kazanmak müslümanların kendi için değil, yüce Allah'ın dini ve mesajı içindi; müslümanlar sadece O'nun gücüne perde oluşturuyorlardı.

Sonra müslümanların müşriklere topyekün savaş ilân edecekleri, müşrikler ile yaptıkları tüm antlaşmaları sona erdirecekleri, tek saf halinde müşriklerin karşısına dikilecekleri bir aşamaya gelindi. Bu aşamaya gelinmesi ve bu aşamanın gerektirdiği tavrın takınılması kaçınılmazdı. Çünkü bu yolla niyetlerin ve gizli duyguların açığa çıkarılması gerekiyordu. Bu inanç sistemine samimi olarak sarılmayanların arkasında gizlendikleri perde ortadan kaldırılmalıydı. Müşrikler ticarî amaçlı ilişkiler kuranların, onlarla akrabalık ve şahsî çıkar esasına dayalı dostluk sürdürenlerin ileri sürdükleri mazeretler bertaraf edilmeliydi. Bu perdelerin ve bu mazeretlerin aradan kaldırılması, genel bir ilişki kesme kararının açıklanması kaçınılmazdı. Böylece kalplerinde gizli niyetler barındıranlar; yüce Allah'ın, Peygamber'in ve müminlerin dışında sırdaş edinenler; farklı kamplar arasındaki netleşmemiş, belirsiz ilişkilerin bulanıklığından yararlanarak müşrikler ile şahsi çıkara dayalı samimiyetler kuranlar açığa çıkmalı idi. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Yoksa Allah, içinizdeki cihad edenleri ve Allah'dan, Peygamber'den, müminlerden başka hiç kimseyi sırdaş edinmeyenleri belirlemeden sizi kendi halinize bırakacak mı sandınız? Allah yaptığınız her işten haberdardır."

İslâm toplumunda -her toplumda olduğu gibi- dalavereciliği beceren, kale surlarından içeri sızabilen, ileri sürülebilecek özürleri ustalıklar kullanan, toplumun gerisinde dolap çeviren kamu yararına da olsa çıkar sağlamak amacı ile düşmanları ile ilişki kuran, bunu yaparken ilişkilerin kayganlığını, kamplar arasındaki sınır duvarlarında gedikleri bulunmasını fırsat bilen bir grup vardı. Sınır çizgisi netleşip ilân edilince bu grubun yolu kesildi, kullandıkları giriş kanalları ve sızma yolları gözler önüne serildi.

Hiç kuşkusuz perdelerin yırtılması, gizli-kapaklı ilişkilerin açığa çıkması, sızma yollarının bilinmesi, bunun sonucunda samimi mücadelecilerin seçilmesi, kaypak dalaverecilerin belirlenmesi bu toplumun ve bu inanç sisteminin yararınadır. O zaman herkes bu iki grubu gerçek mahiyetleri ile tanıma fırsatını bulur. Gerçi yüce Allah, onları önceden bilir. Tekrar okuyalım:

"Allah, yaptığınız her işten haberdardır."

Fakat yüce Allah, insanları özlerini yansıtan davranışları ve tutumları ile hesaba çeker Böylece yüce Allah'ın sınavdan geçirmeye ilişkin kanunu da işlemiş olur. Bu yolla gizli niyetler açığa çıkar, saflar belirginleşir-netleşir ve kalpler arınır. Yalnız bu yolla gerçekleşen sınav, sıkıntılar, yükümlülükler, çileler

ve belâlar aracılığı ile geçirilen sınavlar düzeyinde eğitici olmaz.

ALLAH'IN MESCİDLERİ VE HİCRET EDENLER

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَن يَعْمُرُوا
مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنفُسِهِم بِالْكُفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۖ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَن يَكُونُوا مِنَ
الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ لَا يَسْتَوُونَ
عِندَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ آمَنُوا
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ
أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾
يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ
فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾

17- Müşriklere, kâfir olduklarına bizzat kendileri tanıklık ettikleri halde Allah'ın mescidlerini onarıp şenlendirmek düşmez. Onların bütün yaptıkları boşunadır. Onlar ebedi olarak cehennemde kalacaklardır.

18- Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inananlar, namazı kılanlar, zekâtı verenler, Allah'dan başka hiç kimseden korkmayanlar onarıp şenlendirebilir. Bu kimselerin doğru yolu bulanlardan olmaları umulur.

19- Hacılara su sağlamayı ve Kâbe'yi onarıp şenlendirmeyi, ahiret gününe inanmakla ve Allah yolunda cihad etmekle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında bir değildirler. Allah zalimler güruhunu doğruyola iletmez.

20- İman edip Medine'ye hicret edenlerin ve malları, canları ile Allah yolunda cihad edenlerin Allah katındaki dereceleri en üstündür. İşte kurtuluşa erenler onlardır.

21- Rabb'leri onları kendi öz bağışı olan bir rahmetle, hoşnutluk ve bitmez-tükenmez nimetlerle dolu cennetler ile müjdeler.

22- Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Hiç şüphesiz büyük ödül Allah katındadır.

Bu ilişki kesme kararı ilân edildikten sonra müşrikler ile savaşmaya yanaşmayanların ileri sürebilecekleri bir gerekçe, bir mazeret kalmadı. Ayrıca müşriklerin Beytullah'ı ziyaret etmekten ve onarım bakımını ve onarımını üstlenmekten uzak tutuldukları da kesinlik kazandı. Müşrikler cahiliye döneminde Beytullah'ı hem ziyaret edebiliyor, hem de bu kutsal yapının bakımını ve onarımını yürütüyorlardı. Okuduğumuz âyetlerde yüce Allah'ın evlerinin bakımında, yapımında, onarımında ve gözetiminde müşriklerin hakları ve katkıları olabileceği tuhaf görülerek reddediliyor. Bu sadece yüce Allah'a inananların, O'nun buyurduğu farz görevleri yerine getirenlerin hakkıdır. Cahiliye döneminde müşriklerin, Kâbe'yi onarmış, burarın bakımını üstlenmiş olmaları ve ziyaretçilerinin su ihtiyaçlarını karşılamış olmaları bu kuralı değiştiremez. Okuduğumuz âyetler İslâm'ın bu kuralını henüz iyice kavrayamamış kimi müslümanların vicdanlarını rahatsız eden bazı saplantılarına karşılık vermektedir.

Şimdi de okuduğumuz âyetleri tek tek ele alalım:

"Müşriklere, kâfir olduklarına bizzat kendileri tanıklık ettikleri halde, Allah'ın mescidlerini onarıp şenlendirmek düşmez."

Bu, aslında temelinden tuhaf bir iştir ve hiç bir haklı gerekçesi yoktur. Çünkü nesnelerin doğasına (eşyanın tabiatına) aykırıdır. Sebebine gelince Allah'ın evleri sırf yüce Allah'a özgüdürler, buralarda sadece O'nun adı anılabilir, O'nunla birlikte başkasının adı anılamaz bu evlerde. Buna göre Allah'ın birliği (tevhid) inancı ile kalplerini onarıp şenlendirmeyenler, Allah'a ortak koşanlar, hayatlarının pratiği ile kâfirliklerine bizzat tanıklık edenler, bu gerçeği inkâr edemeyecek, tersine onu onaylamaktan başka bir şey yapamayacak olanlar bu evleri nasıl onarıp şenlendirebilirler? Âyeti okumaya devam ediyoruz:

"Onların bütün yaptıkları boşunadır."

Onların bütün yaptıkları kökten geçersizdir. Bu geçersiz ve boşuna işlerinden biri de tek dayanağı yüce Allah'ın birliği (tevhid) ilkesi olan Beytullah'ı onarımını, bakımını ve şenlik tutulmasını yürütmeleridir. Şimdi de âyetin son cümlesini okuyalım:

"Onlar ebedi olarak cehennemde kalacaklardır."

Bunun sebebi, apaçık ve kesin kâfirlik birikimleridir.

İbadet, inancın dışa vurmuş ifadesi, somut yansımasıdır. Buna göre inanç bozuk olunca ibadet de bozukolur. Kalpler sağlıklı imanla, pratiğe yansıyan somut ameller, hem ameli ve hem de ibadeti sırf Allah rızası amacına yöneltmekle onarılıp şenlendirilmedikçe kutsal yerleri ziyaret etmek, mescidlerin yapımını, onarımını ve gözetimini üstlenmek anlam taşımaz. Okuyoruz:

"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inananlar, namazı kılanlar, zekâtı verenler, Allah'dan başka hiç kimseden korkmayanlar onarıp şenlendirebilirler."

Kalpte imanın ve dışa yansıyan somut amelin varolması gerektiği belirtildikten sonra sırf yüce Allah'dan korkulmasının, başka hiç kimseden korkul-

mamasının vurgulanması gereksiz yere gündeme getirilmiyor. Çünkü sırf yüce Allah'a samimiyetle bağlanmak gerekli bir şarttır; biliçte ve davranışlarda müşrikliğin her türlü izinden ve lekesinden arınmak vazgeçilmez bir şarttır. Oysa yüce Allah dışında bir başkasından korkmak bir müşriklik türüdür. Âyet, bu tehlikeye burada bile bile dikkatleri çekiyor. Amaç hem inancı ve hem de ameli arındırıp saflaştırmaktır. İşte o zaman müminler, yüce Allah'ın mescidlerini yapmaya,onarmaya ve gözetmeye hak kazanırlar, yüce Allah'dan hidayet dilemeyi hakederler. Âyetin sonunu okuyalım:

"Bu kimselerin doğruyolu bulanlardan olmaları umulur."

Kalp yönelir, vücudun organları ise amel işler. Sonra da yüce Allah, bu yönelişe ve amele denk gelecek hidayeti, amaca ermeyi ve başarıyı bağışlar.

Yüce Allah'ın evlerini inşa etmeyi, onarmayı ve şenlendirmeyi haketmenin kuralı bu olduğu gibi ibadetleri ve kutsal ziyaretleri değerlendirirken başvurulacakolan kriter de budur. Yüce Allah bu kuralı, bu kriteri hem müslümanlara hem de müşriklere açıklıyor. Evet, müşrikler cahiliye döneminde Kâbe'nin onarımını ve bakımını yürütüyorlar, gelen ziyaretçilerin su ihtiyacını karşılıyorlardı. Fakat inançları sırf yüce Allah'a yönelik değil. Ayrıca ne gerekli amelleri yapıyorlar ve ne de cihad amacı taşıyorlar. Buna göre onları -sırf Beytullah'ın onarımını ve gözetimini yürütüyorlar, konuk ziyaretçilere hizmet sunuyorlar diye- şartlarına uygun biçimde iman edip Allah yolunda, O'nun sözünü yüceltmek uğrunda cihad edenler ile bir tutmak doğru değildir. Okuyoruz:

"Hacılara (ziyaretçilere) su sağlamayı ve Kâbe'yi onarıp şenlik tutmayı, Allah'a ve ahiret gününe inanmakla ve O'nun yolunda cihad etmekle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında bir değildirler."

Ölçü, yüce Allah'ın ölçüsüdür; geçerli değerlendirme O'nun yaptığı değerlendirmedir. Âyetin sonunu okuyalım:

"Allah, zalimler güruhunu doğruyola iletmez."

Yani yüce Allah, gerçek dini benimsemeyen ve inançlarını müşriklikten arındırmayan kimseleri doğruyola iletmez. Bu kimseler istedikleri kadar Beytullah'ı (Allah'ın evini) onarıp şenlik tutsunlar, ziyaretçi konuklarının su ihtiyacını karşılasınlar, önemli değildir.

Bu ilkenin vurgulanışı, yurtlarından ayrılmak zorunda kalan, mücahid müminlerin üstün derecesini, kendilerini bekleyen ilâhî rahmeti ve hoşnutluğu, onlar için hazırlanan sürekli nimetleri ve büyük mutluluğu belirterek noktalanıyor. Okuyoruz:

"İman edip Medine'ye hicret edenlerle ve malları, canları ile Allah yolunda cihad edenlerin Allah katındaki dereceleri en üstündür. İşte kurtuluşa erenlerolanlardır.

Rabb'leri onları kendi öz bağışı olan bir rahmetle, hoşnutlukla ve bitmez-tükenmez nimetlerle dolu cennetler ile müjdeler.

Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Hiç şüphesiz büyük ödül Allah ka-

tındadır."

Âyetteki "Allah katındaki dereceleri en üstündür" ifadesinde "karşılaştırmalı" üstünlük değil, "mutlak" üstünlük sözkonusudur. Başka bir "deyimle bu ifade öbürlerinin (müşriklerin) derecesi daha aşağıdır" anlamında değildir. Çünkü "öbürler" **"Bütün yaptıkları boşunadır, onlar ebedi olarak cehennemde kalacaklardır"** hükmünün kapsamı içindedirler. Buna göre onlar ile yurtlarından ayrılmak zorunda kalan, mücahid müminler arasında ne derece ve ne de elde edecekleri nimet konusunda göreceli üstünlük sözkonusu değildir.

Daha sonraki âyetlerde müslüman toplumu oluşturan fertlerin kalplerindeki duygular arındırılarak, sırf yüce Allah'a ve O'nun dinine yöneltiliyor. Müminler, bu duygularını akrabalık, çıkar ve dünya hazzı bağlarından soyutlamaya çağrılıyor. İnsana cazip gelen bütün hazlar ve hayatın bütün bağlılıkları hep biraraya getirilerek terazinin bir kefesine konuyor. Öber kefeye ise Allah, Peygamber ve Allah yolunda cihad etme sevgisi yerleştiriliyor. Arkasından müminler, bu iki kefeden birini seçmek üzere serbest bırakılıyor. Okuyoruz.

ANNEDEN, BABADAN VE CANDAN İMTİHAN

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوٓا۟ ءَابَآءَكُمْ
وَإِخْوَٰنَكُمْ أَوْلِيَآءَ إِنِ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْكُفْرَ عَلَى ٱلْإِيمَٰنِ
وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِن كَانَ
ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا
وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ
وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ
وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾

23- Ey müminler, eğer babalarınız ve kardeşleriniz kâfirliği, müminliğe tercih ediyorlarsa sakın onları dost, yandaş edinmeyiniz. Kimler böylelerini dost edinirlerse onlar zalimlerin ta kendileridirler.

24- De ki; "Eğer babalarınızı, evlâtlarınızı, kardeşlerinizi, eşlerinizi, hısım-akrabanızı, kazandığınız malları, bozulmasından korktuğunuz ticareti ve hoşunuza giden evleri, konakları Allah'dan, Peygamber'den ve Allah yolunda cihad etmekten daha çok seviyorsanız Allah emrini gerçekleştirinceye, yapacağını yapmaya kadar bekleyiniz. Allah yoldan çıkmışlar güruhunu doğruyola iletmez."

Bu inanç sistemi, içine girdiği kalbi başka bir şeyle paylaşmaya katlanamaz. Kalp, ya sırf ona ait olur, ya da ona hiç baştan yer vermez. Bu âyetlerin vermek istedikleri mesaj müslümanın ailesinden, akrabalarından, eşinden, çocuklarından, malından, çalışmasından, dünya nimetlerinden ve meşru hazlardan kopması, ya da dünyanın bütün güzel şeylerinden el-etek çekerek yalnızlık köşesine kapanması değildir. Hayır, asla bu inanç sisteminin tek istediği şey, insan kalbinin sırf kendisine bağlı olması, sevgisine başka bir şeyi ortak etmemesi, egemen ve buyurucu konumda olması, hareket ettirici ve itici bir rol oynamasıdır. İnanç sistemine bu rol tanındıktan sonra müslüman, hayatın bütün güzelliklerinden yararlanabilir, bütün çekici hazlarından payını alabilir, bunun hiç bir sakıncası yoktur. Yalnız müslüman bütün bu güzellikleri ve hazları, inancının gerekleri ile çatıştıkları anda tümü ile silkeleyip atmaya hazır olmalıdır.

Bu iki yolun ayırım noktası şuradadır: Acaba egemenlik bu inanç sisteminde mi, yoksa dünya hazlarında mı olacak? Söz önceliği bu inanç sisteminin mi, yoksa şu dünya nimetlerinin birinin mi olacak? Müslüman, kalbinin inancına sımsıkı bağlı olduğundan emin olduktan sonra çocuklarından, kardeşlerinden, eşinden, akrabalarından yararlanabilir; mallar, ticarethaneler, evler edinebilir; israfa kaçmaksızın ve gurura kapılmaksızın yüce Allah'ın yarattığı güzelliklerden ve çekici hazlardan payını alabilir. Bunun hiç bir zararı, hiç bir sakıncası yoktur. Hatta o takdirde bu yararlanma İslâmca hoş görülen bir "müstahap'-'tır. Çünkü bu yararlanma bir tür şükürdür, bu nimetleri kulları onlardan yararlansın diye bağışlayan yüce Allah'ın cömertliğini bir anlamda onaylamadır; O'nun rızık vericiliğini, nimet bağışlayıcılığını, karşılıksız sunuculuğunu hatırlatan bir fırsattır.

Şimdi âyetlerin ayrıntılı açıklamasına geçiyoruz:

"Ey müminler, eğer babalarınız ve kardeşleriniz kâfirliği, müminliğe tercih ediyorlarsa sakın onları dost, yandaş edinmeyiniz."

Böylece kalp ve inanç bağı kopuk olunca kan ve soy bağları da kopuyor. Yüce Allah'da birleşen yakınlığın dostluğu geçerli olmayınca aile birliğinden kaynaklanan yakınlığın dostluğu da geçerliliğini yitiriyor. Demek ki, öncelikli dostluk yüce Allah'a yöneliktir. Bütün insanlık bu ortak dostlukta kaynaşır. Bu dostluk olmayınca ondan sonra başka dostluk kalmaz. İp kesilmiştir, halka kopmuştur. Okuyoruz:

"Kim böylelerini dost edinirse onlar zalimlerin ta kendileridir."

Buradaki "zalimler" "müşrikler" anlamındadır. Demek ki, kâfirliği müminliğe tercih eden aile bireyleri ve akrabalarla dostluk ilişkileri sürdürmek, imanla bağdaşmaz bir müşrikliktir.

Bir sonraki âyet bu ilkeyi belirlemekle yetinmiyor. Bunun yerine bütün insanlararası ilişki, bütün dünyalık nimet ve tüm haz türlerini ayrıntılı biçimde gözler önüne sererek hepsini terazinin bir kefesine ve bu inançla onun gereklerini öbürkefesine koyuyor. Âyette sözü edilen babalar, evlâtlar, eşler, akrabalar, kan, soy, akrabalık ve eş ilişkileri; mallar, ticarî ilişkiler insan fıtratındaki arzu

ve istekleri; gönül açıcı evler, konaklar, köşkler, hayatın nimet ve hazlarını temsil ediyor. Terazinin öbür kefesinde ise Allah sevgisi, Peygamber sevgisi ve Allah yolunda cihad etme aşkı var. Bütün gerekleri ve sıkıntıları ile cihad. Beraberinde getirdiği bütün yorgunlukları ve argınlıkları ile cihad. Yolaçtığı bütün baskı ve mahrumiyetleri ile cihad. Birlikte taşıdığı bütün acıları ve fedakârlıkları ile cihad. Ucunda karşılaşılacak yaralanmaları ve şehit düşmeleri ile cihad. Bütün bunlardan sonra "Allah yolunda girişilmiş" cihaddır. Şöhretten, dillere düşmekten, ortalıkta boy göstermekten; pohpohlanmaktan, övünmekten, caka satmaktan, kendini beğenmişlikten; yeryüzü halkının saygısından, insanlar arasında parmakla gösterilmekten, törenlere ve gösterilere konu olmaktan arınmış bir cihaddır. Yoksa sahibine ne ödül kazandırır ve ne de sevap. Şimdi âyeti okuyoruz:

"Dedi ki; 'Eğer babalarınızı, evlâtlarınızı, kardeşlerinizi, eşlerinizi, hısım-akrabalarınızı, kazandığınız malları, bozulmasından korktuğunuz ticareti ve hoşunuza giden evleri, konakları Allah'tan, Peygamber'den ve Allah yolunda cihad etmekten daha çok seviyorsanız, Allah emrini, gerçekleştirinceye, yapacağını yapıncaya kadar bekleyiniz."

Haberiniz olsun bu iş zordur. Haberiniz olsun, bu son derece büyük ve önemli bir iştir. Fakat bu odur, sözünü ettiğimiz iştir. Aksi halde:

"Allah, emrini gerçekleştirinceye, yapacağını yapıncaya kadar bekleyiniz."

Yoksa fasıkların, doğruyoldan çıkmışların akıbetine uğrarsınız:

"Allah, yoldan çıkmışlar gürûhunu doğru yola iletmez."

Bu arınmışlık, bu ortak tanımaz bağlılık sadece müslüman fertlerden istenmiyor. Müslüman toplumdan, İslâm devletinden de ayni şey isteniyor. Buna göre ne müslüman toplum ve ne de İslâm devleti inanç sisteminin ve Allah yolunda cihad etmenin üzerine çıkan hiçbir ilişkiye, hiçbir çıkara önem vermemeli, itibar etmemelidir.

Yüce Allah, bu yükümlülüğü müminlerin omuzlarına bindidirken fıtratlarının bu yükü taşıyabileceğini biliyordu. Çünkü "Yüce Allah, hiçbir kimseye taşıyamayacağı bir yük yüklemez." Yüce Allah'ın, müminlerin fıtratlarının mayasına bu yüksek düzeyli fedakârlık ve katlanabilme enerjisini katmış olması, O'nun kullarına yönelik bir rahmetidir. İnsan fıtratının mayasında bu fedakârlıktan duyulan yüce hazzın bilinci vardır, insan fıtratı bu hazzı, yeryüzünün tüm hazlarına değişmez. Bu haz Yüce Allah ile ilişki halinde olmanın hazzıdır, yüce Allah'ın hoşnutluğunu ummanın hazzıdır, zayıflığı ve başkalarının ayakları altında itilip kakılmayı aşmanın hazzıdır, etin ve kanın ağırlığından kurtularak ışıklı ve aydınlık ufuklara tırmanmanın hazzıdır. Eğer insan fıtratı yerçekiminin baskısı altında kalırsa bakışlarını yüce ufuklara dikince bu baskıdan kurtulup yükselişe geçmenin özlemli umudunu tazelemiş olur.

Daha sonraki iki âyette duygular ve anılar canlandırılıyor. Müslümanların yakın zamanlarda yaşadıkları bir dizi olay gözlerönüne getiriliyor. İnsan gücü ve savaş araç-gereci bakımından yetersiz oldukları bazı savaşlarda yüce Allah'ın kendilerine yardım ettiği vurgulanıyor. Ayrıca kendilerine "Huneyn" savaşı

hatırlatılıyor. O gün müslümanlar sayıca kalabalık olmalarına rağmen ilk aşamada bozguna uğramışlar, fakat sonra yüce Allah onlara kendi gücü ile yardım etmişti. O gün Mekke'yi fetheden İslâm ordusuna sadece iki bin yeni müslüman olmuş, acemi asker katılmıştı. Yine o gün müslümanlar sayıca kalabalık oluşlarına, savaş araç-gereçlerinin bolluğuna güvenerek bir süre için Allah'a bağlılıklarını gevşetmişlerdi. Bunun üzerine savaşın ilk aşamasındaki bozgun başlarına geldi. Amaç, yüce Allah'a bağlılığın, O'nunla ilişkileri sağlam tutmanın, zaferi hazırlayan asıl faktör olduğunu; sayı ve araç-gereç bolluğunun ortadan kalktığı; mal, kardeş ve evlât desteğinden yoksun kaldıkları zamanlarda bu faktörün yanıbaşlarında olmakta devam edeceği gerçeğini müminlere uygulamalı bir ders vererek öğretmekti.

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ
فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ
فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ
ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ
رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا
وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾
ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٧﴾

25- Gerçekten Allah size birçok yerde, birçok olayda olduğu gibi Huneyn savaşı günü de yardım etti. Hani o gün sayıca çok oluşunuz hoşunuza gitmiş, böbürlenmenize yolaçmıştı da bu kalabalıklık size hiçbir yararsağlamamıştı; yeryüzü, onca genişliğine rağmen size dar gelmişti de sonra arkanızı dönüp kaçmıştınız.

26- Bu bozgunun arkasından Allah, Peygamberinin ve müminlerin kalblerine güven duygusu indirdi ve görmediğiniz ordular göndererek kâfirleri azaba çarptırdı. Kâfirlerin görecekleri karşılık budur.

27- Bundan sonra Allah dilediği kimselerin tevbelerini kabul eder. Allah affedicidir, merhametlidir.

Müslümanlar yüce Allah'ın desteği ile birçok savaş alanında başarı kazandıklarını unutmuş değillerdi. Yakın zamanlarda meydana gelen bu olayların hatırası henüz belleklerindeki tazeliğini koruyordu. Onun için bu gerçeğe sadece değinivermek yeterli idi.

Fakat "Huneyn" olayına gelince bu olay Mekke fethinin hemen arkasından, Hicretin sekizinci yılının Şevval ayında meydana gelmişti. (46) O günlerde Peygamberi'miz-salât ve selâm üzerine olsun. Mekke'yi fethetmiş, bu fethin önüne çıkardığı problemleri çözmüş, şehrin halkı tümü ile müslüman olduğu için Peygamberi'miz tarafından serbest bırakılmışlardı. Tam o sırada şöyle bir olay ol-

(46) Olayı İbn-i Kesir tefsirine dayanarak ufak-tefek değişiklikleri ile özetliyoruz.

du: "Hevazin" kabilesi, şefleri Malik b. Auf Nadrî'nin komutasında müslümanlarla savaşmak üzere yığınak yapmıştı. Sakıf kabilesinin tümü, Çeşmeoğulları, Saad. b.Bekroğulları, Hilâloğulları'nın az sayıdaki Evza kolu ile Avf b.Amır ve Beni Amr b. Amiroğulları'nın bir bölümünde Hevazın kabilesine katılmıştı. Bu kabileler kadınları, çocukları, koyunlar ve develeri ile birlikte, neleri var neleri yoksa hepsini yanlarına alarak yola çıkmışlardı. Bunun üzerine Peygamberimiz de onları karşılamak üzere yola çıktı. Yanında Mekke'yi fethetmek üzere gelen, muhacirler ile ensardan oluşmuş on bin kişilik bir İslâm ordusu vardı. Ayrıca bazı arap kabilelerinin savaşçıları ile İslâm'a yeni girmiş, Mekkeliler'den meydana gelen iki bin kişilik bir acemi birliği olan İslâm ordusunun saflarında yeralmıştı. Peygamberimiz işte bu birliklerin başında düşman üzerine yürüdü.

İki ordu, Mekke ile Taif arasındaki "Huneyn" adlı vadide karşılaştı. Bu karşılaşma günün ilk saatlerinde, sabahın alacakaranlığında meydana geldi. Müslümanlar vadiye indiler. Oysa Hevazın kabilesi orada pusuya yatmıştı. Adamlar Müslümanların kendilerini farketmediklerini anlayınca baskına geçtiler. Birden bire oklarını yağdırarak, kılıçlarını sıyırarak komutanlarının emri uyarınca tek bir asker disiplini içinde saldırıya giriştiler. Bunun üzerine- yüce Allah'ın buyurduğu gibi- müslümanlar panik içinde geriye dönüp kaçmaya başladılar.

Fakat Peygamberimiz direnişini sürdürdü. Boz bir katıra binmişti. Hayvanı ısrarla düşman güçlerinin üzerine sürüyordu. Bunun üzerine amcası Abbas sağ özengiye, Ebu Sufyan b. Haris sol özengiye asılmışlar, hayvanın koşarak ilerlemesine engel olmaya çalışıyorlardı. Peygamberimiz bir yandan da adını haykırarak kaçmakta olan müslümanları geri dönmeye çağırıyor; yüksek sesle "Ey Allah'ın kulları, bana Allah'ın elçisine katılınız" diyor, zaman zaman da "Ben Allah'ın Peygamberiyim, bu yalan değil, ben Abdülmuttalip oğluyum" diye haykırıyordu.

Sahabilerden yaklaşık olarak yüz kişi- kimi tarihçilere göre seksen kişi- Peygamberimizin yanında kalarak O'nunla omuz omuza savaşmayı sürdürmüşlerdi. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Abbas, Abbasin oğulları Hz. Ali ve Hz. Fadıl, Hz. Ebu Sufyan, Hz. Eymen B.Umm-i Eymen, Hz. Usamet- Zeyd- Allah hepsinden razı olsun- bunlar direnenlerin başlıcaları idi.

Bir ara Peygamberimiz, gür sesli amcası Abbas'a avazının çıktığı kadar "Ey o ağacın altında biraraya gelenler" diye haykırmasını emretti. Bu çağrıda adı geçen ağaç "Rıdvan Biatı"nın, altında gerçekleştirildiği ağaçtı. Bu ağacın altında biraraya gelen, muhacirlerden ve Ensar'dan oluşmuş müslümanlar savaş alanlarında kaçmayacaklarına dair Peygamberi'mize söz vermişlerdi. Peygamberimiz'in emri üzerine, amcası Abbas "Ey Samure ağacının altında toplananlar" ve kimi kez de "Ey Bakâra suresinde kendilerinden sözedilenler" diye avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Bu çağrılar üzerine müslümanlardan "Emret, emret, buyur şeklinde cevaplar gelmeye başladı. Arkasından müslümanlar kaçışlarını durdurup Peygamberimizin yanına dönmeye koyuldular. Öyle ki, binek hayvanlarını geri döndürmeyi başaramayan bazı kimseler zırhlarını kuşanarak hay-

vanın sırtından iniyorlar ve hayvanlarını salıvererek yalnız başlarına Peygamberimiz'in yanına koşuyorlardı.

Geri dönenler önemli sayıda bir grup oluşturunca Peygamberimiz kendilerine ciddi bi şekilde saldırıya geçmelerini emretti. Bu sıkı saldırı sonunda düşman güçleri bozguna uğratıldı. Kaçanlar izlenerek ya öldürü dü ya da esir alındı. Öyle ki, geride kalan müslümanlar savaş alanına dönüşlerini tamamladığında Peygamberimiz'in önüne getirilmiş, şaşkınlık içindeki esirlerle karşılaştılar.

Bu savaşta müslümanlar, kısa tarihlerinde ilk defa oniki bin kişilik bir orduyu biraraya getirebildiler.

Bu sayı çokluğu şımarmalarına yolaçtı. Bu yüzden zafere ulaşmanın başta gelen sebebini gözardı ettiler. Bu sonucun da yüce Allah, savaşın ilk aşamasında başlarına bozgun getirerek tekrar O'na yönelmelerini sağladı. Arkasından Peygamberimiz'in yanından ayrılmayarak direnmeye devam eden, O'nun etrafında sımsıkı kenetlenen bir avuçluk mümin grubun çabaları ile bozgunu zafere dönüştürdü.

Âyette bu savaş sahnesini hem somut tabloları ile ve hem de duygusal reaksiyonları ile gözlerimizin önüne getiriyor. Okuyalım:

"Hani o gün sayıca çok oluşunuz hoşunuza gitmiş, böbürlenmenize yolaçmıştı da bu kalabalık hiçbir işinize yaramamıştı; yeryüzü onca genişliğine rağmen size dar gelmişti de sonra arkanızı dönüp kaçmıştınız."

Burada önce sayı çokluğundan hoşlanma, bununla böbürlenme reaksiyonu, arkasından ruh bozgunu sarsıntısı; bütün yeryüzünün ağırlığı altında kalınmış, ağır basıncına uğramışcasına bir sıkıntı, bir ruh darlığı reaksiyonu, derken somut bir bozgun hareketi ve en sonunda da geriye dönüp kaçma eylemi ile karşı karşıyayız. Peki sonra?!

"Bu bozgunun arkasından Allah, Peygamberi'nin ve müminlerin kalplerine güven duygusu indirdi."

Bu güven duygusu sanki kaftan gibi, iniyor ve yuvalarından dışarıya fırlayacak gibi çırpınan kalpleri yuvalarına oturtuyor ve kaynaşan duyguların durdurulmalarını sağlıyor. Okumaya devam ediyoruz:

"Ve görmediğiniz ordular gönderdi."

Bu orduların ne olduklarını, hangi özellikleri taşıyan askerlerden oluştuklarını bilmiyoruz. Çünkü "Rabb'inin ordularını kendisi dışında hiç kimse bilmez." (47) Âyetin devamını okuyalım:

"Kâfirleri azaba çarptırdı."

Ölümle, tutsaklıkla, silâh ve teçhizatlarını müslümanlara kaptırmakla, bozguna uğramakla. Şimdi de âyetin sonunu tekrarlayalım:

"Bundan sonra Allah, dilediği kimselerin tövbelerini kabul eder. Allah affedicidir, merhametlidir."

Yanlış iş yaptıktan sonra tevbe eden kimseler için af kapısı her zaman açıktır.

(47) Müdessir, 31

Yüce Allah ile bağları gevşetmenin ve O'nun dışında, başka bir güce güvenmenin sonuçlarını göstermek amacı ile bu âyetlerde müminlere hatırlatılan "Huneyn" savaşı bize bir başka gerçeği, her inanç sisteminin dayandığı güçlerin neler olduğu gerçeğini, dolaylı olarak açıklamaktadır. Sayı çokluğu hiçbir şey değildir. Önemli olan inaçlarına sımsıkı bağlı, kararlı, fedakâr ve bilinçli azanlıktır. Hatta sayı çokluğu kimi zaman bozguna sebep olur. Çünkü taraftarı oldukları inanç sisteminin özünü kavramaksızın akıntıya kapılarak bilinçsizce bu kalabalığa katılan bazı kimselerin zor anlarda ayakları titremeye başlar, zerzeleye tutulmuş gibi sarsılırlar. Arkasından da taraftarların saflarına kargaşa ve bozgun havasını yayarlar. Üstelik sayı çokluğu, inanç sisteminin bağlılarını aldatır, yüce Allah ile aralarındaki bağı gevşetme umursamazlığına kapılmalarına yolaçar, görüntüdeki kalabalıkla oyalanarak hayatta zafere ulaşmanın sırrını gözardı etmelerine sebep olur.

Her inanç sistemi seçkin kadroları eli ile ortaya çıkıp varlığını sürdürmüştür. Yoksa **"sönüp giden köpükler"** ve **"rüzgârların savurduğu ot kırıntıları, eli ile hiçbir inanç sistemi ne ortaya çıkabilir ve ne de ayakta durabilir."** (48)

Âyetlerin akışı, bu noktaya geldiğinde ve müslümanların vicdanlarını yakın tarihin hatıraları ile kamçıladığında müşriklere ilişkin son sözü söylüyor, onlar hakkında kıyamet gününe dek geçerliliğini sürdürecek nihai hükmü veriyor. Okuyalım:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّمَا ٱلْمُشْرِكُونَ
نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا
وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦٓ
إِن شَآءَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- Ey müminler. Allah'a ortak koşanlar birer somut pisliktirler. Bundan dolayı bu yıldan sonra bir daha Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer (ziyaretçi sayısının azalması yüzünden) yoksul düşeceğinizden korkuyorsanız, biliniz ki, Allah eğer dilerse yakında kendi lûtfu ile sizi zengin edecektir. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

"Müşrikler (Allah'a ortak koşanlar) birer somut pisliktirler." Bu ifade müşriklerin ruhlarının pisliğini somutlaştırıyor, bu pisliği onların mahiyetleri ve özleri olarak sunuyor. Onlar tüm varlıkları ve özleri ile insan duygularının tiksindikleri temizlerin uzak durmaya özen gösterecekleri bir pisliktirler. Sözkonusu olan pislik "maddi" bir pislik değil, "manevi" bir pisliktir. Çünkü onların vücutları organizmaları öz olarak pislik değildir. Burada Kur'ân gerçekleri somutlaştırarak ifade etme örneklerinden biri ile karşı karşıyayız (49) **Evet;**

(48) Ra'd, 17; Kehf, 45

(49) Daha geniş bilgi için "Kur'an'da Edebi Tasvir" adlı eserin "Algılatma ve somutlaştırma" başlıklı bölümüne bakınız.

"Müşrikler somut pisliktirler. Bundan dolayı bu yıldan sonra bir daha Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar."

Müşriklerin Mescid-i Haram'da bulunmalarının yasaklık gerekçesi, bu hükmün amacı budur. Bu gerekçe ile onların Mescid-i Haram'a yaklaşmaları bile yasaklanıyor. Sebep onların pis ve oranın temiz olmasıdır.

Fakat Mekke halkının dört gözle beklediği ekonomik kazanç sezonu, Yarımada'da yaşayanların çoğunluğunun hayat damarı olan ticaret fırsatı, sosyal hayatın neredeyse temel ekseni olan güneye ve kuzeye yönelik kış ve yaz seferleri, bütün bu faaliyetler, müşriklere Kâbe'yi ziyaret etmenin yasaklanması ve onlara karşı topyekün savaş ilân edilmesi dolayısıyla durma ve ortadan kalma akıbetine uğrayacaklardır.

Evet, öyle. Fakat burada inanç sistemi sözkonusudur. Yüce Allah, kalplerin tümü ile bu inanç sistemine bağlanmalarını, onun dışında hiçbir ihtimali umursamamalarını istiyor.

Bundan sonrasına gelince yüce Allah, rızık meselesini bizzat üstleniyor, müslümanların geçimini bilinen ve alışıla gelen yollar dışında başka yollardan sağlayacağını garanti ediyor. Okuyalım:

"Eğer (ziyaretçi sayısının azalması yüzünden) yoksul düşeceğinizden korkuyorsanız, biliniz ki, Allah eğer dilerse sizi yakında kendi lûtfu ile zengin edecektir."

Yüce Allah dileyince bilinen sebepleri ortadan kaldırarak onların yerine başka sebepler getirir. O dilerse bir kapıyı kapatır, fakat yerine birden çok kapı açar. Çünkü; **"Hiç şüphesiz Allah; herşeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."**

Herşeyi bilgiye, gerekçeye, ön tasarıya ve hesaba dayalı olarak plânlayıp yürürlüğe koyar.

Kur'ân yöntemi, Mekke fethinden sonra ortaya çıkan ve çeşitli kesimleri arasında, inanç düzeyi bakımından, henüz uyum sağlayamamış olan o günkü İslâm toplumunda fonksiyonunu yürütüyordu.

Biz bu kesitte yeralan âyetlerde bu toplumun görüntüsünü gölgeleyen bazı gedikleri gördüğümüz gibi, Kur'ân yönteminin bu gedikleri kapatmaya yönelik işlevini, benzersiz Kur'ân yönteminin bu ümmeti eğitmek için harcadığı yoğun ve uzun soluklu çabayı da gözlüyoruz.

Kur'ân-ı Kerim'in bu ümmeti tırmandırmaya çalıştığı doruk yüce Allah'a bağlanma, O'nun dinine sıkısıkı sarılma doruğudur; inanç esasına dayalı olarak tüm akrabalık bağlarını, tüm dünya, dünya hazlarının bağlarını kesme doruğudur. Bu amaç, Kur'ân yönteminin kafalara aşıladığı bilincin ışığı altında adım adım gerçekleşiyordu. Bu bilinç sayesinde tüm insanlığı tek Allah'a kul yapan ilâhi sistem ile insanları biribirine kul yapan cahiliye sistemi arasındaki çelişik farklılıkların özü kavranabiliyordu. Bunlar biribirleri ile bağdaşması mümkün olmayan, barış içinde birarada yaşamaları düşünülemeyecek karşıt sistemlerdi.

İnsan bu dinin tabiatına ve özü ile cahiliye sisteminin tabiatına ve özüne

ilişkin bu kaçınılmaz bilince ermedikçe ne insanlar arasındaki ilişkileri ve ne de müslüman blok ile öbür karşıt bloklar arasındaki ilişkileri belirleyen İslâmî hükümleri gerektiği gibi değerlendiremez.

MÜSLÜMANLARLA EHLİ KİTAP ARASINDAKİ HUKUK

Bilindiği gibi sûrenin ilk kesitinde müslüman toplum ile Arap yarımadasında yaşayan müşrikler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmıştı. Şimdi bu ikinci kesitte ise müslüman toplum ile yahudi ve hıristiyanlar, yani kitap ehli arasındaki ilişkiler belirlenmek isteniyor.

Yalnız birinci kesitte yeralan âyetler, sözleri ve özleri ile, O günün Arap yarımadasında yaşanan somut pratiğe karşılık veriyordu, orada yaşayan müşriklerden sözediyor, doğrudan doğruya onlarla ilgili olan sıfatları, olayları ve olguları gündeme getirirken şimdiki inceleme konumuz olan ikinci kesitin yahudi ve hıristiyanlardan (kitap ehlinden) sözeden âyetleri sözleri ve özleri bakımından genel-geçerlidirler. Yanî gerek Yarımada'da yaşayanları ve gerekse dünyanın başka yerlerinde oturanları ile tüm yahudi ve hıristiyanları kapsarlar.

İnceleyeceğimiz âyetler kesitinde yeralan nihaî hükümler, müslüman toplum ile yahudi ve hıristiyanlar arasında geçerli olan o güne kadarki ilişkilerin dayandığı kurallarda köklü değişiklikler öngörüyor. Bu hüküm özellikle hıristiyanlar için daha çok geçerlidir. Çünkü o güne kadar yahudilere ilişkin bir takım olaylar yaşanmıştı, ama o ana kadar hıristiyanlar ile müslümanlar arasında hiçbir olay meydana gelmemişti.

Bu yeni hükümlerde öngörülen en belirgin değişiklik, yüce Allah'ın dininden sapmış olan yahudi ve hıristiyanlar ile, bunlar müslümanlara boyun eğerek kendi elleri ile "cizye" verinceye dek savaşılmasına ilişkin kesin emirdir. Onlardan gelecek barış ve antlaşma önerileri ancak bu şartı, yani gönüllü olarak cizye verme şartını yerine getirmelerinden sonra kabul edilecekti. Bu durumda onlar için anlaşmalı zimmi (güvenli yurttaş) hukuku gerçekleşir, müslümanlarla arasında barış ilişkisi kurulurdu. Ama eğer onlar İslâmî, inanç sistemi olarak onaylayıp benimserler ise o zaman müslümanlar arasına katılırlardı.

Yahudiler ile hıristiyanlar (kitap ehli) İslâm dinini kabul etmeye zorlanamazdı. Bu durumlarda geçerli olan kabul **"Dinde zorlama yoktur"** hükmü idi. Fakat "cizye" verdikçe ve bu esasa dayalı olarak İslâm toplumu ile aralarında antlaşma yapılmadıkça dinlerinde serbestte bırakılamazlardı.

İslâm toplumu ile yahudi ve hıristiyanlar arası ilişkileri düzenleyen kurallarda öngörülen bu son değişikliğin özünü iyi kavrayabilmek için bir yandan yüce Allah'ın sistemi ile cahiliye sistemleri arasındaki ilişkilerin kaçınılmaz karakterine ışık tutan bir bilince öte yandan da İslâm'ın hareket yönteminin karakteristik özelliğine, bu yöntemin farklı aşamalarına, yine bu yöntemin değişken insan pratiği ile uyumlu olarak yenilenen araçlarına ilişkin bir bilince sahip olmak gerekir.

Daha önce de vurguladığımız gibi yüce Allah'ın sistemi ile cahiliye sistem-

leri arasındaki ilişkilerin "kaçınılmaz" özelliği, özel durumları ve geçici şartlar dışında bu iki kutup arasında barış içinde birarada yaşamanın mümkün olmayışıdır. Bu ilişkinin dayandığı temel kural şudur: İslâm'ın, insanı kula kulluktan kurtarıp tek Allah'ın kulluğuna yüceltme amacına ilişkin genel bildirisinin önüne yeryüzünde hiçbir maddi engel, hiçbir devlet gücü, hiçbir rejim otoritesi ve hiçbir sosyal pratik dikilmemelidir. Çünkü yüce Allah'ın sistemi, insanı kula kulluk boyunduruğundan kurtarıp tek Allah'a kul olmanın özgürlüğüne kavuşturmak için- ki İslâm'ın evrensel bildirisinin içeriği de budur- egemenlik yetkisine sahip olmak isterken cahiliye sistemleri, varlıklarını koruyabilmek için yüce Allah'ın sistemine dayanan akımı yeryüzünden silmek, bu hareketin varlığına tamamen son vermek isterler.

İslâmî hareket yönteminin özelliği, değişik aşamalarda kullanacağı yenilenen araçlarla bu evrensel sosyal pratiğe ya denklik ya da üstünlük sağlayıcı uygulamalarla karşı koymaktır. İşte İslâm toplumu ile cahiliye toplumları arasındaki ilişkilere ilişkin gerek geçici ve gerekse nihai hükümler sözkonusu aşamalarda kullanılacak uygun araçları oluştururlar.

Sûrenin bu kesitinde yeralan âyetler, bu ilişkilerin özelliğini belirleyebilmek için önce yahudiler ile hıristiyanların inanç sisteminin mahiyetini belirliyorlar; bu amaçla bu inanç sisteminin "müşriklik" "kâfirlik" ve "eğriyol (batıl)" olduğunu vurguluyorlar. Ayrıca bu âyetler, bu hükme dayanak olan realiteleri, olguları gözönüne seriyorlar. Bu realitelere hem yahudiler ile hıristiyanların "daha önceki kâfirler"in sapık düşüncelerine benzeyen inanç sistemlerinde hem de pratik hayatlarındaki davranış ve uygulamalarından alınmış örnekler gösterilmektedir.

İnceleyeceğimiz âyetler, bu konuda, şu gerçekleri belirliyorlar:

1- Yahudiler ile hıristiyanlar yüce Allah'a ve Ahiret gününe inanmazlar

2- Her iki grup da yüce Allah'ın ve Peygamber'inin haram ilân ettiği şeyleri haram saymazlar.

3- Bu grupların her ikisi de dine inanmazlar.

4- Yahudiler "Uzeyr, Allah'ın oğludur" ve hıristiyanlar "İsa, Allah'ın oğludur" diyorlar. Bunlar bu sözleri ile kendilerindeki önceki dönemlerin kâfirleri ile, ya putperest eski Yunanlılar'la, Romalılar'la, Hindular'la, Firavunlar döneminin Mısırlıları ile ya da diğer kâfir milletler ile benzeşiyorlar, onlarla ayni görüşü paylaşmış oluyorlar. (İleride hıristiyanlarca savunulan üçlü ilâh (teslis) inancının ve gerek hıristiyanlarca gerek yahudilerci ileri sürülen Allah'ın oğlu olduğu iddiasının aslında eski putperest inançlardan alındığını, yahudiliğin ve hıristiyanlığın özünden kaynaklanmadığını ayrıntılı biçimde anlatacağız.)

5- Hıristiyanlar, nasıl Hz. İsa'yı ilâh edindilerse, tıpkı bunun gibi yahudiler ile birlikte hahamlarını papazlarını ve rahiplerini -Allah dışında- ilâh edindiler. Onlar sapıklıkları ile kendilerine verilen Allah'ı bir bilme ve sadece O bir Allah'a inanma emrine ters düştüler. Ve bu nitelikleri ile " müşriktirler."

6- Kitap ehlinin bu her iki kesimi de yüce Allah'ın dini ile sürekli savaş ha-

lindedirler. **"Yüce Allah'ın nurunu ağızlarının soluğu ile söndürmek isterler."** (50)

7- Onların papazlarının, rahiplerinin ve hahamlarının çoğu halkın malını eğri yollar kullanarak yerler, yolsuzluk yaparlar ve insanların Allah yoluna girmelerine engel olurlar.

İşte kitap ehli ile yüce Allah'ın dinine inanan ve O'nun sistemine bağlı olan müslümanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen bu nihaî hükümler, onların bu nitelikleri ve inançlarının özüne ilişkin bu belirlemeler gözönünde bulundurularak alınmıştır.

İlk bakışta kitap ehlinin inançlarının özüne ilişkin bu belirlemelerin sürpriz, hatta Kur'ân'ın bu konu ile ilgili daha önceki belirlemelerine aykırı olduğu sanılabilir. Nitekim müsteşrikler, misyonerliğin öncüleri ve onların çömezleri böyle demeye can atarlar. Onlara göre Peygamberimiz- salât ve selâm üzerine olsun- yahudilere ve hıristiyanlara karşı kendini güçlü ve üstün görünce onlara ilişkin sözlerini ve hükümlerini değiştirmiştir.

Yalnız Kur'ân'ın gerek Mekke dönemindeki ve gerekse Medine dönemindeki yahudilere ve hıristiyanlara ilişkin değerlendirmeleri objektif bir bakışla gözden geçirildiği takdirde İslâm'ın, bu grupların geleneksel inançları ile ilgili görüşünün özü itibarı ile hiçbir değişiklik göstermediği açıkça görülür. İslâm, ilk günlerinden itibaren yahudiler ile hıristiyanların inançlarının sapık olduğunu, eğri (batıl) olduğunu, bu inançları savunanların yüce Allah'ın gerçek dini karşısında "müşrik" ve "kâfir" olduklarını, hatta kendilerine inmiş olan gerçek mesajı ve gerçek dininden vaktiyle kendilerine verilmiş olan payı bile inkâr ettiklerini sürekli biçimde vurgulamıştır.

Değişiklik ise sadece onlar ile kurulan ilişkilerin yönteminde meydana gelmiştir. Daha önce bir çok kez vurguladığımız gibi, bu ilişkilerin yöntemini sürekli biçimde değişen pratik şartlarla, özel durumlar belirlemiştir. Yoksa bu ilişkilere dayanak oluşturan temel realiteye- ki bu yahidiler ile hıristiyanların inançlarının mahiyetidir- ilişkin bakış açısı yüce Allah'ın hükmünde, ilk günden beri, hep değişmez kalmıştır.

Şimdi aşağıda Kur'an-ı Kerim'in kitap ehline ve savundukları inançlara ilişkin belirlemelerinden bazı örnekler sunacağız. Arkasından da onların İslâm ve müslümanlar karşısında takınmış oldukları pratik tutumları gözden geçireceğiz. Zaten onlarla ilişkileri belirleyen bu nihaî hükümlere vardıran sebep, İslâm'a ve müslümanlara karşı takınmış oldukları bu tutumlardır.

Mekke'de ne yahudilerin ve ne de hıristiyanların sayıca ya da prestij bakımından toplumsal ağırlığı olan örgütlü cemaatleri yoktu. Sadece yahudiliğe ve hıristiyanlığa bağlı tek-tük kişiler vardı. Kur'an-ı Kerim'den aldığımız bilgilere göre bu bağımsız "fert"ler İslâm'a yönelik yeni çağrıyı sevinçle, onayla ve kabul ile karşılayarak İslâm'a girdiler. İslâm'ın ve Peygamberimiz'in, ellerindeki kutsal kitabı onaylayan bir gerçek olduğuna tanıklık ettiler. Bu yahudi ve hıris-

(50) Saff, 8

tiyan fertler mutlaka tek Allah (tevhid) ilkesine bağlılıklarını sürdüren ve yüce Allah tarafından indirilmiş kutsal kitapların bazı orijinal kalıntılarının metinlerini okuma imkânını bulmuş kimseler olmalıdır. İşte aşağıda örneklerini okuyacağımız âyetler bu tür kimseler hakkında indi:

"Daha önce kendilerine kitap verdiklerimiz buna inanırlar.

Bu Kur'ân onlara okunduğunda 'O'na inandık, O Rabbi'miz tarafından gönderilmiş bir gerçektir, biz zaten daha önce de müslümandık' derler." (51)

"De ki; 'Siz bu Kur'ân'a ister inanınız, ister inanmayınız o daha önce kendilerine bilgi verilmiş olanlara okunduğunda o kimseler çeneleri üzerine secdeye kapanırlar.

"Ve 'Rabbimiz'in şanı yücedir, O'nun verdiği söz kesinlikle yerine gelecektir' derler.

Ağlayarak çeneleri üzerine secdeye kapanırlar, Kur'ân onların ürpertili saygısını arttırır. (52)

"De ki; 'Hiç düşündünüz mü? Eğer bu Kur'ân Allah tarafından gönderilmiş olduğu halde onu inkâr ediyorsanız İsrailoğulları'ndan biri bunun benzerine tanıklık edip inandığı halde siz burun kıvırarak ona inanmaya yanaşmamış iseniz durumunuz nice olur? Allah zalimler güruhunu doğruyola iletmez."(53)

"İşte sana böyle bir kitap indirdik. Kendilerine daha önce kitap verdiklerimiz ona inanırlar. Şu müşriklerden de ona inananlar vardır. Kâfirlerden başka hiç kimse bizim âyetlerimizi inkâr etmez. (54)

"Allah, size ayrıntılı açıklamalar içeren kitabı indirmişken ben onun dışında bir hakeme mi başvurayım? Kendilerine kitap verdiklerimiz, Kur'ân gerçeğe dayalı olarak Allah tarafından indirildiğini bilirler. O halde sakın kuşkuya kapılanlardan olma."(55)

"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen bu Kur'an karşısında sevinç duyarlar. Fakat İslâm'a karşı komplo kuran gruplara bağlı kimi kişiler onun bazı âyetlerini inkâr ederler. Onlara de ki; 'Bana yalnız Allah'a kulluk etmem, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamam emredildi. Ben O'na çağırırım, dönüşüm de O'nadır." (56)

Bu olumlu karşılama ve "onaylama" tutumu Medine'deki bazı bağımsız fertler tarafından da tekrarlandı. Kur'ân-ı Kerim, onların bu tür bazı olumlu tutumları hakkında Medine'de inen surelerde bize bilgi vermiştir. Bu âyetlerin bazılarında bu olumlu tutumu takınan fertlerin hıristiyanlar arasından çıktıkları belirtilmiştir. Çünkü Medine yahudileri, İslâm'ın kendileri için tehlike oluşturduğunu sezdikleri andan itibaren, bu dine karşı Mekke'deki bağımsız fertlerininkinden farklı bir tutum takınmışlardır. Şimdi de bu tür âyetlere birkaç örnek veriyoruz:

"Kuşkusuz kitap ehlinden Allah'a, size indirilen ve kendilerine indirilmiş

(51) Kasas, 52-53 (52) İsra, 107-109 (53) Ahkaf, 10
(54) Ankebut, 47 (55) En'am, 114 (56) Ra'd, 36

olan mesaja, Allah korkusu içinde, inananlar; Allah'ın âyetlerini birkaç paraya satmayanlar vardır. Bunlar Rabb'leri katında ödüllerini alacaklar. Hiç şüphesiz Allah'ın hesaplaşması pek çabuktur." (57)

"İnsanlar arasında müminlere en amansız düşman olanların yahudiler ve Allah'a ortak koşanlar olduğunu göreceksin. Buna karşılık müminlere en çok sempati duyanların 'Biz hıristiyanız' diyenler olduğunu göreceksin. Çünkü hıristiyanlar arasında Allah'a bağlı bilginler ve din adamları vardır. Ve onlar büyüklük taslamazlar.

Peygamber'e indirilen Kur'ân'ı işitince gerçeği tanımalarının sonucu olarak gözlerinden yaşlar akarken onların şöyle dediklerini görürsün: 'Ey Rabb'imiz, inandık, bizi de gerçeğe şahid olanlar arasında yaz!

"Rabb'imizin bizi iyi kulları arasına katacağını umarken neden Allah'a ve bize gelen gerçeğe inanmayalım?'

"Allah, onları bu sözlerinden dolayı, altlarından ırmaklar akan ve içlerinde ebedi olarak kalacakları cennetler ile ödüllendirdi. Bu iyi kulların mükâfatıdır." (59)

Fakat bu az sayıdaki bağımsız fertlerin tutumu, Arap yarımadasında yaşayan ezici ehl-i kitap çoğunluğunun- özellikle yahudi kanadının- tutumunu temsil etmez. Kitap ehli, ezici çoğunluğu ile, İslâm'ın varlıklarına yönelik bir tehlike kaynağı olduğunu anladıkları andan itibaren Medine'de bu dine karşı sinsi bir savaş başlatmışlar ve Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli âyetlerinde bize anlattığı gibi bu savaşta her türlü araç ve yöntemi kullanmışlardır.

Bunun yanısıra bunlar doğallıkla, İslâm'a girmeyi de reddettiler. Kendi kitaplarının Peygamberimizin geleceğini müjdeleyen haberlerini kabul etmeye yanaşmadıkları gibi Kur'ân-ı Kerim'in ellerindeki bu kitaplarda bulunan gerçek ilâhi mesaj kalıntılarını onaylamasını da umursamamışlardır. Oysa sözünü ettiğimiz saflığını yitirmemiş bağımsız fertler bu gerçekleri kabul ediyorlar, onaylıyorlar, onları kendi dinlerine mensup inkârcıların yüzdelerine karşı açık açık dile getiriyorlardı. Bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'in Mekke'de inen bölümünün onların bu inkârcılığını dile getirmeye, tescil etmeye, savundukları inancın sapık, bozuk ve eğri niteliğini, çeşitli sürelerde, ortaya koymaya yöneldiğini görüyoruz. Fakat unutmamak gerekir ki, Kur'ân'ın Mekke bölümü de onların inançlarının bozukluğunu belirtmeyi asla ihmal etmemiştir. Şimdi bunun örneklerini okuyalım:

"İsa açık belgelerle gelince 'Ben size hikmet dolu kitapla ve anlaşmazlığa düştüğünüz bazı meseleleri açıklayayım diye geldim. Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz."

'Allah, benim de sizin de Rabb'inizdir, o halde O'na kulluk ediniz, dosdoğru yol budur'

Fakat hıristiyanların ve yahudilerin aralarından çıkan partiler uzlaşmazlı-

(57) Al-i İmran, 199 (58) Maide, 82-85

ğa düştüler. Kendilerini bekleyen acı günün azabından dolayı vay gele zalimlerin başına!' (Zuhruf- 63-65)

"Hani onlara denmişti ki; "Şu kasabada oturunuz, orada ne isterseniz yiyiniz, kasabanın kapısından girerken başlarınızı eğerek 'Bağışla bizi' deyiniz ki, günahlarınızı affedelim ve iyilik edenlerin mükâfatını artıralım."

Fakat yahudilerin zalimleri o sözü kendilerine söylenmeyen başka bir sözle değiştirdiler. Biz de zalimliklerinden ötürü o zalimlere gökten ağır bir azap indirdik.

Onlara deniz kıyısındaki kasabanın halkının yaptığını sor. Hani onlar cumartesi yasağını çiğniyorlardı. Çünkü cumartesi yasağına uydukları gün onlara akın akın balık geliyordu, fakat cumartesi yasağını çiğnedikleri gün onlara için balık gelmiyordu, Öteden beri fasık oldukları için biz onları böylece sıvavdan geçiriyorduk." (Araf 161-163)

"Hani Rabbin açıkça bildirdi ki, işkencelerin en ağırını tattıracak zorbaları Kıyamet gününe kadar yahudilerin başlarına musallat edecektir. Hiç kuşkusuz Rabbim çabuk cezalandırandır ve yine O, hiç kuşkusuz bağışlayıcı ve merhametlidir. (Araf-169)

Kur'an-ı Kerim'in Medine'de inen bölümü ise kitap ehlinin savundukları sapık inanç hakkında son sözü söylüyor. Onlarını bu dine ve bağlılarına karşı giriştikleri savaşta kullandıkları en iğrenç yolları ve en sinsi yöntemleri anlatır. Biz bu açıklamaları Ali-i İmran, Nisa sûrelerinde ve diğer Medine inişli sûrelerde uzun bölümler halinde okuyabilirsiniz. Yalnız onlara ilişkin en son söz Tevbe sûresinde söylenmiştir. Aşağıda Kur'an-ı Kerim'in bu çok sayıdaki açıklamalarına birkaç örnek vermekle yetineceğiz:

"Şimdi siz onların size inanacaklarını mı umuyor sunuz? Oysa bunlar arasında öyle bir grup var ki, Allah'ın kelâmını işitirler ve anlamına akılları yattıktan sonra onu bile bile değiştirirlerdi.

Onlar müminler ile karşılaştıklarında "inandık" derler. Fakat birbirleri ile başbaşa kaldıkları zaman "Rabbiniz katında aleyhinize delil olarak kullansınlar diye mi Allah'ın size açıkladıklarını onlara anlatıyorsunuz? Bunun yanlış olduğuna aklınız ermiyor mu?" derler.

"Acaba onlar bilmiyorlar mı ki, Allah onların gizli tuttukları ve açığa vurdukları herşeyi bilir."

"Onların içinde bir de ümmiler (okuma-yazma bilmeyenler) vardır ki, kitabı bilmezler. Bütün bildikleri bir takım asılsız kuruntulardır. Onlar sırf zanlara (saplantılara) kapılmışlardır."

"Kendi elleri ile kitabı yazdıktan sonra karşılığında bir kaç para elde etmek amacı ile "Bu Allah katından geldi" diyenlerin vay haline! Ellerinin yazdığından ötürü vay gele başlarına! Kazandıkları paradan ötürü de vay gele başlarına!"

"Anolsun ki, Musa'ya kitabı verdik ve arkasından ardarda çok sayıda pey-

gamber gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da açık deliller verdik ve kendiksini Ruhül Küds ile destekledik. Ne zaman herhangi bir peygamber size canınızın istemediği bir şey getirdi ise büyüklük kompleksine kaptılarak kimini öldürüp kimini yalanlamadınız mı?"

"Yahudiler "Kalblerimiz kılıflıdır" dediler. Hayır, yalnız kâfir olduklarından dolayı Allah onları lânetledi. Onların pek azı iman eder."

"Onlara Allah katından elleri altındaki Tevratı onaylayan bir kitap (Kur'ân) gelince ki, daha önce kâfirlere karşı zafer kazanmak istedikleri halde öteden beri bilip durdukları bu hak kitap kendilerine gelince onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerinedir."

"Onlar, Allah'ın kendi bağışı olarak dilediği kuluna vahiy indirmesini çekemeyerek O'nun indirdiği kitabı inkâr etmekle benliklerini ne kötü şey karşılığında sattılar da katmerli gazaba uğradılar! Kâfirleri alçaltıcı bir azap beklemektedir."

"Onlara "Allah'ın indirdiğine inanınız" denildiği zaman "Biz sadece bize indirilene inanırız" derler ve ellerindeki Tevrat'ı doğrulayıcı hak bir kitap olduğu halde Tevrattan ötesine inanmazlar. Onlara de ki; "Madem ki; inanıyor idiniz, niye daha önce Allah'ın peygamberini öldürdünüz" (86)

"De ki: 'Ey kitap ehli, Allah neler yaptığınızı, görüp dururken niye O'nun âyetlerini inkâr ediyorsunuz?'

De ki; 'Ey kitap ehli, niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek inananları o yoldan döndürmeye çalışıyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan kesinlikle habersiz değildir." (87)

"Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musunuz? Bunlar puta ve Tağut'a (şeytana) inanırlar ve kâfirler için 'Bunların yolu müminlerin yolundan daha doğrudur' derler."

"Bunlar Allah'ın lânetine uğramış kimselerdir. Allah birine lânet ederse ona yardım edecek hiç kimse bulamazsın."

"Allah, Meryemoğlu Mesih (İsa)dır' diyenler kesinlikle kâfir olmuşlardır. Oysa Mesih demişti ki; 'Ey İsrailoğulları, benim ve sizin Rabb'niz olan Allah'a kulluk ediniz. Kim Allah'a ortak koşarsa Allah ona cenneti kesinlikle haram etmiştir, onun varacağı yer cehennemdir, zalimlerin hiçbir yardım edeni yoktur.

'Allah, üçün üçüncüsüdür' diyenler de kesinlikle kâfir olmuşlardır. Tek Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer onlar bu dediklerinden vazgeçmezler ise onların arasındaki kâfirlerin başlarına acıklı bir azap gelecektir."

Onlar Allah'a tevbe etseler, O'ndan af dileseler olmaz mı? Hiç kuşkusuz Allah affedicidir, merhametlidir.

Meryemoğlu Mesih (İsa) sadece bir paygamberdir. O'ndan önce de birçok peygamber gelip geçmiştir. Annesi de özü-sözü doğru bir kadındı. Her ikisi de

(86) Bakara, 75-91 (87) Al-i İmran, 98-99

(öbür insanlar gibi) yemek yerlerdi. Bak biz onlara âyetlerimizi nasıl açık açık anlatıyoruz ve sonra bak onlar bu âyetleri nasıl çarpıtıyorlar!" (89)

Gerek bunlar ve gerekse bunların benzeri olan Kur'an âyetleri- ki bunlar hem Mekke ve hem de Medine inişli Kur'ân bölümlerinde sayıca çokturlar- gözden geçirildikleri takdirde açıkça görülür ki, kitap ehlinin yüce Allah'ın doğru dininden sapmış oldukları biçimindeki yaklaşıma, incelemekte olduğumuz sûrenin âyetleri herhangi bir değişiklik eklememiştir. Onların kâfirlikle, sapıklıkla, yoldan çıkmışlıkla ve müşriklikle damgalanmaları yeni bir yaklaşıma yer verilmemektedir. Şunu da hiç unutmamak gerekir ki, Kur'an-ı Kerim, doğru yoldan çıkmamış ve orijinal saflığını yitirmemiş yahudi ve hıristiyanların doğru yolda olduklarını ve bozulmamış kaldıklarını sürekli biçimde tescil etmektedir. Nitekim yüce Allah, bu bozulmamış yahudi ve hıristiyanların haklarını teslim etmek üzere şöyle buyuruyor:

"Musa'nın soydaşlarından insanları hakka ileten ve hakka uygun, adil hükümler veren bir grup vardı." (90)

"Kitap ehlinden öylesi var ki, eğer yanına yüklü bir emanet bıraksan onu sana geri verir, öylesi de var ki, eğer kendisine bir dinarcık emanet versen, sürekli tepesinde dikilmedikçe onu sana geri vermez. 'Ümmîlere (dinimizden olmayanlara) karşı hiçbir sorumluluğumuz yoktur' dedikleri için böyle davranırlar, böylece bile bile Allah adına yalan söylerler." (91)

"Nerede olsalar onlara aşağılık damgası vurulmuştur. Yalnız Allah'ın ipine ve insanlar ile yaptıkları antlaşmalara bağlı kalanlar müstesna. Onlar Allah'ın gazabına uğradılar, alınlarına perişanlık damgası vuruldu. Bu, onların Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve sebepsiz yere peygamberleri öldürmeleri yüzündendir. Çünkü onlar Allah'a başkaldırmış ve ölçüleri çiğnemişlerdir.

Ama onların hepsi bir değildir. Kitap ehlinin içinde geceleri ayakta durup Allah'ın âyetlerini okuyan ve secdeye kapanan bir kesim vardır.

Bunlar Allah'a ve Ahiret gününe inanırlar, iyiliğe emrederek kötülükten sakındırırlar, hayırlı işlere koşarlar. Onlar iyi kullardandırlar.

Onların yaptıkları hiçbir iyilik karşılıksız kalmayacaktır. Hiç kuşkusuz Allah kötülükten sakınanların kimler olduğunu bilir." (92)

Bu konuda gerçekten değişikliğe uğrayan taraf, kitap ehline karşı takınılacak tutumu düzenleyen hükümlerdir. Bu hükümler dönemden döneme, aşamadan aşamaya, olaydan olaya değişmiştir. Bu değişiklikler, kitap ehlinin müslümanlara karşı takındıkları politikaların, davranışların ve tutumların ışığı altında bu dinin gerçekçi hareket yöntemi uyarınca meydana gelmiştir. Bu ilke uyarınca zaman gelmiş, müslümanlara şöyle buyurulmuştur.

"Zalimleri dışında kalan kitap ehli ile mutlaka en güzel sözleri kullanarak tartışınız. Onlara 'hem bize hem de size indirilen kitaba inandık, bizim ve sizin ilâhımız birdir, biz O'na teslim olanlarız' deyiniz." (93)

(90) A'raf, 159 (91) Al-i İmran, 75 (92) Al-i İmran, 112-115 (93) Ankebut, 46

"Onlara deyiniz ki; "Biz Allah'a, bize indirilene; İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene; Musa'ya ve İsa'ya verilene ve diğer peygamberlere Rabb'leri tarafından verilene inanırız. onlar arasında ayırım yapmayız. Biz Allah'a teslim olanlarız."

"Eğer onlar sizin inandıklarınızın aynisine inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Eğer bu inanca arka dönerlerse mutlaka çatışmaya ve çıkmaza düşerler. Onlara karşı Allah sana yetecektir. O işitendir, bilendir." (94)

"Deki; 'Ey kitap ehli, sizinle aramızda ortak olan şu söze geliniz: Sırf Allah'a kulluk edelim, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp birbirimizi ilâh edinmeyelim." (95)

"Kitap ehlinin çoğu, gerçeğin ne olduğunu kesinlikle öğrendikten sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan dolayı sizi iman ettikten sonra tekrar kâfirliğe döndürmek isterler. Allah'ın emri gelinceye kadar onlara aldırış etmeyiniz, yaptıklarını hoş görünüz. Hiç kuşkusuz Allah herşeye kadirdir." (96)

Sonra yüce Allah, müminler aracılığı ile gerçekleştirdiği iradesini yürürlüğe koydu. Bunun sonucunda olaylar oldu, hükümler değişti ve İslâm'ın gerçekçi ve yapıcı hareket yöntemi yolunda ilerledi. Sonunda bu surede yeralan nihaî hükümler yukarda gördüğünüz şekilde ortaya çıktı.

Dediğimiz gibi bu dinin, kitap ehlinin inanç sistemine, bu sistemin bozuk olduğuna, Allah'a ortak koşma ve kâfirlik temeline dayandığına ilişkin bakış açısı hiç değişmemiştir. Değişiklik, kitap ehli ile ilişkilerin kuralında görülmüştür. Bu kural değişikliğini, sürenin bu kesitinin giriş kısmında anlattığımız prensip yönlendirmektedir. O yazımızın bu prensipten sözeden paragrafını tekrarlıyoruz:

"İslâm toplumu ile yahudi ve hıristiyan arası ilişkileri düzenleyen kurallarda öngörülen bu son değişikliğin özünü iyi kavrayabilmek için bir yandan yüce Allah'ın sistemi ile cahiliye sistemleri arasındaki ilişkilerin kaçınılmaz karakterine ışık tutan bir bilince, öteyandan da İslâm'ın hareket yönteminin karakteristik özelliğine, bu yöntemin farklı aşamalarına, yine bu yöntemin değişken insan pratiği ile uyumlu olarak yenilenen araçlarına ilişkin bir bilimce sahip olmak gerekir."

Şimdi de müslüman toplum ile yahudiler ve hıristiyanlar, yani kitap ehli arasındaki durumu kısaca gözden geçireceğiz. Bu gözden geçirmeyi hem değişmez objektif kriterler ve pratik tarihi gelişmeler açısından yapacağız. Çünkü bu suredeki nihaî hükümlere yolaçan temel faktörler bunlardır.

Müslüman toplum ile yahudiler ve hıristiyanlar arasındaki temel ilişkilerin tabiatını şu iki kriterin ışığı altında değerlendirmeliyiz.

1- Yüce Allah'ın bu konuya ilişkin açıklaması: Bu açıklamaları değerlendirirken onların ne sağdan ne soldan ne önden ve ne de arkadan gelebilecek olan yanılma ihtimallerine açık olmayan nihaî gerçekler olduklarını, yüce Allah tarafından ortaya kondukları için insanların içtihatlarının ve akıl yürütmelerinin içerebilecekleri hatalardan arınmış olduklarını gözönünde bulundurmalıyız.

2- Bu değerlendirmeyi yaparken dayanacağımız bir başka kaynak, yüce Al-

(94) Bakara, 136 (95) Al-i İmran, 64 (96) Bakara, 109

lah'ın bu konudaki açıklamalarını doğrulayan tarihi gelişmelerdir.

Yüce allah, kitap ehlinin müslümanlara karşı takındığı tutumu Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde açıklıyor. Kimi yerlerde sırf kitap ehlinden sözederken kimi yerlerde de kitap ehli ile müşrik kâfirleri aynı kategoriye koyarak gündeme getiriyor. Bunun gerekçesi şudur: Çünkü sözkonusu durumlarda ehli kitaptan olan kâfirler ile müşrik kâfirler arasında amaç birliği vardır. Kimi âyetlerde de İslâm'a ve müslümanlara yönelik amaç ve strateji ortaklığını ortaya koyan pratik tutumlar gözler önüne serilir. Bu gerçekleri açıklayan âyetler öylesine açık ve öylesine kesin ifadelidirler ki, bizim ayrıca onları açıklamaya kalkışmamıza gerek yoktur. Şimdi bu âyetlerin bazı örneklerini birlikte okuyalım:

-Ne kitap ehlinin kâfirleri ve ne de putatapanlar Rabbinizden size herhangi bir iyilik inmesini istemezler. Oysa Allah rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah büyük lûtuf sahibidir." (Bakara sûresi: 105)

"Kitap ehlinin çoğu gerçeğin ne olduğunu kesinlikle öğrendikten sonra sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi iman ettikten sonra tekrar kâfirliğe döndürmek isterler." (Bakara sûresi: 109)

"Kendi dinlerine uymadıkça ne yahudiler ve ne de hıristiyanlar senden asla hoşlanmayacaklardır. (97)

"Kitap ehlinden bir grup, size yoldan çıkarma sevdasına kapıldı." (98)

"Kitap ehlinden bir grup dedi ki; 'müminlere inen mesaja günün başlangıcında inanınız, fakat günün sonunda onu reddedinizt, böylece belki onlar da inançlarından dönerler.

Aslında kendi dininize uyanlardan başkasına sakın inanmayınız." (99)

"Ey müminler, eğer kendilerine kitap verilenlerin bir grubuna uyarsanız, *bunlar sizi iman ettikten sonra* geriye döndürüp kâfir yaparlar." (100)

"Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musun? Bunlar sapıklığı satınalıyorlar ve *sizin de yoldan çıkmanızı* istiyorlar.

Allah, düşmanlarınızı çok iyi bilir." (101)

"Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musun? Bunlar puta ve tağut'a (şeytana) inanırlar ve kâfirler hakkında 'Bunların yolu müminlerin yolundan daha doğrudur derler." (102)

Sırf bu örnek âyetler bile kitap ehlinin, müslümanlara karşı hangi tutumu takındıkları son derece açık bir biçimde ortaya koyuyor. Bu âyetlerin bize açıkladıklarına göre yahudiler ile hıristiyanlar, müslümanları inançlarından döndürüp tekrar kâfir yapma sevdasındadırlar. Bunu gerçeğin ne olduğunu açıkça ortaya çıktıktan sonra sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü yapıyorlar. Onların aralarında belirlenmiş, kesin tutumları, müslümanları yahudi ya da hıristiyan yapma amacına dönük ödünsüz bir ısrardır. Bu amaçları gerçekleşmedikçe müslü-

(97) Bakara, 120 (98) Al-i İmran, 69 (99) Al-i İmran 72-73
(100) Al-i İmran, 100 (101) Nisa, 44-45 (102) Nisa, 51

manlardan hoşnut olmaları, onlarla barışçı ilişkelerine girmeleri mümkün değildir. Bu amaçlarının gerçekleşebilmesi için müslümanların inançlarını kesinlikle terketmeleri gerekir. Çünkü onlar puta tapar müşriklerin yolunun, müslümanların yolundan daha doğru olduğuna tanıklık ediyorlar.

Şimdi de müşriklerin, müslümanlara yönelik nihaî amaçlarını açıklayan bir kaç âyeti birlikte okuyalım:

"Müşrikler, yapabilseler, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler." (103)

"Çünkü müşrikler isterler ki, silâhlarınızı ve teçhizatınızı aklınızdan çıkarırsınız da ansızın üzerinize baskın düzenlesinler." (104)

"Müşrikler sizi ele geçirseler size düşman kesilirler, size kötü amaçla el ve dil uzatırlar, kâfir olmanızı isterler." (105)

"Müşrikler, eğer size karşı üstün gelseler ne and ne de yükümlülük gözetirler." (106)

"Müşrikler, bir mümine karşı ne and ve ne de yükümlülük gözetirler." (107)

Müşriklerin tutumlarına ilişkin bu âyetleri gözden geçirdiğimizde görürüz ki, onların müslümanlara yönelik tutumları yahudiler ile hıristiyanların müslümanlar karşısındaki tutumlarının tıpatıp aynisidir, hatta bu ortak tutumu açıklayan sözleri bile aşağı yukarı birbirinin tıpkısıdır. Bu da kitap ehli ile müşriklerin müslümanlar karşısında ortak bir tutum takındıklarını kesinlikle kanıtlar.

Burada dikkatlerimizden kaçmaması gereken bir nokta da şudur: Gerek kitap ehli hakkında ve gerekse müşrikler hakkındaki âyetlerde sözkonusu tutumların kesinliği ve sürekliliği vurgulanıyor. Bu tutumların geçici olmadığı, tersine devamlılık ifade ettiği kesin bir dille belirtiliyor. Meselâ müşriklerin tutumları açıklanırken şöyle buyuruluyor:

"Müşrikler, yapabilseler, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler."

Bunun yanısıra kitap ehlinin müslümanlara yönelik tutumu açıklanırken de şöyle buyuruluyor:

"Kendi dinlerine uymadıkça ne yahudiler ve ne de hıristiyanlar senden asla hoşlanmayacaklardır. (108)

Bu gerçeği gözönünde bulundurduğumuzda okuduğumuz âyetleri herhangi bir yoruma tabi tutma gereğini tutmaksızın bu âyetlerin gelip geçici bir özelliğe değinmediklerini, tersine kitap ehli ve müşrikler ile aradaki ilişkilerin sürekli ve köklü tabiatını belirlediklerini açıkça anlarız.

Bunun yanısıra eğer yahudiler ile hıristiyanların tutumlarında somut örneğini bulan bu ilişkilerin tarihi akışına göz gezdirirsek okuduğumuz âyetlerin, incelediğimiz bu gerçekçi ilâhi açıklamaların ne anlama geldiklerini kolayca kavra-

(103) Bakara, 217 (104) Nisa, 102 (105) Mumtehine, 2
(106) Tevbe, 8 (107) Tevbe, 10 (108) Bakara, 120

rız. Bu âyetlerde değişmez ve sürekli bir yapısal karakteristiğin vurgulandığına, gelip geçici bir durumun tanıtılmadığına kesinlikle karar veririz.

Yalnız durumları farklı olan bazı yahudi ve hristiyan fertler ile kimi küçük yahudi ve hristiyan gruplar vardır. Bunlara hem Kur'ân'ın bazı âyetleri arasında hem de tarihin somut olayları içinde rastlıyoruz. Bunlar İslâm'a ve müslümanlara sempati duymuşlar, gerek Peygamberimiz'in ve gerekse bu dinin doğruluğuna inanmışlar, arkasından bu dini benimseyerek müslüman toplumun saflarına katılmışlardır.

Fakat bu durumlar yukarda değindiğimiz gibi birer istisna niteliğindedirler. Bu kişisel ya da sınırlı küçük gruplara ilişkin tutumların ötesöne geçtiğimizde görebildiğimiz tek realite, inatçı düşmanlıktan, ardı-arkası gelmez entrikalardan yüzyıllar boyunca hiç ateşi sönmeyen amasız bir savaştan oluşmuş bir tarih birikimidir.

Meselâ yahudileri ele alalım. Kur'ân-ı Kerim'in birçok sûresi bunların olumsuz tutumlarını, kirli marifetlerini, hilelerini, entrikalarını ve müslümanlara yöneltilmiş savaşlarını anlatan âyetlerle doludur. Âyetlerde anlatılan bu olumsuz tutumların somut kanıtları, pratik olaylar halinde, tarihin sayfalarına da yansımıştır. Bu olumsuz tutum İslâm'ın. Medine'de yahudilerle karşılaştığı ilk günden itibaren kendisini göstermeye başlamış ve şu ana kadar varlığını kesintisiz bir biçimde sürdürmüştür.

Elinizdeki tefsir kitabının sayfaları, bu uzun tarihin olaylarını anlatmanın yeri değildir. Fakat biz burada tarih boyunca yahudilerin İslâm'a ve müslümanlara yönelttikleri amansız savaşın birkaç kilometre taşına değinmeden geçemeyeceğiz.

Yahudiler, semavi bir dinin mensupları olarak gerçek bir Peygamber olduklarını bildikleri Peygamberlerimiz'i ve yine gerçek olduğunu bildikleri dinini düşünülebilecek en olumsuz bir tutumla karşılamışlardır.

Onlar gerek Peygamberimiz'i ve gerekse dinini Medine'de entrikalarla, yalanlarla, müslümanlar arasına ektikleri fitne ve kuşku tohumları ile karşıladılar. Bu amaçla ustası oldukları bütün kaypak ve hilekâr yöntemleri kullandılar. Gerçek bir Peygamber olduğunu bildikleri halde Peygamberimiz'in Peygamberliği hakkında kuşku uyandırmaya çalıştılar. Münafıklara kanat gerdiler, ortalığa yaydıkları kuşkularla, asılsız söylentilerle onları desteklediler. Gerek kıble değişimi olayı sırasında gerek Peygamberimiz'in eşi Hz. Ayşe'nin uğradığı iftira olayı sırasında ve gerekse ellerine geçen ilk fırsatta yaptıkları kötülükler, takındıkları olumsuz tutumlar bu alçak hilekârlıklarının sadece birer örneğini oluşturur. İşte Bakara sûresinin, Al-i İmran sûresinin, Nisa sûresinin, Tevbe sûresinin ve daha birçok surenin yahudilere ilişkin âyetleri hep onların bu iğrenç faaliyetlerini gözler önüne sererek müslümanları uyarmak için inmiştir. Şimdi bu âyetlerin bir bölümünü birlikte okuyalım:

"Onlara Allah katından elleri altındaki Tevrat'ı onaylayan bir kitap (Kur'an) gelince- ki, daha önce kâfirlere karşı zafer kazanmak istedikleri halde öteden beri bilip durdukları bu kitap kendilerine gelince- onu inkâr ettiler. Allah'ın lâ-

neti kâfirlerin üzerinedir."

"Onlar Allah'ın kendi bağışı olarak dilediği kuluna vahiy indirmesini çekemeyerek O'nun indirdiği kitabı inkâr etmekle benliklerini ne kötü şey karşılığında sattılar da katmerli gazaba uğradılar! Kâfirleri alçaltıcı bir azap beklemektedir." (Bakara sûresi: 89-90)

"Onlara Allah katından ellerindeki kitabı onaylayıcı bir Peygamber gelince, kendilerine kitap verilenler bir kesimi, Allah'ın kitabını hiç bilmiyorlarmış gibi arkalarına attılar." (109)

"İnsanlardan bazı beyinsizler 'Onları daha önce yöneldikleri kıbleden çeviren sebep nedir?' diyecekler. Onlara de ki; 'Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir." (110)

"Ey kitap ehli, niye göz göre göre Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz? Ey kitap ehli, niye gerçeğin üzerine batıl örtüyor ve bile bile gerçeği saklıyorsunuz?" (111)

"Kitap ehlinin bir kanadı dedi ki; 'Müminlere indirilen mesaja günün başlangıcında inanınız, fakat günün sonunda onu reddediniz, böylece belki onlar da inançlarından dönerler." (112)

"Onların içinde öyleleri var ki, kutsal kitabı, kelimeleri ağız boşluklarında dalgalandırarak okurlar, böylece okuduklarının Allah'ın kitabından olduğunu sanmanızı sağlamaya çalışırlar. Oysa bu okudukları şeyler kitaptan değildir. 'Bu Allah katındandır' derler. Oysa Allah katından değildir. Böylece bile bile Allah adına yalan söylerler." (113)

"Kitap ehli, senden kendilerine gökten kitap indirmeni isterler. Onlar vaktiyle Musa'dan bundan daha büyüğünü isteyerek 'Bize Allah'ı açıkça göster' demişlerdi. Bu zalimce tutumları yüzünden kendilerini yıldırım çarpmıştı. Arkasından kendilerine açık belgeler geldikten sonra buzağıya taptılar..." (115)

"Onlar Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istiyorlar. Oysa Allah, kâfirlerin hoşuna gitmese de, nurunu kesinlikle tamama erdirmek ister." (116)

Bunun yanısıra tarih yahudilerin, yaptıkları antlaşmaları ardarda bozduklarının ve müslümanlara karşı kalleşçe davrandıklarının şahididir. Beni Kaynuka, Beni Nadr, Beni Kurayda ve Hayber olayları onların bu kalleşliklerinin sanucudur. Yine tarih, Ahzap savaşında yahudilerin, müşrikleri birleştirip müslümanlara saldırtmasının da şahididir. Yahudilerin bu olaydaki rolü meşhurdur.

Yahudiler, o tarihten itibaren İslâm'a yönelik komplolarını hep sürdürmüşlerdir. Onlar Hz. Osman'ın öldürülmesi ve arkasından İslâm birliğinin büyük oranda sarsılması ile sonuçlanan büyük kargaşanın çıkarılmasında başrolü oynamışlardır. Onlar Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasındaki acı olayların da çıban başını, başta gelen kışkırtıcı unsurunu oluşturmuşlardır. Bunların yanısıra hadislerin, İslâm tarihinin, ilmî ve tarihî belgeleri nakleden rivayet zincirlerinin

(109) Bakara, 101 (110) Bakara, 142 (111) Al-i İmran, 70-71 (112) Al-i İmran, 72
(113) Al-i İmran, 78 (114) Al-i İmran, 98-99 (115) Nisa, 153 (116) Tevbe, 32

ve tefsir araştırmalarının arasına asılsız uydurmalar karıştırma kampanyasının da baş aktörleridirler. Moğollar'ın Bağdat'a saldırarak İslâmî halifelik rejimini yıkmalarının arkasında da yahudilerin kirli parmağı vardır.

Yakın tarihte ise yahudi, yeryüzünün her tarafında müslümanların başına çöken felâketin arkasındır. Modern İslâmî dirilişin öncülerini ezen her komplonun arkasında yahudiler vardır. İslâm dünyasının her tarafında bu komploları yürüten kukla rejimlerin baş koruyucusu yahudilerdir!

İşte yahudilerin, İslâm karşısındaki sürekli tutumları budur. Kitap ehlinin öbür kanadını oluşturan hıristiyanların tutumuna gelince bu da ısrarlı düşmanlık ve sürekli saldırganlık açısından yahudilerden hiç de aşağı kalmaz.

Bizanslılar ile eski İranlılar (persler) arasında yüzyıllarca süren derin bir düşmanlık vardı. Fakat Arap Yarımadası'nda İslâm ortaya çıkınca kilise, bu gerçek dini kendi eli ile uydurup adına "Hıristiyanlık" dediği düzmece dini için tehlike olarak gördü. Bu düzmece din, klâsik putperestliğin tortularından, kilisenin saçma doğmalarından, Hz. İsa'nın çarpıtma girişimlerinden kurtulabilmiş kimi sözlerinin kalıntılarından ve bu inanç sisteminin tarihinden oluşmuş bir karmaşa idi. İşte İslâm'ın ortaya çıkışı ile gerek Bizanslılar'ın ve gerekse eski İranlılar'ın o eski, tarihî çatışmalarını, o köklü ve kanlı düşmanlıklarını unutarak bu yeni dine karşı ortaklaşa cephe aldıklarını görürüz.

Bizanslılar, yandaşları Gassaniler ile birlikte kuzeyde askerî yığınak yapmaya giriştiler. Amaçları bu yeni dinin kökünü kazımaktı. Bu hazırlıklardan bir süre önce Bizanslılarca atanan Basra valisine Peygamberimiz tarafından elçi olarak gönderilen Haris b. Umeyr Ezdi'yi öldürmüşlerdi. Müslümanlar yabancı elçilere güvenlik sağladıkları halde hıristiyanlar Peygamberimiz'in elçisini kalleşçe öldürmüşlerdi. Bu olay üzerine Peygamberimiz Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebu Talip ve Abdullah b. Revahe'nin ortak komutasındaki bir orduyu Bizanslılar üzerine gönderdi. Her üçü de savaşta şehit olan bu komutanların yönetimindeki ordu "Muta"da Bizanslılar ile karşılaştı. Müslüman savaşçılar, karşılarında büyük bir Bizans ordusu buldular. Tarihçilerin verdikleri gibi bu ordu yüzbin kişisi Bizanslı ve yüzbin kişisi Bizanslılar'ın Şam dolaylarındaki hıristiyan arap kabilelerden olmak üzere toplam olarak ikiyüzbin kişiden oluşuyordu. İslâm ordusunun mevcudu ise üç bin savaşçıyı geçmiyordu. Bu savaş Hicrî sekizinci yılın Cemaziyelevvel ayında meydana gelmişti.

Sonra bu sûrenin ağırlıklı konusunu oluşturan Tebük savaşı meydana geldi. -İnşaellah ileride yeri gelince bu savaşı ayrıntılı biçimde anlatacağız.- Sonra Usame b. Zeyd komutasında Bizanslılar ile karşılaşan ordunun oluşturduğu olayla karşılaşıyoruz. Bu orduyu Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ölümüne yakın günlerde sefere hazırlamıştı. Ölümünden sonra onu raşid halife Hz. Ebu Bekir sefere gönderdi. Şam dolayları üzerine yürüyen bu ordu, oralarda bu yeni dini ortadan kaldırmak amacı ile askerî yığınak yapan Bizans güçleri ile karşılaştı.

Daha sonra neler oldu? Müslümanların zaferi ile sonuçlanmış olan Yermük

savaşından itibaren hıristiyanların kin dolu kazanı, günden güne hararetini artırarak kaynamaya devam etti. Yermük zaferi Suriye, Mısır, Kuzey Afrika ve Akdeniz adalarındaki Roma İmparatorluğu'na ait müstemlekeleri kurtarmanın başlangıç noktasını, ilk adımını oluşturdu. Bütün bu fetihler zincirinin sonunda ise Endülüs'te sağlam bir İslâm üssünün temelinin atılması mümkün oldu.

"Haçlı savaşları" -ki tarihe bu adla geçmişlerdir. hıristiyan kilisesinin İslâm'a karşı giriştiği tek savaş zinciri değildi. Hıristiyanlığın İslâm'a karşı giriştiği savaşların tarihi çok daha eskilere dayanır Bu savaşlar aslında Bizanslıların eski İranlılar ile aralarındaki tarihi düşmanlığı unutmaya karar vermeleri ile başladı. Bu tarihten itibaren hıristiyanların, eski İranlıları Arap yarımadasının güneyinde müslamanlara karşı desteklediklerini görürüz. Bu hıristiyan saldırganlığı daha sonra "Muta" ve müslümanların kesin zaferi ile sonuçlanan "Yermuk" savaşları ile devam etti. Daha sonraki yıllarda Endülüs'te vahşetinin ve acımasızlığının doruğuna ulaştı. Hıristiyanlar, İslâm'ın Avrupa'daki bu üssüne saldırıp orayı ele geçirdiklerinde milyonlarca müslümanlara karşı tarihte o güne kadar bir başka benzeri görülmemiş bir işkence ve soydırımı vahşetinin soğukkanlı uygulamasını gerçekleştirdiler. Ayni acımasız saldırganlık doğudaki haçlı savaşlarında da sahneye kondu. Bu tüyler ürpertici saldırganlık hiçbir endişe ve hiçbir vicdani sorumluluk tanımadı, müslümanlara karşı hiçbir antlaşma ve hiçbir insanı yükümlülük gözetmedi.

Nitekim hıristiyan bir Fransız yazar olan Güstave le Bonne "Arap uygarlığı" adlı eserinin bir yerinde bu konuda şöyle diyor:

"İngiliz komutan Ricardos'un ilk işi zorluk çıkarmaksızın teslim alan üç bin müslüman esiri İslâm ordusunun karargâhı önünde öldürmek oldu. Oysa bu esirlere teslim olurlarken canlarına dokunmayacağına dair söz vermişti. Sonra ipin ucunu iyice kaçırarak yoğun öldürme ve yağmalama eylemlerine girişti. Bu durum Kudüs hıristiyanlarına karşı iyi davranmış, onlara hiçbir zarar dokundurmamış ve eline esir düşmüş olan Philip ile Arslan yürekli Ricard'a hastalıkları sırasında yiyecek ve ilâç yardımı yapmış olan soylu Selâhaddin- Eyyûbî'yi çok öfkelendirmişti." (117)

Başka bir hıristiyan yazar olan Gerogıa da aynı konuda şunları söylüyor:

"Haçlılar, Kudüs'e son derece çirkin işler yaparak girmişlerdi. Bir kısım hıristiyan ziyaretçiler ele geçirdikleri köylerdeki insanları öldürüyorlardı. Acımasızlıkta o kadar ileri gittiler ki, insanların karınlarını deşerek bağırsaklarda para aramaya giriştiler!

Oysa Selâhaddin-i Eyyûbî, Kudüs'ü geri alınca hıristiyanlara can güvenliği verdi, yaptığı bütün antlaşmalara bağlı kaldı. Müslünanlar, düşmanlarına karşı iyi davrandılar, altlarına merhamet döşeği serdiler. Hatta Sultan'ın kardeşi olan adil Melik esirlerden bin köleyi serbest bıraktı. Ermeni cemaate hiç ileşmedi. Kilisenin haçını ve süs eşyasını alıp götürmek üzere Patrik'e izin verdi. Kraliçenin ve prenseslerin hocalarını ziyaret etmeleri serbest kılındı."

(117) Ömad Ali Mansur tarafından kaleme alınan "İslâm Şeriatı ve Milletlerarası Genel Hukuk" adlı eserden.

"Haçlı Savaşları"nın tarih boyunca uzayan uzun çizgisini gözden geçirmeye elinizdeki tefsir kitabının sayfaları yetmez. Biz sadece şu kadarını söylemekle yetiniyoruz: Bu savaşlar hiçbir zaman hızlarını ve etkilerini yitirmediler. Hıristiyanlar bu savaşların içerdiği saldırganlık ruhunu ve yıkım geleneğini hep sürdürmüşlerdir. Yakın yıllarda Zengibar'da olup bitenleri hatırlamamız yeterlidir. Orada müslümanlar soy kırımına uğradılar. On iki bin kişisi öldürüldü ve önce bir adaya sürülmüş olan geriye kalan dört bir kişisi denize döküldü. Hatırlayacağımız diğer bir olay Kıbrıs müslümanların başına gelen faciadır. (117) Üstad Ali, Ali Mansur tarafından kaleme alınan "İslâm Şeriatı ve Milletlerarası Genel Hukuk" adlı eserden. Bu adanın müslüman kesimine besin maddeleri sokulmadı, su verilmedi, böylece orada kalabilen müslümanların açlıktan ve susuzluktan ölmeleri plânlandı. Bu vahşet onlara çeşitli öldürme, toplu kıyım ve sürgün eylemlerine ek olarak reva görülmüştü. Bunların yanısıra Habeşlilerin gerek Eritre'de ve gerekse Habeşistan'ın (Etopya'nın) ortasında yaşayan müslümanlara karşı işledikleri vahşilikleri hatırlamalıyız. Ayrıca Kenya'da yüz bin müslümana karşı işlenen cinayetleri düşüncemizde canlandıralım. Somali kökenli olan bu müslümanların Somali'deki soydaşlarına katılma yönündeki isteklerinin nasıl acımasızca bastırıldığını araştıralım. Son olarak da güney Sudan'da yaşayan hıristiyanların müslüman komşularına karşı ne gibi zulümler yapma girişiminde olduklarını öğrenelim.

Hıristiyanların, müslümanlara nasıl bir gözle baktıklarını öğrenmek için Avrupalı bir yazarın 1944 yılında yayınladığı bir kitaptan aşağıdaki prağrafı okumamız yeterlidir.

"Biz Avrupalılar şimdiye kadar çeşitli milletlerden korktuk. Fakat tecrübelerimiz sonunda bu korkularımızın gerekçesiz olduğunu gördük. Eskiden "yahudi" tehlikesinden, "sarı ırk" tehlikesinden ve "Komünizm" tehlikesinden korkardık. Fakat bu bütün korkuların hayalimizde canlandırdığımız gibi olmadıklarını belirledik. Yahudilerin dostlarımız olduklarını gördük. Buna göre onlara yöneltilen her tür baskı inatçı bir saldırganlıktır. Sonra komünistlerin de müttefiklerimiz olduklarını yaşayarak gördük. "Sarı ırk"tan milletlere gelince onlara karşı duran büyük demokratik devletler vardır. Fakat önümüzdeki gerçek tehlike İslâm düzeninde, onun yayılma ve boyun eğdirme gücünde, onun dinamiziminde gizlidir. Avrupa sömürgeciliğinin yolunu kesen tek set, İslâmdır." (118)

Hıristiyanlık dünyasının İslâm'a karşı açtığı ve günümüzde de yürüttüğü bu vahşi savaşın tarihini gözler önüne sermek için daha çok ayrıntıya girmeyi uygun görmüyoruz. Bu tefsirin daha önceki cildlerinde, bu konuya ilişkin birçok âyeti incelerken bu uzun savaşın tabiatından, problemlerinden ve çıkmazlarından birçok kere sözetmiştik. Şimdi burada yaptığımız bu kısa özetleme ile yetinerek daha ayrıntılı bilgi edinme isteklerini yakın yıllarda yayınlanmış diğer

(118) George Brown'ın kitabından nakledenler Dr. Mustafa Halidî ve Dr. Omer Ferruh. Yazı, onların "Arap Ülkelerinde Misyonerlik Faaliyetleri ve Sömürgecilik" adlı eserlerinden alınmıştır.

kaynaklara havale ediyoruz. (119)

Eğer bu hızlandırılmış gözden geçirmenin sonuçları değerlendirme süzgeçinden geçirirsek ve bu sonuçlara daha önce İslâm'ın evrensel kurtuluş bildirisinin özelliği hakkındaki açıklamalarımızı eklersek ve son olarak bu evrensel bildiriyi taşıyan ve onu tüm dünyaya yaymak için yola çıkan İslâm'ı hareketi ezmek amacını herşeyin üstünde tutan milletlerarası cahiliye kutbunun duyarlığını gözönünde bulundurursak açıkça görürüz ki; bu surede yeralan nihai hükümler, tüm bu gerçeklerin toplamının doğal gereği olarak ortaya çıkmışlardır, bunlar belirli bir zamanla ya da belli bir durumla sınırlanmış hükümler değildirler; Aynı zamanda bu hükümler kendilerinden geçici hükümleri hukuki anlamda yürürlükten kaldırmazlar, yani bu geçici hükümlerin inişleri sırasında varolan sosyal ve siyasi şartların benzerleri ile tekrar karşılaşıldığı takdirde bu hükümler uygulanabilir. Biz bu durumlarda ve her zaman İslâm'ın stratejisi ile, İslâm'ın uygulanmaya dönük yöntemi ile karşı karşıyayız. Bu strateji insan pratiğini değişik aşamalarda, yenilenen yöntemlerde gerçekçi biçimde karşılar.

Bu surede yeralan nihaî hükümlerin o günün Arap yarımadasında varolan özel bir duruma karşılık oldukları doğrudur. Gerçekten bu hükümler Tebük savaşında somutlaşan İslâm'i stratejinin hukukî alt-yapısını oluşturmuşlardır. Tebük savaşı, İslâm'ı ve müslümanları ortadan kaldırmak amacı ile Yarımada'nın kuzey sınırlarında müttefikleri ile birlikte askeri yığınak yapan Bizans güçlerini göğüslemek içni plânlanmıştı. -Sözkonusu savaş, bu surenin ana eksenini oluşturur.- Fakat kitap ehlinin, müslümanlara karşı takındıkları tutum sadece belirli bir tarihi aşamanın ürünü değildi, tersine sürekli ve kalıcı bir realitenin ürünü idi. Tıpkı bunun gibi kitap ehlinin İslâm'a ve müslümanlara açtıkları savaş da sadece belirli bir tarihî dönemin ürünü değildi, tersine bu savaş şimdiye kadar hep sürdüğü gibi bundan böyle de hep sürüp gidecektir. Sona ermesinin tek şartı müslümanların dinlerinden tamamen çıkmalarıdır! Bu savaş çeşitli yöntemlerle geçmiş ve gelecek tüm tarih çağları boyunca tüm amansız, ısrarlı ve inatçı temposu ile sürmüş ve sürecektir. Bundan dolayı bu surede yeralan nihaî hükümler köklü, zaman ve yer şartları ile sınırlı olmayan, geniş kapsamlı hükümlerdir. Fakat bu hükümleri uygulamak İslâm stratejisinin, İslâm'ın uygulama yönteminin çerçevesi içinde gerçekleştirilebilir. Fakat bu hükümlerin kendileri hakkında ileri-geri konuşmadan önce sadece adları "müslüman" olan bu günkü müslüman kuşakların karamsarlık aşılayıcı pratiklerini, zayıflıklarını ve hayâl kırıklıklarını yüce Allah'ın güçlü, sağlam dinine yansıtmadan yüklemeden önce bu stratejiyi, bu uygulama yöntemini iyi kavramak gerekir.

İslâm fıkhının (hukukunun) hükümleri eskiden de, şimdi de, her zaman da İslâm yöntemi uyarınca gerçekleşecek hareketin ürünüdür. Kur'ân'ın ayetleri ancak bu gerçeğin eşliğinde, ışığı altında kavranabilir. Kur'an-ın ayetlerine boşlukta asılı kalıplarmış gibi bakmakla onları İslâm yöntemine göre gerçekleşecek

(119) Bakınız; "Sömürgecilik ve Misyonerlik Faaliyetleri", Dr. Mustafa Halid-Dr. Ömer Ferruh; "İslâm Âleminin Yağmalanması", Ustad Yafi-Üstad Muhibuddin Hatip; "Çağdaş Edebiyatta Yurtsever Akımlar", Dr. Muhammed Muhammed Huseyn; "Biz Müslüman mıyız?", Prof. Kutup -Dareşşuruk-

bir hareketlilik biçiminde algılamak arasında dağlar kadar fark vardır. Fakat "İslâm yöntemine göre gerçekleşecek bir hareketlilik" şartını kesinlikle akıldan çıkarmamak gerekir. Çünkü sözkonusu olan "hareket" mutlak anlamılı, sistemdışı bir hareket değildir. O zaman "sosyal pratik" temel faktör olarak kabul edilir. Bu sosyal pratiği meydana getiren hareket (eylem) ne olursa olsun, farketmez olur. Fakat bu sosyal pratik islâmi sistemin, İslâm'i yöntemin ürünü olduğu takdirde fıkıh hükümlerinin temel unsuru olur.

Bu kuralın ışığında kitap ehli ile müslüman toplum arasında öngörülen bu nihaî hükümleri görmek kolaylaşır. Bu kurallar İslâm'ın hareketli, pratiğe dönük, aksiyoner ve geniş kapsamlı yöntemi uyarınca pratik alanında canlı biçimde hareket ederler.

HARAMI HELAL SAYANLARLA SAVAŞ

Şimdilik bu zihinleri hazırlayıcı kısa açıklama ile yetinerek bu bilginin ışığı altında sûrenin bu kesitini oluşturan âyetlerin ayrıntılı açıklamasına geçiyoruz.

قَاتِلُوا الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ
وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

29- Allah'a ve Ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Peygamber'in haram kıldığı şeyleri haram saymayan ve gerçek dini benimsemeyen yahudi ve hıristiyanlar ile, bunlar size boyun eğip kendi elleri ile cizye verene dek savaşınız.

Bu ve bundan sonraki âyetler, zihinleri Tebük savaşına hazırlıyorlar, Bizanslılar ile yandaşları olan müşrik araplara, yani Gassanilere yöneliktirler. Çünkü burada âyetlerde yeralan sıfatların, kendileri ile bu savaşta karşılaşılacak olan kavmin taşıdığı sıfatlar olduklarını, bu âyetlerde varolan sıfatları ile pratik bir durumun gözler önüne serildiği izlenimi alıyoruz. Bu tür yerlerde âyetlerin akışı, Kur'ân-ı Kerim'in okuyucularına hep bu izlenimi verir. Çünkü bu sıfatlar burada kitap ehli ile savaşmanın ön şartları olarak gündeme getirilmiyorlar. Bunun yerine bu sıfatlar bu kavimlerin inançlarında ve pratik hayatlarında varolan olgular olarak anılıyor, bu sıfatlar o kavimlerde savaşmaya yönelik ilâhi emrin gerekçeleri ve itici faktörleri olarak sayılıyor. Buna göre hangi toplumun inancı ve pratik hayatı âyette sözü edilen kavimlerin inançları ve hayat tarzları gibi olursa buradaki hüküm onlar için de aynen geçerli olur.

Âyette bu sıfatlar şöyle belirleniyor.

1- Bu kavimler, Allah'a ve Ahiret gününe inanmazlar.

2- Allah'ın ve Peygamber'in haram kıldığı şeyleri haram saymazlar.

3- Gerçek dinî benimsemezler.

Daha sonraki âyetlerde ise bu kavimlerin nasıl Allah'a ve Ahiret gününe inanmadıkları, nasıl Allah'ın ve din haram kıldığı şeyleri haram saymadıkları ve nasıl gerçek dinî benimsememiş kabul edildikleri açıklanıyor. Bu hükümler şu gerekçelere dayanıyorlar:

1- Yahudiler "Uzeyr, Allah'ın oğludur" ve hıristiyanlar "Mesih (İsa), Allah'ın oğludur" diyorlar. Onların bu sözleri kendilerinden önce gelip-geçen putatapıcı kâfirlerin sözlerine benziyor. Buna göre gerek yahudiler ve gerekse hıristiyanlar, eski putperest kavimler ile benzer inancı paylaşıyorlar ki, böyle bir inancın sahipleri Allah'a ve Ahiret gününe inanmamış sayılır- Böyle bir inancı savunanların nasıl Ahiret gününe inanmadıklarını mantık açısından yeri gelince anlatacağız.

2- Onlar, yüce Allah'ın dışında hahamlarını, rahiplerini ve Hz. İsa'yı ilâh edinmişlerdir. Bu inanç gerçek dine ters düşer, gerçek dinle bağdaşmaz. Gerçek dinin şartı, tek Allah'a inanmak, O'na hiç birşeyi ortak koşmamaktır. Buna göre bu inançları ile gerçek dinî benimsememiş olan müşriklerdir.

3- Onlar yüce Allah'ın nurunu (ışığını) ağızlarının soluğu ile söndürmek istiyorlar. Çünkü yüce Allah'ın dini ile savaş halindedirler. Oysa Allah'a ve Ahiret gününe inanan, gerçek dini benimsemiş olan hiç kimsenin Allah'ın dini ile savaşa girmesi asla düşünülemez.

4- Onların çoğu hahamları ve rahipleri yolsuzluk yapanlar, yani halkın mallarını gayri meşru biçimde yerler. Buna göre onlar yüce Allah'ın ve Peygamberleri'nin haram kıldığı şeyleri haram saymıyorlar demektir. Buradaki "Peygamberler"den maksat yahudiler ile hıristiyanların kendi Peygamberler'i olabileceği gibi bizim Peygamberimiz de olabilir.

Kilise konsilleri Hz. İsa'nın getirdiği dini tahrif ederek Hz. İsa'nın, Allah'ın oğlu olduğunu ve "üçlü ilâh (teslis)" doğmasının geçerliliğini ortaya attıkları günden günümüze kadar geçen tarih süreci içinde bu sıfatlar hem Şam yöresi hıristiyanları ve Bizanslılar için ve hem de diğer hıristiyanlar için geçerli olmuştur. -Gerçi çeşitli hıristiyana mezhepleri arasında birçok inanç farklılıkları vardır, ama hepsi "Üçlü ilâh (teslis)" doğmasında buluşurlar.

Buna göre bu âyette dile getirilen emir geneldir, hıristiyan arapların ve hıristiyan Bizanslıların taşıdıkları bu sıfatları üzerlerinde bulunduran tüm kitap ehli ile aradaki ilişkilerin nasıl düzenlenmesi gerektiğini belirten mutlak bir kuraldır. Peygamberleri'mizin belirli bazı fertleri ve zümreleri savaş dışı tutmaya yönelik emri bu ilâhi buyruğun genellik karakteri ile çelişmez. Bilindiği gibi Peygamberi'miz, müslüman savaşçılara, savaş sırasında çocuklara, yaşlılara, eli silâh tutmayan güçsüzlere ve manastır köşelerine kapanmış keşislere ilişmemelerini emretmiştir. Çünkü bunlar savaşçı değillerdi ve İslâm hangi dinden olurlarsa olsunlar, savaşçı olmayanlara saldırmayı yasaklamıştı.

Fakat dikkat etmek gerekir ki, bu kişiler ve zümreler müslümanlara fiilen saldırmıyorlar gerekçesi ile Peygamberi'miz tarafından savaş-dışı tutulmuyorlardı. Fakat saldırgan olmayı sağlayan özelliklerden aşında yoksun oldukları için savaş hedefleri dışında tutulmuşlardır. O halde "bu âyette sadece fiilen saldırıda bulunan hitap ehli kasdedilmiştir" diyerek aslında genel-geçerli olan bu ilâhi emre sınırlama getirmek yersizdir. -Nitekim islâm'a yöneltilen saldırganlık suçlamasını savmaya kalkışan ruhi bozguna uğramış bazı müslümanlar böyle diyorlar- "saldırganlık" eylemi işin başında vardır. Bu da yüce Allah'ın ortaksız "ilâhlığına yönelik saldırganlıktır, buna bağlı olarak insanları yüce Allah'tan başkasına kul etmek suretiyle kulları da saldırı yöneltilmektedir. İslâm yüce Allah'ın ilâhlığını ve yeryüzünde yaşayan tüm insanların onurunu, saygın konumunu savunmak amacı ile harekete geçince cahiliye sistemlerinin direnişi, savaşı ve saldırısı ile yezyüze gelmekten kurtulamaz. Nesnelerin doğası ile karşılaşmaktan kurtuluş yoktur.

Bu âyet müslümanlara "Allah'a ve Ahiret gününe inanmayan" kitap ehli ile savaşmayı emrediyor. "Uzeyr, Allah'ın oğludur" ya da "İsa, Allah'ın oğludur" diyenlerin Allah'a inandıklarını söylemek mümkün değildir. "Allah Meryemoğlu İsa'dır" veya "Allah, üç ilâhın üçüncüsüdür" ya da "Allah, İsa'nın kılığında görünmüştür, İsa'nın kişiliğinde ete ve kemiğe bürünmüştür diyenler ve aralarındaki bir sürü görüş ayrılığına rağmen bu tür doğmaları ortaya atan kilise konsillerinin çeşitli hurafelerini benimseyenler de bu kategoriye girerler. Bunların yanısıra "ne günah işlersek işleyelim, cehennem ateşi bize birkaç sayılı gün dışında dokunmaz, çünkü biz Allah'ın evlâtları, sevdikleriyiz O'nun tarafından seçilmiş bir halk topluluğuyuz" diyenlerin de Allah'a inandıkları söylenemez. Bunlara ek olarak "İsa ile bütünleşmekle, kutsal yemekten yemekle bütün günahların bağışlanacağını, bunun dışında başka bir bağışlanma yolunun olmadığını" iddia edenlerin, gerek ötekilerin ve gerekse berikilerin, Ahiret gününe inanan kimseler oldukları da söylenemez.

Bu âyet sözünü ettiğimiz kitap ehlini "Allah'ın ve Peygamber'in haram kıldığı şeyleri haram saymazlar" diye tanımlıyor. Buradaki "Peygamber"den ister yahudilere ve hıristiyanlara gönderilen Peygamberler kasdedilmiş olsun, isterse bizim Peygamberimiz kasdedilmiş olsun işin özü değişmez çünkü bunun arkasından gelen âyetler bu ifadeyi "onlar halkın malını eğri yollarla, gayri meşru yöntemlerle yerler" şeklinde açıklamıştır. İnsanların mallarını gayri meşru yollarla yemek her Peygamber'lik misyonu ve her Peygamber tarafından yasaklanmış bir eylemdir insanların mallarını gayri meşru biçimde yeme eyleminin faize dayalı alış-verişler, faizi içeren ekonomik ilişkilerdir. Oysa kilise yetkililerinin para ya da mal karşılığında "Bağışlama belgesi" satmaları aslında bir tür faize dayalı alış-veriştir! Bu da insanları Allah'ın dininden alıkoymaktan, kuvvet kullanarak bu dinin yolunu kesmekten, müminleri dinlerinden döndürme çabasından başka nedir ki? Bu davranış insanları yüce Allah'tan başkasına kul etmek, onları yüce Allah'ın indirmediği hükümlere ve yasalara boyun eğmek zorunda bırakmak değil de nedir? Bütün bu eylemler "Allah'ın ve Peygamber'-

in haram kıldığı şeyleri haram saymazlar" hükmünün kapsamına girer, o günün kitap ehli nasıl ki, bu niteliklerin tümünü taşıyor idi ise, bu günün kitap ehlide bu nitelikleri tümü ile taşımaktadır.

Okuduğumuz yahudiler ile hıristiyanlara yönelik bir başka tanımlayıcı cümlesi "onlar gerçek dini din edinmezler" cümlesidir. Bu cümlenin ne demek istediği şimdiye kadar ki açıklamalarımızdan açıkça bellidir. Sebebine gelince yüce Allah ile birlikte bir başkasının ilâh olduğuna inanmak "gerçek din" değildir. İnsanlararası ilişkileri yüce Allah'ın şeiratı dışında bir başka hukuk sistemine göre düzenlemek, yüce Allah dışındaki başka bir kaynaktan hüküm almak, yüce Allah'ın otoritesi dışındaki başka bir otoriteye boyun eğmek de "gerçek din" değildir. Oysa bütün bu nitelikleri hem o günün kitap ehli ve em de günümüzün kitap ehli taşımaktadırlar.

Kitap ehli ile savaşmaya son vermek için âyetin koştuğu şart bu adamların müslüman olmaları değildir. Çünkü **"Dinde zorlama yoktur."** (120) Onlarla savaşmaktan elçekmenin şartı "müslümanlara boyun eğerek kendi elleri ile cizye vermeleri"dir. Bu şartın hilemeti nedir? Niye bu şart, savaşın önüne geçemeyeceği, bulunduğu yerde savaş eylemini noktalayan bir amaç sayılmıştır? Kitap ehli, sözü edilen sıfatları sebebi ile inanç ve davranış plânında yüce Allah'ın dinine yöneltilmiş somut bir savaştırlar; Ayrıca- incelediğimiz âyetlerde anlatıldığı gibi- onların inançlarında ve pratik hayatlarında somutlaşan cahiliye sistemi ile ilâhi sistem arasında varolan çatışmanın ve bağdaşmazlığın doğal sonucu olarak da kitap ehli müslüman toplumu hedef almış somut bir savaştır. Nitekim yaşanan tarihin realitesi bu çatışmanın özünü, bu bağdaşmazlığın karekterini ortaya koymuş, bu iki sistemin barış içinde bir arada yaşayamayacağını kanıtlamıştır. Çünkü kitap ehli yüce Allah'ın dininin yoluna fiilen dikilmiş, islâm tarihinin gerek bu âyetin inişinden önceki kısa döneminde ve gerekse bu âyetin inişinden itibaren günümüze kadar süren uzun yüzyıllar boyunca bu dine ve bağlılarına karşı kesintisiz bir savaş sürdürmüştür.

İslâm- yeryüzünün tek gerçek dini olması sıfatı ile önüne dikilen maddi engelleri kaldırmak ve insanı gerçek dinin dışındaki düzmece dinlerin boyunduruklarından kurtarmak amacı ile mutlaka harekete geçmelidir. Yalnız herkese inancını seçme özgürlüğü tanıması şarttır. Hiç kimse ne kendisi tarafından inanç değiştirmeye zorlanacak ve sözünü ettiğimiz maddi güçlerin baskısı altında kalan kişiler herhangi bir inancın zoraki bağlıları olarak görüleceklerdir.

Durum böyle olunca hem o maddi engelleri kaldırmayı ve hem de islâmı zorla benimsetmeye kalkışmamayı sağlama bağlamanın pratik yolu gerçek dinin dışındaki temellere dayanan otoritelerin nüfuzunu kırarak teslim almalarını sağlamak ve fiilen cizye vergisi vermelerini kendilerine kabul ettirerek bu teslim olmalarını açığa vurmalarını somutlaştırmaktır.

O zaman insanlığı kurtarma amacı gerçekleşmiş olur. O zaman aklı yatan her kişiye hak dini seçme özgürlüğü garantiye bağlanmış olur. Eğer adamın aklı

(120) Bakara, 256

yatmazsa eski dine bağlı kalmaya devam ederek cizye vergisi verir. Ondan bu cizye vergisini almanın birkaç amacı var. Başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz.

1- Adam cizye vermekle islâmi otoriteye teslim olduğunu, yüce Allah'ın gerçek dinine yönelik çağrıyı maddi güç kullanarak karşı koymayacağını ilân etmiş olur.

2- Adam canının, malının, ırzının ve diğer dokunulmaz temel insan haklarının savunulması için yapılacak masraflara katkıda bulunmuş olur. İslâm, cizye vererek müslümanların koruyucu kanatları altına giren gayri müslim vatandaşlarının bu haklarını ve dokunulmazlıklarını korumayı üzerine alır. Gerek dışardan ve gerekse içerden gelebilecek olan saldırılara karşı müslüman mücahidler eliyle bu hakları ve dokunulmazlıkları savunur.

3- Adam, çalışamayacakdurumdaki vatandaşların geçimini ve bakımını güvenceye bağlayan islâmi devlet hazinesinin gelir fonlarına katkıda bulunmuş olur. Çünkü devlet hazinesinin bu sosyal yardım görevi, gayri müslim vatandaşları da kapsamına alır, onlar ile zekât vermekle görevli müslümanlar arasında ayırım yapmaz.

Şimdi bu konuda şu tür fıkhi tartışmalara dalmak istemiyoruz. Cizye kimlerden alınır, kimlerden alınmaz? Bu verginin miktarı, oranı nedir? Nasıl ve nerelerde harcanır? Bu tartışmalara girmek istemiyoruz. Çünkü bu mesele, tümü ile, bu gün karşımızda olan, çözmek zorunda olduğumuz bir gündelik mesele değildir. Oysa bu mesele hakkında fetva vermiş olan, görüş belirtmek için ilmi çalışma yapmış olan fıkıh bilginlerinin zamanında bu konu pratik ve günceldi.

Günümüzde ise bu mesele "pratik" ve "gündelik bir mesele değil "tarihi" bir meseledir. Çünkü günümüzde müslümanlar "cihad" etmiyorlar. Sebebine gelince günümüzde müslümanlar yokturlar, ortalıkta görünmüyorlar. Buna göre günümüzün çözüm bekleyen asıl meselesi, islâmı ve müslümanları "var hale getirme", "ortaya çıkarma" meselesidir.

Daha önce birçok kere söylediğimiz gibi islâm sistemi gerçekçi ve ciddi bir sistemdir. Boşlukta asılı duran meseleleri tartışmaktan hoşlanmaz, pratik dünyada uygulanmayan fıkhi tartışmalara dönüştürülmeyi reddeder- çünkü pratik dünyada yüce Allah'ın şeriatına göre yönetilen, gündelik hayatını islâm fıkhına göre yönlendiren bir müslüman toplum yoktur- Bu sistem gerek kendilerini ve gerekse insanları fiilen varolmayan bu tür meselelerin tartışmaları ile oyalayanları küçümser onları "Eğer şöyle şöyle olsa acaba hükmü ne olur?" diyen konuşan "acabacılar" olarak adlandırır.

Günümüze işe başlama noktası, insanların islâm mesajı ile karşılaştıkları ilk günkü başlama noktasıdır. Herşeyden önce yeryüzünün herhangi bir yöresinde bu gerçek dini benimseyen, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in, O'nun peygamberi olduğuna tanıklık eden bir grup insan olacak sonra bu insanlar sırf o Allah'a bağlanacaklar; O'nun egemenliğini, otoritesini ve yasa koyma yetkisini ortaksız olarak kabul edecekler; bu kabullerini pratik hayatta uygulayacaklar. Arkasından bu evrensel çağrının sancağını ellerine ala-

rak tüm insanlığı kurtarmak amacı ile yeryüzünde harekete geçecekler. İşte o zaman- ve ancak o zaman- islâm toplumu ile diğer toplumlar arasındaki ilişkilere ilişkin Kur'ân âyetleri ve islâm hükümleri uygulama alanına kavuşacaklardır. İşte o zaman- ve yalnız o zaman- bu tür meselelerin tartışmalarına dalmak, bu meseleleri hükümlere bağlamaya çalışmak, islâmın fiilen karşılaştığı pratik durumlar için kanunlar koymak yerinde olur. Yoksa teorik bir dünyada boşuna nefes tüketmiş oluruz.

Gerçi biz- ilke ve prensip bazında- bu âyetin tefsirine daldık. Fakat biz, bu âyet inanç sistemi meselesi ile yakından ilgili olduğu için onu açıklama çabasına giriştik. bu sınırda dururuz. Bu sınırı aşarak ayrıntılı fıkıh tartışmalarına dalmayız. Çünkü islâm sisteminin ciddiliğine, gerçekçiliğine, pratiğe dönüklüğüne ve yukarda değindiğimiz türden maskaralıklardan uzak oluşuna saygı duyuyoruz.

KAHROLSUN YAHUDİ VE HIRİSTİYANLAR

Âyetleri incelemeye devam ediyoruz:

وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ عُزَيْرٌ ٱبْنُ ٱللَّهِ
وَقَالَتِ ٱلنَّصَٰرَى ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ ٱللَّهِ ذَٰلِكَ قَوْلُهُم
بِأَفْوَٰهِهِمْ يُضَٰهِـُٔونَ قَوْلَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَبْلُ
قَٰتَلَهُمُ ٱللَّهُ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ۝٣٠

30- Yahudiler "Uzeyr, Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da "Mesih (İsa) Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar, onların ağızları ile geveledikleri dayanaksız sözlerdir. Böyle demekle daha önceki kâfirlerin sözlerine özeniyorlar. Allah kahretsin onları. Nasıl gerçeklerden sapıyorlar?

Yüce Allah, müslümanlara kitap ehli ile "kendi elleri ile, boyun eğerek cizye verene dek" savaşmayı emrettiği günlerde Medine'deki islâm toplumunun- Daha önce gerek bu sûrenin tanıtma yazısında ve gerekse sûrenin ilk kesitini oluşturan âyetlerin girişinde anlatmaya çalıştığımız- bir takım özel şartları vardı. Bu özel şartlar bu emri pekiştirmeyi, vurgulamayı, bu emri kaçınılmaz kılan sebepleri ve faktörleri aydınlatmayı, bu emir karşısında bazı vicdanlarda doğan kuşkuları ve iç engelleri bertaraf etmeyi gerektiriyorlardı. Özellikle bu emre itaat etmenin Şam dolaylarındaki Bizans orduları ile karşılaşmayı zorunlu kıldığı o günlerde bu gereklilik daha güçlü bir biçimde ağırlığını hissettiriyordu.

Sebebine gelince Bizanslılar, İslâm'dan önce, arapları yıldırmışlardı, uzun yıllardan beri Yarımada'nın kuzey kesimini egemenlikleri altında tutuyorlardı. arap kabileleri arasında kuklaları vardı ve nüfuzları altındaki Gassaniler yönetimi yörede iktidarda idi.

Aslında bu savaş, (Tebük savaşı) müslümanların Bizanslılara karşı girişecekleri ilk savaş değildi. Yüce Allah arapları islâm dini ile onurlandırdıktan sonra

onları Bizanslılara ve Farslılara karşı koyarak şerefli bir ümmete dönüştürmüştü. Oysa islâm öncesi arapları, Bizanslılar'la ve Farslılar'la çatışmaya cesaret etmeyi düşünemeyecek derecede dağınık ve yılgın kabilelerden ibarettiler. O dönemin arapları bütün kahramanlıklarını biribirini yemekte, yağmacılıkta, kan dâvalarında, soygunlarda ve yol kesiciliklerde gösteriyorlardı!

Fakat Bizans korkusunun kalıntıları halâ bazı vicdanlarda varlığını pişmemiş, soylu islâm potasında henüz yeterince kazanmamış gönüllerde bu fobinin tortuları daha da etkili idi. Üstelik müslümanlar ile Bizanslılar arasındaki en son çatışma olan "Mute" savaşı müslümanların lehine sonuçlanmamıştı. O savaşta Bizanslılar, kuklaları olan hıristiyan araplarla birlikte iki yüz bin kişi olarak tahmin edilen büyük bir orduyu cepheye sürmüşlerdi.

Gerek o dönemdeki islâm toplumunun bileşiminden ve gerekse Bizans fobisinin, onlarla karşılaşma ürkütüsünün ruhlardaki kalıntılarından kaynaklanan bütün bu özel şartlara bir de savaşın kendisinin spesifik şartlarını eklemek gerekir.- İlerde anlatacağımız bazı spesifik şartlar yüzünden bu savaşa "zorluk savaşı" adı verilmişti.- Bütün bunların dışında müslümanların vicdanlarında Bizanslılar ile hıristiyan araplardan oluşmuş kuklalarının "kitap ehli" olmalarının doğurduğu kuşkular vardı. Bütün bu özel şartlar daha geniş açıklamalar yapılmasını, daha vurgulayıcı telkinlere girişilmesini gerektirmişti. Amaç bu ilâhi emrin kaçınılmazlığını zihinlere işlemek, ruhlardaki kuşkuları ve iç-engelleri bertaraf etmek, bu kaçınılmazlığın sebeplerini ve etkenlerini belirginliğe kavuşturmaktır.

Bu âyette sözkonusu "kitap ehli"nin inançlarının sapık olduğu açıklanıyor, onlar tarafından savunulan bu sapık inançla gerek müşrik arapların ve gerekse putatapıcı eski Romalıların ve diğer purtperest milletlerin sapık inançları arasındaki sıkı benzerliğe dikkat çekiliyor; kutsal kitaplarkının önerdiği doğru inanca bağlı kalmadıkları, buna göre onların "kitap ehli" olmalarının hiçbir anlam taşımadığı, sebebine gelince kutsal kitaplarının öğrettiği doğru inancın dayandığı temel ilkeye ters düştükleri vurgulanıyor. Bu âyette yahudilerden sözedilmesi ve onların "Uzeyr, Allah'ın oğludur" şeklindeki sapık sözlerinin gündeme getirilmesi ilginçtir. Çünkü âyetlerin asıl amacı müslümanları, Bizanslılar ile onların yandaşları olan hıristiyan araplar ile karşılaşmaya hazırlamak, yöneltmektir. Görüşümüze göre burada yahudilere değinilmesi şu iki sebepten ileri geliyor:

1- Okuduğumuz âyetin ifadesi geneldir, ehli kitapla, bunlar "Müslümanlara boyun eğerek kendi elleri ile cizye verene dek" savaşılmasına ilişkin emir geneldir. Bu yüzden bir bölüm olarak kitap ehline ilişkin bu genel emrin dayandığı inanç temelinin açıklanması gerekli görülmüş ve bu bütünlük zihinlere yerleşsin diye kitap ehlinin iki kanadından birini oluşturan yahudilere hıristiyanların yanı başında yer verilmiştir.

2- Yahudiler Medine'den Şam dolaylarına göçetmişlerdi. Bu göçler, Peygamberimizin- salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye gelişinden itibaren

başlayıp yıllarca süren trajik yahudi-müslüman atışmalarının sonucunda meydana gelmişti. Bu acı çatışmaların arkasından Beni Kaynuka ve Beni Nadr adlı yahudi kabileleri Beni Kuray'da adındaki yahudi kabilesinin bir bölümü Şam dolaylarına sürülmüştü. Bu o demektir ki, yahudiler o günlerde İslâm'ın, Şam dolaylarına varacak yolu üzerinde bulunuyorlardı. Bu yüzden onlarda bu ilâhi emrin kapsamına alınmışlar, bu açıklamanın içeriğine katılmışlardır.

Hıristiyanların "Mesîh (İsa), Allah'ın oğludur" şeklindeki sözleri meşhurdur, herkesin bildiği birşeydir. Hz. İsa'nın getirdiği gerçek dinin Saint Paul tarafından tahrif edildiği ve arkasından- ilerde anlatacağımız üzere- bu "tahrif" eyleminin Kilise konsilleri tarafından doruğa çıkarıldığı günden beri hıristiyanlar bu sapık inancı savuna gelmişlerdir. Fakat yahudilerin "Uzeyr, Allah'ın oğludur" şeklindeki sözleri yaygın değildir, günümüzde bileni yoktur. Elimizdeki tedvin edilmiş yahudi kitaplarında "Azra" başlıklı bir bölüm yeralır. Bu başlıklardaki "Azra"dan maksat "Uzeyr"dır. Bu kitaplarda Uzeyr; Tevratın yazımı sırasında emeği geçmiş uzman bir katip olarak ve kalbini "Rabb'in şeriatini aramaya adamış biri sıfatı ile övülür.

Fakat Kur'ân'da bu sözün yahudilerin ağzından nakledilmesi, en azından yahudilerin bir bölümünün- özellikle Medine'li yahudilerin- bu asılsız inancı savunduklarının, bu saplantının aralarında yaygın olduğunun kesin delilidir. Kur'an-ı Kerim, yahudilerle ve hıristiyanlarla fiilen yüzyüze geliyor, onlarla pratik düzeyde karşılaşıyordu. Eğer onların sözlerini naklederken aslı olmayan bir sözü kendilerine mal etmiş olsa bu durum, Peygamberimizin açıkladığı ilâhi mesajlarını yalanlamaları için bir gerekçe oluşturur ve bu kozu en geniş çapta kullanmaktan geri kalmazlardı.

Merhum Şeyh Reşid Rıza, "Menar" adlı tefsir kitabının onuncu cildinde (385-386. sayfalarında) "Azra'nın yahudi tarihindeki konumuna ilişkin yararlı bir özet yapmış ve bu özet bilgiye yine yararlı olan bir değerlendirme eklemiştir. Yahudilerin bu konudaki inançlarını kısaca açıklayabilmek için bu özetin ve değerlendirmenin birkaç paragrafını aynen aşağıya alıyoruz:

"1903 baskılı Yahudi Ansiklopedisinde verilen bilgiye göre 'Azra'nın dönemi, milli yahudi tarihinin çiçek açan ve gül kokuları saçan ilkbahar dönemidir. Eğer yahudi şeriatını getiren kişi Musa olmasaydı, (Talmud 21. Bab) Azra bu şeriatın yayıcısı (asıl metne göre 'yüklenicisi' ya da 'taşıyıcısı') sayılmaya lâyıktı (121)çünkü bu şeirat sonrları unutuldu, fakat Azra onu yeniden ortaya koydu, ihya etti. Eğer yahudilerin mucuzeleri onun zamanında da göreceklerdi. Bu ansikpopedinin belirttiğine göre O, şeriata ilişkin kitapları Asur alfabesi ile yazdı. Kuşkulandığı kelimelerin üzerlerine işaret koyardı. Yahudi tarihinin başlangıcı onun zamanına dayanır.

Dr. George Poust, "Kitab-ı Mukaddes sözlüğü" adlı eserinde bu konuda şöyle der; 'Azra (Aun) bir yahudi kahini ve ünlü bir kitaptır. Kral "Artahaşaşta"

(121) İngilizce tercümesine göre "şeriat taşıyıcısı" deyimi, "şeriat yayıcısı" deyimine göre daha uygundur.

döneminde uzun süre Babil'de kaldı. Bu kral hükümdarlığının yedinci yılında Azra'nın oldukça çok sayıda yahudiyi alıp Urşelim'e (Kudüs'e) götürmesine izin verdi. Dört ay süren bu yolculuk yaklaşık olarak M.Ö.457 yılında gerçekleşti.

Yahudi geleneğinde Azra, Musa ile İlya'nın tuttukları yerle karşılaştırılabilecek bir yer işgal eder. Onun büyük akademi kurduğunu, kutsal kitabın bölümlerini biraraya getirdiğini, eski İbrani alfabesinin yerine Keldani alfabesini geçirdiğini; "günler" "Azra" ve "Nahmıya" bölümlerini kaleme aldığını söylerler.

"Azra" bölümünün 4: 6-8: 19. ve 7: 1-8 sayfaları Keldanicedir. Yahudi halkı sürgün dönüşünde Keldanice'yi, İbranice'den daha kolay anlıyordu!

Ben derim ki; Yahudi tarihçiler de dahil olmak üzere bütün dünya tarihçilerinin ortak görüşlerine göre Hz. Musa'nın yazıp "emanetler sandukasına" ya da bu sandukanın yan tarafına koymuş olduğu Tevrat, Hz. Sülayman döneminden önce kayboldu; Hz. Süleyman, hükümdarlık döneminde bu sondukayı açtığında içinde sadece üzerlerinde "on öğüt"ün yazılı olduğu iki levha vardı [122] Nitekim bunun böyle olduğunu "ilk krallar" bölümünde de görebilirsin. Sözü edilen Azra, Tevratı ve diğer kutsal metinleri sürgün dönüşünde Keldani alfabesi ile yahudi halkının büyük oranda unutulmuş olduğu İbranice ile karışık bir Keldanice ile yazmıştır. Yahudi tarihçiler "Azra, Tevrat'ı Allah'dan gelen vahiy ile ya da ilham ile eski orijinali gibi yazdı" derler. Onların bu iddialarını kendilerinden başka hiç bir tarihçi onaylamayor. Bu görüşe karşı birçok itirazlar yapılmıştır. Bunlar bu konuya ilişkin kitaplarda, hatta telif eserlerde yeralmıştır. Katoliklere ait "Akılların Hazinesi" adlı kitap gibi. Aslı Fransızca olan bu kitabın on birinci ve on ikinci bölümleri, Tevrat'ın beş bölümünün Hz. Musa'dan kalma olduğuna yönelik çeşitli itirazlara ayrılmıştır.

Nitekim "Azra" bölümünde (4 f. 14 sayı 21) kutsal kitabın bütün bölümlerinin Nabukadnezzar döneminde ateşte yakıldığı yazılıdır. Bu yüzden O 'Ateş, şeriatını ortadan kaldırdı, artık hiç kimse neler yaptığını öğrenme imkânı bulamayacak' diye yazdı [123]. Buna ek olarak Azra'nın ateşte yakılmış olan kutsal kitap bölümlerini, Ruh-ul Kudüs'ün vahyi ile yeniden yazdığı ve bu işte kendisine zamanının beş katibinin yardımcı olduğu belirtilir. Bundan dolayı Tartulyanus'un, aziz İrinaus'un, aziz İronimos'un, aziz Yuhanna Zehebi'nin, aziz Basilius'un ve diğer bazı azizlerin Azra'yı, yahudilerce bilinen kutsal kitap bölümlerini yeniden düzenleyen adam olarak andıklarını görürsün."

Reşid Rıza sözlerine devam ederek şöyle diyor:

"Bu açıklamayı burada noktalıyoruz. Bu açıklamadan biz şu iki maksadı güdüyoruz:

1- Bütün kitap ehli (yahudiler) dinlerinin dayanağı ve kutsal kitaplarının

(122) Bu konu ile ilgili olarak Kur'ân'da şöyle buyuruluyor: "Talût'un hükümdarlığının belirtisi, size meleklerin taşıdığı bir sandukanın gelmesidir. Bu sandukada Rabb'inizden size yönelik bir huzur ile birlikte Musa ve Harun ailelerinin geride bıraktıkları bazı önemli eşyalar vardır." -Bakara süresi, 248-

(123) Biz de deriz ki, en doğrusunu Kur'ân söylüyor: Kur'ân'da belirtildiğine göre geride sadece bazı kalıntılar vardır.

aslı konusunda her şeylerini sözü geçen Uzeyr'e borçludurlar.

2- Bu dayanak unutkanlığın yıpratıcılığına uğramış, direkleri sallantılı bir dayanaktır. Bunu özgür düşünceli Batılı bilginler ortaya koymuşlardır [124] Nitekim Ansiklopedi Britannic'de Azra'nın hayatı anlatılırken gerek kendi adını taşıyan bölümde ve gerekse "Nahmiya" bölümünde onun şeriatı yazıya geçiren kişi olduğu belirtildiği hatırlatıldıktan sonra şöyle deniyor; 'Diğer bazı yeni rivayetlere göre Azra, yahudiler için sadece ateşte yakılmış olan şeriat metinlerini yeniden kaleme almamıştı, ortadan kaybolan bütün İbranice bölümleri yeniden yazıya geçirmişti, bu arada yetmiş tane yasal olmayan bölümü yeniden ortaya çıkarmıştı (Ebu Kureyf)'. Azra'ya art biyografinin yazarı sözlerini şöyle sürdürür; 'Adı geçen Azra'ya ilişkin masallar, bazı tarihçiler tarafından kendilerinden kaynaklanarak yazıldığına, yazılarını kaleme alırken başka bir yazara dayanmadıklarına göre çağımızın yazarları, bu masalın sözkonusu rivayetçiler tarafından düzülmüş bir uydurma olduğu kanısındadırlar.' (Bak Ansiklopedi Britannica, 1929 tarihli on dördüncü baskı, C. 9,5.14)

Kısacası, yahudiler adı geçen Azra'yı eskiden olduğu gibi günümüzde de kutsal bir kişi sayıyorlar. Hatta bazıları O'nu "Allah'ın oğlu" lakabını takmışlardır. Ona takılan bu lakap, acaba Hz. Musa. Hz. Davud ve diğer ulular için kullandıkları saygınlık belirtici anlamda mıdır, yoksa az aşağıda yer vereceğimiz filozofu "Filo'nun açıklamalarındaki anlamda mıdır, bilmiyoruz. Bu yahudi filozof'u hıristiyanlık inancının kaynağını oluşturan putperest Hind felsefesine yakın düşünceleri olan bir kişidir. [125] Tefsir bilginlerinin ortak görüşlerine göre bu sözü söyleyenler yahudilerin bir bölümüdür, hepsi değildir.

Bu sözü söyleyenler Medineli yahudilerin bir bölümüdür. Bunlar hakkında yüce Allah **"Yahudiler 'Allah'ın eli sıkıdır' dediler. Bu sözlerinden ötürü elleri bağlansın..."** buyurmuştur. [126] Ayrıca yine Kur'ân-ı Kerim'e göre onlar, yüce Allah'ın **'Kimdir o ki, Allah'a karşılıksız (güzel) borç verir de Allah da bu borcu ona kat kat fazlası ile öder.'** buyruğuna [127] **"Allah fakir, biz ise zenginiz.'** biçiminde alayca bir karşılık vermiş olan kimselerdir. [128] Belki de bu sözü onlardan önce söylemiş olan Yahudiler olmuştur da onlara ilişkin bilgi bize gelmemiştir.

İbn-i İshak'ın, İbn-i Cerir'in, İbn-i Ebu Hatem'in, Ebu Şeyh'in ve İbn-i

---

(124) Elinizdeki tefsir kitabında "Özgür düşünceli bilginler" gibi deyimlerin Şeyh Muhammed Abduh'un ve öğrencilerinin ekolünde ne anlama geldiklerine ilişkin bir uyarı yapmamız gerekir. Bu ekol tümü ile saf İslâm düşünce sistemine yabancı, Batılı sistemlerin ve düşüncelerin etkisi altında kalmıştır. Bu ekolün taraftarları sözünü ettiğimiz etkilenmenin sonucu olarak özgür düşünceyi destekleyerek hıristiyan kilisesine karşı çıkan yazarlar ile Batı demokrasisi ve özgürlüklere yana olan yazarlara ve bunun yanısıra Batılı sosyal kurumlara sıcak bakarlar. Yine bu etkilenmenin doğal sonucu olarak kendi deyimleri ile "Bu düşüncelerin ve kurumların yararlı olanlarının" alınması gerektiğini savunurlar. Bu yaklaşım, Lord Crommer ve benzeri gibi hıristiyan pek hoşlandıkları tehlikeli bir kaymadır! Mesele, daha derin, daha kapsamlı bir bakış açısına, İslâm sistemi ile yetinen bağımsız bir perspektife muhtaçtır.

(125) Bizim görüşümüze göre bu tereddütlü ifade, bu kuşku yersizdir. Çünkü okuduğumuz Kur'ân âyeti, yahudilerin "Uzeyr, Allah'ın oğludur" biçimindeki sözleri, hıristiyanların "İsa, Allah'ın oğludur" şeklindeki sözlerinin bir benzeridir ve her ikisi de eski putperest kâfirlerin benzer sözleri ile aynı anlama gelmektedir. Bu anlam, söyleyenini gerçek dinden çıkararak kâfirler ve müşrikler arasına katan "yüce Allah'a evlâd yakıştırma" sapıklığıdır.

(126) Maide, 64 (127) Bakara, 245 (128) Al-i İmran, 181

Murdeveyhin bildirdiklerine göre Abdullah b. Abbas şöyle diyor; 'Selâm b. Müşkum, Numan b. Evfa, Ebu Enes, Sas b. Kays ve Malik b. Sayf adlı Medineli yahudiler bir gün peygamberimize gelerek "sana nasıl uyalım, sen bizim kıblemizi bıraktın, ayrıca Uzeyr'ın Allah'ın oğlu olduğunu onaylamıyorsun" dediler.

"İsa, Allah'ın oğludur" diyen bazı hıristiyanların yahudi kökenli oldukları bilinmektedir. Nitekim Hz. İsa'nın çağdaşı olan yahudi filozofu Filo "Allah'ın oğlu vardır. O O'nun somut sözüdür, varlıkları onun aracılığı ile yaratmıştır" diyor. Buna göre Peygamberimizin döneminden önce yaşamış bazı yahudilerin "Uzeyr, Allah'ın oğludur" demiş olmaları uzak bir ihtimal değildir."

Kur'ân-ı Kerim'in neden yahudilerin bu sözünü, âyetlerin akışının bu noktasında naklettiği bu açıklama sayesinde ortaya çıkıyor. Amaç, kitap ehlinin bir bölümünün inanç bozukluklarının içyüzünü belirtmektir. Bu bozuk inançla ne yüce Allah'a inanmaları ve ne de gerçek dini benimsemeleri bağdaşmaz. İşte kitap ehli ile savaşma hükmüne dayanak oluşturan onlara ilişkin temel nitelik budur. Fakat onlarla savaşmanın amacı kendilerini müslümanlığı kabul etmeye zorlamak değildir, İslâm'ın önüne dikilmelerine yolaçan nüfuzlarını kırmak ve İslâm'ın otoritesine boyun eğmelerini sağlamaktır. Onlar İslâm'a boyun eğsinler ki, tek tek insanlar iradelerini sınırlayan baskıların etkisinden kurtularak ne o tarafın ve ne de bu tarafın zorlamaları altında kalmaksızın gerçek dini özgür iradesi ile seçebilsinler.

Hıristiyanların "İsa, Allah'ın oğludur" ve "Allah, üç ilâhın üçüncüsüdür" şeklindeki sözleri -dediğimiz gibi- yaygındır, çoğu kimse tarafından bilinir. Bütün hıristiyan mezhepleri bu görüşleri paylaşır. Saint Paul'un, diğer semavi dinler gibi aslında Allah'ın birliği ilkesine dayanan Hz. İsa'nın mesajını tahrif ettiği günden beri bu saçma inançlar hıristiyanlarca savunulagelmiştir. Sonraları kutsal kilise konsilleri, bu tahrif işlemini doruğa erdirmiş ve Allah'ın birliği ilkesini kökünden ortadan kaldırmışlardır.

Burada da Şeyh Muhammed Reşid Rıza'nın "Menar" adlı tefsirinden hıristiyan inancına ilişkin özet niteliğindeki yararlı bir bölümü nakletmekle yetineceğiz. Yazar "Teslis, Trinite" başlığı altında şunları yazıyor:

"Trinite '(teslis)' hıristiyanlar arasında ilâh'ın, baba, oğul ve kutsal ruh adlarını taşıyan üç unsurun birlikteliğinden oluştuğunu ifade eden bir terimdir. Bu doğma katolik kilisesi ile doğu-ortodoks kilisesinin ve çok az bir bölümü dışında protestan kilisesinin ortak doğmalarındandır. Bu doğmanın bağlıları, onun kutsal kitabın metinlerine uygun olduğu görüşündedirler. İlâhiyat bu doğmaya eski kilise konsillerinin öğretilerinden ve ünlü kilise sahiplerinin kitaplarından alınmış bir takım açıklamalar eklerler. Bu açıklamalar ikinci unsurun nasıl doğduğundan, üçüncü unsurun nasıl sızarak meydana çıktığından, bu üç unsur arasındaki ilişkinin türünden ve üç unsurun nitelikleri ile lâkaplarından sözederler.

Kutsal kitapta Trinite (teslis) teriminin bulunmamasına, eski Ahitte (Tev-

rat'ta) bu doğmayı açıkça ifade eden bir kanıta rastlanmamasına rağmen eski hıristiyan yazarlar ilâhın birleşik bir varlığa sahip olduğuna işaret eden çok sayıda kutsal metni iktibas edip delil olarak göstermişlerdir. Fakat değişik biçimde yorumlanmaya elverişli olan bu metinler Teslis doğmasının kesin delilleri olarak gösterilemezler, olsa olsa Yeni Ahitte (İncil'de) yeraldığına inandıkları açık ve kesin vahye sembolik atıflarda bulunan birer işaret olarak kabul edilebilirler. Bu doğmayı isbatlamak amacı ile yeni Ahitten bu konuda iki büyük metin grubu iktibas edilmiştir. Bu metinlerden birinde baba, oğul ve kutsal ruh birarada anılmaktadır. Öbüründe ise bu unsur ayrı ayrı zikredilmekte, bunun yanısıra bazı kendilerine özgü nitelikleri ile aralarındaki ilişkileri içermektedir.

İlâh'ın hangi unsurlardan oluştuğu konusundaki tartışmalar daha "Peygamber dönemi"nde başladı. Bu tartışmalar çoğunlukla heylânı ve agnostik felsefecilerin öğretilerinden kaynaklandı. Antakya patriği Teofilos, ikinci yüzyılda eski Yunanca "Tiryas" terimini kullandı. Sonraları Tartulyanus, bu sözcüğün anlam dışı olan ve teslim anlamına gelen "Trinatas" sözcüğünü kullanan ilk hıristiyan yetkili oldu. İznik konsiline yakın günlerde bu doğma, özellikle doğuda sürekli tartışma konusu olmuştu. Kilise, bu konudaki birçok görüşün uydurma (eratikit) olduğuna karar vermiştir. Bu uydurma damgası yiyen görüşler arasında Hz. İsa'nın sadece bir insan olduğuna inanan Abyunîlerin görüşü; Baba'nın, Oğul'un ve kutsal ruhun Allah'ın kendini insanlara açıklamasına yarayan değişik kalıplar olduklarına inanan Sabililerin görüşü; Oğul'un Baba gibi ezeli olmadığına, onun evrenden önce yaratıldığına, buna göre Baba'dan daha aşağı düzeyde ve ona boyun eğmiş olduğuna inanan Aryusîlerin görüşü ve kutsal ruhun İlâhî oluşturan unsurlardan biri olduğunu reddeden Makedonyalıların görüşü de vardı.

Bu konudaki kilise öğretisini ise 325 yılında toplanan İznik konsili ile 381 yılında toplanan Kostantınıyyel (İstanbul) konsilleri belirlemişti. Bu konsillerin kararlarına göre oğul ve kutsal ruh, İlâh'ı oluşturmada Baba'ya eşit konumdadırlar. Oğul, ezelde Baba'dan doğmuş ve kutsal ruh da Baba'dan dışarı sızmıştır. 589 yılında toplanan Tuleytula konsili ise kutsal ruhun, Baba'nın yanısıra Oğul'dan da dışa sızmış olduğunu kararlaştırdı. Latın kilisesi tümüyle bu ek açıklamayı kabul ederek ona bağlandı. Fakat Yunan kilisesi ilk başlarda bu eklemeye karşı çıkmayıp suskun kalmayı tercih etmesine rağmen sonradan ona karşı delil göstererek bunun bir uydurma olduğunu ileri sürdü

"Oğul'dan da.." ifadesi, hâlâ Yunan kilisesi ile Katolik kilisesinin birleşmelerini önleyen en büyük engellerden biridir. Lûter'ciler ile reformcu kiliselerin kitapları Katolik kilisesinin teslis ile ilgili doğmasını değiştirmeksizin, olduğu gibi onaylamışlardır

Bununla birlikte on üçüncü yüzyıldan itibaren çok sayıda ilâhiyatçı ve susuniyaniler, Germenler, muvahhitler ve genelciler gibi bir çok yeni hıristiyan cemaat kutsal kitaba ve mantığa aykırı olduğu gerekçesi ile bu doğmaya karşı çıktılar. Sevid Teyrak ise Teslis terimini Mesih (İsa) unsurunu ifade edecek şekilde

yorumlamış, onun teslis ile bilindiğini söylemiştir. Fakat bu teslis, unsurların teslisi değil, bir tek unsurun teslisi idi. Onun görüşüne göre Mesih'in doğasındaki ilâhi unsur. Baba'dır; Mesih'in ilâhi unsuru ile birleşen ruhani unsur Oğul'dur ve O'ndan dışarı sızan ilâhi unsurda kutsal ruhtur. Akılcılık (rasyonalizm) akımından Lûter'cı ve reformcu kilisileri etkilemesi ile Alman ilâhiyatçıları arasında bir süre Teslis doğmasını zayıflatmıştır

Kant'a göre Baba, oğul ve kutsal ruh, İlâh'ın üç temel sıfatını temsil ederler. Bu sıfatlar güçlülük, bilgelik ve sevgi sıfatlarıdır. Ya da bu üç unsur yaratma, koruma ve denetim altında bulundurmadan oluşan üç yüce etkinliği temsil ederler. Higgins ve Schanlıg, Teslis doğmasını hayâli bir temele oturtmaya girişmişlerdir. Son dönem Allan İlâhiyatçıları da onların yolunu izleyerek Teslis doğmasını hayalilik ve ilâhilik temellerine dayanan yollarla savunmaya girişmişlerdir. Vahye dayanan bazı teologlarda yaptıkları incelemeler sonunda İznik ve Kostantanıyye (İstanbul) konsillerinde belirlenen kilise görüşünü onaylamıyorlar. Son günlerde özellikle Sabililerin görüşlerini savunan birçok kimseler ortaya çıkmıştır."

Bu kısa ve yararlı açıklamadan anlaşılıyor ki, resmi kiliselere bağlı bütün hıristiyan mezhepler ve gruplar yüce Allah'ın birliği, hiç birşeyin O'nun benzeri olmadığı ve O'nun varlığından hiç kimsenin dışarıya sızmadığı ilkelerine dayanan gerçek (hak) dine bağlı değildirler.

Çoğu kere "Aryusiler" diye anılan hıristiyanların yüce Allah'ın birliği ilkesini onaylayan "muvahhitler" olduğu söylenir. Bu terimi bu şekilde kullanmak yanıltıcıdır. Çünkü sözü edilen "Aryusîler" yüce Allah'ın gerçke dinin öngördüğü anlamda Allah'ın birliğini dile getirmiyorlar, bunun yerine işin içine başka hatlar karıştırılıyorlar! Sebebine gelince bu adamlar Hz. İsa'nın yüce Allah gibi ezeli bir varlık olmadığını söylüyorlar ki: bu doğrudur. Fakat bunun yanısıra Hz. İsa'nın "oğul" olduğunu ve henüz evren yokken "Baba"dan yaratılmış olduğunu ileri sürüyorlar ki, bu saplantılar, asla gerçek anlamda yüce Allah'ın birliği ilkesinin (tevhidin) kapsamına girmezler.

Yüce Allah "İsa, Allah'ın oğludur", "İsa, Allah'dır" ve "Allah, üç ilâhın üçüncüsüdür" diyenlerin kâfir olduklarına ilişkin hükmünü açıklamıştır. Buna göre ayni inanç sisteminde hem "küfür" hem de "iman" sıfatları biraraya gelemeyeceği gibi bu iki sıfat ayni kalpte de biraraya gelemez. Çünkü bunlar biribirleri ile taban tabana zıt olgulardır.

Kur'an-ı Kerim'in gerek yahudilerin "Uzeyr, Allah'ın oğludur" ve gerekse hıristiyanların "İsa, Allah'ın oğludur" şeklindeki sözlerine ilişkin değerlendirmesinde yahudiler ile hıristiyanların bu sözlerinin, daha önceki dönemlerde yaşamış kâfirlerin sözlerine inançlarına ve düşüncelerine benzediklerini belirliyor. Okuyoruz.

"Bunlar onların ağızları ile geveledikleri dayanaksız sözlerdir. Böyle demekle daha önceki kâfirlerin sözlerine özeniyorlar."

"Bu ifade, herşeyden önce bu sözlerin doğrudan doğruya onların ağızla-

rından çıktıklarını, yoksa başkalarının onlara dayandırdıkları bir yakıştırma olmadıklarını kanıtlıyor. Bu anlamı vermek için "ağızları ile" deyimi kullanılıyor, Kur'an-ı Kerim'in bilinen ifade yöntemi uyarınca objektif ve somut bir tablo gözler önüne seriliyor. Sebebine gelince adamların sözlerinin ağızlarından çıktığı belli birşeydir. Fakat burada "ağız" sözcüğünün kullanılmış olması boşuna, ya da gereksiz bir uzatma değildir. Yüce Allah'ı *bu tür eylemlerden tenzih* ederiz. Bu Kur'an'ın, tasvir ağırlıklı ifade yönteminin gereğidir. Bu ifade sözün tablosunu gözler önünde canlandırıyor, ona işitiliyormuş, hatta görülüyormuş gibi bir "gerçek"likle donatıyor.

Üstelik bu şekli ile bu ifade tabloyu gözlerönünde canlandırma ve somutlaştırma fonksiyonun yanında başka bir açıklayıcı anlam daha taşıyor. O anlam da şudur: Bu sözün objektif dünyada, gerçekler âleminde hiçbir aslı, hiçbir dayanağı yoktur. Bu sadece ağızların geveledeği bir söz dizisidir; arkasında ne "gerçek" ve ne de "kavram kalıbı" vardır.

Sonra Kur'an'ın kaynağının ilâhiliğine delil oluşturan vecizlik netiliğinin bir başka yönüne geliyoruz. Bu ilginç özellik, yüce Allah'ın şu sözünde dikkatimizi çekiyor:

"Böyle demekle daha önceki kâfirlere özeniyorlar."

Klâsik tefsir bilginleri âyetin bu kısmını şöyle açıklamışlardır; "Bu ilâhi ifadenin anlamı, 'Yahudilerin ve hıristiyanların yüce Allah'a oğul yakıştıran sözleri, müşrik arapların, O'na kız çocuğu yakıştıran sözlerinin bir benzeridir şeklindedir." Bu açıklama doğrudur. Fakat bu ilâhi cümlenin içeriği, daha geniş boyutludur. Bu ileri boyut yakın yıllarda farkedilebildi; ancak Hind, eski Mısır ve eski Yunan putperestlerinin inançlarına ilişkin bilimsel bulgular ortaya çıktıktan sonra anlaşılabildi. Bu araştırmalar sayesinde kitap ehlinin özellikle hıristiyanların tahrifata uğramış inançlarının kaynağına inildi. Sözkonusu putperest inançlarda yeralan kimi saplantıların önce aziz "Saint Paul" eli ile, arkasından da sözde kutsal kilise konsilleri aracılığı ile hıristiyan doğmalarına sızdıkları belirlendi

Eski Mısır inancında Oziris, İzis ve Ouris'den oluşan üçlü ilâh (teslis) doğması Firavunlar dönemi putperestliğinin temelini meydana getiriyordu, bu üçlü ilâh doğmasında Oziris Baba'yı ve Ouris' "Oğul"u temsil ediyordu.

Hz.İsa'dan yıllarca önce İskenderiye'de okutulan teoloji (ilâhiyat) derslerinde "kelimenin (sözün), ikinci ilâh" olduğu ve "Allah'ın ilk oğlu" ünvanını taşıdığı öğretiliyordu.

Hind putperestleri de üç unsurdan, ya da üç "durum"dan oluşmuş bir ilâh kavramına inanırlardı. Onlara göre asıl ilâh bu üç unsurda ya da üç halde tecelli ederdi. "Brahma" ilâhın yaratma ve yoktan varetme durumundaki, "Vişnu" koruma ve gözetme durumundaki, "Sifa" ise yoketme ve ortadan kaldırma durumundaki yansımaları (tecellileri) idi. Bu sapık inanca göre "Vişnu", "Brahma"da yoğunlaşan ilâhlıktan sızmış ve dönüşüme uğramış "oğul"du.

Asurlar da "kelime"nin (sözün) kutsallığına inanırlar, ona "Merduh" adını

verirlerdi. İnançlarına göre bu merduh ilâhın ilk oğlu idi!

Eski Yunanlılar üç unsurlu ilâh kavramına inanırlardı. Nitekim bu üçlü ilâh doğmasının belirtisi olarak kâhinleri ilâhlara kurban keserken kesilecek hayvanın üzerine üç kere kutsal su serperler, üç kere buhurdanlıktan buhur alıp etrafa saçarlar ve yine üç kere kesim yerinde toplanan halkın üzerine kutsal su serperlerdi. İşte kilise bu putperest törenleri, arka plânlarındaki inançlarla birlikte alarak hıristiyanlığa katmış, böylece eski kâfirlerin görüşlerini taklit etmiştir.

İşte Kur'ân-ı Kerim'in indiği günlerde bilinmeyen bu eski putperest inançlar **"Onlar böyle demekle daha önceki kâfirlere özeniyorlar"** âyeti ile birlikte gözden geçirildiklerinde kutsal kitab'ımızın vecizliğinin bir örneğidir.

Bu örnek bize Kur'an'ın ilahi kaynaktan geldiğini ve bu yüce kitabın **"Alim ve Habir olan Allah"** tarafından gönderildiğinin yinelenerek duyurulmasıdır.

Bu açıklama ve tesbitden sonra yüce Allah, Kitap ehlinin, kâfirlik ve müşriklik içerikli sapıklıklarının özüne ilişkin sözlerini şöyle noktalıyor.

"Allah kahretsin onları! Nasıl gerçeklerden sapıyorlar?"

Evet, evet... Allah kahretsin onları, canlarını alsın? Nasıl bu apaçık, bu yalın gerçeği bırakarak ne akılla ve ne de vicdanların sağduyusu ile bağdaşmayan bu karmaşık, bu içinden çıkılmaz putperest düzmecelerine sapıyorlar?

SOMUTLAŞAN SAPIKLIK

Bir sonraki ayette Kitap ehlinin sapıklıklarının bir başka aşamasına, bir diğer belirtisine geçiliyor. Bu defa ele alınacak olan sapıklık sadece sözlere ve inançlara yansıyan bir sapıklık değil, bozuk inanç sistemlerine dayanan pratikte somutlaşmış bir sapıklıktır. Önce ayeti okuyalım.

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ
وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ
مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَٰهًا وَاحِدًا
لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

31- Onlar Allah dışında hahamlarını, rahiplerini ve Meryemoğlu İsa'yı ilah edindiler. Oysa onlara sadece tek ilaha, kendisinden başka ilah olmayan ve onların yakıştırma ortaklarından uzak olan Allah'a kulluk etmeleri emredilmişti.

Okuduğumuz ayet, surenin bu kesitinin doğrusal bir uzantısıdır. Bilindiği gibi surenin bu kesitinde müslümanların vicdanlarında beliren şu tür kuşkular giderilmeye çalışılıyordu; "Bu adamlar, yani yahudiler ile hristiyanlar, kitap ehlidirler. Buna göre onlar, Allah'ın dinine bağlıdırlar."

Bu kuşkulara karşılık, bu surede şu gerçeklere dikkat çekiliyor: Bu adam-

lar, yüce Allah'ın dinine bağlı değildirler. Bu gerçeği inançlarından sonra pratik hayatları da kanıtlıyor. Onlara tek olarak yüce Allah'a kulluk etmeleri emredildi. Oysa onlar yüce Allah'ı bir yana bırakarak hahamlarını ve rahiplerini ilah edindiler. Tıpkı Meryemoğlu İsa'yı ilah edindikleri gibi. Bu tutumları ise yüce Allah'a ortak koşmaktır, şirktir. Yüce Allah onların bu ortak koşma yakıştırmalarından münezzehtir. Buna göre onlar davranış ve pratik hayat düzeyinde gerçek dini din edinmedikleri gibi inanç ve düşunce düzeyinde de Allah'a inanmış değildirler.

Kitap ehlinin hahamlarını ve rahiplerini nasıl ilah edindiklerini anlatmadan önce Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- bu ayetin açıklamasına ilişkin sağlam kaynaklı sözlerine başvurmak istiyoruz. Çünkü kesin çözüm O'nun sözlerindedir.

Bu ayette geçen "Ahbar" terimi, "Hebr" ya da "Hıbr" sözcüğünün çoğuludur. Bu terim "Kitap ehlinin bilginleri" -daha çok yahudi bilginleri- anlamına gelir. Yine bu ayette yeralan "Ruhban" terimi ise "rahip" sözcüğünün çoğuludur. Bu terim, "Kendini ibadete adamış, dünyadan el-etek çekmiş kişi" anlamına gelir. Rahipler normal olarak evlenmezler, başkaca bir iş tutmazlar, geçim peşinde koşmazlar.

"Durr-ül Mensur" adlı kitabın bir yerinde şöyle deniyor: Tırmizi'nin, İbn-i Munzır'ın, İbn-i Ebu Hatem'in, Ebu Şeyh'in, İbn-i Murdeveyh'in, Beyhaki'nin ve diğer hadis dergilerinin bildirdiklerine göre, sahabilerden Adiyy b. Hatem şöyle diyor; "Bir gün Peygamberimizin yanına gitmiştim. O sırada Tevbe suresinin **'Onlar Allah dışında hahamlarını ve rahiplerini ilah edindiler'** cümlesi ile başlayan ayetini okuyordu. Ayeti bitirince bana dönerek şöyle buyurdu:

"Gerçi onlar hahamlarına ve rahiplerine tapmıyorlar, ibadet etmiyorlar. Fakat bu din adamları kendilerine bir şeyi helal kılınca o şeyi helal sayıyorlar, buna karşılık din adamları bir şeyi yasaklayınca onu haram kabul ediyorlar."

İbn-i Kesir tefsirinde de şöyle deniyor: İmam-ı Ahmed, Tırmizi ve İbn-i Cerir değişik kanallara dayanarak bize bu belgeyi naklediyorlar: Adiyy b. Hatem, Peygamberimizin davetini alınca, çağrısını işitince Şam'a kaçtı. Bu zat cahiliye döneminde hristiyan olmuştu. Bir ara kızkardeşi kabilesinden birkaç kişi ile birlikte müslümanlara esir düşmüş, fakat Peygamberimiz kadını bağışlayarak, serbest bırakmıştı. Kadın kardeşinin yanına dönünce onu müslüman olmaya ve Peygamberimize gidip kendisi ile görüşmeye teşvik etmişti. Bunun üzerine Medine'ye geldi. -Bu zat o sırada Tay kabilesinin şefi idi, babası da cömertliği ile ün salmış bir kişi olan Hatem Tai idi.- Peygamberimizin huzuruna vardığında boynunda gümüş bir haç vardı. O sırada Peygamberimiz 'Onlar Allah'ın dışında hahamlarını ve rahiplerini ilah edindiler' cümlesi ile başlayan ayeti okuyordu. Ayet bitince bizzat kendi ifadesine göre Peygamberimize 'Onlar, hahamlarına ve rahiplerine tapmıyorlar, kulluk etmiyorlar' dedi. Onun bu sözlerine Peygamberimiz şu karşılığı verdi:

"Evet, ama din adamları onlara helal şeyleri yasakladılar ve haram şeyleri

serbest ettiler. Onlar da din adamlarının bu hükümlerine uydular. Bu tutum, onların, din adamlarına kulluk etmeleri anlamına gelir."

Tefsir bilgini Sudey, bu ayeti açıklarken şöyle der; 'Onlar yüce Allah'ın kitabını arkalarına atarak din adamlarının hükümlerine başvurdular. Bundan dolayı yüce Allah bu ayetin devamında **'Oysa onlara sadece tek ilaha kulluk etmeleri emredilmişti'** buyuruyor. Yani o tek ilah bir şeyi haram kılınca, o şey haram sayılacak, O'nun helal ilan ettiği şeyler helal bilinecek, koyduğu yasaya uyulacak ve verdiği hüküm yürürlüğe konacaktır."

Tefsir bilgini Alusi de bu ayeti şöyle açıklıyor; "Çoğu tefsir bilginlerinin görüşüne göre bu ayetteki ilah edinmekten maksat, Kitap ehlinin din adamlarını evrenin ilahları saydıkları, böyle bir inanç taşıdıkları değildir; buradaki ilah edinmekten maksat, onların din adamlarının kişisel emirlerine ve yasaklarına uymalarıdır."

Gerek bu açık anlamlı ayetten, gerekse Peygamberimizin -son söz niteliğindeki- yorumundan ve gerekse eski-yeni tefsir bilginlerinin sistemine, bu dine ilişkin son derece önemli gerçekler öğreniyoruz. Bu gerçeklere, aşağıda kısaca değinmek istiyoruz:

1- İbadet, yasal hükümlerde Kur'an'ın ayetlerin ve Peygamberimizin bu ayetlere ilişkin açıklamalarına uymak demektir. Yahudiler ile hristiyanlar, hahamları ile rahiplerinin ilah olduklarına inanmak, onlara ibadet amaçlı hareketler sunmak anlamında bu din adamlarını ilah edinmiş değillerdi. Buna rağmen yüce Allah, bu ayette onların müşrik olduklarına, bir sonraki ayette de kâfir olduklarına hükmetmiştir. Bu hükmün tek gerekçesi, onların din adamlarını yasa koyma mercii olarak kabul etmeleri, koydukları yasalara uymaları, boyun eğmeleridir. İlahi hükmün tek sebebi budur. Ayrıca, inançta ve ibadetlerde Allah'tan başkasını ilah edinmiş olmak şart değildir. Sırf bu tutum, sahibini Allah'a ortak koşmuş duruma düşürür. Sırf bu sapıklık, sahibini mü'minlerin safından çıkarıp, kâfirlerin saflarına katmak için yeterlidir.

2- Bu ayet hahamlarına yasa koyma yetkisi tanıyan, onlarca konmuş yasalara uyan ve itaat eden yahudiler ile Hz. İsa'ya ilahlık yakıştıran ve ona ibadet amaçlı davranışlar sunan hristiyanları aynı derecede müşrik sayıyor, aralarında hiçbir fark görmüyor. Yani her iki tutum da sahiplerini Allah'a ortak koşmuş saydırma açısından eşit ağırlıklı suçlardır. Her iki sapıklık da sahiplerini mü'minlerin safından çıkarıp, kâfirlerin saflarına katmak için yeterlidir.

3- İnsanın Allah'a ortak koşan bir müşrik sayılması için yasa koyma yetkisini Allah dışındaki bir mercie, meselâ kullara tanıması yeterlidir. Bu sapıklığın yanısıra sözkonusu kulun ya da kulların ilah olduğuna inanması, onu ya da onlara ibadet amaçlı hareketler sunması şart değildir. Az önceki iki paragrafımız bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. Biz burada bu gerçeği bir kere daha vurgulamak istedik.

Gerçi bu ayetlerin içerdikleri gerçeklerin ilk amacı, o günkü islâm toplu-

muna egemen olan olumsuz şartlara karşı koymaktır, o günkü müslümanların kalplerindeki Bizanslılarla savaşmaya ilişkin tereddütleri ve fobileri silmektir, "Bizanslılar madem ki Kitap ehlidirler, o halde mü'mindirler" şeklindeki on yargının doğurduğu kuşku bulutlarını dağıtmaktır. Fakat bu gerçekler bu konudaki temel işlevlerinin yanısıra genel-geçerlidirler ve bu nitelikleri ile genel anlamda "dinin özü"nün ne olduğunu belirleme hususunda bize ışık tutarlar.

Gerçek din "islâm"dır. Yüce Allah tüm insanlar için bu dini seçmiştir, bunun dışındaki bir dini hiç kimseler kabul etmez. Müslüman olabilmek için yüce Allah'ın ortaksız ilahlığına inandıktan ve ibadet nitelikli eylemleri sırf O'na sunduktan sonra, yasal hükümlerde de sırf O'na uymak şarttır. Eğer insanlar O'nun yasaları dışında başka yasalara uyarlarsa, yahudiler ve hristiyanlara ilişkin hükmün kapsamına girerler. Yani Allah'a inanmamış "müşrikler" sayılırlar. İstedikleri kadar "Biz mü'miniz desinler" faydasızdır. Çünkü yüce Allah'ın dışındaki bir merciin, meselâ bazı kulların koydukları yasalara uymaları bu damgayı yemeleri için yeterlidir. Böyle durumlarda insanların bu damgayı yemekten kurtulabilmeleri için kullar tarafından kendilerine empoze edilen yasalara karşı çıkmaları, onlara baskı altında uymak zorunda kaldıklarını kanıtlayan protesto nitelikli bir reaksiyon göstermeleri, yüce Allah'a yönelik bu küstahlıkları onaylamadıklarını, onları bertaraf etmeye güçleri yetmediği için dişlerini sıktıklarını ortaya koymaları gerekir.

Günümüzde "din" kavramının sınırları, insanların kafalarında, alabildiğine daralmıştır. Günümüzün insanları dini sadece vicdanda hapsedilmiş bir inanç ve birtakım ibadet amaçlı eylemler saymaktadırlar. İşte yahudilerin burada kınanan tutumu da böyle idi. Onlar bu anlayışları yüzünden okuduğumuz ayete ve Peygamberimizin bu ayete ilişkin yorumuna göre Allah'a inanmamış, O'na ortak koşmuş, O'nun sadece tek ilaha kulluk etmelerini buyuran emrine ters düşmüş sayılmışlar, ayrıca Allah'ı bir yana bırakarak hahamlarını ilah edinmekle suçlanmışlardır.

Dinin başta gelen anlamı "deynunet" yani boyun eğmek, teslim olmak ve uymaktır. Bu tutum da ibadet amaçlı eylemlerin sunuluşunda olduğu kadar yasalara uymada da ortaya çıkar, somutluk kazanır. Bu mesele yüce Allah'dan başkalarının koyduğu yasalara uyanların sergiledikleri pişkinlikle ve cıvıklıkla bağdaşmayacak derecede ciddidir. Böyle kimselerin sırf yüce Allah'ın ilahlığına inanıyorlar ve ibadetlerini sırf yüce Allah'a sunuyorlar diye kendilerini yüce Allah'a inanmış, müslümanlar saymaları en hafif deyimi ile kaba bir vurdumduymazlık, bir kaypaklık örneğidir. Yüce Allah'dan kaynaklanmayan yasaların egemen olduğu toplumlarda yaşayanlar eğer bu ortak suçun sorumluluğundan gerçekten kurtulmak istiyorlarsa, yüce Allah'ın otoritesine yönelik bu küstahlıkları onaylamadıklarını kesinlikle kanıtlayacak, protesto nitelikli bir tavır ortaya koymalıdırlar.

Bu cıvıklık, bu kaypaklık yaşadığımız tarih döneminde bu dinin karşılaştığı en büyük tehlikedir. Düşmanların bu dine yönelttikleri en öldürücü silah bu-

dur. Dinimizin bu düşmanları, yüce Allah'ın müşriklikle, gerçek dini din edinmemekle ve "Allah'ı bir yana bırakarak başka ilahlar edinmekle" suçladığı rejimlerin ve insanların günümüzdeki benzerlerine, zamanımızdaki izdaşlarına "islâm" yaftasını yakıştırmak için can atıyorlar. Madem ki, bu dinin düşmanları bu tür rejimlere ve kişilere islâm yaftası yakıştırmaya bu denli özen gösteriyorlar, o halde bu tür yanıltıcı yaftaları yere düşürmek, bu tür maskeleri indirerek arkalarında gizlenen müşrikliği, kâfirliği ve yüce Allah dışında ilah edinme sapıklığını gözler önüne sermek de bu dinin taraftarlarının görevidir. Bu konudaki sözlerimizi incelediğimiz ayetin ikinci cümlesini bir kere daha okuyarak bağlayalım:

"Oysa onlara sadece tek ilaha, kendisinden başka ilah olmayan ve onların yakıştırma ortaklarından uzak olan Allah'a kulluk etmeleri emredilmişti."

Daha sonraki iki ayette mü'minleri savaşmaya özendirme yolunda bir ileri adım daha atılıyor. Okuyoruz.

ALLAH'IN NURUNU SÖNDÜRMEK İSTEYENLER

يُرِيدُونَ أَن يُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَيَأْبَى ٱللَّهُ
إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ
أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ
كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

32- Onlar Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istiyorlar. Oysa Allah, kâfirlerin hoşuna gitmese de, nurunu kesinlikle tamama erdirmekte kararlıdır.

33- Müşriklerin hoşuna gitmese de kendi dinini diğer bütün dinlere karşı üstün getirmek üzere peygamberini doğru yol ve gerçek din ile gönderen O'dur.

Sözü geçen yahudiler ile hristiyanlar (Kitap ehli) gerçek dinden sapmakla, yüce Allah dışında başka ilahlara kulluk yapmakla gerçek anlamda Allah'a ve ahiret gününe inanmamakla yetinmiyorlar, bu sınırda durmuyorlar. Daha ileri giderek gerçek dine savaş açıyorlar; bu dinde, bu dinin yeryüzünde harekete dönüştürdüğü çağrıda ve sosyal hayatı kuralları uyarınca biçimlendirdiği sistemde somutlaşan Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Okuyoruz:

"Onlar Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istiyorlar."

Onlar yüce Allah'ın nuruna, ışığına karşı savaş halindedirler. Bu savaşı kimi zaman yalanlar uydurarak, komplolar düzenleyerek ve müslümanlar arasında kargaşalık çıkararak veriyorlar, kimi zaman da kuklalarının ve bağlılarının bu dine ve bağlılarına karşı savaş açmalarını, onun karşısında set oluşmalarını teşvik ederek saldırganlıklarını tatmin ediyorlar. Bu durum bu ayetlerin indiği günlerde böyle olduğu gibi tarih boyunca da hep böyle olmuş ve böyle sürüp

gidecektir.

Bu ilahi ifade, o günkü müslümanların kalplerini coşturmayı amaçladığı gibi insanları doğru yola ileten gerçek dinde somutlaşan Allah'ın nuru karşısında yahudiler ile hristiyanların takınageldikleri sürekli tavrın özünü de tanımlamakta, gözler önüne sermektedir.

Ayeti okumaya devam ediyoruz:

"Oysa Allah, kâfirlerin hoşuna gitmese de, nurunu kesinlikle tamama erdirmekte kararlıdır."

Bu ifade, kâfirlerin zoruna gitse de yüce Allah'ın dinini üstün çıkararak nurunu tamamlayacağına ilişkin değişmez kanuna kanıt oluşturan, bu itibarla kesinlikle gerçekleşecek olan bir ilahi vaaddir.

Bu vaad mü'minlerin kalplerine güven aşılar; onların kendilerini bekleyen bütün zorluklar ve bütün sıkıntıları göğüsleyerek yollarına devam etmelerini kâfirlerin bütün oyunlarına ve saldırganlıklarına rağmen yüce hedeflerine doğru ilerlemelerini sağlar. Burada sözkonusu edilen "kâfirler"den maksat, daha önce kendilerinden sözettiğimiz yahudiler ile hristiyanlar (Kitap ehli)dir. Bunun yanısıra bu ayet gerek o günkü kâfirlere ve gerekse bütün dönemlerin kâfirlerine yönelik bir tehdit içeriyor.

Bir sonraki ayet hem o vaadi ve hem de bu tehdidi pekiştirmektedir. Okuyalım:

"Müşriklerin hoşuna gitmese de, kendi dinini diğer bütün dinlere karşı üstün getirmek üzere peygamberini doğru yol ile ve gerçek din ile gönderen O'dur."

Yukarda okuduğumuz **"Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve peygamberinin haram ilân ettiği şeyleri haram saymayan ve gerçek dini benimsemeyen kitaplı kâfirlerle, bunlara boyun eğerek kendi elleri ile cizye verene dek savaşınız"** ayetinde "gerçek din"in, yüce Allah'ın son peygamberi ile gönderdiği din olduğunu ve bu savaş emrinin bu dini kabul etmeyenlerin tümünü kapsamına aldığını bir kere daha açıkça anlıyoruz. [129]

Bu ayeti nasıl yorumlarsak yorumlayalım, bu hüküm doğrudur. Çünkü "gerçek din" deyimi kısaca inançta, ibadetlerde ve yasaklarda tek Allah'a boyun eğmek, itaat etmektir. Yüce Allah'dan gelen tüm dinlerin temel ilkesi budur. Bu din, en son olarak Peygamberimizin getirdiği mesajlar bütününde somutlaşır. Buna göre gerek inançta, gerek ibadetlerde ve gerekse yasalarda ortaksız Allah'ın dinini kabul etmeyen her kişi ve her toplum, gerçek dini din edinmemiş kabul edilir ve az önce tekrarladığımız savaş ayetinin kapsamına girer. Yalnız daha önce defalarca söylediğimiz gibi, bu emrin uygulanması sırasında islâm stratejisinin, bu dinin harekete ilişkin yönteminin özelliği, değişik aşamaları ve yenilenen yöntemleri gözönünde bulundurulacaktır. Az önceki ayeti bir kere daha okuyalım:

(129) Tevbe Suresi, 29

"Müşriklerin hoşuna gitmese de, kendi dinini diğer bütün dinlere karşı üstün getirmek üzere peygamberini doğru yol ile ve gerçek din ile gönderen O'dur."

Bu ayet "Oysa Allah, kâfirlerin hoşuna gitmese de, nurunu kesinlikle tamama erdirmekte kararlıdır" ayetinde dile gelen ilk vaadini pekiştirici niteliktedir. Fakat buradaki ifade daha belirli, daha sınırlayıcıdır. Sebebine gelince bu ayete göre yüce Allah'ın "tamama erdirmekte kararlı olduğu nur" kendi dinine diğer bütün dinler karşısında üstünlük kazandırmak amacı ile son peygamberi aracılığı ile gönderdiği dindir.

"Gerçek din" -yukarıda belirttiğimiz gibi- hem inançta hem ibadette ve hem de yasalarda tek Allah'a itaat etmektir. Bu ilke, Peygamberimizden önceki peygamberlerin getirdikleri bütün semavi dinlerde somutlaşmıştır. Doğaldır ki, günümüz hristiyanları ile yahudilerinin putperest inançlarının sızmalarına uğrayarak yozlaşmış sapık dinleri ile sözde din yaftası taşıdıkları halde Allah dışında başka ilahlar ortaya çıkarıp insanları bunlara taptıran yani halklarını yüce Allah'ın izninden kaynaklanmayan yasalara uymaya zorlayan zorba rejimler ve düzenler bu tanımın kapsamına girmezler.

Yüce Allah burada kendi dinini bütün diğer dinler karşısında üstün getirmek için Peygamberimizi doğru yola ve gerçek dinle gönderdiğini açıklıyor. Bu ilahi vaadin boyutlarını ve çapını kavrayabilmek için "din"i az yukarda tanımladığımız geniş anlamında algılamamız gerekir.

"Din" bağlılık ve itaat demektir. Bu geniş çerçevenin içine insanların bağlandıkları, itaat ettikleri, uydukları ve tarafını tuttukları her sistem, her doktrin, her sosyal akım girer.

İşte yüce Allah, Peygamberimiz aracılığı ile göndermiş olduğu gerçek dinin bütün diğer dinlere üstün geleceğine hükmederken "diğer dinler" kavramını bu yaygın ve genel-geçerli anlamda algılamamızı istemiştir.

Yani bağlılık ve itaat sırf Allah'a özgü olacaktır; üstünlük, tek Allah'a bağlanmayı ve itaat etmeyi somutlaştıran sistemin tekeline geçecektir.

Bu ilahi vaad Peygamberimizin, halifelerinin ve daha sonraki gayretli müslümanların ellerinde gerçekleşmiş ve uzun yıllar boyunca yürürlükte kalmıştır. Bu dönemde gerçek din üstün ve galipti ve bağlılığı sırf yüce Allah'ın tekeline vermemiş olan diğer bütün sapık dinler hak dinden korkuyorlar, karşısında titriyorlardı! Sonra gerçek dinin bağlıları dinlerinden uzaklaşmaya başladılar. Adım adım gerçekleşen bu uzaklaşmanın islâm toplumunun bileşim tarzından kaynaklanan iç faktörleri olduğu gibi bu dinin gerekputperestlerden ve gerekse yahudiler ile hristiyanlardan oluşan düşmanların giriştikleri sürekli ve değişik yöntemli savaşların yıpratmalarından kaynaklanan dış faktörleri de vardır.

Fakat günümüzdeki durum son aşama değildir. Yüce Allah'ın bu ayette açıklanan vaadi geçerliliğini sürdürüyor ve bu sancağı omuzlayıp yeniden yola koyulacak müslüman bir kitlenin ortaya çıkmasını bekliyor. Bu müslüman kitle,

hak dinin sancağını omuzlayıp yüce Allah'ın nuru ile harekete girişirken, ileriye doğru adım atmaya başladığı ilk noktanın aynısından yola çıkmalıdır.

Surenin bu kesitinde yeralan daha sonraki ayetlerde yahudiler ile hristiyanların (Kitap ehlinin) yüce Allah'ın haram kıldığı şeyleri nasıl haram saymadıklarını somut bir örnekle tanımlayan son adım atılıyor. Bilindiği gibi bu gerçeğe az yukarda okuduğumuz **"Onlar Allah dışında hahamlarını ve rahiplerini ilah edinmişlerdi"** ayetinde değinilmiş ve Peygamberimiz de bu ayete ilişkin açıklamasında **"Hahamları ile rahipler yahudiler ile hristiyanlara bazı haramların helâl ve bazı helâllerin haram olduklarını söylediler, onlar da din adamlarının bu hükümlerine uydular"** buyurmuştu. Gerek bu ayetten ve gerekse Peygamberimizin bu açıklamasından açıkça anlaşılıyor ki, yahudiler ile hristiyanlar, yüce Allah'ın haram ilân ettiği şeyleri haram sayacakları yerde hahamların ve rahiplerin haram olduklarına karar verdikleri şeyleri haram kabul ediyorlar.

DİN ADINA İNSANLARI SÖMÜRENLER

İşte Kur'an-ı Kerim aşağıda okuyacağımız ayetlerde bu gerçeği daha açık bir şekilde ortaya koymak üzere son adımını atıyor. Bu adımda mü'minlere seslenerek, kendilerine yahudiler ile hristiyanların içyüzünü açıklayor. Okuyoruz:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْأَحْبَارِ وَٱلرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ
أَمْوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلْبَٰطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۗ
وَٱلَّذِينَ يَكْنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا
فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ
عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ
وَظُهُورُهُمْ ۖ هَٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

34- Ey müminler, birçok hahamlar ve rahipler insanların mallarını eğri yöntemlerle yerler ve halkı Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Altın ve gümüşü biriktirip de bunları Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azapla müjdele!

35- O gün biriktirdikleri altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılır ve onlarla alınları, yan tarafları ve sırtları dağlanır; kendilerine "Bunlar biriktirdiğiniz altın ve gümüşlerdir şimdi biriktirdiklerinizin azabını tadın bakalım" denir.

Bu ayetlerin ilkinde yahudiler ile hristiyanlar tarafından yüce Allah dışında ilah edinilmiş olan, gerek insanlararası ilişkiler ve gerekse ibadetler konusundaki görüşlerine itaat edilen hahamlar ile rahiplerin rolünün açıklanmasına devam ediliyor. Bu açıklamaya göre sözkonusu hahamlar ve rahipler ilahlık tas-

lıyorlar, dindaşları da hükümlerine itaat edilen ve sözleri tutulan ilahlar olarak kabul ediyorlar. Ayrıca bu din adamları düzmece yasalarının yaptırım gücünden yararlanarak halkın mallarını gayrı meşru yöntemlerle yiyorlar ve insanların yüce Allah'ın yoluna girmelerine engel oluyorlar.

Halkın mallarını gayrı meşru biçimde yemenin günümüzde olduğu gibi o günlerde çeşitli yolları vardı. Bu yollardan biri, bu din damlarının helâllere haram ve haramlara helâl damgası basan fetvalarına dayanarak halk malının zenginlerin ve mevki sahiplerinin hesabına aktarılması idi. Bir diğeri, kiliseye tanınan sözde "günah çıkarma" yetkisine dayanarak rahiplerin ve keşişlerin itiraf ettirme ve günah çıkarma karşılığında halkı soymaları idi. Bu yolların bir başkası -ve en iğrenç ve en yaygın olanı- faize dayalı ticari işlemlerdi. Halkı soymanın daha birçok yolları vardı.

Bu yolların yanısıra gerçek dine karşı savaşmak amacı ile halktan toplanan vergilerde bu kategoriye (gayrı meşru biçimde yenen halk malları kategorisine) giriyordu. Rahiplerin, patriklerin, kardinallerin ve papaların halktan topladıkları yüz milyonlara varan vergiler, Haçlı savaşlarında harcanmıştı. Onlar şimdi aynı vergileri misyonerlik ve müsteşriklik (oryantalizm) faaliyetlerinde harcamak için topluyorlar. Amaçlar aynı. İnsanları Allah'ın yolundan çıkarmak.

Yalnız bu ayette gözetilen duyarlığa ve yüce Allah'ın söze yansıyan titiz adaletine dikkat etmeliyiz. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Birçok hahamlar ve rahipler...

Böylece bu suça katılmayan azınlık aleyhinde hüküm vermekten kaçınılıyor. Her toplumda iyiliğin ve dürüstlüğün kalıntılarını kişiliklerinde taşıyan birtakım "fert"ler mutlaka bulunur ve **"Senin Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez."** (130)

Çoğu hahamlar halkın sırtından soydukları bu malları, bu servetleri biriktirirler. Büyük servetlerin bu din adamlarının ellerinde toplandığına ve sonunda kiliselerin ve manastırların hesaplarına geçtiklerine hristiyan ve yahudi milletlerinin tarihleri şahittir. Öyle ki, bazı dönemlerde bu din adamları zenginlik bakımından despot kralların ve zorba diktatörlerin bile önlerine geçmişlerdir.

Okuduğumuz ayetlerde bu sözde din adamlarının biriktirdikleri servetler yüzünden ahirette çekecekleri ve altın-gümüş biriktirip de bunları Allah yolunda harcamayan herkesin çarptırılacağı azap son derece orijinal ve korkunç bir *tabloda tasvir ediliyor. Tekrar* okuyoruz:

"Altın ve gümüş biriktirip de bunları Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azapla müjdele!

O gün biriktirdikleri altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılır ve onlarla alınları, yan tarafları ve sırtları dağlanır; kendilerine 'Bunlar biriktirdiğiniz altın ve gümüşlerdir, şimdi biriktirdiklerinizin azabını tadın bakalım' denir."

Görülüyor ki, sahne son derece ayrıntılı bir biçimde gözler önünde canlan-

(130) Kehf Suresi, 49

dırılıyor. Sonra da ilk adımından son adımına göre yaşanan hayatın olaylarına tıpatıp uyan bir gerçeklilikle sunuluyor. Bu durum, sahnenin hayalde ve duyu organlarının ekranlarındaki kalış süresinin uzun olmasını sağlıyor ki, bu bile bile yapılmış bir uzatmadır. Şöyle ki, önce şöyle buyuruluyor:

"Altın ve gümüş biriktirip de bunları Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azapla müjdele!"

İlahi ifadenin akışı bu noktada duruyor ve ayet ayrıntısız ve belirsiz bir azap bildirimi ile noktalanıyor.

Bu belirsizliğin arkasından ayrıntıların akışı başlıyor. Okuyoruz:

"O gün biriktirdikleri altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılır..."

Dinleyici burada bu "kızdırılma" işleminin sonunu heyecanla bekliyor.

Sonra bir de bakıyor ki, biriktirilen altınlar ve gümüşler ateşte kızdırılmış, kıpkırmızı kesilmişlerdir. İşte şimdi onlar gereken kıvamı bulmuşlardır, hazırdırlar. O halde "acıklı azap" başlasın bakalım. İşte şimdi yüzler, alınlar dağlanıyor bu akkor haline dönüşmüş altın ve gümüşlerle! Alınların ve yüzlerin dağlanması bitti. Şimdi de yanlarından dağlanıyorlar. Bu işlem de bitti, şimdi sırtları üzerine yatırılsınlar bakalım! Yaşadıkları azabın bu türü, bu aşaması bitti, şimdi de onu aşağılama ve kınama izlesin bakalım! Okuyoruz:

"İşte bunlar biriktirmiş olduğunuz altınlar ve gümüşlerdir."

Evet, bunlar zevk için, haz duymak amacı ile biriktirmiş olduğunuz maddelerin kendileridirler. Fakat şimdi pençesinde kıvrandığınız bu azap türünün araçlarına dönüşmüşlerdir. O halde:

"Şimdi tadın biriktirdiklerinizin azabını bakalım."

O azabı doğrudan doğruya tadınız bakalım. Yan taraflarınıza, sırtlarınıza ve alınlarınıza temas edişlerinin acısını tattığınız maddeler bunlardır, bu birikimlerinizdir.

Hey! Gerçekten korkunç, dehşetli bir sahne bu. Ayrıntılı, uzun uzun ve tane tane gözlerimizin önüne seriliyor.

Bu sahne öncelikle çoğu hahamın ve rahibin acı akıbetlerini, sonra da altın ve gümüşten oluşmuş servetler biriktirerek bunları yüce Allah'ın yolunda harcamayan mal düşkünlerinin geleceğini tasvir etmek için sunuluyor. Böylece aynı zamanda zihinler o günlerin "zor savaş"ına, (Tebuk savaşına) hazırlanıyor.

Şimdi, bu noktada kısaca durup bir değerlendirme yapmamız gerekir. Bu değerlendirmede yahudiler ile hristiyanların inançlarının dinlerinin, ahlâklarının ve davranışlarının içyüzüne ilişkin olarak bu ilahi açıklamanın taşıdığı anlama, verdiği mesaja parmak basalım. Doğaldır ki, bu konuda yukarıdaki paraflarda işaret ettiğimiz gerçekleri de gözönünde bulundurmalıyız.

O günlerde yahudiler ile hristiyanların ilahi dinin bazı kırıntılarına sahip olduklarına ilişkin kuşkuları silmek açık ve kesin müşriklerin durumunu belirt-

mekten daha gerekli ve daha öncelikli idi. Çünkü müşriklerin inançlarında ve ibadetlerinde görülen açık sapıklıklar onların kâfirliklerinin somut tanığı idi. Çünkü cahiliyenin kara yüzü iyice meydana çıkmadıkça, müslümanlar tüm güçleri ile onun karşısına dikilmek için harekete geçemezlerdi. Öte yandan cahiliyenin müşriklere ilişkin kara yüzü açıkca meydanda idi, ama yahudiler ile hristiyanlar konusunda durum böyle değildi. (Yüce Allah'ın dininden bazı kırıntılara sahip oldukları sanılan diğer benzerleri hakkındaki durum da böyledir. Meselâ günümüzün sözde "müslüman" olduklarını ileri süren yığınların ezici çoğunluğu hakkında aynı değerlendirme hatasına düşüldüğü görülür!)

Zaten müslümanların tüm enerjileri ile müşriklerin karşısına dikilmek üzere harekete geçmelerini sağlamak için bu surede uzun açıklamalar yapılmasına gerek görülmüştü. Bu gerekliliğe yolaçan özel şartları, gerek bu surenin tanıtma yazısında, gerekse bu kesitte yeralan ayetleri sunarken anlatmaya çalışmıştık. Nitekim bu gerekliliğin sonucu olarak yüce Allah'ın, mü'minlere şöyle buyurduğunu okumuştuk:

"Allah'ın ayetlerini birkaç paraya sattılar ve insanları O'nun yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları ne kadar kötüdür.

- Onlar bir mü'mine karşı ne and ve ne de yükümlülük gözetirler. Onlar saldırganların ta kendileridirler." (Tevbe: 9-10)

- Yeminlerini bozan ve Peygamber'i Mekke'den çıkarmaya yeltenen kimseler ile, üstelik size karşı savaşı başlatan taraf oldukları halde, savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa eğer mü'min iseniz, asıl Allah'dan korkmalısınız.

- Onlarla savaşınız ki, Allah sizin elinizle onları azaba çarptırsın, kendilerini perişan etsin, sizi onlara karşı üstün getirsin de mü'minlerin yürek yaralarını iyileştirsin, su serpsin.

- Kalplerindeki kini gidersin. Allah dilediği kimselerin tevbesini kabul eder. Allah üstün iradelidir ve ne yaparsa yerindedir. (Tevbe: 13-15)

- Müşriklere, kâfir olduklarına bizzat kendileri tanıklık ettikleri halde Allah'ın mescidlerini onarıp şenlendirmek düşmez. Onların bütün yaptıkları boşunadır. Onlar ebedi olarak cehennemde kalacaklardı. (Tevbe: 17)

- Ey mü'minler, eğer babalarınız ve kardeşleriniz kâfirliği, mü'minliğe tercih ediyorlarsa, sakın onları dost, yandaş edinmeyiniz. Kimler böylelerini dost edinirlerse, onlar zalimlerin ta kendileridirler. (Tevbe: 23)

Eğer islâm toplumunun o günlerdeki organik yapısının barındırdığı özel şartlar yüzünden müslümanları müşriklere karşı harekete geçirmek için bunca yoğun bir kampanyaya girişmek gerekti ise -ki müşriklerin sapıklığı açıkça belli idi- onları yahudi ve hristiyanlara karşı harekete geçirmek için daha yoğun ve daha köklü bir özendirme kampanyasına gerek duyulacağı açıktı. Bu özendirme kampanyasının ilk amacı, yahudiler ile hristiyanları arkasında artık hiçbir gerçek kalıntısı bulunmayan o biçimsel "yafda"dan arındırmak, yüzlerindeki

bu maskeyi düşürerek aslında oldukları gibi görünmelerini sağlamak olacaktı. Bu amaç gerçekleşince görülecekti ki, onlar diğer müşrikler gibi müşriktirler, sıradan kâfirler gibi kâfirdirler, öbür kâfir ve müşrik yoldaşları gibi yüce Allah ve gerçek dini ile savaş halindedirler, halkın mallarını gayri meşru yollarla yiyen ve insanları Allah yolundan döndürmeye çalışan sapıklardır. İşte aşağıdaki kesin ifadeli, apacık anlamlı ayetler bu amaca yöneliktirler. Okuyoruz:

- Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Peygamber'in haram kıldığı şeyleri haram saymayan ve gerçek dini benimsemeyen yahudi ve hristiyanlar ile, bunlar size boyun eğip kendi elleri ile cizye verene dek savaşınız.

- Yahudiler "Uzeyr, Allah'ın oğludur" dediler. Hristiyanlar da "Mesih (İsa) Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar, onların ağızları ile geveledikleri dayanaksız sözlerdir. Böyle demekle daha önceki kâfirlerin sözlerine özeniyorlar. Allah kahretsin onları. Nasıl gerçeklerden sapıyorlar?

- Onlar Allah dışında hahamlarını, rahiplerini ve Meryemoğlu İsa'yı ilah edindiler. Oysa onlara tek ilaha, kendisinden başka ilah olmayan ve onların yakıştırma ortaklarından uzak olan Allah'a kulluk etmeleri emredilmişti.

- Onlar Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istiyorlar. Oysa Allah, kâfirlerin hoşuna gitmese de, nurunu kesinlikle tamama erdirmek ister.

- O ki, müşriklerin hoşuna gitmese de kendi dinini diğer bütün dinlere karşı üstün getirmek üzere peygamberini doğru yol ile ve gerçek din ile göndermiştir.

- Ey mü'minler, birçok hahamlar ve rahipler insanların mallarını eğri yöntemlerle yerler ve halkı Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Altın ve gümüşü biriktirip de bunları Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azapla müjdele. (Tevbe: 29-34)

Bunların yanısıra gerek Mekke'de ve gerekse Medine'de inen ayetlerde yahudiler ile hristiyanların tarihlerinin akışı içinde hangi noktaya varıp dayandıkları; nasıl kâfirliğin, müşrikliğin ve peygamberlerinin kendilerine getirip tanıttığı ilahi dinden çıkmanın sapıklığına saplandıkları kesin bir dille açıklanmıştı. Son olarak Peygamberimizin çağrısına karşı takındıkları olumsuz tavır da bardağı taşıran damlaların sonuncusu olmuştur. Zaten kâfir mi, yoksa mü'min mi sayılacakları, bu iki karşıt sıfattan hangisini taşımayı hakedecekleri bu son ilahi çağrı karşısında takındıkları tutuma göre belirleniyor.

Çünkü daha önce yüce Allah'ın dininin hiçbir orijinal kalıntısına sahip olmadıkları şu ayette onların yüzlerine vurulmuştu:

"De ki; 'Ey Kitap ehli, sizler Tevrat'a, İncil'e ve Rabbiniz tarafından size indirilen Kur'an'a gereği gibi uymadıkça boşluktasınız, hiçbir temele dayanmış değilsiniz' Rabbin tarafından sana indirilen ayetler onların çoğunun azgınlığını ve kâfirliğini artıracaktır. O halde kâfirler güruhu için sakın üzülme." (131)

"Bunun yanısıra yine daha önce onların gerek "yahudiler" ve "hristiyanlar"

(131) Maide Suresi, 68

sıfatı ile birarada kâfir oldukları ve müşriklerin bir kesimini oluşturdukları, aşağıda seçme örneklerini okuyacağımız ayetlerde ortaya konmuştu:

"Yahudiler 'Allah'ın eli sıkıdır' dediler. Bu sözlerinden dolayı elleri bağlansın, onlara lânet olsun! Tersine O'nun iki eli de açıktır, dilediği gibi verir. Rabbin tarafından sana indirilen ayetler, onların çoğunun azgınlığını ve kâfirliğini arttıracaktır." (132)

"Allah, Meryemoğlu Mesih (İsa)'dır' diyenler kesinlikle kâfir olmuşlardır." (133)

"Allah, üç ilahın üçüncüsüdür' diyenler de kesinlikle kâfir olmuşlardır." (134)

"Kâfir ve müşrik Kitap ehlinin, kendilerine açık bir ilahi mesaj gelmedikçe sapıklıklarından ayrılmaları sözkonusu değildi. (135)

Bu tür ayetlerin sayısı kabarıktır. Bu bölümünü daha önceki sayfalarımızda sunduk. Kur'an-ı Kerim'in gerek Mekke bölümü, gerekse Medine bölümü bu türden açıklamalar ile doludur.

Gerçi Kur'an'ın hükümleri bazı ilişkilerde yahudiler ile hristiyanlara, müşriklere tanımamış olduğu ayrıcalıklar tanımıştır. Meselâ müslümanlar onların yemeklerini yiyebilirler ve namuslu kadınları ile evlenebilirler. Fakat bu ayrıcalığın gerekçesi, yahudiler ile hristiyanların (Kitap ehlinin) yüce Allah'ın gerçek dininden kaynaklanan herhangi bir ilkeye dayandıkları değildir. Doğrusunu yüce Allah bilir, ama bu ayrıcalığını gerekçesi -her ne kadar içeriğine uymamış olsalar da- bir din, bir kitap temeline dayanmalarıdır. Çünkü gerektiğinde hükümlerine bağlı olduklarını iddia ettikleri bu kaynağın hakemliğine çağrılabilirler. Onlar bu bakımdan hiçbir kitapları olmayan putperest müşriklerden farklı konumdadırlar. Çünkü sözkonusu putperest müşriklerin bağlayıcı bir kaynakları, gerektiğinde hakemliğine çağrılacakları bir dayanakları yoktur. Fakat Kur'an'ın, yahudi ve hristiyanların inançlarına ve dinlerine ilişkin açıklamaları kesin ve nettir. Bu açıklamalara göre onlar yüce Allah'ın dininde yeri olan hiçbir gerçeğe dayanmıyorlar. Çünkü dinlerini ve kitaplarını hahamlarının, rahiplerinin, kutsal konsillerinin ve kiliselerinin tahrif edici ellerine terketmişlerdir. Yüce Allah'ın bu konudaki hükmü, her türlü tartışmayı kapatan son sözdür.

İSLÂMİ HAREKETİN METODU

Şu anda bizim için önemli olan husus yüce Allah'ın Kitap ehlinin inançlarına ve dinlerine ilişkin bu açıklamalarının taşıdıkları anlamı vurgulamak, ön plana çıkarmaktır.

Arkasında gerçeğin hiçbir kırıntısı bulunmayan bu yanıltıcı "yafta" bu aldatıcı "tabela" cahiliyenin karşısına dikilmek üzere harekete geçecek olan eksiksiz islâmi atılıma engel olur. Buna göre bu aldatıcı tabelayı mutlaka ortadan kaldırmak, onun yanıltıcı maskesini yüzlerden indirmek ve karşımızdakileri as-

(132) Maide Suresi, 64 (133) Maide Suresi, 72 (134) Maide Suresi, 73 (135) Beyyine Suresi, 1

lında oldukları gibi meydana çıkarmak gerekir. Gerçi o günün islâm toplumuna egemen olan ve daha önce değindiğimiz özel şartları gözardı etmiyoruz. Bu özel şartların bir bölümü o günkü müslüman toplumun organik yapısından, bir bölümü yakıcı yaz sıcağında ve zor şartlar altında kapıya dayanan Tebük savaşının sıkıntılarından ve bir bölümü de öteden beri müslümanların yüreklerine heybet, şöhret ve ürküntü salmış olan Bizanslılarla karşılaşacak olmasının doğurduğu korkudan kaynaklanıyordu. Fakat bunlardan daha derin ve yaygın olumsuzluklara yolaçan faktör müslümanların vicdanlarına kuşku salan o yalancı yafta idi; "Madem ki, Kitap ehlidirler, onlarla savaşmamız doğru olur mu?" vesvesesiydi.

Günümüzün genç kuşağı arasında filizlenen islâmi diriliş hareketlerini dört gözle izleyen islâm düşmanları bu akımı hem insan psikolojisinin karakteristik özelliklerine ve hem de islâmi hareketin tarihine ilişkin geniş bilgilerinin ışığı altında gözetliyorlar. Bu yüzden dünyanın her tarafında yeşermeye başlayan islâmi diriliş akımlarını ezmek amacı ile hazırladıkları, ortaya çıkardıkları, harekete geçirdikleri karşıt rejimlerin, akımların, görüşlerin, değer yargılarının, geleneklerin ve düşüncelerin ön yüzlerine "islami bir tabela" asmak konusunda onları islâmi bir etiketle donatmak konusunda son derece titizdirler. Amaçları bu yanıltıcı tabelaların "cahiliye"nin karşısına dikilmek üzere harekete geçmesi gereken islâmi dinamizmi frenlemek, bu yalancı maskelerin arkasında saklanan çirkin suratlara yönelecek olan islâmi öfkeyi önlemektir.

Fakat islâmın bu amansız düşmanları bir ya da birkaç yerde hata işlemek zorunda kaldılar. Bir ya da birkaç yerde kuklaları olan rejimlerin ve akımların içyüzlerini açığa vurdular; bu rejimlerin ve akımların islâmı ortadan kaldırmayı amaçlayan, "cahiliye" kaynaklı kara yüzlerindeki maskeyi kendi elleri ile düşürdüler.

Bu tür uygulamaların en yakın örneği... de sahnelenen islâmdışı... akımıdır. Bu hareketin maskesini düşürmek zorunluğunu duymaları şundan kaynaklanıyordu. İnanç sancağını dalgalandıran son islâm birliği görüntüsünü ortadan kaldırmaları gerekiyordu. Bu görüntü "hilâfet" rejiminin varlığında somutlaşıyordu. Gerçi bu hilâfet rejimi sadece bir görüntüden ibaretti, ama buna rağmen islâm şirazesinin, islâm örgüsünün namaz ilmiğinden önce çözülecek olan son ilmiğini temsil ediyordu. Nitekim Peygamber Efendimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurmuştu:

"Bu dinin örgüsü, şirazesi ilmik ilmik çözülecektir. İlk çözülecek ilmik egemenlik, iktidar ilmiği, son çözülecek ilmik ise namaz ilmiğidir."

Kitap ehlinden (yahudiler ile hristiyanlardan) ve ateistlerden (Allah tanımazlardan) oluşan ve sadece islâm ile savaşmak için biraraya gelebilen bu bilinçli islâm düşmanları bu konuda zorunluluk sınırını aşmadılar, sadece islâm-dışı ve kâfir.. harekitinin yüzündeki maskeyi kaldırmakla yetindiler, din düşmanlığı bakımından... izdaşı olan daha sonraki kukla rejimlerin çehrelerinin islâm peçesi arkasında saklı kalmasına eskisi gibi özen gösterdiler, bu rejimlerin önünde sö-

zünü ettiğimiz yanıltıcı islâm tabelasının asılı durmasına titizlikle dikkat ettiler. Bu yalancı tabela islâm için, aslında maskesiz bir "..."ten çok daha büyük bir tehlikedir. İslâmın kurnaz düşmanları kendi elleri ile kurdukları; ekonomik, politik ve fikri destekleri ile ayakta tuttukları rejimlerin içyüzlerinin meydana çıkmaması için her türlü hokkabazlığa başvurmaktan geri durmuyorlar; kukla yazarları ile, uluslararası basın-yayın organları ile, ellerinde bulunan bütün güçleri, hileleri ve şeytanca uzmanlıkları aracılığı ile bu rejimleri koruyorlar; bu rejimlere çeşitli yardımlar sağlamak konusunda Kitap ehli ile ateistler (Allah tanımazlar) elele veriyorlar. Amaçları bu kukla rejimler ile islâm dünyasında eski-yeni bütün haçlı savaşlarının, islâm ile yüzleri maskesiz Allah düşmanları arasında yüzyıllardır süren sıcak haçlı savaşlarının gerçekleştiremediği yıkımı gerçekleştirmektir.

"Müslüman" olduklarını iddia eden bazı budalalar bu "tabelalara", "asılsız yaftalara" aldanıyorlar. Bu budalalar içinde insanları islâma çağırma hareketi içinde yeralan birçokları vardır. Bunlar bu aldatıcı tabelaları indirerek arkalarında saklanan "cahiliye"yi meydana çıkarmaktan çekiniyorlar. Bu kukla rejimleri, sözkonusu yaftaların gözlerden sakladığı gerçek sıfatları ile damgalanmaktan çekiniyorlar. Bu rejimlerin gerçek sıfatları düpedüz kâfirlik ve müşrikliktir. Fakat sözünü ettiğimiz budalalar, bu rejimlerden memnun görünen bilinçsiz halk yığınlarına onların gerçek mahiyetlerini anlatmaya, asıl kimliklerini tanıtmaya yanaşmıyorlar! Bütün bunlar, islâmi potansiyelin olanca gücü ile cahiliyeye karşı açık bir biçimde harekete geçmesine engel oluyorlar. Buna göre bütün bu kuklaları gerçek kimlikleri ile damgalayıp açığa vurmanın hiçbir sakıncası, hiçbir vebali olamaz.

İşte bu çekingenlik sayesinde sözkonusu maskeli odaklar gerçek islâmi bilinçlenme çabalarının önüne, bu dinin geride kalan köklerini de sökmeye girişen yirminci yüzyıl cahiliyesine karşı islâmın olanca gücü ile harekete geçmesinin önüne engel diktikleri gibi islâmi diriliş hareketlerine karşı tehlikeli bir zehirleme kampanyası yürütmektedirler. (136)

Benim görüşüme göre sözünü ettiğim budala islâm davetçileri islâmi diriliş hareketleri için bu bilinçli islâm düşmanlarından daha tehlikelidirler; bu dinin kalesini içinden yıkabilmek için adı geçen kukla rejimlere, hareketlere, akımlara, geleneklere, düşüncelere ve değer yargılarına sahte islâmi etiketler takan, onları kurup destekleri ile ayakta tutan islâm düşmanları bile bu saf, sözde dostlar kadar islâmi dirilişin serpilmesine zarar veremezler.

Gerek bu dinin özüne ve gerekse karşısındaki cahiliye zihniyetinin içyüzüne ilişkin bilinç, müslümanların vicdanlarında belirli düzeye çıktığı takdirde bu din, her zaman ve her yerde düşmanlarına karşı sürekli biçimde galip gelir, üstün çıkar. Gerçi islâmın güçlü, bilinçli ve eğitilmiş düşmanlarının varlığı onun için tehlike kaynağıdır. Bunda kuşku yok. Fakat islâmın budala ve aldanmış düşmanlarının arzettiği tehlike daha büyüktür. Çünkü bu budala dostlar, gereksiz çekingenliklere kapılarak islâm düşmanlarını yanıltıcı yaftalar, aldatıcı

(136) Bakınız "Yirminci Yüzyılın Cahiliyesi" M.Kutup

tabelalar arkasında mevzilenmelerine ve bu göz boyayıcı siperler arkasından islâma ateş yağdırmalarına zemin hazırlarlar.

Dünyada insanları bu dine çağıranların ilk görevleri yeryüzünün her tarafında bu dinin kökünü kazımak için kurulmuş olan cahiliye rejimlerinin cephelerine takılan bu aldatıcı tabelaları indirmektir. Her islâmi hareketin işe başlama noktası cahiliye zihniyetini sahte üniformasından arındırarak onun asıl kimliği ile görünmesini, gerçekte olduğu gibi küfür ve müşriklik olarak algılanmasını, cahiliyenin insanlara somut gerçekliği ile tanıtılmasını sağlamaktır. Ancak böylelikle islâmi hareket, olanca gücü ile cahiliye zihniyetinin karşısına dikilebilir. Hatta ancak bu yolla halk yığınları içine düştükleri durumun özünün farkına varabilirler. Bu durum, hakim ve her şeyden haberdar olan yüce Allah'ın açıkladığı Kitap ehlinin durumunun aynısıdır. Belki bu uyarı halk yığınlarını tutumlarını değiştirmeye sevkeder de bunun sonucu olarak yüce Allah da onların pençesinde kıvrandıkları bozuk düzeni, mutsuzluğu ve ağına takıldıkları acı azabı değiştirir.

Her yersiz çekingenlik, her biçime, görüntüye ve kuru yaftaya kanan aldanış, dünyanın neresinde olursa olsun, her islâmi hareketin başlama noktasını geriye atar; bu tür yanıltıcı yaftaları ortalıkta gezdirmeye büyük bir özen gösteren bu dinin düşmanlarına komplo düzenleme fırsatı hazırlar. Oysa bu din düşmanları, yakın yıllardaki... hareketinin maskesi düştükten ve gerçek doğrultusu açıkça gözler önüne serildiği için, inanç esasına dayalı islâm birliğinin son sembolünü ortadan kaldırmasının arkasından kendi yönünde tek bir adım bile atamaz duruma düştükten sonra bu maskeleme işine yeniden sarıldılar. O kadar ki, Wilfred C. Smith gibi son derece kurnaz ve içi alabildiğine pislik dolu bir hristiyan yazar "Yakın Tarihte İslâm" adlı eserinde... hareketinin yüzüne yeniden maske takmaya, onun islâm dışı niteliğini reddetmeye, tersine onu yakın tarihin en büyük ve en doğru islâmi hareketi (evet, öyle) olarak tanıtmaya yeltenmiştir.

Bu surenin aşağıda okuyacağımız bölümünü oluşturan ayetler, Bizanslılarla Yarımada'nın kuzeyindeki Arap yandaşlarına karşı girişilecek savaşın yolu üzerinde bulunan engelleri bertaraf etme çabasını sürdürüyorlar. Çünkü bu savaşa, yani Tebuk savaşına ilişkin seferberlik çağrısı haram aylardan Recep ayında yapılmıştı. Fakat bu ters rastlantı, özel bir durumdan kaynaklanıyordu. Şöyle ki: O yılki Recep normal zamanında girmemişti. Bunun sebebi, aşağıda anlatacağımız gibi, okuyacağımız ayetlerin ikincisinde değinilen "haram ayları başka aylara aktarma (nesiy)" uygulaması idi. Elimizdeki belgelere göre o yılın Zilhicce ayı da normal zamanında girmemişti, Zilhicce'nin yerine geçirilmişti. Bu durumda Recep ayı da Cemeziyelaher ayının yerini almış oluyordu. Bu kargaşa, cahiliye geleneklerindeki kargaşadan, bu toplumun yasaklarına sadece biçimsel olarak bağlı kalmayı yeterli sayma ciddiyetsizliğinden, insan ürünü fetvaların ve yorumların kaçınılmaz keyfiliğinden kaynaklanıyordu. Helâl ve haram kılma yetkisini insanın iradesine havale eden cahiliye düzeninde bunun başka türlü olması beklenemezdi.

Bu meselenin açıklaması şöyledir: Yüce Allah yılın dört ayında savaşmayı yasaklamıştı. Bu savaş yasağı içeren dört ayın üçü ardışık ve biri tek idi. Ardışık aylar Zılkaade, Zılhıcce ve Muharrem ayları, tek ay da Recep ayı idi. Anlaşılan bu yasak, Hz. İbrahim ile Hz. İsmail -Allah'ın selâmı üzerlerine olsun- zamanında Hacc'ın belirli aylardaki farz oluşu ile birlikte konmuştu. Araplar Hz. İbrahim'in dinini büyük oranda tahrif etmiş olmalarına ve islâmdan önce, cahiliye döneminde bu dinden alabildiğine sapmış olmalarına rağmen, bu haram ayların içerdiği yasaklık hükmüne uymaya devam ettiler. Çünkü bu yasak, Hacc sezonu ile sıkı sıkıya ilişkili idi ve Hicazlılar'ın, özellikle Mekke halkının hayatı bu sezona dayanıyordu. Bu aylarda savaş yasağı geçerli olmalı ve tüm Yarımada'yı kapsayan güvenli bir barış ortalığa egemen olmalıydı ki, Hacc sezonu canlı geçebilsin, bu süre boyunca serbestçe seyahat ve ticaret yapılabilsindi. Savaş yasağına uyma kararlılığının altında yatan gerekçe bu idi!

Sonra kimi Arap kabilelerinin bu ayların yasaklığı ile çelişen birtakım ihtiyaçları ortaya çıktı. O zaman şahsi arzuların oyunu gündeme girdi. Bu oyunların sonucu olarak sözkonusu haram ayların herhangi birinin helâl sayılmasına ilişkin fetva veren kimseler görüldü. Bu kimseler bu helâl sayma işini, sözkonusu ayı bir yıl öne alarak ve ertesi yıl geriye atarak gerçekleştiriyorlardı. Bu durumda haram ayların sayısı yine dört olarak kalıyor, fakat ayların yıl içindeki yerleri değişiyordu. Yani yüce Allah'ın az sonra okuyacağımız ilgili ayetteki deyimi ile "**Müşrikler, Allah'ın haram kıldığı ayları sayıca denk getirmek için bu ertelemeyi bir yıl helâl sayarlarken bir sonraki yıl haram kabul ediyorlar**"dı.

Bu hokkabazlığın sonucu olarak o yıl ne Recep ayı ve ne de Zılhıcce ayı gerçek zaman dilimlerini göstermiyorlardı. Recep ayı, Cemaziyelaher ayının ve Zılhıcce ayı da Zılkaade ayının yerine geçmişti. Buna göre bu ayların sıralamadaki yerleri ile oynamanın sonucu olarak o yılla Tebuk savaşına ilişkin seferberlik çağrısı görünüşte Recep ayında meydana gelmesine rağmen aslında Cemaziyelaher ayında gerçekleşmiş oluyordu.

İşte bu olay üzerine az sonra okuyacağımız ayetler indi. Bu ayetlerde sözünü ettiğimiz "**ayların yerleri ile oynama (nesiy)**" hokkabazlığı yasaklanıyor ve bu uygulamanın ilke olarak yüce Allah'ın dinine ters düştüğü açıklanıyor. Çünkü yüce Allah'ın dinine göre helâl ve haram kılma yetkisi (daha doğrusu tümü ile yasa koyma yetkisi) yüce Allah'ın tekelindedir ve yüce Allah'dan izinsiz bir biçimde bu yetkinin insanlar tarafından kullanılması kâfirlik sebebi, hatta "kâfirlikte ileri gitme" eylemidir.

Böylece hem bazı müslümanların vicdanlarını gölgeleyen Recep ayının yasaklığının çiğnendiği yolundaki şüphe bulutları dağıtılıyor, hem de bu inanç sisteminin son derece büyük bir önem verdiği bir temel ilke belirlenmiş, tekrarlanarak vurgulanmış oluyordu. Bu ilkeye göre helâllere ve haramlara ilişkin yasa koyma yetkisi sırf yüce Allah'ın tekeline veriliyor ve okuyacağımız ayetlerin ilkinde yeralan "**Allah'ın gökleri ve yerleri yarattığı günden beri**" ifadesi doğrultusunda bu yetki ile tüm evrenin yapılanmasında egemen olan köklü yetki arasında

sıkı bir ilişki olduğu vurgulanıyor. Buna göre insanlar için yasa koyma yetkisi, insanlarda dahil olmak üzere tüm evren için yasa koyma yetkisinin bir dalı, doğal bir uzantısıdır. Bu ilkeden sapmak, bu evrenin yaratılışına ve yapısına ilişkin temel ilkeye ters düşmektir ki, bu da ***kâfirleri sapıklığa düşüren*** onların olduklarında **"daha koyu kâfirler olmalarına yolaçan"** bir eylemdir. [137]

Okuyacağımız ayetlerde bir önceki bölümün ana konusunu oluşturan bir başka gerçek dile getiriliyor. Bu gerçek şudur: Yahudiler ile hristiyanlar (Kitap ehli) da müşriktirler, islâm düşmanı ve cihad hedefi olmaları bakımından müşriklerle aynı kategoridedirler. Bu yüzden müslümanlara yöneltilen savaş emri, bunların tümünü, yani hem müşrikleri ve hem de Kitap ehlini kapsamına alır. Çünkü onlar da hep birlikte müslümanlara karşı savaşıyorlar. Tarihin, tüm olayları ile doğruladığı bu gerçeği, daha önce yüce Allah'ın sözleri haber veriyor. Bu vurgulamalı ilahi açıklamalara göre müslümanlara karşı, müşrikler ile Kitap ehli arasında hedef ve cephe birliği vardır, islâmla ve müslümanlarla savaşmak sözkonusu olunca bu hedef ve cephe birliği onları hemen biraraya getirir; daha önce aralarında varolan düşmanlıklar, sürtüşmeler ve inançlarının ayrıntılarına ilişkin görüş farklılıkları hep birlikte müslümanların üzerine çullanmalarına ve islâmın kökünü kazımak için ortak eylemlere girişmelerine kesinlikle engel oluşturmaz.

Yahudiler ile hristiyanların öbür müşrikler gibi müşrik olduklarına, bu iki müşrik kampı birlikte müslümanlara karşı savaştıklarına göre, müslümanların da onları bir bütün halinde savaş hedefi saymaları gerektiğine ilişkin gerçeğe, okuyacağımız ayetlerin gündeme getirdiği ilk gerçeği de ekleyelim. Bilindiği gibi bu ilk gerçek haram ayların sıralamadaki yerleri ile oynamanın "kâfirlikte ileri gitmek" anlamına geldiği, bu hokkabazlığın yüce Allah'ın iznine dayanmaksızın yasa koymaya yeltenme anlamına geldiği, bu girişimin de inanç kaynaklı kâfirliğe eklenen ve ona tuz-biber eken bir başka kâfirlik olduğu gerçeğidir. İşte bu iki gerçek, okuyacağımız ayetler ile önceki ve sonraki ayetler arasında köprü oluştururlar. Böylece meydana gelen bütünleşmiş ayetler bloku, önerilen genel seferberliğin, hem Kitap ehlinin ve hem müşriklere karşı harekete geçilmesini emreden savaş çağrısının önüne dikilen engelleri bertaraf etmeye çalışıyor.

DEĞİŞMEYEN DOĞAL YASALAR

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا
فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا
أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ
أَنفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ

(137) Yazarın "Yoldaki İşaretler" adlı eserinin "Evrensel Yasa Sistemi" başlıklı bölümüne bakınız.

كَآفَّةً ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

36- Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden beri geçerli olan evrensel yasasına göre O'nun katında ayların sayısı onikidir. Bunlardan dördü haram aylardır. Bu dosdoğru dindir. Sakın bu aylarda konmuş yasakları çiğneyerek kendinize zulmetmeyiniz. Allah'a ortak koşanlar nasıl size karşı topyekün savaşıyorlarsa, siz de onlarla topyekün savaşınız ve biliniz ki, Allah kötülüklerden sakınanlarla beraberdir.

Bu ayet, zaman ölçüsünü, zaman dönüşümünü evrenin doğasına, yaratılış olgusuna, yani göklerin ve yerin yaratılışı temeline bağlıyor; değişmez ortada bir zaman dönüşümü (kronolojik dönüşümün) olduğunu ve bunun on iki aya bölünmüş bulunduğunu belirtiyor. Bu ayların sayısının değişmezliği, zaman dönüşünün değişmezliğine kanıt oluşturur. Buna göre zaman dilimleri, dönüşüm devrelerinin birinde artıp öbüründe eksilmez. Bu olgu, "yüce Allah'ın Kitabı'nda" yani evrenin düzenini dayandırdığı doğal yasalar sisteminde yer tutmuştur. Evrenin düzeni ise değişmez, sapmaya uğramaz, artış ve eksiliş göstermez. Çünkü değişmez kanunlara uygun olarak ortaya çıkar. Bu determinist (gerekirci) süreç, yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gün yürürlüğe koyduğu evrene ilişkin yasal sistemdir.

Ayet, evrene ilişkin bu yasal sistemin değişmezliğini, haram ayların yasaklığını gerekçeye bağlamak ve bu yasağı belirlemek amacı ile gündeme getiriyor. Yüce Allah, şöyle demek istiyor: Bu belirleme ve bu yasak, yüce Allah'ın koyduğu evrensel yasaların bir parçası, bir uzantısıdır ve o yasalar gibi kalıcıdır, onu arzulara göre tahrif etmek, zaman süreci içindeki yerini oynatıp onu kâh öne almak ve kâh geriye atmak doğru değildir. Çünkü bu yasak ve bu sınırlama, değişmez bir plâna göre gerçekleşen ve sapmaz evrensel yasalar uyarınca oluşan zaman dönüşümüne (kronolojik dönüşüme) benzer. Ayeti okumaya devam ediyoruz:

"Bu dosdoğru dindir."

Yani bu din, yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden beri işleyen ve o "gökler ile yer"in dayanağı olma işlevini sürdüren, köklü evrensel yasalarla uyum halindedir.

Gördüğümüz gibi bu kısacık ayet, uzun ve başdöndürücü bir anlamlar zinciri içeriyor. Bu anlamların hepsi birbirine bağlı, hepsi birbirini çağrıştırıyor ve hepsi birbirini destekliyor. Bu kısacık ayet, öyle çok sayıda evrensel gerçeği barındırıyor ki, deneysel bilim, ancak son zamanlarda, kendi yöntemi ile, kendi çabaları ile, kendi tecrübeleri ile onları yakalamaya çalışıyor. Bu kısacık ayet, evrenin yaratılışına ilişkin doğal yasaları ile bu dinin temel ilkeleri ve farzları arasında sıkı bir ilişki kuruyor. Amaç, bu dinin köklerinin derinliğini, ilkelerinin kalıcılığını ve temellerinin öncesizliğin enginliği ile kenetlenmişliğini vurgulamaktır. Ayet, bütün bunları yirmibir sözcüğün anlatım sınırları içine sığdırıyor. O kelimeler gibi onlar insana ilk bakışta sıradan, yalın, kolay anlaşılır ve tanı-

dık gibi görünüyorlar! Ayeti okumaya devam edelim.

"Bu dosdoğru dindir. Sakın bu aylarda konmuş yasakları çiğneyerek kendinize zulmetmeyiniz."

Yani yasakları, göklerin ve yerin dayanağını oluşturan evrensel yasalara bağlı olan bu haram aylarda kendinize zulmetmeyiniz. Bu evrensel yasalar, yüce Allah'ın evrenin yasa koyucusu olduğu gibi, insanlar için de tek yetkili yasa koyucu olduğunu kanıtlarlar. Yüce Allah'ın güven dönemi ve barış sezonu olmalarını dilediği bu aylara ilişkin yasağı çiğneyerek sakın kendinize zulmetmeyiniz. Yoksa yüce Allah'ın isteğine ters düşersiniz. Bu ters düşme eyleminin altında kendinize zulmetmek yatar. Çünkü böylece kendinizi ahirette yüce Allah'ın azabının kucağına atmış olur, dünyada da korkunun ve endişenin ağına kapılırsınız. Sebebine gelince bu aylara ilişkin yasağı çiğnediğiniz takdirde yılın tüm ayları ateşkessiz ve barışsız bir savaş cehennemine dönüşür. Okumaya devam ediyoruz:

"Allah'a ortak koşanlar nasıl size karşı hep birlikte savaşıyorlarsa, siz de onların tümüne karşı savaşınız."

Eğer müşriklerin tek taraflı saldırısına uğramış değilseniz, onlarla savaşmayı haram aylar dışında kalan aylara rast getiriniz. Fakat eğer bu aylarda onlar tarafından size bir saldırı başlatılırsa o saldırıya hemen karşı koymanız gerekir. Çünkü bu durumda tek taraflı olarak savaştan kaçınmak, yasakları çiğnetmemekle ve saldırgan, şer kuvetlerini durdurmakla görevli olan iyilikten yana güçleri zayıflatır. O zaman da yeryüzü kargaşaya boğulur, ilahi kanunlara karşı serkeşlik başgösterir. Buna göre haram ayların yasaklığını koruyabilmek için bu aylarda girişilen saldırıyı geri püskürtmek gerekir. O zaman bu ayların yasaklığı artık çiğnenmez, ihanete uğramaz. Evet:

"Allah'a ortak koşanlar nasıl size karşı hep birlikte savaşıyorlarsa, siz de onların tümüne karşı savaşınız."

Onların tümüne karşı savaşınız. Hiçbir fertlerini ve gruplarını savaş-dışı tutmayınız. Çünkü onlar sizin hepsinize karşı savaşıyorlar; hiçbir ferdinizi, hiçbir grubunuzu hedef-dışı saymıyorlar. Çünkü onlarla aranızdaki savaş aslında müşriklik ile Allah birliği inancı arasındaki, kâfirlik ile mü'minlik arasındaki, doğru yol ile sapıklık arasındaki bir savaştır. Bu savaş iki farklı kamp arasında, iki karşıt blok arasında kopan bir savaştır. Bu iki kamp arasında sürekli barış gerçekleşemez, tam bir ittifak kurulamaz. Çünkü bu iki karşıt kamp arasındaki anlaşmazlık gelip-geçici ve ayrıntılardan kaynaklanan bir uyuşmazlık değildir; aradaki anlaşmazlık bir çıkar çatışmasından kaynaklanmıyor ki, çıkarlar arasında bir uzlaşmaya varmak mümkün olsun; sözkonusu olan bir sınır anlaşmazlığı değil ki, aradaki sınırlar yeniden çizilerek iş tatlıya bağlanabilsin.

Eğer islâm ümmeti, kendisi ile müşrikler (gerek putperestler ve gerekse yahudiler ile hristiyanlar) arasındaki savaşın bir ekonomik savaş ya da milli savaş veya toprak savaşı yahut stratejik bir savaş olduğunu düşünür ya da yabancıların bu yoldaki telkinlerine kapılırsa büyük bir yanılgıya düşmüş, neyin uğrunda

savaştığının farkında olmamış olur. Asla. Bu savaş, diğer her şeyden önce bir inanç savaşı ve bu inançtan kaynaklanan bir sistemin yani bu dinin savaşıdır.[138] O yüzden bu savaşta arabuluculuklar bir işe yaramaz, ittifaklar ve siyasi manevralar ona çözüm getirmez. Bu savaşın tek çözüm yolu cihaddır, savaşmaktır. Geniş kapsamlı bir cihad ile dört-dörtlük bir savaşım. Bu yüce Allah'ın şaşmaz kanunudur; göklerin ve yerin dayanağı olan evrensel yasasıdır. İnançlar, dinler, vicdanlar ve kalpler de bu evrensel yasaya dayanırlar. Bu yasa, yüce Allah'ın Kitabı'nda yeralmıştır ve gökler ile yerlerin yaratıldığı günden beri işlerliğini sürdürmektedir.

Şimdi de bir sonraki ayeti incelemeye geçelim:

إِنَّمَا النَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا
يُحِلُّونَهُۥ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُۥ عَامًا لِّيُوَاطِـُٔوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ
فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ ۚ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ أَعْمَٰلِهِمْ ۗ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَٰفِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- Haram aylardaki savaş yasağını başka aylara aktarmak, ertelemek kâfirlikte daha ileri gitmektir. Kâfirler bu yolla sapıklığa sürüklenirler. Onlar Allah'ın haram kıldığı ayları sayıca denk getirmek için bu ertelemeyi bir yıl helâl sayarlarken, bir sonraki yıl haram kabul ederler. Böylece Allah'ın haram kıldığını helâl saymış olurlar. Yaptıkları çirkin işler kendilerine güzel gösterildi. Allah kâfirler güruhunu kesinlikle doğru yola iletmez.

Aynı zamanda bir sahabi olan ünlü tefsir bilgini Mucahid, bu ayetle ilgili olarak şu bilgiyi verir:

"Kinaneoğulları'ndan bir adam vardı, her yıl Hacc mevsiminde eşeğinin sırtında Mekke'ye gelir ve şöyle derdi; 'Ey ahali, ben ne kınanırım, ne hayal kırıklığına düşürülürüm ve ne de sözüm reddedilir. Biz bu yıl Muharrem ayının yasak sayılmasını ve Sefer ayının onun arkasından gelmesini kararlaştırdık! Aynı adam ertesi yıl da gelir ve aynı girişi yaptıktan sonra şöyle derdi; 'Biz bu yıl Sefer ayının yasak ay olmasını ve Muharrem ayının geriye atılarak bu aya aktarılmasını kararlaştırdık.' İşte yüce Allah **'Onlar, Allah'ın haram kıldığı ayları sayıca denk getirmek için bu ertelemeyi bir yıl helâl sayarlarken bir sonraki yıl haram kabul ederler'** bu uygulamaya işaret ediyor. Yani Allah'ın haram kıldığı dört ayı denk getirirler. Böylec Allah'ın yasağını çiğneyerek bu haram ayı bir sonraki aya aktarırlardı.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ise bu konuda şunları söylüyor:

"Bu adam Kinaneoğulları'ndandı ve "Kalmes" lâkabı ile anılırdı, cahiliye döneminde yaşamıştı. Araplar cahiliye döneminde haram aylarda birbirlerine

(138) Yazarın "Yoldaki İşaretler" adlı eserinin "Lâilâhe İllallah. Bir Hayat Sistemidir" başlıklı bölümüne bakınız.

saldırmazlardı. Adam babasının katili ile karşılaşır, fakat ona el uzatmazdı. Bu adam gelince taraftarlarına 'Haydi bizimle sefere çıkın' dedi. Karşısındakiler 'Bu ay haram aylardan biridir' dediler. Adam taraftarlarına şu karşılığı verdi; 'Bu yıl, bu ayı gelecek aya aktarıyoruz. Hem bu ay, hem de gelecek ay Sefer aylarıdır. Gelecek yıl her iki ayı da Muharrem ayı sayarak bu yılki boşluğu doldurunuz.' Adam gerçekten böyle yaptı. Ertesi yıl gelince adamlarına 'Sefer ayında da kimse ile savaşmayınız' dedi. Böylece Sefer ayını Muharrem ayı ile birlikte yasak ay saymışlardı, her iki ay da Muharrem ayı olmuş oluyordu."

Okuduğumuz ayete ilişkin bu iki belge haram ayları başka aylara ertelemenin iki farklı uygulamasına örnek oluşturur. İlk örnekte Muharrem ayı yerine Sefer ayı haram ay olarak kabul ediliyor. Böylece haram aylar sayısı dörde denk getiriliyor, ama Muharrem ayının yasaklığı çiğnendiği için sözkonusu yasak aylar, yüce Allah'ın belirttiği aylar olmuyor. İkinci uygulama örneğinde ise, bir yıl üç ay ve ertesi yıl beş ay yasak ay sayılıyor, böylece iki yılda toplam sekiz yasak ay kabul edildiği için her yıla ortalama dört yasak ay düşüyor. Ama bu yılların ilkinde Muharrem ayının yasaklığı çiğnenirken ikincisinin de Sefer ayının serbestliği ortadan kaldırılıyor!

Her iki uygulama da yüce Allah'ın yasağının çiğnenmiş olması ve O'nun yasasına ters düşmesi bakımından;

"Kâfirlikte daha ileri gitmektir."

Çünkü bu hokkabazlık -yukarda söylediğimiz gibi- inanca ilişkin kâfirliğin yanısıra Allah'ın yasa koyma yetkisini gasbetmekten doğan bir başka kâfirlik içerir. Ayeti okumaya devam edelim:

"Kâfirler bu yolla kâfirliğe sürüklenirler."

Bu uygulamaların içerdiği oyunbazlık, tahrifçilik ve düzenbazlık aldatır onları. Okumayı sürdürüyoruz:

"Yaptıkları çirkin iş kendilerine güzel gösterildi."

Bu aldanmalarının sonucu olarak yaptıkları çirkin işi güzel olarak görürler, sapıklığın iğrençliği kendilerine çekici görünür. Bu davranışları yüzünden içine düştükleri sapıklığı ve ısrarlı kâfirliği kavrayamazlar. Ayetin sonunu okuyoruz:

"Allah, kâfirler güruhunu kesinlikle doğru yola iletmez."

Onlar kalplerini doğru yolun ışığına kapatmışlar, doğru yola iletecek kanıtların kalplerine girmesine engel olmuşlardır. Bu tutumlarının sonucunda yüce Allah tarafından ağlarına takıldıkları karanlıkta ve sapıklık içinde debelenmek üzere bırakılmayı haketmişlerdir.

Surenin aşağıdaki kesitini oluşturan ayetlerin Tebuk savaşına ilişkin genel seferberlik çağrısından önce inmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Şöyle ki; o sırada Bizanslıların, müslümanların üzerine yürümek üzere Şam dolaylarında yığınak yaptıkları, İmparator Heraklius'un adamlarının yanına bir yıllık erzak

verdiği; Lehm, Cezzam, Amile ve Gassan adlarındaki Arap kabilelerinin Bizans ordusuna katıldıkları ve bu birleşik düşman güçlerinin öncü birliklerini Şam'a bağlı Belka eyaletine sevkettikleri haberi Peygamberimize ulaşmıştı. Bu haber üzerine Peygamberimiz genel seferberlik ilan ederek müslümanları, Bizanslılara karşı yapılacak savaşa katılmaya çağırdı.

Peygamberimiz çoğunlukla bir savaşa giderken başka bir yolculuğa çıkmış gibi görünür, böylece düşmanı yanıltmaya çalışırdı. Fakat bu savaş için sefere çıkarken böyle şaşırtmacaya başvurmadı. Açıkça sefere çıktı. Çünkü savaş yeri ile Medine arasındaki mesafe oldukça uzaktı ve dönem de zor bir dönemdi. Sebebine gelince, bu seferberlik mevsimin son derece sıcak aylarına rastlamıştı; gölgeliklerin arandığı, meyvaların olgunlaştığı ve insanların evlerinde oturmayı cazip gördükleri günleri yaşanıyordu.

Bu yüzden o günlerde müslüman toplumda bu surenin tanıtma yazısında açıklamaya çalıştığımız rahatsızlık alâmetleri su yüzüne çıkmaya başladı. Bu arada münafıklarda boş durmuyor, ellerine geçen bu fırsattan yararlanarak bozgunculuk tohumları ekiyorlardı. Müslümanlara "Bu sıcakta sefere çıkmayın" diyorlardı, bununla da yetinmeyerek onları savaş yerine kadar aşılması gereken yolun uzaklığı ile ve öteden beri yüreklere sinmiş olan Bizans fobisi ile korkutuyorlardı. Bu değişik faktörlerin tümü, bazı müslümanlar üzerinde etkili olmuş ve onları sefere katılma işini ağırdan alma isteksizliğine sürüklemişti. İşte okuyacağımız ayetler bazı müslümanlardaki bu rahatsızlıkları gündeme getirerek bu rahatsızlıklara çözüm getirmeyi amaçlıyordu.

YERE MIHLANIP KALANLAR

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَا لَكُمْ
إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلْتُمْ
إِلَى ٱلْأَرْضِ ۚ أَرَضِيتُم بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا مِنَ ٱلْءَاخِرَةِ ۚ
فَمَا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فِى ٱلْءَاخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾
إِلَّا تَنفِرُوا۟ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ
قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ ٱللَّهُ
إِذْ أَخْرَجَهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ثَانِىَ ٱثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِى
ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا

فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ
لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ
وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾
انفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

38- Ey mü'minler, size ne oldu da "Allah yolunda savaşa çıkınız" dendiğinde yere çakıldınız. Yoksa dünya hayatını ahirete tercih mi ettiniz? Oysa dünya hayatının hazzı, ahiretin hazzı yanında pek azdır.

39- Eğer savaşa çıkmazsanız Allah sizi acıklı bir azaba uğratarak yerinize başka bir toplum getirir. Siz Allah'a hiç bir zarar dokunduramazsınız. Çünkü Allah'ın gücü her şeyi yapmaya yeter.

40- Peygamber'e yardım etmezseniz, biliniz ki, kâfirler O'nu Mekke'den çıkardıklarında iki kişiden biri olarak mağaradayken Allah O'na yardım etmişti. Hani O arkadaşına "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" diyordu. Allah O'nun kalbine güven duygusu indirmiş, kendisini göremediğiniz askerler ile desteklemiş, böylece kâfirlerin sözünü alçaltmıştı. Yüce olan Allah'ın sözüdür. Allah üstün iradelidir ve her yaptığı yerindedir.

41- Kolayınıza da gelse zorunuza da gitse mutlaka sefere çıkınız, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ediniz. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

Bu ayetlerde savaşa katılmak istemeyenlere, Allah yolunda cihad etme görevini ağırdan alanlara yönelik azarların ve tehditlerin ilk cümleleri ile karşılaşıyoruz. Onlara hatırlatılıyor ki, yüce Allah, henüz kendilerinin hiçbiri ortada yokken Peygamberimize yardım etmiş, O'nu desteklemişti. Buna göre şimdi de onların hiçbir katkısı olmasa bile O'na yeniden yardımını ve desteğini gönderebilirdi, bunu yapmak yüce Allah'ın gücü dahilinde idi, fakat o zaman bu ağır canlıların payına, sadece savaşa katılmamalarının, görevlerinden kaçmış olmalarının günahı ve sorumluluğu düşerdi. Şimdi bu ayetleri incelemeye girişelim:

"Ey mü'minler, size ne oldu da 'Allah yolunda savaşa çıkınız' dendiğinde yere çakıldınız." Bazı müslümanların adeta "yere mıhlanma"larına yolaçan bu ağırlık toprağın ağırlığı, toprağa dönük arzuların, toprak kaynaklı düşüncelerin ağırlığıdır. Can korkusunun ağırlığı, mal korkusunun ağırlığı, dünya hazlarından, dünya çıkarlarından, dünya nimetlerinden yoksun kalma endişesinin ağırlığıdır bu. Rahatın, huzurun ve istikrarın ağırlığıdır sözkonusu olan. Ağır canlılığın sebebi geçici hazların, sınırlı ömrün, kısa vadeli amaçların; başka bir deyimle etin, kanın ve toprağın ağırlığıdır.

Bütün bu çağrışımları zihnimizde canlandıran kaynak, ayetteki "yere

çakıldınız" deyiminin sözlerinden dalga dalga yayılan titreşimlerdir. [139] Bu deyim yaydığı ürpertici titreşimlerle yere mıhlanıp kalmış ağır bir insan gövdesini somutlaştırıyor, gözlerimizin önüne getiriyor. Bu uyuşuk gövdeyi birileri zorla yukarıya kaldırıyorlar, fakat o yine ellerinden kurtulup tüm ağırlığı ile yere düşüyor. Deyim, bu anlamı, bu çağrışımı içerdiği sözlerin titreşimli mesajları aracılığı ile ifade ediyor. Bu deyimde her şeyi aşağılara indiren, ruhların uçucu şeffaflığına ve özlemlerin kanat çırpan atılımına karşı direnen "yerçekimi"nin somut bağımlılığı ile yüzyüze geliyoruz.

Allah yolunda cihada koşmak yer çekiminin zincirinden kurtulmaktır; etin ve kanın ağırlığını aşmak, etkisiz hale getirmektir; insan olmanın yüce anlamını gerçekleştirmektir; insanın mayasında saklı duran özlemin, idealizmin, "bağımlılık" ve "zorunluluk, endişelerini yenilgiye uğratmasıdır; ölümsüzlüğün sürekliliğine göz dikmektir; sınırlı geçiciliğin bağlarından kurtuluştur. Ayetin sonunu okuyoruz:

"Yoksa dünya hayatını ahirete tercih mi ettiniz? Oysa dünya hayatının hazzı, ahiretin hazzı yanında pek azdır."

Kim yüce Allah'a inandığı halde O'nun yolunda cihad etmekten geri kalırsa o kimsenin inancında mutlaka bir bozukluk, imanında mutlaka bir zayıflık vardır. Nitekim Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bu konuda şöyle buyuruyor:

"Kim, herhangi bir savaşa katılmaksızın ya da savaşma arzusunu içinden geçirmeksizin ölürse, münafıklığın türlerinden birini içinde taşıyarak ölmüş olur."

Münafıklık, imanın sağlamlığını ve olgunluğunu engelleyen, yabancı ve aykırı bir unsurdur. Bu karşıt unsur, yüce Allah'a inandığını iddia eden kişiyi O'nun yolunda cihad etmekten alıkor; eğer savaşa katılırsa öleceği ya da yoksul düşeceği korkusunu kalbine aşılar. Oysa ömürlerin sürelerini belirleyen yüce Allah olduğu gibi, insanların rızıklarını veren de O'dur ve dünya hayatının mutluluğu, hazzı, ahiret mutluluğunun yanında son derece sönük kalır.

Bundan dolayı bir sonraki ayette, savaş çağrısına olumlu karşılık vermeme eğiliminde olan müslümanlara tehdit içerikli bir hitap yöneltiliyor. Okuyoruz:

"Eğer savaşa çıkmazsanız, Allah sizi acıklı bir azaba çarptırarak yerinize başka bir toplum getirir. Siz Allah'a hiçbir zarar dokunduramazsınız. Çünkü Allah'ın gücü her şeyi yapmaya yeter."

Gerçi bu ilahi hitap belirli bir ortamda, belirli bir insan grubuna yöneltilmiştir. Fakat hitabın içeriği geneldir, Allah'a inanan herkesi kapsamına alır. Yüce Allah'ın bu kimseleri, kendisi ile tehdit ettiği "azap" sadece ahiret azabı değildir, bu tehdidin içine dünya azabı da girer. Çünkü cihad etmekten, islâmın düşmanlarına karşı çıkmaktan kaçınanlar onurlarını ve saygınlıklarını yitirirler, düşmanlarının çizmeleri altına düşerler, yurtlarının gelir kaynaklarından ve hammaddelerinden yararlanma imkânından yoksun kalırlar. Bütün bunların yanı-

(139) Ayette geçen bu deyimin Hafs tarafından uygun görülen okuma bilincini diğer okuma tarzlarına göre bu anlam inceliklerini daha etkili biçimde ifade ediyor.

sıra cihadda ve savaşta uğrayacakları can ve mal kaybının kat kat fazlasını kaybetmekten kurtulamazlar; gönüllü bir onur savaşının kendilerinden beklediği fedakârlıkların kat kat fazlasını onursuzluk canavarına sunmak zorunda kalırlar. Hangi ümmet cihadı terketmiş ise, yüce Allah o ümmetin alnına onursuzluk, haysiyetsizlik damgasını vurmuştur. Bu ümmet, düşmana karşı erkekçe savaşmanın omuzlarına bindireceği yükümlülükleri kat kat aşan ağır bir faturayı, boynu bükülüğün utandırıcı baskısı altında ister-istemez, karşılarına mertçe çıkamadığı düşmanlarına ödemek mecburiyetinde kalmıştır. Böyle bir ümmetin uğrayabileceği bir başka bahtsızlık da şudur:

"Allah, yerinize başka bir toplum geçirir."

Bu toplum, inançlarının gereğini yerine getiren ve onurlarının faturasını ödemekten çekinmeyen kimselerden oluşur, onlar bunun sonucu olarak Allah'ın düşmanlarına karşı üstünlük kurarlar. Ayeti okumaya devam ediyoruz.

"Siz Allah'a hiçbir zarar dokunduramazsınız."

Size hiçbir önem verilmez, hiçbir ağırlık tanınmaz. Yapılmış hesapları ne öne aldırabilirsiniz ve ne de geriye attırabilirsiniz.

"Neden?" derseniz;

"Çünkü Allah'ın gücü her şeyi yapmaya yeter."

Sizi ortadan kaldırmak, yerinize başka bir mü'min toplumu geçirmek, sizi plânlarının ve hesaplarının dışına atmak yüce Allah için kesinlikle zor bir iş değildir!

"Yerçekimi" gücünün üzerine yükselmek, insan nefsinin zaafını aşmak insanı insan yapan onurlu varlığının kanıtlanmasıdır, aynı zamanda hayatın yüce anlamı ile "hayat"tır. Buna karşılık toprağa çakılmak ve fobilerin, korkuların tutsağı olmak insanı insan yapan varlığının yokedilmesidir. Bu da yüce Allah'ın ölçüsü ile ve insanı diğer canlılardan ayırıp yücelten ruhun hesabına göre tükeniştir, koyboluştur.

Yüce Allah, savaştan kaçma eğiliminde olan müslümanlara, bir sonraki ayette, yakın tarihlerinin hepsi tarafından bilinen yaşanmış olaylarından örnek gösteriyor Bu örneklere göre yüce Allah, henüz onların yardımı ve desteği devreye girmemişken, Peygamberimize yardım etmiş, O'nu düşmanlarına karşı üstün getirmişti. Zafer ve başarı yüce Allah'ın tekelindedir, O onu dilediğine verir. Okuyoruz:

"Peygamber'e yardım etmezseniz, biliniz ki, kâfirler O'nu Mekke'den çıkardıklarında iki kişiden biri olarak mağaradayken Allah O'na yardım etmişti. Hani O arkadaşına "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" diyordu. Allah O'nun kalbine güven duygusu indirmiş, kendisini göremediğiniz askerler ile desteklemiş, böylece kâfirlerin sözünü alçaltmıştı. Yüce olan yalnız Allah'ın sözüdür. Allah üstün iradelidir ve her yaptığı yerindedir."

Bu ayetin anlattığı olay, Kureyşliler'in Peygamberimizi iyice sakıştırdıkları

sırada meydana geldi. Kaba güç, karşı koyamadığı ve etkinliğine tahammül de edemediği doğru söze karşı her zaman aynı sindirme metodlarına başvurur. Evet, Kureyşliler düzenledikleri gizli toplantıda Peygamberimizden kurtulmayı, (bunun için varlığını ortadan kaldırmayı) kararlaştırdılar. Yüce Allah, onların bu kararından Peygamberimizi haberdar ederek Mekke'den çıkmasını emretti. Bunun üzerine Peygamberimiz yola çıktı, yanında sadece dostu Hz. Ebu Bekir vardı. Ne ordusu ve ne de silahı vardı. Düşmanları kalabalıktı, savaş güçlerinin üstünlüğü tartışılmazdı.

Ayetin akışı içinde Peygamberimiz ile dostu Ebu Bekir'in bu garip yolculukları, somut bir sahne aracılığı ile gözlerimizin önüne getiriliyor. Okuyoruz:

"Hani onların ikisi mağarada idiler."

Kureyşliler de peşlerine düşmüş, izlerini sürüyorlardı. Hz. Ebu Bekir, o kritik saatlerde endişelidir. Endişesinin konusu kendisi değil, arkadaşıdır. Allah düşmanları, varlıklarının farkına varacaklar ve sevgili dostunun canına kıyacaklar diye korkuyor. O sırada endişe dolu bir sesle Peygamberimize şöyle fısıldıyor; "Eğer kapıdakilerden biri ayağının ucuna baksa bizim ayaklarının altında olduğumuzu görüverecek!" Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- yüce Allah'ın kalbine indirdiği huzurun rahatlığı içindedir, dostunun korkusunu dağıtmak ve gönlüne güven serpmek üzere ona şu karşılığı veriyor; **"Ya Ebu Bekir, sen bu iki kişiyi ne sanıyorsun? Onların üçüncüsü Allah'tır."**

Peki en sonunda ne oldu? Maddi gücün tümü karşı tarafta, Peygamberimiz ile dostu bu güçten tamamen yoksun oldukları halde nasıl bir akıbetle karşılaşıldı? Zafer, yüce Allah'ın, insan gözü ile görünmez askerlerle desteklendiği tarafın oldu; kâfir ise bozguna, utandırıcı ve onur kırıcı bir yenilgiye uğradılar. Okuyalım:

"Allah, kâfirlerin sözünü alçaltı."

Yüce Allah'ın sözü ise yüce doruklardaki güçlü ve geçerli konumunu korudu. Okuyoruz:

"Yüce olan, yalnız Allah'ın sözüdür."

Bu cümleyi "Yüce Allah'ın sözü üstün geldi" anlamını verecek biçimde okuyanlar da vardır. Fakat bizim mushafımızda benimsenen okuma biçiminin verdiği anlam daha güçlüdür. Çünkü bu okuma biçimi, cümlenin anlamına "belirlilik" ve "kalıcılık" katmaktadır. Yani yüce Allah'ın sözü, doğal olarak ve ilke bazında üstündür, belirli bir itici desteğine muhtaç değildir. **"Yüce Allah üstün iradelidir"** dostlarını kesinlikle yüzüstü bırakmaz; **"Her yaptığı yerindedir"**. Zaferi hakedenlerin, onu elde edecekleri uygun zamanı önceden plânlar.

Bu ayetin anlattığı olay, yüce Allah'ın, Peygamberimize ve kendi sözüne sağladığı desteği gözler önüne seren çarpıcı bir örnektir. Yüce Allah, aynı yardımı başka toplumların eli ile tekrarlayacak güçtedir. Fakat bu toplum, savaşa çağrılınca "yere çakılan", işi ağırdan alan kimselerin oluşturduğu bir toplum olmayacaktır. Bu olay, yüce Allah'ın sözünün ötesinde başka bir kanıta ihtiyaç

duyanlar için, yaşanmışlığın inandırıcılığını yansıtan pratik bir örnektir.

Bir sonraki ayet, müslümanları, bu pratik ve etkileyici örneğin yol gösterici ışığı altında genel seferberliğe çağırıyor. Eğer onlar hem bu dünyadaki ve hem de ahiretteki iyiliklerini ve mutluluklarını istiyorlarsa, bu çağrıya koşmalarını hiçbir gerekçe engellememeli, hiçbir sürpriz gelişme savaş kafilesine katılmamalarına yolaçmamalıdır. Okuyoruz:

"Kolayınıza da gelse, zorunuza da gitse, mutlaka sefere çıkınız; Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad ediniz. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır."

Ne durumda olursanız olunuz, savaşa çıkınız; canlarınızı ve mallarınızı ortaya koyarak cihad ediniz. Bahanelere ve mazeretlere sığınmayınız. Engellerin ve kaytarıcılıkların tutsağı olmayınız. Çünkü;

"Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır."

Samimi mü'minler bu hayrı ve yararı iyi kavradılar ve bu bilincin coşkusu ile savaşa koştular. Yolları üzerine dikilen engellere aldırış etmediler. İleri sürebilecekleri birçok gerçek mazeretlerine sığınmaya yanaşmadılar. Bu fedakârlıklarının sonucunda yüce Allah, onlara hem kalplerin ve hem de ülkelerin kapılarını açtı; onlar eli ile kendi sözünü yüceltirken, bir yandan da kendi sözü aracılığı ile onları yüceltti, onların bileklerinin gücü ile fetihler tarihinde inanılmaz sayılan destanları gerçekleştirdi.

Şimdu bu destan kahramanlarının yüreklerindeki cihad coşkusunu kanıtlayan belgelerden birkaç örnek sunuyoruz:

Bir gün Ebu Talha, Tevbe suresini okuyordu. Sıra bu ayete gelince oğullarına dönerek, "Görüyorum ki, Rabbimiz genç-yaşlı ayırımı yapmaksızın, hepimizi savaşa çağırıyor. Çabuk, silahımı ve techizatımı getirin" dedi. Bunun üzerine oğulları kendisine "Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Sen önce Peygamberimiz ile birlikte, arkasından Ebu Bekir'in yanıbaşında ve sonra da Ömer ile beraber ölümlerine kadar savaştın. Şimdi bırak da senin yerine biz savaşalım" dediler. Fakat Ebu Talha, oğullarını dinlemedi, hemen deniz seferine katıldı, gemi denizde yolalırken ölüverdi, ölüsünü toprağa verecekleri bir adacık bulamadılar, böylece dokuz gün ölüsünü gemide tuttular, bu süre içinde cesedinde herhangi bir bozulma emaresi görülmedi, sonunda adaya çıkınca, cesedini toprağa verdiler.

Tarihçi İbn-i Cerir'in bildirdiğine göre, Ebu Reşid Harranı şöyle diyor: "Bir defasında Peygamberimizin süvarisi Mikdad b. Esved ile karşılaştım. Bir kuyumcu sandığı üzerinde oturuyordu. Vücudun bazı kemikleri dışarıya uğramıştı, buna rağmen savaşa katılmak istiyordu. Kendisine 'Amcacığım, yüce Allah seni bu işten mazur gördü' dedim. Bana 'Bize Beus (mücahidleri coşturan) sure geldi.' karşılığını verdi. [140] Bu sözü ile Tevbe suresindeki **'Kolayınıza da gel-**

(140) Elimizdeki belgelere göre "Tevbe" suresi çeşitli bir adlarla anılır: Bu adlardan bazıları şunlardır: Münafıkların gizil duygularını açığa çıkardığı gerekçesi ile "Fadıha", kalplerdeki kötü niyetlerden nefret ettirdiği için "Muneffire", yine kalplerdeki saklı duyguları deştiği gerekçesi ile "Mubasıra", yine gönüllerin barındırdığı sırları meydana çıkardığı için "Muabbire", mü'minlerin duygularını alevlendiren özelliği yüzünden "Musıre", mü'min savaşçılara coşku aşıladığı için "Beus". Bunların yanısıra, bu surenin "Mudemmire (kahredici)", "Muhziye (rezil edici)", "Munekkile (cezâya çarptırıcı)", "Muşerride (perişan edici)" gibi adlarına da rastlanmıştır.

se, zorunuza da gitse mutlaka sefere çıkınız' diye başlayan ayeti kasdediyordu."

Yine İbn-i Cerir'in bildirdiğine göre, Hayyan b. Zeyd Şarabî şöyle diyor: "Humus valisi Safvan b. Amr ile birlikte bir sefere katılmıştık. Bu zat daha sonra halkı cercemelerden oluşan Efsus şehrinin valiliğine atanmıştı. Sefer sırasında çok yaşlı bir ihtiyarla karşılaştım, yaşlılığın erittiği vücudu küçülmüştü, kaşları gözlerinin üzerine inmişti, Demek (Şam)'li idi, cepheden yeni dönmüştü, henüz binek hayvanından yere inmeye fırsat bulamamıştı. Yanına yaklaşarak 'Amcacığım, Allâh seni bu işten mazur tuttu' demem üzerin bana şu karşılığı verdi:

'Yeğenim, yüce Allah "zorumuza da gitse, kolayımıza da gelse" bizi savaşa katılmaya çağırdı. Haberin olsun, Allah kimi severse onun başına belâ verir, sonra da onu belânın içinden çıkararak afiyete erdirir. Allah şükreden, sabreden, Rabbini hatırından çıkarmayan ve O'ndan başka hiç kimseye kulluk etmeyen kullarını belâ sınavından geçirir."

İşte yüce Allah'ın sözlerini böylesine bir ciddiyetle tutup uygulayan kahramanların fedakâr gayretleri sayesinde islâm dünyanın her tarafına yayılarak insanları kula kulluğun tutsaklığından kurtarıp ortaksız Allah'ın kulu olmanın özgürlüğüne kavuşturdu. Yine bu ciddi bağlılığın sürekli coşkusu sayesinde tarihte okuduğumuz o olağanüstü ve eşsiz kurtuluş zaferleri gerçekleşti.

KİŞİLİĞİNİ MENFAATLE YOĞURANLAR

Burada toplumun zaaf olan unsarlarından söz edilmektedir. Safların yarılmasına neden olan gruplardan ve özellikle de münafiklardan bahsedilmektedir. Bunlar, islâmın üstün gelip yayılmasından sonra, islâm adını maske olarak kullanarak müslümanların safları arasına sızmışlardır. Sürekli güven içinde yaşamayı ve kazanç elde etmeyi planladıkları için onları, bu planları islâma baş eğmeye zorladı. Müslümanların saflarına karşı dışardan düzenledikleri oyunlar, hileler etkisiz kaldıktan sonra, bu sefer içeriden onlara karşı hileler, tuzaklar kurmaya başladılar.

Bu bölümde, surenin giriş kısmında kendisinden söz ettiğimiz olayların hepsini Kur'an'ın üslubunun tasvir ettiği biçimde göreceğiz. Daha önce giriş kısmında yaptığımız açıklamanın ışığı altında meselenin net bir şekilde anlaşılacağını sanıyorum:

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوكَ وَلَٰكِنْ بَعُدَتْ
عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا
مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ
عَفَا اللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ
صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ۝ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ
فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ
لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ
وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ
إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ ۖ
وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾
لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ
حَتَّىٰ جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

42- Eğer yakın vadeli bir kazanç ve kısa bir yolculuk sözkonusu olsaydı, mutlaka peşinden gelirlerdi. Fakat bu sıkıntılı yolculuk onlara uzun geldi. Allah adına yemin ederek, "Eğer gücümüz yetseydi, kesinlikle sizinle birlikte sefere çıkardık" diyerek kendilerini mahvedecekler. Oysa Allah biliyor ki, onlar yalan söylüyorlar.

43- Allah affetsin seni. Kimlerin doğru söylediği belli oluncaya ve kimlerin yalancı olduğunu belirleyinceye kadar onlara niçin izin verdin?

44- Allah'a ve ahiret gününe inananlar, malları ile ve canları ile cihad etmekten geri kalmak için senden izin istemezler. Allah kötülükten sakınanları bilir.

45- Senden savaştan muaf tutulmaları yolunda izin isteyenler, Allah'a ve ahiret gününe inanmayanlar, kalpleri kuşkuya kapılıp bu kuşkuları içinde bocalayanlardır.

46- Eğer onlar sefere çıkmak isteselerdi, bunun için hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, sefere çıkmaya kalkışmalarını istemediği için onları böyle bir girişimden alıkoydu. Kendilerine "Kadın, çocuk, yaşlı, hasta gibi) savaşma gücünden yoksun kimselerle birlikte siz de evlerinizde oturunuz" dendi.

47- Eğer sizinle birlikte sefere çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı, sizi birbirinize düşürmek için aranıza atılacaklar, balıklama dalacaklardı. Aranızda onların sözlerine kulak verecekler de vardı. Allah zalimlerin kimler olduğunu bilir.

48- Onlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler, sana karşı çeşitli entrikalar çevirmişlerdi. Sonunda gerçek geldi ve onların istememesine rağmen, Allah'ın emri üstün çıktı.

Eğer yapılan iş, bu dünyanın kazanç getiren işlerinden biri olsaydı, sefer de kısa mesafeli ve akibeti tehlikeli olmayan bir yolculuk olsaydı, peşinden gelirlerdi. Fakat bu sefer, hayli zor ve uzun mesafelidir. Bu seferde iradesi zayıf, arzuları ve istekleri dağınık insanlar isteksizlik duyarlar. Bu tehlikeli bir iştir. Ürkek ruhlular, korkak kalpliler bu durumda endişeye kapılırlar. Bu öyle yüce ve üstün bir ufuktur ki, onun karşısında zayıf iradeli, ürkek bünyeli insanlar sönüp giderler.

Bu, insanlık tarihinde benzerleri her zaman görülecek olan bir insan tipidir. Kur'an-ı Kerim bu tipi birkaç ölümsüz sözle tasvir etmektedir:

"Eğer yakın vadeli bir kazanç ve kısa bir yolculuk sözkonusu olsaydı, mutlaka peşinden gelirlerdi. Fakat bu sıkıntılı yolculuk onlara uzun geldi."

Onlar çoğunlukla yüce ve onurlu ufuklara yükselen yoldan uçuruma yuvarlanmış kimselerdir. Onlar çoğunluk yolun uzunluğu nedeniyle yorgun düşmüş, kervandan geri kalmış, basit bir mala veya ucuz bir arzuya ilgi duymuş kimselerdir. Onlar insanlığın her yerde ve her zaman bilip tanıdığı çoğunluktur. Onlar herhangi bir dönemde ortaya çıkmış geçici bir azınlık değildir. Her yerde ortaya çıkan, görülebilen tiplerdir. Onlar birtakım çıkarlar elde ettiklerini, arzularına ulaştıklarını, pahalı bir fiyat ödemekten kurtulduklarını zannetseler de hayatın kenarında yaşarlar. (İğreti bir hayat yaşarlar) Çünkü az bir para ile ancak çok değersiz ve ucuz bir şey alınabilir.

"Allah adına yemin ederek, "Eğer gücümüz yetseydi, kesinlikle birlikte sefere çıkardık" derler..."

İşte bu, her zaman zaafla yanyana bulunan yalandır. Ancak zayıf insanlar yalan söyleyebilirler. Evet, bazı zamanlarda kendisini güçlü kuvvetli olarak görse de, zayıf olan insandan başkası yalan söylemez. Güçlü olan mertçe karşı koyar. Zayıf olan ise, idare eder. Bu kural, hiçbir durumda ve hiçbir günde şaşmış değildir...

"Kendilerini mahvedecekler."

Bu yemin ile ve bu yalan ile... Onlar bu şekilde davranmakla insanların katında bir kurtuluş yolu bulduklarını sanıyorlar. Halbuki Allah gerçeği biliyor. Bu gerçeği insanlara açıklıyor. Dolayısıyla yalancı insan, dünyada bile yalanı yüzünden mahvoluyor. İnkâr etmenin fayda vermeyeceği ahiret gününde ise, bir daha mahvolacak.

"Oysa Allah biliyor ki, onlar yalan söylüyorlar."

"Allah affetsin seni. Kimlerin doğru söyledikleri belli oluncaya ve kimlerin yalancı olduklarını belirleyinceye kadar onlara niçin izin verdin?"

Bu, yüce Allah'ın peygamberine lütfudur. Ona serzenişte bulunmadan önce, onu affettiğini bildiriyor. Çünkü bazı savaşa çıkmak istemeyenler, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- izninin arkasına sığınarak, ona birtakım mazeretler ileri sürerek, evlerinde oturmuşlardı. Onların bu mazeret ileri sür-

melerinde doğru mu, yalan mı söyledikleri ortaya çıkmadan peygamber mazeretlerini kabul etmişti. Çünkü onlar, peygamber izin vermese dahi savaştan geri kalacaklardı. O zaman da gerçek kimlikleri ortaya çıkacak, ikiyüzlülük maskeleri düşecekti. İnsanlar onların ne tür bir yapıya sahip olduklarını göreceklerdi. Peygamberin izninin ardına gizlenemeyeceklerdi.

Böyle olmayınca, Kur'an-ı Kerim onların kimliklerini ortaya çıkarmayı bizzat kendisi üstlendi. Mü'minleri ve münafıkları birbirinden ayıracak ilkeleri bizzat kendisi belirledi:

MUTLAK AYIRAÇ

"Allah'a ve ahiret gününe inananlar, malları ve canları ile cihad etmekten geri kalmak için senden izin istemezler. Allah kötülükten sakınanları bilir."

"Senden savaştan muaf tutulmaları yolunda izin isteyenler, Allah'a ve ahiret gününe inanmayanlar, kalpleri kuşkuya kapılıp bu kuşkuları içinde bocalayanlardır."

İşte bu şaşmayan bir ilkedir. Allah'a iman edenler, mükafat ve ceza gününe inananlar, cihad görevlerini yapmaktan kaçarak kendilerine izin verilmesini istemezler. Can ve malla Allah yolunda savaşa çıkma çağrısını yapan davetçinin çağrısını, kulakardı etmek istemezler.

Aksine piyade, süvari demeden, Allah'ın kendilerine emrettiği biçimde, O'nun yolunda savaşa koşarlar. Emrine bağlılık, O'nun buluşmaya ilişkin vadine kesin inanç, cezasına ve mükafatına tam bir güven ile, O'nun rızasını elde etmek için, hem de bu eylemi kendi istekleriyle gönüllü olarak yaparlar. İzin verilmesini istemek bir yana, savaşa teşvik edilmeye bile ihtiyaçları yoktur onların. Ancak kalpleri kesin imandan boşalmış insanlar izin isterler. Böyleleri gönülsüz hareket ederler. Mazeret bulmaya çalışırlar. Dış görünüş olarak bağlılıklarını ileri sürdükleri inanç sisteminin getirdiği yükümlülüklerle, bu yükümlülükleri yerine getirme ile kendileri arasında herhangi bir engel bulup buluşturmaya çalışırlar. Onlar bu inançları hususunda dahi kuşkuludurlar ve onlar işte bu kuşku içinde debelenip durmaktadırlar.

Allah'a giden yol, hiç kuşkusuz apaçık ve dosdoğrudur. Bu yolu bilmeyen veya bildiği halde yolun zorluklarına katlanmak istemediği için başka taraflara çekmeye çalışandan başkası, bu konuda tereddüt geçirmez ve takılıp kalmaz!

Allah'a giden yol, hiç kuşkusuz apaçık ve dosdoğrudur. Bu yolu bilmeyen veya bildiği halde yolun zorluklarına katlanmak istemediği için başka taraflara çekmeye çalışandan başkası, bu konuda tereddüt geçirmez ve takılıp kalmaz!

Oysa savaştan geri kalan bu insanlar savaşabilecek güçte bulunuyorlardı. Ellerinde imkânları vardı ve savaşa hazır durumdaydılar.

"Eğer onlar sefere çıkmak isteselerdi, bunun için hazırlık yaparlardı."

Bu adamların arasında Abdullah İbn-i Ubey, İbn-i Selul ve Cedd İbn-i Kays da vardı. Bunlar kendi çevreleri içinde ileri gelen, servet sahibi zenginlerdi.

"Fakat Allah, savaşa çıkmaya kalkışmalarını istemediği için."

Çünkü Allah, onların karakterlerini ve ikiyüzlülüklerini biliyordu. İlerde görüleceği gibi, onların müslümanlara karşı içlerinde ne kötü planlar kurduklarından haberdardı.

"Onları böyle bir girişimden alıkoydu."

Onların içinde savaşa çıkma arzusunu harekete geçirmedi.

"Kendilerine, "Kadın, çocuk, yaşlı, hasta gibi) savaşma gücünden yoksun kimselerle birlikte siz de evlerinizde oturunuz" dendi."

Savaşa güçleri yetmeyen ve cihada gönderilmeyen çocuklar, kadınlar ve ihtiyar ninelerle birlikte savaştan geri kalınız. İşte size lâyık olan davranış da budur. Arzuları, istekleri kırılmış, kalpleri kuşkuya kapılmış, ruhları kesin inançtan boşalmış insanlara en uygun tavır budur.

Onların geri kalmaları hem dava için, hem de müslümanlar için daha iyiydi.

"Eğer sizinle birlikte sefere çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı, sizi birbirinize düşürmek için aranıza atılacaklar, bahklama dalacaklardı. Aranızda onların sözlerine kulak verecekler de vardı. Allah zalimlerin kimler olduğunu bilir."

Şaşkın kalpli insanlar, saflar arasında çöküntünün ve zaafın yayılmasına neden olurlar. Hain olan insanlar, ordular için büyük tehlikedir. Bu münafıklar, savaşa çıkmakla müslümanların gücünü arttırmazlardı. Tersine, onların sıkıntıya ve disiplinsizliğe düşmelerine neden olurlardı. Müslümanlar arasında korkunun, fitnenin, ikiliğin ve yılgınlığın çabuk yayılmasına yolaçarlardı. O zaman da bazı müslümanlar onlara kulak verirdi. Fakat yüce Allah çağrısını kollamakta ve samimi olan dava erlerini korumaktadır. Mü'minleri fitneden korumaktadır. Yılgınlığa neden olacak münafıkları, evlerinde kendi hallerine terketmektedir.

"Allah zalimlerin kimler olduğunu bilir."

Burada zalimler, "müşrikler" anlamındadır. Böylece onlar da müşriklerin safına katılmış oluyorlar.

Onların geçmişleri içlerine ayna oluyor. Niyetlerinin kötü olduğuna tanıklık ediyor. Onlar Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- karşı durdular. Ona engel olmak için tüm güçlerini kullandılar. Sonuçta mağlup düştüler. İçlerindeki bütün pisliklerle, dış görünüş olarak teslim oldular:

"Onlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler, sana karşı çeşitli entrikalar çevirmişlerdi. Sonunda gerçek geldi ve onların istememesine rağmen, Allah'ın emri üstün çıktı."

Bu olay Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye geldiği sırada gerçekleşmişti. O sırada Allah henüz onu düşmanlarına karşı zafere ka-

vuşturmamıştı. Sonra gerçek geldi. Allah'ın hükmü egemen oldu. Onlar ise istemeyerek de olsa, bu hükme boyun eğmek zorunda kaldılar. Fakat buna rağmen islâma ve müslümanlara karşı fırsat kollamaya devam ettiler.

İKİ ZİHNİYETİN TASVİRİ

Surenin akışı devam ediyor. O tip insanlardan ve onların uydurma ve düzmece mazeretlerinden örnekler sunuyor. Ayrıca onların Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- ve müslümanlara karşı içlerinde gizledikleri planları açığa çıkarıyor:

وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ائْذَن لِّي وَلَا تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ
سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾
إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ
يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِن قَبْلُ وَيَتَوَلَّوا وَّهُمْ فَرِحُونَ
﴿٥٠﴾ قُل لَّن يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى
اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا
إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَن يُصِيبَكُمُ
اللَّهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِندِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوا إِنَّا
مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

49- Onlardan bazıları, "Bana savaşa katılmama izni ver de beni fitneye düşürme" derler. Haberiniz olsun ki, onlar fitnenin içine düşmüşlerdir ve cehennem kâfirleri kuşatacaktır.

50- Eğer karşına bir iyilik çıkarsa fenalarına gider. Eğer başına bir musibet gelirse, "Biz savaşa katılmayarak önceden tedbirimizi aldık" diyerek sevinç içinde dönüp giderler.

51- Onlara de ki; "Başımıza gelenler, sadece Allah'ın alnımıza yazdıklarıdır. Bizim mevlamız, sahibimiz O'dur. Mü'minler sadece Allah'a dayansınlar.

52- De ki; "Bizim için beklediğiniz sonuç iki iyiden, yani zaferden veya şehit düşmekten biri değil mi? Biz ise Allah'ın sizi ya doğrudan doğruya kendi tarafından ya da bizim elimizle azaba uğratmasını bekliyoruz. Bekleyiniz bakalım, biz de sizinle birlikte bekliyoruz."

Muhammed İbn-i İshak, Zührî'den, Yezid İbn-i Ruman'dan, Abdullah İbn-i Ebu Bekir'den ve Asım İbn-i Katade'den rivayet ederek onların şöyle dediklerini ifade etmektedir:

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük savaşının hazırlığını

yaptığı bir sırada, Beni Seleme'nin kardeşi Cedd İbn-i Kays'a, "Ey Cedd, sen Asfaroğulları (yani Bizanslılarla) ile savaşabilir misin"? diye sordu.

Cedd şu cevabı verdi:

"Ey Allah'ın elçisi, bana izin versen ve beni fitneye düşürmesen olmaz mı? Allah'a yemin ederim ki, bizim eller benden daha çok kadına düşkün bir adam tanımamıştır. Ben Rumlar'ın dilberlerini gördüğümde, kendimi tutamamaktan korkuyorum."

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- yüzünü çevirdi ve "Sana izin verdim" buyurdu. İşte bu ayet Cedd İbn-i Kays hakkında inmiştir.

Münafıklar işte bu tür bahaneleri mazeret olarak ileri sürüyorlardı. Onların bu mazeretleri şu şekilde reddedildi:

"Haberiniz olsun ki, onlar fitnenin içine düşmüşlerdir ve cehennem kâfirleri kuşatacaktır."

Bu ifade bir sahneyi tasir ediyor. Buna göre sanki fıne kızgın bir ateştir. Fitneye düşenler oraya yuvarlanmakta, ardından cehennem de onları çepeçevre kuşatmakta, bütün çıkış yerlerini ve pencerelerini kapatmakta ve hiç kimse artık oradan kurtulamamaktadır. Bu, onların bütünü ile günaha dalmalarına ve onun kaçınılmaz cezasını beklemelerine işaret eden bir kinayedir. Yalanın, savaştan geri kalışın ve bu seviyesiz mazeretlere yapışacak kadar düşüşlerinin, alçalışlarının cezasını somutlaştıran bir kinaye... Dış görünüş itibariyle, ne kadar islâm oldukları imajını vermeye çalışsalar da, münafıklık (ikiyüzlülük) yaptıkları için onların kâfir oldukları bu ayette belirtilmektedir.

"Eğer karşına bir iyilik çıkarsa fenalarına gider."

Onlar müslümanların başına gelen bir felâkete, bir sıkıntıya seviniyorlar:

"Eğer başına bir musibet gelirse, 'Biz savaşa katılmayarak önceden tedbirimizi aldık' derler."

Biz müslümanlarla birlikte kötü bir duruma düşmemek için daha önceden önlemimizi aldık. Ve savaştan, çatışmadan geri kaldık!

"Sevinç içinde dönüp giderler."

Kendileri kurtuldukları için... Ve müslümanların başına musibet geldiği için.

Çünkü onlar işlerin, olayların dış görünüşlerini esas alırlar. Ne olursa olsun onlar belayı, musibeti kötü olarak değerlendiriyorlar. Savaştan geri kalmak ve evlerinde oturmakla kendilerine iyilik yaptıklarını sanıyorlar. Halbuki onların kalpleri, Allah'a teslim oluştan ve O'nun belirlediği kadere razı olmaktan ve bu kaderin iyiliğe vesile olacağına inanmaktan tamamen boşalmış bulunmaktadır. Doğru dürüst bir müslüman ise, vargücü ile çalışır, ileriye atılır ve hiç de korkuya kapılmaz. Karşılaşacağı iyiliğin ve kötülüğün Allah'ın iradesine bağlı olduğuna ve yüce Allah'ın kendisinin yardımcısı ve destekçisi olduğuna inanır.

"Onlara de ki; "Başımıza gelenler, sadece Allah'ın alnımıza yazdıklarıdır.

Bizim mevlamız, sahibimiz O'dur. Mü'minler sadece Allah'a dayansınlar..."

Zaten yüce Allah mü'minler için zaferi yazmış ve eninde sonunda bu zafere kavuşacaklarına söz vermiş bulunmaktadır. Ne kadar zorluklarla karşılaşsalar, ne kadar sınavlardan geçirilseler yine de bunların hepsi vadedilen zafer için bir hazırlıktan öteye geçmez. Böylece mü'minler, bir süzgeçten geçirildikten sonra ve bir belgeye dayanarak Allah'ın yasasının gerektirdiği vasıtalara başvurarak, ucuz değil, değerli-üstün bir zafere kavuşacaklardır. Her çeşit fedakârlığa göğüs geren ve bütün belalara, sınavlara hazırlıklı bulunan aziz ruhların (canların) kendilerini koruduğu bir izzete kavuşacaklardır. Asıl zaferi veren ve destekleyen yüce Allah'tır:

"Mü'minler sadece Allah'a dayansınlar."

Allah'ın takdirine inanmak ve Allah'a tam anlamı ile güvenmek, imkânların elverdiği ölçüde hazırlık yapmaya aykırı düşmez. Böyle bir hazırlık yapmak Allah'ın apaçık emridir:

"Onlara karşı gücünüzün yettiğince kuvvet hazırlayın." (141)

Allah'ın emrini uygulamayan, sebeplere yapışmayan, Allah'ın hiç kimseyi kayırmayan ve hiç kimsenin hatırını saymayan yürürlükteki yasasını kavramayan insan, gerçek anlamda Allah'a güvenmiş ve Allah'a dayanmış olmaz.

Ayrıca mü'minin bütün yaptıkları hayırdır, iyiliktir. İster zafere kavuşsun, ister şehitliğe, farketmez. Kâfire gelince, onun her işi kötüdür. İster doğrudan Allah'ın azabına çarpılsın, isterse mü'minlerin elleriyle cezalandırılsın, farketmez:

"De ki; "Bizim için beklediğiniz sonuç iki iyiden, yani zaferden veya şehit düşmekten biri değil mi? Biz ise Allah'ın sizi ya doğrudan doğruya kendi tarafından ya da bizim elimizle azaba uğratmasını bekliyoruz. Bekleyiniz bakalım, biz de sizinle birlikte bekliyoruz."

Münafıklar, mü'minlerin başına nasıl bir musibet gelmesini bekliyorlar? Onların akibetleri herhalde iyilik ve güzelliktir. Ya Allah'ın sözünü hükmünü yüceltip egemen kılarak zafere ulaşırlar. Bu, onların yeryüzünde elde edecekleri mükâfattır. Veya Hakk yolunda şehitliğe erişirler. Bu da, Allah katındaki derecelerin en büyüğüdür. Peki mü'minler, münafıklar için nasıl bir akibet bekliyorlar? Onları bekleyen ya Allah'ın kendilerinden önceki yalanlayıcıları yakaladığı gibi kendilerini de kıskıvrak yakalayacak olan azabıdır ya da daha önce müşriklerin başına geldiği gibi mü'minlerin elleriyle cezalandırılmalarıdır...

"Bekleyiniz bakalım, biz de sizinle birlikte bekliyoruz."

Sonuç bellidir... Neticede zafer mü'minlerindir.

ÖZDEN YOKSUN GÖRÜNTÜ

Savaşa gitmemek için mazeret ileri süren, savaştan geri kalan ve mü'minlerin bir açığını yakalamak için pusuda bekleyenlerin bazıları, cihada gitmemek

(141) Enfal Suresi, 60

için mazeret beyan ederken, mali yönden yardım yapmak istediklerini söylüyorlardı. Böylece her yerde ve her zamanda, münafıkların yöntemini kullanarak sopayı ortadan tutmak istiyorlardı. Yüce Allah onların bu sahte tekliflerini reddetti. Peygamberine, **"Onların yapacakları harcamaların Allah'ın katında kabul edilmeyeceğini, çünkü bu harcamaları ile sadece gösteriş yaptıklarını ve korkudan böyle bir teklif getirdiklerini, imanlarını ve güvenlerini esas alarak infakta bulunmadıklarını açıklamayı"** emretti. Gerçek durumları bu olduğuna göre, isterse onlar infaklarını müslümanları kandırmak için bir kalkan olarak gönül rızası ile vermiş olsunlar, isterse durumlarının ortaya çıkmasından korktukları için istemeyreek vermiş olsunlar, farketmez. Bu yoldaki harcamaları, her iki halde de reddedilmiş bulunmaktadır. Onların bu yardımları kendilerine bir sevap getirmeyecek ve Allah katında hesaba katılmayacaktır:

قُلْ أَنفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا
لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾
وَمَا مَنَعَهُمْ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ
كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ
كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾

53- Onlara de ki, "İster gönüllü, ister gönülsüz olarak sadaka veriniz, verdiğiniz sadakalar kabul edilmeyecektir, siz/er yoldan çıkmışlar güruhusunuz.

54- Verdikleri sadakaların kabul edilmesini engelleyen tek sebep şudur; Onlar Allah'a ve Peygamber'e inanmadılar, namaza ancak uyuşuk uyuşuk dururlar ve verdikleri sadakaları istemeyerek verirler.

Bu, münafıkların her zamanki halidir. Korku ile her iki tarafı idare etmek. Gerçekten sapmış bir kalp ve sağduyusunu yitirmiş bir vicdan. Özden yoksun bir dış görünüş. Vicdanın gizlediğinin tersine bir görünüm.

Kur'an'ın hassas ifadesi bu hali tasvir ediyor:
"Namaza ancak uyuşuk uyuşuk dururlar."
Onlar namaza ancak görünmek için gelirler. Gerçekten namaz kılmak için değil. Ayrıca gerçek anlamda ve dosdoğru bir biçimde onu kılmazlar. Ona uyuşuk uyuşuk gelirler. Çünkü onları namaza gelmeye iten sebep, vicdanlarının derinliklerinden gelmez. Onlar namazı baştan savmak için kılıyorlar. Ve onlar namazla eğlendiklerinin de bilincindedirler! Yaptıkları yardımları da, harcamaları da, bu şekilde istemeyerek ve içlerinden gelmeyerek yapıyorlar.

Pek tabii olarak, yüce Allah bir inanç temeline dayanmayan ve harekete iten bir bilinçle birlikte olmayan bu dış görünüşe dayalı hareketleri kabul edecek değildir. İnsanı harekete geçiren etken, amelin özü ve niyet olmalıdır. İşte en sağlam kriter budur.

Halbuki istemeye istemeye ekonomik destek sağlayanlar, servet sahibi ve evlad sahibi bulunuyorlardı. Kendi çevrelerinde önemli bir etkinlikleri ve saygınlıkları vardı. Fakat bunların hiçbiri Allah katında bir değer taşımıyordu. Aynı şekilde bunlar, peygamberin ve mü'minlerin yanında da fazla bir değer taşımamaları gerekiyordu. Bunlar, afiyetle yararlanmaları için Allah'ın kendilerine bağışladığı nimetler değildi. Bunlar ancak bir sınav aracıydı. Allah bunları onlara veriyor, sonra da bunların yüzünden kendilerini cezalandırıyordu.

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُم
بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ۝

55- Onların malları ve evlatları seni imrendirmesin. Allah, bunlar aracılığı ile, onların dünya hayatında azaba uğramalarını ve canlarını kâfir olarak vermelerini ister.

Mal ve evlat bazen Allah'ın kendi kullarından birine bahşettiği bir nimet olur. İnsan bu nimetlere karşı şükretmeye, onlarla yeryüzünün ıslahına çalışmaya, onlar vasıtası ile Allah'a yönelmeye muvaffak olduğunda, bir de bakarsınız ki, adam vicdanı rahat, kalbi huzurlu ve kendi akibetinden emin bir şekilde hareket ediyor. Allah yolunda yaptığı bir harcamayı kendisi için bir ahiret azığı olarak kabul ediyor ve öyle değerlendiriyor. Malına veya çocuklarına bir musibet dokunduğunda bunu da, ahirette mükafatı olan bir olay olarak algılıyor. Artık o bu haliyle gerçekten psikolojik bir huzura kavuşmuştur. Allah'a bağladığı umudu her halinden bellidir... Aynı şekilde mal ve evlat bazen Allah'ın kendi kullarından birine verdiği bir bela olur. Çünkü Allah bu kulunun işlerinin ve niyetinin bozukluğunu bilir. Bir de bakmışsınız ki, mal ve evlat düşkünlüğü onun hayatını cehenneme çevirmiştir. Mala karşı beslediği ihtirası uykusunu kaçırır. Sinirlerini bozar. Malını Allah yolunda yardım olarak harcarken bile rahatsız olur. Bu da ona bir azap olur. Çocukları hastalandığında, bu hastalık ile sıkıntı çeker. Çocukları iyileştiğinde başka bir şekilde azap çeker. Nice insanlar, herhangi bir nedenle çocukları yüzünden azap çekmektedirler!

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- dönemindeki bu insanlar ve onların her zaman karşılaşılabilecek olan benzerleri de, servet sahibi oldukları ve çocukları bulunduğu için, insanlar onların dış görünüşlerine imreniyorlardı. Halbuki bu imkânlar onlar için en azından bir yönü ile azaptı... Hem de dünya hayatında azap... Onlar bu halleriyle cehenneme doğru yürürken, küfürleri üzerinde ölüme doğru yürürken, Allah onların içlerinde gizlediklerini biliyordu. Yüce Allah bizi böyle bir akibetten korusun.

Ayeti kerimede geçen, **"Canlarının uçup gitmesi"** ifadesi; bu canların kaçışının ve yok oluşunun imajını vermektedir. Bu imaj, can sıkıcılığı somutlaştırmakta, huzursuzluğu ve güvensizliği göz önüne sermektedir. Yine bu imaj, dünyada mala ve evlada ilişkin azap imajı ile uyum ifade etmektedir. Dolayısıyla onların hayatı hem dünyada, hem de ahirette sıkıntılı ve huzursuz bir hayattır. Aklı başında bir insan, dış yüzleri yaldızlı, iç tarafları ise belalarla dolu bu

tür nimetlerin birisinde olanları kıskanmaz.

ONLAR ÖDLEK BİR GÜRUHTUR

İşte bu münafıklar, inandıklarından ve inanç sistemine bağlılıklarından değil, korkularından, garezlerinden, endişelerinden ve kendi yüzlerini maskelemek istediklerinden müslümanların safları arasına sızıyorlardı. Sonra da müslüman olduklarına, gönülden islâma bağlandıklarına ve inanç sistemine inandıklarına yemin ediyorlardı. Bu sure, onların gerçek yüzlerini açığa çıkarmakta ve onları rezil rüsvay etmektedir. Her iki tarafı da, kullanma maskesini düşüren ve nifak elbisesini parçalayan bir rezillik:

وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ وَمَا هُم مِّنكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ
يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلًا
لَّوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

56- Onlar sizden olduklarına dair Allah adına yemin ederler, oysa sizden değildirler, fakat ödlek bir güruhturlar.

57- Eğer bir sığınak, bir mağara ya da geçilecek bir yeraltı deliği bulsalar, dolu dizgin buralara koşarlardı.

Onlar korkaktırlar... Kur'an'ın ifadesi bu korkaklığın bir manzarasını çizmekte ve onu bir hareket içinde canlandırmaktadır. İçlerindeki ve kalplerindeki bu hareket; bedenin hareketini ve gözler önündeki hareketi ortaya çıkartmaktadır:

"Eğer onlar bir sığınak, bir mağara ya da geçilecek bir yeraltı deliği bulsalar, doludizgin buralara koşarlardı."

Onlar sürekli olarak içinde gizlenecekleri ve güvene kavuşacakları bir yer arıyorlar. Bir kale, bir mağara, bir kaçacak delik arıyorlardı. Çünkü onlar ürkütülmüşler, yerlerinden kovalanma korkusuna kapılmışlardır. İçten gelen ürkeklikleri ve ruhlarına işleyen ödleklikleri onları kovalıyor. Bu nedenle onlar:

"Onlar sizden olduklarına dair Allah adına yemin ederler."

Pekiştirme edatlarının hepsini kullanarak yemin ederler ki, içlerindeki planlarını gizlesinler, niyetlerinin meydana çıkmasından sakınsınlar, kendi canlarını güven altına alsınlar... Bu ise ödlekliğin, korkunun, kaypaklığın ve ikiyüzlülüğün en çirkin şeklidir. Kur'an'ın hayret verici üslubundan başka bir ifade şekli, onu anlatamaz. Kur'an'ın anlatım üslubu, derin etki sahibi, mesaj verici edebi tasvir metodunu kullanarak insanın iç alemini duyu organlarıyla algılanabilecek biçimde somutlaştırarak anlatır.

MÜNAFIK YAPI VE KARAKTER

Surenin akışı, münafıklardan, onların en belirgin sözlerinden ve işlerinden söz etmeye devam ediyor. Onların gizlemeye çalıştıkları halde gizlemesini beceremedikleri niyetlerini açığa çıkarıyor. Bazıları zekât gelirlerinin dağılımında, Pey-

gamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- dil uzatıyor. Ve onu dağıtımda adil davranmamakla suçluyordu. Halbuki peygamber masumdu. Yüce bir ahlâka sahipti. Bazıları ise, "Peygamber herkese kulak veriyor ve söylenen her sözü onaylıyor" diyorlardı. Halbuki o, anlayışlı, sağduyu sahibi, düşünen, muhakeme eden ve en uygun biçimde hareket eden bir peygamberdi. Bazıları da, çirkin ve küfre götüren sözleri gizlice söylüyorlardı. Durumu ortaya çıkınca da söylediklerinin sonucuna, cezasına katlanmamak, kendilerini temize çıkarmak için yalana ve yemine başvuruyorlardı. Bazıları da, yüce Allah'ın kendileri hakkında bir sure indirerek, onların münafıklıklarını açıklayacağından çekiniyorlardı.

Sure münafık grupların durumunu gözönüne serdikten sonra, ikiyüzlülüğün (nifak) ve ikiyüzlülerin (münafık) yapısını, karakterini ortaya koyan bir değerlendirme yapıyor. Bu değerlendirme, münafıklarla daha önceki kâfirler arasında bir bağ kuruyor. O eski dönemdeki kâfirler Allah'ın kendileri için belirlediği süreyi doldurduktan sonra yokedilmişlerdi... Amaç, bu münafıkların yapısı ve karakteri ile, inanç sistemine samimiyetle bağlanan ve münafıklık yapmayan gerçek mü'minlerin karakteri arasındaki farkları ortaya çıkarmaktır.

وَمِنْهُم مَّن يَلْمِزُكَ
فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِن لَّمْ يُعْطَوْا مِنْهَا
إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِن
فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ
لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ
وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ
فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

58- Onların bazıları sadakaların (zekât gelirlerinin) bölüştürülmesi konusunda sana dil uzatırlar. Eğer zekât gelirlerinden kendilerine bir pay verilirse memnun olurlar, eğer bu gelirlerden kendilerine bir pay verilmez ise hemen öfkeleniverirler.

59- Oysa eğer onlar Allah'ın ve Peygamber'in kendilerine ayırdığı payı sevinçle karşılayarak, "Allah bize yeter, yakında Allah da bize lütfundan verecek, Peygamber de. Biz umudumuzu yalnız Allah'a bağlamışız" deselerdi, kendileri hakkında daha iyi olurdu.

60-Sadakalar (zekât gelirleri) sadece yoksullara, düşkünlere, zekât toplamakla görevli memurlara, kalpleri İslâma ısındırılmak istenenlere, sözleşmeli kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışanlara ve yarı yolda

kalanlara verilir. Bu paylaştırma sırası Allah tarafından belirlenmiştir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

Bazı münafıklar senin hakkında ağır sözler söylüyorlar. Senin zekât gelirlerini bölüştürürken adaletsiz davrandığını, adam kayırdığını ileri sürüyorlar. Bu iddiayı adalete düşkünlüklerinden hakka ilişkin duyarlılıklarından ya da dine bağlı olduklarından dolayı ileri sürmüyorlar. Bu yakışıksız iddianın tek gerekçesi, kişisel menfaatleri, ihtirasları, çıkarcılıkları ve bencillikleridir:

"Eğer zekât gelirlerinden kendilerine bir pay verilirse memnun olurlar."

Ve o zaman artık hakkı, adaleti ve dini umursamazlar.

"Eğer bu gelirlerden kendilerine bir pay verilmez ise hemen öfkeleniverirler."

Elimizde bu ayetin iniş sebebine ilişkin çeşitli rivayetler vardır. Bu rivayetlerde, bizzat Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- izekât gelirlerinin dağıtımında adil davranmadığını söyleyen belli kişilerden söz edilmekte, belli olaylara parmak basılmaktadır.

İmamı Buhari ve İmamı Nesei rivayet ettiğine göre, Ebu Said el-Hudri şöyle diyor: -Allah ondan razı olsun- "Peygamberimiz bir defasında bir ganimet malını bölüştürüyordu. Bu sırada Temin kabilesinden Zul-Huveysir geldi ve "Ey Allah'ın elçisi! Adil ol!" dedi.

Peygamberimiz ona şu karşılığı verdi: "Yazıklar olsun sana! Ben adil olmadıktan sonra kim adil olabilir."

Hz. Ömer -salât ve selâm üzerine olsun- "Ya Resulallah, bana izin ver de onun boynunu vurayım" dedi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ise, 'Ey Ömer, bırak gitsin... Çünkü onun öyle arkadaşları vardır ki, sizden biriniz onların namazlarına baktığında kendi namazının, onların oruçlarına baktığında kendi orucunun basit kaldığını görecektir... Onlar okun yaydan fırlaması gibi dinin dışına fırlarlar" buyurdu.

"Onların bazıları sadakaların (zekât gelirlerinin) bölüştürülmesi konusunda sana dil uzatırlar" ayeti işte bunlar hakkında indi."

İbn-i Nurdeveyh de İbn-i Mes'ud'un -Allah ondan razı olsun- şöyle dediğini rivayet eder: "Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Huneyn savaşından elde edilen ganimetleri bölüştürürken bir adamın şöyle dediğini işittim: "Bu bölüştürme, Allah'ın rızasını gözetmeyen bir bölüştürmedir" Bunun üzerine gidip Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- bu olayı haber verdim. Peygamberimiz, "Allah Hz. Musa'ya rahmet eylesin. O, bundan daha kaba şeylerle karşılaşmış ve sabretmişti" buyurdu. İşte bu sırada:

"Onların bazıları sadakaların (zekât gelirlerinin) bölüştürülmesi konusunda sana dil uzatırlar." ayeti indi.

Süneyd ve İbn-i Cerir'in rivayet ettiklerine göre, Davud İbn-i Ebu Asım şöyle diyor:

Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- bir zekât malı getirilmişti. O da bu malı, şuraya buraya diyerek bitinceye kadar dağıttı. Onun böyle dağıttığını gören Ensar'dan bir adam: "Adalet bu değildir"! dedi. İşte bunun üzerine bu ayet indi.

Onların bazıları **sadakaların (zekât gelirlerinin) bölüştürülmesi konusunda sana dil uzatırlar"** ayeti hakkında, Katade; 'Onlar seni zekât gelirlerinin bölüşümü konusunda suçlarlar' açıklamasını yapmaktadır. Bize anlatıldığına göre, henüz yeni müslüman olan bedevi bir Arap, Peygamberimizin yanına gelmişti. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- o sırada altın ve gümüş bölüştürüyordu. Köylü adam, "Ey Muhammed! Eğer Allah sana adil davranmayı emretmişse, sen bu bölüştürmede adil davranmadın!" dedi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Yazıklar olsun sana! Eğer ben adaletli davranmıyorsam, artık kim adaletli davranabilir!" buyurdu.

Herneyse, bu ayet belirtiyor ki, bu söz münafıklardan bir grubun sözüdür. Onlar bunu, aşırı bağlılıklarından dolayı söylemiyorlardı. Kendilerine düşen paya razı olmadıkları için, büyük paylar kendilerine düş mediği için bu tür sözler söylüyorlardı... Bu da, onların münafık olduklarının apaçık belirtisidir. Yoksa bu dine iman eden bir insan, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- ahlâkı konusunda şüpheye düşmez. Çünkü o, peygamber olmadan önce dahi doğru sözlü, güvenilir bir insan olarak biliniyordu. Adalet ise, yüce Allah'ın, Peygamberimiz şöyle dursun, mü'min kullarının titizlikle üzerinde durmalarını istediği emanetlerden biridir. Açıktır ki, bu ayetler; daha önce meydana gelen olaylara ve gerçeklere değinmektedir. Fakat bu ayetler savaş esnasında iniyor ki, hem savaş sırasında, hem de başka zamanlarda münafıkların sürekli biçimde nasıl bir yol ve tutum izlediklerini tasvir etsinler...

İşte tam bu sırada, Kur'an'ın anlatım üslubu, gerçek anlamda inanmış olan mü'minlere yakışan yolu da çiziyor.

"Oysa eğer onlar Allah'ın ve Peygamber'in kendilerine ayırdığı payı sevinçle karşılayarak, 'Allah bize yeter, yakında Allah da bize lütfundan verecek, Peygamber de. Biz umudumuzu yalnız Allah'a bağlamışız' deselerdi, kendileri hakkında daha iyi olurdu."

İşte bu, ruhun ve dilin terbiyesidir. İman terbiyesi; Allah'ın ve peygamberinin bölüştürmesine razı olmaktır. Gönülden kabullenerek, katılarak ve teslim olarak razı olmaktır. Baskı ve zorla razı olmak değil. Allah ile yetinmekti. Zaten Allah kuluna yeter. Allah'ın ve peygamberinin lütfundan umutlu olmak, bütün maddi kazançların ve tüm dünya ihtiraslarından uzak bir şekilde Allah'ı arzulamak, yine iman terbiyesinin gereğidir. İşte mü'minlerin kalbini etkisi altına alan gerçek iman ahlâkı budur. Fakat kalpleri kesin imanın nuru ile aydınlanmamış, imanın huzuru ruhlarını etkisi altına almamış olan münafıkların kalpleri bu terbiyenin ne olduğunu kavrayamaz.

Allah ve peygamberi hakkında tam bir bağlılık, gönül huzuru ve teslimiyet ile takınılması gereken bu terbiyeyi açıkladıktan sonra, Kur'an'ın anlatım üslu-

bu şu noktaya temas ediyor: Bu işi düzenleyen, belirleyen Peygamberimiz değildir. Bu, Allah'ın belirlemesi, düzenlemesi ve bölüştürmesidir. Bu işte peygamberin, alemlerin Rabbi tarafından belirlenen ve düzenlenen hükmünü uygulamaktan başka bir fonksiyonu yoktur. İşte bu sadakalar (zekât gelirleri) Allah'ın kesin bir emri olarak zenginlerden alınır, yine Allah'ın kesin bir emri olarak fakirlere dağıtılır. Toplanan bu gelirler, Kur'an'ın belirlediği insan kesimlerine verilir. Bu gelirlerin dağılımı hiç kimsenin isteğine bırakılmamıştır. Peygamberin isteğine bile...

"Sadakalar, (zekât gelirleri) sadece yoksullara, düşkünlere, zekât toplamakla görevli memurlara, kalpleri islâma ısındırılmak istenenlere, sözleşmeli kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışanlara ve yarı yolda kalanlara verilir. Bu paylaştırma sırası Allah tarafından belirlenmiştir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

İşte bu şekilde zekât gelirleri de Allah'ın şeriatındaki yerine, islâm düzenindeki yerine oturtulmuş olur. Buna göre zekât, kendilerine zekâtın farz kılındığı insanın lütfu ve bağışı değildir. Zorunlu olarak yerine getirilmesi gereken bir görevdir. Dağıtan ve bölüştüren tarafından ölçüsüz-tartısız biçimde dağıtılan bir bağış da değildir. Nereye verileceği belirlenmiş bir paylaştırmadır. Zekât islâmın kesin emirlerinden biridir. Müslüman devlet, onu belli bir düzen ve sistem içinde toplar ve belirlenmiş sosyal hizmetleri onunla görür. Zekât, onu veren tarafından bir iyilik, bir bağış olmadığı gibi, alan için de bir el açma ve bir dilenme lekesi değildir... İslâmın sosyal düzeni asla dilencilik üzerine kurulmamıştır, kurulamaz da.

İslâm düzeninde hayatın temeli çalışmaktır. Bütün çeşitleri ve bütün türleri ile çalışmak. İslâm devleti çalışabilecek herkese çalışma imkânı sağlamak, iş vermek durumundadır. İş sahası açmak, çalışma şartlarını en güzel biçimde hazırlamak ve emeğin karşılığını tam ve dolgun biçimde vermek zorundadır. Çalışma imkanına sahip olan insanların zekât gelirlerinde bir hakları yoktur. Zekât, gücü yetenler ile gücü yetmeyen aciz kesimler arasında gerçekleştirilmesi gereken bir sosyal dayanışma vergisidir. Bu sosyal dayanışma devletin desteği ve denetimi altındadır. Zekâtı toplama ve ilgili yerlere dağıtma görevi devletindir. Yeter ki, toplum düzeni sağlıklı olan islâmi ilkelere dayandırılsın ve Allah'ın şeriatı uygulansın. Onun dışında başka kanunlara ve sistemlere başvurulmaya kalkışılmasın.

Abdullah İbn-i Ömer'den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurmuştur: "Zekât gelirleri zenginlere gücü-imkânı yerinde olanlara helâl değildir." (142)

Abdullah, İbn-i Adiy İbn-i Hıyar anlatıyor: "İki adam bana haber verdi. Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- gittik ve ondan zekât gelirlerinden bir pay istedik. Peygamberimiz, bizim üstümüze-başımıza şöyle bir baktı. Bizim, gücü-kuvveti yerindem adamlar olduğumuzu gördü ve 'Zenginlerin ve çalışıp kazanabilecek gücü-kuvveti olanların zekât gelirlerinde payı yoktur. Ama buna

(142) İmam Ahmet, Ebu Davut, Tirmizi

rağmen siz istiyorsanız size veririm" buyurdu. [143]

Zekât, islâmın sosyal dayanışma düzeninin bölümlerinden sadece birisidir. Bu düzen zekâttan çok daha kapsamlı ve geniştir. Çünkü bu sosyal dayanışma düzeni, hayatın tümünü kuşatan pek çok çizgilerle somutluk kazanmaktadır. İnsani ilişkilerin çeşitli yönlerini ve alanlarını bütünü ile kapsayan çizgilerle uygulamaya konulmaktadır. İşte zekât, bu sosyal düzenin ana çizgilerinden sadece bir tanesidir. [144]

Zekât, malların çeşitlerine göre onda bir, yirmide bir ve kırkta bir oranındadır. Yine zekât, yaklaşık olarak yirmi cüneyh değerindeki ihtiyaç fazlalığından ve ayrıca bu malların bir yıl geçmesi gerekir. Böylece zekâtın gelirine ümmetin büyük çoğunluğu katkıda bulunmuş olur. Zekâtın verileceği kesimlerin başında, yoksullar ve düşkünler gelir. Yoksullar belli miktarda geliri olduğu halde, bu gelirleri yeterli olmayan ve ihtiyaçlarını karşılamayan kimselerdir. Ayeti kerimede geçen (ve bizim düşkün diye tercüme ettiğimiz) kesim ise, aşağı-yukarı durumları fakirler gibi olan kimselerdir. Yalnız bu fakirler ihtiyaçsız görünmeye çalışırlar. Sıkıntıda olduklarını göstermezler ve dilenmezler.

Bir sene zekât verenlerin pek çoğu, gelecek sene zekât alacak duruma düşebilir. Böylelerinin, ellerindeki servet azalarak ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma düşebilir. Bu açıdan zekât sosyal bir güvencedir. Bazıları da, zekât gelirlerine hiçbir katkıda bulunmadıkları halde, zekât alacak duruma düşmüştür. Bu açıdan da zekât, sosyal bir dayanışmadır. Tabii ki, zekât, güvence ve dayanışma olmaktan önce, Allah'ın kesin bir emridir. Zekât vermekle insan benliğini pisliklerden arındırmış olur. Allah'a kulluğunu ortaya koymuş olur. Cimrilikten kurtulur. Zekât vermekle kendi ihtiraslarına galip gelmiş olur.

"Sadakalar (zekât gelirleri) sadece yoksullara, düşkünlere... verilir."

Bunu daha önce açıkladık.

"Zekât toplamakla görevli memurlara."

Yani zekâtı toplamak için görevlendirilmiş memurlara...

"Kalpleri islâma ısındırılmak istenenlere."

Bunlar birkaç gruptur. Bunlardan bir kesim islâma yeni girmiştir. İslâma sağlıklı biçimde bağlanmaları istenmektedir. Bir kesimi de henüz islâma girmemiştir. Kalplerinin ısındırabileceği ve müslüman olabilecekleri ümit edilmektedir. Bir kesimi ise, islâma girmiş ve sağlıklı biçimde ona bağlanmıştır. Fakat kendi çevreleri içinde yaşayan, kendileri gibi insanların kalpleri ısındırılmak istenmektedir. Böylece umulur ki, yakınlarının geçim imkânlarına kavuştuğunu görenler, müslüman olma arzusunu duyarlar. İslâmın üstünlüğü gerçekleştikten sonra, kalpleri ısındırılmak istenen insanlara zekât düşer mi, düşmez mi diye fıkhi bir tartışma vardır. Fakat bu dinin stratejisi pek çok durumlarda ve çeşitli aşamalarda böyle uygulamalarla karşı karşıya gelecektir. O aşamalarda

(143) İmam Ahmet, Ebu Davut, Tirmizi

(144) Bkz. "İslâmda Sosyal Adalet" kitabının "Sosyal Dayanışma" adlı bölümüne bakınız. Fi Zılâl-il Kur'an üçüncü cüzüne bkz.

bazı insanlara bu tür yardımların yapılması gerekecektir. Onlara verilen zekât ya müslüman oldukları için rızıklarını zorlu mücadelelerle kazandıklarından ya da islâma bağlılıklarını sürdürmelerine bir katkıda bulunması düşüncesiyle veya onların islâma yakınlaştırılmaları amacıyla verilir. Nitekim islâma yararlı olmaları, ona çağrıda bulunup şurada-burada onu savunmaları ümit edilen bazı müslüman olmayan kişilere yardım edilmesi, bu türden bir ihtiyaçtır.

Biz bu gerçeği böyle anlıyoruz. Böylece şartların ve durumların değişmesine rağmen, yüce Allah'ın mükemmel bir hikmet ile müslümanların işlerini idare ettiğini apaçık olarak görmüş oluyoruz.

"Sözleşmeli kölelere."

Bu köleliğin bütün dünyaya egemen olduğu bir sırada, islâmın ortaya koyduğu hükümdü. O günlerde müslümanlarla düşmanları arasında yapılan savaşlarda, bu genel kölelik uygulaması geçerliydi. İslâmın, bütün dünyanın kölelik sisteminden başka bir sistemi tanımasına değin, düşmanın bu uygulamasına karşılık vermekten başka çaresi yoktu... İşte zekât gelirinin bu payı, özgürlüğüne kavuşmak için efendisine belli bir miktar para vermek üzere anlaşan kölelerin özgürlüklerine kavuşturulmasına destek ve yardım olsun diye ayırılmıştır. Bu köle, zekât mallarından aldığı destek ile özgürlüğüne kavuşacaktır. Veya devletin kendisi, bu gelirleri kullanarak köleleri satın alıp azad edecek, serbest bırakacaktır.

"Borçlulara."

Bu kimseler gayri meşru sebeplerle borca girmiş olmamalıdır. Onlara borçlarını ödemeleri için zekâttan bir pay verilir. Nitekim materyalist modern medeniyet de, her ne sebeple olursa olsun iflas ettiğini ilan eden borçlu tüccarlara destek vermektedir! İslâm, dayanışmayı ilke olarak kabul eden bir düzendir. Orada onurlu olan düşmez. Güvenilir olanın hakkı zayi olmaz. Bu düzende insanlar, yeryüzü kanunlarında veya orman kanunlarında olduğu gibi, düzenleyici kanunlarla birbirini yemezler!

"Allah yolunda çalışanlara."

Bu geniş bir kapıdır. Allah'ın egemenliğini yeryüzünde gerçekleştirmeye yarayan, toplumun yararına olan her şeyi kapsamına alır, kuşatır.

"Ve yarı yolda kalanlara."

Bunlar kendi ülkesinde zengin olsalar bile, yolda kalan ve dolayısıyla mallarından uzakta kalan, sıkıntıya düşen yolculardır.

İşte bugün pek çok demogojilere neden olan ve bir dilencilik, bir bağış düzeni olarak yaftalanarak dillere dolanan zekât sistemi budur. Böylece anlaşılıyor ki, zekât, sosyal bir görevdir, zorunluluktur. İslâmi bir ibadet şeklinde verilir... Bu yolla Allah kalpleri cimrilikten arındırır, temizler, müslüman ümmetin bireyleri arasında bir merhamet ve dayanışma vasıtası kılar. İnsan hayatının sosyal ortamın sertliklerini yumuşatır, güzelleştirir. İnsanlığın yaralarını

sarar. Aynı zamanda sosyal güvenceyi, sosyal dayanışmayı en geniş boyutları ile sağlar, yanısıra bu eylem bunun yine de ibadet niteliğini korur. İnsanlar arasındaki ilişkileri geliştirdiği gibi, insanın Allah'a olan bağını pekiştirir.

"Bu paylaşırma sırası Allah tarafından belirlenmiştir."

İnsan için nelerin yararlı olduğunu bilen ve insanların işlerini en güzel biçimde evirip-çeviren Allah tarafından...

"Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Zekât gelirlerinin bölüştürme ve dağıtma ilkelerini bu şekilde açıkladıktan sonra, güvenilir bir peygambere dil uzatmakla edepsizliklerini ortaya koymalarının yanında, onların bu Peygamberi -salât ve selâm üzerine olsun- karalamakla cahilliklerini açığa vurduklarını belirten surenin akışı, bundan sonra münafıkların gruplarını, neler söylediklerini ve neler yaptıklarını açıklayarak devam etmektedir:

وَمِنْهُمُ ٱلَّذِينَ
يُؤْذُونَ ٱلنَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ
يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ
وَٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ ٱللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾
يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَحَقُّ
أَن يُرْضُوهُ إِن كَانُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّهُۥ
مَن يُحَادِدِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَأَنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَٰلِدًا فِيهَا
ذَٰلِكَ ٱلْخِزْىُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ أَن تُنَزَّلَ
عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُم بِمَا فِى قُلُوبِهِمْ قُلِ ٱسْتَهْزِءُوٓا۟
إِنَّ ٱللَّهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ
إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ
كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا۟ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ
إِيمَٰنِكُمْ إِن نَّعْفُ عَن طَآئِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً
بِأَنَّهُمْ كَانُوا۟ مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

61- Onlardan bazıları da, "Peygamber herkesi dinleyen bir kulaktan ibarettir" diyerek, onu üzerler. Onlara de ki; "O sizin için yararlı bir kulaktır; Allah'a inanır, mü'minlere güvenir, içinizdeki mü'minler için rahmettir. Allah'ın elçisini üzenleri acıklı bir azap beklemektedir.

62- Sizin hoşnutluğunuzu kazanmak için Allah'a yemin ederler. Oysa eğer mü'min olsalardı, Allah'ın ve peygamberin hoşnutluğunu kazanmayı daha gerekli görürlerdi.

63- Onlar halâ öğrenemediler mi ki, Allah'a ve Peygamber'e zıt düşeni, düşman olanı cehennem ateşi bekliyor; o, orada ebedi olarak kalacaktır. Bu büyük perişanlıktır.

64- Münafıklar kalplerinde sakladıkları kâfirliği açığa vuracak bir surenin inmesinden korkuyorlar. Onlara de ki; "Siz alay edin bakalım, Allah kesinlikle korktuğunuzu meydana çıkaracaktır."

65- Eğer onlara soracak olursan, 'Biz lafa daldık aramızda eğleniyorduk derler.' De ki; "Allah ile, Allah'ın ayetleri ile ve Peygamber ile mi alay ediyordunuz?"

66- Uydurma bahaneler üleri sürmeyiniz. İman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Bir kısmınızı affetsek bile, ağır suçlu olduklarından dolayı diğer kısmınızı azaba çarpıtacağız.

Kuşkusuz bu da peygamber hakkında bir edepsizliktir. Zekât gelirleri konusunda peygambere dil uzattıkları gibi, burada da başka şekilde dil uzatıyorlar. Onlar Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- insanlara karşı gayet nezih bir edep ve terbiye ile hareket ettiğini, onlara iltifat ettiğini, töleranslı davrandığını, şeriatının ilkeleri gereği olarak dış görünüşlerine göre onlara muamele ettiğini, yumuşak davrandığını, engin bir gönülle onlara açıldığını görüyorlardı. Bu yüce ve üstün terbiyeye kendi adından başka bir ad veriyorlardı. Onu, gerçekte olduğundan başka türlü niteliyorlardı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- hakkında, **"O sadece bir kulaktır"** diyorlardı. Yani her söze kulak verip dinliyor. Yalan, aldatma ve yaldızlı sözlerin hepsine kulak veriyor. Sözdeki aldatmayı ve yalanı farketmiyor. Kim ona yemin ederse onu doğruluyor, onaylıyor. Kim kendisini kandıracak bir söz söylerse onu kabul ediyor. Onlar bu tür sözleri birbirlerine söylüyorlardı. Böylece, kendi kendilerini tatmin ediyorlardı. Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerinin gerçek yüzlerini ortaya çıkaramadığını, ikiyüzlülüklerinin farkına varmadığını söylüyorlardı. Veya münafıkların hallerine ve neler çevirdiklerine, peygamber ve müslümanlar hakkında neler söylediklerine şahit olan samimi müslümanların verdikleri haberleri doğrulamakla peygamberi eleştiriyorlardı. Onların bu her iki halini ortaya koyan rivayetler, ayetin iniş sebepleri sırasında aktarılmaktadır. Bu her iki duruma ilişkin rivayetler de ayetin kapsamına girmekte ve her ikisi de münafıklar tarafından işlenmektedir.

Kur'an-ı Kerim onların sözlerini ele alıyor ki, onunla kendilerine karşılık versin:

"Peygamber herkesi dinleyen bir kulaktan ibarettir diyerek" Evet... Ama!

"Onlara de ki; "O sizin için yararlı bir kulaktır."

İyi bir kulaktır. Vahye kulak verir. Sonra onu size tebliğ eder, iletir. Bu sizin hayrınıza ve yararınızadır. Hayırlı bir kulaktır. Terbiyesini takınarak sizleri dinler. İki yüzlülüğünüzü yüzlerinize vurmaz. Hileleriniz ve aldatmalarınızdan ötürü sizi eleştirmez, gösteriş yaptığınız için de sizi hesaba çekmez.

"Allah'a inanır."

Allah'ın sizler ve diğerleri hakkında kendisine verdiği haberlerin tümünü doğrular, tasdik eder.

"Mü'minlere güvenir."

Onlara karşı açık yürekli olur. Ve onlara güvenir. Çünkü o, mü'minlerin gerçek imana sahip olduklarını, bu gerçek imanlarının kendilerini yalandan, kaypaklıktan ve gösterişten koruyacağını bilir.

"İçinizdeki mü'minler için rahmettir."

Onların ellerinden tutarak kendilerini iyiliğe iletir.

"Allah'ın elçisini üzenleri acıklı bir azap beklemektedir."

Allah'ın elçisi olduğu halde onu rahatsız edenlere karşı peygamberini tutmanın bir sonucu olarak, bu cezayı Allah verir onlara.

"Sizin hoşnutluğunuzu kazanmak için Allah'a yemin ederler. Oysa mü'min olsalardı, Allah'ın ve peygamberin hoşnutluğunu kazanmayı daha gerekli görürlerdi."

Evet, sizi razı etmek için Allah'a yemin ederler. Bu, münafıkların her zamanki halidir, metodudur. Onlar yapacaklarını perde arkasında yaparlar. Söyleyeceklerini insanın arkasında söylerler. Ayrıca yüzyüze gelmekten korkarlar. Apaçık olarak konuşma karşısında etkisiz kalırlar. İnsanların gönlünü kazanmak için küçülürler, alçalırlar.

"Oysa eğer mü'min olsalardı, Allah'ın ve Peygamber'in hoşnutluğunu kazanmayı daha gerekli görürlerdi."

İnsan ne yapabilir ki? İnsanların kuvveti nereye varabilir ki? Fakat normalde Allah'a inanmayan ve O'na boyun eğmeyen biri, kendisi gibi bir insana boyun eğer ve ondan korkar. Halbuki eğer insan herkese eşit ve adil davranan Allah'a boyun eğseydi, daha iyi olurdu. Çünkü Allah'a boyun eğen insan alçalmaz. Allah'ın kullarına boyun eğen insan alçalır. Allah'dan korkan insan küçülmez. Allah'dan yüz çeviren, O'ndan değil de kullarından korkan insan küçülür.

"Onlar halâ öğrenemediler mi ki, Allah'a ve Peygamber'e zıt düşeni, düşman olanı cehennem ateşi bekliyor; o, orada ebedi olarak kalacaktır. Bu büyük perişanlıktır."

Bu kınamayı ve yadırgamayı ifade eden bir sorudur. Çünkü onlar inandıklarını iddia ediyorlar. İman eden bir insan, Allah'a ve peygamberine karşı savaşmanın en büyük günah olduğunu bilir. Böyle bir günahı işleyen kulları, cehennemin beklediğini bilir. Ve bu, perişanlığın, sapıklıkta diretmenin tam kar-

şılığı olduğunu anlar. Eğer onlar iddia ettikleri gibi iman etmişlerse, nasıl bunları bilmiyorlar?

Onlar, Allah'ın kullarından korkuyorlar ve onları razı etmek için yemin ediyorlar. Böylece kendileri hakkında onlara ulaşan haberleri reddediyorlar. Peki nasıl oluyor da, kullardan (insanlardan) korktukları halde onların yaratıcısı olan Allah'dan korkmuyorlar ve Peygamberimize sıkıntı verip onun dinine karşı savaşıyorlar? Sanki onlar bu halleriyle Allah'a karşı savaşıyorlar. Allah herhangi birisinin, O'na karşı savaşmasından çok yücedir. Bu ifade tarzı ile onların ne denli büyük bir cinayet işledikleri, ne denli büyük bir günaha girdikleri tasvir edilmekte, canlandırılmaktadır. Peygamberimize sıkıntı verip gizliden gizliye onun dini aleyhine planlar, tuzaklar kurmaya çalışanlara bir gözdağı verilmek istenmektedir.

Aslında onlar, Peygamberimizin yanındaki mü'minlere mertçe karşı çıkamayacak kadar korkaktırlar. Ve Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- onların niyetleri hakkında bilgi vermesinden korkmaktadırlar.

"Münafıklar kalplerinde sakladıkları kâfirliği açığa vuracak bir surenin inmesinden korkuyorlar. Onlara de ki; "Siz alay edin bakalım, Allah kesinlikle korktuğunuzu meydana çıkaracaktır."

"Eğer onlara soracak olursan, 'Biz lafa daldık, aramızda eğleniyorduk' derler. De ki; "Allah ile, Allah'ın ayetleri ile ve Peygamber'i ile mi alay ediyordunuz?"

"Uydurma bahaneler ileri sürmeyiniz. İman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Bir kısmınızı affetsek bile, ağır suçlu olduklarından dolayı diğer kısmınızı azaba çarptıracağız."

Bu ayetler, münafıkların, Allah tarafından indirilecek bir sure ile içyüzlerinin ortaya konmasından, *kalplerinde gizledikleri şeyleri* haber vermesinden, gizlemiş oldukları şeyleri insanlara bildirmesinden endişe ettiklerini belirten genel bir ifadedir.

Bu ayetlerin iniş sebepleri hakkında, belli birtakım olaylardan söz eden birçok rivayetler de vardır.

Ebu Ma'ser el-Medini, Muhammed b. Ka'b el-Karazi'de ve başkalarına dayanarak bildirdiğine göre, münafıklardan bir adam şöyle demişti:

"Görüyorum ki, bizim Kur'an okuyucularımız, mide bakımından bizden daha iştahlı, dil bakımından bizden daha yalancı ve düşmanla karşılaşmada bizim en korkaklarımızdır."

Onun bu sözleri Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- ulaştı. Gönderilen haber üzerine *adam geldiğinde* peygamber bineğine binmiş, yola çıkmıştı. Adam şöyle dedi:

"Ey Allah'ın resulü, biz sadece oynuyor ve eğleniyorduk" dedi. Peygamberimiz:

"Allah ile Allah'ın ayetleri ile ve Peygamber ile mi alay ediyordunuz?"

"Uydurma bahaneler ileri sürmeyiniz. İman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Bir kısmınızı affetsek bile, ağır suçlu olduklarından dolayı diğer kısmınızı azaba çarptıracağız." ayetini okudu."

Bu sırada adamın titremesi ayak ucundaki taşları oynatıyordu. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onun yüzüne hiç bakmadı. Adam Peygamberimizin kılıcına asılmış duruyordu.

Muhammed İbn-i İshak der ki; Beni Ümeyye İbn-i Zeyd İbn-i Amr, İbn-i Avf'ın kardeşi Vedia İbn-i ile Sabit, Mahşa İbn-i Humeyr adı verilen Beni Selem'-nin dostu Eşca kabilesinden bir adam da dahil olmak üzere münafıklardan bir grup Tebük'e doğru yol alırken Peygamberle -salât ve selâm üzerine olsun- beraber yürüyorlardı. Birbirlerine dediler ki; "Siz Asfaroğulları'nın (Rumlar'ın) savaşçılarını, Araplar'ın birbirleriyle savaşması gibi mi görüyorsunuz? Allah'a yemin ederiz ki, yarın başlarınıza gelecekleri, iplere vuruluşunuzu şimdiden görür gibiyiz." Onlar bu tür sözlerle mü'minlerin cesaretini kırmak, morallerini bozmak istiyorlardı. Mahşa İbn-i Humeyr dedi ki; 'Allah'a yemin ederim ki, ben sizin bu sözleriniz hakkında bir Kur'an ayeti inmesi yerine, herbirinize yüz kırbaç atılmasına hükmedilmesini tercih ederdim. Bana ulaşan haberlere göre Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- Ammar İbn-i Yasir'i bu olayı tahkik etmesi için görevlendirmiş ve "Onlara yetiş, onlar yaktılar kendilerini, onların neler söylediklerini sor. Eğer itiraf etmez, inkâr ederlerse, "Evet siz öyle söylediniz de" buyurmuştur... Ammar İbn-i Yaser onların yanına gitti. Onlara söyleyeceklerini söyledi. Onlar ise, Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- gelip özür dilediler. Vedia İbn-i Sabit bu sırada bineğinin üzerinde duran peygamberin terkisine yapışarak: "Ya Resulallah, biz sadece oynuyor ve eğleniyorduk" deyip yalvarıyordu. Mahşa İbn-i Humeyr: "Ya Rasulallah, Ben kendi adıma ve babamın ismine güvendim" dedi. İşte bu ayette bağışlanmalarından söz edilenlerden biri de, Mahşa İbn-i Humeyr idi. Bundan sonra ona Abdurrahman adı verildi. Hiç kimsenin bilmediği bir yerde şehid olarak ölmeyi Rabbinden diledi. Yemame savaşlarında şehit düştü. Fakat hiçbir izine rastlanmadı.

İbnul Münzir, İbn-i Ebi Hatim ve Ebuş Şeyh, Katade'den rivayet ederler

Bir ara Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük savaşına doğru ilerliyordu. Önünde bir grup münafık yürüyordu. Birbirlerine dediler k:

Bu adam (yani Hz. Muhammed) Şam'ın saraylarını ve kalelerini fethedeceğini mi sanıyor? Ne büyük hayal!

Yüce Allah, Peygamberini -salât ve selâm üzerine olsun- bu konuşmadan haberdar etti. Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Şu süvarileri durdurun" dedi. Sonra onların yanına gitti ve "Siz şöyle şöyle söylediniz değil mi?" diye sordu. Onlar:

"Ey Allah'ın resulü, biz sadece oynuyor ve eğleniyorduk" dediler.

Yüce Allah, onlar hakkında şu duyduğunuz ayetleri indirdi.

"Biz sadece oynuyor ve eğleniyoruz."

Sanki bu meseleler oyun ve eğlence konusu yapılabilecek basit meselelerdir... Halbuki ele aldıkları bu meseleler, çok büyük ve önemli meselelerdir. Bunların, inanç sisteminin temeliyle; sağlam ve köklü ilişkileri vardır.

"De ki; Siz Allah ile, Allah'ın ayetleri ile ve peygamberi ile mi alay ediyordunuz?"

İşte bu nedenle, cinayetin büyüklüğü nedeniyle, küfür sözü söyledikleri, açığa vurdukları, imanlarından sonra tekrar küfre dönüş yaptıkları apaçık olarak yüzlerine vurulmuştur. Allah'ın azabı ile tehdit edilmişlerdir. Bu azap, tezelden tövbe ettikleri ve sağlıklı imana dönüş yaptıkları için bazılarına gelmese de ikiyüzlülüğünü sürdüren, Allah'ın ayetleri, peygamberi, inanç sistemi ve dini ile alay etmeye devam eden diğer grubu yakalayı verecektir:

"Ağır suçlu olduklarından dolayı."

Bu ayetler münafıkların sözlerini, işlerini ve düşüncelerini bu tipik örnekleriyle bu şekilde ortaya koyduktan sonra, münafıkların gerçek yüzlerini ana hatları ile ortaya koyuyor. Onların, gerçek mü'minlerden ayıran belli-başlı sıfatlarını belirtiyor. Ve hepsini bekleyen azabın ne tür bir azap olduğuna açıklık getiriyor:

اَلْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ
بَعْضُهُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُوْنَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
الْمَعْرُوْفِ وَيَقْبِضُوْنَ اَيْدِيَهُمْ ۭ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ ۭ
اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِيْنَ
وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ
هِىَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ۝

67- Erkek-kadın bütün münafıklar hep birdirler. Kötülüğü emrederler, iyiliği yasaklarlar, elleri sıkıdır, onlar Allah'ı unuttukları için Allah da onları unuttu. Münafıklar yoldan çıkmışların ta kendileridirler.

68- Allah erkek-kadın münafıklar ile kâfirleri cehennem ateşi ile cezalandıracağına söz vermiştir. Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Orası onlara yeter. Allah onları lanetlemiştir. Onları sürekli bir azap beklemektedir.

Münafık erkekler ve münafık kadınlar aynı mayadan ve aynı karakterdendirler. Nerede ve ne zaman olursa olsun münafıklar aynıdır. İşleri ve sözleri değişebilir. Fakat onların karakterleri aynıdır. Tek bir kaynaktan beslenirler. İçleri fenalık dolu. Kalpleri kara. Jurnalci, düzenbaz, yüzyüze gelmekten, açık olmaktan

çekinen bir karaktere sahip olmaları bunların en belirgin nitelikleridir. Benimsedikleri yaşam tarzı ise, kötülüğü emretmek, iyiliği yasaklamaktır. Cimriliktir. Harcamalarda bulunsalar dahi bu gösteriş için harcamalarıdır. Onlar kötülüğü emrederken, iyiliği yasaklarken bu eylemlerini gizli yaparlar. Bunları yaparken, amaçları hile, tuzak ve kaş-göz hareketleriyle mü'minleri çekiştirmektir. Çünkü onlar bu tür şeylere kendilerini güvenli hissetmedikleri yerlerde açıkça cesaret edemezler. Onlar, **"Allah'ı unutmuşlardır."** Onların tüm hesapları ve planları, menfaat hesaplarıdır. Onlar, insanların güçlü olanlarından başka kimseden korkmazlar. Güçlülere boyun eğerler ve onlara yaltaklık ederler. **"Allah da onları unuttu."**

Artık onların Allah katında bir değeri ve itibarı kalmadı. Onlar, dünyada insaların yanında böyledirler. Ahiret gününde Allah katında da, durumları aynı olacaktır. Ancak güçlü-açık adamlar hesaplarını, insanların yapılarına göre değiştirmezler. Görüşlerini apaçık olarak söylerler. Bu yapıdaki insanlar, inanç sistemlerinin adamı olduklarını ortaya koyarlar. Düşünceleriyle bütün dünyaya meydan okurlar. Savaşlarını veya barışlarını gün gibi bir şekilde sürdürürler. Bunlar insanların ilahını hatırlarından çıkarmadıkları için, insanları unutan kimselerdir. Gerçeği savunmada hiçbir kimsenin kınamasından korkmazlar. İşte bu insanlar, Allah'ı zikreder, O'nu hatırlarlar. İnsanlar da onlardan söz ederler. Ve onlara özellik ve önem verirler.

"Münafıklar yoldan çıkmışların ta kendileridirler."

Onlar, imanın dışına çıkmışlardır. Doğru yoldan sapmışlardır. Yüce Allah, kâfirlerin akibeti gibi bir akibeti onlara da haber vermiştir.

"Allah erkek-kadın bütün münafıklar ile kâfirleri cehennem ateşi ile cezalandıracağına söz vermiştir. Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır."

Orası onlara ve işlemiş oldukları suçlara tam uygun düşmektedir.

"Allah onları lânetlemiştir."

Onlar Allah'ın rahmetinden kovulmuşlardır.

"Onları sürekli bir azap beklemektedir.

Bu dinden çıkmış, doğru yoldan sapmış ve sapıklığa düşmüş bu karakter, yeni görülen bir şey değildir. insanlık tarihinde bunun pek çok benzerleri ve örnekleri vardır. Bunlardan önce de insanlık tarihinde bu türden örneklere rastlanmıştır. Daha önceki bu insanlar, bu yeryüzünde kendilerine takdir edilen nasiplerinden istifade ettikten sonra, dosdoğru fıtrattan ve tutarlı yoldan ayrılmalarının doğal bir sonucu olarak, yaptıklarına uygun düşecek bir akibete uğramışlardır. Oysa bu yolun o eski yolcuları kendilerinden daha güçlüydü. Servetleri ve çocukları daha fazlaydı. Fakat onların tüm bu imkânları bir yarar sağlamadı ve kendilerini kurtaramadı.

Kur'an-ı Kerim bu topluluğa kendilerinden öncekilerin akibetlerini hatırlatıyor, kendilerinin aynı yolu izlediklerini ve aynı akibete uğrayacaklarını gösteriyor. Onların uğrdıkları akibete uğramamak için önlem almalarını hatırlatıyor ki, belki bu şekilde doğru yolu bulurlar.

كَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ
أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا فَٱسْتَمْتَعُوا۟ بِخَلَٰقِهِمْ فَٱسْتَمْتَعْتُم
بِخَلَٰقِكُمْ كَمَا ٱسْتَمْتَعَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُم بِخَلَٰقِهِمْ
وَخُضْتُمْ كَٱلَّذِى خَاضُوٓا۟ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ
فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٦٩﴾

69- Ey münafıklar, siz de sizden önce yaşamış ve sizden daha güçlü, daha zengin ve daha çok sayıda çocuklu olup paylarına düşen dünya nimetlerinin cazibesine kapılan kimseler gibi davrandınız, bu kimseler nasıl paylarına düşen dünya nimetlerinin cazibesine kapıldılar ise, siz de öylece payınıza düşen dünya nimetlerinin cazibesine kapıldınız, vaktiyle eğriliğe dalanlar gibi siz de eğriliğe daldınız. Onlar, yaptıkları dünyada ve ahirette boşa gitmiş kimselerdir. Onlar hüsrana uğramışların ta kendileridir.

Bunlar insanın güç, servet ve evlât ile denenmesidir. Kalpleri ile yüce ve büyük kuvvet kaynağı olan Allah'a bağlananlar, yeryüzünde kendilerinin hizmetine verilen geçici kuvvete aldanmazlar. Çünkü onlar, daha güçlü olan Allah'dan korkarlar. Bütün güçlerini Allah'a bağlılık yolunda ve O'nun dininin hükmünü egemen kılmak için harcarlar. Onlar mala, servete ve çocuklara aldanmazlar. Çünkü onlar, bu malları ve çocukları kendilerine vereni hatırlarlar. Bu nedenle Allah'ın nimetlerine şükretmeye, mallarını ve çocuklarını O'na bağlılık yolunda kullanmaya özen gösterirler. Kalpleri, kuvvetin ve nimetin kaynağından sapanlar ise şımarırlar. Yeryüzünde kötülüğü yaygınlaştırırlar. Bu nimetleri hayvanlar gibi yerler ve kullanırlar.

"Onlar, yaptıkları dünyada ve ahirette boşa gitmiş kimselerdir. Onlar hüsrana uğramışların ta kendileridirler."

Onların tüm yaptıkları kökten boşa gitmiştir. Çünkü onların bu yaptıkları, kökü olmayan bir bitki gibidir. Kök salamaz, gelişemez ve çiçek açamaz.

"Onlar hüsrana uğramışların ta kendileridirler."

Herhangi bir sınırlandırmaya ve detaylandırmaya gerek görülmeden kısaca onlar her şeyi kaybetmişlerdir.

Bu bağlamda surenin özel olan hitab şekli genelleşiyor. Sanki hiçbir ibret almadan felâkete uğrayanların yolunu izleyenlerin haline şaşıyor:

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَؤُا۟ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ
وَقَوْمِ إِبْرَٰهِيمَ وَأَصْحَٰبِ مَدْيَنَ وَٱلْمُؤْتَفِكَٰتِ ۚ أَتَتْهُمْ
رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟

أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝

70- Onlara kendilerinden önceki toplumlara, yani Nuh, Ad, Semud kavmine, İbrahim kavmine, Medyen halkına ve yurtları altüst edilenlere ilişkin bilgiler gelmedi mi? Bu toplumlara, peygamberleri açık anlamlı mesajlar getirmişlerdi. Allah'ın onlara zulmetmesi sözkonusu değildi; fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler.

Bilinçsiz bir şekilde Allah'ın nimetlerinden yararlananlara, hiçbir ibret ve öğüt almadan yok edilenlerin yolunda yürüyenlere... Evet işte bunlara, "**Kendilerinden önceki toplumlara, ilişkin bilgiler gelmedi mi?** Aynı yolda yürüyen, aynı işleri yapan toplumların haberi bunlara ulaşmadı mı? "**Nuh'un kavmi**"nin haberi. Hani tufana yakalanan, sulara gömülen, denizin derinliklerini boylayan, korkunç yok ediliş dalgalarına kapılan "Nuh kavminin haberi" onlara ulaşmadı mı? Azgın, şiddetli, soğuk ve gürültüyle beraber gelen rüzgâr tarafından yok edilen "Ad kavminin", yüksek frekanslı bir sese yakalanan "Sebud kavminin", zorba ve diktatör iktidarları yok edildiği halde, Hz. İbrahim'in kurtarıldığı "İbrahim kavminin", sarsıntıya uğrayan ve karanlıkta boğulan 'Medyen halkının", Lut kavminin kasabalarından oluşan ve çok az bir kesimi hariç Allah'ın kökünü kazıdığı (yurtları altüst edilenlerin) haberi gelmedi mi onlara? "Peygamberinin kendilerine apaçık mucizeler getirmelerine rağmen" bu mucizeleri yalanlayan ve günahları yüzünden Allah tarafından cezalandırılan bu insanların haberleri kendilerine ulaşmadı mı?

"Allah'ın onlara zulmetmesi sözkonusu değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler."

Doğru yoldan sapmış olan bir kişiyi güç ve kuvvet şımartır ve o gücü veren Allah'ı hatırlamaz. Nimetler onu kör eder, artık nimetin sahibini göremez. Geçmiş milletlerin ibretlik ve öğüt alınması gereken hali, ancak asla gecikmeyen, durdurulmayan ve insanlardan hiçbirini kayırmayan Allah'ın yasalarını kavramak için sağduyularını, gönüllerini açanlara yarar verir. Yüce Allah'ın kuvvet ve nimet ile sınadığı insanların çoğunun gözlerini ve basiretlerini bir perde kapatır. Bu nedenle kendilerinden önceki güçlülerin akibetlerini göremezler. Eski azgınların ve zorbaların acı sonlarının ne olduğunu anlayamazlar. İşte bu sırada Allah'ın hükmü onlar hakkında gerçekleşir. Allah'ın onlara ilişkin yasası yürürlüğe girer. Tam bu esnada yüce Allah güçlü iktidar ve üstünlük sahibi biri gibi onları kıskıvrak yakalayıverir. Onlar, tam bu nimetler içinde yüzerken, bu kuvvetlerinden yararlanırken, beklenmedik anda basılırlar... Birden yüce Allah, onları her taraftan kuşatıverir..

İşte bu, her yerde ve her zaman güç, nimet ve bolluk ile beraber olduğunu gördüğümüz gaflet, basiretsizlik ve cehalettir. Bundan sadece Allah'ın samimi kulları paçalarını kurtarabilirler.

Münafıkların ve kâfirlerin karşısında gerçek iman sahipleri yeralır. Mü'minlerin yapıları, karakterleri onlarınkiden farklı, yaşayışları, ahlâkları onlarınkinden ayrı, sonları da onlarınkinden başkadır.

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
﴿٧١﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ
وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

71- Erkek-kadın bütün mü'minler birbirlerinin dostu, dayanağıdırlar. Bunlar iyiliği emrederek kötülükten sakındırırlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve peygamberine itaat ederler. Allah işte onlara rahmet edecektir. Hiç şüphesiz Allah, güçlü iradelidir ve her yaptığı yerindedir.

72- Allah, erkek-kadın bütün mü'minleri altlarından nehirler akan ve içlerinde sürekli kalacakları cennetlere, Adn cennetlerinde konforlu konutlara yerleştireceğine söz vermiştir. Allah'ın hoşnutluğu ise, bunlardan daha büyük bir ödüldür. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur.

Madem ki, münafık olan kadınlar ve erkekler hep aynıdır, birbirinden farklı değildir; karakterleri aynı ve yapıları aynı ise, mü'min olan kadınların ve erkeklerin de hep aynı olması, birbirinden farklı olmaması gerekir. Yapıları, özellikleri bir de olsa, münafık kadınlar ve münafık erkekler birbirlerinin dostu olacak düzeye yükselemezler. Zira dostluk, cesaret, yüreklilik ve yardımlaşma ister. Birtakım yükümlülükler getirir. Münafıklar arasında dahi olsa, münafıklığın yapısı, karakteri bunu kabul etmez, kaldırmaz. Aslında münafıklar tek başına kalan güçsüz, basit insanlardır. Yoksa dayanışma içine giren kenetlenmiş, güçlü bir cemaat/topluluk, kitle değillerdir... Evet yapıları, karakterleri, ahlâkları ve yaşantıları benzerlik arzetse de durumları budur. Kur'an-ı Kerim'deki bu ifade üslubu, bu gerçeği her iki tarafı da tasvir ederken ihmal etmiyor.

"Erkek-kadın bütün münafıklar hep birdirler."

"Erkek-kadın bütün mü'minler birbirlerinin dostu, dayanağıdırlar."

Mü'minin yapısı, aynen mü'min ümmetin yapısı gibidir; birlik yapısı, dayanışma yapısı, yardımlaşma yapısı. Fakat bu dayanışma, iyiliği gerçekleştirme ve kötülüğü bertaraf etme alanında görülen bir dayanışmadır.

"İyiliği emrederek kötülükten sakındırırlar."

İyiliği gerçekleştirme ve kötülüğü bertaraf etme dostluğu, dayanışmayı ve yardımlaşmayı gerektirir... İşte bu noktada mü'min ümmet tek bir yumruk olur.

Arasına ayrılık etkenleri sızmaz. Mü'min cemaatte ayrılığın olduğu her yerde mutlaka yapısına, inanç sistemine yabancı bir unsur karışmış demektir. İşte bu yabancı unsur, bu cemaatin içine ayrılık tohumları sokar. Orada karışıklıktan önceki yapıyı, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yüce Allah'ın belirlemiş olduğu temel yapıyı bozan bir hastalık vardır!

"Birbirlerinin dostu dayanağıdırlar."

Mü'minler bu dostluk ile iyiliği emretmeye, kötülüğü yasaklamaya, Allah'ın sözünü, dinini yüceltmeye, İslâm ümmetinin yeryüzünde gerçekleştirmesi gereken hedefe doğru yönelirler.

"Namazı kılarlar."

Bu, onları Allah'a bağlayan bağdır.

"Zekâtı verirler."

Bu da müslüman toplumu birbirine bağlayan, dostluğun ve dayanışmanın hem maddi, hem de manevi şeklini gerçekleştiren bir görevdir.

"Allah'a ve peygamberine itaat ederler."

Allah'ın emri ve peygamberinin emri dışında onların bir isteği, bir arzusu olmaz. Allah'ın ve peygamberinin şeriatından başka onların bir anayasası, bir ilkesi olmaz. Allah'ın ve peygamberinin dini dışında onların bir yolu, bir programı olmaz. Allah ve peygamberi hüküm verdiğinde artık onlar için seçme hakkı kalmaz. Böylece onların programları birleşir, hedefleri bire indirgenmiş olur, yolları birleşir. Dosdoğru hedefe ulaştırıcı olan yegane yol, önlerinde çatallaşmaz, ayrı ayrı yollar ortaya çıkmaz.

"Allah işte onlara rahmet edecektir."

Rahmet sadece ahirette olmaz. Önce bu dünyada gerçekleşir. Allah'ın rahmeti, iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan, namaz kılan ve zekât veren tüm fertleri kapsamına aldığı gibi, böyle iyi fertlerden oluşan cemaati, topluluğu da kuşatır. Kalbin huzura kavuşturulmasında, kalplerin Allah'a bağlanmasında fitnelerden ve belalardan korunmada ve kollamada Allah'ın rahmeti... Topluluğun, toplumun düzelmesinde, yardımlaşmasında ve dayanışmasında Allah'ın rahmeti... Teker teker her ferdin hayatta huzura kavuşmasında, Alah'ın rızası ile huzura kavuşmasında Allah'ın rahmetinin kuşkusuz etkisi büyüktür.

Mü'minlerin iyiliği emretme, kötülüğü yasaklama, namaz kılma ve zekât verme şeklinde sıralanan bu dört sıfatı (özelliği), münafıkların kötülüğü emretme, iyiliği yasaklama, Allah'ı unutma ve ellerini sıkı tutup cimrilik etme şeklinde sıralanan dört özelliğinin karşılığıdır. Yüce Allah'ın mü'minlere rahmet etmesi, münafıklara ve kâfirlere lanet etmesinin karşılığıdır... İşte yüce Allah'ın mü'minlere zaferi vadetmesi onları yeryüzüne hakim kılması, onları insanlık için güzel, ideal bir yönetime kavuşturması hep bu sıfatlara, özelliklere bağlıdır.

"Hiç şüphesiz Allah güçlü iradelidir ve her yaptığı yerindedir."

Bu yükümlülükleri yerine getirerek birbirlerinin dostu, yardımcısı olmaları için mu'min olan topluluğu galip kılmaya gücü yeter. Yeryüzünde iyiliği yaygınlaştırmaları, kullar arasında Allah'ın sözünün, dininin bekçiliğini yapmaları için mu'minlere zafer ve üstünlük vermesi anlamında da hikmet sahibidir.

Madem ki, cehennem azabı münafıkları ve kâfirleri beklemekte, Allah'ın laneti onları gözetmekte, Allah'ın onları unutması da kendilerine güçsüzlük ve mahrumiyet ile damgalamaktadır; öyleyse, cennet nimetleri de mü'minleri beklemektedir:

"Allah erkek-kadın bütün mü'minleri altlarından nehirler akan ve içlerinde sürekli kalacakları cennetlere, Adn cennetlerinde konforlu konutlara yerleştireceğine söz vermiştir.

Orada rahat etmeleri için... Onlara bundan daha büyüğü ve değerlisi vardır:

"Allah'ın hoşnutluğu ise bunlardan daha büyük bir ödüldür."

Cennet, içindeki bütün nimetlerine rağmen, bu onurlandıran, şereflendiren hoşnutluğun o güzelim atmosferinde sönük kalır ve gözlerde küçülür.

"Allah'ın hoşnutluğu ise bunlardan daha büyük bir ödüldür."

Allah ile bağ kurma anı, O'nun yüceliğini görmenin, müşahede etmenin anıdır. Yeryüzünün ağırlıklarından, yüklerinden kısa vadeli isteklerinden ve bu bedensel arzuların kafesinden kurtuluş anıdır... Bu anda insan kalbinin derinliklerinde gözlerle görülmesi mümkün olmayan ışık kaynağından bir ışık yayılır. Bu an, Allah'ın ruhundan bir kor parçasıyla ruhların her tarafının aydınlandığı bir andır. Çok nadir insanlarda görülen ve bir göz kırpması kadar kısa bir anda gelip geçen bu zaman dilimlerinin herbirinin yanında bütün dünya nimetleri ve bütün umutlar sönükleşip değersizleşir. Peki bu ruhları çepeçevre kuşatan onlar tarafından sürekli biçimde algılanan Allah rızası hakkında ne diyebiliriz ki!

"İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur."

OLAYLARIN REALİST ÇÖZÜMÜ

Gerçek mü'minlerin sıfatları ile iman iddiasında olan münafıkların sıfatları açıklandıktan sonra, yüce Allah peygamberinden, kâfirlerle ve münafıklarla savaşmasını istiyor. Kur'an-ı Kerim, bu münafıkların küfür sözü söylediklerini ve islâmdan sonra küfre saptıklarını ve Allah'ın emellerini kursaklarında bıraktığı bir işe kalkıştıklarını, eylemlerinin de şu anda içine düştükleri küfrün dürtüleriyle yönlendirildiğini belirtiyor. Aslında gönderilişi iyilik ve bereketten başka bir şey olmayan Allah'ın resulüne neden karşı koyduklarına hayret ediyor. Kâfirlikte ve münafıklıkta diretmemeleri için onları tehdit ediyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ
وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ مَا قَالُوا

وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا
بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ
فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ
عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝

73- Ey peygamber, kâfirlerle ve münafıklarla savaş, onlara karşı sert ol, onların varacakları yer cehennemdir, orası ne kötü bir varılacak yerdir.

74- Onlar söylemediler diye Allah adına yemin ederler, ama o küfür sözünü söylediler. Müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Yapamadıkları bir işe yeltendiler. Bu yolla öç almaya kalkışmalarının tek sebebi Allah'ın lütfu ile Allah'ın ve Peygamber'in kendilerini zengin etmiş olmalarıdır. Eğer tevbe ederlerse kendileri için iyi olur. Eğer sırt çevirirlerse, Allah onları hem dünyada, hem de ahirette acıklı bir azaba uğratır. Dünyada onlara ne bir dost ve ne de bir yardım edici bulunur.

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- münafıklara karşı o kadar çok yumuşak davranmış, o kadar çok hatalarını bağışlamış ve o kadar çok suçlarını görmezlikten gelmiştir ki, bunun haddi hesabı yoktur. İşte şimdi yumuşak huyluluğu son raddeye gelmiş ve hoşgörü zamanını doldurmuştu. Şimdi yüce Rabbi olan Allah, ona yeni bir strateji izlemesini emrediyordu. Artık Allah onları bu ayette kâfirlerin arasına katıyor. Hem kâfirlere, hem de münafıklara karşı sert, katı, acımasız ve amansız bir cihad örneği vermesini, acımamasını ve fırsat vermemesini emrediyordu.

Hiç kuşkusuz yumuşaklığın da, sertliğin de kendine göre yeri vardır. Yumuşaklığın zamanı dolunca sertlik başlamalıdır. Pasif direniş olan sabrın dönemi kapanınca kesin ve ayırıcı tavır ortaya konmalıdır. Hareketin kendisine göre şartları ve bu yöntemin kendine göre aşamaları vardır. Bazı durumlarda yumuşaklık sıkıntı getirir ve bazen de hoşgörü zararlı olur.

Münafıklara karşı yapılacak olan cihaddaki hoşgörü sertliğini anlama konusunda değişik yorumlar vardır. Hz. Ali'den (kerremellahu vechehu) gelen bir rivayette, onlara karşı kılıçla savaşılır deniyor. İbn-i Cerir (Allah O'na rahmet eylesin) de bu görüşü tercih etmiştir. İbn-i Abbas'tan -Allah ondan razı olsun- gelen rivayete göre ise, onlarla yapılacak cihad, karşılıklı ilişkilerle, davranışlarla ve onların içyüzlerini ortaya koyup kamuoyunu uyarmak alanlarında gerçekleştirilecektir. Ayrıca Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- münafıklarla savaşmamıştır. İlerde de göreceğimiz gibi uygulamada bu şekilde gerçekleşecektir.

"Onlar söylemediler diye Allah adına yemin ederler, ama o küfür sözünü söylediler. Müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramayacaklar bir işe

girişiler."

Ayeti kerime, ana hatları ile münafıkların genel tavırlarını ortaya koyuyor. Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- ve müslümanlara karşı defalarca yapmak isteyip yapamadıkları kötülüklere işaret ediyor. Ayrıca ayetin iniş sebebini belli bir olaya bağlayan birtakım rivayetler de vardır:

Katade der ki; Bu ayet Abdullah İbn-i Ubey hakkında inmiştir... Ensar'dan ve Cüheyn kabilesinden iki adam aralarında dövüştüler. Cüheyn'li Ensar'dan olana karşı üstün geldi. Bu sırada Abdullah İbn-i Ubey "Ey Ensar! Siz kardeşinize yardım etmez misiniz?" dedi. Sonra; "Vallahi, Muhammed ile bizim durumumuz şu atasözünde vurgulanan olaya benziyor:

"Besle köpeğini, yesin seni!" (Besle kargayı, oysun gözünü gibi) ve "Medine'ye döndüğümüzde güçlü olan zayıf olanı dışarı atacaktır" diye ilave etti.

Müslümanlardan biri hemen bu olayın haberini Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- iletti. Peygamber ona adam gönderdi ve durumu soruşturdu. Abdullah İbn-i Ubey böyle bir şey söylemediğine dair yemin etti. Yüce Allah da onun hakkında bu ayeti indirdi."

İmam Ebu Ca'fer İbn-i Cerir rivayet zinciriyle İbn-i Abbas'ın şöyle dediğini aktarır:

Bir ara Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bir ağacın altına otururken şöyle buyurdu:

"Size bir adam gelecek ve şeytanın gözüyle size bakacaktır, geldiği zaman onunla konuşmayınız"...

Çok geçmeden mavi gözlü bir adam geldi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- O'nu çağırdı ve şöyle dedi: "Sen ve arkadaşların neden benimle alay ediyorsunuz?"

Adam gitti, arkadaşlarını getirdi. Hiçbir şey söylemediklerine dair Allah'a yemin ettiler. Nihayet salıverildiler. Yüce Allah onlar hakkında şu ayeti indirdi:

"Bir şey söylemediler diye Allah adına yemin ederler."

Urve b. Zübeyr ve başkaları özetle şu anlama gelen bir rivayette bulunurlar:

Bu ayet Cilas b. Suveyd b. Samit hakkında inmiştir. Cilas'ın Ümeyr b. Said adında bir üvey çocuğu vardı. Cilas; eğer Muhammed'e gelen vahiy gerçek ise, biz şu üzerinde bulunduğumuz eşeklerden daha aşağılığız" dedi. Umeyr döndü O'na şöyle dedi: Ey Cilas! Allah'a yemin ederim ki, sen insanlar içinde en çok sevdiğim kişisin. Bana göre gözünü budaktan sakınmayan bir adamsın. Kendisine hiçbir kötülük dokunmasını istemediğim adamlardan birisin. Şimdi öyle bir söz söyledin ki, onu açıklasan kendimi rezil etmiş olurum. Eğer gizleyecek olursam kendimi helak etmiş olurum. Ama bu iki şıktan ikincisini tercih etmek bana diğerinden daha kolay geliyor.

Sonra kalktı. Peygamber'e geldi. Olayı anlattı. Cilas böyle bir şey söylediğini inkâr etti. Ve böyle bir şey söylemediğine dair Allah adına yemin etti. Bunun üzerine Allah bu ayetleri indirdi. Adam bundan sonra geldi. "Ben öyle bir şey söylemiştim" Allah benim tevbe etmemi istiyor. Ben tevbe ediyorum. Ve yaptığım işten pişmanlık duyuyorum"... dedi. Böyle demesi kabul edildi.

Fakat bu rivayetlerde ayeti kerimede geçen "başaramayacakları bir işe giriştiler" ifadesiyle bağdaşmıyor. Ayetin bu bölümünün, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük'ten dönerken suikaste uğraması ile ilgili olduğuna dair pekçok rivayetler vardır. Bunlara göre Peygamberimiz savaştan döndüğü sırada münafıklardan bir grup O'nu pusuya düşürmek istemiştir. Ayetin bu bölümü de bu olayı kasdetmiştir. Şimdi bu rivayetlerden bir tanesini buraya aktaralım:

İmamı Ahmed -Allah O'na rahmet eylesin- der ki;

Yezid'ten, Velid b. Abdullah b. Cemiy'den, Ebu Tufeyl'den gelen rivayette deniyor ki;

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük savaşından dönerken bir adamın şu sözleri ilan etmesini istedi: "Allah'ın Resulü -salât ve selâm üzerine olsun- dağın yüksek yolunu [146] tuttu. Kimse o yola girmesin!"

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bir ara bu patikada yürüyordu. Önünde Huzeyfe, arkasında Ammar vardı. Tam bu sırada maskeli bir grup, süvari olarak geldi. Ammar'a yetiştiler. Ammar Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- bineğini sürüyordu. Artık Ammar -Allah ondan razı olsun- onlara döndü ve onların bineklerinin yüzlerine vurmaya başladı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bu arada Uzeyfe'ye: "Daha hadi, daha hadi," diyerek bu şekilde aşağıya kadar indiler. Sonra Ammar da döndü geldi. Peygamberimiz: "Ey Ammar, onları tanıdın mı?" diye sordu. Ammar:

"Bineklerin hepsini tanıdım. Ancak adamlar maskeliydi."

"Ne yapmak istediklerini anladın mı? diye sorduğunda Ammar:

"Allah ve peygamberi daha iyi bilir" dedi.

Peygamber buyurdu ki:

"Peygamberin bineğini ürkütmeyi ve bu yüksek yerde O'nu bineğinden düşürmeyi istiyorlardı."

Bu olaydan sonra Ammar Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- ashabından birine: Allah aşkına söyle, Akabe ashabı (Peygamberimizi geçitte kısıtlamak isteyenler) kaç kişiydi:

Adam:

"Ondört kişiydiler" dedi.

Ammar

(146) Metinde geçen Akabe: Yuksek ve dar yol demektir.

Eğer sende onlardan biri isen, onbeş kişi olurlar, dedi.

Ammar der ki:

Peygamber bunlardan üç kişinin adını söyledi. Ve onları hesaba çektiğinde onlar:

"Biz Resulallah'ın böyle bir ilan yaptığını duymadık" dediler. Biz onların ne yapmak istediklerini de bilmiyorduk.

Ammar der ki:

Geriye kalan oniki kişinin hem bu dünya hayatında, hem de şahitlerin konuşacağı ahiret gününde Allah'a ve Resulüne karşı savaş açtıklarına şahitlik ederim.

İşte bu olay, onların niyetlerini ortaya koyuyor. Ayet bu olayı kasdetse de, kasdetmese de bu insanların niyetleri ortadadır. Bu insanların içlerinde buna benzer bir hainliğin bulunması, gerçekten hayret edilecek bir şeydir. İşte bu nedenle ayeti kerime onların hallerine hayret etmektedir.

"Bu yolla öç almaya kalkışmalarının tek sebebi Allah'ın lütfu ile Allah'ın ve peygamberinin kendilerini zengin etmiş olmalarıdır."

İslâm onlara hiçbir kötülük yapmamıştır. İslâm onlardan öç almak şöyle dursun, islâmdan sonra bu din sayesinde refaha kavuşmuşlardır. Herhalde bunun öcünü almak istiyorlardı.

Şimdi bu hayret ifadesinden ve iç yüzlerini ortaya koymasından sonra kesin hüküm bildiriliyor.

Bütün bunlardan sonra tevbe kapısı ardına kadar açık tutulmaktadır. Kim kendine iyilik yapmak isterse, hemen bu açık kapıdan girsin. Kim de sapık yola girmek isterse onun da sonu açıktır. Hem dünyada, hem de ahirette can yakıcı bir azap: Bu yeryüzünde dostsuz ve yardımcısız kalmak... Artık dileyen kendi tercihini yapsın. Bundan sonra sorumlusu sadece kendisidir.

"Eğer tevbe ederlerse, kendileri için iyi olur. Eğer sırt çevirirlerse, Allah onları hem dünyada, hem de ahirette acıklı bir azaba uğratır. Dünyada onlara ne bir dost ve ne de bir yardım edici bulunur."

KALPLERİNE NİFAK YERLEŞTİRİLENLER

Surenin akışı münafıkların savaştan önce ve savaş sırasında nasıl bir tutum içine girdiklerini, neler söylediklerini örnekler vererek açıklamaya devam ediyor:

وَمِنْهُم مَّنْ عَٰهَدَ ٱللَّهَ لَئِنْ ءَاتَىٰنَا
مِن فَضْلِهِۦ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُم
مِّن فَضْلِهِۦ بَخِلُوا۟ بِهِۦ وَتَوَلَّوا۟ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ

فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ
مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ۝

75- Onlardan bazıları "Eğer Allah bize lütfundan bol mal verirse, sadaka verenlerden ve iyi amel işleyenlerden olacağımıza yemin ederiz" diye Allah'a kesin söz verirler.
76- Fakat Allah onlara lütfundan bol mal verince, cimrice davranarak sırt çevirdiler, sözlerinden döndüler.

77- Allah'a verdikleri sözden caydıkları ve yalan söyledikler gerekçesiyle Allah, karşısına çıkacakları güne kadar kalplerine münafıklığı yerleştirdi.

Münafıklardan bazıları Allah'a söz vererek "Eğer Allah bize nimet verir ve rızkımızı bollaştırırsa, biz de bol bol Allah yolunda harcar ve iyi işler yaparız" dediler. Fakat onlar ancak fakirlik ve zorlukta, sıkıntıda kaldıkları, umut ve arzu içinde yaşadıkları sırada bu antlaşmaya, bu sözleşmeye yanaşırlar. Yüce Allah onların dileklerini kabul eder ve kendi lütfundan onlara bol rızık verdiğinde sözlerini unuturlar, vaadlerini inkâr ederler. Cimrilik ve kıskançlık yakalarına yapışır, ellerini hiç açmayacak şekilde sıkarlar. Daha önce verdikleri söze bağlılık göstermekten yüz çevirir. İşte onların hem Allah'a, yalan söylemeleri, hem de sözlerine bağlılık göstermemeleri, "nifak"ın onların kalbine yerleşmesine, bu nifak üzerine ölmelerine ve bu nifak ile Allah'ın huzuruna çıkmalarına neden olmuştur.

Allah'ın koruduğu kimseler dışında insanın nefsi zayıftır, cimridir. İnsanın nefsi ancak iman ile onarıldığında bu cimrilikten kurtulabilir, arınabilir. Yeryüzünün esiri olmaktan yakasını kurtarabilir, kısa vadeli çıkar tutkularının sonucu alınan yararlı işlere karşı ihtirasının bağlarından kurtulabilir. Çünkü insan ancak bu durumda geleceğin daha büyük mükafatını düşünebilir. Allah'ın rızasının, hoşnutluğunun daha büyük olduğunu hesaplayabilirler. Mü'min olan bir kalp iman ile huzura kavuşur. Allah yolunda harcamada bulunurken fakirleşmekten korkmaz. Çünkü o insanların tüm mallarının sonuçta tükeneceğine, fakat Allah'ın nimetlerinin tükenmeyeceğine kesin güvenmektedir. İşte bu güven ve huzur onu gönüllü olarak kendi isteğiyle ve arınmak amacıyla Allah yolunda mallarını harcamaya sevkedecektir. O bunu yaparken, kendi rızkından ve geçiminden emin bir şekilde hareket edecektir. Hatta servetini yitirip fakir düşse dahi, bu güveni sarsılmayacaktır. Çünkü onun Allah katında çok büyük bir mükafatı olduğuna güveni tamdır.

Ama kalp gerçek imandan yoksun olduğunda, doğuştan gelen cimriliği harekete geçerek yolunu kesecektir. İnsan Allah yolunda harcamaya veya sadaka vermeye yöneldiğinde harekete geçecektir. Fakirlik korkusu, gözlerinin önünde canlanacaktır. Böylece o Allah yolunda harcamadan geri duracaktır. Bundan böyle o cimriliğinin ve korkusunun mahpusu olacak, güven ve rahata kavuşamayacaktır.

Allah'a söz verdiği halde, bu sözüne bağlılık göstermeyen ve ahdine vefa göstermeyerek Allah'a yalan söyleyen bir insanın kalbi nifaktan kurtulamaz!

"Münafıkın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez ve bir şey emanet edildiğinde hainlik yapar" (!)

Sözünde durmamanın ve Allah'a yalan söylemenin kaçınılmaz sonucu her zaman kalplerde bir nifak oluşturur, işte bu ayetin burada sözünü ettiği münafık insanların durumu da budur!

"Allah'a verdikleri sözden caydıkları ve yalan söyledikleri gerekçesi ile Allah, karşısına çıkacakları güne kadar kalplerine münafıklığı yerleştirir."

ALLAH KALPLERDE OLANI BİLİR

أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَىٰهُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

78- Allah'ın onların sırlarını ve fısıltılarını bildiği, O'nun "gayb"leri çok iyi bildiğini halâ öğrenemediler mi?"

Onlar iman ettiklerini iddia ettikleri halde yüce Allah'ın her gizli sırrı bildiğini, kendi aralarındaki tüm konuşmalardan haberdar olduğunu, insanlardan gizli olarak kendi aralarındaki gizli fısıldaşmalarını gördüğünü bilmiyorlar mı? Yüce Allah'ın her türlü gizli kapalı "gayb" bildiğini, gönüllerdeki niyetlerin gerçek mahiyetinden haberi olduğunu bilmiyorlar mı? Halbuki Allah'ın bunları bildiğini bilmelerinin sonucu olarak hiçbir niyetlerini, Allah'tan gizlememeleri gerekirdi. Allah'a verdikleri sözden caymamaları ve verilmiş olan taahhüde yalancılık yapmamaları gerekirdi.

Bu üç ayetin iniş sebebiyle ilgili birtakım rivayetler vardır. Biz bunlardan İbn-i Cerir ve İbn-i Ebu Hatemin Mua'n hadisinden aldıkları rivayet ile Ebu Umame el Bahili'nin Salebe İbn-i Hatıp el-Ensari'den aldığı rivayeti burada vereceğiz. Bu rivayete göre Salebe, Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- "Allah'a dua et ki, bana bir servet versin" demiştir. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun-:

"Yazıklar olsun sana ey Salebe! Şükrünü eda ettiğin az bir mal güç yetiremeyeceğin kadar çok maldan hayırlıdır" buyurmuştur.

Salebe Allah'ın peygamberi gibi olmaya razı değil misin? Allah'a yemin ederim ki: "Eğer ben dağların altın ve gümüş olmasını dileseydim, olurlardı" buyurdu.

Salebe şöyle dedi:

"Seni gerçek bir peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, eğer sen benim için dua etsen ve Allah da bana bir servet verecek olsa, şüphesiz bir hak sahibine hakkını veririm."

Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurdu:

"Allah'ım Salebe'ye bir servet ver."

Rivayete göre Salebe kendisine bir koyun aldı ve bu koyunu böcekler gibi çoğalmaya başladı. Artık Medine ona dar gelmeye başladı. Medine'den ayrılarak yakındaki bir vadiye yerleşti. Bu sırada öğlen ve ikindi namazlarını cemaatle birlikte kılıyor, diğerlerinde cemaate gelemiyordu. Sonra sürüleri daha da çoğaldı. Salebe bir daha uzağa çekildi. Artık beş vakit namaza gelemiyordu. Sadece Cuma namazlarına gelebiliyordu. Malları çoğalmaya devam ediyordu, neticede Cuma'yı da terketti. Şimdi Cuma günleri kervanların yolunu bekliyor, onlardan haber almaya çalışıyordu.

Bir ara Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun-:

"Salebe ne yapıyor acaba? diye sordu.

Ashab:

"Ey Allah'ın Rasulü, bir koyun satın almıştı. Sonra mallarına Medine dar gelmeye başladı"... diyerek durumu anlattılar.

Rasulallah buyurdu ki:

"Yazık oldu Salebe'ye! Yazık oldu Salebe'ye! Yazık oldu Salebe'ye!

Yüce Allah onların mallarından sadaka al... ayetini indirdi. Sonra zekâtı nereye verileceğini belirten ayetler indi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- müslümanlardan iki kişiyi zekât gelirlerini toplamak üzere görevlendirdi. Bu adamlardan biri Cüheyne kabilesinden, diğeri Süleym kabilesindendi. Peygamber onlara müslümanlardan zekât gelirlerini nasıl toplayacaklarını belirten bir de yazılı belge verdi. Ve onlara şöyle dedi:

"Salebe'ye ve beni Süleym kabilesinden falan adama uğrayın ve onların zekât gelirlerini alın."

Görevliler Salebe'ye gittiler ve ondan zekât gelirlerini istediler. Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerine vermiş olduğu mektubu ona okudular. Salebe:

"Bu cizyeden başka bir şey değildir. Bu istediğiniz zekât cizyenin kardeşinden başka bir şey değildir. Ben bunun ne olduğunu anlayamadım? Gidiniz, işlerinizi bitirdikten sonra tekrar bana geliniz."

Süleym kabilesinden olan adam ise, bu görevlilerin geleceğini duymuştu. Develerinin en güzellerini tesbit etti ve onları zekât için ayırdı ve Allah Rasulü'nün görevlilerini onlarla karşıladı. Görevlileri onun bu hareketini gördüklerinde:

"Sana bu kadarı zorunlu değildir. Ve biz senden bunu almak istemiyoruz" dediler. Adam:

"Yok, alın. Ben bunu kendi gönül rızamla veriyorum, ben bunları onun için ayırmıştım" dedi.

Görevliler de onun bu mallarını aldılar, başkalarına da uğrayıp zekât gelirlerini topladılar. Tekrar Salebe'ye döndüklerinde:

"Şu mektubunuzu gösterin bana" dedi. Mektubu okudu ve:

"Bu cizyeden başka bir şey değildir. Bu istediğiniz zekât, cizyenin kardeşinden başka bir şey değildir. Gidiniz, ben biraz düşüneyim" dedi.

Görevliler de gittiler. Resulallah'ın yanına vardıklarında Peygamber onları görüp daha onlarla konuşmadan **"yazıklar olsun Salebe'ye"** dedi ve Süleym kabilesinden olan adama bereket için dua etti. Görevliler Salebe'nin yaptıklarını ve Süleym kabilesinden olan adamın yaptıklarını ona haber verdiler. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi:

"Onlardan bazıları da "Eğer Allah bize lütfundan bol mal verirse, sadaka verenlerden olacağımıza yemin ederiz" diye Allah'a kesin söz verirler."

Bu sırada Peygamber'in yanında Salebe'nin yakınlarından biri bulunuyordu. Olup bitenleri duydu. Çıktı, O'nun yanına gitti ve O'na **"Yazıklar olsun Salebe!** Allah senin hakkında şöyle şöyle ayet indirdi" dedi. Salebe kalktı. Peygamber'in yanına geldi. Ve zekât mallarını kabul etmesini diledi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun-:

"Allah senin zekât gelirlerini almamı yasakladı" buyurunca Salebe, başına toprak saçmaya başladı. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- O'na:

"Bu senin kendi yaptığındır, daha önce sana emrettiğim halde sen bana itaat etmemiştin" buyurdu.

Peygamber O'nun zekâtını almayı reddedince, tekrar evine döndü.

Resulallah vefat edinceye kadar ondan zekâtı kabul etmedi. Sonra Ebubekir halife seçildiğinde O'na gitti ve:

"Sen peygamberin katındaki derecemi ve Ensar arasındaki yerimi biliyorsun, zekât mallarımı kabul et" dedi. Ebubekir O'na:

"Peygamberimiz senin zekâtını kabul etmedi, ben de kabul edemem" karşılığını verdi. Ebubekir vefat edinceye kadar onun zekâtını almadı. Hz. Ömer halife seçildiğinde yine geldi ve "Ey mü'minlerin başkanı, benim zekât mallarımı kabul et" dedi. Hz. Ömer -Allah ondan razı olsun-:

Peygamberimiz ve Hz. Ebubekir onu kabul etmediği halde, ben mi onu kabul edeceğim? karşılığını verdi. Hz. Ömer vefat edinceye kadar onun zekâtını almadı. Hz. Osman halife seçildiğinde ona da geldi ve:

"Zekât mallarımı kabul et" diye teklif etti. Hz. Osman -Allah ondan razı olsun- Peygamber, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer O'nu kabul etmemişken, ben mi onu kabul edeceğim? karşılığını verip zekâtını kabul etmedi. Ve böylece Salebe Hz. Osman'ın halifeliği döneminde öldü gitti.

İsterse bu olay ayetlerin indiği zamanda gerçekleşmiş olsun, isterse ayetlerle ilgili başka olaylar sözkonusu olsun, ayetlerin anlamı geneldir. Genel bir durumu tasvir etmektedir. Tam, kesin bir inanca kavuşmayan ve imanın tam anlamıyla içlerine sirayet etmediği gönüllerin her zaman görülebilecek bir tipini

çizmektedir. Eğer ayetlerin inişini bu olaya bağlayan rivayet doğru ise, o zaman peygamberi Salebe'nin zekât gelirlerini ve tevbe edişini kabul etmekten alıkoyan neden, O'nun sözünde durmamak ve Allah adına yalan söylemek gibi sıfatları insanın kalbinde kıyamete kadar bir nifak doğuracak sıfatlar olarak görmesidir. İşte bu nedenle Peygamber onun dış görünüşüne aldanmamış, şeriatın istediği şekilde ona dış görünüşüyle muamele etmemiştir. Kuşkusuz bu şekilde bildiği bir duruma göre onunla muamele etmiştir. Çünkü bunu her şeyi bilen ve her şeyden haberder olan Allah, ona bildirmiştir. Peygamberin bu uygulaması onun için bir uslandırma amacı güdüyordu. Bu nedenle zekâtı kabul edilmiyordu. Bununla beraber o, mürted sayılmıyor ve riddet cezasına çarptırılmıyordu. Müslüman olarak da kabul edilip zekât alınmıyordu. Fakat bu demek değildir ki, hukuki açıdan zekât münafıklardan alınmaz. İslâm hukuku kesin bir bilginin olmadığı durumlarda insanların dış görünüşlerini esas alır. Ve onlara bu şekilde muamele yapar. Peygamberin bu uygulaması ise özel bir uygulamadır. Başka olaylar ona kıyas edilemez.

Şu kadar var ki, bu olayın rivayeti ilk müslümanların payları belirlenmiş olan zekâta bakış açılarını ortaya koymaktadır. Onlar bunu kendileri için bir nimet olarak kabul etmişlerdir. Kim bu nimeti vermekten veya bu nimetin kendisinden kabul edilmesinden mahrum edilirse, artık o hüsrana uğramıştır. Zekâtı reddedildiğinden dolayı, acınması gereken bir adam durumundadır. Onlar yüce Allah'ın şu sözünde gizli ve gerçek anlamı çok iyi biliyorlardı.

"Mallarının bir bölümünü sadaka olarak al. Ve bu yolla onları temizle."(147)

Bu onlar için bir ganimet idi. Yoksa üstlerine aldıkları bir borç olarak görmüyorlardı. İşte Allah'ın rızasını elde etmek amacıyla yerine getirilen bir görev ile kanunun zorunlu kıldığı ve vermeyenlerin cezalandırıldığı bir vergi arasındaki fark da budur!

DİRAYET DERİNLİĞİ

Şimdi ise Kur'an-ı Kerim münafıkların başka bir düşüncesine değinmektedir. Onların zekâta bakış açısı gerçek mü'minlerin zekâta bakış açılarına aykırıdır. Onlar zekâtı olması gerektiği şekilde anlamıyorlar. Yapılarının bozuk ve içlerinin karışık olmalarından kaynaklanan kaş göz hareketlerine başvurmalarının nedeni ortaya konmaktadır.

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ
وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ
سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

79- Sadaka konusunda gerek cömertçe veren gönüllülere dil uzatanlar ve gerekse ancak güçlerinin yettiğini verebilenlerle alay edenler var ya,

(147) Tevbe 103

Allah onları maskaraya çevirmiştir, onları acıklı bir azap beklemektedir.

Bu ayetin nüzul sebebine ilişkin rivayet edilen kıssa münafıkların Allah yolunda harcamada bulunmaya ve bunun insanın gönlü üzerindeki etkilerine ve yanlış bakış açılarını tasvir etmektedir.

İbn-i Cerir, Yahya İbn-i Ebi Kesir ve Said kanalıyla Katade ve İbn-i Ebi Hatim'den, Hakem İbn-i Eban kanalıyla İkrime'den değişik kelimelerle şu olayı rivayet etmektedir.

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük savaşının hazırlığı konusunda müslamanları mali desteğe teşvik ediyordu. Abdurrahman İbn-i Avf 4000 dirhem getirdi ve:

"Ey Allah'ın elçisi benim sekizbin dirhemim vardı. Yarısını getirdim. Yarısını da bıraktım, dedi.

Peygamberimiz:

"Allah evde bıraktığını da getirip verdiğini de kabul eylesin" buyurdu.

"Ebu Akil de bir Sa ([148]) hurma getirdi ve:

"Ey Allah'ın Rasulü iki Sa hurma kazandım bir tanesini Rabbime ödünç verdim, bir Sa'ını da çoluk çocuğuma bıraktım" dedi.

Münafıklar Ebu Akil'in bu hareketiyle dalga geçtiler ve:

İbn-i Avf'ın verdiği gösterişten başka bir şey değildir. Allah ve Rasulü şu adamın bir Sa'ından müstağni değil midir? dediler.

Başka rivayetlerde belirtildiğine göre onlar bütün gecesini 2 sa ücret almak için çalışarak geçiren ve bunları aldığında da bir tanesini alıp Peygamber'e getiren Ebu Akil için:

"O ancak kendisinden söz edilmesini istemiştir" demişlerdir.

İşte onlar bu şekilde içten gelen arzularıyla gönül rızası ve vicdanlarının huzuruyla herkes kendi gücü ve imkânlarıyla cihad eylemine katılma arzusu içinde hareket eden, mali destek almaya çalışan mü'minler hakkında bu tür dedikodular yapıyorlardı. Çünkü onlar mü'min gönüllerin bu kadar istekli oluşlarını anlayamıyorlardı. Kendi arzularıyla yardımda bulunmadıkça huzura kavuşmayan vicdanların duyarlılığını kavramıyorlardı. Zorluklara, fedakârlıklara ve imanın gereklerine katılmak için gerekli olan kişisel arzu ve isteklerle kanat çırpan duyguları anlayamıyorlardı. İşte bu nedenle, fazlasıyla yardımda bulunana o ancak gösteriş için veriyor. Az verene ise, o kendinden söz ettirmek istiyor diyorlardı. Böylece çok yardımda bulunanı çok verdiğinden dolayı horluyorlardı. İyilik yapan her iki taraf da onların eleştirilerinden ve kınamalarından kurtulamıyordu. Halbuki onların kendileri yerlerinde oturuyor, geri duruyor, ellerini sıkı sıkıya kapatıyor, içlerini cimrilikle dolduruyorlardı. Ancak gösteriş için harcamada bulunuyorlardı. Ve bu basit ve değersiz etkenden başka gönüllerini yardıma, nifaka sevkedecek başka neden bulamıyorlardı.

İşte bu nedenle onlara kesin, açık bir cevap veriliyordu.

"Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onları acıklı bir azap beklemektedir."

Ne korkunç bir maskaralık, ne korkunç bir akibet! Yüce kudret sahibi ve yaratıcı olan Allah nerede şu fani, zayıf, küçük, basit insan topluluğu nerede? Yüce Allah onları maskaraya çeviriyor? O'nun azabı mı bunları bekliyor? Bu gerçekten korkunç, dehşet verici ve ürkütücü bir olaydır.

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً
فَلَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

80- Onlar için ister af dile, ister dileme, onlar adına yetmişkere (istediğin kadar çok) af dilesen de Allah onları kesinlikle affetmez. Sebebine gelince, onlar Allah'ı ve peygamberini tanımadılar, Allah yoldan çıkmışlar güruhunu doğru yola iletmez.

Gönülden ekonomik destekte bulunan mü'minleri bu şekilde eleştiren ve onlara dil uzatan o münafıkların akibetleri artık kesinleşmiştir. Bunun değiştirilmesi sözkonusu değildir.

"Allah onları kesinlikle affetmez."

Bağışlanma dilemek onlara fayda vermeyecektir. Artık bağışlanmanın dilenmesi ile dilenmemesi arasında fark yoktur.

Öyle anlaşılıyor ki, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- günahkârlar için bağışlanma diliyordu. Allah'ın onları bağışlaması ümidiyle bunu yapıyordu. Şu münafık grubu gelince bunların akibetleri belli olduğunu ve bundan herhangi bir değişiklik olmayacağını bildirmiştir.

"Çünkü onlar, Allah'ı ve Peygamber'i tanımadılar."

"Ve Allah, yoldan çıkmışlar güruhunu doğru yola iletmez."

Onlar doğru yoldan sapmışlardır. Artık dönüş yapmaları da beklenemez. Kalpleri de bozulmuştur. Artık kalplerinin düzelmeleri de mümkün değildir.

"Onlar adına yetmiş (istediğin kadar çok) af dilesen de Allah onları kesinlikle affetmez."

Burada kullanılan 'yetmiş' sayısı belirlenmiş bir sayıyı değil, çokluğu ifade etmek için kullanılmıştır. Genel anlamı şudur:

Artık onlar için affedilme beklenemez. Çünkü onlara tevbe kapısı kapanmıştır. İnsanın kalbi, bozukluğun belli bir dozajını aştıktan sonra artık düzelmez. Sapıklıkta belli bir noktaya geldiğinde artık ondan sonra hidayete ulaşması beklenemez. Kalplerin halini en iyi bilen Allah'tır.

Şimdi Kur'an-ı Kerim bir daha sözü Tebük savaşında Resulallah ile beraber hareket etmeyip, geri kalan münafıklara getirmektedir:

RAHATLIĞI TERCİH EDENLER

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ
خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ
حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَىٰ طَائِفَةٍ مِنْهُمْ
فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا
مَعِيَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا
مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ
عَلَىٰ قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾
وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

81- Sefere katılmayanlar Allah'ın Rasulüne ters düşerek geride kaldıklarına sevindiler. Allah yolunda malları ve canları ile cihad etmeyi istemediler, "Sıcakta sefere çıkmayın" dediler. Onlara "Cehennem ateşi bundan daha sıcaktır" deyiniz. Keşke bunu kavrayabilselerdi.

82- Yaptıklarının karşılığı olarak bundan böyle az gülüp çok ağlasınlar.

83- Eğer Allah sana onlardan bir grubun yanına dönmeyi nasip eder de onlar senden sefere çıkmak üzere izin isterlerse de ki; hiçbir zaman benimle beraber düşmanla savaşmayacaksınız. Çünkü siz ilk keresinde geride kalmaktan hoşlandınız. O halde şimdi de (kadın, çocuk, yaşlı ve hasta gibi) savaşma gücünden yoksun kimseler ile birlikte evlerinizde oturunuz.

84- Onlardan biri ölünce asla namazı kılma ve sakın mezarı başında dikilme. Çünkü onlar Allah'ı ve Peygamber'i tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler.

85- Onların malları ve evlatları sakın seni imrendirmesin. Allah bunlar aracılığı ile onların dünya hayatında azaba uğramasını ve canlarını kâfir olarak vermelerini ister.

Onlar yeryüzünün ağırlığı, rahat yaşama ihtirasının ağırlığı ve Allah yolunda cimriliğin ağırlığı tarafından yakalanan kimselerdir. Zayıf iradeleri, yılgınlıktan kaynaklanan gevşeklikten ve kalplerinin imandan yoksul olmaları

nedeniyle geri kalmış, evlerinde oturmuş kimselerdir. Bu geri bırakılanlar "Allah'ın Rasulüne ters düşmek pahasına güven ve rahat içinde kalmalarına sevindiler. Mücahidleri sıcaklıkla ve zorluklarla başbaşa bıraktılar. Onlar sandılar ki, güven içinde olmak insanların peşinde koşması gereken bir amaçtır. Burada kullanılan "geri bırakılanlar" ifadesi onların ihmal edilen bir eşya veya değersizliğinden dolayı terkedilen bir meta olduğu imajını vermektedir. "**Allah yolunda malları ve canları ile cihad etmeyi istemediler**" ve "**Bu sıcakta savaşa çıkmayın dediler.**" Bu söz, hiçbir şeye yaramayan gevşek ve yılmış insanların sözüdür. Bunlar mert, yiğit erkeklerin sözü değildir.

Bu insanlar irade zayıflığı, gayretsizliği ve dirençsizliğin en tipik örnekleridir. Onlar çoğu zaman yorgunluklardan korkarlar. Yorulmaktan kaçınırlar. Basit rahatı, onurlu yorğunluğa tercih ederler. Zillet içindeki bir güveni onurlu bir tehlikeye üstün tutarlar. Davaların yükümlülüklerini bilen, ciddi bir şekilde yürüyen safların arkasında yığılıp kalırlar. Dökülürler, fakat bu saf bağlanmış dava erleri engellerle ve dikenlerle dolu yollarına her şeye rağmen devam ederler. Çünkü onlar kendi fıtratlarıyla kavrarlar ki, zorluklarla, engellerle, dikenlerle, mücadele etmek insan fıtratının gereğidir. Bu yiğitliğe yakışmayan oturmaktan, savaştan geri durmaktan ve donuk rahattan daha güzel ve daha tatlıdır.

Ayeti kerime onların bu yaklaşımlarını, gerçeğe ışık tutan ve hafife alan cümlelerle reddetmiştir:

"**Bu sıcakta sefere çıkmayın dediler. Onlara "cehennem ateşi bundan daha sıcaktır" deyiniz. Keşke bunu kavrayabilselerdi.**"

Eğer onlar dünyanın sıcaklığından korkuyor ve gölgelerde sere serpe rahatlamayı tercih ediyorlarsa, peki bundan daha çok sıcak ve daha uzun süre devam edecek olan cehennem sıcaklığı karşısında ne yapacaklardır? Bu gerçekten acı bir hafife almadır. Fakat bununla beraber gerçeği de ifade etmektedir. Ya dünyanın sıcaklığında kısa bir sürede Allah yolunda cihad edeceksin ya da Allah'dan başka hiç kimsenin süresini bilmediği cehennemin ateşine atılacaksın:

"**Yaptıklarının karşılığı olarak bundan sonra az gülüp çok ağlasınlar.**"

Burada sözkonusu edilen gülüş, dünya hayatındaki ve onun sayılı günlerindeki gülüştür. Uzun ahiret günlerinde ise onlar ağlayıp duracaklardır. Allah katındaki bir gün, dünyadaki bin seneye bedeldir.

"**Yaptıklarının karşılığı olarak.**"

Bu işlenen suça göre bir cezadır. Eksiksiz ve adil bir cezadır.

Az zamanda rahatı yorgunluğa tercih eden, ilk seferinde kervandan geri kalan bu insanlar, evet işte bu insanlar mücadele edemezler. Cihad etmeleri beklenemez. Onlara karşı töleranslı ve iyi niyetli olmak doğru olmaz. Kendi arzuları ile katılmadıkları, geri kaldıkları cihadın onurunu kazanmalarına izin vermek yerinde olmaz:

"**Eğer Allah sana onlardan bir grubun yanına dönmeyi nasip eder de onlar senden savaşa çıkmak üzere izin isterlerse de ki; "Hiçbir zaman benimle birlik-**

te savaşa çıkmayacak, benimle beraber düşmanla savaşmayacaksınız. Çünkü siz ilk keresinde geride kalmaktan hoşlandınız. O halde şimdi de (kadın, çocuk, yaşlı ve hasta gibi) savaşma gücünden yoksun kimseler ile birlikte evlerinizde oturunuz."

Hiç kuşkusuz davalar, sağlam, dürüst, oturaklı, yürekli uzun zaman mücadeleye dayanan, karakterli insanlara büyük ihtiyaç duyarlar. Zayıf karakterli, rahat düşkünü insanların içinde yer aldığı ordular ise fazla dayanamazlar. Çünkü bu tür insanlar sıkıntıya, dara düştüklerinde hemen cayıverirler. Yılgınlık, sarsıntı ve güçsüzlüğün ordunun içinde yayılmasına neden olurlar. Zaaflarına yenilen ve savaştan geri duranların ordudan ihraç edilip uzaklaştırılması zorunludur. Ancak bu şekilde ordu çöküntüden ve parçalanmadan korunabilir. Zor zamanlarda ordudan geri kalan tehlike geçtikten sonra orduya dönmek isteyen insanlara karşı töleranslı davranmak ise, ordunun sıhhatli yapısına karşı büyük bir cinayet olduğu kadar, uğrunda onca büyük mücadeleler verilen davaya karşı da affedilmez bir cinayettir...

"De ki: Hiçbir zaman benimle birlikte savaşa çıkmayacak, benimle beraber düşmanla savaşmayacaksınız."

Niçin?

"Çünkü siz ilk keresinde geride kalmaktan hoşlandınız..."

Artık siz Allah yolunda savaşa çıkmanın şerefine, bu askeri birliklere katılma şerefini, hakkınızı kaybettiniz. Çünkü cihad ağır bir yük, ağır bir görevdir. Ehli olmayan bu yükü yüklenemez. Bu konuda ne töleranslı davranış ne de yumuşak davranış sözkonusu edilemez.

"O halde şimdi de (kadın, çocuk, yaşlı ve hasta gibi) savaşma gücünden yoksun kimseler ile birlikte evlerinizde oturunuz.

Savaşa katılmayıp evlerinde oturan benzerlerinizle birlikte...

İşte yüce Allah'ın sevgili peygamberine, gösterdiği yol budur. Bu aynı zamanda bu davanın ve bu dava adamlarının hiç değişmeyecek olan her zamanki yoludur. Öyleyse nerede ve ne zaman olursa olsun, dava adamları bu yolu bilmelidirler, tanımalıdırlar.

Yüce Allah Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- zor zamanda savaştan geri duranları bir daha orduya almamayı emrettiği gibi, onları onurlandıracak, şereflendirecek en ufak bir harekete dahi yanaşmamasını da emrediyor.

"Onlardan biri öldüğü zaman sakın namazını kılma ve sakın mezarı başında dikilme (durma)".

"Çünkü onlar, Allah'ı ve peygamberini tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler."

Tefsir bilginleri bu ayeti açıklayan birtakım özel olaylar aktarırlar. Şu kadar var ki, ayetin anlamı bu özel olaylardan çok daha kapsamlıdır. Bu ayet inanç sistemi uğrunda mücadele eden cemaatin düzeninde köklü bir değer ölçüsünü

ortaya koymaktadır. Bu değer ölçüsüne göre, rahatını ve keyfini zorlu olan mücadeleye tercih eden insan, kim olursa olsun herhangi bir şekilde onurlandırılamaz, şereflendirilemez. Ona asla bu imkân tanınmamalıdır. Bireylerin saflardaki yeri belirlenirken asla töleranslı davranılmamalıdır. Bu değerlendirmenin ölçüsü sabır, direnme, kuvvet, ısrar ve yumuşamayan, gevşemeyen kararlılıktır.

Ayeti kerime bu yasağın nedenini de yerinde belirtiyor:

"Çünkü onlar Allah'ı ve peygamberini tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler." Burada gösterilen neden özel bir nedendir. Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- münafıkların namazını kılmamasını ve onların mezarı başında durmamasını emretmektedir. Fakat, daha önce de belirttiğimiz gibi, burada ifade edilen kural bu özel sebepten daha geniş kapsamlıdır. Cenaze namazını kılmak ve mezrın başında durmak, onurlandırmayı ifade eder. Müslüman cemaatin cihad sırasında orduya katılmayan, insanlara böyle bir onurlandırma yakıştırmaktan kaçınması gerekir ki, insanların değerleri, Allah yolunda harcadıkları çaba, bu çabayı sürdürmedeki sabır, tüm gücünü ortaya koymak suretiyle direnme ile ölçülebilsin. Zorluk anında canlarını ve mallarını geri çekip zorluk geçtikten sonra onurlandırılmış bir şekilde tekrar orduya dönüş yapanlar böylece dışlanmış olsun.

Buradaki onurlandırma onların toplumun nazarında elde ettikleri onurlandırılma değildir. Vicdan dünyasında elde ettikleri içe yönelik onurlandırma hiç değildir.

"Onların malları ve evlatları sakın seni imrendirmesin. Allah bunlar aracılığı ile onların dünya hayatında azaba uğramalarını ve canlarını kâfir olarak vermelerini ister."

Ayetin genel anlamı, diğer ayetlerin seyri içinde anlaşılmıştı. Burada aktarılmasının nedeni ise, daha farklıdır. Burada amaç onların mallarının ve çocuklarının bir değeri olmadığını ortaya koymaktır. Zira bunlara imrenmek bilinç altında da olsa, onlara bir değer verdiğimizi ifade eder. Halbuki onlar değer verilmeyi hak etmemişlerdir. Ne dış görünüş açısından ne de bilinç olarak... Burada ifade edilmek istenen, onların ve sahip olduklarının basitliği ve değersizliğidir.

BASİT HAYATI KABULLENENLER

وَإِذَآ أُنزِلَتْ
سُورَةٌ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَجَٰهِدُوا۟ مَعَ رَسُولِهِ ٱسْتَـْٔذَنَكَ
أُو۟لُوا۟ ٱلطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا۟ ذَرْنَا نَكُن مَّعَ ٱلْقَٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾
رَضُوا۟ بِأَن يَكُونُوا۟ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لَٰكِنِ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ جَٰهَدُوا۟

بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَٰتُ ۖ وَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا
الْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

86- "Allah'a inanınız ve peygamberi ile birlikte cihad ediniz" direktifini içeren bir sure indiğinde onların içindeki zenginler senden izin isteyerek "Bizi bırak evlerinde oturanlarla birlikte olalım" derler.

87- Onlar evlerinde oturan güçsüzlerle birlikte kalmaya razı oldular, kalplerine mühür vuruldu; artık onlar anlayamazlar.

88- Fakat Peygamber'e ve onunla birlikte canları malları ile savaşanlara gelince, işte bütün hayırlar onları bekliyor ve onlar başarıya erenlerin, kurtuluşa kavuşanların ta kendileridirler.

89- Allah onlara altlarından nehirler akan ve içlerinde sürekli kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur.

Bunlar iki farklı karakterdir... İkiyüzlülük, zayıflık ve gevşeklik karakteri ile gerçek iman, kuvvetlilik ve belalara karşı dayanma karakteri... Bunlar iki farklı yoldur... Döneklik, geri çekilme, aşağılık şeylere razı olma yolu ile doğruluk, fedakârlık ve onurluluk yolu...

Cihadı emreden bir sure indiğinde imkân sahipleri gelirler. Cihadın araçgereçlerine ve gücüne sahip olan bu insanlar gelirler, ama yüce Allah'ın kendilerine bağışladığı imkânların ve kendilerine verdiği Allah'ın nimetlerine şükretmelerinin gereği olarak islâmın ordularının önünde yürümek için değil. Geri çekilmek, mazeret ileri sürmek, kadınlarla oturup hiçbir kutsal değeri korumamak ve hiçbir yurdu savunmamak amacı ile izin istemek için... Bu alçak oturuştaki bayalığı ve basitliği hiç düşünmezler. Yeter ki, güven içinde olsunlar. Zaten rahat düşkünleri utanmanın ne olduğunu anlamazlar. Çünkü rahata kavuşmak başit bir hayata razı olanların bedelidir.

"Onlar evlerinde oturan güçsüzlerle birlikte kalmaya razı olurlar."

"Kalplerinize mühür vuruldu; artık onlar anlayamazlar."

Eğer onlar anlayabilmiş olsalardı, cihaddaki kuvvete ve onur hayatı ile savaştan geri kalıştaki zayıflık, basitlik ve kötü biçimde yok oluşu kavrarlardı.

Zilletin bir bedeli olduğu gibi, onurluluğun da bir bedeli vardır. Çoğu zaman zilletin bedeli daha ağırdır. Bazı zayıf ruhlu insanlar, onurlu hayatın bedelinin güç yetmeyecek kadar ağır olduğunu düşünürler. Bu nedenle sözkonusu ağır yükümlülüklerin altına girmemek için zilleti ve alçaklığı tercih ederler. Basitlik, ucuzluk, ürkeklik ve korkaklık ile dolup taşan bir hayat içinde yaşarlar. Kendi gölgelerinden bile korkarlar. Seslerinin yankılarından irkilirler. Her haykırışı aleyhlerine sanırlar. Onların hayata en düşkün insanlar olduğunu görürler. Zilleti tercih eden bu insanlar onurlu bir hayatın getirdiği yükümlülüklerden daha ağır bir bedel öderler. Onlar zilletin bedelini tam olarak öderler. Onun be-

delini canları, güç ve kuvvetleri, ünvanları ve huzurları ile öderler. Onlar çoğu zaman kanları ve malları ile ödedikleri bedellerin farkında bile olmazlar" (149) işte bu insanlardan bir kesim de şu ayette ifadesini buluyor:

"Onlar evlerinde oturan güçsüzlerle birlikte kalmaya razı oldular. Kalplerine mühür vuruldu; artık onlar anlayamazlar."

"Fakat peygamber ve onunla birlikte olanlar."

Bunlar o kesimden farklı bir kesimdir."

"Canları ve malları ile savaşırlar."

İnanç sisteminin yükümlülüklerini ve imanın gereklerini yerine getirenler oturmakla ulaşılmayan üstün ve onurlu bir hayat için çalışanlar ise,

"İşte büyük iyilikler onları bekliyor."

Hem dünyanın hem de ahiretin iyilikleri... Dünyada üstünlük, onurluluk, zenginlik ve üstün söz onlarındır. Ahirette ise daha büyük mükafat ve kerem sahibi yüce Allah'ın rızası onlarındır.

"Onlar başarıya erenlerin kurtuluşa kavuşanların ta kendileridirler."

Onurlu-sağlam bir yaşantı ile gerçekleşen dünya hayatının kurtuluşu ve büyük ödüllere kavuşmakla elde edilen ahiret hayatının kurtuluşu onlarındır.

"Allah onlara altlarından nehirler akan ve içlerinde sürekli kalacakları cennetler hazırlamıştır."

"İşte büyük kurtuluş budur."

وَجَآءَ ٱلْمُعَذِّرُونَ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟
ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۚ سَيُصِيبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝٩٠

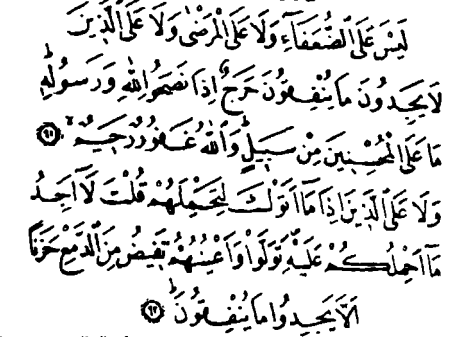
90- Bedevilerin mazeret uyduranları sefere çıkmamak için izin almaya geldiler. Allah'a ve peygamberine yalan söyleyenler ise, mazeret bile ileri sürmeden geri kaldılar. Onların içindeki kâfirler acıklı bir azaba çarpılacaklardır.

Birinci gruptakiler gerçek özür sahipleridir. Savaştan geri kalmak için izin isteseler dahi onların mazeretleri vardır. Diğerleri ise özürsüz olarak oturmuşlardır. Allah'a ve peygamberine yalan söyleyerek oturmuşlardır. İşte bunlardan kâfir olanları acıklı bir azap beklemektedir. Kâfir olmayıp tevbe edenlerinden ise, söz edilmemiştir. Belki de onların bu akibetten başka bir sonları vardır.

Son olarak da işin sonucu belirleniyor. Buna göre savaş, çıkmaya gücü yeten ve yetmeyen herkesi kuşatan kaçınılmaz bir sefer değildir. İslâm kolaylık dinidir. Yüce Allah hiç kimseye gücünü aşacak bir yükümlülük yüklememiştir. Sefere çıkmaktan aciz olanlar ne ayıplanır ne de cezalandırılır. Çünkü onların özürleri vardır:

(149) "İslâmi Etüdler" kitabının "Zilletin Bedeli" bölümüne bakınız.

PRATİK HAYATIN SOMUT TABLOSU

91- Savaşma gücünden yoksun olanlar, hastalık ve savaş masraflarını karşılayacak imkânı olmayanlar için Allah'ın ve peygamberinin tarafını tuttukları takdirde savaştan geri kalmanın sakıncası yoktur. İyi niyetlilere karşı kınama ve suçlama yolu kapalıdır. Allah bağışlayıcı ve merhametlidir.

92- Bir de kendilerine binek hayvanı sağlayasın diye sana başvurduklarında "Size binek hayvanı bulamıyorum" deyince, bu yolda harcama yapacak imkânları olmadığı için üzüntüden gözlerinde yaş olarak dönenlere karşı da bir kınama ve suçlama yolu kapalıdır.

Yaradılışlarındaki bir sakatlıktan, takattan kesen bir ihtiyarlıktan dolayı aciz ve güçsüz düşenlere, hareket ve mücadele güçleri ellerinden alınan hastalara ve savaş donanımını karşılayacak kadar imkânları olmayan yoksullara... Evet işte bu kesimlerin hepsine savaş meydanından geri kaldıkları halde eğer kalpleri Allah ve peygamberi ile beraber ise, hainlik yapmaz ve aldatmazlarsa, bununla birlikte savaştan daha hafif olan görevlerini yapar. Darul-islâmda (islâm yurdunda) bekçilik, koruma, kadınların başında durma veya müslümanlara fayda getiren başka hizmetlerde bulunma gibi işlerle uğraşırlarsa, işte bu durumda onların savaştan geri kalmalarında bir sakınca yoktur. Çünkü onlar güçlerinin yettiği ölçüde iyi işler yapmaktadırlar. İyi işler yapanlara kınama ve suçlama yoktur. Ancak kötülük yapanlara kınama ve suçlama vardır.

Aynı şekilde savaşacak güçleri oldukları halde savaşın yapıldığı yere kadar kendisini taşıyacak binekleri olmayanlara karşı da bir kınama ve suçlama olamaz. Çünkü onlar fakirlikten dolayı savaşa katılmaktan mahrum kaldıklarına gerçekten üzülürler, öyle üzülürler ki, gözlerinden yaşlar boşanır. Zira maddi yönden destek olacak güçleri de yoktur.

Bu, cihada karşı duyulan samimi isteğin etkili bir tablosudur. Bu görevi yerine getirmekten mahrum olmanın gerçek üzüntüsünü dile getirmektir. Bu, aynı zamanda Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- döneminde müslüman bir cemaatin pratik hayatında görülen gerçek bir tablodur. Bu konuda rivayetler isimlerin belirlenmesinde çelişkiler gösterse de, bu olayın bir realite

olduğunda birleşmektedir.

Avf, İbn-i Abbas'tan rivayet ediyor:

"Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- kendisi ile birlikte savaşa çıkmalarını insanlara emretmişti. Abdullah İbn-i mağfil el-Maziri'nin de içinde yeraldığı bir grup sahabi, Peygamberimize geldi. Ve:

"Ey Allah'ın peygamberi bize binek ver" dediler.

Peygamberimiz ise onlara:

"Allah'a yemin ederim ki, size verebilecek bineklerim yok" cevabını verdi.

Onlar da ağlaya ağlaya geri döndüler. Cihaddan geri kalmak, binek ve azık bulamamak onlara ağır geldi. Yüce Allah onların kendisini ve peygamberini bu derece sevdiklerini görünce Kur'an-ı Kerim'de onların mazeretlerini kabul etti."

Mücahid der ki: Bu ayet, Müzeyne kabilesinden Mukrinoğulları hakkında inmiştir.

Muhammed İbn-i Ka'b der ki: Bu sahabiler yedi kişiydi. Bunlar Amr İbn-i Avfoğulları'ndan Salim İbn-i Avf, Vakıfoğulları'ndan Ebu Leyla diye bilinen Abdurrahman İbn-i Ka'b, Malaoğulları'ndan Fazlullah, Selemeoğulları'ndan Amr İbn-i Ateme, Abdullah İbn-i Amr ve Müzeni idi.

İbn-i İshak, Tebük savaşından söz ederken der ki:

"Sonra bazı müslümanlar Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- gözleri yaşlı olarak geldiler. Bunlar yedi adamdı. Bir kısmı Ensar'dan, bir kısmı diğer gruplardandı. Bunlar Amr İbn-i Avfoğulları'ndan Salim İbn-i Umey, Harisoğulları'nın kardeşi Aliy'le İbni- Zeyd, Mazinoğulları'nın kardeşi Ebu Leyla Abdurrahman İbn-i Ka'b, Selemeoğulları'nın kardeşi Amr İbn-i Hammam, İbn-i Camuh, Abdullah İbn-i Mağfil el-Müzeni, (Bazıları bu adamın Abdullah İbn-i Amr el-Müzeni olduğunu söylerler) Vakıfoğulları'ndan Harma İbn-i Abdullah ve İyad İbn-i Sariye el-Fizari idi. Peygamberimizden -salât ve selâm üzerine olsun- binek istediler. Çünkü bunlar fakir kimselerdi. Peygamberimiz:

"Size verebilecek binek bulamıyorum" cevabını verdi. Onlar geri döndüklerinde harcayacak malları bulunmadığı için üzüldüler ve gözlerinden yaşlar boşandı.

İşte böyle bir ruh ile islâm zafere kavuştu. Yine böyle bir ruh ile egemenliği eline geçirdi. Şimdi bakalım kendimize: Biz neredeyiz, onlar nerede? Bizim ruhumuz nerede, bu küçük topluluğun ruhu nerede? Eğer bu duyguların en azından bir kısmının gönlümüzde yer aldığını görebiliyorsak, o zaman zafer ve üstünlük isteyelim. Yoksa kendimize bir çeki düzen verelim. Bu duygulara yaklaşmaya çalışalım. O zaman yüce Allah bize yardım edecektir.

ONBİRİNCİ CÜZ

Bu cüz, büyük bir bölümü onuncu cüzde geçen Tevbe suresinin geri kalan kısmı ile Yunus suresinden meydana gelmektedir. Önce Tevbe suresinin kalan kısmına devam edeceğiz. Yunus suresini ise inşaellah bu cüzün ilgili bölümünde tanıtacağız.

Onuncu cüzde Tevbe suresinin girişinde onun yapısını indiği sıradaki çevre şartlarını ve gelişmeleri müslüman toplum ile diğer toplumlar arasındaki nihai ilişkileri ve islâmın hareket metodunun yapısını açıklamanın önemini ortaya koyan şu bölümlere yer vermiştik:

Bu sure Medine'de indi. Kur'an'ın en son inen suresi değildi, ama son inen surelerden biridir. Bu niteliği yüzünden bu sure, gerek müslüman toplumun içe dönük ilişkileri konusunda ve gerekse yeryüzündeki diğer milletler ile müslüman toplumun arasındaki ilişkiler konusunda uyulacak nihai hükümleri içerir. Bunun yanısıra müslüman toplumun sınıflandırılmasını, ele alır, değer yargılarını, sosyal mevkilerini, toplumdaki her kesimin ve her zümreyi belirler; toplumu bir bütün olarak tanımladığı gibi toplumun her kesimini ve her zümresini de ayrıntılı somut ve açık bir şekilde tanımlar.

Bu açıdan bakınca Tevbe suresi, islâmın uygulama yöntemini, bu yöntemin aşamalarını ve adımlarını açıklama konusunda özel bir önem taşır. Özellikle bu surenin içerdiği nihai hükümler ile daha önceki surelerde yeralan geçici hükümleri birbirleri ile karşılaştırdığımızda bu özel anlam daha da ön plana çıkıyor.

Bu karşılaştırma bir yandan bu sistemin ne oranda esnek olduğunu ve öbür yandan da ne kadar kesin sözlü olduğunu ortaya koyar.

Eğer bu karşılaştırma yapılmazsa somut uygulama şekilleri, hükümler ve kurallar birbirine karışır. Nitekim geçici hüküm içeren bir ayet yerinden alınıp nihai hüküm ifadeye zorlandığı ya da nihai hüküm ifade eden ayetler zoraki bir uyum sağlama amacı ile geçici hükümlerle bağdaşacak şekilde yorumlanmak istendiğinde de aynı kavram kargaşası ile karşılaşırız. Özellikle cihad konusunda ve müslüman toplum ile diğer yabancı toplumlar arasında bu kavram kargaşası daha etkili biçimde kendini gösterir. Yüce Allah'dan dileğimiz odur ki, gerek bu sureyi tanıtan yazımızda ve gerekse surenin ayetlerinin ayrıntılı açıklaması sırasında bu muhtemel tehlikeyi, yani yanlış yorumlamadan kaynaklanabilecek kavram kargaşasına düşme tehlikesini anlaşılır bir dille açıklamaya muvaffak olalım.

Yine surenin giriş kısmında bu surenin konu, atmosfer ve şartlar açısından bir bütünlük oluşturmakla beraber, değişik bölümlerden oluştuğunu ve her bölümün kendi konusunda en son hükümleri açıkladığını belirtmiştik. Bu surenin ilk bölümü Arap Yarımadası'ndaki müslümanlar ile müşrikler arasındaki nihai ilişkilerle ilgili hükümleri açıklamaktaydı... İkinci bölüm ise, yine müslümanlar ile bütün ehli Kitap arasındaki ilişkilerle ilgili hükümleri açıklıyordu. Üçüncü

bölüm Tebük savaşı için hazırlığa çağrıldıkları halde gevşek davranan ağır hareket edenleri kınamıştı. Bilindiği gibi, bu savaş islâmı ve islâm toplumunu yok etmeyi amaçlayan ve Arap Yarımadası'nın çevresinde kümelenen ehli Kitab'a karşı verilmişti. **Dördüncü bölüm** ise, münafıkların müslüman toplumda çevirdikleri dolapları ve onların kirli çamaşırlarını ortaya çıkarmayı, onların psikolojik ve pratik durumlarını tasvir etmeyi, Tebük savaşından, sonra ve savaş sırasında takındıkları tutumlarını ortaya koymayı amaçlamıştı. Onların savaştan geri kalmaktaki niyetlerinin, oyunlarının ve mazeretlerinin, müslümanların safları arasında güçsüzlük, yaygara ve ayrılık furyasını yaymalarının Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- eziyet edişlerinin ve mü'minlerden kurtulma istemelerinin gerçek nedenini göstermeyi hedef almıştı. Onların bu durumlarının ortaya konuşu ile samimi mü'minler münafıkların tuzaklarından sakındırılıyorlardı. Bunlarla onlar arasındaki ilişkiler sınırlandırılıyor, sakındırılıyor, iki grup birbirinden ayrılıyor ve herbiri sıfatları ve eylemleri ile netlik kazanıyordu.

İşte bu dört bölümde bütünü ile onuncu cüzde yeralmıştı. Sadece savaştan geri kalanlardan ve savaştan geri kalmanın doğal sonuçlarından söz eden bölüm yarım kalmıştı...

Onuncu cüzde yeralan son ayeti yüce Allah'ın şu sözleriydi:

"Savaşma gücünden yoksun olanlar, hastalar ve savaş masraflarını karşılayacak imkânı olmayanlar için Allah'ın ve peygamberinin tarafını tuttukları takdirde savaştan geri kalmanın sakıncası yoktur. İyi niyetlilere karşı kınama ve suçlama yolu kapalıdır. Allah bağışlayıcı ve merhametlidir."

"Bir de kendilerini binek hayvanı sağlayasın diye sana başvurduklarında "size binek hayvanı bulamıyorum" deyince bu yolda harcama yapacak imkânları olmadığı için üzüntüden gözlerinde yaş olarak geri dönenlere karşı da kınama ve suçlama yoktur.

Oradaki ayetlerin devamı olup bu cüzün başlangıcını oluşturan ayetler ise şunlardır:

إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ
يَسْتَـْٔذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ رَضُوا۟ بِأَن يَكُونُوا۟ مَعَ
ٱلْخَوَالِفِ وَطَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

93- "Ancak zengin oldukları halde savaşa katılmamak üzere senden izin isteyenler, böylece savaşma gücünden yoksun olanlarla birlikte evlerinde oturmayı içlerine sindirenler kınanabilir suçlanabilirler. Allah onların kalplerini mühürlediği için neyin yararlı olduğunu bilmezler."

"Savaştan döndüğünüzde size özür beyan ederler. Onlara de ki; boşuna özür beyan etmeyiniz, size inanacak değiliz, çünkü Allah kötü niyetlerinize ve oyunlarınıza ilişkin bize bilgi vermiştir. İlerde Allah da peygamberi de neler yapaca-

ğınızı görecektir. Sonra görünür-görünmez her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılırsınız da o size neler yaptığınızı haber verir."

"Savaştan döndüğünüzde kendilerini azarlamayasınız diye size Allah adına yemin edeceklerdir. Onları azarlamayınız, bir şey olmamış gibi davranınız. Çünkü onlar soyut pisliktirler. İşledikleri kötülüklerin karşılığı olarak varacakları yer, cehennemdir."

"Kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Oysa siz onlardan hoşnut olsanız bile Allah yoldan çıkmışlar güruhundan kesinlikle hoşnut olmaz." (Tevbe suresi 93-96)

Bu ayetler, yüce Allah savaştan geri kalmış münafıkların durumlarını Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- bildirmekte, kendisini ve kendisi ile birlikte bulunan samimi müslümanlar savaştan döndüklerinde onların ne şekilde mazeretler ile süreceklerini O'na haber vermektedir. Bu durumda Peygamberimizin ve müslümanların onlara karşı nasıl bir tutum izleyeceklerini bildirmektedir.

MÜNAFIKLARIN DURUMU

Bundan sonra surenin beşinci bölümü geliyor. Bu bölümde o dönemdeki -Mekke'nin fethi ile Tebük savaşı arasındaki dönem-müslüman toplumun genel bir tahlili yapılıyor. Surenin giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi, buradan anlıyoruz ki, o müslüman toplumda islâma ilk dönemlerde sarılmış bulunan Muhacirler'in ve Ensar'ın -ki bu iki kesim müslüman toplumun güçlü-sağlam temelini oluşturuyorlardı- yanında başka gruplar da vardı... Bedevi Araplar vardı; bunlardan samimi olanları da, münafık olanları da vardı. Medineli münafıklar da vardı. İyi işlerini kötü işleri ile karıştıranlar da vardı. Bunlar henüz islâmi bir kimliğe sahip olamamış, ona tam anlamı ile uyum sağlayamamış ve islâmın potasında tamamen eriyememiş olan kimselerdi... Bir başka grup daha vardı ki, bunların durumları belli değildi. Gerçekten akibetlerinin ne olduğu bilinmiyordu. İşleri Allah'a havale edilmişti. Çünkü yüce Allah onların hallerini ve akıbetlerini daha iyi biliyordu... Öte yandan islâmın maskesiyle gizlenmiş komplocular da vardı. Bunlar birtakım planlar, tuzaklar kuruyorlardı. Dıştaki islâm düşmanları ile işbirliği yapıyorlardı. Kur'an-ı Kerim'in ayetleri bu grupların hepsinden güzel bir şekilde ve özet halinde söz ediyor. Ve islâm toplumunda onlara karşı nasıl davranılacağı belirtiliyor. Aşağıda birkaç örneğini aldığımız ayetlerde Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- ve samimi müslümanların onlarla ilişkilerinde izleyecekleri yol gösteriliyor:

Bedevi Araplar kâfirlikte ve münafıklıkta daha aşırı; Allah'ın ve peygamberine indirdiği hükümlerin sınırları bilmemeye daha yatkın kimselerdir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

"Kimi Bedeviler Allah'ın emri uyarınca yaptıkları harcamaları cerime, angarya sayarlar ve başınıza belaların geleceği günü gözlerler. Gözledikleri o bela kendi başlarına gelesiceler! Allah her şevi işitir her şeyi bilir."

"Kimi Bedeviler de Allah'a ve ahiret gününe inanırlar yaptıkları maddi bağışları, Allah'ın yakınlığını ve peygamberinin dualarını kazanma aracı sebebi sayarlar. Haberiniz olsun ki, yaptıkları bu bağışlar, gerçekten onları Allah'a yaklaştıran bir sebeptir. İlerde Allah onları rahmetinin kapsamı içine alacaktır. Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir."

"Muhacirler'in ve Ensar'ın ilk öncüleri ile iyilikte onlara tam uyanlardan Allah hoşnut olduğu gibi, onlar da Allah'dan hoşnut olmuşlardır. Allah onlara altlarından nehirler akan ve içlerinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur."

"Gerek çevrenizdeki Bedeviler içinde ve gerekse Medine halkı arasında ikiyüzlülükte uzmanlaşmış kaşarlanmış münafıklar vardır. Sen onları bilmezsin, ancak biz biliriz. Onları iki kez azaba çarptıracağız, sonra da büyük azaba uğratılacaklardır."

"Savaşa katılmayanların bir bölümü de suçlarını itiraf ettiler ve iyiliği kötülüğe eklediler. Belki Allah onların tevbesini kabul eder. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir, merhametlidir."

"Mallarının bir bölümünü sadaka olarak al ve bu yolla onları temizle, günahlardan arındır. Onlara dua et, çünkü senin duan onlara gönül huzuru sağlar. Allah her şeyi işitir ve bilir."

"Savaşa katılmayanların bir başka bölümü daha var ki, onların işleri doğrudan doğruya Allah'ın iradesine kalmıştır. O onları ya azaba çarptırır ya da tevbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

"Savaşa katılmayanların bir başka grubu da islâma zarar vermek kâfirliği pekiştirmek mü'minler arasında ayrılık tohumu ekmek, daha önce Allah'a ve peygamberine karşı savaşmış birine gözetleme yeri hazırlamak amacı bir mescid (cami) yaptılar. Onlar "iyilikten başka bir amacımız yoktur" diye yemin edeceklerdir. Oysa Allah şahittir ki, onlar yalan söylüyorlar."

"Orada asla namaza durma. İlk gününden itibaren Allah korkusu temeli üzerine kurulan mescid içinde namaz kılmana daha lâyık bir yerdir. Orada günahlardan arınmayı özleyen kimseler vardır. Allah günahlardan arınanları sever. (Tevbe suresi 97-98)

İlerde bu ayetlerin yorumunu yaparken bu topluluklardan herbirisinin kimliğini daha detaylı biçimde açıklayacağız.

DİNİN YAPISI

Surenin altıncı ve son bölümü ise, Allah yolunda savaşmak için Allah ile yapılan bey'atın yapısını, bu cihadın yapısını, sınırlarını ve nasıl yapılacağını, Medineliler'in ve Medine etrafında bulunan Bedevi Araplar'ın cihad konusundaki görevlerini açıklamaktadır. Ayrıca müslümanlar ile başkalarının sırf inanç sistemini esas alarak birbirinden tamamen ayrılmaları gerektiği, müslümanlar ile başkaları arasındaki ilişkilerin başkasına göre değil, sadece inanç bağına dayandırılması gerektiğini, aile akrabalık ve oymak bağları olsa dahi ilişkilerde

inancın esas alınacağını belirtmektedir... Bir de münafık ve komplocu olmadıkları halde savaştan geri kalanların akibetlerini açıklamakta, yanısıra, münafıkların Kur'an emirlerine karşı belirgin bazı tutumlarını ve durumlarını anlatmaktadır... İşte bu konularla ilgili birkaç ayet:

" Allah mü'minlerin mallarını ve canlarını, karşılığında kendilerine cenneti vermek üzere satın aldı. Onlar Allah yolunda savaşırlar bu yolda kimi zaman öldürürler ve kimi zaman da öldürülürler. Bu Allah'ın üzerine borç aldığı ve hem Tevrat'ta hem İncil'de, hem de Kur'an'da yer verdiği bir sözdür. Allah'tan daha çok sözünde duran kim olabilir ki? O halde yaptığınız bu alış-verişe sevininiz. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur."

"Akraba bile olsalar, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra puta tapanlar için Allah'dan af dilemek, ne peygambere ve ne de mü'minlere yakışmaz."

"İbrahim'in babası için af dilemesi onu bu yolda söz verdiği içindi. Fakat babasının bir Allah düşmanı olduğunu kesinlikle anlayınca onunla ilişkisini kesti. İbrahim gerçekten çok duygulu ve yumuşak kalpli idi."

"Allah peygamberin ve zor anda O'nun peşinden giden Muhacirler ile Ensar'ın tevbelerini kabul etti. O sırada onlardan bir grubun kalpleri kaymanın eşiğine gelmişti. Arkasından O, onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametlidir."

"Allah savaşa katılmayan o üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Sonunda yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi. Can sıkıntısından patlayacak gibi oldular, Allah'dan kaçmanın yine O'na sığınmaktan başka bir çıkar yolu olmadığını anladılar. Bunun üzerine Allah onların tevbelerini kabul etti ki, tevbe etsinler. Hiç kuşkusuz Allah tevbelerin kabul edicisidir, merhametlidir."

"Gerek Medineliler ve gerekse çevrelerinde yaşayan Bedeviler, savaşta peygamberden geri kalmak ve kendi canlarının kaygısını O'nun canının kaygısının önüne geçirmek yakışmaz... Çünkü Allah yolunda çekecekleri her susuzluk, katlanacaklar her yorgunluk, karşılaşacakları her açlık, kâfirleri öfkelendirecek her bir karış toprağa ayak basmaları, düşmanın zararına kazanacakları her tür başarı karşılığında mutlaka hesaplarına iyi bir amel yazılır. Hiç şüphesiz Allah iyi işler yapanları ödülsüz bırakmaz."

"Yaptıkları küçük-büyük bütün maddi harcamalar ve aştıkları her vadi mutlaka hesaplarına yazılır ki, Allah işledikleri iyilikleri en güzel karşılıklarla ödüllendirsin."

"Mü'minlerin topyekün savaşa çıkmaları gerekmez. Bunun yerine her kabileden bir grup, dinin özünü öğrenmek ve kötülüklerden kaçınırlar umudu ile soydaşlarını uyarmak için savaşa çıkmalıdır."

"Ey mü'minler, en yakınınızdaki kâfirler ile savaşınız, bunlar sizde sertlik bulsunlar ve biliniz ki, Allah kendisinden korkanlar ile beraberdir."

"Her yeni sure indirilişinde kimi münafıklar "Bu sure hanginizin imanını arttırdı?" diye sorarlar. Gerçek şu ki, o sure mü'minlerin imanını arttırmıştır, onlar bu yüzden sevinç duyarlar."

"Fakat kalplerinde hastalık olanlara gelince, bu sure pisliklerine pislik ekler de onlar kâfir olarak ölürler."

"Yeni bir sure indirilince birbirlerine "Acaba sizi bir gören var mı? diye sorarlar, sonra sıvışırlar. Anlayışsız, duyarsız bir güruh oldukları gerekçesi ile Allah onların kalplerini gerçeklerden uzaklaştırmıştır." (Tevbe suresi 11,113-114,117-118,120-125,127)

Sonunda sure, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- sıfatlarını açıklayarak, yalnız Allah'a dayanmasına ve O'nun kefilliği ile yetinmesine ilişkin ilahi direktiflerle mühürleniyor:

"Size içinizden öyle bir peygamber geldi ki, sıkıntıya düşmeniz ağırına gider, size son derece düşkün, mü'minlere karşı şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe suresi 128-129)

"Eğer sana sırt çevirirlerse de ki; "Allah bana yeter, O'ndan başka ilah yoktur, ben sırf O'na dayandım' O yüce Arş'ın sahibidir."

Bu özet, girişten sonra surenin geri kalan ayetlerini deyatlı olarak yorumlamaya geçiyoruz... yardımcımız Allah'dır.

SAMİMİYETİN DEĞERİ

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُل لَّا تَعْتَذِرُوا
لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ
عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ
لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا
عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِن تَرْضَوْا عَنْهُمْ
فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

94- Savaştan döndüğünüzde size özür beyan ederler. Çünkü Allah kötü niyetlerinize ve oyunlarınıza ilişkin bize bilgi vermiştir. İlerde Allah da peygamberi de neler yapacağınızı görecektir. Sonra görünür-görünmez her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılırsınız da O size neler yaptığınızı haber verir.

95- Savaştan döndüğünüzde kendilerini azarlamayasınız diye size Allah adına yemin edeceklerdir. Onları azarlamayınız, bir şey olmamış gibi davranınız. Çünkü onlar soyut pisliktirler. İşledikleri kötülüklerin karşılığı olarak varacakları yer, cehennemdir.

96- Kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Oysa siz onlardan hoşnut olsanız bile Allah yoldan çıkmışlar güruhundan kesinlikle hoşnut olmaz.

Ne zayıflara, ne hastalara, ne mali yardımda bulunmak için hiçbir şey bulamayan fakirlere ne de Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerini savaş yerine götürecek binek bulamadığı kimselere günah ve suçlama sözkonusu olabilir. Bunlar savaştan geri kaldıklarında onlara karşı bir kınama ve suçlama yoktur... Asıl kınama ve suçlama güçleri yettiği ve zengin oldukları halde savaşmamak için Peygamber'den -salât ve selâm üzerine olsun- izin isteyenler içindir. Onları savaştan alıkoyacak gerçek bir özürleri yoktur. Asıl günah ve sorumluluk güçleri yettikleri halde, savaşa gücü olmayanlar gibi evde oturmaya razı olmalarıdır...

İşte bunlar savaştan kaçtıkları veya izin istedikleri için sorumlu tutulacaklar. Çünkü onlar savaşa çıkmaktan çekinmişler yerlerine çakılıp kalmışlar, yüce Allah kendilerini zengin kılmasına, güç ve imkân sahibi kılmasına rağmen, O'nun hakkını ödememişlerdir. Kendilerini koruyan ve üstün kılan islâmın hakkını da ödememişlerdir. Kendileri toplumun bakkını da vermemişlerdir... İşte bunun için Allah onlar için şu vasfı tercih ediyor:

"Savaşma gücünden yoksun olanlarla birlikte evlerinde oturmayı içlerine sindirdiler."

Bu, iradesizliğin, azimsizliğin ta kendisidir. Cihadın yükümlülüklerini yerine getirmekten aciz kaldıkları için evlerinde oturan kadınlar, çocuklar ve yaşlılarla beraber olmaya razı olmaktır... Fakat bu evde kalan gruplar mazurdurlar. Halbuki kendileri mazur da değillerdir!

"Allah onların kalplerini mühürlediği için neyin yararlı olduğunu bilmezler."

Yüce Allah onların bilgi ve bilinç kapılarını kapatmış, sinyalleri alma ve kavrama cihazlarını çalışmaz hale getirmiştir. Çünkü onların kendileri alçaklığa, geri zekâlılığa ve tembelliğe razı olmuşlardır. Canlı, açık, hareketli ve atılgan bir hareket içinde bulunmaktan geri durmuşlardır. Zillet içindeki bir güveni ve geri zekâlılıktan kaynaklanan bir rahatı, ancak görebilme, zevk alabilme, deneyim sahibi olma ve bilgi edinme gibi itici güçlerini kullanmayan bir insan tercih edebilir. Ayrıca bu tip insanlar pratik hayatta varlıklarını ortaya koyma, gözlemleyebilme, etkileme ve etkilenme gibi itici güçlerinden de yoksundurlar. Rahatın verdiği gevşeklik, insanın bilgi ve duygu kapılarını kapatır, kalplere ve akıllara kilit vurur. Hareket, hayatın en açık belgesidir. Aynı zamanda hayatı da harekete geçiren O'dur. Tehlikeyi göğüslemek, insanın ruhunda gizli olan yetenekleri ve aklındaki gizli enerjileri harekete geçirir, kaslarını kuvvetlendirir ihtiyaç halinde ortaya çıkan gizli yeteneklerini ortaya çıkarır, insanın güçlerini,

enerjilerini, çalışmaları için eğitir, sinyalleri almaları ve karşılık vermeleri için onları hassaslaştırır... İşte bunların hepsi bilginin, tanıyabilmenin, açık olabilmenin birer çeşididirler. Geri zekâlılıktan kaynaklanan bir rahata ve alçıklığı kabul etmekten kaynaklanan güvene düşkün olanlar bu yeteneklerden mahrum kalırlar.

Ayetlerin akışı, zengin oldukları ve güçleri yettikleri halde savaşma gücünden yoksun olanlarla birlikte evlerinde oturmayı içlerine sindirenlerin halini tasvir etmeye devam ediyor.

Barış içinde yaşama arzusu ve güven içindeki bir hayatı tercih etme sevgisinin arka planında dayanma gücünü yitirme, alçaklığa razı olma, boyun eğme açıkça mücadele etmekten ve karşı koymaktan kaçma vardır:

"Savaştan döndüğünüzde size özür beyan ederler."

Bu, yüce Allah'ın Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- ve samimi müslümanların savaştan döndükten sonra savaştan geri kalan bu münafıklara karşı nasıl bir tutum izleyeceklerini haber vermesidir. Bu da, sözkonusu ayetlerin savaş dönüşünde ve Medine'ye yetişmeden önce indiklerini göstermektedir.

Savaştan geri kaldıkları ve evlerinde oturdukları için sizden özür dilerler. Çünkü onlar yaptıklarının, savaştan geri kalışlarının gerçek sahiplerinin ortaya çıkmasından utanırlar. Zira onların savaşa katılmalarının asıl nedeni, inanç zayıflığı... Rahatı tercih etmeleri ve savaştan korkmalarıdır!

"Onlara de ki; "Boşuna özür beyan etmeyiniz, size inanacak değiliz, çünkü Allah kötü niyetlerinize ve oyunlarınıza ilişkin bize bilgi vermiştir."

De ki: Tüm mazeretlerini kendinize saklayın. Size inanacak değiliz. Söylediklerinizi doğrulayacak da değiliz. Daha önce yaptığımız gibi sizin dıştan müslümanlığınıza bakıp hüküm vermeyeceğiz. Çünkü yüce Allah sizin gerçek kimliğinizi, kalplerinizde gizlediklerinizi bize bildirdi. Yaptıklarınızın gerçek nedenlerini bize anlattı. Durumunuzu bize açıkladı. Artık biz daha önceleri sizinle ilişkilerimizde esas aldığımız dış görünüşten, ötesini görmüyor değiliz.

Doğrulamama, güvenmeme, emin olmama ve tatmin olmamanın **"Size inanacak değiliz"** şeklinde verilmesi özel bir anlam ifade etmektedir. Çünkü iman; doğrulama, güvenme, emin olma ve tatmin olmadır. İman, sözü ile doğrulama, akıl ile emin olma, kalp ile tatmin olmadır. Mü'minin rabbine güvenmesi, kendisi ile beraber bulunduğu mü'minler arasında bir güvenin oluşmasıdır. Kur'ani ifadenin sürekli olarak başka bir anlamı ve bambaşka bir mesajı vardır.

De ki; özür dilemeyiniz. Artık sözün bir anlamı, lafın bir gerekçesi kalmamıştır. Sadece iş yapınız. Eğer yaptığınız işler söylediklerinizi doğrularsa demektir ki, sözünüz doğrudur. Yoksa sadece söz ile güvenme, emin olma ve tatmin olma mümkün olmaz.

"İlerde Allah da peygamberi de neler yapacağınızı görecektir."

Yapılan şeylerin hiçbiri Allah'dan gizli kalmadığı gibi, bu yapılan şeylerin arka planında yeralan gizli niyetleri de O'ndan saklamak da mümkün değildir. Allah'ın resulü de -salât ve selâm üzerine olsun- sizin sözünüzü, yaptıklarınızla değerlendirecektir. Ve müslüman toplumda sizinle ilişkilerinde bu yaptıklarınızı esas alacaktır.

Her ne olursa olsun, iş bu yeryüzündeki dünya hayatı ile asla sona ermeyecektir. Bundan sonra bir de hesaba çekilme ve ceza vardır. Bu hesaba çekilme ve ceza yüce Allah'ın gizli açık her şeyi bilen sınırsız ilmine göre gerçekleşecektir.

"Sonra görünür-görünmez her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılırsınız da, O size neler yaptığınızı haber verir."

Ayette geçen "gayb" kavramı, insanın bigisine ulaşamadığı şeyleri ifade eder. "Şehadet" kavramı ise, gözlenebilen ve bilinebilen şeylerdir. İşte bu anlamı ile Allah "gayb"ı ve "şehadet'i" (bilineni ve bilinmeyeni) bilir. Hatta bundan daha kapsamlı ve geniş bir biçimde bilir. Yüce Allah gözle görülen bu dünyadaki şeyleri ve bunun ötesinde gizli alemlerdeki şeyleri bilir. Bu kimselere yüce Allah'ın **"O size neler yaptığınızı haber verir"** şeklinde hitab etmesinde özellikle bir noktaya parmak basılmaktadır. Onlar neler yaptıklarını bilmektedirler. Fakat yüce Allah onların neler yaptıklarını daha iyi bilmektedir ki, onlara yaptıklarını bir bir haber verecektir! Yapılan işlerin nice gizli etkenleri vardır ki, bunlar onu yapan kişiye dahi gizli kaldıkları halde Allah onları bilmektedir! Yine bu amellerin nice sonuçlar vardır ki, onları işleyenler bunların farkında olmazken, Allah onları bilir... Doğal olarak burada amaç haber verişin sonucudur. Yani, yapılan işlerin gerçek biçimde hesaplanması ve karşılıklarının verilmesidir. Fakat bu sonucu ayetler açıkça ifade etmiyor, sadece haberin kendisinden söz ediyorlar. Çünkü bu bağlamda böyle bir habere yer verilmesi meselenin işaret yolu ile anlaşılmasına yetiyor.

"Savaştan döndüğünüzde kendilerini azarlamayasınız diye size Allah adına yemin edeceklerdir. Onları azarlamayınız, bir şey olmamış gibi davranınız. Çünkü onlar soyut pisliktirler. İşledikleri kötülüklerin karşılığı olarak varacakları yer cehennemdir."

İşte bu da yüce Allah'ın kendi Resulüne ulaştırdığı bir başka haberdir. Peygamber ve onunla birlikte olan samimi mü'minler sağ salim olarak geri döndüklerinde bu topluluğun neler yapacağını haber vermektedir. Çünkü münafıklar, onların Bizanslılarla yapılacak savaştan geri dönmeyeceklerini sanıyorlardı!

Yüce Allah onların Allah'ın adına yemin ederek mazeretlerini pekiştireceklerini biliyordu ve bunu peygamberine de haber verdi. Üzerine basa basa yemin edeceklerdi ki, müslümanlar onların yaptıklarını ve savaştan geri kalışlarını bağışlasınlar, affetsinler. Kendilerini hesaba çekmesinler ve cezalandırmasınlar!

Sonra yüce Allah peygamberine verdiği direktifle onlardan yüz çevirmesini istiyor. Bu onların bağışlanması ve affedilmesi anlamında değildir. Aksine onlar önemsenmeyecekler ve onlardan uzak durulacaktır. Çünkü onlar kaçınılması

ve uzak durulması gereken pisliklerdir:

"Onları azarlamayınız, bir şey olmamış gibi davranınız. Çünkü onlar soyut pisliktirler."

Burada soyut olan pislik somut bir halde ifade ediliyor. Aslında onlar bedenleri ve bünyeleri itibariyle pis -yani murdar- değiller ama ruhları ve bedenleri itibariyle pistirler. Burada canlandırılan tablo ile onların son derece çirkin, apaçık bir pislik oldukları ortaya konuyor. Bu da onların pisliklerini, basitliğini, değersizliğini ve tiksinilecek varlıklar olduğunu pekiştirmektedir!

"İşledikleri kötülüklerin karşılığı olarak varacakları yer, cehennemdir."

Onlar savaştan geri kalmakla bir kazanç elde ettiklerini, oturmakla kâr ettiklerini, rahat ve huzuru elde ettiklerini, mal ve afiyeti koruduklarını sanıyorlardı. Ne var ki, onlar bu dünyada pistirler, murdardırlar. Ahirette de kendi paylarını, nasiplerini yitirirler. Bu bütün şekilleri ve bütün türleri ile katmerli bir hüsrandır... Allah'dan daha doğru sözlü kim vardır?

Ayetler devam ediyor. Cihada gelmeyip evlerinde oturan bu insanların mücahitlerin dönüşünden sonra neler yapacaklarını haber veriyor:

"Kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Oysa siz onlardan hoşnut olsanız bile, Allah yoldan çıkmışlar güruhundan kesinlikle hoşnut olmaz."

Onlar önce müslümanların kendilerini bağışlayarak, affederek yaptıklarını hoş görmelerini istiyorlar. Sonra bu isteklerini daha ileri götürerek müslümanların kendilerinden hoşnut olmalarını diliyorlar. Böylece bu hoşnutluk ile müslüman toplumda rahat içinde yaşamayı garanti altına almak istiyorlar! Müslümanların daha önce yaptıkları gibi dış görünüş itibariyle müslüman oluşlarını esas alarak kendileriyle ilişkilerini sürdürmelerini, kendileriyle savaşmamalarını bu sürede yüce Allah'ın yapmalarını emrettiği şekilde kendilerine karşı sert davranmamalarını garanti etmek istiyorlar. Nitekim bu surede yüce Allah müslümanlar ile münafıklar arasındaki nihai ilişkileri belirlemiştir.

Fakat yüce Allah onların nifaktan kaynaklanan bu savaştan geri kalışlarının onları Allah'ın dininden dışarı çıkardığını ve kendisini islâm dininin dışına çıkan topluluklardan hoşnut olmayacağını bildirmektedir. İsterse onlar mazeretler ileri sürerek yeminler ederek müslümanların kendilerinden razı ve hoşnut olmalarını sağlamış olsunlar! Allah'ın onlar hakkındaki hükmü kesin ve nihai hükümdür.

İnsanların hoşnutluğu bu tür durumlarda Allah'ın onlara öfkelenmesini değiştiremez. Ve onlara zerre kadar fayda sağlayamaz. İsterse bu insanlar müslüman insanlar olsun farketmez. Allah'ı razı etmenin tek yolu bu sapıklıktan dönüş yapmaktır. Allah'ın sapasağlam dinine dönmektir!

İşte bu şekilde yüce Allah özürsüz olarak savaştan geri kalan bu insanların kimliğini müslüman topluma açıklamış ve müslümanlar ile bu münafıklar ara-

sındaki nihai ilişkileri belirlemiştir. Nitekim daha önce yüce Allah müslümanlar ile müşrikler ve yine müslümanlar ile ehli Kitap arasındaki ilişkileri belirlemişti. İşte bu sure bu konuda son ve nihai hükmü ifade ediyordu.

İSLAM TOPLUMUNUN YAPISI

Gelecek ders Tebük savaşının eşiğinde bulunan o zamanki islâm toplumunun yapısını ortaya koymaktadır. Genel organik oluşumu içinde yer alan grupları ve onların iman derecelerini tasvir etmektedir. Onların herbirini kendi sıfatları ve eylemleriyle birbirinden ayırmaktadır.

Onuncu cüzde bu surenin giriş kısmında Medine'deki islâm toplumunun bu değişik düzeydeki imanlarının tarihi nedenlerini detaylı olarak açıklamıştık. Biz burada o açıklamanın son maddelerini aktarmakla yetineceğiz. Böylece bir toplum içinde yaşamalarına rağmen bu kadar değişik düzeydeki iman türlerinin ortaya çıkışında etkili olan faktörleri zihnimizde tekrar canlandıracağız.

Kureyşliler uzun süre islâma karşı koymuşlardı. Bu tutum bu dinin Arap Yarımadası'nda islâmın yayılmasını frenleyen güçlü bir engel oluşturmuştu. Çünkü Kureyş kabilesi, Yarımada'da ekonomi, siyaset ve edebiyat alanlarında nüfuz sahibi olduğu kadar, din konusunda son sözü söyleyen üstün güçtü. Bu yüzden, bu kabilenin böylesine inatla yeni dine karşı koyuşu, Yarımada'nın diğer yörelerinde yaşayan Araplar'ı bu dine girmekten caydırmıştı, en azından diğer Araplar'ı Kureyşliler ile Peygamberimiz arasındaki savaşın sonucu belli oluncaya kadar tereddüde ve beklemeye sürüklemişti.

Fakat Mekke fethedilince Kureyşliler, islâm karşısında boyun eğdiler. Arkasında Taif'te Hevazin ve Sakif kabilelerine de boyun eğdirildi. Bunlar üzerine Medine'deki üç yahudi kabilesinin burnu iyice kırıldı. Bu kabilelerin ikisi olan Kaynukoğulları ile Nadiroğulları Şam'a sürüldü. Kuraydaoğulları ortadan kaldırıldı ve Hayber kalesi kesin bir şekilde teslim oldu. İşte bütün bu ardışık başarılar, insanları yüce Allah'ın dinine akın akın girmeye yönelten bir çağrı oldu, nitekim bir yıl gibi kısa bir zaman zarfında islâm Yarımada'nın tüm yörelerine yayılmıştı.

Fakat islâm yurdunda gerçekleşen bu hızlı yatay genişleme, Bedir zaferinden sonra toplumda meydana çıkan hastalık belirtilerini de beraberinde getirmişti. Üstelik bu defa hastalık belirtilerinin çapı daha da genişti. Oysa Bedir zaferini izleyen yedi yıl boyunca uygulanan sürekli ve yoğun eğitim çabası sonunda toplum, bu hastalıklardan tamamen kurtulmanın eşiğine gelmişti.

Eğer vaktiyle medine toplumu, bir bütün olarak bu inanç sisteminin sağlam üssü ve bu yeni toplumun sarsılmaz kalesi haline getirilmemiş olsaydı, Yarımada'da gerçekleşen bu hızlı yatay genişleme, islâm hesabına büyük bir tehlike oluşturacaktı. Fakat yüce Allah bu dinin gelişim aşamalarını planlamış, onu gözetimi altına almıştı. Bunun sonucu olarak Bedir zaferinin sağladığı göreceği genişlemenin arkasından nasıl Muhacirlerin ve Ensar'ın ölçülerinden oluşmuş bir avuç ihlaslı mü'mini bu dinin güvenli kalesi olmak üzere hazırladı ise, Mekke fethini izleyen hızlı genişleme döneminde de bir bütün halinde Medine toplu-

munun islâma güvenli kale olmasını sağlamıştı. Hiç kuşkusuz Allah, dinini geliştirme uğrunda, kimi ya da kimleri görevlendireceğini herkesten iyi bilir.

Bu hızlı genişlemenin yolaçtığı bunalımın ilk belirtisi, Huneyn savaşında meydana çıkmıştı. İncelemekte olduğumuz "Tevbe" suresinde bu olaydan şöyle söz ediliyor:

"Gerçekten Allah size birçok yerde, birçok olayda olduğu gibi Huneyn savaşı günü de yardım etti. Hani o gün sayıca çok oluşunuz hoşunuza gitmiş, böbürlenmenize yolaçmıştı da bu kalabalık size hiçbir yarar sağlamamıştı, yeryüzü onca genişliğine rağmen size dar gelmişti de sonra arkanıza dönüp kaçmıştınız."

"Bu bozgunun arkasından Allah, peygamberinin ve mü'minlerin kalplerine güven duygusu indirdi ve göremediğiniz askerler göndererek kâfirleri azaba çarptırdı. Kâfirlerin görecekleri karşılık budur."(!)

Bu bozgunun ilk plandaki görünür sebeplerinden biri şuydu: Fetih günü bu dine girmiş iki bin kişilik bir "zoraki" müslümanlar grubu, Mekke'yi fetheden onbin kişilik ordu ile birlikte bu savaşa katılmıştı. İşte bu ikibin kişilik grubun onbin kişilik ordunun arasına katılması birliğin sarsılmasına yolaçtı. Hevazin kabilesinin sürpriz bir saldırı düzenlemiş olması faktörünü de buna eklememiz gerekir. Çünkü ordunun tümü Bedir savaşı ile Mekke fethi arasında geçen uzun dönem boyunca eğitilen ve iç uyuma kavuşturulan o samimi ve sarsılmaz çekirdek kadrodan oluşmuyordu.

Tebük savaşı sırasında ortaya çıkan hastalık belirtileri ile üzücü görüntüler de bu hızlı yatay genişlemenin, bu genişleme sonunda islâma giren yeni gruplardaki farklı iman düzeyinin ve disiplin eksikliğinin yolaçtığı doğal bir sonuç olarak meydana gelmişlerdi. İşte Tevbe suresi bu hastalık belirtilerini gündeme getirmiş, değişik üsluplu ayrıntılı ve uzun tahlillerinde bu bunalımlara parmak basmıştır. Yukarda bu surenin çeşitli kesitlerini örneklendiren seçme ayetleri sunarken, bu tahlillere değinmiştik.

Ana hatlara ilişkin bu açıklamadan sonra bu dersin ayetlerini detaylı olarak incelemeye geçebiliriz.

BEDEVİ ARAPLAR'IN DURUMU

اَلْاَعْرَابُ

اَشَدُّ كُفْرًا وَّنِفَاقًا وَّاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوْا حُدُوْدَ مَآ اَنْزَلَ
اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ
مَنْ يَّتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَّيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ ۗ عَلَيْهِمْ
دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ

مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ
عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ
سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾

97- Bedevi Araplar kâfirlikte ve münafıklıkta daha aşırı; Allah'ın peygamberine indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkın kimselerdir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

98- Kimi Bedeviler Allah'ın emri uyarınca yaptıkları harcamaları cerime, angarya sayarlar. Ve başınıza belaların geleceği günü gözlerler. Gözledikleri o bela kendi başlarına gelesiceler! Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

99- Kimi Bedeviler de Allah'a ve ahiret gününe inanırlar; yaptıkları maddi bağışları Allah'ın yakınlığını ve peygamberin dualarını kazanma aracı, sebebi sayarlar. Haberiniz olsun ki, yaptıkları bu bağışlar, gerçekten onları Allah'a yaklaştıran bir sebeptir. İlerde Allah onları rahmetinin kapsamı içerisine alacaktır. Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir.

Bu bölüm Bedevi Araplar'ın gruplarını açıklayarak başlıyor. O sırada Medine çevresinde Bedevi Araplar'dan oluşan birtakım kabileler bulunuyorlardı. Müslüman olmadan önce Medine'deki islâm yurduna karşı saldırı ve hücumlarda onların fonksiyonu büyüktü. Müslüman olduktan sonra ise bu ayetlerde ana hatlarıyla verilen sıfatlarıyla iki büyük gruba ayrılıyorlardı.

Onlardan söz eden bölüm Bedeviler'in karakterlerini ortaya koyan genel bir kuralını belirtiyor:

"Bedevi Araplar kâfirlikte ve münafıklıkta daha aşırı; Allah'ın peygamberine indirdiği, hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkın kimselerdir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Bu genel ifade onların Bedevi olmaları ve Bedevilik ile ilgili değişmez bir sıfat niteliğindedir. Yani Bedevilik yapı olarak küfre ve münafıklığa daha elverişlidir. Ve Allah'ın kendi resulüne göndermiş olduğu hükümleri sınırları bilmemeye tanımamaya daha müsaittir.

Allah'ın kendi resulüne göndermiş olduğu hükümlerini bilmemelerinin gerekçesi onların yaşadıkları hayat şartlarından kaynaklanmaktadır. Bu hayatın karakterlerine yerleştirdiği kabalıktan, katılıktan meydana gelmektedir. Onların bilgi ve kültürden, belirlenen hükümlere ve yasalara boyun eğmekten uzak oluşlarından kaynaklanmaktadır. Sırf maddi değerleri geçerli ve egemen kılan somut bir maddecilikten ileri gelmektedir. İman onların bu karakterlerini bir ölçüde düzeltse de, onları bu değerlerin üstüne çıkarsa da, onları bu somut şeylerden daha yüce, daha parlak ufuklara ulaştırsa da bu böyledir.

Bedevi Araplar'ın kabalıklarını ve katı yürekliliklerini ortaya koyan pek çok rivayetler vardır. Bu bağlamda İbn-i Kesir'in kendi tefsirinde aktardıklarına biz de burada yer vereceğiz.

Ameş İbrahim'den aldığı rivayeti anlatıyor:

Bedevi bir Arap Zeyd İbn-i Suhan'ın halkasına oturdu. Zeyd bu arada arkadaşlarıyla konuşuyordu. Zeyd'in "Nihavend savaşında eli yaralanmıştı. Bedevi Arap:

Allah'ıa yemin ederim ki, senin sözlerin hoşuma gidiyor. Fakat elin beni kuşkulandırıyor, dedi. Zeyd:

Ne diye elimden kuşkulanıyorsun? Bu benim sol elimdir!

Bedevi Arap Allah'a yemin ederim ki bilemiyorum. Sağ eli mi keserler yoksa sol eli mi keserler! dedi. Zeyd İbn-i Suhan o zaman:

"Allah ve Rasulü doğru söylüyor dedi ve şu ayeti okudu:

"Bedevi Araplar kâfirlikte ve münafıklıkta daha aşırı: Allah'ın peygamberine indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkın kimselerdir."

İmam Ahmed der ki:

Ahmed İbn-i Mehdi, Sufyan Ebu Musa, Vehb İbn-i Münebbih İbn-i Abbas kanalıyla bize gelen hadiste Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurmuştur.

"Kim kırsal kesime yerleşirse kabalaşır, kim av peşinde koşarsa habersiz kalır, aldanır, kim de iktidarla işbirliği yaparsa denenir. Belası eksik olmaz."

Kırsal kesimde yaşayan insanlar genellikle katı yürekli ve kaba olduklarından yüce Allah onlardan peygamber göndermez. Peygamberlerini hep medeni olan ve yerleşik hayat yaşayan şehirlilerden seçer. Nitekim Allah Tealâ buyuruyor ki:

"Senden önce de şehirler halkında, yalnız kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başka peygamber göndermedik.

Bedevi bir Arap, Peygamberimize bir hediye verdiğinde Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ona hediyesinin birkaç katını geri verdi. Onu bu şekilde memnun etti." Ve şöyle buyurdu:

"Bu Kureşliler'den, Sakifliler'den, Ensar'dan ve Devsliler'den başka kimsenin hediyesini kabul etmemeyi isterdim."

Çünkü bu insanlar Mekke, Taif, Medine ve Yemen'de yerleşik bir şehir hayatı yaşıyorlardı. Dolayısıyla Bedevi Araplar'dan daha yumuşak bir ahlâka sahip bulunuyorlardı. Çünkü Bedevi Araplar'ın yapılarında sertlik ve katılık vardı.

İbn-i Kesir devamla der ki: Müslim tarafından rivayet edilen bir hadiste Ebu Bekir, İbn-i Ebi Seyme ve Ebu Kürey birlikte Ebu Usame ve İbn-i Nümeyr'den, Hişam'dan, Hişam'ın babasından ve Aişe'den rivayetle diyor ki:

"Bedevi Araplar'dan birtakım insanlar Peygamberimizin yanına gelip:

"Siz çocuklarımızı öpüyor musunuz"? diye sordular. Peygamberimiz:

"Evet"! buyurdu. Onlar ise:

"Allah'a yemin ederiz ki, biz çocuklarımızı öpmeyiz" dediler. Peygamberimiz:

"Eğer Allah sizin kalbinizden rahmetini çekip almışsa ben ne yapabilirim ki?" karşılığını verdi.

Rivayetlerin pek çoğu Bedevi Araplar'ın yapılarında bulunan katılık ve sertliğin müslüman olduktan sonra bile devam ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla onların yapı olarak küfürde ve münafıklıkta daha aşırı Allah'ın peygamberine gönderdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkın olmaları kaçınılmazdı. Başkalarına karşı üstün geldiklerinde katılıkları ve kabalıklarıyla, başkalarına mağlûp olduklarında münafıklıkları ve dönekliklerileyle ayrıca göçebe hayatın zorunlu şartları haline gelen sebeplerin yolaçtığı düşmanlığın ve hiçbirsınır tanımaman uzun bir hayat boyunca karakterlerini değiştirmiş olmasıyla farklılaşmışlardı.

""Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Kullarının durumlarını, şartlarını, sıfatlarını ve karakterlerini bilir. Özellikleri, yetenekleri ve bağışları dağıtırken insanları cins, cins, millet millet ve çevre çevre türlere ayırmasında her yaptığı yerindedir.

Böylece Bedeviler'in genel ve başlıca vasıfları belirlendikten sonra imanın onların kalplerinde, gönüllerinde meydana getirdiği değişikliklere göre onların yeniden tasnifine geçiliyor. İmanın içine yerleşip şekil verdiği kalpler arasındaki farkları vermeye çalışıyor. Bu da o zamanki müslüman toplumun pratik hayatına, realitelerine ışık tutuyor.

"Kimi Bedeviler Allah'ın emri uyarınca yaptıkları harcamalarını cemire, angarya sayarlar. Ve başınıza belaların geleceği günü gözlerler. Gözledikleri o bela kendi başlarına gelesiceler! Allah her şeyi işitir her şeyi bilir."

Kur'an'ın burada Bedevi Araplar'ın münafık olan kesimini mü'min olan kesiminden önce vermesinin nedeni bu münafıkların da önceki bölümün tamamını kuşatan Medine münafıklarına ilave etmek için olabilir. Böylece atmosfer değişmeden hem Medineli münafıklardan hem de Bedevi münafıklarından söz edilmiş olur.

"Kimi Bedeviler Allah'ın emri uyarınca yaptıkları harcamaları cemire angarya sayarlar."

Çünkü onlar mallarının zekâtını vermek müslümanların savaşlarında onları mali yönden desteklemek zorundaydılar. Çünkü dış görünüş olarak müslüman olduklarını söylüyorlardı. Ancak bu şekilde müslüman toplumun içinde yaşanan hayatın nimetlerinden yararlanabilirlerdi. Çünkü o gün Arap Yarımadası'nda iktidar sahipleri müslümanlardı. Ve onlar da ancak bu şekilde müslümanlara yaranabilirlerdi!

Fakat onlar bu harcamalarını bir angarya olarak görüyorlar, istemeyerek yaptıkları bu yardımları bir zarar olarak kabul ediyorlardı. Allah yolunda sa-

vaşan mücahidlere yardım ve destek olmak islâmın ve müslümanların zafere kavuşmalarını kolaylaştırmak için değil!

"Başınıza belaların geleceği günü gözlerler."

Onlar müslümanların başına gelecek belaları dört gözle beklerler. Ve onların hiçbir savaştan sağ ve salim geri dönmemelerini gönülden arzu ederler!

Burada ayetlerin içinde Allah tarafından onlara yöneltilen bir bedduaya yer verilmektedir. Allah'ın bedduası bu bedduanın onlar hakkında hemen meydana geleceği anlamına gelir.

"Gözledikleri o bela başlarına gelesiceler."

Burada sanki belaların kendilerini kuşatan bir dairesi vardır. Hiçbiri ondan kurtulamamaktadır. Çevrelerini dolanıp durmakta ve onların yakasını bırakmamaktadır. Bu açıklama soyut kavramları somutlaştırma ve zihinde canlandırma türünden bir ifadedir. Böylece mesele daha canlı bir şekilde daha etkili bir biçimde ifade edilmiş olmaktadır."

"Allah her şeyi işitir ve bilir."

Burada işitme ve bilme sıfatları müslüman cemaatin düşmanlarının onlara karşı bir kötülük yapma fırsatını kollama atmosferiyle uyum sağlamaktadır. Onların kendi içlerinde onlara karşı besledikleri ve dış görünüşleriyle gizlemeye çalıştıkları nifakın karakteriyle bağdaşmaktadır:

"Allah her şeyi bilmektedir."

Diğer tarafta Bedevi Araplar'ın kalpleri imanın nuruyla aydınlanmış başka bir kesimi de vardır.

"Kimi Bedeviler de Allah'a ve ahiret gününe inanırlar: Yaptıkları maddi bağışları Allah'ın yakınlığını ve peygamberinin dualarını kazanma amacı sebebi sayarlar. Haberiniz olsun ki, yaptıkları bu bağışlar gerçekten onları Allah'a yaklaştıran bir sebeptir. İlerde Allah onları rahmetinin kapsamı içine alacaktır. Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir."

Bu kesimin harcamada bulunmasının başlıca nedeni Allah'a ve ahiret gününe iman etmeleridir. İnsanlardan korkmaları, üstün gelenlere yaltaklık yapmaları, şu dünya aleminde kâr ve zarar hesaplarını yapmaları değil!

Allah'a ve ahiret gününe iman eden bu kesim, yaptıkları bu harcamaları ile Allah'a daha yakın olmayı ve peygamberinin yani dualarını almak istemektedir. Çünkü bu dualar peygamberin hoşnutluğunu gösterir. Ve onlar Allah katında kabul edilen dualardır. Peygamber bunlarla Allah'a ve ahiret gününe inanan Allah'ın rızası ve O'na yakın olma arzusuyla mali yardımda bulunan mü'minlere dua eder.

İşte bu nedenle ayetlerin içinde bu duaların ve nifakın Allah katında kabul edilmiş bir yakınlık aracı oldukları ifade edilmiştir:

"Haberiniz olsun ki, bu bağışlar ve dualar gerçekten onları Allah'a yak-

laştıran birer sebeptir."

Ayrıca onları Allah'dan gerçek bir vaad ile güzel bir son müjdelemektedir.

"İlerde Allah onları rahmetinin kapsamı içine alacaktır."

Burada rahmet insanların kendisine sığındığı, içine girdiği bir ev olarak somutlaştırılmaktadır. Nitekim daha önce müslümanların başlarına bir belanın gelmesini gözetleyen kesimin başına gelecek olan "Kötülük dairesi" de bu şekilde somutlaştırılmıştı. Çünkü onlar yaptıkları harcamaları angarya sayıyorlardı ve mü'minlerin başına belaların geleceği günü gözetliyorlardı.

"Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir."

Tevbeleri kabul eder, yapılan harcamaları mükafatlandırır, işlenmiş olan günahları bağışlar ve rahmet dileğinde bulunanlara merhamet eder.

İSLÂM TOPLUMUNDAKİ GRUPLAR

Böylece Bedeviler'i ana çizgileriyle gruplara ayırdıktan sonra bütün toplumu gözönünde bulundurarak yeniden gruplara ayırmaya geçiyor.

Burada toplum bedevisi ve medenisi ile bir bütün halinde ele alınmıştır. Buna göre toplum iman açısından dört sınıfa ayrılmıştır:

1) Herkesten önce imana sarılan ve böylece islâmın öncülüğünü yapan muhacirler ve Ensar ile bunları güzel şekilde izleyenler.

2) Nifak üzerinde diretip münafıklığını sürdüren Medineli Bedevi ve Araplar.

3) Hem iyi, hem de kötü işler yaparak karma bir yapı arzedenler.

4) Allah'ın kendi kazasıyla onlar hakkındaki yargısını belirleyeceği şu anda hükümleri ertelenmiş olanlar.

Öyle anlaşılıyor ki, toplumun bu şekilde gruplara ayrılışı Tebük savaşının dönüşünden savaştan geri kalmış münafıkların ve yine savaştan geri kalmış mü'minlerin mazeretlerini beyan edişlerinden sonra gönderilen bu ayetlerle gerçekleşmiştir. Savaştan geri kalan mü'minlerin bir kısmı gerçekten mazeret sahibi olduklarından, kendilerini mescidin sütunlarına bağlamışlar ve peygamberinin gelip kendilerini çözmesine kadar beklemişlerdir. Bazıları ise hiçbir özür ileri sürmeden durumlarını olduğu gibi söylemişler ve samimi olarak gerçekleştirdikleri tövbeleri ile Allah'ın kendilerini bağışlayacağı umuduyla hareket etmişlerdir. Bu ikinci grup haklarında hüküm verilmeyen üç kişidir. Daha sonra Allah onları bağışlamış ve tevbelerini kabul etmiştir. İlerde bu konuya değineceğiz. İşte Tebük savaşından sonra Arap Yarımadası'nda islâm dininin etrafında bulunan insanların bu kesimleri o zamanki toplumu oluşturuyorlardı. Yüce Allah kendi elçisine ve onunla birlikte olan samimi mü'minlere bu dinin ilk aşamasının son durağına yakın bir yerde yani ilk yurdunda hareketin tüm arazisini, bu arazideki bütün girinti ve çıkıntıları ve bu arazide yaşayan insanları son derece mükemmel bir şekilde göstermiştir. Onların gözleri önüne sermiştir. İslâm davası bütün dünyaya açılmadan yalnız Allah'a kulluğu öngören ve sadece onun ege-

menliğine boyun eğmeyi esas alan ve yeryüzünde insanın bütün şekilleri ve biçimleriyle kullara kulluktan kurtulmasını isteyen mesajını açıklamadan önce böyle bir durum değerlendirmesi yapılması gerekiyordu zaten.

İslâmi Hareket'in harekete geçmeden önce mücadele sahasını, oradaki girintileri çıkıntıları ve orada yaşayan insanların karakterlerini güzel bir şekilde incelemesi gerekir. Atılacak her adım için böyle bir inceleme zorunludur. Ancak bu şekilde hareketi götüren insanlar, bu yolda attıkları her adımda ayaklarını nereye bastıklarını öğrenme imkânı elde edebilirler...

Ayetleri incelemeye devam ediyoruz:

ENSAR VE MUHACİRLERİN ÖNCÜLERİ

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ
اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ
لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝

100- Muhacirlerin ve Ensar'ın ilk öncüleri ile iyilikte onlara tam uyanlardan Allah hoşnut olduğu gibi onlar da Allah'dan hoşnut olmuşlardır. Allah onlara altlarından nehirler akan ve içlerinde ebedi olarak kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur.

Bu üç grubun -yani Muhacirler'in ve Ensar'ın öncüleri ile bu iki grubun duyarlı izleyicilerinin- oluşturduğu zümre, bu surenin tanıtma sayısında belirttiğimiz gibi, Arap Yarımadası'nda, Mekke fethinden sonraki islâm toplumunun sağlam zeminini, omurgasını meydana getiriyordu. Bu toplumu gerek zor anlarda, gerekse bolluk ve rahat anlarında ayakta tutan, bu zümre idi. "Bolluk ve rahat anlarda" dedik. Çünkü çoğu zaman bolluk ve rahat sınavından geçmek, zorluk sınavını aşmaktan daha zor ve daha tehlikelidir.

"Muhacirlerin öncüleri" bizim eğilimimize göre Bedir savaşından önce Medine'ye göçedenlerdir. "Ensar'ın öncüleri" de Bedir savaşı öncesinde müslüman olanlardır. "İyilikte bu iki gruba tam uyanlar"a gelince, Tebük savaşı öncesinin olaylarını konu edinen bu ayetin ana amacını gözönünde tutarsak, bu grubun önceki iki grubu duyarlılıkla izleyenlerden, onlar gibi iman ederek daha sonraki yıllarda onların verdikleri sınavları aynı başarı ile geçenlerden ve böylece ilk iki örnek grubun iman düzeyine yükselenlerden oluşmuş olmalıdır. Gerçi ilk iki grubun "öncü olma" ayrıcalığı vardır. Çünkü onlar islâm toplumunun en sıkıntılı dönemi olan Bedir savaşı öncesinin yükünü taşımışlardır.

Elimizdeki belgelerden öğrendiğimize göre, "öncü Muhacirler" ile, "önce Ensar"ın kimler olduğu konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kimi bilim adamlarına göre bunlar Bedir savaşından önce Medine'ye göçedenler ile yi-

ne bu savaş öncesinde göçmenlere yardım ellerini uzatan Medineliler dir. Kimi bilim adamlarına göre bunlar islâm tarihinde "Rıdvan Biatı" adı ile anılan Peygamberimize bağlılık sözü verme törenine katılanlardır. İslâm toplumunun oluşum aşamalarına ve bu toplumun iman katmanlarının yapılanmasına ilişkin araştırmalarımıza dayanarak az yukarda tercih ettiğimizi belirttiğimiz görüşün diğerlerine göre daha doğru olduğuna inanıyoruz. Doğrusunu bilen Allah'dır kuşkusuz.

İslâm toplumunun oluşum aşamaları ve bu toplumun iman kriterli katmanları konusunda onuncu cüzde yaptığımız açıklamanın bazı paragraflarını aşağıya almayı uygun görüyoruz. Böylece okuyucuya o eski sayfalara başvurmayı önereceğimiz yerde, orada söylediklerimizi önüne getirmiş oluyoruz. Bu sayede okuyucu incelemekte olduğumuz ayetlerde yapılan islâm toplumunun gruplarına ilişkin nihai tasnifi o açıklamada gözler önüne sermeye çalıştığımız gerçeğin ışığı altında değerlendirebilme fırsatını bulacaktır."

İslâmi hareket Mekke'de şiddet ortamında doğdu, baskı sınavından geçmiş seçkin insanların kişiliklerinde varlık buldu. Kureyşli müşriklerin başını çektiği cahiliye uygarlığı "Lailâhe illellah, Muhammedün Resulullah (Allah'dan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun elçisidir)" çağrısının içerdiği gerçek tehlikeyi sezmekte gecikmedi. Adamlar, bu çağrının yetkisini yüce Allah'dan almamış, her türlü yeryüzü kaynaklı otoriteye karşı başkaldırma anlamına geldiğini, yeryüzünde egemenlik kurmuş bütün tağutlara, bütün zorbalara uzlaşmasız bir meydan okuma demek olduğunu, bütün bu diktatörlüklerden kaçıp yüce Allah'a sığınma kararını haykırdığını hemen anladılar. Ayrıca onlar bu çağrının oluşturduğu ve Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- liderliği altında gelişen, yeni organik ve hareketli toplumun taşıdığı ciddi tehlikeyi de kavradılar. Bu ele-avuca sığmaz, hareketli toplum ortaya çıktığı ilk günden itibaren yalnız yüce Allah'a ve Peygamberimize itaat etmeyi ilke edinmiş, Kureyş kabilesinin temsil ettiği cahiliye rejimine ve bu rejimin ayakta tuttuğu sosyal düzene karşı çıkmış, başkaldırmıştı.

Evet, işin başında Kureyş kabilesinin temsil ettiği cahiliye uygarlığı hem o, ve hem de bu tehlikeyi kısa zamanda sezdi ve bu sezgisinin sonucu olarak vakit geçirmeden, hem bu yeni çağrıya, hem bu yeni topluma ve hem de bu yeni liderliğe karşı amansız, vahşi bir savaş açmış; öteden beri kullana geldiği bütün işkenceleri, bütün tuzakları, bütün bozgunculukları ve bütün hileleri işletmeye koyulmuştu.

Cahiliye toplumu varlığını tehdit eden bu tehlike karşısında refleksiz bir savunmaya girişmişti. Tıpkı ölüm tehlikesi ile karşılaşan her canlı varlığın yaptığı gibi. Bu kaçınılmaz, doğal bir reaksiyondur. Kula kulluk esasına dayalı bir cahiliye toplumunda ne zaman yüce Allah'ın ilahlığını benimsemeyi haykıran bir çağrı seslendirilirse; ne zaman bu çağrı yeni bir liderlik kadrosunun izinden giden, hareketli bir toplumun kişiliğinde somutlaşır da bağrından çıktığı kokuşmuş cahiliye toplumuna taban tabana zıt bir strateji ile karşı çıkarsa, mutlaka böyle

bir reaksiyon ortaya çıkar.

O zaman yeni islâm toplumunun her ferdi, işkencenin ve fitnenin her türlüsü ile karşı karşıya kalır. Bu iş kimi zaman kan dökülmesi aşamasına kadar varır. İşte o günlerde kendini tamamen yüce Allah'a adamış; her türlü sıkıntıya, fitneye, açlığa, sürgüne, işkenceye ve kimi zaman en acımasız türden ölüme katlanmayı peşin olarak göze alan seçkin insanlardan başka hiç kimse, "Lâilâhe illellah, Muhammedün Resulullah" cümlelerinden oluşan "Şehadet" çağrısını seslendirmeye, yeni islâmi topluma katılıp bu yeni toplumun liderlik kadrosunun direktiflerini benimsemeye cesaret edememişti.

Bu seçkin azınlık sayesinde islâm Arap toplumunun en sağlam unsurlarından oluşmuş, dayanıklı bir temel edinmişti. Bu baskılara katlanamayan kimseler ise, yeni dinlerinden vazgeçerek tekrar cahiliye dönemine dönmüşlerdi. Bu tür dönekler sayıca azdı. Çünkü bu dine girenlerin başlarına ne gibi belâların geleceği önceden belli ve açıktı. Bu yüzden sağlam karakterli ve seçkin kimseler dışında kalan sıradan insanlar, cahiliye toplumundan koparak islâma girmeyi, korkular ve tehlikeler ile dolu dikenli yola koyulmayı göze alamamışlardı.

İşte yüce Allah Muhacirler'in öncülerini bu seyrek rastlanır örnekler arasından seçerek, onların Mekke'de bu dinin dayanıklı temeli olmalarını sağlamıştı. Aynı kimseler daha sonra Ensar'ın öncüleri ile birlikte Medine'de de bu islâma sağlam temel oluşturma fonksiyonlarını sürdürmüşlerdi. Gerçi Medineli müslümanlar, Mekkeli müslümanlar gibi bu dinin sıkıntılarına katlanmamışlardı, ama Peygamberimiz ile yaptıkları "Akabe biatı", orada içtikleri bağlılık andı onların da bu dinin özü ile bağdaşacak asil bir karaktere sahip insanlar olduklarını kanıtlamıştı. Ünlü tefsir bilgini İbn-i Kesir bu konuda şöyle diyor:

"Muhammed b. Karab Karadi'nin ve başkalarının bildirdiğine göre, Akabe biatının gerçekleştiği gece Abdullah b. Revahe Peygamberimize, 'Gerek Rabbin ve gerekse kendin adına bize dilediğin şartları koş' dedi. Peygamberimiz, 'Rabbim adına sadece O'na kulluk etmenizi, hiçbir şeyi kendisine ortak saymamanızı şart koşarım. Kendi adıma da kendinizi ve malınızı koruduğunuz gibi, beni de korumanızı şart koşarım' buyurdu. Medineli müslümanlar 'Peki, eğer bu şartları yerine getirirsek ne elde ederiz?' diye sordular. Peygamberimiz, 'Cenneti elde edersiniz' buyurdu. Bunun üzerine Medineli müslümanlar, 'Ne kadar kârlı bir alış-veriş bu, bu anlaşmayı ne kendimiz bozarız ve ne de senden bozulmasını isteriz' dediler."

Peygamberimizin önünde bu biat andını içenler, bu sözleşmenin ucunda cennetten başka hiçbir karşılık beklemeyenler, bu alış-verişe bağlı kalacaklarını kesin bir dille ifade edenler, bu anlaşmayı kendileri bozmayacakları gibi, Peygamberimizden de onu bozmasını istemeyeceklerine karar verenler, içtikleri andın içeriğinin basit olmadığını biliyorlardı; Kureyşliler'in şimşeklerini üzerlerine çekeceklerinden ve tüm Araplar'ın oklarına hedef olacaklarından emindiler. O andan itibaren artık gerek Arap Yarımadası'nın her tarafında egemen olan ve gerekse Medine'de bulunlarının dibindeki cahiliye toplumunda, barış

içinde yaşayamayacaklarının kesinlikle bilincinde idiler."

Bu belge gösteriyor ki, Medineli müslümanlar bu biatın, içtikleri bu bağlılık andının omuzlarına bindirdiği yükümlülükleri açık bir kesinlikle biliyorlardı; bunun yanısıra bu yükümlülüklerin karşılığında kendilerine dünya hayatında düşmanları önünde -zafer ve üstünlük de dahil olmak üzere- hiçbir şey vadedilmediğinin, kendilerine vadedilen tek ödülün cennet olduğunun da bilincinde idiler. Ayrıca bu belge, onların içtikleri bu andın ne derece bilincinde olduklarını ve onun gereğini yerine getirmek için ne büyük bir titizlik göstermeye kararlı olduklarını da kanıtlıyor. Bundan dolayı onların, bu dinin binasının ilk kurucuları ve alt yapısının hazırlayıcıları olan öncü Muhacirler (Mekkeli müslümanlar) ile birlikte bu dinin Medine'deki dayanıklı temelini oluşturdukları kuşku götürmez bir gerçektir.

Fakat Medine toplumu bu samimiyeti, bu arınmışlığı sürdüremedi. İslâm Medine'de ortaya çıkıp yayılınca, çoğunluğunu mevki sahiplerinin oluşturduğu birçok kimseler sosyal konumlarını koruyabilmek için hemşehrilerine ayak uydurmak, onlarla aynı görüşteymişler gibi görünmek zorunda kaldılar. Nitekim Bedir olayı ortaya çıkınca bu sinsi tiplerin lideri konumunda olan abdullah b. Ubeyy b. Selül, "Bu başa gelebilecek bir olaydır" diyerek kendisini müslümanmış gibi göstermeye yeltendi.

Ayrıca birçok Medineli toplumda doğan heyecan dolgasına kapılarak özenti ile islâma girmiş olmalıdır. Gerçi bu kimselerin münafık olduklarını düşünmüyoruz, ama henüz islâmın özünü kavramadıkları, onun potası içinde pişmedikleri kesindi. İşte çeşitli toplum kesimleri arasındaki bu inanç düzeyi farklılığı, Medine'nin toplumsal yapısında çalkantı meydana getirmişti.

İşte bu noktada Kur'an'ın eşsiz eğitim metodunun Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- liderliği altında kolları sıvayarak işe koyulduğunu görüyoruz. Kur'an'ın eğitim metodu, bir yandan çabasını bu yeni unsurlar üzerine yoğunlaştırırken, öte yandan da genç toplumun bünyesine katılan değişik insan gruplarının inanç, ahlâk ve davranış düzeyleri arasında uyum ve koordinasyon meydana getirmeye yönelmiştir.

Medine'de inen sureleri -yaklaşık kronolojik sıralarına göre- gözden geçirdiğimiz zaman, islâm toplumundaki bu farklı unsurları aynı potada eritmeki çin ne kadar büyük bir çaba harcandığını görürüz. Özellikle kabilesinin takındığı düşmanca tutuma ve Arap Yarımadası'nda yaşayan bütün kabilelere yönelik kışkırtmalarına ve yanısıra yahudilerin iğrenç tutumlarına ve bu yeni dini, bu genç toplumun bütün düşmanlarına yönelik kışkırtmalarına rağmen, bu değişik unsurların sürekli biçimde islâm toplumuna katıldıklarını ve bu değişik unsurların aynı potada eritilip aralarında uyum meydana getirilmesi işlemine yönelik ihtiyacın devamlılığını, kesintisizliğini gözönünde bulundurursak, bu yönde harcanan çabanın ne kadar büyük olduğunu daha iyi kavrarız.

Bütün bu yoğun çabalara rağmen zaman zaman -özellikle zor dönemlerde- bazı karakter zayıflığı, münafıklık, tereddüt, cimrilik, fedakârlıktan kaçınma,

tehlikeler karşısında yılgınlığa kapılma belirtileri başgösteriyordu. Özellikle inanç belirsizliğine ilişkin emarelere sıkça rastlanıyordu ki, bu emareler müslümanlar ile cahiliye zihniyetine bağlı akrabaları arasındaki ilişkilerde belirleyici bir rol oynuyordu. İşte Kur'an'ın eğitim metodu, Medine'de inen, ardışık surelerdeki birçok ayette mahiyetleri açıklanan bu hastalık belirtilerine eşsiz ilahi ifadelerin değişik ilaçları ile karşı koyuyordu.

Bununla birlikte islâm toplumunun yapısı Medine döneminde gençlikle sağlıklı olma niteliğini koruyabilmişti. Çünkü toplum, Muhacirler ile Ensar'dan oluşan samimi öncülerin sarsılmaz temeline dayanıyordu. Bu sarsılmaz temel, zaman zaman beliren hastalık arazları ve çalkantı görüntüleri karşısında toplumda dayanışma ve istikrar etkeni oluşturuyor; henüz toplum potasında eritilememiş olgunluğa erdirilememiş, dayanışmacı ve uyumlu olmaları sağlanamamış bu unsurların varlığını ortaya koyan tehlikelere karşı koyabiliyordu.

Bunun yanısıra bu unsurlar da yavaş yavaş toplumun potasında eriyor, arınıyor ve sözkonusu sağlam çikirdek ile uyumlu hale geliyordu. Bunun göstergesi olarak zayıf karakterlilerden, münafıklardan, müteredditlerden, yılgınlardan ve toplumun diğer kesimleri ile ilişki kurarken dayanacakları inanç sistemlerini vicdanlarında henüz belirginliğe kavuşturamamış kararsızlardan oluşmuş uyumsuz unsurların sayısı günden güne azalıyordu. Öyle ki, Mekke fethinden az önceki günlerde islâm toplumu, halis çekirdeği ile kaynaşan tam bir uyumun, benzersiz ilahi eğitim sisteminin amaç edindiği örneğe bir hüküm olarak ulaşmanın eşiğine oldukça yaklaşmıştı.

Evet, bu toplumda bizzat inanca dayalı hareketin özünün meydana getirdiği düzey farklılıkları halâ vardı. Bazı mü'min gruplar hareket içindeki dayanıklık, öncülük ve direnme dereceleri sayesinde üstünlük kazanmışlar, seçkin konuma yükselmişlerdi. Meselâ Muhacirler ile Ensar'dan oluşan öncüler, Bedir savaşına katılanlar, Hudeybiye'de aktedilen "Rıdvan Biatı"na katılanlar ve daha sonraki günlerde Mekke fethinden önce savaş harcamalarına katılanlar ve bilfiil savaşanlar, bu seçkin grupların başlıcaları idi. Nitekim çeşitli Kur'an ayetleri, çeşitli hadisler ve yaşanan toplumsal pratikler, inancı eyleme yansıtmış olmaktan kaynaklanan bu derece üstünlüklerini vurgulamış, bu haklı seçkinliklerin altını çizmişlerdi.

Fakat bu seçkin grupların, islâmi hareket içinde pekişen yüksek düzeyli imanlarından kaynaklanan bu ayrıcalıklı konumları, Mekke fethinden az önceki Medine toplumunda çeşitli grupların iman düzeyleri bakımından birbirine yaklaşmalarına, aralarında uyum meydana gelmesine, saflardaki çalkantı belirtilerinin büyük oranda ortadan kalkmasına; karakter zayıflığı, teraddüt, cimrilik, fedakârlıktan kaçınma, inanç belirsizliği ve münafıklık gibi hastalık belirtilerinin yok olmasına engel oluşturmamıştı. Öyle ki, Medine dönemi islâm toplumu, bir bütün halinde islâmın temeli ve ana çekirdiği olarak kabul edilebiliyordu.

Hicri sekiz yılında gerçekleşen Mekke fethi ile bu olayı izleyen Hevazin ve

Sakif kabilelerinin Taif'teki teslim oluşları -ki bu iki kabile, Arap Yarımadası'nın Kureyş kabilesinden sonra gelen en büyük iki gücünü oluşturuyordu- müslüman topluma tekrar çok sayıda yeni gruplar eklemişti. Savaş sonunda teslim olarak islâma giren bu gruplar, farklı iman düzeylerinde bulunuyorlardı. Bunların kimi, islâmı zorla kabul etmiş münafıklardı. Kimi kalabalığa uyarak görünüşte müslüman olmuştu. Kimi, sempatileri kazanılarak islâma girmeleri sağlanmış kimselerdi. İslâmın temel gerçeklerini içlerine sindirmiş, bu gerçekler; ruhları ile iyice bütünleşmiş değildi.

Onuncu cüzdeki açıklamamızdan seçerek aldığımız bu paragraflar Muhacirler ve Ensar'ın öncüleri ile bu iki grubu tam bir sadakatle izleyerek onların iman düzeylerine yükselen, islâmi hareket içindeki sınavlarını bu iki grup gibi başarı ile geçenlerden oluşan bu üç grubun islâm toplumundaki merkezi konumlarını açıkça ortaya koyuyor. Bu üç grubun islâm toplumunun kuruluş çabalarındaki zihinlerden silinmez fonksiyonlarını ve bu fonksiyonun tüm insanlık tarihini etkilemiş olan kalıcı etkilerinin somut izlerini kavrıyoruz. Aynı zamanda yüce Allah'ın, onlara ilişkin şu sözünün içerdiği özü de sezgilerimizle kucaklıyoruz:

"Allah onlardan hoşnut olduğu gibi, onlar da Allah'dan hoşnut olmuşlardır."

Allah onlardan hoşnut olmuştur. Bu hoşnutluğu ödüllendirme izler. Aslında yüce Allah'ın hoşnutluğu, başlıbaşına, en yüce ve en onurlandırıcı ödüldür. Onların yüce Allah'dan hoşnut olmaları O'na gönül rahatlığı ile bağlanmaları, O'nun takdirine güven beslemeleri, O'nun her yaptığının yerinde olduğuna inanmaları, nimetlerine şükretmeleri ve aslında sınav amacı taşıyan belalarına karşı sabırlı davranmaları anlamlarına gelir. Fakat burada iki kez tekrarlanan bu "hoşnutluk" deyimi, yüce Allah ile sözkonusu seçkin ve ayrıcalıklı kulları arasındaki yaygın, kapsamlı, bol, karşılıklı, kesintisiz ve gidişli-gelişli, çift yönlü bir hoşnutluk havasını ortalığa salıyor, bu seçkin insanların derecelerini doruklara tırmandırıyor. Çünkü bir yanda onların yüce Rabb'leri, öbür tarafta kendileri, yani O'nun tarafından yaratılmış olan kullar, böyleyken aralarında karşılıklı hoşnutluk alış-verişi gerçekleşebiliyor.

Bu öyle bir durum, öyle bir yüce konum, öyle bir havadır ki, insan sözleri ile ifade edilemez; ancak ayetin kelimeleri arasından sezilebilir, koklanabilir ve algılanabilir. Ama bunun için coşkun bekleyişli bir ruhun, açık bir kalbin ve yüce Allah ile ilişki halinde bir duyum mekanizmasının varolması gerekir.

İşte bu bahtiyarlar ile Rabbleri arasında egemen olan sürekli hal budur; **"Allah onlardan hoşnut olduğu gibi, onlar da Allah'dan hoşnut olmuşlardır."** Ayrıca bu ilahi hoşnutluğun kanıtlayıcı belirtisi onları bekliyor. Okuyoruz:

"Allah, onlara altlarından nehirler akan ve içlerinde ebedi olarak kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur."

Hangi kurtuluş, hangi başarı ondan ve bundan sonra "büyük" sıfatını taşıyabilir?

UZMANLAŞMIŞ İNATÇI MÜNAFIK

Bu bir düzeydir. Bunun tam karşıtı olan bir başka düzey daha var şimdi karşımızda:

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ ۖ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۖ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۚ سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾

101- Gerek çevrenizdeki Bedeviler içinde ve gerekse Medine halkı arasında ikiyüzlülükte uzmanlaşmış kaşarlanmış münafıklar vardır. Sen onları bilmezsin, ancak biz biliriz. Onları iki kez azaba çarptıracağız, sonra da büyük azaba uğratılacaklardır.

Bu surede gerek Medineli ve gerekse Bedevi Arap kökenli münafıklardaı daha önceki ayetlerde genel anlamda sözedilmiş, onların kimlikleri açığa vurul muştu. Fakat bu ayette özel bir münafık gruptan sözediliyor. Bunlar ustalaş mış, uzmanlaşmış, kaşarlanmış, inatçı ve iflâh olmaz münafıklardır. Öyle ki bütün ön sezisine ve bu konudaki deneyimliliğine rağmen, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bunların durumunu farkedemiyor. Ama acaba duru mun sonu ne oluyor?

Yüce Allah, gerek Medineliler arasında, gerekse şehrin çevresinde yaşayan bedeviler arasında böyle bir grubun bulunduğunu haber veriyor. Arkasından bu gizli, aldatıcı ve kaşarlanmış şebekenin tuzaklarını, komploları karşısında Peygamberimize ve yanındaki mü'minlere güvence veriyor. Aynı zamanda iki yüzlülüğü sanat haline getirmiş bu usta münafıklara da şu tehditi yöneltiyor: Onların yakasını kesinlikle bırakacak değildir. Kendilerini hem dünyada, hem de ahirette katmerli azaba çarptıracaktır. Okuyoruz:

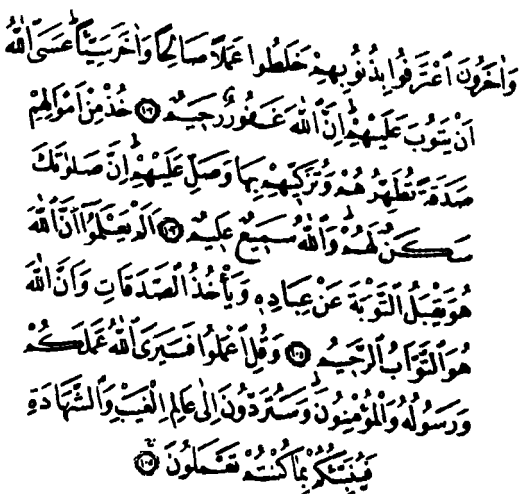
"Sen onları bilmezsin, ama biz biliriz. Onları iki kez azaba çarptıracağız, sonra da büyük azaba uğratılacaklardır."

Acaba dünyada görecekleri bu "iki azap" ne anlama geliyor? Bu ifadenin ilk akla gelen yorumu şudur: Bunlar bin yandan müslüman toplum içinde sürekli endişe içinde yaşıyorlar, acaba hangi gün durumları ortaya çıkacak diye hep kuşku içindedirler, dünyada çektikleri iki azabın biri budur. Öbür dünya azabı ile ise ölürken yüzyüze geleceklerdir. O sırada melekler ruhlarını sorguya çekerken bir yandan da yüzlerine ve sırtlarına darbeler indireceklerdir. Bu deyimin bir başka yorumu da şöyle olabilir: Bu münafıklar, müslümanların her zaferi, düşmanlarını her yenişi karşısında hayal kırıklığına düşerler, yüreklerine hayıflanma duygusu çöker. Bu anlar için bir azaptır. Bunun yanısıra münafıklıklarının açığa çıkacağı kuşkusu ve sert sindirme önlemlerine hedef olacağı korkusu da sürekli biçimde pençesinde kıvrandıkları bir başka azaptır. Hiç kuşkusuz, sözleri ile ne kasdettiğini en iyi bilen, yüce Allah'ın kendisidir.

Karşıt iki düzey arasında iki düzey daha yer alıyor. Bunlar her iki tarafa da eğilimlidirler. İşte arada yer alan iki düzeyden biri şu şekilde anlatılmakta-

dır.

TEVBE EDENLER

102- Savaşa katılmayanların bir bölümü de suçlarını itiraf ettiler ve iyiliği kötülüğe eklediler. Belki Allah onların tevbesini kabul eder. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir, merhametlidir.

103- Mallarının bir bölümünü sadaka olarak al ve bu yolla onları temizle, günahlardan arındır. Onlara dua et, çünkü senin duan onlara gönül huzuru sağlar. Allah her şeyi işitir ve bilir.

104- Onlar Allah'ın kullarının tevbelerini kabul ettiğini ve sadakaları aldığını, zaten tevbelerin kabul edicisi ve merhamet edici olduğunu bilmiyorlar mı?

105- Onlara de ki: "İstediğiniz gibi davranınız, yaptığınız işleri hem Allah, hem Peygamber, hem de mü'minler göreceklerdir. Sonra görünür-görünmez her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız da, O size neler yaptığınızı haber verecektir.

Açıkça görüldüğü gibi yüce Allah'ın Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- bu gruba karşı belli bir uygulamada bulunmasını emretmesi, bu grupta yeralanların Peygamberimiz tarafından teker teker bilindiğinin kanıtıdır.

Bu ayetlerin, Peygamberimizin çıktığı Tebük seferine katılmayan, Medine'de kalmayı tercih eden belli ve özel niteliklere sahip bir grup hakkında indiği rivayet edilir. Bunlar işledikleri günahın ağırlığını hissetmiş, suçlarını itiraf etmiş, tevbelerinin kabul olunmasını dilemişlerdi. Geride kalan onlardı. Hiç kuşkusuz bu, çirkin bir davranıştır. Pişmanlık duyan, tevbe eden de onlardı. Bu da iyi bir davranıştı.

Ebu Cafer b. Cerir et-Taberi şöyle der:

Bana Huseyn b. Ferec'den anlatıldı. O da Ebu Muaz'dan dinlemiş, ona da

Ubeyd b. Selman anlatmış, o da Dahhak'ın bu ayet hakkında şöyle dediğini işitmiş: **"Savaşa katılmayanların bir bölümü de suçlarını itiraf ettiler ve iyiliği kötülüğe eklediler."**

Bu ayet Ebu Lübabe ve arkadaşları hakkında inmiştir. Tebük seferine çıkarken Peygamberimize katılmamışlardı. Peygamberimiz seferden dönüp Medine'ye yakın bir yere ~eldiğinde, bunlar sefere çıkmadıklarına pişman olmuşlar ve "Biz gölgeliklerde, yemekler ve karılar arasında olacağız, Allah'ın peygamberi de cihadla, cihaddan dönüşle meşgul olacak? Allah'a andolsun ki, kendimizi direklere bağlayacağız ve peygamber gelip bizi mazur görüp serbest bırakıncaya kadar kendimizi çözmeyeceğiz" demişler, sonra da kendilerini bağlamışlardı. Ancak üç tanesi kendilerini direklere bağlamamışlardı. Peygamberimiz seferden dönmüş, mescide uğramıştı. Bunu, her sefer dönüşü yapardı. O sırada bunları görmüştü. Kim olduklarını sormuş, "Ebu Lübabe ve arkadaşlarıdır, seninle birlikte sefere katılmadılar ey Allah'ın peygamberi. Bu yüzden gördüğün gibi kendilerini bağlamışlar ve sen onları serbest bırakmadıkça kendilerini çözmemeyi Allah'a va'detmişler" demişlerdi. Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Onları serbest bırakma emri olmadıkça çözmeyeceğim, Allah onları mazur saymadıkça özürlerini kabul etmeyeceğim. Çünkü onlar, müslümanların çıktığı sefere katılmaktan kaçındılar" demişti. Bunun üzerine yüce Allah, **"Savaşa katılmayanların bir bölümü de suçlarını itiraf ettiler ve iyiliği kötülüğe ekliediler. Belki Allah onların tevbesini kabul eder"** ayetini indirdi. "Belki" sözü, yüce Allah için kesinlik ifade eder. Nitekim Allah'ın peygamberi onları serbest bırakmış, özürlerini kabul etmişti.

Bunların dışında daha birçok rivayet vardır. Bu rivayetlerden birinde, bu ayetin sadece Ebu Lübabe hakkında indiği anlatılır: "Ebu Lübabe Beni Kureyze olayına, yani onların kılıçtan geçirecekleri savaşa katılmadığı için, onun hakkında inmiştir." Fakat bu rivayet uzak bir ihtimaldir. Bu ayetlerle Beni Kureyze olayı birbirinden uzaktır. Aynı şekilde bu ayetlerin Bedeviler hakkında indiği de rivayet edilir... İbn-i Cerir bütün bu rivayetleri şu şekilde değerlendirir: Bu görüşler arasında doğruya en yakın olanı, "Bu ayet peygamberle birlikte sefere çıkmayan, cihadda onun yanında yeralmayan, Bizans'a karşı sefere çıkarken, yani Tebük'e doğru yolalırken ona katılmayan, böylece son derece kötü bir davranış sergileyen kimseler hakkında inmiştir. Bunlar bir gruptular. Biri de Ebu Lübabe idi" diyen görüştür.

Bu sözler arasında doğruya en yakın olanı budur" dememizin nedeni, yüce Allah'ın: **"Savaşa katılmayanların bir bölümü de suçlarını itiraf ettiler"** buyurmasıdır. Bununla, yüce Allah suçlarını itiraf edenlerin bir grup olduğunu haber vermiştir. Suçunu itiraf eden ve kendini Beni Kureyza kalesinin direğine bağlayan Ebu Lübabe'den başkası değildi.

Bu böyle olduğuna göre ve yüce Allah, **"Savaşa katılmayanların bir bölümü de suçlarını itiraf ettiler"** sözüyle suçlarını itiraf edenlerin bir grup olduğunu bildirdiğine göre, bu şekilde nitelendirilenlerin birden fazla oldukları açığa

kavuşuyor. Zaten bu sıfatın bir gruba ait olması da gayet açıktır. Zaten, diyer yazarların ve tarihçilerin anlattıkları ve tefsircilerin üzerinde birleştikleri nokta, onu yapanların Tebük seferinden geri kalan gruptan başkası olmadığıdır. Bununla da, bizim görüşümüz doğrulanmıştır. "Bunlardan biri de Ebu Lübabe idi" deyişimizin nedeni de, tefsircilerin bu konuda görüş birliği içinde olmalarıdır.

Yüce Allah savaştan geri kalan, sonra da suçunu itiraf eden ve tevbe eden bu grubun niteliğini hatırlatırken, ardından şu değerlendirme veralıyor:

"Belki Allah onların tevbesini kabul eder. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir, merhametlidir."

İbn-i Cerir'in de dediği gibi, "Belki" sözü; yüce Allah için kesinlik ifade eder. Bu istek, isteklere karşılık verme gücüne sahip olan yüce Allah'dan gelmektedir. Suçunu bu şekilde itiraf etmek, işlenen suçun ağırlığının bilincinde olmak, kalbin diriliğine ve duyarlılığına kanıt oluşturmaktadır. Bu yüzden tevbenin kabul olunması umulur. Bağışlayan ve merhamet eden yüce Allah'ın bağışlaması ümit edilir. Nitekim yüce Allah, tevbelerini kabul etmiş, onları bağışlamıştı.

Sonra yüce Allah Peygamberine -salât ve selâm üzerine olsun- şöyle buyurmuştu:

"Mallarının bir bölümünü sadaka olarak al ve bu yolla onları temizle, günahlardan arındır. Onlara dua et, çünkü senin duan onlara gönül huzuru sağlar. Allah her şeyi işitir ve bilir."

Bu gönüllerde pişmanlık ve tevbe duygularını uyandıran bu duyarlılık, yatıştırılmalıydı. Huzur verici bir şefkati ve ümit kapılarının açılmasını haketmişlerdi. Ama bir hareketi yöneten, bir ümmeti eğiten ve bir sosyal düzeni inşa eden Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- onların hakkında yüce Allah'dan bir emir gelmedikçe ihtiyatlı davranmayı tercih etmişti.

İbn-i Cerir diyor ki, bana Muhammed b. Sa'd anlattı, ona da amcası anlatmış, ona da babası, kendi babasından Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediğini anlatmış:

"Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ebu Lübabe ve arkadaşlarını serbest bıraktığı zaman, Ebu Lübabe ve arkadaşları gidip mallarını Peygamberimize getirdiler ve "Malımızın bir bölümünü al ve Allah yolunda dağıt, bize dua et" dediler. "Bizim için bağışlanma dile, bizi temizle" diyorlardı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Bana emredildiği sürece mallarınızdan hiçbir şey almayacağım" dedi. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **"Mallarının bir bölümünü sadaka olarak al ve bu yolla onları temizle, günahlardan arındır. Onlara dua et, çünkü senin duan onlara gönül huzuru sağlar."** Yüce Allah, "İşledikleri günahlardan dolayı onlar için bağışlanma dile" buyuruyor. Bu ayet inince Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- mallarının bir kısmını aldı ve onlar için sadaka olarak dağıttı."

İşte yüce Allah, iyi hallerini ve tevbelerinin gerçekliğini bildiğinden, onlara bu şekilde iyilikte bulunmuş, peygamberine mallarından bir kısmını alıp onlar adına sadaka olarak dağıtmasını, onlara dua etmesini emretmişti. Ayette geçen "salât" kelimesi, "dua" anlamındadır. Onlardan sadaka alınması, yeniden müslüman cemaatin gerçek üyeleri olduklarını hissetsinler diyedir. Artık cemaat içindeki görevlerini yerine getiriyor, sorumluluklarını üstleniyorlar. Cematten ayrı düşmemişler ve kopmamışlar. Dolayısıyla bu sadakaları vermeleri onlar için temizlik ve günahlardan arınmadır. Hz.Peygamber'in onlara dua etmesi de, yeniden güven kazanma ve iç huzurudur.

"Allah her şeyi işitir ve bilir."

Duaları işitir, kalplerde gizli olan duyguları bilir. İşittiğine ve bildiğine göre hükmeder. Bu, her şeyi işiten ve bilen yüce Allah'ın hükmetmesidir. Kulları hakkında karar veren sadece O'dur. Tevbelerini kabul eden, sadakalarını alan O'dur. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- sadece Rabbinin emrini uygular. Bu konuda kendi başına herhangi bir karar verme yetkisine sahip değildir. Aşağıdaki ayette yüce Allah bu gerçeği vurgulamak için şöyle buyuruyor:

"Onlar Allah'ın kullarının tevbelerini kabul ettiğini ve sadakaları aldığını, zaten tevbelerin kabul edicisi ve merhamet edici olduğunu bilmiyorlar mı?"

Bu soru, bir gerçeği vurgulma amacına yöneliktir ve şu anlamı ifade etmektedir. Bilsinler ki, tevbeleri kabul eden, sadakaları alan yüce Allah'dır. Kullarını bağışlayan, onlara merhamet eden yüce Allah'dır. Bu konuda onun dışında hiç kimsenin yapabileceği bir şey yoktur. İbn-i Cerir'in de dediği gibi, "Şayet Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- savaştan geri kalanları, kendilerini bağladıkları direklerden çözmemişse, yüce Allah onları serbest bırakıp izin vermedikçe sadakalarını kabul etmemişse; konunun kendisini ilgilendirdiğini ve sadece yüce Allah'ın yetkisinde olduğunu bildiği içindir. Bu konuda Hz. Muhammed'in hiçbir yetkisi yoktur. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- terketmek, serbest bırakmak ve sadakaları almak gibi şeyleri Allah'ın emri ile yapar.

Sonunda söz, savaştan geri kalan ama tevbe edenlerden açılıyor:

"Onlara de ki: "İstediğiniz gibi davranınız, yaptığınız işleri hem Allah, hem Peygamber ve hem de mü'minler göreceklerdir. Sonra görünür-görünmez her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız da, O size neler yaptığınızı haber verecektir."

Çünkü islâm sistemi, inanç ve inancı doğrulayan hareket sistemdir. Dolayısıyla onların tevbelerinin doğruluk ölçüsü Allah, peygamber ve mü'minler tarafından görülecek şekilde ortaya koydukları davranışlardır. Ahirette ise; görünür-görünmez her şeyi bilen, uzuvların yaptıklarından ve göğüslerin gizlediklerinden haberdar olan yüce Allah'ın huzurunda toplanacaklardır.

Son aşama pişmanlık duymak ve tevbe etmek değildir. Pişmanlık ve tevbeden sonra sergilenen davranış biçimi önemlidir. Bu psikolojik duyguları doğrulayan ya da yalanlayan, kökleştiren ya da bu duyguları uyandıktan sonra yok

eden, bu davranışlardır.

İslâm pratik hayatın sistemidir. Pratik harekete dönüşmedikçe, duygu ve niyetler yeterli değildir. Hiç kuşkusuz iyi niyet önemli bir başlangıçtır. Ama tek başına iyi niyet, hüküm ve karşılık verme için ölçü olamaz. İyi niyet hareketle birlikte değerlendirilir ve hareketin değerini de iyi niyet belirler. "Ameller niyetlere göredir" hadisinin anlamı budur... Ameller... Niyetler yeterli değildir!

TEVBE EDİP DE İŞLERİ ALLAH'A KALANLAR

Sonraki grup da, durumları açıklık kazanmamış ve Allah'a bırakılmış gruptur:

وَءَاخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ ٱللَّهِ

إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106- Savaşa katılmayanların bir başka bölümü daha var ki, onların işleri doğrudan doğruya Allah'ın iradesine kalmıştır. O, onları ya azaba çarptırır ya da tevbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

Bunlar Tebük seferinden geri kalanların son kısmıdır. Ve bunlar münafıkların, özürlülerin, hata yaptıklarının farkına varıp tevbe edenlerin dışındaki bir gruptur. Bu grubun durumu, bu ayetin inişine kadar kesinlik kazanmamıştı.

Durumları Allah'a bırakılmıştı. Ne kendileri, ne de diğer insanlar durumun ne olacağını bilmiyorlardı... Bu ayetin, haklarında verilecek karar sonraya bırakılmış, yani tevbeleri konusunda haklarındaki hüküm ertelenmiş üç kişi hakkında indiği rivayet edilir. Bunlar, Mürare b. Rebi, Ka'b b. Malik ve Hilal b. Ümeyye idi. Tembellikten ve yakıcı sıcağın etkisiyle dinlenmenin çekiciliğine kapılmaktan dolayı gevşek davranmış ve Tebük seferine katılmamışlardı. Sonra Peygamberimizle -salât ve selâm üzerine olsun- onlar arasında bir diyalog olmuştu. Gelecek derste bu konu ayrıntılı biçimde açıklanacaktır.

İbn-i Cerir, doğrudan doğruya İbn-i Abbas'dan şöyle rivayet eder:

"Mallarının bir bölümünü sadaka olarak al ve bu yolla onları temizle, günahlardan arındır." ayeti indiği zaman, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ebu Lübabe ve arkadaşlarının mallarının bir bölümünü aldı. Ebu Lübabe'ye katılmayan, mazur olduklarını kanıtlamayan, herhangi bir şey söylemeyen, dolayısıyla mazur sayılmayan üç kişi kaldı. Yeryüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmişti. Bunlar haklarında yüce Allah'ın **"Savaşa katılmayanların bir başka bölümü daha var ki, onların işleri doğrudan doğruya Allah'ın iradesine kalmıştı. O, onları ya azaba çarptırır, ya da tevbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."** dediği kimselerdir. Bunun üzerine bazıları, "Mahvoldular, çünkü mazur sayılmadılar" demeye başladı. Bazıları da, 'Belki Allah onları affeder" dediler. Böylece durumları yüce Allah'ın iradesine bırakıldı. Sonra şu ayet indi: **"Allah peygamberin ve zor anda onun peşinde giden muhacirler ile ensarın tevbelerini kabul etmiştir."** Yani onunla birlikte Şam seferine çıkanların... **"O sırada onlardan bir grubun kalpleri kaymanın eşi-**

ğine gelmişti. Arkasından O, tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametlidir."

Sonra yüce Allah şöyle buyurdu: **"Hükümleri ertelenen o üç kişinin de tevbesini kabul etti."** Yani durumları yüce Allah'ın iradesine bırakılanların tevbeleri kabul edildi, onlar da bağışlananların kapsamına alındı. Yüce Allah şöyle buyurdu: **"Sonunda yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi. Can sıkıntısından patlayacak gibi oldular." "Hiç kuşkusuz Allah tevbelerin kabul edicisidir, merhametlidir."**

İbn-i Cerir bunu İkrime'den, Mucahitten, Dahhak'tan, Katade'den ve İbn-i İshak'dan da rivayet etmiştir. Bu rivayetin doğru olma ihtimali daha baskındır. Hiç kuşkusuz en doğrusunu Allah bilir.

Madem ki, bu üç kişinin durumu yüce Allah'ın iradesine bırakılmış ve haklarında bir karar verilmemişti, biz de inşaallah yerinde ele almak üzere yapacağımız açıklamayı erteliyoruz.

MÜNAFIKLAR VE DİRAR MESCİDİ

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ
الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِن قَبْلُ
وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ
مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ
أَن يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ
عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَم مَّنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ
عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً
فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَن تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

107- Savaşa katılmayanların bir başka grubu da islâma zarar vermek, kâfirliği pekiştirmek, mü'minler arasında ayrılık tohumu ekmek, daha önce Allah'a ve Peygamber'e karşı savaşmış birine gözetleme yeri hazırlamak amacı ile bir mescid yaptılar. Onlar, "iyilikten başka bir amacımız yoktu" diye yemin edeceklerdir. Oysa Allah şahittir ki, onlar yalan söylüyorlar.

108- Orada asla namaza durma. İlk gününden itibaren Allah korkusu temeli üzerine kurulan mescid, içinde namaz kılmana daha lâyık bir yerdir. Orada günahlardan arınmayı özleyen kimseler vardır. Allah günahlardan arınanları sever.

109- Yapısını Allah korkusu ve hoşnutluğu temeli üzerine kuran mı hayırlıdır, yoksa yapısını kaymak üzere olan bir yarın kenarı üzerinde kurup da o yarla birlikte cehenneme kayan kimse mi hayırlıdır? Allah zalimler güruhunu doğru yola iletmez.

110- Yaptıkları o yapı kalpleri paralanana kadar, yüreklerinde bir kuşku kaynağı olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir.

Zarar amaçlı mescid (mescidi dırar) olayı, Tebük seferi sırasında yaşanmış bir olaydır. Bunun için bu mescidi yapan münafıklar, diğer münafıklardan ayrı tutulmuş ve o günkü müslüman toplumdaki genel gruplar sunulduktan sonra bağımsız bir bölümde onlardan söz edilmiştir.

İbn-i Kesir tefsirinde şöyle der: "Bu ayetlerin indiriliş sebebi şudur: Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye gelmeden önce, Hazreç kabilesinden Rahip Ebu Amr denen bir adam vardı. Cahiliye döneminde hristiyan olmuş, ehl-i Kitab'a ait bilgiler okumuştu. Cahiliye döneminde tek başına ibadet ederdi. Hazreç kabilesinde büyük bir saygınlığa sahipti. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye hicret ettiği, müslümanların etrafında toplandığı, artık islâmın sesi yükselmeye başladığı ve yüce Allah Bedir günü onlara zafer bahşettiği zaman, mel'un Ebu Amr salyalarını dökerek düşmanlığını açığa vurdu. Sonra da kaçıp Mekke kâfirlerinin, Kureyş müşriklerinin yanına gitti. Onlar Peygamberimize karşı savaşmaya teşvik etti. Kendilerine katılan diğer Arap kabilileriyle birlikte Uhud savaşı yılı harekete geçtiler. O sene müslümanlara olan oldu. Allah onları imtihandan geçirdi ve sonuçta Allah'dan korkanlar kazandı. İşte bu fasık herif, iki saf arasında bazı çukurlar kazmıştı. Bu çukurlardan birine Peygamberimiz de düşmüştü. O gün yaralanmış, yüzü yarılmıştı. Sağ alt dişlerinden biri kırılmıştı. O gün Peygamberimizin başı da yarılmıştı. Savaş başlamadan önce Ebu Amr, kavmi olan Ensar'a doğru seslenmiş, onları kendisine yardım etmeye, kendisine uymaya çağırmıştı. Onun sesini tanıdıkları zaman şöyle karşılık vermişlerdi: "Allah seni kör etmiş ey fasık, ey Allah'ın düşmanı "Onu kovalayıp sövmüşlerdi. O da, "Allah'a and olsun ki, kavmim benden sonra bozulmuş" diyerek geri dönmüştü.

Kaçmadan önce Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onu Allah'ın dinine çağırmış, ona Kur'an okumuştu. Müslüman olmak istememiş, inatlaşmıştı. Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Uzak ve kovulmuş olan ölsün" diye beddua etmişti. İşte bu beddua tutmuştu. Şöyle ki, bu adam Uhud savaşı sonrasında Peygamberimizin gitgide güçlendiğini ve üstünlük sağladığını görmüştü. Bunun üzerine Bizans İmparatoru Heraklius'un yanına gitmiş ve Hz. Peygamber'e karşı ondan yardım istemişti. İmparator ona yardım sözü vermiş, iyilikte bulunmuş ve yanında tutmuştu. Bunun üzerine Ensar arasındaki bir grup münafık ve kararsızlıklara bir mektup yollayarak;

yakında bir orduyla gelip Hz. Peygamberle savaşacağını, onu yenip geldiği yere göndereceğini va'detmişti. Bunun için kendisine bir sığınak hazırlamalarını, böylece göndereceği mesajları orada almalarını istemişti. Bu, aynı zamanda geldiğinde kendisi için de bir karargâh olacaktı. Bunun üzerine Kuba mescidinin yakınında bir mescid inşa etmeye başladılar. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük seferine çıkmadan önce, binayı tamamladılar. Peygamber'den yanlarına gelmesini, mescidlerinde namaz kılmasını istediler. Amaçları, peygamberin namazını mescidlerinin meşruluğuna kanıt olarak kullanmaktı. Ayrıca bu mescidi, sırf karanlık gecelerde zayıf ve sakatların namaz kılmaları için inşa ettiklerini söylediler. Fakat yüce Allah, peygamberini orada namaz kılmaktan korudu. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Şu anda sefere çıkmak üzereyiz, dönüşte inşaallah" dedi. Peygamberimiz Tebük seferinden Medine'ye dönerken, iki veya üç günlük yolu kalmışken, Cebrail -selâm üzerine olsun- indi ve bu zarar amaçlı mescid hakkında (Mescid-i Dirar) haber verdi. Bunu kuranların daha ilk günden takva esası üzerine kurulan kendi mescidlerindeki -Kuba mescidi- mü'min cemaat arasında ayrılık çıkarmayı amaçladıklarını, niyetlerinin küfür olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye varmadan önce müslümanların gidip o mescidi yıkmalarını emretti. (İbn-i Kesir bunu, İbn-i Abbas'dan, Said b. Cübeyr'den, Mücahit'ten, Urve b. Zübeyr'den ve Katade'den de rivayet etmiştir.)

İşte Peygamberimizin bu dirar mescidine (zarar amaçlı) gidip namaz kılmaması, ilk mescidde, yani ilk günden beri takva temeli üzerine kurulan Kuba mescidinde namaz kılması emredilmiştir. Bu mescidde arınmak isteyen kimseler yer almaktadır.

"Allah günahlardan arınanları sever."

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- döneminde islâm ve müslümanlara bir komplo merkezi olarak kurulan bu mescid, -Mescid-i Dirar- sırf müslümanlara zarar verme, Allah'ı inkâr etme, gizliden gizliye müslüman topluma komplolar düzenleyenlerin toplantılarını kamufle etme ve din perdesi altında bu dine darbeler indiren, din düşmanlarının yardımlaşmalarını örtbas etme amacına yöneliktir.

Bu mescid, bu dinin düşmanlarının başvurduğu iğrenç planlara uygun olarak değişik görünümler altında ortaya çıkmaktadır. Görünürde islâmdan yana, gizliden gizliye de islâmı ortadan kaldırma ya da kötüleme yahut karıştırma veya basitleştirme amacına yönelik bir hareket olarak belirir. Kimi zaman, arkasına gizlenip bu dine darbeler indirmek için din maskesine bürünen rejimlerin kılığında ortaya çıkar bu mescid. Bu mescid, bazen islâmın boğazlandığını, yok edildiğini görüp de bu yüzden üzülenleri uyutmak için çeşitli örgütler, kurumlar, islâmdan söz eden kitap ve araştırmalar kılığında ortaya çıkar. Böylece islâmın ortadan kaldırıldığına üzülen insanlar bu teşkilâtlar ve kitaplar aracılığı ile, "İslâm ayaktadır, onun için korkacak bir şey yok, üzülmeniz yersizdir" telkinleriyle uyutulurlar. Bu zarar amaçlı mescid, değişik görünümler altında ortaya çıkmış, çıkmaya devam edecektir de.

Zarar amaçlı mescidler (Mescid-i Dirarlar) birçok görünümler altında belirebilecekleri için, bunları ortaya çıkarmak üzerlerindeki yanıltıcı maskeleri indirmek, gerçek mahiyetlerini ve gizli amellerini insanlara açıklamak kaçınılmazdır. Aşağıdaki net ve güçlü açıklama, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- döneminde Dirar mescidinin ne şekilde ortaya çıkarıldığına bizim için bir örnek oluşturmaktadır.

"Savaşa katılmayanların bir başka grubu da İslâma zarar vermek, kâfirliği pekiştirmek, mü'minler arasında ayrılık tohumu ekmek, daha önce Allah'a ve Peygamber'e karşı savaşmış birine gözetleme yeri hazırlamak amacı ile bir mescid yaptılar. Onlar, "iyilikten başka bir amacımız yoktu" diye yemin edeceklerdir. Oysa Allah şahittir ki, onlar yalan söylüyorlar."

"Orada asla namaza durma. İlk gününden itibaren Allah korkusu temeli üzerine kurulan mescid, içinde namaz kılmana daha lâyık bir yerdir. Orada günahlardan arınmayı özleyen kimseler vardır. Allah günahlardan arınanları sever."

"Yapısını Allah korkusu ve hoşnutluğu temeli üzerine kuran mı hayırlıdır, yoksa yapısını kaymak üzere olan bir yarın kenarı üzerinde kurup da o yarla birlikte cehenneme kayan kimse mi hayırlıdır? Allah zalimler güruhunu doğru yola iletmez."

"Yaptıkları o yapı, kalpleri paralanana kadar, yüreklerinde bir kuşku kaynağı olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

"Kur'an'ın eşsiz ifade tarzı burada hareket dolu bir tablo çiziyor. Bu tablo, zarar amaçlı mescid ile, hedeflenen amaca yönelik olarak takva mescidinin yanında inşa edilen tüm mescidi dirarların akibetini açıklıyor. Perde arkasında iğrenç niyetleri gizleyen yanıltıcı her girişimin sonucunu ortaya koyuyor. Aynı şekilde günahlardan arınmak için çabalayanlara, kendilerine yönelik komplolara karşı güvence veriyor. Komplocular, istedikleri kadar iyilik sever pozlarına bürünsünler, onlara hiçbir zarar veremeyeceklerdir:

"Yapısını Allah korkusu ve hoşnutluğu temeli üzerine kuran mı hayırlıdır, yoksa yapısını koymak üzere olan bir yarın kenarı üzerinde kurup da o yarla birlikte cehenneme koyan kimse mi hayırlıdır? Allah zalimler güruhunu doğru yola iletmez."

Bir an durup, köklü, sağlam ve güvenli takva binasına bir göz atalım. Sonra öbür tarafa bakıp, zarar binasını kurmak için alelacele başlatılan hareketi gözleyelim. Bu bina, kaymak üzere olan bir yarın kenarı üzerinde kurulmuştur... Kaymaya yüz tutmuş bir uçurumun kenarında yıkılmaya müsait kaygan bir zemin üzerinde kurulmuştur. Bir an bakıyoruz ki, bu bina sarsılıyor, kayıyor, yıkılıyor... Çöküyor... Darmadağın oluyor... Uçuruma yuvarlanıp gidiyor... Uçurum bu binayı tutuyor birden... Korkunç bir şey!.. Bu uçurum cehennem ateşidir... **"Allah zalimler güruhunu doğru yola iletmez."**

Bu dine komplo düzenlemek için bu binayı kuran müşrik-kâfirleri Allah doğru yola iletmez.

Dehşet verici bir sahnedir bu. Hareket dolu, etkileyici bir sahne. Bu sahneyi birkaç kelime tasvir edip canlandırıyor... Amaç, komplocu, kâfirlik ve münafıklık davaları karşısında, hak davasının bağlılarının kendilerinden ve davalarının akibetinden emin olmalarını sağlamaktır. Komplo ve zarar verme temelleri üzerine yapılarını yükseltenler karşısında, takva temeline dayalı olarak yapılarını kuranlara güvence vermektedir.

Kur'an'ın eşsiz ifadesinin canlandırdığı son sahne, dirar mescidinin kötü kurucularının kişiliklerinin üzerindeki etkilerine ilişkindir. Bu etkiler, bütün dirar mescidlerinin kurucuları için geçerlidir.

"Yaptıkları o yapı, kalpleri paralanana kadar, yüreklerinde bir kuşku kaynağı olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir ve her yaptığı yerindedir."

Kuşkusuz yar yıkılıp gitmiş, üzerindekurulan zarar amaçlı yapıyı da sürükleyip götürmüştü. Cehennem ateşine yuvarlanmıştı. Ne kötü bir sonuç... Ama bu yapının etkileri, kurucularının gönüllerinde birikim olarak kaldı. Kuşku, kararsızlık, sıkıntı ve şaşkınlık olarak kaldı. Bu durum kesintisiz devam edecek ve bu gönüller huzur yüzü görmeyecek, güven duygusu nedir bilmeyecek, kesinlikle istikrar huzur yüzü görmeyecek, güven duygusu nedir bilmeyecek, kesinlikle istikrar bulmayacaktır. En sonunda içlerindeki bu utanç, gönüllerini paralayacak, yok edip gidecektir.

Yıkılmaya yüz tutmuş yapının oluşturduğu tablo, kuşkunun, sıkıntının, huzursuzluğun tablosudur. Biri maddi, diğeri duygusal bir tablodur. Bu iki tablo, Kur'an'ın eşsiz ifade tarzının canlandırdığı olağanüstü bir sanat paletinde canlandırılıyorlar. Her iki tabloyu insanlığın pratik hayatında sürekli ve defalarca gözlemlemek mümkündür. Çünkü komplocu ve düzenbaz kimseler, sarsılmış bir inanca, kararsız bir vicdana sahip kimselerdir. Huzur ve güvene kavuşmaları mümkün değildir. Gözledikleri şeylerin açığa çıkmasından tedirgindirler. Güven ve huzur yüzü görmeden sürekli kuşku içinde yaşarlar.

İşte harikulâde sanat fırçası ile psikolojik bir gerçeği böylesine ahenkli bir biçimde, bu denli bir ifade ve tasvir kolaylığı ile çizen Kur'an'ın erişilmez ifade tarzı...

Bütün bunların gerisinde; Kur'an'ın ifade yönteminde, Mescid-i Dirar ve kurucularını ortaya çıkarmada, toplumu iman düzeylerine göre açık bir şekilde sınıflandırmada, islâmi hareketin yolunu belirlemede ve her yönüyle hareket imkânı bulacağı ortamın özelliğini ortaya koymada gözettiği hikmet yatmaktadır.

Kuşkusuz Kur'an-ı Kerim, müslüman topluma önderlik etme, onu yönlendirme, uyarma ve onu büyük görevine hazırlama işlevini görüyordu. Bu Kur'an, dehşet verici hareket ortamında okunmadıkça anlaşılmaz. Böyle bir ortamda, böylesine görkemli bir hareket içinde, onunla birlikte yol alanlardan başkası anlayamaz Kur'an'ı...

MÜSLÜMANLAR VE DİĞER TOPLUMLAR

Müslüman toplum ile diğer topluluklar arasındaki ilişkileri düzenleyen nihai,

hükümlerin geri kalanını içeren surenin bu son bölümü ya da son dersi; müslüman ile Rabbi arasındaki ilişkileri belirlemek, müslümanın benimsediğini ilan ettiği islâmını tabiatını açığa kavuşturmak, bu dinin bir müslümana yüklediği sorumlulukları ve islâmın birçok alandaki stratejisini açıklamakla başlıyor:

1) İslâma girmek, alışveriş yapan iki taraf arasında gerçekleşen bir satış sözleşmesidir. Bu sözleşmede yüce Allah alıcı, mü'min de satıcıdır. Allah'la yapılan bu alışverişten sonra, bir mü'min canını ve malını; Allah için, onun sözünün yücelmesi, bütünüyle onun dininin egemen olması uğrunda, Allah yolunda cihad için harcamaktan kaçınamaz. Çünkü mü'min, bu alışveriş sözleşmesinde, canını ve malını belirlenmiş ve bilinen bir ücret karşılığında Allah'a satmıştır. Bu ücret, cennettir. Aslında bu paha biçilmez bir ücrettir. Ama yüce Allah lütfediyor, mü'minlere iyilikte bulunuyor:

"Allah mü'minlerin mallarını ve canlarını karşılığında kendilerine cenneti vermek üzere satın aldı. Onlar Allah yolunda savaşırlar, bu yolda kimi zaman öldürürler ve kimi zaman da öldürülürler. Bu Allah'ın üzerine borç aldığı ve hem Tevrat'ta, hem İncil'de, hem de Kur'an'da yer verdiği bir sözdür. Allah'dan daha çok sözünde duran kim olabilir ki? O halde yaptığınız bu alışverişe sevininiz. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur. (Tevbe Suresi 111)

2) Bu satışı yapanlar, bu alışveriş sözleşmesini gerçekleştirenler ayırıcı nitelikleri bulunan seçkin bir kitledir. Bu niteliklerden bazısı duygu ve bilinç alanında, yüce Allah ile direkt ilişkiye giren kendi ruhlarına özgüdür. Bu sorumluluklar, yeryüzünde Allah'ın dinini egemen kılmak için bilinç planındaki inancı davranışlara yansıtmak, iyiliği emredip kötülüğü yasaklamak, hem kendi şahıslarını, hem de başkalarını yüce Allah'ın belirlediği kurallara uydurmaktır:

"Allah ile bu alışverişi yapanlar, tevbe edenler, sırf Allah'a kulluk edenler, hem hamd edenler, Allah yolunda geziye çıkanlar, rükua varanlar, secde edenler, iyiliği emrederek kötülükten sakındıranlar Allah'ın koyduğu sınırları gözetenlerdi. Mü'minleri müjdele. (Tevbe Suresi 112)

3) Surenin akışı içinde peşpeşe gelen ayetler, bu satışı yapan, bu alışveriş sözleşmesini gerçekleştiren mü'minlerle, bu konuda onlara katılmayanlar arasındaki -yakın akraba da olsalar- tüm ilişkileri kesiyor. Gidiş yolları ayrılmıştır artık, sonuçlar da farklı olacaktır. Çünkü bu sözleşmeyi gerçekleştirenler cennet ehlidirler. Böyle bir satış sözleşmesi gerçekleştirmeyenler de cehennem ehlidirler. Ne dünyada, ne de ahirette cennet ehli ile cehennem ehlinin beraberliği ve aynı nitelikleri paylaşmaları mümkün değildir. O halde, kan ve soy yakınlığı insanlararası ilişkilere kaynaklık edemez. Kan ve soy yakınlığı, cennet ehli ile cehennem ehlini birbirine bağlayamaz.

"Akraba bile olsalar cehennemlik oldukları belli olduktan sonra puta tapanlar için Allah'dan af dilemek, ne Peygamber'e ve ne de mü'minlere yakışmaz.

İbrahim'in, babası için af dilemesi ona bu yolda söz verdiği içindi. Fakat

babasının bir Allah düşmanı olduğunu kesinlikle anlayınca, onunla ilişkisini kesti. İbrahim gerçekten çok duygulu ve yumuşak kalpli idi. (Tevbe suresi 113-114)

4) Mü'min dostluğunu, kendisiyle bu alışveriş sözleşmesini gerçekleştirdiği Allah'a özgü kılmalıdır. Bütün ilişkiler ve bütün bağlar, bu biricik dostluk esasına dayanır. Yüce Allah'dan gelen ve mü'minlere yönelik olan bu açıklama her türlü kuşkuyu gideriyor, onları her türlü sapıklıktan koruyor. Dolayısıyla Allah'ın dostluğu ve yardımı sayesinde başkasının desteğine ve koruyuculuğuna ihtiyaç duymazlar. Çünkü var olan her şeyin sahibi Allah'dır ve bunlar üzerinde sadece onun etkinliği sözkonusudur:

"Allah bir toplumu doğru yola ilettikten sonra, nelerden sakınacaklarını açıkça belirtmedikçe kendilerini sapıklığa düşürmez. Hiç kuşkusuz, Allah her şeyi bilir."

"Göklerin ve yerin egemenliği Allah'ın tekelindedir. Can veren de O'dur. Sizin Allah'dan başka bir dostunuz, dayanağınız ve yardım edeniniz yoktur. (Tevbe Suresi 111-116)

5) Bu alışverişin mahiyeti bu olduğuna göre, Allah yolunda savaşmakta tereddüt geçirmek ve geri kalmak büyük bir suçtur. Fakat yüce Allah niyetlerinde doğruluk olanları, tereddüt ve geride kalmanın ardından kararlılık gösterenleri bağışlıyor, kendisinden bir rahmet ve lütuf olarak tevbelerini kabul ediyor:

"Allah, peygamberin ve o zor anda onun peşinden giden Muhacirler ile Ensar'ın tevbelerini kabul etti. O sırada, onlardan bir grubun kalpleri kaymanın eşiğine gelmişti. Arkasından O, onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametlidir."

"Allah hükümleri ertelenen o üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Sonunda yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi, can sıkıntısından patlayacak gibi oldular, Allah'dan kaçmanın, yine O'na sığınmaktan başka bir çıkar yolu olmadığını anladılar. Bunun üzerine Allah onların tevbelerini kabul etti ki, tevbe etsinler. Hiç kuşkusuz Allah tevbelerin kabul edicisidir, merhametlidir. (Tevbe Suresi 117-118)

6) Medîneliler'in ve çevrelerindeki taşralı Araplar'ın boyunlarındaki alışveriş sözleşmesinin getirdiği yükümlülükleri belirleyen açıklamanın yeralması bu yüzdendir. Çünkü peygambere yakın olanlar bunlardı. İslâmın temelini ve islâmi hareketin odak noktasını oluşturanlar bunlardı. Alışveriş sözleşmesinin her adımı ve hareketiyle satışın yükümlülükleri, ücreti ve karşılığı açıklanırken, onlardan geri kalanların, savaşa katılmayanların bu davranışı, bu yüzden kınanmaktadır:

"Gerek Medîneliler'e ve gerekse çevrelerinde yaşayan Bedeviler'e savaşta peygamberden geri kalmak ve kendi canlarının kaygısını onun canının kaygısının önüne geçirmek yakışmaz. Çünkü Allah yolunda çekecekleri her susuzluk, katlanacakları her yorgunluk, karşılaşacakları her açlık, kâfirleri öfkelendire-

cek her bir karış toprağa ayak basmaları, düşmanın zararına kazanacakları her tür başarı karşılığında, mutlaka hesaplarına bir iyi amel yazılır. Hiç şüphesiz Allah, iyi işler yapanları ödülsüz bırakmaz."

"Yaptıkları küçük-büyük bütün maddi harcamalar ve aştıkları her vadi, mutlaka hesaplarına yazılır ki, Allah işledikleri iyilikleri en güzel karşılıklarla ödüllendirsin." (Tevbe Suresi 120-121)

7) Cihada hazırlıklı olma amacına yönelik bu derin etkili teşvikin yanında, genel seferberlik yükümlülüğünün boyutları da açıklanıyor. Artık islâm ülkesinin sınırları genişlemiş, müslümanların sayısı artmıştır. Savaşmak ve dinin özünü kavramak amacıyla bir kısım müslümanlar sefere çıkabilir, bir kısmı da toplumun ihtiyaç duyduğu yiyecek maddelerini arttırmak ve ülkeyi kalkındırmak amacıyla çalışmak üzere geride kalabilir, sefere katılmayabilir. Zaten her iki çaba da aynı amaca yöneliktir ve aynı noktada buluşmaktadır:

"Mü'minlerin topyekün sefere çıkmaları gerekmez. Bunun yerine her kabileden bir grup dinin özünü öğrenmek ve kötülüklerden kaçınırlar umudu ile soydaşlarını uyarmak için sefere çıkmalıdır. (Tevbe Suresi 122)

8) Bundan sonra gelen ayette de cihad hareketinin yolu belirlenmektedir. Bu belirleme, Arap Yarımadası tümden islâmın ana merkezi ve hareket noktası olmasından sonrası içindir kuşkusuz. Artık cihadın stratejisi, fitnenin kökü kurutulana ve egemenlik bütünüyle Allah'ın dininin olana kadar bütün müşriklerle savaşmak, kendi elleriyle ve aşağılanmış olarak cizye verene kadar topyekün Kitap ehliyle savaşmak şeklinde belirlenmiştir:

"Ey mü'minler, en yakınınızdaki kâfirler ile savaşınız, bunlar sizde sertlik bulsunlar ve biliniz ki, Allah kendisinden korkanlar ile beraberdir. (Tevbe Suresi 123)

9) Allah ile mü'minler arasında gerçekleşen alışveriş sözleşmesinin özünü, gereklerini, yükümlülüklerini ve stratejisini iyice vurgulama amacına yönelik bu ayrıntılı açıklamanın ardından, ayetlerin akışı, imanın kalbe yönelik işaretlerini ve pratik yükümlülük ve ödevlerini içeren bu Kur'an karşısında münafıkların ve mü'minlerin tavırlarını tasvir eden iki safhalı bir sahneyi canlandırıyor. Burada direktif ve ayetlerin doğru yola iletemediği, uyarı ve sınamaların ders vermediği münafıkları tehdit ediyor, azarlıyor:

"Her yeni sure indirilişinde kimi münafıklar, "Bu sure hanginizin imanını arttırdı" diye sorarlar. Gerçek şu ki, o sure mü'minlerin imanını arttırmıştır, onlar bu yüzden sevinç duyarlar."

"Fakat kalplerinde hastalık olanlara gelince, bu sure pisliklerine pislik ekler de onlar kâfir olarak ölürler."

"Onlar her yıl bir iki kez sınavdan geçirildiklerini görmüyorlar mı? Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ve ne de olup bitenlerden ders alıyorlar."

"Yeni bir sure indirilince birbirlerine, "Acaba sizi bir gören var mı?" diye sorarlar, sonra sıvışırlar. Anlayışsız, duyarsız bir güruh oldukları gerekçesi ile,

Allah onların kalplerini gerçeklerden uzaklaştırmıştır. (Tevbe Suresi 124-127)

10) Şu anda ele aldığımız bu ders ve bununla birlikte de Tevbe suresi, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- karakterini, mü'minlere olan duşkünlüğünü, onlara karşı beslediği şefkati ve acıma duygusunu, bunun yanında sadece Allah'a dayanmasını ve doğru yola gelmeyen inatçılara aldırış etmeyişini tasvir eden iki ayetle noktalanıyor:

"Size kendinizden öyle bir peygamber geldi ki, sıkıntıya düşmeniz ağrına gider, size son derece düşkün mü'minlere karşı şefkatli ve merhametlidir."

"Eğer sana sırt çevirirlerse de ki: "Allah bana yeter, O'ndan başka ilah yoktur, ben sırf O'na dayandım, O, yüce Arş'ın sahibidir. (Tevbe Suresi, 128-129)

Surenin bu son bölümünün içerdiği konulara ilişkin verdiğimiz bu toplu özetleme sonucu sanırım, cihad üzerinde inanç esasına dayalı tam ayrılığın üzerinde ve yeryüzünde bu dini yaymanın üzerinde bu denli durmuş olmanın nedeni anlaşılmış olur. Allah'ın koyduğu ilkeleri geçerli kılmak ve onları korumak, yani Allah'ın kullar üzerindeki egemenliğini ilan etmek, gaspçı ve haksız diğer tüm egemenlikleri kovmak için cennet karşılığı can ve malı, öldürmek ve savaşmak suretiyle Allah'a satmış olmanın gereği budur.

Aynı şekilde bu gerçeğe ilişkin olarak yapmış olduğumuz bu genel değerlendirme aracılığıyla günümüzde Allah'ın ayetlerini ve O'nun şeriatını yorumlayanların içine düştüğü tutarsızlığın ve ruhsal ezikliğin boyutlarının da iyice belirginleşmiş olacağını umuyorum. Bu adamlar, islâmın cihad hareketini, "islâm toprağını" savunma amacına yönelik bölgesel bir savunma hareketi gibi gösterme çabası içindedirler. Bunlara göre, Allah'ın sözleri, 'islâm toprağına' komşu olan bu kâfirlerden gelen sürekli bir engellemeyle karşılaşmaksızın duyurulduğu ve bu komşular saldırıdan söz etmediği sürece, cihad için bir gerekçe sözkonusu değildir. Oysa esas saldırganlık onların hem kendilerini, hem de başkalarını Allah'dan başka sahte tanrılara kul yapmaları suretiyle Allah'ın ilahlığına saldırmalarında somutlaşmaktadır. İşte bu saldırganlıkları, müslümanların güçleri yettiği sürece onlara cihad açmalarını gerektirmektedir.

Ayetlerini ayrıntılı biçimde karşılayabilmemiz için, ele almak üzere olduğumuz bu son dersin giriş kısmında bu kadar açıklama yeterlidir.

إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم
بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ
وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ
وَٱلْقُرْءَانِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِ ۚ فَٱسْتَبْشِرُوا۟ بِبَيْعِكُمُ
ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ۝

التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ
السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

111- Allah mü'minlerin mallarını ve canlarını karşılığında kendilerine cenneti vermek üzere satın aldı. Onlar Allah yolunda savaşırlar, bu yolda kimi zaman öldürürler ve kimi zaman da öldürülürler. Bu Allah'ın üzerine borç aldığı ve hem Tevrat'ta, hem İncil'de, hem de Kur'an'da yer verdiği bir sözdür. Allah'dan daha çok sözünde duran kim olabilir ki? O halde yaptığınız bu alışverişe sevininiz. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur.

112- "Allah ile bu alışverişi yapanlar, tevbe edenler, sırf Allah'a kulluk edenler, hamd edenler, Allah yolunda geziye çıkanlar, rükua varanlar, secde edenler, iyiyi emrederek kötülükten sakındıranlar, Allah'ın koyduğu sınırları gözetenlerdir. Mü'minleri müjdele!

MALLAR VE CANLARA KARŞILIK CENNET

Gerek Kur'an'ı ezberlerken, gerek okurken, gerekse çeyrek yüzyıllık bir süre boyunca inceleme yaparken defalarca okuduğum, sayısız kereler dinlediğim bu ayetle bu tefsiri yazarken karşılaştığım zaman, bunca yıldır ve sayamayacağım kadar okuduğum bu ayetten daha önce kavrayamadığım şeyleri kavradığımı farkettim.

Hiç kuşku yok ki, bu dehşet verici bir ayettir... Mü'mini Allah'a bağlayan ilişkinin ve mü'minlerin hayatları boyunca -müslüman olmak suretiyle yaptıkları alışveriş sözleşmesinin özünü ortaya çıkarmaktadır. Kim bu alışverişi gerçekleştirir ve bu sözleşmeye bağlı kalırsa, o gerçek mü'mindir, mü'min sıfatını haketmiştir, onun şahsında imanın gerçeği somutlaşmaktadır. Yoksa iman iddiası, doğrulanmaya ve araştırılmaya muhtaç bir söylentiden öteye geçmez.

Bu sözleşmenin ya da yüce Allah'ın kendisinden bir nimet, bir lütuf ve hoşgörü sonucu isimlendirdiği gibi, bu alışveriş sözleşmesinin özü şudur: Yüce Allah, mü'minlerin gerek canlarından, gerekse mallarından herhangi bir şeyi Allah yolunda sarfetmeksizin alıkoyma hakları yoktur. Canlarını ve mallarını Allah yolunda sarfetme ya da etmeme serbestisine sahip değildirler. Kesinlikle böyle bir seçenekleri yok... Bu, kesinleşmiş bir satış sözleşmesidir. Alıcı sözleşmede geçen şartlara uygun olarak belirlenen ilkeler uyarınca dilediği gibi uygulamada bulunabilir. Satıcı ise, bundan sonra, sağa sola kıvırmadan, seçme hakkına sahip olmadan, tartışma ve mücadeleye girmeden çizilen yolu izlemekten başka bir şey yapamaz. Ancak itaat edebilir. Belirlenen şartları uygular ve tereddütsüz teslimiyet gösterebilir. Bu satışın karşılığı olan ücret, cennettir. Bunu elde etmenin yolu, cihad ve savaştır. Sonuç, zafer ya da şehitliktir.

"Allah mü'minlerin mallarını ve canlarını karşılığında kendilerine cenneti vermek üzere satın aldı. Onlar Allah yolunda savaşırlar, bu yolda kimi zaman öldürürler ve kimi zaman da öldürülürler."

Kim bu şartlarda canını ve malını satarsa, kim satış sözleşmesini imzalar-

sa, kim ücretten memnun olup sözleşmedeki şartları yerine getirirse, o mü'mindir. Dolayısıyla mü'minler, yüce Allah'ın kendilerinden canlarını ve mallarını satın aldığı ve bu satışı gerçekleştiren kimselerdir. Aslında bu alışverişte bir ücretin belirlenmiş olması, yüce Allah'ın mü'minlere yönelik rahmetidir. Yoksa onlara canlarını ve mallarını bağışlayan yüce Allah'dır. Canların ve malların sahibi O'dur. Ne var ki, yüce Allah insana lütfetmiş, onu irade sahibi kılmıştır. Ona lütfetmiş, antlaşmaları ve sözleşmeleriyle bağlamıştır. Bu antlaşma ve sözleşmelerine bağlılığını, yüce insanlık değerinin ölçüsü, bu konuda belirecek herhangi bir eksikliği de, hayvanlık düzeyine -hem de en kötü hayvanın- yuvarlanışın göstergesi kılmıştır.

"Allah katındaki canlıların en kötüsü kâfirlerdir. Onlar artık inanmazlar. Kendileriyle antlaşma yaptığın her defasında antlaşmalarını bozarlar. Onlar Allah'dan korkmazlar."

Nitekim yüce Allah, hesaplaşma ve dünyada yapılanların hakettiği karşılığı görmesi olayını da, bu antlaşmalara bağlılık veya bağlılıkta eksiklik gösterme çerçevesi içinde değerlendirecektir.

Hiç kuşku yok ki, bu müthiş bir alışveriş sözleşmesidir. Bu sözleşmenin şartları -gücü yeten- her mü'minin boynunun borcudur. İmanı geçersiz olmadığı sürece, bu sözleşme de geçersiz olmaz. Bu kelimeleri yazarken duyduğum ürpertinin, yaşadığım korkunun sebebi budur işte:

"Allah mü'minlerin mallarını ve canlarını karşılığında kendilerine cenneti vermek üzere satın aldı. Onlar Allah yolunda savaşırlar bu yolda kimi zaman öldürürler ve kimi zaman da öldürülürler."

Yardım et Allah'ım... Çünkü bu sözleşme dehşet verici bir sözleşmedir... Yeryüzünün doğusunda ve batısında kendilerini "müslüman" sanan şu insanlar, yerlerinde oturmuş, Allah'ın ilahlığını yeryüzüne egemen kılmak ve Rabbliğin yetkilerini ve özelliklerini gaspeden tağutları kulların hayatından defetmek için cihad etmiyorlar... Öldürmüyorlar... Öldürülmüyorlar... Bırakın öldürmeyi ve savaşmayı, herhangi bir cihad hareketine dahi başvurmuyorlar.

Bu sözler -Peygamberimizin döneminde- onları ilk defa duyanların gönüllerine yol buluyor ve derhal bu mü'min gönüllerde hayatın realitesinin bir parçası haline geliyordu. Onlar bu sözleri sadece zihinsel olarak kavranacak ya da bilinç planında tutulacak anlamlar olarak algılamıyorlardı. Onlar bu sözleri doğrudan doğruya uygulamak üzere algılıyorlardı. Gözle görülen bir harekete dönüştürmek için algılıyorlardı, hayal edilecek bir tablo olarak değil. Abdullah b. Revaha da, ikinci Akabe biatında bu şekilde algılamıştı. Muhammed b. Ka'b el-Kurezi ve başkaları şöyle rivayet ettiler: Abdullah b. Revaha -Allah ondan razı olsun- Akabe biatının gerçekleştiği gece Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- "Rabbin ve kendin için dilediğin şartları koş" dedi. Peygamberimiz, "Rabbim için ona kulluk etmenizi ve hiçbir şeyi ona ortak koşmamanızı, kendim için de canlarınızı ve mallarınızı koruduğunuz şeylerden beni de korumanızı şart koşuyorum" buyurdu... Abdullah, "Peki bunu yaparsak kazancı-

mız ne olacak?" dedi. Peygamberimiz, "Cennet..." dedi. Orada bulunanlar, "Kârlı bir alışveriş, ne bozarız, ne de karşı tarafın bozmasına razı oluruz" dediler.

Evet. Aynen böyle... **"Kârlı bir alışveriş, ne bozarız, ne de karşı tarafın bozmasına razı oluruz."** Bu biatı, iki taraf arasında olmuş bitmiş bir alışveriş sözleşmesi olarak algılamışlardı. Artık bitmiştir alışveriş. Ve sözleşme imzalanmıştır. Geriye dönüş sözkonusu değildir. **"Ne bozarız, ne de karşı tarafın bozmasına razı oluruz."** Alışveriş bittikten sonra, pişmanlık olmaz ve tercih hakkı olmaz. Cennet ise, hemen o an alınan bir karşılıktır, ileride verilmek üzere va'dedilen bir karşılık değildir. Bu sözü Allah vermiyor mu? Alıcı O değil midir? Bu karşılığı vereceğini va'deden O değil midir? Hem de O öteden beri gönderdiği tüm kitaplarında bunu va'detmemiş midir?

"Bu Allah'ın üzerine borç aldığı ve hem Tevrat'ta, hem İncil'de hem de Kur'an'da yer verdiği bir sözdür."

"Allah'dan daha çok sözünde duran kim olabilir ki?"

Evet! Allah'dan daha çok sözünde duran kimdir?

Kuşkusuz Allah yolunda cihad, her mü'minin boynunun borcu olan bir sözleşmedir. Yeryüzüne peygamberler gönderildiğinden, Allah'ın dini insanlara duyurulduğundan beri gelmiş geçmiş her mü'minin boynunun borcudur cihad. Bu her zaman için yürürlükte olan bir kanundur. Bu kanun uygulanmadan hayatta denge sağlanamaz. Bu kanunu terketmekle hayat kesinlikle düzelmez:

"Eğer Allah bazı insanların şerrini diğerleri aracılığı ile savmasaydı, yeryüzünü kargaşa kaplardı."

"Eğer Allah bazı insanları diğerleri aracılığıyla savmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yakılıp giderdi." (145)

Hak kendi yolunda hareket etmek zorundadır. Batıl ise, hakkın yoluna dikilmek zorundadır. Daha doğrusu batıl, hakkın yolunu kesmek zorundadır. Allah'ın dininin, insanlığı kulların kulluğundan kurtarıp onları tek ve ortaksız Allah'a kul yapmak için harekete geçmesi kaçınılmazdır. Tağutun da hakkın yoluna dikilmesi, daha doğrusu, yolunu kesmesi kaçınılmazdır. Allah'ın dini, tüm 'yeryüzünde', bütün insanlığı 'özgür kılmak için harekete geçmelidir. Hakkın kendi yolunu izlemesi ve batıla hareket imkânı vermemek için, bir an bile yolunu izlemekten vazgeçmemesi kesinlikle zorunludur. Yeryüzünde küfür oldukça... Batıl yaşadıkça yeryüzünde... 'İnsanın' saygınlığını ayaklar altına alan, Allah'dan başkasına yönelik kulluk olayı yeryüzünde var oldukça Allah yolunda cihada geçerlidir ve her mü'minin boynunun borcu olan biat, her mü'minin imzaladığı alışveriş sözleşmesi ve verilen söze bağlılığı bunu yerine getirmeyi gerektirmektedir. Aksi takdirde imanın varlığı sözkonusu olamaz. "Kim savaşmadan, savaşmayı arzulamadan ölürse, bir tür münafıklık üzerine ölür.

"O halde yaptığınız bu alışverişe sevininiz. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur."

Canlarınızı ve mallarınızı Allah'a özgü kıldığınızdan ve yüce Allah'ın va'dettiği gibi karşılığında ücret olarak cenneti aldığınızdan dolayı sevinin... Karşılığında cenneti almak üzere canını ve malını Allah'a teslim eden mü'min, ne kaybeder?.. Allah'a andolsun ki, hiçbir şey kaybetmez. Çünkü insan ölecek, mal da yok olup gidecektir. Sahibi bunları, ister Allah yolunda, ister başkasının yolunda harcasın, durum değişmeyecektir. O halde cennet kazançtır. İşin özünde ve ticarette karşılığı bulunmayan bir kazançtır. Çünkü cennete karşılık olarak verilen canlar ve mallar şu veya bu şekilde yok olacaklardır.

Allah için yaşayan, insanın yükseldiği bu yüce makam bir yana, zafer elde ettiğinde onun sözünü yüceltmek, dinini yeryüzüne egemen kılmak, onun kullarını Allah'dan başkasının aşağılayıcı kulluğundan kurtulmak için elde eder. Şehit düştüğünde O'nun yolunda ve O'nun dininin kendi yanında hayattan daha üstün olduğuna tanıklık etmek için şehit düşer. Her hareketinde, her adımında yeryüzünün kayıtlarından daha güçlü, toprağın ağırlığından daha yüce olduğunun bilincinde olur. Kendi dünyasında imanı sıkıntılardan üstün tutması, inancı hayata tercih etmiştir.

Kuşkusuz tek başına bu bile kazançtır. İnsanın insanlığının ön plana çıkması açısından büyük bir kazançtır bu. Nitekim insanın insanlığı, zorunlulukların kementinden kurtulduğu, iman sıkıntılara galip geldiği ve inanç hayata üstünlük sağladığı zamanlarda olduğu kadar hiçbir zaman bu kadar pekişmez, ön plana çıkmaz. Bir de, bütün bunlara cennet eklenince. İşte bu, sevinmeyi gerektiren bir alışveriştir. Hiçbir kuşkuya, hiçbir tartışmaya yer bırakmayan kesin bir başarıdır, kurtuluştur.

"O halde yaptığınız bu alışverişe sevininiz. İşte büyük kurtuluş büyük başarı budur."

Şimdi de bu ayette yer alan yüce Allah'ın şu sözü üzerinde kısacık duralım:

"Bu Allah'ın üzerine borç aldığı ve hem Tevrat'ta, hem İncil'de, hem de Kur'an'da yer verdiği bir sözdür."

Yüce Allah'ın kendi yolunda cihad edenlere verdiği söz, Kur'an'da sık sık vurgulanan, defalarca yinelenen, herkesce bilinen meşhur bir sözdür. Bu söz, Allah yolunda cihad unsurunun bu ilahi sistemin özündeki köklülüğü ve gerekliliği konusunda herhangi bir kuşkuya imkân bırakmamaktadır. Çünkü cihad, insanlığın realitesine uygun düşen bir yöntemdir. Bu yöntem, belli bir zamana ve belli bir bölgeye de özgü değildir. Cahiliye, kendisine teoriyle karşılık verilecek bir teori olarak belirmediğine, daha çok harekete dönük organik bir toplumun şahsında somutlaştığına, kendi varlığını maddi güce başvurarak koruduğuna, aynı şekilde Allah'ın dinine ve Allah'ın dinine dayalı olarak kurulmuş her islâmi topluluğa karşı bu maddi gücü kullandığına, insanları yüce Allah'ın kullar üzerindeki tek ve ortaksız ilahlığını duyurmaya ve tüm "yeryüzünde", bütün "insanlığı" kula kulluktan kurtulmaya ilişkin islâmın evrensel bildirisine kulak vermekten alıkoyduğuna, aynı şekilde insanları kulların dışında tek başına Allah'a kul olmak suretiyle tağuta kul olmaktan kurtulmuş özgür islâm toplumu-

nun organik yapısına katılmaktan alıkoyduğuna göre; islâmın, bütün "insanlığın" özgürlüğüne ilişkin evrensel bildirisini gerçekleştirmek için tüm "yeryüzünde" harekete geçip; cahiliye toplumlarını koruyan, islâmi diriliş hareketini yeryüzünden silen, islâmın özgürlük bildirisini susturmaya çalışan ve kulların kula kulluk boyunduruğu altında kalmalarını sağlayabilmek rolünü kesintisiz olarak yerine getiren maddi güçlerle çarpışması kaçınılmazdır.

Yüce Allah'ın Tevrat ve İncil'de kendi yolunda cihad edenlere verdiği söz, hakkında biraz açıklamada bulunmayı gerektirmektedir.

Bugün yahudi ve hristiyanların elinde bulunan Tevrat ve İncil için, bunlar yüce Allah'ın peygamberleri Hz. Musa ve Hz. İsa'ya -selâm üzerine olsun- indirdiği kitaplardır demek mümkün değildir. Hatta yahudi ve hristiyanlar da, bu iki kitabın esas nüshalarının var olmadığını ve bugün ellerinde bulunan kitapların uzun bir dönemden sonra yazıldıklarını, bu iki kitabın temel içeriklerinin büyük bir kısmının kaybolduğunu, elde bulunanların esas nüshadan hatırda kalan az bir kısım olduğunu, bunun da çok az olduğunu, çoğu kısımlarının ekleme olduğunu tartışmasız kabul ederler.

Buna rağmen eski ahid kitaplarında cihada ve yahudilerin ilahları olan Allah'a, dinlerine ve ibadetlerine yardım etmeleri için putperest düşmanlarıyla savaşmaya teşvik edildiklerine ilişkin işaretler yer almaktadır. Her ne kadar bu kitaplar üzerinde yapılan tahrifatlar onların yüce Allah'a ve onun yolunda cihad etmeye ilişkin düşüncelerini karmaşık hale getirmişse de, yine de bu işaretlere rastlamak mümkündür.

Bugün hristiyanların elinde bulunan dört İncil'de ise, cihad sözü geçmediği gibi, cihada ilişkin bir işaret de yer almamaktadır. Fakat hristiyanlığın özüne ilişkin olarak yaygınlık kazanan tüm kavramları değiştirmemiz bir zorunluluktur. Çünkü bu kavramlar -bizzat hristiyan araştırmacıların tanıklığı ile- bundan önce de korunmuş ve hiçbir şekilde yanlışlığın karışmadığı kitabında yeraldığı gibi, yüce Allah'ın tanıklığı ile hiçbir dayanakları bulunmayan bu farklı İncil'lerden kaynaklanmaktadırlar.

Yüce Allah korunmuş Kitab'ında -Kur'an'da- şöyle buyurmaktadır:

Allah yolunda savaşan, bu uğurda öldüren ve öldürülenlere cenneti vereceğine ilişkin sözü Tevrat'ta İncil'de ve Kur'an'da yeralan bir sözdür. Dolayısıyla bu söz, bundan sonra kimseye söyleyecek bir şey bırakmayan ve gerçeği ifade eden bir sözdür.

Kuşkusuz cihad, her mü'minin boynunun borcu olan bir biattır, bir sözleşmedir. Bu sözleşme yeryüzüne peygamberler gönderildiğinden, insanlara Allah'ın dini duyurulduğundan beri geçerlidir...

Ne var ki, Allah yolunda cihad sadece bir savaş coşkunluğundan ibaret değildir. Duygu ve düşüncelerde, ahlâk ve davranışlarda somutlaşan iman esası üzerine kurulmuş bir zirvedir. Dolayısıyla yüce Allah'ın kendileriyle bu sözleşmeyi gerçekleştirdiği ve imanın özünü temsil eden mü'minler kendilerinde imanın temel nitelikleri somutlaşan kimselerdir.

TEVBE EDENLER, KULLUK EDENLER, HAMDEDENLER, RÜKU VE SECDE EDENLER

"Allah ile alışveriş yapanlar, tevbe edenler, sırf Allah'a kulluk edenler, hamd edenler, Allah yolunda geziye çıkanlar, rükua varanlar, secde edenler iyiyi emrederek kötülükten sakındıranlar, Allah'ın koyduğu sınırları gözetenlerdir."

Geçmişte yaptıkları kötülüklerden dolayı, **"Tevbe edenler"**; bağışlanma dileyerek **Allah'a dönenlerdir.** Tevbe, geçmiş şeylerden dolayı pişmanlık duymaktır, geri kalanlar için de Allah'a yönelmektir. Günahlardan uzak durmak ve iyi işler yapmak, tevbenin fiilen gerçekleştiğinin ifadesi olduğu gibi günahları terketmek de bunun ifadesidir. Buna göre tevbe; temizliktir, arınmadır, Allah'a yöneliştir, davranışları Allah'ın direktifleri doğrultusunda düzeltmektir.

"Sırf Allah'a kulluk edenler." Onun ilahlığını kabul etmenin somut ifadesi olarak kullukla, ibadetle sadece yüce Allah'a yönelen kimselerdir. Bu sıfat onların kişiliklerinde yer etmiştir. Bireysel ibadetler bu sıfatın tercümanı niteliğindedir. Nitekim her davranışta, her sözde, her itaatte ve her tabi oluşta sadece Allah'a yönelmek de bu sıfatın tercümanıdır. Bu da yüce Allah'ın ilahlığını ve Rablığını onaylamanın pratik ve realist ifadesidir.

"Hamd edenler" gönülleri, nimetleri veren yüce Allah'ın nimetine karşı şükran duygusu ile dolup taşanlardır, dilleri bollukta ve yoklukta Allah'ı hamd edenlerdir. Bollukta nimetin dış görünüşünden dolayı teşekkür ederler. Yoklukta da yüce Allah'ın imtihan etmesi suretiyle O'nun kendilerine yönelik rahmetinin bilincinde olurlar. Allah'a hamd etmek, sadece bolluk zamanında nimetlere karşı hamd etmekten ibaret değildir. Aynı şekilde mü'min gönül, yüce Allah'ın kullarına merhamet ettiğinin, onlara adil davrandığının, mü'minleri kendisinin bildiği bir iyilik amacı ile imtihan ettiğinin, kullar bunun farkında olmasalar bile durumun bundan ibaret olduğunun bilincinde olduğu zaman, yoklukta da Allah'a hamd etme olayı gerçekleşir.

"Allah yolunda geziye çıkanlar." Bunlar hakkında değişik rivayetler yer almıştı. Bu rivayetlerin bazısına göre bunlar Muhacirler'dir. Bazısına göre mücahidlerdir. Kimi rivayetler de bunların ilim elde etmek için geziye çıkanlar olduğunu ifade etmektedir. Bunlardan maksat oruç tutanlardı diyenler de olmuştur. Biz bunların yüce Allah'ın yarattıklarını ve onun evrene yerleştirdiği tabiat kanunlarını düşünen kimseler olduklarını kabul ediyoruz. Nitekim başka bir yerde de benzerleri hakkında şöyle denmektedir:

"Göklerin ve yeryüzünün yaradılışında, gece ile gündüzün birbirini kovalayışında derin düşünceliler için birçok ibret dersi vardır."

"Onlar ayakta, otururken ve yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yeryüzünün yaratılışı hakkında kafa yorarlar ve derler ki; "Ey Rabbimiz, sen bu evreni boşuna yaratmadın, sen (böyle bir anlamsızlıktan) münezzehsin, bizi cehennem azabından koru!"

Bu sıfat, tevbe, kulluk ve hamd etmeden sonra oluşan atmosfere son dere-

ce uygun düşmektedir. Çünkü tevbe, kulluk ve hamd ile birlikte insanı Allah'a döndürecek, yarattıklarındaki hikmetini ve bu yaradılışın dayanağı olan hakkın özünü kavratacak şekilde yüce Allah'ın mülkünü düşünmek de yer alır... Ne var ki, bu kavrama ile yetinmemek lâzım, ömrü sadece düşünmek ve Allah'ın yaratıcılığını itiraf etmekle geçirmemek lâzım. Yapılması gereken bundan sonra hayatı bu kavrama esasına dayandırmak ve doğrultuda geliştirmektir.

"Rükua varanlar, secde edenler". Namazı kılanlar ve namazı kendilerinin ayrılmaz bir niteliği haline getirenlerdir. Öyle ki, rüku ve secde onların insanlar arasındaki ayırıcı özellikleri haline gelmiştir...

"İyiyi emrederek kötülükten sakındıranlar..."

Allah'ın şeriatı ile yönetilen müslüman bir toplum oluştuğu ve başkasına değil sadece Allah'a uyulduğu zaman, bu toplumun içinde iyiliği emretme, kötülüğü yasaklama görevi yerine getirilir. Bu toplum içinde meydana gelen yanlışlıklar Allah'ın sisteminden ve şeriatından sapmalar ele alınır. Fakat yeryüzünde bir müslüman toplum varolmadığı zaman, yani, yeryüzünde hakimiyetin sadece Allah'a ait olduğu, sadece O'nun şeriatının egemen olduğu bir toplum varolmadığı zaman; iyiliği emretme görevi ilk etapta, en büyük iyiliği emretmeye yöneltilmelidir. Bu da yüce Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığını gerçekleştirmektir. Aynı şekilde kötülükten sakındırma görevi de, daha baştan en büyük kötülüğü ortadan kaldırma amacına yöneltilmelidir. Bu kötülük, tağutun egemenliği ve bu egemenlik aracılığı ile insanları Allah'ın şeriatının dışında, O'ndan başkasına kul yapmalarıdır... Hz Muhammed'e -Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun- inananlar, hicret edenler, ilk başta Allah'ın şeriatının egemen olduğu müslüman bir devlet kurmak ve bu şeriatla yönetilen bir müslüman toplum oluşturmak için cihad edenler, bu hedeflerini gerçekleştirdikten sonra ibadetlere ve günahlara ilişkin ayrıntı sayılan konularda iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma görevini üstlenmişlerdir. Bir müslüman, devlet ve müslüman bir toplum kurulmadan önce, kesinlikle bu tür ayrıntılara dalmamalıdır. Çünkü bu ayrıntılar ancak bir kökten kaynaklanabilir. En büyük iyilik ve en büyük kötülük sorunu çözülmeden önce, ayrıntı sayılan iyilikler ve kötülükler sorununa değinmemek gerekmektedir. Nitekim ilk defa müslüman toplum oluştuğu zaman sorun bu şekilde ele alınmıştı.

"Allah'ın sınırını gözetenler."

Allah'ın koyduğu kuralları hem kendi şahıslarına, hem de insanlara uygulayanlar. Bu kuralları ortadan kaldıranlara ve çiğneyenlere karşı koyanlar... Ne var ki bu görev de, tıpkı "iyiliği emretme ve kötülüğü yasaklama" görevi gibi, sadece müslüman bir toplumda yerine getirilebilir. Müslüman toplum da sadece bütün alanlarda Allah'ın şeriatının egemen olduğu toplumdur. Müslüman toplum, ilahlıkta, rabbıkta, egemenlikte ve yasamada Allah'ı bir ve ortaksız kabul eden ve Allah'ın izin vermediği her türlü yasada somutlaşan tağutun yönetimini reddeden toplumdan başkası değildir. İşte bütün çabalar ilk başta böyle bir toplumu oluşturma amacı etrafında yoğunlaştırılmalıdır. Bu toplum oluştuğu za-

man, Allah'ın koyduğu kuralları gözetenler, kendilerine bu toplum içinde yer bulabilirler. Tıpkı ilk defa müslüman toplum oluştuğu zaman olduğu gibi.

İşte yüce Allah'ın kendileriyle alışveriş sözleşmesi yaptığı mü'min toplum budur. Bunlar da bu toplumun nitelikleri ve ayırıcı özellikleridir. Kulu Allah'a döndüren, günah işlemekten alıkoyan ve onu iyi işler yapmaya yönelten tevbe... İnsanı Allah'a ulaştıran, yüce Allah'ı insanın mabudu, gayesi ve yöneliş mercii yapan kulluk. Yüce Allah'a eksiksiz teslim oluşun, onun rahmetine ve adaletine kesinlikle güvenmenin sonucu olarak bollukta da, yoklukta da Allah'ı hamd etme... Yaratılışın planında yeralan hikmet ve gerçeği gösteren evrende dile gelen Allah'ın ayetleriyle birlikte Allah'ın mülkünde geziye çıkma... Kişisel ıslahı aşıp kulların ve hayatın ıslahına yönelen, iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma... Allah'ın sınırlarını gözetleme... Bunları çiğnemeye ve geçersiz kılmaya yeltenenleri vazgeçirme... Bu sınırları saldırıdan ve ayaklar altına alınmaktan koruma...

İşte yüce Allah'ın cennet üzerine sözleştiği ve peygamberler gönderildiği, Allah'ın dini insanlara duyurulduğu günden beri yürürlükte olan Allah'ın kanunu doğrultusunda yol almaları için canlarını ve mallarını satın aldığı mü'min toplum budur. Bu kanun Allah'ın sözünü yüceltmek için savaşmak, Allah'a isyan eden, Allah'ın düşmanlarını öldürmek ya da hak ile batıl, islâm ile cahiliye, şeriat ve tağut, doğru yol ile sapıklık arasındaki kesintisiz savaşta şehit düşmektir.

Hayat oyun ve eğlence değildir. Hayvanlar gibi yemek ve çeşitli zevkler tatmak değildir hayat. Hayat onur kırıcı bir barış ortamında yaşamak demek değildir. Değersiz bir huzur, ucuz bir güvenlikten hoşnut olmak değildir hayat. Hayat, hak uğruna çarpışmak, iyilik yolunda cihad etmek, Allah'ın sözünün yücelmesi için üstünlük sağlamaktır, kötülüğe galip gelmektir. Ya da bu uğurda Allah yolunda şehit düşmektir... Sonra da cenneti, Allah'ın hoşnutluğunu elde etmektir.

Allah'a inananların çağırıldığı hayat budur işte... **"Ey inananlar, sizi hayat bahşedecek ilkelere çağırdıkları zaman, Allah'a ve peygambere olumlu karşılık veriniz."**

Kuşkusuz Allah doğru söylüyor. Doğru söylüyor, O'nu sevgili peygamberi...

İNANÇ VE SOY BAĞI

Yüce Allah'ın karşılığında cennet vermek üzere canlarını ve mallarını satın aldığı mü'minler, tek bir ümmettirler. Aralarındaki ilişkiyi ve tek bir toplum olarak varolmalarını sağlayan bağ, Allah inancıdır. Müslüman toplum ile diğer toplumlar arasındaki son ilişkileri düzenleyen bu sure, işaret ettiğimiz bu bağa (inanç bağına) dayanmayan ilişkiler konusunda son derece tavizsizdir.

Özellikle Mekke fethinden sonra, henüz islâmın tabiatına uyum sağlayamamış birçok grubun islâma girmesi ve bu grupların hayatında akrabalık ilişki-

lerinin derin köklere sahip olması nedeniyle ve müslüman toplumda büyük bir genişlemenin meydana gelmesi sonucu ortaya çıkan sarsıntılar nedeniyle bu bağın vurgulanması daha bir önem kazanmıştır. İşte aşağıdaki ayetler, bu alışverişi gerçekleştiren mü'minlerle, ahiretteki gidiş yolları ve varacakları sonuçlar birbirinden farklı olduktan sonra yakın akraba da olsalar, bu konuda onlara katılmayanların tüm ilişkilerini kesip atmaktadır.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَن يَسْتَغْفِرُوا۟ لِلْمُشْرِكِينَ
وَلَوْ كَانُوٓا۟ أُو۟لِى قُرْبَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَٰبُ
ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ ٱسْتِغْفَارُ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا
عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥٓ أَنَّهُۥ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ
مِنْهُ ۚ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ
لِيُضِلَّ قَوْمًۢا بَعْدَ إِذْ هَدَىٰهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ
إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ
ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

113- Akraba bile olsalar, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra puta tapanlar için Allah'dan af dilemek, ne peygambere ve ne de mü'minlere yakışmaz.

114- İbrahim'in babası için af dilemesi, ona bu yolda söz verdiği içindi. Fakat babasının bir Allah düşmanı olduğunu kesinlikle anlayınca, onunla ilişkisini kesti. İbrahim gerçekten çok duygulu ve yumuşak kalpli idi.

115- Allah bir toplumu doğru yola ilettikten sonra, nelerden sakınacaklarını açıkça belirtmedikçe kendilerini sapıklığa düşürmez. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir.

116- Göklerin ve yerin egemenliği Allah'ın tekelindedir. Can veren de öldüren de O'dur. Sizin Allah'dan başka bir dostunuz, dayanağınız ve yardım edeniniz yoktur.

Açıkça anlaşılıyor ki, bazı müslümanlar müşrik olan babaları için yüce Allah'dan bağışlanma dilemiş ve gidip Peygamberimizden -salât ve selâm üzerine olsun- onlar için Allah'dan af dilemesini istemişlerdi. Bunun üzerine inen bu ayetler, onların müşrik babaları için bağışlanma isteyişlerinin kan yakınlığına olan ilgilerinden kaynaklandığını, yüce Allah'a olan bu bağ gözetilmediğini ortaya koymuştur. Bu yüzden peygamberin ve mü'minlerin böyle bir şeye yelten-

mesi olacak iş değildir. Böyle yapmak kesinlikle onlara yakışmaz. Böyle bir şeye yeltenmek, onların karakterlerine ve tabiatlarına uymaz. Peki onların cehennem ehli olduklarını nasıl anlayacaklardır? En mantıklısı, onların şirk üzere ölmeleri ve iman etme ihtimallerinin kalmamasıdır.

İnanç, diğer tüm beşeri bağların, tüm insani ilişkilerin bağlandığı en büyük kulptur. İnanç bağı kesildiği zaman diğer tüm yakınlıklar kökünden kesilir. Bundan sonra soy bağı etrafında birleşmenin, evlilik nedeniyle kurulan yakınlıklar etrafında birleşmenin hiçbir değeri yoktur. Irk birliği, ülke birliği birleştirici bir unsur olamaz. Fakat Allah'a inanma, en köklü ve en büyük bağdır. Diğer tüm bağlar ondan kaynaklanır ve onda birleşir. Ya da iman olmaz o zaman da iki insanı birbirine bağlayan bir bağ olmaz.

İbrahim'in babası için af dilemesi ona bu yolda söz verdiği içindir. Fakat babasının bir Allah düşmanı olduğunu kesinlikle anlayınca onunla ilişkisini kesti. İbrahim gerçekten çok duygulu ve yumuşak kalpli idi.

O halde İbrahim'in babası için Allah'dan bağışlama dilemesi örnek alınamaz. Çünkü İbrahim'in babası için bağışlanma dilemesi, ona bu yolda daha önce verdiği bir sözden ötürüydü. İbrahim belki kendisini doğru yola iletir diye babası için Allah'dan bağışlama dileyeceğine söz vermişti. Bu sözü babasına şöyle seslenirken vermişti:

"Sana selâm olsun. Senin için Rabbimden bağışlama dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdır. Sizi Allah'dan başka yalvarıp dua ettiklerinizle başbaşa bırakıp terkediyorum. Ve Rabbime yalvarıp dua ediyorum. Rabbime dua edişimde mahrum olmayacağımı umarım."

Babası müşrik olarak ölünce ve İbrahim, babasının doğru yola gelmesi imkânsız bir Allah düşmanı olduğunu anlayınca, **"Onunla ilişkisini kesti."** Aralarındaki tüm bağları koparıp attı:

"İbrahim gerçekten çok duygulu ve yumuşak kalpli idi."

Allah'a çok yalvarırdı. Kendisine eziyet edenlere karşı son derece yumuşaktı. Nitekim babası kendisine eziyet etmişti. O ise, babasına çok yumuşak davranmıştı. Ama babasının bir Allah düşmanı olduğunu anlayınca onunla ilişkilerini kesmiş ve Allah'a ibadete devam etmişti.

Bu iki ayet indiği zaman, müşrik babaları için bağışlanma dileyenlerin bu konuda Allah'ın emrine karşı çıktıklarından dolayı sapıklığa düştüklerinden korktukları, bu yüzden aşağıdaki ayetin indiği ve bu konuda onları tatmin ettiği ve "hüküm olmadan sorumluluğun olmayacağına ve herhangi bir eylem için daha önce yapılmış bir açıklama olmaksızın suç unsurunun sözkonusu olmayacağına ilişkin islâmi kuralı vurguladığı hakkında bazı görüşler vardır:

"Allah bir toplumu doğru yola iletiktен sonra, nelerden sakınacaklarını açıkça belirtmedikçe kendilerini sapıklığa düşürmez. Hiç kuşkusuz Allah her şeyi bilir."

Yüce Allah, sakınmalarını, korunmalarını ve işlememelerini belirttiği şey-

lerin dışında insanları hesaba çekmez. Aynı şekilde yüce Allah, bir toplumu doğru yola ilettikten sonra, sırf daha önce sakınmalarını açıkça belirtmediği bir eylemi gerçekleştirmelerinden dolayı onların doğru yolda oluşlarını geçersiz saymaz ve onları sapıklar sınıfına düşürmez. Bunun nedeni insanın her zaman yanılabilmesi ve yüce Allah'ın her şeyi bilmesi, her konuda açıklama ve eğitimin O'ndan gelmesidir.

Kuşkusuz yüce Allah, bu dini son derece kolay bir din kılmıştır. Bu dinin zor bir yanı yoktur. Yüce Allah, yasakladığı şeyleri anlaşılır bir şekilde açıklamıştır. İşlenmesini emrettiği şeyleri de açık seçik duyurmuştur insanlara. Hakkında herhangi bir açıklamada bulunmadığı şeyler de vardır. Fakat unutmuş olmaktan dolayı değil, bir hikmetten ve insanlar için kolaylık olmasından dolayı. Aynı şekilde yüce Allah, hakkında açıklamada bulunmadığı konularda soru sorulmasını da yasaklamıştır. Bu yasaklamanın amacı, sorulan sorunun insanlar için bir zorlukla sonuçlanmasını önlemektir kuşkusuz. Bu yüzden hakkında açıklama bulunmayan bir şeyi hiç kimse haram sayamaz, yasaklayamaz. Aynı şekilde yüce Allah'ın açıkça emretmediği bir şeyin de yapılmasını emredemez. Çünkü bu sahalar yüce Allah'ın kullara yönelik rahmetinin gerçekleştiği sahalardır.

Bu ayetlerin sonunda, can ve mallardan soyutlanmaya ilişkin çağrının ardından yeralan kan ve soy bağından soyutlanmaya ilişkin çağrının yapıldığı ortamda, biricik dost ve yardımcının yüce Allah olduğu, göklerin ve yerin mülkiyetinin O'na ait olduğu, ölüm ve hayatın O'nun kontrolünde O'nun mülkiyetinde olduğu vurgulanıyor:

"Göklerin ve yerin egemenliği Allah'ın tekelindedir. Can veren de, öldüren de O'dur. Sizin Allah'dan başka bir dostunuz, dayanağınız ve yardım edeniniz yoktur."

Can ve mal, gökler ve yer, hayat ve ölüm, dostluk ve yardım, bütün bunlar Allah'ın tekelindedir, başkasının değil. Sadece Allah'a bağlanmakla insan, başkalarına ihtiyaç duymaktan kurtulur. Ancak o zaman kendine yeterli olabilir.

Akrabalık bağlarına ilişkin olarak yer alan bu ardışık vurgular, bu tavizsiz ve kesin ifadeler, o gün için bazı ruhlarda başgösteren sıkıntıyı ve toplumda yaygın olan bağlar ile yeni inanç bağı arasında bocalayışlarını göstermektedir. Öyle ki, bu son bölümde böylesine kesin bir vurguya ihtiyaç duyulmuş. Nitekim bu sure de müslüman toplum ile çevresinde yeralan diğer toplumlar arasındaki ilişkiler hakkında kesin ve tavizsiz ifadeler içermektedir. Müşrik olarak ölmüş bulunanlar için bağışlanma dileme bile, böylesine sert bir tepkiyi gerektirmiştir. Amaç, gönülleri inanç bağının dışındaki tüm bağlardan arındırmaktı kuşkusuz.

İslâmi hareketin temeli, sırf inanç bağı etrafında toplanmadır. Bu, itikat ve düşüncenin temellerinden biridir. Aynı şekilde hareket ve atılımın temel ilkesinden biri de budur. İşte bu surenin kesin bir şekilde vurguladığı ve defalarca yinelediği ilke budur.

ENSAR, MUHACİR VE ÜÇ KİŞİNİN TEVBELERİ

Alışveriş sözleşmesinin özü bu olduğuna göre, hangi sebepten dolayı olursa olsun, gücü yeten birinin cihaddan geri kalması son derece çirkin bir davranış ve büyük bir suçtur. Savaş konusunda başgösteren çekimserlik ve geride kalma eylemi ortadaydı; dolayısıyla bu eylemin ele alınması ve irdelenmesi kaçınılmazdı... Aşağıdaki ayetlerde, savaş konusunda samimi müslümanlar arasında başgösteren çekimserlik ve geride kalma eylemlerini aşan mü'minlere yönelik yüce Allah'ın rahmetinin ve lütfunun boyutları açıklanmakta ve yüce Allah'ın onlardan kaynaklanan büyük, küçük tüm yanılgıları affettiği ifade edilmektedir. Ayrıca savaştan geri kalan ve haklarında herhangi bir hüküm verilmeyen üç kişinin akibetleri de açıklanmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi, bunlara ilişkin olarak yüce Allah'dan gelecek bir açıklama bekleniyordu. Nitekim bir müddet sonra haklarında şu hüküm indi:

لَقَدْ تَّابَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلنَّبِيِّ
وَٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ فِى سَاعَةِ
ٱلْعُسْرَةِ مِنۢ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ
مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُۥ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٧﴾
وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُوا۟ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَرْضُ
بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوٓا۟ أَن لَّا مَلْجَأَ
مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ
ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

117- Allah, Peygamber'in ve o zor anda onun peşinden giden muhacirler ile Ensar'ın tevbelerini kabul etti. O sırada onlardan bir grubun kalpleri kaymanın eşiğine gelmişti. Arkasından O, onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.

118- Allah, hükümleri ertelenen o üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Sonunda yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi, can sıkıntısından patlayacak gibi oldular, Allah'dan kaçmanın yine O'na sığınmaktan başka bir çıkar yolu olmadığını anladılar. Bunun üzerine Allah onların tevbelerini kabul etti ki, tevbe etsinler. Hiç kuşkusuz Allah, tevbelerin kabul edicisidir, merhametlidir.

Yüce Allah'ın Peygamberinin -salât ve selâm üzerine olsun- tevbesini kabul etmesi olayı, savaşta başgösteren olaylar bir bütün olarak ele alındığı zaman anlaşılabilir. Bu konunun, geçen ayetlerde yüce Allah'ın peygamberine açıkladığı olayla ilgili olduğu ortadadır: **"Allah affetsin seni. Kimlerin doğru söyledikleri belli oluncaya ve kimlerin yalancı olduklarını belirleyinceye kadar**

onlara niçin izin verdin." Bu durum, birtakım kimselerin basit mazeretler ileri sürerek savaşa katılmama konusunda Peygamberimizden izin istemeleri, Peygamberimizin de izin vermesi üzerine gerçekleşmişti.

Kuşkusuz yüce Allah, Peygamberimizi -salât ve selâm üzerine olsun- bu ictihadından dolayı affediyor. Ama, özür bildirirken doğru söyleyenler ile yanıltıcı açıklamalar getiren yalancıların açığa çıkması için, bir süre beklemenin daha doğru olacağı uyarısında da bulunuyor.

Ele aldığımız bu ayette, işaret edilen yüce Allah'ın Muhacir ve Ensar'ın tevbesini kabul etmesine gelince, "**O zor anda onun peşinden giden Muhacirler ile Ensar'ın tevbelerini kabul etti. O sırada onlardan bir grubun kalpleri kaymanın eşiğine gelmişti.**" İleride açıklayacağımız gibi bunlardan bazısı savaşa çıkma konusunda ağır davranmış, ama sonra kafileye katılmıştı. Bunlar samimi mü'minlerdendiler. Bazısı da, Bizansla karşılaşmanın korkusuyla sarsılan münafıklara aldanmış, fakat yüce Allah kalplerini sağlamlaştırmış ve böylece tereddütlerini yenip yola devam etmişlerdi.

Yüce Allah'ın, "**zor an**" olarak nitelendirdiği o ortamı yeniden yaşamamış için, savaşta yaşanan bazı koşulları ve başgösteren tepkilerin ve bazı davranışların mahiyetini kavramamız için, bir zorunluluktur bu. (Bunları, İbn-i Hişam'ın siretinden, Makrizi'nin 'İmta'el-Esma" adlı kitabından, İbn-i Kesir'-in, "El Bidaye ven-Nihaye" adlı eserinden, yine İbn-i Kesir'in tefsirinden özetleyeceğiz.)

"Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Peygamber'in haram kıldığı şeyleri haram saymayan ve gerçek dini benimsemeyen yahudi ve hristiyanlar ile, size boyun eğip kendi elleri ile cizye verene dek savaşınız" ayeti inince Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- arkadaşlarına Bizans ile savaşmaya hazırlanmaları emrini verdi. (Bizans ile müslümanların karşı karşıya gelmeleri bu ayetlerin inişinden önce Mute savaşında gerçekleştiği düşünülebilir. Ancak Kur'an'ın en son inen kısmında yeralan bu emir, sürekli ve değişmez bir stratejiyi belirginleştirmektedir). Bu emir, müslümanların son derece zor anlar yaşadıkları bir döneme rastlamıştı. Dayanılmaz bir sıcaklık vardı. Kurak bir mevsim geçiriyorlardı. Meyvelerin olgunlaşmaya başladığı bir dönemdi bu. Halk, meyvelerinin başında ve gölgesinde durmayı istiyordu. O zaman içinde bulundukları durumun dışında bir şeyle karşılaşmayı istemiyorlardı. O zamana kadar Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- herhangi bir savaşa çıkacağı zaman bunu açıkça belirtmezdi. Tasarladığı hedefin dışında bir yöne gideceğini haber verirdi. Fakat Tebük seferinde böyle yapmadı. Çekilecek sıkıntıların ağırlığından ve zor bir ana denk gelmesinden, ayrıca karşı çıkılan düşmanın kalabalık oluşundan dolayı nereyi hedeflediğini müslümanlara açıkça söyledi. Müslümanların buna göre hazırlık yapmalarını istiyordu. Dolayısıyla müslümanlara savaş için gerekli araç ve gereçleri hazırlamalarını emretti ve Bizansla savaşmaya çıkılacağını haber verdi.

Bazı münafıklar Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- gelerek, Bi-

zans kızlarının çekiciliğinin kendilerini baştan çıkaracağından korktuklarını, bu yüzden savaşa çıkmama konusunda izin istediklerini belirttiler. Peygamberimiz de izin verdi onlara. İşte bunun için, yüce Allah peygamberini azarladığı, fakat bu cihadından dolayı affettiği ayetini indirdi: "**Allah affetsin seni. Kimlerin doğru söyledikleri belli oluncaya ve kimlerin yalancı olduklarını belirleyinceye kadar onlara niçin izin verdin?**"

O sıralarda münafıkların bazısı bazısına, cihadı küçümsemek, gerçek etrafında kuşkular meydana getirmek ve Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- olan bağlılığı sarsmak amacıyla şöyle diyordu: "Sıcakta savaşa çıkmayın". Bunun üzerine yüce Allah, onlar hakkında şu ayeti indirdi:

"Bu sıcakta sefere çıkmayın; dediler. Onlara, "cehennem ateşi bundan daha sıcaktır" de. Keşki bunu kavrayabilselerdi."

"Yaptıklarının karşılığı olarak bundan böyle az gülüp çok ağlasınlar."

Münafıklardan bir grubun Süveylim adlı yahudinin evinde toplandıkları ve Tebük savaşı konusunda müslümanları peygambere uymaktan vazgeçirmeye çalıştıkları haberi Peygamberimize ulaşınca, Peygamberimiz; Talha b. Ubeydullah'ı bazı arkadaşlarıyla birlikte Süveylim'in evini yakmak ve başlarına yıkmak üzere gönderdi. Talha söylenenleri yaptı. Dahhak b. Halife evin arka duvarından atlayıp ayağını kırdı. Arkadaşları da atlayıp canlarını kurtardılar. Daha sonra Dahhak bu yaptığından pişmanlık duyup tevbe etti.

Sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- savaşa çıkma konusunda kararlı olduğunu gösterdi ve müslümanlara silah ve mühimmatlarını hazırlamalarını ve çabuk davranmalarını emretti. Zenginleri, binek hayvanı bulamayan mücahidlere binek hayvanı temin etmeye ve malî harcamada bulunmaya teşvik etti. Bazı zenginler, karşılığı Allah katında bulmak üzere, bineksiz mücahidlerin donatımını üstlendiler. Karşılığını Allah'dan bekleyerek malî harcamada bulunanların başında Hz. Osman -Allah ondan razı olsun- geliyordu. O gün büyük bir meblağ para harcamıştı. Hiç kimse onun kadar harcamada bulunmamıştı. İbn-i Hişam diyor ki: Güvendiğim bir adam, Hz. Osman'ın Tebük savaşı için, o zor zamanda hazırlanan ordu için, bin dinar harcadığını ve bunun üzerine Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- "Allah'ım Osman'dan razı ol. Çünkü ben ondan razıyım" dediğini anlattı. Abdullah b. Ahmed babasına ait hadis kitabında, Abdurrahman b. Habbab, Es-Sulemi'ye dayanarak şöyle rivayet eder: "Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- müslümanlara hitap etti ve onları zorluk (Tebük) ordusuna yardım etmeye teşvik etti. Bunun üzerine Osman b. Affan -Allah ondan razı olsun- kalktı ve, "Benden tam techizatlı yüz deve" dedi. Sonra Peygamberimiz üzerinde konuştuğu minberden bir basamak indi ve tekrar müslümanları yardıma çağırdı. Hz. Osman, "Benden tam techizatlı yüz deve daha" dedi. Bunun üzerine baktım ki, Peygamberimiz ellerini şu şekilde hareket ettirerek, (Bunu anlatırken Abdüssamet, hayret eden birisi gibi ellerini açtı)"

"Bundan sonra ne yaparsa yapsın, sorumluluk yoktur Osman'a" dedi.

Beyhaki, Ömer b. Merzuk kanalıyla Seken b. Muğire'den bu hadisi rivayet eder ve Hz. Osman'ın üç kere tam techizatlı yüz deve vermeyi taahhüt ettiğini kaydeder.

İbn-i Cerir, Yahya b. Ebu Kesir ve Said kanalıyla Katade'den, İbn-i Ebu Hatem de Hakem b. Eban kanalıyla İkrime'den -farklı ifadelerle- şöyle rivayet ederler: "Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük savaşı için müslümanları mali yardımda bulunmaya çağırdı. Abdurrahman b. Avf -Allah ondan razı olsun- dört bin dirhem getirdi ve "Ya Resulallah, bütün malım sekiz bin dirhemdir. Yarısını getirdim, yarısını da bıraktım" dedi. Peygamberimiz, "Allah getirdiğine de bıraktığına da bereket versin" dedi. Ebu Ukeyl de bir ölçek hurma getirdi ve "Ya Resulallah iki ölçek hurma geçti elime, bir ölçeğini Rabbime, birini de aileme veriyorum" dedi. Bunun üzerine münafıklar: İbn-i Avf'ın verdiği riyadan başka bir şey değildir" diye hakkında dedikodu yaptılar ve "Allah ve peygamberi bu adamın bir ölçek hurmasına mı muhtactır?' dediler."

Başka rivayetlerde de münafıkların Ebu Ukeyl hakkında, (Ebu Ukeyl karşılığında iki ölçek hurma almak üzere bir yahudinin yanında çalışmış, aldığı iki ölçekten birini Peygamberimize getirmişti) "İnsanların kendisini övmesi için böyle yaptı" dedikleri anlatılır.

Sonra Ensar'dan ve başka müslümanlardan oluşan yedi kişilik bir grup ağlayarak Peygamberimizin yanına geldiler ve kendilerini savaş alanına götürecek binek hayvanı vermesini istediler. Bunlar fakir kimselerdi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Sizi bindirecek hayvan bulamıyorum" dedi. Onlar da savaş hazırlığı için harcayacak bir şey bulamamanın üzüntüsünden gözyaşı dökerek geri döndüler.

İbn-i İshak diyor ki; Bana ulaşan haberlere göre, İbn-i Yamin b. Umeyr b. Ka'b en-Nadri savaşa gidememenin üzüntüsüyle ağlayan yedi kişi arasında yeralan Ebu Leyla Abdurrahman b. Ka'b ve Abdullah b. Mağfille karşılaşıp onların ağladıklarını görünce, "Niye ağlıyorsunuz?" dedi. Onlar da, "Resulallah'ın yanına geldik ve bizi taşıyacak bir binek hayvanı yoktu. Bizim de onunla birlikte sefere çıkacak gücümüz yok" dediler. Bunun üzerine İbn-i Yamin b. Umeyr b. Ka'b en Nadri kendisine ait su taşıma işinde kullanılan bir deveyi onlara verdi. Böylece onları yolcu etmiş oldu. Ayrıca onlara biraz hurma da verdi. Onlar da Peygamberimizle birlikte sefere çıktılar.

Yunus b. Bukeyr, İbn-i İshak'a dayanarak bu konuda şunları da anlatmaktadır: Savaşa çıkamayacaklarına ağlayan yedi kişiden biri olan Ulbe b. Zeyd ise, geceleyin kalktı ve Allah'ın dilediği kadar namaz kıldı. Sonra da ağlamaya başladı ve "Allah'ım cihadı sen emrettin, ona teşvik ettin. Sonra da bana cihad edebileceğim bir güç bahşetmedin. Peygamberine de beni savaşa götürecek bir şey vermedin. Ben yaşadığım sürece elime geçen malı, bedenimi ve eşyalarımı müslümanlara adıyorum" dedi. Sonra halkla birlikte sabahladı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Bu gece kendini adayan nerde?" dedi. Kim

seden ses çıkmadı. Sonra tekrar, "Kendini adayan nerde, kalksın" dedi. Ulbe kalkıp yanına gitti ve bu gece kendisini adadığını anlattı. Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Müjdeler olsun. Beni kontrolünde tutan Allah'a andolsun ki, sana kabul olunmuş bir zekâtın sevabı yazıldı" dedi.

Daha sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- beraberindekilerle birlikte sefere çıktı. Müslümanların sayısı Medinedekiler'den ve çevredeki taşralı Arap kabilelerinden oluşan otuzbin kişiydi. Bu sırada herhangi bir kuşkudan ya da şüpheden kaynaklanmaksızın bazı müslümanlarda, ağır davranma emareleri başgösterdi. Bunlar arasında, Ka'b b. Malik, Mürare b. Rebi, Hilal b. Ümeyye (Bu üç kişinin öyküsü ileride ayrıntılı olarak anlatılacaktır.) Ebu Hayseme ve Umeyr b. Vehb el-Cumehi yer alıyordu. Peygamberimiz karargâhını, seniyetul veda (Veda tepesi) denilen yerde kurdu. Abdullah b. Übey de daha aşağılarda bir yerde kurdu karargâhını. İbn-i İshak diyor ki, bunların sayısı sanıldığı gibi az değildi... Ne var ki, başka rivayetler, fiilen ordudan geri kalanların sayısı yüzün altındaydı demektedirler. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- harekete geçince, Abdullah b. Ubey, münafık ve içlerinde islâma karşı bulunan kimselerden oluşan yandaşlarıyla birlikte ordudan ayrılıp Medine'de kaldı.

Sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzeriñe olsun- yoluna devam etti. Bu arada zaman zaman bazı adamlar ordudan ayrılıp geride kalıyor, müslümanlar da, "Falan adam geride kaldı, ey Allah'ın peygamberi" diyordu. Peygamberimiz ise, "Bırakın onu, eğer onda bir iyilik varsa, Allah onu size kavuşturur, kendisinde bir iyilik yoksa, Allah sizi ondan kurtarmış olur" diyordu. Nihayet, "Ey Allah'ın peygamberi, Ebu Zer geride kaldı, devesi yavaşladı" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, "Bırakın onu, eğer onda bir iyilik varsa, Allah onu size kavuşturur, kendisinde bir iyilik yoksa, Allah sizi ondan kurtarmış olur" dedi. Ebu Zer devesini yürütmeye çalışıyordu. Yavaşladığını görünce, eşyalarını alıp sırtları ve Peygamberimizin izinde yol almaya başladı. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bir yerde konaklamıştı. O sırada müslümanlardan etrafına bakınan biri, "Ya Resulallah bir adam tek başına yol alıyor" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz, "Bu Ebu Zer olmasın?" dedi. Müslümanlar iyice bakınca, "Evet ey Allah'ın peygamberi. Allah'a andolsun ki, bu Ebu Zerin kendisidir" dediler.Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Allah Ebu Zer'e rahmet etsin, yalnız yürür, yalnız ölür, yalnız dirilir" buyurdu.

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- birkaç gün yol aldıktan sonra, Ebu Hayseme sıcak bir günde ailesinin yanına geri döndü. İki karısının kendisine ait bahçenin içinde gölgeliklerinde oturduklarını, herbirinin gölgeliğine su serptiğini, kendisine soğuk su ve yemek hazırladığını gördü. Bahçeye girdiğinde gölgeliğin kapısında dikildi, iki karısına ve yaptıklarına baktı. Ardından, "Allah'ın peygamberi güneşin altında, rüzgâr ve sıcakla yol alırken, Ebu Hayseme serin gölgede kendisi için hazırlanmış yiyeceklerin yanında, güzel karıları ile birlikte oturacak! İnsaf değil bu!" dedi. Sonra, "Allah'a andolsun ki, Resu-

lallahın ordusuna katılmadan hiçbirinizin gölgeliğine girmeyeceğim, çabuk bana yol azığı hazırlayın" dedi. Onlar da dediğini yaptılar. Sonra devesini getirip yolculuğa hazırlandı. Peygamberimizin ardından yetişmeye çalıştı. Peygamberimiz Tebük'e varmak üzereyken ona yetişti. Yolda, Peygamberimize yetişmeye çalışan Umeyr b. Vehb el-Umehiye rastlamış ve onunla birlikte yol almışlardı. Tebük'e yaklaştıklarında, Ebu Hayseme Umeyr b. Vehbe şöyle dedi: "Ben bir günah işledim, peygamberin yanına gidene kadar arkamda kalsan ne olur." Umeyr, bu teklifini kabul etti. Peygamberimiz Tebük'te konaklamak üzereyken, Ebu Hayseme ona yetişti. O sırada müslümanlar, "Yolda bir süvari yaklaşmaktadır" dediler.Peygamberimiz, "Ebu Hayseme olmasın?" dedi. Müslümanlar; 'Allah'a andolsun ki, ya Resulallah, bu Ebu Hayseme'dir" dediler. Ebu Hayseme devesini yatırarak gelip Peygamber'e selam verince, Peygamberimiz, -salât ve selâm üzerine olsun- "Yazıklar olsun sana ey Ebu Hayseme"[153] dedi. Sonra Ebu Hayseme Peygamberimize yaptığını anlattı. Bunun üzerine Peygamberimiz ona -Allah ondan razı olsun- "peki" dedi ve hayır duada bulundu.

İbn-i İshak diyor ki, aralarında Avf b. Amrin kardeşi Vedia b. Sabit, Beni Seleme kabilesinin müttefiki Eşca' kabilesinden Mahşen b. Humeyr (İbn-i Hişam bu adama Huhşa dendiğini kaydeder) de bulunan bir grup Tebük'e doğru yol alan Peygamberimizi göstererek birbirlerine şöyle diyorlardı: "Bizans şövalyeleri ile olacak savaşı -Bizanslıları kastediyorlar- Araplar'ın kendi aralarında yaptıkları savaşlara mı benzetiyorsunuz? Allah'a andolsun ki, yarın iplerle bağlandığınızı görür gibiyiz." Amaçları mü'minlerin güvenlerini sarsmak, içlerine korku salmaktı. Bunun üzerine Muhşen b. Humeyr, "Allah'a andolsun ki, herbirimize yüzer kırbaç vurulmasını isterdim. Korkarım ki, bu sözlerinizden dolayı hakkımızda bir ayet insin" dedi. Bana ulaşan haberlere göre Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ammar b. Yasir'e şöyle demişti: "Onların yanına git. Kuşkusuz yanacaklar onlar. Neler söylediklerini sor. İnkâr edecek olurlarsa, şöyle şöyle dediniz de." Ammar yanlarına gidip, bu sözleri onlara iletti. Peygamberimizin yanına gelip özür dilediler. Vedia b. Sabit, Peygamberimizin devesinin yükünü sıkmak için karnına dolanan ipine yapışıyor, bir yandan da şöyle diyordu: "Ya Resulallah, biz sadece eğleniyor, şakalaşıyorduk." Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **"Eğer onlara soracak olursan, "Biz lafa daldık, aramızda eğleniyorduk" derler. De ki; Allah ile, Allah'ın ayetleri ile ve peygamberi ile mi alay ediyordunuz?"** Muhşen b. Humeyr, "Ya Resulallah benim ve babamın adını değiştir" dedi. Bu ayette, affedildiğinden söz edilen Muhşen b. Humeyr idi. Bundan sonra Abdurrahman adını aldı. Yüce Allah'dan şehit olarak canını almasını ve kimsenin yerini bilmemesini diledi. Yemame günü öldürüldü ama, izine rastlanmadı.

İbn-i Luheya, Ebu Esved'den, o da Urve b. Zübeyr'den şöyle rivayet eder: Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- herhangi bir savaş yapmaksızın on küsur gün bekledikten sonra Tebük'ten hareket ederken, bir grup münafık ona suikast yapmayı tasarlıyordu. Onu yol üzerindeki bir uçurumdan atmayı düşünüyorlardı. Peygamberimiz bu durumdan haberdar edildi. Müslümanlara

vadedilen yürümelerini emretti, kendisi de yamaca tırmandı. Onunla birlikte o grup da tırmanmaya başladı. Ama yüzlerini örtmüşlerdi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Ammar b. Yasir ve Huzeyfe b. Yeman'a kendisiyle birlikte gelmelerini söyledi. Ammar devenin yularından tutmuş Huzeyfe de deveyi sürüyordu. Bu şekilde yol alırlarken, birden bir grup tarafından sarıldıklarını farkettiler. Peygamberimiz buna öfkelendi. Huzeyfe de Peygamberimizin öfkelendiğini gördü. Bunun üzerine onlara döndü, elinde de bir baston vardı. Bu bastonla bineklerinin yüzüne vuruyor, uzaklaştırmaya çalışıyordu. Huzeyfe'yi gördüklerinde onun gözlediği büyük planı farkettiğini sandılar. Bu yüzden derhal koşup ordunun arasına karıştılar. Sonra Huzeyfe, Peygamberimizin yanına geri döndü. Peygamberimiz yamacı çabucak geçmelerini emretti. Sonra da ordunun gelmesini beklediler. Peygamberimiz Huzeyfe'ye "o grubu tanıdın mı?" diye sordu. "Tanıyamadım, ancak gece karanlığında sadece bineklerini farkedebildim" dedi. Sonra Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "Onların amaçlarının ne olduğunu biliyor musunuz?" dedi. Onlar da, "Hayır" dediler. Peygamberimiz de, o grubun yapmak istediğini ve grupta yeralanların isimlerini bildirdi. Bu arada bundan kimseye söz etmemelerini istedi. Onlar da, "Ya Resulallah, onların öldürülmesini emretmeyecek misiniz?" dediler. Peygamberimiz "Halkın, Muhammed arkadaşlarını öldürüyor demesini istemiyorum" dedi.

İbn-i Kesir, "el-Bidaye ven-Nihaye" adlı eserinde şöyle der: İbn-i İshak bu hikâyeyi anlatmış, bu arada Peygamberimizin o grupta yer alanların isimlerini sadece Huzeyfe b. Yeman'a söylediğini de aktarmıştır. Bu daha akla yakındır. En doğrusunu Allah bilir kuşkusuz.

Tebük seferi sırasında müslümanların karşılaştığı zorluklara gelince, çekilen zorluklardan örnekler içeren birçok rivayet vardır...

İbn-i Kesir tefsirinde şöyle der:

Mücahid ve birçok kişi: **"Allah, peygamberin ve o zor anda onun peşinden giden muhacirler ile Ensar'ın tevbelerini kabul etti. O sırada onlardan bir grubun kalpleri kaymanın eşiğine gelmişti. Arkasından O, onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametlidir"** ayetinin Tebük seferi hakkında indiğini söylemişlerdir. Çünkü müslümanlar çok zor bir durumdayken, kurak bir sene geçiriyorlarken, ayrıca yiyecek ve su sıkıntısı çekiyorlarken çıkmışlardı bu sefere. Katade diyor ki, yakıcı bir sıcağın altında Şam bölgesinde yeralan Tebük'e yol aldılar. Yüce Allah'ın bildiği gibi, büyük bir çaba sarfediyorlardı. Büyük zorluklar çekiyorlardı. Öyle ki, iki kişi bir hurmayı aralarında bölüşüp yiyorlardı. Askerler bir hurmayı aralarında bölüşüp yiyorlardı. Askerler bir hurmayı aralarında dolaştırıyorlardı. Biri hurmayı emer, üzerine de su içerdi Sonra diğeri alır, aynı şekilde hurmayı emer üzerine su içerdi. Bunun üzerine Allah tevbelerini kabul etti ve onları çıktıkları bu seferden sağ salim döndürdü.

İbn-i Cerir, Abdullah İbn-i Abbas'a dayanak şöyle rivayet eder: Hz. Ömer'e

-Allah ondan razı olsun- ayette geçen "**zor an**" hakkında sorulduğunda, "Peygamberimizle birlikte Tebük'e doğru yol alıyorduk. Bir yerde konaklamıştık. Dayanılmaz bir susuzluk çekiyorduk. Boğazımız kesilecek sanıyorduk. Öyle ki, bir adam su aramaya çıkıp döndüğünde, adeta boynunun kesileceğini sanıyordu. Bazıları devesini kesip işkembesini sıkıp suyunu içiyordu. Geri kalanını da karnının üzerine koyuyordu...

İbn-i Cerir aşağıdaki ayet hakkında şöyle der: "**Allah peygamberin ve o zor anda onun peşinden giden Muhacirler ile Ensar'ın tevbelerini kabul etti.**" Burada kastedilen mal, binek, yiyecek ve su bakımından çekilen sıkıntıdır. "**O sırada onlardan bir grubun kalpleri kaymanın eşiğine gelmişti.**" Yani haktan sapmak üzereydi. Peygamberin getirdiği din hakkında kuşkuya kapılmıştı. Seferlerinde ve savaşlarında çektikleri sıkıntı ve zorluklardan dolayı içlerini şüphe kaplamıştı. "**Arkasından O, onların tevbelerini kabul etti.**" İbn-i Cerir diyor ki, sonra onlara Rabblerine sığınmayı, dönüp onun dini üzerinde kalıcı olmayı nasip etti. "**Çünkü O, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.**"

Sunduğumuz bu rivayetler, o gün çekilen zorluğun boyutlarını gereğince tasvir ediyor sanıyorum. O dönemde müslüman toplumun içinde yaşadığı atmosferi biraz olsun gözönünde canlandırıyor. Nitekim sunduğumuz bu rivayetler arasında, insanların iman düzeyleri de kendisini gösteriyor. Bir yandan kesin inançlı ve kararlı grup, öte yandan zorluğun baskısı altında sarsılan, bocalayan grup. Hiçbir şüphe sözkonusu olmaksızın geride kalan grup bir yanda, diğer yanda yumuşak tavırlı münafıklar, ahlâksız münafıklar ve komplocu münafıklar... Bütün bunlar ilk etapta o dönemde toplumun organik oluşumunu, ikinci olarak da o zor zamanda, hem de Bizans'a karşı çıkılan seferde çekilen sıkıntıları göstermektedir. Kuşkusuz bu sıkıntılar onları iyice arındırmıştı. Bu imtihan herkesin esas karakterini ortaya çıkarmıştı. Belki de yüce Allah, bu sıkıntıları arınmaları, karakterlerinin ortaya çıkması ve belirginleşmesi için çekmelerini sağlamıştı...

ZORLUKLAR VE SAVAŞTAN KAÇANLAR

İşte bazılarının geri dönmesine neden olan bu zorluklardı. Geriye dönenlerin çoğu da durumları az önce açıklanan münafıklardı. Bunlar arasında islâmdan kuşku duymayan ve münafık olmayan, sadece tembellikten ve Medine'nin gölgeliklerinde dinlenme arzusundan dolayı geride kalan mü'minler de yer alıyordu. Bunlar iki gruptu. Bu grup, iyi davranışlarına kötü davranışlar da katmışlardı. Ama daha sonra günahlarını itiraf etmişlerdi. Diğer grup da, "Azap etmek veye tevbelerini kabul etmek üzere Allah'ın iradesine bırakılanlardı." Bunlar, durumları zamana bırakılan yani haklarında bir karar vereksizin kendi hallerinde bırakılan üç kişiydi. Onlar hakkında Allah'ın hükmü bekleniyordu. İşte burada, durumları Allah'ın hükmüne ve zaman geçmesine havale edildikten sonraki gelişmeler ela alınmaktadır.

Biz bu üç kişinin durumunu olanca çıplaklığıyla gözler önüne seren ayetin tefsiri açısından herhangi bir şey söylemeden, onları ve durumlarını olağanüstü

güzellikte ve sanatsal bir tabloda canlandıran Kur'an ayetinin göz kamaştırıcı ifadesini sunmadan önce, onlardan birinin, Ka'b b. Malik'in -Allah ondan razı olsun- anlattıklarına kulak verelim: Ahmed, Buhari ve Müslim Zehri kanalıyla rivayet ettiler: Zehri diyor ki, bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik anlattı: Abdullah b. Ka'b b. Malik, (Ka'b'ın gözleri görmez olduğu zamanlarda oğulları arasında ona yardımcı olur, yolda elinden tutardı) babasından şunları aktardı: Bir gün Ka'b'ın Peygamberimizin Tebük seferinden geri kalışını anlattığını işittim. Ka'b şöyle diyordu: Tebük seferinin dışında Peygamberimizin hiçbir savaşından geri kalmadım. Şu var ki, ben Bedir savaşına da katılmamıştım. Ama o zaman savaşa katılmayan hiç kimse azarlanmamıştı. Çünkü o zaman Peygamberimiz ve müslümanlar Kureyş kabilesine ait kervanı ele geçirmek için çıkmışlardı. Fakat yüce Allah, sürpriz bir şekilde onlarla düşmanlarını karşı karşıya getirdi.

İslâm üzerine and içtiğimiz Akabe gecesinde de Peygamberimizin yanında dım. Bana göre Akabe biatı Bedir savaşından daha az sevimli değildir. Gerçi Bedir savaşı daha çok konuşulmakta ve daha çok bilinmektedir. Tebük seferinde Peygamberimizin hazırladığı orduya bile bile katılmadım. Bu seferden geri kaldığım sıralarda her zamankinden güçlü, her zamankinden daha rahattım. O zaman iki binek hazırlamıştım ki, başka hiçbir savaşta böylesini hazırlayamamıştım. O güne kadar Peygamberimiz bir sefere çıkmak istedi mi nereye gideceğini belirtmez, başka tarafa yönelirdi. Fakat bu seferde böyle yapmadı. Bu sefere Peygamberimiz yakıcı bir sıcaklıkta çıkıyordu. Yolculuk uzun ve öldürücüydü. Karşı çıkılan düşmanın sayısı da fazlaydı. Bu yüzden düşmanlarına karşı gerekli hazırlığı yapabilmeleri için müslümanlara durumu açıkça söyledi. Hangi tarafa gideceklerini haber verdi. Peygamberimizle birlikte sefere çıkan müslümanların sayısı da bir kitaba -sicil defterini kastediyor- sığmayacak kadar fazlaydı.

Ka'b -Allah ondan razı olsun- diyor ki, çok az kimse de gözden kaybolmak istiyordu. Allah tarafından vahiy gelmediği sürece Peygamberimizin farkında olmayacağını sanıyordu. Peygamberimiz sefere çıktığı sıralarda meyveler olgunlaşmış, gölgeler iyi ve çekici olmuştu. Ben de bunlara can atıyordum. Peygamberimiz -Allah ondan razı olsun- ve beraberindeki müslümanlar savaş hazırlıklarına başlamış, bense onlarla birlikte hazırlıklara başlamak istiyordum ama bir şey yapmadan geri dönüyordum. Kendi kendime de şöyle diyordum: "İstediğim zaman bu hazırlıkları yaparım" ben böyle oyalanıyorken, müslümanlar durmadan hazırlık yapıyorlardı. Bir gün Peygamberimiz ve beraberindeki müslümanlar yola çıkmak üzereyken bir daha hiçbir şey hazırlamamıştım. Ve ben çabuk davranıp savaşa yetişeceğimi sanıyordum. Kendimi bu şekilde avutuyordum. Arkadan gidip onlara yetişeceğimi düşünüyordum. Keşke yapsaymışım, sonra bunu da yapamadım. Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- sefere çıkmasından sonra halkın arasına çıktığımda son derece üzülüyordum. Çünkü, hakkında münfıklık söylentileri olan ya da Allah katında mazur sayılanlardan başka benim gibi birine rastlamıyordum. Peygamberimiz -salât ve selâm üzeri-

ne olsun- Tebüke varana kadar benden söz etmemişti. Tebük'te arkadaşları ile birlikte otururken "Ka'b b. Malik ne yaptı?" diye sormuştu. Beni Seleme kabilesinden bir adam, "Ya Rasulallah, hurmalıkları ve kendini beğenmişliği onu bize katılmaktan alıkoydu" demiş. Bunun üzerine Muaz b. Cebel adama "Ne kadar kötü konuşuyorsun! Allah'a andolsun ki, ya Resulallah onun hakkında iyilikten başka bir şey bilmiyoruz" demişti. Bunun üzerine Peygamberimiz herhangi bir şey söylememişti.

Ka'b b. Malik diyor ki, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük'ten Medine'ye doğru yola çıktığı haberini duyunca, bir sıkıntıdır aldı beni ve çeşitli yalanlar uydurmaya, ertesi günün onun öfkesinden kurtulmak için söylenecek söz aramaya başladım. Bunun için de ailemde görüş sahibi herkesten yardım istedim. Peygamberimizin Medine'ye girmek üzere olduğunu duyunca, yalan yanlış düşünceler kafamdan silinip gitti ve kesinlikle ondan kurtulamayacağımı anladım. Ona doğrusunu söylemeye karar verdim. Artık Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Medine'ye girmişti. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bir seferden döndüğü zaman ilk önce mescide uğrar, iki rekât namaz kılar, sonra da müslümanlarla birlikte otururdu. Bu sefer de aynısını yapınca, geride kalanlar yanına gelip özürler ileri sürmeye, yemin etmeye başladılar. Bunlar seksen küsur kişiydi. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- dediklerini kabul etti, bağlılıklarını onayladı, onlar için Allah'dan bağışlanma diledi. Niyetlerini de Allah'a bıraktı. Nihayet ben geldim. Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- selâm verdiğim zaman gülümsedi, ama kızgın olduğu belliydi. "Gel" dedi. Gidip önünde oturdum. Bana, "Neden bizimle gelmedin, yoksa binek hayvanı mı satın almadın?" diye sordu. Ben, "Ey Allah'ın Peygamberi, eğer şu dünyada senden başka birinin yanında oturmuş olsaydım, bir özür ileri sürerek, öfkesinden kurtulurdum. Kendi kendime ölçtüm-biçtim, fakat Allah'a andolsun ki, bugün sana yalan söyleyecek olursam, benden hoşnut olacağını, buna karşılık yüce Allah'ın senin kızgınlığını üzerime çekeceğini anladım. Eğer sana doğruyu söyleyecek olursam, bunun böyle olduğunu bileceğini anladım. Ben bu konuda Allah'ın vereceği hükmü bekliyorum. Allah'a andolsun ki, herhangi bir mazeretim yoktu, senin çıktığın seferden geri kaldığım günkü gibi kendimi hiçbir zaman bu kadar güçlü ve rahat hissetmemiştim." Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- "işte bu adam doğru söylüyor. Kalk ve Allah'ın senin hakkında vereceği hükmü bekle' dedi. Ben de kalktım. Beni Seleme kabilesinden bazı adamlar etrafımı sarıp beni azarladılar ve "Allah'a andolsun ki, bundan önce herhangi bir günah işlediğini duymadık. Geride kalan diğer adamlar gibi, Peygamberimize mazeret gösteremedin. Halbuki peygamberin senin için bağışlanma dilemesi günahının affolunması için yeterli idi" dediler. Ka'b diyor ki, beni o kadar teşvik ettiler ki, az kalsın Peygamberimizin yanına gidip bir yalan uyduracaktım. Sonra, "Benim gibi konuşan başka biri daha var mı?" dedim. "Evet senin gibi konuşan iki kişi daha var, onlara da sana söylenenin aynısı söylendi" dediler. "Kim bunlar?" dedim. "Murare b. Rebi ve Hilal b. Umeyye el Vakifi" dediler. Bana Bedir savaşına

katılmış salih iki kişiden söz etmişlerdi. Onları kendime örnek aldım, böylece ve onları duyunca yoluma devam ettim.

Ka'b diyor ki, Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük seferine çıkmayanlar arasında mü'minlerin üçümüzle konuşmasını yasakladı. Halk bizden uzaklaşmaya başladı -ya da- "bize yabancı gibi davranıyorlardı" Ben bile yeryüzünden sıkılmaya başlamıştım. Bu bildiğim yeryüzü değildi artık. Bu şekilde tam elli gece geçirdik. Diğer iki arkadaşımıza gelince, çaresiz kalıp evlerine çekilmişlerdi. Bense halk arasında güçlü kuvvetli biriydim. Halkın arasına çıkıyor, müslümanlarla birlikte namaz kılıyor, çarşılarda dolaşıyordum. Ama hiç kimse benimle konuşmuyordu. Namazdan sonra Peygamberimizin meclisinde oturur, ona selâm verirdim. Kendi kendime acaba selâmımı almak için dudakları kıpırdadı mı yoksa kıpırdamadı mı? derdim. Sonra ona yakın bir yerde namaz kılar, göz ucuyla onu süzerdim. Ben namaza durunca bana bakardı, ama ben kendisine bakınca bakışlarını kaçırırdı. Müslümanların boykot uygulaması gittikçe uzuyordu. O sırada amcamın oğlu ve herkesten çok sevdiğim Ebu Katade'nin bahçesine doğru yürüdüm ve selâm verdim. Fakat selâmımı almadı. Ben "Ey Ebu Katade, ben sana Allah'ın adıyla seslendim, Allah ve peygamberini sevdiğimi bilir misin?" dedim. Ama o sustu. Tekrar seslendim yine sustu. Bir daha seslendim. Allah ve peygamberi daha iyi bilir" dedi. Gözlerim doldu, geri döndüm, duvarı geçtim gittim.

Medine sokaklarında dolaştığım bir sırada, birden Medine'ye yiyecek satmak için gelen Suriye Nabatilerinden birinin "Kim bana Ka'b b. Malik'i gösterebilir?" dediğini işittim. Halk beni gösterdi kendisine. Yanıma geldi ve Gassan kralından bir mektup bıraktı. Ben okuma yazma biliyordum, açtım okudum. Şöyle diyordu mektupta:

"Arkadaşının (Peygamberimizi kastediyor) seni üzdüğünü duyduk. Allah sana başını sokacak bir sığınak bırakmamış. Bize katıl seni koruyalım." Bu mektubu okurken "Bu da bir imtihandır" diyordum. Sonra mektubu büktüm ve ocağı atıp yaktım. Bize boykot uygulanan elli günden kırk gün geçince Peygamberimizden -salât ve selâm üzerine olsun- bir elçi geldi ve "Peygamber karından uzak durmanı emrediyor" dedi. "Karımı boşayayım mı yoksa ne yapayım?" dedim. "Hayır, ondan uzaklaşacaksın ve kesinlikle yaklaşmayacaksın" dedi. İki arkadaşıma da aynı mesajı göndermişti. Bunun üzerine karıma "Ailenin yanına git ve Allah bu konuda hükmünü belirtinceye kadar bekle" dedim. Hilal b. Ümeyye'nin karısı Peygamberimizin yanına gelmiş ve şöyle demişti: "Ya Resulallah, Hilal geçkin bir ihtiyardır. Ona hizmet etmemde bir sakınca görüyor musun?" Peygamberimiz, "Hayır ama kesinlikle sana yaklaşmayacaktır" demişti. Bunun üzerine Hilal'in karısı: "Allah'a andolsun ki, herhangi bir şey yapacak durumda değildir. Ve senin emrini duyduğundan bugüne kadar ağlayıp duruyor" demişti. Ailemden bazıları, "Gidip karının yanında kalmak için pey-

gamberden izin istesen olmaz mı?" dediler. Böylece Hilal'in karısına, kocasına hizmet etmek üzere izin verdi, demişlerdi. Ben de, "Allah'a andolsun ki, bu konuda gidip peygamberden izin istemem. Üstelik izin istediğim zaman ne diyeceğimi bilmiyorum. Çünkü ben genç bir adamım" demiştim.

On gün daha geçmişti. Böylece müslümanların bizimle konuşmalarına ilişkin yasağın konulmasından bu yana elli gün tamamlanmıştı. Ellinci günün sabahı evlerimizden birinin damında sabah namazını kılmış ve yüce Allah'ın bize ilişkin olarak belirttiği durumda oturmuştum. İçim sıkılıyor ve yeryüzü bunca genişliğine rağmen bana dar geliyordu. O sırada sele tepesinden vargücüyle bağıran birinin sesini duydum: "Ey Ka'b b. Malik müjdeler olsun" diyordu. Hemen secdeye kapandım. Ve yeniden rahatlığa kavuştuğumu anladım. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- sabah namazını kılarken yüce Allah'ın bizim tevbelerimizi kabul ettiğini duyurmuştu. Bunun üzerine müslümanlar bize müjdeyi vermek için dağılmışlardı. Önce iki arkadaşıma müjde vermişlerdi. Bana da birisi atlı birisi de yaya olmak üzere iki kişi koşmuştu. Yaya olarak koşan adam dağın tepesine çıkmış oradan bağırmıştı. Kuşkusuz ses, attan hızlıydı. Bana müjdeyi veren adam gelince üzerimdeki elbiseyi çıkarıp ona giydirmiştim. Allah'a andolsun ki, o gün ondan başka bir şeyim yoktu. Verdiğim iki elbiseyi karşılığını ödeyerek tekrar giydim ve Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- yanına gittim. Müslümanlar grup grup beni karşılayıp tevbemin kabul olunmasından dolayı kutluyorlardı. "Allah tevbeni kutlu kılsın" diyorlardı. Sonra mescide girdim. Baktım Peygamberimiz mescidde oturmuş, bir grup da etrafında halka olmuştu. Talha b. Ubeyd kalktı, koşarak yanıma geldi, elimi sıkıp kutladı. Muhacirler'den başka hiç kimse kalkıp beni kutlamamıştı" Ka'b, Talha'nın bu davranışını hiç unutmamıştı.

Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- selâm verdiğimde yüzü sevinçten parlayarak şöyle dedi: "Annenden doğduğun günden beri yaşadığın en hayırlı günü müjdelerim." "Bu müjde, senin katından mı yoksa Allah katından mı ya Resulallah?" dedim. "Aksine Allah katından..." dedi. Peygamberimiz sevindiği zaman yüzü bir ay parçası gibi aydınlık olurdu. Bunu bilirdik biz. Yanında oturduğum zaman "Ey Allah'ın Peygamberi tevbemin kabul olunmasına karşılık bütün malımı Allah ve peygamberine sadaka olarak vermeyi söz vermiştim" dedim.

"Malının bir kısmını yanında bırak, bu senin için daha iyidir" dedi. "Kendim için Hayber savaşında payıma düşen ganimeti bırakıyorum" dedim ve şunları ekledim: "Ey Allah'ın peygamberi, Allah beni doğru söylediğim için kurtardı. Yaşadığım sürece doğru söylemekten vazgeçmeyeceğime dair söz verdim." Allah'a andolsun ki, Peygamberimize bu sözü verdiğim günden bu yana asla yalan konuşmadım ve bundan sonra da yüce Allah'ın beni yalan konuşmaktan koruyacağını ümit ediyorum. Daha sonra yüce Allah şu ayetleri indirdi:

"Allah peygamberin ve o zor anda onun peşinden giden Muhacirler ile Ensar'ın tevbelerini kabul etti. O sırada onlardan bir grubun kalpleri kaymanın eşiğine gelmişti. Arkasından O, onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı son derece şefkatli ve merhametlidir."

"Allah hükümleri ertelenen o üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Sonunda yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi, can sıkıntısından patlayacak gibi oldular. Allah'dan kaçmanın yine O'na sığınmaktan başka bir çıkar yolu olmadığını anladılar. Bunun üzerine Allah onların tevbelerini kabul etti ki, tevbe etsinler. Hiç kuşkusuz Allah tevbelerin kabul edicisidir, merhametlidir."

"Ey mü'minler, Allah'dan korkunuz ve dosdoğrularla, gerçekten hiç ayrılmamış olanlarla beraber olunuz."

Ka'b diyor ki; "Allah'a andolsun ki, yüce Allah'ın, beni islâma iletmesinden sonra, bana o gün peygambere doğru söylememden daha büyük bir nimet vermemiştir. O gün yalan söylemiş olsaydım, ona yalan söyleyenler gibi helâk olacaktım. Çünkü yüce Allah ona yalan söyleyenler için söylenecek en kötü sözü söylemiştir."

"Savaştan döndüğünüzde kendilerini azarlamayasınız diye size Allah adına yemin edeceklerdir. Onları azarlamayınız, bir şey olmamış gibi davranınız. Çünkü onlar somut pisliktirler. İşledikleri kötülüklerin karşılığı olarak varacakları yer cehennemdir."

"Kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Oysa siz onlardan hoşnut olsanız bile Allah yoldan çıkmışlar güruhundan kesinlikle hoşnut olmaz."

İşte bu üç kişiden birinin, Ka'b b. Malik'in dilinden Tebük seferine çıkmayan üç kişinin hikâyesi. Hikâyenin her bölümü bir ibret tablosu. Hikâyede islâm toplumunun sağlam ve sarsılmaz temelinden belirgin çizgiler ön plana çıkmaktadır. Hikâye islâm toplumunun yapısının sağlamlığını, toplumu oluşturan unsurların paklığını, toplumun anlamına, davetin yükümlülüklerine, emirlerin, değerine ve itaatin zorunluluğuna ilişkin düşüncenin netliğini gözler önüne sermektedir.

Şu Ka'b b. Malik ve iki arkadaşı o zor anda çıkılan sefere katılmıyor, insan olmaktan kaynaklanan za'fa yenik düşüyor, gölge ve rahatlık çekici geliyor, bu ikisini yakıcı sıcaklığa, sıkıntılara, uzun yolculuğa, yorucu çabaya tercih ediyorlar. Ne var ki, Ka'b Peygamberimizin sefere çıkmasından sonra çok geçmeden yaptığının farkına varıyor. Çevresindeki her şey ona bu hatanın korkunçluğunu vurguluyordu... "Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- sefere çıkmasından sonra halkın arasına çıktığımda son derece üzülüyordum. Çünkü hakkında münafıklık söylentileri ya da Allah katında mazur sayılanlardan baş-

ka benim gibi birine rastlamıyordum." Yani hastalık ve zayıflıktan, bir de harcayacak bir şey bulamamaktan dolayı Allah katında cihada çıkmaktan mazur sayılanlar.

Zorluk, müslümanları peygamberin uzun ve sıkıntılı sefere çağırmasına koşmaktan alıkoyamadı. Sadece hakkında münafıklık söylentileri bulunan ve yüce Allah'ın mazur saydığı güçsüz kimseler bu çağrıya koşmamışlardı. Müslüman toplumun sağlam temeli ise, zorluktan daha güçlü bir ruha ve sıkıntılardan daha sağlam bir köke sahiptir.

Bu bir...

İkincisi de takvadır... Hata yapanı doğru söylemeye ve suçunu itiraf etmeye yönelten takva... Bundan sonra iş Allah'a kalmıştır: Ben, "Ey Allah'ın peygamberi, eğer şu dünyada senden başka birinin yanında oturmuş olsaydım, bir özür ileri sürerek öfkesinden kurtulurdum. Kendi kendime ölçtüm-biçtim. Fakat Allah'a andolsun ki, bugün sana yalan söyleyecek olursam, benden hoşnut olacağını, buna karşılık yüce Allah'ın senin kızgınlığını üzerime çekeceğini anladım. Eğer sana doğruyu söyleyecek olursam bunun böyle olduğunu bileceğini anladım. Ben bu konuda Allah'ın vereceği hükmü bekliyorum. Allah'a andolsun ki, hiçbir mazeretim yoktu, senin çıktığın seferden geri kaldığım günkü gibi kendimi hiçbir zaman bu kadar güçlü ve rahat hissetmemiştim" dedim.

Çünkü hata yapan mü'min vicdanında Allah'ı her zaman hazır bulur. Bunun yanında Peygamberin -salât ve selâm üzerine olsun- hoşnutluğuna da can atıyor. O hoşnutluk, o günlerde insanı yükseltebiliyor, alçaltabiliyordu. Saygın bir konuma getirebildiği gibi, bakışların altında damgalanmış bir halde bırakabilirdi, müslümanı. Ya da tek bir insanın bile kendisine bakmasını önleyebiliyordu. Buna rağmen Allah'ın gözetimi daha güçlü, Allah korkusu daha derin ve Allah'a ümit bağlamak daha güvenilirdir.

"...Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Tebük seferine çıkmayanlar arasında mü'minlerin üçümüzle konuşmasını yasakladı. Halk bizden uzaklaşmaya başladı. Ya da "Bize yabancı gibi davranıyorlardı" demişti. Ben bile yeryüzünden sıkılmaya başlamıştım. Bu bildiğim yeryüzü değildi artık. Bu şekilde tam elli gece geçirdik. Diğer iki arkadaşıma gelince, çaresiz kalkıp evlerine çekilmişlerdi. Bense halk arasında güçlü kuvvetli biriydim. Halkın arasına çıkıyor, müslümanlarla birlikte namaz kılıyor, çarşılarda dolaşıyordum. Ama hiç kimse benimle konuşmuyordu. Namazdan sonra Peygamberimizin meclisinde oturur, ona selâm verirdim. Kendi kendime: "Acaba selâmımı almak için dudakları kıpırdadı mı yoksa kıpırdamadı mı?" derdim. Sonra ona yakın bir yerde namaz kılar gözucuyla onu süzerdim. Ben namaza durunca bana bakardı, ama ben kendisine bakınca, bakışlarını kaçırırdı. Müslümanların boykot uygulaması gittikçe uzuyordu. O sırada amcamın oğlu ve herkesten çok sevdiğim Ebu Ka-

tade'nin bahçesine doğru yürüdüm ve selâm verdim. Fakat selâmımı almadı. Ben "Ey Ebu Katade, ben sana Allah'ın adıyla seslendim, Allah'ı ve peygamberini sevdiğimi bilir misin?" dedim. Ama o, sustu. Tekrar seslendim, yine sustu. Bir daha seslendim Allah ve peygamberi daha iyi bilir" dedi. Gözlerim doldu geri döndüm duvarı geçtim gittim..."

Mekke'nin fethinden sonra yaşanan kargaşaya ve ' zor anda' başgösteren karışıklığa rağmen, müslüman toplumda disiplin, kontrol böyle sağlanıyordu. Emirlere uyma bu şekilde gerçekleşiyordu... "Peygamberimiz mü'minlerin üçümüzle konuşmasını yasakladı." Artık hiçbiri konuşmak için ağzını açamaz. Kimse Ka'b'ı sevgiyle karşılayamaz. Ona bir şey veremez, bir şey alamaz. Amcasının oğlu, en çok sevdiği insan bile... Duvarından tırmanmış, yanına gitmiş, ama selâmını almamıştı. Sorusuna cevap vermemişti. Israrlar karşısında cevap vermişse de üzüntüsünü gideremiş, sıkıntısına çare olmamıştı. Sadece, **"Allah ve peygamberi daha iyi bilir"** demişti.

Ka'b büyük bir üzüntü içindeydi. Yeryüzü ona sevimli gelmiyor artık, bu bildiği yeryüzü değildir çünkü. Resulallah'ın dudaklarının hareketine ümit bağlamıştır. Gözucuyla sürüyor peygamberi. Belki peygamber bir kerecik kendisine bakar diye. Bu, içindeki umudu canlı tutacaktır. Bu ağaçtan kopmadığı, bir yaprak gibi solup kurumadığı için teselli bulacaktır.

Koyulmuş ve yalnız bırakılmışken, kavminden hiç kimse (Allah rızası için) ağzını açıp kendisiyle konuşmuyorken, Gassan kralından kendisine üstünlük, şeref, mevki ve makam va'deden bir mektup alıyor. Ama, o bütün bunlara bir tek hareketle karşılık veriyor, mektubu tutup ateşe atıyor. Bunu da içinde bulunduğu imtihanın bir parçası sayıyor, imtihana karşı sabırlı olmaya devam ediyor.

İlişki kesmek olayı, eşinden ayrılmasını gerektirecek boyutlara varıyor. Artık bütün insanlar arasında kovulmuş, tek başına bırakılmış bir kişidir. Yerle gök arasında bir başına kalmıştır. Karısının yanında hizmet etmek amacıyla kalmasını sağlamak için peygamberden izin istemeye utanıyor. Çünkü ne cevap alacağını bilmiyor.

Bu madalyonun bir yüzü. Diğer yüzünde müjde vardır madalyonun... Kabul edilmenin, yeniden saffa katılmanın günahtan tevbe etmenin, dirilip yeniden hayata dönmenin müjdesi vardır...

"Yüce Allah'ın bize ilişkin olarak belirttiği durumda oturmuştum. İçim sıkılıyor ve yeryüzü bunca genişliğine rağmen bana dar geliyordu. O sırada Sel'e tepesinden vargücüyle bağıran birinin sesini duydum. "Ey Ka'b b. Malik müjdeler olsun" diyordu. Hemen secdeye kapandım ve yeniden rahatlığa kavuştu-

ğumu anladım. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- sabah namazını kılarken yüce Allah'ın bizim tevbelerimizi kabul ettiğini duyurmuştu. Bunun üzerine müslümanlar bize müjdeyi vermek için dağılmışlardı. Önce iki arkadaşıma müjde vermişlerdi. Bana da birisi atlı birisi de yaya olmak üzere iki kişi koşmuştu. Yaya olarak koşan adam dağın tepesine çıkmış oradan bağırmıştı. Kuşkusuz ses, attan hızlıydı. Bana müjdeyi veren adam gelince, üzerimdeki elbiseyi çıkarıp ona giydirmiştim. Allah'a andolsun ki, o gün ondan başka bir şeyim yoktu. Verdiğim iki elbiseyi karşılığını ödeyerek tekrar giydim ve Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- yanına gittim. Müslümanlar grup grup beni karşılayıp tevbenin kabul olunmasından dolayı kutluyorlardı. "Allah tevbeni kutlu kılsın" diyorlardı. Sonra mescide girdim. Baktım Peygamberimiz mescidde oturmuş, bir grup da etrafında halka olmuştu. Talha b. Ubeyd kalktı koşarak yanıma geldi, elimi sıkıp kutladı. Muhacirler'den başka hiç kimse kalkıp beni kutlamamıştı." Ka'b Talha'nın bu davranışını hiç unutmamıştı.

Olaylar bu şekilde değerlendiriliyordu, bu şekilde düzenleniyordu, bu toplumda. Kabul olunmuş tevbe bu şekilde karşılanıyor, bu şekilde önemseniyordu. Bu yüzden müjde sahibine atlılarca ulaştırılıyordu. Müjdeyi daha çabuk oluşturmak için dağa çıkıp bağırıyordu birisi de... Yeniden topluma dönen, tekrar bu kökle birleşen dışlanmış adam kutlamaları ve karşılamaları unutulmayacak bir iyilik olarak algılıyordu. Peygamberimizin dediği gibi "Anandan doğduğun günden beri yaşadığın en hayırlı günü müjdelerim" hayatının en mutlu gününü yaşıyordu. Ka'b'ın dediği gibi peygamberimiz bu müjdeyi verirken yüzü seviçten parlıyordu. Bu büyük şefkatli ve merhametli gönül, üç arkadaşının tevbelerinin kabul olunmasından ve şerefli birer unsur olarak yeniden topluma katılmalarından dolayı sevinçle dolup taşmıştı.

İşte sefere çıkmayan, sonra da Allah tarafından tevbelerin kabul olunan üç kişinin hikâyesi... Ve islâm toplumunun hayat biçimine ve hayatın her alanında uyduğu değerlere işaret eden bu hikâyeden bazı kesitler...

Hikâye kahramanlarından birinin de anlattığı gibi ayetin anlamını ruhlarımıza iyice yaklaştırmaktadır: **"Sonunda yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi. Can sıkıntısından patlayacak gibi oldular, Allah'dan kaçmanın yine O'na sığınmaktan başka bir çıkar yolu olmadığını anladılar."**

Ne değeri var yeryüzünün, içinde yaşayanlar olmasa... Yeryüzü, üzerinde geçerli olan değerlerle bir anlam kazanır. Üzerinde yaşayanların arasındaki bağlar ve ilişkilerdir yeryüzünü değerli kılan. İfade, sanatsal güzelliğindeki gerçekliğin ötesinde pratik anlamı bakımından da gerçeği yansıtmaktadır. Ayetin sanatsal güzelliği şu seferden geri kalan üç kişiye dar gelen yeryüzünü öyle bir tasvir ediyor ki, yerin çevresi daralmaya kıtalar büzülmeye başlamış, bu üç kişi de orada sıkılmış kalmıştır adeta.

"Can sıkıntısından patlayacak gibi oldular."

Bedenleri bir kap gibi sıkıştırıyordu onları sanki. Hareket etmelerine im-

kân vermiyordu. Onları sıkıştırıyor nefes aldırmıyordu adeta:

"Allah'dan kaçmanın yine O'na sığınmaktan başka bir çıkar yolu olmadığını anladılar."

Hiç kimsenin Allah'dan başka sığınacak bir yeri yoktur. Göklerin ve yerin her tarafı onun kontrolündedir. Ne var ki bu gerçeğin böylesine sıkıntı verici bir atmosferde dile getirilmesi sahneye daha bir sıkıntı, karamsarlık ve daralma havası katıyor. Sıkıntıları gideren, insanları düzlüğe çıkaran Allah'a sığınmaktan başka kurtuluş yolu yoktur bu can sıkıntısından.

Ardından kurtuluş geliyor, düze çıkıyorlar...

"Bunun üzerine Allah onların tevbelerini kabul etti ki, tevbe etsinler. Hiç kuşkusuz Allah tevbeleri kabul edicidir, merhametlidir."

Bu özel günahdan dolayı ettikleri tevbeyi kabul etti ki, geçmişte istedikleri tüm günahlardan tevbe etsinler ve ilerde olabilecek her şeyde Allah'a tam ve eksiksiz dönsünler, ona sığınsınlar. Ka'b'ın sözü de bunu doğrulamaktadır. "Ey Allah'ın peygamberi tevbemin kabul olunmasına karşılık bütün malımı Allah ve peygamberine sadaka olarak vermeyi söz vermiştim" dedim. "Malının bir kısmını yanında bırak, bu senin için daha iyidir" dedi. "Kendim için Hayber savaşında payıma düşen ganimeti bırakıyorum" dedim ve şunları ekledim. "Ey Allah'ın peygamberi, Allah beni doğru söylediğim için kurtardı. Yaşadığım sürece doğru söylemekten vazgeçmeyeceğine dair söz verdim. Allah'a andolsun ki, Peygamberimize bunu söyledikten beri hiçbir müslümanın doğru konuşmakta, yüce Allah'a karşı benden daha iyi bir sınav verdiğini bilmiyorum. Allah'a andolsun ki, Peygamberimize bu sözü verdiğim günden bu yana asla yalan konuşmadım ve bundan sonra da yüce Allah'ın beni yalan konuşmaktan koruyacağını ümit ediyorum.

Fî Zılâl-il Kur'an'da bu derin anlamlar içeren hikâye ve Kur'an'ın bu hikâyeyi eşsiz bir şekilde dile getiren ifadesi üzerinde bundan fazla duramıyoruz. Yüce Allah'ın başarılı kıldığı oranda yaptığımız bu açıklamayı yeterli görüyoruz.

DOĞRULARLA BERABER OLUN VE MÜCADELE EDİN

Savaşa çıkma konusunda tereddüt gösterenlerin sefere çıkmayanların tevbelerinin kabul edilmesinin ve seferden geri kalanlardan üç kişinin hikâyesinde ön plana çıkan doğruluk unsurunun ışığında Allah'dan korkmalarına ve iman açısından doğru olduklarını ispat etmiş örnek kimselerle beraber olmalarına ilişkin tüm mü'minlere yönelik bir çağrı yer alıyor. Bunun yanında Medineliler'in ve çevrelerindeki taşralı Araplar'ın seferden geri kalmaları kınanıyor. Bu arada mücahidlere bol bir mükafat va'dediliyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ
مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١١٩﴾ مَا كَانَ لِأَهْلِ ٱلْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُم

مِنَ ٱلْأَعْرَابِ أَن يَتَخَلَّفُوا۟ عَن رَّسُولِ ٱللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا۟
بِأَنفُسِهِمْ عَن نَّفْسِهِۦ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا
نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَطَـُٔونَ مَوْطِئًا
يَغِيظُ ٱلْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُم
بِهِۦ عَمَلٌ صَٰلِحٌ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾
وَلَا يُنفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ
وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ ٱللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

119- Ey mü'minler Allah'dan korkunuz ve dosdoğrularla, gerçekten hiç ayrılmamış olanlarla beraber olunuz.

120- Gerek Medineliler'e ve gerekse çevrelerinde yaşayan Bedeviler'e savaşta peygamberden geri kalmak ve kendi canlarının kaygısını onun canının kaygısının önüne geçirmek yakışmaz. Çünkü Allah yolunda çekecekleri her susuzluk, katlanacakları her yorgunluk, karşılaşacakları her açlık, kâfirleri öfkelendirecek her bir karış toprağa ayak basmaları, düşmanın zararına kazanacakları her tür başarı karşılığında mutlaka hesaplarına iyi amel yazılır. Hiç şüphesiz Allah, iyi işler yapanları ödülsüz bırakmaz.

121- Yaptıkları küçük-büyük bütün maddi harcamalar ve aştıkları her vadi, mutlaka hesaplarına yazılır ki, Allah işledikleri iyilikleri en güzel karşılıklarla ödüllendirsin.

Bu davayı ve bu hareketi ayakta tutanlar Medineliler'dir. Bu davanın en yakınları onlardır. Onlar bu dava ile vardırlar ve onun için vardırlar. Hz. Peygamber'i -salât ve selâm üzerine olsun- barındıran, ona bağlılık andı içenler onlardır. Yarımada'daki toplumda, bu dinin sağlam temeli onların varlığında somutlaşmaktadır. Medine'nin çevresinde yer alıp, da müslüman olmuş kabileler de öyle... Onlar da temelin dış destekleri konumundadırlar. Bu yüzden bunlar ve onlar herhangi bir eylemde, peygamberden geri kalamazlar. Kendilerini ona tercih edemezler. Hz. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- ister sıcakta, ister soğukta, ister zorlukta, ister rahatlıkta, ister kolaylıkta, ister sıkıntıda olsun, ne zaman sefere çıkarsa çıksın, bu davanın onlara yüklediği sorumlulukları ve zorlukları seve seve yüklenmelidirler. Çünkü bu davaya gönül vermiş Medineliler'in ve çevrelerindeki taşrlı Araplar'ın Hz. Peygamberin yakınında yer aldıkları halde, Hz. Peygamberin katlandığı herhangi bir şeyi kendileri için daha çok istemeleri gerektiğini bilmemekte mazur sayılamazlar.

Bu nedenle onlar, Allah'dan korkmaları ve seferden geri kalmayan, geri kalma düşüncesini akıllarına bile getirmeyen, zor anlarda imanları sarsılmayan ve yalpalamayan doğrularla beraber olmaları çağrısı yapılıyor. Bunlar öncü kim-

selerden ve güzel güzel onları izleyenlerden oluşan seçkin bir topluluktur!

"Ey mü'minler, Allah'dan korkunuz ve dosdoğrularla, gerçekten hiç ayrılmamış olanlarla beraber olunuz."

Bu çağrıdan sonra ayetlerin akışı, Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- çıktığı seferden geri kalma olayının, temelden hoş karşılanmayacak bir davranış olduğunu vurgulayarak sürüyor.

"Gerek Medineliler'e ve gerekse çevrelerinde yaşayan Bedeviler'e, savaşta Peygamberden geri kalmak ve kendi canlarının kaygısını onun canının kaygısının önüne geçirmek yakışmaz."

İfadede gizli bir azarlama var. Peygamberle birliket bulunan birine, "Bu adam kendini peygambere tercih ediyor, onunla beraber ve onun arkadaşı olduğu halde, kendi can kaygısını peygamberin can kaygısının önüne çıkarıyor" denmesinden daha etkin, daha acı bir azar olabilir mi?

Bu ifade aynı zamanda, her nesilden bu davaya bağlananları aynı noktada birleştirmektedir. Çünkü hiçbir mü'min, Hz. Peygamber'in göğüs gerdiği ve katlandığı bir şeye göğüs germekten, ona katlanmaktan kaçınamaz. Bu davaya mensup olduğunu iddia etmesine ve Hz. Peygamberi örnek aldığını ileri sürmesine rağmen, Hz. Peygamber'inkatlandığı hiçbir zorluktan kaçınmak olacak iş değildir. Bu, mü'min olma iddiası ile çelişmektir.

Bu, yüce Allah'dan gelen emrin gereği olmakla birlikte, Hz. Peygamber'den duyulan hayatın gerektirdiği bir görevdir de. Üstelik bu görevi yerine getirmenin mükafatı da, bitmez-tükenmez bir mükafattır.

"Çünkü Allah yolunda çekecekleri her susuzluk, katlanacakları her yorgunluk, karşılaşacakları her açlık, kâfirleri öfkelendirecek herbir karış toprağa ayak basmaları, düşmanın zararına kazanacakları her tür başarı karşılığında mutlaka hesaplarına iyi bir amel yazılır. Hiç şüphesiz Allah, iyi işler yapanları ödülsüz bırakmaz."

"Yaptıkları küçük büyük bütün maddi harcamalar ve aştıkları her vadi, mutlaka hesaplarına yazılır ki, Allah işledikleri iyilikleri en güzel karşılıklarla ödüllendirsin."

Çekilen susuzluğa, katlanılan açlığa, karşılaşılan yorgunluğa ve kâfirlerin öfkesini çeken her adıma mükafat vardır. Düşmana karşı kazanılan her başarı ödüllendirilecektir. Bütün bunlar, mücahid için iyi amel olarak yazılır hesaba. Yüce Allah, iyilik severlerin hesabına geçer bunları. Ve O, iyilik yapanları ödülsüz bırakmaz.

Yapılan küçük büyük bütün maddi harcamalar karşılık görecektir. Vadiler aşmak için atılan her adım, mücahidin hayatta işlediği en iyi amelin karşılığı gibi ödüllendirilecektir.

Dikkat edin! Allah'a andolsun ki, yüce Allah bize sınırsız bağışta bulunuyor. Andolsun ki, verilen ödülde büyük bir hoşgörü ve sınırsız bir bağış vardır.

Bütün bu sınırsız bağışların, bu büyük ödüllerin, bizim üstlendiğimiz ve bize emanet edilen bu dava uğruna Peygamberimizin katlandığı zorlukların yanında, son derece küçük kalan zorluklara karşılık olması insanı utandırıyor.

Bu surede, seferden geri kalanları kınayan ayetlerin inmesi; geride kalanların özellikle dev Medineli ve çevredeki Bedevi kabilelerine mensup kişilerin azarlanması üzerine müslümanların, özellikle Medine'yi çevreleyen, kabilelerin, Peygamberimizin işaretine anında cevap vermek için Medine'ye birikmeye başladıkları anlaşılıyor. Bu durum, pratik açıdan açıklamaya uygun bir zamanda, genel seferberliğin sınırlarını belirlemeyi gerektirmiştir. Artık islâm toprakları genişlemiştir. Arap Yarımadası nerdeyse tümden islâmın egemenliğine girmiştir. Cihada çıkmaya gücü yeten insanların sayısı artmıştır. Tebük seferinde, bütün geride kalanlara rağmen sayıları otuzbine varmıştı. Daha önce müslümanların çıktığı hiçbir seferde bu kadar insan biraraya gelmemişti. Artık uğraşıları, cihad, yeryüzünü kalkındırmak, ticaret ve henüz ortaya çıkmış bulunan ümmeti ayakta tutacak diğer hayat sorunları arsında bölüştürmenin zamanı gelmiştir. Bu ümmet, basit kabileciliğin isteklerini aşmıştır. Artık ilkel kabile toplumunun ihtiyaç duyduğu şeylere ihtiyaç duymamaktadır. İşte aşağıdaki ayet, bu sınırları gayet açık bir şekilde gözler önüne sermektedir:

وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ
فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟
قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

122- Mü'minlerin topyekün sefere çıkmaları gerekmez. Bunun yerine her kabileden bir grup, dinin özünü öğrenmek ve kötülüklerden kaçınırlar umudu ile soydaşlarını uyarmak için sefere çıkmalıdır.

Bu ayetin tefsirine, dinin özünü kavrayacak ve geri döndüğünde toplumunu uyaracak grubun kimliğine ilişkin birçok rivayet vardır. Bize göre ayeti şu şekilde yorumlamak en doğrusudur: Mü'minler hep birlikte seferberliğe katılacak değildirler. Her topluluktan birer grup katılacaktır. Ama sefere çıkanlarla, geride kalanlar, bu işi dönüşümlü yapacaklardır. Savaşa çıkan grup, seferberlik, yolculuk, cihad ve bu inanç uyarınca harekete geçme sayesinde dinin özünü kavrayacak, döndüğü zaman da, cihad ve hareket esnasında bu dinin özüne ilişkin gördüğü ve kavradığı gerçeklerle kavminden geride kalanları uyaracak, onlara bu gerçekleri anlatacaktır.

Bizi bu sonuca götüren etken -bu görüş temelde, İbn-i Abbas'ın yorumuna, Hasan Basri'nin tefsirine, İbn-i Cerir'in tercihine ve İbn-i Kesir'in görüşüne dayanmaktadır- bu dinin harekete dönük bir hayat sistemi oluşudur. Bu dinin özünü, onunla birlikte hareket etmeyenler kavrayamaz. Dolayısıyla bu din uğ-

runa cihad edenler, insanlar arasında bu dinin özünü en iyi şekilde kavrama imkânına sahip kimselerdir. Çünkü bu dinle birlikte, hareket esnasında dinin sırları ve derin anlamları ortaya çıkar. Olağanüstü olayları ve pratik uygulamaları gözleriyle görürler. Geride kalanlara gelince, bunlar harekete katılanlara başvurmak zorundadırlar. Çünkü savaşa çıkanların gördükleri gerçekleri görmemişlerdir. Onların kavradığı gibi kavrayamamışlardır dinin özünü. Bu dinle birlikte harekete geçenlerin farkına vardıkları sırları görememişlerdir. Özellikle sefere çıkanlar arasında Allah'ın Peygamberi -salât ve selâm üzerine olsun- bulunuyorsa... Genel olarak savaşa çıkma, dini anlamanın ve dinin özünü kavramanın en uygun yoludur.

Bu görüş, ilk başta akla gelen seferden, cihattan ve hareketten geri kalanların dinin özünü kavramak üzere ayrıldıkları düşüncesine ters gelebilir. Ama savaştan geri kalanların, dinin özünü kavramak üzere ayrıldıkları düşüncesi dayanaksız bir kuruntudur. Bu dinin tabiatına terstir. Bu dinin dayanağı harekettir. Bu yüzden, onunla birlikte hareket eden insanların pratik hayatına onu egemen kılmak için cihad eden, yaşamaya dönük hareket aracılığı ile, cahiliyeye karşı üstünlük sağlayandan başkası bu dinin özünü kavrayamaz.

Deneyimler kanıtlamıştır ki, bu dinle birlikte harekete geçmeyenler, bu dini harekete dönük bir sistem olarak yaşamayanlar, uzun süre kitaplar arasında donuk incelemeler ve araştırmalarla uğraşsalar bile, dinin özüne ilişkin olarak hiçbir şey kavrayamazlar. Gerçekleri gün yüzüne çıkaran aydınlık, bu dini insanların hayatına egemen kılmak için hareket eden, cihad hareketine katılan kimselere görünebilir. Kitapların safları arasında boğularak incelemeye girişenlere değil.

Bu dinin fıkhı, ancak hareket yurdunda ortaya çıkabilir, gelişebilir. Dinin özü, harekete dönük bir hayat biçimi olarak yaşaması gerekirken, yerinde oturan bir fıkıhçıdan alınamaz, öğrenilemez. Günümüzde islâm fıkhını, "yenilemek" ya da -Haçlı oryantalistlerin dediği gibi- "geliştirmek" amacıyla fıkhi hükümler çıkarmak için kitapların, sayfaların arasında incelemeye dalanlar... Evet insanları kula kulluktan kurtarmaktan ve sadece Allah'ın şeriatını egemen kılmak ve tağutların yasalarını hayattan uzaklaştırmak suretiyle, insanları Allah'a kul yapmayı hedefleyen hareketten çok uzak olan bu adamlar, bu dinin tabiatını kavrayamazlar. Bu yüzden, dinin fıkhını düzenlemeleri ve fıkhi kurallar koymaları doğru değildir.

İslâm fıkhı, islâmi hareketin ürünüdür. Önce din ortaya çıkmış, sonra fıkıh... Bunun tersi kesinlikle doğru değildir. Önce tek başına Allah'a boyun eğme olayı gerçekleşmiştir... Önce sadece Allah'a itaat edilmesi gerektiğini kabul eden, cahiliye yasalarını, gelenek ve göreneklerini bir kenara bırakan, insan aklının ürünü yasaların hayatın herhangi bir yönüne egemen olmasına imkân ver-

meyen bir topluın oluşmuştur. Sonra bu toplum, şeriatın özünden kaynaklanan ayrıntılara ilişkin hükümlerin yanında, şeriatın genel ilkeleri doğrultusunda pratik olarak yaşamaya başlamıştır. Bu toplum, Allah'ın tek ve ortaksız egemenliğinin öngördüğü şekilde, sadece O'nun şeriatını hayata geçirmek, yani O'nun dininin egemenliğini gerçekleştirmek için pratik hayatını sürdürürken, pratik hayatında yenilenen durumların etkisiyle ortaya çıkan ayrıntıya ilişkin sorunlarla da karşılaşmıştır. İşte sadece bundan dolayı fıkhi hükümler çıkarmaya çalışmıştır. İslâm fıkhının gelişmesi bu noktadan başlamıştır. İşte bu fıkhı ortaya çıkaran etken, bu dinle birlikte hareket etme olayıdır. Gelişmeyi sağlayan bu harekettir. Bu fıkıh, hiçbir zaman pratik hayatın sıcaklığından uzak bir şekilde donuk sayfalar arasından çıkarılan bir fıkıh olmamıştır. Bu yüzden, dinin özünü kavramış fıkıhçıların oluşturdukları fıkıh; onların bu dinle birlikte hareket etmelerinin ve bu dini yaşayan ve onun uğruna cihad eden, pratik hayatın hareketi ile ortaya çıkarak, fıkhı uygulayan canlı müslüman toplumun pratik hayatı ile içiçe oluşlarının ürünüdür.

Peki bugün durum nasıldır?.. Allah'ın tek ve ortaksız egemenliğini ilan eden, herhangi bir kulun egemenliğini fiilen reddeden, Allah'ın şeriatını yasa edinen ve bu yetkili kaynaktan gelmeyen tüm yetkisiz yasaları pratik olarak reddeden o müslüman toplum nerede?..

Hiç kimse bu toplumun şu anda var olduğunu iddia edemez. Bunun için islâmi bilen, daha baştan bu fıkhın hayatına yön veren tek yasa olması gerektiğini kabul etmeyen toplumların içinde yaşarken, islâm fıkhını geliştirmeye ya da "yenilemeye" veya "çağdaşlaştırmaya" yeltenemez. Ciddi bir müslüman öncelikle, sadece Allah'a itaat edilmesini, O'nun dininin egemen olmasını sağlamaya çalışır. Hakimiyet Allah'a itaat edilmesini sağlamak için yasama ve kanun koymanın sırf O'nun şeriatından kaynaklanmasını gerçekleştirmeye çalışır.

Bazı kimselerin islâm fıkhını uygulayan, hayatlarını bu fıkha dayandırmayan bir toplumda, islam fıkhının gelişmesinin ya da "yenilenmesi" yahut "çağdaşlaşması" ile uğraşmaları bu dinin ciddiyetine yakışmayan boş ve komik bir çabadır. Aynı şekilde bir insanın yerinde oturup soğuk kitap ve sayfalar arasında kaybolup, donuk fıkhi kalıplardan fıkhi kurallar edinmek suretiyle dinin özünü kavrayacağı düşüncesinde olması da, bu dinin tabiatını bilmemesinin yüz kızartıcı ifadesidir. Çünkü islâm, yoluna devam eden hayatın akışına egemen olmadıkça ve realite dünyasında bu din ile birlikte hareket edilmedikçe, şeriattan fıkhi kurallar çıkarmak mümkün olmayacaktır.

İslâm toplumunu doğuran etken, Allah'ın dinini din edinme ve sadece O'nun dinini hükümran kılma olayıdır. İslâm toplumu da, "İslâm fıkhını" oluşturmuştur. Bu sıralama kaçınılmazdır. Sadece Allah'a itaat etmenin, O'nun dinini hükümran kılmanın ortaya çıkardığı ve sırf Allah'ın şeriatını uygulamaya ka-

rarlı birmüslüman toplumun varlığı kaçınılmazdır. Bundan sonra -ama kesinlikle önce değil- kendisini ortaya çıkaran toplumun boyuna göre, ayrıntılı bir islâm fıkhı oluşur. Ama kesinlikle önceden hazırlanmış bir "giysi" olarak değil. Çünkü her fıkhi hüküm -tabiatı itirabiyle- genel şeriatın, belli bir oranda, belli bir kalıpta ve belli koşullarda pratik durumlara uygulanışının kurallaşmış ifadesidir. Bu durumları islâm çerçevesinde -uzağında değil- ortaya çıkaran oranını, şeklini ve koşullarını belirleyen hayatın akışıdır. Bunun için derhal bu durumların "boyuna" uygun, "ayrıntılı" hüküm belirlenir. Kitapların sayfaları arasındaki kalıplaşmış hükümlere gelince, bunlar, pratik olarak islâm şeriatının egemenliği esasına dayalı olarak süren islâmi hayatın varolduğu dönemlerde ortaya çıkan belli durumlar için belirlenmiş, ayrıntılı biçimde konulmuş kurallardır. Ortaya çıktıkları dönemde donuk ve "kalıplaşmış" kurallar değildiler. O zaman canlı ve hayat dolu kurallardı bunlar. Bizim de karşımıza çıkan yeni durumlar için ayrıntılı kurallar belirlememiz gerekir, ama bundan önce, toplumsal yasalarına Allah'dan başkasına boyun eğmeyen, yasamaya ilişkin hükümleri sırf O'nun şeriatından edinen müslüman bir toplumun varlığı şarttır...

Ancak bu şekilde uğraşırlar; ciddi ve sonuç alıcı, dolayısıyla da bu dinin ciddiliğine yakışır olabilir. Bunun için yapılır basiretleri açan ve dinin özünü işte bu amaç doğrultusunda, basireti açan ve dinin özünü gerçek anlamda kavramayı sağlayan cihad yapılır. Bunun dışındaki tüm uğraşılar, bu dinin önünde ters, komik ve boş uğraşılardır. Bu uğraşılar, "islâm fıkhını yenileme" ya da "geliştirme" maskesi altında, gerçek cihad yükümlülüğünden kaçmanın belirtisidir. Oysa zayıflığı ve eksikliği itiraf etmek, geride kalıp oturanlarla birlikte cihada çıkmamakla işlenen günah için, Allah'dan bağışlanma dilemek böyle bir kaçıştan daha iyidir.

Bundan sonra ayet, cihad hareketinin stratejisini ve boyutunu belirlemeye koyuluyor. Nitekim Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- ve bütün halifeler bu strateji ve bu boyuta göre hareket etmişlerdir. Birtakım pratik gereklerin ortaya çıkardığı durumların dışında bunlardan ayrılmamışlardır:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ ٱلْكُفَّارِ
وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً ۚ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾

123- Ey mü'minler en yakınınızdaki kâfirler ile savaşınız, bunlar sizde sertlik bulsunlar ve biliniz ki, Allah kendisinden korkanlar ile beraberdir.

Ayeti kerimenin işaret ettiği cihad stratejisi ise, şudur:

"Ey mü'minler en yakınınızdaki kâfirler ile savaşınız."

İslâm fetihleri aşama aşama, bu stratejisi uyarınca, "islâm yurduna" en

yakın olanlara, islâm yurdunun komşularına yönelmiştir. Arap Yarımadası müslüman olduktan sonra (ya da Mekke'nin fethinden sonra, islâm yurdu üzerinde bir tehdit unsuru oluşturmayacak dağınık grupların dışında büyük çoğunluğu müslüman olduktan sonra) Bizans topraklarına yönelik Tebük seferi düzenlenmiştir. Daha sonra islâm ordularının Bizans ve İran topraklarındaki ilerlemesi devam etmişti. Fakat arkalarında kesinlikle bir gedik bırakmamışlardı. İslâm ülkesinin birliği sağlanmış, sınırlar birleştirilmişti. Böylece müslüman toplum her tarafı birbirine bağlı ve birbirine kenetlenmiş büyük bir kitle haline gelmişti. Bu kitle parçalanana, aile egemenliğine ya da milliyet esasına dayalı yapay sınırlar ortaya çıkarılana kadar, gücünden hiçbir şey kaybetmemişti. Bu durum, bu dinin düşmanlarının ellerinden geldikçe, bu dine üstünlük sağlamak için devreye soktukları bir taktiktir ve halâ aynı taktiği uygulamaktadırlar. Irkların, dillerin, soyların ve renklerin farklılığına rağmen bu dinin bir zamanlar, "islâm yurdunun" sınırları içinde "tek bir ümmet" haline getirdiği halklar, dinlerine dönmedikleri, tekrar islâmın sancağı altında toplanmadıkları, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- hareket çizgisini izleyip, kendisine zafer, üstünlük ve egemenlik garantisi verilen ilahi önderliğin sırlarını kavramadıkları sürece ezileceklerdir, aşağılanacaklardır.

Bir kez daha yüce Allah'ın şu sözünün üzerinde duruyoruz.

"Ey mü'minler, en yakınınızdaki kâfirler ile savaşınız. Bunlar sizde sertlik bulsunlar ve biliniz ki, Allah kendisinden korkanlar ile beraberdir."

Burada müslümanlara en yakın olan kâfirlerle savaşma emri verildiğini görüyoruz. Bu kâfirlerin müslümanlara ya da islâm yurduna saldırmaları şartı sözkonusu edilmiyor. O zaman burada başka bir durumun sözkonusu olduğunu anlıyoruz. Bu dinle birlikte hareket etmeyi, cihad ilkesinin kaynaklandığı temel olarak öngören bu durumdur. Medine'de islâm devletinin kurulduğu ilk dönemlerde başvurulan aşamalı hükümlerde olduğu gibi, sırf "savunma" durumu da sözkonusu değildir.

Günümüzde, islâmda uluslararası ilişkilere ve islâmda cihad hükümlerine ilişkin araştırmalar yapan bazı araştırmacılar, Kur'an'daki cihad ayetlerini yorumlamaya kalkışan kimi yazarlar, bu nihai ve son hükmü önceki aşamalara ilişkin hükümlerle sınırlamak ve bu hükmün uygulanışını kâfirlerden gelen saldırıya ya da saldırı endişesine bağlamak istiyorlar. Oysa sözkonusu ayet kesindir ve bu konuda geçerli olan son hükümdür. Şimdiye kadar, hüküm koyarken Kur'an'ın başvurduğu ifade yöntemine artık alışmış bulunuyoruz. Kur'an ifadesi böyle durumlarda konunun üzerinde son derece titiz davranır. Ele alınan konunun bir diğer konuyla karıştırılmamasına özen gösterir. Böyle bir durumda farklı bir ifade kullanır. Bunun yanında, aynı hüküm içinde korunması, istisna edilmesi ve bir şarta bağlanması veya ayrıcalık tanınması gereken unsur varsa, bunları da birer birer bilirler.

Onuncu cüzde Tevbe suresini sunarken, müşriklerle ve ehli Kitap'la savaşmaya ilişkin ayetleri açıklarken, aşamalı hüküm ve ayetlerin anlamlarını islâ-

mın hareket stratejisinin özüne uygun olarak ayrıntılı biçimde açıklamıştık. Orada yaptığımız açıklamaları bu konuda yeterli görüyoruz. (157)

Ancak, islâmda uluslararası ilişkilere ve islâmda cihadın hükümlerine ilişkin araştırmalar yapanlar, bu hükümleri içeren ayetleri yorumlamaya kalkışan yazarlar, islâmın bu hükümleri koymasını hazmedemiyorlar, dehşete kapılıyorlar. Yüce Allah'ın mü'minlere, en yakın olan kâfirlerle savaşmayı, yakınlarında kâfir bulunduğu sürece savaşı sürdürmeyi emretmesini bir türlü anlamıyorlar. İlahi emrin böyle olması onları dehşete düşürüyor, hafızaları almıyor. Bu yüzden kesin olan bu hükümlere bazı sınırlamalar getirmeye kalkışıyorlar. Bu sınırlamaları da, önceki aşamalara ilişkin hükümlerden ediniyorlar.

Ama biz biliyoruz bu adamlar niçin dehşete kapılıyorlar. Niye hafızaları almıyor bu hükümleri biz biliyoruz.

Onlar islâmda cihadın, "Allah yolunda" bir cihad olduğunu unutuyorlar. Allah'ın ilahlığını yeryüzüne egemen kılmak, Allah'ın otoritesini gaspeden tağutları kovalamak, "insanı" Allah'dan başkasına kul olmaktan kurtarmak, sadece Allah'a itaat ettiği ve kula kulluktan kurtulduğu için, güç kullanılarak Allah'ın dininden döndürme amaçlı baskılardan insanları uzak tutmak amacına yöneliktir bu cihad... **"Fitnenin kökü kazınana ve Allah'ın dini bütünüyle egemen olana"** kadar sürecek bir cihad... İnsan yapısı bir ideolojinin, yine insan yapısı bir başka ideolojiye üstünlük sağlaması için başlatılmış bir savaş değildir bu. Bu savaş Allah'ın sistemini, kulların sistemine üstün getirmek için başlatılmıştır. Bir ulusu diğer bir ulusun egemenliği altına almak amacı ile girişilen bir savaş değildir bu. Allah'ın egemenliğini kulların egemenliğinin üstüne çıkarmaktır, islâmda cihadın amacı. Bu savaş kulların egemenliğini kurmak için değildir, yeryüzünde Allah'ın devletini kurmak ve O'nun egemenliğini sağlamak içindir. Bunun için cihad hareketinin tüm "yeryüzünde" bütün insanların özgürlüğü için yaygınlık kazanması, harekete geçmesi kaçınılmazdır. Bu konuda, islâm yurdunun sınırlarının içi ile dışı farketmez. Her taraf "yeryüzüdür", her tarafta insanlar yaşıyor ve her tarafta kula kulluk vardır, tağutlar vardır...

İşte bu gerçeği unuttuklarından dolayı, doğal olarak bir sistemin diğer sistemleri süpürüp atmak üzere harekete geçmesi ve bir milletin diğer milletleri boyunduruğu altına alması dehşete kapılmalarına neden oluyor... Durum böyle olunca da mesele hazmedilemiyor, Durum bunun aksi olmasaydı, gerçekten de hazmedilecek gibi değildir. Bugünkü insan yapısı düzenlerin "bir arada, barış içinde" yaşamaya imkân vermesi gibi bir durum, islâm için sözkonusu değildir. Bugünkü düzenlerin tümü insan yapısı düzenlerdir. Bu yüzden bu düzenlerden hiçbiri, "sadece kendisinin yaşamaya hakkı olduğunu söyleyemez. Ama insan yapısı sistemlere karşı koyan, bu düzenleri geçersiz sayan, bütün insanları kula kulluk zilletinden kurtarmak ve bütün insanlığı tek ve ortaksız Allah'ın kulu olmak onuruna erdirmek ve insan yapısı bu sistemleri kökten yok etmeyi hedefleyen ilahi düzen için bu durum geçerli değildir.

Bu adamların dehşete kapılmalarının ve bu hükümleri hazmedemeyişleri-

nin bir nedeni de Haçlılar'ın, sistematik, iğrenç, art niyetli, pis ve alçakça saldırılarıyla karşı karşıya kalmalarıdır. Haçlılar şöyle diyorlar: "İslâm inancı kılıçların gölgesinde yayılmıştır. Cihad, başkalarını islâm inancını kabullenmeye zorlamak ve inanç özgürlüğünü yoketmek amacına yöneliktir.

Mesele bu şekilde algılanınca sindirilecek gibi değildir. Fakat durum bunun tam tersidir... Kuşkusuz islâm, **"Dinde zorlama yoktur, yanlış ile doğru birbirinden ayrılmıştır"** esasına dayanır. O zaman niçin kılıçla cihada başvurmuştur? Yüce Allah niçin mü'minlerin canlarını ve mallarını "Allah yolunda savaşmak, öldürmek ve öldürülmek" suretiyle, karşılığında cenneti vermek üzere satın almıştır? Çünkü islâmda cihad, islâm inancını zorla benimsetme amacının dışında bir hedefe yöneliktir. Daha doğrusu inancı zorla benimsetmeye taban tabana karşıt bir hedefe yöneliktir cihad. Bu cihad, inanç özgürlüğünü garantiye almak için başlatılmıştı. Çünkü islâm, tüm "yeryüzünde" bütün "insanları" kula kulluktan kurtarmayı hedefleyen evrensel özgürlük bildirisidir. Bu yüzden her zaman için, kulları kullara kul eden tağutlarla karşı karşıya kalmıştır. Sürekli, kulun kula kulluğu esasına dayanan düzenlerin karşısına dikilmiştir. Bu düzenler, devlet güçleri ya da herhangi bir kurumsal güç tarafından korunmakta ve etkinlik alanlarının içinde insanların islâm çağrısına kulak vermelerine engel oluşturmaktadır. Nitekim bu düzenler, dileyenin dilediği inancı benimsemesine de engel olurlar. Ya da çeşitli yöntemlere başvurarak insanları inançlarından vazgeçirmeye çalışırlar. En iğrenç şekilleriyle inanç özgürlüğünün ortadan kaldırılması, bu düzenlerin varlığında somutlaşmaktadır. İşte bundan dolayı islâm, bu düzenleri yerle bir etmek ve bu düzenleri koruyan güçleri ortadan kaldırmak için kılıca sarılır. Sonra ne olur? Sonra, yani bu düzenleri ortadan kaldırdıktan sonra, insanları diledikleri inancı benimseme hakkına sahip özgür kimseler olarak serbest bırakır. Bu insanlar isterlerse islâma girebilirler. Eğer islâma girerlerse, müslümanların sahip oldukları tüm haklara sahip olur, müslümanların yerine getirmek zorunda oldukları görevlerle yükümlü olurlar. Böylece, kendilerinden önce müslüman olanların din kardeşi olurlar. İsterlerse eski inançlarını korur, islâm çağrısı önünde bir engel oluşturmayacaklarını ifade etmek kendilerini henüz islâmın egemenliğine girmemiş güçlerin saldırısından koruyan müslüman devlete maddi katkılarını yerine getirmek, aynı şekilde tıpkı müslümanlar gibi kendilerinden olan kimsesizlerin, düşkünlerin ve hastaların bakımını garantiye almak için cizye öderler.

İslâm hiç kimseyi inancını değiştirmeye zorlamamıştır. Nitekim Haçlılar eskiden Endülüs halkını günümüzde de Zengibar halkını topluca yok ettikleri gibi, birçok halkı zorla hristiyan yapmak için kılıçtan geçirmiş, öldürmüş ve kökten yok etmişlerdir. Kimi zaman bu halkların hristiyan olmak istemelerini de kabul etmeyip, sırf müslüman oldukları için yok etmişlerdir. Bazen de kilisenin resmi mezhebinin dışındaki bir mezhebi benimsedikleri için, hristiyan olan halkları da kılıçtan geçirmişlerdir. Örneğin Mısır hristiyanlarından onbin kişi sırf Roma kilisesi ile, bazı inanca ilişkin konularda ayrılığa düştükleri için tutuşturulmuş, ateşe diri diri atılmak suretiyle barbarca kurban edilmişlerdi. Bu inanç ayrılık-

ları, kutsal ruh'un sadece bir babadan ya da baba oğuldan kaynaklandığına veya Hz. İsa'nın bir ilahi ya da hem ilahi, hem de insanı tabiata sahip olduğuna ilişkin ayrıntı sayılacak konularla baş göstermişti oysa...

Son olarak, müslümanların kendilerine en yakın kâfirlere savaş açmaları şeklinin, ruhsal bozguna uğramış bu adamları dehşete düşürmesinin, günümüzde bu gerçeği hazmedemeyişlerinin bir diğer nedeni de, bu adamların çevrelerindeki realiteyi ve böyle bir hareketin getirdiği zorlukları görmeleridir. Evet dehşete kapılmaları buradan kaynaklanıyor. Bu açıdan bakınca, durum gerçekten dehşet vericidir. Ama acaba müslüman ismini taşıyan yeryüzünde yenik duruma düşmüş ya da uluslararası boyutlarda herhangi bir etkinlikten yoksun bu haklar mı dini bütünüyle Allah'a özgü kılmak ve fitnenin kökünü kazımak amacı ile tüm yeryüzünde bütün milletlere karşı harekete geçecektir? Akıl almaz böyle bir şeyi, yüce Allah'ın böyle bir şeyi de emretmesi mümkün değildir zaten.

Ne var ki, bütün bu adamlar bir şeyi gözden kaçırıyorlar. Bu emrin ne zaman ve hangi şartlarda verildiğini dikkate almıyorlar. Bu emir, Allah'ın hükmü ile hükmeden bir islâm devleti kurulduktan, tüm Arap Yarımadası bu devletin egemenliğini kabul edip Allah'ın dinine girdikten ve hayatını bu dine göre düzenledikten sonra verilmişti. Her şeyden önce, gerçek bir alışveriş sonucu canlarını Allah'a satmış bir müslüman kitle vardı o gün. Yüce Allah gün be gün, bu kitleye zafer kazandırmış, ardarda savaşlarda üstün gelmesini gerçekleştirmişti:

Zaman döndü dolaştı tekrar, yüce Allah'ın Hz. Muhammed'i -salât ve selâm üzerine olsun- cahiliye hayatını yaşayan insanları, "Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik etmeye çağırması için gönderdiği günkü şeklini almıştır. O zaman Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- beraberindeki bir avuç müslümanla birlikte Medine'de bir müslüman devlet kurana kadar mücadele etmişti. Savaş emri de böylece son şeklini alana kadar çeşitli aşama ve hükümlerle gelişmişti. Bugünkü insanların da bu noktaya gelmeleri için işe, "Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna" şahitlik etmekle başlamaları gerekir. Sonra bu son aşamaya -Allah'ın emri ile- varırla.. Ama onlar kesinlikle şu çeşitli mezhebler, sistemler ve arzular tarafından parçalanmış, değişik kavmiyet, ırk ve milliyet bayrakları altında toplanmış yığınlar olmayacaklardır. Onlar, 'Lâilâhe illallah (Allah'dan başka ilah yoktur)' sancağını yükselten, bunun yanında başka hiçbir sancak veya sembol yükseltmeyen, yeryüzünde kul yapısı hiçbir ideoloji ve sisteme bağlanmayan, Allah'ın adı ile ve O'nun bereketi üzere hareket eden tek bir müslüman kitle olacaklardır.

İnsanlar günümüzde olduğu gibi böylesine gülünç bir durumdayken kesinlikle bu dinin hükümlerini kavrayamazlar. Yeryüzüne Allah'ın ilahlığını egemen kılmayı ve tağutların ilahlığına karşı savaşmayı hedefleyen bir harekette cihad edenlerden başkası bu dinin hükümlerini kavrayamaz.

Bu dinin fıkhını, cihad etmeyen, donuk kitap ve belgeler arasında ömür tüketenlerden öğrenmek ve onlardan fıkhi kurallar çıkarmayı beklemek doğru

değildir. Bu dinin fıkhı, hayat, hareket ve ileriye atılma fıkhıdır. Kitap sayfaları arasında korunmak, hareketsiz bir ortamda ele alınmak bu dinin fıkhına yakışmaz. Hiçbir zaman da yakışmayacaktır.

Son olarak **"Ey mü'minler en yakınınızdaki kâfirler ile savaşınız, bunlar sizde sertlik bulsunlar ve biliniz ki, Allah kendisinden korkanlar ile beraberdir"** ayetinin indiği şartlar burada Bizanslıların kastedildiğini göstermektedir. Ve bunlar ehli Kitap'tır. Ama bu surede inanç ve uygulamada işledikleri küfre dikkat çekilmişti. İnançlarında sapma vardı. Hayatlarına da kul yapısı yasalar egemendi.

Bu dinin, kitaplarından sapmış, kendi içlerindeki adamların ortaya koyduğu yasalarla yönetilen ehli Kitab'a karşı uyguladığı stratejiyi kavrayabilmemizi çin, bu yaklaşım üzerinde biraz durmamız gerekmektedir. Bu hüküm hangi zamanda ve mekânda olursa olsun, ellerinde Allah'ın şeriatı ve Kitabı olduğu halde, aralarında birtakım adamların koyduğu yasalarla yönetilmeyi kabul eden tüm Kitap ehlini kapsamaktadır.

Ayrıca yüce Allah, kendilerinde sertlik bulsunlar diye müslümanlara kendilerine yakın olan kâfirlerle savaşmaları emrini şu cümleyle bağlamıştır:

"Allah kendisinden korkanlar ile beraberdir."

Savaş emrinin bu cümleyle bağlanmış olmasının özel bir anlamı vardır. Çünkü burada sözkonusu edilen takva... İnsanın Allah tarafından sevilmesini sağlayan takva... Evet bu takva, müslümanı kendisine en yakın kâfirlerle savaşmaya, son derece sert bir tavırla gevşemeden, geri dönmeden fitnenin kökü kazınana ve din bütünüyle Allah'a özgü kılınana, O'nun dini tamamen egemen olana kadar savaşa girişmeye yönelten bir duygudur.

Ne var ki, burada sözkonusu edilen sertliğin sadece -bu dinin genel davranış kurallarının sınırları içinde- savaşacak olanların niteliği olduğunu, bunun hiçbir bağ ve kural tanımayan bir sertlik olmadığını bilmek hem bizim, hem de insanlık için gerekli bir husustur.

Savaşmadan önce, karşı tarafa bildirmek gereklidir. Onları müslüman olmak, cizye vermek veya savaşmaktan birini tercih etmeye çağırmak fiili savaşta önce gerekli bir husustur. Ayrıca anlaşmanın bozulması, şayet bir anlaşma varsa -ihanet edileceğinden korkulması da gereklidir, savaş ilanı için. (Nihai hükümler, müslümanlarla barış yapmayı ve cizye vermeyi kabul etmek üzere zimmet ehline, müslümanlarla antlaşma imzalama hakkını tanımaktadır. Bunun dışında herhangi bir antlaşma sözkonusu değildir. Ancak müslümanlar zayıf bir durumdaysa, benzeri durumlarda başvurulan aşamalı hüküm onlar için de yeterli olur.)

Aşağıdakiler Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- bütün savaşlarda uyulmasını istediği kurallardır:

Büreyde -Allah ondan razı olsun- şöyle der: Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- orduya veya bir müfrezeye birini komuta etmek üzere görevlendirdiğinde, kendisi hakkımda Allah'dan korkmasını, beraberindeki müslümanlara da iyilikle muamele etmesini tavsiye eder. Sonra şöyle derdi: "Allah'ın adı ile Allah yolunda savaşa çıkın. Savaşın, Allah'a inanmayan kâfirlerle. Savaşın

ama aşırı gitmeyin, yakıp yıkmayın, ölülerin uzuvlarını kesmeyin, çocukları öldürmeyin. Müşrik düşmanlarınla karşılaştığın zaman onları şu üç şıktan birini kabul etmeye çağır, kabul ederlerse, sen de kabul et ve vazgeç onlardan. Sonra, onları yurtlarını bırakıp Muhacirler'in yurduna taşınmaya çağır. Bunu yapacak olurlarsa, Muhacirler'in sahip oldukları haklara onların da sahip olacaklarını, Muhacirler'in yükümlü oldukları şeylerden onların da sorumlu olacaklarını bildir. Yurtlarından taşınmayı kabul etmeyecek olurlarsa, müslüman olmuş taşralı Araplar gibi olacaklarını, mü'minlere uygulanan Allah'ın hükümlerinin onlara da uygulanacağını ve müslümanlarla birlikte savaşa çıkmadıkları sürece ganimetten bir pay alamayacaklarını bildir. Bunu kabul etmezlerse, onlardan cizye iste... Kabul ederlerse, sen de kabul et ve vazgeç onlardan. Yüz çevirirlerse, Allah'dan yardım iste ve onlarla savaş."

Abdullah b. Ömer -Allah ondan razı olsun- şöyle der: Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- savaşlarından birinde öldürülmüş bir kadın bulundu. Bunun üzerine Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- kadınların ve çocukların öldürülmesini yasakladı.

Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Muaz b. Cebel'i -Allah ondan razı olsun- Yemen'e halka islâmı öğretmek üzere gönderdiği zaman, ona şöyle tavsiye etmişti:

"Sen ehli Kitap olan bir kavme gidiyorsun. Onları, 'Allah'dan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın peygamberi olduğuma' şahitlik etmeye çağır.

Buna uyacak olurlarsa, yüce Allah'ın her gün ve gecede onlara beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını bildir. Bunu kabul edecek olurlarsa, yüce Allah'ın zenginlerden alınıp fakirlerine verilmek üzere onlara mali bir sorumluluk (sadaka) yüklediğini bildir. Buna uyacak olurlarsa, artık malları dokunulmazdır. Bir de mazlumun bedduasından sakın. Çünkü mazlumun bedduası ile Allah arasında perde yoktur."

Ebu Davud, Cuheyne kabilesinden bir adama dayanarak şöyle rivayet eder: Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Bir kavim ile savaşır ve onlara üstün gelirsiniz, onlar da canlarını ve çocuklarını korumak için mallarını verir, sizinle barış yapmak isterlerse, bunun dışında bir şey istemeyin onlardan. Bu sizin için iyi olmaz."

Urbad b. Sariye diyor ki, "Peygamberimizle -salât ve selâm üzerine olsun- birlikte Hayber kalesine inmiştik. Yanında bu sefere katılmış müslümanlar vardı. Kalenin yöneticisi inatçı ve kibirli bir insandı. Peygamberimize doğru şöyle seslendi, 'Ey Muhammed, hayvanlarımızı kesmek mi istiyorsunuz, meyvelerimizi yemek ve kadınlarımızı esir mi almak istiyorsunuz? Bunun üzerine Peygamberimiz öfkelendi ve, 'Ey Avf'ın oğlu, kalk atına bin ve 'Cennet ancak mü'minler içindir, namaz için toplanın' diye bağır dedi. Müslümanlar toplandı, Peygamberimiz namazı kıldırdı, sonra kalkıp şöyle dedi: 'Bazılarımız koltuklarına yaslanıp yüce Allah'ın, Kur'an'da bildirdiklerinin dışında herhangi bir şey haram kılmadığını mı sanıyor? Dikkat edin ben en az Kur'an kadar veya ondan daha fazla şeyler va'z ettim. Bazı şeyler emredip bazılarını da yasakladım. Yüce Allah, onların izni olmadıkça ehli Kitap'tan olan kimselerin evlerine

girmenizi, kadınlarını esir almanızı ve üzerlerine düşeni yerine getirdikten sonra meyvelerini yemenizi helâl kılmamıştır."

Savaşlarından birinde saflar arasında öldürülmüş çocuk cesetleri Peygamberimize gösterildi. Büyük bir üzüntüye kapıldı, bunun üzerine bazıları, "Niye üzülüyorsun, ya Resulallah, bunlar müşriklerin çocukları değil mi? "Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- bu sözlere öfkelendi ve "Bu da ne demek? Bunlar sizden daha iyidirler, çünkü bunlar islâm fıtratı üzeredirler. Hem sizler de müşriklerin çocukları değil misiniz? Sakın çocukları öldürmeyesiniz... Sakın çocukları öldürmeyesiniz..." dedi.

Peygamberimizden sonra yerine geçen Halifeler de Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- bu direktifleri doğrultusunda hareket ettiler.

İmam Malik, Hz. Ebubekir'in -Allah ondan razı olsun- şöyle dediğini rivayet eder: "Kendilerini Allah'a adadıklarını sanan Araplar'la karşılaşacaksınız. Onları kendi hallerine bırakın. Kadınları, çocukları, kocamış ihtiyarları öldürmeyin."

Zeyd b. Vehb, Hz. Ömer'in -Allah ondan razı olsun- kendilerine bir mektup gönderdiğini ve mektupta şunların yazıldığını anlatır: "Aşırı gitmeyin, haksızlık etmeyin, çocukları öldürmeyin, çiftçiler konusunda Allah'dan korkun."

Şunları da o tavsiye etmiştir: "İhtiyarları, kadınları ve çocukları öldürmeyin. İki ordu birbirine girdiği zaman baskınlar düzenlendiği zaman bunları öldürmemeye dikkat edin."

Düşmanlarla giriştiği savaşlarda, sergilediği örnek davranışlara ve insanın saygınlığını gözetmesine ilişkin islâm hareket metodunun düzeyini gayet açık bir şekilde ortaya koyan genel hareket çizgisine ilişkin bu tür haberler elinizde çokcadır. İslâmın, savaşı; kula kulluktan kurtulup tek ve ortaksız Allah'a kul olmak isteyen insanlara engel olan maddi güçlere özgü kılması, kendi düşmanlarına karşı bile son derece yumuşak davranması bu dinin yükseldiği yüce ufukları göstermektedir. Sertlik ise savaşta gerekli olan haşmet ve katılıktır. Kesinlikle çocuklara, yaşlılara düşkünlere karşı vahşi ve saldırgan olmak anlamında değildir. Günümüzde uygar olduklarını iddia eden barbarların yaptıkları gibi, düşmanların cesetlerini, uzuvlarını kesmek, parçalamak değildir. İslâm, savaşmayanların korunmasına, ayrıca savaşçıların insanlıklarının da dokunulmazlığına ilişkin birçok emir ve hüküm içermektedir. Sertlikten maksat, savaşın çığırından çıkmasını önleyen savaşa bir ciddilik kazandıran görkemdir, kararlılıktır. Defalarca ve üzerine basa basa merhametli ve yumuşak olmakla emrolunan bir toplum için böyle bir emir zorunluydu. Düşmana azap etmeden, uzuvlarını kesmeden ve işkence etmeden savaş durumunun gerektirdiği kadar, savaş anında sert davranmak bu yüzden istisna edilmiştir.

Münafıklardan uzunca söz eden bu sure bitmek üzereyken, münafıkların Allah'ın ayetlerini nasıl algıladıklarını, görünüşte kabul ettikleri inancın onlara yüklediği sorumlulukları ne şekilde karşıladıklarını tasvir eden ayetler yer alıyor. Öte yandan mü'minlerin bir portresi ve Kur'anı algılayışları gözler önüne seriliyor.

وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ
هَٰذِهِ إِيمَانًا ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ
يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ
رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ
أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ
وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ
إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَاكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا ۚ صَرَفَ اللَّهُ
قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

124- Her yeni sure indirilişinde kimi münafıklar, "Bu sure hanginizin imanını arttırdı? diye sorarlar. Gerçek şu ki, o sure mü'minlerin imanını arttırmıştır, onlar bu yüzden sevinç duyarlar.

125- Fakat kalplerinde hastalık olanlara gelince, bu sure pisliklerine pislik ekler de onlar kâfir olarak ölürler.

126- Onlar her yıl bir iki kez sınavdan geçirildiklerini görmüyorlar mı? Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ve ne de olup bitenlerden ders alıyorlar.

127- Yeni bir sure indirilene birbirlerine, "Acaba sizi bir gören var mı? diye sorarlar, sonra sıvışırlar. Anlayışsız, duyarsız bir güruh oldukları gerekçesi ile Allah onların kalplerini gerçeklerden uzaklaştırmıştır.

Birinci ayette yer alan, **"Bu sure hanginizin imanını arttırdı?"** sorusu, şüphe kokan bir sorudur. İndirilmiş olan surenin etkisini gönlünde hissetmeyen birinden başkası böyle bir soru soramaz. Yoksa başkalarına sorup duracağına kendi içinde ararsı surenin etkilerini... Bu soru aynı zamanda, inen sureyi küçümseme, kalpler üzerindeki etkisi hakkında kuşku uyandırma amaçlı bir sorudur.

Bu yüzden sorunun cevabı son derece kesindir. Hem de söylediğine karşı konulamayan yüce Allah'dan geliyor cevap:

"Gerçek şu ki, o sure mü'minlerin imanını arttırmıştır, onlar bu yüzden sevinç duyarlar."

"Fakat kalplerinde hastalık olanlara gelince, bu sure pisliklerine pislik ekler de onlar kâfir olarak ölürler."

Mü'minlere gelince bu sure sayesinde imana ilişkin yeni kanıtlar edinirler. Böylece imanları artar. Kalpleri Rabblerinin korkusu ile çarpmış, imanları artmış olur. Yüce Allah'ın kendilerine ayetlerini göndermekle ne büyük yardımda bulunduğunu hissetmiş ve imanları artmıştır. Ama kalplerinde hastalık bulu-

nanlar, içlerinde münafıklık pisliğini taşıyanlar, pisliklerine pislik eklenmiş bir durumda kâfir olarak ölürler. Bu her zaman doğru söyleyen yüce Allah'dan gelen bir haberdir. O'nun kesinlikle gerçekleşecek hükmüdür bu.

Surenin akışı onlara cevap vermek amacı ile ikinci tabloyu sunmadan önce imtihanlardan ders almayan, musibetlerle gerçeğe dönmeyen şu münafıkların durumunu kınamak için bir soru yöneltiyor.

"Onlar her yıl bir iki kez sınavdan geçirildiklerini görmüyorlar mı? Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ve ne de olup bitenlerden ders alıyorlar."

Sınav, ya gizlediklerinin ortaya çıkarılması ya da müslümanların onlar olmadan zafer kazanmaları şeklinde gerçekleşiyor ya da daha değişik bir şekilde. Ama sürekli sınanıyorlardı. Peygamberimiz döneminde münafıklar sürekli sınanmalarına rağmen, tevbe etmiyorlardı.

Fakat canlı tabloyu ya da hareketli sahneyi son ayet çiziyor, ince ve hareketli bir film şeridi gibi.

"Yeni bir sure indirilince birbirlerine, "Acaba sizi bir gören var mı?" diye sorarlar, sonra sıvışırlar. Anlayışsız, duyarsız bir güruh oldukları gerekçesi ile Allah onların kalplerini gerçeklerden uzaklaştırmıştır."

Bu ayeti okuduğumuzda, münafıkların bir sure inerken sergiledikleri tavır canlanıyor gözlerimizin önünde. Bu sahnede birbirlerine bakınıp duruyorlar. Kuşkuyla etraflarını süzüyorlar:

"Acaba sizi bir gören var mı?"

Sonra mü'minlerin silüeti görünüyor ve birden korkudan sürünerek sıvışıp kayboluyor.

"Sonra sıvışırlar."

Hiçbir şeyden habersiz olmayan, asla dalmayan ve her zaman uyanık olan göz, tam da kuşkucu davranışlarına uygun düşecek ve her şeyi noktalayan kesin bir açıklama gösteriyor:

"Allah onların kalplerini gerçeklerden uzaklaştırmıştır."

Sapıklıkları içinde yüzmeyi hakettiklerinden dolayı yüce Allah onları doğru yoldan uzaklaştırmıştır.

"Çünkü onlar anlayışsız, duyarsız bir güruhtur."

Kalpleri işlevlerini yerine getiremez olmuştur. Çünkü onlar bunu haketmişlerdir.

Birkaç kelimenin çizdiği ama canlılık ve hareket dolu, eksiksiz bir sahne... Gözler bu sahneyi adeta yeniden yaşanıyormuş gibi seyrediyor.

Sure, iki ayetle son buluyor. Bu iki ayetin Mekke'de indiğini söyleyenler de vardır. Biz Medine'de indiklerine ilişkin görüşü benimsiyoruz. Hem bu derste, hem de surenin genel atmosferinde değişik yerlerde bu ayetlerle bağlantılı noktalar bulabiliriz. Ayetlerden birisi, Peygamberimizle -salât ve selâm üzerine

olsun- kavmi arasındaki bağdan, Peygamberimizin onlara düşkünlüğünden, onlara yönelik şefkatinden söz etmektedir. Mü'min ümmetin peygambere ve davasına yardım etmeye düşmanları ile savaşmaya zorluk ve sıkıntılara katlanmaya ilişkin olarak yüklendiği sorumluluklar, bu ayette doğrudan ilgilidir. İkinci ayet, Peygamberimize yönelik bir direktif içermektedir. Herhangi birisi ondan yüz çevirecek olursa, sadece Rabbine dayanmalıdır. Çünkü dostu, yardımcısı ve koruyucusu O'dur...

لَقَدْ جَآءَكُمْ
رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم
بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

128- Size kendinizden öyle bir peygamber geldi ki, sıkıntıya düşmeniz ağırına gider, size son derece düşkün, mü'minlere karşı şefkatli ve merhametlidir.

129- Eğer sana sırt çevirirlerse de ki, Allah bana yeter, O'ndan başka ilah yoktur ben sırf O'na dayandım, O, yüce Arş'ın sahibidir.

Size sizden bir peygamber geldi denmiyor da, **"Kendinizden bir peygamber geldi"** deniyor ve kuşkusuz bu daha hassas, daha derin bağlılık ifade eden bir deyimdir. Onları peygambere bağlayan bağın türünü dile getirmekte daha etkindir. Buna göre peygamber onlardan bir parçadır. Onları birbirine bağlayan şey, iki can arasındaki bağdır. Hiç kuşkusuz bu da son derece etkin ve köklü bir bağdır.

"Sıkıntıya düşmeniz ağırına gider."

Sizi sıkan, size zor gelen şeyler onu üzer, ağırına gider.

"Size son derece düşkündür."

Sizi tehlikelere atmaz. Sizi boşluklara yuvarlatmaz. Size cihad sorumluluğunu yüklemişse, sizin zorlukların üstesinden gelmenizi emretmişse, bu size değer vermediğinin ve katı kalpli oluşunun veya sert mizaçlı oluşunun belirtisi değildir. Aslında bu bir çeşit merhamettir. Sizin aşağılanmanızı, ayaklar altına alınmanızı istemediğinin ifadesidir. Günahlardan, hatalardan esirgeyerek size karşı büyük şefkat beslemektedir. Davayı omuzlama şerefine sahip olmanız, Allah'ın hoşnutluğundan pay almanız ve Allah'dan korkanlara vadedilmiş cennete girmeniz için size büyük özen göstermekte, üzerinize titremektedir.

Sonra hitap Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- yöneliyor ve kendisine sırt çevirecek olurlarsa ne yapması gerektiğini öğretiyor, onu kendisini koruyan ve kendisine destek olan kuvvete bağlıyor:

"Eğer sana sırt çevirirlerse de ki, "Allah bana yeter, O'ndan başka ilah

yoktur, ben sırf O'na dayandım, O yüce Arş'ın sahibidir."

Gücün, egemenliğin, yüceliğin ve makamın zirvesi O'dur. O, kendisine sığınana, kendisini dost edinene yeterlidir.

Savaş ve cihad suresi, sadece Allah'a dayanma, yalnızca O'na güvenme ve sırf O'ndan kuvvet isteme direktifi ile bitiyor...

"O, yüce Arş'ın sahibidir."

Ayetleri anlaşılır ve yoruma muhtaç olmayan bu sure, müslüman toplum ile çevresindeki diğer toplumlar arasında baş gösteren sürekli ilişkiler hakkında nihai hükümlerin açıklanmasını kapsamaktadır. Nitekim sureyi sunarken, surenin giriş kısmında buna değinmiştik. Bu yüzden surenin son ayetlerine, adı geçen ilişkilerde uyulacak son söz gözü ile bakmak gerekir. Buradaki hükümleri, kesin ve nihai hükümler olarak algılamak zorunludur. Surede yeralan ayetler, bu gerçeği açıkça anlatmaktadır. Aynı şekilde nihailik ifade eden bu ayet ve hükümleri daha önce gelmiş ayet ve hükümlerle sınırlandırmamak gerekir. Çünkü bu hükümler nitelendirdiğimiz gibi aşamalı hükümlerdir. Öncelikle ve bizzat ayetlerin iniş sırasına göre yaptık bu nitelendirmeyi. Son olarak bu nitelendirmeyi yaparken, olayların islâmi hareketteki akışına ve bu hareket esnasında uyulan islâm hareket metodunun tabiatına dayandık. Sureyi sunarken, aynı şekilde ayrıntılı biçimde ele alırken, islâm hareket metodunun tabiatına da değinmiştik.

Bu metodu, insanları yüce Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığının egemenliğine döndürmek, onları kula kulluktan kurtarmak suretiyle islâmın pratik hayatta varolmasını sağlamak için, bu dinle birlikte cihad etmek suretiyle hareket edenlerden başkası kavrayamaz.

Bu dinle bilikte hareket etme sonucu ortaya çıkmış fıkıh ile, sayfalarından çıkarılmış fıkıh arasında dağlar kadar fark vardır. Çünkü sayfalardan edinilen fıkıh, hareketten habersiz bir fıkıhtır. Sonuçları da buna göre olacaktır. Hareket etmediği gibi, hareketin tadından da yoksundur. Fakat hareket fıkhı, bu dini adım adım, aşama aşama, derece derece cahiliyeye karşı koyarken görmektedir. Bu dini harekete dönük realite karşısında hükümlerini koyarken görmektedir. Bu hükümler realiteyi tam olarak karşıladığı gibi, ona egemendirde. Aynı şekilde realitenin yenilenmesi ile yenilenmektedir bu hükümler.

Son olarak belirtmek gerekir ki, bu son surede yeralan nihai hükümler konulduğu zaman, hem müslüman toplumun realitesi, hem de çevresindeki cahiliye toplumunun realitesi bu uygulamaları ve hükümlerin konulmasını kaçınılmaz kılıyordu. Ama hem müslüman toplumun, hem de çevresindeki cahiliye toplumunu realitesi başka hükümlerin, yani aşamalı hükümlerin konulmasını gerektirdiği zaman, önceki surelerde aşamalı hüküm ve ayetler gelmiştir.

Bir kez daha müslüman bir toplum meydana gelip harekete geçtiği zaman gerektiğinde aşamalı hükümleri uygulayabilir, ama bunların aşamalı olduğunu

bilmesi gerekir. Sonunda kendisi ile diğer toplumlar arasındaki nihai ilişkileri düzenleyen, nihai hükümleri uygulama aşamasına gelmek için cihad etmek zorunda olduğunun bilincinde olmalıdır.

Başarılı kılan Allah'dır. Allah'dır yardım eden.

TEVBE SURESİNİN SONU

Yunus Suresi
10

Mekke Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 109

Bismillahirrahmanirrahim

Enfal ve Tevbe sureleri boyunca Medine döneminde inen Kur'an'ın atmosferinde bir süre yaşadıktan sonra tekrar kendisine has havası, atmosferi, ilhamları ve imajları ile Mekke döneminde inen Kur'an'la beraber yaşamaya dönüyoruz.

Mekke'de inen Kur'an, temel özellikleriyle Kur'an'ın bir bölümünü oluşturmaktadır. Ana hatları açısından Kur'an'ın diğer bölümleriyle tam bir bütünlük arzetmektedir. Hem konusu, hem de ifade üslubu [1] ile de insanları hayrette bırakan yegane Rabbani damgayı taşıdığından, diğer sözlerden tamamen ayrı bir nitelik arzetmektedir. Bütün bu özelliklerden de öte Mekke'de inen Kur'an'ın bu özelliklerini ana konusu belirlemektedir. Bu konuyu şu şekilde özetleyebiliriz: "İlahlık gerçeği; kulluk gerçeği; ilahlık ve kulluk gerçekleri arasındaki ilişkiler gerçeği; insanlara, kendisine boyun eğmeleri, bağlanmaları, kulluk etmeleri, emrini ve yasalarını izlemeleri gereken gerçek Rabblerini tanıtma; fıtri, dosdoğru inanç sisteminin üzerinde meydana gelen saptırmaları, yanıltmaları, müdahaleleri, karşılıkları bertaraf edip temizleme, insanların, Rabb olarak Allah'ı kabul etmeleri ve gerçekten bağlanmaları gereken gerçek ilahlarına döndürülmeleri..." Mekke'de inen Kur'an'ın bu kendisine has özelliğini sözü edilen konuları sunuş üslubundan da ortaya çıkmaktadır. Bu üslub gerçekten etkileyici, kökten sarsıcı ve mesaj verici bir üslubtur. Onun içindir ki, bu amaca ulaşabilmek için ifade gücünün bütün özellikleri burada elele vermekte ve birleşmektedir. Sözcüklerin ve cümlelerin kuruluşundan tutun da, daha önce En'am suresinde [2] detaylı olarak açıkladığımız ve inşallah burada da kısaca değineceğimiz gerçekten etkili konuların seçilişine varıncaya kadar her alanda bu özellik göze çarpmaktadır.

Fî Zilâl adını taşıyan bu tefsirde, son olarak Mekke'de inen, Kur'an'ın iniş sırasına göre arka arkaya gelmeseler de, Kur'an surelerinin dizilişinde ardarda

(1) "Bu tefsirin "Kur'an'ın Gölgesinde" adını taşıyan 1. ciltteki "Mukaddime"sine ve üçüncü cillte yeralan Al-i İmran suresinin girişine bakınız.

(2) Yedinci cüzdeki En'am suresinin tanıtma yazısına ve A'raf suresinin tanıtma yazısına bakınız.

gelen En'am ve A'raf surelerini incelemiştik. Bu iki sureden sonra atmosferleri, yapıları, tabiatları ve konuları ile Medine'de inen Kur'an'ın kendisine has özelliğini taşıyan Enfal ve Tevbe sureleri gelmişti. Şimdi ise, tekrar Mekke'de inen Kur'an'ın havasına giriyoruz. Önümüzde hem Kur'an'daki dizilişleri, hem de iniş sıraları itibarı ile ardarda gelen Yunus ve Hud sureleri var... İlginçtir ki, bu iki sure ile önceki iki sure arasında gerçekten hayret edilecek derecede büyük bir benzerlik vardır. Hem konularında, hem bu konuların sunuluş metodunda hayret edilecek bir benzerlik bulunmaktadır! En'am suresi,bizzat inanç sistemi gerçeğini ele alıyor ve bu inanç sistemi ile cahiliyeye karşı koyuyordu. Bu cahiliyeyi hem inanç sistemi ve bilinç olarak, hem de ibadet ve uygulama olarak çürütüyordu. Bunun yanında A'raf suresi, bu inanç sisteminin yeryüzünde meydana getirdiği hareketi ele alıyor. Ve bu hareketin tarih boyunca cahiliyeye karşı nasıl bir mücadele yürüttüğünü inceliyordu. Şimdi biz, Yunus ve Hud surelerini burada ele alırken, konu ve sunuş metodunda büyük çapta benzerlikler olduğunu görüyoruz... Şu kadar var ki, En'am suresi etki ve tesir yönünden Yunus suresinden yüksek düzeyde ve daha geniş kapsamlıdır. Orada nabız daha hızlı ve sert olarak çarpmaktadır. Tasvir ve hareket açısından daha parlak bir özelliğe sahiptir. Beri yanda Yunus suresi daha yumuşak bir tesir tonuna, yavaş çarpan bir nabza, daha sakin bir anlatım üslubuna sahiptir... Hud suresi ise konu, sunuş, tesir gücü ve nabzı ile A'raf suresine gerçekten benzemektedir. Bu ana hatlardaki benzerlikten ve farklılıklardan sonra, her sure yine kendisine has özellikleri ve ayırıcı boyutları ile özel kimliğini muhafaza etmektedir!

Yunus suresinin ana konusu, önceki bölümde de açıkladığımız gibi, Mekke döneminde inen Kur'an'ın temel konusunun aynısıdır. Bu tanıtma yazısında surenin ele aldığı konuları, kendi kimliğini ve özelliklerini belirleyen özel muhtevasını, tek tek ve detaylı olarak ele alamıyor, sadece bir özetleme ile yetiniyoruz. Bu konuların geniş açıklamaları ise, Kur'an ayetlerinin teker teker ele alındığı bölümde gelecektir.

1- Bu sure öncelikle Mekke'deki müşriklerin Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- gönderilen vahiy gerçeği dolayısıyla bizzat bu Kur'an gerçeği hakkındaki tutumlarını ele almaktadır. Buna bağlı olarak vahiy gerçeği konusunda tuhaf bir iddianın sözkonusu olmadığını ve bu Kur'an'ın Allah'ın dışında başkaları tarafından uydurulmuş olma ihtimalinin bulunmadığını onlara kesin biçimde açıklamaktadır:

"Elif, Lam, Ra. İşte bunlar o hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir." (3)

"Bizim aralarında bir kişiye "insanları uyar" ve mü'minlere Rabbleri katında sarsılmaz bir derecenin sahibi oldukları müjdesini ver' diye vahyetmemiz insanların tuhafına mı gitti ki, kâfirler "Bu adam açık bir büyücüdür" dediler." (4)

"Onlara açık anlamlı ayetlerimiz okunduğunda bizimle karşılaşacaklarını beklemeyenler sana, "Bundan başka bir Kur'an getir ya da onu değiştir" dedi-

(3) Yunus Suresi, 1 (4) Yunus Suresi, 2

ler. Onlara de ki; "Onu kendiliğimden değiştirmem sözkonusu değildir. Ben sadece bana vahyolunan mesaja uyarım. Eğer Rabbime karşı gelirsem büyük günün azabından korkarım."

"De ki; "Eğer Allah'ın dileği bu yolda olmasaydı, Bu Kur'an-ı size okumazdım, hatta Allah sizi ondan hiç haberdar etmezdi, bundan önce aranızda bir ömür yaşadım, hiç düşünmüyor musunuz?"

"Allah'a yalan yakıştırmalar yapandan ya da O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir? Hiç kuşkusuz ağır suçlular iflah olmazlar." (5)

"Bu Kur'an Allah'dan geldi, başkası tarafından uydurulmuş değildir. O kendisinden önceki semavi kitapları onaylar ve ilahi hükümleri ayrıntılı biçimde açıklar. Onun alemlerin Rabbi tarafından gönderildiği kuşkusuzdur."

"Yoksa, "Onu Muhammed uydurdu" mu diyorlar. Onlara de ki; "Eğer doğru söylüyorsanız, Kur'an'a benzer bir süre ortaya getiriniz, bu konuda Allah dışında kimleri yardıma çağırabilecekseniz çağırınız." (6)

2- Müşriklerin Kur'an'ın dışında maddi-somut bir harika, bir mucize istemelerine ve haberini işitip duydukları azabın, tehdidin çabucak gelip çatmasını taleb etmelerine değiniyor. Ve açıkça belirtiyor ki, bu dinin mucizesi bu Kur'an'dır. Bu dinin en büyük destekleyici delili, üstün mucizevi yapısı ile kendilerine meydan okuyan bu Kur'an'dır. Mucize göndermek Allah'ın iradesine bağlıdır ve Allah'ın elindedir. Onların cezaya çarptırılmaları da Allah'ın belirleyeceği bir zamana bağlıdır. Peygamber'in elinde hiçbir şey yoktur. O da Allah'ın kullarından birisidir. Böyle bir anlayışın gündeme getirilişi ile aynı zamanda insanlara gerçek ilahları tanıtılmış, ilahlık gerçeği ve kulluk gerçeği bir ölçüde açıklanmış olmaktadır.

"Sizden önceki nice kuşakları, peygamberleri kendilerine açık gerçekler getirmişken, zalimce davranarak iman etmeye yanaşmadıkları için yokettik. İşte biz ağır suçlu toplumları böyle cezalandırırız."

"Sonra nasıl davranacağınızı görelim diye sizi onların yerine geçirerek yeryüzünde egemen kıldık." (7)

"Her ümmete bir peygamber gönderilmiştir. Peygamberler gelip de mesajlarını duyurduktan sonra, ümmetler hakkında adalet uyarınca hüküm verilir, onlara haksızlık edilmez."

"Onlar, 'Eğer doğru söylüyorsanız va'dettiğiniz bu ceza ne zaman gerçekleşecek?' derler." (8)

"Onlara de ki; "Allah'ın dileği dışında benim kendime bile, zarar ya da yarar dokundurmaya gücüm yetmez. Her ümmetin belirli bir yaşama süresi vardır. O süre dolunca ne bir an geri bırakılırlar ve ne de bir an önceye alınırlar."

"De ki; "Allah'ın azabı diyelim ki, gündüz ya da gece başınıza geldi. Suçlular bunun bir an önce gerçekleşmesini niye isterler ki?"

(5) Yunus Suresi, 15-17 (6) Yunus Suresi, 37-38 (7) Yunus Suresi, 13-14 (8) Yunus Suresi, 47-48

"Yoksa azap başlarına geldikten sonra kendilerine, 'Şimdi ona inandınız mı? Hani onun bir an önce gerçekleşmesini istiyordunuz" desinler diye mi?" (9)

"Onlar, "Muhammed'e Rabbinden somut bir mucize indirilse ya" derler. Onlara de ki; "Gayb aleminin bilgisi Allah'ın tekelindedir, bekleyiniz, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim." (10)

3- Bu sure Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- içinde bulunduğu çevrede gündeme getirdiği ilahlık gerçeği ve kulluk gerçeğine ilişkin müşriklerin düşüncelerindeki çelişkileri de ele almaktadır. Onlar bu sakat düşüncelerine dayanarak vahyi yalanlamakta veya bu konuda birtakım şüphelere sahip olduklarını ileri sürmekte ve bundan başka bir Kur'an istemektedirler.Ya da Kur'an'ın doğruluğunu destekleyen maddi-somut harika, bir mucize talep etmektedirler. Halbuki bu konuda bu kadar titiz davranan aynı insanlar, Allah katında kendilerine şefaat edecekler, aracı olacaklar, inancı ile kendilerine ne zarar, ne de fayda verebilecek güce sahip olmayan putlara ibadet etmeye dalıp gitmektedirler. Öte yandan hiçbir bilgiye ve açık bir delile dayanmadan Allah'a oğul isnadında bulunuyorlar... İşte bu sure müşriklere gerçek ilahın sıfatlarını ve O'nun gerek insanların etrafını kuşatan evrende, gerekse bizzat kendi varoluşlarında ve bünyelerinde yeralan kudretinin etkilerini göstermektedir. Kendilerini evirip çeviren kâinat olaylarında ve hayatlarına egemen olan durumlarda, değişimlerde ortaya çıkan ilahi kudreti gözlerinin önüne sermektedir. Allah'dan başka hiç kimsenin engelleyemeyeceği büyük tehlikelerle karşılaştıklarında ortaya çıkan ve onları gerçek ilahlarına doğru harekete geçiren fıtratlarının ve ruhlarının çığlıklarına kulak vermeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. İşte bu mesele, surenin bir dizi bölümünü kuşatan ana konusunun ta kendisidir. Ve suredeki diğer konuların kendisinden kaynaklandığı temel konudur.

"Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı; sonra Arş'a kuruldu; her işi tasarlıyor ve çekip çeviriyor. O izin vermedikçe hiç kimse aracılık (şefaat) edemez. İşte budur Rabbiniz olan Allah; o halde O'na kulluk ediniz. Bunlar üzerinde düşünüp ders almaz mısınız?

Sonunda hepiniz O'na döneceksiniz. Bu Allah'ın kesinlikle gerçekleşecek vaadidir. O, iman edip iyi amel işleyenleri adalet uyarınca ödüllendirmek için insanları önce hiç yoktan yaratır, sonra da onları yeniden diriltir. Kâfirlere gelince; gerçekleri inkâr ettiklerinden dolayı onları kaynar sıvıdan oluşmuş bir içki ile acıklı bir azap beklemektedir."

"O, güneşi ışık kaynağı ve ayı, aydınlık yaptı; yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bilesiniz diye ay için farklı doğuş noktaları belirledi. Allah bunları mutlaka bir gerçeğe, bir sebebe dayalı olarak yarattı. O bilen kimselere ayetleri ayrıntılı biçimde anlatır."

"Gece ile gündüzün birbirini kovalamasında ve Allah'ın gökler ile yerde yarattığı varlıklarda O'ndan korkan kimseler için birçok ibret dersleri vardır." (11)

(9) Yunus Suresi, 49-51 (10) Yunus Suresi, 20 (11) Yunus Suresi, 3-6

"Onlar Allah'ı bırakarak kendilerine ne zarar ve ne de yarar dokunduramayan putlara tapıyorlar ve "Bunlar Allah katında bizim aracılarımızdır" diyorlar. Onlara de ki; "Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şeyi mi O'na haber veriyorsunuz? Allah onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir." (12)

"Sizi karada yürüten ve denizde yüzdüren Allah'dır. Bir gemide olduğunuzu, hoş bir meltemin yolcuları götürdüğünü ve herkesin bunun hazzını yaşadığını düşününüz. Tam o sırada geminin bir kasırga ile karşılaştığını, yolcuların her taraftan dalgalarla sarıldıklarını ve çepeçevre kuşatıldıklarını sandıkları zaman, sırf Allah'ın dinine inanan samimi bir bağlılıkla O'na şöyle yalvarırlar: "Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan kesinlikle şükredenlerden olacağız."

"Fakat Allah kendilerini bu zor durumdan kurtarır kurtarmaz, hemen yeryüzünde haksız yere taşkınlıklara dalarlar Ey insanlar, yapacağınız taşkınlıklar aslında kendi aleyhinizedirler, bu yolla geçici dünyanın yararını elde edersiniz, ama sonra bize dönersiniz, biz de yaptıklarınızı size bir bir haber veririz." (13)

"Onlara de ki; "Gökten ve yerden size rızık veren kimdir? Kulaklara ve gözlere işlerini görme yeteneğini kim verdi? Ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkaran kimdir? Evrenin işlerini kim çekip çeviriyor? Sana "Allah" diyeceklerdir. O zaman onlara, 'Allah'dan korkmuyor musunuz' de."

"İşte gerçek Rabbiniz Allah budur. Gerçekten sonra, sapıklıktan başka ne var ki? O halde nasıl gerçekten saptırılıyorsunuz?"

"Böylece Rabbinin yoldan çıkmışlara ilişkin, onların iman etmeyecekleri şeklindeki sözü gerçekleşmiş oldu. (14)

"Onlara de ki; Allah'a ortak koştuğunuz putlar arasında gerçeğe ileten var mı?" De ki; "Allah insanları gerçeğe iletir." Acaba insanları gerçeğe ileten mi uyulmaya daha lâyıktır? Yoksa başkasının kılavuzluğundan yararlanmadıkça doğru yolu kendi kendine bulamayan mı? O halde size ne oluyor da böyle yanlış hüküm veriyorsunuz?"

"Onların çoğu sadece zayıf bilgiye, zanna dayanıyor. Oysa zan, (zayıf bilgi) gerçeğin bir noktasının bile yerini tutamaz. Hiç şüphesiz Allah onların yaptıklarını bilir." (15)

"Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde kimler varsa hepsi Allah'ındır. Allah'ı bir yana bırakarak putlara tapanlar aslında bu düzmece ortaklara uymuyorlar, sadece sanıya, dayanaksız bilgiye uyuyorlar, sırf asılsız hayallerin peşinden gidiyorlar."

"Geceyi dinlenmenize elverişli ve gündüzü aydınlık yapan O'dur. Hiç şüphesiz bu sözlerde, onlara kulak verenler için birçok ibret dersi vardır."

"Müşrikler "Allah evlât edindi" dediler. Haşa! O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. "Bu konuda elinizde hiçbir kanıt yoktur. Nasıl oluyor da Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi söyleyebiliyorsunuz."

(12) Yunus Suresi, 18 (13) Yunus Suresi, 22-23 (14) Yunus Suresi, 31-32 (15) Yunus Suresi, 35-36

"De ki; "Allah hakkında yalan uyduranlar iflah olmazlar."

" Dünyada geçici bir yarar sağlarlar, arkasından dönüşleri bizedir, sonra gerçekleri inkâr etmelerinin karşılığı olarak onlara ağır bir azap tattırırız." (16)

"Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Haberiniz olsun ki, Allah'ın vaadi gerçektir, fakat onların çoğu bunu bilmez."

"Dirilten de öldüren de O'dur. O'nun huzuruna döndürüleceksiniz." (17)

4- Yüce Allah'ın insanların arzu ettiği ve taşıdığı her niyeti, işlediği her eylemi görüp gözetlediğini müşrikler için tasvir eden bu sure, böylece insanın duygularını korku ve ürperti ile doldurmakta, öte yandan bu duygulara, sakınmaları ve uyanık bulunmaları gerektiğini aşılamaktadır. Nitekim bu surede Allah Teâlâ buyuruyor ki:

"Ne ile uğraşırsan uğraş, Kur'an'dan hangi parçayı okursan oku, hangi işi yaparsanız yapınız, işinize daldığınızda mutlaka davranışlarınızın tanığı, gözeticisiyiz. Ne yerde ve ne de gökte bulunan zerre ağırlığınca bir şey Rabbinizden saklı kalmaz. Gerek bundan daha küçüğü ve gerekse daha büyüğü mutlaka apaçık bir Kitap'ta yeralır." (18)

5- Yine bu sure, onların bu nimetlerin bereketinden kaynaklanan bolluğun verdiği gafletten kurtulmaları, etraflarını kuşatan hayatın güzelliklerine aldanmaları, kendilerini ansızın yakalayıverecek olan Allah'ın cezasından yana güven içinde olmamaları için Allah'ın cezasının her an gelebileceğini düşünecek şekilde kalplerini korku ve endişe ile doldurmaktadır:

"Dünya hayatı şuna benzer: Biz gökten su yağdırdık, bu su sayesinde yörenin çeşitli bitkileri birbirine karıştı, insanların yiyeceği bitkiler ile hayvanların yiyeceği bitkiler içiçe girdi, sonunda bu yöre, süsünü takındı, alabildiğine güzelleşti, yöre halkı da bu ürünleri artık ellerine geçirilmiş sayıyorlardı.

"Derken bir gece ya da gündüz sırasında yoketmeye ilişkin emrimiz o yöreye geldi de orayı biçilmiş, çıplak bir arazi parçasına dönüştürdük, sanki bir gün önceki yeşillikli-meyvalı yer orası değilmiş gibi oldu."

"İşte biz düşünen kimselere ayetlerimizi böylesine ayrıntılı biçimde açıklarız." (19)

"De ki; "Allah'ın azabı diyelim ki, gündüz ya da gece başınıza geldi. Suçlular bunun bir an önce gerçekleşmesini niye isterler ki?"

"Yoksa azap başlarına geldikten sonra kendilerine, "Şimdi ona inandınız mı? Hani onun bir an önce gerçekleşmesini istiyordunuz" desinler diye mi?" (20)

6- Bu sure, onların dünya hayatına gönül huzuru ile yönelmelerine, dünya hayatını ahirete tercih etmelerine, bu aldatıcı sahte huzurdan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklarından, razı oldukları bu alışverişten eli boş ve ziyanla çıkacaklarından, bu dünya hayatının sırf imtihan olduğundan, cezasının ahirete ertelenmesinden söz eden tüm bu sakındırmaları yalanlamalarına değinmektedir... Bunun yanında çeşitli kıyamet sahnelerini onların gözleri önüne sermektedir.

(16) Yunus Suresi, 66-70 (17) Yunus Suresi, 55-56
(18) Yunus Suresi, 61 (19) Yunus Suresi, 24 (20) Yunus Suresi, 50-51

Burada özellikle, Allah'a koşulan ortakların kendilerine tapanlardan uzaklaştıklarını, kendilerine tapan kullarından Allah'a sığındıklarını, ne kadar büyük meblağa ulaşırsa ulaşsın, hiçbir fidyenin kimseyi azaptan kurtaramayacağını tasvir eden tablolar sunuluyor:

"Bizimle karşılaşacaklarını beklemeyenler,dünya hayatından hoşnut olup bu hayatla yetinenler ve ayetlerimizin farkında olmayanlar var ya:"

"İşte bunların varacakları yer, işlediklerinin karşılığı olarak cehennemdir."

"İman edip iyi ameller işleyenlere gelince Rabbleri onları imanları sayesinde doğru yola iletir, nimet cennetlerinde onların altlarından nehirler akar."

"Onların oradaki çağrıları, "Allah'ım, sen noksan sıfatlardan uzaksın" birbirine yönelik iyilik dilekleri "selâm" ve son çağrıları da "Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" sözleridir." (21)

"Sizden önceki nice kuşakları, peygamberleri kendilerine açık gerçekler getirmişlerken, zalimce davranarak iman etmeye yanaşmadıkları için yokettik. İşte biz ağır suçlu toplumları böyle cezalandırırız."

"Sonra nasıl davranacağınızı görelim diye sizi onların yerine geçirerek yeryüzünde egemen kıldık." (22)

"Allah insanları esenlik-barış yurduna çağırır ve dilediği kimseleri doğru yola iletir."

"Dünyada iyi işler yapanlara daha iyi bir karşılık ve fazlası vardır. Onların yüzlerini ne kara leke ve ne de horlanmışlık kaplar. Onlar cennetliklerdir, orada ebedi olarak kalacaklardır."

"Dünyada kötülük işleyenlere gelince her kötülüklerine karşılığı kadar ceza verilir. Yüzlerini horlanmışlık kaplar. Onları Allah'dan kurtaracak hiç kimseleri yoktur. Yüzleri sanki karanlık gecenin kesitleri ile kaplıdır. Onlar cehennemliklerdir, orada ebedi olarak kalacaklardır."

"O gün insanların hepsini biraraya toplarız da sonra bize ortak koşanlara, "Siz ve koştuğunuz ortaklar, olduğunuz yerde kalınız" deriz. Sonra onları birbirlerinden ayırırız. O zaman bize ortak koşulan putlar, ortak koşanlara şöyle derler; "Siz bize tapmıyordunuz."

"Aramızda şahit olarak Allah yeterlidir. Gerçekten sizin bize taptığınızdan haberimiz yoktu."

"İşte orada herkes geçmişteki her davranışının yararını ve zararını somut olarak görür, insanların tümü gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülür ve yakıştırdıkları düzmece ilahlar yanlarından uzaklaşıverir." (23)

"Allah insanları biraraya topladığı gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kalmışlar ve bu süreyi birbirleri ile tanışmak için harcamışlar gibidirler. Allah ile karşılaşacaklarını yalanlayanlar, gerçekten hüsrana uğramış-

(21) Yunus Suresi, 7-10 (22) Yunus Suresi, 13-14 (23) Yunus Suresi, 25-30

lardır, onlar doğru yolu bulamamışlardır." (24)

"Kendisine zulmetmiş olan herkes, o gün yeryüzünün bütün servetine sahip olsa bunu (azaptan kurtulmak için) fidye olarak verirdi. Onlar azabı gördükleri zaman pişmanlıktan donakalırlar. Haklarında adalet uyarınca hüküm verilir, kendilerine haksızlık edilmez." (25)

7- Son olarak bu surede müşriklerin ilahlık düşüncelerindeki sakatlıklara, öldükten sonraki dirilme ve ahiret hayatını inkâr etmelerine, vahyi ve uyarılarına yalan saymalarından kaynaklanan sakatlıklara, çelişkilere yer veriliyor. Onların bu ilahi bağlardan boşalan yaşayışlarının pratiğinde; ilahlığın özelliklerini, putperestliklerine ve ortaklara olan inanışlarına göre belirlediklerini açıklayan bu sure, müşriklerin sosyal hayata ilişkin yasama hakkını, servet dağılımı ve karşılıklı ilişkilere özgü uygulamaları konusunda helâl ve haram kılma yetkisini "putlaştırdıklarını" belgelemektedir. Ayrıca Allah'ın rızık olarak verdiği nimetlerin bir kısmını kendilerine pay ayırdıkları düzmece ilahlara verdiklerini, bu payı kullanma yetkisini de düzmece ilahlar adına konuşma hakkına sahip olan ve dilediklerini helâl, dilediklerini de haram kılabilen tapınak bekçilerine ve kâhinlere verdiklerini ortaya koymaktadır:

"De ki; "Baksanıza, Allah'ın size gönderdiği rızıklara? Bunların bir bölümünü haram ve bir bölümünü de helâl saydınız." De ki; "Bu konuda Allah mı size izin verdi, yoksa O'na iftira mı ediyorsunuz?"

"Allah'a iftira edenlerin kıyamet günü görecekleri işleme ilişkin görüşleri nedir acaba? Hiç kuşkusuz Allah, insanlara karşı lütufkârdır, fakat onların çoğu şükretmezler." (26)

Sure, içerdiği gerçekleri en güzel biçimde ortaya koymada, yerleştirmede, derinleştirmede, kalpleri ve gönülleri bu gerçeklere doğru harekete geçirmede gerçekten derin biçimde etkileyici yollarla dolup taşıyor. Zaten Kur'an-ı Kerim hem konusunun, hem de ifade gücünün eşsiz üslubu ile etkileyici yöntemlerle doludur. Bu etkileyici faktörler derinlikleri, canlılıkları ve hareketlilikleri yanında, surenin birinci maddede sözünü ettiğimiz şahsiyeti ve yapısına (tabiatına) uygun düşmektedirler. Biz burada, bu etkileyici faktörlerden bir kaçına birer örnek olarak özet halinde değineceğiz. İlerde surenin akışı içinde bunların detaylarına ineceğiz:

A) Sure, baştan sona bu evrenin manzaraları ve olayları ile dolup taşıyor. Bunlar insanın fıtratına ilahlık gerçeğini aşılayan, bu evrenin yapısında, kuruluşunda ve hareketinde mahirane bir iradenin, her şeyi ile planlı bir amacın bulunduğunu gösteren manzaralar ve olaylardır. Bu manzaralar ve olaylar ayrıca hayatı ve bu hayatta muhtaç olduğu bütün ihtiyaçların karşılanması için gereken sayısız uygunlukları ve ahengi de dile getirmektedirler. İlahlık meselesini de Kur'an-ı Kerim, işte bu şekilde canlı, etkili ve realiteye uygun biçimde ele almaktadır. Felsefi bir tartışma ve soyut bir mantık muhakemesi üslubu ile sunmamaktadır. Hem bu evrenin, hem de bu insanın yaratıcısı olan yüce Allah,

(24) Yunus Suresi, 45 (25) Yunus Suresi, 54 (26) Yunus Suresi, 59-60

bu insanın fıtratı ile bu evrenin manzaraları, sahneleri ve esrarı arasında bir anlaşma dili olduğunu elbette bilmektedir! Evren ile insanın fıtratı arasında kuru, donuk, zihinsel mantıksal ve normal bir konuşmadan daha derin ve köklü bir diyalog olduğunu bilmektedir. Yeter ki bu fıtrat, bu evrenin manzaralarına, sahnelerine, esrarına yönelebilsin. Evet bu kadarcık bir yöneliş insanda alıcı-verici cihazların uyanıp harekete geçmesi için yeterli olacaktır. İnsanın bu fıtri cihazları, evrenin esrarengiz manzaraları ile karşılaştıkları an sarsılır, açılmaya, harekete geçmeye, sinyalleri almaya başlar ve karşılık verirler. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim, bu anlaşılan dille insanın fıtratına hitab etme metodunu sık sık kullanır. İşte bu etkili ve köklü hitap şeklinden birkaç örnek:

"Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı; sonra Arş'a kuruldu; her işi tasarlıyor ve çekip çeviriyor. O, izin vermedikçe hiç kimse aracılık (şefaat) edemez. İşte budur Rabbiniz olan Allah; o halde O'na kulluk ediniz; bunlar üzerinde düşünüp ders almaz mısınız?" (27)

"O, güneşi ışık kaynağı ve ayı, aydınlık yaptı; yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bilesiniz diye ay için farklı doğuş noktaları belirledi. Allah bunları mutlaka bir gerçeğe, bir sebebe dayalı olarak yarattı. O, bilen kimselere ayetlerini ayrıntılı biçimde anlatır."

"Gece ile gündüzün birbirini kovalamasında ve Allah'ın gökler ile yerde yarattığı varlıklarda O'ndan korkan kimseler için birçok ibret dersleri vardır." (28)

"Onlara de ki; Gökten ve yerden size rızık veren kimdir? Kulaklara ve gözlere işlevlerini yerine getirme yeteneğini kim verdi? Ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkaran kimdir? Evrenin işlerini kim çekip çeviriyor? Sana, "Allah" diyeceklerdir. O zaman onlara, "Allah'dan korkmuyor musunuz?" de.

"İşte gerçek Rabbimiz Allah budur. Gerçekten sonra, sapıklıktan başka ne var ki? O halde nasıl gerçekten saptırılıyorsunuz?" (29)

"Geceyi dinlenmenize elverişli ve gündüzü aydınlık yapan O'dur. Hiç şüphesiz bu sözlerde, onlara kulak verenler için birçok ibret dersi vardır." (30)

"Onlara de ki; "Göklerde ve yerde neler olduğuna bakınız." Fakat ibret verici belgelerin ve uyarıların iman etmeyenlere hiçbir yararı olmaz.(31)

B) Sure, müşriklerin bizzat kendi gözleri ile gördükleri ve içinde kendilerinin de yaşadıkları, fakat buna rağmen idarelerinden, planlarından yönlendirmelerinden ve hareketlerinden habersiz oldukları olayların ve deneyimlerin manzaraları ile doludur... Kur'an-ı Kerîm bu bağlamda, onların kendi pratik hayatlarından bu olayları ve deneyimleri nasıl karşıladıklarını sergileyen manzaralar sunuyor. Bunun yanında kendi yaptığından haberi olmayanların önüne ayna koyuyor, böylece kendi gerçek yüzleri kendilerine gösterilmiş oluyor. İşte Kur'an'ın bu eşsiz metodundan birkaç örnek:

(27) Yunus Suresi, 3 (28) Yunus Suresi, 5-6 (29) Yunus Suresi, 31-32
(30) Yunus Suresi, 67 (31) Yunus Suresi, 101

"İnsanın başına bir sıkıntı gelince yatarken, otururken ve ayaktayken bize yalvarır. Fakat sıkıntısını giderdiğimizde başına gelen sıkıntıdan dolayı bize hiç yalvarmamış gibi olur. İşte ölçüyü aşanlara, işledikleri kötülükler, böylesine güzel gösterildi."

"İnsanların başlarına gelen sıkıntılardan sonra kendilerine bir rahmet, bir rahatlık tattırdığımızda bakarsın ki, ayetlerimize karşı hemen tuzak kurarlar. Onlara de ki; "Allah sizden daha çabuk tuzak kurar, koruyucu elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar."

"Sizi karada yürüten ve denizde yüzdüren Allah'dır. Bir gemide olduğunuzu, hoş bir meltemin yolcuları götürdüğünü ve herkesin bunun hazzını yaşadığını düşününüz. Tam o sırada geminin bir kasırga ile karşılaştığını, yolcuların her taraftan dalgalarla sarıldıklarını ve çepeçevre kuşatıldıklarını sandıkları zaman, sırf Allah'ın dinine inanan samimi bir bağlılıkla O'na şöyle yalvarırlar; "Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan, kesinlikle şükredenlerden olacağız."

"Fakat Allah kendilerini bu zor durumdan kurtarır kurtarmaz hemen yeryüzünde haksız yere taşkınlıklara dalarlar. Ey insanlar, yapacağınız taşkınlıklar aslında kendi aleyhinizedirler, bu yolla geçici dünyanın yararını elde edersiniz, ama sonra bize dönersiniz, biz de yaptıklarınızı size bir bir haber veririz.

C) Tarihte peygamberlerin misyonlarını yalan sayanların yok edilişi de yoğun biçimde dile getirilmektedir bu surede. Bu helâk ve yok oluşa ilişkin açıklamalar bazen haber şeklinde, bazen de birtakım peygamberlerin kıssaları şeklinde sunulmaktadır. Bu haberler ve kıssalar peygamberlerin mesajlarını yalan sayan müşriklerin yokediliş manzaraları noktasında buluşmakta ve bu noktada yoğunlaşmaktadırlar. Surenin muhatabı olan müşrikler de, kendilerinden önceki müşriklerin uğradıkları bu acı akibet ile tehdit edilmektedirler. Dolayısıyla dünya hayatı onları aldatmamalıdır. Çünkü dünya hayatı sınav için belirlenen kısa bir dönemdir ya da insanların ancak tanışabileceği günün kısa bir parçasıdır. Daha sonra insanlar bu dünyadan sürekli kalacakları yurda göç edecek; orada ya azab içinde veya nimet içinde yaşayacaklardır!

"Sizden önceki nice kuşakları, peygamberleri kendilerine açık gerçekler getirmişlerken, zalimce davranarak [34] iman etmeye yanaşmadıkları için yokettik. İşte biz ağır suçlu toplumları böyle cezalandırırız."

"Sonra nasıl davranacağınızı görelim diye sizi onların yerine geçirerek yeryüzünde egemen kıldık."

"Onlara Nuh'un hikâyesini anlat: Hani o soydaşlarına demişti ki; "Ey soydaşlarım, eğer karşınıza çıkıp Allah'ın ayetlerini hatırlatmam ağırınıza gidiyorsa, ben Allah'a dayandım; siz de Allah'a ortak koştuğunuz putlarla birlikte ne yapacağınızı kararlaştırınız, sonra vardığınız karardan dolayı başınız ağrıma-

(34) "Zalimce Davrandılar" yani tıpkı sizin gibi Allah'a ortak koştular. Nitekim Peygamberimizin, "Şirk gerçekten büyük bir zulümdür" (Lokman 13) ayetinden esinlenen ifadesine göre; "Şirk, zulmün en çirkin şekillerinden birisidir."

sın; arkasından şahsıma ilişkin kararınızı, bana hiçbir mühlet tanımaksızın uygulayınız."

"Eğer çağrıma sırt dönüyorsanız, ben sizden herhangi bir ücret istemiş değilim; benim çabamın karşılığını verecek olan sadece Allah'dır; bana müslümanların,Allah'ın buyruklarına teslim olanların ilki olmam emredildi."

"Yine de O'nu yalanladılar. Biz de onu ve gemideki arkadaşlarını boğulmaktan kurtardık; ayetlerimizi yalanlayanları boğduk ve gemidekileri boğulanların yerine geçirdik. Gör bakalım, uyarılıp da yola gelmeyenlerin sonu nice oldu?" (36)

"Bu peygamberlerin ardından Musa ile Harun'u ayetlerimiz ile Firavun'a ve ileri gelen yakınlarına gönderdik; ama burun kıvırdılar ve ağır suçlu bir toplum oldular."

"Bizim tarafımızdan gönderilen gerçek onlara ulaşınca, "Bu apaçık bir büyüdür" dediler.

"Musa onlara, "Size gelen gerçek için böyle mi diyorsunuz? Bu bir büyü müdür? Oysa büyücüler iflah olmazlar, kurtuluşa eremezler" dedi. (37)

"İsrailoğulları'nı denizden geçirdik, Firavun ve askerleri saldırı ve düşmanlık amacı ile peşlerine düştüler. Sonunda Firavun boğulmanın eşiğine geldiğinde, "İsrailoğulları'nın inandıkları ilahtan başka ilah olmadığına inandım, ben de O'na teslim olanlardan (müslümanlardan) biriyim" dedi.

"Şimdi mi? Daha önce Allah'a hep karşı gelmiş ve bozgunculardan biri olmuştun."

"Bugün senden sonra geleceklere ibret olasın diye, cansız vücudunu bozulmaktan kurtaracak, onu sahilde bir tepeye atacağız. Gerçi insanların çoğu bizim ibret verici belgelerimizin farkına varmazlar." (38)

"Onlar kendilerinden önce gelip geçen toplumların yaşadıkları acı günlerden başka bir sonuç mu bekliyorlar? Onlara de ki: "Bekleyiniz bakalım, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."

"Sözkonusu toplu afetlerden sonra peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Mü'minleri kurtarmak böylece üzerimize borçtur." (39)

D) Sure, bir yığın kıyamet sahnesi sunuyor. Burada peygamberlerin mesajlarını yalan sayanların akibeti ve mü'minlerin sonu açıklanıyor. Bu sunuş tarzı insanların kalpleri üzerinde derin ve köklü etki bırakan canlı, hareketli ve gerçekten etkili bir sunuş tarzıdır. Dünya hayatında mü'minlerin kurtuluşu ve suçluların, günahkârların yokedilişine ilişkin sahnelerin sunuluşu ile beraber, hayatın hem dünyadaki, hem de ahiretteki çehresi de aydınlatılmış oluyor. Yol ta baştan sonuna kadar hiçbir kaçışın ve kurtuluşun yeralamayacağı biçimde gözler önüne seriliyor:

(36) Yunus Suresi, 71-73 (37) Yunus Suresi, 75-77
(38) Yunus Suresi, 90-92 (39) Yunus Suresi, 102-103

"Dünyada iyi işler yapanlara daha iyi bir karşılık ve fazlası vardır. Onların yüzlerini ne kara leke ve ne de horlanmışlık kaplar. Onlar cennetliklerdir, orada ebedi olarak kalacaklardır."

"Dünyada kötülük işleyenlere gelince, her kötülüklerine karşılığı kadar ceza verilir. Yüzlerini horlanmışlık kaplar. Onları Allah'dan kurtaracak hiç kimseleri yoktur. Yüzleri sanki karanlık gecenin kesitleri ile kaplıdır. Onlar cehennemliklerdir, orada ebedi olarak kalacaklardır."

"O gün insanların hepsini biraraya toplarız da sonra bize ortak koşanlara, "Siz ve koştuğunuz ortaklar, olduğunuz yerde kalınız" deriz. Sonra onları birbirlerinden ayırırız. O zaman bize ortak koşulan putlar, ortak koşanlara şöyle derler; 'Siz bize tapmıyordunuz."

"Aramızda şahit olarak Allah yeterlidir. Gerçekten sizin bize taptığınızdan haberimiz yoktu."

"İşte orada herkes geçmişteki her davranışının yararını ve zararını somut olarak görür, insanların tümü gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülürler ve yakıştırdıkları düzmece ilahlar yanlarından uzaklaşıverir." (40)

"Kendisine zulmetmiş olan herkes, o gün yeryüzünün bütün servetine sahip olsa, bunu (azaptan kurtulmak için) fidye olarak verirdi. Onlar azabı gördükleri zaman pişmanlıktan donakalırlar... Haklarında adalet uyarınca hüküm verilir, kendilerine haksızlık edilmez." (41)

Surenin özenle ve önemle üzerinde durduğu etkili konulardan biri de, vahyi yalan sayan müşriklere meydan okunması ve bu Kur'an'a benzer bir mucize getirmelerinin istenmesidir. Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- müşrikleri çağırdıktan ve kendilerine Kur'an gibi bir mucize yapmaları konusunda meydan okuduktan sonra, onları kendi akıbetleri ile başbaşa bırakması yönünde direktif almasıdır. Zaten bu akıbet daha önce peygamberlerin mesajlarını yalan sayan bütün zalimlerin ortak akibetidir. Bundan sonra peygamber, onların ne yaptıklarına aldırmadan ve tutumlarına önem vermeden dosdoğru yolda yürümekle görevlidir... Önce meydan okunması, sonra da bu şekilde safları ayırma ve üstünlük duyusu, müşriklerin kalplerine, bu peygamberin insanlara sunduğu gerçeğe ve kendisini destekleyen Rabbine tam anlamı ile güvendiğini telkin ediyordu. Bu ise, tabiatı ile müşriklerin kalplerini titretiyor ve inatlarını sarsıyordu:

"Bu Kur'an Allah'dan geldi, başkası tarafından uydurulmuş değildir. O kendisinden önceki semavi kitapları onaylar ve ilahi hükümleri ayrıntılı biçimde açıklar. Onun alemlerin Rabbi tarafından gönderildiği kuşkusuzdur."

"Yoksa, "Onu Muhammed uydurdu" mu diyorlar? Onlara de ki; Eğer doğru söylüyorsanız, Kur'an'a benzer bir sure ortaya getiriniz, bu konuda Allah dışında kimleri yardıma çağırabileceksiniz, çağırınız."

(40) Yunus Suresi, 26-30 (41) Yunus Suresi, 54

"Tersine onlar bilgisini kavrayamadıkları ve henüz açıklamasına da muhatap olmadıkları bir mesajı yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Gör bakalım, o zalimlerin sonu nice oldu?" (42)

"De ki; "Ey insanlar, eğer benim dinimin gerçek olduğundan kuşku duyuyorsanız, biliniz ki, ben sizin Allah dışında taptığınız putlara tapmam, sadece canınızı aldıran Allah'a kulluk ederim, bana mü'minlerden biri olmam emredildi."

"Ayrıca bana şu direktifler verildi; "Hiçbir yana sapmaksızın yüzünü doğruca bu dine yönelt. Sakın Allah'a ortak koşanlardan olma."

"Allah dışında sana ne yarar ve ne de zarar dokunduramayan putlara, düzmece ilahlara sakın tapma, eğer böyle bir şey yaparsan o takdirde kesinlikle zalimlerden biri olursun."

"Eğer Allah başına bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başka hiç kimse gideremez. Eğer O, sana bir yarar dokundurmak isterse, O'nun lütfunu hiçbir şey engelleyemez, O, yararı dilediği kuluna dokundurur. Allah affedicidir ve merhametlidir."

"De ki; "Ey insanlar, size Rabbinizden gerçek geldi. Kim doğru yola girerse, kendi iyiliği için doğru yola girmiş olur. Ben sizin davranışlarınızdan sorumlu değilim."

"Sana vahyedilen gerçeklere uy ve Allah hükmünü verinceye dek sabret, O, en iyi hüküm verendir." (43)

Bu safların ayrılışı ile sure sona eriyor ve dolayısıyla bunca etkili olan ifadeler de sona ermiş oluyor. Biz buraya kadar birkaç örnek vererek Kur'an-ı Kerim'in kalplere ve akıllara hitap eden, o eşsiz metoduna bir nebze değinmek istemiştik.

Bu sure, İsra suresinden sonra inmiştir. Bu sırada müşrikler vahyin doğruluğu ve bu Kur'an'ın gerçekliği konusundaki tartışmayı iyice kızıştırmışlardı. Artık Kur'an, onların inanç sistemlerini basitlik ve cahillikle niteliyor, cahilliklerinin çirkinliğini yüzlerine vuruyor, onların içinde bulundukları çelişkili durumları ortaya çıkarıyordu. Onlar öyle bir çelişki içinde bulunuyorlardı ki, bir taraftan yüce Allah'ın yaratan, rızık veren, dirilten, öldüren, her şeyi idare eden, her şeye egemen olan, her şeye gücü yeten, eşsiz ilah olduğuna inanıyorlardı. Aslında bunlar, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in (selâm her ikisinin de üzerine olsun) Haniflik dininden kalma ilkelerdi. Bir taraftan da, yüce Allah'a çocuk isnadında bulunuyorlardı. Onlar, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia ediyorlar ve onları Allah katında kendilerine aracı kabul ediyor ve buna bağlı olarak put halinde sembolize edilen heykellerine tapıyorlardı! İnanç sistemlerinde yeralan bu çelişki, onların sosyal hayatlarına da yansıyor ve orada da etkisini gösteriyordu. Sosyal hayatlarında yeralan bu çelişkinin başında gelen,

(42) Yunus Suresi, 37-39 (43) Yunus Suresi, 104-109

ürünlerde ve hayvanlarda helâl ve haram kılma yetkisini kâhinlere ve kabile şeflerine vermeleriydi. Ürünlerinde ve hayvanlarında, bir pay Allah'a, bir pay da sahte ilahlarına ayırmalarıydı!

İşte onlar bu sırada Kur'an'ın, kendi tutarsız inanç sistemlerine ve çelişki dolu cahiliye mantıklarına yönelttiği tenkidlerine; Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- peygamberliğini ve Rabbinin ona vahiy gönderdiğini yalanlama biçiminde bir karşılık veriyorlardı. Onun sihirbaz olduğunu ileri sürüyorlardı! Peygamberden, Allah'ın kendisine vahiy gönderdiğini gösteren bir mucize göstermesini istiyorlardı. Kur'an-ı Kerim'in İsra suresinde anlatıldığına göre, onlar bu isteklerinde ısrar ediyor ve onu ikide bir gündeme getiriyorlardı. "Biz bu Kur'an'da insanlara her konuda örnek verdik. Öyleyken insanların çoğu kâfirlikte direndi. Bunlar dediler ki: "Bize yeraltından pınarlar fışkırtmadıkça sana asla inanmayız! Ya da kendi hurmalıkların ve üzüm bağların olmalı ve bunların arasında ırmaklar akıtmalısın! Ya da iddia ettiğin gibi, göğü parça parça üzerimize düşürmelisin, yahud Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. Yahut altından bir köşkün olmalı ya da göğe çıkmalısın. Bize oradan okuyacağımız somut bir kitap indirmedikçe senin göğe çıktığına inanmayız!" Onlara de ki; Subhanellah! Ben peygamberlikle görevlendirilmiş bir insandan başka bir şey miyim ki?" (44)

Nitekim bu istekleri bu surede de yeralmıştır:

"Onlar, "Muhammed'e, Rabbinden somut bir mucize indirilse ya" derler. Onlara de ki; 'Gayb aleminin bilgisi Allah'ın tekelindedir, bekleyiniz. Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim." (45)

Ayrıca Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'den -salât ve selâm üzerine olsun- ilahlarına, inanç sistemlerine ve cahiliye yaşantısına dokunmayan, bundan başka bir Kur'an getirmesini istiyorlardı. O zaman peygamberin çağrısını kabul edeceklerini ve ona iman edeceklerini söylüyorlardı. Nitekim bu surede yüce Allah onların bu isteklerinden söz ederken buyuruyor ki:

"Onlara açık anlamlı ayetlerimiz okunduğunda bizimle karşılaşacaklarını beklemeyenler sana, "Bundan başka bir Kur'an getir ya da onu değiştir" dediler. Pek tabii olarak onlara verilen cevap da onların bu tutarsız ve zorlamalı tavırlarına uygun düşmekteydi Onlara de ki; "Onu kendiliğimden değiştirmem sözkonusu değildir. Ben sadece bana vahyolunan mesaja uyarım. Eğer Rabbime karşı gelirsem büyük günün azabından korkarım."

"De ki; "Eğer Allah'ın dileği bu yolda olmasaydı, bu Kur'an-ı size okumazdım, hatta Allah sizi ondan hiç haberdar etmezdi, bundan önce aranızda bir ömür yaşadım, hiç düşünmüyor musunuz?"

"Allah'a yalan yakıştırmalar yapandan ya da O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir? Hiç kuşkusuz ağır suçlular iflah olmaz." (46)

(44) İsra Suresi, 89-94 (45) Yunus Suresi, 20 (46) Yunus Suresi, 15-17

İşte Yunus suresi böyle bir atmosferde inmişti. Akışından da açıkça ortaya çıktığı gibi, bu sure tam bir bütündür. Birbirine sımsıkı bağlı parçalardan oluşmuş sosyal bir realiteyi karşılamaktadır. Öyle bir üstünlük arzediyor ki, onu birbirinden ayrı bölümlere ayırmak bile çok güç olmaktadır. Bu da, Emiri Müshafı'nı hazırlayanların dayandığı rivayetin sağlıklı olmadığını ortaya koymaktadır. Çünkü bu rivayette surenin 40, 94, 95 ve 96. ayetlerinin Medine'de indiği ifade edilmektedir. Halbuki bu ayetler surenin akışı ile kenetlenmiş bulunmaktadır. Bunların bazıları olmadığı takdirde, surenin akışının ahengi kesinlikle bozulmaktadır!

Surenin akışındaki bu bütünlük, giriş kısmı ile sonuç kısmı arasında tam bir birlik meydana getiriyor. Surenin giriş bölümünde yüce Allah şöyle buyuruyordu:

"Elif, Lam, Ra. İşte bunlar o hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir."

"Bizim aralarından bir kişiye, 'insanları uyar ve mü'minlere Rabbleri katında sarsılmaz bir derecenin sahibi oldukları müjdesini ver' diye vahyetmemiz, insanların tuhafına mı gitti ki, kâfirler, 'Bu adam açık bir büyücüdür' dediler." (47) Surenin sonunda ise şöyle deniyordu:

"Sana vahyedilen gerçeklere uy ve Allah hükmünü verinceye dek sabret. O, en iyi hüküm verendir. (48)

Demek ki, surenin hem girişinde, hem de son kısmında vahiy meselesinden söz edilmektedir. Bunun yanında başlangıç ile son arasında sürekli olarak canlı tutulan konu da vahiy meselesidir.

Surenin birbirinden farklı olan etkili faktörleri arasında da tam bir bütünlük olduğu ortaya çıkıyor. Bu bütünlük ile ilgili bir örnek verelim: Müşriklerin Allah'ın azabının çabucak gelmesini istemeleri reddedilmiş ve onlar, bu azap geldiğinde iman ve tevbe etmelerinin kendilerine fayda sağlamayacağı şeklinde tehdid edilmişlerdir... Hemen ardından suredeki kıssalara geçilmiştir. Geçmiş milletlerin kıssalarında müriklerin çabucak gelmesini istedikleri azabın manzaraları, gözleri önüne serilmiştir.

Yüce Allah müşriklerin bu isteklerine karşılık verirken buyuruyor ki:

"Onlar "Eğer doğru söylüyorsanız va'dettiğiniz bu ceza ne zaman gerçekleşecek" derler."

"Onlara de ki; "Allah'ın dileği dışında benim kendime bile zarar ya da yarar dokundurmaya gücüm yetmez. Her ümmetin belirli bir yaşama süresi vardır. O süre dolunca, ne bir an geri bırakılırlar ve ne de bir an önceye alınırlar."

"De ki; "Allah'ın azabı diyelim ki, gündüz ya da gece başınıza geldi. Suçlular bunun bir an önce gerçekleşmesini niye isterler ki?"

"Yoksa azap başlarına geldikten sonra kendilerine, 'Şimdi ona inandınız mı? Hani onun bir an önce gerçekleşmesini istiyordunuz' denilsin diye mi?"

(47) Yunus Suresi, 1-2 (48) Yunus Suresi, 109

"Sonra zulmedenlere denir ki: 'Sürekli azabı tadınız bakalım, sadece dünyada işlediklerinizin karşılıkları ile cezalandırılmıyor musunuz?'" (49)

Bu surede yeralan Hz. Musa'nın kıssasının sonunda öyle bir sahne geliyor ki, bu sahne sözkonusu tehdidin gerçek bir tablosudur:

"İsrailoğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri saldırı ve düşmanlık amacı ile peşlerine düştüler. Sonunda Firavun boğulmanın eşiğine geldiğinde, "İsrailoğulları'nın inandıkları ilahtan başka ilah olmadığına inandım, ben de O'na teslim olanlardan (müslümanlardan) biriyim" dedi."

"Şimdi mi aklın başına geldi? Daha önce Allah'a hep karşı gelmiş ve bozgunculardan biri olmuştun."

"Bugün senden sonra geleceklere ibret olasın diye, cansız vücudunu bozulmaktan kurtaracak, onu sahilde bir tepeye atacağız. Gerçi insanların çoğu bizim ibret verici belgelerimizin farkına varmazlar." (50)

Ayrıca surenin içerisinde bu karşılık verme ile bu kıssa arasında, yüce Allah'ın peygamberlerinin mesajlarını yalan sayanları ansızın cezalandırdığını, onları bilmedikleri ve beklemedikleri bir anda cezaya çarptırdığını canlandıran manzaralara arka arkaya yer veriliyor. Böylece sure, ahenk içinde bir atmosfer canlandırıyor. Burada sözkonusu olan sahneler, konular ve üslub arasında tam bir bütünlük olduğu rahatlıkla gözleniyor.

Surenin bu bütünlüğü ve ahengi baş tarafta müşriklerin, Allah'ın elçisi Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- hakkında ileri sürdükleri iddiada da ortaya çıkıyor:

"Kâfirler, 'Bu adam açık bir büyücüdür' dediler." (51)

Buna bağlı olarak Firavun ve kurmaylarının Hz. Musa -selâm üzerine olsun- hakkında söyledikleri sözler aktarılırken tam bir bütünlük göze çarpmaktadır:

"Bizim tarafımızdan gönderilen gerçek onlara ulaşınca, 'Bu apaçık bir büyüdür" dediler." (52)

Bu sureye, "Yunus Suresi" adı verilmiştir. Halbuki bu surede Yunus kıssasına sadece bir işarette bulunulmuştur. Şöyle ki:

"Keşke sözkonusu yıkıma uğramış şehirlerden herhangi biri iman etseydi de, imanının yararını görseydi! Yalnız Yunus'un soydaşları hariç. Onlar iman edince dünya hayatında burun buruna geldikleri perişan edici azabı başlarından kaldırdık ve kendilerine belirli bir süre daha yaşama fırsatı tanıdık. (53)

Fakat bununla beraber Yunus kıssası, kendilerine Allah'ın cezası ansızın gelmeden önce, kendilerine gelen ve iman eden, daha zaman varken Rabblerine yönelen milletlerin en belirgin ve en mükemmel örneğini dile getirmektedir. Allah'ın dininde, tarihte yalnız bu millet, Allah'ın mesajını yalanladıktan sonra toptan

(49) Yunus Suresi, 48-52 (50) Yunus Suresi, 90-92
(51) Yunus Suresi, 2 (52) Yunus Suresi, 76 (53) Yunus Suresi, 98

iman eden millettir. Bu nedenle peygamberlerinin daha gelmeden önce kendilerine geleceğini haber verdiği Allah'ın cezası üzerlerinden kaldırılmıştır. Zaten Allah'ın mesajını yalan sayan ve bu tutumlarında ısrar eden milletleri cezalandırmak Allah'ın değişmez bir yasasıdır.

İşte böylece surenin başından sonuna kadar her yönü ile bir bütünlüğe sahip olduğunu görüyoruz. Daha önce de belirttiğimiz gibi bununla sure, bütünü ile kenetlenmiş tam bir ahenk içinde bir bütünlük oluşturmaktadır.

Bu girişte baştan beri surenin ayetlerinden iktibas ettiğimiz bölümlerden de açıkça anlaşılmış olmalıdır ki, surenin bütün bir akışının ana konusu, temel meselesi; ilahlık ve kulluk meselesidir. Bu, her iki meselenin gerçekliğine netlik, berraklık kazandırılmasıdır. Bu, gerçeğin insanların pratik hayatlarında gerektirdiği şeylerin aydınlatılmasıdır. Vahiy meselesi, ahiret meselesi ve önceki peygamberlik misyonları gibi surede ele alınan diğer meselelere gelince; bunlar sözkonusu büyük gerçeğe açıklık kazandırılması, kökleştirilmesi ve anlamın genişletilmesi, bu ana gerçeğin insanların hayatlarında, inanç sistemlerinde, ibadetlerinde ve eylemlerinde neyi öngördüğünün daha güzel bir şekilde kavratılması için ele alınmışlardır.

Gerçek odur ki, sözü edilen ana mesele, Kur'an'ın temel meselesidir. Özellikle de Mekke'de inen surelerinin ana konusudur. Gerçek ilahlığın kavratılması, Rabblık, üstünlük ve hakimiyet gibi özelliklerinin açıklanması, kulluğun ve ana hatları ile kulluk gerçeğinin kavratılması, tüm bunlar vasıtası ile insanların gerçek ilahlarına kulluk yapmalarının sağlanması ve insanların yalnız Allah'ın Rabblığına, üstünlüğüne ve hakimiyetine teslim edilmeleri... Evet işte bu mesele Kur'an'ın ana konusudur... Bundan ötesi ise, bu büyük gerçeğin her yönü ile insanların hayatına egemen olması için gerekli olan ek açıklamalardan başka bir şey değildir.

Çok boyutlu olarak düşünüldüğünde, bu temel gerçeğin Kur'an'ın konusunu oluşturan bütün bu açıklamalar ile dile getirilmesinin ve bunca üzerinde durulmasının yerinde olduğu ortaya çıkar. Yani yüce Allah'ın sadece bu mesele için bütün peygamberlerini göndermesinin ve bütün kitaplarını onu açıklamak için indirmesinin gerçekten yerinde olduğu anlaşılır: **"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona, 'Benden başka ilah yoktur, bana kulluk edin!' diye vahyetmiş olmayalım."** (54)

İnsanların hem inanç sistemlerinde ve düşüncelerinde, hem de hayatlarında ve pratiklerinde bu temel gerçek sağlıklı bir biçimde yer etmedikçe, yeryüzünde insanlığın hayatında sağlıklı olması mümkün değildir.

Bu gerçek sağlıklı bir şekilde anlaşılmadan, insanın içinde yaşadığı, eşyası ve canlıları ile ilişki içinde bulunduğu bu evrene karşı sağlıklı bir biçimde hayatını düzeltmesi mümkün değildir. İnsanların ilahlık gerçeği ve kulluk gerçeği konusundaki düşüncelerinde birtakım çelişkiler olduğunda cansız varlıkları ve

(54) Enbiya Suresi, 25

canlıları, hatta hayalleri ve kuruntuları bile ilahlaştırmaya gidecekler, gulunç fakat acıklı bir şekilde kendilerini onların kulu haline getireceklerdir! Her yerde ve her zaman cahil insanların kuruntularını sömüren kâhinlerin ve menfaatçi din adamlarının direktifleri ile Allah'ın kendilerine bahşettiği rızıklarının en güzelini sadaka olarak sunacaklardır. Hatta ciğerpareleri olan çocuklarını, bazı durumlarda ise bizzat kendi canlarını onların yolunda kurban edeceklerdir. Halbuki bunlar ellerinde hiçbir güç ve yetki bulunmayan canlı varlıklar veya cansız varlıklardan ibarettir... Hiç kimseye ne zarar ve ne de fayda verebilirler... Böylece insanlar bu canlı ve cansız varlıkların korkusu ve tehdidi ile feryadı figan ederek, kendileri gibi yaratıklara, kendileri gibi Allah'ın kulları olan varlıklara ulaşmak, yakın olmak için hayatlarının tümünü kendilerine zehir edeceklerdir... Nitekim yüce Allah bunlardan söz ederken buyuruyor ki:

"Onlar Allah'a, O'nun yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan sınırlı bir pay ayırdılar. Asılsız saplantıları uyarınca, "Bu Allah'ın, bu da O'na koştuğumuz ortakların payıdır' derler. Fakat koştukları ortakların payı Allah'a geçmezken, Allah'ın payı bu ortaklara geçebiliyor. Ne kötü hüküm veriyorlar."

"Tıpkı bunun gibi, bu düzmece ortaklar çoğu müşriklere öz evlâtlarını öldürmeyi çekici göstermişlerdir ki, böylece hem fıtratlarını yozlaştırsınlar ve hem de dinlerini bozsunlar. Eğer Allah dileseydi bunu yapamazlardı. O halde onları asılsız uydurmaları ile başbaşa bırak."

"Onlar saçma inançları uyarınca, 'Bu hayvanlar ve ekinler dokunulmazdır. Bizim istediklerimizden başka hiç kimse onları yiyemez. Bunlar da sırtlarına yük vurulması ve binilmesi yasak hayvanlardır' dediler. Bazı hayvanları keserken de Allah'ın adını anmazlar, bunu yaparken, 'Allah'ın emri böyledir' diye O'na iftira ederler. Allah onları yaptıkları bu iftiradan ötürü cezalandıracaktır."

"Yine onlar, 'Bu hayvanların karınlarındaki yavrular sadece erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise yasaktır. Eğer hayvanın yavrusu ölü doğarsa, her ikisi de ona ortak olur' dediler. Allah bu yakıştırmalarının cezasını verecektir. Hiç kuşkusuz Allah hikmet sahibidir ve her şeyi bilir."

"Hiçbir bilgiye dayanmaksızın aptalca evlâtlarını öldürenler ve Allah'a iftira atarak O'nun verdiği rızıklar kendilerine yasaklayanlar gerçekten hüsrana uğramışlardır. Onlar kesinlikle sapıtmışlardır, doğru yola gelecekleri yoktur." (55)

İşte bunlar Allah'tan başkasına kulluk yapmanın insanın malında ve çocuklarında göze çarpan yükümlülüklerden örneklerdir. Bu mallar ve çocuklar Allah'ın yaratıklarından bazısına sunulmaktadır. Halbuki kendisine mal ve çocuk takdim edilen, canlı ve cansız varlıklara yüce Allah hiçbir üstünlük ve yetki vermemiştir.

(55) Sekizinci cüzde yeralan En'am suresi 136-140 ayetlerin tefsirine bakınız.

İlahlık gerçeği ve kulluk gerçeği insanların inanç sistemlerinde, düşüncelerinde, hayatlarında ve pratiklerinde sağlıklı bir zemine oturmadığı sürece, insanların birbirlerine karşı ilişkilerinde sağlıklı bir düzelme olamaz. Yalnız yüce Allah'ı ilahlıkta, üstünlükte ve hakimiyette tek olarak kabul etmeyen herhangi bir inanç sisteminde ve düzende insanın, insanlığının, onurunun, tam ve gerçek özgürlüğünün gerçekleştirilmesi mümkün değildir. İnsanların dünya ve ahiret hayatında; gizli ve açık her şeyin gerçek egemenlik hakkı yalnız Allah'a verilmedikçe, insan hayatının her alanında yasama, yürütme ve egemenlik hakkının Allah'a ait olduğu kabul edilmedikçe, insanların birbirine karşı ilişkilerinde ve sosyal hayatlarında bir düzelme olması beklenmemelidir.

İnsanlığın tarih boyunca yaşadığı realite de, bu gerçeğin doğruluğunu desteklemekte ve onu ispat etmektedir. İnsanlar ne zaman ki, inanç sistemi ve düzeni olarak Allah'a bağlılıktan sapmış ve Allah'ın hükmünden başka kulların hükmüne boyun eğmişlerse, işte o zaman neticede kendi insanlıklarını, onurlarını ve özgürlüklerini yitirmişlerdir. Bu bağlılık ve boyun eğme, ister inanç sistemi ve ibadet niteliği taşıyan hareketlerinde, isterse hükümlere ve yasalara bağlılık gösterme şeklinde ortaya çıksın farketmez!

İslâmın tarih yorumu, mahkûmların (mazlumların) zalim diktatörlere boyun eğmelerini ve azgın güçlerin onlara egemen olmalarını daha köklü bir temele dayandırır. Bu temel faktör, ezilmişlerin yalnız yüce Allah'a ilahlık hakkını vermelerini öngören ve buna bağlı olarak Rabblık, otorite, üstünlük ve egemenlik hakkını yalnız Allah'a vermelerini zorunlu kılan Allah'ın dininden sapmaları ve dışına çıkmalarıdır. Yüce Allah, Firavun'dan soydaşlarından sözederken buyuruyor ki: **"Firavun, kavminin içinde bağırıp dedi ki: "Ey kavmim, Mısır mülkü ve şu altımdan akıp giden ırmaklar benim değil mi? Görmüyor musunuz? Yoksa ben, nerde ise meramını anlatamayacak, hakir ve zayıf durumda olan Musa'dan daha iyi değil miyim? Eğer o doğru söylüyorsa üzerine altın bilezikler atılmalı, yahut yanında melekler de gelmeli değil miydi?" Böylece Firavun kavmini sindirdi. Onlar da kendisine boyun eğdiler. Çünkü onlar Allah'ın dininden çıkmış bir millet idiler."** [56] Böylece anlaşılıyor ki, Firavun'un onları sindirebilmesinin asıl nedeni Allah'ın dininin dışına çıkmaları idi. Demek ki, Allah'a iman eden, tevhid çizgisinde bulunan, güç ve hakimiyet yetkisini elinde bulundurduğunu iddia eden, başka hiçbir ilahlık makamına boyun eğmeyen bir milleti, diktatör bir hakim asla sindiremez!

Yine ortaya çıkıyor ki, yalnız Allah'a bağlılık ilkesinden sapıp, kendilerinden birilerine Allah'ın yasası dışında bir yasa ile hükmetme fırsatı verenler, neticede Allah'dan başkasına kulluk etmenin bedbahtlığına düşmüş olurlar. Sonuçta insanın, insanlığını, onurunu ve özgürlüğünü yeyip bitiren bir kulluğa düçar olurlar. İnsanlara hükmeden bu düzenlerin şekli ne kadar değişirse değişsin farketmez. İsterse bu düzen birtakım insanların kendilerine insanlığı, özgürlüğü ve onurlu bir hayatı getireceğine inandıkları bir düzen olsun!

(56) Zuhruf Suresi, 51-54

Avrupa sahte bir din anlayışı [57] ile kendisine zalimlik ve diktatörlük yapan kiliseden kaçtığı sırada Allah'dan da kaçıyordu. Bütün insani değerlerini ayak altına alan kiliseye yönelik devrimi sırasında, evet bu ilginç ve cahil zaferinin ilk dönemlerinde yüce Allah'a da başkaldırdı! İşte burada insanlar bireysel iradeye dayanan demokratik düzenlerin himayesinde, insanlıklarına, özgürlüklerine, onurlarına ve çıkarlarına en uygun düzene kavuşacaklarını sandılar. Böylece bütün umutlarını insanlar tarafından düzenlenen anayasaların teminat altına aldıkları hak, güvence ve özgürlüklere, demokratik parlamenter rejimlere, basın özgürlüğüne, yasama ve yürütme mekanizması tarafından verilen güvencelere, seçmen çoğunluğunun kararına ve burada adını vermediğimiz fakat bu demokratik düzenleri kuşatan korkunç hayaletlere bağladılar... Fakat sonuç ne oldu? 'Kapitalizm' daha da azgınlaştı. Öyle bir azgınlaştı ki, bu güvencelerin tamamını ve bu kurumların hepsini kuşattı. Onların hepsini kuru laflar, soyut hayaller haline çevirdi! Çoklukla kapitali elinde bulunduran zalim, azınlığı alçakça bir kulluk yapma ziletine düşürdü. Çünkü parayı elinde bulunduran aynı zamanda parlamentonun çoğunluğunu da eline geçirmişti. Dolayısıyla insanlar tarafından düzenlenen anayasaları da yine bu azınlık yapmış oluyordu. Basın özgürlüğünü de, insanların yüce Allah'dan uzak bir şekilde kendi insanlıklarını özgürlüklerine ve onurlarına güvence ve teminat zannettikleri diğer bütün enceleri verenler de, onlardı!

Sonra insanlardan bir kesim, 'kapital'in ve 'burjuva'nın azmasına zemin hazırlayan, bireyin tercihine dayalı bu ferdiyetçi düzenlerden kaçıp 'sosyalist düzenler'e sığındı! Peki bunlar ne yaptılar? 'Kapitalist' burjuva sınıfının egemenliğini, 'proletarya' sınıfının egemenliği ile değiştirdiler! Veya kapitale ve şirketlere sahip olan kesime boyun eğmeyi, hem mala, hem de otoriteye sahip olan devlete boyun eğme ile değiştirdiler! Bu ise, kapitalist sınıfın egemenliğinden daha tehlikeli bir durumdur!

İnsanın insana boyun eğdiği her durumda, her rejimde, her düzende, insanlar, mallarının ve canlarının en ağır vergisini vermişlerdir. Her zaman değişik biçimde ortaya çıkan ilahlara bu vergilerini takdim etmişlerdir!

Herhalde ve mutlaka bir kulluk yapısı gerekmektedir! Eğer bu kulluk yalnız Allah için olmazsa, Allah'dan başkasına yapılmış demektir... Tek Allah'a kulluk, insanları kurtarır. Onları özgür, onurlu, şerefli ve üstün kılar... Allah'dan başkasına kulluk ise, insanın insanlığını, onurunu, özgürlüklerini ve üstünlüklerini yiyip bitirir... Bunun yanında onların mallarını ve maddi menfaatlerini de sonuna kadar sömürmeye devam eder!

İşte bütün bu öneminden dolayı, yüce Allah'ın peygamberlik misyonlarında (risalet) ve kitaplarında, ilahlık ve kulluk meselesine bu kadar önem verilmiştir... İşte bu surede, sözkonusu önemli meselenin yalın bir örneğini sergilemektedir. Bu mesele, sadece tarihteki basit cahiliye sistemlerinde yeralan putlara ve heykellere tapmakla ilgili değildir. Her yerde ve her zaman varolan

(57) Daha geniş bilgi için yazarın "İstikbal İslâmındır" kitabının, "Uğursuz Ayrılık" bölümüne bakınız. -Daruşşuruk-

bütün insanlarla ilgili bir meseledir. Bütün cahiliye sistemleri ile ilgilidir... Tarih öncesi cahiliyesini, tarih sonrası cahiliyesini, yirminci yüzyılın cahiliyesini ve kulların kullara kulluğu ilkesine dayanan bütün cahiliyeleri kapsamına almaktadır. (58)

Bu nedenle bütün peygamberliklerin ve kitapların özü, yüce Allah'ın tek başına insanların ilahı ve Rabbi olduğu gerçeğini yerleştirmek olmuştur.

"Biz gönderdiğimiz her peygambere: 'Benden başka ilah yoktur, öyle ise bana kulluk edin' diye vahyettik." (59)

Ele aldığımız bu sure şu ayetlerle sona ermektedir:

"De ki; "Ey insanlar, eğer benim dinimin gerçek olduğundan kuşku duyuyorsanız, biliniz ki, ben sizin Allah dışında taptığınız putlara tapmam, sadece canınızı aldıran Allah'a kulluk ederim, bana mü'minlerden biri olmam emredildi."

"Ayrıca bana şu direktifler verildi; "Hiçbir yana sapmaksızın yüzünü doğruca bu dine yönelt, sakın Allah'a ortak koşanlardan olma."

"Allah dışında sana ne yarar ve ne de zarar dokunduramayan putlara, düzmece ilahlara sakın tapma, eğer böyle bir şey yaparsan o takdirde kesinlikle zalimlerden biri olursun."

"Eğer Allah başına bir sıkıntı verirse, onu O'ndan başka hiç kimse gideremez. Eğer O, sana bir yarar dokundurmak isterse, O'nun lütfunu hiçbir şey engelleyemez. O, yararı dilediği kuluna dokundurur. Allah affedicidir ve merhametlidir."

"De ki; 'Ey insanlar, size Rabbinizden gerçek geldi. Kim doğru yola girerse kendi iyiliği için doğru yola girmiş olur. Kim saparsa da kendi zararına sapmış olur. Ben sizin davranışlarınızdan sorumlu değilim."

"Sana vahyedilen gerçeklere uy ve Allah hükmünü verinceye dek sabret, O, en iyi hüküm verendir." (60)

Surenin girişine ilişkin bu kadar açıklama yeter. Şimdi ayetlerini detaylı olarak açıklamaya geçelim.

SUREDEKİ BÜTÜNLÜK

Giriş bölümünde belirttiğimiz gibi, surenin hepsi öyle bir bütünlük arzediyor ki, onu bölümlere ayırmak hayli zorlaşıyor. Sure, bu özelliği ile daha önce yedinci cüzde işlediğimiz En'am suresine benzemektedir. Fakat bununla beraber her sure, kendi özel kimliği ve yapısı ile diğerinden ayrı olma niteliğini de yitirmiyor. Burada sure, birbiri ardısıra gelen dalgalar halinde coşup akıyor. Bu dalgalar yüklü imajlarını insanın kalbine dolduruyor. Değişik etkili temaslarla onun gönlüne hitap ediyor. Müşriklerin vahiy ve Kur'an-ı kuşkuyla karşılama-

(58) Büyük islâm alimi Pakistan Cemaati İslâmî lideri *Seyyid Ebu'l A'la el-Mevdudî'nin* **"İslâm ve Cahiliye"** Muhammed Kutub'un "Yirminci Asrın Cahiliyesi" kitaplarına bakınız. -Daruşşuruk-

(59) Enbiya Suresi, 25 (60) Yunus Suresi, 104-109

larına hayretten, yüce Allah'ın ilahlığının açıklığa kavuşturulduğu kâinattaki manzaralarının sunuluşuna ve daha önce değindiğimiz surenin içerdiği konulara ve etkili olaylara varıncaya kadar hepsinde, tam bir bütünlük göze çarpmaktadır.

Sureyi konuları itibari ile ille de bölümlere ayırmak gerekirse, o zaman surenin ilk yarısının çoğu tek bir bölüm kabul edilebilir. Burada birbirinin ardısıra coşup gelen dalgalar sözkonusudur. Sonra Hz. Nuh'un kıssası, ondan sonra da kısa bir şekilde Hz. Musa'nın kıssası yeralmakta ve Yunus kıssasına işaret edilmektedir. Böylece bir bölüm daha oluşmaktadır. Son bölüm ise surenin son dokunuşlarından meydana gelmektedir.

Surenin kendi yapısını baz alarak, onu dalga dalga veya birbirine uygun dalgalar dizisi şeklinde açıklamaya çalışacağız. Zaten surenin en belirgin yapısı da bunu gerektiriyor...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۝

1- Elif, Lam, Ra. İşte bunlar o hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir."

Surenin birinci dersi üç harf ile başlıyor.

Nitekim Bakara, Al-i İmran ve A'raf sureleri de bu türden harflerle başlamışlardı ve biz oralarda bu harflerin yorumu ile ilgili görüşümüzü belirtmiştik. Bu ders yüklemi, **"İşte bunlar o hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir"** cümlesi olan bu harfleri, cümlenin öznesi (cümlenin başı) yaparak başlıyor.

Sonra surenin akışı bir dizi konuyu ele alıyor. Ve burada, **"Kitap"** kavramının neden hikmet dolu sıfatı ile nitelendirildiği ortaya çıkıyor. Bu konular, insanları uyarması ve mü'minleri müjdelemesi için Allah'ın elçisi Muhammed'e -salât ve selâm üzerine olsun- vahiy göndermesinden, müşriklerin yüce Allah'ın normal bir insana vahyetmesine karşı çıkmalarının reddedilmesinden, göklerin ve yerin yaratılmasından, her ikisindeki işlerin idaresinden tutun da güneşin ışık, ayın aydınlık kılınmasına, insanların senelerin sayılarını bilmelerine ve hesap yapmalarına yardımcı olması için ayın farklı doğuş yerlerinin belirlenmesine, gecenin ve gündüzün yer değiştirmesine ve bu yer değişmelerindeki hikmete ve idareye varıncaya kadar geniş bir alana yayılmıştır.

Evrenin bu ayetlerinin sunuluşundan sonra, bu ayetlere aldırmayan gafillere geçilmektedir. Bunlar her şeyi idare eden Allah'ın huzuruna çıkacaklarına inanmayan kimselerdir. Sonra bu gafilleri bekleyen acı akibete, bunlara karşı mü'minleri bekleyen sürekli nimetlere geçilmektedir. Kendilerini bekleyen akibetin neden belirlenen güne kadar ertelendiği, insanların bu dünyada iyiliği istediği gibi, kötülüklerin cezalarının neden hemen verilmediğinin hikmeti belirtilmektedir. Eğer insanların iyiliği elde etmede acele ettiği gibi, kötülüklerinin cezaları da hemen verilmiş olsaydı, ecelleri sona erer ve hiç zaman geçirilmeden günahları yüzünden cezalandırılırlardı.

İşte bu nedenle iyiliği ve kötlüğü karşılama, insan yapısının ve karakterinin nasıl olduğu, başlarına bir bela geldiğinde Allah'a nasıl da yalvardıkları, bu durumdan kurtulduklarında O'nu nasıl unutarak daha önceki hallerinde ısrar ettikleri, aynı yolda giden ve bu yolda belalarını bulan milletlerin acı akibetlerinden ders almamaları dile getiriliyor!

Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerini Allah'ın dinine davet ettiği Arap toplumu, önceki milletlerin nasıl yok edildiklerini çok iyi biliyorlardı. Fakat buna rağmen peygamberin mesajını yalan sayanlar, ondan bu Kur'an'dan başka bir Kur'an getirmesini veya bir kısmını değiştirmesini istiyorlardı. Kur'an'ın Allah tarafından gönderildiğini düşünmüyor ve anlamaya çalışmıyorlardı. O'nun sabit hikmeti olduğunu, değiştirmeyi kabul etmeyeceğini akıllarına getirmiyorlardı. Allah'ı bırakıp, hiçbir delile dayanmadan, kendilerine ne fayda, ne de zarar veremeyecek olan yaratıklara tapıyorlardı. Allah'tan gelen vahyin bir gereği olarak yalnız Allah'a tapmayı terkediyorlardı. Yüce Allah'ın Kur'an'daki apaçık ayetlerine bakmadan, evrenin her alanında gözlenen mucizevi ayetlerinden gafil bir şekilde, olağanüstü nitelikli bir harika istiyorlardı.

Sonra insanın rahmeti ve zararı karşılama karakterine dönüş yapıyor. Canlı, hareketli ve etkili sahnelerden birinde, bu karakterin canlı bir örneğini sunuyor. Burada insanlar bir deniz yolculuğunda tasvir ediliyor. Geminin hareket ettiği sırada herkes rahat içinde. Fakat daha sonra fırtına kopuyor. Ve her taraftan dalgalar kendilerini kuşatınca durum değişiyor.

Başka birsahne ise, bu dünya hayatının aldatıcı olduğunu, sönüverişi bir anda gerçekleşecek olan parlaklığı, ışık saçıcılığı somutlaştırılıyor. Bu hayatı yaşayan insanlar onun güzelliklerine kapılıyorlar, kendilerini bekleyen ve bir anda ortaya çıkacak korkunç akibetten gafil davranıyorar. Halbuki, yüce Allah onları saadet yurduna, güven ve huzur diyarına, bir gaflet anında yakalanma korkusu olmayan yurda çağırmaktadır: **"İşte biz düşünen kimselere ayetlerimizi böylesine ayrıntılı biçimde açıklarız."** [61] Bunlar Allah'ın yaradılış ile idaredeki hikmetini kavrayan kimselerdir.

HAYRET VE İNKÂR

Müşriklerin, Allah'ın kendi peygamberine vahyettiğini inkâr ettikleri bu hikmet dolu Kitab'ın ayetleri, bu ve benzeri harflerden meydana gelmektedir. Bu harfler onların elleri altında olduğu halde, onlar bunlardan Kitab'ın ayetlerine benzer ayetler yapamıyorlar, bu acizlikleri onları düşünmeye de sevketmiyor, kendileri ile peygamber arasındaki yol ayrımının vahiy olduğunu, eğer bu vahiy olmasaydı onun da kendileri gibi, herkesin eli altındaki bu harflerden bir tek ayet bile yapmaktan aciz kalacağını kavrayamıyorlar. Nitekim bu surede Kur'an meydan okuyarak onları bir ayet yapmaya davet ediyor.

"İşte bunlar o hikmet dolu kitabın ayetleridir."

Hikmet dolu olan bu kitap, insanın karakterine, yapısına uygun bir şekilde

(61) Yunus Suresi, 24

hitap eder. Bu surede insan tabiatının bazı değişmez ve gerçek yönlerine ışık tutulmaktadır. Bütün kuşaklar boyunca bu tesbitlerin doğruluğu kanıtlanmıştır.

Hikmet dolu olan bu kitap gafilleri uyandırıyor. Onları, Allah'ın evren sayfasında ve bu sayfanın derinliklerinde, yerde ve gökte, güneş ve ayda, gece ve gündüzde... önceki asırlarda yaşamış milletlerin acı akibetlerinde, onlara gönderilen peygamberlerin kıssalarında ve bu evrendeki Allah'ın yüce kudretinin gizli ve açık belgeleri olan ayetler üzerinde düşünmeye çağırıyor.

أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا
أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا
أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَٰذَا
لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ ۝

2- "Bizim aralarında bir kişiye, 'insanları uyar' ve 'mü'minlere, Rabbleri katında sarsılmaz bir derecenin sahibi oldukları müjdesini ver' diye vahyetmemiz insanların tuhafına mı gitti ki, kâfirler, 'Bu adam açık bir büyücüdür' dediler."

Bu soru onların çirkin bir yaklaşımda bulunduklarını göstermektedir. Kur'an, peygamberlerin gönderildikleri ilk günden beri insanların vahiy gerçeğini algılamada ortaya koydukları bu tuhaf karşılamaları reddetmektedir.

Her peygamberin karşılaştığı değişmez soru şu olmuştur: "Allah, bir insanı mı peygamber gönderdi?" Aslında bu sorunun kaynağı, "insan"ın değerinin sağlıklı bir biçimde kavranmamasıdır. İnsanların, bizzat kendilerini temsil edecek "insan"ın değerini anlamamalarıdır. Onlar bir insana Allah'ın elçisi olmayı, yüce Allah'ın vahiy yolunu kullanarak elçisiyle irtibat kurmasını, insanlara yol gösterme görevini bu elçilerine vermesini çok görmektedirler. Onlar, Allah'ın bir meleği veya Allah katında insandan daha yüksek bir dereceye sahip bulunan başka bir varlığı peygamber olarak göndermesini beklemektedirler. Halbuki onlar bu arada Allah'ın insanı onurlandırmış bulunduğunu, bu onurlandırılmış hali ile insanın Allah'ın mesajını yüklenecek ve iletecek bir ehliyet kazandığını, kendi aralarından bazı fertlerin seçilerek bu çok özel biçimde Allah ile irtibata geçebileceğini gözardı etmektedirler.

Hem Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- devrinde ve hem önceki asırlarda yaşayan peygamberlik misyonunu yalan sayan kâfirlerin temel şüphesi bu olmuştur. Şu anki modern asırda ise, birtakım insanlar kendi kendilerine başka şüpheler üretiyorlar, fakat tutarsızlıkta öncekilerden hiç de farklı değillerdir! Onlar diyorlar ki: "Maddi bir yapıya sahip olan insan ile, yarattığı hiçbir şeye benzemeyen, hiçbir eşi ve benzeri bulunmayan Allah arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?"

Bu soruyu ancak, yüce Allah'ın gerçek mahiyetini, ilahi olan zatının tabia-

tını gerçek bir biçimde bilen ve yüce Allah'ın insanın bünyesine yerleştirdiği bütün özellikleri de en kuşatıcı şekilde kavrayan birisi sorabilir. Bu kadar kuşatıcı bir bilgi sahibi olmayı iddia etmek ise, aklına saygı gösteren ve bu aklın sınırlarını bilen bir insanın harcı değildir. Bugün açıkça biliniyor ki, insanın keşfedilebilecek özellikleri pek çoktur. Ve bunlar gün geçtikçe yeni yeni keşfedilmektedir. Bugün ilim, kesin sonuca ulaşmış değildir ki; "İnsanda bulunan keşfedilebilecek bütün yetenekler keşfedilmiştir" denilebilsin! Kaldı ki, ilim ve aklın ulaşabileceği saha ne kadar genişlerse genişlesin, onların ötesinde kalan bilinmezlik ufukları daha da uzaklara gideceklerdir.

Şu halde insanda Allah'dan başka hiç kimsenin bilemediği meçhul güçler, enerjiler vardır. Yüce Allah, bu peygamberlik misyonunu yüklenebilecek güce sahip olan insana bu görevi yüklerken, elbette peygamberliğini kime vereceğini en iyi bilendir. Allah tarafından bilinen bu güç, insanlar tarafından bilinmeyebilir. Hatta peygamberlik görevini yüklenecek insanın kendisi de bu gücünün farkında olmayabilir. Fakat insana kendi ruhundan bir soluk üflemiş olan yüce Allah, her hücrede, her bedende ve her yaratıkta neler gizli olduğunu bilir. Yine yüce Allah, insan için bu özel ilişkiyi, özel bir şekilde sağlayabilir. İsterse onun nasıl meydana geldiğini, o şerefin tadına varan ve kendisine bu makam verilen insandan başkası kavramasın.

Çağımızın bazı tefsircileri meseleyi anlaşılır hale getirmek için vahyi, bilim yolu ile ispata çalışmışlardır. Biz bu metodu temelden kabul etmiyoruz. Çünkü ilmin kendisine hoş bir alanı vardır. Bu alan, ilmin vasıtalarına sahip olduğu alandır. İlmin bir de ufukları vardır. Bu ufuklar, ilmin keşifleri ve kontrolleri için gereken vasıtalara sahip olduğu ufuklardır. Fakat ilim, ruh hakkında gerçek bir bilgiye sahip olduğunu iddia etmiştir. Çünkü ruh, ilmin çerçevesi içine girmez. Zira o, ilmin vasıtalarına sahip olduğu laboratuvarlarda deneylerinden geçirilebilecek maddi bir varlık değildir. Bu nedenle, bilimsel metoda bağlı olan ilim, ruhun alanına girmekten sakınmıştır. Fizik ötesi bilimler" diye bilinen çalışmalara gelince, bunlar verimsiz çalışmalardır. Aslında özleri ve hedefleri açısından şüpheler ve kuşkular peşinde sürülenmekten öteye geçemezler. (62) Bu alanda Kur'an ve Sünnet gibi kesin bir kaynaktan gelen bilgilerin dışında kesin bir bilgiye ulaşma imkânı yoktur. Bu kesin kaynaklardan gelen bilgiler alanında, herhangi bir şeyi arttırma, eksiltme veya kıyasta bulunma sözkonusu değildir. Zira arttırma, eksiltme ve kıyas yapma akli eylemlerdir. Akıl ise, burada kendi sahasının dışındadır. Yanında kullandığı vasıtaları da yoktur. Çünkü akıl, bu meydanda çalışmanın vasıtaları ile donatılmamıştır.

"Bizim aralarında bir kişiye, "insanları uyar" ve "mü'minlere, Rabbleri katında sarsılmaz bir derecenin sahibi oldukları müjdesini ver" diye vahyetmemiz insanların tuhafına mı gitti?"

İşte vahiy gerçeğinin özü budur. İnsanları karşı koymanın acı akibetinden

(62) Prof Muhammed Muhammed Hüseyin'in "Modern Ruhçuluk, Gerçekliği ve Hedefleri" yazdığı forma halindeki kitaba bakınız. -Daruşşuruk-

sakındırmak, mü'minlere de bağlılığın sonunu müjdelemek. Bu da yerine getirilmesi zorunlu yükümlülüklerin ve kaçınılması zorunlu yasakların açıklanmasını kapsamına alır. İşte uyarma ve müjdeleme ve bunların gerekleri öz itibariyle budur.

Uyarma bütün insanları kapsamına alır. Bütün insanlar, tebliğe, açıklamaya ve sakındırmaya muhtaçtır. Müjdeleme ise yalnız iman edenlere mahsustur. Burada peygamber onlara gönül huzurunu, sebat ve istikrarı müjdeler. Bu anlamlara, "Kadem kelimesi ile tamlama oluşturan "Sidk" kavramı işaret etmektedir. Uyarma ve korkutma atmosferinde... "Sarsılmaz bir derece sahibi", korku altında ve sıkıntı anlarında sarsılmayan, çarpıklaşmayan, yalpalamayan ve bağları çözülmeyen sabit, sağlam ve emin adımlarla ilerleyen ayaklar... **"Rabbleri katında sarsılmaz bir derece sahibi?"**... Kalplerin ve ayakların sarsıldığı bir sırada, mü'min gönüllerin güven dolu olarak hareket ettiği huzurda...

Yüce Allah'ın, insanların kendisini tanıdıkları, onun da insanları tanıdığı ve yine insanların güvenle kendisine baktıkları, sıkıntı, korku ve zorlukla karşılaşmadan alışveriş yaptıkları içlerinden birine vahiy göndermesinin hikmeti açıktır. Allah'ın peygamberlerini göndermesinin hikmeti ise daha açıktır. İnsan tabiatı, yapısı itibarı ile hem iyiliğe, hem de kötülüğe elverişlidir. İnsanın aklı, iyiliği ve kötülüğü ayırması için kendisine verilen vasıtadır. Fakat bu akıl da gerçekten sağlıklı bir kritere muhtaçtır. İşte akıl bu sağlıklı ölçü ile karmaşık meselelerin içiden çıkabilecek, kendisini kuşatan şüphelerin etkisinden, akımların ve ihtirasların cazibesinden, insan bedenine, sinirlerine ve bünyesine (mizacına) arız olan faktörlerin etkisinden kurtulabilecektir. Böylece akıl, kendi ölçülerine göre farklı farklı, değişik değişik hükümler verip çelişkiden çelişkiye sürüklenmeyecektir. Yani akıl sağlıklı birkritere muhtaçtır. Ta ki, bu tür fartörlerin etkisinden kurtulup Allah'a dönebilsin. O'nun yol göstermesine kulak versin ve bu doğru yolda gerçeğe ulaşsın. Bu değişmez ve adil kriter Allah'ın yolu ve Allah'ın yasasıdır.

Buna göre Allah'ın dininin "değişmez bir gerçek" olması zorunlu olmaktadır. İnsanın aklı bütün alanlarda O'na dayanmalıdır. Bütün değerlendirmelerini bu değişmez gerçeğin süzgecinden geçirmelidir. Böylece aklın hangisinin sağlıklı, hangisinin tutarsız olduğu ortaya çıkar... "Allah'ın dini, insanların Allah'ın dininden anladıklarıdır: Bu nedenle Allah'ın dini, ana ilkelerinde gelişme gösterir" şeklindeki bir yaklaşım; Allah'ın dinindeki sözkonusu bu temel kuralı, yani gerçekliği ve ölçülerinin değişmezliği ilkesini -kaypaklıkla- beşeri anlayışlara göre tercih yapma ve sürekli biçimde değişiklik gösterme tehlikesi ile yüzyüze getirir. O zaman da beşeri değerlendirmelerin kendisine arzedileceği değişmez birkriter kalmaz insanın elindi.

Bu görüş, dinin insan tarafından icad edildiğini ileri süren anlayıştan uzak değildir. Sonuçta ikisi de aynı kapıya çıkar. Bu tehlikeli bir yol ve sonucu açısından da aynı derecede sakıncalıdır. Bu metod bütünü ile, kendisinden, yakın ve uzak olan tüm sonuçlarından kesin bir biçimde sakınmamızı gerektirir.

Vahiy meselesi böyle açık olmasına rağmen, kâfirler onu sanki tuhaf bir şeymiş gibi algılamaktadırlar.

"Kâfirler, "Bu adam açık bir büyücüdür" dediler."

'Büyüleyicidir, çünkü onun söylediği şeyler muhataplarını aciz bırakıyor.' Eğer az bir şey düşünmüş olsalardı, şöyle demeleri daha yerinde olurdu: **"Bu kendisine vahiy gönderilmiş bir peygamberdir, çünkü söylediği şeyler muhataplarını aciz bırakıyor."** Büyü, evrenin büyük gerçeklerini, hayatın ve hareketin metodunu, ileri bir toplum oluşturacak ve eşsiz bir düzeni kuracak direktifleri ve yasaları kapsayamaz.

Müşrikler vahiy ile büyüyü birbirine karıştırıyorlardı. Çünkü bütün putperest toplumlarda din ile büyü birbirine karışıktır. Ayrıca onlar, bir müslümanın Allah'ın dininin özünü kavradığında bu putperest anlayışlardan, bu anlayışların kuruntularından ve efsanelerinden kurtulduğu gibi net bir anlayışa sahip değillerdi.

RUBUBİYET (RAB) DAVASI

إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ
فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۖ
مَا مِن شَفِيعٍ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ إِذْنِهِۦ ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۚ
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۝٣ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا ۚ إِنَّهُۥ يَبْدَؤُا۟
ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ لِيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ
بِٱلْقِسْطِ ۚ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ
بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ۝٤ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلشَّمْسَ ضِيَآءً وَٱلْقَمَرَ
نُورًا وَقَدَّرَهُۥ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا۟ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ ۚ
مَا خَلَقَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ۝٥ إِنَّ فِى ٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ
فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ۝٦

3- Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı; sonra Arş'a kuruldu, her işi tasarlıyor ve çekip çeviriyor. O, izin vermedikçe hiç kimse aracılık (şefaat) edemez. İşte budur Rabbiniz olan Allah; o halde O'na kulluk ediniz; bunlar üzerine düşünüp ders almaz mısınız?

4- Sonunda hepiniz O'na döneceksiniz. Bu Allah'ın kesinlikle gerçekleşecek bir vaadidir. O, iman edip iyi ameller işleyenleri adalet uyarınca ödüllendirmek için insanları önce hiç yoktan yaratır, sonra da onları yeniden diriltir. Kâfirlere gelince, gerçekleri inkâr ettiklerinden dolayı onları kaynak sıvıdan oluşmuş bir içki ile acıklı bir azap beklemektedir.

5- O, güneşi ışık kaynağı ve ayı aydınlık yaptı; yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bileşiniz diye, ay için farklı doğuş noktaları belirledi. Allah bunları mutlaka bir gerçeğe, bir sebebe dayalı olarak yarattı. O bilen kimselere ayetlerini ayrıntılı biçimde anlatır.

6- Gece ile gündüzün birbirini kovalamasında ve Allah'ın gökler ile yerde yarattığı varlıklarda, O'ndan korkan kimseler için birçok ibret dersleri vardır.

İşte bu inanç sisteminde, en büyük ve en köklü meseleyi rububiyet (Rabb olma) meselesi oluşturmaktadır... Çünkü uluhiyet (ilah olma) meselesi müşrikler tarafından ciddi bir şekilde inkâr konusu olmamıştır. Onlar Allah'ın varlığına inanıyorlardı. Zira insanın fıtratı, aşırı bir şekilde saptığı çok az rastlanan haller dışında, bu evrenin bir ilahının varlığına inanmadan edemez. Fakat bu evrenin bir ilahı olduğuna inanan müşrikler, Allah ile beraber başka ilahları da O'na ortak koşuyorlar, ibadetleriyle onlara yöneliyorlardı. Bu ortak koşulan varlıklar kendilerini, Allah'a yaklaştıracak ve Allah katında kendilerine şefaatçi olacaklar diye onlara tapıyorlardı. Bunun yanında kendileri rububiyetin özelliklerini kullanıyorlar, Allah'ın izin vermediği şeyleri kendilerine kanun yapıyorlardı.

Kur'an-ı Kerim uluhiyet ve rububiyet konusunda, kuru zihinsel tartışmalara girmez. Doğrudan doğruya herkesin anlayabileceği normal ve net fıtri ifadelerle insanın fıtratına seslenir. Daha sonraları, Yunan mantığı ve Grek felsefesinin etkisiyle yaygınlık kazanan metodu kullanmaz.

Gökleri, yeri ve içindeki varlıkları yaratan, güneşi ışık, ayı aydınlık yapan ve O'na konaklar belirleyen, gece ile gündüz arasındaki farklılığı takdir eden Allah'dır... Eğer bilinçli bir biçimde düşünülürse, bu apaçık tabiat olayları insanların duygularını harekete geçirir ve kalplerini uyandırır. Bu evreni yaratan ve idare eden yüce Allah'dır. Ve insanların kendisine kulluk yaparak boyun eğmeleri ve yarattığı varlıklardan hiçbirini O'na ortak koşmamaları gereken tek ilan (Rabb) Allah'dır. Bu mesele gerçekten hiçbir zihni çabaya ihtiyaç duymayacak, zihnin kuru ve soğuk bir biçimde geveleyip durduğu, bir kere dahi olsa insanın kalbini ferahlatmayan, vicdanını harekete geçirmeyen tartışmalara dayalı araştırmaların ardına düşmeye yer bırakmayacak kadar mantıklı, canlı ve realiteye dayalı net bir mesele değil midir?

Bu koca evren, gökler ve yeryüzü, güneş, ay, gece ve gündüz ile göklerde ve yerdeki yaratıklar, milletleri, nesilleri, bitkileri, kuşları, hayvanları ve yasaları ile bir bütün olarak bu tek gerçeğe (Rububiyet) bağlı olarak işlemektedir.

İşte bütün karanlığı ve yüksekliği ile geniş alanları kuşatan, görülen ve gö-

rülmeyen, ufak tefek hareketlerin dışında her şeyi sükûnete kavuşturan bu gece... Gecenin karanlığını neşeli bir çocuğun gülümsemesini andıracak biçimde yaran bu şafak... Sabahın kendisi ile nefes aldığı, hayata ve canlılara yeni bir canlılık getiren bu hareket... İnsanların durduğunu sandığı, oysa hareket halinde olan ve yumuşak bir şekilde akıp giden bu gölge... Hiçbir hal üzere durmayan sürekli gidip-gelen, hoplayıp zıplayan bu kuş... Hiç durmadan sürekli gelişmeye ve yaşamaya çalışan şu bitki... Bir atılım ve geri çekilme içinde gidip-gelen bu yaratıklar... Sürekli biçimde üreten bu rahimler ve onların ürettiklerini yutan kabirler... Her şeye rağmen hayat Allah'ın dilediği biçimde yoluna devam etmektedir.

Bu yığınlarca tablolar ve gölgeler, örnekler ve şekiller,hareketler ve durumlar, gidişler ve gelişler, eskime ve yenilenme, çürüme ve gelişme, doğumlar ve ölümler, bu müthiş evrenin içinde gece ve gündüz boyunca bir an dahi durmayan ve ayrılmayan sürekli hareket..

Bütün bu olaylar uyanık bir kalp ile evrenin olaylarında ve derinliklerinde serpiştirilen ayetleri seyretmeye açık bir yaklaşım ile izlendiğinde, insanın bünyesinde yeralan muhakemeye,düşünmeye ve etkilenmeye yarayan bütün güçleri harekete geçirirler... Kur'an-ı Kerim de, bu tablolar ve ayetler yığını karşısında kalbin uyanmasını, aklın düşünmesini sağlamayı doğrudan hedef alır.

"Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı."

Gerçekten ilahlık hakkına sahip olan ve tapılmayı hakeden Rabbiniz, Gökleri ve yeri yaratan ve onları eksiksiz bir plan, hikmet ve idare ile yöneten Allah'tır.

"Altı günde."

Bu evrenin oluşumu, hazırlanışı ve koordinasyonu Allah'ın iradesine bağlı olarak ve O'nun hikmeti gereğince altı günde gerçekleşmiştir.

Biz burada bu altı günün ne anlama geldiğini açıklama çabasına girmeyeceğiz Çünkü bu altı gün, burada sürelerini ve çeşitlerini belirlemeye yönelmemiz için sözkonsu edilmemiştir. Bu yaradılışın amacının ve bu amaca ulaşma hazırlığının gereği olarak yaradılışta gözetilen planın ve idarenin hikmetini açıklamak için sözkonusu yapılmıştır.

Her ne ise, bu alt gün; kendisinin dışında başka hiçbir kaynaktan bigi alınmaması gereken yalnız yüce Allah'ın bildiği gayb konularından biridir. Biz bu konuda bize bildirilenlerle yetinip bu sınırları aşmamalıyız. Bu altı günün burada sözkonusu edilmesinin amacı, bu evrene başından sonuna kadar egemen olan, planlama, idare ve düzenin hikmetine dikkat çekmektir.

"Sonra Arş'a kuruldu."

Arş üzerine istiva; sabit, köklü, üstün egemenlik makamından kinayedir. Bu, insanın anlayabileceği, kavramları kendileri ile sembolize edebileceği bir dildir. Kur'an-ı Kerim olayları tasvir ederken bu metodu kullanır. Biz bu konuyu, 'Kur'an'da Edebi Tasvir' kitabımızın, 'Zihinde anlandırma ve Somutlaştırma' bölümünde detaylı olarak açıkladık.

Bu ayette geçen "**sonra**" kelimesi, zaman aşımını ifade etmez. Manevi olan uzaklığı ifade eder. Burada zamanın hiçbir etkisinden söz edilemez. Yüce Allah'ın, daha önce olmadığı halde sonradan meydana gelen hiçbir halinden ve durumundan söz edilemez. Yüce Allah, yer ve zamanla ilgili olaylardan, değişimlerden münezzehtir. Onun içindir ki, biz burada 'sonra' kavramının manevi uzaklık anlamında olduğunu kesin söyleyebiliriz. Biz böyle söylerken, insan aklının hüküm verebileceği ve kesin karar verebileceği güven bölgesinin sınırlarını aşmadığımızdan eminiz. Çünkü biz bu konuda yüce Allah'ın; durumdan duruma, şekilden şekile geçmekten, yerin ve zamanın şartlarına ayak uydurmaktan münezzeh olduğu ana ilkesine dayanıyoruz.

"Her şeyi tasarlıyor ve çekip çeviriyor."

Başlarını ve sonlarını belirler. Durumlarını ve şartlarını uygun biçimde koordine eder.Sebeplerini ve sonuçlarını sıraya dizer. Adımlarına, aşamalarına ve varacakları sonuca hükmedecek olan değişmez yasayı belirler.

"O, izin vermedikçe hiç kimse aracılık (şefaat) edemez."

Her şeyin dizgini O'nun elindedir. Her şeye hükmetme yetkisi O'nundur. Allah katında yakınlaşmayı sağlayacak şefaatçılar (yardımcılar) yoktur. Yaratıklarından hiçbiri, Allah, kendi idaresi ve planına uygun olarak ona şefaat izni vermeden, şefaat edemez. Kişinin şefaate hak kazanması, iman etmek ve iyi işler yapmak ile gerçekleşir. Şefaatçıları aracı kılmakla değil... Böyle bir anlayış, müşriklerin, heykellerine taptıkları meleklerin Allah katında reddedilmeyecek şefaatları olacağı şeklindeki inançlarını saf dışı etmektedir!

İşte her şeyi yaratan, idare eden ve onlara hükmeden, izni olmadan hiç kimsenin katında şefaat edemeyeceği Allah...

"İşte budur Rabbiniz olan Allah."

Yalnız O, ilahlık yapma yetkisine sahiptir.

"O halde O'na kulluk ediniz."

Sadece O, bağlanmaya lâyıktır, başkaları değil...

"Bunlar üzerinde düşünüp ders almaz mısınız?"

Mesele fazla açıklamaya gerek duymayacak kadar kesin ve açıktır. Sadece bu bilinen gerçeği hatırlatmak yeterlidir.

Göklerde ve yerde ilahlığın delillerini sunduktan sonra yüce Allah'ın şu sözü üzerinde biraz duralım:

"İşte budur Rabbiniz olan Allah, o halde O'na kulluk ediniz."

Daha önce, ilahlık meselesinin müşrikler tarafından ciddi biçimde inkâr konusu yapılmadığını, yüce Allah'ın yaratan, rızık veren, dirilten öldüren, idare eden, tasarrufta bulunan ve her şeye gücü yeten ilah olduğunun inkâr edilmedi-

ğini belirtmiştik. Fakat onlar, bir ilahın varlığını kabul etmelerinin sonucunda yapılması gerekenleri yapmıyorlardı. Allah'ın ilahlığını bu düzeyde kabul etmelerinin gereği olarak, kendi hayatlarında yalnız O'na rububiyet hakkı tanımaları gerekirdi. Allah'ın rububiyetini kabul etmek, yalnız O'na bağlanmakla somutlaştırılabilir. İbadet niteliği taşıyan bütün eylemlerini yalnız O'na takdim etmeleri ve bütün işlerinde O'ndan başkasını hakim kabul etmemeleri gerekirdi. İşte yüce Allah'ın aşağıdaki sözünün anlamı budur:

"İşte budur Rabbiniz olan Allah; o halde O'na kulluk ediniz."

İbadet, kulluk yapmaktır. Kulluk da, boyun eğmektir. Bu da bağlılık ve itaattir. Bununla beraber yüce Allah'ı, tüm bu özelliklerde eşsiz kabul etmektir. Çünkü bu itaat, uluhiyeti (ilahlığı) kabul etmenin kaçınılmaz şartlarından birisidir.

Bütün cahili sistemlerde ilahlık sahası dar alanlara sıkıştırılır, insanlar bir ilahın varlığını kabul etmekle iman ettiklerini, insanların Allah'ın kendi ilahları olduğunu kabul ettiklerinde, ilahlığın şartlarına yani rububiyete bağlılık göstermeden hedefe ulaşacaklarını sanmaya başlarlar... Rububiyet ise, kendisinden başka Rabb bulunmayan Allah'ı, Rabb olarak kabul etmek, kendi otoritesine dayanılmadan hiç kimseye otorite tanımayan Allah'ın hakimiyetine girebilmek için, yalnız O'na boyun eğmektir.

Cahiliye sisteminde "ibadet"in anlamı da daraltılır. Öyle ki, ibadet, sadece dar anlamda ibadet niteliği taşıyan eylemlerin sunulması ile sınırlandırılır. Buna bağlı olarak insanlar, ibadet niteliği taşıyan eylemlerini yalnız Allah'a takdim ettikleri zaman ortaksız olarak Allah'a kulluk ettiklerini sanırlar. Halbuki ibadet terimi bu yozlaştırma girişimlerinden önce "abede" kökündn türetilmiş olması hasebi ile "boyun eğme ve eğilme" anlamlarına geliyordu. "İbadet niteliği taşıyan eylemler" ise, boyun eğmenin ve eğilmenin görünümlerinden sadece birisini oluştururlar. Boyun eğme gerçeğinin bütün boyutlarını ve tüm görünümlerini kapsayamazlar.

Cahiliye, belli bir zaman dilimi veya belli bir tarih aşaması değildir. Cahiliye, ilahlık anlamının ibadet anlamının bu şekilde daraltılması demektir. Bu kavramların anlamlarının daraltılması insanları, kendilerini Allah'ın dininde sandıkları halde şirke götürür! Nitekim bugün dünyanın bütün ülkelerinde karşılaşılan problem budur. Bu ülkelerin kapsamında, halkı müslüman ismi taşıyan ve ibadet nitelikli eylemlerini Allah için yapan ülkeler de vardır. Halbuki buna rağmen onların Rabbleri Allah'tan başkalarıdır. Zira onların gerçek Rabbi, otoritesi ve yasası ile onlara hükmeden kimsedir. Kendisine boyun eğdikleri, emrine ve yasağına teslim oldukları, kendileri için çıkardığı yasalarına uydukları kimsedir. İnsanlar böyle yapmakla bu ilahlara ibadet etmiş olurlar. Nitekim Peygamberimiz bir hadisinde buyurmuştur ki: "Kendileri de onlara uydular. İşte bu, onlara ibadet etmeleridir." (63)

(63) Adiy b. Hatem tarafından rivayet edilen bu hadisi Tirmizi, Sünen almıştır.

İbadetin bu anlamını pekiştirmek amacı ile, aynı surede şu ayet de yeralmaktadır:

"De ki; 'Baksanıza Allah'ın size gönderdiği rızıklara? Bunların bir bölümünü haram ve bir bölümünü de helâl saydınız.'" De ki; "Bu konuda Allah mı size izin verdi, yoksa O'na iftira mı ediyorsunuz?"

Bugün bizim içinde bulunduğumuz durum, yüce Allah'ın kendilerine şu şekilde hitap ettiği eski cahiliye halkının durumundan hiç de farklı değildir:

"İşte budur Rabbiniz olan Allah; o halde O'na kulluk ediniz. Bunlar üzerinde düşünüp ders almaz mısınız?"

O'na ibadet ediniz. Kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayınız. Çünkü hepiniz O'na döneceksiniz. O'nun huzurunda hesap vereceksiniz. Mü'minleri de, kâfirleri de, durumlarına göre cezalandıracak olan O'dur.

"Sonunda hepiniz O'na döneceksiniz. Bu Allah ın kesinlikle gerçekleşecek vaadidir."

Yalnız O'na döneceksiniz. O'na koştuğunuz ortaklara ve aracılara değil. Yüce Allah söz vermiştir. O'nun sözünde değişiklik ve gecikme olmaz. Çünkü ölümden sonra diriliş, yaratmanın tamamlayıcı uzantısıdır.

"O, iman edip iyi amel işleyenleri adalet uyarınca ödüllendirmek için insanları önce hiç yoktan yaratır, sonra da onları yeniden diriltir. Kâfirlere gelince, gerçekleri inkâr ettiklerinden dolayı onları kaynar sıvıdan oluşmuş bir içki ile acıklı bir azap beklemektedir."

Ceza ve mükâfatta adalet, yaratma ve yeniden diriltmenin amaçlarından biridir. **İman edip iyi amel işleyenleri adalet uyarınca ödüllendirmek için,** "Acısız lezzetin, hemen arkasından üzüntü getirmeyen nimetin içinde olmak, yaradılışın ve yeniden dirilişin amaçlarından biridir. Bu, insanın olgunluk açısından ulaşabileceği zirve noktasıdır. İnsanlık bu yeryüzünde, zorluklarla ve üzüntülerle içiçe bulunan hiçbir lezzeti, üzüntüsüz veya kendisini izleyen acılardan uzak olmayan bu dünya hayatında böyle bir şeye ulaşamaz. Gerçi insan, ruhun tertemiz zevklerine, lezzetlerine ulaşabilir. Bu ise, çok az insanın eline geçer. Bu dünya hayatında hiçbir pürüz olmasa dahi, bu nimetin sona ereceği bilinci yalnız başına bir eksiklik olarak yeterdi ve onun mükemmel oluşuna engel olurdu. Buna göre insanlık, bu yeryüzünde kendisi için belirlenen en yüksek derecelere ulaşamaz. İnsanlığın ulaşabileceği en yüksek derece, eksiklikten, zaaftan ve bunların kötü sonuçlarından kurtulmaktır. Üzüntüsüz, korkusuz kaybetme endişesi ve sona eriş ızdırabı çekmeden bu hayatın nimetlerinden yararlanmaktır. İnsan, bütün bunların hepsine cennette kavuşacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim, cennetin mükemmel ve kuşatıcı nimetlerinden bu şekilde söz etmektedir. Hiç kuşkusuz, yaradılışın ve dirilişin amaçlarından biri, doğru yolda giden insanları hayatın tutarlı yasalarına ve evrenin kanunlarına uyanları, insanlığın en üstün derecelerine ulaştırmaktır.

Kâfirler ise, bu yasaya aykırı davrandılar. İnsanlığı kemale erdiren yolda

yürümediler.Aksine ondan uzaklaştılar. Bu ise, değişmez yasaların gereği olarak, onların olgunluk derecesine ulaşmalarını engellemiştir. Zira onlar olgunluk yasasına yanaşmadılar. Nasıl ki, bir hasta bedensel sağlık yasalarına aykırı hareket etmekle, bu yanlış hareketinin cezasını çekiyorsa, onlar da bu sapıklıklarının cezasını çekeceklerdir. Hasta, cezasını hastalık ve zayıflama ile çeker. Onlar da cezalarını, uçuruma yuvarlanmak ve gerisin geriye gitmek şeklinde çekerler. Onlara, acısız lezzetlere karşılık, lezzetsiz acılar vardır." (64)

"Kâfirlere gelince; gerçekleri inkâr ettiklerinden dolayı onları kaynar sıvıdan oluşmuş bir içki ile acıklı bir azap beklemektedir."

Her şeyin kendisine döneceği, cezalandırma ve ödüllendirme yetkisini elinde bulunduran tek Allah'a ibadeti öngören, Allah'ın göklerin ve yerin yaradılışındaki ayetleri üzerinde biraz durduktan sonra, Kur'an'ın akışı, tekrar varlığı ve büyüklüğü ile göklerden ve yerden hemen sonra gelen diğer evrensel ayetlere dönüyor:

O, güneşi ışık kaynağı ve ayı aydınlık yaptı; yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bilesiniz diye, ay için farklı doğuş noktaları belirledi. Allah bunları mutlaka bir gerçeğe, bir sebebe dayalı olarak yarattı. O, bilen kimselere ayetlerini ayrıntılı biçimde anlatır.

Bunlar, evrenin apaçık sahnelerinden iki tanesidir. Fakat biz uzun süre kendilerine alıştığımız için, onların farkına varmıyoruz. Sürekli tekrarlandıkları için, onların kalbimiz üzerindeki etkisini yitiriyoruz. Yoksa insan, ilk defa güneşin doğuşunu seyretse, ilk defa battığını görse, ayın ilk defa doğduğunu, ilk defa battığını görse nasıl ürpermez, dehşete kapılmaz?

Bunlar sürekli tekrarlanan alıştığımız iki sahnedir. Kur'an dikkatimizi onların üzerine çeviriyor. Böylece duygularımızda ilk görmenin ciddiyetini hissettirmek, kalplerimizde canlı ilk bakışın duygularını diriltmek, tekrarın kanıksattığı-uyuşturduğu düşünceyi harekete geçirmek, onların yaradılışlarında ve oluşum biçimlerinde gözüken sağlam iradeyi görmemizi sağlamak ister.

"O, güneşi ışık kaynağı yaptı."

Orada alevler vardır.

"Ayı aydınlık yaptı."

Orada aydınlık vardır.

"Ay için farklı doğuş noktaları belirledi."

Her gece bir nokta, özel bir şekilde konaklar. Bu ayda çıplak gözle görülebilmektedir. Bu konuda, uzmanların dışında hiç kimsenin bilemeyeceği astronomi bilgisine sahip olmaya gerek yoktur.

"Yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bilesiniz diye."

Bugün halâ bütün insanlar zamanlarını, takvimlerini güneşe ve aya göre ayarlamaktadırlar.

(64) Bu iki paragraf Seyyid Reşid Rıza'nın "Menar" adlı tefsirinden alınmıştır. Allah ona rahmet eylesin.

Bunların hepsi boşuna mıdır? Bunların hepsi dayanaksız mıdır? Bunların hepsi rastgele mi olmuştur?

Hayır, bu düzenin tamamı, bu ahengin tamamı, hiçbir hareketin gecikmesine yer vermeyen bu kadar ince hesaplar, evet hepsi boşu boşuna, asılsız ve geçici bir rastlantı olarak değerlendirilemez:

Allah bunları mutlaka bir gerçeğe, bir sebebe dayalı olarak yarattı.

Temelin oluşturan dayanağı gerçek, vasıtaları gerçek, gayesi gerçektir. Gerçek ise, köklüdür, kendisine özgü bir ağırlığı vardır, değişmez! Gerçeği gösteren bu özellikler ise, açıktır, süreklidir ve her zaman geçerlidir.

O, bilen kimselere ayetlerini ayrıntılı biçimde anlatır.

Burada sunulan sahneleri, o sahnelerin ve manzaraların arkasında gizli olan idareyi kavramak için ilim sahibi olmak gerekir.

Göklerin ve yerin yaradılışında, güneşin ışık, ayın aydınlık kılınmasında, farklı doğuş noktaları tayin etmek suretiyle gece ve gündüz olayının meydana getirilmesinde ibretler vardır. Gerçekten de kalbini, bu ilginç evrenin sahnelerindeki ve olaylarındaki imajlara açanlar için gece ve gündüz olayı cidden etkili bir olaydır:

Gece ile gündüzün birbirini kovalamasında ve Allah'ın gökler ile yerde yarattığı varlıklarda, O'ndan korkan kimseler için birçok ibret dersi vardır.

Gece ile gündüzün değişikliği, arka arkaya gelmeleridir. Bu aynı zamanda onların uzaması-kısalması anlamına gelebilir her ikisi de gözler önünde gerçekleşen olaylardır. Fakat görme alışkanlığı, onların duygular üzerindeki etkisini azaltabilmektedir. Ancak manevi duygularımızın uyanık olduğu, vicdanımızın doğuşlarına ve batışlarına heyecanla yöneldiği anlarda, doğuşlarda ve batışlarda meydana gelen harika olayları, bu evrene yeni gelmiş bir insanın dikkati ile inceleyebiliriz. Bu sırada insan, yeni meydana gelen bütün olaylara açık bir göz ve aktif bir duyarlılıkla yönelir. İşte bu kısa zaman dilimleri, insanın gerçek anlamda tam anlamı ile yaşadığı anlardır. Bu anlar, alışkanlığın insanın alıcı verici cihazlarında meydana getirdiği kireçlenmenin söküldüğü anlardır.

Ve Allah'ın gökler ile yerde yarattığı varlıklarda.

Eğer insan bir an için durup, **"Allah gökler ile yerde yarattığı varlıklarda"** ayetindeki gerçekleri gözetlese, haddi hesabı olmayan çeşitleri, türleri, biçimleri, durumları, sistemleri ve şekiller ile bunca varlıkları gözden geçirirse, evet gerçekten insan bir an için bunları seyretse duygulanır, hayatı boyunca kendisine yetecek derecede gözü dolar taşar. Bu olaylar yaşadığı müddetçe onu muhakeme, düşünce ve etkisinde kalma ile meşgul eder. Göklerin, yerin ve her ikisinin yaradılışı ve ilginç biçimdeki oluşturulmaları, bu şekilde sunulmaktadır. Bunlar, insanın kalbine hızlı birtakım sinyaller verir ve bunları kaydetmesi için onu serbest bırakır. Bütün bunlarda; **"O'ndan korkan kimseler için birçok ibret dersleri vardır."**

Onların kalplerini, kendine özgü olan bu özel duyarlılık, yani takvaya dayalı duyarlılık harekete geçirir. Takvaya dayalı olan bu duyarlılık, onların kalplerini yumuşatır, coşturur. Çabuk etkilenmelerini sağlar. Kudretin tecellilerine, üstün yaradılışın manzaralarına, gözlere ve kulaklara sunulan yaradılış mucizelerine hemen cevap verebilmelerine zemin hazırlar.

İşte bu, Kur'an'ın, insanın fıtratına bu evrende, onun etrafına serpiştirilen Allah'ın evrensel ayetleri ile hitap etmede kullandığı metoddur. Yüce Allah, bu ayetler ile insan denen varlığın fıtratı arasında özel bir iletişim ve duyulabilen mesajların olduğunu bilmektedir!

Kur'an metodu, asrı saadetten sonraları kelamcılar ve filozoflar arasında yaygınlık kazanan diyalektik yöntemine başvurmamıştır. Çünkü yüce Allah, bu yöntemin kalplere ulaşamadığını, hiçbir hareket'e sürüklemeyeceğini, zihnin soğuk alanı dışına çıkamayacağını çok iyi biliyordu. Soğuk bir zihinde meydana gelen bir kımıldama, çok kısa bir zaman sonra havada uçuşup kaybolur!

Fakat Kur'an metodunun bu yönteme bağlı olarak sunduğu deliller, hem kalbi, hem de aklı ikna eden en güçlü delillerdir. Zaten Kur'an'ın kullandığı delillerin özelliği de budur. Her şeyden önce bu evrenin varlığının kendisi ve ikinci olarak bu evrenin düzenli, ahenkli ve disiplinli hareketi... İnsanlar tarafından keşfedilmeden önce bile tesir gücüne sahip oldukları apaçık olan yasalar tarafından disiplin altında tutulan değişmeler ve gelişmeler... Evet bütün bu olayları, idare eden bir gücün varlığı düşünülmeden açıklayabilmek mümkün değildir.

Bunda şüphe edenler, gerçekten de sağlıklı bir delil sunamıyorlar. Onlar, "Evren işte bu şekilde, kendi kanunları ile varolmuştur. Onun varlığını bir nedene bağlamak gerekmez. Onun varlığı, kanunlarını da kapsamına alır!" demekten öteye gidemiyorlar. Eğer bu sözler gerçekten anlaşılan veya akla uygun olan sözler ise, pes doğrusu!

Bu söz, Avrupa'da Allah'tan kaçmak için kullanılıyordu. Çünkü onların kiliseden kaçışları, Allah'tan da kaçmalarını gerektirmiştir! Sonraları bu söz, şurada-burada gündeme gelmeye başladı. Çünkü bu, Allah'ın ilahlığını kabul etmenin zorunlu olan şartlarından kurtulmalarının vasıtasıydı. Zira eski cahiliyelerde müşriklerin büyük çoğunluğu Allah'ın varlığını kabul ediyordu. Fakat O'nun Rububiyetinde şüphe ediyorlardı. Kur'an'ın, ilk olarak muhatap aldığı Arap cahiliyesinde bunun bir örneğini görmüştük. Kur'an'ın kesin delili, onların kendi mantıkları ve Allah'ın varlığına ve sıfatlarına ilişkin inançları ile kuşatıyordu. Aynı mantık gereği olarak onlardan yalnız Allah'ı ilah olarak kabul etmelerini, hem ibadet niteliği taşıyan eylemlerde, hem de yasalarda; bağlılık ve itaatleri ile yalnız O'na boyun eğmelerini istiyordu. Yirminci asrın cahiliyesi ise, bizzat ilahlığı kökten reddederek bu mantığın yükünden kurtulmak istemektedir!

Tuhaf olan şudur ki, sözde müslüman ülkelerde gizli-açık bütün çarelere başvurularak bu yüz kızartıcı kaçışın, 'bilim' ve 'bilimsellik' adına yaygınlaştırılmasıdır! Deniliyor ki, 'Gaybiliğin', (Metafiziğin-Fizik ötesinin) 'bilimsel' sis-

temlerde yeri yoktur. İlahlık ile ilgili her şey gaybın kapsamına girer... Kaçaklar, bu arka kapıyı kullanarak Allah'dan kaçmaya çalışıyorlar. Bunlar, Allah'dan korkmuyorlar. Yalnız insanlardan korkuyorlar. Onun için, onların başlarına bu çorabı örmeye çalışıyorlar!

Bugün halâ evrenin varlığı, düzenli, ahenkli ve disiplinli hareketi kesin bir delil olarak dünyanın her yerindeki Allah'dan kaçanları kuşatmaktadır. İnsan fıtratı tümüyle kalp akıl, duyu ve vicdan olarak bu deliller ile karşılaşmakta ve onları benimsemektedir. Kur'an-ı Kerim bu fıtrata tümüyle, en kısa yoldan, en geniş ve en derin çapta hitap etmektedir...

SONUNDA VARILACAK YER

Bütün bu delilleri gördükleri halde Allah'ın huzuruna çıkarılacaklarını beklemeyenler, bu muhkem düzenin zorunlu şartlarından birisinin ahiret hayatının varlığı olduğunu, dünya hayatının son olmadığını, zira bu dünyada insanlığın ideal olan olgunluğuna ulaşmadığını kavrayamayanlar, bunca ayetlerin yanından aldırmadan geçip gidenler, bunlar karşısında kalpleri ile sonlarını değerlendirmeyen ve akılları ile düşünmek için harekete geçemeyenler... Evet bunlar insanlığın olgunluk yoluna giremezler. Takva sahiplerine söz verilen cennete asla ulaşamazlar. Cennet, ancak iman edenlerin ve güzel amellerde bulunanlarındır. Zira onlar sürekli bir hoşnutluk içinde Allah'ı yüceltmiş ve O'na şükretmişlerdir. Dünyanın kötülüklerinden ve basitliklerinden kurtulmuşlardır:

إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُوا۟ بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا
وَٱطْمَأَنُّوا۟ بِهَا وَٱلَّذِينَ هُمْ عَنْ ءَايَٰتِنَا غَٰفِلُونَ ۝٧ أُو۟لَٰٓئِكَ
مَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ۝٨ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم بِإِيمَٰنِهِمْ ۖ تَجْرِى
مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَٰرُ فِى جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ۝٩ دَعْوَىٰهُمْ فِيهَا
سُبْحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَٰمٌ ۚ وَءَاخِرُ دَعْوَىٰهُمْ
أَنِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝١٠

7- Bizimle karşılaşacaklarını beklemeyenler, dünya hayatından hoşnut olup bu hayatla yetinenler ve ayetlerimizin farkında olmayanlar var ya;

8- İşte bunların varacakları yer, işledikleri(nin karşılığı olarak cehennemdir.

9- İman edip iyi ameller işleyenlere gelince, Rabbleri onları imanları sayesinde doğru yola iletir, nimet cennetlerinde onların altlarından nehirler akar.

10- Onların oradaki çağrıları, "Allah'ım, sen noksan sıfatlardan

uzaksın" birbirlerine yönelik iyilik dilekleri, "selâm" ve son çağrıları da, "Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" sözleridir.

Evrenin etkileyici düzeni üzerinde durarak, bu evrenin yaratan ve idare eden bir sahibi olduğunu düşünmeyenler, ahiretin, bu düzenin kaçınılmaz zaruretlerinden biri olduğunu, orada hakkın yerini bulacağını ve adaletin gerçekleşeceğini, ayrıca insanların orada en yüce ufuklarına kavuşacaklarını anlayamazlar. Bu nedenle onlar, Allah'ın huzuruna çıkarılmayı da beklemezler. Bu temel yanlışlıklarının sonucu olarak eksikliklerine ve basitliğine rağmen dünya hayatına takılıp kalırlar, ona razı olurlar. Dünya hayatına bütünü ile dalarlar, bu hayatın hiçbir eksikliğine karşı çıkmazlar. İşledikleri iyiliklerin ödülünü almadan ve kütülüklerinin cezasını tam olarak çekmeden, bir insan olarak varmaları planlanan olgunluğa ulaşmadan bırakıp gidecekleri bu dünya hayatının insan için son amaç olmaya elverişli olmayacağını anlayamazlar. Dünyanın sınırlarına takılmak ve onları benimsemek, insanları sürekli olarak uçuruma doğru sürükler. Çünkü bu durumda onlar, başlarını yukarı kaldıramazlar. Göklerini ufuklara dikemezler. Allah'ın kalbi uyaran, duyarlılığı arttıran, öğrenmeye ve olgunluğa hazırlayan evrensel ayetlerinden habersiz olarak sürekli biçimde başlarını ve gözlerini bu yeryüzüne ve onun üzerindeki değerlere dikerler!

İşte bunların varacakları yer, işledikleri karşılığı olarak cehennemdir."

Ne kötü birsığınak, ne kötü bir varış yeri! Karşı tarafta, iman edenler ve iyi işler yapanlar yeralmaktadır. İman edenler ve bu dünya hayatından daha önemli, daha değerli bir hayatın olduğunu kavrayanlar... Bu imanın gereği olarak iyi işler yapanlar... Allah'ın iyi işlerin yapılmasına ilişkin emrini olduğu gibi yerine getirenler... Güzel olan ahireti bekleyenler... Ki, bu güzel ahiretin yolu da, iyi işler yapmaktır... Evet işte bunlar:

"Rabbleri onları imanları sayesinde doğru yola iletir."

Kendilerini Allah'a bağlayan bu imanları nedeniyle, onları iyi işlere yöneltecektir. Doğru yolu görmelerini sağlayacaktır. Vicdanlarının duyarlılığından ve takvasından bir ilham ile, onları iyi şeylere iletecektir. İşte bunlar cennete gireceklerdir:

"Onların altlarından nehirler akar."

Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da su bereketin, kana kana içmenin, gelişmenin ve hayatın sembolü olarak kabul edilecektir.

Bu cennette onların arzuları nelerdir? Uğraşları nedir? Gerçekleşmesini istedikleri dilekleri nelerdir? Onların arzuları, mal elde etmek ve meşhur olmak değildir. Uğraşları, rahatsız eden şeyleri başlarından savmak, bir menfaat elde etmek değildir. Onlar, tüm bunların kötülüklerinden kurtulmuşlardı ve bununla yetinmişlerdir. Onların bu tür bir ihtiyaçları yoktur. Allah'ın kendilerine bahşettiği şeyler onlara yetmiştir. Onlar bu tür uğraşların ve arzuların çok üstüne çıkmışlardır. En belirgin nitelikleri haline gelen başlıca uğraşları, 'dualarıdır.' Bu da başta, Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih etmeleri, işin sonunda Allah'a

şükretmeleridir. Bu ikisi arasında, ya birbirlerine ya da kendileri ile Rahman'ın melekleri arasında gerçekleşen selamı yeralmaktadır:

"Onların oradaki çağrıları, "Allah'ım sen noksan sıfatlardan uzaksın" birbirlerine yönelik iyilik dilekleri, "selâm" ve son çağrıları da, "Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" sözleridir.

Bu dünya hayatının arzularından ve uğraşlarından kurtuluştur. Bu hayatın zaruretlerinin ve ihtiyaçlarının üzerine çıkmaktır. Allah'ı razı etmenin, O'nu noksan sıfatlardan tenzih etmenin, O'na övgüler düzmenin ve O'nun himayesinde huzura ermenin ufuklarında kanat çırpmaktır. İşte insanların olgunluğuna lâyık olan ufuklar bunlardır.

AZABIN GECİKMESİ VE İNSAN TABİATI

Bundan sonra Kur'an'ın devam eden akışı, müşriklerin Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- meydan okumaları, Peygamber'den kendilerini tehdit ettiği cezayı hemencecik getirmesini istemelerini ele alıyor. Kur'an, bu cezanın belirlenmiş bir süreye kadar ertelenmesinin Allah'ın bir hikmeti ve rahmeti olduğunu açıklıyor. Bir musibet başlarını sardığında onların nasıl hareket ettiklerini gözlerinin önüne seriyor. Orada fıtratlarının cahili tortulardan arındığını ve yüce yaratıcılarına yöneldiğini, başlarını saran bu beladan kurtulduklarında aşırı gidenlerin tekrar eski aldırmazlık haline dönüş yaptıklarını belirtiyor. Kendilerine varis oldukları milletlerin acı akibetlerini de hatırlatıyor onlara. Kendilerinin de bu acı akibete benzer bir cezaya çarptırılabileceklerini gösteriyor. Dünya hayatının ancak bir sınav olarak yaşandığını, bu hayattan sonra cezası veya ödülünün verileceğini açıklıyor:

وَلَوْ يُعَجِّلُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ ٱلشَّرَّ
ٱسْتِعْجَالَهُم بِٱلْخَيْرِ لَقُضِىَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ ۚ فَنَذَرُ ٱلَّذِينَ
لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا فِى طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَسَّ
ٱلْإِنسَٰنَ ٱلضُّرُّ دَعَانَا لِجَنۢبِهِۦٓ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا
عَنْهُ ضُرَّهُۥ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَآ إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ
زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ
مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَمَا كَانُوا۟
لِيُؤْمِنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْقَوْمَ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَٰكُمْ
خَلَٰٓئِفَ فِى ٱلْأَرْضِ مِنۢ بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

11- Allah, insanlara iyiliği istedikleri çabuklukta kötülüğü verseydi, süreleri hemen bitirilirdi. Oysa biz, bizimle karşılaşacaklarını beklemeyenleri azgınlıkları içinde debelenmeye bırakırız.

12- İnsanın başına bir sıkıntı gelince yatarken, otururken ve ayaktayken bize yalvarır. Fakat sıkıntısını giderdiğimizde başına gelen sıkıntıdan dolayı bize hiç yalvarmamış gibi olur. İşte ölçüyü aşanlara, işledikleri kötülükler böylesine güzel gösterildi.

13- Sizden önceki nice kuşakları, peygamberleri kendilerine açık gerçekler getirmişlerken, zalimce davranarak iman etmeye yanaşmadıkları için yokettik. İşte biz ağır suçlu toplumları böyle cezalandırırız.

14- Sonra nasıl davranacağınızı görelim diye sizi onların yerine geçirerek yeryüzünde egemen kıldık.

Müşrik Araplar Allah'ın cezasını çabucak getirmesi için Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- meydan okuyorlardı... Yine bu surede yüce Allah onların şu sözlerini aktarmaktadır:

"Eğer doğru söylüyorsanız va'dettiğiniz bu ceza ne zaman gerçekleşecek, derler."

Ra'd suresinin altıncı ayetinde ise, **"Senden iyilikten önce kötülük istiyorlar. Oysa onlardan önceki benzerlerinin başına nice cezalar gelmişti" deniyor.**

Yine Kur'an-ı Kerim onların şu sözlerini de nakletmektedir.

"Hani onlar Ey Rabbimiz, 'Eğer bu Kur'an senin tarafından gönderilmiş gerçek bir kitap ise, başımıza taş yağdır ya da bizi acıklı bir azaba çarptır' dediler. (65)

Bunların hepsi müşriklerin Allah'ın doğru yolunu, ne denli bir inatla karşıladıklarını gözler önüne seriyor... Buna rağmen Allah'ın hikmeti gereği cezaları ertelenmişti. Daha önceleri peygamberlerin mesajlarını yalanlayan milletlerin başlarına geldiği gibi, onların başına da köklerini kazıyarak ve onları yokedecek bir ceza gönderilmemişti. Çünkü yüce Allah, onların çoğunun eninde sonunda islâm dinine gireceğini, bu dinin onlarla güçleneceğini, onlarla yeryüzüne yayılacağını biliyordu. Nitekim, Mekke'nin fethinden sonra bu gerçekleşti. Tabii ki, onlar işin böyle sonuçlanacağını bilmiyorlardı, bilmeden O'na meydan okuyorlardı! Allah'ın onlar için dilediği gerçek iyilikten haberleri yoktu. Allah'ın onlar için dilediği bu iyilik, kötülüğü istedikleri çabukluktaki alelacele istedikleri iyilik değildi!

Yüce Allah birinci ayette onlara demek istiyor ki; Eğer Allah acele gelmesini istedikleri iyilik gibi, meydan okuyarak gelmesini istedikleri kötülüğü onlara çabucak verseydi... Eğer yüce Allah çarçabuk istedikleri her şeyi vermiş olsaydı, onların yok oluşlarına hükmeder ve hemen kendilerini öldürürdü! Fakat yüce Allah onları, kendilerini bekleyen işler için yaşatıyordu.

Sonra onları, kendilerine tanınan bu süreye güvenerek bundan sonraki gelecekten habersizmiş gibi hareket etmekten sakındırıyordu. Allah'ın huzuruna çıkarılacaklarını sanmayanlar, kendileri için belirlenen bu ecel gelinceye kadar, bilinçsizlikleri içinde debelenip duracaklardı.

(65) Enfal Suresi, 32

Kötülüğün çabucak gelmesini istemekten söz edilmişken, insanın dara düştüğünde nasıl hareket ettiğini gösteren bir tabloya yer verilmiştir. Bu tablo, herhangi bir zararın kendisine dokunmasından korktuğu halde, kötülüğün hemencecik gelmesini istemenin, insan tabiatında yeralan bir çelişki olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü belanın geldiği an korkmakta, tehlike geçince sanki korkmamış gibi eski haline dönmektedir:

"İnsanın başına bir sıkıntı gelince yatarken, otururken ayaktayken bize yalvarır. Fakat sıkıntısını giderdiğimizde başına gelen sıkıntıdan dolayı bize hiç yalvarmamış gibi olur. İşte ölçüyü aşanlara, işledikleri kötülükler böylesine güzel gösterildi."

Bu sürekli biçimde gözlemlenebilen bir insan tipinin çok şahane bir örneğidir. İnsan, sağlığı yerindeyken, durumu müsait iken hayatın akışına kendisini kaptırır; hata eder, günah işler, azar ve ölçüleri çiğner. Allah'ın koruduğu ve rahmetiyle kuşattığı kimselerin dışında, hiç kimse güçlü ve kuvvetli iken, ilerde güçsüz ve zayıf düşeceğini hatırına getirmez. Bolluk zamanı insana çok şey unuttturur. Kendini zengin görmek insanı azdırır... Sonra kendisini kıskıvrak yakalayan bela ile bir de bakarsınız ki, boynu bükük, korkak bir zavallı olmuştur. Birden bol bol dua etmeye, uzun uzun niyazlarda bulunmaya başlar. Bu zor şartlar karşısında bunalır, refahın çarçabuk gelmesini diler... Duası kabul edildiğinde, felâketten kurtulduğunda artık bir daha geriye bakmaz, düşünmez, nereye varacağını hesaplamaz. Tekrar, daha önceleri olduğu gibi dünya hayatına dalar. Hiçbir şeye aldırmaz.

Kur'an'ın akışı ifade aşamalarını ve etkili vurgularını, gözler önüne sermeye çalıştığı psikolojik durumla ve sunmaya çalıştığı insan tipi ile paralel ve ahenkli biçimde ayarlamaktadır. Buna bağlı olarak felaket manzarasını yavaş yavaş, üzerine basa basa ve uzun uzun tasvir etmektedir:

"Yatarken, otururken ve ayaktayken bize yalvarır."

İnsanın bedeninin, malının ve kuvvetinin üzerine yürüyen bir akıntının engele çarpınca, nasıl durduğunu veya geri döndüğünü tasvir etmek için; o insanın her halini, her tutumunu ve her görünümünü net bir biçimde canlandırıyor. Engel ortadan kalkınca, "geçip gider" tek bir sözcük kullanılıyor. Bu tek sözcük boşalmayı, çözülmeyi, akıp gitmeyi ifade eder. "Geçti gitti" durmaksızın.

Şükretmek için durmaz, düşünmek için bakmaz. İbret almak için değerlendirmez; **'geçip-gider.'**

"Başına gelen sıkıntıdan dolayı bize hiç yalvarmamış gibi olur."

Fren tanımadan, engel tanımadan ve hiçbir şeye aldırmadan hayatın akışına kaptırır kendisini!

İşte bunun gibi bir karakter ile, sadece felâket sırasında bu felâketten kurtuluncaya kadar hatırladıktan hemen sonra yoluna devam etme ve "geçip-gitme" karakteri... Evet işte bu tip bir karakterle ölçüyü aşanlar azgınlıklarını sürdürürler ve bu tutumları ile sınırları aştıklarını anlamazlar.

"İşte ölçüyü aşanlara işledikleri kötülükler, böylesine güzel gösterildi."

Önceki asırlarda ölçüyü aşmanın sonu ne oldu?

"Sizden önceki nice kuşakları, peygamberleri kendilerine açık gerçekler getirmişlerken zalimce davranarak iman etmeye yanaşmadıkları için yokettik. İşte biz ağır suçlu toplumları böyle cezalandırırız."

Ölçüyü çiğneme, haddini aşma ve şirk anlamına gelen zulüm onları felâkete sürüklemiştir. İşte onların sonu buydu. Müşrik Araplar, Arap Yarımadası'nda Ad'ın, Semud'un ve Lut kavminin yaşadıkları bölgelerde, onların kalıntılarını gözleri ile görüyorlardı.

Size peygamber apaçık delillerle geldiği gibi, önceki nesillere de peygamberleri gelmişlerdi.

"İman etmeye yanaşmadıkları için."

Çünkü onlar iman yoluna girmediler. İsyan yolunu seçtiler. Ve bu yola dalıp gittiler. Artık tekrar imana hazır duruma gelmediler. Dolayısı ile suçluların cezasına çarptırıldılar...

"İşte biz ağır suçlu toplumları böyle cezalandırırız."

Kur'an-ı Kerim, peygamberleri apaçık delillerle kendilerine geldikleri halde, iman etmeyen ve bu nedenle cezaya çarptırılan suçluların sonunu müşriklere sunarken, bu yokedilen milletlerin yerine kendilerinin geldiklerini, önceki milletlere varis kılınmakla, ayrılığa düştükleri konularda sınanarak denenecek-lerini hatırlatıyor:

"Sonra nasıl davranacağınızı görelim diye sizi onların yerine geçirerek yeryüzünde egemen kıldık."

Bu, insanın kalbi için kuvvetli bir dokunuştur. Çünkü bu anlayışla insan, eski sahiplerinden kalma bir mülke varis kılındığını, daha önceleri buraya yerleştirilenlerin oradan sürüldüklerini, kendisinin de buradaki fonksiyonu ile bu mülke geçici olarak sahip olduğunu, burada sayılı birkaç gün geçireceğini, yaptıkları ile burada sınandığını, bu mülk ile denendiğini, burada az bir süre kaldıktan sonra yaptıklarından hesaba çekileceğini kavramış olmaktadır!

İslâmın, insanın kalbine yerleştirdiği bu düşünce, onun gerçeği görmesini ve ondan saptırmak iteyenlere aldanmamasını sağlamasının yanında, insanın kalbinde bir uyanıklık, duyarlılık ve takvayı harekete geçirir. İşte bu hem ferdin, hem de içinde yaşadığı toplumun emniyet sibobudur.

İnsanın yeryüzünde geçirdiği günler ile, sahip olduğu her şey ile ve kendisine verilen bütün imkânları ile sınandığının, imtihan edildiğinin bilincine varması, duyarsızlığa, aldanmaya ve oyuna gelmeye karşı bir kalkan bahşeder. Dünya hayatının nimetlerine dalıp boğulmaktan, kendisinden sorumlu olduğu ve bu vesile ile sınandığı bu nimetlerin peşine ihtirasla koşmaktan korur onu.

Yüce Allah'ın aşağıdaki cümlede tasvir ettiği gibi, insanı kuşatan "Allah'-

ın gözetmesinin" bilincinde olması, kişiyi daha çok korunmaya, daha çok sakınmaya iter. İyilik yapma arzusunu ve bu imtihandan başarı ile çıkma arzusunu daha da arttırır:

"Nasıl davranacağınızı görelim diye."

İşte bu, islâmın bu gibi güçlü dokunuşlarla insanın kalbinde harekete geçirdiği düşünce ile, ilahi kontrol ve ahirette hesap verme düşüncesini çığırından çıkaran düşünceler arasındaki yol ayırımıdır!.. Biri, islâmi düşünceyi esas olarak yaşayan, diğeri ise, diğer kısır düşünceleri esas olarak yaşayan iki insan ortak bir noktada buluşamaz... Ne hayata, ne ahlâka, ne de harekete bakış açılarında buluşmaları mümkündür. Aynı şekilde herbiri birbiriyle bağdaşmayan ve buluşmayan iki ana ilkeden birine dayandırılan iki hayat düzenini de kaynaştırmak mümkün değildir!

İslâmda hayat bütün kuralları ve temel ilkeleri ile eksiksiz bir hayattır. Burada, islâm düşüncesindeki bu temel gereklerden birini, bu gerçeğin bireyin ve toplumun hareketinde meydana getirdiği etkileri örnek olarak vermemiz yeterli olacaktı. Bu nedenle islâmi hayatı, bu gerçeğin dışında başka temellere dayandırılan hayatlarla ve bu hayatın ortaya çıkardığı sonuçlarla karıştırmak mümkün değildir!

İslâmi hayatın ve islâm düzeninin, başka yaşam tarzları ve başka düzenlerle aşılanmasının mümkün olduğunu düşünenler, islâmda hayatın kendisi üzerinde kurulduğu ilkeler ile, insanlar tarafından kurulan beşeri düzenlerin hepsinde hayatın üzerinde kurulduğu ilkeler arasındaki köklü, derin farkların tabiatını, yapısın kavramayan kimselerdi!

MÜŞRİK TABİATI

Bundan sonra Kur'an'ın akışı,onlara hitap etme yöntemini bırakıyor. Önceki milletlere varis olduktan sonra, müşriklerin yaptıkları işlerden örnekler vermeye geçiyor.

Müşrikler, suçlu olan millete varis oldular. Fakat bundan sonra ne yaptılar?

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ
لِقَآءَنَا ٱئْتِ بِقُرْءَانٍ غَيْرِ هَٰذَآ أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ
أَنْ أُبَدِّلَهُۥ مِن تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ
إِنِّىٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾
قُل لَّوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا تَلَوْتُهُۥ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَدْرَىٰكُم بِهِۦ ۖ فَقَدْ
لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِۦٓ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ

أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ
إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا
لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا
عِندَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ
وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا
كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا
الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

15- Onlara açık anlamlı ayetlerimiz okunduğunda, bizimle karşılaşacaklarını beklemeyenler sana, "bundan başka bir Kur'an getir ya da onu değiştir" dediler. Onlara de ki; "Onu kendiliğimden değiştirmem sözkonusu değildi. Ben sadece bana vahyolunan mesaja uyarım. Eğer Rabbime karşı gelirsem büyük günün azabından korkarım."

16- De ki; "Eğer Allah'ın dileği bu yolda olmasaydı, bu Kur'an'ı size okumazdım, hatta Allah sizi ondan hiç haberdar etmezdi, bundan önce aranızda bir ömür yaşadım, hiç düşünmüyor musunuz?"

17- Allah'a yalan yakıştırmalar yapandan ya da O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir? Hiç kuşkusuz ağır suçlular iflah olmazlar."

18- Onlar Allah'ı bırakarak kendilerine ne zarar ve ne de yarar dokunduramayan putlara tapıyorlar ve "Bunlar Allah katında bizim aracılarımızdır" diyorlar. Onlara de ki; "Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şeyi mi O'na haber veriyorsunuz? Allah onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir.

19- Tüm insanlar tek bir ümmetten ibaretti, sonra görüş ayrılığına düştüler. Eğer Rabbinin daha önce kesinleşmiş bir kararı olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri konularda aralarında hemen hüküm verilirdi.

20- Onlar, "Muhammed'e, Rabbinden somut bir mucize indirilse ya" derler. Onlara de ki; "Gayb aleminin bilgisi Allah'ın tekelindedir, bekleyiniz, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."

Önceki milletlere varis olduktan sonra müşrikler böyle yaptılar. Peygamber'e karşı tavırları da buydu işte!..

"Onlara açık anlamlı ayetlerimiz okunduğunda bizimle karşılaşacaklarını

beklemeyenler sana, "bundan başka bir Kur'an getir, ya da onu değiştir" dediler.

Bu, gerçekten tuhaf bir istektir. Ciddiyetten kaynaklanamaz. Ancak ciddiyetsizlikten, alaycılıktan, eğlenmekten kaynaklanabilir. Bu, Kur'an'ın görevini ve indirilişindeki ciddiyeti kavramamaktan kaynaklanabilir. Bu, ancak Allah'ın huzuruna çıkarılacağına inanma[illegible]n bir kişinin ileri sürebileceği bir istektir!

Bu Kur'an, kuşatıcı bir hayat sistemidir. İnsanın hem bireysel, hem de toplumsal hayatında gerekli olan bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek biçimde düzenlenmişti. Bu dünya hayatında gücü yettiği kadar onu ileriye götürecek yola iletir. İşin sonunda ise, onu ahiret hayatına yöneltir. Kur'an'ı olduğu gibi bütün gerçekliği ile onaylayan birinin, ondan başka bir şey istemek veya bazı bölümlerinin değiştirilmesini taleb etmek diye bir problemi olmaz.

Büyük bir ihtimalle, Allah'ın huzuruna çıkarılacaklarını beklemeyenler (ummayanlar) meseleyi bir maharet (ustalık) işi olarak değerlendiriyorlardı. Meseleyi, cahiliye döneminde arap panayırlarında ortaya atılan söz atışmalarından biri durumunda görüyorlardı. Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- ise, ne meydan okumayı kabul edip başka bir Kur'an yazmak, ne de bir bölümünün yerine başka bir bölüm yazmak durumundaydı?

"Onlara de ki; "Onu kendiliğimden değiştirmem sözkonusu değildir. Ben sadece bana vahyolunan mesaja uyarım. Eğer Rabbime karşı gelirsem büyük günün azabından korkarım."

Kur'an ne herhangi bir oyuncunun oyuncağı, ne de bir şairin maharetiydi. O, bütün evreni idare eden, insanı yaratan ve insan için neyin yararlı olduğunu en iyi bilen Allah'tan gelen kuşatıcı bir sistemdir. Peygamber kendiliğinden Kur'an'ı değiştiremez. O, ancak kendisine gelen vahyi uygulayan ve başkalarına ileten bir kişidir. Her değiştirme, büyük bir gün olan kıyamette acı bir azaba neden olur:

"De ki; "Eğer Allah'ın dileği bu yolda olmasaydı, bu Kur'an'ı size okumazdım, hatta Allah sizi ondan hiç haberdar etmezdi, bundan önce aranızda bir ömür yaşadım, hiç düşünmüyor musunuz?

O, Allah'tan gelen bir vahiydir. O'nun size anlatılması da Allah'ın emridir. Eğer Allah, Kur'an'ı size okumamı dilememiş olsaydı, onu size okumazdım. Eğer Allah Kur'an'ı size bildirmemi istemeseydi, bildirmezdim. Bu Kur'an'ın inişinde de insanlara anlatılmasında da, yetki sahibi olan Allah'tır. Bunu onlara söyle. Onlara, Peygamberlikten önce tam bir ömür boyunca, yani kırk sene aralarında yaşadığını, bu Kur'an'dan hiçbir şekilde söz etmediğini söyle. Böyle bir iş yapmaya gücünün yetmediğini ve o zamanlar vahyin sana gelmeye başlamadığını bildir. Buna benzer bir işi veya onun bir bölümünü yapabilecek gücün olsa idi, tam bir ömür boyunca beklemenin ne anlamı olabilirdi.

İyi bil ki, bu, insanlara anlatmaktan öte, üzerinde hiçbir tasarrufa sahip olmadığın vahiydir.

Onlara de ki; ben Allah adına yalan uydurup, O'na iftira edemem. Gerçeğin dışında hiçbir şekilde bana vahyedildi diyemem. Allah adına yalan uydurmaktan veya Allah'ın ayetlerini yalan saymaktan daha büyük zulüm olamaz:

"Allah'a yalan yakıştırmalar yapandan ya da O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir?"

Ben sizi bu iki suçun ikincisinden sakındırıyorum. Allah'ın ayetlerini yalan saymayın. Ben de birincisini işlemem. Allah adına yalan uydurmam:

"Hiç kuşkusuz ağır suçlular iflah olmazlar."

Kur'an'ın akışı, müşriklerin yeryüzünde önceki milletlerin yerini aldıktan sonra, ne söylediklerini ve ne yaptıklarını sunmaya devam etmektedir. Tabii ki, yeni bir Kur'an isterken düştükleri saçmalıktan başka olarak...

"Onlar Allah'ı bırakarak kendilerine ne zarar ve ne de yarar dokundurmayan putlara tapıyorlar ve "Bunlar Allah katında bizim aracılarımızdır" diyorlar. Onlara de ki; "Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şeyi mi O'na haber veriyorsunuz? Allah onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir."

Nefs bir sapmaya başladı mı, artık alçalışın hiçbir sınırında durmaz. Müşriklerin taptıkları bu ilahların hepsi onlara ne bir fayda, ne de bir zarar verebilirler. Fakat onlar bu ilahların Allah katında kendilerine şefaat edeceklerini sanıyorlar:

"'Ve bunlar Allah katında bizim aracılarımızdır' diyorlar."

"Onlara de ki; "Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şeyi mi O'na haber veriyorsunuz."

Yüce Allah sizin zannettiğiniz gibi, bazı kimselerin kendi katında şefaat edeceklerini bilmiyor! Yoksa siz Allah'ın bilmediği şeyi mi biliyorsunuz? Göklerde ve yerde varlığını bilmediği bir şeyi O"na haber mi veriyorsunuz?

Bu, onların ısrarla direndikleri sözkonusu alçalışlarına lâyık, alaylı bir üsluptur. Hemen ardından yüce Allah, onların ileri sürdükleri şanına yakışmayan iddialardan tenzih ediliyor:

"Allah onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir."

Kur'an akışının seyri, müşriklerin ne söylediklerine ve ne yaptıklarına geçmeden önce, bu şirki değerlendiriyor ve onun geçici olduğunu belirtiyor. Fıtrat temelde baştan tevhid üzere idi. Sonra ayrılık başgösterdi ve zamanla derinleşti:

"Tüm insanlar bir tek ümmetten ibaretti, sonra görüş ayrılığına düştüler."

Allah'ın iradesi, doldurmaları gereken bir zamana kadar onlara zaman tanımayı uygun görmüştür. Daha önce buna söz vermiştir. Dilediği bir hikmet gereği sözünü yerine getirmiştir:

"Eğer Rabbinin daha önce kesinleşmiş bir kararı olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri konularda aralarında hemen hüküm verilirdi."

Bu değerlendirmeden sonra önceki milletlere varis olan müşriklerin neler söylediklerini sunmaya devam ediyor:

"Onlar, "Muhammed'e Rabbi'nden somut bir mucize indirilse ya" derler. Onlara de ki; "Gayb aleminin bilgisi Allah'ın tekelindedir, bekleyiniz, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."

Bütün vecizliği ve yüceliğine rağmen, bu Kur'an'ın içerdiği ayetlerin tamamı onlara yetmiyor. Evrenin her sayfasına serpiştirilen Allah'ın bunca ayeti de yetmiyor onlara. Kalkıyorlar, önceki ümmetlere gönderilen peygamberlerin harikaları gibi bir harika istiyorlar. Muhammedi Risaletin ve mucizenin yasasını anlamıyorlar. Bu mucize herhangi bir neslin görmesiyle fonksiyonunu yitiren geçici bir mucize değildir. Bu mucize, bütün nesiller boyunca insanların kalplerine ve akıllarına hitap eden sürekli bir mucizedir.

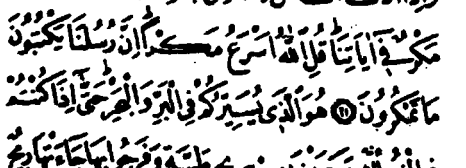
Yüce Allah, peygamberini yönlendirerek onları, gaybın ne olduğunu bilen ve onlara bir harika gösterip göstermemeyi takdir eden Allah'a havale etmesini istemektedir.

"Onlara de ki; "Gayb aleminin bilgisi Allah'ın tekelindedir, bekleyiniz, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."

Bu cevabın içinde süre tanıma ve tehdit etme vardır. Ayrıca ilahlık karşısında kulluğun sınırlarını açıklama vardır. Nebilerin ve Resullerin en büyüğü olan Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- gayb konusunda bir yetkiye sahip değildir. Gaybın tamamı Allah'ındır. İnsanların işlerine de hakim değildir. Onların işi Allah'a havale edilmiştir... Böylece ilahlık makamı karşısında kulluk makamı da yerini buluyor. İki gerçek arasında hiçbir şüphe ve kuşkuya yer bırakmayan ayırıcı ve kesin bir çizgi çiziliyor.

NANKÖR İNSAN

Kur'an'ın akışı, önceki milletlere varis olan müşriklerin neler söylediklerini ve neler yaptıklarını ortaya koyduktan sonra, insanların felâketten sonra rahmeti tattıklarında gösterdikleri tavırlara ilişkin bazı karakterlerinden söz ediyor. Nitekim daha önce de insanın felâkete uğradığında ve ondan kurtulduktan sonra gösterdiği tavırlara ilişkin, bazı karakterlerinden söz etmişti. Ayrıca bunu dekteklemek amacı ile hayatın gerçeklerinden birini de örnek olarak gösteriyor. Hayatın bu gerçeğini, Kur'an'ın tasvire dayalı sahnelerinden biri olarak ve etkili bir sahne şeklinde sunuyor:

عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ ٱلْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ
دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ
مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ أَنجَىٰهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ
يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُم مَّتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا
ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

21- İnsanların başlarına gelen sıkıntılardan sonra kendilerine bir rahmet, bir rahatlık tattırdığımızda bakarsın ki, ayetlerimize karşı hemen tuzak kurarlar. Onlara de ki; "Allah sizden daha çabuk tuzak kurar, güvenlik elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar."

22- Sizi karada yürüten ve denizde yüzdüren Allah'tır. Bir gemide olduğunuzu, hoş bir meltemin yolcuları götürdüğünü ve herkesin bunun hazzını yaşadığını düşününüz. Tam o sırada geminin bir kasırga ile karşılaştığını yolcuların her taraftan dalgalarla sarıldıklarını ve çepeçevre kuşatıldıklarını sandıkları zaman, sırf Allah'ın dinine inanan samimi bir bağlılıkla O'na şöyle yalvarırlar; "Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan kesinlikle şükredenlerden olacağız."

23- Fakat Allah kendilerini bu zor durumdan kurtarır kurtarmaz hemen yeryüzünde haksız yere taşkınlıklara dalarlar. Ey insanlar, yapacağınız taşkınlıklar aslında kendi aleyhinizedir, bu yolla geçici dünyanın yararını elde edersiniz, ancak sonra bize dönersiniz, biz de yaptıklarınızı size bir bir haber veririz."

İnsan gerçekten tuhaf bir yaratıktır. Ancak dara düşünce Allah'ı hatırlar. Ancak felâket anlarında fıtratına döner, fıtratının etrafını kuşatan pisliklerden ve sapıklıklardan silkinir. Güvene kavuştuğunda yapacağı şey; ya unutmak ya da isyan etmektir... İşte insanın karakteri budur. Ancak, doğru yola girenin fıtratı; her an temiz, canlı, müsbet ve sürekli olarak iman cilası ile pırıl pırıldır.

"İnsanların başlarına gelen sıkıntılardan sonra kendilerine bir rahmet, bir rahatlık tattırdığımızda bakarsın ki, ayetlerimize karşı hemen tuzak kurarlar."

Firavun'un kavmi de Hz. Musa'ya karşı böyle yapmıştı. Ne zaman başlarına bir felâket gelmişse, O'ndan yardım dilemişler ve içinde bulundukları sapıklıktan vazgeçeceklerine söz vermişler. Allah'ın rahmeti ile bu felâketi atlattıklarında Allah'ın ayetlerine karşı (mucizelerine) oyun oynamışlar ve onları olduğundan başka şekilde yorumlamışlardır. "Ancak şu şu nedenlerden d olayı bu beladan kurtulduk" demişlerdir. Kureyşliler de aynı şekilde davrandılar. Kıtlık geldiğinde yokolmaktan korktular. Hz. Muhammed'e geldiler. Allah'a dua etmesi için yalvardılar. O da, dua etti. Duası kabul oldu. Yağışlar imdada yetişti... Fakat Kureyş yine de, Allah'ın ayetine karşı oyun oynadı. Eski halini sürdürmeye devam etti! İman insanı korumadığı sürece, bu her zaman görülebilecek bir olaydır.

"Onlara de ki; "Allah sizden daha çabuk tuzak kurar, koruyucu elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar."

Yüce Allah onların bu tutumlarına karşı önlem alabilir ve onların oyunlarını boşa çıkarabilir. Onların oyunları Allah tarafından bilinmekte ve deşifre edilmektedir. Deşifre edilen bir oyunun bozulacağı ise garantilidir.

"Koruyucu elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar."

Sizin oyunlarınızın hiçbiri ondan gizli değildir. Ve o hiçbir şeyi de unutmaz. Fakat bu elçiler kimlerdir? Nasıl yazarlar? İşte bu, ele aldığımız ayetlerin açıklamaları dışında, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz gayb konularından biridir. Bu ayetlerde bize bildirilen apaçık gerçeğe hiçbir şey ilave yapmadan ve onu başka şekilde yorumlamadan (tevil) kabul etmeliyiz.

Sonra o canlı sahne geliyor. Bu sahne içinde yaşıyor, gözlerimizle seyrediyor, izliyor ve kalbimiz onunla çarpıyormuşcasına sunulmuştur. Sahne, harekete ve durgunluğa egemen olan ve kontrol eden kudreti vurgulayarak başlıyor.

"Sizi karada yürüten ve denizde yüzdüren Allah'dır."

Zaten bu surenin tamamı evrenin bütün güçlerine egemen olan bu kudreti vurgulamaya çalışmaktadır. Şimdi de kendimizi daha yakın bir sahnenin önünde buluyoruz:

"Bir gemide olduğunu."

İşte önümüzde gemi. Ortalık rahat içinde.

"Hoş bir meltem yolcuları götürüyor."

İşte gemidekilerin duyguları! Biz onları anlıyoruz.

"Ve herkesin bunun hazzını yaşadığını düşününüz."

İşte tam bu güven ve rahat ortamında, bu sevincin her tarafı kuşattığı bir sırada fırtına kopuyor. Refah, güven ve sevinç içinde yolculuk yapanları kıskıvrak yakalayıveriyor:

"Tam o sırada gemi bir kasırga ile karşılaştı."

Aman Allah'ım ne dehşet şey!

"Yolcuları, her taraftan dalgalarla sarıldı."

Geminin içi birden matemle doluyor. İçindekileri çalkalıyor, sarsıyor. Dalga, gemiyi sanki tokatlıyor; kaldırıyor, indiriyor. Yerde sürüklenen bir tüy gibi, onu sürükleyip götürüyor... İşte gemideki yolcular! Paniğe kapılmışlar, kurtulma ümitlerini yitirmişler!

"Ve çepeçevre kuşatıldıklarını sandıkları zaman."

Kurtuluş yolu yok!

İşte ancak o zaman ve insanı her taraftan kuşatan korku ortamında fıtratları, kendisine bulaşan pisliklerden arınıyor, kalpleri silkinerek etrafını karar-

tan düşüncelerden kurtuluyor. Temiz ve asil olan fıtratları, Tevhid ile yalnız Allah'a samimi bağlılık ile çarpmaya başlıyor:

"Sırf Allah'ın dinine inanan samimi bir bağlılıkla O'na şöyle yalvarırlar: "Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan, kesinlikle şükredenlerden olacağız."

Fırtına diniyor. Dalga diniyor, deniz duruluyor. Yürekleri ağızlarına gelen insanlar sakinleşiyor. Hoplayan kalpler sükunete kavuşuyor. Gemi güven içinde sahile yanaşıyor.İnsanlar artık hayata kavuştuklarına, ayaklarının karaya bastığına inanıyorlar. Peki sonra ne oluyor?

"Fakat Allah kendilerini bu zor durumdan kurtarır kurtarmaz, hemen yeryüzünde haksız yere taşkınlıklara dalarlar."

İşte bu şekilde aniden ve birden bire!

Bu gerçekten mükemmel bir sahnedir. Hiçbir hareketini, hiçbir duygusunu kaçırmış değildir... Bu bir olayın manzarasıdır... Fakat bütün nesiller boyunca insanların çoğunluğunu oluşturan bir insan tipinin, bir karakterin ve bir ruh halinin manzarasıdır... Bu nedenle arkasından gelen değerlendirmede, bütün insanlara uyarıda bulunuluyor:

"Ey insanlar yapacağınız taşkınlıklar aslında kendi aleyhinizedir."

Bu zulüm, isterse kişinin kendisini tehlikeye atarak, isterse günah, pişmanlık ve hüsrana uğrayan kafilenin içine atılmakla gerçekleşen bir zulüm olsun veya isterse insanlara yönelik bir zulüm olsun farketmez. Bütün insanlar bir tek kişi gibidir. Zalimler ve onların zulümlerine isteyerek katlananlar, kendi kişiliklerinde cezalarını çekeceklerdir.

Zalimliğin, taşkınlığın en çirkini ve iğrenci, yüce Allah'ın uluhiyetine karşı yapılan taşkınlıkta, Rububiyet, otorite ve hakimiyeti gasbetmekde ve insanlar içinde bunu uygulamaya sokmakda somutlaşır.

İnsanlar bu taşkınlığı yaptıklarında, ahiret yurdunda onun cezasını çekmeden önce dünya hayatında cezasını çekerler. Onlar bu zalimliklerinin cezasını, hayatta her şeyin bozguna uğraması ve herkesin O'ndan kötü yönde etkilenmesi şeklinde tadarlar. Öyle ki, ondan zarar görmeyen hiçbir insanlık değeri, hiçbir onur, hiçbir özgürlük ve hiçbir fazilet (değer) kalmaz.

İnsanlar ya samimiyet ile Allah'a boyun eğer, O'na bağlanırlar ya da azgınlar onları kendilerine kul yaparlar. Yeryüzünde yalnız Allah'ın rububiyetini yerleştirme uğrunda verilen mücadele; insanlık, özgürlük, insanın onuru ve erdemi uğrunda verilen mücadelenin kendisidir. İnsanın esaret zincirinden, ataklığın pisliğinden, onurunun kırılmasından, toplumun bozgunculuğundan ve hayatın basitliğinden kurtulmasını sağlayacak bütün kutsal değerler uğruna verilen bir mücadeledir!

"Ey insanlar, yapacağınız taşkınlıklar aslında kendi aleyhinizedir, bu yolla geçici dünyanın yararını elde edersiniz. Daha başka bir şey yapamazsınız."

"Ama sonra bize dönersiniz, biz de yaptıklarınızı size bir bir haber veririz."

Demek ki, Allah'a bağlı olmamak, öncelikle dünya hayatının bedbahtlığını ve azabını, aynı zamanda ahiretin faturasını ve cezasını arttırmaktan başka işe yaramıyor.

DÜNYA HAYATININ DEĞERİ

"Dünya hayatındaki nimetlerin" değeri nedir? Gerçek mahiyeti nedir? Kur'an'ın akışı bu gerçeği, hareket ve hayat dolu tasvir ağırlıklı bir sahnede gözönüne seriyor. Bununla beraber sözkonusu manzara her gün gerçekleşen ve insanların dikkat etmeden yanından gelip geçtiği manzaralardan biridir:

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ
ٱلْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ ٱلنَّاسُ وَٱلْأَنْعَٰمُ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذَتِ ٱلْأَرْضُ
زُخْرُفَهَا وَٱزَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَآ أَنَّهُمْ قَٰدِرُونَ عَلَيْهَآ أَتَىٰهَآ أَمْرُنَا
لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَٰهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَ بِٱلْأَمْسِ
كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24- Dünya hayatı şuna benzer: Biz gökten su yağdırdık, su sayesinde yörenin çeşitli bitkileri birbirine karıştı, insanların yiyeceği bitkiler ile hayvanların yiyeceği bitkiler içiçe girdi. Sonunda bu yöre süsünü takındı, alabildiğine güzelleşti, yöre halkı da bu ürünleri artık ellerine geçirilmiş sayıyorlardı.

Derken bir gece ya da gündüz sırasında, yoketmeye ilişkin emrimiz o yöreye geldi de orayı biçilmiş, çıplak bir arazi parçasına dönüştürdük. Sanki bir gün önceki yeşillikle-meyvalı yer arası değilmiş gibi oldu.

İşte biz düşünen kimselere ayetlerimizi böylesine ayrıntılı biçimde açıklarız."

İşte dünya hayatının örneği. İnsan ona gönül bağladığında, ona takılıp kaldığında, oradan daha değerli, daha onurlu, daha kalıcı bir hayatın perdesini aralamaya yönelmediğinde, bu hayatın yalnız nimetlerine sahip olabilir, başka hiçbir şeyine sahip olamaz.

İşte bak, bu gökten iniyor. İşte bitki onu emiyor. Onunla kaynaşıyor. Bereketleniyor ve gelişip güzelleşiyor. İşte yeryüzü! Bütün güzelliklerini takınmış, bir gelin gibi, gelin olmaya süsleniyor ve açılıp saçılıyor. Sahipleri onunla övünüyorlar. Sanıyorlar ki, yeryüzü kendi çabaları ile böyle güzelleşiyor, iradeleri ile süsleniyor. Orada yetki sahiplerinin kendileri olduklarını, bir başkasının yeryüzünü istemedikleri biçimde değiştiremeyeceğini, hiç kimsenin bu konuda kendilerine karşı gelemeyeceğini sanıyorlar!

Onlar, bu bereketlenmiş bolluk ve şatafatlı, rahatın sevinci, güven verici huzurun sarhoşluğu içindeyken:

"Derken bir gece ya da gündüz sırasında yoketmeye ilişkin emrimiz o yö-

reye geldi de orayı biçilmiş, çıplak bir arazi parçasına dönüştürdük."

Bir anda, bir çırpıda ve toptan olarak... Süsler, bereket ve bolluk sahnesinin uzun uzadıya sunuluşundan sonra, böyle bir ifade kasıtlı olarak seçilmiştir.

İşte bazı insanların içine dalıp durdukları, onun bir nimetini elde etmek için ahiretlerinin tümünü feda ettikleri dünya budur.

Dünya budur işte. Orada güven ve huzur yok. Yerinde kalma (sebat) ve yerleşme (istikrar) yok. İnsanlar sınırlı şeylerin dışında onun hiçbir nimetine sahip olamazlar. İşte budur dünya...

وَاللَّهُ يَدْعُوٓا۟ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ ۖ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- Allah insanları esenlik-barış yurduna çağırır ve dilediği kimseleri doğru yola iletir.

Bütün güzelliklerini takınmış ve süslenmiş olduğu, sahiplerinin ona hakim olduklarını sandıkları bir sırada, bir anda yerle bir olabilecek ve düne kadar hiçbir şey değilmiş gibi kökten biçilebilecek bir yurt ile darus-selam arasındaki mesafe o kadar uzaktır ki!.. Ki yüce Allah insanları ona çağırıyor, dileyenleri ona ulaştıracak yola iletiyor. Yeter ki, insanlar gözlerini açsınlar ve bakışlarını o darus-selama diksinler!..

İNSAN VİCDANINA YÖNELİK İKAZLAR

Surenin önümüzdeki bölümü bir bütün olarak vicdana yönelik peşpeşe gelen ikazlardır. Hepsi de tek bir hedefe varmaktadır. İnsanın fıtratını, delillerle Allah'ın birliğine, peygamberin doğruluğuna, ahiret gününün kesinliğine ve orada adaletin gerçekleşeceğine yöneltmek istemektedir.

Bunlar vicdana yönelik dokunuşlardır. İnsanın gönlünü kendi çerçevesinden alarak evrenin çeşitli bölgelerine götürür, kapsamlı ve uzun bir seyahata çıkarır. Yerden göğe kadar varan evrenin ufuklarından, insanın iç aleminin ufuklarına, geçmiş asırlardan yaşadığımız yakın günlere, dünyadan ahirete varıncaya kadar uzanan bir seyahattir bu... Ve bir ahenk içinde...

Bundan önceki dersimizde de, bu türden dokunuşla ve bu türden seyahatler yeralmıştı... Fakat bu derste daha açık ve net olarak ortaya konuyor bunlar... Mahşer meydanından evrenin sahnelerine, insanın iç dünyasına Kur'an ile meydan okumaya, önceki milletlerden peygamberlik misyonunu yalan sayanların akibetlerinin hatırlatılmasına varıncaya kadar, geniş bir alana yayılıyor. Bu nedenle Haşir'den seri bir işaret, yeni bir sahnede canlandırılıyor. Oradan, azabın birden yakalayıvermesi; insanların duygularını ürperten etkili bir tabloda korkunç bir şekilde sunulmaya, Allah'ın hiçbir şeyi dışarıda bırakmayan kapsamlı ilminin tasvirine, evrendeki bazı ayetlerine, kıyamet gününde Allah adına yalan uydurmuşları bekleyen azabı hatırlatmaya geçiliyor.

Bunlar köklü ve gerçek dokunuşlardır. Algılama gücü sağlam, kabul etme yeteneği sağlıklı olan bir fıtrat onlara karşı koyamaz. Realiteye dayalı gerçeklerden, evrenin doğasından, insanın fıtratından ve kâinatın, varlıkların tabiatla-

rından akıp gelen bu ilahi feyiz karşısında hiçbir set, hiçbir engel erimeden duramaz...

Kâfirler, Kur'an'ın kendi saflarında açtığı gediğe karşı haklı idiler. Bu nedenle onu dinlemeyi engellemeye çalışıyorlardı. Kur'an eşsiz etkisiyle onları titretebilir ve kalplerini sarsabilirdi. Halbuki onlar, şirk dinine bağlılıkta kararlı bulunuyorlardı!

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ
وَلَا ذِلَّةٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ
كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ مَا لَهُمْ
مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۖ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ
مُظْلِمًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

26- Dünyada iyi işler yapanlara daha iyi bir karşılık ve fazlası vardır. Onların yüzlerini ne kara leke ve ne de horlanmışlık kaplar. Onlar cennetliklerdir, orada ebedi olarak kalacaklardır.

27- Dünyada kötülük işleyenlere gelince, her kötülüklerine karşılığı kadar ceza verilir. Yüzlerini horlanmışlık kaplar. Onları Allah'dan kurtaracak hiç kimseleri yoktur. Yüzleri sanki gecenin kesitleri ile kaplıdır. Onlar cehennemliklerdir, orada ebedi olarak kalacaklardır.

Önceki dersin son ayeti şuydu:

"Allah, insanları esenlik-barış yurduna çağırır ve dilediği kimseleri doğru yola iletir."

Burada ise, doğru yolda olanlar ve doğru yolda olmayanların ödüllendirilmeleri ve cezalandırılmalarının kuralları açıklanıyor. Allah'ın rahmeti ve kereminin adaleti, her iki tarafın cezalandırılması için de geçerli olduğu ortaya konuyor.

İyi davrananlar: İnanç sistemlerini, işlerini, amellerini, doğru yola ilişkin bilgilerini, selâmet yurduna ileten evrensel yasayı anlamayı da en güzel şekilde becerdiler... Bunlara her zaman iyilikle beraber oldukları için iyilik vardır. Üstelik yüce Allah kendi katından onların iyiliklerini arttıracaktır.

"Dünyada iyi işler yapanlara daha iyi bir karşılık ve fazlası vardır."

Onlar Mahşer gününün zorluklarından ve insanlar arasında hüküm verilmeden önceki Mahşer'in korkunç bekleyiş azabından kurtulmuşlardır:

"Onların yüzlerini, ne kara leke ve ne de horlanmışlık kaplar."

Ayeti kerimenin metninde yeralan "Kater" kelimesi, toz, siyahlık, üzüntü ve sıkıntıdan kaynaklanan renk bulanıklığı anlamındadır. "Zillet" ise, hayal

kırıklığı, horlanma ve acizlik demektir. İyi davrananların yüzlerini toz vesaire kaplamayacak ve çehrelerine zillet giysisi geçirilmeyecektir... Bu ifadeden anlaşılıyor ki, Mahşer yerinde kalabalık, dehşet, üzüntü, korku ve zillet hakim olacak ve bu hal onların yüzlerinden okunacaktır. İşte bunların tamamından kurtulmak bir ganimettir. Allah'ın bir lütfudur. Buna ilave olarak, Allah'ın fazladan verdiği nimetlerini de hatırlatmalıyız.

"Onlar", geniş ufuklara açılan bu yüksek derecelerin sahipleri, cennetliklerdir; oranın sahipleri ve sakinleridir.

"Orada ebedi olarak kalacaklardır."

"Dünyada kötülük işleyenlere gelince..."

Onların, hayat alışverişinde elde ettikleri kazanç kötülük olmuştur! Buna rağmen onlar için de Allah'ın adaleti işler. Cezaları katlanmaz. Kötülükleri arttırılmaz.

Sadece, "Her kötülüklerine karşılığı kadar ceza verilir."

"Yüzlerini horlanmışlık kaplar."

Onları kuşatır, katıştırır, üzüntüye boğar.

"Onları Allah'dan kurtaracak hiç kimseleri yoktur."

Doğru yoldan sapan ve değişmez yasaya aykırı hareket edenlere ilişkin Allah'ın evrensel yasasının gereği olarak, onları bu kaçınılmaz akibetten koruyacak ve kurtaracak kimseleri olmaz.

Kur'an'ın akışı, bundan sonra psikolojik karanlıkları, kıskıvrak yakalanmış, ürkek ve üzüntülü adamın yüzünü kaplayan renk uçukluğunu somut bir tabloda çiziyor:

"Yüzleri sanki karanlık gecenin kesitleri ile kaplıdır."

Sanki kapkaranlık geceden bir parça alınmış ve yama halinde bu yüzlere geçirilmiştir. Aynı şekilde karanlık gecenin karanlıkları ve bu karanlıktan kaynaklanan bir korku bütün etrafı kuşatır. İşte bu ortamda gecenin zifiri karanlığından bir örtüye bürünen bu yüzler, gözükmeye başlar.

"Onlar".... Bu karanlıklara ve toz bulutuna gömülen insanlar, "cehennemliklerdir." Oranın sahipleri ve sakinleridir.

"Orada ebedi olarak kalacaklardır."

ORTAKLARINIZ VE ARACILARINIZ NEREDE

Hani Allah'a koştukları ortaklar ve aracılar nerede? Allah'ın azabından nasıl koruyamadılar? İşte onların korkunç Mahşer günündeki durumları budur:

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ
وَشُرَكَاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا

تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ
لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى
اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

28- O gün insanların hepsini biraraya toplarız da sonra bize ortak koşanlara, "Siz ve koştuğunuz ortaklar olduğunuz yerde kalınız" deriz. Sonra onları birbirinden ayırırız. O zaman bize ortak koşulan putlar, ortak koşanlara şöyle derler: "Siz bize tapmıyordunuz."

29- Aramızda şahit olarak Allah yeterlidir. Gerçekten sizin bize taptığınızdan haberimiz yoktu.

30- İşte orada herkes geçmişteki her davranışının yararını ve zararını somut olarak görür, insanların tümü gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülürler ve yakıştırdıkları düzmece ilahlar yanlarından kayboluverir.

İşte kıyamet sahnelerinden birinde şefaatçıların ve ortakların durumu böyle dile getirilmektedir. Bu canlı bir sahnedir. Ortak koşulanların şefaatçıların, kendi kullarını Allah'ın azabından koruyamayacaklarını, onları korumaya ve kurtarmaya güç yetiremeyeceklerini soyut bir haber olarak vermekten çok daha etkilidir.

Bunların hepsi toptan Mahşer yerine gidecektir... Kâfirler de ortak koşulanlar da... Onlar, bunların Allah'ın ortakları olduklarına inanıyorlardı. Fakat Kur'an onlara, 'kendi ortakları' adını veriyor. Böylece bir taraftan bu düşünceyi küçümsüyor, bir taraftan da bu ortakları kendilerinin icad ettikleri ve onların hiçbir zaman Allah'a ortak olmadıklarına işaret ediyor.

Bunların hepsine, kâfirlere ve koştukları ortaklarına birden şu ferman çıkıyor:

"Siz ve koştuğunuz ortaklar olduğunuz yerde kalınız."

Olduğunuz yerde durun! Onların kendi yerlerinde çakılıp kalmış olmaları gerekir! Çünkü bugün emir, uygulama içindir. Sonra onlara ve ortak koştuklarını birbirinden ayırırlar ve aralarına bir engel koyarlar.

"Sonra onları birbirlerinden ayırırız."

O zaman kâfirler konuşamazlar. Yalnız ortaklar konuşurlar. Kendilerinin, bu cinayetten ve bu kâfirlerin Allah ile beraber veya Allah'ı bir yana bırakarak kendilerine tapmış olma cinayetinden habersiz olduklarını açıkça ortaya koymak için, kâfirlerin kendilerine taptıklarını bilmediklerini ve anlamadıklarını, hissetmediklerini ilan etmek için konuşurlar. Demek ki, onlar cinayete ortak değildir. Onlar bu söylediklerine yalnız Allah'ı tanık olarak gösterirler.

"O zaman bize ortak koşulan putlar, ortak koşanlara şöyle derler; "Siz bize tapmıyordunuz."

Aramızda şahit olarak Allah yeterlidir. Gerçekten sizin bize taptığınızdan

haberimiz yoktu.

İşte kendilerine ibadet edilen ortakların hali budur!.. Onlar zayıf yaratıklardır. Kendilerine tâbi olanların günahından sıyrılmak istiyorlar. Yalnız Allah'ı şahit olarak gösteriyorlar. İştirak etmedikleri bir günahtan kurtulmayı talep ediyorlar!

İşte bu sırada, bu apaçık meydanda herkese dünyada işledikleri amellerin hepsi bildirilir. Bilgi ve deneyim sahibi bir insan gibi, bu amellerinin kendisini nereye götüreceğini herkes anlar.

"İşte orada herkes, geçmişteki her davranışının yararını ve zararını somut olarak görür."

İşte orada herkesin kendisine dönüş yaptığı tek ve gerçek olan Allah'a karşı durumu ortaya çıkar.

"İnsanların tümü gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülürler."

Burada müşrikler kendi iddialarından, inançlarından ve ilahlarından gerçek hiçbir şey bulamazlar. Bunların hepsi kendilerinden kaçmıştır. Artık bunların hepsi yokolmuştur.

"Ve yakıştırdıkları düzmece ilahlar yanlarından kayboluverir."

İşte bu şekilde Mahşer meydanı ile ilgili bir sahne, bütün gerçekliği, bütün realiteleri, olayları, bütün etkileri ve bütün imajları ile gözler önüne serilmiş olmaktadır. Kur'an bu sahneyi birkaç kelime ile ortaya koyuyor. Bunlar insanın gönlünde, kuru bir haber verme ve uzun boylu diyalektik deliller ile elde edilmeyen etkiler bırakıyor.

GERÇEK RABBİNİZ

Saçma ve temelsiz iddiaların geçersiz olduğunu, Mahşer yerine ve oradaki olaylara egemen olan Allah'ın gerçek dost olduğunu ortaya koyan Mahşer gezisinden sonra, içinde yaşadıkları pratik hayatın realitesine, yakından tanıdıkları iç dünyalarına, hayatta gördükleri sahnelere, hatta onların kendilerinin bile bunların hepsinin Allah tarafından yaratıldığını ve O'nun tarafından idare edildiğini kabul etmelerine geçmektedir:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ
فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ
فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

31- Onlara de ki; "Gökten ve yerden size rızık veren kimdir? Kulaklara ve gözlere işlerini görme yeteneğini kim verdi? Ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkaran kimdir? Evrenin işlerini kim çekip çevirliyor? Sana,

"Allah" diyeceklerdir. O zaman onlara, "Allah'dan korkmuyor musunuz?" de.

32- İşte gerçek Rabbiniz Allah budur. Gerçekten sonra sapıklıktan başka ne var ki? O halde nasıl gerçekten saptırılıyorsunuz?

Daha önce Arap müşriklerinin Allah'ın varlığını, O'nun yaratıcı, rızık verici, idare edici olduğunu inkâr etmediklerini belirtmiştik. Onların ortaklar edinmeleri, Allah'a daha yakın olmak içindi. Veya Allah'ın kudretinin yanında, onların da bir kudreti olduğuna inanıyorlardı. İşte burada Kur'an, onları bizzat kendi inançları açısından ele alıyor. Onların bilinçlerini, düşüncelerini ve fıtri olan mantıklarını harekete geçirme yolu ile bu karma inancı ve sapıklığı düzeltmeye çalışıyor.

"Onlara de ki; "Gökten ve yerden size rızık veren kimdir?"

Yeri dirilten, ekinleri bitiren kimdi? Yeryüzünün bitkileri, yağmurları, kuşları, balıkları ve hayvanları ile yeryüzünün besinlerinden kendilerini ve hayvanlarını yerden elde ettikleri ürünlerden rızıklandıran kimdir? İçinde yaşadıkları şartlar nedeniyle o gün insanlar, gök ve yerin rızkından bunları anlıyorlardı. Yer ve göğün rızkı elbetteki bundan çok daha geniş kapsamlıdır. Bugün halâ insanlar evrenin yasalarını keşfettikçe göklerin ve yerin rızıklarını daha iyi anlamaktadırlar. Allah'ın bu rızkını, nimetini, inançlarının sağlıklı veya sakat oluşlarına göre bazen iyilik yolunda, bazan kötülük yolunda kullanmaktadırlar. Bunların hepsi de, insanların hizmetine verilen Allah'ın rızkıdır. Yeryüzünde rızıklar... Yeraltında rızıklar var... Suyun üzerinde rızıklar... Suyun derinliklerinde rızıklar var... Güneş ışınlarında, ay ışığında rızıklar var... Hattâ kokuşmuş çürümüş toprakta bile birtakım ilaçlar ve panzehirler olduğu keşfedilmiştir!

"Kulaklara ve gözlere işlerini görme yeteneğini kim verdi?

Görevlerini yerine getirmeleri için göze ve kulağa güç veren veya gücünü geri alan bu organları sağlığa kavuşturan veya hasta eden, çalışmaya iten veya çalışmaz hale getiren, hoşlandığını veya hoşlanmadığını onlara işittiren ve görmelerini sağlayan kimdir? İşte onların o zamanlar, işitme ve görmeye sahip olmaktan anladıkları buydu. Bu kadarcık bir anlama da, bu sorunun nereye vardırmak istendiğini, hangi tarafa yöneltmek istendiğini kavramaları için yeterliydi... İnsanlar bugün halâ işitme ve görmenin yapısını keşfetmeye devam ediyorlar. Yüce Allah'ın bu iki organa yerleştirdiği ince gerçekleri ortaya koyarak bu sorunun kapsamını ve alanını genişletiyorlar... Gözün yapısı, damarları, görülen varlıkları algılama şekli veya kulağın yapısı, bölümleri ve ses dalgalarını ve titreşimlerini algılama yöntemi başlıbaşına başdöndüren bir dünyadır. Bunlar, modern çağda insanlar tarafından icad edilen bilimum mucizeleri ile ortaya konan en hassas cihazlarla karşılaştırıldığında akılları durdurmaktadır! İnsanlar, insan yapısı bu cihazlardan ürperse de, dehşete kapılsa da, onlarla övünse de, bunlar Allah'ın yarattıkları ile karşılaştırılabilecek cihazlar değildir. Allah'ın yarattığı varlıklarla kıyaslanmayacak olan, insanlar tarafından icadedilen bu cihazlar karşısında insan ürperiyor, irkiliyor, onlarla övünüyor. Oysa insanlar,

Allah'ın evrendeki ve iç dünyalarındaki ilahi, eşsiz cihazların yanından sanki hiç görmüyorlarmış, anlamıyorlarmış gibi aldırmadan geçip gidiyorlar!

"Ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkaran kimdir?"

Onlar duran şeyleri ölü, gelişen veya hareket eden şeyleri canlı sayıyorlardı. Dolayısıyla onlar, tohumdan bitkinin, bitkiden tohumun, civcivin yumurtadan, yumurtanın yavrudan meydana gelmesinden ve buna benzer manzaralardan sorunun anlamını kavrıyorlardı. Bu onlara göre gerçekten tuhaf bir şeydi. Gerçekten de bunlar, bugün tohumun, yumurtanın ve benzeri varlıkların aslında ölü değil canlı oldukları öğrenildikten sonra bile ilginçliğini korumaktadır. Çünkü bunlarda gizli bir hayat ve yetenek vardır. Zira hayatın bütün yetenekleri, kalıtım yolu ile geçen genleri, çehreleri, nakışları ve özellikleri ile böyle bir varlıkta gizlenmesi, Allah'ın kudreti tarafından yaratılan oldukça ilginç ve hayret verici bir olaydır.

Hiç şüphesiz tohumdan bitkinin, hurma çekirdiğinden hurma ağacının çıkışını veya yumurtadan civcivin, hücreden insanın oluşumunu bir an için seyretmek, koca bir hayatı, ürperti ve bilinçli bir düşünce içinde geçirmeye yeterlidir!

Acaba başak tohumun neresinde gözlenebilir? Bitkinin gövdesini neresinde saklayabilir? Kökler, filiz ve yapraklar neresine girebilir?

Hurmanın meyvesi ve kabuğu, göklere yükselen gövdesi, salkımları, dalları ve yaprakları hurma çekirdiğinin neresine gizlenebilir? Tadı, mayhoşluğu, engin, kokusu, yaş hurması, kuru hurması, koruk olanı, yumuşak olanı nereye gizlenebilir?..

Civciv yumurtanın neresindedir? Eti ve kemiği, yumuşak ve sert olan tüyü, rengi, telekleri ve alametleri, kanat çırpması ve ses çıkarması, bağırması yumurtanın neresinde gizlidir?

Bu insan denen ilginç varlık hücrenin neresindeydi? Kaynakları ve bölgeleri açısından mazinin değişik alanlarına uzanan kalıtım yolu ile kendisine geçmiş bulunan yüz hatları ve ayırıcı özellikleri nerede gizliydi? Ses telleri, gözünün bakışları, boynunun sağa sola çevrilişi, sinirlerin, damarların yetenekleri, erkeklik-dişilik, aile ve anne-babanın kalıtım yolu ile geçen karakterleri neredeydi? Sıfatları, yüz hatları ve belirgin işaretleri, alametleri neredeydi, nerede?

Değişik boyutları ile her tarafa uzanan bu dünyanın tohumda, çekirdekte, yumurtada ve sperm hücresinde gizli olduğunu söylememiz yeterli olacak mıdır? Bunu söylemek, Allah'ın kudreti ve Allah'ın idaresi dışında hiçbir şekilde açıklanması ve yorumlanması mümkün olmayan hayretleri, şaşkınlıkları sona erdirebilecek midir?

Bugün halâ insanlar, ölümün ve hayatın, ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarmanın sırlarını keşfetmeye, elementlerin ölüme veya hayata dönüşme aşamalarında olduğunu tesbit etmeye çalışmaktadır... Bu da her gün, her zaman yukadaki sorunun alanını, derinliğini ve kapsamlılığını genişletmektedir. Pişir-

me ve ateşte kızartma ile ölen yemeğin canlı bedende, canlı bir kana dönüşmesi bu canlı olan kanın içerdeki yanma neticesinde, ölü artıklara dönüşmesi, gerçekten hayretengiz bir olaydır. Bu konuda bilim ilerledikçe, insanın hayreti daha da artmaktadır. Bu olaylar gecenin her saatinde ve gündüzün her anında durmadan devam etmektedir. Gerçekten hayat, insanın bütün varlığına soru işaretleri yönelten, insanları etkisi altına alan kapalı muammadır. Bu soruların hepsine ancak hayatı veren bir ilahın varlığı kabul edildiğinde sağlıklı cevap verilebilir!

"Evrenin işlerini kim çekip çeviriyor?"

Buraya kadar sözü edilen ve edilmeyen evrenin işlerini, hayatın işlerini düzenleyen ve idare eden kim? Evrenin içinde yeralan gezegenlerin yörüngelerindeki hareketlerini bu kadar ince hesaplarla düzenleyen, evrensel yasayı belirleyen ve idare eden kim? Kendisi için belirlenen yolda, bu kadar ince ve derin boyutlara varan düzenle yoluna devam eden bu hayatın hareketini idare eden kim? İnsanın hayatına hükmeden ve bir kere olsun şaşmayan ve eğilip-bükülmeyen, toplumsal yasaları belirleyen ve idare eden kim? Kim?.. Kim?..

"Sana, 'Allah' diyeceklerdir."

Müşrikler, Allah'ın varlığını veya O'nun büyük işlerde eli olduğunu inkâr etmiyorlardı! Yalnız fıtratları doğru yoldan saptığı için, Allah'ın varlığını kabul etmelerine rağmen Allah'a ortak koşuyorlardı. İbadet niteliği taşıyan eylemlerini (Şeâir) O'ndan başkasına sunuyorlardı. Bunun yanında Allah'ın izninden kaynaklanmayan yasalara uyuyorlardı!

"O zaman onlara, 'Allah'dan korkmuyor musunuz'? de."

Size gökten ve yerden rızık gönderen, kulaklara ve gözlere hükmeden, diriyi ölüden, ölüyü diriden çıkaran, bu işlerde ve başkalarında bütün işleri düzenleyen, idare eden Allah'dan korkmaz mısınız? Bunların hepsine sahip olan kesinlikle Allah'dır. İşte gerçek ilah sadece O'dur. O'ndan başkası değil...

"İşte gerçek Rabbiniz Allah budur."

Gerçek sadece bir tanedir; birkaç tane olamaz. Gerçeğin dışına çıkan batıla, yanlışa düşmüş ve ölçüyü kaybetmiştir:

"Gerçekten sonra sapıklıktan başka ne var ki? O halde nasıl gerçekten saptırılıyorsunuz?"

Apaçık ve net bir halde gözler önünde duran gerçekten, nasıl yüz çeviriyor ve ondan uzaklaşıyorsunuz?

Müşriklerin giriş mahiyetindeki ana ilkelerini kabul edip, bunun kaçınılmaz sonuçlarını inkâr ettikleri ve zorunlu olan şartlarını yerine getirmedikleri, apaçık gerçekten bu tür yüz çevirmeleri yüzünden yüce Allah, değişmez yasalarında ve kanunlarında şu ilkeyi belirlemiştir:

"Fıtratın sağlıklı, duyarlı olan mantığından ve önceleri yaşamış milletlere hükmeden yasalardan yüz çeviren, kulak vermeyen insanlar iman etmezler."

كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى ٱلَّذِينَ فَسَقُوٓا۟ أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

33- Böylece Rabbinin yoldan çıkmışlara ilişkin, onların iman etmeyecekleri şeklindeki sözü gerçekleşmiş oldu.

Bu ilke, Allah onları iman etmekten alıkoyuyor anlamına gelmez. İşte imanın evrendeki delilleri apaçık ortada. İşte onların inançlarında bile, imanın öncüleri, önşartları kesin biçimde yeralıyor. Fakat onlar buna rağmen kendilerini imana ulaştıracak yoldan sapıyorlar. Ellerindeki öncülleri inkâr ediyorlar. Gözleriyle gördükleri dellilerden yüz çeviriyorlar. Sahip oldukları fıtratın sağlam mantığını kullanmıyorlar.

Bundan sonra tekrar Allah'ın kudretini gösteren olaylara dönülüyor. Ortakların bu olaylarla herhangi bir etkisi olup olmadığı ortaya konuyor:

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ ۗ أَفَمَن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لَّا يَهِدِّىٓ إِلَّآ أَن يُهْدَىٰ ۖ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

34- Onlara de ki; "Allah'a ortak koştuğunuz putlar içinde, yaratma olayını ilk başta gerçekleştiren ve sonra tekrarlayan var mı?" De ki; "Allah yaratma olayını ilk başta gerçekleştirir, sonra da onu tekrarlar. Doğrudan nasıl saptırılıyorsunuz?"

35- Onlara de ki; "Allah'a ortak koştuğunuz putlar arasında gerçeğe ileten var mı?" De ki; "Allah, insanları gerçeğe iletir." Acaba insanları gerçeğe ileten mi uyulmaya daha layıktır, yoksa başkasının kılavuzluğundan yararlanmadıkça doğru yolu kendi kendine bulamayan mı? O halde size ne oluyor da böyle yanlış hüküm veriyorsunuz?

Yine yaratma ve kendilerini doğruya iletme gibi soruda yeralan konular, onların daha önce de gözlemledikleri ve önceki inançlarının doğal sonuçlarından çıkacak normal meseleler değildi. Fakat buna rağmen yüce Allah, onların önceki inançlarına dayanarak bu soruları onlara yöneltiyordu. Zira, azıcık bir düşünme ve değerlendirme onların bu meseleleri kavramalarına ve önceki inançlarının kaçınılmaz sonuçlarından biri olduğunu anlamalarına neden olabilirdi. Ayrıca yöneltilen soruların cevabını onlardan beklemiyor. İmana ilişkin ön şartların kabul edilişinden sonra, varılacak sonuçların gayet açık olmalarına dayanarak soruları kendisi cevaplıyor.

"Onlara de ki; "Allah'a, ortak koştuğunuz putlar içinde yaratma olayını ilk başta gerçekleştiren ve sonra tekrarlayan var mı?"

Onlar, Allah'ın başta her şeyi yarattığını kabul ediyorlardı. Yalnız onları yeniden yaratacağını, ölümden sonra dirilmeyi, kabirlerden kalkmayı, hesaba çekilmeyi ve amellerine göre cezalandırılmayı kabul etmiyorladı. Şu var ki: Ya-

ratan ve idare eden Allah'ın hikmeti, sırf başta her şeyi yaratması ile, sonra kendileri için hedef gösterilen olgunluğa kavuşmadan, iyiliklerinin ve kendilerine gösterilen yolda yürümelerinin mükâfatını almadan, kötülüklerinin ve doğru yoldan sapmalarının cezasını çekmeden bu yeryüzündeki insanların hayatının sona ermesi ile gerçekleşemez ve anlaşılamazdı. Hikmeti gözeten ve her şeyi en güzel biçimde düzenleyen, idare eden biryaratıcı için böyle bir hayat seyri eksik olurdu. O'na yakışamazdı. Yaratıcı olan Allah'ın hikmeti, düzeni ve idaresi, adaleti ve rahmeti açısından ahiret hayatı, hiç şüphesiz inanç sisteminin kaçınılmaz şartlarından biriydi. Onlar Allah'ın yaratıcı olduğuna inandıkları, ölüden diriyi çıkardığını kabul ettikleri için, bu gerçeği onlara bildirmek gerekiyordu. Zaten ahiret hayatı, onların kabul ettikleri ölüden diriyi çıkarmaya çok benziyordu:

"De ki; Allah, yaratma olayını ilk başta gerçekleştirir, sonra da onu tekrarlar."

Ellerinde bu kadar öncüller bulunduğu halde bu gerçeği anlamaktan yüz çevirmeleri gerçekten tuhaftır:

"Doğrudan nasıl saptırılıyorsunuz?"

Gerçekten uzaklaşır, uydurma şeylere yönelir ve doğru yoldan saparsınız?

" Onlara de ki; "Allah'a ortak koştuğunuz putlar arasında gerçeği ileten var mı?"

Sizin ortaklarınızdan kitap indiren, peygamber gönderen, bir hayat sistemi kuran, bir hukuk belirleyen, uyarıda bulunan, iyiliğe yönelten, yüce Allah'ın evrendeki ve gönüllerdeki ayetlerini ortaya koyan, bilinçsiz gönülleri uyandıran, fonksiyonunu yerine getiren ve duyguları harekete geçiren birileri var mıdır? Bunların hepsinin Allah'dan olduğunu biliyorsunuz. Ve bunların hepsini size getiren ve arzeden, gerçeğe ulaşmanız için uğraşan peygamberin fonksiyonunu biliyorsunuz değil mi? Bu konu da daha önce onların kabul ettikleri bir mesele değildi. Fakat bu da, realiteleri gözönünde bulunan bir gerçekti. Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- onlara açıklaması, onların da bunları olduğu gibi kabul etmeleri gerekirdi:

"De ki; Allah insanları gerçeğe iletir."

İşte bu gerçekten yeni bir mesele çıkıyor. Onun da cevabı ortadadır:

"Acaba insanları gerçeğe ileten mi uyulmaya daha lâyıktır, yoksa başkasının kılavuzluğundan yararlanmadıkça doğru yolu kendi kendine bulamayan mı?"

Cevap ortadadır. İnsanlara doğru yolu gösteren uyulmaya daha lâyıktır. Başkasının yol göstermesi bir yana, kendisine bile doğru yolu gösteremeyen değil!.. İlahlara ilişkin bu ilke taş olsun, ağaç olsun, yıldız olsun veya Hz. İsa -selâm üzerine olsun- örneğinde olduğu gibi bir insan olsun, bütün ibadet edilen varlıklar için geçerlidir. İnsanlara doğru yolu göstermesi için Allah tarafından bir peygamber olarak gönderilmesine rağmen, insan olması nedeniyle Allah'ın

hidayetine muhtaç olan Hz. İsa için durum böyle olduğuna göre, bu gerçek ilke başka ilahlar için haydi haydi geçerli olur.

"O halde size ne oluyor da böyle yanlış hüküm veriyorsunuz?"

Ne oldu size! Beyniniz dumura mı uğradı? Olayları nasıl değerlendiriyorsunuz da, bütün çıplaklığı ile ortada olan gerçekten uzaklaşıp gidiyorsunuz?

Kur'an'ın akışı içinde onlara böyle bir soru sorulup cevabı verildikten sonra... Kendilerine verilen bu cevabın, apaçık gerçeklerin zorunlu sonucu ve daha önce kabul ettikleri öncüllerin kaçınılmaz neticesi olduğu belirtildikten sonra, müşriklerin; görüş belirtme, delil getirme, hüküm verme ve bir şeye inanmada pratiklerinin ve realitelerinin ne olduğu dile getiriliyor. Görülüyor ki, onlar gerek inandıkları ve hüküm verdikleri konularda ve gerekse taptıkları ilahlarda kesin bir gerçeğe dayanmıyorlar. Aklı ve fıtratı huzur ve güvene kavuşturacak etüdlerle elde edilmiş gerçeklere yaslanmıyorlar. Sadece kuruntulara ve tahminlere bağlanıyorlar. Bu mitolojik anlayışa göre yaşıyor ve onunla ayakta duruyorlar. Ne var ki, bunlar hiçbir gerçeği ifade edemezler.

وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ
عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36- Onların çoğu sadece zayıf bilgiye, zanna dayanıyor. Oysa zan, zayıf bilgi, gerçeğin bir noktasının bile yerini tutamaz. Hiç şüphesiz Allah onların ne yaptıklarını bilir.

Onlar Allah'ın ortakları olduğunu sanıyorlar. Fakat bu zanlarını, incelemeleri, etüdlere tabi tutmuyorlar. Teori ve pratik olarak onun, gerçek olup olmadığını araştırmıyorlar. Onlar sanıyorlar ki, eğer bu putlar tapılmaya, ibadet edilmeye lâyık olmasaydı, ataları onlara ibadet etmezlerdi. Evet böyle sanıyorlar ve bu saçma anlayışın doğru olup olmadığını araştırmıyorlar. Akıllarını geleneksel ve tahmine dayalı bağlılığın esaretinden kurtaramıyorlar... Yine onlar sanıyorlar ki, kendilerinden bir adama Allah vahiy göndermez. Fakat bu işin Allah açısından neden imkânsız olduğunu incelemiyorlar. Onlar sanıyorlar ki, Kur'an, Muhammed'in yazdığı bir kitaptır. Yalnız düşünmüyorlar ki; bir insan olan Muhammed, bu Kur'an'ı yazabiliyorsa, kendileri de onun gibi insanlar oldukları halde neden bir Kur'an yazamıyorlar?.. İşte bu şekilde, gerçek bir değer taşımayan bir yığın zan içinde yaşıyorlar. Onların neler yaptıklarını ve ne işlerle uğraştıklarını kesin bir şekilde bilen yalnız Allah'tır.

"Hiç şüphesiz Allah onların ne yaptıklarını bilir."

BU KUR'AN ALLAH'DAN GELDİ

Yukarıdaki değerlendirmenin detaylı bir devamı niteliğindeki bir açıklama ile Kur'an'ın akışı, onları Kur'an'a ilişkin yeni bir geziye çıkarıyor. Kur'an'ın, Allah'dan başkası tarafından uydurulan bir kitap olduğu şeklindeki bir yaklaşımı reddederek ve Kur'an'ın surelerine benzer bir tek sure ortaya koyamaya-

çaklarını vurgulayarak bir meydan okuyuşla konuya giriyor. İkinci olarak, onların kesin olarak bilmedikleri ve araştırmadıkları konularda çarçabuk hüküm verdiklerini dile getiriyor. Üçüncü olarak, bu Kur'an'ı karşılamada nasıl bir tavır takındıklarını, nasıl bir duruma düştüklerini ifade ediyor. Dördüncü olarak, Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- müşrikler kabul etsin etmesin, kendi çizgisinde sebat etmesi gerektiğini belirtiyor. Son olarak, bilinçli bir biçimde sapıklığı tercih eden kesimin imanından ümit kesildiğine ve onları bekleyen acı akibete, böyle bir akıbete uğramalarında Allah'ın onlara zulmetmediğine, bilinçli olarak sapıklığı seçmekle bu akibete uğramayı hak ettiklerine işaret ediliyor:

وَمَا كَانَ هَٰذَا الْقُرْآنُ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ اللَّهِ
وَلَٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ
مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ
وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾
بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ ۚ كَذَٰلِكَ
كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾
وَمِنْهُم مَّن يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُم مَّن لَّا يُؤْمِنُ بِهِ ۚ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ
بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾ وَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل لِّي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ أَنتُمْ
بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُم
مَّن يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾
وَمِنْهُم مَّن يَنظُرُ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا
لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

37- Bu Kur'an Allah'dan geldi, başkası tarafından uydurulmuş değildir. O, kendisinden önceki semavi kitapları onaylar ve ilahî kitabı ayrıntılı biçimde açıklar. Onun alemlerin Rabbi tarafından gönderildiği kuşkusuzdur.

38- Yoksa, 'Onu Muhammed uydurdu mu diyorlar? Onlara de ki; 'Eğer doğru söylüyorsanız, Kur'an'a benzer bir sure ortaya getiriniz, bu konuda Allah dışında kimleri yardıma çağırabilecekseniz, çağırınız.

39- Tersine onlar bilgisini kavrayamadıkları ve henüz açıklamasına da muhatap olmadıkları bir mesajı yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlanmışlardı. Gör bakalım, o zalimlerin sonu nice oldu?

40- Onlardan kimi bu Kur'an'a inanır, kimi de inanmaz. Rabbin, kimlerin bozguncu olduğunu herkesten iyi bilir.

41- Eğer onlar seni yalanlarsa de ki; "Benim işlediklerim bana, sizin işledikleriniz de sizedir. Benim işlediklerim ile sizin bir ilginiz olmadığı gibi, sizin işlediklerinizle de benim bir ilgim yoktur."

42- Onların arasında Kur'an okurken sana kulak verenler de vardır. Fakat üstelik düşünme yeteneğinden de yoksun sağırlara, sen söz işittirebilir misin?

43- Onların arasında sana bakanlar da vardır. Fakat görme yeteneğinden bütünü ile yoksun körleri, sen doğru yola iletebilir misin?

44- Allah insanlara hiç zulmetmez, fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler.

"Bu Kur'an Allah tarafından geldi, başkası tarafından uydurulmuş değildir."

Kur'an'ın gerçeğe dayalı konuları, ifade gücü, sözleri arasındaki mükemmel ahengi, getirdiği inanç sistemindeki eşsizliği, kurallarının içerdiği beşeri düzeni, ilahlık gerçeğini, insanlığın, hayatın ve evrenin yapısını eşsiz bir şekilde tasvir edişi ile... Evet bütün bu özellikleri ile Kur'an'ın, Allah'ın dışında başkaları tarafından uydurulmuş olması mümkün değildir. Zira onu meydana getirebilecek tek güç, Allah'ın gücüdür. Bütün varlıkları başlarından sonlarına, dışlarından içlerine varıncaya kadar her yönü ile kuşatan, her çeşit yetersizlikten ve eksiklikten, cahilliğin ve acizliğin etkilerinden arındırılmış bir sistemi kuran kudret, ancak Kur'an'ı meydana getirebilir...

"Bu Kur'an Allah'dan geldi, başkası tarafından uydurulmuş değildir."

Kur'an gerçekten uydurulabilecek bir kitap değildir. Burada reddedilen Kur'an'ın uydurulmuş olması değil, uydurulmuş olmasını mümkün görme anlayışıdır. Bu anlayışın reddedilişi daha anlamlı ve daha etkilidir.

"O, kendisinden önceki semavi kitapları onaylar."

Daha önceki peygamberlere gönderilen kitapları, inanç 'sisteminin özü' ve 'iyiliğe çağırma' açısından doğrular.

"İlahi Kitab'ı ayrıntılı biçimde açıklar."

Bütün peygamberlerin Allah'ın katından getirdikleri ana ilkelerde bağdaşan, detaylarda farklılık gösteren tek Kitab'ın açıklaması... Bu Kur'an Allah'ın kitabını detaylandırır, getirdiği iyiliğe ulaştırıcı vasıtaları ve bu iyiliği gerçekleştirme ve korumanın çarelerini gösterir. Allah ile ilgili inanç sistemi birdir. İyiliğe çağırma birdir. Fakat bu iyiliğin şeklinde birtakım ayrılıklar olabilir. Bu iyiliği gerçekleştirecek hukuk sisteminde ayrıntılara ilişkin farklılıklar olabilir. Bunlar insanlığın o zamanki gelişmesiyle ve ondan sonraki ilerlemeleriyle uyum sağlayacak biçimde belirlenmiştir. İnsanlık olgunluk çağına erişinceye kadar böyle devam etti. Rüşdüne erişen insanlık, olgun insanlar gibi Kur'an'la muhatap oldu. Aklın ve düşüncenin fazla bir fonksiyona sahip olmadığı maddi somut harikalarla muhatap kılınmadı.

"Onun alemlerin Rabbi tarafından gönderildiği kuşkusuzdur."

Burada Kur'an'ın asıl kaynağı ortaya konmak sureti ile, onun uydurulmuş olmasını mümkün görme anlayışı, bir kere daha reddediliyor ve pekiştiriliyor.

"O, alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiştir."

"Yoksa, 'Onu Muhammed uydurdu' mu diyorlar?"

Bu reddediş ve açıklamadan sonra onlara halâ Kur'an, Muhammed'in uydurduğu bir eserdir mi diyorlar? Halbuki Muhammed bir insandır. Kendilerinin konuştuğu dili konuşmaktadır. Kendilerinin de sahip olduğu harflerden başka bir şeye sahip değildir. **"Elif, Lam, Mim..." "Elif, Lam, Ra...", "Eli, Lam, Mim, Saad..."** vesaire gibi. Madem ki bunda ısrar ediyorlar, öyleyse hodri meydan! İşte harfler ve işte toplayabildikleri kadar adam! Haydi uydursunlar, Muhammed'in uydurduğunu söylediklerini! Üstelik de, tam bir Kur'an'ı değil, yalnız bir tek sureyi!

ALLAH'IN İCAZI

"Onlara de ki; "Eğer doğru söylüyorsanız, Kur'an'a benzer bir sure ortaya getiriniz, bu konuda Allah dışında kimleri yardıma çağırabilecekseniz, çağırınız."

Bu meydan okuyuş ve bu meydan okuyuş karşısındaki acizlik daha önce kesinleşmiştir. Bugün de devam etmektedir. Sonsuza kadar da devam edecektir. Bu dilin güzel ve etkili ifade gücünü anlayanlar, sanat güzelliğinin ve ses tonundaki ahenginin zevkine erenler, bir insanın ifade sanatında bu kadar üstün bir ahenge ulaşamayacağını kavrayabilirler. Aynı şekilde sosyal düzenleri ve yasama metodlarının etüdlerini yapanlar, bu Kur'an'ın öngördüğü sosyal düzeni tedkik edenler, Kur'an'ın insan topluluklarını düzenlemeye, toplum hayatının her alanına ilişkin ihtiyaçlarına, gelişmeleri ve değişiklikleri rahatlıkla ve esnek bir biçimde karşılamaya ilişkin saklı bulundurduğu fırsatlara getirdiği bakış açısını anlayacaklardır. Yine kavrayacaklardır ki, bütün bunlar, bir tek insan aklı tarafından kuşatılamayacağı gibi, bir kuşağın ya da bütün kuşakların akılları tarafından da kuşatılamaz. İnsan psikolojisini, insanların üzerinde etkili olmanın ve onları yönlendirmenin ana ilkelerini ve vasıtalarını inceleyip sonra da, Kur'an'ın vasıtalarını ve yöntemlerini tedkik edenler, bu üstünlüğü görebileceklerdir.

Kur'an'ın icazı, sadece sözleri, ifadeleri, söyleniş tarzı ile sınırlı değildir. Bu konularda deneyimi, uzmanlığı bulunanların somut biçimde görebilecekleri gibi, onun icazı sınırsız bir icazdır... Bu vecizliği-icazı Kur'an'ın sistemlerinde, yasalarında, psikolojisinde ve her alnında gözlemek mümkündür.

İfade sanatını kullananlar, sanatsal ifade konusunda yetkinliği olanlar, Kur'an'ın bu alanla ilgili edebi icazını diğer insanlardan daha iyi ve daha güzel kavrayacaklardır. Sosyal, hukukî, psikolojik ve insani düşüncenin ana hatları ile uğraşanlar, bu Kur'an'da yeralan konuların vecizliğini diğer insanlardan daha iyi kavrayacaklardır.

Bu vecizliği ve bu vecizliğin boyutlarını gerçekten açıklamak ve beşeri bir üslub ile bunu tasvir etmeye çalışmak noktasında, acizliğimi peşinen kabul ediyorum. Beşeri gücümüz ölçüsünde ele alınsa bile, bu konuyu detaylı olarak açıklamak için, başlıbaşına bir kitap yazmak gerektiğini de biliyorum... Bununla beraber burada bu vecizliğe kısaca işaret etmeden geçemeyeceğim...

Kur'an'ın ifade tarzı gerçekten eşsizdir. İnsanın ifade tarzından tamamen ayrıdır... Kur'an üslubunun kalpler üzerinde öyle hayret verici bir etkisi vardır ki, buna insanın üslubunda rastlamak mümkün değildir. Kur'an, üslubunun kalpler üzerindeki bu egemenliği bazen öyle noktalara varır ki, Arapça'dan tek harf dahi bilmeyenlere Kur'an'ın sadece okunuşu bile büyük etkiler yapar... Öyle hayret verici olaylar meydana geliyor ki, bunları "hiç Arapça bilmeyenler de Kur'an'ın sırf okunmasından etkilenirler" görüşü ile açıklamaktan başka çare yoktur. Tabii ki, bunu bir kural olarak kabul etmek gerekmez. Fakat böyle olayların meydana gelişi bir yorumlamayı, bir değerlendirmeyi gerektirir... Ben başkalarından işittiğim birtakım örnekleri burada anlatacak değilim. Bizzat gözlerimle gördüğüm ve benimle beraber altı kişinin de şahit olduğu bir olayı burada aktaracağım.

Yaklaşık onbeş sene önceydi. Biz altı müslümandık. Bir Mısır gemisiyle Atlas Okyanusu'nun engin suları üzerinden New York'a gidiyorduk. Kadınlı-erkekli yüzyirmi yabancı yolcunun içinde bizden başka müslüman yoktu. Birden Okyanus'un üzerinde gemide, Cuma namazı kılmak aklımıza geldi! Allah biliyor ya, bizi burada Cuma namazını kılmaya iten sebep de; gemide misyonerlik çalışmasına devam eden ve bunun bir uzantısı olarak bize karşı da, bu görevini yerine getirmeye kalkışan bir misyonere karşı dini duygularımızın harekete geçmesiydi! Bir İngiliz olan gemi kaptanı, namazımızı kılmamıza izin verdi. Namaz esnasında, "görev" başında bulunmayan geminin tayfalarına, aşçılarına ve hizmetçilerine bizimle namaz kılmaları için izin verdi. Bunların hepsi Sudan'ın Nevbe bölgesinden olan müslümanlardı. Müslüman personel buna çok sevinmişti. Çünkü gemide ilk olarak Cuma namazı kılınıyordu. Cuma hutbesini ben okudum ve namazı da ben kıldırdım. Yabancı yolcuların çoğu etrafımızda halkalanmış, namaz kılışımızı seyrediyorlardı!.. Namazdan sonra yabancı yolcuların çoğu, "duanız kabul olsun" diyerek bizi kutlamaya geldiler. Zira onların namazımızdan anladıkları en ileri şey duaydı! Yalnız bu kalabalığın içinden, daha sonra Tito'nun cehenneminden -komünizminden kaçan, Yugoslavyalı bir hristiyan olduğunu öğrendiğimiz bir bayan, olaydan ciddi biçimde etkilenmiş ve eylemin tesirinde kalmıştı. Duygularına hakim olamıyor, gözyaşlarını tutamıyordu. Yanımıza gelerek, gönülden bir sıcaklıkla elimizi tuttu ve düzgün olmayan bir İngilizce ile bizim namazımızın derin etkisiyle, namazdaki huşu, düzen ve manevi hava ile kendinden geçtiğini ifade ediyordu!.. Fakat bu olayın bizim için önemli olan yanı burası değildi. Asıl önemli olan bu bayanın şu sözleriydi: "Papazınız hangi dille konuşuyordu?" Kadıncağız, namazı 'din adamının' dışında bir kimsenin kıldırabileceğini düşünemiyordu! Zira inandığı kilise hristiyanlığında, uygulama böyleydi! Biz onun yanlış düşüncesini düzelttik!.. Ve gereken

cevabı verdik. Bunun üzerine kadın dedi ki: "İbadeti idare eden görevlinin konuştuğu dilin hayret verici bir musiki tonu vardı. Hiçbir şey anlamasam da, sesi bana çok hoş geliyordu." Sonra beklenmedik bir olay daha oldu. Kadın şöyle diyordu: 'Fakat benim asıl sormak istediğim mesele bu değildi. Aslında beni duygulandıran şey, 'imamın' sözleri arasında kullandığı, cazip bir musiki tonu ile ifade ettiği sözlerdi. Bu sözler, bu kişinin diğer konuştuğu sözlerden çok farklı geliyordu bana! Arada kullanılan bu sözlerin musiki yönü daha ağırlıklıydı ve daha derin etkileri vardı. Bu özel bölümler içinde, bir titreme ve tüylerimi diken diken eden bir ürperti meydana getiriyordu. Bunlar bambaşka bir şeydi! Sanki 'imam' bunları söylerken Kutsal Ruh ile doluyordu! "Bununla neden söz ettiğini bir süre düşündük. Sonra anladık ki, bayan Cuma hutbesinde ve namazda geçen Kur'an ayetlerini kastediyor! Bununla beraber bayanın bu hali, bizde gerçekten dehşete varan bir şok yarattı. Çünkü bu bayan, aslında ne dediğimizi anlamıyordu!

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu bir kural değildir. Sadece bu olayın ve başkalarının da bana aktardıkları bir dizi olayın meydana gelmesi gösteriyor ki, bu Kur'an'ın bir sırrı daha vardır. Bazı kalpler onun bu sırrını, sırf okunması ile yakalayabilmektedir. Bu bayanın, kendi dinine inanması, ülkesindeki komünizm cehenneminden kaçışı, onu Allah'ın sözlerine karşı bu derece hassas hale getirmiş olabilir. Fakat her şeyi bununla açıklayamayız. Mesela memleketimizde halktan Kur'an'a kulak veren onbinlerce insan, ondan hiçbir şey anlamaz. Yalnız onların kalpleri bundan hayli etkilenir. Bu sırrının etkisinde kalırlar. Bunlar Kar'an'ın dilini anlamada Yugoslavyalı bayandan çok fazla ilerde de sayılmazlar!

Ben Kur'an'ın üstünlüğünden söz ederken, bu gizli ve hayret verici etkisine her şeyden önce değinmeyi tercih ettim. Edebiyat, düşünce ve bilinç alanında uzmanlaşan insanların, diğer insanlardan daha güzel kavradıkları yönlerine bundan sonra temas etmeyi uygun gördüm!

Kur'an'ın sunuş metodu çok büyük meseleleri ve konuları ele almakla eşsiz bir anlatıma sahiptir. İnsanın, bu tür önemli meselelerden söz ederken, o kadar kapsamlı boyutlarda meseleyi ele alması mümkün değildir. Kur'an'ın anlatımı, geniş anlamı, ifadedeki inceliği, güzelliği ve canlılığı ile de eşsizleşir! Bunun yanında ne güzellik inceliğini, ne de öncelik güzelliğini bastırmaz. Böylece öyle bir vecizlik seviyesine ulaşır ki, hiçbir insanın ona ulaşması düşünülemez. Edebiyet ile uğraşan insanlar bunu daha rahat kavrayabilirler. Zira, bu sahada insan gücünün hangi sınırlara kadar varabileceğini en iyi anlayanlar onlardır. Bu nedenle onlar, bu seviyenin kesinlikle insan gücünün çok üstünde olduğunu net ve açık biçimde anlarlar. [66]

Kur'an anlatımının bu özelliğinden başka, bir özellik daha doğar. Kur'an'ın bir bölümü, bölümün içinde birbiri ile uyumlu ve ahenkli değişik konuları ele alır. Her bir konuyu net ve açık bir biçimde açıklığa kavuşturur. İfade esnasın-

(66) "Kur'an'da Edebî Tasvir" kitabında bu konuya özel bir bölüm ayrılmıştır. - Darüşşuruk-

da bu konuları karıştırmadan ve çelişkiye düşmeden anlatır. Her konu ve her gerçek, kendisine uygun olan seviyesine ulaşır. Öyle ki, bir tek bölümü değişik yerlerde kullanır. Ve bu değişik yerlerde kullanılan bölüm, kullanıldığı her yerde içindeki metinle kenetlenir. Sanki bu bölüm, bu alanda ve bu konuda ilk olarak kullanılıyor! Bu, Kur'an'ın apaçık özelliklerinden biridir. Onu daha fazla açıklamamıza gerek yoktur.

Okuyucu bu surenin girişinde verilen pasajları incelediğinde görecektir ki, burada bir ayetin, bir bölümün değişik amaçları için kullanıldığını ve kullanıldığı her yerde tamamen vazgeçilmez bir fonksiyona sahip olduğunu görecektir. Bu sadece bir örnektir:

Kur'an anlatımının, sahneleri canlandırmada ve doğrudan hitap etmede gerçekten güçlü ve eşsiz bir özelliği vardır. Olayı öyle sahneliyor ki, gözlerimiz önünde cereyan ettiğini zannederiz. Bu kesinlikle insanların ifade yöntemlerinde kullandıkları bir metod değildir. İnsanlar bu ifade üslubunu taklid bile edemezler. Zira böyle bir şeyi yapmaya kalkışmak işi daha da bozacak, normal yazının üslubu ile bağdaşmaz hale getirecektir! Mesela, insanın edebi ifadesi Kur'an'ın üslubunu kullanarak aşağıdaki konuları nasıl işleyebilecektir?

"İsrailoğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri saldırı ve düşmanlık amacı ile peşlerine düştüler. Sonunda Firavun boğulmanın eşiğine geldiğinde, "İsrailoğulları'nın inandıkları ilahtan başka ilah olmadığına inandım, ben de O'na teslim olanlardan (müslümanlardan) biriyim" dedi. Ayetin buraya kadar olan bölümünde bir hikâye anlatılıyor. Hemen ardından gözler önündeki bir sahnede doğrudan hitaba geçiliyor."

"Şimdi mi aklın başına geldi? Daha önce Allah'a hep karşı gelmiş ve bozgunculardan biri olmuştun."

"Bugün senden sonra geleceklere ibret olasın diye cansız yücudunu bozulmaktan kurtaracak, onu sahilde bir tepeye atacağız." Sonra gözler önüne serilen sahneye ilişkin bir değerlendirme yapılıyor. "Gerçi insanların çoğu bizim ibret verici belgelerimizin farkına varmazlar." (67)

"De ki; "En büyük şahitlik kimindir?" De ki; "Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur'an gerek sizi, gerekse ulaştığı herkesi uyarayım diye bana vahyedildi." (68)

Buraya kadar peygambere yöneltilen bir emir var ve peygamber onu alıyor. Sonra birden bakıyoruz ki, peygamber topluluğa soruyor:

"Sizler Allah ile birlikte başka ilahlar olduğuna mı şehadet ediyorsunuz?"

Bir de bakıyoruz ki, peygamber tekrar kavminin sorduğu ve kendi görüşlerine göre cevaplandırdıkları bu soru için emir almaya yöneliyor:

"De ki, "Ben buna şahitlik etmem. De ki; "O, tek bir ilahtır ve ben sizin O'na koştuğunuz ortaklardan uzağım."

(67) Yunus Suresi, 90-92 (68) En'am Suresi, 19

Aşağıdaki ayetlerde tekrarlanan, şahıs zamiri değişiklikleri de bunun gibidir!

"Allah insanlar ile cinleri biraraya topladığı gün, "Ey cinler, çok sayıda insanı ayarttınız" der. Cinlerin insandan yardakçıları da, "Ey Rabbimiz, birbirimizi kullanarak bizim için belirlemiş olduğun süreyi doldurduk" derler. O da; "Barınağınız orada sürekli kalmak üzere cehennem ateşidir. Yalnız, Allah'ın affetmeyi dilediklerî müstesna' der. Hiç kuşkusuz Rabbin hikmet sahibidir ve her şeyi bilir..."

"İşte böylece biz, işledikleri kötülüklerden ötürü kimi zalimleri diğerlerinin peşine takarız."

"Ey insanlar ve cinler, size ayetlerimi anlatan ve bugünle karşılaşacağınıza ilişkin sizi uyaran içinizden peygamberler gelmedi mi? Onlar da, "Kendi aleyhimize şahitlik ederiz" derler. Dünya hayatı onları aldattı da, kâfir olduklarına kendi aleyhlerine şahitlik ettiler."

"Bu şunu kanıtlar ki, Rabbin gerçeklerden habersiz olan bir kentin halkını haksız yere asla helâk etmez." (69)

Kur'an'da buna benzer örnekler pek çoktur ve bu insanların üslubundan tamamen ayrı bir üsluptur. Yok, böyle değil diyen ve dolayısıyla boyunun ölçüsünü almak isteyen varsa, buyursun bu şekilde bir ifade kullansın. Ve kullandığı bu ifade hem anlaşılır ve doğru bir söz olsun, hem de göz alıcı güzelliğin, gönüllerde ağırlığını hissettiren etkinin ve mükemmel ahengin parmakla gösterilen örneği olsun!

KUR'AN'IN KONULARINDAKİ İCAZI

Bunlar, Kur'an'ın anlatımında yeralan bazı veciz yönlerdir. Biz özlü bir şekilde bunlara değinmiş oluyoruz. Şimdi de Kur'an'ın konularındaki vecizliğine ve insanın karakterinden tamamen farklı olan, Rabbanî eşsiz özelliğinden biraz söz edelim.

Kur'an-ı Kerim insanın yapısına bir bütün olarak hitap eder. Bazen soyut zihnine, bazen duyarlı olan kalbine, bazen coşkun duygularına mücerret bir şekilde hitap etmez. Kur'an bunların hepsine birden hitap eder. En kısa yönden hitap eder onlara. Hitap ettiği zaman insanın alıcı-verici bütün cihazlarını harekete geçirir. Kur'an bu hitap şekliyle, insanın bünyesinde varlığın bütün gerçeklerine ilişkin düşünceler, etkilenmeler ve izlenimler meydana getirir. İnsanların tarih boyunca kullandıkları bütün vasıtalar biraraya getirilse yine de böylesine derin, böylesine geniş, böylesine ince ve böylesine net bir biçimde, ve böyle bir metod ve böyle bir üslupla insanı ele alamaz!

Ben burada sözkonusu gerçeğin açıklık kazanması için, "İslâm Düşüncesinin Özellikleri ve İlkeleri" adını taşıyan eserimin ikinci cildinden bazı bölümler aktaracağım. Bu alıntıların konusu "İslâm Düşüncesinin İlkeleri Belirlemede Kur'an'ın İzlediği Metod"dur. Bu alıntı, Kur'an'ın bunları güzel, eksiksiz, kap-

(69) En'am Suresi, 128-131

samlı, ahenkli ve dengeli biçimde ortaya koyduğunu ve bu metodun ilkeleri belirlemede en önemli özelliklerinin bunlar olduğunu açıklamaktadır:

Bu metod şüphesiz bütün metodlardan ayrı ve üstündür.

"1- Kur'an'ın sunuş metodu her şeyden önce, "hakikat'ı gerçek alemde bütün açılarıyla, bütün yönleriyle ve bütün ilişkileri ve bütün gerekliliklerileriyle takdim etmesi sebebiyle diğer metodlardan üstün ve farlıdır. [70] Metod, bu kapsamıyla hakikatı zorlaştırmaz ve etrafını sis ile kapatmaz. Tam tersine onu insan varlığının bütün düzeylerine anlatır. Allah Tealâ kullarına rahmet olsun diye, bu düşüncenin esaslarını belli bir ilmi seviye kaydına bağlamamıştır. Çünkü inanç, insan hayatının baş ihtiyacıdır. Akıl ve kalplerinde kurulacak düşünce, onların varlık alemiyle ilgi alanını belirleyecektir. Aynı zamanda, herhangi bir ilmi elde etmenin yolunu belirleyecektir. Bu sebeple Allah bu inancı anlamayı, herhangi bir ön bilgiye veya başka bir sebebe bağlı kılmamıştır. Allah, inançtan oluşacak düşüncenin, beşerin ilim ve bilgisini desteklemesini ve kemale erdirmesini istemektedir. Bu inancın, çevrelerindeki kâinatı düşünme ve açıklama rehberi olmasıyla birlikte; ilimlerinin ve bilgilerinin kendisinden başka hak ve kesin bilginin bulunmadığı gerçek kesin bilgi üzerine kurulmasını istemektedir. Bundan dolayı yüce Allah, inançtan kaynaklanan düşüncenin, beşeriyetin ilim ve bilgi kaynağı olmasını istemektedir.

İnsanın bu kaynağın dışında elde ettiği ve ulaştığı her sonuç ve her şey zannî bir bilgi ve kesin olmayan ihtimalli sonuçlardır. Hatta deneysel bilim de buna dahildir. Çünkü deneysel bilimin metodu kıyastır. Araştırma ve inceleme tümdengelim (dedüksiyon) ve tümevarım (endüksiyon) yöntemleri araştırması ve incelemesi kolay değildir. Beşerin elde ettiği sonuç ve hükümlerin doğru kabul edilmesi halinde durum budur. İlmin en yüksek mertebesi, birçok deneyden sonra elde edeceği neticeler üzerinde kıyaslama yapmaktır. İlmin kendisi de, bunun gibi kıyaslardan elde edilen bulguların kesin olmadığını ve zanni olduğunu kabul etmektedir. Üstelik her deney başlı başına ihtimallerden birinin tercih edilmesi esasına dayanır. Yani, kesin ve tartışmasız değildir. İnsanın elde edebileceği tek kesin ilim, her şeyi çok iyi bilen ve her şeyden haberdar olan bilgi ve haber; sahibinden gelen ilimdir. O'nun zikrettiği her şey haktır ve O, her şeyde hüküm verenlerin en üstünüdür. [71]

2- Bütün ilmi araştırmalar, felsefi düşünceler ve sanatsal ilhamlarda karşılaşılan kopukluk, dağınıklık ve bunlar eksikliklerden münezzeh olmadığı için, Kur'an'î metod diğerlerinden farklı ve üstündür. Beşeri metodların yaptığı gibi güzel ve uyumlu olan 'bütün'ünün bir yönünü alıp, diğerlerinden ayırmaz. Dünya alemini ahiret alemine bağlayan bir akış içinde, bütünün her yönünü birden gözler önüne serer. Bu akış içinde kâinat, insan ve hayat gerçekleri, ilahi gerçek ile

(70) İnsanın anlatım gücü ise, bu seviyeye varamaz. Çünkü her yazar belli bir seviyedeki insanlara hitab eder. Bu seviyenin dışındakiler ise hemen hemen onu anlayamazlar.

(71) Bu edenle Kur'an metodunun sunduu bu gerçeği insanın bünyesi kabul eder, onun bir ağırlığı olduğunu hisseder. Diğer kaynaklardan aldığı hiçbir anlatımda böylesine b ir ağırlıkla karşılaşmaz. Bu da, konuları ele alış yönünden de mucize olan Kur'an'ın sırlarından biridir.

bütünleşir. Yeryüzündeki insan hayatı, rakibi veya taklidi mümkün olmayan bir üslup içinde yaşayarak yücelikler alemindeki hayatla birleşir. Beşeri metodlar bu konuları taklid etmeye çabaladığında gerçekler karışık, meçhul, anlaşılmaz ve dağınık olarak görünür. Bunlarda üslub, açık ve belirgin olmadığı gibi, Kur'an'î metodda olduğu gibi düzenli de değildir.

Kur'an'ın akışı içinde sunulan çeşitli gerçeklerdeki bütünlük ve ilişkilerin ağırlık merkezi, konudan konuya değişebilir. Fakat bu bağlılık, sürekli olarak vardır. Kur'an içinde belli bir noktaya, mesela, insanlara Rabblerini tanıtma noktasına ağırlık verildiğinde, bu büyük gerçek ilahi kudretin kâinat, hayat ve insandaki eserlerinde tecelli eder. Bu tecelli, hem zahirî alemde, hem de batınî alemde meydana gelir. Gözler başka bir noktaya, evrenin gerçeğini tanıtmak konusuna ağırlık verildiğinde, ilahlık ve evren arasındaki ilişki tecelli eder. Ve bu akış, çoğu kez hayat ve can verme hakikatine ve Allah'ın kâinat ile hayata ilişkin kanunlara temas eder. Dikkatler insanın hakikatine çevrildiğinde ise, onun uluhiyyet hakikatiyle olan irtibatı, kâinat ve canlılarla olan irtibatı, görünür görünmez alem ile olan irtibatı tecelli eder. Dikkatler ahiret yurduna çevrildiğinde, dünya hayatı hatırlatılır ve ikisi birden Allah ile diğer hakikatlerle irtibatlandırılır. Dünya problemlerine dikkat çekildiğinde de durum aynıdır. Kur'an'da bütün özellikleri belirli olan diğer araştırma ve sunma şekilleri de böyledir.

3- Hakikatın bütün yönlerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olmasıyla beraber, her konuya uyum içindeki bir bütün halinde Allah katındaki gerçek değerini vermesiyle de, bu metod diğerlerinden üstün ve farklıdır. Bu yüzden de, uluhiyyetin hakikatı ve özellikleri; "uluhiyyet ve ubudiyyet" meselesi olarak gayet açık, net, kapsamlı ve hakim vaziyette görünür. Hatta bu hakikatı anlatmak ve bu bilinmezi açığa çıkarmak Kur'an'ın temel konusu olarak görünür. [72] Kader ve ahiret yurduyla birlikte gayb aleminin hakikatı belirgin bir yer kaplar. Sonra insanın hakikatı, kâinatın hakikati ve haya'ın hakikatî, gerçek alemdeki oranlarına uygun bir yere oturtulur. Ve işte bu sistem içinde hakikatler, ne örtülü kalır ve ne de ihmal edilir. Her hakikatın özellikleri ve işaretleri bu hakikatlerin sergilendiği vitrinde yerini alır, asla kaybolmaz. Aynı zamanda bu hakikatler -islâmi düşüncede- birbirini örtmez ve birbirin kaybetmez. Birinci cildin "Dengeli Bir Düşünce Sistemi" bölümünde [73] izah ettiğimiz gibi, maddi evrene, onun yasalarının inceliğine, parçaları arasındaki uyuma yönelik hayranlık duygusu bu maddi evreni ilahlaştırmaya yolaçmaz. Tabii ki, varlıkları ilahlaştıran eski ve yeni putperestlerin sapıklığına da düşülmez. Hayatın azametine, onun görevlerini yerine getirmesine ve kendi içinde ve çevresiyle olan uyumuna ve doğrultusunun sapmazlığına karşı duyulan hayret ve beğeni bizi, hayatı ilahlaştırmaya götüremez. Yani biyolojik doktrinlerin ilahlaştırma sapıklıklarından uzak kalınır. Bunların yanısıra insana, benzersiz özelliklerine, evrenle ilişkilerinde or-

(72) Daha önce bu surenin bir yerinde, bu hakikatın gerçekleştirilmesine ve bu konunun aydınlatılmasına, yüce Allah'ın neden bu kadar önem verdiğini açıklamıştık.

(73) "İslâm Düşüncesinin Özellikleri ve İlkeleri" kitabının 1. Cilt s. 134-170 sayfalarına bakabilirsiniz.

taya konan karakterlerine ve başka canlılarda bulunmayan potansiyel yeteneklerine yönelik yani tüm idealist akımların düştüğü hataya düşülmez, aklını herhangi bir şekilde ilahlaştırmaz! İlahi hakikatın büyüklüğü ise, maddi alemlerin varlığını inkâra veya hafife almaya veyahut da Budizm ve tahrif edilmiş hristiyanlıkta olduğu gibi insan varlığını küçümsemeye götürmez! Bu denge islâmi düşüncenin karakteristik özelliği olduğu gibi, aynı zamanda bu düşüncenin esaslarının belirtildiği Kur'an'î metodun ve bu düşüncenin üzerine bina edildiği gerçeklerin karakteristik kalıbıdır, iskeletidir. Öyle ki, bunların hepsi, islâmi düşüncenin Kur'an'daki akışında bütünü çizen eşsiz tabloda gayet net olarak görünür. Bu Kur'an'a ait bir özelliktir. Beşeri ifade metodların hiçbiri bu özelliklere sahip değildir!

4- Bu metod diğerlerinden etkili olması ve hayat fışkıran yönüyle de üstündür. Bu metoddaki dikkat, tekrar ve kesin çizgiler, gerçeklere canlılık kazandırmakta, etkileyici bir özellikle onları güzelleştirmektedir. Bu sunuş tarzı öyle yüce ve azizdir ki, beşeri sergileme ve ifade açısından, beşeri üslup o mertebeye asla çıkamaz. Sonra aynı zamanda gerçekler, hayret uyandırıcı bir incelik ve kesin çizgilerle sergilenmesine rağmen; bu incelik, canlılık ve güzelliği asla bozmamış ve kesin çizgiler onun uyumluluğuna ve hayret verici orijinalliğine engel olmamıştır!

Bizler beşeri üslubumuzla, Kur'an'î metodun özelliklerini ve onun vardığı dereceyi hakkıyla anlatamayız. Aynı şekilde bu incelememizle, "İslâmi Düşüncenin Esasları" konusunda Kur'an'ın ulaştığı gerçeklerden hiçbirine ulaşmamız mümkün olamaz. Bizim bu incelemeyi sunmamızın nedeni, insanların Kur'an'ın indiği atmosferden uzaklaşmalarından kaynaklanmaktadır. Bugünün insanları, o atmosferde yaşayanların hallerinden uzak kalmışlardır. Kur'an'ın kendilerine indiği kimselerin katlandığı ızdıraplardan uzaklaşmışlardır. Halbuki onlar, kendi zamanlarında ortada bulunan bütün problemlere rağmen, müslüman toplumu inşa etmişlerdir. Bu yüzden insanlar, bizzat Kur'an'î metodun zevkine varmak gücünden bugün mahrumdurlar. Onun özelliklerinden ve lezzetlerinden direkt olarak istifade etmekten acizdirler." (74)

Kur'an bazen inanç sistemi ile ilgili gerçekleri öyle açılardan ele alır ki, o şekilde onları ele almak insanın aklından bile geçmez. Zira bu tür konular ve olanlar, normalde insanın düşünebileceği veya dikkatini çekebileceği sahalar değildir.

En'am süresinin şu ayetinde yer alan ilahi ilmin gerçekliğini ve alanlarını tasvir eden ifadeler de bu türden konulardır.

"Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır, onu, yalnız O bilir. Mutlaka O'nun bilgisi altında dalından düşen her yaprak, yerin karanlık deliklerindeki her tane, yaş-kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır." (75)

İnsan düşüncesi, her tarafa dal budak saçan bu gizli açık meselelere Kur'-

(74) Yazarın "İslâm Düşüncesi" 2. Cilt "Araştırma Metodu" bölümüne bakabilirsiniz.

(75) En'am Suresi, 59

an'ın ortaya koyduğu geniş boyutları ile yönelemez. Kapsamlılığını ortaya koymak istese de, bu ilmin kapsamlılığını tasvir edemez. İlim ne kadar bu meseleleri tasvir etmeye çalışsa da, bu konular ilmin tasvir kapsamına girse de, onları tasvir etmeyi beceremez. İnsan düşüncesi bu ilmin kapsamını tasvir etmeye kalksa bile, kendi insani arzularına ve düşüncelerinin yapısına uygun düşecek başka alanlara yönelecektir... Daha önce yedinci cüzde bu ayetin yorumunu yaparken şöyle demiştik:

"Ne yönden bakarsak bakalım şu kısacık ayete, Kur'an'ın kaynağıyla konuşan bu mucizeyi göreceğiz.

Konusu açısından baktığımızda bu sözü bir insanın söyleyemeyeceğini, üzerinde insan damgası bulunmadığını, daha karşılaşır karşılaşmaz duyduğumuz o ürpertiden anlayıveririz. Çünkü insan düşüncesinin böyle bir konuyu -ilmin kapsayıcılık ve kuşatıcılığı konusunu- araştırmasının sonucu, böylesine geniş ufuklara ulaşamadığını görmek olacaktır. Bu alanda ortaya konan insan fikrinin, ürünlerinin ve çalışmalarının değişik bir özelliği ve belli bir sınırı vardır. İnsan, dile getirdiği düşüncesini ilgi alanından çekip çıkarmaktadır. Yeryüzünün her köşesindeki ağaçlardan kopan yaprakları gözetip saymak, insanın ilgi alanına giren bir konu mudur? Bu nokta, ilk anda insanın aklına gelebilecek bir sorun değildir. Yeryüzünün her köşesinde dalından kopmuş yaprakları izlemek ve saymak, insanın aklına gelmez. Bu yüzden böyle bir yola başvurmaz da, kapsamlı bir bilgiye dayanarak konuyu dile getirmesi de beklenemez. Çünkü dalından kopmuş yaprağın sayısını bilmek ve bunu dile getirmek yüce yaratıcının işidir.

İnsan düşüncesinin yerin karanlıklarında gizlenmiş bir tohumla ne ilgisi vardır? Kuşkusuz insanoğlunun en fazla yapabildiği, toprağın altında bizzat gizlediği tohumun gelişmesini gözetmektedir. Ancak toprağın karanlığında gizlenmiş her taneyi izleme konusu, insan aklının ilgilenebileceği, varlığını düşüneceği ve kapsamlı bir bilgiye dayanarak sözünü edebileceği bir konu değildir. Toprağın karanlıklarında örtülü tanenin sayısını ancak yaratan bilir, bundan söz etmek de O'na yakışır. **"Yaş-kuru ne varsa, hepsi apaçık bir kitaptadır"** ifadesindeki bu kesinlikle, insan fikrinin ilgisi nedir? Bu konuda insan fikrinin en fazla yapabildiği elindeki yaş ve kuru şeylerden yararlanmaktır. Ancak kapsamlı bilgiye kanıt olarak bundan söz etmek insanın yeltendiği bir şey olmadığı gibi, böyle bir ifade tarzına başvurduğu da görülmemiştir. Yaş-kuru her şeyin sayısını bilen ve bundan söz eden, ancak yüce yaratıcıdır.

İnsan, dalından kopmuş her yaprağın, gözlenmiş her tohumun, yaş-kuru her şeyin açık bir kitapta, korunmuş bir kütükte kaydedilmiş olmasını düşünmez. Neden böyle bir şey yapsın ki? Bundan yararı ne olacaktır? Bir kütükte kaydetmeye neden önem versin? Ancak bunları sayan, kaydeden mülkün sahibidir. Mülkündeki hiçbir şey, bilgisinin dışında değildir. Bu konuda küçük de, büyük gibidir. Ve basit de önemli gibidir. Örtülü olanla, açıkta olan farketmez. Bilinmezle bilinen, uzakla yakın hep aynıdır.

Kuşkusuz bu kapsamlı, geniş, derin ve parlak sahne... Bütün yeryüzünün

ağaçlarından kopan yaprağın, yerin her katmanında örtülü tohumun ve yeryüzünün her köşesindeki yaş-kuru her şeyin içinde yaraldığı bir sahne... Evet insan düşüncesi nasıl bu sahneye yönelemiyor ve onunla ilgilenemiyorsa, aynı şekilde insan gücü de bunu ne algılayabilir, ne de kuşatabilir. Bu sahne bir bütün olarak sadece Allah'ın bilgisine açılır. O'nun bilgisi her şeyi kapsamış ve kuşatmıştır. Her şey O'nun koruması altındadır. Dilemesi ve takdiri, büyük-küçük, basit-önemli, örtülü-açık, bilinmez-bilinen ve uzak-yakın her şeyle yakından ilgilidir.

Belli bir bilinç düzeyine ve ifade gücüne sahip insanlar, insan düşüncesinin ve ifade etme yeteneğinin sınırını çok iyi bilirler. İnsan olarak yaşadıkları deneyimlere dayanarak, buna benzer bir sahnenin insanın hatırına gelemeyeceğini ve bu şekil bir ifadenin insandan kaynaklanamayacağını bilirler. Bu konuda tartışmak isteyenler, tüm insan sözlerine baksınlar. Bunun gibi bir yönelişle karşılaşacaklar mı bakalım?

Kur'an'da yeralan sadece bu ve benzeri ayetler bile, bu yüce Kitab'ın kaynağını bilmek için yeterlidir.

İfadedeki sanatsal olağanüstülük açısından ayete baktığımızda güzellik ve ahenk dolu ufuklar görürüz. İnsan ürünü sözlerde, bu denli erişilmez düzeye hiçbir zaman ulaşılamamıştır.

"Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır. Onu yalnız O bilir."

Zaman ve mekânda, geçmişte, şimdiki zamanda ve gelecekte, hayatta meydana gelen olaylarda ve iç düşüncelerdeki mutlak "bilinmez"likteki uzaklık, ufuklar ve dipsizlik...

"Karada ve denizde olanı bilir."

Görülen alemdeki uzaklığı, ufukları ve derinlikleri, aynı düzeyde, aynı genişlik ve kapsayıcılıkta bilir. Gözle görülen alemdeki bu uzaklık, ufuklar ve derinlik, perdeli gayb alemine uygun düşmektedir.

"O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez."

Ölüm ve yokoluş olayı... Yücelerden aşağılara, hayattan yokluğa düşüş hareketi...

"Yerin karanlıklarında olan tane..."

Dipten yüzeye, gizlilikten sessizlikten patlamaya ve serpilmeye kadar olan doğuş ve gelişim hareketi...

"Yaş-kuru, her şey apaçık kitaptadır."

Kapsamlı bir genelleme... Genel anlamda bir canlıda parlayıp solan hayat ve ölümü içine almaktadır.

Bu yöneliş ve hareketleri kim meydana getirmektedir? Şu uyum ve güzelliği vareden kimdir? Bunun gibi kısacık bir ayette bütün bunları ve şunları oluşturan kimdir? Allah'dan başka kim olabilir? [76]

(76) 4. cilt s.190-192

Allah'ın ilminin genişliğini şu ayeti kerime, aynı şekilde ortaya koymaktadır:

"Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya çıkanı bilir. O, çok esirgeyen, çok bağışlayandır." (77)

Birkaç kelime ile insanın gözleri önüne serilen bu tabloya baktığımızda akla hayale sığdırılamayacak kadar hayret verici hareketler, hacimler, şekiller, tablolar, kavramlar, varlıklar ve grafiklerle karşı karşıya olduğumuzu anlıyoruz!

Şayet yeryüzünde yaşayan insanların hepsi, bütün hayatlarını bir tek anda meydana gelen olayları izlemeye ve onları tesbit etmeye çalışsalar ve ayetin işaret ettiği gerçekleri saymaya kalkışsalar, kesinlikle bu olayların hepsini izleyemeyecekler ve onların sayısını tesbit edemeyeceklerdir!

Bir anlık zaman içinde kaç varlık toprağın bağrına giriyor? Yine bu kısa zaman süresi içinde kaç şey çıkıyor yerden? Bu kısacık zaman diliminde kaç şey iniyor gökyüzünden?.. Yine kaç şey, bu bir anlık zamanda gökyüzüne yükseliyor!..

Yine kaç şey toprağın bağrına giriyor? Kaç tohum toprağa düşüyor ve kaç tohum atılıyor dünyanın her tarafında! Yeryüzünün uçsuz bucaksız bölgelerinde kaç kurtçuk, haşere, böcek, sürüngen toprağın deliklerinde dolaşıyor! Kaç su damlacığı, gaz atomu, elektrik akımı, yeryüzünün geniş sahalarına gömülüp gidiyor!.. Kaç?.. Kaç?.. Varlık giriyor toprağın bağrına... Evet bütün bunları yüce Allah görüyor ve sürekli kontrol ediyor.

Kaç şey çıkıyor yerden? Kaç bitki filizleniyor? Kaç pınar kaynıyor? Kaç volkan patlıyor? Kaç çeşit gaz havaya yükseliyor? Kaç gizlenmiş şey ortaya çıkıyor? Kaç böcek gizli yuvasından dışarı çıkıyor? Görülen ve görülmeyen insanın bildiği ve bilmediği -ki bilmedikleri daha çoktur- kaç şey vardır?

Gökten neler iniyor? Kaç yağmur damlası iniyor? Kaç yıldız kayıyor ve kaç şimşek çakıyor? Kaç yakıcı ışın geliyor gökten? Kaç aydınlatıcı ışın gönderiliyor? Kaç uygulanacak kaza, kaç belirlenmiş kader geliyor? Tüm varlıkları kuşatan ve özellikle bazı insanları saran kaç rahmet iniyor? Allah'ın dilediği kullarına yaydığı ve miktarlarını belirlediği kaç rızık gönderiliyor?.. Allah'tan başkasının sayamayacağı kaç şey iniyor gökyüzünden, kaç?..

Ne kadar varlık yükseliyor semaya? Bitkilerin, hayvanların, insanların veya insanın bilmediği diğer yaratıkların semaya yükselen kaç nefesi var? Allah'tan başkasının yüksekliğini duymadığı, işitmediği gizli-açık kaç dua, kaç niyaz var Allah'a yükselen?

Bildiğimiz veya bilmediğimiz ölmüş yaratıkların ruhlarından kaç tanesi şu anda göğe yükseliyor. Yüce Allah'ın emri ile şu anda kaç melek göğe çıkmaktadır? Allah'dan başkasının bilmediği kaç ruh, bu uçsuz bucaksız evrende kanat çırpıp uçmaktadır?

(77) Sebe Suresi, 2

Ne kadar buhar yükseliyor bir denizden.

Bir denizden ne kadar buhar yükselmekte, bir bedenden kaç gaz atomu yukarı çıkmaktadır? Allah'dan başka kimsenin bilmediği kaç şey yükselmektedir, kaç, kaç şey?..

Sadece bir saniyede neler oluyor? Bir tek saniyede meydana gelen bunca olayları kavrayabilmek için, insanların bilgisi ve araştırmaları, hesaplamaları -bu hesap ve sayma işi için uzun ömürler harcasalar bile- nereye kadar gidebilir ki? Halbuki yüce Allah'ın engin, her şeye ulaşan, dehşet verici ve eksiksiz ilmi, bu olayların hepsini her yerde ve her zaman kuşatmış bulunmaktadır... Her kalbi, içindeki niyeti ve hayalleri ile, atışları ve duruşları ile kontrolü altında tutmaktadır. Buna rağmen O, insanların hatalarını örter ve bağışlar...

"O, çok esirgeyen, çok bağışlayandır."

İşte Kur'an-ı Kerim'in bunun gibi tek bir ayeti dahi, bu Kur'an'ın insan sözü olmadığını rahatlıkla ortaya koyar. Çünkü böyle evrensel bir hayal gücü, pek tabii olarak insan aklının kârı değildir. Böyle evrensel bir düşünce, insan düşüncesinin bünyesinde yeralmaz. Bir tek dokunuşla, bu evrenin yaratıcısı olan yüce Allah'ın, kulların sanatına benzemeyen sanatını kuşatıcı bir şekilde ortaya koymak hiçbir insanın harcı değildir.

Bu Kur'an'ın ilahi olan damgası, dış görünüş itibarı ile küçük olan fakat etkili varlıkları ve olayları, aslında delil getirdiği önemli konuya denk düşecek büyük gerçekleri taşıdıkları için, delil gösterme metodunda da ortaya çıkar... Aşağıdaki ayetler buna örnektir:

"Biz sizi yarattık, tasdik etmeniz gerekmez mi? Attığınız meniyi gördünüz mü? Siz mi onu yaratıyorsunuz? Yoksa yaratan biz miyiz? Aranızda ölümü takdir eden biziz. Ve bizim önümüze geçilmiş değildir! Böyle yaptık ki, sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir biçimde yaratalım. Andolsun ilk yaratmayı biliyorsunuz. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi? (78)

"İçtiğiniz suya baktınız mı? Siz mi onu buluttan indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?"

"Çaktığınız ateşi gördünüz mü? Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz? Biz onu bir ibret ve çölden gelip geçenlere bir fayda yaptık."

"Öyleyse ulu Rabbinin adını yücelt." (79)

Gerçek odur ki, Kur'an-ı Kerim insanın alışageldiği şeylerden ve sürekli gözlemlenebilecek olaylardan önemli evrensel yargılara varır. Bu yargılarda, varlık alemindeki ilahi yasalar açığa çıkar. Ve bu yasalarla varlık alemine ilişkin kapsamlı, büyük bir inanç sistemi ve mükemmel bir düşünce meydana gelir. Ayrıca bu yasalardan bir düşünce ve inceleme metodu, ruhlar ve kalpler için bir hayat, hisler ve duygular için bir uyanıklık meydana getirir. Evet, sabah akşam gözleri önünde cereyan ettiği halde, insanların kendisinden habersiz oldukları bu var-

(78) Vakıa Suresi, 57-62 (79) Vakıa Suresi, 57-62

lık aleminde meydana gelen olaylara karşı bir uyanıklık, kendi iç dünyalarına ve orada meydana gelen hayretengiz ve harika olaylara karşı bir uyanıklık...

Kur'an-ı Kerim insanları, eşsiz ve harika olaylara, çok nadir olarak meydana gelen özel mucizelere havale etmez. Kendi iç dünyalarında ve alıştıkları hayatta bilinmeyen, yakınlarında bulunan evrensel olaylara uzak düşen harikalar, mucizeler, ayetler ve deliller araştırmakla insanları yükümlü tutmaz. Kur'an insanları, karmaşık felsefi düşüncelerle, anlaşılmaz, anlamsız zihinsel problemlerle, herkesin elde edemeyeceği bilimsel deneyimlerle realiteden uzaklaştırmaz... Evet Kur'an, insanların iç dünyalarında bir inanç sistemi, bu inanç sistemine dayalı evren ve hayata ilişkin bir düşünce meydana getirmek için insanları böyle uzaklara götürmez.

İnsanların kendileri Allah'ın sanatının eserleridir. Çevrelerini kuşatan kâinatın gerçekleri ve olayları, O'nun kudreti tarafından yaratılmıştır. Allah'ın elinden çıkan her şeyde mucize gizlidir. Bu Kur'an da, O'nun Kur'an'ıdır. Bu nedenle insanların dikkatlerini kendi benliklerinde gizli olan ve çevrelerindeki evrene serpiştirilen bu mucizeler üzerine çeker. Gördükleri, fakat onlardaki vecizliğin gerçek değerini kavrayamadıkları alışılagelen bu harikalara dikkatleri çeker. Çünkü insan, her zaman karşılaştığı gerçeklerdeki veciz yönlerden habersiz kalabilir. Kur'an onların dikkatlerini bu harikaların üzerine çekiyor ve böylece gözlerinin açılmasını, orada gizli olan dehşetli sırları görmelerini sağlamaya çalışır. Kur'an, yoktan vareden kudretin sırrını, eşsiz olan birliğin sırrını, çevrelerini kuşatan evrende işlediği gibi bizzat kendi bünyelerinde de faaliyet gösteren imanın delillerini, inanç sisteminin kesin gerçeklerini gözler önüne seren, bunları bünyelerine yerleştiren veya daha doğru bir ifade ile fıtratlarında harekete geçiren ezeli yasanın sırrını anlamalarını sağlamaya çalışıyor.

İşte Kur'an bu metodu izler. Yaratıcı kudretin bizzat kendi bünyelerinde, kendi elleriyle ektikleri ekinlerinde, içtikleri suda, yaktıkları ateşte, görülen ayetlerini, delillerini onların gözleri önüne serer. Bunlar, insanların aynı zamanda alışageldikleri hayatta, gözleri önünde meydana gelen en basit olaylardır. Kur'an aynı metoda bağlı olarak varılacak son anı da, bu yöntemle açıklıyor. Bu yeryüzünde hayatın sona erişini, başka bir dünyada hayatın tekrar başlamasını da bu yolla tasvir ediyor. Herkesin mutlaka karşılaşacağı günü, her türlü çarenin sona erdiği anı, bütün canlı varlıkların, hiçbir çırpınmanın ve hiçbir kurtuluş yolunun kalmadığı, bütün maskelerin düştüğü ve bütün üstünlük taslamaların iptal edildiği günde sınırsız güç, kudret ve yetki sahibi yüce Allah'ın huzurunda onunla yüzyüze gelecekleri günü de aynı şekilde anlatmaktadır.

Kur'an'ın insanın fıtratına hitap metodu bile, O'nun ana kaynağını gösteren bir delildir. Bu kaynak evrenin de kendisinden meydana geldiği kaynaktır. Kur'an'ın diziliş metodu aynen evrenin kuruluş metodudur. Evrenin en basit maddelerinden en girift şekiller ve en büyük varlıklar meydana gelir. Kâinatın ana maddesinin atom olduğu, hayatın ana maddesinin de hücre olduğu sanılmaktadır. Atom o kadar küçük olmasına rağmen, aslında bir mucizedir. Hücre

onca küçüklüğüne rağmen, aslında apaçık bir mucizedir. Burada Kur'an, insanın gözlemlediği alışılagelen basit olayları, dini inancın en önemli meselesini, evrenin en kapsamlı düşüncesini açıklamanın ana maddesi olarak alıyor. Bunlar, her insanın deneyiminin kapsamına giren gözlemlerdir... İnsanlık neslinin çoğalması! Ekin... Su... Ateş... Ölüm... Yeryüzünde yaşayan hangi insanın deneyimleri arasına girmez bu sahneler? Mağarada bile yaşayan hangi insan, bir ceninin (embriyonun) hayatının ve bir bitkinin hayatının nasıl meydana geldiğini, suyun nasıl düştüğünü, ateşin nasıl yandığını, ölüm anının nasıl olduğunu görmemiştir? İşte Kur'an-ı Kerim, her insanın gözlemlediği bu olaylardan inanç sistemini meydana getirir. Çünkü Kur'an her çevredeki, her insana hitap eder. Aslında bu basit ve normal sahneler, kâinatın en önemli gerçeklerini, ilahi sırların en büyüklerini oluşturur. Bu manzaralar basit olmalarına rağmen, her insanın fıtratına hitap ederler. Aslında bunlar, en uzman bilginlerin sonsuza dek üzerinde çalışmaları gereken gerçeklerdir.

Kur'an'ın kaynağını da gösteren bu açıklamayı bundan daha ileriye götürecek güçte değiliz. Bu kadar açıklama da yeter zaten. Şimdi tekrar surenin akış seyrine dönelim...

Ve yüce Allah gerçekten doğru söylüyor:

"Bu Kur'an Allah'dan geldi, başkası tarafından uydurulmuş değildir."

"Yoksa, 'onu Muhammed uydurdu' mu diyorlar? Onlara de ki; "Eğer doğru söylüyorsanız, Kur'an'a benzer bir sure ortaya getiriniz, bu konuda Allah dışında kimleri yardıma çağırabilecekseniz çağırınız."

Surenin akışı bu apaçık meydan okuyuştan sonra, tartışmaya devam etmekten vazgeçiyor. Böylece onların zandan başka bir şeye dayanmadıklarını belirtiyor. Onlar bilmedikleri şeyler hakkında hüküm veriyorlar. Aslında hüküm vermeden önce, bilginin olması gerekir. Bu konuda sırf arzu ve isteklere veya kuru zanna dayanılmaması lâzımdır. Burada hakkında hüküm verdikleri şey, Kur'an'ın vahiy olup olmadığı vaadlerinin ve tehditlerinin doğru olup olmadığıdır. Onlar bu gerçekleri yalan saymışlardır. Fakat bunları yalan sayarken sağlıklı bir ilgiye dayanmamışlardır. Onlar tüm boyutları ile kavramadıkları bu gerçekleri yalanlamışlardır:

"Tersine onlar, bilgisini kavrayamadıkları ve henüz açıklamasına da muhatap olmadıkları bir mesajı yalanladılar."

Onların bu konudaki durumu, kendilerinden önce Rabblerini yalanlayan zalimlerin ve müşriklerin durumu gibidir. Düşünüp ibret alacak olanlar, akibetlerinin ne olacağını öğrenmek için, daha öncekilerin sonlarının ne olduğunu düşünsünler.

"Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Gör bakalım, o zalimlerin sonu nice oldu?"

Çoğunluğu zandan başka bir şeye uymamalarına rağmen ve kesin bir bilgi sahibi olmadıkları halde gerçekleri yalanladıkları halde onlardan bazıları bu Ki-

tab'a iman ediyorlardı. Onların hepsi yalanlayıcılardan değildi:

" Onlardan kimi bu Kur'an'a inanır, kimi de inanmaz. Rabbin kimlerin bozguncu olduğunu herkesten iyi bilir."

Bozguncular iman etmeyenlerdir. İnsanların gerçek ilahlarına iman etmemeleri ve yalnız O'na kulluk yapmamaları kadar hiçbir şey, yeryüzünde bozgunculuğun bu derece yaygınlaşmasına neden olmaz. Yeryüzündeki bozgunculuk ancak ve ancak Allah'dan başkasına boyun eğmekten kaynaklanır. Bunun peşinden de, insanın hayatını her yönden kuşatan bir kötülük etrafı kuşatır. Kendi iç dünyasında ve başka alanlarda arzu ve isteklere bağlılıktan doğan kötülük... Kendi sahte ilahlıklarının konumunu sağlamlaştırmak için her şeyin düzenini bozan yeryüzü ilahlarının ortaya çıkışından kaynaklanan kötülük... Bunlar insanların ahlâklarını, ruhlarını, düşüncelerini ve kavrayışlarını... Sonra kendilerine yararlı olan şeylerini ve mallarını harcayan kötülük önderleridir. Sırf kendi sahte ve desteksiz varlıklarını korumak için böyle yaparlar. Klasik ve modern cahiliye tarihi iman etmeyen bozguncuların ortaya çıkardığı bu tür bozgunculuklarla dolup taşmaktadır.

Surenin akışı onların bu Kitab'a karşı tutumlarını belirledikten sonra, hitabı Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- yöneltmektedir. Ondan yalanlayıcıların yalanlamalarından etkilenmemesini, onlarla uğraşmaktan vazgeçmesini, onların işledikleri amellerden tamamen uzak olduğunu açıklamasını, yanında bulunduğu gerçek ile beraber sarsılmaz bir inanç, kesin ve net bir tavırla onlardan ayrılmasını istemektedir.

"Eğer onlar seni yalanlarsa de ki; "Benim işlediklerim bana, sizin işlediklerin iz de sizedir. Benim işlediklerim ile sizin bir ilginiz olmadığı gibi, sizin işlediklerinizle de benim bir ilgim yoktur."

Bu onların vicdanlarına yönelik bir dokunuştur. Sözkonusu korkunç sonlarını kendilerine açıkladıktan sonra, onları amelleriyle başbaşa bırakıyor. Kendi akibetleri ile onları yüzyüze getiriyor. Aynen babası ile beraber yürümemekte direten çocuğu, babasının yalnız başına yolun ortasında bırakması, babasından bir destek almaksızın, çocuğun yalnız olarak gitmek istediği yere gidebilmesi gibi. Çoğunlukla bu tür tehdit metodu başarılı olur!..

Surenin akış seyri devam edip, müşriklerden bazılarının Peygamberimizi -salât ve selâm üzerine olsun- kulakları ile dinlediklerini, ama kalplerinin kapalı olduğunu, gözleri ile ona baktıklarını fakat basiretlerinin kapalı olduğunu, bu nedenle ne dinlemekten, ne de bakmaktan bir şey elde etmediklerini, buna bağlı olarak hidayetin yolunu ulamadıklarını anlatıyor:

-Onların arasında Kur'an okurken sana kulak verenler de vardır. Fakat üstelik düşünme yeteneğinden de yoksun sağırlara sen söz işittirebilir misin?

-Onların arasında sana bakanlar vardır. Fakat görme yeteneğinden bütünü ile yoksun körleri, sen doğru yola iletebilir misin?

Bir sözü dinleyip de dinlediğini anlamayan, baktıkları halde neye baktıkla-

rını iyice ayırd edemeyen bu tür insanlar... Evet bu tür insanlar, her zaman ve her yerde, pek çoktur. Bu durumdaki insanlara Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- bir şey yapamaz. Zira onların duyguları ve organları, akılları ve kalpleri ile sağlıklı bir diyalog içinde değildir. Sanki bu organlar, gerçek görevlerini yapmayacak biçimde dumura uğramışlardır. Görevlerini bu nedenle yapamamaktadır. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- sağır olanı işittiremez! Kör olana gösteremez! Bunu yalnız yüce Allah yapabilir. Yüce Allah da, değişmez bir yasa koymuştur. Ve insanları da, bu yasa ile başbaşa bırakmıştır. Onlara göz, kulak ve akıl vermiştir ki, onunla doğru yolu bulsunlar. Eğer onlar, bu imkânlarını kullanmazlarsa, değişmeyen ve farklılık gözetmeyen Allah'ın yasası onları yakalayacak, adaletin gereği olarak cezalarını çekeceklerdir. Böylece Allah, onlara zulüm etmiş olmayacaktır:

"Allah insanlara hiç zulmetmez, fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler."

Bu son ayetler Peygamber'i -salât ve selâm üzerine olsun- teselli etmektedir. Çünkü gerçeği sunduğu halde onlar kendisini yalanladıkları, sürekli bir açıklamaya rağmen, yine de bu kadar inatla direttikleri için, peygamber artık sıkılmıştır. Yani burada yüce Allah'ın, müşriklerin doğru yolu reddedişlerinin peygamberin çabasındaki bir eksiklikten kaynaklanmadığını, duyurduğu gerçekte hiçbir kusur olmadığını, fakat muhataplarının kör ve sağır gibi davrandıklarını bildirmesi, peygamberi rahatlatmıştır. Çünkü bundan ötesi, yani kulakları ve gözleri açmak, ancak Allah'ın işidir. Onları harekete geçirmek, davetin ve davetçinin görevleri kapsamına girmez. Bu, Allah'ın özel yetkisi dahilindedir.

Yine bu son ayetlerde, peygamberin şahsında somutlaşsa da, kulluğun yapısı ve sahası kesin çizgilerle belirlenmektedir. Peygamber de, Allah'ın kullarından biridir. Kulluğun sahası dışında hiçbir yetkisi yoktur. Bütün yetki Allah'ın elindedir.

ÇARPICI DOKUNUŞ

Bundan sonra surenin akışı kıyamet sahnelerinden biriyle, seri bir biçimde onların vicdanlarına dokunuyor. Bu sahnede insanların bütün duygularını harekete geçiren, akıllarını meşgul eden ve tüm değerlerini yiyip bitiren dünya hayatı, çabucak gelip geçen bir yolculuk olarak görülüyor. İnsanlar orada kısa bir süre kaldıktan sonra sürekli olan yerlerine ve anayurtlarına dönüyorlar:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا سَاعَةً مِّنَ ٱلنَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ
بَيْنَهُمْ ۚ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِلِقَآءِ ٱللَّهِ وَمَا كَانُوا۟ مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

45- Allah insanları biraraya topladığı gün, sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kalmışlar ve bu süreyi birbirleri ile tanışmak için harcamışlar gibidirler. Allah ile karşılaşacaklarını yalanlayanlar gerçekten hüsrana uğramışlardır, onlar doğru yolu bulamamışlardır.

Bu, bir göz açıp kapatacak kadar kısa sürede geçen yolculukta bir de bakı-

yoruz ki, toparlanmış ve birden kıskıvrak yakalanmış olan insanlar dünya yolculuklarının gerçekten çok kısa olduğunu kavramışlardır. Sanki bütün dünya hayatı tanışmakla geçen birkaç saate iniyor ve hemen ardından perde kapanıyor.

Yahut da bu dünya hayatının ve bu dünya hayatına gelip-gidenlerin halinin, karşılaşma ve tanışmadan öte hiçbir şey yapmaya fırsat bulamayan insanların haline benzetilmesidir!

Gerçekten de bu bir teşbihtir. Fakat bu, aynı zamanda gerçeğin ta kendisidir. Yoksa insanlar bu yeryüzünde tanışma faslının ötesine geçebiliyorlar mı? Onlar geliyorlar ve gidiyorlar. Fakat bir kişi dahi diğerleriyle tam tanışma imkânı elde edemiyor. Bir topluluk diğer toplulukları tanımadan, zaman doluyor ve gidiyorlar...

Acaba bu birbirleriyle boğuşanlar, savaşanlar, hep yanlış anlamadan kaynaklanan aralarında çıkmış kavgalarla çatışanlar... Evet bütün bu eylemleri yapan insanlar, olması gerektiği kadar birbirlerini tanıyabilmiş midirler?

Şu birbirleri ile savaşan milletler, birbirine düşmanlık yapan devletler gerçekten birbirlerini tanımışlar mıdır? Bu milletler ve devletler evrensel bir hak için, sağlıklı bir sistem için savaşmazlar. Sadece zenginlik kaynakları ve dünya malı için savaşırlar. Bunlar daha bir savaştan kurtulmadan, başka bir savaşa girişmektedirler.

Bu ayet dünya hayatının kısalığını ortaya koymak için verilen bir benzetmedir. Fakat bu, dünya hayatında insanlar arasında meydana gelen daha köklü bir gerçeği tasvir etmektedir... Evet bundan sonra insanlar göçüp gitmektedirler!

İşte bu manzaranın ışığı altında ortaya çıkıyor ki, bütün güçlerini ve enerjilerini bu kısacık yolculuğa harcayanlar, Allah'ın huzuruna çıkarılmayı yalanlayanlar, ahirete önem vermeyip bu kısacık yolculuğa, dahası bir çırpıda başlayıp-biten hayata gömülenler, Allah'ın huzuruna çıkarılmaya ve O'nu razı etmeye hazırlanmayanlar, sürekli olan ahiret yurdunda uzun süre yaşamaları için bir çalışma yapmayanlar, kesin biçimde hüsrana uğrayacaklardır:

"Allah ile karşılaşacaklarını yalanlayanlar, gerçekten hüsrana uğramışlardır, onlar doğru yolu bulamamışlardır."

UYARI VE GELECEK GÜN

Mahşer gününü seri olarak gözler önüne seren bu sahneden ve daha önce anlatılan dünya hayatına ilişkin manzaradan sonra, yüce Allah'ın peygamberlerin mesajlarını yalanlayanlara ilişkin tehdidi Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- anlatılıyor. Yüce Allah'ın onlara ilişkin tehdidi kapalı bir tehdittir. Onlar bu tehdidin yarın mı başlarına geleceğini, yoksa kıyamete kadar onun gelmesini mi bekleyeceklerini bilemiyorlardı! Böylece bu cezalandırma tehdidi, onların belki Allah'dan korkmaları ve doğru yola gelmeleri için bir demoklesin

kılıcı gibi, başları üzerinde durmaktadır. Yavaş yavaş tehditten söz ederek başlayan bu tehdit, yavaş yavaş sona doğru yaklaşıyor. Neticede öyle bir güne geliniyor ki, insan yeryüzündeki bütün zenginlik kaynaklarını kurtuluş fidyesi olarak vermek istese de, hiçbir yarar sağlamıyor. Bugünde yüce Allah, şaşmaz bir adalet ile hükmediyor. Hiç kimseye zulmetmiyor. İşte bu Kur'an'ın kendisine has metodudur. Birkaç kelimede, kısa bir sürede, kalplere dokunan canlı bir tasvir ile dünyayı, ahirete bağlıyor. Aynı zamanda iki yurt ve iki hayat arasındaki gerçek bağı, bir realite olarak gösteriyor. Zaten sağlıklı islâmî düşüncenin de böyle olması gerekir:

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ ٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ
أُمَّةٍ رَّسُولٌ فَإِذَا جَآءَ رَسُولُهُمْ قُضِىَ بَيْنَهُم بِٱلْقِسْطِ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾
قُل لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ
أَجَلٌ إِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ
﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُهُۥ بَيَٰتًا أَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ
مِنْهُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ ءَامَنتُم بِهِۦٓ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ كُنتُم
بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْخُلْدِ
هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنۢبِـُٔونَكَ
أَحَقٌّ هُوَ ۖ قُلْ إِى وَرَبِّىٓ إِنَّهُۥ لَحَقٌّ ۖ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾
وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِى ٱلْأَرْضِ لَٱفْتَدَتْ بِهِۦ ۗ وَأَسَرُّوا۟
ٱلنَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ۚ وَقُضِىَ بَيْنَهُم بِٱلْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

46- Kâfirleri çarpturacağımızı söz verdiğimiz cezanın bir bölümünü sana göstersek de ya da daha önce senin canını alsak da, onların dönüşü bizedir. Sonra Allah onların neler yaptıklarına tanıktır.

47- Her ümmete bir peygamber gönderilmiştir. Peygamberler gelip de mesajlarını duyurduktan sonra ümmetler hakkında adalet uyarınca hüküm verilir, onlara haksızlık edilmez.

48- Onlar, "Eğer doğru söylüyorsanız vadettiğiniz bu ceza ne zaman gerçekleşecek?" derler.

49- Onlara de ki; "Allah'ın dileği dışında benim kendime bile zarar ya da yarar dokundurmaya gücüm yetmez. Her ümmetin belirli bir yaşama süresi vardır. O süre dolunca, ne bir an geri bırakılırlar ve ne de bir an önceye alınırlar."

50- De ki; "Allah'ın azabı diyelim ki, gündüz ya da gece başınıza geldi. Suçlular bunun bir an önce gerçekleşmesini niye isterler ki?

51- "Yoksa azap başlarına geldikten sonra kendilerine, 'Şimdi ona inandınız mı? Hani onun bir an önce gerçekleşmesini istiyordunuz' densin diye mi?"

52- Sonra zulmedenlere denir ki; "Sürekli azabı tadınız bakalım, sadece dünyada işlediklerinizin karşılıkları ile cezalandırılmıyor musunuz?

53- Sana, "O ceza gerçek midir?" diye soruyorlar. Onlara de ki; "Rabbim hakkı için, evet. O, gerçektir, siz Allah'ın yapacağını engelleyemezsiniz."

54- Kendisine zulmetmiş olan herkes, o gün yüryüzünün bütün servetine sahip olsa bunu (azaptan kurtulmak için) fidye olarak verirdi. Onlar azabı gördükleri zaman pişmanlıktan donakalırlar. Haklarında adalet uyarınca hüküm verilir, kendilerine haksızlık edilmez.

Bu bölüm, bütün kâfirlerin Allah'a döneceğini belirterek başlıyor. İsterse onların bu dönüşleri, Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerine iletmekle yükümlü tutulduğu tehdit, Peygamber'in hayatında veya vefatından sonra gerçekleşsin farketmez. Her iki halde de, dönüş yalnız Allah'adır. Yüce Allah, onların ne yaptıklarını, Peygamber'in hayatında da, Peygamber'in vefatından sonra da gözetlemektedir. Onların yaptıkları işlerin hiçbiri kaybolmayacak ve Peygamberimizin -salât ve selâm üzerine olsun- vefatı onları tehdit edildikleri bu azaptan hiçbir şekilde kurtaramaz.

"Kâfirleri çarptıracağımıza söz verdiğimiz cezanın bir bölümünü sana göstersek ya da daha önce senin canını alsak da, onların dönüşü bizedir. Sonra Allah onların neler yaptıklarına tanıktır."

Bütün işler planlanmıştır. Bu plana göre meydana gelmektedir. Hiçbir şey bu plandan kıl kadar şaşmaz. Değişen şartlara ve sürprizlere göre de değişiklik göstermez. Şu kadar var ki, her topluluğa (her millete) peygamberi kendisine gelinceye kadar süre tanınır. Peygamber, onları uyarıyor ve Allah'ın mesajını kendilerine açıklıyor. Böylece onlar da Allah'ın kendisi için belirlediği yasadan yararlanma hakkını kullanmış oluyorlar. Bu yasaya göre yüce Allah, peygamber göndermeden, mesajını açık bir şekilde bildirip uyarmadan, hiçbir milleti cezalandırmaz. Bundan sonra onların peygamberlerine karşı takındıkları tutumlarını esas alarak aralarında adaletle hükmeder:

"Her ümmete bir peygamber gönderilmiştir. Peygamberler gelip de mesajlarını duyurduktan sonra, ümmetler hakkında adalet uyarınca hüküm verilir, onlara haksızlık edilmez."

Biz bu iki ayette kendimizi, "ilahlık gerçeği" ve "kulluk gerçeği" karşısında buluyoruz. Bu iki temel gerçek, islâm düşüncesinin bütün olarak ana temeli-

ni oluşturur. Kur'an'ın metodu da, bu iki ana ilkeyi her vesile ile ve değişik açılardan ele alıp açıklamakta ve aydınlatmaktadır.

Özet olarak Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- deniyor ki; Bu inanç sisteminin ve onunla muhatap olan milletin dizgini bütünüyle Allah'ın elindedir. Senin elinde hiçbir şey yoktur. Bu işte senin görevin sadece açıklamak, mesajı ulaştırmaktır. Onun ötesindeki her şey Allah'ın elindedir. Sen içabında bütün ömrünü harcarsan da, seni yalanlayan, sana karşı direnen ve sana eziyet edenlerin sonunu görmeyebilirsin. Çünkü yüce Allah'ın, onların sonunu ve onlara göndereceği cezayı sana göstermesi zorunlu değildir... Bu sadece yüce Allah'ın elindedir! Sana ve bütün peygamberlere gelince, size düşen görev açıklamaktır... Sonra peygamber yoluna devam eder. Ve işin tamamını Allah'a havale eder... Böylece kullar kendi konumlarını bilecektir. Davetçiler kadar işkenceye maruz kalsalar da zaman ne kadar uzasa da, dava yolunda Allah'ın hükmünün acele gelmesini istemeyeceklerdir!..

"Onlar "Eğer doğru söylüyorsanız va'dettiğiniz bu ceza, ne zaman gerçekleşecek?" derler."

Onlar sürekli olarak meydan okuyarak ve sabırsızlıkla, Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- kendilerine haber verdiği Allah'ın cezasının gelmesini, gerçekleşmesini istiyorlardı. Daha önceleri peygamberleri kendilerine geldikleri halde, onların mesajlarını yalanlayan milletleri cezalandırdığı gibi, kendilerini de cezalandırmasını istiyorlardı. Cevap şuydu:

"Onlara de ki; 'Allah'ın dileği dışında benim kendime bile zarar ya da yarar dokundurmaya gücüm yetmez. Her ümmetin belirli bir yaşama süresi vardır. O süre dolunca, ne bir an geri bırakılırlar ve ne de bir an önceye alınırlar."

Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- kendisine, ne bir fayda, ne de bir zarar veremeyeceğine göre, doğal olarak onlara da herhangi bir fayda ve zarar veremezdi. Burada peygamber kendisinden söz etmekle memur olmasına rağmen, "zarar verme" eyleminin daha önce gelmesi; onların zararın gelmesini istemelerinden kaynaklanmış olabilir. Burada, metindeki uygunluk açısından zarar önce ifade edilmiştir. A'raf suresinde yeralan bu konuya ilişkin başka bir ayette ise, 'fayda verme' daha önce yeralmıştır. Çünkü peygamberin, **"Şayet ben gaybı bilseydim, iyiliğimi arttırırdım ve bana kötülük dokunmazdı"** dediği sırada, kendisi için "faydalı olan şeyin" önce gelmesini istemesi daha uygun düşmektedir.

"Onlara de ki; Allah'ın dileği dışında benim kendime bile zarar ya da yarar dokundurmaya gücüm yetmez."

Demek ki, yetki yalnız Allah'ın elindedir. Dilediği anda tehdidini gerçekleştirir. Allah'ın yasasında gecikme olmaz. Allah'ın belirlediği süre hiçbir şekilde öne alınamaz:

"Her ümmetin belirli bir yaşama süresi vardır. O süre dolunca, ne bir an geri bırakılırlar ve ne de bir an önceye alınırlar."

Belirlenen bu süre bazen somut bir yokoluş ile sonuçlanabilir. Yani onlar kökten yokedilebilir. Nitekim daha önceki bazı milletler bu şekilde yokedilmişlerdir. Bu süre, manevi bir yokoluş ile de sonuçlanabilir. Hezimete uğramak ve dağılıp gitmek şeklinde bir yokoluş. Bu da, milletlerin başına gelen olağan bir gerçektir. Milletler ya bu hezimetten sonra tekrar hayata kavuşurlar, ya da sürekli bu hezimetin etkisinde kalarak çözülürler. Böylece de, kişiliklerini, kimliklerini yitirirler. Sonuçta birer fert olarak varlıklarını sürdürebilseler de, bir millet olarak varlıklarını yitirirler. Bütün bunlar, Allah'ın değişmeyen yasalarına göre meydana gelir. Allah'ın bu yasalarında herhangi bir tesadüfe, başıboşluğa, haksızlığa ve kayırmaya yer yoktur. Buna göre, yaşamaları için gereken şartlara riayet eden, gereken sebeplere bağlılık gösteren milletler yaşarlar. Bu şartlar ve sebeplerden ayrılanlar ve sapanlar ise; zayıf düşerler, çözülürler veya sapmanın kaçınılmaz sonucu olarak ölürler. İslâm ümmetinin hayatı ise, peygamberini izlemesine bağlanmıştır. Peygamber, ümmeti diriltecek şeye çağırır. Doğal olarak peygamberin bu diriltici çağrısı, sırf inanç sistemi ile sınırlı değildir. İnanç sisteminin günlük hayatın değişik alanlarında öngördüğü eylemleri gerçekleştirmek, Allah'ın belirlediği yaşam tarzına, indirdiği yasaya, belirlediği değerlere uygun biçimde bir hayat yaşamak da, o diriltici çağrının kapsamında yeralır. Yoksa islâm ümmeti de, Allah'ın yasaları gereğince süresini tamamlayacaktır.

Daha sonra surenin akışı, onların vicdanlarına bir nebze dokunuyor. Onları, meydan okuyan ve alaya alan sorgulayıcı bir tavırdan, tehdit altında bulunan, gecenin veya gündüzün herhangi bir anında felâkete uğraması beklenen bir insanın tavrına yöneltiyor:

"De ki; "Allah'ın azabı diyelim ki, gündüz ya da gece başınıza geldi. Suçlular bunun bir an önce gerçekleşmesini niye isterler ki?"

Gözle görünmeyen, nerede ve ne zaman meydana geleceği bilinmeyen, insanlar geceleyin uyku halindeyken veya gündüzleyin uyanık iken gelebilecek olan ceza geldiğinde uyanık ve ayık olmanın bir fayda sağlamayacağı azap budur işte... Suçluların çarçabuk gelmesini istediği o azap nedir? Bu öyle bir azaptır ki, çarçabuk gelmesinde onlar için hiçbir şekilde hayır yoktur.

Onlar daha bu beklenmedik sorunun şokundan kurtulmadan duygularını tehlikeyi tasavvur etmeye ve beklemeye sevkeden sürprizin ardından gelen ayeti kerime, o tehlikenin bilfiil meydana geldiğini haber veriyor. Aslında bu olay, henüz meydana gelmiş değildir. Fakat böylece bu tehlikenin meydana gelişi onların duygularında canlandırılıyor... Fakat Kur'an düşüncesi, bir realiteyi onlar için tasvir ediyor, duygularını harekete geçiriyor ve onların vicdanlarına dokunuyor:

"Yoksa azap başlarına geldikten sonra kendilerine, 'Şimdi ona inandınız mı? Hani onun bir an önce gerçekleşmesini istiyordunuz' densin diye mi?"

Sanki olay birden olup bitmiştir. Sanki onlar buna iman etmişlerdir. Sanki onlar şu anda gözler önünde meydana gelen bir sahnede bu susturucu gerçekle

muhatap kılınmışlardır... Bu gözler önündeki manzaranın devamı ise, şudur:

"Sonra zulmedenlere denir ki; "Sürekli azabı tadınız bakalım, sadece dünyada işlediklerinizin karşılıkları ile cezalandırılmıyor musunuz?"

Böylece biz, kendimizi surenin akışı ile birlikte hesap ve azap alanı ortasında buluyoruz. Halbuki biraz önce, dünyada idik. Birkaç ayet önce, yüce Allah'ın kendi peygamberine bu acı akibetten söz ettiğine tanık oluyorduk.

Bu kısa gezintinin sonunda müşrikler peygamberden haber soruyorlar. Gerçekten bu tehdit, gerçek midir? Artık onlar, ona karşı içten sarsılmışlardır. Bu konudaki habere kesin güvenmek istemektedirler. Çünkü kesin bir inançları yoktur. Onlara verilen cevap hem olumlu, hem kesindir, hem de yeminle pekiştirilmiştir:

"Sana "O ceza gerçek midir?" diye soruyorlar. Onlara de ki; "Rabbim hakkı için, evet. O, gerçekti, siz Allah'ın yapacağını engelleyemezsiniz."

"Rabbim hakkı için, evet."

İlahlığının değerini bildiğim ve dolayısıyla yalan yere asla kendisine yemin etmeyi göze almadığım, ancak kesin bilgiden ve ciddi bir durumdan sonra adına yemin edebildiğim Rabbımın hakkı için...

"O, gerçektir, siz Allah'ın yapacağını engelleyemezsiniz."

O'nun sizi biraraya toplamasına engel olamazsınız. O'nun sizi hesaba çekmesine ve sizi cezalandırmasına engel olamazsınız.

Biz daha bu dünyada bu insanlardan haber almaya, cevap beklemeye çalışırken, Kur'an'ın tasvir edici üslubuna bağlı olarak bir geçişten sonra kendimizi hesap ve ceza meydanında görüyoruz. Şu kadar var ki, bu konudaki açıklama, ilke olarak varsayım şeklinde veriliyor:

"Kendisine zulmetmiş olan herkes, o gün, yeryüzünün bütün servetine sahip olsa, bunu (azaptan kurtulmak için) fidye olarak verirdi."

Bütün malların onların yanında olduğunu ve hepsini vermek istediklerini varsaysak bile, bunlar onlardan kabul edilmez.

Daha bu ayet tamamlanmadan varsayılan bu şey gerçekleşiyor ve iş olup bitiyor:

"Onlar azabı gördükleri zaman pişmanlıktan donakalırlar."

Ansızın gelen azabın dehşeti birden onları yakalayıvermiş ve birden karşılarına dikilmiştir. Ayetin ifadesi dudakları kıpırdatmadan yüzleri kaplayan renk uçukluğu tablosunu zihnimizde canlandırmaktadır!

"Haklarında adalet uyarınca hüküm verilir, kendilerine haksızlık edilmez."

Ayetin ikinci yarısından itibaren başlayan ve tamamen varsayıma dayalı olan manzara sona erdiğinde, olay da sona eriyor. Kur'an'ın etkileyici, hareket geçirici tasvir metoduna bağlı olarak olay böylece bağlanıyor.

İLAHİ KUDRET VE HÜKÜMLER

Mahşer ve hesap ile ilgili bu pekiştirilmiş yorum, ilahi kudretin yerdeki ve gökteki, hayattaki ve ölümdeki bazı alanlari ile ilgili bir başka geziyi gündeme getiriyor. İlahi sözün gerçekleşmesini meydana gelmesini garanti eden kudretin anlamını pekiştiren kısa bir yolculuk ve sonra da bütün insanların kendilerine öğüt veren, doğru yolu gösteren ve gönüllerini rahatlatan bu Kur'an'dan yararlanması için bir çağrı seslendiriliyor.

أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ
وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ
وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ
مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِي ٱلصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ
﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ ٱللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا۟ هُوَ خَيْرٌ
مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

55- Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Haberiniz olsun ki, Allah'ın vaadi gerçektir, fakat onların çoğu bunu bilmez.

56- Diriltен de öldüren de O'dur. O'nun huzuruna döndürüleceksiniz.

57- Ey insanlar, size Rabbinizden bir öğüt, kalplerdeki hastalıklara bir şifa, inananlara yol gösterici ve rahmet gelmiştir.

58- De ki; "Allah'ın lütfu ile, rahmeti ile, sadece bunlarla sevinsinler. Bunlar onların biriktirdikleri dünya malından daha hayırlıdır.

"Haberiniz olsun ki."

Bu yankılanan ilan ile...

"Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır."

Göklerde ve yerdeki her şeye sahip olan yüce Allah, kendi vaadini de gerçekleştirebilir. Hiçbir güç O'nu vaadini gerçekleştirmekten alıkoyamaz. Hiçbir engel bu vaadini doğru çıkarmasına karşı koyamaz:

"Haberiniz olsun ki, Allah'ın vaadi gerçektir, fakat onların çoğu bunu bilmez."

Onlar cahilliklerinden bu vaadden kuşkuya kapılırlar ve yalan sayarlar.

"Diriltен de öldüren de O'dur."

Hayatı ve ölümü verebilen, elbette tekrar yaratmaya ve hesaba çekmeye de gücü yeter.

"O'nun huzuruna döndürüleceksiniz."

Bu, harekete geçirici sunuştan sonra, hızlı bir şekilde sunulan pekiştirmenin kısa biçimdeki yorumudur.

Bunun arkasından bütün insanlara yöneltilen kapsamlı bir çağrı yer almaktadır:

"Ey insanlar, size Rabbinizden bir öğüt, kalplerdeki hastalıklara bir şifa, inananlara yol gösterici ve rahmet gelmiştir."

Kendisinden şüphe ettiğiniz bu Kitap'ta size, "Rabbinizden" öğütler gelmiştir. Yani o Kitap uydurulmuş bir şey değildir. Orada yeralan şeyler, herhangi bir insanın görüşleri değildir. Size bu Kitap öğüt olarak geldi, kalplerinizi diriltmek için... Gönüllerinizi dolduran saçma şeylerden temizlesin... Kalplerinize egemen olan kuşkudan kurtarsın. Onları hasta eden pisliklerden, şaşkınlığa düşüren krizlerden uzaklaştırsın. Bu öğüt geldi ki, kalplerinize iman ile beraber, şifa, afiyet, kesin inanç, güven ve huzur versin. Bu öğüt, imandan nasibini almış olan insanlar için hedefe ulaştırıcı yolun kılavuzudur. Sapıklık ve azaptan kurtaran bir rahmettir:

"De ki; "Allah'ın lütfu ile, rahmeti ile, sadece bunlarla sevinsinler. Bunlar, onların biriktirdikleri dünya malından daha hayırlıdır."

İşte yüce Allah'ın kullarına bağışladığı bu lütuf ile, imanlarından dolayı kendilerine bahşedilen bu rahmet ile... Evet işte yalnız bunlarla sevinsin onlar... Çünkü gerçekten sevinilmesi gereken nimet budur. Bu dünya hayatının malları, eşyası değildir. Bu öyle yüce bir sevinçtir ki, insanı yeryüzünün basit arzularından, geçici menfaatlerinden kurtarır. Bu tür nimetleri, hayatın hizmetçisi kılar, hizmet edileni değil. İnsanı onlardan yararlanan bir varlık düzeyine yükseltir, onlara boyun eğen bir kul değil. Bununla beraber islâm, dünya hayatının nimetlerini horlamaz. İnsanların onları terketmelerini ve onlardan yararlanmalarını öngörmez. İslâm bu nimetlere ağırlıkları kadar değer verir. İnsanların, özgür bir irade ile serbestçe kullanarak onlardan yararlanmalarını ister. İslâmın öngördüğü şekilde bakıldığında, insanların bu nimetlerden daha üstün idealleri vardır. Onların ufukları, yeryüzünden oluşan dünya ufuklarından daha yücedir. Müslümanlara göre asıl nimet imandır. İmanın gereklerini yerine getirmek amacın kendisidir. Bundan sonra dünya onların kölesidir, onlar üzerinde hiçbir etkinliği yoktur.

Ukbe b. Velidy Safvan b. Amr'dan, o da Eyfa b. Abdullah el-Kilai'den işittiğini belirterek der ki; "Irak'ın haracı Hz. Ömer -Allah ondan razı olsun- getirildiğinde, azadlı kölesi ile beraber malları teslim aldı. Hz. Ömer develeri saydığında onların belirlenenden fazla olduğunu gördü ve "Yüce Allah'a hamdolsun" demeye başladı. Azadlı köle ise, "Allah'a yemin olsun ki, bu Allah'ın lütfu ve rahmetidir" demiş, Hz. Ömer; "Sen bilemedin... Bu mallar yüce Allah'ın şu ayette belirttiği şeyler değildir" demiştir:

"De ki; "Allah'ın lütfu ile, rahmeti ile, sadece bunlarla sevinsinler. Bunlar onların biriktirdikleri dünya malından daha hayırlıdır."

İşte böyleydi, ilk müslüman kuşağın bu dünya hayatının değerlerine bakış açısı. Onlar en birinci lütfu ve en büyük rahmet olarak, Allah'ın kendilerine gönderdiği öğüdü ve hidayeti görüyorlardı. Mala, servete, zafere verdikleri önem ise, ancak bundan sonra gelebilirdi. Bu nedenle onlar, zafere kavuşuyorlardı. Mallar da üzerlerine yağıyordu. Zenginlik ve servet peşlerinden koşuyordu... Evet bu ümmetin yolu açıktır.

"Bu ümmetin yolu, Kur'an'ın belirlediği yoldur. Kur'an erlerinin, ilk müslüman kuşağın uyguladığı hayattır... İşte yol budur.

Ahiret hayatında, dünya hayatında ve bu yeryüzünde insanın değerini ortaya koyan maddi rızıklar ve maddi değerler değildir. Maddi rızıklar, maddi kolaylıklar ve maddi değerler, daha sonradan gelecek olan ahiret alemine kalmadan yaşanan bu dünya hayatında bile, insanlığın mutsuzluk nedenlerinden biri olabilir. Nitekim bugün biz bu durumu maddeci medeniyetin bütün olumsuzluklarında görebiliyoruz.

Hiç şüphesiz insanlığın hayatına hükmeden başka değerler bulunmaktadır. İşte bu başka değerler, ancak insan hayatında maddi rızıkların ve maddi kolaylıkların değerini belirleyebilir. Ancak bu değerler, rızıklardan ve kolaylıklardan, insanoğlunun mutluluğu ve rahatı için bir zemin hazırlayabilir.

"Herhangi bir insan topluluğuna hükmeden sistem, onların hayatlarında yeralan maddi rızıkların değerini bilirler. Bunları, mutluluğa götüren bir etken veya bedbahtlığa yolaçan bir faktör haline getiren bu sistemdir."

Aynı şekilde bunları, insanlığın yükselişi için bir etken veya gerilemesi için bir illet yapan da yine o sistemdir!

İşte bu nedenle islâm dininin, müslümanların hayatında ne kadar önemli bir yer tuttuğu, özgün bir şekilde ifade edilmiştir:

"Ey insanlar, size Rabbinizden bir öğüt, kalplerdeki hastalıklara bir şifa, insanlara yol gösterici ve rahmet gelmişti."

"De ki; "Allah'ın lütfu ile, rahmeti ile, sadece bunlarla sevinsinler. Bunlar onların biriktirdikleri dünya malından daha hayırlıdır."

Bu nedenle Kur'an ile ilk muhatap olan nesil, bu yüce değerin anlamını kavrıyordu. Hz. Ömer, bunun için mal ve hayvanlar hakkında, yüce Allah'ın, **"De ki; "Allah'ın lütfu ve rahmeti ile, sadece bunlarla sevinsinler. Bunlar, onların biriktirdikleri dünya malından daha hayırlıdır."** ayetinde söz ettiği şeyler bunlar değildir" deme ihtiyacını duymuştur.

Çünkü Hz. Ömer kendi dinini biliyordu. Allah'ın lütfu ve rahmeti olarak birinci ve ilk planda Allah'ın kendilerine gönderdiği şeylerde, Rabbleri tarafından gönderilen öğütte gönüllere şifa veren mü'minler için doğru yol kılavuzu ve rahmet olan Kur'an'da somutlaştığını, bunların insanların topladığı, mal, deve ve rızıklardan farklı bir şey olduğunu biliyordu!

Onlar, bu dinin kendilerini nasıl köklü bir değişime uğrattığını, içinde de-

belendikleri cahiliye hatası, Yüce Yaratıcı'nın yasalarını uygulamadığını ortaya koymaktadır. Her yerde ve her zaman cahiliyelerle karşılaşıldığında, bu gerçekten köklü bir değişiklikti. [80] Bu cahiliyelerden biri de, yirminci yüzyılın cahiliyesidir. [81]

Bu dinde somut olarak görülen ne büyük değişiklik, kulları kullara kulluktan kurtarması, onları bu kulluktan kurtarıp yalnız Allah'a kul yapması ve bütün hayatlarını bu özgürlük ilkesine dayandırmasıdır. Düşüncelerini, değerlerini, ahlâklarını ve hayatlarını bir bütün olarak kulluktan kurtarıp özgürlüğe kavuşturmasıdır...

Maddi rızıklar, maddi kolaylıklar ve maddi imkânlar, bu özgürlükten ve bağımsızlıktan sonra gelir. Nitekim müslüman topluluğun tarihinde meydana gelen de budur. İslâm toplumu bir taraftan etrafını kuşatan cahiliyeleri silip süpürürken, yeryüzündeki egemenlik ve güç odaklarının dizginine de hakim olur. İnsanlığı Allah yoluna yöneltir. Böylece insanların da kendisi ile birlikte Allah'ın lütfundan yararlanmasını sağlar.

Bütün güçleriyle maddi değerler ve maddi üretim üzerinde yoğunlaşanlar, bu yüce ve köklü değerleri hesaba katmayanlar, onlara boş verenler, insanlığın doğrudan düşmanlarıdır. İnsanlığın, hayvanların düzeyinden ve hayvanların arzularından daha yüce bir düzeye yükselmesini istemeyenlerdir.

Onlar bu tür görüşleri samimi, masum bir görüş olarak ileri sürmüyorlar. Bu görüşlerle imani değerlere, insanların kalplerini, onların zaruri olan ihtiyaçlarını gözardı etmeyen, hayvani arzulardan daha yüksek değerlere bağlayan, hayvansal ihtiyaçlarını oluşturan, yeme barınma ve cinsel ihtiyaçlarının yanında daha köklü ihtiyaçlara yönelten inanç sistemine gölge düşürmek ve onu yoketmek istiyorlar!

Sürekli olarak maddi değerlere, maddi üretime önem vermeye yönelik bu çığırtkanlık insanın hayatını, düşüncesini, değerlendirmesini her yönden kuşatmakta, onu bu maddi değerleri peşinde sürüklenen bir makineye dönüştürmekte, bu maddi değerlerin hayatın en büyük değerleri olarak görmesine neden olmakta ve dolayısıyla üretim çılgınlıklarından oluşan fırtınada manevi ve ahlâki bütün değerlerini unutmasına yolaçmaktadır. Bu yüce değerlerin hepsi maddi üretim uğrunda ayak altına alınmaktadır... İşte insanları bu hale sokan böyle bir çığırtkanlık, masum olamaz. Bu en azından, klasik cahiliye putları yerine kendisine tapılan modern putlar yapmak için planlanmış bir plan-komplo olabilir. Bu plan ile modern putlara, bütün değerlerin üstünde yüce bir egemenlik sağlanmış olmaktadır!

Maddi üretim, putların kutsallığına büründüğünde, insanlar onun için alın teri döktüğünde ve bu putun etrafında dört döndüklerinde, artık onun uğrunda ahlâk, aile, namus, özgürlük, hak ve güvence (teminat) gibi diğer değerler ve

(80) "Yoldaki İşaretler" kitabının, "Köklü Bir DEğişim" bölümüne bakılabilir. -Daruşşuruk-

(81) Seyyid Ebu'l-A'la el-Mevdudi, "İslâm ve Cahiliye", Muhammed Kutup, "Yirminci Asrın Cahiliyesi" ne bakabilirsiniz. -Daruşşuruk-

kutsal olgular bütünüyle feda edilir ve ayak altına alınır... Bütün bunlar eğer üretimin arttırılmasına engel oluyorlarsa, hemen ayak altına alınmalıdırlar!

Bu durumda üretim ilah ve put değilse, o zaman put ve ilah nedir ki? Putun ille de bir taş ve odun parçası olması zorunlu değildir. Bazen bir değer, bir dünya görüşü, bir arma, bir slogan, bir ünvan bile put olabilir!

En yüce değerin Allah'ın lütfuna ve rahmetine verilmesi gerekir. Allah'ın lütfu ve rahmeti, O'nun gönüllere şifa veren, insanları özgür kılan, insanın insani değerlerini yücelten Allah'ın gösterdiği doğru yolda somutlaşmaktadır. Ancak bu yüce değerin gölgesinde insan, Allah'ın bu yeryüzünde insanlara bağışladığı rızkından yararlanma imkânı elde eder. Böylece maddi üretimin sağladığı sanayileşmeden, uğrunda verilen zahmetlerle gittikçe artan maddi kolaylıklardan, rahattan ve cahiliyenin ve bu yeryüzünde etrafında çığlıklar kopardığı diğer değerlerden yararlanma fırsatını bulabilir!

Bu yüce değerin varlığı ve egemenliği olmadan, rızıklar, kolaylıklar ve üretim, insanlığı mutsuzluğa götüren lanetlik nesnelere dönüşür. Çünkü bu durumda rızıklar, kolaylıklar ve üretim, insanî yüce değerler aleyhine olarak, hayvani ve teknolojik değerlerin yükseltilmesi için kullanılacaktır.

Yüce Allah ne kadar doğru söylüyor:

"Ey insanlar, size Rabbinizden bir öğüt, kalplerdeki hastalıklara bir şifa, inananlara yol gösterici ve rahmet gelmiştir."

"De ki; "Allah'ın lütfu ile, rahmeti ile, sadece bunlarla sevinsinler. Bunlar onların biriktirdikleri dünya malından daha hayırlıdır."

KÂFİRLER

Surenin akışı içinde Allah'ın lütfundan ve rahmetinden, insanlara gönderilen öğüt, hidayet ve gönüllere şifa veren hakikatlerle somutlaşan lütfundan ve rahmetinden söz açılmışken, Allah'ın belirlediğine uygun bir şekilde değil, kendi beşeri arzularına uygun biçimde pratik hayatını yaşayan cahiliyeye değiniliyor. Onların, yüce Allah'ın özelliklerine tecavüz etmelerine, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği şeylerde, helâl ve haram kılma yetkisini kendilerinde görmelerine yer veriliyor.

قُلْ أَرَءَيْتُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ لَكُم مِّن رِّزْقٍ
فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَٰلًا قُلْ ءَآللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى ٱللَّهِ
تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ يَوْمَ
ٱلْقِيَٰمَةِ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

59- De ki; 'Baksanıza Allah'ın size gönderdiği rızıklara? Bunların bir bölümünü haram ve bir bölümünü de helâl saydınız." De ki; "Bu konuda Allah mı size izin verdi, yoksa O'na iftira mı ediyorsunuz?"

60- Allah'a iftira edenlerin kıyamet günü görecekleri işleme ilişkin görüşleri nedir acaba? Hiç kuşkusuz Allah, insanlara karşı lütufkârdır, fakat onların çoğu şükretmezler.

De ki; Allah'ın size gönderdiği rızıklar hakkındaki görüşünüz nedir? Allah katından yüce değeri içinde insanlara gönderdiği rızıklar hakkındaki görüşünüz nedir? Allah katından yüce değeri içinde insanlara gönderilen her şey, bu yüce makamdan indirilmiş, gönderilmiş demektir. Kendi izni ve yasasına uygun biçimde kullanmanız için Allah'ın size verdiği bu rızık hakkında nasıl düşünüyorsunuz? Yüce Allah bu şartlarda onu size vermişken siz kalkıyorsunuz, kendi arzularınıza göre ve Allah'ın izni olmadan onun bir kısmını haram kılıyorsunuz, bir kısmını da helâl sayıyorsunuz! Haram kılma ve helâl sayma ise, bir yasamadır. Yasama ise, hakimiyettir. Hakimiyet ise, Rububiyettir, ilahlıktır. Halbuki siz kendi kendinize bunları rahatlıkla yapıyorsunuz!..

De ki; "Bu konuda Allah mı size izin verdi, yoksa O'na iftira mı ediyorsunuz?"

Bu Kur'an-ı Kerim'de sık sık gündeme getirilen bir meseledir. Zaman zaman cahiliye sistemini bu mesele ile yüzyüze getirir. Çünkü bu mesele, "Allah'-dan başka ilah olmadığına şehadet getirme' ilkesini hayatta bir realite olarak uyguladığımızda, kelime-î şehadetin kendisi olur.

Allah'ın yaratıcı ve rızık verici olduğunu kabul etmenin hemen arkasından zorunlu olarak Allah'ın ibadet edilen varlık olması ve insanların bütün işlerine hükmeden varlık olması gelir. O'nun hükmü altında bulunan meselelerden sadece birisi, insanlara rızık vermesidir. Onlara rızık vermek, Allah'ın yerde ve gökte verdiği bütün nimetleri kapsar. Cahiliye döneminde Araplar, yüce Allah'ın varlığını kabul ediyorlardı. O'nun yaratıcı ve rızık verici olduğunu da... 'Müslüman' olduklarını söyleyen bugünkü insanlar da böyledir. Cahiliye Araplar'ı bunları kabul etmelerine rağmen, Allah'ın kendilerine verdiği rızıklar konusunda helâl sayma ve haram kılma yetkisini kendileri kullanıyorlardı. Nitekim bugün 'müslüman' olduklarını söyleyenler de böyle yapmaktadırlar. Kur'an onların bu çelişkilerini yakalıyor. Çünkü onlar Allah'ın varlığını, yaratıcı ve rızık verici olduğunu kabul ediyorlar. Bununla beraber, kendi hayatlarında Rububiyet (ilahlık) yetkisini, yani yasama yetkisini kendilerinden birine veriyorlar! Bu apaçık bir çelişkidir ve onları "şirk" ile damgaladığı gibi, bugün, yarın ve kıyamete kadar bu çelişkiye düşecek olan herkesi de 'şirk'le damgalamaktadır. İsimler ve yaftalar ne kadar değişirse değişsin, farketmez. Çünkü islâm, sırf bir etiket-değildir, realiteye dayalı bir gerçekliktir!

Cahiliye dönemindeki Araplar, bugün 'müslüman' olduklarını zanneden insanlar gibi, helâl kılmalarının ve haram yapmalarının ancak Allah'ın izniyle gerçekleşmekte olduğunu söylüyorlardı. Veya bu yaptıklarına, 'Allah'ın yasası budur' diyorlardı!

En'am suresinde geçen ayette, bu haram yaptıklarının ve helâl kıldıklarının Allah'ın yasası olduğu şeklindeki iddialarına yer verilmişti. Sözkonusu o ayeti burada da veriyoruz:

"Onlar saçma inançları uyarınca, 'bu hayvanlar ve ekinler dokunulmazdır. Bizim istediklerimizden başka hiç kimse onları yiyemez, bunlar da sırtlarına yük vurulması, binilmesi yasak hayanlardır', dediler. Bazı hayvanları keserken de Allah'ın adını anmazlar, bunu yaparken, 'Allah'ın emri böyledir' diye O'na iftira ederler. Allah onları yaptıkları bu iftiralardan ötürü cezalandıracaktır." (82)

Onlar diyorlardı ki, Allah şunu istiyor, bunu istemiyor... Tamamen iftira olarak... Nitekim bugün de 'müslüman' olduğunu iddia eden bazı insanlar, kendilerine göre hükümler belirlemekte ve sonra da, **'işte Allah'ın yasası'**'! demektedirler.

Yüce Allah, burada onlara iftira ettiklerini belirterek karşılık vermektedir. Sonra da kendisi adına iftira düzdükleri Rabblerinin, kıyamette haklarında nasıl hüküm vereceğini sormaktadır:

"Allah'a iftira edenlerin kıyamet günü görecekleri işleme ilişkin görüşleri nedir acaba?"

Burada üçüncü şahıs zamirinin kullanılması, Allah adına yalan iftira eden herkesi kapsamına alır. Ve onların hepsini aynı hizaya getiriyor. Acaba onlar bunu ne sanıyorlar? Kıyamet gününde, kendilerine ne yapılacağını düşünüyorlar! Bu öyle dehşet bir sorudur ki, onun önünde kaskatı ve kupkuru karakterli insanlar bile erir giderler!

"Hiç kuşkusuz Allah, insanlara karşı lütufkârdır, fakat onların çoğu şükretmezler."

Gerçekten de bu maddi rızkı ile yüce Allah, insanlara lütuf etmektedir. O, bu rızık için evreni elverişli yaratmıştır. Bunun kaynağını bulmaları için, onlara da güç ve kudret vermiştir. Bu kaynaklara hükmeden yasaları görmelerine zemin hazırlamıştır. Onun şekillerini çoğaltma ve bu şekilleri arttırmak için gereken tahlil ve terkipleri yapabilme yeteneği vermiştir. Evrende ve kendilerinde bulunan bu nimetlerin hepsi de Allah'ın rızkındandır.

Bundan ayrı olarak yüce Allah rızkı, fazileti ve rahmeti ile de insanlara yardımcı olmaktadır. Kendi yolunu göstermişse, onlara doğruyu, gönüllerini rahatlatan bir sistemi göstermiş bulunmaktadır. Böylece onları doğru ve sağlam olan bir hayat sistemine iletmektedir. İnsanlar bu hayat yolu ile, insanlıklarının en hayırlı nimetlerini elde ederler. Güçlerini enerjilerini, duygularını ve yöneliş-lerini düzeltirler. İnsanlar bu yolla, dünya mutluluğu ile ahiret mutluluğu arasında bir ahenk kurarlar. Aynı şekilde kendi fıtratları ile, içinde yaşadıkları ve kendileriyle ilişki içinde bulundukları evrenin doğası arasında uyum sağlar-

(82) En'am Suresi, 138

lar. (83)

Fakat insanların çoğu, ne bu rızka, ne ötesine şükretmezler. Bir de bakarsınız ki, Allah'ın yolundan ve yasasından yüz çeviriyorlar. Bir de bakarsınız ki, onlar, başkasını Allah'a ortak koşuyorlar... Sonuçta bütün bunlarla mutsuz oluyorlar... Mutsuz oluyorlar, çünkü onlar gönüllere şifa veren bu Kur'an'dan yararlanmıyorlar!

Bu, derin bir gerçeği vurgulayan hayret verici bir ifadedir... Evet bu Kur'an, şifa kavramının kapsadığı bütün anlamları ile, gönüllere şifadır... Kur'an, ilacın hastanın bedenine tesir etmesi gibi, kalplerin içine yayılır! Hayret verici gizli gücü ile kalpler üzerinde etkisini gösterir. Fıtratın alıcı cihazlarını uyarıp, yönlendirmeleri ile kalplerin içine sızar. Böylece kalpler sarsılır, açılır, mesajları almaya ve karşılık vermeye başlar. İnsan toplulukları arasında günlük hayatta meydana gelen sürtüşmeleri mümkün mertebe asgariye indirmeyi garanti eden düzenlemeleri ve yasamaları ile kalplere sirayet eder. Onları, yargıda adil olmaya, iyiliğin üstün gelmesine çağırarak güzel bir sonuca doğru yönelten huzur verici mesajları ile etkisi altına alır...

Bu öyle bir ifadedir ki, yığınlarca anlamı ve yığınlarca delili bir anda harekete geçirmektedir. İnsan bunları ifade etmekten bile acizdir... Halbuki bu kısacık ayeti kerime onlara, bu hayret verici ifade ile rahat bir şekilde ışık tutuyor!

ALLAH'I BİRLEMEK

Şükretmiyorlar... Onların kalplerinden geçenleri bilen, gizli-açık her şeyi kuşatan, yeryüzünde ve gökyüzünde zerre kadar hiçbir şey denetimi dışında olmayan ve ilminden saklanmayan Allah'tır. İşte surenin akışı içinde bu duygulara ve vicdanlara yönelik yeni bir dokunuştur. Böylece Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- ve onunla beraber olanlar, yüce Allah'ın koruması ve emniyeti altında olduklarına, kuruntuya kapılarak Allah ile birlikte ortaklar edinen yalanlayıcıların kendilerine zarar veremeyeceklerine kesin kanaat getirirler:

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِن قُرْآنٍ
وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ
فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ
وَلَا أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٦١﴾
أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾
الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ

(83) Geniş bilgi için "Yoldaki İşaretler" kitabının, "Evrensel Bir Yasa", "Din Budur" kitabının, "Eşsiz Bir Metod" bölümlerine bakabilirsiniz.

فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمٰتِ اللّٰهِ ۚ
ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ
إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ أَلَا إِنَّ لِلّٰهِ
مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ
يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَاءَ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

61- Ne ile uğraşırsan uğraş. Kur'an'dan hangi parçayı okursan oku, hangi işi yaparsanız yapınız, işinize daldığınızda mutlaka davranışlarınızın tanığı, gözeticisiyiz. Ne yerde ve ne de gökte bulunan zerre ağırlığınca bir şey Rabbinizden saklı kalmaz. Gerek bundan daha küçüğü ve gerekse daha büyüğü mutlaka apaçık bir Kitap'ta yeralır.

62- Haberiniz olsun ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar hiç üzülmeyeceklerdir de.

63- Onlar Allah'a inanmış ve kötülüklerden sakınmışlardır.

64- Onlar için dünya hayatında da ahirette de müjde vardır. Allah'ın verdiği sözlerin değişmesi sözkonusu değildir. Büyük kurtuluş, büyük başarı işte budur.

65- Kâfirlerin sözleri sakın seni üzmesin. Çünkü üstünlük tümü ile, Allah'ın tekelindedir. O, her şeyi işiten ve her şeyi bilendir.

66- Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde kimler varsa hepsi Allah'ındır. Allah'ı bir yana bırakarak putlara tapanlar aslında bu düzmece ortaklara uymuyorlar; sadece sanıya, dayanaksız bilgiye uyuyorlar, sırf asılsız hayallerin peşinden gidiyorlar.

67- Geceyi dinlenmeniz elverişli ve gündüzü aydınlık yapan O'dur. Hiç şüphesiz bu sözlerde, onlara kulak verenler için birçok ibret dersi vardır.

Bu bölümde yeralan birinci ayetin ortaya koyduğu Allah bilinci:

"Ne ile uğraşırsan uğraş, Kur'an'dan hangi parçayı okursan oku, hangi işi yaparsanız yapınız, işinize daldığınızda [84] mutlaka davranışlarınızın tanığı, gözeticisiyiz."

(84) Hızlı bir şekilde çalışarak, meşgul olarak dalıp gittiğimizde.

Hem huzur verici, hem ürpertici, hem sevindirici ve hem de korkutucu bir bilinçtir. Herhangi bir iş ile meşgul olurken Allah'ın kendisi ile beraber işini gözettiğini, işinin başında hazır bulunduğunu... Bütün büyüklüğü (azameti), bütün heybeti, bütün ihtişam ve bütün kuvveti ile kendisini gözlemlediğini kavrayan bu insan denen yaratığın hali ne olur acaba? Bu evrenin yaratıcısı olan Allah'ın kendisini gözetlemesi ona basit mi gelir? Bütün evrenin dizginini elinde bulunduran Allah'tan ürpermez ve O'nun karşısında erimez mi? Yüce Allah bu insan denen varlıkla beraberdir. Allah'ın yardımı onu elinden tutmaz ve korumazsa, o şu feza boşluğuna fırlatılmış bir zerreden öte bir değer ifade edemez! Evet bu gerçekten ürpertici bir bilinçtir! Bununla beraber sevimli ve huzur veren bir bilinçtir. Fezaya fırlatılan bu zerre korumasız, yardımsız ve desteksiz olarak bırakılmış değildir... Allah onunla beraberdir:

"Ne ile uğraşırsan uğraş, Kur'an'dan hangi parçayı okursan oku, hangi işi yaparsanız yapınız, işinize daldığınızda mutlaka davranışlarınızın tanığı, gözeticisiyiz."

Bu sadece kuşatıcı bir bilgi değildir. Bilginin yanında kuşatıcı bir korumanın ve kuşatıcı bir gözetmenin ifadesidir:

"Ne yerde ne de gökte bulunan zerre ağırlığında bir şey Rabbinizden saklı kalmaz. Gerek bundan daha küçüğü ve gerekse daha büyüğü mutlaka apaçık bir Kitap'ta yeralır."

İnsanın hayali, yerde ve gökte yüzmekte olan ve yüce Allah'ın bilgisiyle beraber bulunan zerreciklerle genişleyip gidiyor. Bundan daha küçük varlıklar da, daha büyükleri de, Allah'ın ilminde kontrol altında bulunuyor... İnsanın hayatı daha fazla ürperiyor ve dehşete kapılıyor. Saygı ve takvasından dolayı kalp teslimiyet gösteriyor. Korku ve ürperti içinde iman devreye giriyor. Titremekte olan kalp, Allah'a yakın olmanın sevinciyle huzura kavuşuyor.

İşte bu sevginin gölgesinde, bu yakınlığın huzur ortamında apaçık ilan geliveriyor:

"Haberiniz olsun ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar hiç üzülmeyeceklerdir de."

"Onlar Allah'a inanmış ve kötülüklerden sakınmışlardır."

"Onlar için dünya hayatında da, ahirette de müjde vardır. Allah'ın verdiği sözlerin değişmesi sözkonusu değildir. Büyük kurtuluş, büyük başarı işte budur."

Bu şekilde bütün işlerinde, eylemlerinde, hareketlerinde ve duruşlarında Allah onlarla beraber olduğu halde, Allah'ın dostları nasıl korkuya kapılır veya üzülürler? Çünkü onlar Allah'ın dostlarıdırlar. O'na iman ederler, O'ndan korunurlar, gizli-açık her yerde O'nun kontrolü altında olduklarını bilirler:

"Onlar Allah'a inanmış ve kötülüklerden sakınmışlardı."

Onlar Allah'ın dostları oldukları için ve sürekli olarak O'nunla ilişki içinde oldukları halde neden korksunlar, neden üzülsünler? Neye üzülsünler? Neden korksunlar? Çünkü hem dünya hayatında, hem de ahirette müjde onlarındır. Bu değişmeyecek olan Allah'ın gerçek sözü, taahhüdüdür:

"Allah'ın verdiği sözlerin değişmesi sözkonusu değildir."

"Büyük kurtuluş, büyük başarı işte budur."

Burada kendilerinden söz edilen Allah'ın dostları, gerçek anlamda iman eden mü'minler, gerçek anlamda takva sahibi muttakilerdir. İman ise, kalpte iyice yerleşen ve eylemle desteklenen bir gerçektir. Eylem ise, Allah'ın emrettiklerini yerine getirmek, Allah'ın yasakladıklarından kaçınmaktır. Allah'ın dostu olmayı bu şekilde anlamamız gerekir. Sıradan halkın anladığı şekilde değil! Çünkü halk deli-divane kimselere, "veli" demektedir.

Allah'ın dostlarına ilişkin bu koruma ve himaye etmeye bağlı olarak yüce Allah, Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- hitap etmektedir. Çünkü peygamber Allah, dostlarının en önde gelenidir. Böylece O'nu yalanlayıcılar ve iftiracılara karşı huzura kavuşturmuş olmaktadır. Zira o sırada iftiracılar ve yalanlayıcılar, güç ve mevki sahibi idiler.

"Kâfirlerin sözleri sakın seni üzmesin. Çünkü üstünlük tümü ile, Allah'ın tekelindedir. O, her şeyi işiten ve her şeyi bilendir."

Burada, izzet ve şeref yalnız Allah'a tahsis ediliyor. Başka yerlerde olduğu gibi, bu izzet ve şeref peygamberi ve mü'minleri de kapsayacak kadar geniş tutulmuyor. Çünkü burada sözkonusu olan, yüce Allah'ın dotlarını korumasıdır. Bu nedenle izzetin tamamı, Allah'a tahsis ediliyor. Aslında gerçekten de izzet yalnız Allah'ındır. Peygamber ve mü'minler de izzetlerini O'nun izzetinden alırlar. Geriye kalan bütün insanlar ise bu izzetten yoksundurlar. Kureyş'in büyüklük taslayan müşrikleri de bu konuda diğer insanlar gibidirler. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- ise, Allah'ın kendi dostlarına bahşettiği ilahi himaye altındadır. Onların dediklerine üzülmez. Çünkü Allah onunla beraberdir. Ve O, her şeyi işiten ve her şeyi bilendir. Onların sözlerini işiten, tuzaklarını bilen, kendi dostlarını, düşmanın sözlerinden ve tuzaklarından koruyandır. Göklerdeki ve yerdeki herkes; insan olsun, cin olsun, melek olsun, göklerde ve yerde bulunan herkes günahkârları, isyankârları ve takva sahipleriyle herkes O'nun elindedir. Yaratıkları içinde güç ve kudret sahibi herkes, O'nun otoritesi ve hakimiyeti altındadır:

"Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde kimler varsa hepsi Allah'ındır."

Burada bir hikmete bağlı olarak metinde, "Şey-nesbe" anlamına gelen "mâ" kullanılmamış, "kim" anlamına gelen, "men" kullanılmıştır. Çünkü burada amaç, güçlü varlıkların da diğer güçsüz varlıklar gibi, yüce Allah'ın emrinde olduğunu ortaya koymaktır. Bu nedenle anlatım aynı düzeyde sürmüştür:

"Allah'ı bir yana bırakarak putlara tapanlar, aslında bu düzmece ortakla-

ra uymuyorlar."

Bu ortak olarak kabul edilen varlıklar, aslında hiçbir şeyde Allah'ın ortakları değillerdir. Onlara tapanlar da, onların Allah'ın ortakları olduklarını sadece sanıyorlar, kesin bir bilgileri yoktur:

"Sadece sanıya, dayanaksız bilgiye uyuyorlar, sırf asılsız hayallerin peşinden gidiyorlar." (85)

Az ilerde sürekli tekrarlandıkları için insanların, habersiz oldukları ilahi kudretin bu evrendeki manzaralarına ilişkin bazı alanlarına, dikkati çekilmektedir:

"Geceyi dinlenmenize elverişli ve gündüzü aydınlık yapan O'dur. Hiç şüphesiz bu sözlerde, onlara kulak verenler için birçok ibret dersi vardır."

Geceyi insanların istirahat edeceği bir zaman dilimi olarak yaratan ve gündüzü aydınlık kılan, durdurma ve harekete geçirme gücüne sahip olan Allah'tır. İnsanları yönlendirerek harekete geçiren, insanlara göz veren ve görmelerini sağlayan O'dur... Hareketin ve durdurmanın dizginlerini elinde tutan O'dur. İnsanların hepsine gücü yeten, insanlar içindeki dostlarını korumaya gücü yeten O'dur... Şüphesiz O'nun elçisi olan Hz. Muhammed -salât ve selâm üzerine olsun- ve onunla birlikte olan müslümanlar, Allah dostlarının en önde gelenleridir:

"Hiç şüphesiz bu sözlerde, onlara kulak verenler için birçok ibret dersi vardır."

Kulak verenler ve işittiklerini düşünenler için..

Kur'an-ı Kerim'in metodu, ilahlık (uluhiyet) ve kulluk (ubudiyet) konularından söz ederken çoğu zaman kâinattan aldığı manzaraları kullanır. Çünkü bu evren, varlığı ve manzaraları ile fıtrata seslenen bir şahittir. Onun bu dile gelişini fıtrat reddedemez. Kur'an'ın metodu insanlara, bu dünya hayatlarında ve gözleriyle gördükleri bu evrenle ilişkilerinde görülen ahenk ve uyumla da hitab eder.

Gerek içinde rahata kavuştukları geceler, gerekse etraflarını görmelerini sağlayan gündüz, insanların hayatları ile sıkı ilişkileri bulunan evrensel iki realitedir. İki olaydır. Bu evrendeki dehşet verici olayların insanların hayatları ile ahenk içinde bulunduğu; araştırmada ve bilim'de derinleşenlerin rahatlıkla algılayabildikleri bir gerçektir. Çünkü onların içlerinde bulunan fıtratları, bu evrenle gizli bir diyalog içindedir! Onunla anlaşmaktadır!

Böylece anlaşılıyor ki, "Modern Bilimler" ortaya çıkmadan önce insanlar bu evrenin dilinden habersiz değillerdi! Onlar yapıları gereği olarak bu dili anlıyorlardı. Bu nedenle her şeyden haberi olan, her şeyi bilen yüce Allah, bunca asır önce bu dille onlara hitabetmiştir. Bu dil, bilginin yenilenmesiyle yenilenen bir dildir. İnsanlar bilgide (marifet) ilerledikçe, onu daha iyi anlayacaklardır.

(85) Ayetin aslında, "Yahrusun" kavramı; "Sezgilerine ve tahminlere göre sanıyorlar. Kesin bilgi ve gözleme dayanmıyorlar" demektir.

Yeter ki, kalplerini iman ile açmış ve bu ufuklara Allah'ın nuru ile bakmış olsunlar!

Ortaklar koşmak suretiyle iftira etmek, yüce Allah'a çocuk isnad etmek şeklinde gerçekleşebilir. Nitekim, müşrik Araplar meleklerin Allah'ın kızları olduklarını sanıyorlardı.

Bu dersin sonunda, bu türden bir şirk ve iftiradan söz eden bir halka yeralıyor. Bu halka, Kur'an'ın metoduna bağlı olarak dünyada delil getirmekle başlıyor ve ahirette azap ile sona eriyor:

ALLAH'A EVLAT İSNAD ETME

قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا
سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ
﴿٦٨﴾ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ
﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ
الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

68- Müşrikler 'Allah evlât edindi' dediler. Haşa! O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Bu konuda elinizde hiçbir kanıt yoktur. Nasıl oluyor da Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi söyleyebiliyorsunuz!

69- De ki; "Allah hakkında yalan uyduranlar kesinlikle iflah olmazlar.

70- Dünyada geçici bir yarar sağlarlar, arkasından dönüşleri bizedir, sonra gerçekleri inkâr etmelerinin karşılığı olarak onlara ağır bir azap tattırırız.

Yüce Allah'ın çocuğu olduğuna inanmak, gerçekten çok saçma bir inançtır. Düşüncedeki bir aksaklıktan kaynaklanmaktadır. Bu düşünce ezeli ve ebedi olan ilahi özellikler ile, fani bir yaratık olan insanın özellikleri arasındaki korkunç farkı kavramaktan aciz kalmaktadır. Bu düşünceye saplananlar ayrıca fani varlıkların doğum yolu ile varlıklarını devam ettirmelerindeki yasanın hikmetini de anlamakta güçlük çekiyorlar. Halbuki bu varlıklarda birtakım noksanlıklar ve yanlışlıklar bulunduğundan, nesillerini devam ettirmek için doğal bir eksiği tamamlamaktadır ve böyle eksiklikler Allah için sözkonusu olamaz.

İnsanlar ölürler, fakat hayat Allah'ın belirlediği zamana kadar sürecektir. Bu zaman doluncaya kadar yaratıcı olan Allah'ın hikmeti insanların varlıklarını devam ettirmelerini gerektirmektedir. Çocuk ise, soyu sürdürmenin bir vasıtasıdır.

İnsanlar yaşlanırken, ihtiyarlar ve zayıf düşerler. Çocuk, ihtiyar olan gücün genç bir güç ile değiştirilmesidir. Bu güç, Allah'ın dilediği şekilde yeryüzünü bayındır hale getirmek, hayatın devamı için zayıfların ve ihtiyarların yardımına koşmaya ilişkin fonksiyonunu icra etmek için devreye girer.

İnsanlar kendilerini kuşatan şartlara karşı mücadele ederler. İnsanlardan ve hayvanlardan oluşan düşmanlarına karşı savaşırlar. Dolayısıyla onlar kendi aralarında dayanışmak zorundadırlar. Bu tür durumlarda insana yardım etmeye en yakın olan kişi çocuğudur.

İnsanlar harcadıkları çabalarla kendileri için kazandıkları mallarını çoğaltmaya çalışırlar. Çocuk da, mal kazanmak için sarfedilen çabaya katkıda bulunur.

Ve buna benzer nice sahalarda bu yardım olayı, yüce Allah'ın yeryüzünün bayındır hale getirilmesi için belirlediği hikmeti gereği olarak gerçekleşmektedir. Belirlenen süre doluncaya ve Allah'ın takdiri yerini buluncaya kadar, bu böyle devam eder.

Fakat ihtiyaçların hiçbiri Allah'ın kendisi için sözkonusu değildir. Yüce Allah'ın ne varlığını sürdürmeye, ne ihtiyarlığı sırasında yardımcıya, ne destekçiye, ne mala, ne de Allah'ın yüce zatı ile ilgili akla gelen ve gelmeyen başka bir şeye ihtiyacı vardır.

Bu nedenle çocuk sahibi olmasının hikmeti ortadan kalkar. Zira ilahi yapı, kendi zatı dışında başka bir varlıkla bağımlı değildir ki, çocukla bu amaç gerçekleşsin. Yüce Allah'ın insanların varlığını devam ettirmeleri için onlara bir nesil vermesinin hikmeti, onların yapılarının yetersiz olması ve bu türden tamamlayıcı bir yardımcıya ihtiyaç duymasıdır. Onların yapıları zorunlu olarak çocuğa ihtiyaç duyar. Yoksa mesele anlamsız bir şekilde düzenlenmiş değildir.

Bu nedenle, **"Müşrikler, 'Allah evlât edindi" dediler"** ayetindeki müşriklerin tavrı şu şekilde reddediliyor:

"Haşa! O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur."

"Haşa!.." O'nun yüce zatı bu türden zanlardan, anlayışlardan ve düşüncelerden münezzehtir.

"O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur." Biraz önce sözünü ettiğimiz ve etmediğimiz, akla gelen ve gelmeyen diğer ihtiyaçlardan tam anlamı ile münezzehtir. Çocuğun varlığını gerektirecek her şeyten müstağnidir. Sebepleri oluşturan ihtiyaçlardır. İhtiyaçsız, hikmetsiz ve amaçsız olarak hiçbir şey boş olarak varedilmemiştir:

"Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur."

Her şey O'nun mülküdür. Dolayısıyla yüce Allah'ın çocuk yardımı ile sahip olacağı hiçbir şey yoktur. Öyleyse O'nun için çocuk sahibi olmak gereksizdir ve yüce Allah gereksiz şeylerden münezzehtir!

Kur'an-ı Kerim kendi metoduna bağlı olarak, kelâmcılara ve diğer felsefe-

cilere göre önemli bir konu oluşturan ilahın yapısı ile insanın yapısı etrafında teorik tartışmalara girmez. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in metodu olayları fıtrata en yakın yerinden, realite noktasından ele almaktır. Konunun bizzat kendisini ele alır. Bazen önümüzdeki hazır konuları sonsuza kadar ihmal ederek, zamanla bizzat kendisi bir amaç halini alabilecek diyalektik varsayımlara göre meseleleri ele almaz!

Kur'an, burada bu kadarlık bir dokunuşla yetiniyor. Böylece onların pratik hayatlarına, çocuğa olan ihtiyaçlarına, onların bu ihtiyacı nasıl düşündüklerine, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, yerdeki ve göklerdeki her şeye sahip olan yüce Allah için böyle bir şeyin sözkonusu olmayacağına dokunuyor. Bu konularda kesin bir kanaata varabilmeleri veya teorik bir tartışmaya girmeden onların bütün delillerinin çürütülmesi için, böyle bir yola başvuruyor. Çünkü teorik tartışma fıtratın rahatlıkla ve soğukkanlılıkla kabul edeceği psikolojik dokunuşun etkisini azaltabilmektedir.

Sonra onları realite ile yüzyüze getiriyor. Bu realite de onların, iddia ettiklerine kesin bir delil getiremeyecekleridir. Burada kesin delil, 'otorite' olarak adlandırılıyor. Çünkü kesin delil, bir güçtür. Kesin delil sahibi güçlüdür, otorite sahibidir:

"Bu konuda elinizde hiçbir kanıt yoktur."

Bu söylediklerinizi doğrulayan bir belgeye, kesin bir delile sahip değilsiniz.

"Nasıl oluyor da Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi söyleyebiliyorsunuz?"

İnsanın bilmediği şeyi söylemesi yakışıksız ve küçük düşürücü bir harekettir. Peki bu hiçbir bilgiye dayanmayan söz, yüce Allah hakkında söylenmişse durum ne olur? O zaman bu, bütün suçlardan daha büyük bir suç olur! Her şeyden önce bu, Allah'ın lâyık olduğu bir şekilde kullar tarafından tenzih edilmesine ve saygı duyulmasına aykırıdır. Çünkü bu durumda yüce Allah, sonradan olma, acizlik, noksanlık ve kusur gibi durumlarla tanıtılmış olur. Yüce Allah bunların hepsinden çok yüce ve münezzehtir... Sonra böyle bir anlayış, yaratan ve yaratılan arasındaki ilişki bakımından da bir sapıklıktır. Bu aynı zamanda, yaratan ile yaratılan arasındaki ilişkilerle ilgili düşüncede de bir sapıklıktır. Bu konudaki sapıklık, hayatın, insanın ve günlük ilişkilerin hepsine yansıyacak bir sapıklığa kaynaklık edecektir. Zira bu konuların hepsi de, bu ilişkilerin belirlenmesiyle ilgili düşüncenin detaylarını oluşturur. Putperest düzenlerde, kâhinlerin ve kilisenin kendileri için yakıştırdığı bütün otorite ancak, ya yüce Allah ile kızları olan (!) melekler arasındaki ilişkiye dayalı düşüncelerden veya yüce Allah ile Meryem'in oğlu Hz. İsa arasındaki ilişkiye dayalı, 'baba' ve 'oğul' ilişkisinden ve ilk günah efsanesinden kaynaklanmıştır. İlk günah efsanesinden de, "günah çıkarma" (!) meselesi kilisenin, insanları sözde İsa'nın babasına bağlama meseleleri doğmuştur... Ve burada sayılamayacak onca mesele, hep bu birinci halkadan, bozulmadan yani yaratan ile yaratılan arasındaki ilişkiye ait saplantıdan kaynaklanmıştır. Bunların bozulması ile hayatın her alanına uzanan bütün diğer halkaları bozulur.

Demek ki, mesele sırf inanç sistemine ilişkin bir düşünce bozukluğu değildir. Bu hayatın hepsini kuşatan bir meseledir. Kilise ile bilim ve akıl arasındaki meydana gelen bütün çatışma, toplumun, kilisenin otoritesinden kurtulması ile sonuçlanmıştır. Bu aynı zamanda toplumun, dinin otoritesinden kurtulması anlamına gelmiştir! İşte kilise ile dini eşdeğer tutma anlayışı da, bu birinci halkadaki yanlıştan kaynaklanmıştır. Yani Allah ile kulları arasındaki ilişkilerle ilgili düşünce bozukluğundan. Bunun arkasından bütün insanlığı etkisi altına alan pek çok kötülük devreye girdi. İnsanlığı materyalist akımların peşinde koşturdu. Bu akımların getirdiği belalar ve felâketler yüzünden, feryatlar göklere yükseldi.

İşte bu nedenle islâmi inanç sistemi, bu ilişkiyi hiçbir karışıklık ve kapalılığa meydan bırakmayacak biçimde net bir açıklıkla ortaya koymaya özen göstermiştir... Yüce Allah ezeli ve ebedi yaratıcıdır. Çocuğa ihtiyacı yoktur. O'nunla istisnasız bütün insanların ilişkisi, yaratıcı ile yaratılan arasındaki ilişkiden öteye geçemez. Evren, hayat ve canlılar değişmeyen ve ayırım yapmayan yasalara bağlıdır. Bu yasalara uygun hareket eden kurtulur ve başarıya ulaşır. Bunları dikkate almayan ise, sapıklığa düşür ve hüsrana uğrar. Bu konuda bütün insanlar aynıdır. Hepsi de eninde sonunda Allah'ın huzuruna çıkarılacaktır. Orada hiçbir şefaatçı ve hiçbir ortak bulunmayacaktır. Kıyamet gününde herkes tek başına O'nun huzuruna varacaktır. Kim ne yapmışsa O'nun karşılığını alacaktır. Ve yüce Allah, o gün hiç kimseye zerre kadar haksızlık etmeyecektir.

İşte kolay ve sade bir inanç sistemi. Bu inanç sisteminde bozuk yorumlara meydan verilmez. İnsanın kalbini köşelere, bucaklara yöneltecek hiçbir sapık veya eğri tarafı yoktur. Gizli ve kapalı bir meselesi yoktur!

Buna bağlı olarak bütün insanlar Allah'ın huzurunda aynı seviyede dururlar. Hepsi de Allah'ın yasalarına muhataptır. Onlardan sorumludur. Herkes onların muhafızıdır. İşte ancak bu anlayışla, yani insanlar ile Allah arasındaki ilişkinin düzelmesinin bir sonucu olarak insanların kendi aralarındaki ilişkileri de düzelebilir.

"De ki; Allah hakkında yalan uyduranlar kesinlikle iflah olmazlar."

Hiçbir şekilde iflah olmazlar. Ne bir patikada, ne de başka bir yolda yürümekle kurtulabilirler. Ne dünyada, ne de ahirette kurtuluşa erebilirler. Gerçek kurtuluş, Allah'ın sağlam yasalarına uymakla mümkündür. Allah'ın bu yasaları insanları iyiliğe iletir, insanlığın ilerlemesini, toplumun düzelmesini, hayatın gelişmesini sağlar. O'nu ileriye doğru iter. Gerçek kurtuluş, insani değerleri ayak altına alma, insanlığı hayvanların seviyesine indirme pahasına da olsa sırf maddi üretimi arttırmak değildir! Çünkü bu göstermelik ve geçici bir kurtuluştur. Bu, insanın yapısının kaldırabileceği en mükemmel ve en üstün gelişme ve ilerleme çizgisinden sapmaktır.

"Dünyada geçici bir yarar sağlarlar, arkasından dönüşleri bizedir, sonra gerçekleri inkâr etmelerinin karşılığı olarak onlara ağır bir azap tattırırız."

Sırf basit bir yararlanma. Hem de kısa süreli basit bir yararlanma. Ayrıca

bir devamlılığı olmayan kesik bir yararlanmadır. Çünkü bu yararlanma, insanlığa lâyık olan ahiret yurdu ile bağlantılı değildir. İnsanoğluna lâyık olan, üstün yararlanmaya ileten, Allah'ın kâinata yerleştirdiği yasalarından sapmanın bir ürünü olarak hemen arkasından, **"ağır bir azap"** gelmektedir.

HZ. NUH VE KAVMİ, HZ. MUSA VE FİRAVUN

Bu surede daha önce eskiden yaşamış milletlere, onların kendi peygamberlerinin mesajlarını yalanlamalarının sonucu olarak neye uğratıldıklarına ve onlara varis olanların da sınanmak için varis kılındıklarına değinmiştik:

"Sizden önceki nice kuşakları, peygamberleri kendilerine açık gerçekler getirmişlerken zalimce davranarak iman etmeye yanaşmadıkları için yokettik. İşte biz ağır suçlu toplumları böyle cezalandırırız."

"Sonra nasıl davranacağınızı görelim diye sizi onların yerine geçirerek yeryüzünde egemen kıldık." (86)

Ayrıca her millete bir peygamber gönderildiğine ve ancak bu peygamberin gönderilişinden sonra aralarında adalet ile hüküm verildiğine de işaret etmiştik:

"Her ümmete bir peygamber gönderilmiştir. Peygamberler gelip de mesajlarını duyurduktan sonra ümmetler hakkında adalet uyarınca hüküm verilir, onlara haksızlık edilmez." (87)

Şimdi de surenin akışı bu iki meseleyi daha detaylı olarak ele alıyor. Burada Hz. Nuh ile kavmi arasında geçen kıssanın bir bölümü ve Hz. Musa ile Firavun ve kurmayları arasında geçen kıssanın bir bölümü örnek olarak veriliyor. Bu iki örnekte de; peygamberi kendisine geldikten, mesajını ilettikten, ilahi mesaja karşı gelmelerinin acı sonu hakkında onları uyardıktan sonra, bir milletin peygamberin mesajını yalanlaması halinde çarptırılacağı ceza ve o millet hakkındaki hükmün kesinlik kazanması açıkça ortaya konuyor.

Aynı şekilde Hz. Yunus'un kıssasına da kısaca değiniliyor. Hz. Yunus'un kavmi Allah'ın azabı gelmeden kısa bir süre önce iman etmiş, böylece azap üzerlerinden kaldırılmış ve imanları sayesinde ondan kurtulmuştur... Bu da bir başka açıdan onlara dokunmaktadır. İlahi mesajın yalanlayıcılarına iman etmeyi cazip gösteren bir nitelik taşımaktadır. Peygamberin mesajını yalanlayan insanlara, belki uyarıldıkları azaptan sakınırlar ve sonları, daha önce Hz. Nuh'un ve Hz. Musa'nın peygamber olarak gönderildiği milletlerin sonu gibi olmaz.

Bundan önceki bölüm; Allah adına yalan uyduranların ve O'na ortak koşanların cezasını Allah'a havale etmesi için Peygamber'e -salât ve selâm üzerine olsun- yönelik bir direktifle sona ermiştir:

"De ki; Allah hakkında yalan uyduranlar kesinlikle iflah olmazlar."

"Dünyada geçici bir yarar sağlarlar, arkasından dönüşleri bizedir, sonra gerçekleri inkâr etmelerinin karşılığı olarak onlara ağır bir azap tattırırız."

---

(86) Yunus Suresi, 13-14 (87) Yunus Suresi, 47

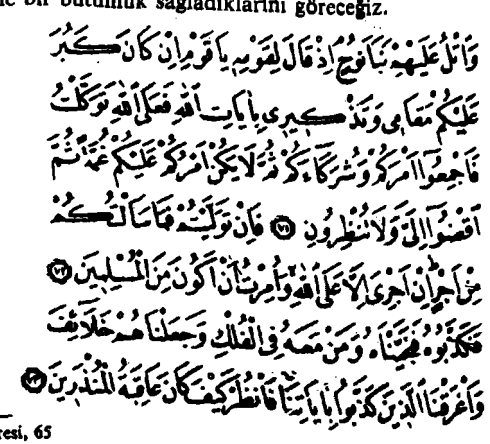
Bundan az önce de Peygamber'e tam bir güven verilmişti:

"Kâfirlerin sözleri sakın seni üzmesin. Çünkü üstünlük, tümü ile, Allah'ın tekelindedir." (88)

Yine orada belirtilmişti ki, Allah dostlarına hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

Surenin akışı yeni bir direktif ile devam ediyor. Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- onlara, Hz. Nuh'un kıssasını anlatıyor. Bu kıssada Hz. Nuh'un kavmine meydan okuyuşuna, onun ve onunla birlikte iman edenlerin kurtuluşuna ve yeryüzünde onlara varis olmalarına, sayı ve güç olarak kendilerinden çok daha ilerde olan mesajı yalanlayanların ise, yokedilişine özellikle parmak basılıyor.

Bu kıssaların bu surenin akışı içinde ve biraz önceki birbirine yakın kavramlar arasında yeralmasının nedeni ise açıktır. Kur'an'daki kıssalar, bir surede yeralırken, oradaki bir fonksiyonu icra etmek için yer alırlar. Aynı kıssalar değişik yerlerde farklı ifadelerle, üslublarla surenin akışına uygun biçimde yeralabilirler. Kıssaların herhangi bir yerde aktarılan bir bölümü, içinde yeraldığı anlatımın gerekli olan ihtiyacını tam anlamı ile karşılar. Bazen kıssanın bir bölümü başka bir yerde de sunulabilir. Zira burada kıssanın başka bir bölümünü aktarmak daha uygun düşer. Burada Hz. Nuh, Hz. Musa ve Hz. Yunus'un kıssalarından aktarılan bölümlerinden ve onların sunuş metodundan anlaşılıyor ki, bu olaylar Mekke'deki müşriklerin Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- ve onunla birlikte olan bir avuç mü'min topluluğa karşı nasıl tavır takındıkları ve bu mü'min azınlığın çoğunluğa, kuvvete ve otoriteye rağmen imanının onuru ile onlara nasıl karşı koyduğu ile yakından ilgilidir. Yine bu kıssaların da kendi aralarında bir uyum sağladıklarını, orada ve ardından gelen yorumlar ve değerlendirmelerle bir bütünlük sağladıklarını göreceğiz.

(88) Yunus Suresi, 65

HZ. NUH'UN KISSASI

71- Onlara Nuh'un hikâyesini anlat: Hani o soydaşlarına demişti ki; "Ey soydaşlarım, eğer karşınıza çıkıp Allah'ın ayetlerini hatırlatmam ağırınıza gidiyorsa ben Allah'a dayandım; siz de Allah'a ortak koştuğunuz putlarla birlikte ne yapacağınızı kararlaştırınız, sonra vardığınız karardan dolayı başınız ağrımasın; arkasından şahsıma ilişkin kararınızı, bana hiçbir mühlet tanımaksızın uygulayınız.

72- Eğer çağrıma sırt dönüyorsanız, ben sizden herhangi bir ücret istemiş değilim, benim çabamın karşılığını verecek olan sadece Allah'dır; bana müslümanların, Allah'ın buyruklarına teslim olanların ilki olmam emredildi.

73- Yine de onu yalanladılar. Biz de onu ve gemideki arkadaşlarını boğulmaktan kurtararak, boğulanların yerine geçirdik ve ayetlerimizi yalanlayanları boğduk. Gör bakalım, uyarılıp da yola gelmeyenlerin sonu nice oldu?

Burada sunulan bölüm, Hz. Nuh'un kıssasının son bölümüdür. Uzun uyarıdan, uzun boylu hatırlatmadan ve onların uzun bir süre peygamberin mesajını yalanlamalarından sonra gelen en son meydan okuyuş bölümüdür. Bu bölümde ne gemi konusuna, ne kimlerin ona bindiğine, ne Tufan'a, ne de bölümle ilgili detaylara ilişkin açıklamalara yer veriliyor. Çünkü burada önemli olan meydan okuyuşu ve yalnız Allah'dan yardım dilemeyi, Peygamber'in ve onunla birlikte onların azınlıkta oldukları halde kurtulmasını, çoğunluğa ve kuvveti ellerinde bulundurmalarına rağmen, peygamberin mesajını yalanlayanların helâk oluşunu ön plana çıkarmaktır. Bu nedenle surenin akışı kıssanın bütününe yayılmıyor, bir tek bölümde yoğunlaşıyor. Bu bölümün de detaylarına girilmiyor, özellikle sonunda alınan neticelere ağırlık veriyor. Zira kıssanın burada ele alınmasından amaç budur.

"Onlara Nuh'un hikâyesini anlat, hani o soydaşlarına demişti ki; "Ey soydaşlarım, eğer karşınıza çıkıp Allah'ın ayetlerini hatırlatmam ağırınıza gidiyorsa, ben Allah'a dayandım; siz de Allah'a ortak koştuğunuz putlarla birlikte ne yapacağınızı kararlaştırınız, sonra vardığınız karardan dolayı başınız ağrımasın; arkasından şahsıma ilişkin kararınızı bana hiçbir mühlet tanımaksızın uygulayınız."

Eğer benim yaptıklarım sizi zor durumda bıraktıysa ve artık siz benim aranızda kalmama, sizi Allah yoluna çağırmama, Allah'ın ayetlerini size hatırlatmama tahammül edemeyecek duruma geldiyseniz, işte siz ve yapabileceksiniz! İstediğinizi yapın!.. Bense kendi yolunda yürümeye devam edeceğim. Ve bu konuda Allah'dan başkasına dayanmayacağım.

"Ben Allah'a dayandım."

Yalnız O'na dayandım. O, bana yeter. Başka dostlara ve yardım edicilere ihtiyacım yoktur.

"Siz de Allah'a ortak koştuğunuz putlarla birlikte ne yapacağınızı kararlaştırınız."

Yapacağınız işin girdisini-çıktısını belirleyiniz. Dayanışma içinde bütün hazırlığınızı görün.

"Sonra vardığınız karardan dolayı başınız ağrımasın."

Tam tersine, aldığınız tavır hakkındaki düşünceniz net olsun. Yapmayı kararlaştırdığınız şeyde bir karışıklık, bir kapalılık, bir kararsızlık ve vazgeçme olmasın!

"Arkasından şahsıma ilişkin kararınızı uygulayınız."

İyice düşünüp taşındıktan, meseleyi bütün boyutları ile değerlendirdikten ve hiçbir tereddüde meydan bırakmayan kesin yargıdan sonra, benim şahsımla ilgili planınızı ve kararınızı uygulayınız.

"Bana hiçbir mühlet tanımayınız."

Hazırlık yapmam ve önlem alnam için bana zaman tanımayınız. Benim bütün hazırlığım başkasına değil, yalnız Allah'a dayanmamdır.

Bu gerçekten kışkırtıcı, apaçık bir meydan okuyuştur. Bu sözü, elinde yeterli güç ve kuvveti bulunduran, kendi hazırlığına tam anlamı ile güvenen kimseden başkası söyleyemez. Çünkü buradaki ifade, düşmanın öfkesini kendi üzerine çekme, dokunaklı sözlerle onların kendisine saldırmalarına yolaçan anlamına gelmektedir! Peki Hz.Nuh'un sırtını dayadığı güç ve hazırlık neydi? Yeryüzünün bütün güçlerine karşı ne vardı elinde?

İman onunla beraberdi. Bütün güçlerin önünde küçüldüğü, çoğunluğun önünde dize geldiği bütün önlemlerin karşısında çaresiz kaldığı kuvvetli bir iman. Hz.Nuh'un arkasında kendi dostlarını, şeytanın dostlarının elinde bırakmayan yüce Allah vardı!

İşte bu yalnız Allah'a imandır ki, sahibini bu evrende yeralan bütün canlı ve cansız varlıklara egemen olan büyük kuvvetin kaynağına kavuşturur. Dolayısıyla bu meydan okuyuş bir aldanma, bir öfke, bir intihar değildir! Bu gerçekten büyük olan kuvvetin, kesin iman sahipleri karşısında sönükleşen, eriyip giden basit, geçici kuvvetlere meydan okuyuşudur.

Allah yoluna çağrıda bulunan müslümanlar için Allah'ın elçileri en güzel örneklerdir... Buna bağlı olarak, dava sahibi müslümanların kalplerini dolup taşıncaya kadar bu güvenle doldurmaları gerekir. Yeryüzünün gayrımeşru bütün otoritelerine karşı yalnız Allah'a dayanmaları zorunludur.

Yeryüzünün gayrımeşru otoriteleri onlara işkenceden ve eziyetten başka bir zarar veremezler. Bu eziyetin ise bir imtihan vesilesi kabul edilmesi gerekir. Yoksa yüce Allah, dostlarına yardım etmekten aciz değildir. Kendi dostlarını, düşmanlarının ellerine teslim etmesi anlamına da gelmez bu. Bu sadece bir sınamadır. Kalpleri ve safları belirleyen bir sınama. Bundan hemen sonra, atak sırası mü'minlere gelir. Ve yüce Allah'ın onlara söz verdiği zafer ve egemenlik gerçekleşir.

Yüce Allah, kendi kullarından biri olan Hz. Nuh'un kıssasını anlatıyor. Bu-

rada Hz. Nuh, zamanın gayrımeşru otoritesini elinde bulunduran güçlere karşı apaçık ve net olarak meydan okuyor. Şimdi bu kıssayı akışı içinde izleyelim ve sonunu hemen görelim:

"Eğer çağrıma sırt dönüyorsanız, ben sizden herhangi bir ücret istemiş değilim, benim emeğimin karşılığını verecek olan sadece Allah'dır."

Eğer siz benden yüz çevirecek ve uzaklaşacak olursanız, ne haliniz varsa görün! Ben zaten sizi doğru yola iletmek için yaptığım çalışma karşılığında bir ücret istemiyorum ki, sizin bana sırt çevirmenizle benim ücretim azalsın!

"Benim çabamın karşılığını verecek olan sadece Allah'dır."

Sizin böyle bir tavır takınmanız, benim inancıma bağlılığımı sarsmaz. Ben kendimi bütünüyle Allah'a teslim etmekle emrolundum:

"Bana müslümanların, Allah'ın buyruklarına teslim olanların ilki olmam emredildi."

Madem ki bana böyle emir verildi, ben müslümanlardanım.

Peki sonuç ne oldu?

"Yine de onu yalanladılar. Biz de onu ve gemideki arkadaşlarını boğulmaktan kurtararak boğulanların yerine geçirdik ve ayetlerimizi yalanlayanları boğduk."

Kısaca böyle oldu işte. O ve onunla birlikte olanlar yani mü'minler gemide kurtuldular. Bir avuç kadar bir azınlık olmalarına rağmen yeryüzü onlara emanet edildi. Peygamberin mesajını yalanlayanlar güçlerine ve çoğunluk olmalarına rağmen boğuldular.

"Gör bakalım, uyarılıp da, yola gelmeyenlerin sonu nice oldu?"

İsteyen, **"uyarılıp da yola gelmeyen"** yalanlayıcıların sonuna baksın. Öğüt ve ibret almak isteyen, kurtuluşa eren mü'minlerin sonlarından ibret alsın.

Surenin anlatım seyri, Hz. Nuh'un ve onunla birlikte olanların kurtuluşunu hemencecik ilan ediyor. Çünkü Hz. Nuh ve onunla birlikte olan mü'min azınlık, büyük çoğunluğu oluşturan kitleye meydan okumuş ve büyük bir tehlike ile yüzyüze gelmişti. Dolayısıyla sonuç, sırf bu çoğunluğun yokedilişi değildi. Bundan daha öncelikli bir öneme sahip olan, mü'min azınlığın bütün tehlikelerden kurtulması, yeryüzünün onlara emanet edilmesiydi. Zira yeryüzünü tekrar bayındır hale getirecek, diriltecek, şenlendirecek ve belli bir süreden beri aksatılmış bulunan başlıca rollerini tekrar üstlenecek bu bir avuç mü'nin azınlıktı.

Bu yüce Allah'ın yeryüzündeki bir yasasıdır. Bu konuda kendi dostlarına verdiği bir taahhüdüdür. Bir kere mü'min olan topluluğun yolu uzadığında bilmelidir ki, gerçekten izlemesi gereken yol, bu yoldur. Sonucun ve yeryüzünü emanet alacak kitlenin mü'minler olduğuna kesin kanaat getirmelidir. Allah'ın taahhüdünün ve sözünün erken gerçekleşmesini istememelidir. Allah'ın sözü gerçekleşinceye kadar yoluna devam etmelidir. Yüce Allah, haşa, dostlarını aldat-

maz. Kudreti ve kuveti ile onlara destek olmaktan aciz değildir. Yine yüce Allah, onları düşmanlarına teslim etmez... Şu kadar var ki, yüce Allah sınamalarla mü'minlere pek çok şey öğretir, onları eğitir ve donatır... (90)

AYETLER—MUCİZELER

Surenin akışı içinde Hz. Nuh'tan sonraki peyamberlere kısa ve özet olarak değiniliyor. Onların, insanlara getirdikleri belgeleri, mesajları ve harikaları, ilahi mesajı yalanlayıcı sapıkların nasıl karşıladıklarına işaret ediliyor:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَآءُوهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ
فَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ بِمَا كَذَّبُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ ۚ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

74- Sonra Nuh'un ardından birçok peygamberi soydaşlarına gönderdik. Peygamberler soydaşlarına açık mesajlar getirdiler. Fakat soydaşları daha önce yalanladıkları gerçeklere inanmaya yanaşmadılar. Biz de, ölçüyü aşanların kalplerini böyle mühürleriz.

Bu peygamberler kendi milletlerine mucizeler getirdiler. Ayeti kerime diyor ki:

"Fakat soydaşları daha önce yalanladıkları gerçeklere inanmaya yanaşmadılar."

Burada, "onlar, kendilerine mucizeler geldikten sonra da, tıpkı bu mucizeler gelmezden önce olduğu gibi, yalanlamalarına devam ettiler, mucizeler onları bu inatlarından vazgeçirmedi" anlamı çıkarılabilir. Bunun yanında aynı ifade, "Peygamberlerin mesajlarını yalanlayanlar, kuşakları farklı da olsa, bir topluluktu. Çünkü onların karakteri birdi. Bu nedenle onların, daha öncekilerin yalanladıklarına veya kendilerinin bu önceki nesillerin şahıslarında yalanladıklarına iman etmeleri mümkün değildi. Bunlar da onlardandı. Karakterleri birdi. Mucizelere karşı tavırları ve tutumları birdi. Kalplerini bu mucizelere açmıyorlardı. Akılları ile onları düşünüp değerlendirmiyorlardı. Ayrıca onlar doğru yol üzerinde yürümek için zorunlu olan doğru istikamet ve itidalin sınırlarını aşmış azgın ve saldırgan kimselerdi. Çünkü yüce Allah'ın, kendisi ile düşünmeleri ve gerçeği araştırıp görmeleri için vermiş olduğu kavrayış yeteneklerini kullanmıyorlardı. İşte buna benzer olumsuz tavırları kalplerinin kararmasına, kapanmasına ve giriş-çıkışlarının tıkanmasına neden oluyordu" anlamına gelebilir:

"Biz ölçüyü aşanların kalplerini böyle mühürleriz."

Allah'ın ezeli olan yasasına uygun olarak sahibi tarafından kapatılan kalbe yüce Allah mühür vurur. Onu dondurur ve taşlaştırır. Artık o hiçbir mesajı algılayamaz ve kabullenemez... Doğal olarak bu işlem, yüce Allah'ın baştan bu kalplerin doğru yola ulaşmalarını engellemek istediği anlamına gelmez. Bu Allah'ın bir yasasıdır. Şartlarının gerçekleştiği her yerde yürürlüğe girer.

(90) Bu konuda daha geniş bilgi için "Yoldaki İşaretler" kitabının, "İşte Yol Budur" bölümüne bakınız. -Daruşşuruk-

HZ. MUSA VE FİRAVUN HANEDANI

Bu surenin konuları bağlamında ele alınan Hz. Musa'nın kıssası ise, yalanlama ve meydan okuma aşamasından ele alınıyor. Firavun ve askerlerinin boğulması ile de sona eriyor. Kapsamı Hz. Nuh'un kıssasının çevresinden daha geniş tutuluyor. Burada Mekke'deki müşriklerin Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- karşı tutumları ile, o zamanki müşriklerin tutumu arasında ve Peygamberin etrafında bulunan mü'minler ile o zamanki mü'min azınlığın tutumu arasındaki benzerliklere dikkat çekilmiştir.

Burada anlatılan Hz. Musa'nın kıssası beş bölüm halindedir. Bundan hemen sonra gelen bir değerlendirme ise, bu surede sözkonusu kıssanın neden bu şekilde yeraldığını ortaya koymaktadır. Bu beş bölüm, surenin akışı içine şu şekilde birbirini izlemektedir

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ
وَمَلَإِيْهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا
جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَىٰ
أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾
قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ
لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

75- Bu peygamberlerin ardından Musa ile Harun'u ayetlerimiz ile Firavun'a ve seçkin yakınlarına gönderdik, ama burun kıvırdılar ve ağır suçlu bir toplum oldular.

76- Bizim tarafımızdan gönderilen gerçek onlara ulaşınca, "Bu apaçık bir büyüdür" dediler.

77- Musa, onlara; "Size gelen gerçek için böyle mi diyorsunuz? Bu bir büyü müdür? Oysa büyücüler iflah olmazlar, kurtuluşa eremezler."

78- Musa'nın soydaşları dediler ki; "Siz ikiniz, bizi atalarımızdan miras aldığımız inanç ve geleneklerden vazgeçiresiniz ve bu yörede egemenliği ele geçiresiniz diye mi bize geldiniz? Biz size kesinlikle inanmayacağız."

Hz. Musa'nın Firavun'a ve hanedanına getirmiş olduğu mucizeler A'raf suresinde açıklanan dokuz mucizedir. Ne var ki, onlar burada belirtilmiyor ve detaylarına inilmiyor. Çünkü burada konunun akışı bunlara dalmayı gerektirmiyor. Bunların özet halinde verilmesi yeterli oluyor. Burada önemli olan Firavun ve hanedanının Allah'ın ayetlerini (mucizelerini) nasıl karşıladığıdır:

"Ama burun kıvırdılar ve ağır suçlu bir toplum oldular."

"Bizim tarafımızdan gönderilen gerçek onlara ulaşınca."

Evet... "Bizim tarafımızdan" sınırlandırması ile... Böylece onlar, Allah katından gelen bu gerçek hakkındaki sözleriyle nedenli iğrenç bir cinayet işlediklerini kavrayabilsinler:

"Bu apaçık bir büyüdür" dediler.

Bu derece şımarıkça ve pekiştirici ifade ile... hem de hiçbir delile dayanmadan... **"Bu apaçık bir büyüdür" dediler.** Sanki bu bütün asırlar boyunca yalanlayıcıların birbirinden öğrendikleri tek bir cümledir. Surenin girişinde belirtildiği gibi yer ve zaman uzaklığına ve Hz. Musa'nın getirdiği mucizeler ile Kur'an mucizesi arasındaki uzaklığa rağmen, Kureyş müşrikleri de aynen onlar gibi davranmışlardı!

"Musa onlara, 'Size gelen gerçek için böyle mi diyorsunuz? Bu bir büyü müdür? Oysa büyücüler iflah olmazlar, kurtuluşa eremezler" dedi.

Hz. Musa'nın olumsuzluk ifade eden birinci sorusunda gizli kalan şey, ikinci sorusunda ortaya çıkmıştır. Sanki Hz. Musa onlara şöyle demiştir: Size geldiği zaman gerçeğe: "Bir büyüdür" mü diyorsunuz? Bu bir büyü müdür?" Birinci soruda gerçeğin büyü olarak nitelendirilmesi yadırganıyor. İkinci soruda ise, herhangi bir insanın gerçek için, 'bu büyüdür' demesine hayret ediliyor. Çünkü büyü, insanlara doğru yolu göstermeyi amaçlamaz. Bir inanç sistemi öngörmez. İlahlık ve yaratılanlar ile yaratıcı arasındaki ilişkiler konusunda belli bir düşünce sistemi getirmez. Hayat için sistemli-düzenli bir programı kapsamaz. Dolayısıyla büyü ile gerçek karışmaz, karıştırılmaz. Büyücüler de bu tür amaçlara varmak, buna benzer yönelişleri gerçekleştirmek için hiçbir eylemde bulunmazlar! Onların bütün marifeti hokkabazlık ve gözboyamadır.

İşte burada Firavun'un ileri gelen adamları kendilerini Allah'ın ayetlerine teslim olmaktan alıkoyan gerçek etkenleri açıklıyorlar:

"Musa'nın soydaşları dediler ki; "Siz ikiniz, bizi atalarımızdan miras aldığımız inanç ve geleneklerden vazgeçiresiniz ve yörede egemenliği ele geçiresiniz diye mi bize geldiniz? Biz size kesinlikle inanmayacağız."

Demek ki onların korkuları, atalarından miras aldıkları geleneksel inançlarının sarsılmasıdır. Çünkü bu inançlar onların ekonomik ve siyasal düzenlerinin altyapısını oluşturuyorlardı. Yani onların korkusu yeryüzündeki iktidarlarının ellerinden alınmasıydı. Ki onların bu iktidarları da, atalarından devraldıkları mitolojik inançlarına dayanıyordu.

Peygamberlerin çağrılarına karşı çıkmanın eskiden olduğu gibi şimdi de temel nedeni budur. İşte bu nedenle mevcut statükoyu ellerinde bulunduran azgınlar, ilahi mesajlara karşı direnmişler, onları reddetmek için çeşitli mazeretler bulmuşlar, bu yola davet edenlere en iğrenç ithamlarda bulunmuşlar, bu çağrılara ve davetçilere karşı koymak için her türlü kötülük yoluna başvurmuşlardır. Onların karşı çıkış nedeni, "yeryüzü egemenliğinin" ellerinden alınmasıdır. Bu egemenliğin alt yapısını oluşturan tutarsız inançlardır. Diktatörler bu tutarsız inançları bütün çelişkilerine, bütün bozukluklarına, bütün kuruntularına ve

saçmalıklarına rağmen kitlelerin kalplerinde muhafaza etmeye ve orada bu inançları dondurup-taşlaştırmaya özen gösterirler. Zira kalplerin sağlıklı-tutarlı bir inanç sistemine açılması, okulların yeni bir ışıkla aydınlanması, geleneksel değerler karşısında büyük bir tehlike oluşturur. Bu diktatörlerin (Allah'ın belirlediği yaşam tarzını tanımayan ve uygulamayanların) konumu ve kitlelerin kalplerindeki korkuları karşısında büyük bir tehlikedir. Bu korkunun zeminini hazırlayan ve ona destek sağlayan kurallara, ilkelere karşı ciddi bir tehlike meydana getirir. Yani onlar, insanların Allah'tan başka ilahlara kulluk yapmaları üzerinde kurulu egemenliklerinin, iktidarlarının yitirilmesi endişesini taşıdıklarından, bu ilahi mesajlara karşı koyuyorlar! Bütün peygamberlerin elleriyle gerçekleştirilen "İslâm çağrısı", ilahlık yetkisini yalnız alemlerin Rabbi olan Allah'a vermeyi, ilahlığın özelliklerini ve haklarını kendilerinde gören ve bu hakları insanların hayatına uygulayan sahte ilahları temizlemeyi ana hedef olarak kabul etmiştir. Halk kitlelerini kendilerine boyun eğdiren bu sahte ilahlar, elbetteki gerçek ve doğru olan sözün, bu halk kitlelerine ulaşmasına izin verecek değillerdi! İslâmın öngördüğü bir şekilde yalnız alemlerin Rabbi olan Allah'ın ilahlık yetkisine sahip olduğunun genel bir ilke olarak ilan edilmesine, kulların kullara kulluktan kurtarılmasına ve özgürlüğe kavuşturulmasına katlanamazlardı. Böyle kapsamlı ve evrensel bir mesajın halk kitlelerine ulaşmasına göz yumamazlardı. Çünkü onlar, bu mesajın kendi ilahlıklarına karşı bir devrim, iktidarlarına karşı bir inkılâb ve egemenliklerinin sonu anlamına geldiğini, bununla, insanların insana yakışır, onurlu özgürlük atmosferine gireceklerini biliyorlardı!

Nerede ve ne zaman ki, alemlerin Rabbi olan Allah'a davet eden insanlar çıkmış, eskiden olduğu gibi bugün de onlara karşı çıkanlar iktidar endişesi ile karşı çıkmışlardır!

Kureyş'in zeki adamları Hz. Muhammed'in -salât ve selâm üzerine olsun- mesajındaki gerçekliği ve yüceliği kendi şirk inançlarındaki tutarsızlığı ve bozukluğu görmekte yanılacak değillerdi. Fakat onlar efsaneler ve geleneklerden oluşan bu inançlarına dayalı bulunan geleneksel statükoyu ve konumlarını yitirme endişesi taşıyorlardı. Nitekim daha önce de Firavun milletinin ileri gelenleri yeryüzü iktidarlarını yitirme endişesine kapılmışlar ve şu sözlerde küstahlıklarını göstermişlerdi:

"Biz size kesinlikle inanmayacağız."

FİRAVUN VE BÜYÜCÜLERİ

Burada Firavun ve ileri gelen adamları büyü hikâyesini tutturmaya çalışıyorlar. Büyük bir ihtimalle onlar, bu yolla kitleleri aldatmayı planlıyorlar. Bu amaçla büyücülere imkânlar tanıyarak ortaya koymuş oldukları büyülerle Hz. Musa'ya ve onun elinde bulunan dış görünüş açısından da büyüye benzeyen mucizelerine meydan okumak istiyorlar. Amaç olarak böyle bir girişimden, "Musa da mahir ve usta bir büyücüden başka bir şey değildir" sonucunu çıkarmayı düşünüyorlar. Eğer bu oyunları tutarsa, etkinliğini yitirmesinden korktukları geleneksel inançlarına ve daha önemlisi yeryüzündeki iktidarlarına yönelik kor-

ku ve endişeleri sona erecekti. Bizim tercihimize göre onların büyük bir tehlikenin varlığını hissettikten sonra böyle bir büyü şenliğine başvurmalarının gerçek etkenleri, Hz. Musa'yı bu yolla milletin gözünden düşürmeyi planlamalarıydı:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ
قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ
مُوسَىٰ مَا جِئْتُم بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ
عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

79- "Firavun, "Bana bütün bilgili büyücüleri getiriniz" dedi."

80- Büyücüler gelince Musa onlara, 'Atacağınızı atınız, hünerinizi gösteriniz' dedi.

81- Onlar atacaklarını atıp, hünerlerini gösterince Musa, "Sizin gösterdiğiniz hüner büyüdür; ama Allah onu kesinlikle boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini amacına vardırmaz.

82- Suçluların hoşuna gitmese de, Allah sözleri ile direktifleri ile gerçeği üstün getirir.

Biz burada atışma fasılının kısaca geçiştirildiğini görüyoruz. Çünkü burada amaç, işin vardığı son noktadır.

Hz. Musa'nın **"Sizin gösterdiğiniz hüner büyüdür."** sözünde kendisine yöneltilen büyü ithamı reddedilmiştir. Çünkü büyü, şu büyücülerin ortaya koyduğu hünerdir. Ve insanların gözlerini boyamaktan, onların gözlemlerini yanıltmaktan öte bir anlam ifade etmez. İnsanların akıllarıyla oynamaktan başka bir amacı yoktur. Büyü ile beraber bir mesaj iletilemez.. Ve hiçbir hareket ona dayandırılamaz. İşte büyü budur... Allah katından insanlara gerçeği getiren Allah'ın ayetleri ise böyle değildir. Yine Hz. Musa'nın "Ama Allah onu kesinlikle boşa çıkaracaktır" sözünde Rabbine gerçek anlamda güvenmiş bir mü'minin güveni açıkça ortaya çıkmaktadır. O Rabbine gönülden güvenmiştir. Onun Rabbi ise, faydalı bir iş olmayan büyünün başarıya ulaşmasına razı değildir.

"Çünkü Allah bozguncuların işini amacına vardırmaz."

İnsanları büyü ile saptıranların veya bozgunculuk ve sapıklıkta diretme amacıyla büyücüleri biraraya getiren iktidar sahiplerinin eylemini hedefine ulaştırmaz:

"Allah sözleri ile, direktifleri ile gerçeği üstün getirir."

"Ol der, o da olur" şeklindeki yaratıcılık eylemini gerçekleştiren sözler Allah'ın dilemesinin hangi yönden gerçekleşeceğini dile getirmektedirler. (93)

"Suçluların hoşuna gitmese de!"

Çünkü onların hoşlanmamaları Allah'ın dilemesini, iradesini değiştiremez. O'nun mucizeleri karşısında duramaz.

(93) İrade ile ilgili ayetleri de bu kurallara göre yorumlamaya çalıştık ve şu ana kadar Allah'ın yardımı ile herhangi bir çıkmazın girmedik.

Zaten öyle de oldu. Büyü bozuldu ve gerçek üstün geldi... Fakat burada sahneler, kısa ve özet şeklinde veriliyor. Çünkü burada amaç, o sahneleri detaylı olarak dile getirmek değildir.

HZ. MUSA VE İNANAN GENÇLER

Burada perde kapanıyor, yeni bir sahne açılıyor. Hz. Musa ve onunla birlikte iman edenler bir azınlık oldukları halde ihtiyarlardan değil, gençlerden oluşan bir topluluk olarak gözler önüne getiriliyor! Bu da kıssanın dikkat çekilmek istenen ibretli noktalarından biridir.

فَمَآ اٰمَنَ لِمُوْسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهٖ عَلٰى خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۟ئِهِمْ اَنْ يَّفْتِنَهُمْ ۚ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِى الْاَرْضِ ۚ وَاِنَّهٗ
لَمِنَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوْسٰى يٰقَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ
فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّسْلِمِيْنَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوْا عَلَى اللّٰهِ
تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا
بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٦﴾ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰى وَاَخِيْهِ
اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوْتًا وَّاجْعَلُوْا بُيُوْتَكُمْ قِبْلَةً وَّاَقِيْمُوا
الصَّلٰوةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨٧﴾

83- Musa'ya soydaşlarının sadece bir bölüm gençleri inanmıştı. Bunlar da hem Firavun'dan ve hem de ileri gelen soydaşlarından kaynaklanan işkence korkularına rağmen inanmışlardı. Çünkü Firavun yeryüzünde koyu bir diktatörlük kurmuş, iyice azıtmıştı.

84- Musa dedi ki; "Ey soydaşlarım eğer Allah'a inandıysanız, eğer O'na teslim olmuşsanız, O'na dayanınız.

85- Onlar da dediler ki; "Biz Allah'a dayandık ey Rabbimiz, zalimler güruhunun bizi sapıklıklarına gerekçe göstermelerine meydan verme.

86- "Rahmetinle bizi kâfirler güruhundan kurtar."

87- Biz Musa ile kardeşine vahyettik ki; "Soydaşlarınıza Mısır'da evler hazırlayınız, evlerinizi namazgâh haline getiriniz,namaz kılınız ve mü'minleri müjdeleyiniz."

Kur'an-ı Kerim'in bu ayetleri açıkça ifade ediyordu ki, İsrailoğulları'ndan Hz. Musa'ya iman ettiklerini ve ona katıldıklarını açıklayanlar, İsrailoğulları (Yahudi) milletinin tamamı değil, sadece bu milletin küçük yaşta sayılabilecek gençliği idi. Bu gençler soydaşlarının eziyetlerinden çekiniyor ve Hz. Musa'ya bağlılıktan alıkoyarlar diye endişe ediyorlardı. Bir taraftan Firavun'dan, bir taraftan da iktidar sahipleri katında çıkar sağlayan kendi büyüklerinin nüfuzlarından, ayrıca bütün iktidar sahiplerine yaltaklık yapan ve özellikle

İsrailoğulları'nın bu özelliğini taşıyan ayak takımının ispiyonlamasından çekiniyorlardı. Firavun ise, büyük ve geniş bir iktidara sahip otoriter bir diktatördü. Aynı zamanda aşırı bir zorbaydı. Hiçbir sınırı tanımaz, hiçbir zulüm çeşidinden çekinmezdi.

İşte burada bütün korkuları bastıran, kalpleri huzura kavuşturan ve onları kendisine doğru gidilen gerçek üzerinde direnmeye sevkedecek gerçek bir imana ihtiyaç vardır:

"Musa dedi ki; "Ey soydaşlarım, eğer Allah'a inandıysanız, eğer O'na teslim olmuşsanız, O'na dayanınız."

Çünkü Allah'a dayanmak imanın göstergesi ve gereğidir. Totaliter, dikta rejimine karşı azınlıkta bulunan zayıf kitlenin direnme birikimine katkıda bulunacak böylece onların güçlerini ve direnişlerini katlayacak olan bir etkendir. Hz. Musa onlara imanı ve islamı hatırlatıyor. İman ve islâmın gereği olarak da tevekkülü, Allah'a dayanmayı gösteriyor. Allah'a dayanmak, O'na iman etmenin, kendini O'na teslim etmenin ve dilediğini yapmanın gereğidir.

İman edenler de peygamberlerinin diliyle gerçekleşen iman çağrısına kulak verip kabul ettiler:

"Onlar da dediler ki; "Biz Allah'a dayandık."

İşte bu nedenle Allah'a yöneldiler ve dua ettiler:

"Ey Rabbimiz zalimler güruhunun bizi sapıklıklarına gerekçe göstermelerine meydan verme."

Onların Allah'ın kendilerini zalim topluluğa imtihan vesilesi kılmaması için dua etmelerinden amaç, zalim topluluğun kendilerinden üstün kılınmaması ve dolayısıyla insanlar, zalimlerin Allah'a iman edenlere üstün gelişlerine bakarak onların inançlarının da daha sağlıklı olduğu, bu nedenle zalimlerin üstün geldiklerini, mü'minlerin ise yenilgiye uğratıldıklarını zannetmesinler! Aslına bakılırsa üstün gelmeleri halinde bile, bu Allah'ın onlara tanıdığı bir fırsat olabilir ve sapıklıklarında diretmeleri için bir deneme niteliğini taşıyabilir. İşte burada mü'minler, bu türden bir imkân tanıma dahi olsa, Allah'ın zalimlere fırsat vermemesini ve kendilerini onların zulmünden korumasını dilemektedirler. İkinci ayet istenen sonuç açısından daha açık bir ifadeye yer vermektedir:

"Rahmetinle bizi kâfirler güruhundan kurtar."

Allah'ın, kendilerini zalim bir topluluk için deneme vasıtası kılmamasına ve rahmetiyle kendilerini kâfir toplumun belasından kurtarmasına ilişkin bu dilekleri, Allah'a dayanma ve O'ndan güç alma eylemiyle çelişmez. Hatta bu onların Allah'a dayandıklarını ve O'na güvendiklerini daha açık olarak gösterebilir. Mü'min, bela istemez, fakat düşmanla karşılaştığında ciddi bir şekilde direnmesini bilir.

Kâfirler ile mü'minlerin birbirinden ayrıldığı bu birinci çıkıştan ve Hz. Musa'ya iman edenlerin iman ettiği bu birinci olaydan sonraki bekleyiş döneminde

yüce Allah, Hz. Musa'ya ve Harun'a vahiy ile direktiflerini gönderiyor.İsrailoğulları için özel evler yapmalarını öneriyor. Allah'ın belirlediği zaman geldiğinde Mısır'dan göç etme hazırlığı içinde teşkilâtlanmalarını ve örgütlenmelerini öngörüyor. Kendi evlerini temizlemelerini, nefislerini tezkiye etmelerini ve Allah'ın yakında gelecek olan zaferini birbirlerine müjdelemelerini bir yükümlülük olarak getiriyor:

"Biz Musa ve kardeşine vahyettik ki; "Soydaşlarınıza Mısır'da evler hazırlayınız, evlerinizi namazgâh haline getiriniz, namaz kılınız ve mü'minleri müjdeleyiniz."

İşte bu sistemli, sosyal düzenlemenin hazırlığı yanında, manevi (ruhi) hazırlığın da, ta kendisidir. Bu iki hazırlık hem bireyler, hem de topluluklar (cemaatler) için zorunludur. Özellikle zorluklardan ve savaşlardan önce böyle bir hazırlık kaçınılmaz bir zarurettir. Bazı insanlar bu manevi hazırlığı hafife alabilirler.

Şu kadar var ki, şu ana kadar elde edilen deneyimler savaşlarda ilk ve en önemli silahın inanç olduğunu göstermektedir. İnancını yitirmiş bir askerin elindeki savaş araç-gereçlerinin çarpışma esnasında fazla bir önem taşımadıklarını göstermektedir.

Yüce Allah'ın örnek alsınlar diye mü'min topluluğa sunmuş olduğu bu deneyim, sırf İsrailoğulları'na has değildir. İman kafilesinin elde ettiği pürüzsüz iman deneylerinden biridir. Bir gün başka mü'minler de cahili toplumda kendilerini dışlanmış bulabilirler. Başlarına gelen musibet yaygınlık kazanabilir ve içinde bulundukları çevre kokuşabilir. Zaten bu dönemde Firavun'un iktidarı sırasında durum bundan ibaretti. İşte böyle bir durumla karşılaşan mü'min topluluğa yüce Allah, şu şekilde yol göstermektedir:

1- Mümkün olduğu kadar bütün pisliklerivle, bozukluklarıyla ve kötülükleriyle cahiliyeden ayrılmak. Bu tür pisliklerden tertemiz olan seçkin mü'min grubun oluşturduğu kitleye katılmak. Böylece kendisini arındırıp tezkiye etmek ve eğitip düzene koymak, Allah'ın va'di gelip çatıncaya kadar sistemli bir düzene girmek.

2- Cahiliyenin ibadethanelerini terketmek, müslüman topluluğun evlerini mescid (cami) edinmek. Böylece orada cahiliye toplumundan ayrı olduğunu bütün atmosferi ile hissetmek ve orada sağlıklı bir şekilde kendi Rabbine ibadet etmek. Bu tertemiz ibadet atmosferi içinde bizzat bu ibadetle bir tür örgütlenmeyi gerçekleştirmek.

HZ. MUSA'NIN ALLAH'A YÖNELİŞİ

Hz. Musa -selâm üzerine olsun- Rabbine yöneldi. O Firavun'da ve ileri gelen yakınlarında herhangi bir iyiliğin varolabileceğinden, iyiliğin bir kırıntısını bulundurabileceklerinden umudunu kesmişti. Artık onların düzeleceklerini beklemiyordu. İşte bu sırada Rabbine yönelen Hz. Musa, Firavun'a ve onun ileri gelen iktidar ortaklarına beddua etti. Çünkü onlar pek çok insanın zaaf göster-

diği, kendisine aldandığı, sonuçta mal ve makam karşısında eğilmelerine ve doğru yoldan sapmalarına neden olan mala ve servete sahip bulunuyorlardı... Hz. Musa, Rabbine yönelerek bu malları yok etmesini ve onların kalplerini de inanmanın artık fayda veremeyeceği zamana kadar katılaştırmasını niyaz etti. Yüce Allah da onun duasını kabul buyurdu:

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَآ إِنَّكَ ءَاتَيْتَ
فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُۥ زِينَةً وَأَمْوَٰلًا فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا رَبَّنَا
لِيُضِلُّوا۟ عَن سَبِيلِكَ رَبَّنَا ٱطْمِسْ عَلَىٰٓ أَمْوَٰلِهِمْ وَٱشْدُدْ
عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا۟ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾
قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا فَٱسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ
ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

88- Musa dedi ki; "Ey Rabbimiz, sen dünya hayatında Firavun'a ve yakın adamlarına debdebe ve bol servet verdin. Ey Rabbimiz, bunlar insanları senin yolundan saptırmak için kullanıyor. Ey Rabbimiz, onların servetlerini mahvet ve kalplerini sıkıca mühürle ki, acıklı azabı görmedikçe iman etmesinler.

89- Allah dedi ki; "İkinizin duası kabul edildi, doğrultunuzdan şaşmayınız, bilmezlerin yoluna girmeyiniz.

"Ey Rabbimiz, sen dünya hayatında Firavun'a ve yakın adamlarına debdebe ve bol servet verdin."

Onlar bu imkânlarla insanları senin yolundan saptırıyorlar. Ve bu imkânların, bu nimetlerin başkalarında uyandırmış olduğu imrenme yoluyla veya malın zenginlere sağlamış olduğu güçle onlar insanları saptırıyorlar. Başkalarını kendilerine boyun eğdiriyor veya onları aldatma gücünü elde ediyorlar. Hiç şüphesiz ki, nimetin bozguncuların elinde bulunması; bu nimetlerin bir deneme ve imtihan için verildiğini, ayrıca bu nimetlerin Allah'ın dünya ve ahirette mü'minler için hazırlamış olduğu lütfunun yanında fazla bir değer taşımayacağını kesin bir şekilde kavrayabilecek düzeye kavuşmamış kalpler üzerinde, hayli sarsıcı bir etki yapacaktır. Burada Hz. Musa, tüm insanlar için sözkonusu olan realiteyi gözönünde bulundurmaktadır ve bundan söz etmektedir. Onun için bu saptırmanın durdurulması, azgın ve saptırıcı güç odaklarını azgınlık ve saptırmaya yolaçan vasıtalardan mahrum etmesini talep etmektedir. Allah'ın bu malları yokederek, silip süpürerek ortadan kaldırmasını istemektedir. Sahiplerinin onlardan yararlanmayacağı hale getirmesini dilemektedir. Hz. Musa'nın Allah'ın acıklı azabını görünceye kadar iman etmemeleri için onların kalplerini katılaştırmasına ilişkin duası ise, sözkonusu kalplerin düzeleceğinden, tövbe edip dönüş yapacağından ümidini kesmiş bir davetçinin beddua sıdır. Beddua ediyor ki, yüce

Allah azap gelinceye kadar onların kalplerinin katılığını ve kapalılığını artırsın. Zaten azap geldikten sonra inanmaları bir fayda vermeyecektir. Çünkü azabın gelip çattığı anda iman etmek, bir anlam ifade etmez. Ve insanın kendi tercihine dayalı gerçek bir tevbe ettiğini göstermez.

"Allah dedi ki; 'İkinizin duası kabul edildi.'"

Sizin dileğiniz kabul edildi ve karar verildi.

"Doğrultunuzdan şaşmayınız."

Belirtilen süre gelinceye kadar yolunuzda ve hidayet üzerinde yürümeye devam edin.

"Bilmezlerin yoluna girmeyiniz."

Çünkü onlar bilinçsizce uğraşıp dururlar. Planlarında ve önlemlerinde kesin bir kanaate varamazlar. Her zaman sonuçtan endişelidirler. Kendilerinin doğru yolda mı yürüdüklerini, yoksa sapık bir yolda mı yürüdüklerini anlayamazlar.

FİRAVUN İMANININ KABUL EDİLMEYİŞİ

Bunun arkasında yeralan sahne uygulama sahnesidir:

وَجَٰوَزْنَا بِبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ
فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُۥ بَغْيًا وَعَدْوًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدْرَكَهُ ٱلْغَرَقُ قَالَ
ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِىٓ ءَامَنَتْ بِهِۦ بَنُوٓا۟ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ
ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾
فَٱلْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ ءَايَةً ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا
مِّنَ ٱلنَّاسِ عَنْ ءَايَٰتِنَا لَغَٰفِلُونَ ﴿٩٢﴾

90- İsralloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri saldırı ve düşmanlık amacı ile peşlerine düştüler. Sonunda Firavun boğulmanın eşiğine geldiğinde, "İsralloğulları'nın inandıkları ilahtan başka ilah olmadığına inandım, ben de O'na teslim olanlardan (müslümanlardan) biriyim" dedi.

91- Şimdi mi aklın başına geldi? Daha önce Allah'a hep karşı gelmiş ve bozgunculardan biri olmuştun."

92- "Bugün senden sonra geleceklere ibret olsun diye cansız vücudunu bozulmaktan kurtaracak, onu sahilde bir tümseğe atacağız. Gerçi insanların çoğu bizim ibret verici belgelerimizin farkına varmazlar."

Bu meydan okuyuş ve yalanlama kıssasında yeralan kesin tavır ve son sahnedir. Surenin akışı içinde bunlara özet olarak değinilmektedir.

Çünkü bu surede kıssanın bu bölümünün veriliş amacı, bu sonucun açıklanmasıdır. Yüce Allah'ın kendi dostlarını koruduğu ve kolladığı düşmanlarını

ise cezalandırıp yok ettiğidir. Çünkü Allah'ın düşmanları, geldikten sonra, pişmanlık ve tevbenin fayda vermediği, mucizesi gelinceye kadar Allah'ın ne evrendeki ayetlerine, ne de peygamberleri ile gönderdiği mucizelerine kulak asmamışlardır. Bu, daha önce bu surede geçen yalanlayıcılara ilişkin tehdidin doğruluğunu gösteren bir delildir.

"Her ümmete bir peygamber gönderilmiştir. Peygamberler gelip de mesajlarını duyurduktan sonra ümmetler hakkında adalet uyarınca hüküm verilir, onlara haksızlık edilmez."

"Onlar, 'Eğer doğru söylüyorsanız va'dettiğiniz bu ceza ne zaman gerçekleşecek?' derler."

Onlara de ki; "Allah'ın dileği dışında benim kendime bile zarar ya da yarar dokundurmaya gücüm yetmez.Her ümmetin belirli bir yaşama süresi vardır. O süre dolunca, ne bir an geri bırakılırlar ve ne de bir an önceye alınırlar."

De ki; "Allah'ın azabı diyelim ki, gündüz ya da gece başınıza geldi. Suçlular bunun bir an önce gerçekleşmesini niye isterler ki?"

"Yoksa azap başlarına geldikten sonra kendilerine, 'Şimdi ona inandınız mı? Hani onun bir an önce gerçekleşmesini istiyordunuz' densin diye mi?" (92)

İşte burada kıssalar geliyor ki; o tehdit yerini bulsun:

"İsrailoğulları'nı denizden geçirdik."

Önderliğimiz, rehberliğimiz ve korumamız altında... Burada denizden geçirme eyleminin Allah'a izafe edilmesinin gerçekten çok yüklü bir anlamı vardır:

"Firavun ve askerleri peşlerine düştüler."

Doğru yola ve imana gelmek için değil! Meşru bir savunma için de değil! Sadece:

"Saldırı ve düşmanlık amacı ile."

Sadece zorbalık ve haddini aşmanın bir sonucu olarak!..

Azgınlık ve düşmanlık sahnesinden birden ve aniden boğulma sahnesine geçiliyor:

"Sonunda Firavun boğulmanın eşiğine geldiğinde."

Ölüm, gözle görünecek kadar yaklaştığında ve artık kurtulma şansı kalmadığında:

"İsrailoğulları'nın inandıkları ilahtan başka ilah olmadığına inandım, ben de O'na teslim olanlardan (müslümanlardan) biriyim" dedi.

Diktatör, zorba, azgın ve taşkın olan Firavun'un bütün maskeleri düştü. İçinde kurulduğu kendisine ve milletine karşı onu heybetli, korkunç bir güce sahip biri gösteren bütün kılıkları indirildi. Şimdi o sönükleşmiş, bayağılaşmış

(92) Yunus Suresi, 47-51

ve horlanmış biriydi. İsrailoğulları'nın iman ettiği ilahtan başka ilah olmadığına inandığını açıklamakla yetinmiyor, daha da ileri giderek tam bir teslimiyeti ile getiriyor:

"Ben de O'na teslim olanlardan (müslümanlardan) biriyim" dedi.

Tamamı ile teslim olanlardanım!

"Şimdi mi aklın başına geldi? Daha önce Allah'a hep karşı gelmiş ve bozgunculardan biri olmuştun."

Hiçbir seçeneğin ve hiçbir kaçışın olmadığı şu anda mı? Bundan önce hep karşı koymuş ve reddettiğin halde şimdi mi? Şimdi mi anladın?

"Bugün cansız vücudunu bozulmaktan kurtaracak, onu sahilde bir tümseğe atacağız."

Balıklar onu yemeyecek ve insanların bilmediği, görmediği bir şekilde dalgalar onu alıp götürmeyecek... Böylece senin arkandaki halk kitlelerinin, senin sonunun ne olduğunu görmelerini sağlayacağız:

"İnsanların çoğu bizim ibret verici belgelerimizin farkına varmazlar."

Akılları ve kalpleri ile onlara yönelmezler. Gerek bu dünyadaki ve gerekse iç dünyalarındaki ayetlerimizi düşünmezler.

Burada azgınlığın, bozgunculuğun, taşkınlığın ve isyankârlığın son derece trajik olan sahnesinin perdesi indiriliyor... Surenin akışı kısa işaretlerle, İsrailoğulları'nın bundan sonraki hayatlarına değiniyor. Nesiller boyu meydana gelen olaylara kısa işaretlerde bulunuyor.

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ
مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ فَمَا ٱخْتَلَفُوا۟ حَتَّىٰ
جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۝

93- Gerçekten biz İsrailoğulları'nı güvenli bir yurda yerleştirdik, onlara temiz rızıklar sunduk. Kendilerine bilgi gelinceye kadar anlaşmazlığa düşmemişlerdi. Şüphe yok ki, Rabbin kıyamet günü anlaşmazlığa düştükleri konularda haklarında hüküm verecektir.

Ayeti Kerime'nin metninde yeralan, **"Mübevve"** kavramı güven içinde ikamet edilen yer anlamına gelir. Bu kavramın "gerçek" kavramı ile beraber verilmesi ise, oranın güvenli oluşunu kalıcılığını ve kararlılığını daha da artırmaktadır. Nitekim yalan gibi kararsızlıkla sarsılmayan, iftira gibi tutarsızlıkları içinde barındırmayan gerçeğin, kararlılığı ve değişmezliği de böyledir. Uzun deneyimlerden sonra İsrailoğulları'nın elde ettikleri bu imkânlar, gerçekten bir süre güzel bir şekilde değerlendirildi. Fakat surenin akışı burada onlara değinmiyor. Çünkü amaç onlar değildir. İsrailoğulları bir süre bu temiz ve helâl rızıklardan ya-

rarlanmışlardı. Daha sonraları Allah'ın dininden saptıkları için bu nimetlerden mahrum kılınmışlardı. Surenin akışı içinde bunlara da yer verilmiyor. Sadece bir zamanlar beraber oldukları halde daha sonra ayrılığa düştükleri, hem dinleri, hem dünyaları konusunda cahilliklerinden, bilgisizliklerinden değil, kendilerine ilim geldikten sonra ve bu ilim nedeni ile bu ilmi tutarsız, yanlış yorumlar için kullanmalarından ihtilafa düştüklerine değiniliyor.

Burada ana konu imanın zaferi, zorbalığın, azgınlığın mağlubiyeti olduğundan, surenin akışı içinde bundan sonra İsrailoğulları'na ne gibi cezalar verildiği, başlarına nelerin geldiği uzun uzadıya anlatılmıyor, ilim geldikten sonraki ayrılıklarının detaylarına inilmiyor. Bu sayfayı olduğu gibi kapatıyor. Bütün içindekileri ile beraber kıyamet gününe, hesabı görülmek üzere Allah'a havale ediliyor: **"Şüphe yok ki, Rabbin kıyamet günü anlaşmazlığa düştükleri konularda haklarında hüküm verecektir."**

Büyük kıssanın heybeti yine olduğu gibi duruyor ve son sahnenin etkisi olduğu gibi korunmuş oluyor.

Böylece Kur'an kıssalarının neden aktarıldıklarını, her kıssanın en uygun yerinde verildiğini daha iyi anlıyoruz. Bunlar sırf anlatılıp geçilen hikâyeler değildir. Belirli bir plan doğrultusunda ulaştırılan mesajlar ve dokunuşlardır.

UYARILAR VE HZ. YUNUS

Bundan sonra Hz. Musa'nın kıssasının sonu ile daha önce anlatılan Hz. Nuh'un kıssası üzerinde bir yoruma yer veriliyor. Bu yorum Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- yöneltilen bir hitap ile başlıyor. Burada daha önceki peygamberlerin başına gelenler iyice belletiliyor. Peygamberlerin hitap ettiği toplumların onları yalanlamasının nedeni açıklanıyor. Bu toplumların yalanlama nedeni, mucizelerin ve apaçık delillerin eksikliği değildir. Yüce Allah'ın daha önceki yalancılara ilişkin bir yasasıdır bu. Yüce Allah'ın insanın yaradılışında yürürlüğe koyduğu bir yasadır. İnsan buna göre iyiliği ve kötülüğü, doğru yolu veya sapık yolu tercih etme yeteneklerine sahiptir... Bu arada bir de Hz. Yunus'un kıssasına ve tam Allah'ın cezasının gönderilmek üzere olduğu bir sırada iman eden toplumun ve Allah'ın cezasının bu nedenle üzerlerinden kalktığı kıssasına özet bir şekilde işaret ediliyor. Bu belki fırsat ellerinden alınmadıkları bir sırada, yalanlayıcılara fırsatı değerlendirme imkânı verebilirdi... Bu yorumda son olarak kıssaların hepsinden alınması gereken ders özet halinde veriliyor: Yüce Allah'ın önceki milletler için geçerli olan yasası sonraki milletler için de geçerlidir. İlahi mesajı yalanlayanlar için, Allah'ın cezası ve yok oluş vardır. Peygamberlere ve onlarla birlikte olan mü'minlere ise, kurtuluş ve mükafat vardır. Bu Allah'ın kendisi için belirlediği bir gerçektir. Değişmeyen ve sapmayan sürekli geçerli bir yasadır:

فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ

فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾
إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾
وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾
فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ
لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ
إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَن فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا
أَفَأَنتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ
لِنَفْسٍ أَن تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ
وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ
يَنتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِهِمْ ۚ قُلْ فَانتَظِرُوا
إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا
كَذَٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

94- Eğer sana indirdiğimiz bilgilerden kuşku duyuyorsan, senden önceki kutsal kitap okurlarına sor. Sana Rabbinden kesinlikle gerçek geldi, sakın kuşkulananlardan olma.

95- Sakın Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan olma, yoksa hüsrana uğrayanlardan olursun.

96- Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşenler asla iman etmezler.

97- Onlara bütün uyarıcı mesajlar gelse bile. Ancak acıklı azabı görünce iman ederler.

98- Keşke sözkonusu yıkıma uğramış şehirlerden herhangi biri iman etseydi de, imanının yararını görseydi! Yalnız Yunus'un soydaşları hariç. Onlar iman edince, dünya hayatında burun buruna geldikleri perişan edici azabı başlarından kaldırdık ve kendilerine belirli bir süre daha yaşama fırsatı tanıdık.

99- Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde yaşayanların hepsi tümü ile iman

ederdi. O halde insanları sen mi zorlayacaksın da iman edecekler?

100- Allah'ın izni olmadıkça hiç kimsenin inanması sözkonusu değildir. Allah, aklını kullanmayanları en yüz kızartıcı iğrençliğin kucağına atar.

101- Onlara de ki; "Göklerde ve yerde neler olduğuna bakınız." Fakat ibret verici belgelerin ve uyarıların iman etmeyenlere hiçbir yararı olmaz.

102- Onlar kendilerinden önce gelip geçen toplumların yaşadıkları acı günlerden başka bir sonuç mu bekliyorlar? Onlara de ki; "Bekleyiniz bakalım, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."

103- Sözkonusu toplu afetlerden sonra peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Mü'minleri kurtarmak böylece üzerimize borçtur.

Geçen bölümde son olarak ehli kitabın bir kesimini oluşturan ve Hz. Nuh ile toplumu arasında geçen kıssayı bildikleri gibi, Hz. Musa ile toplumu arasında geçen kıssayı da bilen ve bunları kitaplarında okuyan İsrailoğulları'ndan söz edilmişti. Burada ise hitap Peygamberimize -salât ve selâm üzerine olsun- yöneltilmektedir. Eğer bu kıssalar ve başka konularda kendisine gönderilen bilgilerden bir kuşkusu varsa, kendisinden önceki kitapları okuyanlara sorsun, onlar okudukları kitaplardan bu konularda bilgi sahibi olmuş kimselerdir:

"Eğer sana indirdiğimiz bilgilerden kuşku duyuyorsan senden önceki kutsal kitap okurlarına sor. Sana Rabbinden kesinlikle gerçek geldi, sakın kuşkulananlardan olma.

Fakat Peygamberimiz -salât ve selâm üzerine olsun- Allah'ın kendisine göndermiş olduğu vahiyden şüphe etmiyordu.Nitekim bu konuda ondan gelen rivayette deniyor ki: "Ne şüphe ederim, ne de sorarım!" Öyleyse neden, "eğer şüphe ediyorsa sorsun" diye ona böyle direktif verilmişti. Çünkü arkasında şöyle bir ifade yeralıyordu, "Sana Rabbinden kesinlikle gerçek geldi." Bu ifade onun kesin inancı için yeterli değil miydi?

Şu kadar var ki, böyle bir direktifin daha köklü anlamları vardır. Çünkü miraç olayından sonra, "Mekke'de büyük sıkıntılar, zorluklar ve krizlerle karşılaşılmıştı. Hatta bazı müslümanlar bu olayı onaylamadıkları için dinden dönüş yapmışlardı. Hz. Hatice ve Ebu Talip de vefat etmişti. Allah'ın elçisine -salât ve selâm üzerine olsun- ve onunla birlikte olanlara karşı zulüm ve işkence daha da artmıştı. Kureyş'in inatçı tutumu nedeniyle islâm çağrısı, Mekke'de yaklaşık olarak donmak üzere idi... Doğal olarak bütün bu olumsuz gelişmeler Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- kalbinde birtakım olumsuz etkiler bırakıyordu. İşte bu nedenle yüklü mesajlarla dolu sözkonusu kıssalardan sonra yüce Allah, bu kesin ve pekiştirici ifade ile onu teselli ediyordu.

Sonra bu aynı zamanda, şüpheci, kışkırtıcı ve yalanlayıcıların eleştirildiği bir kınamadır:

"Sakın Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan olma, yoksa hüsrana uğrayanlardan olursun."

Bu eleştiri onlardan geri dönmek isteyenlerin dönüş yapabilmeleri için bir fırsat tanımaktadır. Çünkü burada Allah'ın elçisine -salât ve selâm üzerine olsun- bile, eğer şüphe ediyorsa şüphesini gidermesi için izin verilmiştir. Fakat o, ne şüphe etmiş, ne de sormuştur. Demek ki o, kendisine gelen gerçek hakkında tam bir inanç ve güvene sahiptir. Bu da diğerlerinin şüphe etmemeleri için tereddütlü davrananlardan olmamaları için bir mesaj niteliğindedir.

Ayrıca bu, yüce Allah'ın islâm ümmeti için belirlediği bir metoddur. Onlar kesin güvenmedikleri konularda zikir (bilgi) sahiplerine soracaklardır. İsterse bu konu inanç sisteminin en önemli, en özel konularından biri olsun. Çünkü müslüman inanç sistemi ve bunun uygulaması olan hukuk sistemi konusunda kesin bir inanç sahibi olmakla, araştırma ve kesin bilgiye varmadan taklitçiliğe dayanmamakla yükümlüdür.

Sonra şüphe esnasında böyle bir soru sormanın normal karşılanması ile, kuşkulananlardan olma emri arasında herhangi bir çelişki var mıdır? Burada hiçbir çelişki yoktur. Çünkü burada yasak edilen şey, kuşkulanmak ve bu kuşkulu hal üzere devam etmektir. Sürekli halde "kuşkulananlardan olma" sıfatını üzerinde taşımaktır. Kesin bilgiye ulaşmak için harekete geçmemektir. Böyle bir durumda olmak basitliktir. İnsanı kesin bilgiye ulaştırmaz. Gerçeklerden yararlanmasına yol vermez ve kişiyi kesin bilgiye ulaştırmaz.

Şu halde madem ki peygambere gönderilen vahiy hiçbir kuşkuya yervermeyen gerçeklerin ta kendisidir, öyleyse; bu kesimin yalanlamada ısrar etmelerinin ve bu konuda halâ diretmelerinin nedeni nedir? Bunun sebebi açıktır. Allah'ın hükmü ve yasası gereğince kim doğru yola ileten sebeplere, şartlara riayet etmezse, doğru yola ulaşamaz. Aydınlığı görmek için gözünü açmayan onu göremez. Kim alıcı yeteneklerini çalıştırmazsa onların işlevlerinden yararlanamaz. Allah'ın ayetlerine, belgelerine ve mucizelerine rağmen sonuçta sapıklığa düşecektir. Çünkü o, Allah'ın ayetlerinden ve belgelerinden yararlanmamıştır. Bu durumda Allah'ın hükmü ve yasası onların aleyhine işleyecek ve hüküm onlara uygulanacaktır:

"Haklarında Rabbinin hükmü kesinleşenler asla iman etmezler."

"Onlara bütün uyarıcı mesajlar gelse bile. Ancak acıklı azabı görünce iman ederler."

Acıklı azabın geldiği sırada iman etmeleri onlara fayda vermez. Çünkü böyle bir inanç, bilinçli bir tercihten kaynaklanmış olamaz. Sonra bu imanın gereğinin hayatta gerçekleşmesi için bir fırsat da kalmamıştır. Zaten bundan az önce, bu realiteyi destekleyen bir sahne gözlerimizin önüne getirilmişti: Firavun'un suda boğulmak üzere iken, "İsrailoğulları'nın inandıkları ilahtan başka ilah olmadığına inandım. Ben de O'na teslim olanlardan (müslümanlardan) biriyim" demesi sahnesi... Orada kendisine karşılık verilmişti:

"Şimdi mi aklın başına geldi? Daha önce Allah'a hep karşı gelmiş ve bozgunculardan biri olmuştun."

İnsanın bilinçli tercihi sonucunda, Allah'ın genel yasalarının kesin biçimde hareket ettiğini, kendileri için belirlenmiş olan sonuca doğru sistemli bir şekilde işlediklerini ortaya koyan bu açıklamadan sonra, son kurtuluş umutlarının kendisinden süzülüp geldiği bir pencere açılıyor. Yeter ki, azabın ve cezanın gerçekleşmesinden az önce yalanlayıcılar kendi yalanlamalarından vazgeçsinler:

"Keşke sözkonusu yıkıma uğramış şehirlerden herhangi biri iman etseydi de, imanın yararını görseydi! Yalnız Yunus'un soydaşları hariç. Onlar iman edince dünya hayatında burun buruna geldikleri perişan edici azabı başlarından kaldırdık ve kendilerine belirli bir süre daha yaşama fırsatı tanıdık."

Bu maziden sürüklenip gelen bir teşvik niteliğindedir ve içeriğinin gerçekleşmediğini ifade eder:

"Keşke sözkonusu yıkıma uğramış şehirlerden herhangi biri iman etseydi."

Biraz önce sözü edilen şehirlerden biri. Fakat şehirler iman etmediler. Onlardan ancak çok küçük bir grup iman etmişti. Dolayısıyla o şehirlerin onların egemen sıfatı, imansızlık sıfatıdır. Bu kuralın dışına tek bir kasaba çıkabilmiştir. Burada kasabadan maksat, toplumdur. Toplumun burada kasaba şeklinde adlandırılması gösteriyor ki, peygamberlik misyonunu taşıyan peygamberler, göçebe hayatı yaşayan kitlelere değil, uygar kentlerde yaşayan toplumlara gönderilmişlerdir. Surenin akışı içinde Yunus ve toplumun kıssasına detaylı olarak yer verilmiyor. Sadece sonucuna bu şekilde işaret ediliyor. Çünkü burada önemli olan ve gösterilmek istenen, sadece onun sonucudur. Dolayısıyla biz de, bu olayın detayına girmeyeceğiz. Bu konuda Yunus toplumunun Allah'ın horlayıcı azabı ile tehdit edildiğini, fakat onların son anda azabın gerçekleşmesine ramak kala iman etmelerinin Allah'ın cezasını başlarından savdığını, belirlenen süreye kadar hayat nimetinden yararlandıklarını, şayet iman etmeyecek olsalardı, Allah'ın insanların eylemleri üzerinde etkileri işleyen yasalarına uygun olarak cezaya çarptırılacaklarını anlamamız yeterlidir. Allah'ın bu yasaları, insanların eylemlerine göre etkisini gösterecek biçimde belirlenmiştir. İşte bu anlayış iki önemli gerçeği anlamamıza yetecektir.

1- Yalanlayıcıları son anda da olsa kurtuluşun iplerine sarılmaya yöneltmek için ürpertmek. Umulur ki, Hz. Yunus'un milletinin son anda Allah'ın dünya hayatındaki horlayıcı azabından kurtulduğu gibi kurtulurlar. İşte surenin bu bölümünde de, bu kıssaya yer verilmesinin temel amacı budur.

2- Bu azabın kaldırılması ile Allah'ın yasası durdurulmamış ve iptal edilmemiştir. Hz. Yunus'un kavmine bir süre daha yaşam hakkı tanımıştır, ama ilahi yasalar aynen işlemiş ve uygulanmaya devam etmiştir. Yüce Allah'ın işleyen yasasına göre eğer onlar Allah'ın azabı gelinceye kadar yalanlamakta ısrar etselerdi, yok edileceklerdi. Fakat onlar daha ceza gelmeden dönüş yaptıkları için, bu dönüşün bir sonucu olarak yasalar onların kurtulması yönünde işlemiştir. Öyleyse insanın eylemlerinde herhangi bir dış zorlama sözkonusu değildir. Sadece insanın bu eylemlerinin sonuçlarına katlanması bir zorunluluktur.

İşte bunun için küfür ve imanla ilgili kapsamlı bir kurala yer verilmektedir:

"Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde yaşayanların hepsi tümü ile iman ederdi. O halde insanları sen mi zorlayacaksın da iman edecekler?

"Allah'ın izni olmadıkça hiç kimsenin inanması sözkonusu değildir. Allah aklını kullanmayanları da en yüz kızartıcı iğrençliğin kucağına atar."

Şayet Rabbin dileseydi şu insanlık türünü başka şekilde yaratırdı. Melekler gibi o da bir tek yoldan, iman yolundan başkasını tanımazdı. Veya herkese aynı yetenekleri verirdi. Bu yetenekler bütün insanları teker teker imana götürürdü.

Yine eğer Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek noktaya zorlar ve onları zorla buraya sevkederdi. Onlara hiçbir seçme yeteneği ve irade vermeyebilirdi.

Fakat hikmetinin bazı yönlerini kavrayıp bazılarını kavramadığımız yaratıcı olan yüce Allah'ın hikmeti, insan denen şu varlığın hem iyiliği, hem de kötülüğü, hem doğru yolu, hem de sapıklığı kabul edebilecek bir yeteneğe sahip olmasını gerektirmiştir. Şu veya bu yolu tercih edebilme gücünü vermeyi uygun görmüştür. Bu hikmetin gereği olarak insan, kendisine Allah tarafından verilmiş bulunan yetenekleri, duyguları ve kavrayışları güzel şekilde kullanır ve onları evrendeki ve insanın bünyesindeki hidayetin delillerini kavramaya ve peygamberlerin getirmiş bulunduğu mucizeleri ve belgeleri anlamaya yönlendirebilse o kişi, neticede iman eder. Ve bu iman ile kurtuluş yolunu bulur. Tam tersine kendisine verilen duyguları kullanmadığında, kavrayışını kapattığında, imana götüren delillere yönelmediğinde kalbi katılaşır, aklı donuklaşır, sonuçta ilahi mesajı yalanlamaya veya onu inkâra kalkışır. Bunun sonucu olarak da, Allah'ın yalanlayıcılar ve inkârcılar için belirlemiş olduğu cezaya çarptırılır. Bizim kavrayamadığımız hikmetin olmadığı anlamına gelmez.

Öyleyse iman tamamen insanın tercihine bırakılmıştır. Peygamber kimseyi imana zorlamaz. Çünkü kalbin eylemlerine, vicdanın yönelişlerine baskı yapma imkânı yoktur.

"O halde insanları sen mi zorlayacaksın da iman edecekler?"

Bu olumsuz bir sorudur. Çünkü böyle bir zorlama sözkonusu olamaz.

"Allah'ın izni olmadıkça hiç kimsenin inanması sözkonusu değildir."

Az önce açıkladığımız yasanın gereği olarak, imana götürmeyen bir yolda yürüye yürüye insan imana ulaşamaz. Bu demek değildir ki, insan iman etmek istediği ve imana ileten yolda yürüdüğü halde Allah kendisini ondan alıkoyar. Ayeti kerimenin ifade ettiği bu değildir. Burada ifade edilmek istenen şudur: İmana ulaşmanın yolu Allah'ın iznine ve yasasına uygun bir şekilde onu elde etmeye çalışmak, genel yasasına uyarak, belirlenen yolunu izleyerek ona varmaktır. Bu genel yasa ve izin gözönünde bulundurularak gerçekleştirilen bir iman isteği sonucunda Allah yolunu gösterir ve kendi izniyle imanın gerçekleşmesine izin verir. Çünkü meydana gelen her şey ancak Allah'ın özel izniyle, belirlemesi

ile gerçekleşebilir. İnsanlar ancak yolda yürüyebilirler. Yüce Allah da onların yollarının sonucunu bilir. Allah, yolunda doğruya ulaşmak için harcamış oldukları çabanın karşılığını verir.

Ayeti kerimenin son kısmı bu gerçeği dile getirmektedir.

"Allah aklını kullanmayanları en yüz kızartıcı iğrençliğin kucağına atar."

Akıllarını düşünmekten alıkoyanlar pisliğe bulaşmış kimselerdir. Ayeti kerimede geçen "rics" kavramı, soyut pisliklerin en kötüsüdür. İşte onlar kendi duygularını düşünmekten ve muhakeme etmekten alıkoydukları için, bu pisliğin kucağına atılacaklardır. Çünkü onlar, bu eylemleri neticesinde yalanlamaya, nankörlüğe ve inkâra kalkışmışlardır.

Belgelerin ve uyarıların iman etmeyenlere hiçbir fayda sağlamayacağı olgusu da, bu gerçeği daha açık olarak ortaya koymaktadır. Göklerde ve yeryüzünde bu ayetler ve belgeler gözlerinin önüne serilmiş bulunmalarına rağmen, onlar bunları düşünmemektedirler:

"Onlara de ki; "Göklerde ve yerde neler olduğuna bakınız."

Fakat ibret verici belgelerin ve uyarıların iman etmeyenlere hiçbir yararı olmaz.

Bu ayetin sonunda soru işareti ve noktanın yer alması arasında fark yoktur. İkisi de aynı kapıya çıkar. Çünkü göklerde ve yerde bulunan her şey ayetlerle dolup taşmaktadır. Ne var ki, ayetler ve uyarılar iman etmeyenlere fayda vermez. Zira onlar her şeyden önce bu ayetler üzerinde kafa yormuyorlar ve onlar üzerinde düşünmüyorlar. Bu bölümün sonuna geçmeden önce yüce Allah'ın şu ayeti üzerinde biraz durmak istiyoruz.

"Onlara de ki; "Göklerde ve yerde neler olduğuna bakınız" fakat ibret verici belgelerin ve uyarıların iman etmeyenlere hiçbir yararı olmaz."

Kur'an ile ilk defa muhatab olanlar, göklerde ve yerde bulunan varlıklar hakkında bilimsel değer ifade eden çok az şey biliyorlardı. Fakat defalarca işaret ettiğimiz gibi, insanın fıtratı ile içinde yaşadığı bu evren arasında gizli, fakat yeterli bir anlaşma dili vardır. Bu değişmeyen bir realitedir. İşte bu realiteye bağlı olarak insanın fıtratı açılır ve uyanırsa, bu evrenin sesine kulak verir ve ondan çok şey öğrenir

Kur'an-ı Kerim'in insanın zihninde islâm düşüncesini oluşturmada kullandığı metod, göklerdeki ve yerdeki gerçeklere dayanmaktadır. Evrenden birtakım mesajlar almaya çalışmaktadır. İnsanın gözünü kulağını ve aklını ona yöneltmektedir. Fakat bunu yaparken ondaki ahengin ve dengenin yapısını bozmaz. Bu evreni, insanda Allah'ın etkisini yapacak bir ilah konumuna da sokmaz! Kırık kanatlarla uçmaya çalışan gözleri kapalı materyalistlerin durumuna düşmez. Onlar bu kırık kanatla uçmayı "bilimsel" bir görüş olarak adlandırıyor ve bunun üzerine sosyal bir düzen kurmaya çalışıyorlar! Buna da, "Bilimsel Sosyalizm" adını veriyorlar! Doğal olarak gerçek bilim bu tür yakıştırmaların

hepsinden uzaktır!

Göklere ve yeryüzü üzerindeki varlıklara bakmak, insanın kalbini ve aklını birtakım duygular ve düşüncelerle besler. Birtakım kabullenmeler ve etkilenmeler başlar. Varlığı daha geniş bir şekilde algılama ve bu varlıkla karşılıklı bir sevgi ve uyuma girmekle besler... Bunların hepsi insanın bünyesini; Allah'ın varlığını, Allah'ın yüceliğini, Allah'ın idaresini, Allah'ın otoritesini, Allah'ın hikmetini ve Allah'ın ilmini, bilgisini aşılar, kâinatın etkili mesajları ile doldurur.

Zaman geçiyor. İnsanın bu evrene ilişkin bilimsel kültürü de gelişiyor. Eğer insan bu bilimsel kültürün yanında, Allah'ın nuru ile doğru yolu bulan birisi ise, bu bilgiler ve evrene ilişkin düşünceden, onunla tanışmasından, yakınlık kurmasından, onunla beraber deneyimler edinmesinden ve birlikte Allah'a hamdedip O'nu tenzih etmesinden, insan bünyesinin elde ettiği ürüne bir azık ilave edecektir: **"Kâinatta hiçbir varlık yoktur ki, O'nu hamd ile tesbih etmesin. Şu kadar var ki, siz onların tesbihlerini anlamazsınız."** (94) Her şeyin Allah'ı övdüğünü ve O'nu kutsadığını, kalbi Allah'a ulaşan insandan başkası anlayamaz. Yok eğer bu bilimsel kültür imanın aydınlığı ve şenliği ile beraber değilse, o zaman kötü-sapık olan insanların sapıklığını daha da arttırır. Onları daha fazla Allah'tan uzaklaştırır. İmanın şenliğinden, aydınlığından, açık yürekliliğinden, doyumundan mahrum eder!

"Onlara de ki; "Göklerde ve yerde neler olduğuna bakınız." Fakat aklını kullanmayanları en yüz kızartıcı iğrençliğin kucağına atar."

Kalpler kapandıktan, akıllar dondurulduktan, alıcı-verici cihazların fonksiyonu sekteye uğratıldıktan, bir bütün olarak insanın bünyesi bu varlık aleminden perdelendikten, O'nun övgüde bulunan ve tesbih eden mesajlarına kulak vermedikten sonra, ayetlerin (belgelerin) ve uyarıların ne yararı olacaktır?

"Kur'an-ı Kerim'in ilahlık gerçeğini tanıtmada kullandığı metod evreni ve hayatı bir vitrin olarak kullanır. Burada uluhiyet gerçeğini tüm algılama yönleriyle O'nun varlığı ve gözetimi ile doldurur. Bu metod, yüce Allah'ın varlığını tartışılması gereken bir mesele olarak ortaya koymaz. Çünkü Allah'ın varlığı, Kur'an'ın bakış açısı ve realiteye dayalı gözlem ile üzerinde hiçbir zaman tartışmaya yer bırakmayacak kadar insanın kalbini tümü ile kuşatır. Öyle ki, O'nu tartışmak için hiçbir sebep kalmaz. Kur'an metodu bu nedenle, doğrudan doğruya Allah'ın varlığı hakkında bütün evrende serpiştirilmiş bulunan izlerinden söz etmeye başlar. Ve bu varlığın insanın vicdanında ve insanın hayatında zorunlu olan gerekleri üzerinde durur.

Kur'an-ı Kerim'in metodu bu çizgiyi izlerken, doğrudan doğruya insanın oluşumunda yeralan köklü bir gerçeğe dayanır. Bu gerçek de şudur: Her şeyi yaratan Allah'tır ve O, yarattığı varlıkları en iyi bilendir.

"Gerçekten insanı biz yarattık ve onun nefsinin kendisine neler fısıldadığını biliriz." (95)

(94) İsra Suresi, 44 (95) Kehf Suresi, 16

"İnsanın fıtratı, öz itibarı ile bir dine ve bir ilahın varlığına inanmaya muhtaçtır. Hatta insanın fıtratı sağlıklı çalıştığında ve doğru bir istikamete yöneldiğinde, içinin derinliklerinde bu tek olan ilaha doğru bir yöneliş olduğunu ve yine bu tek ilahın varlığına doğru güçlü bir duygunun kendisini çektiğini kavrayacaktır. Sağlıklı bir inanç sisteminin görevi, insan fıtratının bir ilaha ihtiyacı olduğu ve O'na yönelmesi gerektiği bilincini yaratmak değildir. Çünkü bu duygu, insanın fıtratında zaten köklü bir şekilde yeralmaktadır. Böyle bir inanç sisteminin görevi insanın ilahına ilişkin düşüncesini düzeltmek ve ona kendisinden başka ilah bulunmayan gerçek ilahını tanıtmaktır. Onu bütün gerçekliği ve sıfatları ile tanıtmaktır. Yoksa onun varlığını ve ispatını yapmak değildir. Sonra bu ilahın ilahlığının gereklerini ve hayatta getirmiş olduğu zorunlulukları tanıtmaktır. İlahlığın getirmiş olduğu bu temel zorunluluklar O'nun Rububiyeti, üstünlüğü ve hakimiyetidir. Allah'ın varlığı gerçeğinden şüpheye düşmek veya bu gerçeği inkâr etmek insanın bünyesinde apaçık bir bozukluğun, doğuştan gelen alıcı-verici cihazların bozulduğunun kesin delilidir. Bu tür bozukluklar ise tartışma ile tedavi edilip giderilemez. Bu hastalıkları tedavi etme yolu bu değildir."

"Şüphesiz ki, bu evren mü'min ve müslüman bir evrendir. Yaratıcısını bilir ve O'na boyun eğer. Evrendeki her şey ve bütün canlılar O'na övgüde bulunur ve O'nun kutsallığını itiraf eder. Yalnız bazı insanlar hariç! "İnsan" da, her tarafından insanın ve islâmın yankılarının, Allah'ı kutsamanın ve O'na secde etmenin yankılarının çınlattığı bu evrenin içinde yaşar. Hatta insanın bünyesinde yeralan bütün atomlar ve hücreler de, yankılanan bu iman ve islâma katılırlar. Doğal olan fıtri hareketinde Allah'ın belirlemiş olduğu yasalara boyun eğerler. Fıtratının bütün bu yankılamaların bilincinde olmayan, bizzat kendi bünyesindeki bu ilahi yasaların mesajlarını algılayamayan, fıtri olan cihazları ile evrendeki bu dalgaları alamayan bir insan bünyesi, fıtri olan alıcı-verici cihazlarının bozulduğu bir insan bünyesidir. Dolayısıyla onun kalbine ve aklına tartışma ile ulaşmanın hiçbir yolu yoktur. Böyle bir bünyeyi tedavi etmenin tek yolu orada alıcı ve verici cihazları harekete geçirmeye çalışmaktır. Onun bünyesindeki yeralan fıtratın gizli yeteneklerini coşturmaya yönelmektir. Belki bu yolla harekete geçer ve yeniden çalışmaya başlar." (96)

Duyguların, kalbin ve aklın göklerdeki ve yerdeki varlıkları incelemeye yöneltilmesi Kur'an metodunun insanın kalbini diriltmek için başvurduğu vasıtalardan biridir. Belki bu yolla bu organların nabzı atar ve harekete geçer. Kendilerine gönderilen mesajları almaya ve karşılıklarını vermeye başlarlar!

Ne var ki, peygamberlerin mesajlarını yalan sayan şu cahiliye Arapları ve benzerleri, ne düşünebilmekte, ne de verilen mesajlara karşılık vermektedirler. Öyleyse onlar neyi bekliyorlar?

Allah'ın yasasında değişme ve gecikme olmaz. Yalanlayıcıların sonu ise bellidir. Onların, Allah'ın yasasının gecikmesini beklemeye hakları yoktur. Yüce Allah onlara bir süre tanıyabilir ve onları kökten yokedecek cezasını gönderme-

(96) "İslâm Düşüncesinin Özellikleri ve İlkeleri" 3. Cilt

yebilir. Fakat yalanlama da ısrar edenler er-geç cezalandırılacaklardır.

"Onlar kendilerinden önce gelip geçen toplumların yaşadıkları acı günlerden başka bir sonuç mu bekliyorlar?"

"Bekleyiniz bakalım, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."

İşte bu, bütün bu tartışmalara son veren bir tehdittir ve aynı zamanda kalpleri de korkuyla ürpertmektedir.

Surenin bu bölümü de, tüm peygamberlik misyonlarının ve bütün yalanlayıcıların varmış olduğu bir netice ile sonuçlanmaktadır. Bu kıssalardan ve bu değerlendirmeden alınması gereken ibret ile sona ermektedir.

"Sözkonusu toplu afetlerden sonra peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Mü'minleri kurtarmak, böyle üzerimize borçtur.'

Bu yüce Allah'ın kendisi için belirlemiş olduğu bir hükümdür. Böylece mü'min tohum muhafaza altına alınacak, filizlenecek, bütün eziyetlere ve tehlikelere, yalanlamalara ve işkencelere rağmen, kurtuluşa erecektir. Tarih boyunca böyle olmuştur. Nitekim surede aktarılan kıssalar bunun en açık delilidir. Bundan sonra da böyle olacaktır. Mü'minler bu konuda rahat olsunlar...

SURENİN SONU

İşte bu surenin sonudur. Değişik ufuklara açılan gezintilerin de son durağıdır. Bu gezintilerle biz sanki evrenin ufuklarına açılmış insan ruhunun çeşitli yönlerinde dolaşmış, düşünce, bilinç ve duygu alanlarında uzun seyahatlere çıkıp geri dönmüş olduk. Uzun ziyaretlerden, elde ettiğimiz büyük ürünlerden dağarcığımızın dolmasından dolayı öyle yorgun argın hale düşmüş gibiyiz!

İnanç sisteminin en önemli meseleleri konusunda birkaç gezintiyi kapsayan surenin sonu budur işte. Bu önemli meseleler şunlardır: İlahlık birliği, üstünlük birliği, hakimiyet birliği, ortakların ve şefaatçıların reddedilişi, bütün emir ve yetkinin yalnız Allah'a havale edilmesi hiç k'msenin değiştirme veya başka tarafa çevirme yetkisinin bulunmadığı, Allah'ın belirlenmiş yasaları vahiy ve vahyin gerçekliği, vahyin ortaya koymuş olduğu arı-duru gerçek ahiret günü ölümden sonra diriliş ceza ve mükafaat konusunda eşsiz adalet...

Bu surenin bir bütün olarak işleyip durduğu, açıklamak için kıssalar aktardığı, netleştirmek için de örnekler verdiği inanç sisteminin ana ilkeleri bunlardır.

Evet bütün bunların hepsi bu son bölümde özetleniyor. Burada peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- bu inanç sistemini bütün insanlara ilan etmekle yükümlü tutuluyor. Onların kesin ve son sözünü söylemesini emrediyor: Hüküm verenlerin en iyisi olan Allah, hükmünü verene kadar, Peygamber, bu çizgide ilerleyeceğini ve bu dosdoğru yolunda yürüyeceğini açıkça ilan etmekle emrediliyor...

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ

فِي شَكٍّ مِّن دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ
اللَّهِ وَلَٰكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾

104- De ki; "Ey insanlar eğer benim dinimin gerçek olduğundan kuşku duyuyorsanız, biliniz ki, ben sizin Allah dışında taptığınız putlara tapmam, sadece canınızı aldıran Allah'a kulluk ederim, bana mü'minlerden biri olmam emredildi."

De ki; "Ey insanlar... hepimiz... benim sizi kendisine çağırdığım dinimin gerçek olduğunda şüphe ediyorsanız, sizin bu tavrınız beni kesin inancımdan alıkoyamaz ve Allah'ın dışında taptığınız ilahlara kulluk yapmamı gerektiremez. O gün, peygamberin bu hitabına muhatap olanlar Kureyş müşrikleri olmasına rağmen, böyle geniş kapsamlı bir ifade kullanılmış..

"Ben sadece canınızı aldıran Allah'a kulluk ederim."

Sizin ömürlerinizi ve ölümlerinizi elinde bulunduran Allah'a kulluk ederim. Yüce Allah'ın bu öldürme sıfatının burada özellikle vurgulanmasının büyük bir önemi ve anlamı vardır. Bununla Allah'ın onlar üzerindeki üstün gücü hatırlatılmakta, ölümden sonra hepsinin O'na varacağı belirtilmektedir. Bu nedenle O, diriltemeyen ve öldüremeyen diğer sahte ilahlardan kulluk yapılmaya daha çok lâyıktır.

"Bana mü'minlerden biri olmam emredildi."

Ben bu emre bağlılık gösterir, asla ona karşı gelmem.

وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾

105- Ayrıca bana şu direktifler verildi: "Hiçbir yana sapmaksızın yüzünü doğruca bu dine yönelt,sakın Allah'a ortak koşanlardan olma."

Burada surenin anlatımı, hikâye üslubundan doğrudan emir kipine geçiyor. Sanki bu emri Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- herkesin hazır bulunduğu bir sahnede alıyor. Böyle bir yöntem daha güçlü ve derin etkilere sahip bulunuyor.

"Hiçbir yana sapmaksızın yüzünü doğruca bu dine yönelt."

O'na yönel. Tam bir teslimiyet ile... O'nun üzerinde dur.

"Sakın Allah'a ortak koşanlardan olma."

Bu da islâm dinine dosdoğru yönelmenin anlamını pekiştiriyor. Mü'minlerden olmanın anlamını vurguluyor. Doğrudan iman etme emrinden sonra doğrudan şirkten kaçınma yoluyla bu direktif pekiştiriliyor.

وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ

وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾

106- Allah dışında sana ne yarar, ne de zarar dokunduramayan putlara, düzmece ilahlara sakın tapma, eğer böyle bir şey yaparsan o takdirde kesinlikle zalimlerden biri olursun.

Müşriklerin kendilerine fayda vermeleri ve tehlikeleri önlemeleri için kendilerine çağırmış olduğu şu ortaklara ve şefaatçılara tapma. Çünkü Allah'ın dışındaki bu ilahlar insanlara ne fayda, ne de zarar verebilirler. Eğer böyle yapacak olursan, o zaman sen de bu müşriklerden olursun! Çünkü Allah'ın ölçüsü ayırım yapmaz ve adaletinde gevşeklik mümkün değildir.

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ
فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ ۚ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾

107- Eğer Allah başına bir sıkıntı verirse onu, O'ndan başka hiç kimse gideremez. Eğer sana bir yarar dokundurmak isterse, O'nun lütfunu hiçbir şey engelleyemez. O, yararı dilediği kuluna dokundurur. Allah affedicidir ve merhametlidir.

Zarar görmek Allah'ın yürürlükte bulunan-işleyen yasalarının bir sonucudur. Bu yasalara aykırı hareket ettiğinde insan zarara uğrayacaktır. İyilik de böyledir...

Eğer yüce Allah işleyen yasalarının gereği olarak sana birzarar verecek olursa, onu hiç kimse önleyemez. Bu zararı önlemenin tek yolu Allah'ın belirlediği yasalara uymaktır. Eğer biliniyorsa zarar ileten sebeplerden uzak durmaktır. Ya da eğer bu sebep bilinmiyorsa ondan seni uzak tutması için Allah'a yalvarmaktır. Aynı şekilde eğer yüce Allah kendi yasalarına uygun bir şekildeki eylemlerinin ürünü olarak sana bir iyilik yapmak isterse, Allah'ın yaratıklarından hiçbiri O'nun bu lütfuna karşı koyamaz. Allah'ın bu lütfu, Allah'ın genel olan iradesine ve yürürlükte olan yasasına uygun olarak, O'nun şartlarını yerine getiren kullarını gelip bulacaktır.

"Allah affedici ve merhametlidir."

Yani tevbe edildiği zaman, insanın önceki günahlarını bağışlayan, tevbe etmeleri, güzel eylemlerde bulunmaları ve dosdoğru yola dönüş yapmaları halinde, kullarına merhamet eden ve onların günahlarını bağışlayandır.

İşte bu surenin kapsamına aldığı akidenin, inanç meselelerinin bütün özeti budur. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- bu inancı insanlara açıkça bildirmekle görevlendiriliyor. Sanki herkesin hazır bulunduğu bir toplantıda bu hitap ona yöneltiliyor. Zaten asıl duyurulması gerekenler de bu insanlardır. Kur'an insanların gönlü ve vicdanı üzerinde canlı bir etkiye sahip olduğundan, böyle bir anlatım üslubu kullanmaktadır. Peygamber -salât ve selâm üzerine olsun- bu inanç sistemi ile kuvvetin ve çoğunluğun karşısında, cahiliyenin tortuları karşısında, şirke boğulmuş müşriklerin tarihi karşısında duruyor. Mekke'de sayı-

ları çok azınlıkta kalan bir mü'minler grubu ile birlikte, somut kuvvetin bütünü ile müşriklere ait olduğu bir ortamda, bu inanç sistemini açık ve güçlü bir şekilde haykırıyor... Fakat bu davadır... Bunlar da yükümlülükleridir. Bu gerçektir ve bu da hakka yaraşan kuvvet ve kesinliktir.

İşte bu nedenle insanlara son bir ilan daha yapılmaktadır.

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا
يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾

108- De ki; "Ey insanlar size Rabbinizden gerçek geldi. Kim doğru yola girerse, kendi iyiliği için doğru yola girmiş olur. Kim saparsa da, kendi zararına sapmış olur. Ben sizin davranışlarınızdan sorumlu değilim."

Bu son ilan ve kestirip atan bir sözdür. Kesin bir saf ayırımıdır. Herkes dilediğini seçebilir. İşte Rabbleri l ıtından kendilerine gönderilen gerçek şimdi apaçık ortadadır.

"Kim doğru yola girerse kendi iyiliği için doğru yola girmiş olur. Kim saparsa da kendi zararına sapmış olur."

Peygamber insanları zorla doğru yola iletmekle yükümlü değildir. Onun görevi sadece mesajı ulaştırmaktır. İnsanlar kendi iradeleri ile kendi seçimleri ile ve bu seçimin getirdiği sonuçlarla ve işin sonunda Allah'ın kendilerine ilişkin kaderiyle başbaşadırlar.

Sure, Peygamber'in -salât ve selâm üzerine olsun- kendisine emredilene uyması, Allah'ın kendi kaderi ve kazası ile hükmünü verip O'nun huzuruna çıkarılıncaya kadar sabretmesi gerektiğini bildiren bir hitapla mühürleniyor:

وَٱتَّبِعْ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ وَٱصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

109- Sana vahyedilen gerçeklere uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. O, en iyi hüküm verendir.

Bu son cümleler, surenin giriş kısmına uygun düşen ve onunla kenetlenen bir bitiştir. Ve surenin, Kur'an'ın tasvir ve uygunluk metodu uyarınca içerdiği bütün kapsamıyla tam bir uyum sağlamaktadır...

YUNUS SURESİ'NİN VE ONBİRİNCİ CÜZ'ÜN SONU

Tarihe Bakış 7
Düşmanın Hazırlığı 8
Müslümanlar Bedir'de 11
Savaş Başlıyor 15
Sabır, Savaş ve Zafer 19
Ganimetlerin Taksimi 32
Mü'minlerin Vasıfları 36
Dengeli Paylaşım 44
Çağları Kuşatan Zaferin Atmosferi 48
İmânv e Sebat 53
Maddi Techizat ve Teslimiyet 55
Kim Öldürüyor? 62
Allah ve Rasulüne İtaat 65
Hayat Veren Çağrı 67
Allah ve Rasulüne Hıyanet 72
Allah korkusu 75
Hile ve Tuzaklar 76
Eskilerin Masalları 78
Azgın İnat 83
Allah Yolundan Alıkoyanlar 86
Allah'ın Dini Hakim Olana Kadar Savaşın 87
9. CÜZÜN SONU 91
10. CÜZ 92
Ganimetler 95
Bedir Savaşı 103
Ey Mü'minler Direnin 109
Şeytan ve Müşrikler 113
Meleklerin Katıldığı Savaş 118
İslâm Toplumu ve Uluslararası İlişkiler 122
Canlıların En Kötüsü 129
Kuvvet ve Savaş Atları 130
Barış Yap 134
Savaş Esirleri 142
İnananlar ve İnanmayanlar 149
İslâm Çağrısının Tabiatı 151
ENFAL SURESİNİN SONU 162
*
TEVBE SURESİ 163
Müşriklere Son İhtar 213
Zamanı Kuşatan Hükümler 232
Yeminlerini Bozanlarla ve Müşriklerle Savaşın 238
Allah'ın Mescidleri ve Hicret Edenler 243
Anneden, Babadan ve Candan İmtihan 246
Müslümanlarla Ehli Kitap Arasındaki Hukuk 254
Haramı Helal Sayanlarla Savaş 271
Kahrolsun Yahudi ve Hristiyanlar 276
Somutlaşan Sapıklık 285
Allah'ın Nurunu Söndürmek İsteyenler 289
Din Adına İnsanları Sömürenler 292
İslâmî Hareketin Metodu 297
Değişmeyen Doğal Yasalar 302
Yere Mıhlanıp Kalanlar 307
Kişiliğini Menfaatle Yoğuranlar 313
Mutlak Ayıraç 316
İki Zihniyetin Tasviri 318
Özden Yoksun Görüntü 320
Onlar Ödlek Bir Gürühtur 323
Münafık Yapı ve Karakter 323

Olayların Realist Çözümü 341
Kalplerine Nifak Yerleştirilenler 345
Allah Kalplerde Olanı Bilir 347
Dirayet Derinliği 350
Rahatlığı Tercih Edenler 353
Basit Hayatı Kabullenenler 356
Pratik Hayatın Somut Tablosu 359
10. CÜZÜN SONU - 11. cüz 361
Münafıkların Durumu 363
İslâm Toplumunun Yapısı 371
Bedevi Arapların Durumu 372
İslâm Toplumundaki Gruplar 377
Ensar ve Muhacirlerin Öncülleri 378
Uzmanlaşmış İnatçı Münafık 384
Tevbe Edenler 385
Tevbe Edipte İşleri Allah'a Kalanlar 389
Münafıklar ve Dırar Mescidi 390
Müslümanlar ve Diğer Toplumlar 394
Mallar ve Canlara Karşılık Cennet 399
Tevbe Edenler, Hamdedenler, Secde Edenler 404
İnanç ve Soybağı 406
Zorluklar ve Savaştan Kaçanlar 417
Doğrularla Beraber Olun 426
TEVBE SURESİNİN SONU 444
•
YUNUS SURESİ 445
Suredeki Bütünlük 467
Hayret ve İnkar 469
Rububiyet Davası 473
Sonunda Varılacak Yer 482
Azabın Gecikmesi ve İnsan Tabiatı 484
Müşrik Tabiatı 488
Nankör İnsan 492
Dünya Hayatının Değeri 496
İnsan Vicdanına Yönelik İkazlar 497
Ortaklarınız ve Aracılarınız Nerede 499
Gerçek Rabbiniz 501
Bu Kur'an Allah'tan Geldi 507
Allah'ın İcazı 510
Kur'an'ın Konularındaki İcazı 514
Çarpıcı Dokunuş 525
Uyarı ve Gelecek Gün 526
İlahi Kudret ve Hükümler 532
Kafirler 536
Allah'ı Birlemek 539
Allah'a Evlat İsnad Etme 544
Hz. Nuh ve Kavmi, Hz. Musa ve Firavun 548
Hz. Nuh'un Kıssası 550
Ayetler-Mucizeler 553
Hz. Musa ve Firavun Hanedanı 554
Firavun ve Büyücüleri 556
Hz. Musa ve İnanan Gençler 558
Hz. Musa'nın Allah'a Yönelişi 560
Firavun İmanının Kabul Edilmeyişi 562
Uyarılar ve Hz. Yunus 565
YUNUS SURESİNİN SONU 557

في ظلال

القرآن